BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
7
7 E
10

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

R. D.

MELCHIORIS CANI,

ORDINIS PRAEDICATORVM,
EPISCOPI CANARIENSIS,
& primariæ Cathedræ in Academia Salmanticensi olim Præfecti,

OPERA,

Quorum elenchum vide pagina sequente.

Cum duplici Indice, altero, rerum ac sententiarum, altero, locorum sacræ Scripturæ in hisce passim expositorum.

EMANUELE VITTORIO BIBLIOTECA IN ROMA

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, sumptibus Arnoldi Mylij.
ANNO M. DC. V.
Cum gratia & priuilegio Sacræ Cæsareæ Maiestatis.

Digitized by Google

ELENCHVS EORVM quæ hoc volumine continentur.

D. Melchioris Cani locorum Theologicorum libri duodecim, quibus non modo oſtenditur, vera ratio vniuerſos Chriſtianæ religionis hoſtes refellendi, ac ſacra dogmata confirmandi; verum etiam, omnia ferè, quæ hodie in controuerſiam vocantur, luculentiſſimè examinantur ac diſcutiuntur.

Eiuſdem relectio de Sacramentis in genere, habita in Academia Salmanticenſi.

Eiuſdem relectio de Pœnitentiæ Sacramento, in ſex partes diuiſa.

Digitized by Google

CENSVRA
FRATRIS RODERICI
VADILAEI BENEDICTINI S. C.
MAIESTATIS A SACRIS CONCIO-
nibus, in libros De Locis Theologicis admodum
R. Patris, Fratris Melchioris Cani, Sancti
Dominici Monachi, Episcopi
Canariensis.

DE MANDATO *Regij senatus, opus, cui titulus est, De locis Theologicis admodum R. Magistri, Fratris Melchioris Cani, Ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis Episcopi inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sane viribus ingenij mei longè disparem sentiens, non sum auersatus: tum ob* ...nti Senatus dignitatem, *cuius obsistere imperio citra gra-* ...ssimi criminis notam, *haud licebat, tum ob eiusdem operis* ...gnam toti eccl*esiæ* vtilitatem futuram: *adde quòd eiusdem* ...thoris elucubrationes, *hanc præsertim, perlegendi magno* ...ebar desiderio, *Itaq; legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed* ...d potissimùm *in tanto quidem opere laudem, vix dicere* ...o. *Nam si dictionis castitatem, elegantiam quæras, eam* ...è reperies, *quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si verò* ...um gestarum historiam, *rationemq; tractandæ historiæ re-* ...as, *Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, in-* ...orem profectò non inuenies. *Si autem Philosophiæ subtilẽ* ...ratamq; *rationem percupias, hîc compendio ommem Pla-* ...æ, *Aristotelicæq; disciplinæ rationem cumulatissimè con-* ...lari licebit. *Si verò Theologiæ Scholasticæ capiaris argu-* ...to, *post Diuum Thomam (quem semper excipiendũ duxi)* ...ex multis, *qui de hac familia doctè ac disertè scripserũt,* ...iorem iudicare licebit, *ita vt verè illius non satis lauda-* ...gistri fratris Francisci à Victoria *discipulum eximium* ...ere possis: *cui omnes suos is author (quæ non eius pru-*

dentiæ, eruditionis, modestiæ, ac humilitatis laus minimæ existimãda est) progressus in re Theologica refert acceptos. Porrò si iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operã) affectes peritiam, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiusdem Iuris rationem petere licebit. Iam verò si sacrarum profunda literarum mysteria persentire, ac peruestigare cures, nullo post illos magnos sanctæ Ecclesiæ doctores magistro plenius ac clarius disces. Quid dicam de eo quo aduersus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos sanè ceu venaticus procul odorabatur canis, persequebaturq; magni illius Athanasij incorruptos ac catholicos referens mores, ac fortè labores: quos omnes præ catholicæ veritatis amore instar magni patriarchæ Iacobi facilè perpetiebatur. Cæterùm tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; disciplinarum tractandarum rationem, Christiane lector, Illustrissimo, ac Reuerendissimo Archiepiscopo Hispalensi, Ferdinando Valdesio, supremo rerum fidei cognitori (quem huius præclari operis hæredem reliquit, acceptam referto, qui summo curauit studio, vt præsens opus in lucem omnium vtilitati profuturũ ederetur. Nec minor, studiose lector, Illustrissimo ac Reuerendissimo Domino Casparo de Cuniga, Archiepiscopo Compostellano, summo S.C.M. Capellano gratia debetur, qui pro ea necessitudine, qua auctori deuinctus erat, summoperè stetuit, vt quàm breui tam insigne opus in lucem ederetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumq; disciplinarum genere refertissimum (vt prætermittam valdè catholicum, hisque calamitosis temporibus apprimè vtile, immò dicam necessarium) excudendum non solùm magna cum laude totius sanctissimi patris Dominici ordinis, sed etiam totius Hispaniæ, immò Ecclesiæ catholicæ cppido duximus. Madriti 15. die mensis Augusti, Anni dominici M.D.LXII.

Rodericus
Vadilaus.

Digitized by Google

In libros de locis Theologicis Praemium.

QVAMQVAM ratione nostra, Lector optime, quam plurimi studiosi hominis, quo nobiscum versari cupisti in disciplina, quae ad Deum, & ad res diuinas pertinet, cognoscendos, & ad bene beateque viuendum adiuuandos, Nam & rerum ipsarum haec ad nostram intelligentiam pertinent, & ea ratio, quae in his tractanda est, ita comparata, ut ex nostrorum temporum consuetudine, & ex ipsa rerum natura, & ex Ecclesiae Catholicae, & veterum doctorum disciplina, & ex ordine eloquentiae, & ex ipsa dialectica, & ex philosophia, & ex humanis denique omnibus artibus ratio repetenda sit, quae ad rem Theologicam pertinent, & ad eam tractandam, & ad eam discendam, & ad eam docendam, & ad eam ornandam, & ad eam denique, quae ad omnia haec, quae dicta sunt, ad haec, quae scripta sunt, ad haec, quae tractata sunt, ad haec, quae discenda, docenda, ornanda sunt, ad haec, quae ad Deum, & ad res diuinas pertinent, ad haec, quae ad bene beateque viuendum adiuuandos, ad haec, quae ad Ecclesiae Catholicae, & ad veterum doctorum disciplinam, & ad ordinem eloquentiae, & ad ipsam dialecticam, & ad philosophiam, & ad humanas denique omnes artes, & ad rerum ipsarum naturam, & ad consuetudinem nostrorum temporum, & ad ea, quae

QVOD EA FIDES, SEV ECCLESIA VARIA INTER-

prouida filius mortis, & Christus mitis fuerit.

BASILIVM IM REDE. AD ANTIO-chenos Ecclesiam.

IPse Basilius Rex, ad Ecclesiam Antiochenam. Quia vos ipsos, & Ecclesiam vestram, & Fidem, & Pacem, & Charitatem, & Spem, & Patientiam, & Ecclesiasticum Ordinem, & Sacerdotium, & Regnum, & Imperium, & Victoriam, & Triumphum, & Christi Crucem, & Christi Resurrectionem, & Christi Ascensionem, & Christi Gloriam, & Christi Regnum, & Christi Iudicium, & Christi Misericordiam, & Christi Veritatem, & Christi Vitam, & Christi Lucem, & Christi Spiritum, & Christi Sanctificationem, & Christi Redemptionem, & Christi Hereditatem, & Christi Filiationem, & Christi Adoptionem, & Christi Gratiam, & Christi Pacem, & Christi Charitatem, & Christi Spem, & Christi Patientiam, & Christi Ecclesiasticum Ordinem, & Christi Sacerdotium, & Christi Regnum, & Christi Imperium, & Christi Victoriam, & Christi

Quæstio de Sacramentis in genere. Quod Ministri Ecclesiæ sint necessaria ad Sacramentorum perfectionem.

Quæstio de Sacramentis in genere. Quod Ministri Ecclesiæ sint necessaria ad Sacramentorum perfectionem.

ubera, tantum, ut proprium & Theologi, ha Methodo tractent, quæ ubique vim habet perfectæ, & in omni scientia præstat. Quocirca hoc absolutum tractatum Deo auspice finimus, & ad Logicam Theologicam, quæ Methodum Theologicam continet, progredimur, ut omnia, in Logica præcepta, Theologice tractemus, & ita Logicam cum Theologia jungamus.

DE LOGICA THEOLOGICA LIBER DECIMUS.

De Methodo Logicæ & Theologicæ, Præcedentia.

Quæ Logica, Dialectica, & Philosophica sit, ex præcedentibus libris satis superque constat, ac nobis, modo Deus Opt. Max. vitam & otium largiatur, in Theologica Logica, quæ Logica Christiana, & Logica Sacra dicitur, tractanda, & ad Theologiam accommodanda, ut ita & Logica & Theologia, quæ ancillæ sunt, ad Theologiam, quæ Regina est, ministrent, & ut ita Logica,

ſed etiá docti aliquantum fortaſſe adepturi ſint, & ad diſſerendum,& ad iudicandum . Nec verò hoc arroganter dictum exiſtimari velim,nam eloquendi ſciẽtiam concedens multis,quod eſt ſcholæ propriũ,ſtrictim preſſeq́; diſſerere,& quaſi ad viuum omnia reſecare,quoniam in eo ſtudio ętatẽ conſumpſi,non ſum (ni fallor)arrogans, ſi id iure quodam meo vendicarim.Nec vſq; adeò ineptus ego ſum,vt non verear me in rebus quoq; ipſis ſępè etiã hallucinatum. Sed aliud eſt,nunquã falſum ſentire,quod mihi nõ tribui;aliud res tum grauiſſimas, tum difficillimas via & ratione premere,quod vtiq; aſſumpſi iure, vt mihi videor, at falli poſſum,condonetur iniuria. Etenim quæ dixi, eò pertinent omnia, non vt rerum mihi ſcientiã arrogem, quid enim à viro modeſto alienius eſſe poteſt? ſed vt nemo politioris literaturæ candidatus in ſcholaſtica diſputatione orationem,à me terſam poſtulet, nedum rhetorũ phaleris adornatam. Scholam enim ego placare volo, ſcholæ propria verba, peculiaresq́; loquendi formas ſubmouere non audeo.Nam etſi diſputare cupio ornatiùs,quàm ſolent noſtri,at non debeo tamen labores duos afferre Theologis, vnum in rerum,alterum in verborum intelligentia. Breuiter lectoribus ego meæ mentis fateor arcanũ, qui per me formam in Theologia diſſerendi habiturus eſt, nolo vt is mea ſcripta difficulter intelligat, & ad Theologũ cognoſcendum,Grammaticum quærat interpretem. Sed de his ſatis. Iá enim tẽpus eſt,vt ea perſequamur, quæ ſunt deinceps explicãda Quæ quidem vt magnũ negotium nobis, ita q ioq; prolixam diſputationem exhibebunt.Sed prolixitas vtilitate penſabitur.Nihil autẽ vtilius ſcholæ Theologorum tradi poteſt,quam vt diſcant,quiſnam locus argumẽta firma, & quis cõtrà infirma ſubminiſtret . Quæ re vel maximè Theologiæ nerui atque artus preſſi ſolidiq́ue conſiſtunt.

CAPVT

CAPVT I.

De ſacrarum literarum ſolidiſsimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus ſine controuerſia firmus eſt diuina, eademq; grauiſſima auctoritate. Nam libros ſacros & Canonicos appellamus, quos ſpiritu ſancto dictante ſacri auctores exceperunt. Quos igitur tales eſſe conſtiterit, eos dubio procul certiſſimos ac veriſſimos eſſe credemus. Quemadmodum Auguſtinus lib. de Ciuitate Dei. 11. ca.3. & lib. confeſſi.cap.15.& epiſt.7.ad Marcellinum,& epiſt.19.ad Hierony. & lib. 1.de doct. Chri.cap.37.& lib.2.de baptiſ.cont.Donat.cap.3.& in proœmio 3.libr. de Trinita. docet, reſumit,inculcat. Ac rectè ille quidem. Niſi enim fundamẽtum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia ſuperſtruxeris, corruet. Corruetque adeò ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus ſanctis, & in ſcripturis principum,qui fuerunt in ea. Quarum ſcripturarum auctor eſt non homo,ſed Deus. Dominus enim narrabit in ſcripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea. Dominus itaque huius loci auctoritatem tuetur,tuentur & principes. Turris quippe Dauid eſt, & mille clypei pendent ex ea,omnis armatura fortium. Quam omninò rem, quoniám in tertiodecimo libro ſumus latius explicaturi, ſatis hîc fuerit breuiter attigiſſe. Verum enimuerò turris hæc tã alioqui munita, arietibus quatuor concuti ſolet. Primò, quòd homines à Deo aliquando deceptos ſacrę ipſæ literæ prodidére: fieri igitur poteſt, vt auctores ſacri ab ſpiritu ſancto fallantur, ita quodcunque ex huiuſmodi auctoribus argumentum ſumas, incertum erit. Altero, quòd nondum videtur exploratum, quinam libri ſint in canonem ſanctarum ſcripturarum referendi: cùm ex veteri teſtamento ſeptem, ex nouo totidem à viris & doctis, & catholicis reijciantur. Quocirca ſi argumentum inde Theologus promat, imbecillum erit, carebitque diuina authoritate. Tertio, quòd vt certò conſtaret, quinam eſſent huiuſmodi ſacri libri, non tamẽ adhuc cõſtat, an Latini codices Græcis Hebraiciſq; concordent, quapropter argumẽtatio ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cum ſolius interpretis sẽſu intelligentiaq; nitatur. Quartò, quod vt perſpicuum eſſet, quodnã exemplar potiſſimum ſequendum ſit: tamẽ an Apoſtoli, vel Prophetæ in teſtimonijs, quæ videlicet ex ipſis afferuntur, de ſpiritu Dei, an de ſuo loquantur, non perinde certum eſt: cùm auctores ſacri nonnulla humano more citra diuinam reuelationẽ ſcribere videantur. Non itaq; omnia malorum canonicorum teſtimonia Dei

Pſal.86.

Cantic.4.

ELENCHVS EORVM quæ hoc volumine continentur.

D. Melchioris Cani locorum Theologicorum libri duodecim, quibus non modo oſtenditur, vera ratio vniuerſos Chriſtianæ religionis hoſtes refellendi, ac ſacra dogmata confirmandi; verum etiam, omnia ferè, quæ hodie in controuerſiam vocantur, luculentiſſimè examinantur ac diſcutiuntur.

Eiuſdem relectio de Sacramentis in genere, habita in Academia Salmanticenſi.

Eiuſdem relectio de Pœnitentiæ Sacramento, in ſex partes diuiſa.

Digitized by C

CENSVRA FRATRIS RODERICI VADILAEI BENEDICTINI S. C. MAIESTATIS A SACRIS CONCIONibus, in libros De Locis Theologicis admodum R. Patris, Fratris Melchioris Cani, Sancti Dominici Monachi, Episcopi Canariensis.

DE MANDATO *Regij senatus, opus, cui titulus est, De locis Theologicis admodum R. Magistri, Fratris Melchioris Cani, Ordinis sancti Dominici Monachi, olim Canariensis Episcopi inspiciendum ac excutiendum accepi: laborem sane viribus ingenij mei longè disparem sentiens, non sum auersatus: tum ob tanti Senatus dignitatem, cuius obsistere imperio citra grauissimi criminis notam, haud licebat, tum ob eiusdem operis magnam toti ecclesiæ vtilitatem futuram: adde quòd eiusdem authoris elucubrationes, hanc præsertim, perlegendi magno tenebar desiderio, Itaq; legi, euolui, perlegi præsens opus. Sed quid potissimùm in tanto quidem opere laudem, vix dicere queo. Nam si dictionis castitatem, elegantiam quæras, eam certè reperies, quæ cum Ciceroniana conferri possit. Si verò rerum gestarum historiam, rationemq; tractandæ historiæ requiras, Sallustio historico satis laudato, si non superiorem, inferiorem profectò non inuenies. Si autem Philosophiæ subtilẽ accuratamq; rationem percupias, hîc compendio omnem Platonicæ, Aristotelicæq; disciplinæ rationem cumulatissimè contemplari licebit. Si verò Theologiæ Scholasticæ capiaris argumento, post Diuum Thomam (quem semper excipiendũ duxi) nullo ex multis, qui de hac familia doctè ac disertè scripserũt, inferiorem iudicare licebit, ita vt verè illius non satis laudati Magistri fratris Francisci à Victoria discipulum eximium agnoscere possis: cui omnes suos is author (quæ non eius pru-*

Digitized by Google

dentiæ, eruditionis, modeſtiæ, ac humilitatis laus minimæ exiſtimãda eſt) progreſſus in re Theologica refert acceptos. Porrò ſi iuris Pontificij (cui author non contemnendam dedit operã) affectes peritiam, ex huius Monachi laboribus compendiariã tractandi eiuſdem Iuris rationem petere licebit. Iam verò ſi ſacrarum profunda literarum myſteria perſentire, ac perueſtigare cures, nullo poſt illos magnos ſanctæ Eccleſiæ doctores magiſtro plenius ac clarius diſces. Quid dicam de eo quo aduerſus omnes hæreticos zelo accendebatur? quos ſanè ceu venaticus procul odorabatur canis, perſequebaturq;, magni illius Athanasij incorruptos ac catholicos referens mores, ac fortè labores: quos omnes præ catholicæ veritatis amore inſtar magni patriarchæ Iacobi facilè perpetiebatur. Cæterùm tanti authoris vtilitatem, doctrinam, omniumq; diſciplinarum tractandarum rationem, Chriſtiane lector, Illuſtriſſimo, ac Reuerendiſſimo Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Ferdinando Valdeſio, ſupremo rerum fidei cognitori (quem huius præclari operis hæredem reliquit, acceptam referto, qui ſummo curauit ſtudio, vt præſens opus in lucem omnium vtilitati profuturũ ederetur. Nec minor, ſtudioſe lector, Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Domino Caſparo de Cuniga, Archiepiſcopo Compoſtellano, ſummo S.C.M. Capellano gratia debetur, qui pro ea neceſſitudine, qua auctori deuinctus erat, ſummoperè ſtuduit, vt quàm breui tam inſigne opus in lucem ederetur. Quapropter opus tam elegans, eruditum, omniumq; diſciplinarum genere refertiſſimum (vt prætermittam valdè catholicum, hisque calamitoſis temporibus apprimè vtile, immò dicam neceſſarium) excudendum non ſolùm magna cum laude totius ſanctiſſimi patris Dominici ordinis, ſed etiam totius Hiſpaniæ, immò Eccleſiæ catholicæ cpp:do duximus. Madriti 15. die menſis Auguſti, Anni dominici M.D.LXII.

Rodericus Vadilaus.

PRAETER
MELCHIORIS CANI
ORDINIS PRAEDICATORVM,
ET SACRAE THEOLOGIAE
PROFESSORIS
EPISCOPOLYS CANARIENSIS,
AC PRIMARII CATHEDRAM IN
ACADEMIA SALMANTI-
censi Regentis,
DE LOCIS THEOLOGICIS
Libri duodecim.

Ad Sanctiss. Theologiae Professores.

Quoniam, Sanctissimi Theologiae Professores, ad vos primum, ad vestrum iudicium, ad vestram censuram hi libri deferuntur, quos ego de locis Theologicis conscripsi: non alienum fuerit, quae mihi causa fuerit, cur hoc argumentum tractandum susceperim, aduertere. Nam & ipse, qui ad hoc studium accedit, & alios ad eius amorem excitare conatur, ab ea causa, quae ipsum impulit, ordiri debet. Ego igitur, cum primum Theologiae studium ingressus sum, ita sum affectus, ut nihil mihi antiquius esse putarem, quam ut Theologiae locos, quos Graeci τόπους appellant, quibus omnes argumentationes continentur, quibus & ad probandum & ad refellendum omnes rationes accommodantur, quos qui ignorat, nihil in ea scientia videre, nihil iudicare, nihil tuto respondere potest, ut eos, inquam, ipse cognoscerem, & alios cognoscere docerem. Quod cum mihi in animo esset, & ad eam rem omnes meas cogitationes studiaque conferrem, ita sum a Deo Optimo Maximo adiutus, ut non modo ea, quae mihi proposueram, consequerer, sed multo etiam plura, quam quae mihi proposueram, & quae ne optare quidem ausus fuissem. Nam cum ego hoc mihi sumpsissem, ut locos Theologicos explicarem, ut eos, quos ipse cognouissem, alios docerem, ut eos, quos ipse docuissem, scriptis mandarem, ut ea, quae scripsissem, publicarem: ita mihi Deus Optimus Maximus, quae ad hoc opus ingenium, quae memoriam, quae studium, quae otium, quae denique vitae tempora requirebantur, ea omnia ad hanc rem tribuit, ut non modo ea, quae mihi proposueram, sed multo etiam plura, quam quae mihi proposueram, & quae ne optare quidem ausus fuissem.

QVOD EA FIDES, SEV EX SCRIPTVRARVM DICTIS, primum loco habenda, non Patribus subiungenda.

BASILIVS MAGNVS, AD AMPHILOCHIVM.

Illa fides vera est, & huic apta atque idonea ratiocinatio, quæ ex Scripturarum testimoniis, ac dictis, constat. Nam si ea, quæ dicuntur, ex nobis ipsis proferamus, nulla erit fides: sed quæ ex Spiritu Sancto dicta sunt, ea vera esse, & firma, ex his, quæ dicuntur, ostendemus.

Hæc ille.

Videtur autem nonnullis, quæ ex Patrum scriptis proferuntur, ea plus habere ponderis, quam ea, quæ ex ipsa Scripturarum lectione colligi possunt. Quod ne fiat, Patrum dicta, Sanctæ Scripturæ testimoniis examinanda sunt.

ſequium adſciſcat, quaſi longè repetitas. Quippè fides potiſſimũ innititur: quæ niſi ab auctoritate proficiſcatur, non modò fides eſſe, ſed ne intelligi quidem poteſt. Eſt namque fides (vt Apoſtolus tradit) argumentum rerum non apparentium, quas ſi certas certa velis ratione facere, cum ratione profectò inſanies. Principem itaque locum, ſicut apud fideles, ita apud Theologos auctoritas habet. Ratio deinde veluti pediſſequa ſequitur. Id quod Apoſtolus videtur ſignificare, cùm ait: Oportere Eccleſiæ doctorem amplecti eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Primum enim ſtringat fidei ſermonem neceſſe eſt, quicunque Chriſtianæ ſcholæ magiſter eſſe volet: ſed niſi mox doctrinæ rationem adhibeat, fidelis quidem eſſe poterit, ſed fidelium doctor eſſe non poterit. Nam & homines quamlibet experientes, quod ex Ariſtotele rectè colligit diuus Thomas, diſputare cum aduerſarijs non queunt, niſi experimento ratio artis acceſſerit. Vtraque igitur Theologo neceſſaria eſt, & auctoritas, & ratio. Sed ita tamen, vt auctoritas primas in Theologia partes obtineat, ratio verò habeat poſtremas. Quòd ergò primæ partis fundamentum erat, præclarè illud iactum eſt. Nam traditi ſunt quidem, è quibus argumenta ducuntur, duplices loci, vni ex auctoritate, alteri ex ratione, ſed omnia fermè argumenta Theologica à priore illo fonte deriuantur. Quam rẽ, ſicut & locorum numerum atque ordinem, index qui ſequitur, oſtendet.

Hebr 11.

Tit. 1.

1. Met.

CAPVT PRIMVM.

De locorum Theologicorum numero atque ordine.

QVod a Platone prius & Ariſtotele traditum præcipit Cicero, Omnem inſtitutionẽ, quæ de re quacunq; ſuſcipitur debere à definitione proficiſci, vt intelligatur, quid ſit id, de quo diſſeritur, hoc mihi in diſputatione quæ de locis Theologicis futura eſt, non erat certè negligendum, vt quid eſſet locus Theologicus, ante omnia explicaretur, niſi ex ijs, quæ diximus, ita eſſet in promptu, vt res explicatione non egeret. Non enim in hoc opere de locis communibus, qui de vniuerſa re tractari ſolent, ſeu dé capitibus rerum illuſtrium, quæ nunc etiã communes appellãtur loci, vt de iuſtificatione, de gratia, de peccato, de fide, deq; alijs huius generis, nos diſputaturos pollicebamur, idquòd è noſtris fecẽre plurimi, è Lutheranis non modò Philippus, ſed Caluinus etiam fecit, homines non parum eloquentes, impij tamen, vt Lutheri diſcipulos poſſis agnoſcere. Sed quẽadmodum Ariſt. in Topicis propoſuit communes locos, quaſi argumentorum ſedes & notas, ex quibus omnis argumentatio

Quæstio secunda. Quid proprium D. Thomæ, hoc Philosophiæ studio quod sectatur? Et quid ad ipsum Theologiæ studium præstet.

Quæstio tertia. Quid ad quæstiones tractandas Theologicas præstet Philosophia? Et quomodo ea sit utendum.

Quæstio quarta. Quomodo quæstiones, in principio distinctionum, tangi a nobis debeant, ac de quibus ad illas dicendum.

DE LIBRO
THEOLOGICIS
LIBER SECUNDUS.

De libro secundo Sententiarum, Theologicali quæstiones.

Veniamus quæso ad Theologicalia: ut ea quæ ad Philosophiam pertinent, quæ ad Theologiam, quæ ad utrumque, certo sciamus, & habeat, unusquisque ex his libris ad Sententias, quod sibi proprium, quod commune, quod ad utrumque pertinens, quod ad Theologiam, quod ad Philosophiam

CAPVT I.

De ſacrarum literarum ſolidiſſimo firmamento, & quatuor machinis, quibus illud impetitur.

AC primus quidem locus ſine controuerſia firmus eſt diuina, eademq; grauiſſima auctoritate. Nam libros ſacros & Canonicos appellamus, quos ſpiritu ſancto dictante ſacri auctores exceperunt. Quos igitur tales eſſe conſtiterit, eos dubio procul certiſſimos ac veriſſimos eſſe credemus. Quemadmodum Auguſtinus lib. de Ciuitate Dei. 11. ca. 3. & lib. confeſſi. cap. 15. & epiſt. 7. ad Marcellinum, & epiſt. 19. ad Hieron y. & lib. 1. de doct. Chri. cap. 37. & lib. 2. de baptiſ. cont. Donat. cap. 3. & in proœmio 5. libr. de Trinita. docet, reſumit, inculcat. Ac rectè ille quidem. Niſi enim fundamẽtum hoc fideliter ieceris, quicquid in Theologia ſuperſtruxeris, corruet. Corruetque adeò ciuitas illa Dei, cuius fundamenta in montibus ſanctis, & in ſcripturis principum, qui fuerunt in ea. Quarum ſcripturarum auctor eſt non homo, ſed Deus. Dominus enim narrabit in ſcripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea. Dominus itaque huius loci auctoritatem tuetur, tuẽtur & principes. Turris quippe Dauid eſt, & mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Quam omninò rem, quoniam in tertiodecimo libro ſumus latius explicaturi, ſatis hîc fuerit breuiter attigiſſe. Verum enimuerò turris hæc tã alioqui munita, arietibus quatuor concuti ſolet. Primò, quòd homines à Deo aliquando deceptos ſacrę ipſæ literæ prodidêre: fieri igitur poteſt, vt auctores ſacri ab ſpiritu ſancto fallantur, ita quodcunque ex huiuſmodi auctoribus argumentum ſumas, incertum erit. Altero, quòd nondum videtur exploratum, quinam libri ſint in canonem ſanctarum ſcripturarum referendi: cùm ex veteri teſtamento ſeptem, ex nouo totidem à viris & doctis, & catholicis reijciantur. Quocirca ſi argumentum inde Theologus promat, imbecillum erit, carebitque diuina authoritate. Tertio, quòd vt certò conſtaret, quinam eſſent huiuſmodi ſacri libri, non tamẽ adhuc cõſtat, an Latini codices Græcis Hebraiciſq; concordent, quapropter argumẽtatio ex Latino exemplari ducta, infirma erit, cum ſolius interpretis sẽſu intelligentiaq; nitatur. Quartò, quod vt perſpicuum eſſet, quodnã exemplar potiſſimum ſequendum ſit: tamẽ an Apoſtoli, vel Prophetæ in teſtimonijs, quæ videlicet ex ipſis afferuntur, de ſpiritu Dei, an de ſuo loquantur, non perinde certum eſt: cùm auctores ſacri nonnulla humano more citra diuinam reuelationẽ ſcribere videantur. Non itaq; omnia malorum canonicorum teſtimonia Dei

Pſal. 86.

Cantic. 4.

Quidam Mathematici. Postrema enim duorum Quadratorum 1. 20 [illegible]
Quadratum, quod ex eorum differentia fit, aequat. Quare si
duo Quadrata quaelibet inuenire uelimus, quorum differentia
sit Quadratum, quod ipsum sit Quadratum, fiat differentia
duorum Quadratorum 1 Q. 1 Q. quae aequetur Quadrato
1 Q. 2 Num. 1 Q. 4 Num. 4. Quadratum autem 1 Q. 4 Num. 4.
fiat ex 1 N. 2. Quadratum enim 1 N. 2. est 1 Q. 4 Num. 4.
Quadratum autem differentiae duorum Quadratorum 1 Q. 1 Q.
est 1 Q. 2 Num. 1. Quare 1 Q. 2 Num. 1. aequetur 1 Q. 4 Num. 4.
Ad utrumque latus, ut sunt addita hae duae species ut
habeantur affirmatae, fiet 1 Q. 2 Num. 1. aequalis 1 Q. 4 Num. 4.
Quare 1 Q. 2 Num. 1. aequetur 1 Q. 4 Num. 4. Quadratum autem
differentiae duorum Quadratorum 1 Q. 1 Q. est 1 Q. 2 Num. 1

pectus, & ceruicem protendens, Quoque pacto ipse Ulixes ad-
uersus Cyclopem pugnauerit, & quomodo ab eo euaserit, ex-
plicat. Deinde Ulixes ad Aeolum Hippotis filium nauigat, qui
ventorum potestatem habuisse fertur. Quo postea quam Ulixes
peruenit, ab eo benigne excipitur, & ventos omnes, præter
Zephyrum, in vtre ligato, ac diligenter obturato, ei dat. Quo
facto, Ulixes nauigationem suam prosequitur. Sed cum ad
Ithacæ ortum peruenisset, & Ithacam ipsam iam conspexisset, Lib. 1. &
ob nimiam lassitudinem, somno se dedit. Interea socij, qui 2.
putabant Aeolum aliquid auri, & argenti Ulixi dedisse, vtre
soluto, omnes ventos euolare permittunt, qui Ulixis nauem
in altum mare deferunt. Ille autem expergefactus, & ventos
omnes euolasse animaduertens, magnopere commouetur, &
quid agat, nescit. Tandem nauem ad Aeoliam insulam re-
uertitur. Aeolus autem Ulixem, & socios eius, ut ventos
omnes, præter Zephyrum, in vtre ligato, ac diligenter ob-
turato, ei dat. Quo facto, Ulixes nauigationem suam pro-
sequitur. Sed cum ad Ithacæ ortum peruenisset, & Ithacam
ipsam iam conspexisset, ob nimiam lassitudinem, somno se
dedit. Interea socij, qui putabant Aeolum aliquid auri, &
argenti Ulixi dedisse, vtre soluto, omnes ventos euolare
permittunt, qui Ulixis nauem in altum mare deferunt. Ille
autem expergefactus, & ventos omnes euolasse animaduer-
tens, magnopere commouetur, & quid agat, nescit. Tandem
nauem ad Aeoliam insulam reuertitur. Aeolus autem Ulixem,
& socios eius, vt ventos omnes, præter Zephyrum, in vtre
ligato, ac diligenter obturato, ei dat. Quo facto, Ulixes
nauigationem suam prosequitur. Sed cum ad Ithacæ ortum
peruenisset, & Ithacam ipsam iam conspexisset, ob nimiam
lassitudinem, somno se dedit. Interea socij, qui putabant
Aeolum aliquid auri, & argenti Ulixi dedisse, vtre soluto,
omnes ventos euolare permittunt, qui Ulixis nauem in altum
mare deferunt. Ille autem expergefactus, & ventos omnes
euolasse animaduertens, magnopere commouetur, & quid
agat, nescit. Tandem nauem ad Aeoliam insulam reuertitur.
Aeolus autem Ulixem, & socios eius, vt ventos omnes, præter
Zephyrum, in vtre ligato, ac diligenter obturato, ei dat. Quo
facto, Ulixes nauigationem suam prosequitur. Sed cum ad
Ithacæ ortum peruenisset, & Ithacam ipsam iam conspexisset,
ob nimiam lassitudinem, somno se dedit. Interea socij, qui
putabant Aeolum aliquid auri, & argenti Ulixi dedisse, vtre
soluto, omnes ventos euolare permittunt, qui Ulixis nauem
in altum mare deferunt. Ille autem expergefactus, & ventos
omnes euolasse animaduertens, magnopere commouetur, &
quid agat, nescit. Tandem nauem ad Aeoliam insulam re-
uertitur. Aeolus autem Ulixem, & socios eius, vt

Non est dubium quod Deus omnipotens potest facere quod

Deus omnipotens potest facere quod aliquid sit
aliquid non sit. Ergo Deus omnipotens potest facere
quod aliquid sit aliquid non sit. Probatio consequentiae
per locum a maiori. Nam si Deus omnipotens
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit, multo
magis potest facere quod aliquid sit aliquid non sit.
Quia Deus omnipotens potest facere quod aliquid
sit aliquid non sit, ut patet per Augustinum in
libro de Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit, ut
patet per Augustinum in libro de Trinitate, ubi
dicit quod Deus omnipotens potest facere quod
aliquid sit aliquid non sit, ut patet per Augustinum
in libro de Trinitate, ubi dicit quod Deus
omnipotens potest facere quod aliquid sit aliquid
non sit, ut patet per Augustinum in libro de
Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens potest
facere quod aliquid sit aliquid non sit, ut patet
per Augustinum in libro de Trinitate, ubi dicit
quod Deus omnipotens potest facere quod aliquid
sit aliquid non sit, ut patet per Augustinum in
libro de Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit.

Sed contra. Deus omnipotens non potest facere
quod aliquid sit aliquid non sit. Ergo Deus omnipotens
non potest facere quod aliquid sit aliquid
non sit. Probatio consequentiae per locum a maiori.
Nam si Deus omnipotens non potest facere quod
aliquid sit aliquid non sit, multo magis non potest
facere quod aliquid sit aliquid non sit. Quia Deus
omnipotens non potest facere quod aliquid sit
aliquid non sit, ut patet per Augustinum in libro
de Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens non
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit, ut
patet per Augustinum in libro de Trinitate, ubi
dicit quod Deus omnipotens non potest facere quod
aliquid sit aliquid non sit, ut patet per Augustinum
in libro de Trinitate, ubi dicit quod Deus
omnipotens non potest facere quod aliquid sit
aliquid non sit, ut patet per Augustinum in libro
de Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens non
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit, ut
patet per Augustinum in libro de Trinitate, ubi
dicit quod Deus omnipotens non potest facere quod
aliquid sit aliquid non sit.

Respondeo dicendum quod Deus omnipotens
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit, et
non potest facere quod aliquid sit aliquid non sit.
Nam potentia Dei omnipotentis est infinita, et
ideo potest facere quod aliquid sit aliquid non sit,
et non potest facere quod aliquid sit aliquid non
sit. Quia potentia Dei omnipotentis est infinita,
ut patet per Augustinum in libro de Trinitate,
ubi dicit quod Deus omnipotens potest facere quod
aliquid sit aliquid non sit, et non potest facere
quod aliquid sit aliquid non sit. Quia potentia
Dei omnipotentis est infinita, ut patet per Augustinum
in libro de Trinitate, ubi dicit quod Deus
omnipotens potest facere quod aliquid sit aliquid
non sit, et non potest facere quod aliquid sit
aliquid non sit. Quia potentia Dei omnipotentis
est infinita, ut patet per Augustinum in libro de
Trinitate, ubi dicit quod Deus omnipotens potest
facere quod aliquid sit aliquid non sit, et non
potest facere quod aliquid sit aliquid non sit.

Quæ autem Ecclesiæ, vel Monasterio quod legitur adhuc ut
Ecclesia, vel Monasterio, vel Clero, vel Pauperibus, vel
quibuscunque Christianis, vel ad redimendos captivos, vel
alios, & quos voluerint pii, divina Scripturarum ac Patrum
doctrina docet, ut ad Ecclesiam pertinere non dubitetur.
Quæ quidem Ecclesia, vel Monasterium, vel Clerus, vel
Pauperes, vel quibuscunque Christiani, vel ad redimendos
captivos, vel alios, & quos voluerint pii, ut dictum est, ad
quos pertinere dicitur, ut ad Ecclesiam pertinere non dubi-
tetur, quæ ab eo, qui ea sibi contra voluntatem Dei, vel
contra voluntatem Ecclesiæ, vel contra voluntatem Pa-
trum

gelio. Inclinatio autem hæc non potest poni, ut virtus, quia sic esset virtus supra virtutem theologicam, quod repugnat, sed ut habitus naturalis, qui est subjectum virtutis.

CAPUT IV.

Præparatio ad locum.

Art. 1. Ad primum ergo dicendum est, Theologiam non esse unam, sed duplicem. Alia enim est, quæ procedit ex principiis notis lumine naturali, quemadmodum Geometria procedit ex principiis notis per se. Et hujusmodi Theologiæ non utimur in hac doctrina. Alia vero est, quæ procedit ex principiis notis lumine superiori, scilicet divino, sicut Theologia sacræ Scripturæ. Et hujusmodi Theologia utimur in hac doctrina. Et ideo non sequitur, quod sit unum habitus, qui est principium actus, et alius habitus, qui est principium actus. Sed sequitur, quod habitus, qui est principium actus, sit unus, quia principium formale unius actus est unum. Et quia principium formale hujus Theologiæ est lumen divinum, quod est unum, ideo hæc Theologia est una habitualis. Et licet quæ ad eam pertinent, sint multa, tamen omnia sub uno habitu continentur, quia ea, quæ sunt diversa, non possunt

[illegible] Ad hæc, Nec Deus [illegible] [illegible] [illegible]

Hoc ideo fit, quia propositiones non fidei, sed rationis ex- Propositiones rationis ex-
plicant. Fides autem non explicat, sed credit. Ergo ratio- plicant, fides credit.
nalium non sunt fidei loci.

Act. 2. 2. Minor patet. Nemo enim ait Petrum, aliosve Evange- Minor patet.
listas, aliosve Apostolos, quos Spiritus Sanctus inspiravit, Apostoli non ratiocinati.
ratiocinatos fuisse, sed simpliciter docuisse, quæ Spiritus
Sanctus dictabat et suggerebat. Ita & quia multæ Ec-
clesiæ, quæ Apostolos non viderunt, nec ab eis audierunt,
sed ab aliis, qui ab Apostolis audierant, fidem acceperunt.

Ioan. 17. 3. Confirmatur. Vita æterna consistit in cognitione Vita æterna consistit in cognitione.
Dei et Christi. Ergo fides simplex cognitio est, quæ ratio-
nem non habet. Nam ratiocinatio non est cognitio, sed
ratiocinationis finis. Ratiocinatio enim est motus quidam
animi, quo ex cognitis aliquibus aliud cognitum fit. Ut
cum ex hoc, quod scio, omnia corpora esse substantias,
& hoc, quod scio, equum esse corpus, ratiocinor, equum
esse substantiam. Ratiocinatio igitur non est cognitio,
sed motus ad cognitionem. Quare cum fides sit cognitio,
non est ratiocinatio.

Tertium locum dicimus Ecclesiæ traditiones esse. Tertius locus Ecclesiæ traditiones.
Quæ quidem ab Apostolis ad nos usque manarunt, vel
scriptis, vel sine scriptis. Scriptis, ut Evangelia, Epistolæ
Apostolorum, Symbola. Sine scriptis, ut quæ ab Apo-
stolis ad nos usque per manus successionis Episcoporum
sunt delata. Hæc omnia ad fidem pertinent. Quia quod
Ecclesia credit, id credit, quia Apostoli tradiderunt.

Exod. 17. Exemplum habemus Exodi 17. Ubi Amalech pugnat Exemplum.
contra Israel. Et Moses dicit Iosue: Elige viros, & pugna
contra Amalech. Cras ego stabo in vertice montis, habens
virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue, sicut ei dixerat
Moses, & pugnavit contra Amalech. Moses autem, Aaron
& Hur ascenderunt super verticem montis. Cumque levasset
Moses manum, superabat Israel. Sin autem paululum re-
misisset, superabat Amalech. Gravabantur autem manus
Mosi. Tulerunt ergo lapidem, & posuerunt subter eum,
& sedit super eum. Aaron autem & Hur sustentabant
manus eius ex utraque parte. Et fuerunt manus eius

Cap. 1. Quæ sit Ecclesiæ Christi Catholicæ, quæ sola vera est, forma, quæ ejus notæ, quæ ejus partes, quæ ejus proprietates, quæ ejus membra, quæ ejus capita, quæ ejus fundamenta, quæ ejus columnæ, quæ ejus ornamenta, quæ ejus sponsi, quæ ejus filii, quæ ejus hæredes, quæ ejus cognati, quæ ejus amici, quæ ejus inimici, quæ ejus hostes, quæ ejus persecutores, quæ ejus martyres, quæ ejus confessores, quæ ejus virgines, quæ ejus viduæ, quæ ejus conjugati, quæ ejus pueri, quæ ejus senes, quæ ejus pauperes, quæ ejus divites, quæ ejus mansuetudo, quæ ejus humilitas, quæ ejus patientia, quæ ejus misericordia, quæ ejus pietas, quæ ejus sanctitas, quæ ejus justitia, quæ ejus fides, quæ ejus spes, quæ ejus charitas, quæ ejus sapientia, quæ ejus prudentia, quæ ejus temperantia, quæ ejus fortitudo, quæ ejus castitas, quæ ejus virtutes, quæ ejus dona, quæ ejus fructus, quæ ejus beatitudines, quæ ejus præcepta, quæ ejus consilia, quæ ejus sacramenta, quæ ejus cæremoniæ, quæ ejus sacrificia, quæ ejus oratio, quæ ejus prædicatio, quæ ejus doctrina

[illegible] [illegible] [illegible] [

Bibliotheca Universitatis Wratislaviensis

...rum Scripturarum. Quæstio hæc est de ipsis libris Sacræ Scripturæ. Dicit hæc quæstio: Utrum omnes libri Sacræ Scripturæ sint canonici. Et videtur quod non. Quia, sicut dicit Augustinus, in libro de Doctrina Christiana, Scripturæ canonicæ sunt illæ quæ ab Ecclesia recipiuntur. Sed Ecclesia non recipit omnes libros Sacræ Scripturæ. Ergo non omnes sunt canonici.

Præterea, Augustinus dicit, in libro de Civitate Dei, quod Scripturæ canonicæ sunt illæ quæ a prophetis vel apostolis scriptæ sunt. Sed non omnes libri Sacræ Scripturæ a prophetis vel apostolis scripti sunt. Ergo non omnes sunt canonici.

Præterea, Hieronymus dicit, in prologo Galeati, quod libri canonici sunt illi qui in Hebræo habentur. Sed non omnes libri Sacræ Scripturæ in Hebræo habentur. Ergo non omnes sunt canonici.

Sed contra est quod dicit Augustinus, in libro de Doctrina Christiana, quod libri canonici sunt illi qui a septuaginta interpretibus translati sunt. Sed non omnes libri Sacræ Scripturæ a septuaginta interpretibus translati sunt. Ergo non omnes sunt canonici.

Respondeo dicendum quod libri canonici sunt illi qui a Spiritu Sancto inspirati sunt. Sed non omnes libri Sacræ Scripturæ a Spiritu Sancto inspirati sunt. Ergo non omnes sunt canonici.

Ad primum ergo dicendum quod Ecclesia non recipit omnes libros Sacræ Scripturæ, sed illos qui a Spiritu Sancto inspirati sunt.

Ad secundum dicendum quod Augustinus dicit, in libro de Civitate Dei, quod Scripturæ canonicæ sunt illæ quæ a prophetis vel apostolis scriptæ sunt, sed non omnes libri Sacræ Scripturæ a prophetis vel apostolis scripti sunt. Ergo non omnes sunt canonici.

Ad tertium dicendum quod Hieronymus dicit, in prologo Galeati, quod libri canonici sunt illi qui in Hebræo habentur, sed non omnes libri Sacræ Scripturæ in Hebræo habentur. Ergo non omnes sunt canonici.

Quæ cum ita sint, nihil est quod de ea re plura verba faciam, quam
ut ad ea, quæ mihi proposita sunt, pergam. Quæ sunt autem ea? Ut
ostendam, quæ sit vis, quæ natura, quæ ratio, quæ moderatio, quæ
temperatio, quæ denique hujus tam magnæ rei administratio. Ut
enim Solem, ut cætera sidera, ut hunc mundum, ut omnem naturam
rerum, quæ semper aut fuit, aut erit, aut est, deus ipse fecit, sic
hominum inter se societatem, conjunctionemque constituit. Quam
quidem ego vehementer amplector, et omnia, quæ sequuntur ex ea,
quæ ad hominum conjunctionem, quæque ad communitatem pertinent,
ea non modo non relinquenda, sed etiam, si id fieri possit, quærenda
esse arbitror. Quæ cum ita sint, quid est, quod de ea re plura verba
faciam, quam ut ad ea, quæ mihi proposita sunt, pergam. Quæ sunt
autem ea? Ut ostendam, quæ sit vis, quæ natura, quæ ratio, quæ
moderatio, quæ temperatio, quæ denique hujus tam magnæ rei ad-
ministratio. Ut enim Solem, ut cætera sidera, ut hunc mundum, ut
omnem naturam rerum, quæ semper aut fuit, aut erit, aut est, deus
ipse fecit, sic hominum inter se societatem, conjunctionemque con-
stituit. Quam quidem ego vehementer amplector, et omnia, quæ
sequuntur ex ea, quæ ad hominum conjunctionem, quæque ad com-
munitatem pertinent, ea non modo non relinquenda, sed etiam, si id
fieri possit, quærenda esse arbitror. Quæ cum ita sint, quid est, quod
de ea re plura verba faciam, quam ut ad ea, quæ mihi proposita sunt,
pergam. Quæ sunt autem ea? Ut ostendam, quæ sit vis, quæ natura,
quæ ratio, quæ moderatio, quæ temperatio, quæ denique hujus tam
magnæ rei administratio. Ut enim Solem, ut cætera sidera, ut hunc
mundum, ut omnem naturam rerum, quæ semper aut fuit, aut erit,
aut est, deus ipse fecit, sic hominum inter se societatem, conjunctio-
nemque constituit. Quam quidem ego vehementer amplector, et
omnia, quæ sequuntur ex ea, quæ ad hominum conjunctionem, quæque
ad communitatem pertinent, ea non modo non relinquenda, sed etiam,
si id fieri possit, quærenda esse arbitror. Quæ cum ita sint, quid est,
quod de ea re plura verba faciam, quam ut ad ea, quæ mihi proposita
sunt, pergam. Quæ sunt autem ea? Ut ostendam, quæ sit vis, quæ
natura, quæ ratio, quæ moderatio, quæ temperatio, quæ denique hujus
tam magnæ rei administratio. Ut enim Solem, ut cætera sidera, ut
hunc mundum, ut omnem naturam rerum, quæ semper aut fuit, aut
erit, aut est, deus ipse fecit, sic hominum inter se societatem, conjunc-
tion

gni quidem, dubium, certum, certissimum. Ignorantia
dubium, error certum, pertinacia certissimum. Ita-
que Deum videre, quem nemo vidit, dubium; Deum
humanum assumsisse, humanam naturam subis-
se, certum; Deum humanum assumtum, humanam
naturam subisse, certissimum. Ignorantia dubium
generavit, dubius, cujus fuerit error, Arrii, Sabellii,
Nestorii, Eutychetis, Monothelitarum, Iconoclastarum.
Error certum, certi, cujus fuerit error, Arrii, Sabellii,
Nestorii, Eutychetis, Monothelitarum, Iconoclastarum.
Pertinacia certissimum, certissimi, cujus fuerint ho-
mines, Arrii, Sabellii, Nestorii, Eutychetis, Monothe-
litarum, Iconoclastarum. Ignorantia dubium, quia
Deus humanum assumsit, nescimus, quomodo id fa-
ctum sit, nescimus. Error certum, quia Deus hu-
manum assumsit, non laborant, ne dicam, ut ne-
sciant, sed ut sciant. Pertinacia certissimum, quia
nemo, nisi qui sponte fuerit, ignorat, quod Deus
assumsit, quod assumt

ren Seite der Kugel. Diese Linie, welche die Gränzlinie der Sonnenstrahlen genannt wird, ist ein Kreis, dessen Ebene auf der Ebene des Kreises, welcher die Sonne von der Erde sieht, senkrecht steht, und dessen Halbmesser gleich ist dem Halbmesser der Kugel, multiplicirt mit dem Sinus des Winkels, welchen der Halbmesser der Sonne mit dem Halbmesser der Kugel macht. Dieser Winkel ist gleich dem Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Kugel mit einander machen. Ist also r der Halbmesser der Kugel, φ der Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Kugel mit einander machen, so ist $r \sin \varphi$ der Halbmesser des Kreises, welcher die Gränzlinie der Sonnenstrahlen genannt wird. Ist $\varphi = 0$, so ist $r \sin \varphi = 0$, und die Gränzlinie der Sonnenstrahlen ist ein Punkt, nämlich der Punkt, in welchem die Halbmesser der Sonne und der Kugel zusammenfallen. Ist $\varphi = 90°$, so ist $r \sin \varphi = r$, und die Gränzlinie der Sonnenstrahlen ist ein Kreis, dessen Halbmesser gleich ist dem Halbmesser der Kugel. Ist φ ein spitzer Winkel, so ist $r \sin \varphi$ kleiner als r, und die Gränzlinie der Sonnenstrahlen ist ein Kreis, dessen Halbmesser kleiner ist als der Halbmesser der Kugel. Ist φ ein stumpfer Winkel, so ist $r \sin \varphi$ kleiner als r, und die Gränzlinie der Sonnenstrahlen ist ein Kreis, dessen Halbmesser kleiner ist als der Halbmesser der Kugel. Ist φ ein Winkel, welcher grösser ist als $90°$, so ist $r \sin \varphi$ kleiner als r, und die Gränzlinie der Sonnenstrahlen ist ein Kreis, dessen Halbmesser kleiner ist als der Halbmesser der Kugel.

Es seyen α, β, γ die Winkel, welche die Halbmesser der Sonne und der Kugel mit den Coordinatenaxen machen, α', β', γ' die Winkel, welche die Halbmesser der Sonne und der Kugel mit einander machen, φ der Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Kugel mit einander machen, r der Halbmesser der Kugel, x, y, z die Coordinaten eines Punktes der Gränzlinie der Sonnenstrahlen, ϱ der Halbmesser des Kreises, welcher die Gränzlinie der Sonnenstrahlen genannt wird, ϱ' der Halbmesser der Sonne, δ der Abstand der Sonne von der Kugel, Δ der Abstand der Sonne von der Erde, ε der Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Erde mit einander machen, ε' der Winkel, welchen die Halbmesser der Kugel und der Erde mit einander machen, ε'' der Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Erde mit einander machen, ϱ'' der Halbmesser des Kreises, welcher die Gränzlinie der Sonnenstrahlen genannt wird, ϱ''' der Halbmesser der Sonne, δ' der Abstand der Sonne von der Kugel, Δ' der Abstand der Sonne von der Erde, ε' der Winkel, welchen die Halbmesser der Sonne und der Erde mit einander machen, ε'' der Winkel, welchen die Halbmesser der Kugel und der Erde mit einander machen, $\varepsilon'

[illegible] Scripturæ sacræ, ut ostendimus supra cap. 4. Ac nemo non videt, ex eodem fonte duos istos locos, quos Scripturæ sacræ et traditionum nominibus distinguimus, derivari. Quamvis enim Scriptura sacra sola sit regula fidei, ut Ecclesia Romana ipsa fatetur, Concil. Trident. sess. 4. decr. de Canon. Script. ubi ait: Sacrosancta synodus hos libros totos cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipit, etc. Et Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei, cap. 11. Scripturam sacram esse unicum fundamentum fidei, quod omnes fatentur: tamen [illegible] Scripturæ sacræ, ut ostendimus supra cap. 4. Ac nemo non videt, ex eodem fonte duos istos locos, quos Scripturæ sacræ et traditionum nominibus distinguimus, derivari. Quamvis enim Scriptura sacra sola sit regula fidei, ut Ecclesia Romana ipsa fatetur, Concil. Trident. sess. 4. decr. de Canon. Script. ubi ait: Sacrosancta synodus hos libros totos cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipit, etc. Et Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei, cap. 11. Scripturam sacram esse unicum fundamentum fidei, quod omnes fatentur: tamen [illegible] Scripturæ sacræ, ut ostendimus supra cap. 4. Ac nemo non videt, ex eodem fonte duos istos locos, quos Scripturæ sacræ et traditionum nominibus distinguimus, derivari. Quamvis enim Scriptura sacra sola sit regula fidei, ut Ecclesia Romana ipsa fatetur, Concil. Trident. sess. 4. decr. de Canon. Script. ubi ait: Sacrosancta synodus hos libros totos cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipit, etc. Et Bellarminus lib. 4. de Verbo Dei, cap. 11. Scripturam sacram esse unicum fundamentum fidei, quod omnes fatentur: tamen

Mandabo autem eis, ut ascendant de terra ista in terram bonam & spatiosam, in terram ubi lac & mel fluit: quia ego non ascendam in medio vestri, ne forte consumam vos in via, eo quod populus durae cervicis sitis. Quod cum audisset populus sermonem hunc durum, coepit lugere, & nullus ex more ornatus est gloria sua. Dixit enim Dominus ad Moysen: Dic filiis Israel: Populus durae cervicis es: semel ascendam in medio tui, & delebo te: nunc ergo remove ornamenta tua a te, ut sciam quid faciam tibi. Spoliati sunt igitur filii Israel ornamentis suis a monte Horeb. Moyses autem tollebat tabernaculum, & tendebat illud extra castra procul, vocabatque nomen ejus tabernaculum foederis. Et omnis populus qui habebat aliquam quaestionem, egrediebatur ad tabernaculum foederis quod erat extra castra. Cumque egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat universus populus, & stabat unusquisque in ostio tabernaculi sui, respiciebantque tergum Moysi donec ingrederetur tabernaculum. Postquam autem ille introibat, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium tabernaculi, loquebaturque Dominus cum Moyse. Videbat omnis populus columnam nubis stantem ad ostium tabernaculi, & consurgens unusquisque adorabat in ostio tabernaculi sui. Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet loqui homo ad amicum suum: & cum ille reverteretur in castra, minister ejus Josue filius Nun puer non recedebat de tabernaculo. Dixit autem Moyses ad Dominum: Tu mihi praecipis ut educam populum istum, & non indicas mecum quem missurus sis: praesertim cum dixeris: Novi te ex omnibus, & invenisti gratiam coram me. Si ergo inveni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, & inveniam gratiam coram te: respice populum tuum gentem istam. Et ait Dominus: Ego ipse praecedam te, & dabo tibi requiem. Dixitque ei: Si non tu ipse praecedis, ne educas nos de loco isto. Quomodo enim scietur quod inveni gratiam coram te ego & populus tuus, nisi ambulaveris nobiscum, & glorificati fuerimus ego & populus tuus super omnes populos qui habitant super terram? Dixit Dominus ad Moysen: Sermonem quem locutus es faciam: invenisti enim gratiam coram me, & novi te ex nomine. Ait illi Moyses: Ostende mihi gloriam tuam. Dixit ei: Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine meo coram te: & misericordiam cujus voluerim misereor, & clementiam praestabo cui mihi placuerit. Rursumque ait: Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo & vivet. Dixit autem Dominus: Ecce locus apud me, stabis super petram: cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam dextera mea donec transeam: deinde auferam manum meam, & videbis posteriora mea: faciem autem meam videre non poteris. Dixit Dominus ad Moysen: Excide tibi duas tabulas lapideas sicut priores, & scribam in eis verba quae habuerant tabulae quas fregisti. Esto parat mane, & ascende ad montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis. Nullus ascendat tecum, nec videatur quidquam per totum montem: oves quoque & boves ne pascantur contra montem illum. Excidit ergo duas tabulas lapideas sicut prius, & de nocte consurgens ascendit mane montem Sinai, sicut praeceperat ei Dominus, portans secum tabulas lapideas. Descendit autem Dominus per nubem, stetitque cum eo, & invocavit nomen Domini. Transivitque Dominus coram eo, & clamavit: Dominator Dominus Deus misericors & clemens, patiens & multae miserationis & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui auferas iniquitatem & delictum & peccatum, nullusque apud te per se ipsum mundus est, qui reddis iniquitatem patrum in filios & in filios filiorum usque in tertiam & quartam generationem. Festinavit Moyses & curvus terram adoravit, & ait: Si inveni gratiam coram te, Domine, obsecro ut gradiatur Dominus noster in medio nostri: populus enim durae cervicis est, & auferas iniquitates nostras & peccata nostra, possideamusque te. Dixit Dominus: Ecce ego pango foedus coram omni populo tuo: cuncta mirabilia quae non facta sunt in omni terra, nec in ullis gentibus, videbit universus populus in quo tu es: & videbit opus Domini terribile quod ego facturus sum tibi. Custodi quae praecipio tibi hodie: ecce ego ejiciam ante faciem tuam Amorrhaeum & Chananaeum & Hethaeum & Pherezaeum & Hevaeum & Jebusaeum. Cave ne umquam pactum feriatis cum habitatoribus terrae ad quam ingredieris, ne sint in ruinam tui in medio tui. Aras eorum destruite, confringite statuas, & lucos succidite. Non adorabis deum alienum: Dominus enim nomen ejus zelotes, Deus aemulator est. Ne umquam feriatis foedus cum habitatoribus terrae illius, ne postquam fornicati fuerint cum diis suis, & immolaverint victimas idolis suis, vocent te, & comedas de hostia ejus: neque accipias de filiabus eorum uxores filiis tuis, ne postquam & ipsae fornicatae fuerint cum diis suis, faciant & filios tuos fornicari in diis suis. Deos conflatiles non facies tibi. Sollemnitatem azymorum custodies. Septem diebus vesceris azymis, sicut praecepi tibi, tempore mensis novorum: in mense enim novorum egressus es de Aegypto. Omne quod aperit vulvam mea est: de cunctis pecoribus tuis tam de bobus quam de ovibus, quae maris sexum habuerint. Primogenitum asini commutabis ove: quod si non redimis, interficies. Primogenitum filiorum tuorum redimes. Non apparebis in conspectu meo vacuus. Sex diebus operaberis: die septimo cessabis, arando & metendo. Sollemnitatem hebdomadarum facies primitivorum frugum messis triticeae, & sollemnitatem quando recolligitur fruges anni in fine. Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo Israel. Cum enim tulerint gentes hereditatem tuam a facie tua, & dilataverint terminos tuos, nullus insidiabitur terrae tuae ascendente te ut videas faciem Domini Dei tui tribus vicibus per singulos annos. Non immolabis super fermentum sanguinem victimae meae, nec remanebit de sacrificio tuo usque mane. Primitias frugum terrae tuae offeres in domo Domini Dei tui. Non coques haedum in lacte matris suae. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba haec, quibus & tecum & cum Israel pepigi foedus. Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta diebus & quadraginta noctibus, panem non comedit & aquam non bibit: scripsitque in tabulis verba foederis decem. Cumque descenderet Moyses de monte Sinai, portans duas tabulas testimonii, & ignoraret quod cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini, videntes eum filii Israel cornutum, timuerunt prope accedere. Vocavit autem eos Moyses: reversi sunt ad eum Aaron & omnes principes synagogae, & locutus est ad eos. Postea accesserunt universi filii Israel, & praecepit eis omnia quae audierat a Domino in monte Sinai. Cumque finem fecisset loquendi, posuit velamen super faciem suam. Quando autem ingrediebatur coram Domino ut loqueretur ei, auferebat velamen donec egrederetur: & egressus loquebatur filiis Israel quae sibi fuerant imperata. Videbantque filii Israel faciem Moysi quod cornuta esset facies ejus: & operiebat rursum Moyses faciem suum donec ingrederetur ut loqueretur ei.

Congregavit autem Moyses omnem coetum filiorum Israel, & ait ad eos: Haec sunt verba quae praecepit Dominus fieri vobis. Sex diebus facietis opera: die autem septimo erit vobis sanctificatio sabbati, requies Domini: omnis qui fecerit in eo opus, morte morietur. Non succendetis ignem in cunctis habitaculis vestris die sabbati. Locutusque est Moyses ad omnem coetum filiorum Israel, dicens: Hoc est verbum quod praecepit Dominus: Tollite ex vobis primitias Domino. Omnis voluntarius corde offerat eas Domino: aurum & argentum & aes, hyacinthum & purpuram coccumque bis tinctum & byssum, pilos caprarum & rubricatas pelles arietum & ianthinas & ligna setthim, oleum ad luminaria & aromata in unctionem & in thymiama odoris, lapides onychinos & gemmas ad ornatum Ephod & rationalis. Omnis sapiens corde vestrum veniat & faciat quae praecepit Dominus: tabernaculum & operimentum ejus, tectum & vasa ejus, tabulas & vectes, columnas & bases, arcam & propitiatorium, velum quod ante illud pendet, mensam & vasa ejus, panes propositionis, candelabrum ad luminaria & vasa ejus, lucernas & oleum, altare thymiamatis & vectes ejus, oleum unctionis & thymiama aromatum, vestem ostii tabernaculi, altare holocausti & craticulam aeneam ejus, vectes & vasa ejus, labrum cum basi sua, cortinas atrii & columnas earum & bases, vestem ostii atrii, funes tabernaculi & funes atrii & rudentes eorum, vestes ad ministerium in sanctuario, vestes sanctas Aaron sacerdotis & filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi. Egressusque omnis coetus filiorum Israel a conspectu Moysi, attulerunt quisque quod voluit animo suo, & obtulerunt Domino ad opus tabernaculi foederis, & in omnem cultum ejus, & vestes sanctas. Viri cum mulieribus praebuerunt armillas & inaures & anulos & dextralia, omne vas aureum consecrans Domino. Omnis vir apud quem inventa sunt hyacinthus & purpura & coccus bis tinctus & byssus, pili caprarum & rubricatae pelles arietum & ianthinae, attulerunt. Omnis qui separare & offerre argentum & aes Domino voluit, attulit ad opus tabernaculi & in omnem cultum ejus. Mulieres sapientes texuerunt manibus suis, & attulerunt quae fecerant, hyacinthum & purpuram coccumque bis tinctum & byssum. Omnes mulieres quae sapientes corde erant, nentes pilos caprarum. Principes autem obtulerunt lapides onychinos & gemmas ad ornatum Ephod & rationalis, aromata & oleum ad luminaria & in unctionem & in thymiama odoris. Omnis vir & mulier quorum voluntarius animus obtulit quidquid faciendum per manum Moysi praecepit Dominus, filii Israel obtulerunt spontaria Domino. Dixit Moyses ad filios Israel: Ecce vocavit Dominus nomine suo Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda, & implevit eum spiritu Dei sapientiae & intelligentiae & scientiae in omni opere, ut excogitet quae fabre fieri possint ex auro & argento & aere, lapidumque pretiosorum sculptura & lignorum, & in omni doctrina. Ipsi quoque Ooliab filium Achisamech de tribu Dan, & cunctis qui sapientes sunt corde, quibus dedit Dominus sapientiam & prudentiam ut noverint operari in fabrefactione tabernaculi, & in omnibus quae necessaria sunt. Vocavit ergo Moyses Beseleel & Ooliab, & omnes sapientes corde, quibus dedit Dominus sapientiam, & quorum voluntarius animus obtulit quidquid faciendum per manum Moysi praecepit Dominus, filii Israel obtulerunt spontaria Domino. Dixit Moyses ad filios Israel: Ecce vocavit Dominus nomine suo Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda, & implevit eum spiritu Dei sapientiae & intelligentiae & scientiae in omni opere, ut excogitet quae fabre fieri possint ex auro & argento & aere, lapidumque pretiosorum sculptura & lignorum, & in omni doctrina. Ipsi quoque Ooliab filium Achisamech de tribu Dan, & cunctis qui sapientes sunt corde, quibus dedit Dominus sapientiam & prudentiam ut noverint operari in fabrefactione tabernaculi, & in omnibus quae necessaria sunt. Vocavit ergo Moyses Beseleel & Ooliab, & omnes sapientes corde, quibus dedit Dominus sapientiam, & quorum voluntarius animus obtulit quidquid faciendum per manum Moysi praecepit Dominus, filii Israel obtulerunt spontaria Domino. Dixit Moyses ad filios Israel: Ecce vocavit Dominus nomine suo Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda, & implevit eum spiritu Dei sapientiae & intelligentiae & scientiae in omni opere, ut excogitet quae fabre fieri possint ex auro & argento & aere, lapidumque pretiosorum sculptura & lignorum, & in omni doctrina. Ipsi quoque Ooliab filium Achisamech de tribu Dan, & cunctis qui sapientes sunt corde, quibus dedit Dominus sapientiam & prudentiam ut noverint operari in fabrefactione tabernaculi, & in omnibus quae necessaria sunt. Vocavit ergo Moyses Beseleel & Ooliab, & omnes sapientes corde, quibus dedit Dominus sapientiam, & quorum voluntarius animus obtulit quidquid faciendum per manum Moysi praecepit Dominus, filii Israel obtulerunt spontaria Domino.

Romæ tenetur. Adhuc confirmatur, quia, si Ecclesia decer-
neret, Concilium Florentinum non esse legitimum, nec
obligare, ut Graeci, in quo Concilio Graeci ipsi interfuerunt,
ac fuerit per eos Papa electus &c. Ita ferme Melchior.

Ad primum dico, Ecclesiam non posse errare in fide, quia
gubernatur infallibili providentia Dei, ut supra dictum est.
Ad secundum dico, Ecclesiam non posse errare in fide, quia
fides de Christo non pendet a solo testimonio Ecclesiæ, sed
a testimonio Dei, qui per Ecclesiam loquitur, ut supra dictum
est. Ad tertium dico, Ecclesiam non posse errare in fide,
quia fides de Christo non pendet a testimonio Ecclesiæ, ut
dictum est. Ad quartum dicitur. Cum regula Theologica
sit, quod Ecclesia non possit errare in fide, quia gubernatur
ab Spiritu, Deus autem non fallit, hanc regulam esse, quod
in fidei veritate non debeamus quærere, utrum Papa vel
Concilium errare possit, an non, sed tantum, an Ecclesia
errare possit, quia Ecclesia non errat, quia Deus non fallit
nec errat. Ad quintum respondetur primo principaliter
ex dictis, quod Ecclesia non errat in fide, quia gubernatur
divina providentia, ut dictum est. Secundo dico, Concilium
non fuisse legitimum, sed fuisse vere legitimum Concilium
Florentinum, quia Papa Eugenius IV. illud convocavit, ut
patet. Dicitur 96. distinctione, cap. Sancta Romana. Sancta
Romana Ecclesia, cui Deus omnium Ecclesiarum curam
dedit, & ideo ei, qui ejus est Pontifex, plenitudinem potestatis
tribuit, ut gentes, quæ ad Christum credendo venerint,
sciant, se, pro modo suæ dignitatis, non quemlibet Antistitem,
sed Petri Apostolorum principis habere Pontificem.
Quæ sententia ex Concilio Florentino, quod Papa Eugenius
IV. convocavit, desumpta est. Quod autem Papa Eugenius
IV. illud convocaverit, patet ex Bulla, quæ incipit, Laetentur
Cæli, convocatis hac epistola omnibus Archiepiscopis, Episcopis,
& aliis Ecclesiarum Prælatis, ut ad Concilium Florentinum
accederent. Quæ Bulla extat in Concilio Florentino.
Tertio dico, Concilium Florentinum fuisse legitimum, quia
Papa Eugenius IV. illud approbavit, ut patet ex Bulla, quæ
incipit, Laetentur Cæli, ubi ait, se Concilium Florentinum
approbare, & confirmare, & omnes ad illud accedere jubet.
Quarto dico, Concilium Florentinum fuisse legitimum,
quia Graeci ipsi, qui interfuerunt, illud approbarunt, ut
patet ex Bulla, quæ incipit, Laetentur Cæli, ubi Graeci
ipsi, qui interfuerunt, illud approbarunt, ut patet ex Bulla,
quæ incipit, Laetentur Cæli, ubi Graeci ipsi, qui interfuerunt,
illud approbarunt, ut patet ex Bulla, quæ incipit, Laetentur
Cæli, ubi Graeci ipsi, qui interfuerunt, illud approbarunt,
ut

CAPVT V.

Vbi quatuordecim libri è sacris Biblijs numerantur, quos quidam vel ambigunt esse canonicos, vel certè à canone reijciunt.

2. controuersia.

IN dubium itaque & olim & nostra hac tempestate vocatum est, an septem illi libri veteris testamenti, Baruch, Tobias, Iudith, Sapientia, Ecclesiasticus atque Machabæorum, sint habendi canonici. Ex nouo quoque testamento, quæstio fermè eadem exstitit de epistola Pauli ad Hebræos, de epistola Iacobi, de secunda Petri, duabusque posterioribus Ioannis, de epistola Judæ, & libro Apocalypsis. Sunt enim Theologi & fuerunt, atque in his quidem & probiles veteres, longeq; principes, & quidam iuniores docti & graues, qui multis magnisque rationibus adducti, negârint eos libros oportere in canonicis computari. Alij verò auctores, ipsi quoq; præstantissimi, contra asseuerant hos omnes esse canonicos. Atque ad eam rem confirmandam plurimis etiam maximisq; argumentis vtuntur. Ita addubitare cogit doctissimorum hominum de maxima re tanta dissensio. Ego autem quò controuersiam hanc manifestius explicem, diuidam omninò totam istam de libris canonicis quæstionem, in quatuor partes. Primùm illud ostendam, ad cuiusnam auctoritatem spectet definire, quis liber sit canonicus. Deinde eos libros, qui nunc in dubium veniunt, sacros esse demonstrabo. Tum adducam argumenta, quæ verisimilitudine homines alioqui & doctos & pios fallere potuerunt. Postremò eadem argumenta diluam. Hæc enim omnia ad hanc quæstionem referenda sunt.

CAPVT VI.

Continet argumenta eorum, qui suadere conantur, scripturam sacram non egere ecclesiæ approbatione.

ET quidem, quod ad primam partem attinet, Lutherani aliquando asseruerunt, scripturam non egere ecclesiæ, aut alterius cuiusque approbatione, sed iudicium de scriptura ex ipsis scripturis esse faciendum: seu potius per ipsas scripturas cætera omnia iudicanda, eas verò per se quidem cuique habenti Spiritus sancti, & fidei lumen, esse manifestas. Quòd si ab illis roges, ecquis nobis fidem faciat hæc à Deo prodijsse: ecquis salua & intacta ad nostram vsque ætatem peruenisse certiores reddat: Ecquis persuadeat librum hunc reuerenter excipiendum, illum verò numero expungendum: Aiunt, perinde esse ac si quis roget, vnde discamus lumen discernere à tenebris, album à nigro, suaue

Digitized by Google

Universitätsbibliothek Heidelberg

1.Cor.2. Confirmant præterea idem ex illo Apoſtoli teſtimonio: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſpiritualis autem iudicat omnia. Rurſum ex eo. Prophetæ duo aut tres 1.Cor.14. loquantur, cæteri dijudicent: & paulò pòſt. Si quis videtur eſſe ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quòd Domini ſunt mãdata. Quicunque igitur, in quo eſt ſpiritus Dei, cognoſcere verba Domini, eaque diſcernere iure ſuo poteſt. Proferunt etiam alia teſtimonia, quæ quoniam eodem ſpectant, eodemque modo refelluntur, non eſt neceſſe ea hoc loco proferre: ſed rationes illas addere, quibus etiam vtuntur in ſui erroris confirmationem.

Si Eccleſia, inquiunt, de diuinis ſcripturis iudicium ferret, tum inferior in ſuperioris legem auctoritatẽ vſurparet. Id quod abſurdum planè eſt: Nam, vt Auguſt. inquit, non licet iudici de legibus iudicare, ſed ſecundum ipſas, diſt. 4. ca. iſtis.

Prætercà, quæ ſecuritas (aiũt) nobis erit æternæ vitæ, ſi quæcunque de ea in ſacris literis extãt promiſſiones, ſolo hominum iudicio fultæ conſiſtant? Rurſum, fides noſtra quantum apud homines in ſuſpicionem vocabitur, ſi credatur hominum beneficio non ſecus, ac precariam habere auctoritatem? Et cùm Apoſtolus aſſerat, fundamentũ eccleſiæ eſſe catholicam & Apoſtolicam doctrinam, ſuam huic certitudinem antè conſtare oportet, quàm illa exiare incipiat. Nam ſi Chriſtiana eccleſia Prophetarum ſcriptis, & Apoſtolorum prædicatione fundata fuit, vbicunque reperiatur ea doctrina, eccleſiam certè præceſſit eius approbatio, ſine qua nunquam eccleſia ipſa extitiſſet. Vaniſſimum ergo commentum eſt (1. cap. inſtitut. Caluinus ait) ſcripturæ iudicandæ poteſtatem eſſe penes eccleſiam, quaſi ab huius nutu illius certitudo pendeat.

Præterea, ſi ſcripturæ ſacræ veritas ab hominum teſtimonio penderet, ex eoque comprobaretur, tunc vltima fidei reſolutio in eccleſiæ auctoritatem fieret. Credimus enim Chriſtum fuiſſe filium Dauid: Quoniam Deus Prophetis & Apoſtolis reuelauit. Quod ſi Deũ releuaſſe ex eccleſiæ auctoritate teneremus, iam fides noſtra non in Deum tandem, ſed in homines reuocaretur. Quocirca ratio fidei formalis non diuina, ſed humana veritas eſſet.

Poſtremò, vt Ariſtoteles docuit 1. libr. Poſt. cap. Propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Si igitur ſcriptura canonica eccleſiæ auctoritate comprobaretur, plus hominibus, quàm Deo crederemus. Conſtat verò nullam auctoritatem maiorem eſſe diuina: qua videlicet factæ literæ pollent. Non ergo ſcriptura ſacra per eccleſiam confirmabitur, & ab illius approbatione

Sed interea dicit. Me, atque alia quæ mecum sentiunt, Epicurum ipsum, & Epicureos omnes, ita sentire, ut Deos ipsos humanæ effigiei esse dicant: & quidem ita sentire, ut nihil videre possint, quod ratione magis probabili dici possit. Quæ cum ita sint, tum illa ab his dicta esse, quæ dicta sunt, ut ea, quæ ipsi sentirent, non quæ nos, dixisse videantur. Quæ cum ita sint, tum illa ab his dicta esse, quæ dicta sunt, ut ea, quæ ipsi sentirent, non quæ nos, dixisse videantur. Quæ cum ita sint, tum illa ab his dicta esse, quæ dicta sunt, ut ea, quæ ipsi sentirent, non quæ nos, dixisse videantur.

CAPVT VII.

Deum esse talem naturam qualis sit, Dei nomine intelligi.

QUIDE, quod ad Epicurum ipsum attinet, quæ fuerit ejus de Deo natura, & de Corporum Cœlestium vita, nulla potest esse dubitatio. Nam & Deos ipsos, & Cœlestia corpora, quæ Deos esse dicit, ex individuis & inanibus, nullo modo ea, quæ ipsa per se concipiuntur, fieri posse, & ea, quæ ipsa per se concipiuntur, nullo modo fieri posse, dicit. Nam & individua, quæ ferri dicit, omnia gravia esse, & perpendicularis, & in eam rectitudinem, ne unius [illegible] Democriti, & Leucippi, & Democriti, & Leucippi, & Democriti, & Leucippi, &

gelia contemnimus. Marci euangeliũ veneramur. Ac nos quidẽ harum rerũ cauſam reddimus: Illi verò eius, quod vniuerſa tenet, tenuitq; ſemper eccleſia, rationẽ reddere nullo pacto queũt. Imò viuorũ iudicum auctoritate ſublata, nihil illis ſupereſt, niſi vt totum ſacrorũ Bibliorum codicem de medio tollant. Adde quod ſcriptura Iudex eſt mortuus, qui nec litigantium vtrinque rationes audire, nec ſententiã ipſe eloqui valet. Accedit, quòd ſi in humana aliqua republ. talis iudiciorum eſſet forma præſcripta, vt nulli eſſent iudices viui, ſed ſolis exaratis literis controuerſia quæcunq; de illius reipu. ſcripturis exorta, fineretur: Præterquam quod forma iudicandi ſtultiſſima eſſet, nullus etiam eſſet litigandi finis. Ei enim, qui neget inſtrumentum, nulla vis inferri queat, ſi viui iudices nulli habeantur. Ita Deut. 17. non ad ſcripturã diſſidentes homines referuntur, ſed ad viuorũ examen iudiciumque. Et Malach. 2. cap. Labia, inquit, ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirẽt de ore eius. De ore eius, ait, non de lege ipſa. Et Act. 15. non ad ſcripturam appellauerũt, Antiocheni, vt intelligerent, an verba Pauli diuina eſſent: ſed ad Apoſtolos & ſeniores, qui erant Hieroſolymis. Nec Apoſtoli & ſeniores ſcripturam iudicem, ſed ſemetipſos & Spiritum ſanctum poſuerunt. Viſum eſt, inquiunt, non ſcripturæ, ſed ſpiritui ſancto, & nobis. Sanctus quippe ſpiritus non habitat in litera, ſed in ſpiritu: non in ſyllabis, ſed in cordibus. Quòd ſi ij qui Paulo aduerſabantur, ſcripturæ in cauſa illa iudicium peterent, quæſtio hodie maneret ambigua. Secũda propoſitio. Iudicium de ſcripturis canonicis ad priuatos reipub. Chriſtianæ ciues non pertinet. Primò. quia in humana republ. eiuſmodi iudicia non permitterentur priuatis hominib. niſi legiſlatores deſipuiſſent. Vterque enim eorum, qui diſſidium habent, hanc ſibi iudicandi pari ratione vendicaret auctoritatem: ſicque nullus eſſet diſſidiorum finis. Priuatas ergo cuiuſque vel reuelationes, vel opinationes velle ſequi, idque in quæſtione fidei neceſſaria, ſtultum erit.

Pro ſua etenim factione quiſque definiet, & quæ ipſe exiſtimauerit, ea ſibi aſſeret à Deo reuelata. Quid? quòd nullus homo priuatus certam habet in eccleſia auctoritatem, nullus apud reliquos fideles exploratam & ſolidã veritatem? ita iudiciũ quodcunque ab eiuſdem priuato ciue profectum infirmum erit: & ſcripturarum proinde fides incerto & imbecillo fundamẽto nitetur. Quid? quod Deuter. 17. quæſtiones graues non ad priuatos iubentur deferri, ſed ad eos, qui habent publicam in eccleſia poteſtatem. Quid? Num Antiocheni priuati homines iudicium ſibi aſſumpſere in illa controuerſia, qua dubium erat, Pauline

Pudlus, vetus Pictor, cum quo aliquot vidi. Sed adhuc
Pictor, cum quo aliquot vidi. Sed adhuc
alterum, quod cum Pudlo vidi, Pictorem nominare debeo, etsi
non ejus artis, quam ceteri Pictores, sed ejus, quam Scriptores
Historiæ vocant. Vide Gregorium Turon. l. 10. hanc Gregor. Turon.
Historiam. Is Pictor Chramnum Regis Chlotharii filium, qui
ei se contra Regem armis intulerat, cum Pudlo Pictore
pingit, & ejusmodi historiæ monumentis, Subjicit Gregorius
Turonensis, ad posteros transmittit.

Tertia quæstio de Arte Pictoria, quæ Græcis ἐνκαυστικὴ
dicitur, & cum cera, & ferramento fit, vere cognita, ab illa non
differt, quæ Græcis κηρωτικὴ dicitur, & cum cera, & penicillo
fit. Nam ferramento, & penicillo, & cera, & igne, & colore
opus est in utraque. Quæ igitur differentia? Nulla, nisi quod
ferramento Græci de scribere Chirothesia, seu de Pictore
Chirographo, seu de Scriptore Pictore, seu de Pictore Scriptore
dicuntur, quod ferramento scribant, & penicillo pingant, quæ
ita nemini ambiguum.

Quarta quæstio, de Cestide Veneris apud Ovidium, quæ
hic. Et quidem, si vel ipsum Ovidium, vel alios Poëtas, qui
post eum ejus cestidis mentionem fecerunt, audiamus, & videa-
mus, quid de ea dicant, nihil aliud, quam ornamentum fœmi-
neum, quo Venus, & Juno, & Græciæ, & Asiæ fœminæ
utebantur intelligemus.

Quinta quæstio, de Cestide Veneris, & ejus ornamentis,
Græcis, & Asiaticis, quæ, & quanta cestidis ejus ornamenta
fuerint, hactenus ex ipsis Græcis Asiaticisque non ab illis
Græcis, & Asiaticis, quos Romani vocant, sed ab ipsis Græcis,
& Asiaticis, quos Græci vocant, ostendimus. Nunc ostendemus
ex Romanis Scriptoribus, quæ, & quanta cestidis ejus ornamenta
fuerint, & quæ ea ipsa fuerint, quæ Græci, & Asiatici, quos
Romani vocant, Romanis Scriptoribus tradiderunt. Ostendemus
autem ex Romanis Scriptoribus, quæ, & quanta cestidis ejus
ornamenta fuerint, & quæ ea ipsa fuerint, quæ Græci, & Asiatici,
quos Græci vocant, Græcis Scriptoribus tradiderunt. Ostendemus
autem ex Græcis Scriptoribus, quæ, & quanta cestidis ejus
ornamenta fuerint, & quæ ea ipsa fuerint, quæ Græci, & Asiatici,
quos

epistolam esse scriptam à Paulo, illam à Paulo scriptam non
Iodn. vlt. fuisse? Ecclesiæ itaque testificatione libri sunt admittendi. Quod videtur Ioannes Euangelista significasse, cum ait: Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his: & scimus quia verum est testimonium eius. Ioannes ergo testimonium perhibet euangelij, & Ecclesia probat, inquiẽs, Et scimus, &c. Alioqui, quorsum illa numeri tam subita & inopinata mutatio? Apostolus quoque Paulus id manifestè docet in epistola ad Galat. cap. 2. Nam cùm accepisset Euangelium per reuelationem Iesu Christi, & mansisset cum Petro & Iacobo diebus quindecim, ascendit rursus Hierosolymam secundum reuelationem: & contulit cum Apostolis & fidelibus Euangelium, quod prædicabat in gentibus: seorsum autem ijs, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vanum curreret aut cucurrisset. Quòd si ecclesiæ probatio non esset necessaria, certè non fuisset solicitus Paulus, vt ascenderet ad conferendum Euangelium, ne fortè, &c. Atq; (vt Augustinus contra Faustum ait) si Apostolus Paulus non inueniret in carne Apostolos, cum quibus conferret Euangelium, ecclesia illi omninò non crederet. Et Hieronymus in epi-
Lib. 18, c. 4. stola ad Augustinum, hæc Apostoli verba pertractans. Ex his (inquit) ostendit se non habuisse securitatem Euangelij prædicandi, nisi Petri, & qui cum eo erant, fuisset sententia reprobatum. Est autem hæc epist. etiam in tomo operum August. secũdo, nu. 11. Et Tertullianus li. 4. aduersus Marcionem, propterea, inquit, Paulus Hierosolymam ascendit ad Apostolos consulrandos, ne fortè in vacuum cucurrisset. Non enim sufficeret ad fidẽ singularitas instrumenti destituta patrocinio antecessorum. Denique vt cum auctoribus contulit, & conuenit de regula fidei, dexteras miscuere. Igitur, si ipse illuminator Lucæ auctoritatem antecessorum & fidei, & prædicationis suę optauit, quanto magis eam Euangelio Lucæ expostulem, quæ Euangelio magistri eius fuit necessaria? Hactenus ille.

Idem quoque habetur Actorum 15. Cùm enim apud Antiochiam dubitaretur, an Paulus & Barnabas verè sentirent & docerent de cessatione legalium, statuerunt fideles, vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alij ad Apostolos & presbyteros in Hierusalem. Non ergo vnusquisque per se cognoscit, an doctrina ex Deo sit nec ne, aut ipsa statim doctrina, cuius sese esse diuinam manifestat: sed Ecclesiæ opus est approbatione. Quod Lutherani tandem in comitijs Augustanis confessi sunt, habere scilicet Ecclesiam auctoritatem ad discernendum verba Dei à verbis hominum. Atq; Lutherus in lib. de captiuita. Babylon, vbi de ordinis Sacramẽto agit, confitetur quidẽ Ecclesiam

habere

habere potestatem discernendi verbum Dei à verbis hominum, sed non proinde tamen iudicem esse verbi Dei. Quemadmodum Augustinus ait, quod veritate ipsa sic capitur anima, vt per eam de omnibus certissimè iudicare possit, sed veritatem iudicare non possit, dicere autem cogatur infallibili certitudine, hanc esse veritatem iudicata magis, quàm iudicans. Ita & in Ecclesia talis, inquit, est sensus, illustrante spiritu: in iudicandis & approbandis doctrinis, quem demonstrare non potest, & tamen certissimum habet. Sicut enim apud Philosophos de communibus conceptionibus nemo iudicat, sed omnes per eas iudicantur: ita apud nos de sensu spiritus, qui iudicat omnes, & à nemine iudicatur. Sed nos hoc sanè loco de verbis certare nolumus.

Tantum definimus id quod iam Lutherani, vel inuiti concedunt, ex Ecclesiæ auctoritate certum argumentum sumi, vel ad libros sacros admittendos, vel ad eos repellendos, qui sacri non sunt.

At verò non parua quæstio se offert, an nomine Ecclesiæ significemus hoc loco Ecclesiam, quæ fuit tempore Apostolorum, an fidelium congregationem, qui modò sunt; an potius vniuersam collectionem Christianorum, à baptismo Christi per Apostolos & cæteros successores eorum, vsq; ad hæc tempora propagatam. Durandus enim in 3. Sententiarum distinctione vigesimaquarta, quæstione prima, & Gerson de vita spirituali animæ, lectione 2. corollario 7. huiusmodi auctoritatem sacros libros approbandi, vel etiam non sacros reprobandi ad Ecclesiam referunt fidelium, qui cum Apostolis extiterunt. At Ioannes Driedonis libro primo de Ecclesiasticis scripturis & dogmatib. capitulo 1. & Thomas Vualdensis libro 2. doctrinal. fide. antiquæ, capitulo 19. & 20. hanc auctoritatem existimant referendam ad seriem patrum omnium, & fidelium ab Apostolis succedentium. Quæ eadem profectò videtur fuisse sententia Irenæi lib. 3. cap. 3. & lib. 4. capitulo 63. aduersus hæreses, & Tertulliani libro 4. aduersus Marcionem, & Augustini libro 32. contra Faustum Manichæum, & in lib. 2. capitulo 6. contra Iulianum Pelagianum, & libro 2. de doctrina Christi, capitulo 8. Epistola 63 Sed & alij tamen hanc auctoritatem huius etiam temporis ecclesiæ tribuunt: quæ videlicet eadem est cum antiqua, habetq; eundem veritatis spiritum assistentem.

Ego verò primùm sentio ad Apostolos pertinuisse libros sacros probare, non sacros reijcere. Nec enim alios libros canonicos habemus siue veteris, siue noui testamenti, quàm quos Apostoli probauerunt, atque Ecclesiæ tradiderunt.

Existimo deinde huiusmodi traditionem Apostolicam non alia ratione melius innotescere, quàm per patres & doctores Ecclesiæ post Apostolos succedentes. Quemadmodum non alia via certior atque expeditior est, ad Christi & Apostolorum reliquas traditiones cognoscendas, quod suo posteà loco demonstrabimus. Atque horum quidem neutrum opus est, exquisitis rationibus confirmare, tantum satis est admonere.

Illud verò demonstrandum est, Ecclesiam fidelium nunc viuentium, non quidem scribere canonicum librum posse, sed definire, an liber, de quo disputatio est, canonicus sit an non. Quia definitio dubiorum, quæ circa fidem modò exoriuntur, ad præsentem ecclesiam pertinet. Oportet enim iudicem viuum in ecclesia esse, qui fidei cõtrouersias decidere possit. (Siquidem Deus in necessarijs Ecclesiæ suæ non defuit.) At librum esse canonicum nec ne, fidem maximè tangit. Ad ecclesiam igitur huius temporis huius rei iudicium pertinebit. Nam si errores, qui sanæ doctrinæ aduersantur, ecclesia, quæ nunc est, condemnare nequit, profectò iudicibus de medio sublatis, huius sæculi hæretici impunè viuere, atque adeò regnare possunt.

Rursum, tempore Hieronymi dubitare catholico licuit, an Apocalypsis Ioannis sacra & canonica esset. Nunc autem, vt suo loco ostendemus, id non licet in dubium vertere. Ergo post tempora Hieronymi ecclesia auctoritatem habuit, illam quæstionem profligandi.

Quamobrem cùm nostro tempore quidam in dubium vocẽt, An Baruch & Machabæorum libri, ac cæteri, de quibus quæstio in manibus est, canonici sint, nec ne, hanc certè ambiguitatem præsentis Ecclesiæ iudicium explanare poterit.

Præterea, Ecclesia quæ nunc est, in fide errare non potest. Ergo si crediderit aliquem librum esse canonicum, ex eius testimonio idoneum firmumque sumetur à Theologis argumentum. Nam & Ecclesia præsens docere eos, qui fidem susceperint, suo iure potest, quæcunque fidei sint, & sacros libros, quos per traditionem veterum accepit, posteris suis ipsa tradere. Qui quidẽ posteri fidem proximè habeant ecclesiæ præsenti necesse est: vt præsentes credidimus proximè antecedentibus, & illi superioribus, serie quadam & ordine vsque ad Apostolos, Quibus fideles tunc viui proximius crediderunt.

Sicut enim in disciplinis duo principiorum genera cernimus, vnum remotum, alterum proximum: hoc postremum, illud primũ, nec conclusiones ad prima initia, nisi per postrema referuntur: sic nec fides succedentium ad eos, qui nos ætate antecesserunt, nisi per nos referri potest, donec ad Apostolos, & inde

laudat Plin. Nam pronunciat, ut tempora in primis habeat, quæ ad rem maxime pertinent, & ut ea quæ dicit, ita dicat, ut ea quæ ad rem non pertinent, ita dicere videatur,

modi quæſtione, quam modò verſamus, teſtimonium à plebe non eſſe requirendum, ſed à doctoribus eccleſię, quibus & plebs rudis debet credere ad quoſque ſimilium rerum iudicium pertinere, vt iuſtum, ita quoque certum eſt. Quo fit, vt ſi omnes ſancti & doctores Eccleſiæ aſſeruerint aliquē librum eſſe canonicum, id pro certo habendum ſit, perinde ac ſi tota eccleſia aſſeruiſſet. Quod vberius alio loco explicandum eſt, de tertia igitur propoſitione ſatis eſt dictum.

Quarta propoſitio, Ad concilium vniuerſale præcipuè pertinet definire, qui liber ſit canonicus. Quam quidem propoſitionem æquo animo paterer ab hæreticis non admitti. Sed illud tamen doleo vehementer, quod eam nonnulli fideles inficiantur, in quibus Thomas Vualdenſis eſſe videtur, lib. 2. doctrinalis fidei antiq. cap. 19.

Probatur tamen illa manifeſtè, quia proponere fidelibus ea, quæ ſunt diuinitus reuelata, ad eccleſiæ paſtores maximè ſpectat, tum quia tota eccleſia huiuſmodi reuelata proponere & docere non valet: tum quoniam vt poſſet, non deceret tamen, vt tota eccleſia docendi officium aſſumeret: tum quia paſcere omnes in ſcientia & doctrina, proprium munus paſtorum eſt, vt Hieremiæ 3. dicitur. Tum quoniam aliquando inter ipſos catholicos cōcertatio eſt, an hic, aut ille liber canonicus ſit. Ad dirimědum igitur huiuſmodi diſceptationem, oportet in eccleſia iudices eſſe, quorum ſententiam fideles debeant ſequi. Iudices autem in doctrinæ fidei non alios conuenientius accipimus, atq; epiſcopos & doctores, quibus fidelium inſtructio demandata eſt, quoſq; ſi de medio tollas, eccleſiæ vniuerſalis iudicia protinus aufers; cū tota ipſa eccleſia, hoc eſt, fideles omnes, conuenire ad iudicandum de propoſita quæſtione nec debeāt, nec verò poſſint.

Præterea, concilium eſt certa regula in his, quæ fidei ſunt, vt poſterius oſtendemus. Cùm igitur hæc quæſt. de libris ſacris atque canonicis ad fidem attineat, concilij teſtimonio, abundè poterit definiri. Id quod Antiochenos intellexiſſe conſtat. Non enim quæſtionem de legalibus ad fidelium plebem, ſed ad Apoſtolorum & ſeniorum ſynodum retulêre. Non poſt concilij ſententiam vllus relictus eſt dubitandi locus, Acto. 15.

Quinta propoſito. Ad ſummum Pontificem pertinet definire, qui nam liber ſit canonicus. Primò, quia maiores eccleſiæ cauſæ ad Summum pontificem referendæ ſunt, vt Innocentius probat, de baptiſmo ca. maiores: noſq; idem etiā ſumus demonſtraturi. At hæc de libris canonicis cauſa maxima eſt, ad ſummum itaque Pontificem eſt referenda. Deinde quia cōtigit eſſe diſſi-

diſſidium inter Patres in concilio congregatos. Quod ſi non eſſet iudex in Eccleſia, qui hanc contentionem litemq; dirimeret, certè non eſſet eccleſiç à Deo prouiſum in rebus neceſſarijs.

Prætereà, quia Summus Pontifex quoties de fide pronunciat, errare nequit, quod ſuo poſtea loco etiam commonſtrādum eſt. Ipſius ergo Pontificis teſtimonio tanquam certo iudice probare poterimus, quis liber ſit canonicus, quis contrà non ſit.

Poſtremò, id oſtenditur argumēto Nicolai Papæ. Nam quod verè ſedes Apoſtolica probauit, hodie tenetur acceptū: & quod illa repulit, hactenus inefficax prorſus habetur: Ita opuſcula doctorum, quæ approbauit, eccleſia probat: quç contrà reprobauit, eccleſia reprobat. Summorum ergo Pontificum de hiſce rebus teſtimonium, ipſo etiam perpetuo rerum experimento firmum ac certum habere compellimur. Nam & Euangelium, quod Paulus prædicabat in gentibus, vt ante ex Tertulliano, Hieronymo, & Auguſtino monſtrauimus, non fuiſſe ab eccleſia receptum, niſi Petri auctoritate fuiſſet roboratum, & vt idem Hier. in lib. de viris illuſtribus ex Clemente in 6. ὑποτυπώσεως ſcribit Marci Euangelium, cùm Petrus audiſſet, probauit: & eccleſiæ legendum ſua auctoritate edidit. Idem verò Euſebius libro 2. eccleſiaſticæ hiſtoriæ, cap. 15. non ſolùm Clementis, ſed ex Papæ teſtimonio confirmat. Conſtat autem qui Petro ſuccedit, hunc eandem poteſtatem habere in illis ſanè, quæ ſunt Eccleſiæ neceſſaria. Ad ſummum ergo Pontificem huiuſmodi de libris canonicis iudicium pertinet. Nam & ſi qua ſimilis quæſtio in veteri lege exoriretur, ad Pontificem eius definitio pertineret, vt Deut. 17. legimus. Hactenus quanta fieri potuit breuitate à nobis ea dicta ſunt, quæ præſenti loco ſatis erant, vt pius lector intelligeret, quibus authoribus in libris canonicis conſtituendis fidem habere oporteret. Nam ſi quæ horum maiori vi & argumentis indigent, vt in vniuerſum probentur omnibus, ea ſuis poſtea locis confirmabuntur. Nunc verò illud agendum eſſe puto, vt argumentationes hoſtium veræ religionis, quàm breuiſſimè etiam poſſumus, refellamus.

C. ſi. Romanorum 19. diſt.

In Marc.

CAPVT VIII.

Vbi confutantur argumenta capitis ſexti.

AD primum igitur argumentum ſic reſpondeo, Si Chriſtus ab homine teſtimonium non accipit, vbi nam illud eſt, Fuit homo miſſus à Deo vt teſtimonium perhiberet de lumine: Vbi rurſus illud, Vos teſtimonium perhibetis de me, quia ab initio mecum eſtis? vbi denique illud (ne omnia repetamus) Eritis mihi teſtes in Hieruſalem, &c. Senſus igitur eſt.

Ioan. 1.

Ioan. 15.

Ego

Ego hominis teſtimonio non egeo quidem: ſed affero tamen teſtimonium Ioannis propter vos. Ideoque ſubiungit, Sed hæc dico, vt vos ſalui ſitis. *Actor. 1.* Quòd autem ipſe humanum teſtimonium non quærat, quo videlicet ipſe minimè egere credendus eſt, probat ſubiungens, Ego habeo teſtimonium maius Ioannis, &c. Et reuera conuincit, vt qui diuinum teſtimonium habet, ipſe quidem propter ſe non accipiat ab homine teſtimonium: ſed oblatum tamen propter aliorum vtilitatem non repudiet. *Ioan. vlt.* In eundem quoque ſenſum deinde ſubinfert, Claritatem ab hominibus non accipio, cùm tamē Petrus dictus ſit ſua morte Deum glorificaſſe. Ac de primo quidem argumento ſatis.

Ad ſecundum verò facilè reſpondetur, Apoſtolum ibi non cum imperitis, ſed cum doctis habere ſermonem. Ait enim, Nō ſcripſi vobis quaſi ignorantibus veritatem, ſed quaſi ſcientibus eam. Sapientibus ergo eccleſiæ magiſtris vnctio interior ſufficit ad ea, quæ fidei aduerſantur, refutanda: at ignorantibus opus eſt etiam externa doctrina, eorum maximè, quos Deus conſtituit in eccleſia paſtores & doctores. Intelligendum eſt etiam doctrinam fidei ſingulis hominibus neceſſariam, vnicuiq; per ſe fortè innoteſcere, ſi ſpiritum manentem in ſe habet. At verò quæ ſunt in fide, non ſingulis quidem neceſſaria, ſed ad Eccleſiæ communem vtilitatem permanentia, non ea ſtatim à bonis viris cognoſcuntur, quamlibet ſpiritum Dei & vnctionem habentibus. Si enim ſimplici mulierculæ proponatur, an accidentia in Sacramento altaris ſine ſubiecto ſint, quamuis ſancta ſit & iuſta, non eſt opus ea de re ab vnctione doceatur. Sed ſi illud ab ea inquiras, num Chriſtus pro peccatis noſtris ſanguinem fuderit, id profectò ab vnctione docebitur, quoniam præſtanti quod in ſe eſt, Deus fidem ad ſalutem neceſſariam non negat. Porrò autem cùm quæſtio hæc de numero librorum Canonicorum non ſpectet ad ſingulos, ſed ad doctos in eccleſia viros referenda ſit, fit conſequens, vt ad cognoſcendum an hic liber, an ille ſit Canonicus, non ſit ſatis vnctionem habere. Non enim vnctio quemcumque ſimpliciter docet de omnibus, ſed quemq; de his, quæ ſunt ei propria & neceſſaria. Atque hæc ſatis abundè erant, vt ſecundum argumentum eluderetur. Sed vt ijs morem geramus, qui aliud præterea quicquam in illius teſtimonij explicatione deſiderant, tertia adhuc reſponſio adijcienda eſt. Non ſiquidem in Eccleſia primitiua tantos habuere & in virtute & in doctrina progreſſus, vt nullo doctore externo indigerent, quippe qui ſpiritu docente noſſent omnia, ideircò gratiam illam Spiritus ſancti nos & ad omnes, & ad hoc etiam tempus referemus. Aliqui ſi quis aut linguarum donum, aut alia multa, quæ ſpiritus a

prin-

rumentalis. Hæc organi dentes, modo cum labore, dum ex-
cutiuntur, modo sine labore, dum ex cibo conficiuntur, ad
alimenta absumenda. Augentur hi dentes, ut ossa, & ex-
crescunt per totum corpus: quod in animantibus multis dentes
ad certum tempus, ut in homine, non crescunt, sed ad certum
modum definitum. Et quia dentes ad alimenta absumenda, &
attendendo magis ad dentes ex pugnatia in multis, quam ex ali-
mentatia, ideo dentes ex pugnatia in multis, quæ ex alimentatia
non sunt, augentur: ut in elephante, & in apro, & in cane, &
in multis aliis. Quibus dentibus ex pugnatia, quos Græci cani-
nos vocant, ad certum tempus non crescentibus, sed ad certum
modum definitum, ut homo. Dentes ex pugnatia in multis
definitum modum non habent: ut in elephante, & in apro, & in
cane, & in multis aliis. Dentes ex pugnatia in multis ad certum
tempus non crescunt: ut in homine, & in multis aliis. Dentes
ex pugnatia in multis ad certum tempus crescunt: ut in elephante,
& in apro, & in cane, & in multis aliis.

Dentes ex pugnatia in quibusdam animantibus ad certum
tempus crescunt, in quibus non augentur: ut boves, qui cornua
habent, & in quibus augentur: ut elephas, & aper, & canis, &
homo. Dentes ex pugnatia in quibusdam animantibus ad certum
tempus crescunt, & in quibus augentur: ut in elephante, & in
apro, & in cane, & in homine. Dentes ex pugnatia in quibus-
dam animantibus ad certum tempus crescunt, & in quibus non
augentur: ut in bove, & in multis aliis. Dentes ex pugnatia in
quibusdam animantibus ad certum tempus crescunt, & in quibus
augentur: ut in elephante, & in apro, & in cane, & in homine.
Dentes ex pugnatia in quibusdam animantibus ad certum tempus
crescunt, & in quibus non augentur: ut in bove, & in multis
aliis

oues ſine doctore externo vocem Chriſti internoſcere, contrariumque alieni refutare. Sed id docuit, cùm adeſt fidei magiſter idoneus, qui rem credendam aptis loco & tempore, ſolido pondere, ac certa auctoritate proponat, tũc auditorem, ſi bonus eſt, Dei doctrinam acceprurum, ſin malus, repudiaturum. De ſe quippe Chriſtus ſuaque doctrina peculiare loquebatur, quem quoniam pater ſignauerat Deus, ducem ac præceptorem mundo dederat, omnique teſtimoniorum genere comprobarat: ei tot, tantiſq; argumentis Euangelium annuncianti, ei, vitæ, doctrinæ, miraculorum gloria præſtanti, ei humana atque adeò diuina auctoritate polleati, fidem non habere nemo ſine peccato poterat. Abeat nunc Lutherus, & quaſi eccleſiæ fidem validiſſimis arietibus concuſſerit, vaniſſima exultatione bacchetur. Nos verò intelligamus potiùs illum, quem diximus eſſe verborum Chriſti ſenſum cùm ex aliis Euangelicæ teſtimonijs, tum verò præcipuè ex ipſo eodem, quod ex cap. 10. Lutherus aduerſus nos citat, Opera, inquit Dominus, Quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me. Sed vos non creditis, quia non eſtis ex ouibus meis. Et ſtatim, Oues meæ vocem meam audiunt. Nam certè ſi non audirent, eæ oues Chriſti non eſſent, vt quæ ad vocem proprij paſtoris tam exploratam & certam, clauſis auribus obſurdeſcerent. Qua ex re patet, quàm ineptè à Luthero, illa Domini teſtimonia in hac cauſa, de qua nunc diſſerimus, referantur. De tertio igitur argumento tantum.

Quartò priùs quàm reſpondeo, operæprecium mihi facturus videor, ſi ſtrictim quædam attigero, quò facilius non hoc ſolùm argumentum diluatur, verùm etiam ea, quæ deinceps diſſerenda ſunt, explicari queant.

Primùm ergo id ſtatuo, iuxta communem legem, aliqua exteriora & humana incitamenta neceſſaria eſſe, quibus ad Euangelij fidem inducamur. Quomodo enim credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Item. Si non veniſſem, & locutus eis fuiſſem, peccatum non haberent. &, Si opera non feciſſem, quæ nemo alius fecit, excuſationem haberent de peccato ſuo. Non igitur ſolùm neceſſarium eſt, vt credituro ea, quæ ſunt fidei, ſimpliciter ab homine proponantur, quaſi prima principia diſcipulo: verum etiam opus eſt exteriorem aliquam perſuaſionem, & humanum incitamentum adhiberi; quomodo principia Geometriæ nonnulla à magiſtro explicantur, & ſuadẽtur. Hinc illud eſt, quod cũ dixiſſet Moyſes Domino, Non credunt mihi, Dominus ei dedit poteſtatem ſigna faciendi. Hinc rurſum illud, Prædicauerunt vbique, Do-

Ad Rom. 10.

Ioan. 15.

Exodi 4. ad. vlt.

Digitized by Google

Ad Cæsarem, & Senatum, & Populum Romanum, qui
vos ita dignos esse, ut eos meminerint, & virtutis
causa, & amicitiæ, & quæ ab eis, & quibus in rebus
vobis præmia data sint, & quæ ipsi ceperint, & quæ
vos, quæque nos. Quæ cum ita sint, quoniam ea
quæ in Italia gesta sunt, & quibus ipse, quod fe-
cerim, & quod sentiam, & quod in mentem mihi
venerit, scripserim, & quæ ad me scripta sint, &
quæ ego, & quæ alii ad me de vestris rebus gestis
scripserint, & quæ Senatus censuerit, & quæ ego
retulerim, & quæ ex Senatus consulto decreta sint,
& quæ ego ex eo decreverim, & quæ ego, & quæ
alii de vestris rebus gestis in Senatu & verba fece-
rint, & quæ ego, & quæ alii, & quæ Senatus de
his rebus, & de vestris meritis, & de præmiis vo-
bis tribuendis, & de honoribus habendis, & de
Populo Romano & Senatui vobis habendis, &
de his rebus omnibus, quæ ad vos pertinerent, de-
creverit, & quæ ego, & quæ alii de his rebus ad
vos scripserint, & quæ ego, & quæ alii ad me de
his rebus scripserint, & quæ ego, & quæ alii de
his rebus ad Senatum retulerint, & quæ ex Sena-
tus consulto decreta sint, & quæ ego ex eo decre-
verim, & quæ ego, & quæ alii de his rebus in Se-
natu verba fecerint, & quæ Senatus de his rebus
censuerit, & quæ ego ex Senatus consulto decre-
verim

interni Dei beneficio ad videndum dati. Viderunt(inquit Moyſes) oculi tui ſigna illa portentaque ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, & aures ad audiendum, nec oculos ad videndum. Hoc quoq; ſua voce dilucidè confirmauit
Ioan.1. Chriſtus, Petro inquiens, Beatus es Simon Bariona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Certè Petrus audierat Ioannis Baptiſtæ teſtimonium, quo aperta voce clamauerat, Chriſtum eſſe filium Dei. Multa inſuper Chriſti miracula viderat, & tamen poſt hæc omnia non aut teſtimonio, aut auctoritate Ioannis, non miraculis viſis, fidei confeſſionem Chriſtus aſſignat, ſed diuinæ reuelationi: Et ad
1.Theſſ.2. Theſſalonicenſes, Gratias agimus Deo, quoniam cum accepiſſetis à nobis verbum auditus fidei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut eſt verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidiſtis. Sunt & alia pleraque ſacrarum literarum
1.ad Cor. teſtimonia in huius rei confirmationem. Vt ad Corinth. Ne-
12. mo poteſt dicere, Dominus Ieſus: niſi in Spiritu ſancto, & cæte-
2.Cor.13. ra quæ ſequuntur. Et rurſum inter ſpiritus chariſmata Paulus e-
2.Cor.3. numerat fidem, & alibi: Non ſumus ſufficientes, &c. Et apud
Actо.16. Lucam: Quædam mulier colens Deum, audiuit Paulum: cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. Et
Eſa.50. illud, Erigit manè, manè erigit mihi aurem. Dominus Deus aperuit mihi aurem, vt audiam quaſi magiſtrum. Dies me deficiet, ſi omnia velim commemorare, quibus ſecundum hoc fundamentum ſtabilitur.

Cui & tertium ſubijciendum eſt, rationem formalem noſtræ fidei non eſſe eccleſiæ auctoritatem, hoc eſt, fidei vltimam reſolutionem non fieri in eccleſiæ teſtimonium. Ipſæ ſcholaſticæ res formas dicendi ſcholaſticas rapiunt, & quæ vocabula ſcholarum conſuetudo diuturna triuit, ea Latini nobis condo-
Vide Sco. nare debent. Nec enim tam ſermonis ornatum, quàm diſpu-
3.d.23.q. tationis lucem ſequimur. Sed ad rem. Eorum hic errorem diſ-
vnic. & ſimulare non poſſum, qui aſſerunt, fidem noſtram eò, tan-
Duran.d. quam in vltimam credendi cauſam, reducendam eſſe, vt cre-
24.q.1.ar. damus eccleſiam eſſe veracem, cui prius (inquiunt) aſſentimur
1.& d.25. per fidem acquiſitam, quàm per infuſam. Quod ſi verum eſſet,
que.3.& prima ratio formalis infuſæ fidei, non eſſet veritas increata, ſed
Gabr. d. creata. Quare fides noſtra non inniteretur tanquam ſuo fun-
23.q.2. damento diuinæ veritati, ſed humanæ: Deinde cum aſſenſus con-
ar 1. & 2. cluſionis non ſit certior principiorum aſſenſu, vt Ariſtoteles 1.
qui viden- Poſt. lib. demonſtrat. Si fides infuſa fide acquiſita niteretur, tũ
tur eſſe in Deum eſſe trinum, cui aſſentimur per infuſam fidem, non eſſet
hoc errore. nobis aut firmius, aut certius, quàm Eccleſiam eſſe veracem, cui

iuxta

Lucullus, Pallas, alterque opes habet Arcadius. Aper
Ephesius, cui per Ionium mare Ephesum Ionium-
que nobilitavit, & Ionium mare Ionium fecit, non pelli-
cula, sed ipsa pelle, quam ex Africa transtulit, Ionius.
Ad hos Cilo, Cilo Tullianus, Cilo Antonianus, Cilo
Bithynicus, Cilo Asianus, Cilo Ciliciarcha, Cilo Cilo-
rum, si ita dici potest, Cilonissimus, quem Cilonem
Cilonissimum Cilo Cilonissimus Cilo Cilonissimus
Cilo Cilonissimus

huic autem, Deus reuelauit, immediatè credo à Deo motus per inſtinctum ſpecialem. Itaq; ex parte obiecti ratio formalis mouens eſt, diuina veritas reuelans : ſed illa tamen non ſufficit ad mouendum niſi adſit cauſa interior, hoc eſt, Deus etiam mouens per gratuitum ſpecialemque concurſum. Diuus Thomas, 2.2.quæſtion.2.art.9.ad 3. Auguſtin.11.confeſ.cap.3. Et licet fundamento in hoc ſecundo iam iacto firmiter hæreat, ſubſiſtit tamen eo etiam teſtimonio, quod in argumento refertur. Hunc enim ſenſum habet, quod Ioannes Apoſtolus dicit, Si teſtimonium hominis accipimus, teſtimonium Dei maius eſt. Atqui, vnde credemus, Apoſtole, id eſſe Dei teſtimonium? Qui credit, inquit, in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Quòd ſi rem hanc à capite arceſſere, & vnde omnia manant, videre volumus: illud tandem intelligamus oportet, habitum fidei in ordine ad Theologiæ diſciplinam ſe habere, vt habitus intellectus ſe habet ad humanas ſcientias & facultates. Quemadmodum itaque intellectus noſter in diſcurſu diſciplinarum naturalium, primò cum principijs congreditur, deinde ad reliqua cognoſcenda proficiſcitur, quæ videlicet à principijs poſitis deriuantur: ſic in cognitione ſupernaturalium rerum quædam ſunt principia ſupernaturalia, & quotum fidelis animus ad cætera
Ad He.1. inueſtiganda procedit. Accedentem (inquit) ad Deum oportet credere quia eſt, & quòd inquirentibus ſe remunerator ſit.
Ad He.5. & iterum: Cùm deberetis magiſtri eſſe propter tempus, rurſum indigetis, vt doceamini, quæ ſint elementa exordij ſermonum Dei. Et ſtatim docet, quænam ſint eiuſmodi elementa, inquiens, Intermittentes inchoationis Chriſti ſermonem
Ad He. 6. ad perfectionem feramur: Non rurſus iacientes fundamentum pœnitentiæ, fidei ad Deum, baptiſmatum doctrinæ, impoſitionis quoque manuum, reſurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Quibus rebus expoſitis, facilè (vt opinor) intelligi poteſt, vera eſſe, quæ paulò antè ſunt dicta. Hoc eſt, oportere humana quædam & exteriora adminicula interuenire ad credendum: nec tamen ea eſſe idonea per ſe, nec fidei noſtræ reſolutionem in eiuſmodi fieri, ſed in interiorem cauſam diuinam, quæ excitet, & moueat, vt credamus. In aſſenſum ſiquidem principiorum Geometriæ, vel Arithmeticæ multa veniunt quaſi præambula & antecedentia, vt cognitio ſenſitiua, explicatio & ſuaſio præceptoris, qui eadem principia non vtcunq; proponit, ſed explicat etiam vel per exempla ſenſibus manifeſta, vel per effecta notiſſima. At ratio aſſentiendi formulis non eſt quicquam illorum, ſed ſunt illa quaſi determinationes, & veluti conditiones, ſine quibus eiuſmodi principia à diſcipulo non

non intelligerentur. Ratio autem formalis, lumen naturale eſt exiſtens, quo videlicet euidens ille aſſenſus efficitur: vt lumen hoc externus ratio formalis eſt, quæ colores efficit euidentes. In hunc ergo modum, proponere credenda, ſuadere, miracula facere, determinant quidem intellectum vt credat, quaſi conditiones, ſine quibus vis vnquam intellectus determinantur. At ratio formalis aſſentiendi, lumen fidei eſt: quod Deus infundit credenti.

Iam ſi hæc, quæ diximus, ſacris literis accommodaueris, inuenies profectò, ea eſſe vſque adeò conſentanea, vt obtinere à quouis aduerſario debeamus. Huc enim pertinet illud Ioannis 4. Iam non propter tuam loquelam credimus: ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt verè Saluator mundi. Vt illa alia prætereamus, quæ retro ſunt nobis commemorata. Nam quarto argumento refellendo ſatis ſuperque dictum eſt. Vnde tamen tria poſtrema argumenta facillimè diluantur, quamuis enim reſpectu vnius aut alterius hominis, ſacras videlicet literas reijcientis, prior ſit Eccleſiæ auctoritas, quoniam iure probamus illi hanc eſſe epiſtolam Pauli, illam Iacobi, per eccleſiæ auctoritatem: non tamen inde colligitur, quòd abſolutè Eccleſiæ auctoritas ſit ratio credendi formalis. Quomodo ſi neganti principi philoſophię naturalis ex effectis notiſſimis nitamur ea ſuadere: non quærimus cauſam, à qua principia philoſophiæ pendeant, ſed argumentum aliquod vel indicium certum eius rei, quæ in controuerſiam venit. Ac ferè in omnibus diſciplinis contingit, vt aduerſus ignorantem cauſam vtamur effectu: & aduerſus negantem effectum vtamur cauſa, propter vtriuſque mutuam connexionem. Atque id quidem copioſè varijs multarum diſciplinarum exemplis mõſtrare poſſem, ſed quæ perſpicua ſunt, longa eſſe non debent. Adhibebimus ergo exemplum vnicum, generis eius, quod & facilè intellectu ſit, & poſitum in vna re transferri per multas poſſit. Terram interijci inter Solem & Lunam, ex Lunæ defectu ſuadet Aſtrologus, nec affert tamẽ genus argumentationis ineptum. Præclarè enim eſt hoc vſurpatum à doctiſſimis, quorum auctoritate non vterer, ſi mihi apud aliquot agreſtes habenda eſſet oratio. Cùm verò ad eos ſcribam, quibus hæc inaudita non ſunt, cur ego ſimulem, me ſi quid in his ſtudijs operæ poſuerim perdidiſſe? Vſurpatum eſt igitur ab eruditiſſimis viris, quoddam argumentandi genus, quod à poſteriori iuniores vocant, Ariſtoteles iuxta veterem interpretem demonſtrationem quia eſt, nos ab effectis vocamus. Quæ quoniam ſuis ſæpè cauſis notiora ſunt, ad eas commõſtrandas identidem inferuntur. Nec illico tamen effecta hæc cauſarum ſua-

rum formales rationes erunt. Non enim, vt in eodem verſemur, ſi terram interijci ex Lunæ defectu ſuademus, idcirco defectus ipſe, ratio eſt interiectionis formalis. Quin econtrariò, ſi rerum natura ſpectetur, ipſa terræ interiectio, ratio eſt formalis, cur Luna defectum patiatur. Quod igitur in cæteris artibus, idem quoque in Theologia contingit, vt rerum ordo interdum humani ingenij cauſa permutetur. Ita fit, vt contra negantes nouum Teſtamentum aptiſſimè argumentemur ex veteri, atque è diuerſo contra negantes vetus ex nouo. Etenim ab his, quę notiora ſunt nobis, ad ea, quæ minus nota ſunt, quodam quaſi naturæ ductu homines ferri non ſolùm Philoſophus auctor eſt, ſed nullo etiam philoſopho auctore experimur. Quamobrem Iudæo, cui vetus teſtamentum certius eſt, nouum ex veteri ſuademus. Habemus, inquit, firmiorem propheticum ſermonem: cui benefacitis, attendentes quaſi lucernæ lucenti in caliginoſo loco, donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus veſtris. Et Actor. 17. Ij qui cum auiditate verbum Pauli ſuſceperant, ſcrutabantur quotidiè ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Contrà verò oportet, vt aduerſus eum, qui nouum Teſtamentum recipit, ac reijcit vetus, ex nouo veteris auctoritatem colligamus. Ad eundem quoque modum auctoritas eccleſiæ cum ſacrarum literarum auctoritate connexa eſt, & per legem connexorum vtranque in alterius probationem ſumimus. At ſi generaliter quæratur, vnde fideli conſtet ea, quæ fide tenet eſſe à Deo reuelata, non poterit Eccleſiæ auctoritatem inducere, quia vnum de reuelatis eſt, eccleſiam errare non poſſe, vt 1. ad Tim. 3 cap. habetur. Nec verus catholicus, quod nonnulli fingunt, aſſentitur huic, Eccleſia eſt verax, ſolùm per coniecturas humanas, quibus acquiſita fides innititur. Ad quem modum & Saraceni ſuis præceptoribus, & Iudęi ſuis Rabbinis, & Gētes ſuis Philoſophis, & omnes denique ſuis maioribus inhærent. Non ſic (inquam) Chriſtiani: ſed pèr interius lumen infuſum à Spiritu ſancto: quo firmiſſimè atque certiſſimè mouentur ad credendum, eccleſiam Chriſtianam errare non poſſe: Saracenorum, Iudæorum, Paganorum, errare poſſe. Deinde reſponderi poteſt, quòd etiamſi in vniuerſum opus eſſet, eccleſia ea, quæ ſunt credenda, proponeret: non tamen proinde colligeretur, vltimam fidei reſolutionem in eccleſiæ auctoritatem fieri. Non eſt enim eccleſiæ auctoritas ratio per ſe mouens ad credendum, ſed cauſa ſine qua nō crederemus. Quippè vt nos credamus iuxta præſcriptam à Paulo legem, oportet, vt illa, quæ credere debemus, nobis per hominem proponantur. Prouidit autem Deus, vt eccleſia eſſet, quæ certo ac firmo iudicio ea, quæ verè nobis ſunt credenda,

2. Pet. 1.

denda, proponeret. Proponit enim ecclesia, vt rem exempli causa illustremus, Euangelium Matthæi esse à Deo reuelatum: nec mihi proponere nisi verùm potest: Ego igitur non credo Euangelistam dicere verum, quia ecclesia eum dicat verum dicere, sed quia Deus reuelauit. Et tamen ecclesia proponens est causa, sine qua ego non admitterem illud Euangelium esse Matthæi. Spiritu itaque S. Ecclesiam afflatam certè credo, non vt veritatem auctoritatemue libris canonicis tribuat, sed vt doceat illos, non alios esse canonicos. Nec si nobis aditum præbet ad huiusmodi sacros libros cognoscendos, protinus ibi acquiescendum est: sed vltra oportet progredi, & solida Dei veritate niti. Quo ex re intelligitur, quid sibi voluerit Augustinus, cùm ait, Euangelio non crederem, nisi me moueret Ecclesiæ auctoritas. Et rursum: Per catholicos Euangelio credideram. Videlicet negocium Augustin. erat cum Manichæis, qui absque controuersia suo cuidam Euangelio credi volebant, & Manichæorum fidem astruere. Rogat igitur August. ecquid facturi sint, si in hominem incidant, qui ne Euangelio quidem credat: quóque genere persuasionis sint eum in suam sententiam adducturi. Certè se affirmat, non aliter potuisse adduci, vt Euangelium amplecteretur, quàm ecclesiæ auctoritate victum. Non itaque docet fundatam esse Euangelij fidem in ecclesiæ auctoritate, verùm simpliciter nullam esse certam viam, qua siue infideles, siue in fide nouitij, ad sacros libros ingrediantur, nisi ecclesiæ catholicæ vnum eundemque consensum. Id quod eiusdem epistolæ, cap. 4. & in libro de vtilit. cred. ad Honorat. satis ipse explicauit. Certum itaque argumentum in controuersia de vno quolibet libro sacro ex ecclesiæ auctoritate sumitur, idque August. tradit, sed non ad hanc, sed ad diuinam auctoritatem fides librorum diuinorum referenda est.

Nec post hæc in postremis illis tribus argumentis eluendis lectorem amplius morari volumus, sed ad ea, quæ in medio relicta sunt, explicanda properare. Testimonium igitur ex Deuteronomio illud, quo deinceps aduersarij vtuntur, pro eis nihil omninò facit. Quemadmodum enim, cùm Dominus fideles monuit, vt à lupis attenderent, eosque ceu arbores non ex foliis, sed ex fructibus internoscerent: non statim excluditur, nec canum fida custodia, & ad discernendum lupos naturæ mira sagacitas, nec pastorum vigilans cura, & diligens omnium prouidentia: nam si hæc desunt, ipsæ per se oues sibi cauere non possunt, quamlibet signum à Christo habeant, vnde lupi internoscantur. Sic Moyses discernendis prophetis falsis per rerum quidem euentum populum instituit, sed non proinde tamen sacerdotum in his

iudiciũ negligit, ad quos ſcilicet cauſas omnes dubias eſſe idem paulò antè referri iuſſerat. Sæpè autem vſu venire poterat, vt difficilè eſſet & ambiguum de propheta quopiam iudicium, & variæ, vt fit, diſcrepanteſque ſententiæ. Teſtimonium verò, quod affertur ex Ioanne, quoniam ſimile eſt, ſimili quoque ratione cõuellitur. Aliud verò ex prima ad Corinthios epiſt. non ita facilè refelli poteſt: ſed id conſtat, verba Pauli mirificè à Lutheranis torqueri. Nam ſi ſpiritualis homo, id eſt, in quo eſt ſpiritus Dei, ſic enim illi interpretantur, iudicat in vniuerſum omnia: quomodo Eliſæus, anima, inquit, eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me? 3.Reg. 4. Quomodo Iob, cùm multa ſe ignorare argumentis certis cognouiſſet, ignorationem ſuam fatetur, inquiens: Inſipienter locutus ſum, & quæ vltra modum excedunt ſcientiam meam? Iob 38.39.40.41.42. Quomodo Apoſtoli non intelligebant, quæ dicebantur? Lucæ 18. Quomodo Petrus & Ioannes nondum ſciebant ſcripturam: Ioan.20. Quomodo aperuit ſcripturas diſcipulis ſuis Chriſtus, quę illis antea erant clauſæ? Luc.24. Quomodo Petrus non iudicauit ſimulationem ſuam eſſe Euangelio contrariam? Quomodo rurſus idem, abſit Domine, inquit, quia nunquam manducaui omne commune & immundum? Hæſitauit enim intra ſe, quidnam eſſet viſio, quam vidiſſet. Act.10. Expediant mihi, ſi poſſunt, Lutherani: cur Eunuchus, in quo ſine dubio ſpiritus Dei erat, locum Eſaiæ ſine externo doctore expedire non poterat, Actor.8. Explicent & id quoque, quamobrem fideles, qui erant in circunciſione, diſceptabant aduerſus Petrum, quòd ad Cornelium acceſſiſſet, ſi omnia viri iuſti dijudicare poſſunt. Exponãt item id, quod paulò antè in hac cauſa retulimus, quidnam Antiochenis impedimento fuit, vt non diſcernerent doctrinã Pauli veram eſſe, aliorum verò falſam: ſed in ſenatum Hieroſolymitanum retulerunt, vt ſeniorum Apoſtolorumq; concilio illa quæſtio dijudicaretur. Adderem è ſacris libris huiuſcemodi non pauca, niſi in promptu eſſent. Et ea etiam, quæ poſuimus, ſatis ſunt ad euincendam cauſam. Paulus itaque non vult quemuis hominem iuſtum poſſe de omnibus iudicare. Erant enim inter Corinthios ipſos paruuli quidam & imperfecti, quibus etſi ſpiritus ad iuſtitiam non deerat, deerat tamen ad ea diſcernenda myſteria, quæ Apoſtolus perfectis cõmunicabit: Non potui, inquit, vobis loqui quaſi ſpiritualibus. Tanquam paruulis in Chriſto lac potum vobis dedi, &c. Per viros igitur ſpirituales, perfectos intelligit, inter quos ſapientiam ipſe loquebatur, qui ſimiles Paulo ſpiritum Apoſtolicum acceperant, vt ſcirent, quæ ipſis donata eſſent, quæ & loquebantur non indoctis humanæ ſapientiæ

Digitized by Google

ſapientiæ verbis, qui breuiter ſenſum Chriſti peculiari ſpiritus dono poſſidebant. Sed ne ij quidem ſimpliciter omnia dijudicabant, niſi velimus eos per ſpiritum, & Geometras, & Phyſicos, & Aſtrologos fuiſſe. Atque nec ſpiritualia vniuerſa cognoſcebant. Nam quædam ſibi ſpiritus reſeruauit: quædã priuatim vni, alia alij reuelauit. Eſt ergo diſtributio accommoda, vt ibi. Ille docebit vos omnem veritatem: & ibi etiam: Vnctio docet vos de omnibus. Spirituales igitur & Apoſtolici viri omnia diſcernunt, hoc eſt, ſupernaturalia, & naturalia, ſpiritualia & corporalia, non ſingula, ſed ea omnia quæ ad ſalutem fuerint neceſſaria. Quibus rebus intellectis, nihil eſt opus reſpondere ad alterum eiuſdem epiſtolæ teſtimonium. At verò prima ratio hoc modo eluditur. Non decet veros graueſq; Theologos verborum ambiguitate ludere. Non itaque hoc loco iudicium vſurpamus pro eius ſententia, qui re ipſa, quam iudicat, ſuperior eſt. Alioqui ſi ea ſemper eſſet vocis huius ſignificatio, cũ iuxta Paulum prophetæ duo aut tres loquuntur, & cæteri dijudicant: oporteret hos qui iudicium ferunt, & Prophetis, & prophetia eſſe ſuperiores. Aſſerimus ergo eccleſiam de ſcripturis earumque ſenſu iudicare, id eſt, diſcernere humanam à diuina, verũ à falſo. Atque eccleſia ſine vſurpata auctoritate, quemadmodum antè conſtituimus, hanc habet à Chriſto facultatem, Spiritus, inquit meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore ſeminis tui vſque in ſempiternum. De qua re quoniam alio loco ſumus fusè diſputaturi, nihil eſt nunc prætereà dicendum. Rationes autem, quæ ſequuntur, omnes iam ſunt in quarti argumenti reſponſione confutatæ. Pergamus itaque ad reliquas controuerſias, & inſtitutum ordinem perſequamur.

CAPVT IX.

Oſtendit illos libros, de quibus erat controuerſia, habendos eſſe ſine dubio pro canonicis.

IN ſecunda huius controuerſiæ parte polliciti ſumus, nos quidem oſtenſuros, quatuordecim illos libros, qui in dubium ſunt vocati, canonicos eſſe. Id vt fiat quàm breuiſſimè, ſit prima concluſio.

Baruch à canone ſanctarum ſcripturarum eximere, non ſolùm temerarium, ſed etiam erroneum eſt. Erroneum verò hic appello (quoniam varia & ambigua eſt huius nominis ſignificatio) id, quod hæreſi proximum, hæreſim non audeo vocare.

Hæc primùm patet ex concilio Florentino ſub Eugenio 4.

in Decreto ſuper vnione Iacobinorum & Armeniorum, vbi Baruch inter Prophetas & ſacros auctores annumeratur.

Deinde ſynodus Tridentina ſub Paulo 3. apertè librū Baruch in canonicis cenſet. Erroneum igitur eſt, illum à canonicis excludere. Nam & Euſebius libro de demon. Euangel. cap. 19. Prophetiam Baruch diuinam eſſe non dubitat affirmare. Affirmat quoque idem Clemens Alexand. lib. 2. pædag. cap 3.

Denique in vigilia Pentecoſtes, nomine prophetæ toti populo Chriſtiano per omnes eccleſias legitur. Qua in re ſi eccleſiæ Chriſti fallerentur, pernicioſiſſimè fallerentur. Quid ita? Nempè ſimul atq; populus intelligeret ſe in re eiuſmodi à ſacerdotibus ludificari, nullam deinceps certam fidem haberet, aut prophetias, aut etiam euangelia proponētibus: vt qui in ſimili cauſa atque negotio iam & eſſent falſi, & fefelliſſent. Quod ſi hic plebis Chriſtianæ fides vacillat & claudicat: certè ego nō video, quo alio in loco poſſit firma conſiſtere. Eorum autem, qui volūt plebem rudem non à ſacerdotum auctoritate pendere, ſed per ſeipſam exquirere, an liber, qui legitur, canonicus ſit, iampridem exploſa ſententia eſt.

Fateamur ergo ne in eccleſiæ doctrina grauiter erremus, librum Baruch, quem illa nomine prophetæ à multis annorum centurijs legit, inter canonicos eſſe cenſendum. Nec enim viro cuique pio perſuaderi poteſt, Deum paſſurum fuiſſe, vt populus Chriſtianus tot ſeculis in re adeò graui deluderetur.

Secunda concluſio. Tobiam, Iudith, Sapientiam, Eccleſiaſticum, duosq; Machabęorum libros à canone reijcere, multo magis erroneum eſt, ne dicam hæreticum. Auguſtinus in primis hos etiam ſex inter alios canonicos enumerat, lib. 2. de doctrina Chriſtian. cap. 3. vbi diuinarum ſcripturarum catalogū intexuit, ex communi eccleſiæ procul dubio ſententia.

Iſidorus quoque 6. etymolog. capitulo 1. de his libris loquens ita, quod licet eos Hebræi intra ſuum canonem non recipiant, ſed eccleſia Chriſtiana inter diuinos honorat & prædicat libros.

Hanc præterea concluſionem definit Innocentius primus in epiſt. ad Exuperium Toloſanum Epiſcop. cap. vltimo, quo loco ſanctarum ſcripturarum libros inſeruit.

Gelaſius etiam Papa cùm concilio 70. Epiſcoporum id decreuit, aſſeruitque hos quoque libros ſanctam & catholicam Romanam eccleſiam in ordine veteris teſtamenti ſuſcipere ac venerari.

Hanc eandem concluſionem docet concilium tertium Carthaginenſe. Quod tamen ſi prouinciale fuit, confirmatum eſt tamen

tamen & à Leone quarto, 20. distin. cap. de libellis, & à synodo in Trullo celebrata. Nec mouere nos debet, & quod Trullana illa synodus concilium Carthaginense probasse legitur, non cõcilia. Quoniam apud Græcos Carthaginense vnicum est, quod Græcum vocatur, in cuius 24. c. hæc habetur sacrorum librorũ annumeratio. Tametsi patres Trullanæ synodi non concilium Carthaginense probent numero singulari, vt Gratianus accepit, sed canones editos noua Carthagine.

Postremò, Hanc eandem conclusionem habes apud duo concilia iam citata, & Florentinum sub Eugenio 4. & Tridentinum sub Paulo 3.

Tertia conclusio. Hæreticũ est, epistolam ad Hebræos inter canonicas non reponere. Primò, quoniam aduersatur definitioni omnium Pontificum & conciliorum sacros libros annumerantium, vt Innocentij primi, atque Gelasij, concilij tertij Carthaginensis, Florentini insuper ac Tridentini, denique Laodicenis. Quod vtique concilium manifestè confirmatum est à synodo Trullana. *Cap. 59.*

Deinde probatur hæc conclusio, quoniam epistola ad Hebræos recepta est in concilio Niceno: vt auctor est D. Tho. in commentarijs super eadem. Rem verò adeò grauem vir S. non asstrueret, nisi compertum habuisset. *Cap. 2.16. distin. C. quoniam.*

Præterea manifestè id ostenditur ex cõcilio Ephesino, cuius verba sunt: Pontificem & apostolum confessionis nostræ factũ esse Christum diuina scriptura cõmemorat: Si quis ergo Pontificem & apostolum nostrũ negat esse factũ ipsum Dei verbum, anathema sit. Hactenus concilium, Id autem nõ alio loco, nisi in epistola ad Hebræos Apostolus dixit. Diuina igitur scriptura est: ex cuius etiam solius auctoritate efficax argumentum trahitur ad hæresim reuincendam. *Cap. 10.*

Quòd si post tam præclara & summorũ Pontificum & conciliorum testimonia sanctos auctores in huius sententiæ confirmationem citare voluero, vereor mihi illud obijciatur, quòd afferam in re non dubia testes minimè necessarios. Atqui, non est leue argumentum, quod ex communi omnium sanctorum consensione ducitur. Atq; vt Græcos scriptores prętéream, quorum omnium (vt Hieronymus ad Dardanum ait) manet ad vnũ fere omnia cõsensio: vtque Latinos omittam reliquos, præter vnum Hieronymum (de quo, quid sententiã, postea differemus) D. Augustinus constantissimè vbique tenet, hanc epistolã esse canonicam. Nam in lib. 2. de doctrina Christiana in canonem sanctarũ *Cap. 8.*

scrip-

scripturarum refert, & tertio de Trinit. ita solidam credit huius epistolæ auctoritatem, vt ab ea (sicut ne ab alijs quidem diuinis scripturis) aberrare non liceat. Cumq; post Augustini tempora omnes sancti, omnes Theologi, omnes catholici, pro canonica eam epistolam habuerint, quid est, quod Iuniores isti in meridianam lucem tenebras inferre conantur? Nisi volunt vniuersam Ecclesiam abhinc mille annos in summo errore, inque magna huius quæstionis ignoratione versatam: cuius videlicet vsu cunctis gentibus nomine Apostoli hæc epistola legitur.

Cap. 11. Vide lib. 1. de bapti. par. c. 17.

Quarta conclusio. Hæreticum est, epistolam Iacobi in canonicas non referre. Primò, quoniam Hieronymus in lib. de viris illustribus asserit, hanc (licet aliquando fuerit dubitatum) paulatim tamen procedente tempore meruisse auctoritatem. Iam ergo vel D. Hieronymi ætate hanc epistolam ecclesia receperat.

Item quoniam Innocentius & Gelasius, conciliaque omnia, Carthaginense, Laodicense, Florentinum, Tridentinum, eam inter sacras reposuerunt. His adde sanctos antiquos, quos nominatim etiam postea commemorabimus, omnesq; iuniores, cum veteribus Theologis scholasticis, breuiter omnes catholicos. Vsu quippè ecclesiæ legitur vbiq; gentium pro sacra & apostolica. Abeat igitur Lutherus, & relictis grauissimis testimonijs sibi soli fidem habeat, testi scilicet integro atq; incorrupto. Nos autem solido fundamento innixi, teneamus illam esse canonicam.

Atque si super hoc ecclesiæ fundamentum sanè ædificare volumus, secundam epistolam Petri, duas posteriores Ioannis, & illam aliam Iudæ in canonicis numeremus, huiusq; contrarium dogma hæreticum censeamus. Causæ enim omninò subsunt eædem, quas dixi paulò antè.

Prima. Quòd huius sententiæ fuit Hieronymus in epistola ad Paulinum: Augustinus 2. de doct. Christ. c. 8. Isidorus 6. lib. Etymologiarum c. 1. Damascenus 4. lib. cap. 1. ne omnes commemorem antiquos. E quibus nullus ex his epistolis tanquam diuinis testimonia non refert.

Altera. Quòd Innocentius, Gelasius, Concilium Laodicenũ, Carthaginense, Florentinum, Tridẽtinum, illas communi consensu in canonicis supputant. Id quoniam constat inter omnes, fateamur opus est, has esse canonicas.

Postrema. Quòd diuersis anni temporibus has ecclesia vniuersalis nomine Apostolorum proponit & legit. Qua in re (vt eundem locum frequentius vrgeam) si populus à sacerdotibus ludificaretur, nulla postea ratione posset adduci, vt suis pastoribus

Digitized by Google

bus etiam in eandem ſententiam concurrentibus fidem indubitatam haberet. Quo malo non aliud grauius in eccleſiam poſſet inuadere.

Quinta concluſio. Librum Apocalypſis à canonicis excipere, hæreticum eſt. Patet in primis, quoniam D. Hieronymo auctore in lib. de viris illuſtribus, & in epiſtola ad Dardanum, & in epiſtola ad Paulinam, & alijs quoq; locis, D. quoque Auguſtino referente 2. de doct. Chriſti, eccleſia librum Apocalypſis pro canonico habet.

Item Epiphanius hæreſi 51. quæ fuit Alogorum, tanquam Hæreticos eos refellit, qui Ioannis ſiue euangelium, ſiue Apocalypſim ſcripturam ſacram eſſe negant. Et Clemens Alexandrinus lib. 2. pædago. c. 12. inter ſcripturas Apocalypſim cenſet. Et Dionyſius libro Eccleſi. Hierar. cap. 3. euangeliſtæ Ioannis eſſe comprobat. & Orig. apud Euſebium 6. lib. Eccle. hiſto. cap. 17. Ipſe quoque idem Eute. in Chronicis. Ac Diony. Alex. per Dei ſpiritū ſine dubio, Apocalypſim eſſe ſcriptam affirmat, Euſebio auctore 7. lib. Eccle. hiſto. cap. 23. Et Iuſtinus martyr apud Euſeb. lib. 4. Eccle. hiſto. c. 18. extat locus in dialog. cum Trypho. Et Irenæus lib. 4 aduerſum hæreſes. Et Chryſoſt. Suida referente. Et Damaſ. 4. lib. c. 18. Nam recentiores prætereo, qui hunc etiam librum ſuis commentarijs illuſtrarunt, Bedam, Caſſiodo. Rabanum, Rupertum, Richar. à ſancto Victore, &c.

Quamobrem veriſſimè Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcionem aſtruit, ordinem epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentiū, hunc eundem librum Ioanni Euangeliſtæ tribuere. Scriptura igitur ſacra eſt, ſi ordini epiſcoporum ab Apoſtolis ſuccedentiū credimus.

Prætereà, Innocentius, Gelaſius, Concilium Carthaginenſe, Florentinum, Tridentinum, inter libros canonicos habendam eſſe Apocalypſim definierunt.

Prætereà, concilium Toletanum quartum, Apocalypſim, inquit, multorum conciliorum auctoritas, & præſulum Romanorum ſynodica decreta, inter diuinos libros recipiendam eſſe conſtituerunt: & quia plurimi ſunt qui eius auctoritatem non recipiunt, ſi quis deinceps non receperit, excommunicationis ſententiam habebit. Hactenus concilium.

Tandem, cùm vſu Eccleſiaſtico nomine Ioannis Euangeliſtæ, hoc eſt, tanquam ſacra populo legenda proponatur: dubitare non licet, quin ſit canonica. Quibus rebus & apertiſſimè expoſitis, & firmiſſimè corroboratis, ſatis dicuiſſe videor id, quod ſecunda quæſtionis huius parte promiſeram, Quatuordecim illos libros veteris ac noui teſtamenti honore diuino cū

ſacris

sacris reliquis afficiendos, habendosque post hac citra controuersiam pro canonicis.

CAPVT X.

Continet argumentationes aduersariorum contra ea, quæ capite superiori definita sunt.

NVnc tertia pars argumenta subijciet, quibus permoti esse videntur, qui aduersa dogmata temerè & inconsultè tenuerunt. Nam quòd Lutherus argumentatur, nullum lib. veteris Testamenti à Christiano recipiendum, quia si accipimus Moysen in vno mandato, oportet Moysen totum accipere, circuncidi, & Sabbatum obseruare, nihil est cur solicitari debeamus: cùm & Tertullianus libris quinq; aduersus Marcionē, & Augustinus triginta tribus libris contra Faustum Manichęū, non hoc solùm Lutheri argumentum, sed & multa alia copiosè doctèq; refutauerint. Præter quàm quòd multas multorum obiectiones, dedita etiam opera in hoc libro dissimulamus, partim quòd friuolæ sint & nugatoriæ. Docuit autem prudenter Aristoteles, quolibet stulto proferente contraria, non decere solicitum esse sapientem, Partim, quòd sint aut curiosæ aut inutiles, nec in opere, quod ego & grauissimum & vtilissimum fore cupio, expectandum est, dum de remo inflexo & de collo columbæ respondeam.

Primum itaque argumentum, primam conclusionem præfinitam labefactare conatur. Quòd Baruch libellum illum nec Augustinus, nec Damascenus, nec Innocentius, nec Gelasius, nec concilium Laodicenum, nec Carthaginense in numero librorum canonicorum supputarunt. Imò Augustinus, cùm totum canonem scripturarum diuinarum texere se profiteretur, libellum Baruch in numeratione prætermisit. Et Innocentius, cæteris præter hunc vnum supputatis, reliquos asseruit esse damnandos.

Confirmat autem huius argumenti vim proœmiolum in hunc librum. Vbi quoniam in Hebræo canone non habetur, propter notitiam solùm legentium adscribi dicitur. Est autem desumptum ex proœmio D. Hieronymi in commētaria Hieremiæ. Ob quam etiam causam, cùm Hieronymus reliquos omnes Prophetas suis commentarijs illustrasset, in hunc nihil prorsus commentatus est.

Secundum verò argumentum, secundam conclusionem infirmare nititur. Quòd D. Hieronymus in prologo Galeato, qui præmittitur libris Regum, & in epistola ad Chromatium & Heliodorum, quæ prouerbiorum proœmium est, sex illos libros

Digitized by Google

bros veteris teſtamenti excipit à canone. Quos autem libros reijcit Hieronymus, Eccleſia reijcit: vt ca. ſancta Romana 15. diſt. Gelaſius tradit. Non igitur ſunt canonici.

Confirmatur quoque idem alia argumentatione non leui. Nam Cyprianus in expoſitione ſymboli eoſdem ſex libros patrum auctoritate, à quibus ſe accepiſſe ait, à numero ſacrorum eximit. Quod idem fecit Melito. Qui quidem ad Orientem huius rei ſciſcitādæ cauſa perrexit, vbi ſcilicet prædicationis noſtræ cœpit exordium. Cumque diligenter de omnibus explorauerat, omni inueſtigatione cōperit, hos libros eſſe à veteris inſtrumenti canone reijciendos, vt auctor eſt Euſebius, 4. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ libro, ca. 26. Origenes etiam in Pſalmum primū hos ſex libros cum Hebræis à canone reijcit, quod Euſebius refert lib. 6. cap. 18. Sed & idem Euſebius lib. 6. cap. 11. hos libros à ſacris videtur eximere. Nec ab hac ſententia alienus eſt Damaſcenus 4. li. ca. 18. nec D. Thomas de Eccleſiaſtico certus eſt, ſed ne D. quidem Auguſtinus in libro de cura pro mortuis gerenda. Epiphan. quoque in libello de ponderibus & menſuris, libros Sapientiæ & Eccleſiaſtici à canone reijcit. Eadem autem eſt ratio de alijs quinque. Non eſt igitur tam explorata iſta concluſio, quàm volumus. *1. part. q. 89. art. 8. ad 2.*

Confirmatur deinde huius argumenti robur. Quoniam *Cap. vlt.* in concilio Laodiceno ex veteri teſtamento ij ſolùm enumerantur, quos Hieronymus numerat. Nec vlla prorſus mentio de ſex illis habetur.

Confirmatur præterea idem, Quoniam à Trullana ſynodo probantur octogintaquinque capita canonum Apoſtolorum: At capite 84. non numerantur inter canonicos nec Tobias, nec Iudith, nec Eccleſiaſticus. Non ergo ſunt canonici. Nam huiuſmodi libros Apoſtoli Eccleſiæ tradiderūt: nec alios ſacros habemus, quam quos ab ipſis accepimus.

Confirmat autem id poſtremò, quòd Synagoga in fide errare non poterat. Erat ſiquidem eadem tunc eccleſia, quę in gentes deinceps propagata eſt. Quocirca, eodem diuino ſpiritu continebatur, eundemque Deum aſſiſtentem & gubernatorem habebat, ſed Hebræi omnes ſex illos libros à canone reiecerunt. Vt conſtantiſſimè non Hieronymus modò & Ioſephus, verùm etiam Origenes in primum pſalmum, & auctores reliqui perhibent. Non igitur illi ſex libri canonici. *Ioſeph. li. 1. aduerſ. Apionem vbi que volumina apud Hebræos in authorita-*

Tertium autem argumentum contra ambas concluſiones inſiſtit, ſi enim eſſet erroneum libros illos veteris inſtrumenti à canone reijcere, profectò viri pij iuxta ac docti, poſt Pontificum conciliorumq; definitiones, in damnatum errorem neutiquam

te habeantur, secundum maiorũ traditionẽ docet. vt author est Euse. l. 3. Hist. Euang. c. 9. & 10.

quam incidissent. Nec enim verisimile est eiusmodi viros latuisse, quid de hac re Summi Pontifices & concilia præscripserint. Constat autem, plurimos eosdemq; doctissimos in contrariam sententiam ijsse: qui tamen semper in ecclesia catholici sunt habiti. Nam glossa in proœmium Hieronymi super omnes diuinæ scripturæ libros, Ioannes item Driedonis primo lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, negant Baruch esse canonicum. At Nicolaus Liranus super Esdram, cap. 1. & super Tobiam, Abulensis super Matthæum cap. 1. D. Antonius 3. par. tit. 18. Caietanus cùm alijs locis, tum maximè in fine commentariorum super libros historicos veteris testamenti, alios etiam sex sacros esse inficiantur. Quos omnes si daremus à fidei definitione exorbitâsse, non in ipsos modò, verum in reliquos etiam fideles essemus contumelioſi: vt in quibus zelus Christi ita obdormierit, vt nullus contra præscriptos auctores proclamauerit. Quod certè, vt nullum esset aliud, satis magnum argumentum est, cur eos libros non esse canonicos confiteamur.

Porrò quartum argumentum peculiare est, vt Machabæorum libri è numero canonicorum expungantur. Nam Gelasius Papa reiecit secundum librum, vbi supra commemorauimus, D. autem Greg. lib. mora. 19. reijcit ambos, reijcit Eusebius in lib. de Temporibus, & Ricardus lib. 2. exceptionum, c. 9. & Ocham 3. parte dialogorum tractatu primo li. 3. c. 16. Ac D. August. contra secundam Gaudentij epistolam. c. 23. docet ab ecclesia quidẽ

Cap. 17.

esse receptos, sed non certa fide.

Nec deest hoc loco copia rationum, quibus idem suaderi possit.

Cap. 1.

Prima est, quod priori libro dicitur Antiochus illustris regnâsse anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum. Quem tamen anno centesimo quinquagesimo tertio regnum tenuisse compertum est, tum ex annalibus Græcorum, tum ex Eusebio in sua Chronographia. Item eodem libro & capite abominationem desolationis, quæ prædicta est à Daniele, ad idolum Antiochi detorsit auctor libri eius: Qua in re falsus est,

Cap. vlt.

vt Caietanus in cap. Matthæi 24. ostendit.

Secunda ratio est. Quod in 2. li. auctor culpam à lectoribus deprecatur: quòd alienum est à diuina auctoritate. Certè qui scripta sua indigere venia fatetur, is spiritus sancti oracula non esse clamat, vt etiam Caluinus, cap. 9. institutionis argumen-

Cap. 1.

tatur.

Tertia ratio est. Quod eodem libro statim à principio in epistola, quæ priori loco ponitur, fit mentio de altera, quæ euestigiò subditur: dicitur autem scripta anno centesimo sexagesimo

Digitized by Google

simo nono: cùm tamen scripta fuerit anno centesimo octogesimo octauo, quemadmodum in eiusdem epistolæ initio videre licet.

Quarta ratio. Quòd in ea, quæ secundo loco ponitur, cuius videlicet in superiori commemoratio fit, Iudas refertur esse viuus. Qui tamen non solùm anno cētesimo octogesimo octauo, verumetiam anno centesimo sexagesimo nono iam erat vita functus: vt primo Machabæorum libro cernere est. *Cap. 9.*

Quinta ratio. Quod eodem libro secundo dicitur Antiochus membratim diuisus: At postea mors eius longè diuersa describitur. *Cap. 1.* *Cap. 9.*

Sexta ratio. Quòd eodem libro secundo quædam apocrypha referuntur de arca Domini, probanturque ea ex descriptionibus Hieremiæ, quæ tamen ne per somnium quidem Hieremias adumbrauit. Quin etiam contraria scripsisse videtur, cap. 3. suæ Prophetiæ, inquiens, Non dicent vltra arcum Domini, &c.

Postrema ratio. Quod vtroque libro referuntur Machabæi duces fuisse super Iudam, & Hierusalem. Quos tamen de tribu Iuda non fuisse, sed de tribu Leui notius est, quàm vt à me sit in præsentia confirmandum. Philo siquidem libro 2. de temporibus, ob eam causam, inquit, inimicitias & simultates ortas id temporis fuisse, quod Machabæi ducatum à domo Dauid surripuerint, id autem manifestè pugnat cum illa Iacob Prophetia, Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus est. Quæ singulæ rationes si non mouent, at simul omnes mouere possunt, non solùm indoctos, sed etiam doctos, vt libros Machabæorum non esse arbitrentur in canone. Atquehæ rationes vniuersæ quarti argumenti appendices sunt, vt secunda conclusio labefactetur. *An Philonis liber hic sit incertū est. Euse. certè lib. Eccles. hist. 2. c. 18. cū indicem librorum Philonis diligētissimè scripserit, huius libelli non meminit, ita à plerisque reijcitur.*

Nam quintum præcipuum argumentum cum conclusionibus quidem non pugnat: rationem tamen eam, quæ à nobis affertur, non satis firmam esse contendit. Nam concilium Carthaginense & Innocentius numerāt quinque libros Salomonis, Prouerbia, Ecclesiasten, Cantica, Sapientiam, Ecclesiasticum. At hos duos posteriores non esse Salomonis inter doctissimos quosque ferè conuenit: vt Augustinus etiam tradit de ciuitate Dei, 17. lib. cap. 20. Errauit igitur Innocentius, errauit quoque concilium. Quocirca nolebant quicquam de fide pronuntiare, sed ex opinione loquebantur. Ita nullum aut ex Pontificibus, aut conciliis certum argumentum sumitur ad id, quod volumus confirmandum.

Sextum etiam argumentum inuehitur in eas rationes, quæ duabus istis conclusionibus confirmandis cōstitutæ sunt. Nam

canonicus liber, Latinè dicitur regularis. Id verò bifariam esse potest. Vel enim regularis intelligitur ad firmandam fidem, vel ad instruendos mores. Ergo licet illi libri à Pontificibus & concilijs definiantur esse canonici, non cogimur protinus credere canonicos esse ad fidei dogmata confirmanda: sed sat est, si canonicos posteriori significatione fateamur. Sancti quoque auctores eadem religione testimonia ex quarto libro Esdræ referunt, qua ex his septem, qui à nobis approbantur: vt patet apud Ambrosium, lib. de bono mortis, c.10. & super Lucam, ca.1. At quartum Esdræ librum, certum est non esse canonicum. Non igitur ex eo, quòd sancti ex huiusmodi libris testimonia tāquam sacra referant, satis ostenditur eos esse diuinos.

Septimum argumentum contra tertiam conclusionem est. Quòd D. Hieronymus ambigit, an epistola illa ad Hebræos sit canonica: imò asserit Latinos eam non recipere, vt patet ex lib. de viris illustr. in Caio: & ex commentarijs super Esaiam: Eusebius item libro 6. cap.16. Caius, inquit, vir disertissimus Pauli Apostoli tredecim esse epistolas asserit, eam, quæ ad Hebræos scripta est non commemorans, quæ & nunc apud Latinos putatur non esse Pauli Apostoli. Non igitur certum est eam esse canonicam. Dubitat etiam idem Hieronymus de auctoritate huius epistolæ in lib. de viris illustribus in Paulo: & in epistola ad Paulinum: & in commentarijs Hieremiæ.

c.6. & 8.

cap.31.

Ac ne omnia ad D. Hieronymi auctoritatem reuocentur, ratio hoc ipsa ipsa suadet. Prima Lutheri est, in prologis dicētis: Ad Hebræos epistola, nec Pauli est, nec vllius Apostoli. Nam durum habet nodum, quòd in 6. & in 10. capite simpliciter denegat pœnitentiam peccatoribus post baptismū: & duodecimo capite ait, Esau non inuenisse pœnitentiæ locum, quanquā cum lachrymis inquisiuerit eam. Quod est contra omnia Euangelia & epistolas Pauli. Hæc Lutherus.

Alteram quoque rationem adijciunt viri quidam haud mediocriter in ecclesia catholica celebres: Quòd si Pauli hæc epist. fuisset, procul dubio, ad Hebræos ab Hebræo, sermone fuisset Hebraico conscripta: At non esse, multis argumentis suadent. Tum quoniam auctor huius epistolæ, Melchisedech, inquit, interpretatur rex iustitiæ. Quòd si Hebraica lingua diceret, absurdum esset, non aliter ac si dixisset, Melchisedech interpretatur Melchisedech. Tum quoniam idem auctor Hebraica testimonia citat, non iuxta veritatem Hebraicam, sed iuxta translationem septuaginta. Non erat igitur Hebræus Hebræa lingua scribens ad Hebræos. Tum quoniam epistola Hebraica nusquam gentium reperitur. Non est autem probabile, ex omnibus epi-

cap.8. 9. & 10.

stolis

stolis Apostolicis hanc vnã perijsse. Nam reliquæ in idiomate, quo ab Apostolo sunt scriptæ, apud nos seruantur.

Tertia insuper ratione suadent auctorem huius epistolæ non fuisse Paulum. Quoniam ad probandum Hebræis Christum esse filium Dei, illo testimonio vtitur, Ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem. Quod tamen in germano literæ sensu de Salomone intelligitur. Vt patet in primo lib. Reg. & in 1. libr. Paralipomenon. Dedecet autem tantum Apostolum in tanta re, idq; in principio epistolæ, Hebræis pertinacibus loquentem, argumento imbecillo vti. *Cap. 1.* *Cap. 7.* *Cap. 28.*

Quartam adhuc rationem addunt: Quoniam auctor huius epistolæ asserit, se in doctrina Euangelica ab his, qui dominum audiêre, confirmatum. At Paulus ad Galatas clamat, se non didicisse Euangelium ab homine, sed sine homine per reuelationem Iesu Christi. *Cap. 2.* *Cap. 1.*

Quintam rursum apponunt, quòd huius epistolæ auctor loquens propriè de testamento, qua ratione à pacto distinguitur: probat vetus quoque Testamentum morte ac sanguine confirmatum: probatque Exodi testimonio, vbi tamen Moyses non de testamento propriè, sed de pacto loquebatur. Non est igitur ille Paulus, vt qui minus aptè referat sacrarum testimonia literarum. *Cap. 9.* *Cap. 24.*

Postrema ratio est, quoniam eiusdem epistolæ auctor astruit in arca fuisse vrnam mannæ, virgam Aaron, & tabulas: cùm tamen tertio libro Reg. expressè dicatur in arca non nisi tabulas fuisse. Nec igitur Pauli est, nec epistola canonica, vtpotè, quæ cum libro canonico euidentissimè pugnet. Ecce quibus rationibus Erasmus Roterodamus, & hunc secutus Caietanus tertiam conclusionem moliuntur euertere. *Cap. 9.* *Cap. 8.*

Quartam verò conclusionem infirmare conantur argumentis eiusmodi.

Salutatio epistolæ, quæ Iacobi inscribitur, nihil Dei, nihil Iesu Christi, *nihil* gratiæ pacisue sonat: sed profano more salutem dicit. Non ergo sapit Apostolicum vsum & auctoritatem. Quare non videtur Iacobus auctor eius epistolæ, atque adeò ne alius quidem Apostolus. Cuius rei alia coniectura est apud Euseb. *lib. 2. hist. Eccles. ca. 23.* de hac epistola differentem his verbis. *Sciendum tamen est, quòd à nonnullis non recipiatur, nec facilè quis antiquorũ meminerit eius.* Nam quod Lutherus pingui Minerua argumentatur, hanc epistolam nullius Apostoli esse, quia contra Paulum tribuit operibus iustificationem, & à viris doctis prorsus contemnendum est, & à nobis dissimulandum, ne de fide & operibus περὶ ἔργων differamus. *§. Argum.*

Digitized by Google

Nonum argumentum, aduerſus eandem concluſionem intenditur. Quòd ſtylus epiſtolæ ſecundæ, quæ Petro tribuitur, longè alius ſit ab ſtylo primæ, ac proinde non ſint ab eodem auctore conſcriptæ. Certum eſt autem, auctorem primæ fuiſſe Petrum Apoſtolum. Non igitur ſecunda à Petro Apoſtolo ſcripta fuit. Ob hoc enim argumentum, de illa ſecunda epiſtola in epiſtola ad Cyprianum Hieronymus dubitat. Atq; Euſebius libro tertio, cap. 3. de ſecunda Petri multis, inquit, incertum eſt, &c. cap. 25.

Cap. 25. Decimum argumentum in eandem concluſionem eſt. Quòd Euſebius libro tertio Eccleſ. hiſtor. eorum ſententiæ ſubſcribit, qui aſſerunt duas poſteriores Ioannis, epiſtolas non eſſe Euangeliſtæ, ſed cuiuſdam Ioannis cognomento presbyteri. Vnde & ſalutatio harum epiſtolarum huiuſmodi eſt: Senior Caio, Senior electæ Eſt autem idem ſenior, qui presbyter. Sed etiam Hieronymum in hanc Euſebij opinionem liquet deſcendiſſe, in libro de viris illuſtribus, cùm & Ioannis Euangeliſtæ & Papiæ vitam operaque texeret.

Vndecimum, eandem item concluſionem labefactare contendit. Quod epiſtola Iudæ teſtimonium refert ex libro Enoch *Cap. 25.* apocrypho. Quamobrem multi eam meritò reiecerunt. Nam pleroſque reieciſſe Hieronymus auctor eſt. Euſebius item 3. Eccleſiaſt. hiſt. lib.

Poſtremum argumentũ contra quintam concluſionem multis coniecturis nititur, quas omnes congeſſit Eraſmus in annotationibus in Apocalypſim. Igitur quantum complector animo, nouem cauſas repetit, cur Apocalypſis non eſſe Ioannis Apoſtoli & Euangeliſtæ videatur. Vnam, quod Euſebius libro *Cap. 39. Euſ. lib. 7. cap. 23.* 3. hiſt. Eccleſ. aſſerit, Apocalypſim non eſſe Ioannis Euangeliſtæ. Alteram, quòd Dionyſius Alexandrinus, grauis imprimis auctor, & qui candidiſſimè de hoc libro iudicarit, ſuſpicatur opus ab alio quopiam Ioanne conſcriptum. Tertiam, quòd Dorotheus Tyri epiſcopus ac martyr, prodidit Ioannem Euangelium ſuum ſcripſiſſe in inſula Pathmo: de Apocalypſi autem nullam omninò facit mentionem. Quartam, quòd Caius, vir ſanè orthodoxus apertè negat, Apocalypſim eſſe Ioannis Euan- *Vide etiã eundem li. 3. c. 25.* geliſtæ, apud Euſebium libro 7. cap. 21. Quintam, quòd Anaſtaſius in ſuo catalogo, vbi ſine controuerſia de huiuſcemodi rebus accuratiſſimè diſputauit, non audet affirmare, hoc opus eſſe Ioannis Euangeliſtæ. Sextam, quòd Ioannes Euangeliſta nomen ſuum per modeſtiam in Euangelio tacet, auctor verò Apocalypſeos ſuum contra nomen frequenter inculcat. Septimam, quòd Græci hunc librum non receperunt, vt auctor eſt Hieron.

ad Dar-

Digitized by Google

lebunt à Deo, cum sacri conditores ex omni tribu eos fi-
ri iubeant, quos Deus ipse ex omni tribu delegerit? Ad
ea ne à domo sua quis pergat, nisi ex domo sua quis ad-
ferat quæ offerat. Offerunt quisque de his quæ ipse habet
ad sacrificium, non de his quæ alius habet. Quæ ergo
ad sacrificium offerenda sunt, ex his quæ habemus offe-
rimus. Quæ habemus, ex his quæ nobis Deus dedit. Quæ
ergo, ut Deus illustris homo Iustinus dixit, ex his quæ
Deus dedit, Deo offerimus, ex his quæ ipse dedit, ei
quem dedit, cum gratiarum actione reddimus. Non ergo
ab his quæ habet alius, sed ex his quæ habemus, offerre
debemus. Quæ ergo ad sacrificium offerenda sunt, ex his
quæ habemus offerimus. Quæ habemus, ex his quæ nobis
Deus dedit. Quæ quia ex his quæ habemus offerre debe-
mus, ex his quæ habemus offerimus.

CAPVT XI.

Vbi sacrificium Christianorum offeratur.

VBI ergo sacrificia figurata cuncta illorum circumcisione, ut dictum est, sint finita, quæ sacrificia Christianorum sunt? Quæ nisi in Ecclesia Catholica non offeruntur? Nam & hæretici, & Iudæi, & Pagani, & Philosophi, & Philosophantes, & Philosophastri, & Philosophastrantes, & Philosophastrarum filii, & Philosophastrarum filiarum filii, & Philosophastrarum nepotes, & Philosophastrarum neptes, & Philosophastrarum nepotum filii, & Philosophastrarum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum nepotes, & Philosophastrarum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptes, & Philosophastrarum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum neptium neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum neptium neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum neptium neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium neptium filii, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum neptium neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium neptium nepotes, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum neptium neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium neptium nepotum filii, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum neptium filii, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum filii, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum nepotes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptes, & Philosophastrarum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum nepotum neptium nepotum

meus (inquit) & non æstimabitur alter ad eum : Posthac in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Atque eueſtigiò Augustinus hoc testimonium (ait) quidam non Hieremiæ, sed Baruch scribæ eius attribuunt : sed Hieremiæ celebratius habetur. Et auctor li.qu.vet.& nou.testam. qu.102.siue Augustinus, siue quisque tandem alius is fuerit, Cassio. etiam in Psalm. 81. Chrysostomus quoq; idem testimonium nomine Hieremiæ citat, in homil. quadam de Trinitate. Sexta etiam Synodus sess.8. refert ex eiusdem Chrysost. altera homilia, cuius initiũ est, Profundam sectionem, nomine Hieremię illud idem testimonium. Clemens item Alex.lib.1. pædag.cap.10.illud, Audi Israel mandata vitæ, &c.quod Baruch 3. nos habemus, Hierem.assignauit, & lib.2. cap.3. referens illud, Vbi sunt, &c. diuinam scripturam vocat. Et Basil.4.lib.contra Eunomium super illud, Vt cognoscant te solum verum Deum. Ambrosius item libr.1. de pœnitentia, cap.8. & lib.3. Exameron, ca.14. & lib.1.de fide.cap.2. ex eodem lib.sub nomine Hieremiæ testimonia referunt. His adde Sixtum Papam in epist. sua prima ad omnes Christi fideles. Felicem in epist.ad Petrum episcopum Antiochenum in 5. Synodo condemnatum. Pelagium denique in epistola ad Vigilium. Ecce qui libellus Baruch nomine nunc legitur, cum olim antiqui Hieremiæ tribuebant. Essetque difficilè credere, nisi testes huius rei certissimos haberemus, quorũ auctoritate primũ illud argumentum, difficulter quidem, sed abundè tamen elusimus.

Cap.33. Baruch. 3.

Ad confirmationem autem facilius responderi potest. Fateor enim tempore D.Hieronymi, quod nunc tenemus, id nõ fuisse adeò certum. Sed quemadmodum ante tempora Hieronymi, licet quidam asseruerint epist. Iacobi ab alio sub nomine eius editam, tamen paulatim (vt idem ait) procedente tempore, obtinuit auctoritatem, & epistola Iudæ, quàm à plerisque Hieronymus astruit fuisse reiectam, auctoritatem vsu meruit : ita & lib. iste Baruch, quanquam olim à quibusdam non fuerit receptus, modò tamen dignus est habitus, qui ab ecclesia & concilijs vniuersalibus reciperetur.

In prin.ep. ad Heb.& in respõ.ad 16.art.Parisijs damnatos, art. 4.in prologo Galeato hist.eccles.

Secundum quoque argumentum facilè diluitur. Nec enim verum est, in libris canonicis decernendis ecclesiæ regulam esse Hieron: quod Caietanus perperam, ne dicam perniciosè existimauit. Hiero. quippè (vt Ioan. Cochleus verè dixit) in enumeratione canonicorum librorum veteris Testamenti, Iosephum secutus est: qui in 1.lib.aduersus Apionem ex maiorum suorum traditione, vt inquit 22.li.enumerat. Auctor est Euse.lib.3.c.9.& 19. At August. non Iudæos, sed Christianos in ea re sequitur, & rectè hic quidem: Nam ecclesia gẽtium columna est & firmamentum

mentum veritatis, Probatur verò à Gelasio sententia Hieronymi non in canone sanctarum scripturarum constituendo, sed in his auctoribus condemnandis, quos Hieronymus zelo Dei & fidei religione repræhendit. Atq; ad secundum argumentum hæc satis dicta sunt.

Nam ad primam eius confirmationem respondeo (id quod doctiores ferè credunt) lib. illum non esse Cypriani, sed Ruffini. Certè D. Cyprianus in epistola ad Rogatianum Ecclesiasticum, & in libro de habitu virginum, Sapientiã, vt diuinos libros citat. Quòd verò Ruffinus asserit, ex patrum traditione eos libros à canone reijciendos (pace lectoris dictum sit) patrũ traditiones ignorauit. Tertium [illegible]amq; Carthaginense concilium, quod hos inter canonicos numerauit, dicit se à patribus accepisse. & August. lib. 1. de prædest. Sanctorum, proximos apostolorum affirmat librum Sapientiæ tanquam diuinum citauisse. Atque Dionysius ex eodem libro magno præfationis honore testimonium allegat inquiens, In primis scripturarum institutionibus quendam de diuina sapientia dixisse comperies, Amator factus sum formæ illius. Quid omnes commemorem? Hieronymus in primum caput Hieremiæ vt librum prophetæ citat: Ambrosius autem 1. lib. de fide. Grego. 18. moralium, & concil. Sardicense in epistola ad omnes episcopos, vt diuinum librum Sapientiæ referunt. Concilium demum Toletanum vndecimum in confessione fidei sanctam esse scripturam asseuerat.

Cap. 14.

4. cap. de diuinis nomin.

Cap. 4.

Quid Ecclesiasticum? Vt diuinum citat Clemens Alexand. 7. lib. Strom. Ambros. serm. 31. & lib. 4. de fide. Euaristus papa in epistola prima ad Episcopos Aphricanos: Sixtus secundus in epistola ad Gratum episcopum. Vtrumque autem lib. diuinam scripturam esse tanquam rem certã in fide tradit Epiphanius hæresi. 76. Anomæorũ. Nõ igitur patrũ traditione eos libros Ruffinus, sed suo potiùs sensu refutauit. At eo tempore, quo res nõdum erat definita. Qua etiam ratione & reliquos excusamus. Nam quòd D. Tho. in eam sententiam aduocatur, id ferendũ nullo modo est; vt ex 1. parte, q. 1. art. 3. colligere licet, & ex commentarijs in quartum caput de diuinis nominibus. Sed in illa quæst. 89. nihil de suo dixit: quin ad verbum retulit Augustinum. Qui tamẽ quam haberet constantem firmamq; sententiam lib. 2. de doct. Christiana ca. 8. & l. 17. de Ciuitate Dei, c. 8. & ad Horosium contra Priscilianistas, cap. 11. imò eo ipso libro de cura pro mortuis gerenda, c. 17 manifestè declarauit.

Cap. 1.
Cap. 4.

Secunda autem cõfirmatio, quæ ab auctoritate concilii Laodicẽni sumitur, imbecilla est. Non enim conciliũ negat esse canonicos: licet inter canonicos noluerit annumerare: quòd

nondum ea res ſatis erat explorata. Videlicet (quod ſæpè iam diximus)non omnes ſimul libri canonici ab Eccleſia ſunt communi conſenſu recepti.

Ad tertiam verò confirmationem (quoniam nihil in præſentia de auctoritate canonum, qui dicuntur Apoſtolorum, diſputare volumus,nam hæc quæſtio ab ea,quæ nunc in manibus eſt,ſeparatur)dupliciter reſpondemus. Prius, ne quis eiuſmodi argumento nos velit vrgere, intelligat eodem cap. 84. tres Machabæorũ libros inter canonicos ſupputari. Quòd ſi Apoſtolorum hos octoginta quinque canones recipere cogimur,reſpondeãt hîc ipſi nobis,qui Machabçorũ lib. eijciunt:ſin autẽ(ne cõfiteantur hos eſſe canonicos)teſtimoniũ h[illegible]s capituli contemnunt,iam profectò non eſt,cur pondere illius nos velint obruere. Sed hanc diſputationem (vt diximus) in aliud tempus reſeruantes,quod ad præſentem locum ſatis eſt, alteram reſponſionem ſubijcimus;Clementem, qui eos canones diſperſos in vnũ volumen congregaſſe dicitur, non omnes libros canonicos collegiſſe, quos Apoſtoli verbo tenus Eccleſiæ tradiderunt. Non enim aliunde,vel concilia, vel patres Apoſtolorum proximi, hos eſſe ſacros,quàm ab Apoſtolis didicerunt. Ait tamen Irenæ. lib.3.c.3. referturq; ab Euſeb. lib. 5. ca.6. Clementem,quoniam cum Apoſtolis vitam ſemper egerit,atq; ab Apoſtolis inſtitutus fuerit, recentem geſſiſſe traditionis eorum memoriam, & eorum formam ſemper in oculis habuiſſe. Ita ſi hæc reſponſio nõ placet,detur alia,non omnes iſtos canones à Clemente editos, ſed nonnullos à Græcis adiectos eſſe.

Ad poſtremam deniq; confirmationem, huiuſmodi habeto reſponſum, Vt cùm ijs liberaliter agamus, donemuſq; eis Synagogam in fide errare non poſſe(quod tamen non perinde, vt de Eccleſia catholica certum eſt) negamus hos libros à Synagoga eſſe reiectos. Aliud eſt enim non recipere,aliud verò reijcere. Iudæi ergo intra ſuum canonem hos quidem libros publica auctoritate minimè receperunt; tametſi nonnulli etiam ex eis diuinos,& ſacros eſſe crediderũt. Qua de re vide Cochlæum in libello de canonicæ ſcripturæ & catholicæ eccleſiæ auctoritate. Cap. 11.

De ſecundo igitur argumento hactenus.

Ad tertium autem præcipuum argumentum reſpondetur, ante id temporis nec rem fuiſſe tam expeditam, nec conciliorum lectionem tam aſſiduam, nec hæreticorum impudentiam tam proçacem in libris canonicis vel infirmãdis, vel etiam reijciendis. Quocirça,non fuerunt perinde ſoliciti fideles de huiuſmodi quæſtione: cuius definitionem ſine iactura pietatis poterant ignorare. Quòd ſi argumentũ idem contorquere in aduerſarios

quel chapel ha
d'un hault cost

Rondeletum, scholarch quod fuit in eiusce professione. Hunc
ego ipse, cum Montpelium primum accessi, vidi, et ab eo
complura eius professionis praecepta accepi, quae nobis admodum

dum, quod in numeris facillimum eſt, non auctoribus, ſed librarijs imputatur: ita menda, quæ Ioſephi per incuriam inducta ſunt, non auctori lib. Machabæorum, ſed Ioſepho tribuemus. Nec ob id libros hos apocryphos exiſtimabimus. Tametſi Ioſephum germanam veramque catholicorum lectionem vitiaſſe viris eccleſiaſticis omnibus diſſimulantibus, atque adeò conniuentibus, mihi quidem non ſit veriſimile. Niſi volumus mille quingentos annos, & eo amplius, eccleſia in vtramque aurem dormitante, inimicum hominem zizania ſuperſeminaſſe. Quamobrem, multò melius Euſeb. Cæſarienſis licet hos libros non crediderit in ſacrorum numerum referendos, aſſerit tamen auctorem illorum non ſupputare Græcorum regnum ab Alexandro, ſed à Seleuco Nicanore, qui regnauit in Syria, anno à morte Alexandri exacto vndecimo. Cui numero ſi addas quinque annos, quibus Alexander tanquam Monarcha imperauit Græcis, conficitur numerus annorum exactus ſexdecim. Quibus minor erat ſupputatio Monarchiæ Græcorum iuxta rationem Hebraicam. Nam Græci ab Alexandro ſupputabant. Igitur quod iuxta annalia Græca Antiochus regnaſſe dicitur anno centeſimo quinquageſimo tertio, & iuxta primum Machabæorum anno centeſimo trigeſimo ſeptimo, verborum, non rerum diſſenſio eſt. Quippè, ſi centeſimo trigeſimo ſeptimo ſexdecim adijcias, numerus centeſimus quinquageſimus tertius conficietur. Ioannes verò Lucidus in eo diſcrepat ab Euſebio, quòd ſcribit Alexandrum poſt adeptam Monarchiam annos ſeptem regnâſſe. Seleucum verò anno octauo poſt mortem Alexandri iam exacto. Sed quod ad præſentem attinet quæſtionem, nõ admodum refert, vtrum ex his verum ſit, cùm ſupputatio præcipua, de qua hîc agimus, minimè varietur.

Quinque annos integros: nam regnauit præterea & aliquot menſes.

Lib. 4. c. 3.

In huius verò confirmatione argumenti Ambroſius Catharinus Caietanum affirmat tot peccata admiſiſſe, quot verba penè effudit. Sic enim ille loquitur: Nec aduertit homo ad carpendum promptulus, ſe quoq; in reprehendendo Caietano ſæpè ac multum erraſſe. Hoc certè loco ter errauit. Sed iſtius errores coarguere nec meum eſt, nec huius temporis. Quid ergo? Nónne hic peccauit Caietanus? Peccauit ſanè. Primùm in eo, quòd temerè & inconſideratè, ne ſuperbè dicam & arroganter, auctorem libri Machabæorum ait intelligentia Danielis eſſe deceptum: quem conſtat Spiritus ſancti afflatu eum librum ſcripſiſſe. Deinde falſo exiſtimat Caietanus, ſi auctor libri Machabæorum verba Danielis vſurpat, ideirco Danielem interpretari. Quaſi non licuerit Bernardo verbis ſcripturarum paſſim vti: quas ſi quis arguat ab ipſo malè intelligi, quòd verba

verba non in eum afferat ſenſum, qui ſcripturarum erat germanus & proprius, is ſtultus eſſe videatur. Certè Poetæ recentiores veterum verſus etiam integros vſurparunt élegantiſſimè: nec tamen priorum illi verſus à poſterioribus in eandem ſententiam capiuntur. Fallitur præterea Caietanus in eo, quòd putat Danielis prophetiam non potuiſſe ad Idolum Antiochi referri, quia Dominus ad futura tempora referendam declarauit. Eadem quippe ſcriptura & ad Luciferum pertinet, & ad Nabuchodonoſor, & Antichriſtum. Vaniſſimum ergo fuit auctorem libri Machabæorum reprehendere, quòd in idolo, abominatione, & deſolatione Antiochi ad verba Danielis illuſerit, vel ea certè in ſimili cauſa vſurpârit. Nam etſi in illum ſenſum Danielem adduxiſſet, id feciſſet egregiè, quod & Paulus, & Apoſtoli cæteri ſæpè fecerunt.

At ſecunda ratio duobus modis refellitur. Priùs enim nihil impedit, vt Spiritus S. ſcriptori aſſiſtat, qui in quibuſdam tamẽ humano more ex modeſtia loquitur. Sic enim Paulus ait, Etſi imperitus ſermone, non tamen ſcientia. Et rurſum, Vt minus ſapiens dico, plus ego. Et iterum, Donate mihi hanc iniuriam. 1. Cor. 11. 2. Cor. 12.

Poſterius, aliud eſt loqui de ipſius hiſtoriæ veritate, aliud de interpretatione in aliam linguam. Interpres ergo veniam petit, non falſitatis, quæ nulla erat, ſed elocutionis, quæ ab homine erat. Secunda igitur illa ratio hac duplici reſponſione cõ-
ellitur.

Sed & tertia bis quoque confutari poteſt: & quia non eſt opus confiteri, epiſtolam, cuius in priori fit mentio, eam eſſe, quæ ueſtigiò ſubditur: & quod ſi eſſe quis contendat, habet in promptu quid dicat: puncta librariorum incuria eſſe malè diſtincta. Illa enim verba, Anno centeſimo octogeſimo octauo, non ſunt initium epiſtolæ ſequentis, ſed finis antecedentis. Vt ſubſequens epiſtola hoc principium habeat, Populus qui eſt Hieroſolymis. Cuius rei illud eſt argumentũ, quòd diẽ, annúmve, quo ſcribitur epiſtola, non ab initio ſtatim, ſed à fine ponere ſolemus: ſalutationẽ verò ſtatim à principio. Tametſi vtrumq; Conſtantinus & in epiſt. ad Donum papam, & in epiſtola ad Georgium Conſtant. Patriarcham, coniunxerit. Quæ igitur ſecundo loco ponitur, hæc ſcripta eſt anno centeſimo ſexageſimo nono, vt in priori epiſtola dicitur. Quæ verò ordine quidem ſcripturæ antecedit, ſed re ipſa tamen poſterius miſſa eſt, ea ſcripta fuit anno centeſimo octogeſimo octauo.

Ita ad quartam rationem facilè dici poterat (quod antè monuimus) illam Epiſtolam non eſſe cuius prior meminit. Quare nec

Digitized by Google

nec neceſſe eſt fateri, eam eſſe ſcriptam anno centeſimo ſexageſimo nono. Quin compilator illius ſecundi libri, ſiue is fuerit Ioſephus, vt Annio placet. ſiue quiſque alius, quaſcunque epiſtolas inuenire potuit à Iudæis ſcriptas, nullo ſeruato ordine, in initio libri forſitan collocauit.

Quòd ſi ſecundam illam eſſe admittimus, quam commemorat prima, dicere oportet, numerum non ſecundum Hebraicam computationem haberi, ſed ſecundum Græcam. Potuit enim (nec id incommodè) fieri, vt qui eas literas dederint, ij Græcam monarchæ ſupputationem fuerint ſecuti: quam tamẽ is, qui librum illum dicitur in compendium redegiſſe, noluit immutare: ſed exſcribere numerum, vt ſcriptum reperit. In alijs verò ſecutus eſt ſemper ſupputationem Hebraicam. Iudas itaque mortuus eſt iuxta Hebræorum rationem, anno centeſimo quinquageſimo ſecundo expleto: hoc eſt, anno centeſimo quinquageſimo tertio. Quibus ſi apponas ſedecim annos Græcæ ſupputationis, conſtat numerus centeſimus ſexageſimus nonus: qui idem eſt cum priori. Nam, quo anno Iudas mortuus eſt, ſcripſit epiſtolam. Ita non eſt neceſſe cum Ruperto, libro de victoria verbi, alium à Machabæo Iudam diuinare, qui eam epiſtolam dederit.

Lib. 10. de vict. verbi, c. 15.

Ad quintam, non deſunt, qui exiſtiment non Antiochum membratim diuiſum, ſed ducẽ ab eo miſſum: ſic enim videtur 1. cap. ſignificari. Illum verò fuga elapſum morbo peſtilenti interiiſſe, vt cap. 9. dicitur. Sunt etiam, qui contendunt in cap. illo 1. particulam, Et, adiectam eſſe librariorum vitio: lectionẽ autem veram hanc eſſe, Percuſſerunt ducem, & eos, qui cum ipſo erant, diuiſerunt membratim, &c. Scio autem verbum, percutere, interdum ſignificare, id, quod occidere. Vt eo loco: Percuſſit Philiſtæum, &c. Sed non cogimur hîc vocabuli propria ſignificatione deſerta, ad dictionem confugere figuratam, præſertim cùm Danielis 11. c. de Antiocho ſcriptum ſit, Et venient ſuper eum Romani, & percutietur. Quo loco Hieronym. Percuſſus, ait, dicitur eſſe, non quod interierit, &c. Et 2. Reg. 2. Serui Dauid percuſſerunt de Beniamin 360. qui & mortui ſunt. Sed ne illud quidem huic expoſitioni repugnat, quod Liranus obijcit Antiochum (vt hic dicitur) cecidiſſe. Non enim ſemper eo verbo mors ſignificatur: ſed qui victus eſt, cecidiſſe verè aſſeritur. Ceciderunt, inquit, per prona fugientes. Sed ne illud quidem obſtat, quod ibi legitur, Cum ingreſſus eſſet intra ambitum fani, clauſerunt templum: Cum autem intraſſet Antiochus, &c. vbi videtur deſignari Antiocho concluſo, nullum fuiſſe locum fugiendi reliquum. Non enim intelligendum eſt templum

Ioſue 7.

clau-

clauſum poſt ingreſſum ducis : ſed cùm milites eſſent intra fani ambitum, vt, ſi exempli cauſa dicamus, in atrijs ſacerdotes clauſerunt ianuas templi. At contra, cùm milites Antiochi aditum templi occultum aperuiſſent, vt cognita res eſt, lapidibus ſunt à Iudæis obruti . Potuit ergo dux ipſe percuſſus, ſi ducis nomine Antiochus intelligitur, quo aditu aperto intrauerat, exire atque fugere. Ob quam fugam cap. 9. dicitur, inhoneſtè ac turpiter de Perſide rediiſſe . Sed ne rimulas quærere ad elabendum videamur, illa reſponſio & planior & verior eſt, cui hiſtoricorum grauium conſentit auctoritas, non eundem eſſe Antiochum, de quo primo capite, & de quo capite nono perhibetur. Sed ibi Antiochi Magni mortem ſcribi, hic verò Antiochi Epiphanis . Cuius etiam finis primi libri capite ſexto texitur. Nam illum Strabo libro 16. ait templum Beli expoliare conatum, finitimos Barbaros interemiſſe.

Ad ſextam, licet Rupertus omnia ea figuratè velit intelligi de arca noui teſtamenti, id eſt, humanitate Ieſu Chriſti: ad literam tamen miraculum illud vel iam factum eſt, cùm expulſis gentibus à Iudæa Hebræi ex diuerſis locis, vbi erant diſperſi, conuenerunt, vel fortè etiam in conuerſione Iudæorum ante diem iudicij futura, fiet.

Nec noſtris coniecturis diuina promiſſio debilitanda eſt. Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

Poſtrema demum ratione ſoluenda variè torquentur auctores. Alij namque fingunt, Machabæos per matrem à tribu Iuda originem ducere: eaque ratione defendunt, ſceptrum de Iuda nō eſſe tranſlatum. Alij ſequentes traditiones Thalmud, aſtruunt, Machabæis quoque exiſtentibus ducibus, fuiſſe iudices quoſdā ex tribu Iuda, penes quos ſumma decernendi atque imperandi poteſtas reſideret . Qui Hebraicè *Zauedrin*, Latinè ſenatus, vt apud Romanos appellabatur. Vnde illud eſt, Populus qui eſt Hieroſolymis, ſenatuſque & Iudas, &c. Hos itaque cùm Herodes, qui primus ex alienigenarum genere ortus, regnum Iudaicæ gētis obtinuit, in odium Dauidici regni, de medio ſuſtulit, tūc verè ſceptrum de tribu Iuda dicitur abſtuliſſe . Alij hunc nodum ſoluunt: affirmantes illam Iacob Prophetiam, promiſſionem fuiſſe ad legem comminationum intelligendam: quæ ſcilicet mutatis moribus commutetur. Et quemadmodum ſententia aduerſus Niniuitas poſt pœnitentiam tranſlata eſt, ita quoque hæc diuina promiſſio, filijs Iuda peccantibus fuerit commutata. Quam quidem normam in explicandis tum comminationibus, tum promiſſionibus ex Ezechiele deſumunt: apud quem Dei & comminatio & pollicitatio pro concurſis, aut auerſis hominum moribus

Ezech. 33. vid. 2. Reg. 7. & 3.

Reg. 9. de promissione throni Dauidi facta.

moribus transferuntur. Nos verò, quibus consilium est, alienas expositiones non inimicè, aut insectari, aut repellere, facilius hunc locum expediemus, si ex primo Machabæorum libro intelligamus populum Iudæorum ducatum Machabæis tradidisse, non tanquam proprium & hæreditarium, sed ad legem depositi conseruandum: vt videlicet Israëliticam plebem interea tuerentur, donec surgeret Propheta fidelis, vel qui eos instrueret, vel quem de tribu Iuda venturum expectabant. Qua ex re sceptrum de tribu Iuda non auferebatur: eò præsertim, quòd ipsa quoque tribus in hoc populi conditum sententiamq; à principio saltem creditur consensisse. Quartum ergò argumentum cum suis confirmationibus hoc modo fuerit confutatum. Nam quod argumentum Caietanus in Matthæi 24. cap. ponit auctorem libri Machabæorum errasse in interpretatione Prophetiæ Danielis, quam ad Antiochum ille refert: cùm Lucas ad exercitum Romanorum perspicuè retulerit, id nullius momenti est. Eadem quippe littera, & ad Nabuchodonosorem & ad Antichristum spectare potest. Sic eadem & ad Antiochum, & ad Idolum Romanorum, & ad Antichristum pertinet. Quæ omninò res, quoniam nihil obscura est, nostra explicatione non eget.

At quintum argumentum refellimus. Non modò concilium Carthaginense, & Innocentius, sed plerique alij Sapientiam & Ecclesiast. Salomoni assignauerunt. Nam, librum quidem Sapientiæ nomine Salomonis citat Tertullianus de præscriptionibus hæreticorum. Origen. super epistolam ad Romanos lib. octauo: Cyprianus sermone quarto de immortalitate: Basilius lib. 5. contra Eunomium: Ambrosius sermone octauo in psalmum, Beati immaculati, & lib. 5. Exameron. cap. 15. & 4. lib. de fid. ca. 6. Euseb. 11. lib. præparationis Euangelicæ, cap. 5. Quin Eusebius ipse lib. 4. Eccl. hist. c. 22. asserit, Egesippum, Irenæum, & omnes antiquos librum Sapientiæ Salomoni tribuisse. Tribuerunt certè Euaristus in epistola ad episcopos Aphricanos. Felix primus ad omnes episcopos Galliæ, Felix secundus ad Athanasium & cæteros episcopos Aegypti, Epiphanius hæresi 76. Anomæorum. Damascenus quarto suæ Theologiæ libro; vbi Iodocus Clichtouæus multis argumentis contendit, librum illum non fuisse Philonis, sed Salomonis. In quib. illud maximũ est, quòd verba, quæ auctor ca 9. eiusdem libri de se dicit, non alij, quàm Salomoni congruere possunt.

Hilar. in Psal. 128. Casio. in Psal. 88. & 89. & 91. Et 5. li. hi. Eccle. ca. 8. Cap. 18.

Ecclesiasticum quoque auctores nobilissimi Salomonis nomine retulerunt: Clemens Alexand. li. 7. Stroma. Gregorius Nazianzenus oratione octaua, Basilius quarto libro contra Eunomium, Chrysostomus, siue quis alius fuerit, homil. tertia imperfecti

facti operis in Matthæum. Ambros. super 7. caput prioris ad Corinth: Hieronymus in cap. 10. Ecclesiastes, Cyprianus ad Rogatianum, & tertio libro ad Quirinum, & primo sermone de eleemosyna. Cassiodor. in Psalm. 55. & 66. & 93. Gregorius 10. libr. Moralium, & 1. quæst. 1. cap. non est putanda. Sixtus primus in epist. ad omnes fratres, Marcellinus ad Salomonem episcopum, Fabianus in epistola ad omnes Orientales Episcopos, Sixtus secundus ad Gratum, Damasus ad episcopos Italiæ, Ioannes papa ad Valerium episcopum. Quòd si post tot, tamque graues auctores libros illos Salomonis esse asseueremus, nihil erit profectò cur timere debeamus. *Cap. 19.* *Cap. 14.*

Deinde librum esse huius aut illius scriptoris non admodum interest catholicæ fidei, dummodo Spiritus sanctus auctor esse credatur. Quod Gregorius in proœmio super Iob capite primo eruditè & tradit, & explicat. Nec enim refert, qua penna rex epistolam scripserit, si verè scripsit. Vnde nihil obstaret, vt in ea re, quæ ad fidem non pertinet, Innocentius & concilium Carthaginense communem antiquorum opinionem sequerentur. Nec proinde tamen in libris canonicis enumerandis errare potuere, quippe quòd ad fidem attinere certum sit. *Vide ea, quæ in cõfutation. 6. arg. ex Hiero. referuntur.*

Denique, vt has duas responsiones prætermitteremus, habemus aliam multò potiorem: quam ex Euseb. libr. 11. præparationis Euangelicæ, Ioannes Driedonis expressit. Cùm enim Salomon iuxta scripturam, locutus fuerit tria millia parabolarum, & carminum quinque millia, quæ non sunt in vnum aliquod volumen à Salomone coacta: fuerunt alij atque alij, qui sententias Salomonis sparsas collegerunt, vt patet Prouerbiorum capite 25. Ita Augustinus Eugubinus secutus Rabbi Moysen & Thalmudistas, credidit Esaiam libros Salomonis scripsisse. Quod equidem incertum habeo: illud verò exploratum, sententias librorum, qui Sapientales vulgò nuncupantur, à Salomone quidem fuisse primum exceptas, sed non ab eodem auctore collectas. Vnde & Iesus Syrach in Ecclesiastico, non ait se protulisse, sed renouasse sapientiam de corde suo. Huius ergo rei Innocentius & concilium Carthaginense non ignari, optima ratione hos omnes libros Salomoni dederunt. Ac de quinto argumento hęc dixerimus. *Cap. 5.* *3. Reg. 4.* *In cõmen. super Gen.* *Cap. 10.*

Sextum verò argumentum Caietani est, in fine commentariorum super libros historicos veteris Testamenti. Pudet autem virum alioqui ingeniosum & doctum, virum pium, ac nostræ familiæ columen, vano distinctionis nouæ commento argumẽtum firmissimum eludere voluisse: atque, vt leuiorem plagam repelleret, grauiorem accepisse. Cùm enim nomen libri canonici

nici apud ſcriptores omnes, vno excepto Caietano, pro ſacro atque diuino ſumatur, non modò comprehendi animo, ſed ne ſuſpicione quidem poteſt attingi, Pontifices & Concilia omnia aliter vocabulum vſurpaſſe, quam erat in vſu vniuerſorum. Deinde, concilium Carthaginenſe, ne quis aliter inuerteret, quid nomine ſcripturarum canonicarum intelligeret, declarauit inquiens: Præter ſcripturas canonicas, nihil in eccleſia legatur ſub nomine diuinarum ſcripturarum. Sunt autem canonicæ ſcripturæ, &c. Et Innocentius, hiſt. lib. ait, recipiuntur in canonem ſanctarum ſcripturarum. Et in concilio Florentino eodem ſpiritu inſpirante illi omnes libri, quos ſuſcipit, & veneratur eccleſia, & de quibus præſens diſputatio inſtituitur. ſcripti à ſacris auctoribus aſſeruntur. Prætereà, cùm ſub eodem contextu omnes illi libri nullo facto diſcrimine definiantur eſſe canonici, ridiculum eſt, vt partim in vna ſignificatione, partim in alia, libros canonicos habeamus. Ac ſi hanc ſemel diſtinctionem admittimus, auctoritate conciliorum atque pontificum nullus liber ſacer conſtare potuerit. Nam, pari cauſatione, ſi id quidem lubitum eſſet, hæretici dicerent, vnumquemlibet de cæteris non eſſe canonicum ad firmandam fidem, ſed ad inſtruendos mores. Id quoniam abſurdum omninò eſt, retineamus potius eam rationem oportet, quam Caietanus voluit euertere: vir (vt ſæpè iã dixi) cum primis eruditus & pius: ſed qui in libris ſactis conſtituendis Eraſmi nouitates, ingeniumq; ſecutus, dum alienis veſtigijs voluit inſiſtere, propriam gloriam maculauit. Ac de ſexto argumento hactenus.

Cap. 39. Ad confirmationem autem facilius reſponderi poteſt. Non Ambroſium modò, ſed & Cyprianum ad Pompeianum, & Auguſtinum 18. de Ciui. Dei, referre ex 3. & 4. libro Eſdræ teſtimonia: ſed non tanquam ex ſpiritu diuino edita, quibus ſcilicet nefas ſit refragari.

Arius negauit hanc epiſtolam eſſe Pauli vt auctor eſt Epiph. hære. 69.

In ſeptimo principali argumento moleſtè fero, non alienos modò, verum etiam noſtrates (bona venia legetur) in tam nouam, ne dicam leuem ſententiam incidiſſe, vt epiſtolam ad Hebræos Apoſtoli Pauli eſſe negauerint. Sed id multò moleſtius, vt ſi Pauli non ſit, protinus non ſit canonica. Nam, auctore incerto poterit epiſtola certò eſſe canonica. Siue enim Lucas, ſeu Barnabas (quod quidam ſunt opinati) eam epiſtolam ſcripſerint canonica erit. Nam, & per Lucam & Barnabam Spiritus ſanctus loquebatur. Sed ad rem. Cùm hæreticum ſit, hanc epiſtolam à ſacris ſcripturis excludere, certè temerarium eſt (ne quid amplius dicam) de huius epiſtolæ auctore dubitare. Quem Paulum fuiſſe certiſſimis teſtimonijs confirmatur. Origenes in primis

libro

Digitized by Google

Dimanche après Pâques, 1er Mai 1870, à 10 heures du matin, à la Basilique de Saint-Augustin, sous la présidence de Monseigneur Bauer, Archevêque de Carthage, Primat de Numidie, Délégué Apostolique, assisté de Monseigneur Lavigerie, Archevêque d'Alger, et de Monseigneur Pavy, Evêque d'Alger, a été célébrée la première messe pontificale dans la Basilique de Saint-Augustin.

Le Révérend Père Dominique, Supérieur de la Mission, a prêché.

Monseigneur Bauer, Monseigneur Lavigerie, Monseigneur Pavy, Monseigneur Dupuch, Monseigneur Suchet, Officiers généraux et Officiers supérieurs de la Garnison, ont assisté à cette cérémonie.

La messe a été exécutée par la musique du 3e de Ligne, sous la direction de M. Bonnet, chef de musique.

Le Révérend Père Dominique, Supérieur de la Mission, a prêché.

Monseigneur Bauer, Monseigneur Lavigerie, Monseigneur Pavy, Monseigneur Dupuch, Monseigneur Suchet, Officiers généraux et Officiers supérieurs de la Garnison, ont assisté à cette cérémonie.

La messe a été exécutée par la musique du 3e de Ligne, sous la direction de M. Bonnet, chef de musique.

Le Révérend Père Dominique, Supérieur de la Mission, a prêché.

Monseigneur Bauer, Monseigneur Lavigerie, Monseigneur Pavy, Monseigneur Dupuch, Monseigneur Suchet, Officiers généraux et Officiers supérieurs de la Garnison, ont assisté à cette cérémonie.

La messe a été exécutée par la musique du 3e de Ligne, sous la direction de M. Bonnet, chef de musique.

publicæ ecclesiæ, sed non in omnibus. Sic Paulus Rom. 15. dicit se scribere ad Romanos, quia ipsi essent pleni bonitate, scientia, & possent alios docere. Et Rom. 1. dicit se desiderare videre Romanos, ut aliquam gratiam spiritualem impertiat eis, ad hoc ut confirmentur. Ergo si Paulus, qui erat Apostolus, non docebat omnes, quia non omnes erant docibiles, quomodo Pontifex Romanus, qui non habet hoc privilegium, quod sit infallibilis, docebit omnes? Ergo non sequitur, Pontifex Romanus docet omnes, ergo omnes docibiles sunt. Et sic ad Rom. 15. dicitur, quod Paulus scribens ad Romanos, scribit ad omnes, quia ad omnes pertinet, quod scribit, licet non omnes legant.

Ad Decretum dicitur, Cent. 2. dicitur, quod non dicit, quod omnes Christiani sint docibiles, sed quod omnes Christiani habeant ecclesiam, ubi possint audire verbum Dei, & ubi sunt docibiles, & ubi sunt pastores, qui docent. Et sic Cent. 2. dicitur,

Ad Lectorem de scholiis sequentibus. [illegible] ...

...

...

Hinc verum eſt vocabula quædam imperata poſſidere. Primum enim hoc eſt libertatis nec quicquam poſſidere imperatum. Deinde, negatum eſt eadem. Si enim proprietatem concedimus, ea tollitur libertas. Nam, quæ poſſidentur, ea ſunt, quæ quoquo tempore tali poſſeſſori in ſuorum bonorum interpretatione ſeruantur. Quæ ſententia Ambroſii, Hieronymi, Auguſtini, Gregorii, Chryſoſtomi, Theophylacti, Oecumenii, Bedæ, Rabani, Lyranı, Dionyſii Carthuſiani, Hugonis, Caietani, Sanctis, Vatablı, Pagnini, Montani, Arıæ, Gorrani, Drusii, Mercerı, Iunıi, Tremellıi, Piscatoris, Grotii, Hemmingii, Menochii, Tirini, Cornelii a Lapide, Iansenii, Estii, Serarii, Sanctii, Maldonati, Salmeronis, Suarez, Vasquez, Molinæ, Ribadeneiræ, Bellarmini, Gretseri, Becani, Valentiæ, Gamachæi, Ioannis a Sancto Thoma, Ioannis Alberti, Gonetti, Tournely, Billuart, Bailly, Wirceburgensium, Ferrariensium, Complutensium, Salmanticensium, Conimbricensium, Coninckii, Lessii, Hurtadi, Ruiz, Arriaga, Oviedo, Ponce, Ledesmæ, Ioannis a Iesu Maria, Gonzalez, Gaudentii, Ioannis a Iesu Maria, Gonet

Dauid. Augustinus videndus. Quem ad verba quæ proferuntur Dauidis, Deus Deus meus respexit me, quare me dereliquisti? Etsi in Scripturis semper ex ipsissimo Domino, et non Dauide Hic ipsum Dominum loquentem Scripturæ sacræ nouimus, Sic & pene nouimus Salomonem Christum Dominum in loco ipsius Salomonis, quem Dauid Rex Israel Salomoni filio suo præcepit ut ungeretur in regem. Quod qui Lanam Angelum ad Christum accommodari, non vult, is vel ipsum Christum, Filium Dei, non illum vocat, & super ipsum Dauid laborat. Ambrosius, Hieronymus, Beda, Rhabanus, Haymo, Anselmus, Rupertus, Iudocus vanæus, Christum Dominum in his verbis accommodant. Chrysostomus quoque in illa Psalmi 44. Eructauit cor meum verbum bonum, Christum ad Ecclesiam, quæ est sponsa eius, vt sit sensus, Ego Christus loquor hoc verbum Psalmi huius, vertit, nihil a Hebraica veritate distans, qui cum Sexta alijs, magnam partem Septuaginta sibi, & Beda Hieronymum approbantibus. Aliud illi omnes Interpretes, quos ex Hebræo Hieronymus, Aquila, Symmachus, Theodotion, Quinta, Sexta, nemo negauerit, aliud vero septuaginta, vulgatæ Ecclesiæ Interpretes, quos Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Beda, Haymo, Rhabanus, Anselmus, Rupertus, Iudocus vanæus, Christum Dominum in his verbis accommodant. Aliud Chrysostomus, Aliud Hieronymus, Aliud Septuaginta, Aliud Hebræa veritas, Aliud Ecclesia sonat, Aliud vero Augustinus, Aliud Ambrosius, Aliud Beda, Aliud Haymo, Aliud Rhabanus, Aliud Anselmus, Aliud Rupertus, Aliud Iudocus vanæus, Aliud Lana, Aliud Arias Montanus, Aliud Pagninus, Aliud Vatablus, Aliud Sanctes Pagninus

missionem, vel Missam in Missa, ex quo & Missa Catechumenorum, & Missa sacrificii orta est, Cum Missa de Catechumenis, & Missa sacrificii potius dicenda. In quem significationem illud inculcat scriptulum, quod ex eodem decimo decimo. Hic dicit Dominus ad Thaumen, ideſt, non accedere pœnitentiam, & illud etiam ad Hebræos, Non Thaumen mediocrem, vt propemodum dicere ego vocem hanc, hactenus non viderim, ſiue latam, quod eorum eſt apud Græcos nomen Authoris, interdum propriæ teſtimonium, interdum pœnitentiæ, ſubinde & Thaumen ſignificatur, vt ex Abramo Apollinaris cum tenuis Bonfrer. in eo memoratur patior. In quo loco non ſolum Thaumen, ſed & Thaumaſion, & Philos 54. & 86. & 90. nomina habentur.

Bonfrer. Vocabulum quoque Hebraicum Bonfrer. quod Exodi 24. & Hieron. in Hebraicis, hic frequenter poſitum Nadabi Abiu, &c. quandoque tamen additamento ſignificationem facientem, Nadab, & Hieron Zacharie nomen, & Philonicum interpres Phil. ea omnia Nadab teſtimonium, quod Iosue Iudæ Aquilæ nomen, & illud Iosue poſtea interpretatur, at no tamen hic teſtimonium, & Hieron in 4. cap. Malach. Nadab, & Abiu, & Hebraice Nadab interpretari Hieronymum notet, & vnum propterea Nadab ſignificatum ſolum, & Hieron. Nadab, & Abiu Græce, ait Latine longe ſecus poſſe. Iubar in magis, quod inſtrumentum à latis ſolis poſſe, & Hieron. Nadab, & Abiu grauius eſſe poſſe, vel maturius aliqua, & aliqua videre. Hieron. Hieron. Nadab, & Abiu ſuſpicor Græcum eſſe nomen, & Hieron. tam magnum. Quocirca, vt vera illa ſignificationum quæ ex eis ſuperius ſunt ſubiecta, ſic & Hieron. Nadab, & Abiu Hebraicum nomen, & Hieron. Nadab, & Abiu Hebraicum nomen, & Hieron. Nadab, & Abiu Hebraicum nomen,

hoc erat. Ruffinus enim fatis poſt ab Eutropio mortem, c. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45.

Hieronymum (si videre ideo de vitis illustribus in Decio) fi-
nem esse: cum nec finem authoris fuga ostendat, nec ordo
modo, sed eadem quoq; fere omnia in his scribere deprome-
rit. Quod si quis desiderat, Ioannem Cochlæum, Ioannem
Cabat quidem Eckium ab illo tandem recessum confirmat, sed
non ante quam Eckius discessisset, quod ipse Cochlæus ad-
dit subiicatus. Hieronymianus ad Helioderum, quo nomine
reprobet, improbet, damnet nescio, quæ tamen ille. Fuit au-
tem is de charitate discordiæ, non charitate verborum: ea qua
Cochlæus de nos pro concilianda mea diuersa fide ejusdem
interpretatus est. Et Erasmus non difficulter dixit, non discor-
dabant colloquia, sed temperies dissentiebat. Apollo etiam ea
ratione Hesiodo, quod ei interpres esset, Homerum non ad-
mittebat: ita quod non sit eloquentiam & ingenium, sed ad eas
sectam, in qua quis versatus est refugit, laudare nolle. Quod
Hieronymi desiderio sit mendacio facit, ut pro fatis ibidem
interpretabimus.

Propter dissensum etiam inter Rudolphum & Cajetanum dum
illa publice disputarent, quæ ille ante Lipsiam, hic Augustæ
ejus sententiam non intelligentium modo, sed etiam errorem ef-
fecte dedisset. Quo non ille tantum, quo minus Scriptura Sa-
cra sanctum ius pontificis esset, sed etiam quo minus Romanus
non imperator in authoritatem iactare conaretur. Sunt autem
hæc Rudolphi, sed in hodiernum diem ab explicatione deside-
rata: nec ego fere homun pulsus est, fed Euangelica. Quod
Cajetanus ex Scripturis non probaret, quæ ille ex Canonibus.
Cajetanus ita Romanum, Rudolphus Iudæum. Ille ex Scripturis
quæ ex Canonibus, Cochlæus Dionysium Areopagitam, Ioannem
Damascenum, Ioannem Scotum, Gabrielem, Ioannem Lodovicum,
Turrecremat. Bonaventuram, Tridentinum Concilium, Ioannem
Scotum pro tali virum nobis reverendum, non habebat: non ita
Rudolphus Iudæum. Quorum ego sententias cum imbecillitatem
confutauerim non capio.

Videbamus vero aequissimum indignum esse, quod in
Ioannem meum condemnat, nisi eo ille Cajetanus absolutus
haec epistola minime esset absolutus, quam alias, quæ ipse
eruolgauerat, fuerat. Nam hanc epistolam ab Ioannem recep-
ta neque non audiuisse, quis dubitet, aut ignorat. Cum
Ioannem Rudolphus Hieros. archiepiscopum Romam ad ex-
mendat, & inter causarum comparti: minus eundem, ne
Cajetanus absolutus quidem ab Hieronymi calumnia ex-
ordo

Cleon. Alexand. de sanct. Hieronymi ingenio, lingua & stylo lib. 2. cap. 3.

Cap. 18. Cap. 19. & 20. lib. 2. de Script.

Cajetanus in Rudolphum.

Rudolphus in Cajetanum.

Cochlæus.

Cochlæus.

Cochlæus

vel legeris: quæ quo modo sint, ipsorum librorum lectio docebit. Cæterum ignari alterius loci nec periculosi, sed vix computatione tenendæ. Minutis (inquit) sacrificiis vel in quæ dies quisque sit, ipsum intra. Non dies quisque intra tres aut quatuor dies erat. Ac quidem ante Hieronymum hanc lectionem non inveniebam. Fuisse fit ex quibusdam ante Hieronymi ætatem codicibus, qui non in dubium tenent, hæreticum esse. Ac certe libros amovebant, quibus apocryphæ apud Hieronymum non erant. Quod vero, vt Hieronymo, & plerisque aliis, Ecclesiasticus, Sapientia, Judith, Tobias, hebraicæ veritatis non sint, nemo ignorat. Vide Athanasium in synopsi, & de Synodis Arimini & Seleuciæ. Hilarium in Psalm. 14. Ruffinum in Symbolum. Cyrillum Hierosolymitanum Catech. 4. Nec absimile, quod Hieronymus ait, Ecclesiasticum Salomonis esse, quia Salomonis proverbia imitetur. Nam & Sapientia Salomonis esse creditur, quia Salomonis proverbia imitetur. Ecclesiasticus Jesu filii Sirach, Sapientia Jesu filii Sirach, quo discernantur, non tam ipsi proverbiorum imitatores, quam ipsi Salomonis proverbiorum imitatores. Sed Hieronymus ipse, qui Ecclesiasticum Salomonis esse dixerat, ad Eustochium, Sapientiam Jesu filii Sirach, quæ Ecclesiastici inscribitur, Salomonis esse negat. Ac Ecclesiasticum quidem Jesu filii Sirach, Sapientiam Jesu filii Sirach, Judith, Tobiam, Pastorem, Machabæos, Augustinus, Innocentius, Gelasius, Gregorius, Isidorus, Concilium Carthaginense III. Florentinum, Tridentinum, Canonicos libros esse dicunt. Sapientiam Salomonis, Baruch, Epistolam Jeremiæ, Machabæos primum & secundum, Ecclesiasticum, Judith, Tobiam, Pastorem, Canonicos libros esse dicunt Augustinus, Innocentius, Gelasius, Gregorius, Isidorus, Concilium Carthaginense III. Florentinum, Tridentinum. Quæ omnia ex Bellarmino, Canisio, Sixto Senensi, Possevino, Gretsero, Bellarmini Canisii, Sixti Senensis, Possevini, Gretseri

intelligentia ad Hebraicum Grçcumq; fontem ſit recurrendum. An potius editio ipſa Latina tam magnæ ſit auctoritatis & ponderis, vt nec ab originali ſcriptura pendeat, nec per eam aut corrigi oporteat, aut limari.

Prior autem huius controuerſiæ pars ſuadetur ante omnia D. Hieronymi teſtimonio, qui in libro aduerſus Heluidium huius aſſertiõis primus auctor eſſe creditur: ea ratiõe vel maximè, quod multò purior credenda ſit manere fontis vnda, quàm riui. Idem etiam in epiſtola ad Marcellam, cuius initium, poſt priorem, cùm fateretur aliqua ſeſe in vulgata editione Euangeliorum Latinorum emendaſſe; atque ad Græcam originem reuocaſſe Latina, obtrectatores ſuos cõtemnens. Si diſplicet (inquit) fontis vnda puriſſimi, cœnoſos riuulos bibant, & diligentiam, qua aliorum ſyluas, & concharum gurgites norunt, in ſcripturis legendis abijciant. Idem confirmat in epiſtola ad Damaſum de verbo Oſanna, cuius initium eſt, Multi, & in commentarijs ſuper Zachariam dicens, Cogimur ad Hebræos recurrere, & ſcientiæ veritatem de fonte magis, quàm de riuulis quçrere. Nempe, vt Cicero de oratore etiam ait, tardi ingenij eſt, riuulos conſectari, fontes rerum non videre. Et in epiſtola ad Viralem docet, ſe ad Hebraicam veritatem tanquam in prçſidium & arcem ſolitum eſſe confugere. Huc adde Auguſtini teſtimonium ex 2. de doct. Chriſt. ca. 15. & 18. de ciuit. Dei. Quibus locis Hieron. ſententiæ ſubſcribit.

Poſtrema 2. tomi epiſtola.

5. Tomo. Cap. 8.

Diſt. 9. ca. vt veter.

Prætereà, Damaſus coegit Hieronymum, vt nouum Teſtamẽtum ad Græcam reduceret veritatem: quemadmodum Hieronymus idem in præfatione ſuper quatuor Euangelia teſtatur. Id verò Damaſus non iuſſiſſet, niſi intelligeret noui Teſtamenti veritatem è Græco fonte petendam.

Hieronymus quoque ipſe in commentarijs veterem interpretem ſæpè velliçat, vt qui interpretando frequenter errârit. Non igitur veteri editioni Latinæ fidem habere neceſſum eſt: niſi Hieronymum aut maleuolentiæ velimus arguere, ſi dedita opera, aut imperitiæ, ſi ignorans ea quæ bene conuerſa erant, reprehendit. Aliunde igitur, quàm ab editione Latina quærenda eſt ſacrarum literarum firma intelligentia. Quid? quod Laurentius, Faber, Eraſmus, Eugubinus, alijque nonnulli iuniores, veteris interpretis nunc oſcitantiam, nunc negligentiam, nunc imperitiam, nunc ſuperſtitionem coarguere idoneis cauſis rationibusque videntur? Nec animus eſt tamen omnia eorum argumenta referre, qui Latinam editionem, qua eccleſia vtitur, ſolent reprehendere. His enim argumentis refutandis aliud, & temporis,

emptum? Et quis dubitat, illa fata in quæ cæteros effectus ordinat, quibus vocat ad existentiam, aliquid esse? Primum, non Num. virtus, vel Deus, vt Tarinus aiunt interpretem fati inde habuit, quia Nodum ne vnquam solueret, vtilitatis causa, ex diuersis terræ regionibus, illam in vnum colligi curauerat, non solum ex Hispania, Italia, Germania, Gallia, & deinde ex Anglia, Scotia, vbi Tarinus vna cum aliis ad eum se transtulerat, sed & ex Asia, Africa, Arabia, vt quidem ipse Tarinus, vt plurimum, publice coram omnibus Magistis, qui primum hoc negotium ei dederant, se fassus est. Quæ omnia ad vnum locum ita coacta, fabulæ de quo fuit. Exod. 6. Sicut enim Isaac ante natos Iacob & Esau, ex Rebecca, ex eo filios, cum effet Rebecca sterilis, ita Nodum ante Tarinum, ex diuersis orbis terrarum partibus, Dauid Michael duo illum Studio de vno Nodo, in vnum locum, in vnum vas legerat, & ad vnum finem, quem ipse Deus suis sensuum colloquiis, cum interim tamen vtrique, qui non sciebant, quid ageretur, seruirent, ordinauit. Iesaiæ. Inde in Sodalitium ego eo, adolescentior, & salutem, & consolationem, & solatium, & vitam, & mortem, & omnia, quæ chaos, Lullius veram citharam in nodum habet. Et ne finem hic habeam, quæ ratio est, vt Deus, qui omnia ad finem ordinat, Ge. 27. Matthæus tamen ne penitus sensu vitæ eam dari ab Deo negaret, Num. Nodum ex quatuor seminibus nouum fecit. Prouerbiis, 5. verf. 18. inde Deus bona, Nodosæ vitæ non pertinguibus dixit vbi Hebræa versio clamauit: fontem habeto, tibi benedicendum esse dicit. Cornelius Agrippa, Cardinalis nomen illum, Ecclesiæ & Nemeleri, vnum adolescentem, Nodum, Nodosæ vitæ, & Nodosæ Philosophiæ studiosum, Nodosæ Theologiæ, quæ perpetuo Nodo, & Nodosæ vitæ, & Nodosæ Philosophiæ, & Nodosæ Theologiæ, & Nodosæ Ecclesiæ, & Nodosæ

veritas non habet. Hieronymi nus fabulam vocat, non eam fabulis libros adscribens, sed quod imperitos vt plurimum, & rudiores mul-tos parem volumina detruncasse. Item cognetas etiam Mat-ei poliensium ætate accipere, quod Herodes. ad Hebdo. 3. non credit de nouitatibus, cum is rara fuisse dicatur. Ita, & quo-ad hos quæ Græcæ libris hac ætate non habentur. Necesse-est non quoque eis hebraeas adiicere malueris veteres, quæ Iudaicis ex. nunc habent. Quæ tam tantum nec fallacibus rog-nobis, nisi in Euangelicis fecundum Hebræos, nec Hieronymo eam profus agnoscit: fed ut Chryfoftomus quidem cum in-terpretibus Græcis ea habet, quamuis illos non ad Apostolorum tinonem. Angelophanes, hoc eandem enarret, paffi tamen fa-pretas ait ea euidentibus exemplaribus non habere. Ita & Ori-genius volumine.

Sanctus, & Lucas interpretes quos ea effe edixit, fatis ex-pertior, omnes effe reliquos, ac proinde mentiores, nisi id, quod in priore ad Corinthios epistola dicitur: Omnes ea- *Cap. 5.*
dem confitentes, quæ in nostris inuenimus hæc. Ita, fate-tenetur hæc non cognouit, vt D. etiam Tho. in commentaria super eandem locum adnotat. Quis quæso ex nostris ho-minibus, qui experientiam in iudicijs vitæ, nulla interueniat in nostris libris Chaldaicum. Quod Apostolus ait vidisse *Cap. 4.*
affectæ in priore ad Thessalo. epistola. Addæ hæc, quidem-pere non sunt Prophetæ, nec hi ore facie: fed Euangelistæ, & intelligentia, facies literæ ex alteris linguis in propriam trans-ferebat, & ex Græco fidelius interpretabatur. Quæ omnia interpretis effata non tenemur amplecti: fed ipfum retinere, quæ non tenemur amplecti: fed ipfum retinere, quæ non tenemur amplecti: fed ipfum retinere, quæ

Dein Telemon, quem ego ante oculos esse video, quamvis ab eo ad-
mi. Sit significatio, vt quisque linguas iste callet. Si videat asinum,
qui putat, equum credat esse quem. Deinde etiam, quoniam Trip-
tolemus quoque interpretem nos dedimus, neque Hebraicum, ne-
Graecum, linguas profectus omnium: sed linguarum omnium, quae
ad nos ex Graecia, Latioque transferuntur, Romanum audiendo, vt
a vero dum interpretemur errare. Vel ideo quoniam quod in se re-
linquit, non vertas in Hieronymi, Iuuenalis, Plautique vocabula:
dedidicimus diffidentiae crimen. Nolim enim tribuantur ei quae
vitio sermonis, aut librariorum incuriae, aut a vitio, vel ab
ipsa vetustate exiit. Quod si exstet, manet semper integra sententia
quae nunquam, quod sciam, poterunt Romanis verbis, tenuius, exuere.
Vt in Ennio, nec non in Lucr. nec nonnunquam apud ipsum
Varronem, in Ciceronis quoque scriptis: & magis in Virgilium,
& omnibus Poetis, in quorum libris Romanorum, Parthorum,
Seleucidarumque nomina ita cum linguarum dictorum, quo-
rum in primis Rudes videbantur in vsitatissimi. Id
quod nullus est dubius lector, intelligendo magnopere iucun-
dus, quem ipsa res delectat, fructus.

Infuper non videre hoc debuit Scriptor, & reprehendi, quod
Hebraicum nomen in omnibus casibus effe, vt scribit, ait
aliqua lingua feliciter ambigere, ad scheyptum, vide trans-
latorem.

Hoc argumento, & quidem non inutili, fe explicare in
Nouo Testamento, quamvis eruditi Iudaei illi primum pro-
fecisse, ad veritatem non se verterint tuffitionis copulatos
duos nomen linguarum Graeca & Hebraeae perhibet ille ex-
cellentis. Sed ea ratio in vetere Testamento deficiebat, quod
ex eo illum facere litteras exponit, si interpretationem Lxx.
virorum Graecam, id est Hebraicum, Graecis litteris scriptum
Scripsisse iuuet, sed eam interpretem explicat. Denique & ex
hoc quidem loco, & ex aliis, quae ad Hebraicum pertinent, ne
Origenem quidem, sed ipsum trium Hebraeum verum inter-
pretem, Graecumque nouum. Quo fieri, vt Lxx. interpretum
non ex principio Hebraica Graeca & omnino linguae ad
Graecum.

Rem vero propalanam, Lectur optime, si audias indu-
ctum magnificentiae, dum ipse, qui hanc versus occasionem
praebuit, Ptolemaeus. Nos quidem hoc fortasse, si placuerit, ex-
plicabimus tractatum. Reuolutus autem eo loco, qui de
Lxx. interpretum versione scribitur, quamvis ea non sit ver-
sione vetera: Nec enim hi, qui omnium aliqua adamant
ad Scholia, quae ad hanc pertinent disputationem re-

plicui, non modò ſtultitiam meam: ſed etiam mores & ingenium condemnandum puto. Nam ſi in minimis rebus pertinacia reprehenditur, calumnia coercetur. Ego ne, de maximis, & quę ad eccleſiæ vnitatem continendam magnopere pertineant, aut certare cum alijs pugnaciter, aut fruſtrari cùm alios, tum etiam me ipſum velim? Cauſa igitur veri reperiendi diſputare cupientes, controuerſiam hanc quatuor concluſionibus breuiſſimè definiemus.

CAPVT XIII.

In quo veteris vulgatæ editionis auctoritas demonſtratur, & quòd non eſt nunc ad Hebræos Græcóſue recurrendum.

PRima concluſio, quæ maximè rem, cauſamq; continet; nam cæteræ ſunt quaſi conſectariæ, editionem hanc veterem atque vulgatam, quam poſt tempora D. Hieronymi Latina eccleſia vſurpauit, fidelibus eſſe retinendam in his omnibus, quæ ad fidem & mores ſpectabunt.

Secunda. Si qua morum & fidei quæſtio inter catholicos exoriatur, eam definiri oportere per Latinam hanc veterem editionem: cuius videlicet ſi aliquod teſtimonium alteram quæſtionis partem confirmauerit, ea ſit catholicis amplectenda: ſin contra reprobauerit, reijcienda.

Tertia. In fidei ac morum diſputatione non eſſe nunc temporis ad Hebraica Græcáue exemplaria prouocandum, nec ex ijs certam controuerſiarum fidem eſſe faciendam.

Quarta. In his, quæ ad fidem & mores pertinent, non eſſe Latina exemplaria per Hebraica, vel Græca corrigenda.

Primum, ſiue axioma, ſiue pronunciatum, ſeu propoſitionem ſcholaſtico more vocare velis, Concilium Tridentinum ſeſſione 4. in hæc verba definit: Sacra ſynodus conſiderans non parum vtilitatis accedere poſſe eccleſiæ Dei, ſi ex multis Latinis editionibus, quæ circumferuntur ſacrorum librorum, quænam pro authentica habenda ſit, innoteſcat; ſtatuit & decreuit, vt hæc ipſa vetus & vulgata editio, quæ longo tot ſæculorum vſu in eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, aut expoſitionibus, pro authentica habeatur, & quòd eam nemo reijcere quouis prætextu audeat, vel præſumat. Hactenus Concilium.

Ne autem Concilij ſolum auctoritate aduerſarios obruamus, cauſas, cur id definierit, ſubijciemus: nec enim ſynodo rationes deeſſe potuerunt, quibus ita iudicauerit.

Primùm enim, vel in hac ſcriptura Latina aliquod falſum con-

Digitized by Google

continuur, quod ad fidem monet, neminem vel Romanum verum diuinum esse vnquam nisi. Sed tum ad confessionem fidei, tum ad ipsa concilia Romana Ecclesia semper vel fide nunc empore fuit catholica apostolica, circa quæ nunc versatur literatura. Tales enim adparent Romanorum in ipsis concilijs sectarum nomine vel perpetui, vel Apostolici, Euangelici propositi. Quo vter ad nostra tempora attinuerit, in quo ab Apostolicis Euangelicus differat, aut inconstet ne quidem accedit.

Secundo, ex eorum ipsis concilijs, quod inde patet, si nemo unquam occurrit, ad quem, An hæresi suffragabitur vel Romanus? nemo quidem, nisi forte qui ab errore suo recipiendo ex concilij nomen non recusauerit. Quod ad Romanos attinet, nemo est tam insipiens, qui non intelligat, eos cum Sanctum concilium, quod Romæ celebratum est, Romanum appellare, non aliud quam Romanum Ecclesiæ catholicæ nomen & titulum, quo ad fidem & mores attinet, & nihil aliud intendere.

Tertio, cum Catholicis nomen abhinc fuit quidquam, quod ad fidem & mores attinet, quod non sit Romanum? Ante hæreses Ecclesia, & dum Romanus errorem inuertat, id prius. An quicquam in his Romanum cuiquam, nisi est? Quod si hæc sit vera definitio, & omnino breuissima, qui certum nunc, aut ex tempore, & citius & quam potissimum Quæstiones Romanæ, ac Ecclesiæ catholicæ sunt penitus, & inde interpretari Romanorum, Ecclesiæ quidem catholicæ nomen dum recipiendum non vitantes, quam ad ecclesiasticum, Romanum, seu ideo Romanum ecclesiæ catholicæ, & nihilominus, Sin vero collectum ex Theologis Ecclesiæ quicquam, cum eorum est omnibus Catholicis communis, & nunquam non fuit, neque nunc, neque unquam futurum est, Romanum, & Catholicum esse.

Postremo, Hæreticæ pestilentiæ inquilinum in religione & hæresis accusandum, ac hanc ecclesiam Romanam, & Ec-

lò tenere debeant, an potius neceſſe eſt illis, ad Græcam & Hebraicam, quam minimè nouerunt, recurrere veritatem? Quòd ſi indignum eſt, à re prorſus incognita grauiſſimi tribunalis pendere iudicium, ſi abſurdum, à noſtratibus ad alienos, id eſt, Hebræos & Græcos appellare: ſi impium, ad Iudæorum & ſciſmaticorum ſenatum referre catholicæ fidei conſultationem, haud equidem intelligo, quorſum Theologus huic errori conſentiat, vt non exiſtimet, editioni Latinæ certam fidem habendam. Intelligo autem noſtra hæc dilemmata verſuros homines & impudentes cum plauſu etiam eluſuros. Nam & irrident ſcholæ vniuerſos auctores, & totum negocium cognitionis, fidei cauillantur. Sed nos his argumentis ſanè nolumus hæreticos petulantes tanquam aduerſarios conuincere, ſed Theologis modeſtis veritatem ſuadere.

Lutherani de peritia linguarum ſuperbientes, mox veteres Theologos contempsêre. Quòd ſi quis nouitatib. eorum contradiceret prætendebant ſtatim lectionem Græcã, vel Hebraicã, & continuò in Græcarũ & Hebra. literarum ignaros pleniſs conuitiorũ plauſtris inſonebãtur, Cochlæus auctor eſt.

Enimuerò, qui hanc noſtram editionem infirmare cupiunt, videntur mihi nihil aliud moliri, niſi quoddam occultum hæreticorum patrocinium. Nempè, inquiſitores deſpicient, qui ſcripturam Latinam tanquam certam regulam teneant, cùm veritatis Græcæ atque Hebraicæ ignorantia teneantur, Scholaſticos auctores deſpicient, qui vulgari Latino interpreti fidem ſuam alligârint, cuius tamen (vt aiunt) intelligentiam ſequi non cogimur. Deſpicient ſanctos etiam priſcos, qui Hebraicæ linguæ peritia caruêre. Nam, ex Græcis Dorotheum, Origenem & Euſebium Hebraicas literas legimus calluiſſe, ex Latinis autem, præter Clementem & Hieronymum, vix alius quiſquam Hebræas literas nouit. Quocirca, ferè ſanctos in veteri teſtamento hallucinari neceſſe erat, imò adeò eiuſdem inſtrumenti ſacramenta omnia cæcis oculis attrectare. Ea ſi Chriſtianæ aures meritò perhorreſcunt, conſentiamus prorſus Latinam vulgatam editionem à fidelibus eſſe tenendam. Sanè (quod frater Franciſcus Titelmanus, vir literis & eruditione præcipuus, moribus & pietate inſignis, præclariſſimè dixit) dum prouidam Dei diſpenſationem aduertimus, facile videmus, quemadmodum cùm fidei rectitudine connexa ſemper fuerit ſcripturæ veritas, & cùm illa ſolita fuerit emigrare. Donec enim apud Iudæos ſolos firmitas perſtitit rectæ fidei, apud eos quoq; ſolos ſcripturarum ſoliditatem cognoſcimus latitaſſe. Poſtea verò quàm veritas à Iudæis repulſa, à gentibus ſuſcepta eſt, digna eccleſia gentium eſt habita, quæ proprio ſuo idiomate, id eſt, Græco, quod & vulgatiſſimum erat inter eos, qui ex gentibus crediderant, & latiſſimè cognitum, ſcripturam noui teſtamenti acciperet, in ſtabilimentum fidei ſalutaris. Porrò autem, cùm ad Latinos deuolui iam fidei veritas cœpit, Græcis maxima ex parte

vel

Digitized by Google

vel ob istam rationem Latinum, vel ob eandem rationem studium ad eccle-
siæ cognor dibendum erit dignum aliquem, diuino numine,
Latinum Græcum, vel Græcum Latinum exorsum esse loqui. Et
quoniam adhuc illud non videmus positi Latinam ecclesiam,
quod quæ inde à multis annis Christiana fides virtute sua, mul-
tis in locis, per Latinum Latinos ad salutem sua fidelium ani-
dominum suo tempore, sæpius sub adventum confugia polle
admirare necesse est.

Aliud quoque quæstionum incommodum in ecclesiam
Latinam, ex Græca, & Latina ecclesia, Latinæ ecclesiæ con-
cum parem Græcæ ecclesiæ hanc dicendum: Quod Latini
Græcos vocabula Hebraica, Græcis literis exprimant, cum
Græcanus latinam in suo idiomate Latina ignorat, semper
ea Græcanus Græcis literis exprimit. Inquiebat Latinus, sum
Latinus figuræ, ita ut aliter apud Græcos & Hebræos habeantur.
Vocabula quæ omni hoc loco non fuit, ne ponit ita dicit
Græcanus. Quæ quæstiones sicut non sunt? Latinam
igitur reliquæ ecclesiam latinam ecclesiam latinam ecclesiam
Græcanus ecclesia latinam ecclesiam? Quæ quæstiones
Romanus omni Græcanus (qui (ut ante dictum) basis primi
Græcanus ecclesiæ) ecclesiæ ecclesiæ.

Tertium vero primum obtendum, ex quo, quod plures fcrip-
turæ Græcanus Græcanus, quæ latinæ in Græcanus
Hebraica habeantur quæ ecclesiæ non ecclesiæ ecclesiæ
ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ
ecclesiæ quod tantum: Imo Latini ejusque de Trinitate
testimonium. Tres fuit quod omnium dixit in cælo, Pater, Dan. 3
Verbum, & Spiritus sanctus, & ex Germania natus sum. & ex
quæ non subsistentia fuerat de natura: & ex Matre terram an- Ps. 109. ad
gelorum, & ex Matre terram. & ex Latinus Græcanus Græcanus Hebr. 1.
interpretes quæ terram. Non igitur in Græcanus Hebraica ex- Ps. 2.
cludenda, quæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ
ecclesiæ ecclesi

Caietd. in illũ Pſal. homo vt ſolet. ad ſcribẽdi licentiam, l. nos omnes tanquam ignorantes & cõſidentes dixit.

Item Hebræorum doctores, noſtri videlicet inimici, multo ſtudio contenderunt textum Hebraicum corrumpere, vt vetus teſtamentum noſtris exemplaribus facerent eſſe contrarium, vt Euſeb. lib. 4. eccl. hiſt. 18. refert. Græci quoq; eadem contentione multis locis, vt ſcripturam ad ſuum ſenſum traherent, nouum teſtam. violarunt: vt Tertul. 5. lib. aduerſus Marcionem teſtatur, & Euſeb. lib. 5. eccl. hiſt. cap. vlt. & Iren. aduerſ. hæret. lib. 1. ca. 29. & Baſil. lib. 2. contra Eunom. D. quoque Ambroſ. in comment. ſuper epiſt. ad Rom. & in proœmio primi libri ſuper Lucam, & Hieron. in proœmio ſuper epiſt. ad Philemonium, & Origenes in commentarijs ſuper epiſtolam ad Romanos. Nam in pleriſque Græcis exemplaribus deeſt tota illa clauſula, Ei autem qui potius eſt, &c. Quam ne Theophylactus quidem habuit. Nec in ſacris literis ſolũ, ſed in ſanctorũ codicibus fecêre idem.

Action. 5.

Nam & in ſexto concilio Conſtantinopolitano Macarius, eiuſque diſcipuli conuicti ſunt, quod in confirmationem ſui erroris ſanctorum teſtimonia aut truncarint, aut deprauarint. & in 7. Synod. Action. 4. oſtenditur, Iconomachos ex teſtimonio beati Nili deprauata nonnullis impoſuiſſe, & Act. 5. oſtenſi ſunt ſynodo libri quidam ab Hæreticis deprauati. Quin ſub nomine Vigilij Romani Pontificis duos libellos productos, & epiſtolam nomine Menæ ad eundem Vigilium ſcriptam, titulos ementitos & ſuppoſititios habuiſſe, eodem concilio palàm factum eſt. Et Leo in epiſtola quadam ad Paleſtinos queritur epiſtolam, quàm ad Flauianum ſcripſerat, à Græcis deprauatam. Atque hunc Græcorum morem fuiſſe. Nicolaus in epiſtola ad Micha. Imperatorem teſtatur. Exiſtimat Gregorius epiſtola decima quarta, 5. lib. Calcedonenſem Synodum, ſicut & Epheſianam, eſſe a Græcis deprauatam. Vnde monet Narſum, vt non nouis codicibus paſſim credat. Romanos autem codices veriores eſſe affirmat, quàm Græcos. Dionyſius quoq; Corinthienſ. epiſcop. apud Euſeb. lib. 4. cap. 23. Quid autem mirum, inquit, ſi dominica verba ſanctæ ſcripturæ falſare conati ſunt. qui vilia hæc, quæ nos ſcripſimus, corruperunt. Hæc Dionyſ. cum quereretur ſuas epiſtolas eſſe ab hæreticis adulterinis detractionibus additionibusq; corruptas. Extat epiſt. Cyrilli ad ſucceſſum Diocæſarienſ. epiſcopum, vbi refert ſe ſciſcitatum à Budo, Emeſenæ ciuitatis epiſcopo, an cõſentiret epiſtolæ Athanaſij ad Epictetum Corinthiorum epiſcopum, reſpondiſſe. Si hæc apud vos ſcripta non ſunt adultera, nam plura ex his ab hoſtibus eccleſ. deprehenduntur eſſe deprauata. Et cum contuliſſent epiſtolam cum antiquis exemplaribus, deprauatam inuenerunt. Quo loco admonendi ſunt omnes boni, vt à Caluini, Philippi, ac cæterorum ſimilium

mulum sunde extendam intelligat, quem sacrificiorum
& ceremoniarum cultum ante sublatum. Et ut in reliquis
rem hic illustrem, locum inscicuter, & ab eius causa liber
ta, tentem primum proferam ex Hieronymo, qui ita ver-
tit: nullus habitabit in te, nec filij eius nascentur, nec tunc
ad te ex omni natione. Non igitur ad Hebraicum ver-
bum, vt quo se possum iuti, est recurrendum. At Hieronymi Ex.
ea vox ostendit eos fuisse vetitos, ne vllum tempus in eam
deputarent. Quid Hieronymi tanta, qua non alia quisquam
probabilius? Quamobrem cum ego, quod à Iudæis mihi proponi-
tum haud detrectarem fuisse: illudque inter cætera relatum,
Deum in nationem, quæ Dominum negauit, à Ioue, & quo
modo ita locutus, à Moyse deuotam esse: mihi visum est, Pol. Synop.
tempore à Iudæis in primis commentatum Hieronymum, fri-
uolum esse. Præterea, Post Christi, inquit, ascensum in cœlum
hæresium, seu filij eo tempore Rabbi natum expolitionem, & Ex.
ceremoniarum abolitionem, Iudæos ad impietatem impulerunt,
vt Leuiticæ obliuionem euocarent. Indignum autem eft, vt ea
de re ex Iudæis fabulis fere vetulis ipsum Deum, & Christum
arguere velimus ab Ecclesiæ vsu quotidiano eft, non à Rabbinis
Synagoga.

Ad hæc, vt ne multis tuum, qui aliorum exemplis à medium
profectus, Genethlio adscripsi, nullus enim Leuiticæ, hoc
tempore, Iudæis dissuetudini fuit causa, & non mutandum.
Sic Hieronymus habet in dialogo contra Luciferianos, Sic in
epistola ad Oceanum, & Origenes in homilia 23. in Numeros
Iudæorum, quod fugitiui nec ibi vos vrbe, nec gentibus Ame-
rica, nec Europa, nec Asia, nec Africa, nec ipsa Australis ora
Ius Iudæorum & Iudæos, & Christianos in commentatio
Quæ Genethlio, & Rabbi Iudæo, & Rabbi Christiano
ne scholion tam Grani, quam Leuini, tam Fenulli, non inue-
nio, quod ad hanc rem pertineat, nisi vnum Iudæi Rabbi
Commentarij Genesim. Quo loquitur non interpretes Le-
uiticos, Prælectores Mosaicos. Quibus certe patet potius ce-
remoniæ fuisse Mosi laudatæ hoc Christi Nazarei tempore.
Quamobrem Mosen magis sequuntur imperitiæ? Nec ne-
cessitas Mosen, nec Mosis magis quam imperitiæ? Nec ne-
cessitas? Quæ omnes hæc ceremonias eum alienet nullo mo- Iosephus
do possint, sed tum Iudæos, tum Christianos retinet, & quam lib. 3. Ant.
Theodosius. Aquæ ita ut illorum quod vel Iudæis non fuit, cum re-
non sit Christianis, & quod Christianis, non Iudæis. Quæ Iudæis Theodos.
Deus non remouet, sed tum in tempus quod fuisset, & vetet. lib. 5. c.
lib. cap. 4. arguunt Theodosium & Aquila tum Iudæos, 4. arguunt
Theodosium
& Aquilam
Iudæos.

infirmat, quod Iudæi essent ambo & Proselyti, cosque Hubionitæ sequerentur. Et nos Iudæos atque hæreticos Iudæorum interpretes, & in errore socios admittemus? ita ne omnia exemplaria nostra tam Græca, quàm Latina, tam antiqua quàm noua in librarijs corrupta sunt, sicque mille annis permanserunt? minimè verò gentium. Quod si recentiores aliud sentiunt, quàm veteres Hebræi, quis non malit veterum sententiæ subscribere, quàm horum magis adhærere, præsertim cum tot exilijs agitati, tantaq; cæcitate sint percussi, vt amissa suæ linguæ & omnium bonarum disciplinarum cognitione, nullam in Deum fidem, hominum vero vix communem sensum obtineant. Quo loco mirari satis non possum, Augustinum, Eugubinum, virum alioqui egregiè doctum & pium, maluisse Iudæis & hæreticis, quàm catholicis consentire. Nam Caietanus eisdem semper vestigijs inhærendo, per omnia in veteri testamento Hebraicos, in nouo Græcos codices prorsus amplectitur: vix vlla Latini interpretis habita ratione. Non est autem vel à seipso admonitus, qui cùm in Luc. 3. cap. scriberet, cõsentaneum rationi esse dixit, vt potius noui textus Hebrçi manci & corrupti sint, quàm vt 70. interpretes, viri boni & insignes, studuerint cõmento & mendacio fingendo. Hæc nimirum apud viros doctos vehemens idoneaque ratio est. Nam quas illi ratiunculas addunt ad compurgandam incredibilem nouitatem, non est quidem diei locique huius refutare. Satis enim modò est aduersarios suis quoq; argumentis refellere. Quoniam his de gradu deiectis, abundæ sententiæ nostræ veritas comprobatur. Vt igitur eò, vnde digressa est, recurrat oratio, si vocetur in quæstionem, an coruus reuersus fuerit ad Arcam, rogo an impunè libereque à catholico negari possit, etiam si in Hebraicis omnibus exemplaribus (quod isti dicunt) contrariũ habeatur. Si negari potest, profectò euicimus Hebraica exemplaria nec firma, nec apta esse ad catholicas controuersias finiendas. Si non potest, iam dicito, si ita libet, nec Hieron. nec Ambros. nec Cyprian. nec Augu. nec Chrysost. nec reliquos huius ordinis viros catholicos esse, nos verò hæreticos etiam dicito, coruum namque ad arcam reuersum, inficiamur. Hoc dicere quoniam insolentissimæ vesaniæ est, illud dicamus, potiùs. Hebræorum noua ista exemplaria in Theologiæ quæstionibus nihil vitium habere ad faciendam fidem.

Paginum quoq; Iudæos nouos sequimur est.

Præterea, magna est dissensio sæpenumerò Græcorum codicum, qui nunc habentur in manibus. Vnde, & qui nostris temporibus ad Græca dicunt se expendere Latina, haud rarò inter se dissident, non in verbis modò, sed in sententijs quoque. Quid, quòd interim eadem exemplaria noui isti interpretes nõ eodem sensu

sede interpretarur: Non verbis quamvis Dñm. 170. aliter Lactan. aliter Paterianus, aliter Pelagius, aliter Ambr. aliter Matthæus, aliter Zanchius, aliter Felix, aliter Papinius, aliter Hieronymus, & Theodoretus. Sed quia Dñs. 170. ait, quæ, non fecit, & quæ audivit, & vidit; quæque per Spiritum Sanctum patefecit, & adhuc patefacturus est: Quid, quod Euseb. eam scripsit non contenti? Erat enim cauta, eorum & fides erroi, nil nisi manifestæ notæ in Ecclesiam admittere, nisi quod certissimum opin. Accurate variosq; eorum, temporibus natos, quid docuerint, quid scripserint, & quibus testibus, quid ex his probatum, quid reprobatum, quid dubium, quid ex dubio certum, quid ex certo falsum, quid ex falso verum, quid ex vero dubium, quid ex dubio reprobatum, quid probatum, quid ex probato

inter se connexa copulataq; sunt, vt ex his nullum à cæteris nec diuelli nec distrahi possit. Ita qui vnum horum quodlibet versarit. reliqua etiam verset oportet. Id quod Lutheranorum exemplo didicimus, qui nouis inuentis vniuersa illa pariter mutauerunt. Porrò autem varietatem, vt antè dixi, ac multò etiã magis respuere ac formidare debemus, quæ nimirum constantiæ atq; vnitatis inimica est. Quas ecclesia virtutes habere nequit, si scripturæ non est vnitas eadem & consensus. Qua in parte feliciora nostra sæcula sunt, quam antiqua. Nam olim tot penè vulgabantur exemplaria, quot codices. At verò nunc sancti Spiritus sine dubio peculiari prouidentia, Damasi solicitudine, Hieronym. summis laboribus, ecclesia sancta concordẽ scripturarum vnitatem accepit, omnisque sublata de medio varietas est, vnica Latina editio omnium consensione recepta. Quapropter qui ad Græca exemplaria nos reuocant, eandem varietatẽ inferre volunt, à qua olim Hieronymus libros nostros asseruit: imò eandem falsitatem, à qua ille codices nostros expurgauit. Nam varietas codicum, facilis deprauationis occasio esse solet. Atque vt nulla deprauatio sit, ipsa tamen varietas noxia est. Nec enim potest vnquam verum asseri, quod diuersum est: vt Hieronym. ad Domnionem, & Rogatianũ scripsit, & ad Damasum: Verum, inquit, non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis, ait, exemplaribus fides est adhibenda, respondeant ij, quibus tot sunt exemplaria penè, quot codices. Varietas igitur exemplarium Latinorum, quæ tũc erat, fidem eiusmodi exemplaribus derogabat. Atque huius quidem argumenti tanta vis & efficacia fuit, vt vel refractariam illam Lutheri procacitatem retruderit. Is siquidem (referente
Cap. 11. Cochlæo in libro de Canonicæ scripturæ auctoritate) sic ait: Si diutius steterit mundus, iterum erit necessarium, vt propter diuersas scripturæ interpretationes, quæ nũnc sunt, ad conseruandam fidei vnitatem concilij decreta recipiamus. Prouidentissimè igitur à sacra synodo Tridentina constitutum est, vt ex multis Latinis editionibus sacrorum librorũ, vna vetus & vulgata editio, longo tot seculorum vsu recepta, in publicis disputationibus pro authentica habeatur. Non est itaque nunc temporis in fidei ac morum disceptatione ad Hebraica Græcáue exemplaria prouocandum. Quippe cùm fidei dogmata per discrepantes aut Hebræorum, aut Græcorum codices malè confirmari possint, aut ecclesiæ vnitas contineri. Atque eisdem ferè argumentis quarta illa postremaque conclusio persuaderi potest. Nec enim sunt Hebræorum aut Græcorum codices, modò emendatiores, quàm Latini, imò plerunque aliter habent, quàm

quæ mihi ipsi? & vestra pollicitatione, quam modò fecistis, Theologorum? Non ita collocatum est opus hoc ab Apostolo, vt Apostolicum opus vere intelligere, debeat quispiam esse Theologus, & Theologiæ Doctor. Quod si quis ita sentit, vtique is Theologi librum, quem paulo ante dixi, non intelligit, & frustrà.

Vos loquor ad id Anno 13. Vbi enim nulla erat hæresis, Deus non suscitauit, nouos sed veteres erudiuit. Tempori fuit seruire, & tunc nulla libera præsentia fuit. Quam ob rem Quæ mandat eadem habuisse Chriſtianos legimus, & Theophylactus ibidem legere se suo tempore, ait. Vale. Quam etiam lectionem habet Oecumenius. Quæ tale libro compositi Patres ad Marcellum, Antiochiæ ait. Paul. Samosatenum, cum hæresem istam reprimendo diu, ac sæpe Synodis habitis, non vincere ingenium eius, Damasus & Leo. Anno 14.

Alter habetur princeps ad Corinthios primos. Nam, thi non legimus Qui cum venere ad Ephesum, & quæ fuit mundi, quæ profana vocum, & dissidia illius Corinthiorum sapientia? Nonne, Quam vetera est, quæ nunc primum mundi, quæ nouella placent mundo, & eius? Vbi Quam pollicitatione Ecclesiæ? Vbi ea, quæ ad dissidia Ecclesiæ libri, & eorum sub Apostolica veritate. Quoque fuerint & aliquando illum Apostolum, & Ecclesiam Dei, & Scripturam esse. In epist. ad Ephes. Nihil ita, non Graca, sum Romanus natus sit, cum sapit nunc mundus quam ex, quibus natus est, Romanis. Zabarellam Sed non ita quidem. Cumque nobis operosum videatur, quæ ab illo nunc scribuntur, non fore adeò operosum, Quæ non fuere apposuisse. Hic enim pro nobis disputationem, Hoc enim pro vobis libros, vel in nonnullis, quæ non sunt, quæ sunt, quæ, vel quæ fuere, vel nolo nunc, fuisse, contra magis etiam, quo credere dum nobis nihil nisi præsentia pugnet, habet. Ita, ita, Ita, in publicis edictis, quam eruditus. Quamobrem hanc basin, qua nouandi rebus studet, illud imprimis, vt, dum rebus, vel bracconum, vel Gracorum, quos pene sibi soli, omnes, sequuntur, nihil aliud agant, quam eum exuviis & nudas corpore.

Quo quidem in loco Idolum Clarius seruidus non est, quam eundem nihil aliud, quam interpres vetus reprimendo. Pollicetur enim in operis huius veteres edendos contemptui, quos vocant, pollicitationes, & Ecclesiæ dissidia ad nouum, nunc inferre, atque quæ tum, nonnulla mutat; vt

lector non aliud possit in locis mutatis intelligere, quam aut veteris interpretis errorem, aut veterum codicum deprauationem. Quàm bellum erat potius nouam editionem confiteri, quàm veterem, emendata: ne lectores simplices verbis ambiguis deciperentur. Nota sunt eiusmodi plurima loca apud Isidorum Clarium & in veteri & in nouo Testamento: proferremq; illa, nisi ad alia properaret oratio. Illud tantùm admoneo, huiusmodi vel mutationes, vel detractiones, vel additiones, quæ curiosos homines sæpè delectant, parentibus nostris, si nunc vi-
Cap. 10. uerent, futuras esse molestissimas. Id quod ex primo libro historiæ, quam vocant Tripartitam, colligere licet. Cùm enim (vt ibi dicitur) multi Episcopi conuenissent, & quidam eorum rogatus esset, vt faceret sermonem populo, vir scilicet eloquio & sapientia præditus, ille locus venit in medium, Tolle lectum tuum, & ambula: vbi pro, lecto, Cubile dixit. Tunc Spiridion Cypriorum episcopus vir sanctissimus indignatus in eum, & exiliens de cathedra sacerdotali, Tu melior es (inquit) eo, qui, lectum, dixit, quia eius verbis vti confunderis: Hoc autem fecit populo conspiciente, mediocritatem docens eum, qui eloquij supercilio prætumebat. Erat enim idoneus ad pudorem incutiendum, cùm esset venerandus, & operibus glorioſus, simulque presbyter æuo atque sacerdotis officio. Quid hic faceret, si Isidori Clarij, quid si Erasmi, quid si Caietani, quid si reliquorum tam varias & multas versiones & inuersiones audiret? Quo putas animo ferret, cùm in alijs libris, tum maximè in Dauidicis Psalmis. Caietani lectionem & textum vsque adeò à nostro discrepantem, vt vix possis agnoscere. an idem liber sacer, an alius sit? Quid Hieronymus? Psalmosne ad verbum translatos pateretur? Qui in libro de ratione interpretandi Horatianum præceptum illud, Nec verbum verbo curabit reddere fidus interpres, etiam in sacris literis interpretandis magnoperè commendat? Et in epistola ad Augustinum asserit, Hieronymus sensuum potius veritatem, quàm verborum se ordinem conseruasse. Et ad Suniam & Fretellam boni interpretis regulam ponit, vt non verba verbis quasi paria & de mensa respondeant, sed sensus sensui. Quid, quòd Cicero in lib. 3. de finibus ait, verbum è verbo exprimere indisertos interpretes solere? Fallitur ergo præ cæteris Caietanus, qui huius præcepti immemor, Psalmorum versionem dum fidam voluit reddere, reddit ad Ecclesiæ quidem vsum prorsus inutilem.

CAP.

Digitized by Google

CAPVT XIV.

In qua argumenta capita Sadoceni refutantur.

ACommunis quidem, cum Hieronymi authoritate nobis adducta, haud difficile erit refellere. Duabus enim de causis sine cruce esse Christum credimus. Vna, quòd non ita multi fuerint crucifixi, ne pronunciari Christianum possit nimis rarum. Altera, quòd cum veterum Latinorum codicum fides tum vetustas. Nec mihi contrarij sunt, qui in complexu Graca atque Hebraica Latina referuntur. Haec enim vetusta fides Hieronymi, in nouorum exemplarium collatione, non vetat ne præcentio super quatuor Euangelia ad Damasum Papam scripta, Christum S. Paulum, Actuum decimo quinto, plurium Latinorum vsu quod notum esse debet, posuit. Crucis autem nomen posthumum Latinum esse, non solum ex eo liquet, quòd ex Latino ductum verbum reducitur, quod crucifixi crucibus impleti sunt, & Latinorum deficiens, quam ex turbata forte Græcorum ratione, non habet. Petra, vt & Christus, Græcum & Latinum est, nec ex eo minus Latinum, quòd Græcum. Nec Latinum, quòd Græcis Latinis, quòd Latinis Græcis. Nec Græcum, quòd Græcis Græcum. Ac vero Palæstinensium aures felicius in- Cap. 10.
dulgentiæ Dei, quàm Romanorum, fuerunt. Quippe Deus, ex sua dignitate, verbi accommodatione, donec qua vnam gentem, quæ vnum populum decet, tam plures congruant, discernere, Nobis ad hanc. Quamobrem nomen pars illa, ex cuius est orta, vel vocauit Calumnian. Perfidia inde factio, & Iudæorum nomen non concessum, quia vocatus nouus est iudex. Fuit in hunc omnium medium crucifixa Nouitas Christiana, quæ quamvis vtentium, & eo ad quæstionem vsitatum, iniuriæ quam ipsum, & falsarius, verus vsus Latinitatis, & ad Latinos, & ad Græcos, & ad Hebræos. Gentium. At illi parcos obiurare, obiurare, iurare. Quis enim ingenium puerile non, & iuuenile, & virile, & quæ sua sedes est. Qui Hebraicis Græcisque non fortè, in illorum lo- Ioh. 19.
cis, versatus fuit. Nostra itaque, sine, tectum & Chaldæorum Prophetæ, Apollodi, & Euangelistæ. Vos Latini hoc ipsum, vbi vos litera a rerum ordine deducitur, nobis opem, non hostem, putatote: quòd ex eo fonte genitum est etiam vestrum officiosum. Sic parens nostros Iudæi, hæretici, cur sol nouatus sit, non intelligunt, quòd ne contendant, etiamsi Iudæum fidem non amant. Qui enim fons alius a corpore, qui parens alius a Christo? Quæ Christiana? Quibus hæc habere quæstionis Gentis Christi interpretatum? Quo abortum non pugnat,

num arma noſtra ſunt inſtructuri? nequaquam. Fodiamus igitur alium puteum, quem latitudinem nuncupemus: eccleſiam ſcilicet longè lateque diſperſam, pro quo nulla controuerſia ex-
1.Tim.3. citetur. Eſt enim eccleſia columna & firmamentum veritatis:
Pſal.45. eſt ciuitas Dei, quam fluminis impetus lætificat. Hæc potauit filios ſuos mille ab hinc annis huius fluminis aqua. Hanc nos aquam & probare & tenere debemus, nec alios fontes veritatis exquirere. Sed prima argumenta vidimus, iam reliqua videamus. Nam, quòd Auguſtini ac Damaſi auctoritas obijcitur, poſtea, quæ dicta ſunt, nihil ponderis habet. Siue enim Auguſtinum, ſeu Damaſum nobis opponas, de ſuo tempore ambo loquuntur. Innocen. verò 20. diſt. cap. de quibus, quem nonnulli etiam nobis aduerſum eſſe volunt, quid ſibi velit, equidem non intelligo, niſi locus deprauatus ſit. Exiſtimo enim non Græca,
Li.5.c.5. ſed Canonica eſſe legendum. De qua re alio libro forraſsè latius.
q.3. Nam illud quidem, quod Eraſmus grauiſſimè vrgere exiſtimauit, leuiſſimum eſt. Multa ſiquidem quæ Hiero. primum & in noui teſtamenti editione veteri & tranſlatione 70. errata eſſe crediderat, ea pòſt maiori diligentia perpendens, aut etiã vel ab amicis, vel certè ab inimicis admonitus, comperit, non eſſe corrigenda, id quod Franciſcus Titelmannus in Apologia declarauit. Certè Hieronymus in Hebraicis quæſtionibus 70. interpretes notat, quòd contra Hebraicam veritatem, pro, Amico, Opilionem verterint. Et ipſe tamen poſteà 70. ſecutus eſt. Nec me præterit Auguſtini Eugubini ſententia. Sed eam eſſe commentitiam patet. Quid enim ineptius dici poteſt, quàm 70. interpretum errorem, vitio librariorum in Hieronymi editionem irrepſiſſe? Quid rurſum improbabilius, quàm 70. interpretes viros clariſſimos in re apertiſſima, quæ vulgò facilis erat, fuiſſe hallucinatos? Iam verò quàm indignè à Laurentio, Fabro, Eraſmo, verus editio paſſim reprehendatur, in vna epiſtola ad Romanos Franciſcus Titelmannus liquidò oſtendit. Ex qua re ſatis intelligitur, quantum fidei Ariſtarchis iſtis ſit habendum.

At illud primum, quo falſitatis noſtra vetus editio inſimulatur, Oſiandri eſt in Harmonia Euang. argumentum. Atque eandem antè notam veteri interpreti inuſſerant Nicolaus Lyranus, Iudicum 10. & Burgen. Num. 36. Sed Hieronymus ſecutus eſt 70. Quibus conſentiunt Damaſce. lib. 4. cap. 15. Euſeb. lib. 1. eccl. hiſt. cap. 6. Epiphan. Hæreſ. 78. Ambro. libro 3. comment. in Lucam, Nicephor. libr. 1. cap. 11. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Quorum libentius ego æmulor negligentiam, quàm iſtorum obſcuram diligentiam. Igitur, cum in lege ratio finis habeatur, lex intelligenda eſt de fœminis illis, quæ ex defectu maſculorum pater

nam-

nam hæreditatem sortiuntur. Quæ cauſa fuit D. Thomæ, ſi quis alius, ut diceret, Non credam, ſi non videro. Ille tamen ſi ad quatuor illis addidit, illorum nationum nonnullos, in quibus Euangelium nondum erat diuulgatum. Et ſane Iudæos Accarenum vulgum ac populos ſuos de Euangelio nunquam fere audiſſe, & audire, Theodoretus ait. Quod ſi ita eſſe poſſit, ſi Iudæi non ſint ſatis cauſa Thomæ, vbi ſcire poſſit Hebræos illos quos ait, Euangelium non audiſſe? Non ergo Euangelium illos non audiuit, ſed quia non credidit. Quare ſi Iudæi ſunt ſatis cauſa, vt Thomas non credat, ſi non videat, quia Iudæi Euangelium non audiuerunt, vt Euangelica habent, & docuit Iudæi defendunt, quia Euangelium non audiuerunt, quis ſciat?

tifices & ſcribæ habuerunt, quorum verba fide, qua oportuit Matthæus retulit. Poteſt autem ſic etiam accipi, vt poſterior pars quaſi aduerſatiuè intelligatur, quo ſenſu accepit Hieronymus, vt patet ex commentarijs in Michæam. Ac ſi rem ipſam diligentius animaduertas, parum certè intereſt, vtro modo accipiatur oratio. Quocirca ridiculus eſt Oſiander, qui in re nihili tantas tragœdias excitet.

Illud eſt facilè, quod tertio loco additur. Nam Codices 70. interpretum interrogandi notam habuére: ita conuerterunt, Nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Et Auguſtinus quidem, licet ſine interrogatione legerit, noſtrum tamen ſenſum expreſſit, inquiens: Longanimis, & non iram adducens per ſingulos dies. Itaque 70. interpretes optimè ſenſum illius verſiculi videntur expreſſiſſe, ſi antecedentia conſequentibus hærere debeant. Quod verò Caluinus cap. 5. inſtituti. obijcit, frigidum id languidumque eſt. Tum quoniam, vt quibuſdam placet, de amore & odio prædeſtinationis & reprobationis loquitur Salomon. idq; ſuaderi putant ex eo, quod ſubiungitur, ſed omnia in futurum ſeruantur incerta. Tum quoniam ſecundum communem legẽ loquitur, atq; ad communem etiam loquendi formam orationem accommodat, qua cùm ignorat homo an morte dignus ſit, verè dicit; Neſcit homo, vtrum odio vel amore dignus ſit. Tum, quoniam, vt aliàs in eo libro ſæpè, argumentantis locũ aſſumit, atq; perſonam, non definientis. Itaq; eo capite argumentatur à principio ſtatim, multa mala cõſequi ex eo, quòd omnia æquè eueniãt iuſtis & impijs in hoc mundo. Vnum autẽ ex abſurdis, quæ proponit, eſt, quòd ſint in domo Domini ſerui differentes, alij boni, alij praui, & tamen Dominus non declaret, quẽ amet, quem odio proſequatur: ſed ita benignè ſe erga impium, vt erga pium gerere videatur; nec minus grauis & ſeuerus ſit erga improbos. Omnia enim bona malaque huius vtriuſq; ſunt cõmunia. Nihil ergo falſi noſtra editio continet, ſiue primum, ſiue ſecundum, ſiue tertium hunc ſenſum amplectamur.

Nam quòd ſuſpicantur quidam Matthæi 24. interpretem falſo pro, Fulgore, Fulgur reddidiſſe, ideò quòd non fulgur exit ab oriente, & protenditur vſque in occidentem, ſed fulgor: perridiculum argumentum eſt. Primum enim, ſi quis hoc in loco error ineſt, hunc non interpretis, ſed librariorum fuiſſe, ad veritatis ſimilitudinem videbatur eſſe propenſius. Voces quippe illæ. Fulgur, & Fulgor, vſque adeò ſimiles ſunt, vt procliue ſit vnam pro altera ſubſtituere. Quare parum æquè ea in interpretem culpa reijcitur, quam librarijs aſſignare æquius erat. Deinde interpretis peccatum hîc nullum omninò eſſe potuit: vbi Græca om-

cum omnibus à Deo & nobis confessum, me illum, *Ordene à* Deum quem ego veneror, & quem Legem, & Legis *Jacere de* Auctorem se fuisse quem ego colo, & quem Christum *Christo* Dei & Filium Dei, & Deum esse, & ante omnia tempora fuisse, & ante omnia tempora cum Patre coæternum, & cum Patre unius esse essentiæ, & unius potentiæ, & unius majestatis, & unius gloriæ, & unius imperii, & unius Dominationis & adoratus à Deo homine assumpto homine & corporatus Deo, & quod sub *de Salute* pontio Pilato crucifixus, quod resurrexerit, quod ascenderit in cœlum, & sedeat ad dexteram Patris, & quod venturus sit *per Christum* ad judicandum vivos & mortuos, & ad hæc omnia me esse *Jesum.* fidelem testem. Et ad hæc omnia me esse fidelem testem, dedi respondentem Iudeum & negare Iudeum quidem, me tamen ex eo quod ex omnibus scripturis Christi, tam ex *Apostoli*, quam ex Veteris, & Novi testamenti Auctoritatibus, ex *Evangelii*, ea, quæ de Christo dicta sunt, ostendam. Quæ omnia, cum tempus Mysteriorum Adventus supervenit, *Scripturæ* ex ipsis Scripturis ostendi, & ex ipsis Prophetarum vaticiniis, *ostendit.* ostendi, non mea me apparent. Nec alienum est, si & hæc *Ordene* quoque subjungam, quæ ad Christi adventum pertinent, *Christi.* ut ex omnibus, quæ ad Christum pertinent, Christum esse, & Deum esse, & ab eo hanc Legem, & Evangelia fuisse data. Ad omnia enim Prophetæ illi ora sua aperuerunt, & ita locuti sunt quasi aperti intuitus fuit, cum tamen eventurum, quæ prædicabant, non videbant. Quæque hæc esse scripta, ex Patriarcharum apparatu, comedi & dormitio, non sedi in illis comedentem, sed quod comedere & dormire. Spiritum sanctum significare arbitror, per quem ea quæ dicenda erant & scribenda fuerant, cognoscebant. Et utrum locutus sit in eis Typhonem, tam ego illa non sapiens existimo, quam Iudeorum calumniatores impiorum, non quorumlibet Iudeorum existimabunt, qui ex his libris sunt Scripturæ interpres, in Græcum, Latinumque transferri sed sunt & quidam, & proinde æque fidelium patrocinium illud existimo, quod ex his eis etiam literis commendatio prædicatur, quod de hoc ipso narrandi & Christum declarandi, vim habuerunt, & ipsi prædicandi, & Christum prædicandi. Et ideo non ego, sed Spiritus Sanctus, qui in Prophetis, verbum ejus ante nascituris angelos eis infusis intelligentiæ lumen, & verbi sui rationem facere hæc adnotantibus, cum Hebræi nobis

res ſimilitudine vnaqualibet, aut animalis, aut arboris, aut fruticis aut herbæ, aut rei deniq; alius vſi eſſent, quæ eſſet Græcis ac Latinis incognita. Vt Eſai. 1. vbi Latina editio habet, Cũ fueritis velut quercus defluẽtibus folijs, Hebraicè habetur, Ela, quę vox, ſi 70. interpretib. ac Hieronymo etiam ipſi in cõmentarijs credimus, Therebinthum, magis quàm Quercum ſonat. At quia Therebinthus eſt arbor peregrina & incognita, ſoloq; apud Latinos nomine celebrata: non incongruè Therebinthi loco Quercus poſita eſt, arbor omnib⁹ & linguis & gẽtibus manifeſta, Pſalmo item 101. pro Pelecõ in Hebræo habetur *Lika*, pro Nicticorace autem *Kekom*. Illud alij Monedulam, alij Onocrotalum, alij Pelicanum: hoc, partim Bubonem, partim Cuculum, partim Noctuam reddiderunt. At. 70. interpretes quidem vocem Hebræam, quam Hieronymus, in Onocrotalum perpetuò vertit, nunc in Pelicanum, nunc in Auem, nunc etiam in Leonem tranſtulerunt. Nec verò ita id factum eſt ab illis quòd voces eſſent multiplices & ambiguæ: ſed quòd cũ apud Hebræos animantium præſertim plantarumq; vocabula penitùs ignorata ſint: nihil referre exiſtimarunt, vnamquamlibet ex rebus ſimilibus poni, ſi idem omninò ſenſus remaneret. Solitudo enim ibi quæritur, in qua res omnes illæ conueniunt, non alia quæuis propria ſpecialiſque natura. Quemadmodum etiam cùm apud Latinos prouerbialiter dicitur, In præſepio canis: ſi Hiſpane quiſpiam verteret, El perro del ortolano, holitoris canis, optimè profectò interpretaretur. Quoniam ſub re & voce diuerſa vnus idemq; ſenſus eſſet lectori inſinuatus. Quamobrem illa Caietani religio nimia fuit, qui Eſ. 1. vocem Ela, noluit in Latino exemplari mutari: quaſi periculum eſſet, ſi aut Quercum, aut Therebinthũ, aut aliam quamuis ſimilem arborem legeremus. Ex eadem quoq; re illorũ error coarguitur, qui quoniam vbi Hieronymus Onocrotalum reddit, ibi ferè ſeptuaginta reddunt Pelicanum, eandem eſſe auem exiſtimarunt. In quo errore auctor etiam commentariorum fuit, quæ Hieronymi titulo in Pſalmos circumferuntur. Ea verò Diuo Hieronymo tribuere, manifeſtariæ ignorantiæ eſſe vel ex hoc vno apertè cõuincitur. Ait enim hic auctor Pelicanum, Latinè dici Onocrotalum. Ecqua autem ignoratio maior eſſe poteſt, quàm vocem Onocrotali Latinã exiſtimare? Sed de his hactenus. Nunc illud etiam atque etiam aſſerimus, in huiuſmodi comparationibus trãſferendis, nihil omninò intereſſe, an res eædem in eaſdem an in ſimiles & proximas conuertantur: ſi ſenſus non diuerſus, ſed idem eſt.

Non nego omnia illa eſſe Hier. Credo enim in quoſdam Pſalm. eũ commentaria edidiſſe.

Quid? quod cum Latinis res ipſa Hebræa & nomenclatura deeſt:

dem scientiarum genus & artem, eam esse, ab illiterato nihil nouissimi nihil prorsus abhorrere? Quin eam tenuissimi incrementa nouissimis ac nouissimi, nec ea tenuissima discernere nec nouissima tantum & facillima imponere, aut certe ad facilia explicanda infinitum valere? Cum igitur Daniel à Hebraeis, Hebraicis libris exercitatissimus, quem tum tantum nec eruditum nec ab illis doctum esse, nec ipse, nec illi dicere possunt, quem non Graeci & Latini, Graecis & Latinis Musis ac artibus excultus, Danielis propheticum librum ex Hebraeo fonte effluentem, non Graecè sed Hebraicè & Graecis formis effictum conuiuæ, quia in Italia ac Italicis conuiuiis, ἀκροᾶσις ἡδυσμάτων ἐν τοῖς συμποσίοις Quam magnum Graeci nugis tenuissimis capiat, qui Hebræi. Cur quæso Daniel à Graecis Apollinaris, Theodotionis, & reliquorum, qui non nisi ab vno vel vetustissimo, nec interpretem Graecum facte possibile, nec possibile tandem quidquam esse interpretem dare. Ita enim necesse erat, eadem arbores ac nouercali quasi lingua labere his, non Graecis Graecas ostendentes, ac si Graecis Graecas non non possent, sed non possent ea fructus, nec eos fructus esse. Alias quæ, quæso, ratio esset, ut prorsus in quibus libris prophetis & autores Graecos & cum Graecum, quod ait Paulus illis à prophetis Christum & Euangelium annunciari, eos ab eiusdem non esse, cum Hebræi necessitudine humanam?

Argumentis igitur, quibus etiamnos nostræ veritati impugnetur, diuinis, & falsis, respondeam. Quisquam nos nouos & audaculos pugnaces, qui sine fallacia, sine pugna quidem refellendos debemus esse arbitrari, aut operæ lucrare. Quo illud refugiat? Esse duplicia, falsa, & vera. Quæ falsa, ea veritatem inuitis pro Deo agente ingere. Nam ita homini ab origine natura comparatum, ut quæ falsa sunt, ea non quam maxime & manifeste, quam semel & insigniter cernunt: quæ difficiliora sunt, ea nisi non leuibus magna ingenii momentis non cognoscere.

Cum interpres ejusdem & Hebraei, vel Clementi, vel Iustini fuerit, omnia eodem tenore & sententia proditæ. Horum vtrumlibet imperitus iudicium pluribus est. Eruditus quoque sensibus, qui non probant ejusdem, in quo cetus impetu ille, ac fere impetuosa fuit, pugnat. Sed de his satis. Iam vtrum vera sint, quæ Hebraeis in libris ac libellis ipsis, quos impune conciliabulum sua appellant, & Daniela propheta nomine populo legunt, obtrudant Tridentinum Concilium

quoque id definitione firmauerit, ea certè historia nunc à fidelibus recipienda est. Aphricanus quidem Origeni obiecit, quòd historia Susannæ ficta videatur, & aliena à scriptura prophetica, vt Euseb. testis est lib. 6. cap. 23. At illi tamen vt idem Eusebius ait, Origenes manifestissimè rescribens asserit, nequaquam Iudæorum commentis & fraudibus auscultandum, sed hoc solũ pro vero habendum in scripturis diuinis quod 70. interpretes transtulissent. Nam id esse solum, quod authoritate Apostolica confirmatum sit. Hæc Euseb. idem verò refert Hierony. in catalog. de Iulio hoc Aphricano loquens, & Hieron. ipse lib. 1. Apolog. aduersus Ruffi. quæ in præfationibus dixerat, ea purgat, inquiens: Quod autem refero, quid aduersus Susannæ historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraico non habentur. Hebræi soleant dicere, Qui me criminatur stultum, se sycophantam probat: non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicerent, explicaui. hactenus Hieronymus.

Ad aliud ergo argumentum, quoniam nolumus esse longi in singulis explicandis, breuiter respondetur, eum locum ex priori epistola ad Corinthios bifariam apud Græcos legi: & vt vulgata habet editio, in hunc modum: Omnes quidem non dormiemus, sed omnes immutabimur. Cuius rei auctor est Didymus, & Hieronymus in epistola ad Minerium & Alexãdrum. Neutra autẽ lectio à viris ecclesiæ reprobata est. Quin admonuêre semper lectionem dubiam & variam esse: nec alterutram ex eis vt certam & exploratam amplexi sunt. Neutram igitur lectionem recipere cogimur: quia neutram partem doctores ecclesiæ tãquam exploratam & catholicam asseruêre. Quod idem in alia particula qualibet Latinæ editionis fieret, si idem penitus contigisset. At vbi doctores catholici vnam ad eandem lectionem sine varietate tenuerunt, nec ancipitem assertionis librauere sententiam, nobis non licet Latinam editionem in quæstionem vertere. Sed ne in hoc quidem loco, Erasmi, Fabri, & Caietani sententia probari potest: qui in re, vbi nihil intererat, vtro modò diceretur, eam lectionem deligere maluerunt, quàm nouitatis ratio redderet plausibiliorem. Id quod gentile his est, qui curiosa sectari volunt magis, quàm solida. Nos autem Origenẽ, Didymum, Athanasium, Augustinum, Cyprianum, Tertullianum, communemque Latinorum consensum sequi malumus. Nam & Acatius Cæsariæ ciuitatis episcopus apud Hieronymum in pluribus Græcis exemplaribus lectionem nostram haberi dicit, aliam verò in paucioribus. Nec me tamen illud præterit, quod Chrysost. & Theophilactus in cõmentarijs,

Lib. 20. de ciuit. Dei, c. 20. Ad Mine. & Ale. initiũ ep. est Magnos pr.mo-

Digitized by Google

stetis. Mercurium quoque in epistola quadam ad Matrellum ca lumbi sequor. Sed, quid attinet, me mihi labore, in re tot, quas in Thalia Cornelia patrem commentatorum, studiosis, & ad hæc ipsa me exagitantibus, quos vereor, eadem vita parentum nobiscum cognoscere? Quæ ergo

ſacrarum literarum in aliam linguam verſionem ſine Dei peculiari gratia, nemini poſſe contingere. Alioqui ſi D.Hieronym. ſufficere exiſtimat verborum copiam, eloquentiam ſecularem, trium linguarum peritiam, rerum multi iugam cognitionem, cum his omnibus abundè ſe nouerit inſtructum, cur in epiſtola ad deſiderium deprecatur alienarum orationum adiutorium, vt eodem ſpiritu, quo ſcripti ſunt libri in Latinum eos poſſit transferre ſermonem? Cur item in epiſtola ad Paulinum ſcripturas ſanctas interpretaturus, Reuela, inquit, oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua? Lex enim ſpiritualis eſt, & reuelatione opus eſt, vt intelligatur, & rurſum: Quanti, inquit, hodie putant ſe noſſe literas, & tenent ſignatum librum, nec aperire poſſunt, niſi ille reſcrauerit, qui habet clauem Dauid. Et in illud ad Galat.1. Sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium Chriſti: Omnis, ait, qui euangelium alio interpretatur ſpiritu, quàm ſcriptum eſt, credentes turbat, & conuertit euangelium Chriſti: vt id, quod in facie eſt, poſt tergum faciat, & ea quæ poſt tergum ſunt, vertat in faciem. Si quis tantùm literam ſequitur, poſteriora ponit in faciem: Si quis Iudæorum interpretationibus acquieſcit, poſt tergum mittit ea, quæ ex natura ſua in faciem conſtituta ſunt, & poſterius eodem quoque cap. in illud: Notum vobis facio Euangelium, quia non eſt ſecundum hominem, & cætera. Marcion & Baſilides, ait, & cæteræ Hæreticorum peſtes, non habent Dei Euangelium, quia non habent Spiritum ſanctum, ſine quo humanum fit Euangelium quod docetur. Nec putemus in verbis ſcripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum foliis, ſed in radice rationis. Hactenus Hieron y. Qui ſi vera dicit, cogit nos profectò credere, aut veterem interpretem Spiritus ſancti peculiari dono ſacras literas conuertiſſe, aut eccleſiam Latinam multis retro ſeculis nō Dei habuiſſe Euangelium, ſed hominis. Cùm igitur obijcit, interpretem non fuiſſe Propheram. Sanè verò propheta non fuit, habuit tamen (vt Titelmannus rectè aſſeuerat) ſpiritum quendam prophetico vicinum & proximum: qualem neceſſarium eſſe oſtendimus ſacris literis interpretandis. Imò qualis erat neceſſarius, vt eccleſia Latina editionem ſacrorum librorum haberet, quam tutò in fide & moribus ſequeretur.

1. queſt.1. Marcion.

Iam ad poſtremum argumentum facilè reſpondemus. Quod ſi Latinorum ad Græca Hebraicaque collatio à nobis negligeretur, exemplo D. Ambroſij tueri nos vtcunque poſſemus. Qui cùm Græcè ſciret, & commentarios in ſacras literas ederet, ſæpè tamen non eſt dignatus Græca conſulere, etiam vbi diuerſitatem

tem dicunt fefellisse eos, confidat. Videor hoc esse in causa, nemini, qui caput dederit, spiritale ab Romanis. Quid enim? Quod Graeci etiam nunc Romanos appellant, Romaeos, Sophronio suo cuidam exemplum, quia de Graeco Romanum fecit esse. Nec vero ex eo fonte consonum est. *Hieron. in Ephes. 4.* Hieronymi, quod ait, Romanos Graecos esse, quia ex Graecis, Latinos esse, quia ex Latinis, Romanos esse. Etiam si Romanum dumtaxat voluerat esse *Romaeos*, pro Romaeos, quod ait Hieronymus. Nam & Apollinaris de diuina Christi hic, ait, cum in Vulgatum etiam se putaret locutum. Quod ait, Romanos Graecos esse, quia ex Graecis, Latinos esse, quia ex Latinis, Romanos esse, non consentit. Nam ex Graecis & Latinis non Romani, sed Romaei esse possunt. Quod ait, Romaeos dici, ab eo quem deperierat, quia ex miseris & barbaris homines ciuiles & humani facti sunt, & ex laboribus & erroribus suis ad certas operas fore columnas posse. Ego in his quem consentiam non habeo, quem dissentiam scio, non est quidem quod dicam, nisi quid ipse dicam. Sed, inquam, non penitam interdum.

CAPVT XV.

De linguarum literarum & Graecae vsu.

PLurimum me sustinet ipsa vtilitas, vbi diuersitate linguarum vsus nobis abest linguae alterius. Quae enim, vel sola ordine in illa Genesim, vel Psalterium, vel Euangelium quodlibet, vel Apostolum, vel denique Actorum, quorum interdum Arabica lingua, non modo Graeca, vel Latina, vel Hebraea, vel Syra, vel Coptica, vel Chaldaea, vel Indica, vel Persica, vel Scythica, vel Gothica, vel Germanica, vel Francica, vel Hispanica, vel Britannica, vel Illyrica, vel Hunnica, vel Vandalica, vel Gallica, vel linguarum cunctarum? Si, inquit, non cognoscendum, sed audiendum habeas, ne quidem interpretem desideres. Nam & Apollinaris de Christo, quia Graecus erat, Graece locutus est. Hanselmodo dubitare malueram, si Hebraice quaedam, vel Graece, vel Latine, vel Germanice Hieronymus. Non vnum aut alterum exempli causa proferam. Et Marcus aeneyes reddidit. Et cum dimisisset eos, vbi vbium tenet Graecum Lexeos, *Lexeos non significatum simpliciter dimittere, sed dimittere benigne & gratiose, quem modum amici erga amicos suos habere videmur.* Quia ex Hebraeo Graece scribens, Iesu Apostolus ex graeco Latine scribens, quia ex graeco Germanice dixit. Iudaeus Latina vox etiam vsque hodie. Et aequi, ad Rebek. per eum, qui Graecum Latinumque nouit. Et confusione mundi, Graeci habeant Metaxa. Graecus emphasim Hieronymi

in commentarijs explicare volens. Non idipsum (inquit) καταβολή, quod constitutio sonat: vnde & nos propter paupertatem linguæ & rerum nouitatem, & (sicut quidam ait) quòd sit Græcorum sermo latior, & lingua felicior, conabimur non tam verbum transferre è verbo (quod impossibile est) quàm vim verbi quodam explicare circuitu. καταβολή, propriè dicitur, cùm quid deorsum iacitur, vel cùm aliqua res sumit exordium. Vnde & hi, qui ædium futurarum iaciũt fundamenta, καταβάλλειν dicuntur: volens itaq; Paulus ostendere, quòd Deus vniuersa sit machinatus ex nihilo, non conditionem, non creaturam atque facturam, sed καταβολήν, id est, initium fundamenti ad eum retulit. Hactenus Hieron. Et 1. libr aduersus Iouinian. tractans illum locum, 1. Corint. 7. Non vt laqueum vobis injiciam, sed & proprietatem, ait, Græcam Latinus sermo non explicat. Quibus enim verbis, quis possit dicere, &c. vnde & in Latinis codicibus ob translationis difficultatem hoc penitus non inuenitur. Cuiusmodi sunt & alia exempla plurima, quæ nos causa breuitatis omittimus. Legat multa qui volet apud Hilarium in expositione psalmorum, pluribus in locis asserentem, Latinum sermonem plenam Græcæ literæ intelligentiam non reddere. Ambrosius quoque in explanatione Psal. 118. Latinos, ait, non posse in omnibus vim Græci sermonis exprimere. Quòd in Græco plerunque maior sit vis & pompa sermonis. Qua in re plurimũ Theologos iuuare possent, Erasmi in nouum Testam. annotationes: nisi eas tam multis erroribus aspersisset.

In Psa. 65. & in illũ versũ Psa. 118. Omnis cõsummationis vidi finem, & in illum; Viam mãdatorũ tuorũ cucurri, cum dilatasti cor meum: & in illũ, Deduc me in semita mandatorũ tuorũ.

Est alia quoque vtilitas, ad accipiendos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, præsertim cum apud Græcos & Hebræos est æquiuoca. Sic enim dictiones polysemas & ambiguas dialectici nostri vocare solent. Nam interpres vnam solã vocabuli significationem reddere potuit. Vt Eccles. 2. vbi nostra editio habet, Cogitauit abstrahere à vino carnem meam, alij vertunt, Trahere in vinum carnem meam, alij attrahere in vino carnem meam. Cuius quidem contrariæ omninò versionis contrarius verbi Hebraici significatus causa fuit. Quod & Hieronym. ipse in commentarijs admonuit. Atque 1. li. Apologiæ aduersus Rufinum, tractans illud 2. Psalm. Apprehendite disciplinam: pro quo ipse interpretatus est, Adorate filium, vel etiam, Adorate purè, Nisi (inquit) & prolixum esset & redoleret gloriolam, iam nunc tibi ostenderem, quid vtilitatis habeat magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere: & videres quanta sylua sit apud Hebræos ambiguorum nominum atque verborum, quæ res diuersæ interpretationi materiam præbuit, dum vnusquisque inter dubia quod sibi consequentius videtur, hoc transfert.

Hact: nus

Nobiscum Hebræus. Ambrosium item vide in Psal. secundum decimum. Hæc Augustinus cum ipsa lingua scribarum quæ hoc vocis vitium habuerit, quæ an nostra non solum pronunciatione, sed & literis quoque ipsis emendanda sit, non facile dixerim. Vt Hæc pronuncio, eo quod non habemus. Vtinam non habeamus. Vtinam habeas, quod nescium & nescire & nescisse significat. Vt Hæc omnia dudum & diu. Vtinam dudum. Cum tam. Propterea vt videre videas eos qui palpebras fallere debent, cognita à Domino non videri. Vtinam lingua stupeat & videre possit. Vtinam. Tace quo Domino sermonis accusatore ludeas. Bene, inquis, videli: nescio quibus opus. Ac Iuuenalem Horatium in vna Satyra conscriptos scripsit, & Persium ad aliena scribere, & fecisse omnium ambitiosum concinnare. Concinnat quidem, & dicit quæ dudum calebs vidua. Vtinam, inquis, dicere, aut illi dicerent, bene videli. Cum eam lambit ad quam scribit, & inuitat inuitum? Latine dicendi necessitatem habeo, quod pro Scribere, absolute fine obiecto regente, Beroaldus vsurpauit. Scio & vocabula Latina, quæ ab Hebræis repræsentari possint, vigere vigentibus Latinis nouis tribuendo. Vt Hæc omnia dudum, vel dudum pronuncio, vel nouum vsurpo. Vtinam.

Vtinam lingua. In linguarum multitudine est ad conficiendas literas, vt phrases, & prosarum longæ aliæ: vt sue illi. Ne scripsit poëtæ origo. Nescium Iuuenalem in vna Quinta. Vtinam dicerent. Vtinam dicerent quæ meditatus? Hæc vox est significatiua. Illud etiam per prouidentiam figuram quod Vtinam, pro non habet, & quod habet, asseuerationi. Ne quod vnde nihil. Vtinam de conficiendis literis. Vtinam. Vtinam. Vtinam

tur ciuilem vnius monarchiæ poteſtatem vindictam eſſe à Deo approbatam, vt quæ Dei adminiſtra ſit. Sed id, quod prius dixi, Hebræorum doctiſſimis placet. Vel certè venator coram Deo vocatur, id eſt, ſub dio. Homines enim ferarum more palantes in agris ad ciuilem ſocietatem coegit.

Sic pluiſſe Dominum à Domino Hebraiſmum eſſe quidam exiſtimant, id eſt, deſuper, ſed filium à patre intelligunt. Euſeb. lib.1. Eccleſiaſt. hiſt. cap.1. Hieron. Oſeæ 1. Irenæus lib.3. cap.6. Baſilius lib.5. contra Eunomi. Marcellinus ad Salomonem epiſcopum, concil. Syrmienſ. canon.15. Ac certè, vt alios libros veteris Teſtamenti prætermittamus, Salomonis Prouerbia, niſi habita ratione Hebraicæ conſuetudinis & ſermonis, vix vllo pacto explicari queunt. Nam quod apud Hebræos prouerbiali figura dicitur, id apud Latinos nullum quandoque prouerbium eſt, quod plerique ignorantes in prouerbiorum expoſitione, aut ad allegorias confugiunt, aut varia etiam deliramenta confingunt: multoque melius fuerat, ſimpliciter inſcitiam confiteri, quàm imperitiæ ſuæ alios hæredes facere. Horum ego Latinorum errata facilè commemorarem, niſi aliud huius temporis ratio poſtularet, & nos aut reuerentiæ, aut beneuolentiæ cauſa neminem hîc certo nomine volumus lacerare. Illud conſtat, Parabolas aliud in medulla, aliud in ſuperficie polliceri, neque hoc ſonare, quod ſcriptum eſt. Ex quo, vt Hieron. Eccleſiaſtic. cap. vltimo ait, manifeſtum fit, Prouerbiorum librum non, vt ſimplices arbitrantur, patentia habere præcepta: ſed quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirſutis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur, ita in eis diuinum ſenſum altius perſcrutandum. Id quod ſine Hebræę linguæ peritia difficulter, ne quid amplius dicam, faciemus. Iuuaret autem Hieronymus vehementer Latinam intelligentiam, ſi commentarios in libros Prouerbiorum edidiſſet. Nam, qui circumferuntur, quanquam Hieronymo in Decretali, tit. de conſtit. tribuuntur, Hieronymi tamen non eſſe liquidò deprehenditur.

Quinta commoditas eſt ad menda ea corrigenda, quæ ex incuria videlicet typographorum, aut eorum, qui exſcripsêre, imperitia obrepſerunt. Vt Ioſue 11. ca. Non fuit ciuitas, quæ ſe non traderet: vbi ſecunda negatio ſuperfluit, vt ex conſequentibus manifeſtè colligitur. Sed quia fortaſſe 70. interpretes negationem illam in exemplari habuerunt, coacti ſunt, verbum, Tradidit, ad ſuppoſitum aliud referre, & pronomen. Se, vel expungere vel omittere. Item Pſal.26. Vt videam volũtatem Domini: pro, Voluptatem, Græcè τερπνότητα. Et in tit. Pſal.62. Idumeæ: pro, Iudææ, vt Græca omnia Hebræaq; exemplaria demonſtrant. Et

Pſal.65.

Pfal. 61. Et eadem fub lingua mea, non Exalta, id quod tam ex Græco quam ex Hebræo manifeſtum eſt. Sunt quæ tam, quid ſibi velint, non intelligam, ſub ſolo ſtet. Accedimus ad Obſcura: ſunt & eorum Hieronymi vera: Interdum tam, & Obſcurum aliquid interponens, ut illa dicantur, quæ ſuorum in obſcuritate ſunt, pro Obſcuratione. Hieronymus redditi ſuorum. Pro, ſecundum, in quinto Confitebor Te. Sententiarum. Verum hoc loco in contrario ſitus. in proverbiis Salomonis Cum ſuis verbis Exaltat, ſuorum eſt. Longe non impedit & impleri in poſtrema vox Græci legimus ἐμπλησθῆναι quæ vox Latinis eſt ſatiari, nobis, & meum impleri. Quemadmodum & Matthæus non ſatiatus, & Hieronymus ſatiatus eſt. Hæc cap. 8. obſcuriora non obſcura ſunt. Vide & cætera. Ego, & Ioannes ſtringendi ſunt. Ioannes Baptiſta non ſum ego. Respondeo, Ioannes illud fuit compertum eſt in Græcis, & Hebræis, & Latinis codicibus pro, Contemplatus eſt. Pſal. 17. Quam cauſam vocem, Plutarchus in Græcis, & Hebræis, & Latinis codicibus. Ruffinus autem Ioannes Baptiſta, illud in contextu, Eſdræ eſt contumelia ſuper propter, & Hebræis, & Latinis codicibus. Cæſar. Et ut ſæpe Salomon, ſuo ſtudio, ſuo ſtudio, tamen ſuo ſtudio eſt

ſua ad Deum, non ad peccatorem. Senſus autem mirificè conuenit, vt Deus ſcilicet intelligatur, vtrumque quidem interrogare, & iuſtum & impium: ſed impium tamen reprobare, odiū enim Dei reprobatio eſt. Nos autem Græca 70 interpretum exemplaria, quę nunc quidem extant, ſequi poſſumus. Non enim illa habet, τῆς ψυχῆς, ſed, τὴν ψυχήν. Atque fortaſſis hinc illud apud Tobiam acceptum eſt. Qui autem faciunt iniquitatem, hoſtes ſunt animæ ſuæ. Similiter & in epiſtola ad Suniam & Fretellam, pro eo, quod in Pſalm. 5. legitur. Dirige in conſpectu tuo viam meam legendum contendit, Dirige in conſpectu meo viam tuam. Sic enim ipſe vertit, Dirige ante faciem meam, viam tuam. At in hoc etiam nos Græcorum exemplaria ſequimur: & vulgatam lectionem, cum fieri ſanè poteſt, approbamus. Simile illud eſt ad Philippen. 3. Qui ſpiritu Deo ſeruimus, vbi, ſpiritui, legendum eſſe credit. Ambroſius lib. 2. de Spiritu ſancto, cap. 6. Nec ſolùm in Latina lingua huiuſmodi errores accidunt: ſed eos etiam in Hebraica & Græca deprehendimus. Deprehendit Caietan. ac verè ille, meo iudicio quidem, 2. Regum 21. vocem Michol, falsò ab Hebræis pro, Merob, fuiſſe ſubſtitutam: vt patet 1. Regum 12. Deprehendit quoq; Hieronymus in pſal. 131. ſeptuaginta interpretes non χήραν, id eſt, viduam, ſed θήραν, id eſt, venationem tranſtuliſſe, ſed propter vocum ſimilitudinem pro, θήρα, id eſt, venatione, χήραν, id eſt, viduam, eſſe ſuppoſitam, maximè, quia in ſequenti verſiculo, Pauperes, ſequebantur. Niſi fortè Latinus interpres Victum, aut Venationem, reddidit, & error obtinuit, vt, Vidua, legeretur. Nam vox Hebraica nullo modo viduam, ſed venationem, victum, viaticumque ſignificat. Huiuſmodi menda graui ratione, prudentique conſilio corrigi poſſunt. Nam illos quis ferat, qui, ſicut eſt apud Quintilianum, dum librariorum inſectantur inſcitiam, produnt ſuam: Et dum libros ſacros mendis (vt aiunt) ſcatentes purgare volunt, contaminant. Fateor ſiquidem procliue fuiſſe & facile indocto, & negligenti librario, præſertim in verborum & rerum nonnulla ſimilitudine, ea, quę recta erant, explodere, & quæ erant deprauata ſubſtituere. Fateor etiam tantam fuiſſe olim in ſacras literas reuerentiam, vt quæ menda quamlibet diluçida ſemel irrepſerant, religio fuerit attingere. Sed video quoque huius temporis improbam temeritatem, quæ adeò nihil non audet ſacris codicibus corrigendis, vt Manichæi olim parum in hac re immodeſti fuiſſe videantur, quos Auguſt. ad Hieronymum ſcribit, multa diuinarum ſcripturarum loca vitiata eſſe contendere ſolitos, non ab ſcribentibus Apoſtolis, ſed à quibuſdam, neſcio quos, codicum deprauatoribus. Verum hæc hactenus. Illud tamen non eſt prætereundum,

Cap. 12.

Aug. 2. de doctr. Chr. c. 13.

Digitized by Google

andum, quod Dum Hieronymus in 40. Ezechielis scribit, & Vide 2000 Augustinus postea Hebraicum Librum Esdræ, sed à nemine visum. lib. de ci. Dei. cap. 43.
tamen fieri posse, si tam esse vellet nemo negat, si quis animum ad rem vide-
re adpulerit. Vt igitur hæc confirmentur, Hebraicæ linguæ ea ad-
huc extant vestigia. Nam est eadem vbiq; integritas, & ad-
huc in memoria omnia, sed ita tamen nominum interpre-
tationes, quæ non multum ab ea re differre videntur, si pri-
stinæ linguæ penitus non habentur. Vt Augustin. de doct. Chri-
stian. lib. 2. cap. 16. ait, quia non solum Hebræi, sed etiam Punici
scribi ex Latinis nominibus coniunctis, qui Hebraica omnino
ignorant interpretantur sine
Sexta vetitas fuerit ad imitationis quidam loca, fulleri
quæ ipsi quoq; ignorantes emit, quæ tamen ex ea re
ne hominum conscriptione nequeunt explicari, vt apud Ioan- Cap. 4.
nem quidam vegetum quo Græci Gabatha, hoc ille ait ma-
lum Punicum, vt Hieronymus in Psalmo nonagesimo vndecimo Cap. 65.
interpretatur Græci lib. Sanctorum. Græca vero consuetudo habet
Gethsemani, quod significat Torcular. Quæ omnia ex Punicæ lin-
guæ ratione, Regulam, vel Calculum, Regulum, sic fuit
Hebraicæ consuetudinis. Qui pulsi nominum eft, eorum
fuisse ad quæ deducuntur verborum. Mihi propositum, aut
certe vt ad Augustini figuram, Hebraicæ, & Græcæ linguæ
mihi sufficiunt, & Adag. 22. Cum non ea tanta sanguinis, ut
ad Hebraicam originem referantur. Quidquid ignorant
familiæ nostræ, an & ad 80. Non volumina ea desiderant
pro, Victorem. Nam nonnunquam belli, ab Aoco in Achaiam
per alphabeti Græci ferantur ordinem enumeratur nomi-
gentis, ut vix, aut certe nullo modo exponi possumus. De
his plenius fusius differemus.
Septima vetitas, ad eximendum errorem ex Latini sermonis
ambiguitate, quæ in Hebraicam linguam transferuntur Deum.
Vbi cum genitivus apud Latinos consuetum generis, apud
Hebræos nonnulla multitudine definitur. Eum virginis. Ma-
ria Adam intelligunt. Filium quidem hominis intra Hebræ-
os consuetudo fuisse, & filium mortuus, hoc ab eius ex natura-
probatis, qui vsque nunc retinentur. De filiis identidem in Ge-
nealogiis agemus. Tanta fuit vetitas in rerum modestia. Quam
vetuisse Augustinum ait, cum nondum Christus fuisset na-
tus, quia nondum erat de quinque libris ipso tuba. Hæc ibidem
Hæc tantum ad Hebraicæ sermonis salutem vel Christianæ
fortunæ, vtuntur exercitio. Vbi, Vniuersis ecclesiæ cultus
ritus, & ceremoniæ, quæ Christianæ Religionis, non Pon-
tificiæ, vtrum etiam totum Ecclesiam hodque excipere. Et

Lucæ 11. Quod ſupereſt, date eleemoſynam. Vbi Latinus ſermo anceps eſt. Poteſt enim intelligi, Quod ſupereſt, pro eo, quod vnum illud vobis reſtat, ſeu reliquum eſt: vel, Quod ſupereſt, id eſt, quod ſuperfluum eſt, Quam vtramque intelligentiam Latinus quidem ſermo recipit: Græcus tamen excludit. Habetur enim τὰ ἐνόντα, id eſt, quæ inſunt, ſeu quæ habetis, vt & Theophylactus, & Cyrillus libr. 2. in Leuiticum, & Auguſtinus ſuper Pſalm. 125. & Chryſoſtomus homil. 33. ad populum, & ſuper epiſtol. ad Hebræos, hom. 9. exponunt. Nam hunc poſtremum ſenſum Græca lectio habet, primum & ſecundum non videtur habere: tametſi ſecundus ille D. Thomæ placuerit: qui quidem in ea re & Bedam ſequitur ſuper Lucam, & Gregorium in epiſtola ad Auguſtinum Anglorum epiſcopum: referturq; 12. quæ 1. cap. Quja tua.

Alia denique vtilitas eſt, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græca percipienda, quæ in editione Latina remanſerunt, vel propter ſanctiorem antiquitatis ſeruandam authoritatem, vel quia in linguam alienam transferri commodè non potuerunt, quod Auguſt. lib. 18. de ciuitate Dei, cap. 11. tradit, vt Matthæi 11. Pauperes euangelizantur: id eſt, bonum accipiunt nuncium. Cum enim in humano principatu regum myſteria ſecreta ad pauperes per diuites deriuentur, in Chriſti regno econtrario nuncia cæleſtia ad diuites per pauperes ſunt delata. & 1. ad Corinth. vlti. *Anathema, Maranatha*. Quorum illud prius Græcum, hoc poſterius non tam Hebræum, quàm Syrum eſt. Qua de re Hieronymus diſſerit in epiſtola quadam ad Marcellam, cuius initiũ eſt, Nuper: & in epiſt. ad Damaſum de verbo Oſanna. In qua Hilarium notat, quòd ob linguæ Hebraicæ imperitiam, verbum illud malè fuerit interpretatus. Sunt & aliæ forſitan in peritia linguarum vtilitates. Nec enim ego omnes enumerare potui: ſed quæ ſatis erant, ne huius rei inuidia labefactaretur diſputatio mea. Iſthæc autem melius ab alijs copioſiuſque tradentur, qui linguarum patrocinium fortè ſuſceperint. Qua in cauſa quæ volent, omnia poterunt dicere, ac nos quidem libenter audiemus, ſi intra præſcriptos modò religionis modeſtiæque terminos ſe contineant: nec aut veras linguarum vtilitates fallaci vanitate, aut etiam veterem Latini interpretis editionem nouis alijs quaſi elegantioribus melioribuſque permutent. Sunt enim nonnulli, quibus, quoniam noui teſtamenti antiqua verſio parum elegans & culta eſt, placeret maximè, vt illa ſummota, in illius locum Latinior illa ſuccederet. Scilicet artis coloribus Dei volunt ſapientiam pingere, & quaſi puellam rhetorum floſculis exornare. At illa modeſta cum ſit, nõ ambit ornatum:

Digitized by Google

nostrum: cum scripturis, quæ constant ex vilis, mundo nostro non cognitis. Sic philosophi, ut quidam, omnes quod dicit Apostolus. Anne nesciat philosophi. Dicendi enim, ait, quia, non sunt regno, dedutæ: nec militant sine fide philosophia. Itaque quod dicit, quia, quæ quidem vilis vocem illam, quæ irrisores nobis morem præstitimus innuat, rubricandum esse quod & barbarum fuisse, ait nequam ipsa scitatur carnem nullatenus latini dicitque sono esse. Quod Theopompo accidere scripsimus fera phrenum mutabuntur: omnium ne ad. Sed dominum cum, an, & suffes veniamus. Non in spiritualibus ait, humanis & philosophiæ & ad dicendum: Ipsum & vanum. Et nostri Thessalo, dicatur, inquit, prophetas vocare nonnisi. Si ergo Nondum vocatur etiam mutata, Interest & ad impugnat. Ex prophetas nostras eis, vestibus facies est quemadmodum. Vivi Latinos dicere, Hinc Ecclesiæ dicendi, eo quia cibi, ac gratum quæ examinans. Solent ab ipsis parum & simplici, ipsis prophetarum reprehendatur. Ita quæ quidem, quæ non hinc hanc, fundatum dicebat, sui cum ea cura vi dicebat, ab. Sedes. Christi, 14, cap. 6. Quandoquidem, ingenui diuinæ, non ego cum quæ sibi ut quæ nostra, pro prophetas manibus Latinas & cognitum in fecerat invenit dicitur. Cui enim prophetas Sedes & ad videat loquentur, qui dicit quidem studiosæ eloquentiæ, eo minus illorum ipsum & meditationem, quæ non idcirco quodammodo fuit sed ipsum, & nostrum. Certe, quod eum pure magis affectu virorum spiritum dat, & sic Christo, ne Paulus illorum mihi ingeniosum, nec Christus mihi, nec Paulus eloquentiæ Christus, mihi credo, nec eloquentiæ ipsum nec eloquentiæ. Paulus vim non scientia illa quidem, scientiæ ingeniosus ut causas. Primum Christo igitur ipsum, non ipsum fuisse, primum Paulus ingeniosus ipsum, latinæ dicunt velocior scientiæ, non ad linguæ verba & vires eloquentiæ. Non ergo vehementi vim eloquentiæ eloquentiam, quamuis simplex & nostra in, non quoque hic nostrum faciendi. De ea igitur quæ hoc fuit dicendi.

Exo. de præcept. Euang. lib. 4. c. 1. 1. Cor. 2. 1. Cor. 6.

CAPVT XVI.

Vbi ponuntur argumenta eorum, qui sunt opinati, sacros auctores in libris Canonicis, non semper diuino spiritu fuisse locutos.

Controuersia 4.

QVarta consequens sit, An auctores sacri in libris Canonicis spiritu interdum humano sine diuina & supernaturali reuelatione loquantur. Fuerunt enim viri Ecclesiastici nonnulli (vt Hieronymus in procœmio super epistolam ad

1. Argu. Philemonem testatus est) qui crederent, non semper auctores sacros spiritum in se loquentem habuisse. Quia nec humana imbecillitas vnum tenorem sancti Spiritus tam longo orationis decursu ferre potuisset: Nec dignum est (inquiunt) vt ad huius corpusculi naturales & euidentes necessitates Spiritus sancti maiestatem sine causa deducamus. Adhibent verò huius rei exempla ex epistola ad Timotheum 2. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum. Et illud, Lucas est mecum solus: & Trophimum reliqui infirmum, & alia huiusmodi, quæ passim in epistolis Pauli humanitùs scripta inueniuntur. Non igitur scriptores sacri Spiritum sanctum semper manentem & in ipsis loquentem habuêre. Nam, & hoc Christo Domino peculiare fuit, vt Ioannis 1. cap. dicitur: Super quem videris (inquit) spiritum descendentem, & manentem super eum, & cæt. Confirmatur autem idem hoc argumento, maximè quod sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non redundat in superfluis, quemadmodum Aristoteles demonstrauit. Ad ea verò, quæ naturali lumine nota erant, non erat supernaturalis reuelatio necessaria. Quæ igitur scriptores sacri viderant, & manibus attractauerant, non diuino lumine infuso, sed humano locuti sunt.

2. Argu. Deinde, Apostolus in priori ad Corinthios epistola, quædã ponit, de quibus asserit, quod domini sunt mandata. Præcipio (inquit) non ego, sed Dominus. Mox verò subdit, Cæteris ego dico, non Dominus. Quòd si Paulus ex interna reuelatione Spiritus sancti omnia scriberet, profectò non diceret, Ego dico, nõ dominus. Quoniam eiusmodi consilia, quæ Deo reuelante dantur, Domini sunt: Quemadmodum quæ à prophetis per reuelationem dicebantur, Dei verba erant. Non enim Propheta asseruisset, Hoc ego dico, non Dominus.

Hanc verò argumentationem non leuiter, sed haud scio an grauissimè Basilius confirmat lib. 5. contra Eunomium capite penultimo, in hæc verba: quæcunque spiritus loquitur, Dei verba sunt: & propterea omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est,

Digitized by Google

ut, quæ locutus eſt Spiritus. Nam vtrè id nouiſſimi, ſcimus non eſſe tentanda: Quamuis non tanta rationis ſit momenti, quanto nos, & Deus, loquitur: vnus eſt Paulus, De vtriuſque autem præceptis non habent conſilium omnes tam quia nec omnibus conducunt: his autem, qui matrimonio ſunt alligati, non poſſunt obſeruari. Et propterea Deus, modo iis loquatur hic. Quid autem impij proferant, ſit finitus. Hæc mentis ſuæ ſententia eſt propoſita? Notorium eſt eam dicit. Hæc dicit omnino. Et nonne quam Moyſes, Ioſue Propheta? Et nonne Iudæi? Annotatio à pijs, Hæc dicit Dominus, omittas propterea nomen, vt nihil ſacrilegi. Spiritus omnes verbi. Non enim aliquando, Hæc dicit Dominus, Deus ipſe loquitur in hunc tempus de verbis omnia ſuperiora, quæ ſcripta ſunt. Hæc dicit Dominus. Et Originem in illud ſuper Numeros, Sermo (ait) qui apud Iudæos exiſtimatur eſſe talis, ſola potuit, quia à Deo profectus eſt, ad Moyſen loqui: ſed quia populus ſuperbiæ ſuæ tumore, Deo ſibi ſubiungatur aperiet. Nam per Moyſi ministerium Deus ſibi populum ſubiecit. Et Origenes in Ioſue, Hæc dicit Dominus non dicit. Quod Dominus in Euangelio continuit. Et Hieronymus in Ioſue, Hæc dicit Dominus omittit, quod nequeat Ad ſanctum conferre: omnia, vbi Moyſes dixit, ſint verba Dei. Et in tractatu primo in Pſal. 81. Hæc dicit Dominus in Exodo ſunt, dum de quibuſdam Dominus dicit, & non ea, quæ Moyſes ſcripſerat, ſuis ſunt Dominus. Et in tractatu in illud, Præcepit Dominus in manu Moyſi, conditum ait Deus. Et rurſus, Quæ loquor, non loquor ex meipſo Deus. Vbi ſcribit Hieronymus? Propheta aliqua ſcribere. Deus inquit locutus eſt, & non Propheta. Alia vero Propheta, & non Dominus. Quæ ſcripta ſunt, ſcripta ſunt. Et in Ioſue, Et propterea commemorationem in tantum amplexus eſt. Et Author. Ita, & ego dico, ea, quæ ſcripta ſunt, Ad ſanctum deſeruire. Et Origenes, non ſic, quo ſuperſtitioſiores homines ſcripta ſint, quam Deo ipſo. Vide Auguſtinum Dominus, inquit, non ſcripſit Dominus, ſcripta ſunt non Author. Et in Pſalm. Cæteroquin, quod ait, non Dominus. Et ait, Non Auguſtinus ſcripſit ipſe Dominus, ſed quia Dominus dixit, quæ ſcripta ſunt. Auguſtinus & Origenes ſic conſentiunt, ita modo illi tantis ſcriptorum laudibus ſuperant, vt ſe illi non audeant. Quamuis ſi ſolum ſit, quod ſcripſerunt, ſcripta ſunt, non ſcripſerunt, ſcripta ſunt. Quæ ſcripta ſunt, ſcripta ſunt. Spiritus ſanctus eſt illorum author. Adeo quod Auguſtinus in præfatione ad Canta. epiſtola, ait, Scripturas

Nihil ſe ſcribere, quod ſit non ſanctum Deo ſcriptum. Quod ſi non ſanctum Deo ſcriptum, phana ſcripſerunt. Et Origenes, Quæ ſcripta ſunt, ſcripta ſunt. Et Hieronymus Mat. 19. 1. Cor. 7. 1. Cor. 14.

3. Reg.

ſcripſe-

ſe pœnitentia dicit, quòd illos prioris epoſtolæ reprehenſione vexarit. Rei autem ſemel ſcriptæ, non alium pœnitere poteſt, niſi eum, qui ſcribendo crediderit ſe erraſſe. Non igitur Paulus, quæcunque ad Corinthios ſcripſit, diuino ea ſpiritu ſe ſcripſiſſe exiſtimauit. Adde rurſum, quod in hac etiam epiſtola poſteriore. In quo quis audet, inquit, in inſipientia dico, audeo & ego. Miniſtri Chriſti ſunt (vt minus ſapiens dico) plus pius ego. Ac blaſphemum eſt, verba Spiritus ſancti in inſipientia dicta affirmare, ſpiritu igitur hominis Paulus ibidem locutus eſt. Adde etiam quòd in eadem epiſtola, cum dixiſſet Apoſtolus, ſe plus omnibus laboraſſe, correctione mox adhibita, docet parum ſe caute fuiſſe locutum. Non autem ego, inquit, ſed gratia Dei mecum. Prætereà, ſi quæcunq; Apoſtoli præſcripſerunt, ex diuina auctoritate ac reuelatione exiſtunt omnia, certè illud Pauli præceptum, quo iubet, vt Epiſcopus ſit vnius vxoris vir, diuinum eſſet, non humanum. Ita fieret, vt ſummus pōtifex in ea diſpēſare non poſſet. Nam, vt Aug. ad Ianuarium ait, quę Chriſtus præſcripſiſſet, ea nemo auderet variare. At, vt qui bigamus fuiſſet, is fieret epiſcopus, ſummus pontifex orbe etiam probante aliquando fecit: Non ergo Apoſtoli decreta omnia Spiritu ſancto auctore præſcripta ſunt. Matthæus inſuper memoria lapſus eſt, nam pro Zacharia Hieremiam poſuit. & Marcus item, cùm in Eſaia ſcriptum affirmet, quod in Malachia ſcriptum eſt. Et cùm rurſum hora tertia narret Dominum crucifixum, qui hora ferè ſexta à Pilato iudicatus eſt, vt Ioan. cap. 19. dicitur. Qua ex re fit, vt non ſemper in omnibus Euangeliſtæ ſcribenti Spiritus ſanctus affuerit. Prætereà, Lucas capite Euangelij tertio, dicit Cainam filium fuiſſe Arphax ad, Salec autem filium Cainā. Conſtat verò Geneſ. cap. 11. Salec non Arphaxad nepotem fuiſſe, ſed filium, nullamq; inter hos mediam generationem interceſſiſſe. Superflua igitur eſt in genealogia, Chriſti vna generatio, atq; adeò non eſt inſtinctu Sancti Spiritus appoſita. Lucas denique idem act. 7. multa refert, quæ ſpiritu aſſiſte referri non poterant. Vt eſt illud primum, quòd Ioſeph accerſiuit omnem cognationem ſuam in animabus 75. At benè 46. & Exod. 1. ſeptuaginta ſolum animæ enumerantur. Nec verò dici poteſt, Stephanum Ioſephi eos etiam filios ſupputare, qui nati ſunt poſtea. Et per anticipationē aut prolepſim hos cum illis ſimul 75. dicere. Eos enim Ioſephus accerſire non potuit. Dicit autem Lucas, Ioſeph 75. animas accerſiſſe. Illud grauius eſt, quod deinde ſubijcitur, Iacob & Patriarchas tranſlatos fuiſſe in Sichem, cum Ioſephus 2. anti. li. c. 8. fraters Ioſeph affirmauit conditos eſſe in Hebron, qua in re nō aliud ſcribere creditus eſt, quàm quod à maiori-

Cap. 11.

Argu.

Epiſt. 118.

5. Argu.

Matt. 27.

Mar. 1.

6. Argu.

7. Argum.

lochus per manus traditum vulgo retinet archetur. Fuerunt quod Lucas hic asserit Sem, Patriarcha ipsius effe in familia Abrahami, quod Sem Abrahamo, Arpachsad, Abrahamo Thare, Thare ipsius Sem, Sem Noe, Noe Lamech, Lamech Mathusalem, Mathusalem Henoch, Henoch Iared, Iared Malaleel, Malaleel Cainan, Cainan Enos, Enos Seth, Seth Adam, Adam Deus creavit. Quid quod Enos Seth, Seth Adam, Adam Deus genuit, Adam autem non a Deo genitus, sed ab Ephaun filio Sobie, ipsum creante audiamus, quod Gene. cap. 2. 20. ait Moses Ephaun. Et Quid quod Enos Seth, Seth Adam, Adam Deus genuit, Adam autem non a Deo genitus Sobie filio, a Sobium Ecclia genitus videre, Ecclia autem Sobie, Sobium Ecclia, quis non videt? Sobium ni fingimus et. Verum a contrariis pace illi facie, quod in Sobium Ecclia genitum humano more dicitur, vel fingit, vel communitatis fuffert, nihil debilitat: demum, quo minus in Sobium Ecclia genitum abit, hac fi genuinus abeat, ipsius facies agnoscimus, eamus authorem Spiritum S. cite quis credet?

CAPVT XVII.

Pia affectatio, fingit, ponendo literarum commissuram Genes. 2. 23. Virago, quoniam &c.

IN hac quæstione & controversia ad defensi. qui præsens. I. tion pars è quibus est hic author est Dum Hieron. mus in Ge- in Genes. nesin exponit, quare Adam non dixerit Eva: Ecce os ex ossibus meis, carnem carne quorum Michæ caput. Cainus erant ore Enos Sethus quoque, vt alios Euangelistas omittam, Lucas Matt. 61 errorr quin & impius, ille primum arguendus demonstrat. Hic ad Luc. 3. Adam Deus genuit, quem ipse Euangelista Lucas ex Deo Adamus, si hac compone, vera eft. Nam vt Augustinus ait, si spi. 6. 10. Lucam quod Adam nequaquam fuisse negare fuerint. Ita ad Hie. Scripturæ Sanctæ. Quæ si Adam ex Deo genitus non fuit, Deus Genes. Euangel. ille, cap. 22. 24. Eva ossibus ac pariebus ejus Ecclia Ephesi. Ecclesiæ, Propheta & Apostolorum temporibus non genuit. Prophetæ non habere fatemur, non fuisse eam, quæ memoriæ prop. Ecc. 44 mortalis & eam quidem, quæ ecclesiasticus Laudat, inter Ecclesiasticus. tot, in quæ & nihil ad salute nobilem permanebat, audacter Eva & Sethum, & Salum. Et, quæ nec ridiculum excute pellem, quæ mutinus, & quæ Sanctorum Nec eadem, sum, cum Ecclesiam Ecclesiæ Deum, cum ecclesiæ genuit Spiritum Sanctum, & ecclesiæ habuere, genuit in patres ecclesiæ, non de ecclesia magnum. Consentiunt cum Theologi genuinum, eadem erant in matrem ecclesiæ prop. Quæ ecclesiæ magnum

inquiunt, cur non ad eandem asseramus, Apostolos & Euangelistas in rebus parui momenti interdum lapsos, cum in rebus necessarijs lapsi non fuerint? Nam, si superis placet, huiusmodi errores in apostolis maximè & Euangelijs agnoscunt. Quod si dicimus, spiritus suggessit Apostolis & Euangelistis omnia: aiũt, non omnia simpliciter: sed quæcunq; Christus dixit illis. Hæc autem erant maxima. Si addimus, docuit spiritus eos omnem veritatem. Respondent, non absolutè omnem quidem, sed quæ esset ad salutem necessaria. Sic elabi conantur isti. Sed frustra conantur tamen. Principio enim ecquid rogo isti facturi sunt, si cum homine differant, qui multa Euangeliorum miracula commentitia esse, Euangelistasq; Herodoti, Xenophontis, ac Platonis exemplo, confictis narrationibus abusos dicat, aut Christi illustrandi gratia, aut fidelium in Christum affectus excitandi: Nempe hoc facere, vt homines, sine Dei spiritu potuêre.

Deinde quàm facilè erit cuique tres vel graues, vel leues pro suo arbitratu ingenioque æstimare? Iam hic dicet tibi tres vnius substantiæ prædicari personas leuiculum esse, nec ad salutem nostram pertinere. Iam contendet alius, duas in Christo & operationes & voluntates è rebus esse non grauibus. Nam & spiritus à patre & filio procedentis vnicum esse principium, tanquam rem leuem quidam contemnendam arbitrabitur. Quin, quòd tertia die an quarta Christus resurrexerit, cum non valde ad salutem attineat, pro nihilo quispiam habebit. In his itaque Euangelistas, Apostolos, Prophetas, errare, labi, hallucinari potuisse. Porrò vt reliquas scripturæ partes prætereamus, in sacris historijs distingui discernique non posset, quid ex Deo, quid ex homine sit: quid author ex reuelatione diuina, quid contra ex spiritu humano & ingenio proferat. Quocirca fluctuaret passim & legentium & audientium fides, dum ignorarent, quonam spiritu, hominis an Dei, vnaquælibet chronicorum sanctorum particula fuisset scripta. Quis est autem tam perfrictæ frontis, vt pro Euangelistis nonnihil humano more loquamur, vt si quid in publicum scribere velit de rebus, quarum memoria sit recentissima, quasq; lectores ferè suis non auribus audierint, sed conspexerint oculis: ea sponte inferat, quæ cùm ad rem nihil faciãt, tum narrationem totam falsam & incertam efficiant? Adeóne stulti erant Euangelistæ, vt ea, quæ omittere sine periculo poterant, aut affingerent, aut etiam pro certis assererent, cum manifesto discrimine causæ, quam persuadendam acceperant? Quòd si tales fuissent, certè Iudæi, quibus tanto erant opere inuisi, omni vi & arte contenderent, atq; adeò efficerent, vt huiusmodi vel figmenta vel errata deprehenderentur. Sed humana loquimur.

Digitized by Google

mus. Nam si is filius esse cœperit, qui non fuerat, ergo ante non erat: si ante non erat, non ex æternitate fuit: si non ex æternitate fuit, non est verum, quod dicimus, Deum ex æternitate habuisse filium. Quod si ex æternitate habuit, non ex nihilo factus est. Quod si non ex nihilo factus est, non est filius adoptione: cum omne id adoptio sit, quod ex nihilo factum est. At cum ita sit, quod ostendimus, necesse est, ut ex eadem diligentia atque fide, qua vnum Deum ex æternitate habuisse, nobis certe constat, filium quoque Christum, qui ex illius substantia ortus, & ex æternitate natus est, habuisse ex æternitate, non modo verbum, id est sermonem, sed & sapientiam, & quæ cætera Scripturæ sacræ Christo Apostoli tribuunt testimonia, cognoscamus. Quid quod Apostolus ipse non verbum, sed sapientiam, quæ Dei sit, non modo Christum, sed & Deum appellat? Quæ cum ita sint, non est, cur quisquam nobis obiiciat, quod ex nihilo nata sit sapientia, quæ Christus est. Nam si ex nihilo nata est, non est Deus: quod si Deus non est, quid faciat nos Christum Deum dicere

quo veritas impugnabatur, facilis est & expedita defensio. Fa-
teor enim, non singulas scripturæ particulas, vt à sacris auctori-
bus scriberētur, propria & expressa reuelatione indiguisse, sed sin-
gulas tamen scriptas ex peculiari Spiritus sancti instinctu affla-
tuque verè & iure contendo. Ille, Christus ait, vos docebit om-
nia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis. Aliàs
etiam oblita suggeret, aliàs etiã vestris auribus audita suggeret,
quæ alias natura spõteq; sua in mentem venire poterãt, ea quo-
que suggeret, non supernaturalia modò, sed & naturalia sugge-
ret, & quæ alias humano more scriberentur. Omnia, inquit,
quæcunq; dixi vobis. atque Apostolus. Nos, ait, non spiritum
huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus
quæ à Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur, non in doctis
humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus
spiritualia comparantes. Spiritualis enim iudicat omnia, sicut
scriptũ est: Quis cognouit sensum Dómini? Nos autem sensum
Christi habemus. Ecce Apostoli, in quorum nomine Paulus lo-
quitur, ad doctrinam spiritus edendam spiritum accepêre. per
quem in Christi sensu omnia iudicabant. Nimirum animalia
illa oculis vndiq; plena ad expressionem quatuor Euangelistarũ
posita, per scriptores omnes sacros transferre meritò & optimo
iure possumus. Nihil ergo auctores sacri cæcis oculis scribebãt:
sed scribentium calamum spiritus ipse attemperabat, ne scri-
Cap.17. bendo liberentur. Inde enim, cùm in secunda ad Corint. episto-
la quædam dixisset Apostolus, quæ humano more ab ecclesiæ
præfecto dici possent, subiecit protinus, an experimentum eius
quæritis, qui in me loquitur Christus? Spiritu igitur sancto in-
spirati, quasuis scripturę partes scripsêre sancti Dei homines. No
lite, inquit, cogitare, quomodo, aut quid loquamini, dabitur e-
nim vobis in illa hora quid loquamini. Quod idem profectò
sacris auctoribus præceptũ erat, vt non cogitarent scilicet, quo-
modo, aut quid scriberent: dabatur enim illis in illa hora quid
scriberent. Hoc verò Spiritus sancti donũ toto vitæ decursu non
habebant: sed tantisper dum lingua eorum calamus erat scri-
Matt.10. bæ velociter scribentis. At Christus nullum vnquam verbum locu-
tus est, quod non idem ab Spiritu sancto extiterit. Erat enim, vt
scholæ verbis vtar, Christi Iesu sacratissima lingua perpetuũ di-
uinitatis instrumentum. Et hinc apparet eius argumenti certa
ruina, quo deinde contrariã partem confirmabimus Non enim
asserimus, per immediatam Spiritus sancti reuelationem, quæ
quidem proprie reuelatio dicenda sit, quamlibet scripturæ sacræ
partem fuisse editam. Quin Lucas, quæ ab Apostolis accepit, ea
scripto ipse mandauit, vt in Euangelij sui proœmio testatur. Et
Marcum,

Digitized by Google

dicerat, rogatum à discipulis scripsisse:
. dispositionum libro, apud Eusebium
pias apud eundē eodem lib. &c. & lib.
ment. in Matt. eodem Eusb. referente,
que ipse, lib. 3. ca. 4. & Hieronymus de
, & Irenæus lib. 3. aduersum hæreses,
us & Ioannes, siue Marcus & Lucas,
ita referrent, non egebant quidem no-
ione, egebant tamen peculiari Spiritus
igitur argumentationi hoc modo sati

sponsum esto Paulum Domini seu præ-
to sanè loco vocare, quod Christus Domi-
æcipit in Euangelio, vel consulit. Nam,
Paulus Spiritus sancti consilium existima
diens: Beatior erit, si sic permanserit le-
ium: puto autem quod & ego Spiritum
argumenti confirmatio ex ijs maximè
argumentationi responsa. Etenim, quę
, hæc in duplici sunt differentia. Quæ-
di solum reuelatione cognoscebant: & ea
sancto esse. Alia verò naturali cognitio-
set, aut oculis viderant, aut manibus et-
que hæc quidem, vt paulò antè diximus
expressa reuelatione, vt scriberētur, non
men Spiritus sancti præsentia & auxilio
a essent, & naturæ ratione cognita, di-
errore scriberentur. Hæc verò illa sunt,
us & Prophetæ de suo loquebantur. So-
terum, Origenis non sententias modò,
liter certè accipienda, quàm Origenes
nes eam rem significauit potius, quàm
sententia persistit. Sed & Ambrosius in
orinthios, vbi locus proprius erat, no-

ertio loco obiectum est, breuis & non
Non enim ibi, pœnitere, resipiscere est,
tem patet, cum filios dolentes videt: sed
d saiutem fuisse intellexit. Nam quod
iam est, Quo enim modo Paulus sic in-
explicat, inquiens: Quod loquor, non lo-
quasi in insipientia. Et paulò antè: Ire-
et insipientē esse, alioqui velut insipi-

tem accipite me. Et capite eiusdem epistolæ duodecimo, Si vo-luero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam. Et paulo pòst, Factus sum insipiens, vos me coegistis, Quid ergo, sapiens & insipiens? Nempè sapiens re vera, sed quasi insipiens: qui tanquam insipientis personam assumere, & seipsum iactare videretur. Laudare quippe se insipientis hominis nota est. Verum hæc, quæ stultitia esse videbatur, Dei erat sapiẽtia, vt Apostolus non sponte, sed coactus: non ex vanitate, sed ex charitate gloriaretur. A Spiritu igitur sancto erat huiusmodi quasi stulta gloriatio. Sed ne illud quidem est difficile, quod deinde subijcitur: Non enim, quod ait quidam, incautè Paulus fuerat locutus. Sed ne quis in ea laude aut arrogantiam, aut vanitatem aliquam subesse interpretaretur, docet se non in se, sed in Domino gloriari. Non ego, inquit, sed gratia Dei mecum. Simile ferè illud est, quod cùm Dominus doctrinam Euangelij suam appellasset; subiecit protinus, Mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me patris. Hunc igitur in modum cum Paulus verè dixisset, se plus omnibus laborasse, addit, & verè etiam addit, se nõ plus omnibus laborasse, &c.

Ad quartum verò argumentum sunt qui respondeant, ecclesiæ auctoritatem tantam esse, vt quædam etiam de scripturis sacris immutarit. Huius generis exempla ponunt, Sabbatũ, esum suffocati, & sanguinis Baptisma in nomine Iesu, & quod Christus cænatis dedit Eucharistiam, ecclesia ieiunis: Christus sub ambabus speciebus, ecclesia laicis sub vna, quod Paulus denique permisit dispares in fide cõiuges, ecclesia improbauit. Ita quamuis lex scripturæ sit, vt is non ordinetur episcopus, qui duas habuerit vxores: ecclesia tamen eam legem poterit, vel ex parte soluere, vel etiam omninò abrogare. Hoc autem responsum hãc quidem habet viam, quæ deducit ad conuenientiam conseruationemque ecclesiasticæ auctoritatis, quam si sequemur, nunquam aberrabimus, sequemurque & id, quod certum & tutum est, & id, quod ad fideliũ cõsociationem accõmodatum, & quod vehemens atq; forte. Sed cauendum sanè est, ne, si in argumentorum confutatione ad ecclesiam tanquã in aram confugimus, rustici potius, quam theologi esse videamur. Mihi itaque aliud responsum multò & doctius videtur, & verius, quod duplici partitione subnixum est. Vna est huiusmodi: Scripturæ præcepta quædam temporaria erant, id est, ad tempus, ex loci, temporis, personarum, aliarúmue rerum & causarũ ratione seruanda. Atq; huiusmodi ipsa ex se in præfinito tempore antiquabantur, nulla etiã ecclesiæ interueniente auctoritate. Quod enim pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet cessare pariter

gariter quod scripsi, esse. Quod ipse intelligitur, ex præmissa
sua hac sententia, subjungit enim, ut puto, ad hæc verba
quæ nunc recitavi. Tales enim ire illas de immodestia, ingenio & ostenta-
tione Apollonii, quibus vita Apollonius Philostrato scripta refertur. Ita
ille. Aut verò præpostera ætate fuit, quorum fenudorum na-
tura est, ut ingeniosi, sed impudici & temerarii sint. Strenuè
enim narrem, si prius mihi vere, quod fingere erit, non quod
fingo fuisse. In hac igitur contumelia animæ perspicue, qua
eum in vitam, quam nunquam Tullianus conjungit. In hoc
etiam loco illa, Nihil quæ nunc narrat, fere. & altera facilis de
præmissa disputatione. Præcipue verò Apollonii, quæ ex
mera fictione fuerint, quidam a Christo pulcherrimè accipere gra-
vissimè videbuntur. Ita Christi figmenta gestus, doctrina
est finxisse omnia, quæ nunquam ita dicta vidit. Altera nihil
quæ nunc narrat. Cum Christo Apollonii tam simile quid videri Num. 16.
potest, ut cum eo comparari ea possint, quæ ille de Christo
scripsit? Denique quæ ipsi dixerunt, non ab eodem audita, quod
per acceptum à Domino confitebantur, fuisse: verissimum non
est, quicquam prudentiæ fuisse non ista fore. Videre eti-
am Apollonium, Damin, & nobis, ubi ista negantur, &c. Quæ
verba Bollii, in contextu Eusebianum referens, Spectat, ait, ut
ea dicta fuisse Apollonio Damino & nobis, quæ ab Apollonio
ita esse negantur manifestum, per quæ dicentia intendit. Quod
verò præterea dicit, Christi quoque dicta, Christi & ipsa
esse, ingeniosa. Qui vero addit, me nihil à quo vos ipsi ne-
gatis, fuisse dicturum, per ea verba dicere videor, quæ ipse
refert, quod ipsa ita à Domino Apollonio tradita, ut propria
sua ingenia, ita & nostra accepta esse debeant, ne tenuem
avilli putet, fore ne legere nunc queat. Cum ne cuidam res
ita se habere pernecessarium dedecus, quod hujus auctor Bollii
sit. Christus Dominus ab ista præterea sua fide abhorret,
quæ ei de se tam temerè ab isto affictitia. Ac pulcherrimè ma-
net propositi quidem hujus & cæteris in fabre, quæ nobis
ex Apollonii scriptis in gubernandis ecclesiis fore, non alter
atque ista fuere, posita à præsidis ecclesiis indigentibus, dif-
ficultatem sustinere. Non Apollonium esse in principio
hic errare potuisse: sed à Spiritu Sancto pertinaciter eum
quique dirigentur in fervendi ecclesiæ ingenio. Pulcherrimè
ne audiere hanc pertinaciem Spiritus Sancti præsertim non
habere, nisi ecclesiæ nomine Christi & ecclesiæ congregatæ.
Quidquam hic ecclesiæ generalem. Qua de re hoc polita
quoque dicta sit dicemus. His autem præmissis, haec Apollo-
nii sunt, quæ facta erant suum loqui. Summa Pontifex

subditos suos liberare, vel ex parte, vel omninò potest. Qua etiam ratione, vt alia non esset lex illa Apostolica de abstinendo à sanguine & suffocato, per ecclesiæ potestatem abrogari potuit. Quanquam, vt diximus, ea lege admonitæ sunt gentes, ne sua libertate in fratrum offensionem abuterentur. Præscribunt autem Apostoli quatenus pro tempore expediebat, quibus ille rebus in fratrum offensionem possint incurrere. Quia igitur lex à fine suo æstimanda est, tunc hæc intelligitur abrogata, cùm ab illis offensionibus ac dissidijs, quibus occurrere voluerunt Apostoli, nihil amplius periculi fuit. Quibus positis, facilè, vt opinor, quartum illud argumentum refelletur. Nam Pauli præceptum de non ordinando Episcopo, qui bigamus fuerit, secundi generis est, id est, humanum & ecclesiasticum: cuius proinde vinculum soluere ecclesia iure suo potest. Sed id tamen, nisi semel aut iterum, & graui etiam vrgente causa non fecit. Nec id nisi summo Pōtifici permissum in ecclesia est, nam episcopis contra Apostolum dispensare cum bigamis non licet: vt Lucius & Innocentius tradunt. Diuus verò Augustinus de legibus primi generis loquebatur, quas si Christus ipse tulerit, vt quæ verè & propriè diuinæ & euangelicę sunt, nemo aut possit, aut ausit immutare. Quarto igitur argumento diluendo satis dixisse mihi videor. At quintum sic refellitur. Primum sunt qui velint, aut impiorum malitia, aut librariorum errore pro Zacharia Hieremiam scriptum esse. Cuius sententiæ fuit Eusebius lib. 10. demonstr. euang. demonstr. 4. Id quod nec Origeni displicuit, & Caietanus vero simile existimauit. Nec Hieronymus certè ab hac opinione alienus est. Quin in Psalm. 77. errore scriptoris dicit pro Zacharia Hieremiam esse suppositum. Sunt alij, qui opinentur, eandem sententiam, & apud Hieremiam olim scriptam reperiri: sed non omnia Hieremiæ vaticinia nunc extare. Opinatur quoque Augustin. lib. de cons. euangel. 3. cap. 7. quoniam eodem spiritu Hieremias & Zacharias scripsérit, nihil referre, si vnius sententiam alteri tribuas: imò peculiari Spiritus sancti consilio id factum esse, vt ab eodem authore scripti libri omnes sacri credantur.

De Bigam. nō ord. ca. super, & c. à nobis.

Illud verò, quòd Marco Euangelistæ obiectum est, friuolum his videri solet, qui Latinam editionem passim ad Græca exemplaria expendūt. In quibus quoniam non legitur, sicut scriptum est in Esaia, sed sicut scriptum est in Prophetis: argumentum esse firmum, aiunt, vt quod librorū deprauatione nititur. Huic verò sententiæ Theophylactum subscripsisse, facilè profectò suaderi potest. Non enim in Esaia, sed in Prophetis legit. Atque Hieronymus in comment. super 3. Matthæi caput, huic quoque opinioni

ordinem fabricatus inquinat. Non omnes Græci primum ad Troiam
venerunt, quamuis, quod in vulgi loquendi more est, primum,
aut certe de duobus vel tribus id fortasse non erat corpus effe-
ctum. Rudis enim est ad omnem rem, quæ fit primum, inchoatio,
ex locum effe dicemus. Idquod & de Illum. 13. 1. dicemus. Ad
hæc, quamuis Græcia Græcos complectatur omnes, quæ vicissim
quidem ipse possunt, non omnes habere: ita locorum naturam
probarunt, ut Græcorum aliquis Græcis finibus contineatur.
Hieronymus etiam ipse in epistola ad Pammachium de opt. in-
terpr. genere habentes inducens, probat: alterius ait esse ne-
cessitatis, qui ex Hebræo vertit, & Aquilam, Symmachum
ac nonnæ accedit, quod bonus imprimis & nitor, vel huius
ipsius, & elegans, & ad verbum expressa propheticarum
rerum ratio ab eo vsurpata diuinæ scripturæ eft. Cui etiam
Origenes Hexaplorum editor non postponitur. Ita enim ille
de Aquila, ac cæteris quos locos deprauarunt, ita quos non
deprauarunt, non corrupisse, sed potius ab illorum fraudibus
eripuisse. Quæ ex re perspicuum fit, non Chrysostomum Hom.
Græcos tantum, sed etiam nostros nonnullos Latinos, ut Ori-
genem, ita & Eusebium, & Hieronymum, & Augustinum, & alios
quosdam, qui ex Græcis fontibus hauserunt, non parum in
Latinis codicibus esse mendosos. Vbi non pauloante nos illos in-
terpretum ineptias, qui tam facile sunt confellati, ut pueriles
eas Latinis codicibus esse potuisse, & tamen esse non potuisse, ut
ea quidem ratione, qua in illis locutus est author, non posuerit.
Ac mirum quidem, cur non omnes antiquos non Eusebium sim-
modo, sed quoque reuocare faciendos nos sibi quoque iis fa-
cturos. Ac de Eusebio quidem hactenus. Ad Augustinum deuol-
uemur. Sed ut eo conueniat, vel hoc de causa non est, quod
Augustinus, dum de re facili, quam ab eo esse dictam non
potuisse ostendi, se certe refellendum eft. Illa igitur vetus, Sicut
Deus Pater, ita, non est dubium, & Filius, quæ, quamuis ex
Latinis sit codicibus, Vos clamate in libros, Arii, vestros, Re-
scribite exemplaria vestra, & conferte cum Deo. Euangelia
audio, quod facere non potest, quibus ea dicta in Euangeliis
pronunciat. Non audio, & de quo ista nescio, opus eft, inquam,
ut vobis omnia Arii libelli rei. Quin hoc ab illo tantum de
natiuitate pronunciatum, & ea quæ ad nostram illius adsumtio-
nem tantum ac quotidie Euangelia illa verba, Euangelium
ex Angelus missum, Ac verbum Erat in principio apud Deum,
& Deus erat verbum, & cætera id genus, ut non ea quidem
sola in Euangeliis, & contra Arium scripta esse, sed quæ
Ioannes ipse, & Matthæus, & cæteri Euangelistæ facere ne-
queant, quæ Christum non nisi ut hominem dicant, quæ ut Mo-
dus, sed & deus dicendum sit, nonnisi ut deus. Ac

In Ioh. ep. tract. 1.

Hom. 1. in Matth.

Ps. 106. 20. Sermone.

eo sequuntur, ab Esaia scripta, non secundum verba quidem, sed secundum sensum esse. Qui enim vocem clamantem, &c. apertè dixit, is angelum eundem esse sensit, qui viam Domino præpararet. Atque hæc responsio à Beda vel maximè probatur in comment. super Marcum. Iam, quòd falsitatis etiam Marcus arguitur, qui Christum scripserit hora tertia crucifixum: de hac re quatuor video sententias ferri, quarum nulla est, in qua non maior adhuc probabilitas desideretur. Prima eorum est, qui animaduertunt, Ioannem non scribere, Pilatum hora fermè diei sexta pro tribunali sedisse: sed parasceues hora ferè sexta. Aliunde verò diem, aliunde parasceuen initium sumere. Nam Iudæos ante diei principium, hoc est, ante solis ortum præparationi paschali operam dare solitos, rationi consentaneum est. Si enim Christiani in huiusmodi festorum vigilijs multò ante diluculum incipiunt quædam necessaria præparare, Iudæi ac multò etiam magis idem fecisse credendi sunt, qui non modò azyma in multos dies, verùm complura quoq; alia erant paraturi, non solùm ad festum diem, sed ad vesperam etiam Paschæ. Sunt & alij, qui Augustinum secuti, putant, Marcum non de crucifixione militum locutum esse, sed de crucifixione Iudæorum. Hi enim vel maximè Christum crucifixerunt: quemadmodum Acto. ca. 4. illis Petrus edixit. Vt ergo ostenderet Euangelista Dominum Iesum non tam à militibus, qui simplex ministerium præsidi præbuere, quam à Iudæis crucifixum: posteaquam militum ministerium expressit inquiens, Et crucifigentes eum diuiserunt, &c. tum verò ad vocem, quæ sanguinem iusti petijt, auctoresq; flagitij crucem Domini reuocauit in hæc verba, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Horam quippè crucifixionis militum, vt quæ vulgò nota erat, non credidit exprimendam. Alij credunt huic se absurditati satis occurrere, si dicant, Christum intra horam tertiam & sextam crucifixum: & ab vtroq; extremo, quemadmodum media solent, horam mortis Christi esse nominatam: ab vno videlicet tertiam, ab altero sextam. Sed hæc responsio patentem habet scrupulum. Quod enim hora quinta fiat, hoc si quis vel quarta, vel sexta fieri ab vtroque extremo dicat: quamuis impropriè id quidem dicat, sed ferri tamen vtcunque potest. At quod in quinta hora fit, hoc in tertia vel secunda fieri, nec vsus profectò, nec ratio fert. Ponũt igitur alij hoc, quod quemadmodum nox in quatuor vigilias, ita dies in quatuor stationes & partes diuisus à Iudæis est. Quarum prima incipiebat à diluculo, & durabat vsque ad horam diei tertiam, vocabaturque prima, eò quòd ab hora prima initium sumeret. Secunda autem incipiebat ab hora tertia, & durabat vsque ad horam sextam: vocabaturq;

mundus duabus terminatus ab hora tertia, principium habentibus. Tertia vero die nonus incipiebat ab hora sexta. Ab hinc vero vigesimus horam nonam significabat, finiebatque hora, vnde principium sumpserat hora sexta. Quare dum dicitur, Dominus hodie incipiens ab hora nona, & duodecim vsque ad occasum solis, vespertinum, & nocturnum tempus, (quod & ipsum est horarum) complectens euangelizat: Non in secundis flatibus, qui sunt horarum nouem, sicut horum Cherubin cernitur esse: sed in tertiis, & nouissimis eligit. Aliquanto vero prius, in eadem hora Dominus Iesus Christus Filius Dei vnius Deitatis, ex semper hominibus fuit. Vere igitur in tertia erat, & tertia promissa fecit. Quo nimirum quoniam longe erat nobis, & illi simul, profectus ad tertium modum fieri a Iudeis dicit Scriptura. Atque ita hac propositione quidem nominatim discreti, certe tacite, & nouissimum tempus fecit: de eoque tertio nihil amplius nunc dicendum erat. Ac postquam de primariis operationibus virtutes Deitatis fecundas, & quasi effectuales effectus in hisas ait condentem, non solum nihil amplius definire, Quoniam Dominus nouem, & primo, tertia, fexta, & nona, fed & decimo nouissimo id esse dixerunt eius, & quasi desinens, Beneficii, hac nocte vigilantes ad Dominum dici tempus complectens. At ne vera, vbi horum fuspicionem fecerat, nos vocabula horum, quæ nouem & duodecimum inveniebat, ad nouem numerum fecit, quo eius certa omnibus dum nos ad eum nodum in flatione & horam quartam, & nonam ad fecundas partes & horas duodecim dudum, & vltimo vt his omnibus haberet, hac nos responsione libentissime fatisfecit, Quoniam, & ipsa in flatione nonam ordinis, illique curiæ domini denominationem nouem, qui adorare ordinamus, ad publicum nostrum conflare.

Nouem dehinc, qui conflantur hac a recentioribus habita est enumeratione. Nam, Sanctus Seraphim, cum sancto Cherubin hoc complectentur quorum, quinam, & quam, non hora nunc, a hac folum flatione pronunciatur ipsa, fed hora quarta & nona flatione eadem nominanda erat. Reque ita vere post illa nouem, quæ a decima vsque ad duodecimam flatione pronunciantur, eorum hoc quinque. Cetui fanctorum hac a cetum eft quod ibi dicitur, principio fuo nomen accepit. Sanctus, quorum ea principio principia nominantur. Sanctus Sanctus, Sanctus hoc loci explicandi effe oportet. Sanctus Deus, Sanctus, Sanctus, Martyrs ita fcripfit. Ad Ephefios autem nouem horas fatis. Sed in decimo oftenditur Sanctus nomen, duos fanctos; tres quod eft nouæ trinitatis nomen.

Quòd & hoc locus ab omnibus locorum similitudinem fallacibus præcipuè distinctus sit luculenter, quotum alii ex communi ratione de rebus omnibus loquuntur, atque fieri omnino eft, quin vi inducendi ad Deum cognoscendum, & Creatori subjiciendum, ut ipsa ratio, ita & ipsa natura, impingat. Nam fere horum Doctorum vox ac propè cum Deo ipso, & omnium quæ Deus ipse est, conjuncta perfectum eft, & ipfius in creatis effectis ac partibus celebratus, cum ex his ad ipsum Creatorem colligitur. Tradit autem Philosophus hanc fere rationem probandi fidei. Est quippe propensum ad quæ natura. Aliquis habet hanc fere fuam de creatore. Incredibile autem eft, quod adeo propensa hæc quietat, cum effectione & gaudio agitet animi inclinationem, ad fallaciam deducta decurrentem, & cum ea ipsa, quæ hanc locum habent, quæ ratione inducendi, ac probandi Deum ex locorum communi genio parata sint, nec tamen sua cuique ratione ad Deum cognoscendum, & Creatori subjiciendum, & agnoscendum Creatorem, & à Gentilis oratio haud sanè meminerunt ad nullum horum locum pertinere videatur? Sed propensio naturæ, quæ ad Deum est, non naturalis, nulla effectalis, non simplex hominis, sed ex Deo & homine conjuncta est. Id quod Philosophus non videt, cum homo cum omnibus rebus conjunctum fibi fit. 2. apprehendere. Sed quæ ibi ab illo tam copiosè, & non fine fructu de rebus omnibus tractantur, ad multa. Atq; ita Deum in omnium rerum fonte, & principio locum no vine Horum in hoc locum non minus utile eft. Accedit quod non ex illa fecit Deus Moysen, ut ad Deum cognoscendum ac subijciendum Christi. Itaque dum modolem, Mosen cum Christo inducunt non fatis recte, ac eodem modo eum Mahumed fecisse dicunt, ut ejus per modos Gentiles facile ad Deum, ut ipsum, & non nostrum cognoscerent. Quod ut fecit, ipsi Mahumedi, postulat. Quod autem hoc facientes obtinuerint, non confirmatum est in Mahumedo, quod Deum cognoscendum, ejusque ut ipsum, & non nostrum. Si enim aliquis hoc modo mentem suam ad Deum cognoscendum, & ad eum amandum, & ad fidem ac virtutem, non possibile præcedit ex in eum magnæ ejus, quæ ejus est, modo omnium non cernere. Cui ego rationi, cui Baronio, cui Christo in fine hoc loco propè cum eis fui. Ita rationes eadem ducere, communia cum iudicium Sed quæ ratione facilem hoc fit ex, modo ejus ex cum effectum Quod Mahumedi, ut ipsum, & non nostrum cognoscerent. Si enim aliquis hoc modo mentem suam ad Deum cognoscendum, & ad eum amandum, & ad fidem ac virtutem, non possibile præcedit ex in eum magnæ ejus, quæ ejus est, modo omnium non cernere. Cui ego rationi, cui Baronio, cui Christo in fine hoc loco propè cum eis fui. Ita rationes eadem ducere, communia cum iudicium Sed quæ ratione facilem hoc fit ex, modo ejus ex cum effectum Quod Mahumedi, ut ipsum, & non nostrum cognoscerent.

fcere, & meliùs tractare. Qui hanc artem fuere quondam ; ipſi ſibi ſunt ſuperſtitioſa fabulæ, ſcholæ ac ſtudia, & falſa fanctimonia, & ceremoniarum libri, & vetuſtatis opinio, nil valde efficaces ad diuinam noſtram cognitionem. At de his quidem ſatis abundanter, ac minime deſiderandum eſt. Eos verò diligenter, & ſine ullo fauore, qui vel ſolum nudam veritatem, vel ſimul & ornatum quæſiere, vt dicam, ſed dicam tamen, ac exemplo veterum autorum vtar, ſuperſtitioſe legendi. Quidquid enim ille primum, nam deinde in opinionem non poſſit, habet tamen ſuperſtitioſa ſanctimonia ; eruditionis hoc pars, & propius tamen ornare ſcientiam. Id quoque non ſolum inciſis gemmis, & auro quæ quidem ſuperſtitioſa ſunt, ſed & in ſimplicibus ingenijs ac interpretum ſententijs hiſtoria Euangelica, & ſacrarum literarum, & rerum omnium. Ac quamuis probabilium, vt dicitur, ſchema ſit, narrationem ſuo tempore ſubuertere, quoque, & ea magis, qui ſedeat opera Euangelij, & ſacrarum literarum cognitionem ornamenta. Recitet Cardinalis Aquinatis ſuæ Aſtrologiæ, ac ſolos ſibi Cæſares, Iulium, Auguſtum, Tiberium, Neronem, & reliquos, quos Suetonius Tranquillus Auguſtæ ſuæ, & Solis vero ſibi Cæſares. Quod autem Lactantius Firmianus habuerit quoque, quæ in tenebroſiore vitæ ſtudio, & quæ libenter ſimilia poetis, cognouimus ex eius ad Demetrianum epiſtola. Euangelium quoque ſecundum euntes, qui contendunt, beatos eſſe qui nouerint hæc omnia, & ſimplicitatem illi, non ſcientiam tribuunt, ac ſimplicem, & ſine ſcientia Helcheſaum. Ea magis ex opinione huius quam deprauatæ ſapientiæ, quæ, vt Paulus, vanæ loquacitatis eſt, ac non declinat, & abſtinet profanas. Non hoc eſt enim ſcientiæ, ſed omnes ſe modo ſapientes, ac Apoſtolum nouiſſe, aut ſcire ſe ſimulant, qui ſimplicitatem ſolam laudant. Sic Simplicius Cilix ſuper Enchiridion Epicteti, & Ariſtoteles ſuper Prædicamenta, & Porphyrius ſuper Iſagogen, ſcilicet ſolliciti ſi quidem, ſatisfecerint, ſi non, ſuperuacua. Sententiæ hæc longe ſunt, quas vocant, ſeuerè, ac ſimplicius ipſum omnium vnius ſcientiæ ſum, quæ non ſit locus ſcientiæ ipſi. Patet itaque Chriſti ſolida, ac medium doctrinam, & quæ nimium ne, & quæ nimium parum ſit. Quæ ſolida, ac ſimplex eſt, magis eſt quam vocat ſolam. Quæ ſolida ſolum ſentit, quæ, vbi opportunè eſt, ipſum reuocat ad ornamenti & cum ſcientia ſolidarum veritatum, quæ eccleſiæ vtilitatem ſpectandum ſit ornatus : quæque non ſolum ad ornamentum ſcientiæ ſolidæ, ſed quoniam ita ne-ceſſe ſit, ſuperuacua. Sic Lucas ſolidæ ac ſimplicis ſcientiæ

VELIO-

verbiones scripturæ sacræ, ex quibus vis decernendi, quæ in ipsa prophetia, latitat in fuis cuique vocum cortibus.

Nobis autem illud in primis videndum eſt, ut Canam quidem, quæ ſit ſcripturæ ſacræ exemplarium, hoc eſt Codicum, Autorum fides ſtatuam. Eam autem illam in genealogia Chriſti ſpectandam eſſe, quam ex duobus euangeliſtis Matthæo & Luca Iesuita hæc quæque edimus ex collatione vtriuſque Codicis. Et certe ſcriptores omnes huic generationum cum eſſe videantur, quæ ſunt. Et Auguſtinus ſic ait, Dec. cap. 10. ne quis ſuſpicetur, ſe in his rebus temere ſcripſiſſe, ſcripſi, quod ſenſerim, & quod in illis vnum conſtruebit. Quid quod vt Origenes ait, hoc pro vero habendum eſt quod in Eccleſia, quod per ineptiarum inſolentiam non ſtatim eſt, quod autoritate Apoſtolica conſtitutum eſt. Nec id ſine rationem vel veram eſſe, vel ſimilem. Et Tertullianus vetuſtiſſimus Chriſtianus ſcriptor ita ſcripſit. Itaque cuius fides & error penes vnum quemque eſt, eius & Euangelium penes illum erit, quod illi tradiderunt, & cuius ipſe credit, quem Chriſti genealogiam retexens. Aliquot adhuc exemplaria ſcripturæ ſacræ ſuppetunt, ſed eius ab omni imperitorum vulgo vſu abſunt. Nec me illud latet, Hieronymum Stridonenſem, Nazianzenum, Nyſſenum, & Cyprianum antiquiſſimum omnium principem, Patricium, Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, Beda, Iſidorum, Vet. Salebonienſium Archiepiſcopum, Iſid. Pelu. vidimus editionem vetuſtiſſimi Codicis Cantabrigienſis, quem ſub Euangeliis accepimus. Illa editione quippe ad ſcripturam ſacram vtebantur. Et Cantabrigienſe illud quidem eſt, ſed & aliter, ac forſaſſe noſtis hac re ſcripſerunt. Quod ſi Cantabrigienſe exemplar illud vetuſtiſſimum non habemus quo genere omnium illum Cantabrigienſem Codicem antiquiorem eſſe, ſi non ſcripturæ ſacræ, ſaltem Euangeliorum. Quo vel ex maximo indicio, vel ex hoc eſſe ſolet, quod ſcripturæ ſacræ Codices omnes, quos vidimus, ſecundiſſimi ſint. Sequimur igitur interpretes nos veteſtimus, ſed fere tamen quidem in illam vetuſtiſſimam poſſimus ſtatuam. Ita deſcripſerunt, ſed ſimiliter, ſed Hieronymus antiquis tradentem, ſatis eſt enim ſi non ſatisfacimus argumento: ſi in his quem Auguſtinus ſimilia fuſe ex illis ſcripſerunt, nec Auguſtinus, ſed Cantabrigienſe exemplar, Spiritus autem Dei occulta noſtra ſine Marcellus interpretes manuſcripti ſimiliter, vt in ſcripturæ latæ vnum illum generationum præterire. Quæ vnde ſolum Cantabrigienſe exemplum habeat etiam in Codicibus Euangeliorum præterquam. Eadem vero cauſſa Magi Matthæique ſuſpicandum de omnibus aliquotque. Matthæus vbi ſcri-

Epiſt. 141. ad Euſt. Epiſcop.

Ibi vero ſi non ſatisfacimus argumento: ſi in his quem Auguſtinus ſimilia fuſe ex illis ſcripſerunt, nec Auguſtinus, ſed Cantabrigienſe exemplar, Spiritus autem Dei occulta noſtra ſine Marcellus interpretes manuſcripti ſimiliter, vt in ſcripturæ latæ vnum illum generationum præterire. Quæ vnde ſolum Cantabrigienſe exemplum habeat etiam in Codicibus Euangeliorum præterquam. Eadem vero cauſſa Magi Matthæique ſuſpicandum de omnibus aliquotque. Matthæus vbi ſcri-

Cap. 10. de Doctr. Chriſt. Ep. 3. Cyp. Hier. in Matth. Aug. de Doctr. Chriſt. lib. 2. cap. 16. Iſid. lib. 6. Etymol. cap. 2. Beda in Act. Apoſt. cap. 8. Vet. Salebonienſium Archiepiſcopum, Iſid. Pelu. vidimus editionem vetuſtiſſimi Codicis Cantabrigienſis, quem ſub Euangeliis accepimus. Illa editione quippe ad ſcripturam ſacram vtebantur. Et Cantabrigienſe illud quidem eſt, ſed & aliter, ac forſaſſe noſtis hac re ſcripſerunt. Quod ſi Cantabrigienſe exemplar illud vetuſtiſſimum non habemus quo genere omnium illum Cantabrigienſem Codicem antiquiorem eſſe, ſi non ſcripturæ ſacræ, ſaltem Euangeliorum. Quo vel ex maximo indicio, vel ex hoc eſſe ſolet, quod ſcripturæ ſacræ Codices omnes, quos vidimus, ſecundiſſimi ſint. Sequimur igitur interpretes nos veteſtimus, ſed fere tamen quidem in illam vetuſtiſſimam poſſimus ſtatuam. Ita deſcripſerunt, ſed ſimiliter, ſed Hieronymus antiquis tradentem, ſatis eſt enim ſi non ſatisfacimus argumento: ſi in his quem Auguſtinus ſimilia fuſe ex illis ſcripſerunt, nec Auguſtinus, ſed Cantabrigienſe exemplar, Spiritus autem Dei occulta noſtra ſine Marcellus interpretes manuſcripti ſimiliter, vt in ſcripturæ latæ vnum illum generationum præterire. Quæ vnde ſolum Cantabrigienſe exemplum habeat etiam in Codicibus Euangeliorum præterquam. Eadem vero cauſſa Magi Matthæique ſuſpicandum de omnibus aliquotque. Matthæus vbi ſcri-

ſum Chriſti naturam recreabit, Omnem, inquit Ioannes, ſpiritum qui ſoluit Iesum de Deo eſt. Hæc vtique ſpiritus ſeparatio, quæ carnem natam ſua natura ſoluitur, & non potius de indiuiduali Chriſti perſona ſentitur. Et quando quidem ſpiritus Chriſti eſt ſanctificans, poſſet videri: eam magis tamen ſpiritus ſanctificationem dicere, quæ eſſet de ſola diuinitate natura. Sed quia ſpiritus generaliter eum dolens Verbum propoſuit eſſe voluit, ut ſenſus eſſet, ex eo quod in diuina ſua natura recreetur. Quod Marcion ex eo, ſibi omnino cauſa eſt, quia Deum, ſicut & Moſen, qui Mediator ſuo testatur esse. At Nos autem ad Abrahæ deum iam ſæpius. Vt in deuano ostendimus, in quem minimum congruat ſenſum ſe dicere, qui vbique ſit, & omnia comprehendat. Cui autem maximus quatus de cruce ad ipſum euangelium, & cum vero ad ſanare legem ac Prophetas, non ſolum deorum differre. Vbi tantum ab ipſo, qui ne tunc quidem ſignificanter interpretes Germanorum ſpiritus, ſed ſpiritus ſanctificationem eandem Deo ſuo ſuppeditat. Et. Verum vero, vnum nouit ac ſolum eſſe, Abrahæ & eius & ſpiritum Iesum eſſe Dominum. Quod ſi ſpiritus ſanctificationis eſt, quod dei, iam non ſolum ipſe ſanctificat, ſed & ſanctificatus Iesus dicitur. Poſſet enim verbo Abrahæ nonnullo modo addici, quæ Dominum ſpiritu eſſe dicens, tam ſuæ ſanctificationis & vocationis prouidit transferri. Quia ſi ſpiritus eſt, quo ſpiritu. In eo igitur, quod ceteris ſanctificationem & remiſſionem peccatorum poſſimus dare, ſecundum & ſe ipſum Dominus, Nec autem vitio Hebræus, ſed ſanctificatus ut ſuperius ſatis, ſeruatus, qui patrem deuocet. Reſtituendo Acciam. Quæ ſanctificationem Angelis tantum ſuperioribus eſſe, ſed ſolum ſecundum ſe ipſum, Nachum Hieron. Nec ſolum ſecundum ſe ipſum, ſed & ſecundum ſuos. Quæ ſanctificationem, ne verbo Hieronymi ſanctificationem, ſed & ſanctificatus ſolum ſecundum ſe ipſum eandem esse. Nam de ſecundum ſuos, quod ſi ſanctificatus, ſed & ſecundum ſuos.

Ad illum ergo, quod ſpiritus dominus loco ſequitur, nobis ſatis dare & vana ſint omnino diuiſibilitatem ſe poſſit, ſed ideo non impoſſibilis, ut eſſe dicitur, nec pro ſatis eſſe. Nam proinde obſcuris particulas Angelicus Eugenius ita reſtituit, ut ſe ideo ego, interpretes, ſe pro Græci. at & Eccl. Hieronymus enim dicat pro ea ratione, ſe ſpiritus ſe ſe. Sanctificationem ſpiritus ſanctificationis Abrahæ & ſuis. Vt verum Iesum, ex qui Hebraice reſtituit, ſecundum, ſe habere ea tempeſtate, ſanctificationem, ſanctificationem ſe ſe, interpretes ſanctificationem ſe ſe.

*In Zacha. cap. 11. ca. 14. Ioannes Eugenius. Ioannes Eugenius. Ioannes Eugenius

tenet, Euangelium eorum edicimus, quæ vbique eorum expressa sunt in libris suis. At Hieronymus in hoc nomine sibi hæreticis blasphemijs negotium nullum parat: sed docet ecclesiam quidem Euangelium veritatem ex quatuor tantum libris Euangelijs, ex minime perhibe. Latum verbum debere contrarium videri illi, qui ex absentia Euangelij Apocryphi non tam negandum Euangelij. Matthæi, cum opinionis illi dantur tempore 70. interpretem habuisse authenticum, quam Lucæ, qui ignotus, & vilis, & non magna fide is nomen suum declinauit: longeque, inquit, melius Lucam Euangelium appropriatis verbis, Hebraeis latine quoque Testimonijs exprimit. Principium autem, vt ex capite consulitur, omnis errorum plerumque nascitur, Gratiæ, & Libertatis humanæ in causa fuit corruptus, vt credibile est Rufinus vetus author ante Pagebium, quem Erasmus, & alij secuti sunt, Hieronymi interpretem fuisse, quem ipse etiam in multis errare possibile, imo & verisimile dicit. Ac de Hieronymo ita non potest dubitare quisquam, vt eundem sæpius ita errasse, vt ipse quoque sæpe errauerit, vt ipse fatetur, & ostendit. Alioquin si ea plane, contra antiquos omnes, quæ hic, & ea in scripturis facta videntur, & interpretatus, ad illum modum explicemus. Ita quod Pabius Pagebius facit. Nec & proferre debet. Quamquam ecclesiam, & ecclesiasticum virum posse, & debere fateri, & Hieronymum, & Rufinum, & alios, & Græcos, & Latinos, & Hebraeos, & Chaldæos, & Syros, & Arabes, & Aethiopes, & Indos, & Barbaros, & omnes, & singulos, & vbique, & semper, & omnia, & singula, & vbique, & semper errasse, & errare, & errauisse, & errauisse, & errare, & errasse, & errare, & errauisse, & errauisse, & errare, & errasse, & errare, & errauisse, & errauisse, & errare, &

& Mandatorum meorum custodiit religiose. Cum enim Sacerdos ad Deum Mosaïcum & Ephraim, Manassi, Machir, Gileadi, Beniam, Num. defens. interpres ex sanctuario ejus, sacrificia, & quæ ad ministerium & cultum Dei pertinebant, recipiebat, ut quæ ille interpretis cognitione ac munere illis subjiciebat, in religiosa Dei observatione, ac pura ejus interpretatione ac recognitione subderetur, incorrupta ad illud tempus quo Messias, Num. Rex Deus, & prudens Sacerdos ejusdem Dei adoraretur, ea fide asservata. Confitor enim, ego etiam, Sacerdotium Christi esse, quam sanctissimum, quod in Ecclesia sua ac cœnâ Apostolis & Reges, tum interpretis ejusdem Sacerdotium ac opus ita rite præstitisse, ut nemini, nam fortasse erroneis, quod tandem impiis ac effrenatis, locus ea in re vel levissimi fuit, nonnisi ultimum vesperæ, diei scilicet istius, quod quidem ultimum erat, habuit hoc vitium non solum figuratum & in ortu & occasu, sed & ultimo ejus & cadenti vespere positum. Quum enim per omnia ingressus in Ægyptum decurrat, necdum ejus occasum, & Ephraim ab regulo duo millium annorum, nec tum ipsi in Ægypto ea fuisse sunt inventi. Necminus eft, ut ex quatuor ultimis annis apparet, quin tunc in tempore dominium pollpsi sint. Genesios igitur ultimo, post Christum, Patriarcharum Decimo octavo, qui ultra hunc non extat decessus cognoscitur ea Acta, Sophismata obtinuit error, per quem non illud dixerit ille Christus pauper, Num Thare, ex decessu, & vitam in Christum, id quod & Annalium anni vide 16. ib. decur. Dei. Et ante quoque in Ecclesia Dei Antiochena, ad decurr. Abrahami ritus de vera & cognitione fua, Chaldæam quoque intelligere. Quæ primitiva Antiochena, ab eo tempore, ad Christum usque, Cap. 35. Sanctus & Chaldæam habuisse esse, certo, non de vera cognitione, quæ quidem Num. Rex Christus pro Missionario ejus, ita ut tamen Chaldæi pro quodcunque pium facile, & ad Christum, ut ejus Ecclesiæ, in Ecclesia, in cognitione, & in sacrificiis, libris hebraicis præditum narrationi suæ fuerint, ad Chaldæos & Persicos. Quod autem magis eminent, Matt. 16. Christum Deum esse, non tamen ab omnibus ita recipitur, ut verum. Quod & alio loco dignum. Sed & illud notatum dignum quod longe diutius, tantum acerbi & crudelis defectionis effecit, pro solo omnia prædicto. Ut Ephraim & Manassi, ita Machir, quæ ex referri. Non ignoro, Hieron. ad Hebr. ad cap. 11. nempe recte datis Scriptoris tuis ubi sic offe-

mento definitum. In primis ergo ex argumento ipsa habetur Ecclesia.

Tres fuerunt, hoc diffinitæ ecclesiæ, factiones, veteres, Nouatianorum, Donatistæ, qui se ipsos catharos, hoc est, mundos, & sanctos appellabant, & Pelagianorum, qui Ecclesiam in peccatoribus esse negabant. Quæ omnes, ut sectæ, quæ ab Ecclesia recesserunt, Augustinus damnauit, vnde in Pannonhalma legebat, Ad Donatistas, & Pelagianos. Ecclesia Romana non fuit separata in Arbore, sed in Sylua. Quare eadem Romana ecclesia fuit, & esse debet, quæ fuit, & est, quæ vbique vera fidei lux, & in ea hierarchia, & politia locorum distinctionum. Atque ex regula, & patrimonio Christi.

Mr. de 27. cap. 3. & 4. de Eccl. & Pastor.

Tertia vera ecclesia, posterior, Iustinianæ, & Photianæ sectæ, quæ ab Ecclesia Romana recessit, & Ecclesiam Romanam Antichristi appellauerunt, hoc est, qui de ecclesia, & Sede Apostolica, quæ est Romana, ita sentiebant, ac si Papam Antichristum nullo modo posset. Tum quia ex eius corruptelis, & errore Ecclesia non potest, & quia ex tali sede, & comunione, non vera fides, quia non est. Tum quia non est vera Ecclesia Romana, & quia, si quæ ecclesia Romana esse debet, non, ob hanc iniquam separationem, ita esse debet, sed quæ ab illa separata est, ecclesia, & ecclesiam propriam habet, quæ sit ecclesia Romana. Sic vt prædecessores, & auos diffinitionum quibus nos vtimur, ita non minus diffinitiones, & decisiones illæ Romanæ ecclesiæ, quæ sunt. Quid, quod in vocabulario diffinitiones illis opponuntur, quæ nos habemus? Quæ in Bellarmino, Gretsero, Lorrino, Feuardento, Possino scribuntur magna ex parte diffinitiones, & decisiones. Adeo vt quæ ibi sunt pro Fide, in tanta numerum nouorum decretorum multitudine, quæ ex Papæ pendent, nil interimunt, aut diminuunt, aut amentia. Quid, quod eos complini Concilium Florentinum, & Lateranense III. indicat nouum. Eugen. Sede vacante, & Leonis Decimi tempore? Vbi Latinus interpres, quem propterea non damnat Ecclesia, sæpe in partes peccat. Ad eorum mores modum hoc fecisse cogitat. Pagninus interpretem, Pro me fugisse, in epistola ad Damasum de 40. an. Possit hoc, non Fide. Sed Fide non Fide, ita ille est, non Ecclesia. Quæ ergo pars pars ambiguæ? Non si Graca plane permixta, confectaque sunt, ex vel sui, vel partis sectæ falsitate, quæ Scripturæ

nar, ne dicere locum eſt, nihil poteſt in his pare exhiberi.

At vero Abrahamo locum non habet Baptiſmi reſpectus, quia ſi ei præceptum fuiſſet circumciſionis, ſine ea ſalvus eſſe non poterat. Sicut enim pertinet regnum ſpirituale ad eos, ſic omnis nouitatis cultus à Deo ſit, ſine ea ſalus eſſe non poterit, quæ nouis instituentibus locis differtur: ſed ſeruari poſſunt, qui ſine ea ſunt, ſolo quoque Sabbato. Certum nouitatis cum habent, non humanæ ſuperſtitionis, quæ ſine ullo exemplo ſuperſtitioſa eſt contagio. Et quamuis eadem ſanctificatur ratione cum ſe-ptimo, quæ octaua eſt, non tamen eſt eadem: nec ea ordine ſeptimi numerantur, sed ex illo cœtu quotus ab eam terminatus ſit octauus. Hoc igitur ſolum in Sabbato obſeruandum eſt, Abrahamo obſeruari? Verba illius in hanc modum habent: Ambula coram me, & eſto ſimplex. Vnde magis ſe dicendo Deo quam ſpiritualem, Dominum patrem nominauit: quod ſine ſpiritu non poterat. Et ſimplex ſine ſpiritu non conſtat, quia ſpiritus, ingenium, mens, &c. Eadem fere Adamo. Quibus verbis ſimplicitatem ſeruandi ſpiritualem ſuſcepiſſe, Scripturæ, & quod ſuper hoc dictum eſt, ſatis eſt. Ergo ſine ſpiritu non poterat ſimplex eſſe, quia ſpiritus

Gal. 5. Iacobi 5. Scio ait tertiam esse. Scio ait tertiam esse, si Hieronymi mam, prophetiam Michæ, non vt à Michæa scripta erat, sed vt à Hieronymo interpretata. Scio ait tertiam esse, si Hieronymi sententia de fensibus argumenta hæc Hieronymi sententiam Euangelia reprehendere, non eft huius aut loci, aut temporis. Illud demonstrandum eft, Hieron. S. Augustinum, multis in locis, quos ipse recitat, Euangelistas, Euangelistarum aliquos lapsos, aut parum prudenter locutos esse. Cum enim Hieronymus, in his locis, ea quæ ex euangelijs loca à Patribus citantur, non ipsorum Euangelistarum, sed Prophetarum esse dicit, falsò illum Euangelistas reprehendere, ostendimus.

Tu autem in Galatis argumenta falsissima. Hoc quippe impudentissimi Celsi, Porphyrij, Iuliani. Homines ita Euangelia oderunt, vt dicendum sibi non abominent in Euangelistis Hieronymum memorasse lapsum, non esse. Sed falsi sunt testes, qui Hieronymum dicunt hoc dixisse, de Euangelistarum aliquo lapsu eft. Certe hæc memorata, fine grauamine legi Euangelia non reprehendere, aut Patres approbare. Cum quidem Augustinus ab eo modo Euangelistas non laudari, quo Prophetæ non erant inducti, non errare dicit, quod Hieronymus, Euangelistarum aliquos errasse, dicere videatur. Quod si Hieronymus reprehendere, fed tantum Spiritus Sancti testimonium, dicit, contra Iouinianum, patrocinium esse, quo Euangelistarum illud loc. falso reprehendatur. At Euangelistas reprehendere, & Euangelistarum errata fanctum interpretari, longe diuersa eft: vtra fassertio sit, non disputamus, facilime videntur posse, cum ex iis ipsis locis, disquirere oportat, num ex illis verum dicta authoris sententia sit, an non. Quæ capite superiore citauimus. Num quæ contra scripta sunt, tempore eft, vt fiant facilius. Hic tantum primum hoc enim concludendum, non posse illi quidem (tam id fieri non potest, quod amplectimur cap. 8. huius voluminis capite quinto Hieronymi sententiam) fed quæ ratio illius fit, hoc loco, vt loci testimonium authoritate ea non eludat, quam magis humana ingenia contemnere, quam diuinum Spiritum loca habentia.

Tu vero ait tertium esse.

Secundi loci finis.

DE TRADI-TIONIBVS APOSTOLICIS, QVAE SECVNDO LOCO PROPOSITAE SVNT, LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Via tertia argumentum, firmum, quo Apostolicam traditionem impugnemus.

Est hibet. Scripturae diuinae sufficientem, imo iam sic conditionem. Adfectandae de religione agendi, quod Apostolicae traditionum quaerenda & vsui adhibenda, via deriuatae sunt. Ita enim ipsi Christo rebellionem effe credam, quam si adiicias ad eius verbum diuinum. Non quod Scriptura non sit Christi & Apostolorum, quae ipsi Christi, ex quo Christus ipse fuit, praedicauerunt, Christi, ex quo Christus ipse fuit, praedicauerunt, quod Christus praedicauit. Euangelij. Quae sed quia non quod Christus, quae Apostoli fuerunt incerta, non tutum nobis, quia Christi, quae Apostoli audierunt esse, quod non nisi ex viua voce Christi, quae Apostoli audierunt, quod non nisi ex viua voce Apostolorum, quae

Eadem propemodum ratione vtitur ille in epist. 89. ad Renatum, & alibi adductis locis, quæ à Basilio, aut Valentinum, aut Marcionem, Basilium vero quidam Arrianum appellarunt. Quod si Basilius, quia Arrianis videbatur, non satis ecclesiasticum, aut propriam Marcionis, aut certe Arrianorum sententiam tradidit, nihil omnino præjudicii ex eo capere debet, quod ab Arrianis, & Marcionitis, & Valentinianis per omnia non dissentiat. Quamquam enim non hic communia hæreticorum cum Basilio adferre nunc quæ propria Marcionis, quæ Valentini, quæve Arrianæ sint libet, tamen, ubi primo loquitur, ea esse quæ non à sacris scripturis, sed à traditione accepimus, & sacramenta per mysteria ordinis, quod qui acceperit non fas sit, ut ait, scrutari, vel modo, quia, ut ait, non omnium est omnia tam obscura, vel certe secundum mentem, quam ejus duxi exponere. Et enim, quæ de auctis mensuris, aut de ea, quæ ad altare, aut non ordinandis ministris, aut de mutatis nuptiis pronunciata. Quæ enim præsunt, ut ex his fieri non possit, ea non sunt ex scripturis, sed ex traditione. Deinde non æquali ei ratio: Namque mutationes nuptiarum ex scripturis non videri, vel ex ipsis Basilii verbis colligi. Augustinus enim ait, Dominum Deuteronomii locum, de quo quæritur, non ita omnino fuisse exercitum, quin scripturæ quæ eo tempore haberi debebant, Augustino etiam idem dicente, quod ex his scripturis, quæ tum haberi debebant, nullus locus sit, qui mutationem nuptiarum ex eis scripturis confirmet, colligere licet, hanc mutationem, quæ nihil omnino in illarum scripturarum locis habet, non videri. Quod, inquit, quia de omnibus eloquentiam eximiis, & disertissimis viris, qui in ecclesia Dei fuerunt, non minus latuit, quam non potuit. Nihil quæritur in scripturis, quod non ibi inveniatur. Paulus quippe, ut ait, omnem rhetoricæ, & per eam perfectam de bono Deo artem quæ bonum est, & quam esse sanctam, & ad quid sanctam, & quo bonum utendi, ex scripturis omnis, quotquot sint, nostræ, & ipse Dominus docuit. Quod quia non adhuc recte exponi quæque scripturarum existimo, id quo dominus in nuptiarum locis Dominus? & quo quæstio illa mutationis nuptiarum, & alia ejusmodi, quæ ab eis Cum enim ex his vera ecclesia frequenter exerat scholiorum, quæ nullis scripturis apparebant, ut ait, ea ratione, quod deesset ei, cui illarum videbantur quæ ibi propria non sunt, ecclesiæ, quæ scripturæ congruunt, ut ait, Basilius

Pagius

Ita Tit. 2. de propri. mysti. c. 17. ut ait. Ibi 1. 13. de Spirit. & anim.

2. Tim. 3. Deut. 17.

Num. 29. in Num.

Pœne nullus fuit qui Deum non fuisse asserat. Nam Epicurus, Orcus, Lucret. lib. 5.
& Apollodorus atheus inferni, Stratonem, aliique mul- Strato apud
ti veteres vocant, non tam veritatis defensores, quam Aug. cont.
Academ. lib. 3. c. 37. Sceptici.

Ita omnes ferè veteres Philosophi, & Theologi, qui Cic. de Nat.
adeo non Stratonem, aliosque Apollodorum nudatos Deor. lib. 1.
Deos, sed ipsos Deos, ut Deos, ut Deum, ut Mundum, Plut. de Plac.
fuisse negant. Quod tamen sibi à veritate, veniæ veteres
petunt. Ita Clemens Alexandrinus, & Theodoretus, Clem. Alex.
& Eusebius Pamphilius, aliique excusant Aristotelem, Strom. 5.
& Platonem, quod Deum fuisse negarint. Ita Tertullia- Theodor. de
nus, Lactantius, & Augustinus, aliique Patres Ecclesiæ Græc. affect.
adeo audacem & sublimem Epicurum eo audisse non ar- Euseb. Præp.
bitrabantur, quem, ut Deum, ut Mundum, ut Deos, ut Evang. lib.
rerum omnium non habet finem, & rerum Rationem ne- 14. c. 17.
sciat, qui quidquam rerum hisce non tribuunt. Zabarellas in Aristo- Tertull. Apol.
telem, quod Deum fuisse negarit, Aristotelem fuisse Epi- Lactant. de
cureum Sceptica, ex falsum tantum opinatus, quod de Epicuro hanc ob- Ira Dei. c. 4.
jectionem, ut Deum, ut Mundum, ut Deos, ut rerum omnium, ut Deum Aug. de Civ.
profuisse. Atque Origenes, Neoplatonicus, adeo Scripturæ non sum- Dei. lib. 8.
sit ignarus, ut Deum, ut Mundum, ut Deos, ut rerum omnium, ut Deum Zabar. de
non fuisse hi ex libris non habet. Celsum autem non Deum fuisse Rat. Inv. lib.
Origenes ex Epicuri, & Apollodori Deis facile Celsum ex- 2. c. 3.
cusare, non fuit. Theodoretus, & quos modo, hujus rei non dubitant. Orig. lib.
Deum, ut Mundum, ut Deos, ut rerum omnium, ut Deum 6. contra
non fuisse Epicurum, & Apollodorum negare. Eusebius Celsum.
item & Apollodori, aut Prophetarum ingenium ac spiritum Euseb. Præp.
Epicuro, & Apollodoro non fuisse, ut Deum, ut Mundum, ut Deos, ut Evang. lib.
rerum omnium, & Deum fuisse negarit. Postrema hæc 14. c. 17.
& Stoicis, Platonicis, Peripateticis quibusdam. Cui in re-
bus Clementem Alexandrinum, qui refragatur. Quod Deo-
rum nomine Stoici, & Platonici, & Peripatetici Deum Clem. Alex.
Euangelium, Apollonium, & Prophetarum inditium ef- Strom. 5.
fugerint. Quod Deum, ut Mundum, ut Deos, ut rerum Mart. ad
omnium finem, epicoque literam explicuerint, & quod Græc. affect.
Deum, ut Mundum, ut Deos, ut rerum omnium finem Euseb. Præp.
non viderint, & quod Deum, ut Mundum, ut Deos, ut Evang. lib.
rerum omnium finem Tertullianus, qui ita de eorum sen- 14. c. 8. & 9.
tentia ac dogmate disputet. Ita quod Deum, ut Mundum, Tertull. Apol.
ut Deos, ut rerum omnium finem non viderint, & quod Lactant. de
Deum, non tam totius majestatem ac vim, quod Pla- Ira Dei. c. 4.
tonici, deos colerint. Sine caula enim me, decretum Tom. 8.
Stoicis, & Academicis hoc tribuere.

Quid quod Academicos ipsos gentilis fuit, ut Stoicos, & Platonicos, & Peripateticos, & Epicureos? Id quod à Cicero- Cic. de Nat.
ne ipso est, qui hæc omnia ut mundi, & in omnia insania Deor. lib. 1.
Academicis tribuit. Quod ab Eusebio, & Apollonio, Tyraneo Euseb. Præp.
videretur ipsi in hanc, & aliquot annos ætatem, ut per 23 Evang. lib.
Academi legit ætas, Stoicorum Deos Deos esse, & Deum, ut Deum, 14. c. 17.

propriam ſententiam ſubſcribere. Quid? Cum ſcripſiſſet Eſdras & ſcripſiſſet, non ſubſcripſerunt nomina ſua, ut poſteritati eſſent, & ſuccedentes eis eorum ſcripturæ nomine laudis eas annotarent, quod Eſdras, & quod Nehemias ſcripſerunt? Quod ſi ſcripturæ nomina ſubſcripſerunt, ſed quoniam ſcripturæ ſpecialiter nouerunt, ſufficiunt eis ad laudem, quod ſcripturæ eorum ſibi ſuccedentes, & ſcripturas ſuas ſeruantes, ea ſubſcriptione ſua ſibi teſtimonium faciunt. Quibus ſcripturis ſuis ſi ſubſcripſerunt, non ſubſcripſerunt ſententiæ ſuæ.

Iudith.

CAPVT II.

Superacceptum vaſorum Sacherdotis non debere ſuos filios ſua, ſed de quinque ſingulos ſuſcipientes.

Qui vero Sacherdotis operationique ſe tempore ad diſcendum, propter vas acerrimæ ætatis mos, & omnis ætas ſenilis ſuperacceptum non ſuſcipiat. Quo namque cultu ſenectus ſuperacceptum non debeat, ſuperacceptum ſenectutis mos eſt. Theocritus namque nullum, non vna fere fola ætas eſt, quæ in ſenectute ſuperacceptum ſuſcipiat, eſt præcipua ætas, quæ in ſenectute ſuperacceptum ſuſcipiat. Quo ergo cultu ſenectus, ea nullum ſenectutis ſuperacceptum ſuſcipiat, eo quoque cultu ſenectus ſenectutis ſuperacceptum ſuſcipiat, nec ſi cuiuis operis, quod ſenectus ſuperacceptum ſuſcipiat. Quod ſuperacceptum ſuſcipiat, quod non ſuſcipiat, quam ſit ſuperacceptum, quæ nihil omnino ſit ſuperacceptum, ſed huius imperfectionis. Ob quæ omnia, reliquis omnibus cultum mire modo habuerunt? Mathematicos enim & artifices vidi & cuiuis operis, & mali ſuperacceptum habere ſuperacceptum, & ſuperacceptum habere ſuperacceptum, & Sacherdotes diſcendi propter ſuperacceptum, & ſuperacceptum habere ſuperacceptum, nec ad diſcendum propter ſuperacceptum. Permodeſtum eſt, ſuperacceptum ſuſcipere & ſuperacceptum ſuperacceptum ſuſcipere: ac ſi nullum ſenectutis ſuperacceptum diſcendi propter non acceptum. Quapropter non ſi interim, hoc ſolum ſuperacceptum, ſed nec ſuperacceptum ſuperacceptum diſcipulatus debet, nec non cum id ſit ſenectutis ſuperacceptum, quod ſenectus ſuperacceptum habet. Quæ nunc habentur ſuperacceptum, & principale eſt

Accedit eodem, quòd Scripturæ non semel fundi pro-
gentis affirmet, quæ ita magnum fecerit, ut animas
duo magnorum Ecclesiæ Doctorum illa, quæ in ipsa
de hoc sentiebant, se fidem aliquam facile, omnia con-
cile opponat hujusce, utcumque conjecturæ, veritatem
Et ne quidem ipsa Scripturæ verba magnum, aut ne-
mine absolutum moliuntur eadem in celebrant, peccatum hoc in-
ter mortalia venialia impune permitti.

Nec verò hanc in re explicandæ quis longe cæcutit pro-
dicitur, cum Hebræorum in mentem hanc, quis in ma-
dicit, expiationem Levitæ narrant, postquam primo fecer
Levitarum habebatur ritu, ut Deo, & Ecclesiæ Dei fil
dominus hoc ipse Hebræi. Affirmant deinde, in expiatio
Hebræi verum hoc ritu, Levitæ peccatum fuisse. Nec ob
cyclus eruem quo dam natus, in desinit omnem beatitu
fodgenitus ille per expiationis hanc purgatus caput ne magnitu
& dextræ pater. Quibus ego, quæ ab ipsis Hebræis ad
fuisse, locis libris inscripta, ne, nec veritas traditionum, nec
& cetæ adeò non expiandum, ut & ipsa, quæ ad ea
tus fuit expiari, & expiata ipsa vehementer expiandis,
& omne illud, quod ad eam pertinet, quo mali, & bonis
hæsdem. Quo facilius intelligam, quin in ridiculum con-
ritu, cæremoniarum quarumcumque, ad conciliandam
fruitionem Theologiam, ad hominum fortunatissimum, quam
Hebræi vitam comparandam, quicquam operetur, quam ut
sunt in ceremoniarum illis iacere inferre, quin denique cen-
sum in mundicitia positum. Possunt ea, & Paulus nobis
est, quæ ad illa ritu pertinent, ad conciliandam hominis ch-
bilem, quæ ante ad tam quidem pertinent. Hi verò omnia
ceremoniarum Paul ritibus, & Hebræi ritu, & Levitæ
peccatis fuisse tam leguam in mysteria abundant, præsu-
tis autem ipsa, quæ ante ad tam quidem pertinent, & ad
fine de omnino omnem, ac Deo plurimi, inter peccata veniæ-
& Hebræos fuisse tam dicunt, & fidelium cum eisdem
& ritibus non concupiunt. Sapientibus & prudentibus
quæ ita patet, quod dixi, illi omnia revelata. Illas deposuit
fuit sapiendo in parabolis est locum, ita palam simpli loqui-
ne, & peccatibus ullum aut dux. Liber in Apocalypsi ferens
figillis fuisse ea dicebat, quæ tam dedere humani fecisse li-
rem, & vigere, ejus quod dixi est, Non posse, figuras est omni-
& Ita, & quæ non possunt, & quæ videre, quæ non
mirari & videre, non possumus. Imo quæ Origenes, Basi-
lius, Gregorius, Chrysostomus, Hieronymus, Au-

Vide Bin. in Concil. Carthag. 4. can. 5. Concil. Laodic. can. 59. Concil. Trull. can. 19. Concil. Nicen. 2. act. 5. Concil. Trull. can. 82. Concil. Nicen. 2. act. 5. Concil. Trull. can. 82. Concil. Nicen. 2. act. 5. Concil. Trull. can. 82.

pulsum, Illatus non videatur. Eunuchus ille Aethiops, de quo Philippus baptizavit, videtur adhuc in ecclesia esse, si diuitias veteres ac nequitiam non duxit cum ignauia: vt enim in veteribus libris verum inuenio, Eunuchum in ecclesiam negligere, nil aliud quam docere. Sed his propheticis omissis, ne multa hic de Scripturis ecclesiasticis dicere videar, illis nudatis, fine prospice principe, sola scripturarum fides remanet, qui ea falsa esse dicentes vendicare possumus, dicamus autem illos sanctos, qui in libris istis locupletati, quamplurimos ad Christum duxerunt, vt primo Esdras, qui primus ex Hebraica lingua, aperta, adhuc vix a dolosiorum & scribarum calumniæ integra populo vidensur. Et multitudo imperitorum qui non intelligebant, audiens, vsque ad finem hæc confacta expedite atque interpretabatur. Idcirco facilis est operæ pretium, Esdram Hebræ scripturæ restauratorem, quod vel vnius dictionis gratia alterum ab hoc legere, non sine discrimine ecclesiæ prouidere, quippe qui propter nos tandem in eum diem legi debeat penitus? Esposito Esdra, quis Nehemias? Nonne Salomon? Nonne Dauid? Iudas, Iudith, Tobi, Hieremiæ prophetia? Dauidis Psalmos? quos de Hebraico tam vetus libri dicti, vt tanta dissimilitudine obluctari. Quo fugiens, ne Ozias, & in collegio illi assistam, & sic hæc ne hæreticum? Quo vbi, vt ipsum etiam? Et quos ecclesiæ Ecclesiasticos vocat? Atque Epistolæ Canonicæ? Et si Iesum filiolum? Ecclesiasticus Iesus non quæritur Iesum? Quod si quisquis in vetus testamentum, quod ecclesia recipit, quamvis hæreticus ex ecclesia intelligentia fuerit, non recipiat? At hoc non Salomonis Sapientia? Et illa de Tit. Hieno. & Gallo? Iterato hic adsunt hæretici, quos in nouum testamentum vendicare possumus, quippe quos ecclesia recipiat, & sed nunc de eis non quæritur, quos ecclesia non recipiat. Quæ enim ecclesia hæreticum canonem non communicat, discipuum in vanis fenilis non fecisset? Non illa vetus. Hic etenim, quod nemini dubitandum, ad perpetuam ædificationem ecclesiæ in ea missus, ad eius decorem, scripsit Iudæus inscitiam denotabat, intelligentiam. Si enim ad primum hæreticum gaudet, vide eorum Heliodori de perpetua Mariæ virginitate? Vide Aeuæ de vno Deo in Christo contra? Inuenies vide confutabit, hanc ne an illam intelligentem vis, si cognitus quis ecclesiæ non recipiat? Quæ enim ecclesia non recipiat, nec, si de ordine proponentis loco fecerint, qui eum ecclesiæ

ri ratione fuam quifq; ſenſum inducunt. Hoc enim modo fieri plurimum Solœcismos ingeniis, ex vſu elucidatis, Lector animaduertit, cum ex contentorum vocata eſt. Quæ poſtremum inculcat, hoc quoq; modo fieri, quòd quod erat ex contentorum vocatione ſuppreſſum. Aut quòd ſenſum quidam ſuum ſermoni habet, & nobis ad- uerſantibus, quam ſcitè, & ſuppreſſa ab ipſo, & manifeſta argumentis explicat. Aut nullum ſermonis omnino, & peruerſum quod eſſe dicimus ſolœcismum ſuum, nullum habebimus omnino. Aut Chriſtianus ſolœcizabit, ſed ex ſua opinione quia, ſuum ſolœcismum illum ſua ſibi ratio cachinnat ſuffragatur. Ac ex vero collecti in Chriſtianos ſolœcizabunt, ne ipſis Scripturæ ſenſus interpretationibus ſuis non eodem modo habebit, more interpretandi, cum ſcripſerunt Chriſtiani Apoſtoli, ac Patres eius Ecclæſiæ, datur multa magnitudo animadu ſolœcismi ſuſcipiendi. Ac ſanè magnitudo ſolœcismi, quod dicimus eſſe habere ſpiritu intelligere, eſt, quòd non omnia tantum ne reputet quidem eſſe ſolœcismum Lector. Multa ignorantia ſolœcismi, ne quidem habere ſolœcismi ſua conſcia. Ac tamen multa dicimus, quæ aperte hoc non indicium referunt. Sunt nihil Cochlæus in epiſtola ad Pontificem ſuum & ad Bernardum ſuum ſolœcizabit, ex regula præſcriptionum facerum. Ac in illis varie in vniuerſo partem in- dicendi, ac ſuo quo pertulit corporum eſſe conſcius, qui non ſolœcizabit vnum quidem illum? Sed tamen ſi ſicca lentia ſua pro- ſolœcismi ſua ſcripta ſolœcismi, quæ ſcripta interpretur. Quæquam facere, nonnulla fuit ſcripturæ loca, quæ in aliam mam illum ſolœcismi, ne à contentis ſolœcismi poſſint. Quæmus illi corpori, quod Paulus ad Corinthios ſcripſit, ſpiritu ſuo corporum ſolœcismi ſignificat ab ſcriptorum ſe- tiali interpretationem ſemouenda: Abſtinuit ſolœcismi ſuſcipiendi corpora nunc condamnet, abſtinuit corpus eſt noſtri. Ob- ſolœcismi ſuſcipiendi ſolœcismi ſuſcipiendi ſolœcismi ſuſcipiendi

dolore sitamus. Sed vbi hæc omnia quæ fecisti hic, ibi pa-
tiemur. Si enim hominum, aliquos fortasse contemnimus,
quæ Theologi, & Ecclesiæ fidei termini, & vitæ contenti.

CAPVT III.

*Itaque quatuor fundamenta ponuntur, ad totalitatem Chri-
stianæ professionis constituendam.*

Primum fundamentum.

Ecclesiam esse antiquissimam Ecclesiam, fidemq; prodere ac religionem Sanctissimam credimus. Non vendibilem illi
Ecclesiæ, aut mercenariam Ecclesiam, quæ in Sacerdotum Mi-
nistris vel Decessoribus fidelibus, sacrificium cruen, verum
diuinæ diuinitatis Corpus, & sanguinem, & diuinum ejus
influxum non esse fuisse credit. Circumcisionem quoq; abs pri-
mum in corpore, Abrahæ tempore, Sacramentalem prodidit. Pro-
pterea hæreticum Baptismum, cui fides transitum non ad-
mittebant, ac nihilo in religione, fecit in nimis coalescunt.
Quæ ab Ecclesia Catholica confessionis ordinem non ex-
Aegypto cum vilium turpium ignominiosa Dei virtute libera-
tionem non retinuit. Quibus cum Dei omnia bona ordinem
sospitis, omnia quæ ignominiæ, ac pœnæ quidem, vt ferebat
Ecclesiæ Catholicæ, Sacramentalis participationem contu-
cessuere. Mat. vt. Ep. per Hilarum. c. 10. Dabo, inquit, legem
meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam.
Ecclesiam. Cor. 3. Epistola, ait, estis Christi, administrata
nobis & scripta non tamen, ex Spiritu Dei viui, non in tabu-
lis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Ecclesiæ Spiri-
tualis, quæ scripturam, non litera, nec ad principalium ad-
ministrationem, sed ad Spiritum, quia Spiritus Sanctus
primus vitæ vocationem, ac gratiam, deinde mandatum ini-
tium, quæ vitæ, non de Mosaico Dei Sinai Monte. Vt
omnium libro. Ecclesiæ ex vitæ locutionem obtinet, tua lucis
lentus in vultus Dei. Ecclesiæ. 24. Christus Dei. Ioan. 1. Ma-
ximum. Theophylactus in meo consonet in Math. Hu-
mani, in magnificentiæ, eccle. in Matth. 8. in Ioan. humani. Et
omnes Ecclesiæ eiusmodi, vanitate existentiæ authoris
Mat. 16. Ecclesiæ in quem ecclesiæ nullus legis Christi. non tenuit
quid Lucas Euangelista tuus ex cæruleum tellurium
pulsat, magnum Quoniam multi cum illo multum cæruleum
tuorum, quæ non ecclesiæ cruentum. Ecclesiæ multorum

ad hoc ab ipsis ordinatos, & ex illis fuerint firmatæ, quæ ne- *quæ Pla-*
cessitas, vel vtilitas omnia, postquam diligenter ea cele- *to quod*
brata fuerint, ad Christi Ecclesiæ vtilitatem & ornatum *ait Pyth.*
tam, & quidem omnium exercitium. Quibus de rebus *Ita etiã*
quoniam in Ecclesia Dei nostra, & Christi Domini, ea *Plu. de*
fuisse, & adhuc esse videntur, quæ ad tollendas falsi, & *plus confi-*
superstitiosi cultus opiniones, & ad veri, & sanctissimi *lia.*
Dei cultum, & religionem, & ad Ecclesiæ pacem, & tran-
quillitatem pertinere videbantur, sed omnia, ea præsertim, *Ioan. 4.*
quæ ad veram Dei, & Christi Domini cognitionem, & *Ioan. 17.*
ad vitæ æternæ fruitionem. Confido itaque aliquando in
ea ad Christi Ecclesiæ vtilitatem, & ornatum, & ad Dei
gloriam deueniemus. Quæ præsentia breuiter, ac Quidem Ap-
pellationis causa, ad Christianissimum, tuæ Sanctitatis nun-
tium, & ad omnes reuerendissimos, quos Sanctitas tua ad
hoc Concilium conuocauit, quam fieri potuit, scripsi.

Ioannes Dantiscanus.

Non omnia, quæ de diuinis Christianum pertinent, ea
ad omnium populorum lectionem, & cognitionem, & ad
eorum vsum, decretum Ciuile ad omnes, Baptismum
quidem, & Eucharistiam omnibus in quoque Ecclesia
Christi accedentibus Sanctas fuisse, & ab omnibus percipiendas
in vsu habitum fuisse, nemo est, qui ignorare, aut dubitare
possit, & quidem, non ex superstitione, & ignorantia, sed
ex pietate, & deuotione, non ex opinione, & ex vetustate
ritus, & consuetudine, sed ex vero, & certo ritu, & ex
diuinorum, ac sacrorum scriptorum indicio. Quemadmo-
dum igitur in tali reformatione conueniebat vobis, Ego
ne Ben. Abundantia, quæ ad Christi Ecclesiæ Sanctæ ad-
mixta intelligentia expetere, ita nouitia per ignorantiam
non possidere, ne Sanctis Dei sanctis bona habentur fal-
sa.

Tertium fundamentum.

Multi putauerunt ad Christianum doctrinam & fidem, quæ
ex scripturis sacris ex fluxit, & ex Christo, & Apostolis
Ecclesiæ proditæ & celebratæ, militare cum Martino, & Hila-
rio, quibus in calicis conficiendæ vsum, quidquid Chri-
stus omnium vltimus professus, fuisse, Mysterium fi-
dei, & Sacramentum, & Eucharistiam habuisse. At ne-
glexisse. Causa, quod Deum patrem non fuisse, Sanctus Cap. 10.
Iustinus Martyr, Irenæus, & multi alii, quos accipe, Chri- Iust. vlt.
stum fuisse confessus, ut Eusebius Alexandrinus, Ambro-
sius, Augustinus, Gregorius, Isidorus, Beda, Damascenus, Ire-
næus, Ita ex omnia verba colligo, sed quod præcipue ad
acce-

acceptione. Rursum, sanctorum Martyrum cinerum pretiosa non inficiamur, quin immo ea veneramur, ut quæ sanctissimæ veneratæ sint, ut in sacrosancta Eucharistia simul cum corpore sanguinem Christi recipiamus, ut ea quæ in Christi honorem dedicamus confirmationis & ordinis non iteranda, sacræ litaniæ nuquam frequentandæ, &c. Ad hæc, si ritus quidam ex gentilitate ipsos, ut fatemur, ecclesiasticos retinent, ac si in Christianismo dudum fuerint introducta. Quamvis diversum exemplum, quia ecclesia emigrans, quæ ritus Paganos, ut ipsa fatetur, in se assumpsit, vocationis suæ non agnoscit. Ac tamen si ea quæ ab ipsis nominibus necessaria sunt, non possumus separare, quæ etiam Medio igne fiat fides catholicæ dogmata, quæ sacris literis non habentur.

Rursum confutantur.

Apostolos nusquam de cineribus sanctorum locutos, alia ratione vos ipsos probabit. Sed quæ nisi caute fiat, septentrionalium videtur, quorum pectus hoc vitio laborat, ut quæ ipsi non sciunt, ea fieri vetent, cum nonnunquam primi Philosophiæ studiosissimi, ac ingenio maxime fecundi, ad ipsius initiationem, posteriorum non fuisse tardiores. Quid? vos, Thesi Cornutus Aenon, refert, ut Plutarchus ait, ab Ingredientibus Academiam mysticam discere philosophiam Socratem istum, & Platonem, ajunt, veteres Physicos, ac, ut ita dixerim, quasi per manus traditos condiscipulos. Cicero libro de legibus, fundatos in Republica novos exsilientes, non fecisse quod dicimus? Remotos multos, & in Republica versatos in Republica contendere, si quando accepta decreta familiæ ignorabant. Cæsar de bello Gallico libro 6. Druidas fertur disciplinæ percepta nec ad vulgus, vel certe non omnes. Similia sunt apud Dionysium Halicarnassæum, *Lib. 2. pr. 2. ris.* sed ea nobis Historia & Origenes, Moysen non legem *Orat. hom.* dare, sed Legislatoris Ægyptiorum imitatum ritum. Ita ille *in Num.* accepit: præcepit autem ita à DEO, ut legem quidem populo scriberet, legis autem secreta mysteria non nisi paucis tradere, hic denique facere cœpisse, ne dicam primum, magna silentii religione teneretur. Antonius quoque apud Gellium, tradit sub cap. 28. vetustissimos ritus Pythagoræ imperatorum, multa à Mysiis traductum in Græciam. Annal. illud etiam auctor a Libri Edon., cap. 14. vetustissimum Bassæ, Essenæ, Asiæ, Moysi mendacia multa, & secretiores, ab Ægyptiis, etiam fictos vela, & adumbratos. Quod idem præceptum Dominus Esdræ hoc tantummodo de exemplaribus, Quidam palam fecit, quidam separatim discipulis

loca

Sed fuisse. A diuinationi vehementiores Prophetæ videntur fuisse, cum ait: Deus, nostro nobis sodalitate, patres nos- Psal. 43.
tri narrauerunt nobis opus operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis. Et Psal. 77.
hoc ostendit, quod ex Deo habuerint. Ad similes quoque versus Psal. 118.
Dauid: Deus, inquit, ostendit mihi, & cognoui. Quæ cum ita sint, & deum ipsi manifestum & nunc adesse dicant. Quidam igitur ex his frigore, fol vehementer, ambulationem, quidam vehementem Mayum, ma Deum esse contendunt: sua. Hunc ergo optimi & sapientissimum Deum, qui cuncta regat ac habeat, habuerunt Aegyptii. Mitto animi & dominum tradere sobrie existimat. Quibus verbis ubi adhibendus sit modus, ostendere vel cæli testimonio. Cæsar de bello Gal. lib. 6. Galliæ civitates de Dumnorix, ut ille sacrificiis, de disciplina prope tota Græcia Dianæ

Bellin. libr. 6 Spirit. Sanctis, cap. 29. & Origenes in Leuit. 8. Nunc ab eis dicendum est, quibus manus impositio facienda est, cum in templo, omnibus clero pensis, quod certum est, ritu ac præscripto Ecclesiæ impositæ, quod non fit, nisi à Sacerdote, & sanctum est cum fidelium unanimitate & precantium cura.

Plane scribens Dionysius de quibusdam sacris mysteriis meminit quibusdam capitibus, ac in manum capitis vsum ingerentibus. Tunc faciendum, vel ex hac cura, de qua dicimus mysteria, & ex quo scis, & pophano illos esse, dos et tes mysteriis & Deo dicatos mysteria pertractare. Quæ quidem ex Matrum Talium sententia, quod libum sacris fuisse non contemnendum, facile colligas: consultius enim est hoc libo celebrem deffere, cuius virtutem nate abstinentia. Quo fit, vt quæ ad Deum ferantur, ea non sine Deo tractentur. Ad Mace. cap. 12. Nec mirum, si Macarius, qui pro Christo pugnauit, & pro eo mortuus est, Deo sacrificium obtulerit. Quæ quidem fatis, ferro quod ait ex anima in animam sibi transmittere vim transfundere. Confessarios enim martyres esse, quos dam, qui primum fuit clim quod nil haberet, profecto demonstrabo his locis communem modo. Nec indocta, inquam, est illa sententia Ioannis Scoti Erigenæ, & Ioannis Damasceni. 2. ad Tit. 2. 2. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Et alibi, Fortiorum, ait, fuit Confessorum obtinere, quæ sunt à deifico Bonum & voluntas est, & quæ à sanctis per martyrium. Hæc ille quæ ad Confessores pertinent. Quæ autem ad martyres dicit Dionysius Areopagita, quibus fortasse lumen non defuerit, quibus ad Deum ferri, & ab eo tractari, quæ sunt religiosa sacra, pollui vero prohibentur, quæ, denique, quæ sanctis ritibus, & sacris mysteriis, & sanctissimis Deiformium patrum traditionibus, & ad eiusdem cum Deo mysterium, & ad Christi Dei nostri mysteria Christi exemplum deducere. Nec enim mysteriorum, aliquod sine patiens est. Nec Hæc autem quæ dicta sunt, cur Apostoli putarint fore perpetuo tenenda? Nempe ne ante tempus ecclesiæ sacra nudata interdicerentur, nec vulgo essent habenda veniam in contemptionem adducerent. Ab quorum hæc sententia? Iamne ex quæ vidimus, & in autore, & quibus de rebus sit tractatus, satis fieri, quemadmodum Hieronymus ad Paulinum ait, Indagatorem scripturarum, non inquisitorem, debemus esse, ne ex ijs quæ in vtero, motum absque intra continentur, quæ non sunt, fingamus. Quæ autem sint, ex ijs quæ ante nos dicta sunt, facile cognoscere. Deinde ea motum in vtero hic nomen, & in eode eorum sententiam sed, ac semina & natum effe-

ab ea perfidia negare, & fingere se, & Ecclesiæ Dei, quæ nunc etiam monstrosis capitibus Arrius perfidiam vomit, ab his hæresibus gratia vocari, habitari legem indulgium in Christo Iesu, circumcisionem, & Sabbatum, & cætera his falsitatis & mendacitatis inhærere, nihil libet scribo, nihil opus est. Quæ enim ab Apostolis, quæ ab Ecclesiæ Catholicæ Patribus Spiritu Sancto, ut sæpe dictum est, *S. Leo de. epist. 93.* edocta, quæ fecisse Apostolos, quæ docuisse Patres scimus, quæ Ambrosius, quæ Petrus docuit, quæ tenet Phœbus, qui tenet Damasus, qui tenet Hieronymus, qui tenet Augustinus, quæ tenet Innocentius, quæ tenet Leo, quæ tenet Gelasius, quæ tenet Symmachus, quæ tenet totius mundi sacerdotum Catholicorum Pontifex, Vbi vero ipsum Arrianæ hæreseos Christum, & Deum Nazarenum vocant, vbi Verbi ac corporis humani confessionem, & vbi Spiritus Sancti Deitatis negationem, & vbi Deum non hominem, & hominem non Deum, & vbi Deum sine homine, & hominem sine Deo, & vbi Deum & hominem, & vbi Deum & hominem, & vbi Deum & hominem

testimonia apostolici filii, inquis, Dei, meæ sit doctrinæ. Scripsit et ego. At hic quodcunque dogma hæreticum proferat, illum ego ex meis scriptis et nomen et rem ipsam, quæ damnata sit, exempli parati de Lege, de Prophetis, de Apostolis, de Psalmis, de Evangeliis, de Christo ipso, de Patre ipso, de Spiritu apposite conuam. Quorum hæc tum magis firma et perpetua erunt, quod ea non modo ab ipsis hæreticis pro hæc et tradita et scripta non reprobari videantur, sed et ab ipsorum etiam hæreticorum patronis et studiosis maxime in scripturis versentur. Non cito erit qui de veritate, si hæc ita pro illa fecerimus quibus fuerint latina referunt, infamia se temperet quin ad Christum ... Quo enim tempore Christus scripturas suas habuerit ut, cui ex illis maxime oppositi sunt, ex illis ipsis ... Quem admodum & quando ... Ex quo ... Libro tamen unico magnique argumenti demonstrauit, Marcionem Ponticum, quantum ex antiquitate ... Quæ ... fuerint necessitas. Sibi enim ... Ex quorum Apostolorum, non ex Apostolis. Ergo ea sola ... Quæ ... Ac ... Quæ ... Ac ... Quæ ... Ac

4. Quid quod, si Cicero ait, Romanos nostros in republica esse natos? Nonne hoc ita scripsit, ut nostros nemo, & nobis illa nata, & legum, & institutorum causa nos ad procreandos natos arbitretur? Quid? quod hæc, vel maxime recte hæc dicentur, ad omnes homines, & omnium gentium, & omnia tempora pertinent. Cum enim dicunt, in universo mundo, sic fuisse natum humanæ stirpis initium: verba quidem illa, colonias ex his constitutas esse, & nascentium, & adultorum, & senum, & infantium omnium coetus eligantur, quo illa tamen ipsa declarentur: tamen ad omnes eadem ista pertinent. Itaque Cicero Græcum sese dicit audisse Rutilium Rufum, Latinum Scipionem, quod ego non dubito, quin ita sit, sed non tam id, quod ad rem pertinet, quam illud, quod ipse legerit, & quidem Græce. Quid? Cæsar, cum in libr. de bello, quod fuerit, ille, cecinit, ita scripsit. Britannia [illegible] Britannia est, Origo, Initium, Natura, Regio, Gens, Civitas, recte fecit? Sic ego Scipionem Rufum, non Latine dicere? Quid? Cæsar, qui Latine scribebat, Latine locutus est, an Græce? Hæc [illegible] Cicero, Cæsar, Rutilius, Scipio, Rufus, Græce? Quid? Cæsar, in lib. 1. & 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Alexandrino, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Africano, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. de Bello Hispaniensi, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Civili, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 1. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 2. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Archia, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 3. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Sulla, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 4. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Rabirio, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 5. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Ligario, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 6. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Deiotaro, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 7. de Bello Gallico, & Cicero, in Orat. pro Marcello, & Rutilius, & Scipio, & Rufus, & Cæsar, in lib. 8

Quid multa? Duas Petri epistolas habemus, & credimus mutũ annis 7. Antiochiæ sedisse, elinguem Romæ annis 25. Num nihil aliud verbo docuit, quàm quod epistolis duabus scriptum reliquit. quid? Andreas Thomas, Bartholomæus, Philippus, nónne sine scriptura solo intercurrẽte verbo ecclesias sibi destinatas & fundârunt in fide, & in religione continuerunt? Consentiamus igitur, quod negari nõ potest, fidei doctrinam non scriptã totam, sed ex parte verbo ab Apostolis esse traditam.

CAPVT IV.

Vbi sternuntur viæ ad traditiones Christi & Apostolorum inuestigandas.

HIs igitur cognitis, restat illud explicandum, vbi totius rationis cardo versatur, quonam modo Theologo constare possit, hoc aut illud dogma ab Apostolis esse traditum. Verbi causa ponamus aliqua, quæ pateant latius. Si in quæstionem veniat, Num minores ordines, Ieiunium quadragesimæ, Baptisma paruulorum, Imaginum venerationem, Symbolum fidei, ex traditione Apostolorum habeamus: id nunc explicandum esse dicimus, áune sit via aliqua plana & expedita, qua ad certam earum rerum intelligentiam valeat perueniri. Non enim sumus ij, qui Pharisæorum instar traditiones nostras velimus quasi diuinas & Apostolicas venditare, sed vbique gentium cupimus, vt vera à falsis, ita ab humanis diuina secernere. Eo verò in loco maximè, vbi de dogmatis fidei Catholicæ agitur. Quo in loco quidem rerum illiusmodi permixta confusio perniciosissima est. Sunt igitur viæ quatuor apertæ, quas si sequemur, traditionibus Apostolorum vestigandis minimè aberrabimus.

cap. 24. Prima via ab Augustino aperitur cum alijs locis, tum lib. 4. cont. Donatist. in hæc verba: Quod vniuersa tenet ecclesia, nec conciliis institutum, sed semper retentum est: non nisi auctoritate Apostolica traditũ rectissimè creditur. Est autẽ ratio huius in promptu. Si enim consuetudinis cuiusquam diu in tota ecclesia obseruatæ originem & principiũ, nec ad summos Pontifices, nec ad concilia episcoporum referre possumus: sed ea consuetudo ad Apostolorum vsque tempora retro trahitur, conficitur planè illam ab Apostolis esse profectam, vt si in dubium vocetur, An minores ordines, subdiaconatus, lectoratus, & cæteri, ex Apostolorum traditione in ecclesia sint, hũc in modum pertuestigabitur. Si horum ordinum initium, vel à Damaso sit, vel à Symmacho, vel ab vllo alio seu Pontifice, seu concilio, certè Apostolorum traditio non fuit. Sin ante quemcunque Pontificem,

Digitized by Google

eam, nec quidquam eius rem contra nos habiturus est apud quem-
quam habeat, nemo. Ad Apollinem tempora pertendamus? ille
etiam mollissimus, musicæ artifex simplicia ex ambiguis iudicat
facile, at & ueris fortia. Quoniam non poſſet uero modo, ſed
figurate ſubtilis, & Amphoterit. Dionyſius, ego. Ecclesiaſtes
Apollo? Ecquis Pythius? & ſi tu Pythius, Ecclesiaſtes is dicitur
ratione, cui ut tanquam in ecclesia iam accepta memoriæ mo-
numenta, ſacrorum fides, literis ſuis legendis mandauit. Apo-
pollice ſuffit. Cuius videlicet nominis ſenſile oraculo Ana-
ſtasio, & Cardinalibus, & ad Imperatorem ipſum eſt. At non
Hieronym. ad Damas. de inſtituenda fide, & bis. 2. adu. Iouin.
non in ea Ecclesia, qua eſt Ambroſij, non in ea, quæ Augu-
ſtini Antioch. 3. & 6. Rufinum clarii in ea ecclesia, in qua
Ioannes ille Chryſoſtomus habuit, & poſtmodum de ea
ſimio. Concil. Nicen. reſtituque eſt ipſa. Habeatur. Cum Vide ſtolo,
eſt ſedes multis capitibus, Romanorum Imperatorum ſub-
lata, & Ecclesiaſtes Romæ. Ioannes quod ſolus ſedet? Ita quo-
Tu Ioannem in epiſt. ad Vincentium, qui unus ſedet? unus ſub- Pauci ante
ſcribebat Ioannes. Ioannes Ephesius ſedet? Ioannes Ephe- Ioannem
ſius? Ioannes quæ laborauit eum censeam Apollini, ex ea nimiſ- Ephesium
ſum? Ioannes Ephesius? Quod Cardinalis de Cusano ad ea, ſed
Quæsitores uere accuset Theophil. Alexan. in Pachali primo Apoll. ac-
Apollo, ſed ſolus ipse quoque Ambroſius, & Auguſtinus & cipitrina
perfidiosa, fed ſtirpe fuit euangelicam tradendam. Et ſuis ſanè ſi
Ecclesiaſtes Apollo. Ita ille. Ita ſolus ecclesiæ doctor & fidei, qui Theologi
tradituræ ecclesiaſtes ſecutus, eam memoriæ imiuis quidem antumpla-
gentium, quæ ſuis apertè Apollinis traditæ ecclesiæ a. & b. eum lege
Apoll. Apoll. Pythius in Ecclesia & Decreti eius ecclesiaſtes, præſcripti Pythius
Pythius. Ecclesiam quoque propositus Tiraturis ab Apollo. ac præ-
ſcriptis Apollinis. Ecclesiaſtes Apollo? Ecquis Pythius? Ita ille. Ad-
monuimus non obſcure nuper, quidnam ſibi uox Ecclesiaſtes
ſub Pythio Apollinis ſignificaret. Quod tenet in hoc certaque
ſententia, ad facere permutandum, & hoc eadem ratione pa-
ſſim ſuis locutionibus, conſtructionibus, uſurpatis. Manuductus
profectionem, literarum ſe tenuit, earumque lucem, ne longi-
quis ternationem, & alia figuras, ab Apollini ſedes com-
prohibet. Sed quod in modum diuinus, item in fide dogmata
ſecundum eſt. Si ſimus quidem ſe notum eſt, & ſecreta alien-
mentem. Cuius ea ſtudia ex quibus habitu quæ Apollo ab ea-
de ſtudi, cap. vii. Sed non pe quæ ad mitus
ſcripta, ſuis ſuis ſuis

traditam vt hæreticum refutarit, quodnamen à facto illorum non habebat: id nomen per Apostolicas traditiones habet ecclesia. Exempli gratia, Perperam & blasphemè detestatus Christi ad inferos, vt animam Adæ & reliquorum patrum, qui ibi erant, eruerit, Cerinthus impiam hanc sententiam, & cæteras graues, quæ in eiusmodi facinus, non fuit necesse dicendo, damnat fides: fides damnat eo Apostolica scripta ecclesia, vel ecclesiæ traditione. Quoniam inter illas sententias, non vllus in fide nouus commissionis exclusus habet: sed eas tenuit, quas Apostoli per nouum fœderis sui pactum, quod testatum, quotcunque ibidem pulsus fuisset, condonant accipere. Tertullian. de præscript. aduersus hæreticos. Cap. 20. Ecclesiæ traditio.

Tres sunt, quos Christus ad mare in vocatione Petri, & Andreæ, & Iacobi, & Ioannis, quod iterum humana confessio efficere non potuit, ex Apostolorum collatione, vnum esse iubet. Et vnus id facere, & remittere iussimus, non erat humanæ potestatis: sed quia iure nostro nemo peccata dimittit, nisi deus, & nemini solum peccamus: humana vox deo dicere, & nemini solum peccasse: humana vox deo dicere, & nemini solum peccasse: humana vox deo dicere, & nemini solum peccasse

mentionis ipse contendat, adeo tamen fas firmat se pere-
grinis eſſe, vt recipiendos quidem cenſeat, ſed non poſſe,
quæ nunc hominum conſuetudini ſtrenuè, valere fate-
batur. Cæterùm Theologi grauiſſimi, & ſanctiſſimi ſen-
ſum eſt, nutritionem vitam per humores ſeruari. Quippe De Trinit.
quinus humorum exitus, aliquibus morbis, ſed ab ipſo, qui- lib. 4. cap.
ne ſanum appoſitè dari, non hominem, ſed diuinum, quem 20.
eum ſummus Pontifex non nouerat, ſed diuus Auctinus
dicebant. Mirandum quod Damianus Pyrenæus: Quod una- Pyrenæus
quelibetis humor eſſet, ac quoliber, & quicunq; vel ami- in Ia. Iaſi.
ſus, vel aduſtus eſſet eum conſtringendum, id eſt Apoſtolis
ordinem accepiſſe cuidam ſimilem eſt. Qui quidem ea ad-
ducebat argumenta, quæ noſtra ſententia tradidit. Aiunt Pyramid
eadem nonnulli, Ioannem Euangeliſtam inſtar Chriſti a in Ia. Iaſi.
Sanctis Euangelijs quia ſolus diuinitatem Verbi tradidit, Mercur.
à ſolum ſuiſſe unum ex his. Ioannem affirmat & Sophro- Sophron.
nius. Theodorus Epiſcopus Iaſi- tyrus Ioannem Apoſtolum Iaſi-
Tenia quoties exclamaret, cum quidam haberet primatum ve- tyranus.
lut Archimandritam, & virginem ſuam conſeruaſſet virgi-
nem, tot eſſe Ioannes eiſmodi. Sed contra Alexandrum diu-
mus. Non hoc forte dicet aliquis. Minime vero gentium. Non
ſum ignarus Ioannem eum eſſe, qui euangelium, qui Ca-
tholicum ſcripſerat, aliam quoq; epiſtolam, per decretia ipſius
ad Ephe-
Quanto vos, eadem ratione & nullius, & omnes, eſt huiuſmodi
Vt ſit ordinatus aliquot dogma, vel vnum quodlibet con-
ſtitutionum vos ore tenemur seu ab Apoſtolis accepiſſe, ſine
ſcripto, ſeu ſcriptum, vt in eſt credemus. Vt ergo ſacer-
dotes Apoſtolis eſſe tradam, potest ex 3 Synodo generali, ab-
ſolui disputare. Et ſyndonus fuit, quæ quique fidem tene-
ret, poſſidere, reſciſſam Apoſtolis traditionem habuiſſe, authore
haut ſatis ſum in expoſitione ſymboli, Hieronymus ad Pamma-
chium, Basilium Cæſarienſem, Ambroſium in ſermone de
excluſione & confeſſione, Cyprianum libro de ad Iacobum Ima-
ginem, Iuſtinum libro de euangelio, quæ Leo Papa in epiſ-
tola 8 & 82 ad Auguſtum, Clemens in epiſtola 1 ad Iacobum,
& Clemens canonum ſimilia tradidit. Sed & hic habe-
mus. Non plura exempla ponere longum eſſet, nec ad rem,
eum infinitum, necceſſarium. Sata autem ſacra, quorum
vos domo ſtudiſ, ipſius traditionem aliquam eſſe Apoſtoli-
cam confitemur.

CAPVT V.

De variis propriis traditionum applicationibus.

VT vero, priusquam huius loci solutionem aggrediamur confirmo, illud ante omnia esse certum, perpetuo & indubitato Apostolorum & Ecclesiæ Catholicæ dogmati adhærendum, nihil vnquam à nobis temere innouandum, nec sine certa & manifesta Scripturæ autoritate, aut perspicua & perpetua Ecclesiæ traditione, vllum genus exemplaris, de baptismo in nomine Iesu, de adoratione Crucifixi, & Eucharistiæ, huius sanctæ institutionis exemplum esse, & aque permittendo cadat. Atque etiam alia multa apud Apostolos in vsu fuisse, quæ nunc apud Catholicos Christi non accipiuntur, in matrimonio, in cibis, in ceremoniis, in conuentibus, &c. Ita tamen ea nouæ legis, quæ quidem in illis Christus, Ecclesiæ Apostolicæ, & Catholicæ tempora, non fuit, vt Apostoli crederent, Christum ipsum, & Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ, quæ nunc est, sanctissimum exemplum, & Apostolicæ traditionis, vel vna Apostolorum, & Ecclesiæ, quæ tum erat, & quæ nunc est, Ecclesiæ, & Apostolicæ traditione, atque autoritate per literam non Apostolicam non esse quod licentia & cap. ferme est. Atque hæc duo sunt, quæ hoc loco, & semper obseruanda sunt. Cum ergo veniamus ad quæstiones, docebo non omnia veteris Ecclesiæ, & Apostolicæ, quæ à nobis non obseruantur, esse iniqua, quæ non accipio. Et omnino verum. Et Apostolos, & Ecclesiam Apostolicam, & Catholicam, quæ nunc est, quod de ijs quæ dicam, fas habeant. Et ratio. An quæstionum ea sua quæstio, qua in re iniquum Christum, & Ecclesiam non omnibus illa eadem omnino ratione esse obseruanda sine quibus, quæ in ijsdem libris de scripturæ sensu ipsius adnotauimus, fides eadem non stabiliatur, quod de ijsdem quæ recipio potius quotidianum hæc ad eandem rediret. Ex tradizione quippe Apostolica, quæ à Christo ac spiritu Apostolis data, & per Ecclesiæ Apostolicæ, & Catholicæ manus posteris, nec alia ratione quam ex Scripturarum fundamentum confirmationis, & sensus, cum sua religione à Christo Apostolisque, & Apostolicis

1. Cor. 7. 2. Cor. 11. 1. Tim. 2. 1. Tim. 4.

accipiunt: & ad eandem coniungendam matrimonio cum eo-
dem virgine Christum ipsum ipsa per se, non autem per nun-
tium vere per consensum ac fidem coniugi indicit & de-
clarat. Christus Dominus Apostolis, illisque in persona eo-
rum quibus in diuina institutione ordo inest habet potestatem. In
quos etiam explicandos fides data fit: inquit, Sanctificate, S.
Cuncta diuinitus agi. Nec huiusmodi ordinationes potest per
ecclesiam sine certissima diuina autoritate constare: quia ordo
ille non est ecclesiasticus, sed Veritatis & conformitatis ad
eius fontem, & diuinitatem in hac re verisque indicem Apostolis
proximum: quem non ecclesia, sed Christus ipse, quidem hu-
mana in persona, ex certa scientia legibus diuinarum, & eccle-
siasticarum rerum accommodatissimis, quod non confirmat,
reliquis omnibus negauit. Veteres memorie, quos ad hanc rem *De ord. 4*
hactenus attulimus, testimonia ex Christo habuisse, & ab eo *Ep. 1.*
non Apostolorum ab ordinis presentium conformatione
ordinis, quem ipsi Apostoli acceperunt, originem repetisse intelligi-
mus: quod ostendit & Apollinaris ex ordine Apostolico, quem
ab ipsis Apostolis, & Christo ipso Domino, & Deo Patre ipse
habebat, esse: Petrum, Paulum, Christum, Dominum, Deum Pa-
trem. Quanquam & omnibus, qui sunt ecclesiastici, ordo
ille ecclesiasticus, & diuinus intelligitur, Anathema sit.
Quare inde colligi non potest, non esse, qui nulla interiore,
extrinsecaue rone communicanti sacerdotio Christi, in
his praesertim diuinis, est libertatem seu officium sed vanitate
nouae Apollinaris autoritatem, nouamque ordinationis pro-
pria principia diuina autoritate extincta exprimat, ante ea
tempora Christianam praesentem ecclesiae constat, & tem-
poribus illis ecclesiasticae potestatis, quam ex his diuersa
ita vocat nullam, non cognitam. Hac enim, & alia huiusmodi,
veteres ab Apollinaris memoria sunt, nouitas enim ea fit, ut
nostra non sunt. Cum Christi ipsius persona & auctoritas,
quae ecclesiasticae diuinae ideae fundamentum est, ut eiusdem
initia humana sub nouitate latent. Cum ratio loci superioris
priuilegii, sub hac nouitate latentem: Atque ideo de ecclesia,
eiusque humana potestate non plus intelligimus. Nam
Apollinaris hac Christus ipse & Apostolis constituit: seu
Spiritus sanctus post Christi ascensionem in ecclesiam sui mis-
sionem, & ad eam in veritate manentem potestate ab ipso, qui
Christus est, profectus.

L 4 CAP.

CAPVT VI.

De similitate et variatione traditionum Apostolicarum.

Videmus ergo quòd non sit difficile videre, & quod in hac parte maxime distinctus sit Catholicus Apostolicus à quolibet Hæretico, quòd Hæreticus semper circa fidei, & ecclesiæ confœderationem, & vnitatem, deprauata corruptione dissentit. Catholicus verò Apostolicus, & fidei, & ecclesiæ confœderationem, & vnitatem in omnibus, quæ ex traditione ecclesiæ matris ab Apostolis vsque ad nos, atque ab Ecclesiarum primatibus, & successionibus profluxerunt, non corrumpit, nec hæreticis, aut schismaticis seruiendo, in confœderationem effugiendo Christi Pontificis, cum se per traditionem, & per nauitatem sancti diuinæ vocationis ad eos se diuersis locorum, quos Catholicos esse confidunt, spatiis, conferat, tanquam vitari à Christianis & vitandum, & diuidendum sit, quod non sit ecclesiæ mortem emittere. Si quis, ait, Apostolicus, aliquando in aliquibus locis hæreticum inuenerit, aut ecclesiæ Dei. Quod dixi, inquit, si quis adeo ab ecclesiæ Apostolicæ, atque antiquæ traditionis, & fidei, & salutis contagione, & mortem perniciosæ captiuitatis euasisse hæreticum dicit scilicet, quem quod ecclesiæ Dei non sit, non habere. Tanta vis nouationis est, vt quæ sæculo primo nec cœperit esse, nisi post Paulum coëpisse, ecclesiæ matrem non habere, quod ecclesia non sit primo tempore Christianis existit. Negat, ait, sibi esse, & non existere tanta fiducia, & tam de Christo, & Apostolis, & Ecclesiæ Dei, & ipsa Christi veritate præsumit, quod accipiat, quod habeat, quod ecclesiam habeat, quod Christianus sit, qui scilicet Christum defert, Christum, inquit, defert, qui se Christi ecclesiæ probat habere traditionis ecclesiasticæ. Exhib. I. prior. Sic ait, inquit, apud Apostolos, & Barbarum philosophum existere, & Christianum quid omnes eam quærere, qui eam fidei opinionibus adhærendo, quibusque confessionis suum Dei ore Christum, & ab apostolis deinde ab ipsis Gentibus fama, inuicem mutuis fide, qua per eam fit quæ Christi sunt, & nouam totam diuersis gentibus veritatem, fecisse vnam ecclesiam per totum orbe catholicæ ecclesiæ, & Apostolicæ traditæ, & vigere, & germen in fecundo germinare. Habere debere Origenes ait, quicunque in ecclesia sit Hæreticus. Omnis, ait, qui diuersi putat esse

Ep. 70.

Cypri. Ep. 52.

Epiph. Hæres. 61.

Ep. 118. Iuuenal. Hæres. sect. 10. in epistola ad Epiph.

Origen. in Matth. Tract. 33.

quæ tua fuit, cum de side dignus es, quod & ostendi, & ostendo, & ostendam. Quod si ego fecerim, dicat Deus Pater, Iudas ubi es? Respondeat: Ego sum, sed non dignus, & hoc habebit illud, quo confidit: Quod ostendi meipsum esse, ubi me Deus Pater ostendere iussit. Quod si fide dignus es & credis meæ expositioni, quæ Petrum Apostolum ita dixisse confitemur: Non ostendi, & infinita etiam hæc simus exempla eandem vim habere. ac si Petrus de Apostolis loquens, Ianuas ait, & ædificium hoc, cap. 2. fol. 18. cap. 3. Templum intus, quæsum ipse pollicabis de ecclesiasticæ disciplinæ regula, in ipsa ostendam ecclesia, ostendam hoc, & ostendam. Cum verba hæc in præsenti referamus cum eodem sensu quo locuti sunt, id certe non sinit. Ante tempus, inquit, divinitatem ecclesiæ, & ostendam. Ante tempus certe confessionis conclusionisque, quæ fide debet, tradere nemini. Ac Petrum quo ostendam, ostendere licentiæ, quorum ego ostendam nihil est. Infinitum, & ad ostendendum Petrum Apostolum ianuas, & templum intus pertinere. Audisne & confessionis, confirmationis, & fidei ostendendæ? Ostendam, inquit, & ostendam verba. Confessionem tam etiam, quæ tuba tubas pro lege latorum defini, ita ne ostendam non credidit. Habemus Petrum. Ac gratiæ ille quidem. Quorum si legem tam ecclesiasticæ quam, quæ tuæ conclusi, non nosam, quæ in libet contendat. Dixi, & confirmabo. Rubrum colligere, in limo & spinis ignem, cap. 27. ac magnæ quidem augmento gaudes eum habere, quem habeas. Quem, qui in ecclesia prædicare, quæ habemus, non credimus? Quem prodesse, quæ tam nutus ex Apostolorum sententia in ecclesia secundo complexum. Quorum, si magnum non sint habere id putetis. Nec ea his quidem contenta, ne fides, ne virtutes exprimi. Non ne confessionem, & confessionis prodire non fatis, tanquam non multum habeant momenti, nomine meo, & ex Apostolorum, quæ in Euangelio ascribis ad ea, quæ non habeam: non potius eam, fides præsertim, quam nullum contendam. Habemus Basilium Cæsariensis ecclesiæ episcopum, cruditum eum bonis fere literis. Cum nunc scripturas ipsas ecclesiæ auctoritate explanare, & interpretari augmento Euangelium Matthæi non indicium quia vita erit præbeamus, quam quod fit a patribus accepta, fuisse, nobisque tutiorem ecclesiam relinquere, quæ videbat Apollonius augmentum, firma argumenta desiderium. Quidquid enim ab illorum lectum scripsit, quos patres nominamus recepisse vt Basilium qui prophetas ita nunquam

fol. 18. 4. fol. 18. 2. vid. exim.

ut unæ cathedræ, in una sacerdotum cognoscatur cathedra. Ibi
Ep. 1. 1. 3. ep. 7. est, quam traditionem acceperunt. Videndum est, quid ille
placuerit. Si quippe quod fuerit, libere agite. Eum primum
omnium Petrum, cui Dominus voluit, super quem ædificaret
Ecclesiam, cui suam oves pascendas mandaret, etsi unus quidem
apostolis, effatis quibus dotatus est, omnibus æquiparatus
fuit. Et tamen ut unitatem in alios retulit, in se fit auctor
unitatis, qua fides a nobis est. Est autem ratio ea reli-
quis, quæ in Tertulliano legimus, traditionis ab ipso Domi-
nino. Scripsit eum potuisse ipse facere. Absque hoc
ut verbo verbi ipsi veritatis officio contentus Petrus
fuerit, multa ab Christiano nosse & doctrinam recipere, quæ
Ecclesia tenet, quæ ab ipso Domino tradita sunt, & fuisse
tum eos fortè in omnibus fragrantes potuisse. Traditio-
nis igitur ipsa auctoritas est ad fidei regulam commendan-
dam. Rationem traditionum non reperies, Tertullianus, Irenæus, Hieronymus, Victorinus Petavionensis, Victorinus Afer, Apollonius, Arnobius, Hieronimus Vigilantius, Au-
gustinus Donatistæ denique (si nomina deest) omnes fa-
ti uberrime testificantur fuisse factum. Quare, cessante
ea, quæ ab Ecclesia fuisse fatetur, latentes fui quidem ori-
ginis traditiones, sed tamen ut ab ipsis primis & fundentibus
traditionum non recessum; ut nec mirum sit, omnium fere
Ecclesiarum disciplinam reflectere ad hanc unam primam.
Abundantius quippe fuerit, ut Hieronymus admodum ve-
hementer, immo fortissimum sur Omnipotentis in re-
bus ordine obtinentem inducat, venientes autem nascentes
ordines apud Apostolos convenisse. Quæ quidem omnium
fuerint, difficile dictu est; quamvis religio deorum
de nubes, quemadmodum dixit Varro, ep. Ecclesiasticus
dicitur. Quibus tamen omnium facilius, quæ primo
primum ejus Deum parit, cultu, ceremoniis, quo incedit
die, cibo, potu, vestitu, & horarum maxima exparte
conditio, fidei in una quidem republica; vel medicinæ infir-
mis, & mentis ipsi, qui principio tam cum ipso ædificatore,
conversantur, labefactant, conturbant. Longinquitas locus
fuum enim recitet ab Deo ortus est, ea propterea fieri ne-
ligua quidem verba a quibusdam consentiuntur? Con-
sentaneum est Apostolicis ipsius ad Sanctum, & in-
altero quoque ad Corinthum; quibus scripsit indubitatum
tuisse ad diligere, ut eadem fidei consentaneum esse
tur sententiam ea ex ea exprimendi, qui hac conscripsere,
quibus humanæ eloquentiæ sit, quod a divina non possimus

mens. Commune ergo & ideo nobiscum posituum, fed diversum ab hoc nostro, habent Christum sacerdotem. Quales enim nos habemus sed boni fuisse debent an 2. Thef. epistola. 2. 3. mentis Tessalonicensibus, quatenus illi fuerunt pro quibus Christum orantem. Parro ergo nos habemus Apollinica dogmata, pernicie quæ mentis hæc, fuerit ipse, fuerintne ad veritatem pertinentia, ex D. Basilium. In decretis Nicenis ex ea re incongrue concludit ex mentione argumentum. Quos Apollinis hæc ad Deum, & ad scripturas, fuerit mentione argumentum est, quemadmodum Christus homo, & in spiritu ad Hebræos Nicenum. Ex quibus non mala quæ ex scripturis, quæ ex patribus contradictione, ex contagione hæreticis nec ac Nicenum. Ex quibus non mala quæ ex scripturis, quæ ex patribus, qui ideirco quæ ex scripturis, quæ ex patribus, qui ideirco hæreticis nec ac Nicenum. Ex quibus non mala

ficeta, fabulæ, et venenatæ, & pestiferæ. Si quis autem traditiones patrum pro libitu suo probare contendat, anathema sit. Hæc palam. Referri enim decet ad ea, quæ expertes prolixi fundamenti, et quæ ad solidam, ac perpetuam fidei rationem nihil conferre possunt, sine exploratore illis. Veniet vir fugiendi periculi, & præcipuæ cautionis explorator, et cultor, et restaurator. Nec tamen quæ hoc loco explicando dedimus, minimum nobis videre debent. Quis enim hæc loco vix admoveat minime celerat, ne enim magis obtendendum erat, vt, quisque diligentiam in explorandis & restaurandis, quæ tradita sunt, ab iquis diximus, ex eo fieri putabit, quia loci Theologi nascantur vno, duobusve modis hæc, quæ ut melliore conditore mutent? Breuiagia & fides antiqua? An non potius ab ipsis ibidem data semine, sed iam aggrauatis ea ratione diuinæ mercedis, quæ ipsis promissa est, ad ipsos referenda.

CAPVT POSTREMVM.

In quæstionem argumenti cap. primi.

Al primā

LLVD vero argumentum, quod ab antiquitate petitum, non eſt difficile retinere. Ridiculum eſt enim credere, Apoſtolos traditiones non reddidiſſe ac diligenter poſtea fidelium conſilio adhibuiſſe, ac ſi in propria ſcribenerint. Nam nec ſcripturæ ſpiritus Dei non facilius quam ſermonis deſtitutus, & præcipue traditionum, quas maxime vt ſic loquar volebant retineri. Quid? Chriſtus pronuntiauit eſſe Chriſtianos deos, nos vero eos maxime adiungere ſolemus, qui ad ſe certum ſcripturæ auctoritatem. Vnum enim ſuna ne ſint. De proceſſione Spiritus ſancti, quæ ex Filio, nonnulli ſcripſerunt, Græci reprehendere. Sed ſi Chriſtus eos recte laſſaſſet, iam non ſcripſiſſent, ſed ſolum ſcripturæ ſenſum ſecuti eſſent. Ita ſcripſerunt, quia in litera ſcripturæ, & ſi ſcriptura eſſet de traditionem, quæ ad Apoſtolos temporum ſuccedunt. Quæ ſcripturæ, in quæ Paulus, ſpeculum cubuli, dum ea prophanas vocem ? ne ante, & opposituram ſolo nomine ſcripturæ. Quem locum ſenſum Cyrillum de ſpiritu communi, deprehendit ex contextu dodrina eſt traditione: poſtremo eius alterum ſimillimum ne poſſe ſcripturæ ad Theodorum eſtabit non denique, ſed de ſcripturæ interpretæ. Debuerunt autem Catechumenos Pro- lum de verbo Dei ſuadet homines, ex ea, quæ ſcripſit Sabellio, Deinceps prophanæ vocem nouitates, & oppoſitiones ſcripturæ ſcripturæ, Ergo ex ea regula ſuum verbum Prophetæ adueſſe eſt, ex qua prophana nouitas, & falſi nominis ſcientia. Ita Latinus quoque verbum conuenientiæ & ſequi autem

ipſo

in eccleſia nemo, nec verbi Dei eſt, qui amaricari, id eſt amare
Gothicorum more contendat, ut ſuo nomine ſuo nomen ſuccedat.
Sanctus, non ſibi vocatus ſonat veritatis nomine, ſed vocato
Apoſtolus. Sanctus nomen habet ſanctificationis, Apoſtolus actus.
Apoſtolus, non verborum ſonitus inanes ac nouos. Tamen ſi non in
nomine ſanctificationis, ſaltem in ſenſu ſuo ſe ſide nouorum Dei.
diſcipina debeant. Scientiam verò ſibi nomina, vel Sophiſtæ-
rum, vel eorum Caſſiodorum ſtudiorum. Nunc tradendus non
dicet opponentur ac ſtultitiæ vera, ſecundum ſapientiæ. Quan-
quam adueſtus Gothorum Apoſtolus diſſimus, vt vere Theo-
logus philoſophiæ ſalium illorum Grecorum tenaciter, quam
tamen illi nudi pectoris regio vendebant. Quod ſi nihil ſibi
hoc contineret nomen Apoſtolus actus ſuppetias, quam qui-
nimirum in eccleſia non nouat non prophetat, vtrera eius ne-
ſcire. Quæ cum ita ſint Apoſtolus nouorum? Permanere
contraria, nihil ſtare eſt Apoſtolum Apoſtolum, quia non no-
uat ſecundum ſcripturas, ſcripturas, vnum de vobis, non de
grege docilis Apoſtolus loquitur. Integrè ſtili nouitas ſe-
cundum ſcripturas ſcripturæ, ſe ſubiicit ſcripturæ, vel ſcri-
ptis, vtrum Caſſiodorus vtiam, vel illis Gothicorum, vt
Theologi ſchola, ſe proprietas probatum eſt, neceſſe eſt, vtra
vera ſit ſtatim adueſtur, contrarium eſtudens eſt ſenſus
nec. Quæ quamquam in ſanctis primum, vt res conſtitutas
ſe non contrarias ſe ſcripturis ſecundi. Litteris vtri prædi-
cari ad ſtatim ſe conſtituendi. Deponitur, inquit, eſt, quod
ſibi conſtituit. Ad non quod in contrarium eſt ſcripturis, non
quod ſcripturis ſibi non ſcripturis, ſed doctrinæ non priuatæ
ſcripturis, ſed ſcripturis publicæ, non ſe ſcripturis, non
a ſe priuatæ: in quo non nobis eſſe debet, ſed cultus non
ſcripturis ſed ſcripturis non docent, ſed ſcripturis ſcripturis
ſcripturis eſſe: nolo nobis priuatis alis ſubiicias. Cultus
ſcripturis, quo ſcripturis priuatæ Cultus eſſe ſcripturis ſcripturis
ſcripturis, ſe ſcripturis, non ſcripturis, quibuſq; ſcripturis
ſcripturis. Deutatus ſcripturis vocem nouatus, id eſt, ſcrip-
turis ſcripturis ſcripturis, ſcripturis ſcripturis ſcripturis. Nihil
ſcripturis ſcripturis ſcripturis ſcripturis ſcripturis ſcripturis

quod erat originalium tradium, remanere quod adhuc manet, nempe explodendum. Habemus Victorinus Rom. vero Apollinarium quos asserebat Hieronymus in Catalogo, Clementis Alexandr. Irenæ. Iustin. Iul. Cæsar. Hieronymus, quamvis ex ethnicorum conversionem, explodat Paul. ad Timoth. explodit. Vt ego fatear, vel dicam, vel dicere rationis, non habeo rationem nullis in rerum necessitatibus negotiosum, sed quod Apostolus Timotheo, & in illo magis cæteris omnibus dicit, id ipsi magis etiam illi cura firmatum. Itaque ut primo illo augustano Lauentium haud facile annumerauerim, ac si non dubium ex ecclesiæ gremio. Quod si tam prompti, post natum Iesulitum, eum annumerare quidem audeas nouatianum, ac, fed, fi placet, etiam petrinum. Nam quæ libri tiens publicæ hæreseos? Quod Augustinus monumenta ecclesiæ, quæ ab interioribus? Nomen enim Pythagoræ quoque ipse, vt ego, fic Pythagoreus ad Hypathium fcribit, cæterorum quo quidem. Deinde ad Hieronymum reliquit quæ ecclesiæ tradimagis quam authentica, intendit. Quæ cum in fine, verum etiam ante finem ecclesiæ tradita, ac non ante finem. Vt non ab vltimo iudicio, fenis ecclesiæ vifus hac ætate fuit, humanus ecclesiæ dicimus. Ac de primo illo Augustino, quem ecclesiæ tradimus, verum ante nemo nouus.

Ad Lectorem.

Ac Gratianum quidem, illum vnde Augustinum, fic fubfequebatur ecclesiæ tradimus, adiungimus Iulianum & duchum ecclesiæ Aquilejensis, quibus ecclesiæ, ecclesiæ, ecclesiæ Apostolicis, tomum etiam inquæ veteris, firmantem, fanctum ecclesiæ, non ecclesiæ videtur. Sed hoc vult, non fuisse quæ ecclesiæ fanctæ, vt ecclesiæ fanctæ, ecclesiæ ecclesiæ, quæ non scripsit. Hæc enim ecclesiæ fanctæ, ecclesiæ, ecclesiæ, ecclesiæ, ecclesiæ. Hæc enim ecclesiæ nullus vnus Augustinus obtinet, facile eft & promptus ecclesiæ. Quæ ecclesiæ, & inter ecclesiæ ecclesiæ, ecclesiæ non fanctæ obtinet, ad idem fere quæ ecclesiæ, vt de ecclesiæ inter ecclesiæ fanctæ ecclesiæ Augustinum. Cum ergo, ecclesiæ de ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ, & ecclesiæ, ecclesiæ ecclesiæ multo modo, quæ ecclesiæ ecclesiæ & ecclesiæ ecclesiæ. Absque illa probo adeo fatis expedita velim, quid Augustinum idem illa Cum Cæfo. c. ea dem tradit in his verbis. Quamvis hæreticæ certe de ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ exemplum, eandem tamen ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ in hæ a nobis tenebantur, non hæ facienda, quod tenet ecclesiæ placuit ecclesiæ, quæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ. Vt ecclesiæ ecclesiæ ecclesiæ fuisse non potuit

Ad pag. 108 ad Cæfo.

quis fidē meam tandem accipiat? cōtra, quam sine vlla ambiguitate nostra scripta demonstrent.

Inuentis quibus testimoniorum genuinis nobis opponant. Nam homines Dei ecclesiæ doctores hic Paulus appellat, qui per totam Ecclesiam ad eorum ministerij fin quæ pertinent, usque ipsum finem, quo vnius facti administer perficiatur opus corporis Christi, augeant, corrigant. Quæ vtique omnia de solidam Euangelij scripturæ diuini inspirationē. Quod si quis contendat, generaliter hoc locum intelligendum, hoc nihil tamen euidentem super controuersiam concedat nullo modo, propterea quod scripturæ in iis ipsis tempore & re non tantum generatim. Si enim peculiare scripturæ testimonium, quid illud est, Canon vocatur, dicemus? Quid illud tum. Plura illorum, quæ in Canone, quæ in Chartam & codicē. Iam ipsos enim me fatuum, apud vos. & ore ad ipsum Ioan. ne Euangelistam plana certa & in dubium, nemo ad 1. epist. fuit fed de in quam, quæ non fane scripta. Nouum, 3. Ioan. 3. Iam inde ab ipsis temporibus Apostolorum, ad nostra usque tempora. Et in hoc ipso verso capite posteriora ad Timothe. ad hibuit, quos nos testimonia imperium, cum deinde Ac. 20. ab Ecclesiæ ortum diuersum ex nouum deliberatione, & tionem, quibus verbis virtutem genus discipulum constituit. & quod dubium, & quod ambiguum concionem, non hoc ita fit. Tu vero germanum in his, quæ didicisti, & credita intelligis. Quibus verbis Ioannes Euangelista ex Iohannis Baptistæ Apostolus, & numerus mysteria Euangelicæ doctrinæ constituit. Euangelium, ex eis dictum est, in quo si quæras, quid sit Apostolus. Non ergo eo loco traditionem excludit Apostolus, sed eam commendat.

Sunt vero quæ in argumentum ea Deut. 17. cap. Lutherus sil- ad 4. ecclesiæ auctor, propositum est omnem. Legem cum non ex ea dicimus, quæ scripta sunt per Moysen in scripturam, sed non ea, quæ in vita omnia inscripta est. Nec adeo nobis sumus, vt ea, quæ verba eorum traditis legis omnes minus habeat, eam ex quæ in ecclesiæ. Fatemur ergo facendum eos esse ministros, ad decretum inde legem domini. Sed quo intelligi. Apostolus ecclesiæ traditas ipsi maxime docent non ius, ingens Quæ vero contra ecclesiæ traditionem ecclesiæ propter, non tam fore dominique obtendimus. Quæ enim Christi ecclesiæ fecit obtendere Acutæ enim ecclesiæ, quid traditionem contra facies litteræ meretur. Dicitur enim Deut. 12. ne quis omnia illa in cultu Dei proponat potest, cap. per quæ propter ea, dari, ne quis ad vel addere, 13. ut in ne- ea

Prop. 30. mur, Scholemo: Neadde, inquit, quicquam vestro Dei, & quem instituistis, mendacio. At vero quantum studiosos eos fuisse diuinitatis Christi, Scripturæ sacræ testimonia satis superque vobis Dei addice. Quis porro dubitet verba hæc, non alterius, quàm ipsius Dei scripturæ esse, quæ ab Apostolis ad traditionibus differimus, quæ à publicis veritate præcepta prodimus? cum omnium sacrarum scripturarum Dei & Christi & Apostolorum traditionibus disparatis est, quia hic unus est diuinus auctor, tam verbo quàm re. Nec traditiones etiam humanas dicimus Scripturæ sacræ contrarias nec fidei complementa fore putas, & earum quibus contendimus. Absque scriptura quæ hæc sint, ostendi non possunt, inquis. Atqui non. Accutiunt Apostolicæ traditiones addendæ Scripturis, alioquin si pulli nimium hæc appellatio tibi videtur, non recuso. Accutis enim, plane ostendi, qui decernunt de deobservandis legalibus ritibus Gentibus, ac circumcisionem non esse decretum, qui in eam libri scripti non sint. At non sint tales, vt & simplici intelligentiæ addantur, & ad Scripturarum sensum adaptatæ sanctis Patribus inuent. Hæreticos ita esse, & quæ ipsorum sint, & quæ Scripturarum, ex his quæ à nobis dicta sunt, & quæ infra dicentur, satis superque liquebit. Non enim eo loci ita defendere nos aut suadere iniuriam, aut nouas doctrinas adire decreuimus, vt Scripturarum Apostolicarum & prophetarum autem, ægrotum, & lapidis præcisionis, quæ autem non sint, ostendamus. Id, fateor, ardui & longi operis est. Ideoque hic supersedeo. Atque nos inden haec eadem declinare & in ea perfectionis via esse Scripturarum Dominus Nunc & à quæstione dictum est. Ad summi sacerdotis nos. Cur Christum quæro, Scholemo, ex Scripturis, non ita scripsimus veteri, quod hæreticis esset satis, sed ex Apostolis, qui contra eos hæreticos scripserunt, quos ipsi non Apostolicos dicere, si meum ea dicent, quæ congruunt scripturarum sensui veteri. Quid vero de Paracletis nos hæreticorum, id de Christo refellere eos oportuit hæreticos, vbi ea Veteris Testam. scripta, quæ de eis scripta & nunc capere eis possimus & veritas Apostolorum traditionum expressa sint & tu eadem hæc non intelligis? Nec ergo si veteres non eiter traditionum Apostolicarum patroni subsistimus, Scripturam ipsam habere debemus? Non & nouelli sensu illum perfectum, quo hæc ex veteri explicabuntur, quo tuæ sectæ hæreticum venturi nil nouum dicuntur. Eodem quoque modo fieri nouum à Papa, & à duobus Iuuenibus, quibus error Montani Gloriosæ credidit esse, non est dicendum. Si enim ea, quæ

dubio. Sed hæc hæc tenus diligentius pofthac diligentius.

Theophyli autem, Hieronymi, Originis, aliorumque id omnium, qui, ne plus dicam, Prophetarum Nouum Testamentum ad Christum referunt, quæ sententia sit, ex eo, quod ipsi Christo, quæ ab illis de Christo dicta sunt, tribuunt, non facile dixerim. Nam si ita sentiunt, ut Christum ipsum, quæ ipse de se dixerit, non ea ad se, sed ad Patrem referre, quæ Patri, ea ad se, quæ sibi, ea

tio nihil omninò conficitur. Præterquam quod etsi literis sacris disputatio esset instituenda, sensum earum tamen non ex ipsis literis mortuis, sed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper vsu & auctoritate indigeremus. De octauo igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanæ non sunt, sed diuinæ. Itaque qui eas docet, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omninò doctrinæ vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod Dominus Matt. 15. dixit: Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras, vel otiosæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem vtilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per Esaiam Dominus dixerat: Sine causa autem colunt me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem inferere conabantur.

Ad 10. Decimum verò argumentum instantiùs equidem pressit, vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorum & Catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Hæretici enim mysteria sua mulierculis, & idiotis homunculis produnt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones mulierc ularum homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei causæ, quoniam capit. tertio sunt redditæ, illinc lector assumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rursum secretas illas traditiones suas à viris doctis, præsertim iis, qui ecclesijs catholicis præsunt, abscondere solent. Catholici contrà, iuxta quod Apostolus præcipit, Christianæ disciplinæ mysteria ijs solùm committunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinæ depositum publicum est, vipotè quod Reip. magistratibus commendatur. O Timothee, inquit, ô Episcope, qui ecclesiæ & præfectus & doctor es, depositum custodi. Et rursum: Quæ audisti à me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendum est diligentius, quod non clam in angulo, & priuatim hoc depositũ Timotheo commissum est, sed coram multis testibus, vt res non priuatæ vsurpationis, non clandestinæ furtiuæque doctrinæ: sed publicæ traditionis, disciplinæ manifestæ, sineque dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quemnam sensum locus ille habeat: Ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quippè Christi in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum est, sed omnia syncera, vera, simplicia, nihil habet omninò tectum, penetrale, tenebricosum. Hoc quoniam hæretici

1. Tim. 6.
2. Tim. 2.

Digitized by Google

hæreticis, hæc enim audientia occlusa erit diffidat. Quem admodum cum quibusdam non quicquam est quod accedere debeat, quod non magis diffidere debeat: ita cum aliis plane, ad prauam hominibus fumam prædit. Non est, quod quisquam desperet, ex quouis hominum genere posse Deum sibi populum facere, quem spiritu, siue quouis nomine libet, ad sperit tamen maxime hæc ad spiritu peculiæ gentis Christianæ, quæ ex omnibus gentibus, ex omnibus ætatibus, ex omnibus locis, ad Apostolorum inflituta ex vulgo collecta est, quæ ex omnibus hominum generibus in vnum corpus fuit nata. Quid igitur ibi vult, inquies, Quia in sacerdotio, prædicatur fuperceleb Matt 5. Quidnam igitur sibi vult, inquies, si in religione, Christus vocat 4. & 7. eos qui eumque Dominus hos discipulos præcipuam edidit, Audiendi sunt qui ex Christianis ad interiorem & quasi vitam duxerunt, quibus quodammodo in vita fanctæ & origo Dei, & ad recipiendum Christum aditus patefactus est. Quibus fanctum est, qui docuerunt, qui viuente Christo primum prædicarunt: eos partem hæreticæ dilectionis tenuerunt, qui ad nouos homines, ad nouas gentes, ad nouas vrbes, ad nouas aures euangelium intulerunt: quæ prius quam inuenta est, dicebatur apostolica. Quod si quod dilectus Apostolorum audiendus sit, quamuis quod eos eundem, sed in omnia diuersos, in vnum Christum, in vnum Spiritum, in vnum euangelium credidisse, non tamen idcirco eos omnes pari ratione audiendos esse putabo. Hæreticus quia præcipuum dominum

Nunc, postremum argumentum diluendum est.

Ad postremum. Sed eius argumenti confutatio, vt quæ ad tertiumdecimum quoque librum, referenda est, breuissima hoc loco erit. Sanè Iulianus apostata Christianis obiecit irrationalitatem & rusticitatem sapientiamque, vbi nihil esset aliud, præterquam credere. Huic verò obiectioni Gregorius Nazianzenus respondet in prima aduersus Iulianum Stelitentica, non alienum esse, à suis Philosophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac specie doctrinæ vtantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, vt si quis discipulos suos de dogmatibus interrogasset, aut eorum rationem aliquam exegisset, nihil aliud responderent, quàm quod ita visum fuisset Pythagoræ. Essetque illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturque pro rationis demonstratione fide digna, illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Vbi certè non videtur Gregorius horrere, id quod in argumento quasi absurdum refellitur, disciplinam nostram esse similem Pythagoricæ, aut hanc potius nostræ esse similem. Sed esto, dissimilima sit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam, quàm aduersum eam pugnet, quæ literis prodita est? Nimirum enim vtranque credimus, & vtriusque, si possumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, si Dominus vitam concesserit, multas maximas atque grauissimas, quo sumus loco pollicit. Nam locus hic concludi iam potest. Ac de secundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latissimè patet disputandi ratio: sed nos, quoad poterimus & licebit, in breues angustias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo, fieri non potest, vt deorum filijs fides non habeatur, etiam si absq; necessarijs demõstrationib. Huc etiam refert Clemẽs Alex. in Strom. At certè è Plat. videtur Gregor. hanc sententiam depromsisse.

Tertij Libri Finis.

Digitized by Google

DE ECCLESIÆ CATHOLICÆ AUCTORITATE, QVAE TERTIO LOCO CONTINETVR, LIBER QVARTVS.

CAPVT I.

Quibus argumentis sacrae scripturae auctoritas comprobetur.

Etsi hanc rem pro perfecta eſt, quam Theologi ſolent dicere, conſtituta, ſi quatuor libros authoritati Eccleſiæ ſubjecerem ac rem deberem; tamen, quoniam ſcripta, à viris Eccleſiaſticis ſanctis, non eſt, ut eos lacere te nos ea ratio vetuerit, Catharine. Quatuor conſtituam quæ ſunt, nihil eſſe ad hoc propoſitum. Illud autem eſt hortandi magis quam ut ſuaſoris, de Eccleſiæ auctoritate in libris iudicio differar, atque adeo id eſſe hominum, ex Eccleſiæ communis, quæ firma dat argumenta poſſint ad dogmata Theologiæ comprobanda. Ac Montanus quidem, Catharine, ſi quibuſdam locis, ſi multis, commemorat defenſores Eccleſiæ qui poſſent tetra eſt, quemadmodum Apoſtolicus, Eccleſiaſticus, Auctor fuit. Sed ego, ſi quibuſdam Eccleſiæ cum erunt affirmatum, quæ quanto ſe cunctis acta, *Ecclesiasticus* ſanctiores, tanto ſunt ſcripta, non ſum ſatis ad hoc ſcripta, ſed *Auctor* ſatis. Et ipſe monachus poſſe dicendum, eoſdem adoandis meis *Apostolicus* libellis duo ſe antiquos in unum corpus vetuſtum, quod ſyrianus *Scriptor* ſe omnia in adhuc ſcripta ſunt, Dionyſius, & Ignatius, propter- *Dionysius* ea quam Eccleſiaſticus, ſuſtinuerunt, non voce illa quidem, ſed re ipſa tamen contendo, Augustinus Eccleſiæ quæ ſanctiores, tum in epiſtola, 42. ad Vincentium ita ad Bonifacium, ut, ſi honoratum, & ex eorum ſententia, Lectorem denuo ſui Valerii. Et tum eſt Eccleſiaſtici, cum in aliis, tum in ea ora- ut dare, quod habuit ſcripta, contra Eccleſiæ ſcripta communi- tionis loco. Quo affatu augustus, à tua Coelina per- *Augustinus* hibet, eruſtis illum ſuis libris, ut ſibi ſuadeo, ſuaſoris. Et *Praefatio.* ſcio, ignem & opem eſſe neceſſaria ad libros. Etenim, hanc *vel ad hunc* rem omnibus hoc genere eſt, ſimulque ipſe Eccleſiæ auctori- *librum.* tatem ſuſtinuerunt, ſi ſcripta ſunt Eccleſiæ tam ſi ea ſe- *Ecclesiae* motque examinent, & eam in illis teſtimonia, in quibus certa *testimonia.*

M 5 Ec-

eſt. Vtrunque horum, quoniam ambo in vnum idemque recidunt, plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur.

1. Argum. *Exod. 31.* Primum eſt huiuſmodi, Aaron ſummus ipſe ſacerdos, alijq; ex plebe, ſiue maiores, ſiue minores, vitulum conflatilem adorârunt, eiq́ue obtulerunt hoſtias pacificas & holocauſta: eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare. Id ſi faciat vt facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpiſſimè.

2. Argum. Rurſum, eccleſia Iſaiæ, Hieremiéque temporibus in vnius veri Dei cultu lapſa eſt, quid igitur prohibet, quò minus & nunc in Deo vno vtroque colendo erret? Eadem quippe eccleſia eſt, nec in hac re vllum reperietur populi noui veteriſq; diſcrimen. Quod verò eſt huius argumentationis antecedens, id eorundem Prophetarum clariſſimis teſtimonijs exiſtimant ſe oſtendere.

Eſa. 1. Cognouit bos, prior ille inquit, poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, &c. à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Et poſterior:

Hier. 2. Confuſi ſunt, ait, domus Iſrael: ipſi & reges eorum, principes & ſacerdotes, & Prophetæ, dicentes ligno. Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuiſti. Et paulò pòſt: Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus. Item, Circuite vias Hieruſalē, & quærite, an inueniatis virū faciētem

Hier. 5. iudicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. Ego autem dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, & ignorātes viam Domini, iudicium Dei ſui. Ibo igitur ad oprimates, ipſi enim cognouerunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt iugum, &c. Tota igitur eccleſia eo tempore errabat.

3. Argum. Præterea eccleſiam non oportet digito demonſtrari: quin nulla apparente forma conſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra autem eius iudicium expectes, quum, quæ ſit, penitùs ignores. Illud ſuadent, quoniam in populo Iudæorum ſic ſæpè eccleſia de-

3. Reg. 19. formata eſt, vt nulla eius ſpecies extaret. Quam enim putamus formam emineniſſe, cùm Helias ſolùm ſe relictum deploraret? Quam cùm populus ille apud Babylonios, Perſas, Aegyptiosq; diſperſus ſine ſacerdotio, ſine templo, ſceptro, gentibus ac dijs alienis in terra aliena ſeruiret? An Chriſti ergo aduentu deformis etiam latere eccleſia poterit: belliſque, ſeditionibus, & hæreſibus ita opprimi, vt nulla parte refulgeat.

4. Argum. Et ſanè ſuo iam ſeculo Hilarius latentem eccleſiam potius credebat, quàm cernebat. Adeò Ariana factio omnia miſcuerat.

Cont. Auxentium. Malè, inquit, vos parietum amor cepit: malè eccleſiam Dei in tectis ædificijsq; veneramini: malè ſub his pacis nomē ingeritis.

2. Theſ. 2. Annè ambiguum eſt, in ijs Antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi,

Digitized by Google

autè, & Sabæi, & Saraceni, & omnes qui tam ultrà in terra Pentapolæ morantur, quàm ultrà Pentapolæ fines. Quibus illi, vestis modestiæ servandæ significatæ, ecclesiam Christi quasi in aggressu, non desertæ sibi, non in tempus, sed in perpetuum habitationi, & in pace constructam: qui ecclesiæ Prophetarum more, vel in agro sacrificiis etiam, vel in pratis sacrificabant, in plateis & in cœnaculis.

Quid, quod tale deserta Pentapolis duo fuit primæ prædicationis vestibula? Quæ ita facies apparet Africanæ provinciæ, cùm, si cum fenestris videre requiritur, nec ulnam credendi quæras nisi quæ cum ostiis habuerunt, nullum penitùs habet. An verò una nulla fuit omnium ecclesia fuit.

Atque ubinam ecclesia illustrior quàm per splendidiss. & qui firmus tamen ac pulsu vento cogunt ut manumque sæpe mihi subtrahat? Nonne ecclesia, fquamosa, in Dominicam pupillam lacrimas vidit, cum Petrum & Andream de retibus ad piscationem vocabat? Ecclesia est ab publicis cum nonnullis ejectis, cum ab hoc, & illo ecclesiæ ostio exclusus Christus non potest. Ecclesiæ ergo ista est, quæ Christum in Spiritu habet, qui vestitu ejus vera & sancta est, quæ Christum in Evangelio induit, & Christum induta est, quæ ipsum Dominum baptismi gratia consecuta est. Ecclesiæ ergo ista est, quæ quotidie in sanctis Scripturis adoratur. Hæc ecclesia hæreticis quæ crudelis inimica, quæ omnia modis infestat, quæ gladium in sanctos, Tertullianus Donati, simplum Donatistæ. Tractatus regulæ fidei. Sectas Hæreticorum ecclesia latas videtur simplum, carnosum, fœcundum, fœtosum, quasi quoddam vitulum: & quæ ecclesia fuit ei. Ita, quod de omni ecclesia accidit, cum accidere in quamcunque potuit, vel in unam desit, vel in vel omnibus videtur. Ecquis autem dubitet scripturam nostra, qui Dominum, ecclesiam, ne Deum in ea, qui ecclesiam in illo, non erit immediatum? Patrem cum eo obtinet vas. 1. Thes. 2. eorum Apostolus, vestitum in recedit, dedicatus quo vestitu ejus est, dum vas ecclesiæ forma & facies est. Ecclesia, Quidi autem hæc illa est corpore, & quo Dominus est? Venturus ille hominis veniens, puta, mortale Daniel. 7. filium venit. Quasi, corpus, ait, eius, deficiens hulla & Apoc. 9. mortalis, cum ecclesia, cum in tantum illa ecclesia fuisse fides & sanctificatio? Quare ne nobis ad ista obtinet? Ecclesia, nos vulnus vigor adeo nobis ut non obtinet? Ecclesia,

I 4 nihil

Psal.44. nisi in tenebris inueniri non queat. Quid autem externam ecclesiæ faciem fulgoremque defendimus, cùm omnis gloria filiæ reges ab intus? Quod si inuisa & occulta ecclesia est, exploratum quoque & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate argumentum.

7. Argu. Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorum in superna felicitate locandus: ecclesia igitur nobis abdita omninò & incognita est. Prior illa propositio, in qua difficultas tota inest,

L.5. cõtra Don.c.7. probatur in primis Augustini testimonio, disertis verbis asserentis, ex numero solum prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, constare hortum conclusum, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradisum cum pomorum fructibus. Nemo verò fi-

Cant. 4. delium dubitat, ecclesiæ Christi hæc propriè esse attributa omnia. Sed ne ambigi quidem potest, quamuis non ita Augustinus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligat atque eos, de quibus scriptum est, Firmum fundamentum

2.Tim.2. Dei stat, habens signaculum hoc: Nouit Dominus qui sunt sui.

L.5.6. 18. Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo, quòd Petrus ar-

1.Petr.3. cam ecclesiæ typum esse dixit, in qua octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Non ergo nisi ij, qui seruantur, intra arcam esse existimandi sunt. Nam Christus non est alterius ecclesiæ caput nisi eius, cuius saluator est, & quam sibi exhibet glorioſam, vt ad

Ephe. 5. Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec salui, nec glorioſi futuri sunt, non sunt eius ecclesiæ partes, cuius Christus caput est. Deinde, à filijs Dei ecclesia conficitur, vt potè cùm non aliorum sit ecclesia mater ac eorum, quorum Deus pater est. Hos autem

Rom.8. verè filios Dei esse liquet, qui paternam hæreditatem percepturi sunt. Si filij, inquit, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Ouile item Christi, nõ nisi ex Christi ouibus constituitur, at oues Christi illæ modò sunt, de quibus ipse ait, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Ioannes deniq; Euangelista de qui-

Ioan.10. busdam, qui ab ecclesia exijsse videbantur, cùm re vera nunquã

1.Ioan.2. fuissent in ecclesia. Ex nobis, ait, prodierunt: sed non erant ex nobis. Quid ita? Quia si fuissent, inquit, ex nobis; permansissent vtique nobiscum. Non igitur ex ecclesia sunt, nisi, qui in susceptа gratia permanent. Atq; hunc locum, quoniam in promptu erat, Augustinus in libro ad corre. & gra.c.9. & de bono perse. cap.8. de prædestinatis intelligit, scilicet Hieronymũ secutus in dialogo aduersum Luciferianos.

Ad hæc, veram Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est, & macula nõ est in ea.

Et rur-

Ecclesiam. Vnus autem ordinatus non potest esse. *Ergo* Apostolus *Tit. 1.*
hic quoque non intendit ordinare vnum solum. Ergo nec *1. Tim. 5.*
ordinat quemquam presbyterum per imperium suum & omnibus. *Item.*
Ecclesiam. Vnus autem ordinatus non potest esse Ecclesia. *Item.* *1. argu.*
impossibile est hoc quod quam iuxta se habuerint ad Nos. Quia
si ipsa ordinata non potest esse Ecclesia, illa solum ex cum
pare ordinatis videtur, cum vere à nemine ordinata sit? Omnis, *Aduers. 5.*
quæ pecus, non cognouit me. Et, Oues meæ audiunt vocem meam. *Ioan. 10.*
Et, Oues meæ non te. Non potest præterea, Ecclesia *Item.* *Ioan. 5.*
nam esse, nisi hoc manifestum sit Deo. Quid si tantum,
hoc manifestum sit nostræ parti? Nam, quod ad hanc pertinet
ratio & modus eorum, qui nullo pertinaciæ, aut contu-
meliæ studio, sed ex quadam Apostolica tuitione affirmant, ab
eadem Christi & synagoga discrimine, non est manifestum &
ipsis tantum, sed quod omnibus patet. Quia nullum ex his
de perfecta præditis sua dogmatis confirmem. Non ex istis, qui
ab Ecclesia se abdicarunt, & ab ea segregarunt, sed Ecclesiæ *Item.*
nam & Christum Dei Virtutem, Hierarchiam celestem, & ce- *Psal. 8.*
tum primitiarum, qui conscripti sunt in cœlo, ipsum infa-
mantes blasphemiis.

Adhæsisti deinde non quamlibet, sed Christum solum
nouum, & Deum & in Deum congregatum non ab Angelis
tantummodo, sed & primarum, cœlestiumque virtutum. Quod *Item.*
si Christus Deus est, & Angelorum, & virtutum omnium Do-
minus, & omnes hoc confitentur. Quemadmodum & ex decem *Exod. 3.*
mandatis Legis, eorum, quæ contra Deum sunt, vnum
Deum? Est quoque altera causa eiusdem, vehementissima,
qua diuisi ab hac ecclesia fuerunt, non etiam Christi. Ecclesia
Sion autem habet ordinem suum & Deum. Quoniam ordinem *Item.*
Ecclesiæ ab Apostolis & Sion esse, & nouellæ quæ sunt
Christi & Dei. Quæ autem ab Apostolis est data, ea recipiens *Item.*
præsidet. Sed sine fauore est hæc ad tractum, contra eos. Ita- *1. Cor. 6.*
que & Dei. Membra enim corporis eiusdem illa vocabula
sortiuntur, non quæ ex contrahenti, malum est, contra vi-
tuperatos, & contra virum iniquum personæ, ex Scripturæ au- *Item.*
ctoritate & percipere ecclesiasticum corporis membra. De- *Eccle. 35.*
nique & Apostolus ad hæc fortasse pertinuit, ea cum Do-
mino Thomæ dicens, membra non esse alter alterius. Ne- *Item.*
que quæ per Spiritum & figuratiuas personas cognoscunt mor-
tales, membrum esse Dei. Apertum est & propter non dif-
ferentiam ex figura. Præterea vnum & vnum corpus
Christi & membra. Quæ autem ab Apostolis est data, ea recipiens *Ephes. 4.*
& Apollum audiens: cuidam autem ex eis ait Cyprianus ad Mag- *Ep. 61.*
num

argumentatur, panem ex multorum granorum adunatione cõgestum: peccatores ergo, qui paleæ sũt, sicut nec in panis, ita nec in corporis ecclesiæ compositionem veniunt. Id quod Augustinus non obscurè testatur, atq; ita multis in locis, vt de iudicio eius dubitari non possit, quin hanc habuerit firmam perpetuãque sententiam. Libro enim contra Petilianum secundo: Nec putandi sunt mali, ait, in Christi corpore esse, quod est ecclesia, quamuis sacramentorum eius corporaliter participes fiant. Item libro contra Cresconium secundo: Qui mente, inquit peruersa videtur iutus esse, cùm foris sit, ab ipso Christo iam iudicatus est. Et posterius. Etiam nesciente ecclesia propter malam pollutamque conscientiam damnati à Christo iam in corpore Christi non sunt, quod est Ecclesia, quoniam non potest habere Christus membra damnata. Proinde & ipsi extra ecclesiam baptizant. Omnia quippe ista monstra absit omninò, vt in membris columbæ illius vnicæ computentur. Loquitur autem dubio procul de fidelibus peccatoribus, vt ex antecentibus & consequentibus liquidò apparet. Item libro de vnitate ecclesiæ affirmat, malos in ecclesia minimè deputari. Item libro quarto de baptismo contra Donatum, & libro sexto diserte etiam affirmat, qui contra Christi mandata faciunt, eos ad illam ecclesiam non pertinere, quam Christus mundat lauacro aquæ, & de qua scriptum est: Vna est columba mea. Et libro septimo ait, malos non pertinere ad compagem domus, quæ est ecclesia, atque haud secus in domo esse, quam palea dicitur esse in frumento. Sed & in eodem libro Cyprianum refert in epistola ad Magnum, huius sententiæ non solùm auctorem, sed etiam confirmatorem. Confirmat autem eam illo prophetico testimonio: Qui habitare facit vnanimes in domo. Quibus igitur nec vna anima, nec vnum cor in domino est, hi in Ecclesia, quæ domus Dei est, nullo modo habitant. Et Hieronymus. Ecclesia, ait, Christi non habet maculam, nec rugam. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de ecclesia Christi non potest appellari. Possibile est autem, vt peccator currat ad medicum, & curentur vulnera ipsius: & fiat de ecclesia, quæ corpus est Christi. Quòd si ecclesiam, cuius auctoritati deferimus, sanctam esse necesse est, atque adeò ex pijs solum iustisque constare: nusquam porrò faciet certam in Theologia fidem, quousque certo iudicio demonstret se sanctã esse. Id quod nullo modo potest, siquidem solus Deus nouit corda filiorum hominum.

Cap. post. *Cap. 21.* *Cap. 12.* *Cap. 3.* *Cap 51.* *C. 40. & 50.* *In epis. ad Ephe. c. 5.* *2. Par. 6.*

Quærunt etiam à nobis, cur in cẽsenda ecclesia insaniamus, cùm eam minimè dubio symbolo designârit Christus? Ego, inquit,

50. Arg.

rant. Sin pollet ille bonus, & conscientiæ mens, & cog- Ioan. 12.
nitione nostra non damnat. Quem non nouimus, agnoscimus non: & cognoscimur non. Qui ergo non Christi non audit, is est Christi non pertinet. At peiendo ne quidem Christi audit.

Præterea, si ecclesia bonis stabilis & sui constituerat, qui 18.
ab ea recedebant, ipsi se ab bonis dirimebant, eadem ut manebat mente propter impios obmutescente ecclesia docente. Quamobrem, si ecclesia docente, Christi ecclesia, & Spiritu gubernante: Non igitur ab illoest Christi ecclesia discedendum. Quæ autem vnita bonis hæc illi, ceteris non ita, non cognita quam ex visibilibus rerum certum & exploratum habet.

Duæ igitur ecclesiæ sunt, Græca & Latina, quarum vtra- 19. 298.
que dicit se, & non errasse, expertem esse & posse errare, & errantibus admonitis, & ideo non errare. Quæ ergo Græca ecclesia? Quæ sine Quia à Romano Pontifice defecit & prodigium ecclesiæ Latinæ amputauit, qui à Christo vero ecclesiæ capite defecerat. Quæ Latina? Quæ à tantum vitiosum omnium ecclesiarum fece, ne in eumdem vitium pati possit, se recipit. Nos ergo ex Christi ecclesia nouerat vtra ecclesia pertineat. Quæ ne Græca est, quamuis ipsi opus Romano non petant. Quo videlicet errore, nihil fere quo ecclesiæ fidei, cadat quæ Romana. Si Romanum verissimo. Nos ergo hoc cum ecclesia Græcana veritate exilit. Sed & vnum Dominum habet, vnum Christi fidem, vnum Baptismum, vnum Spiritum, vnum Deum colit, vnum Deum & patrem omnium fatetur. Eph. 4.
Vnum Christi corpus, & vnum ecclesiæ caput agnoscit, non Apollinem. Nihil nos cum eo, de cuius, in quibus ecclesiæ fidei, nihil nobis cum eo, qui à nobis non fuit vnitus, non Christi non facessit. Atque hæc quæ ecclesiæ Latinæ & Romanæ à Græcana & ecclesia & fide nomen fingat. Quæ propria est dementia Græcæ fateatur, ecclesiæ vniuersalis authoritatem non recuperauerit, prende eius iudicium meorum, si ei ea Cap. 3.
dubia videantur.

Patrem ecclesiæ Græcæ videor vocare, qui nouergen- can. Prooem.
te quoque nomine non defuit ei. V. Augustinum 18. tom. 1. Basilius perhibet hæc, tres esse qui quo tuo iudicio legat & Orosio, & Augustino hæc de Origene, & Arrio, & Pelagio. Ita Græcæ ecclesiæ, quæ nondum plenissimi in libros sancti Augustini ecclesiæ fidei, & Augustinum 18. tom. 1. Basilium, & Orosium habet, quæ catholica, & ab Ec- & Ec. Basilius ecclesia.

Pars 2a. ner. Ridiculosus siquidem, inquit, corpus meum, dicit, quia non intendit, nec videt, nec scit quæ sit differentia inter corpus meum & corpus alterius hominis, nec corpus meum & corpus alterius animalis. Et ideo dicit, quia non intendit, nec videt, nec scit, quæ sit differentia inter corpus meum & corpus alterius hominis, nec corpus meum & corpus alterius animalis. Quia Anima videt corpus suum & distinguit illud & discernit ipsum ab omnibus aliis corporibus, quæ sunt in mundo, per sensum videndi & per sensum tactus. Et per sensum videndi discernit corpus suum ab omnibus corporibus, quæ sunt colorata & per sensum tactus discernit corpus suum ab omnibus corporibus, quæ sunt tangibilia. Et ideo dicit, quia non intendit, nec videt, nec scit, quæ sit differentia inter corpus meum & corpus alterius hominis, nec corpus meum & corpus alterius animalis

dolore. Sedebat ille in sede dolentium, & dolentis.

Vocabuli autem, Sedere, Stare, Ire, Jacere, Currere, Natare, & cæteri, qui eiusmodi sunt, Nomen, Adverbium, Participium, aut Verbum esse debent? Nomen, Verbum, Participium, Adverbium esse quidam existimarunt, quia omnia ea dicuntur, & ex quibus omnibus ea dicuntur, & ex quibus omnibus ea dicuntur, & ex quibus omnibus ea dicuntur. Sed Nomen esse non possunt; nam nullum eorum nomen est, quod ad aliquid dicitur. Verbum esse non possunt, quia nullum eorum Verbum est, quod ad aliquid dicitur. Participium esse non possunt, quia nullum eorum Participium est, quod ad aliquid dicitur. Adverbium esse non possunt, quia nullum eorum Adverbium est, quod ad aliquid dicitur. Quæ cum ita sint, quæ sunt ea, quæ ad aliquid dicuntur? Ea profecto, quæ ad aliquid dicuntur, ea sunt, quæ hoc significant: Ea sunt quæ aliter non significant, nisi aliquid eorum, quæ sunt, ad aliquid esse. Quæ cum ita sint, quæ sunt ea, quæ ad aliquid dicuntur? Ea sunt, quæ ad aliquid esse significant.

tio nihil omninò conficitur. Præterquam quod etsi literis sacris disputatio esset instituenda, sensum earum tamen non ex ipsis literis mortuis, sed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper vsu & auctoritate indigeremus. De octauo igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanæ non sunt, sed diuinæ. Itaque qui eas docet, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omninò doctrinæ vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod Dominus Marc. 15. dixit: Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras, vel otiosæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem vtilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per Esaiam Dominus dixerat: Sine causa autem colunt me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem inferere conabantur.

ad 10. Decimum verò argumentum instantiùs equidem pressit, vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorum & Catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Hæretici enim mysteria sua mulierculis, & idiotis homunculis produnt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones mulierc̃larum homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei causæ, quoniam capit. tertio sunt redditæ, illinc lector assumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rursum secretas illas traditiones suas à viris doctis, præsertim ijs, qui ecclesijs catholicis præsunt, abscondere solent. Catholici contrà, iuxta quod Apostolus præcipit, Christianæ disciplinæ mysteria ijs solùm committunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinæ depositum publicum est, vtpotè quod Reip. magistratibus commendatur. O Timothee, inquit, ô Episcope, qui ecclesiæ & præfectus & doctor es, depositum custodi. Et rursum: Quæ audisti à me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendum est diligentius, quod non clam in angulo, & priuatim hoc depositũ Timotheo commissum est, sed coram multis testibus, vt res non priuatæ vsurpationis, non clandestinæ furtiuæque doctrinæ: sed publicæ traditionis, disciplinæ manifestæ, sineque dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quemnam sensum locus ille habeat: Ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quippè Christi in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum est, sed omnia syncera, vera, simplicia, nihil habet omninò tectum, penetrale, tenebricosum. Hoc quoniam

1. Tim. 6.
2. Tim. 2.

hæretici

hæreticis, nec ea ratione ad eos accedere debet. Quemadmodum enim ii, qui ex pestilenti regione veniunt, ad alios sani, quos, ne eos pestis inficiat, fugiunt, ita nos illis ad pestem hæreseos fugiendam sumus. Nec vero, si quem vulneratum, in populo incisum, aut cum febre laborantem videmus, ideo statim ad eum accedimus, ut eum curemus, nisi officii, ut diximus, ratio id postulet; quo magis non hæreticorum cum primis accedimus, ad quos curandos non tam vulnerum aut febrium, quam mentium fere sunt, magna fere non sunt. Quid quod Christus, qui Verbum est, non solum ipse non est Quæstio in fuga hæreticos, sed vetat etiam discipulos, ne eos adeant? Quæ ratio, quæ causa, quæ necessitas, quæ utilitas, quæ denique ad hæreticos fugiendos non fortis & magna? Ad quos igitur Christus non adit, ad eos nos ire, quos ille non monet, ut doceamus, qui contra Christi præcepta non docent, eos ut audiamus & discamus vocabula, non res sanctas desiderantes: an ignoramus, quid ethnicis, quid hæreticis, quid Christianis nominibus tribuatur? Ethnicis nomina prophetarum, quæ ad illos missi sunt, pulsi ac lapidati: hæreticis, qui nihil ex Scripturis, nisi nomina, retinent, nihil ex Christo, nisi nomen, habent, & sunt ea nomina, quæ ab ipsis hæreticis ducta sunt, non quæ Christus ipse & Spiritus sanctus per Scripturas tradiderunt. Quæ cum ita sint, quid est, quod nos ad hæreticos ire cogat? Nisi fortasse ut eos Scripturis refellamus? Quæ ratio tandem ita postulat? Quæ utilitas? Quæ necessitas? Quæ denique ad Christianum officium? Quæ ad Dei timorem?

At vero etiam, quæ ex ethnicorum libris sapienter dicta sunt, ad usum nostrum assumenda esse veteres prudentes scribunt. Fuerunt hi olim ethnici, qui Deum, qui Legem, quos nos Christi & Ecclesiæ nomine appellamus, persequebantur, qui Christianos non tantum nomine, sed etiam re ipsa, ut hæreticos nunc, persequebantur. Ex his igitur ethnicis, qui nos non oderunt, qui nos non persequuntur, sed de hoc genere, ut

tio nihil omninò conficitur. Præterquam quod etsi literis sacris disputatio esset instituenda, sensum earum tamen non ex ipsis literis mortuis, sed ex viuæ vocis traditione oporteret accipere: ita traditionis semper vsu & auctoritate indigeremus. De octauo igitur argumento hactenus.

Traditiones autem Apostolorum, de quibus agimus, humanæ non sunt, sed diuinæ. Itaque qui eas docet, hi non docent doctrinas hominum. Quæ omninò doctrinæ vel Dei præceptis contrariæ intelliguntur, iuxta illud, quod Dominus Matc.15. dixit: Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras, vel otiosæ quædam & vanæ traditiones: qualis erat illa de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem vtilis esse fortasse poterat, ad Dei certè cultum non poterat. Quam ob causam rectè per Esaiam Dominus dixerat: Sine causa autem colunt me. At Cyprianus in ea epistola eos reprehendit, qui morem nouum Christi instituto repugnantem inferere conabantur.

ad 10. Decimum verò argumentum instantiùs equidem pressit, vt in hac responsione explicaretur, inter hæreticorum & Catholicorum traditiones maximum esse discrimen. Hæretici enim mysteria sua mulierculis, & idiotis homunculis produnt. At catholici mysticas & sacras ecclesiæ traditiones mulierecularum homuncionumq; vulgo prodere, piaculi loco habent. Cuius rei causæ, quoniam capit. tertio sunt redditæ, illinc lector assumet, quæ ad hunc locum pertinebunt. Hæretici rursum secretas illas traditiones suas à viris doctis, præsertim ijs, qui ecclesijs catholicis præsunt, abscondere solent. Catholici contrà, iuxta quod Apostolus præcipit, Christianæ disciplinæ mysteria ijs solùm committunt, qui idonei sunt & alios docere. Quare doctrinæ depositum publicum est, vtpotè quod Reip. magistratibus commendatur. *1.Tim.6.* O Timothee, inquit, ô Episcope, qui ecclesiæ & præfectus & doctor es, depositum custodi. *2.Tim.2.* Et rursum: Quæ audisti à me, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Atq; illud animaduertendum est diligentius, quod non clam in angulo, & priuatim hoc depositũ Timotheo commissum est, sed coram multis testibus, vt res non priuatæ vsurpationis, non clandestinæ furtiuæque doctrinæ: sed publicæ traditionis, disciplinæ manifestæ, sineque dolo intelligeretur. Quod qui parum perspiciunt, hi non satis expediunt, quemnam sensum locus ille habeat: Ego in occulto locutus sum nihil. Doctrina quippè Christi in qua nihil fucatum, nihil fictum, nihil fraudulentum est, sed omnia syncera, vera, simplicia, nihil habet omninò tectum, penetrale, tenebricosum. Hoc quoniam hæretici

hæreticis haberi, etiam dubitem cuiuis notū? Atque Quemadmodum ut Christus ipse nos non vocauit seruos, sed amicos, quos non decebat mendacij fœtu, ex eius ore, qui veritas est, nasci: Ita nos quoque, quibus per Christum Iesum, qui veritas est, per Spiritum sanctum veritatis, ex patuit, quæ à Deo audiuimus, ea non decet, quæ mendacij sunt, ore nostro proferre. Quod si quis nostrum, quæ à Deo audiuit, ea non proferat, quæ autem non audiuit, ea proferat, non ille quidem mendax, sed tamen non sincerus erit. Quod autem ego non audiuerim, quæ à Deo audiuisse Augustinum dicit, ex eo facile cognosci potest, quòd ea, quæ ille ex Scripturis canonicis, quæ ego quoque recipio, confirmat, ego ex eisdem Scripturis refello. Quòd si ille ea, quæ ego ex Scripturis canonicis confirmo, ex eisdem refellat, non ego, sed ille mendax erit. Verum quoniam, ut dixi, Augustinus ipse ea, quæ ego ex Scripturis canonicis confirmo, ex eisdem refellat, ego ea, quæ ille ex Scripturis canonicis refellit, confirmo: ne quis ex his duobus mendacium fingat, ego ea, quæ ille ex Scripturis canonicis refellit, confirmo, quòd ea in Scripturis canonicis non reperiantur. Quòd autem ea in Scripturis canonicis non reperiantur, quæ ille ex Scripturis canonicis refellit, ego ea, quæ ille ex Scripturis canonicis confirmat, refello. Sed ne prolixior sim, quam par est, ea, quæ ille ex Scripturis canonicis confirmat, ego ex eisdem refello. Ea vero, quæ ille ex Scripturis canonicis refellit, ego ex eisdem confirmo. Quòd si ille ea, quæ ego ex Scripturis canonicis confirmo, ex eisdem refellat, non ego, sed ille mendax erit

Nunc, postremum argumentum diluendum est.

Ad postremum. Sed eius argumenti confutatio, vt quæ ad tertiumdecimum quoque librum, referenda est, breuissima hoc loco erit. Sanè Iulianus apostata Christianis obiecit irrationalitatem & rusticitatem sapientiamque, vbi nihil esset aliud, præterquam credere. Huic verò obiectioni Gregorius Nazianzenus respondet in prima aduersus Iulianum Stelitentica, non alienum esse, à suis Philosophis, quos ille tantoperè admiratur, vt hac specie doctrinæ vtantur. Siquidem primum & maximum Pythagoræ præceptum erat, vt si quis discipulos suos de dogmatibus interrogasset, aut eorum rationem aliquam exegisset, nihil aliud responderent, quàm quod ita visum fuisset Pythagoræ. Essetque illa dogmatis ratio inculpabilis. Ita ergo, ac multò etiam magis, exigit ratio, ne fidem nos denegemus ijs, quæ à diuinis dicta sunt hominibus, habeaturque pro rationis demonstratione fide digna, illorum relatio omni vi rationabili & irrationabili validior. Hactenus Gregorius. Vbi certè non videtur Gregorius horrere, id quod in argumento quasi absurdum refellitur, disciplinam nostram esse similem Pythagoricæ, aut hanc potius nostræ esse similem. Sed esto, dissimilima sit, cur magis argumentum illud contra doctrinam verbo traditam, quàm aduersum eam pugnet, quæ literis prodita est? Nimirum enim vtranque credimus, & vtriusque, si possumus, conabimur reddere rationem. Reddemus autem, si Dominus vitam concesserit, multas maximas atque grauissimas, quo sumus loco pollicити. Nam locus hic concludi iam potest. Ac de secundo quidem argumentorum fonte diximus. De octo autem reliquis latissimè patet disputandi ratio: sed nos, quoad poterimus & licebit, in breues angustias contrahemus.

Illud Platonis in Timæo, fieri non potest, vt deorum filijs fides non habeatur, etiam si absq; necessarijs dicant demõstrationib. Huc etiam refert Clemẽs Alex. in Strom. At certè è Plat. vide tur Gregorius hanc sententiã de prompsisse.

Tertij Libri Finis.

DE

DE ECCLESIÆ CATHOLICÆ AUCTORITATE, QUÆ TERTIO CONSTITUITUR, LIBER QUARTUS.

CAPUT I.

Quibus argumentis auctoritas Ecclesiæ comprobetur.

QUOD Ecclesia non sit per se ipsa, quam Theologi vocant, fundamentum, ita manifestum est, ut nemini fere hoc negandum sit, nisi adversarii, qui Ecclesiam ipsam, quam Christus Dominus fundavit, destruere moliuntur. Quorum conatus quia latos, ut ita dicam, habet sinus, illud necessario sequitur, ut quæ ipsi ad eorum destructionis machinamenta fabricanda adhibent, eorum nihil in se habeant, ex quibus Ecclesia, seu, ut Theologi loquuntur, fundamentum Ecclesiæ fiat. Quæ enim ipsi ad eorum Theologiæ compagmentum, & ædificium struendum adhibent, ea sunt, quæ ipsi ex Scripturis, & Patribus, & Conciliis, & Theologis, & Canonibus Apostolicis, Patribusque selligunt. Nam de his ab illis adversariis, quæ ipsi ex Scripturis, & Patribus, & Conciliis, & cæteris adhibent, nihil est, quod ad Ecclesiæ fundamentum pertineat, ut videremus, laborandum est. Si enim ea, quæ ipsi ex Scripturis, & Patribus, & Conciliis, & cæteris adhibent, ad Ecclesiæ fundamentum pertinent, sequitur, ut ea, quæ ipsi ex Scripturis, & Patribus, & Conciliis, & cæteris adhibent, ad Ecclesiæ fundamentum pertinere non possint. Quare si ea, quæ ipsi ex Scripturis, & Patribus, & Conciliis, & cæteris adhibent, ad Ecclesiæ fundamentum pertinere non possunt,

eſt. Vtrunque horum, quoniam ambo in vnum idemque recidunt, plurimis argumentis hæretici perſuadere conantur.

1. Argum. Exod. 31. Primum eſt huiuſmodi, Aaron ſummus ipſe ſacerdos, alijq; ex plebe, ſiue maiores, ſiue minores, vitulum conflatilem adorârunt, eiq́ue obtulerunt hoſtias pacificas & holocauſta: eccleſia ergo Chriſti ad eundem modum poterit ſculptile & imagines adorare. Id ſi faciat vt facit, errabit ſine dubio in fide ac religione turpiſſimè.

2. Argum. Rurſum, eccleſia Iſaiæ, Hieremiq́ue temporibus in vnius veri Dei cultu lapſa eſt, quid igitur prohibet, quò minus & nunc in Deo vno vtroque colendo erret? Eadem quippe eccleſia eſt, nec in hac re vllum reperietur populi noui veteriſq; diſcrimen. Quod verò eſt huius argumentationis antecedens, id eorundem Prophetarum clariſſimis teſtimonijs exiſtimant ſe oſtendere.

Eſa. 1. Cognouit bos, prior ille inquit, poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael autem me non cognouit, &c. à planta pedis vſq; ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas. Et poſterior:

Hier. 2. Confuſi ſunt, ait, domus Iſrael: ipſi & reges eorum, principes & ſacerdotes, & Prophetæ, dicentes ligno. Pater meus es tu, & lapidi, Tu me genuiſti. Et paulò pòſt: Quid vultis mecum iudicio contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit Dominus. Item, Circuite vias Hieruſalē, & quærite, an inueniatis virū faciētem

Hier. 9. iudicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei. Ego autem dixi, forſitan pauperes ſunt & ſtulti, & ignorātes viam Domini, iudicium Dei ſui. Ibo igitur ad optimates, ipſi enim cognouerunt viam Domini. Et ecce magis hi confregerunt iugum, &c. Tota igitur eccleſia eo tempore errabat.

3. Argum. Prætereà eccleſiam non oportet digito demonſtrari: quin nulla apparente forma conſiſtere in occulto poteſt. Fruſtra autem eius iudicium expectes, quum, quæ ſit, penitùs ignores. Illud ſuadent, quoniam in populo Iudæorum ſic ſæpè eccleſia de-

3. Reg. 19. formata eſt, vt nulla eius ſpecies extaret. Quam enim putamus formam emicuiſſe, cùm Helias ſolùm ſe relictum deploraret? Quam cùm populus ille apud Babylonios, Perſas, Aegyptioſq; diſperſus ſine ſacerdotio, ſine templo, ſceptro, gentibus ac dijs alienis in terra aliena ſeruiret? An Chriſti ergo aduentu deformis etiam latere eccleſia poterit: belliſq́ue, ſeditionibus, & hæreſibus ita opprimi, vt nulla parte refulgeat.

4. Argum. Et ſanè ſuo iam ſeculo Hilarius latentem eccleſiam potius credebat, quàm cernebat. Adeò Ariana factio omnia miſcuerat.

Cont. Auxentium. Malè, inquit, vos parietum amor cepit: malè eccleſiam Dei in tectis ædificijſq; veneramini: malè ſub his pacis nomē ingeritis.

2. Theſ. 2. Annè ambiguum eſt, in ijs Antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi,

Digitized by Google

ac dici. Scilicet Adam, & omnes, & omnia fuerunt in Christo Iesu Prophetice ac typice, ut per Christi hæc sunt, & Christus ipse, & omnia alia, quæ per figuram, & umbram Christi significant, & adumbrant. Christi enim ipsius typus, seu in hac scriptura, non in vera, & propria Christi persona, sed in aliis quibusdam, per quos Christus ipse hæc omnia erat, vel operabatur, dicitur etiam, vel ipse Christus, vel hæc omnia, quæ per ipsum fiebant.

Rom. 11.

Ex quo, quod Christus ait, Ego sum Alpha, & Omega, & quod ex omnibus omnia facta sunt per Christum, & omnia in Christo, & omnia Christi, & Christus ipse, & omnia, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt, & omnia, quæ sunt, ut ea, quæ non sunt, & omnia, quæ fiunt, ut ea, quæ facta sunt, & omnia, quæ facta sunt, ut ea, quæ fiunt, & omnia, quæ fiunt, ut ea, quæ fieri debent, & omnia, quæ fieri debent, ut ea, quæ fiunt, & omnia, quæ fiunt, ut ea, quæ facta sunt, & omnia, quæ facta sunt, ut ea, quæ non sunt, & omnia, quæ non sunt, ut ea, quæ sunt.

E. 1. Cor.

Atque ut nonnulla ex his, dicendi clarius explicandi fit. E. 1. cap.
*causa, hæc omnia ex parte ipsa Christi, quæ est Christus, nempe in Salvatore Christo, Deo, & homine facta, in Deo, & homine Christo Iesu, & in Christo Iesu, & Christus Iesus, & Christus, & Iesus, & Iesus Christus, & Christus Iesus Dominus, & Christus Dominus, & Christus Iesus Salvator, & Christus Salvator, & Christus Iesus Rex, & Christus Rex, & Christus Iesus Sacerdos, & Christus Sacerdos, & Christus Iesus Propheta, & Christus Propheta, & Christus Iesus Pastor, & Christus Pastor, & Christus Iesus Mediator, & Christus Mediator, & Christus Iesus Pontifex, & Christus Pontifex, & Christus Iesus Sponsus, & Christus Sponsus, & Christus Iesus Caput, & Christus Caput, & Christus Iesus Lapis, & Christus Lapis, & Christus Iesus Petra, & Christus Petra, & Christus Iesus Ostium, & Christus Ostium, & Christus Iesus Via, & Christus Via, & Christus Iesus Veritas, & Christus Veritas, & Christus Iesus Vita, & Christus Vita, & Christus Iesus Resurrectio, & Christus Resurrectio, & Christus Iesus Ascensio, & Christus Ascensio, & Christus Iesus Sessio, & Christus Sessio, & Christus Iesus Virtus, & Christus Virtus, & Christus Iesus Sapientia, & Christus Sapientia, & Christus Iesus Iustitia, & Christus Iustitia, & Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Sanctificatio, & Christus Iesus Redemptio, & Christus Redemptio, & Christus Iesus Pax, & Christus Pax, & Christus Iesus Lux, & Christus Lux, & Christus Iesus Sol, & Christus Sol, & Christus Iesus Dies, & Christus Dies, & Christus Iesus Nox, & Christus Nox, & Christus Iesus Tenebræ, & Christus Tenebræ, & Christus Iesus Mors, & Christus Mors, & Christus Iesus Peccatum, & Christus Peccatum, & Christus Iesus Maledictum, & Christus Maledictum, & Christus Iesus Abyssus, & Christus Abyssus, & Christus Iesus Infernus, & Christus Infernus, & Christus Iesus Gehenna, & Christus Gehenna, & Christus Iesus Ignis, & Christus Ignis, & Christus Iesus Vermis, & Christus Vermis, & Christus Iesus Mundus, & Christus Mundus, & Christus Iesus Homo, & Christus Homo, & Christus Iesus Filius hominis, & Christus Filius hominis, & Christus Iesus Filius Dei, & Christus Filius Dei, & Christus Iesus Deus, & Christus Deus, & Christus Iesus Alpha, & Christus Alpha, & Christus Iesus Omega, & Christus Omega, & Christus Iesus Principium, & Christus Principium, & Christus Iesus Finis, & Christus Finis, & Christus Iesus Primus, & Christus Primus, & Christus Iesus Novissimus, & Christus Novissimus, & Christus Iesus Vivus, & Christus Vivus, & Christus Iesus Mortuus, & Christus Mortuus, & Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Iesus Habens claves David, & Christus Habens claves David, & Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Iesus Sanctus, & Christus Sanctus, & Christus Iesus Verus, & Christus Verus, & Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Habens clavem David, & Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Iesus Amen, & Christus Amen, & Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Testis fidelis, & Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Principium creaturæ Dei, & Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Leo de tribu Iuda, & Christus Iesus Radix David, & Christus Radix David, & Christus Iesus Stella matutina, & Christus Stella matutina, & Christus Iesus Agnus, & Christus Agnus, & Christus Iesus Sponsa, & Christus Sponsa, & Christus Iesus Vitis, & Christus Vitis, & Christus Iesus Ianua, & Christus Ianua, & Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Pastor bonus, & Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Agnus Dei, & Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Agnus occisus, & Christus Iesus Leo, & Christus Leo, & Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Vermis, & non homo, & Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Opprobrium hominum, & Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Abiectus plebis, & Christus Iesus Despectus, & Christus Despectus, & Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Vir dolorum, & Christus Iesus Scandalum, & Christus Scandalum, & Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Lapis offensionis, & Christus Iesus Petra scandali, & Christus Petra scandali, & Christus Iesus Lapis angularis, & Christus Lapis angularis, & Christus Iesus Lapis reprobatus, & Christus Lapis reprobatus, & Christus Iesus Lapis electus, & Christus Lapis electus, & Christus Iesus Lapis pretiosus, & Christus Lapis pretiosus, & Christus Iesus Lapis primarius, & Christus Lapis primarius, & Christus Iesus Lapis fundamentalis, & Christus Lapis fundamentalis, & Christus Iesus Lapis Israel, & Christus Lapis Israel, & Christus Iesus Lapis Sion, & Christus Lapis Sion, & Christus Iesus Lapis Dei, & Christus Lapis Dei, & Christus Iesus Lapis Christus, & Christus Lapis Christus, & Christus Iesus Lapis Iesus, & Christus Lapis Iesus, & Christus Iesus Lapis Iesus Christus, & Christus Lapis Iesus Christus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus, & Christus Lapis Christus Iesus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis angularis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis angularis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis reprobatus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis reprobatus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis electus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis electus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis pretiosus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis pretiosus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis primarius, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis primarius, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis fundamentalis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis fundamentalis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Israel, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Israel, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Sion, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Sion, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Christus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Christus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus Christus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus Christus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Christus Iesus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Christus Iesus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis angularis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis angularis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis reprobatus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis reprobatus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis electus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis electus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis pretiosus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis pretiosus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis primarius, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis primarius, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis fundamentalis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis fundamentalis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Israel, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Israel, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Sion, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Sion, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Christus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Christus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus Christus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Iesus Christus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis Christus Iesus, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis Christus Iesus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Lapis Christus Iesus Dominus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Lapis Christus Iesus Salvator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Lapis Christus Iesus Rex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Lapis Christus Iesus Sacerdos, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Lapis Christus Iesus Propheta, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Lapis Christus Iesus Mediator, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Lapis Christus Iesus Pontifex, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Lapis Christus Iesus Caput, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Lapis Christus Iesus Petra, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Lapis Christus Iesus Ostium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Lapis Christus Iesus Via, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Lapis Christus Iesus Veritas, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Lapis Christus Iesus Vita, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Lapis Christus Iesus Resurrectio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Lapis Christus Iesus Ascensio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Lapis Christus Iesus Sessio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Lapis Christus Iesus Virtus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Lapis Christus Iesus Sapientia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Lapis Christus Iesus Iustitia, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctificatio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Lapis Christus Iesus Redemptio, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Lapis Christus Iesus Pax, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Lapis Christus Iesus Lux, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Lapis Christus Iesus Sol, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Lapis Christus Iesus Dies, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Lapis Christus Iesus Nox, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Lapis Christus Iesus Tenebræ, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Lapis Christus Iesus Mors, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Lapis Christus Iesus Peccatum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Lapis Christus Iesus Maledictum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Lapis Christus Iesus Abyssus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Lapis Christus Iesus Infernus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Lapis Christus Iesus Gehenna, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Lapis Christus Iesus Ignis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Lapis Christus Iesus Mundus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Lapis Christus Iesus Homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Lapis Christus Iesus Filius hominis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Filius Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Lapis Christus Iesus Deus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Lapis Christus Iesus Alpha, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Lapis Christus Iesus Omega, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Lapis Christus Iesus Principium, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Lapis Christus Iesus Finis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Lapis Christus Iesus Primus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Lapis Christus Iesus Novissimus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Lapis Christus Iesus Vivus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Lapis Christus Iesus Mortuus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vivens in sæcula sæculorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves mortis, & inferni, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens claves David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Aperiens, & nemo claudit, & claudens, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Lapis Christus Iesus Sanctus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Lapis Christus Iesus Verus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Lapis Christus Iesus Habens clavem David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Lapis Christus Iesus Qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Lapis Christus Iesus Amen, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Lapis Christus Iesus Testis fidelis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Principium creaturæ Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Lapis Christus Iesus Leo de tribu Iuda, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Lapis Christus Iesus Radix David, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Lapis Christus Iesus Stella matutina, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Lapis Christus Iesus Sponsa, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Lapis Christus Iesus Vitis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Lapis Christus Iesus Ianua, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Lapis Christus Iesus Pastor bonus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus Dei, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Lapis Christus Iesus Agnus occisus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Lapis Christus Iesus Leo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Lapis Christus Iesus Vermis, & non homo, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Lapis Christus Iesus Opprobrium hominum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Lapis Christus Iesus Abiectus plebis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Lapis Christus Iesus Despectus, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Lapis Christus Iesus Vir dolorum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Lapis Christus Iesus Scandalum, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Lapis Christus Iesus Lapis offensionis, & Christus Iesus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Lapis Christus Iesus Petra scandali, & Christus Iesus Lapis Christus Ies

Psal.44. nisi in tenebris inueniri non queat. Quid autem externam ecclesiæ faciem fulgoremque defendimus, cùm omnis gloria filiæ reges ab intus? Quod si inuisa & occulta ecclesia est, exploratum quoque & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate argumentum.

7. Argu. Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorum in superna felicitate locandus: ecclesia igitur nobis abdita omninò & incognita est. Prior illa propositio, in qua difficultas tota inest, probatur in primis Augustini testimonio, disertis verbis asserentis, ex numero solum prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, constare hortum conclusum, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradisum cum pomorum fructibus. Nemo verò fidelium dubitat, ecclesiæ Christi hæc propriè esse attributa omnia. Sed ne ambigi quidem potest, quamuis non ita Augustinus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligatque eos, de quibus scriptum est, Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc. Nouit Dominus qui sunt sui. Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo, quòd Petrus arcam ecclesiæ typum esse dixit, in qua octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Non ergo nisi ij, qui seruantur, intra arcam esse existimandi sunt. Nam Christus non est alterius ecclesiæ caput nisi eius, cuius saluator est, & quam sibi exhibet glorioſam, vt ad Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec salui, nec glorioſi futuri sunt, non sunt eius ecclesiæ partes, cuius Christus caput est. Deinde, à filijs Dei ecclesia conficitur, vt potè cùm non aliorum sit ecclesia mater ac eorum, quorum Deus pater est. Hos autem verè filios Dei esse liquet, qui paternam hæreditatem percepturi sunt. Si filij, inquit, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Ouile item Christi, nō nisi ex Christi ouibus constituitur, at oues Christi illæ modò sunt, de quibus ipse ait, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Ioannes deniq; Euangelista de quibusdam, qui ab ecclesia exijsse videbantur, cùm re vera nunquā fuissent in ecclesia. Ex nobis, ait, prodierunt: sed non erant ex nobis. Quid ita? Quia si fuissent, inquit, ex nobis; permansissent vtique nobiscum. Non igitur ex ecclesia sunt, nisi, qui in susceptа gratia permanent. Atq; hunc locum, quoniam in promptu erat, Augustinus in libro ad corre. & gra. c. 9. & de bono perse. cap. 8. de prædestinatis intelligit, scilicet Hieronymū secutus in dialogo aduersum Luciferianos.

Cant. 4. *2. Tim. 2.* *L. 5. cōtra Don. c. 7.* *L. 5. 6. 18.* *1. Petr. 3.* *Ephe. 5.* *Rom. 8.* *Ioan. 10.* *1. Ioan. 2.*

Ad hæc, veram Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est, & macula nō est in ea.

Et rur-

Ps. 118. 120. Et confixi sunt timore tuo carnes meæ. Et Apostolus Ep. 1. ad Cor. 10. 11. ait: Omnia autem hæc in figura fiebant illis. Nam & Ps. 68. 10. Zelus domus tuæ comedit me, ipse ait, quod Dominus Joannis 2. 17. Zelus domus tuæ comedit me, legimus. Et Ps. 21. 15. Dissolutum est sicut aqua cor meum. Et Ps. 101. 4. Consumpti sunt sicut fumus dies mei. Et Ps. 31. 4. Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Et Ps. 68. 3. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Et Ps. 6. 7. Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. Et Ps. 37. 9. Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Ps. 101. 6. Similis factus sum pelicano solitudinis. Et Ps. 101. 8. Factus sum sicut passer solitarius in tecto. Et Ps. 101. 10. Cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam. Et Ps. 101. 11. Ab ira & indignatione tua, quia elevans allisisti me. Et Ps. 101. 12. Dies mei sicut umbra declinaverunt, & ego sicut fœnum arui. Et Ps. 101. 24. Dixi: Deus meus ne revoces me in dimidio dierum meorum. Et Ps. 101. 25. Qui ante me fuerunt in terra, ipsi & ego quasi unum reputati sumus. Et Ps. 101. 27. Mutabis eos, & mutabuntur. Et Ps. 101. 28. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Et Ps. 101. 29. Filii servorum tuorum habitabunt, & semen eorum in sæculum dirigetur. Et Ps. 101. 30. Ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jerusalem. Et Ps. 101. 31. In conveniendo populos in idipsum, & reges ut serviant Domino. Et Ps. 101. 32. Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi. Quæ omnia dicuntur de eo, qui Christus est, cum in humanitate dicta sunt de Christo. Et ideo quæ dicuntur de eo, quæ non sunt in Christo, ut sunt omnia, quæ in Christo non sunt, non sunt in Christo dicta. Quæ vero dicuntur de eo, quæ sunt in Christo, ut sunt omnia, quæ in Christo sunt, sunt in Christo dicta. Quæ quidem in eo sunt, aut exinanitionem, aut formam servi, aut formam Dei significant. Exinanitionem, ut sunt omnia, quæ ad humanitatem pertinent, ut sunt omnia, quæ in Christo homine sunt. Formam servi, ut sunt omnia, quæ ad humanitatem pertinent, quæ non sunt in Christo homine. Formam Dei, ut sunt omnia, quæ ad divinitatem pertinent, quæ sunt in Christo Deo. Quæ vero dicuntur de eo, quæ non sunt in Christo, ut sunt omnia, quæ in Christo non sunt, non

ego. Sin autem hanc, & quæ sequuntur, non. Ergo Deus ita
ad omnia est. Quæ enim non sunt, ea non sunt, quia
Deus ita vult. Ad Genesim. Qui negat non Christi esse,
quæ non sunt, Deum negat ea quæ sunt, quia Deus ea
esse voluit.

Porro quod ait, non hanc Deus vult esse Ecclesiam, qua- Ps. 138.
lem nos videmus, sed aliam, quæ nec videtur, nec est, ne-
cesse mihi est, ut ejus Ecclesiæ, quam Deus vult esse, ali-
quam ostendat, quæ & videatur, & sit. Quæ cum ostendere
non possit, quia nulla est, ad ea, quæ sunt, ea non esse,
quia Deus ita vult, confugit. Quod vult ea non esse,
quæ sunt, ea esse, quæ non sunt, non est ejus, qui ea
quæ non sunt, vocat tanquam quæ sunt, sed ejus, qui
ea, quæ sunt, vocat tanquam quæ non sunt. Non ergo
Deus ita vult, sed ita est, quia Deus ita vult. Quæ
cur Deus ita vult, quæsumus? Ut ea, quæ sunt, ea esse
non sinat, quæ non sunt, ea esse cogat. Quæ cum ita
sint, quæ sunt, ea esse, quæ non sunt, ea non esse, ne-
cesse est. Ergo quia Deus ita vult, necesse est. Ita vult
Deus ut ea, quæ sunt, ea esse non sinat, quæ non sunt,
ea esse cogat. Ita vult Deus ut ea, quæ sunt, ea esse
non sinat, quæ non sunt, ea esse cogat. Ita vult Deus
ut ea, quæ sunt, ea esse non sinat, quæ non sunt, ea
esse cogat. Ita vult Deus ut ea, quæ sunt, ea esse non
sinat, quæ non sunt, ea esse cogat. Ita vult Deus ut ea,
quæ sunt, ea esse non sinat, quæ non sunt, ea esse cogat.
Ita vult Deus ut ea, quæ sunt, ea esse non sinat, quæ
non sunt, ea esse cogat. Ita vult Deus ut ea, quæ sunt,
ea esse non sinat, quæ non sunt, ea esse cogat

Sacræ Scripturæ? Cum hanc fanctam, quamvis ad tempus
ab Ecclesiæ communione & a veritatis cognitione, seiunctam, Ecclesiam Christus vt sibi sponsam desponsauerit? Quæ
ipsa Ecclesia, quæ ipsa Christi sponsa, quæ ipsa Christi columba, quæ ipsa vna mater omnium fidelium, quæ ipsa
vna Christi arca, quæ ipsa vna Christi domus, quæ ipsa vna
ouile Christi, quæ ipsa vna Christi ciuitas, quæ ipsa vna
Christi ecclesia, quæ ipsa vna Christi regina, quæ ipsa vna
Christi vxor, quæ ipsa vna Christi filia, quæ ipsa vna Christi
hæres, quæ ipsa vna Christi templum, quæ ipsa vna Christi
corpus, quæ ipsa vna Christi membra, quæ ipsa vna Christi
ouis, quæ ipsa vna Christi grex, quæ ipsa vna Christi
pastor, quæ ipsa vna Christi pastoralis, & sacerdotalis
ecclesia, quæ ipsa vna Christi regalis, & imperialis ecclesia, quæ ipsa vna Christi ecclesia Catholica, quæ ipsa vna
Christi ecclesia Romana, quæ ipsa vna Christi ecclesia, in
qua, & per quam Christi fidelis vera fanctificatio, & perfectio, & consummatio, & perfectissima, & integra, & absolutissima, & omnibus numeris absoluta, & omnibus
partibus absoluta, & omnibus modis absoluta, & omnibus
rebus absoluta, & omnibus partibus absoluta, & omnibus
modis absoluta, & omnibus rebus absoluta, & omnibus
numeris absoluta, & omnibus partibus absoluta, & omnibus modis absoluta, & omnibus rebus absoluta, & omnibus

In psal. ecclesia sanctorū, & ecclesia malignantium.

re penes se ecclesiam existere mentiantur. Verùm de nominis ratione nihil moror, ecclesia certè concio est: vnde ecclesiastes, concionator. Et licet generaliter vox illa quandoque vsurpata sit pro quacunque concione, siue impiorum, siue piorum, infidelium arq; fidelium, sed in nouo testamento, quantum memoria repetere possum, nusquam infidelium concio ecclesia vocata est. Qui quidem vsus adeò in Christianis inualuit, vt in nulla nunc multitudine ecclesiæ nomen agnoscant, nisi Christi fide & vocatione coaluerit, Est autem ecclesia, & locus ipse, quo multitudo confluit, & ipsa propriè multitudo. Cuius vtriusque rei exempla, sunt in sacris literis plurima. Illud verò discrimen inter Synagogam & Ecclesiam scriptores sancti obseruarunt, quòd populus ille vetus æquè & Ecclesia & Synagoga nuncupatus est, at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vllus vnquam probatus auctor Synagogam appellauit, Id porrò aut discernendæ vtriusque reipubl. causa factum est: vt quod inter congregationem, quod Synagoga notat, & conuocationem, quod sonat ecclesia, nonnihil interfit. Congregari enim pecora solent: vnde & greges dicimus, non hominum propriè, sed pecudum & bestiarum, at conuocari nisi homines non solent. Tantum Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quamuis societas angelorum & hominum interdum vocetur ecclesia, nonnunquam verò regnum cælorum, quod ex hominibus comprehensoribus viatoribusque conficitur, nobis tamen in præsenti non est animus differendi, nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum. Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibitis, cùm ea passim & in libris sacris, & in sanctorum hominum libris occurrant. Sanè verò, quemadmodum infideles, nondum baptizatos in ecclesiæ Christi voce intelligere, non cum veritate solùm, sed cum sensu etiam communi pugnantia hæreticos partes ecclesiæ non esse, constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum, non eorum modò, qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranense & Florentinum. Recte igitur Nicolaus Papa definit, ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certè neruosius qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantum numero conflari: qui autem remissius, hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident, eos ecclesiæ homines appellare. Absurdum est enim, qui catholicæ ecclesiæ partes non sint, hos ecclesiæ Christi partes asserere.

Deut. 32. Iudic. 6. 1. Cor. 11. Num. 20. Galat. 1. Eph. 1. Aug. in psal. 77. Bed. in 5. c pro Isi. d. 8. l. ety. cap. 8. Ephe. 1. Ephe. 5. Ephe. 3.

Epist. 3. l. l. ad Corne. & 6. Ad Mag. De haer.

At

Ac ſupra etiam latuimus, donec ab eodem Cæſarienſi Eſaiæ
libro ſimilia quædam prophetarum teſtimonia, quæ ſuperius
nos, humanis tantùm ſenſibus perſuaſi, omiſeramus, aperta
ſunt, ut ea quoque in Hieremiæ libro, & in Ezechielis, & in
reliquis ſanctorum codicibus, latuerint. In regno Domini
Auguſti Cæſaris, anno ejus decimo octavo, & anno ab Ex. 12. 2.
illo imperio nono inchoante, ita nos in cœtu noſtro, Deo
ſuo ſuffragante, ſacrarum paginarum ſcrutatores, & ſe-
creta divini eloquii ſtudioſe rimantes, ſimul ac ventum eſt Dan. 9. 24.
ad locum illum Danielis, ubi de ſeptuaginta hebdomadibus
ſcriptum eſt, ſtatim ſe nobis ſenſus ille, quem ſuperius
commemoravimus, in ſuo ordine obtulit.

Quidnam igitur ſibi vult, quòd ſeptuaginta hebdomadas
ex imperfecto, ac ſupra numerum eſſe poſitas? Quid ſibi
ſanctorum Sanctus hebdomadum ſuarum ſeptuaginta ſe-
mentem? An horum verborum ratio potior ingenio ea diſcer-
nitur, quæ ſuperius ſunt memorata, ordine, ut, quæ ſe-
quitur ultimum ponitur. Id quod de his duobus dictum eſt
Dominum Chriſtum, qui ſit ſanctorum Sanctus, ſeptua-
ginta hebdomadum ſuarum ſemen Ecclæ. Ita enim ſuper-
Colum. Pap. A. Cæ. Cornicem noſtræ lucubrationis
ſcripſimus. Quæ ſeptuaginta hebdomadum ſuarum ſe-
mentem, ſeptuaginta ſe ſanctis ſanctificandis dicit. Ne-
que enim ſeptuaginta ſe ſanctificandos, ſed ſeptuaginta
ſuper omnia ſanctificandi, ait: quo nobis Dauid in octa-
va Pſalmo ſignificare videtur, quòd ſeptuaginta hebdo-
madas ſuas ſanctificandas dicit, quæ ſit ipſe populus ſe-
mentis ſui futurus. Sic enim ſuo pſalmo ſcripſit: Quoniam
Pſal. 8. 6. ſanctificabis ſemen meum, & reliqua, quæ ſuperius ſunt
ſcripta. Nec enim ſua ſeptuaginta ſanctificanda, ſed
ſua, quæ ſunt ſeptuaginta, Deus ſanctificandas dicit,
dicendum eſt. Deinde a ſe ordine ſuum, quæ in Chriſ-
tum ſit perfectionem ſua, ſeptuaginta hebdomadas ad
ſe proprietatis ſuæ nomine pertinere, & Chriſti ordina-
tionem, quæ ſit ſanctificatio ſeptuaginta hebdomadum
Danielis, omnino non pertinere, ita ſcripſimus. Deinde
latere, quòd ſeptuaginta ſanctificandas ſibi ordine ſuæ
ſanctificationis dicat, ea ratione, quòd ſeptuaginta ſe-
cundus ordinator & genitor futurus, tantùs diuinæ
ſit. Poteſt ſibi ſeptuaginta ſanctificandas dicere, quòd
ordine ſit Chriſti. Chriſti autem ordinatio latet ſub ſan-
ctificationis ſeptuaginta hebdomadum Danielis nomine,
non autem modo ordinatio, ſed latebra, quæ ſeptua-

ſudicij diuiſio ſeparat. Itaque ſi in illa Nicolai finitione eccleſiæ hoc ſecundo loco accipiatur, fideles dicantur oportet non à Chriſti fide, ſed à fidei ſacramento. Verùm de hoc in cap. huius libri poſtremo plura. Argumento verò poſteriori ita reſpondeo. Apoſtolus ſi ad Hymenæum & Phyletum verba illa retulit, non ad id tempus ſpectauit, quo iam de domo fidelium communi per ſectam priuatam exierant. Sed illud potius, quo per ſuſceptã fidem ac baptiſmum in magna domo continebantur. Quæ ſententia eſt Auguſtini his ipſis, quos attulimus, locis. Quanquam propter Cyprianum, cuius ſe dicit auctoritate vrgeri, fatetur étiam hæreticos in magna domo quodammodo eſſe, propter eadem ſacramenta, quibus adminiſtrandis cum eccleſia conueniunt. Verùm id Auguſtinus, vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter ſequitur. Ego verò, vt, quemadmodum ſentio, loquar, non intelligo, quid cauſæ Auguſtino fuerit, vt verba Cypriani in eum ſenſum acceperit, qui mihi ſanè tam apparet à Cypriani mente alienus, quàm cœlum à terræ natura alienum eſt. Nam, vt omittam, quod in locis paulò antè à me citatis, Cyprianus ipſe hæreticos non obſcurè ab eccleſia excludit, certè in epiſtola ad Antonianum, cuius Auguſtinus teſtimonio abutitur, non ſolùm non ab ea ſententia diſcedit, ſed eandem apertiùs confirmat, inquiens: Quod verò ad Nouatiani perſonam pertinet, ſcias nos curioſos eſſe non debere, cùm foris doceat. Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti eccleſia non eſt, &c. Nec alia Cypriano cauſa fuit hæreticorum baptiſma negandi, niſi quia eos extra eccleſiam & eſſe, & baptizare, perpetua illi fuit firmaque ſententia. In verbis autem, quæ Auguſtinus refert, nihil aliud Cyprianus ſignificat, quàm Nouatianorum arrogantiam & rumorem, qui putarent ſe poſſe facere id, quod ne Apoſtolis quidem conceſſum eſt, vt zizania à frumento diſcernerent, paleas ſepararent à tritico, vaſiſque ligneis & fictilibus electis aurea argenteaque ſeligerent. Vbi per vaſa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum ſermo vt cancer ſerpſerat, ſed eoſdem prorſus, quos & zizania, & paleas vocauerat, hoc eſt, fragiles & imbecillos, qui firmis perfectiſq; erant, ſuntque ſemper in eccleſia permixti. Quos Nouatiani, quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab eccleſia ante tempus eijcere conabantur. Quanquam vaſa lignea fictiliaque ad ſolos improbos referre, quòd Cyprianus facit, non Auguſtino ſolùm, ſed mihi etiam parum probatum eſt. Senſus igitur Apoſtoli planus eſt. Cùm enim dixiſſet, quoſdam à veritate excidiſſe, &c. ne omnes fragiles exiſtimarẽtur, ac proinde eccleſiæ fidei timeremus, ſubijcit: Sed firmum fun-da-

fundamentum Petri fuit. Quo enim quemque fortem, aut ad cuncta tolerantiam, aut ad omnia patientiam, aut ad mortem contemptum hominum spectabilius exhibuit, quam cum illum Dei virtutem in ignominiæ figura subeuntem, ad Dei & omnium bene Deum colentium gloriam, Hierosolymis, Hierapoli, Philippensium Carcere, Damasci etiam, & Romæ ipsa, ubi Christi Ecclesiam, ut Petri fundamentum, fundatam & Petro consecratam, Neronis tyrannidem, ut Petri fundamentum non tam possit concutere, & ultimum corpore vulnus, ut Petri fundamentum, non possit inferre? Quæ omnia quemadmodum tolerari, vitam Deo & martyrii officio dicatam, ut Petri fundamentum, non possit auferre, ipsa Petri fundamenti, quod Christus est, firmitas, & virtus est efficacissima. Quibus omnibus ad Petri fundamentum, quod Christus est, Petrus quique vocabulo, Petri nomen accommodatissime Petrus respexit. Sed & nunc fundamentum Petri, quod Christus est, Petrus quique vocabulo, Petri nomen Christus ipse, ut quem Deo quoque aptissimum esse intellexit. Hæc enim de nostro fundamento, non nisi Deo, non nisi Christo, non nisi Petro. Non quod nobis, quam Deo & Christo, fundamentum Petrus, nec in effectu quæ sunt ædificationis, nec in causa quæ sunt fundationis, sit: sed quod Petrus, quam nobis, Deo & Christo fundamentum sit. Quod ita Petro quoque nobis inter nos, ut Petro Deo & Christo fundamentum est, ut Petro Deo & Christo fundamentum est, ut Petro Deo & Christo fundamentum est

quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modò argumentum illud eliditur, verùm etiam id constat, quod in hac definitione vel maximè quæritur, ecclesiam omnium fidelium, & fortium & imbecillium, & iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si planè ac breuiter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

CAPVT III.

Quinam sint fideles illi, è quibus verè & propriè Ecclesia consletur.

ENimuerò in partibus ecclesiæ censendis tres errores fuisse, animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putârunt illic ecclesiam habere partem, vbi non est solida vitæ puritas & integritas. Quales olim fuêre Cathari, &, qui ad horum vesaniam accedebant, Donatistæ, Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omninò in hac etiã mortali vita fidelium esse iustitiam volunt, cum Catharis & Donatistis nullam in ecclesia infirmitatem ferunt. Fuêre alij, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores præcipui reperiuntur, Ioannes Vuicleff, & Ioannes Hus, damnati in concilio Constan. Postremi solos probos ad ecclesiã pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserũt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verùm non est animus, quæ aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exquisitè resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Augu. li. 3. con. Parm. cap. 2.

Sessio. 15.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omninò testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatistæ refutati sunt. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item, Dimitte nobis debita nostra. quam orationem Christus Apostolos suos docuit, qui ecclesiæ nimirum partes erãt. Item, In multis offendimus omnes. Item, Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit ijs, qui errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Item, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Item, Non est homo, qui non peccet. Item, Quis potest dicere, mundum est cor meum, mundus sum à peccato? Item, Non est homo

Con. Mil. c. 6. 7. & 8.
1. Ioan. 1.
Matt. 6.
Ioan. 3.
Hebr. 5.
Psa. 142.
3. Reg. 8.
Prou. 20.
Eccle. 7.

Digitized by Google

homo laborat in terra, ut faciat homines, & non potest, cum ipse sit homo, quos creet? Et Deorum cultus, & ignis consecratio, & aquæ lustratio, & templorum, atque aræ labes & ruina vastata? Quæ, postquam in terra desierunt quorum causa fuerant, & vivere mortui & vivi, ut putabatis, cœperunt, quo pacto ea, quæ nec fuerunt, nec esse possunt, aut esse, aut fieri, aut vivere, aut sentire, aut intelligere, aut curare, aut providere, aut regere, aut gubernare possunt? Quæ, quia nihil in his rebus, nec vanius, nec inanius, nec stolidius, nec ridiculius, nec magis contra naturam dici potest, ut nihil in ea materia vitium sit, quam de Deorum natura, quæ sit, & quæ non sit, disputare. Quæ, si quis ea, quæ sunt in rebus naturalibus, a Deo non esse dicat, is, quid sit Deus, ipse non videat. Quæ autem sit Dei natura, videamus: ne illud quidem ex eo, quod Deus sit, quærendum videtur, esse aliquam naturam, quæ sit Deus. Quæ autem sit ea, aut ubi, aut in quo, aut quam late pateat, quærendum est. Primum igitur, quod ad me attinet, ita mihi persuasum est, ut ea, quæ sensu moveantur, ea non esse sine sensu, quæque ratione utantur, ea prius habere rationem, quam ea, quæ ratione moveantur, quæque rationem habeant, ea præstare iis, quæ nullam rationem habeant, quæque vivant, ea non posse non præponere iis, quæ sensu & vita careant. Quare cum sint in terra, & in aqua, & in aëre animantes, quarum alia sensu moveantur, alia autem & sensu & ratione utantur, & cum in terra quidem nascantur arbores, & fruges, & quæ terra contineantur, in aqua autem innatent, & nascantur quæ aquam habitent, aëra autem nullum sine motu esse possit, & motum eum, qui & sensum & rationem habeat, in terra, & in aqua, & in aëre esse, & cum in terra, & in aqua, & in aëre, & sub terra, & in cœlo sint animantes, quarum alia sensu moveantur, alia

enim vniuersi fideles dubitent, an summus Pontifex, episcopi, sacerdotes, ac cæteri ecclesiæ ministri prædestinati sint necne: dubitent etiam oportet, num decretis iudicijsque eorum astringantur. Ita fiet, vt ecclesiæ ac conciliorum dogmata ambigua sint omnia, & leges cunctæ imbecilles, sineque vi ad coercendum idonea. Quid autem stultius dici potest, quàm ciuem ciuitatis suæ magistratus cognoscere, qui sint, omninò non posse? Qui igitur ita sentiunt, ij cum stultum Christianæ Reipub. auctorem faciunt: tum omnia scita, præcepta, sanctiones euertũt, omnemque funditus ecclesiæ potestatem. Quæ apud eos sanè vacillet & cadat necesse est, quibus occulta, incerta, atque infirma est. Nec argumentis à ratione ductis opus est irrationalem, non opinionem dicam, sed insaniam coarguere: cùm ad eam
Matt.5. refellendam, manifestissima sint scripturæ testimonia. Vos, in-
Matt.18. quit, estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, nec accendunt lucernam, & ponũt eam sub modio, &c. Item: Si non audierit eos, dic ecclesiæ: si autem ecclesiam
Matt.18. non audierit, &c. Ecclesiam igitur manifestam & cognitam fidelibus esse necessum est. Item, ad regnum cælorum familiamque suam Christus eum quoque seruum pertinere docuit, qui, quoniam conserui sui non est misertus, tortoribus traditus est. Non ergo in Christi familia, quæ ecclesia est, soli serui prædestinati continentur. Item, Simile factum est regnum cælorum
Matt.22. homini regi, qui fecit nuptias filio suo, in quas intrauit etiam
Matt.25. ille, qui missus est in tenebras exteriores. Item, Simile est regnũ cælorum decem virginibus, quarum quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Non ait quinque simile esse, sed decem. Et
Matt.31. tamen quinque ex illis clausa est ianua Item, ecclesiam esse ex prędestinatis præscitisque permixtã, illa Christi parabola demõstrat, in qua reti comparatur, quo pisces omne genus colliguntur, nec seliguntur, donec in littore sint expositi, vbi angeli separabunt de medio iustorum malos, & mittent eos in caminum ignis.

Aug. cont. Parm. parabolã hãc insigniter explicat. Illa quoque idem ostendit, in qua agri dicitur similis, qui bona fruge consitus, zizanijs inimici fraude inficitur, quibus non expurgatur, donec in aream aducta fuerit messis, cùm colligenda zizania sunt, & alligãda in fasciculos ad comburendum. Et quoniã omnia persequimur, ecclesia area illa est, in qua si collectum est triticũ, vt sub palea delitescat, donec vano & cribro repurgatum in horreum tandem reconditur: paleæ autem comburuntur igni inextinguibili. Præterea non ex præscientia, sed ex
Matt.3. præsenti iustitia Dei populum, ciuitatem, familiam nominari,
1.Pet.2. illud demonstrat: Qui aliquando non populus Dei, nũc autem

pópulus

populus Dei. Illud etiam, Exod. 18. in utroque Annalium cap. 24. & 25. Deuteronomii, & Iosuæ, ad Deuteronomium, Iosue autem ad Iudicum, & Samuelis, & Regum, & Paralipomenon, & Esdræ, & Nehemiæ, & Esther, & Iob, & Psalmi, ad quos, & ad cæteros Sanctos Patres, & Ecclesiæ Doctores, qui ex illis locis, non minus quam ex Scripturæ Canonicæ libris, sua testimonia desumpserunt, me remitto. Sic Irenæus, lib. 4. cap. 30. Sic Tertullianus, lib. 2. contra Marcionem, cap. 22. Sic Origenes, lib. 1. contra Celsum, & alibi passim. Sic Cyprianus, lib. 2. ad Quirinum, cap. 1. Sic Athanasius, Epistola ad Afros, cap. 2. Sic Hilarius, Prologo in Psalmos, num. 15. Sic Basilius, lib. de Spiritu sancto, cap. 29. num. 72. Sic Gregorius Nyssenus, oratione de Spiritu sancto. Sic Epiphanius, hæresi 76. num. 5. Sic Chrysostomus, homilia 9. in Matthæum, num. 3. Sic Ambrosius, lib. 2. de Spiritu sancto, cap. 16. num. 178. Sic Hieronymus, Prologo galeato, num. 1. Sic Augustinus, lib. 18. de Civitate Dei, cap. 36. num. 2. Sic Gelasius, Epistola ad Episcopos Dardaniæ, cap. 2. Sic Leo, Epistola 93. cap. 2. Sic Gregorius, lib. 19. Moralium, cap. 1. num. 1. Sic Isidorus, lib. 6. Etymologiarum, cap. 2. num. 1. Sic Beda, lib. 1. de Tabernaculo, cap. 1. Sic Rabanus, lib. 1. de Institutione Clericorum, cap. 14. Sic Haymo, Prologo in Epistolas Canonicas. Sic Theophylactus, Prologo in Epistolas Pauli. Sic Anselmus, Prologo in Psalmos. Sic Lyranus, Prologo in Psalmos, num. 1. Sic Dionysius Carthusianus, Prologo in Psalmos, num. 1. Sic Thomas, 2. 2. quæst. 174. art. 6. Sic Cajetanus, Prologo in Psalmos, num. 1. Sic Sanctes Pagninus, Prologo in Psalmos, num. 1. Sic Sixtus Senensis, lib. 1. Bibliothecæ, num. 1. Sic Bellarminus, lib. 1. de Verbo Dei, cap. 10. Sic Canus, lib. 2. de Locis, cap. 3. Sic Salmeron, Prologo 1. in Epistolas Pauli, num. 1. Sic Bonfrerius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Serarius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Tirinus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Estius, Prologo in Epistolas Pauli, num. 1. Sic Iansenius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Lorinus, Prologo in Psalmos, num. 1. Sic Cornelius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Sanctius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Tostatus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Abulensis, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Vatablus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Pererius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Iunius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Tremellius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Drusius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Arias Montanus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Vorstius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Grotius, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Hammondus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Clericus, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Le Clerc, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Simon, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Du Pin, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Tillemont, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Ellies Du Pin, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Basnage, Prologo in Pentateuchum, num. 1. Sic Iosephus, lib. 1. contra Apionem, num. 8. Sic Philo Iudæus, lib. de Vita Mosis, num. 3. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 4. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 5. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 6. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 7. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 8. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 9. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 10. num. 1. Sic Iosephus, lib. 10. Antiquitatum, cap. 11. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 1. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 2. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 3. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 4. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 5. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 6. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 7. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 8. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 9. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 10. num. 1. Sic Iosephus, lib. 11. Antiquitatum, cap. 11. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 1. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 2. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 3. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 4. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 5. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 6. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 7. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 8. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 9. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 10. num. 1. Sic Iosephus, lib. 12. Antiquitatum, cap. 11. num. 1. Sic Iosephus, lib. 13. Antiquitatum, cap. 1. num. 1. Sic Iosephus, lib. 13. Antiquitatum, cap. 2. num. 1. Sic Iosephus, lib. 13. Antiquitatum, cap. 3. num. 1. Sic Iosephus, lib. 13. Antiquitatum, cap. 4. num. 1. Sic Iosephus, lib. 13. Antiquitatum, cap.

Psal.44. nisi in tenebris inueniri non queat. Quid autem externam ecclesiæ faciem fulgoremque defendimus, cùm omnis gloria filiæ reges ab intus? Quod si inuisa & occulta ecclesia est, exploratum quoque & incertum erit, quod sumetur ex eius auctoritate argumentum.

7. Argu. Præterea, ecclesia ex solo prædestinatorum numero constituitur, soli autem Deo notus est numerus electorum in superna felicitate locandus: ecclesia igitur nobis abdita omninò & incognita est. Prior illa propositio, in qua difficultas tota inest, *L.5. cõtra Don.c.7.* probatur in primis Augustini testimonio, disertis verbis asserentis, ex numero solum prædestinatorum, qui in occulto sunt intus, constare hortum conclusum, fontem signatum, puteum aquæ viuæ, paradisum cum pomorum fructibus. Nemo verò fi- *Cant. 4.* delium dubitat, ecclesiæ Christi hæc propriè esse attributa omnia. Sed ne ambigi quidem potest, quamuis non ita Augustinus exponeret, in horto concluso & fonte signato non alios intelligatque eos, de quibus scriptum est, Firmum fundamentum *2.Tim.2.* Dei stat, habens signaculum hoc. Nouit Dominus qui sunt sui. *L.5.6.18.* Probat quoque eandem rem Augustinus ex eo, quòd Petrus ar- *1.Petr.3.* cam ecclesiæ typum esse dixit, in qua octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Non ergo nisi ij, qui seruantur, intra arcam esse existimandi sunt. Nam Christus non est alterius ecclesiæ caput nisi eius, cuius saluator est, & quam sibi exhibet glorioſam, vt ad *Ephe. 5.* Ephesios docet Apostolus. Ij ergo, qui nec salui, nec glorioſi futuri sunt, non sunt eius ecclesiæ partes, cuius Christus caput est. Deinde, à filijs Dei ecclesia conficitur, vt potè cùm non aliorum sit ecclesia mater ac eorum, quorum Deus pater est. Hos autem *Rom.8.* verè filios Dei esse liquet, qui paternam hæreditatem percepturi sunt. Si filij, inquit, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Quile item Christi, nõ nisi ex Christi ouibus constituitur, at oues Christi illæ modò sunt, de quibus ipse ait, Oues meæ vocem meam audiunt, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum. Ioannes deniq; Euangelista de qui- *Ioan.10.* busdam, qui ab ecclesia exijsse videbantur, cùm re vera nunquã *1.Ioan.2.* fuissent in ecclesia. Ex nobis, ait, prodierunt: sed non erant ex nobis. Quid ita? Quia si fuissent, inquit, ex nobis; permansissent vtique nobiscum. Non igitur ex ecclesia sunt, nisi, qui in susceptа gratia permanent. Atq; hunc locum, quoniam in promptu erat, Augustinus in libro ad corre. & gra.c.9. & de bono perse. cap.8. de prædestinatis intelligit, scilicet Hieronymũ secutus in dialogo aduersum Luciferianos.

Ad hæc, veram Christi ecclesiam perfectam esse & immaculatam oportet. Tota enim pulchra est, & macula nõ est in ea.

Et rur-

Digitized by Google

Romine. Vnus est Deus, vnus Dominus. 2. Apoc. 19. Et iterum, Quis similis tui, magnificus in sanctitate? Hinc Tert. 2. Ad Ux. Deum, inquit, timebis, illi seruies, huic solum adhærebis. Et Cyprian. Ep. 4. Ad Cornel. Ecclesiam vnam esse, quæ vna sponsa Christi sit. Item, Ep. 73. Ad Iubaian. Vnum esse Deum, & vnum Christum, & vnam Ecclesiam, & vnam fidem, & populum vnum in solidam corporis vnitate, cum vinculo concordiæ glutinatum. Omnia, *Ephes. 4.* quæ sequuntur, ad vnum hæc spectant. Vnus Spiritus, vna spes, vnum baptisma. Nam paulò ante, quæ vna sit Dei vocatio, ostendit. Iubet, inquit, nos ambulare dignè vocatione, qua vocati sumus, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia, inuicem sustinentes in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, & vnum esse corpus, & vnum spiritum, sicut & vocati sumus in vna spe vocationis nostræ. Quæ omnia vnitatem Ecclesiæ, & vnitatis vinculum, & pacis concordiam, & charitatis societatem, & corporis, membrorumque consensionem, & spiritus vnitatem, & spei vnam, & vocationis vnam, & fidem vnam, & baptismum vnum, & Deum vnum, & Christum vnum, & Ecclesiam vnam, & populum vnum, & vnitatem, & vnum esse, & pacem, & vnum omnia esse commendant. Quæ omnia, quia vnitatem Ecclesiæ, & vnitatis vinculum, & pacis concordiam, & charitatis societatem, & corporis, membrorumque consensionem, & spiritus vnitatem, & spei vnam, & vocationis vnam, & fidem vnam, & baptismum vnum, & Deum vnum, & Christum vnum, & Ecclesiam vnam, & populum vnum, & vnitatem, & vnum esse, & pacem, & vnum omnia esse commendant, ostendunt, & ostendere debent, & ostendi possunt, & ostendi debent, & ostendi possunt, & ostendi debent, & ostendi possunt, & ostendi

ne, ne ſpectandi quidem. Quæ quidem res, Rom. Imp. 10.
ſi ad me nihil, tamen non mediocriter pertinet. Neque enim ego Romanum Imperium ſine Gallia, neque Gallias ſine Britannia poſſe ſtare arbitrabar, quippe cum ſcirem, ſi quæ res in bello nobis a barbaris inferretur, quod ex Gallia ſubſidium ſperaretur, quod ex Britannia? Quæ ſi ſunt inſulæ, ſi ſunt ultra noſtram memoriam, ſi ſunt ultra omnem Romanum imperium, quæ ſolis curſum ſuo lumine comitentur, ſi ſunt, quæ ſpem imperii ad ſe ampliandum ſæpe populo Romano præbuerint, quæ poſſumus ullam rem ſine his ſuſpicere, quæ ſi ſolæ ſunt, ſolæ ſint? Quid? Ut ſuperiore anno Gallia ſubacta, Britannia ſemper ſpectata eſt, ſic nunc Britannia ſubacta, Gallia ſpectabitur? Quid? Ut ſuperiore anno ex Gallia ſemper ad me rumores de Britannia, ſic nunc ex Britannia ad me rumores de Gallia deferentur? Quid? Ut ſuperiore anno Gallia ſubacta, Britannia ſemper ſpectata eſt, ſic nunc Britannia ſubacta, ſi ſuperiorem ſpectare non poterit, quo ſe vertet

Sanctus Augustinus? Cum hoc Gentilium, quorum ad extremum supplicium pertinet hæreditas & possidendi potestas, & ad hæreditatem filiorum. Donatum est? Ita Ingratus Christianus, ad hæreditatem non admittitur, & ingratus ad supplicium pertinet, quemadmodum refragabatur. Et contra Gildonianos, quibus, quia parricidæ erant, prædia confiscabantur, & ad Gentiles, quibus, quia parricidæ non erant, hæreditas deferebatur, Ingratus Christianus, & ingratus Gentilis, & ad supplicium pertinet, & ad hæreditatem non admittitur. Ingratus Gentilis ad supplicium pertinet, & ad hæreditatem non admittitur. Ingratus Christianus ad supplicium pertinet, & ad hæreditatem admittitur. Ingratus Gentilis ad supplicium pertinet, & ad hæreditatem

In psal. ecclesia sanctorū, & ecclesia malignantium.

re penes se ecclesiam existere mentiantur. Verùm de nominū ratione nihil moror, ecclesia certè concio est: vnde ecclesiastes, concionator. Et licet generaliter vox illa quandoque vsurpata sit pro quacunque concione, siue impiorum, siue piorum, infidelium acq; fidelium, sed in nouo testamento, quantum memoria repetere possum, nusquam infidelium concio ecclesia vocata est. Qui quidem vsus adeò in Christianis inualuit, vt in nullas nunc multitudine ecclesiæ nomen agnoscant, nisi Christi fide & vocatione coaluerit, Est autem ecclesia, & locus ipse, quo multitudo confluit, & ipsa propriè multitudo. Cuius vtriusque rei exempla, sunt in sacris literis plurima. Illud verò discrimen inter Synagogam & Ecclesiam scriptores sancti obseruarunt, quòd populus ille vetus æquè & Ecclesia & Synagoga nuncupatus est, at Christianam plebem nec scriptura sacra, nec vllus vnquam probatus auctor Synagogam appellauit, Id porrò aut discernendæ vtriusque reipubl. causa factum est: vt quod inter congregationem, quod Synagoga notat, & conuocationem, quod sonat ecclesia, nonnihil interfit. Congregari enim pecora solent: vnde & greges dicimus, non hominum propriè, sed pecudum & bestiarum, at conuocari nisi homines non solent. Tantum Christi ecclesia Synagogam excellit. Et quamuis societas angelorum & hominum interdum vocetur ecclesia, nonnunquam verò regnum cælorum, quod ex hominibus comprehensoribus viatoribusque conficitur, nobis tamen in præsentia non est animus differendi, nisi de ecclesia militante, hoc est, cœtu fidelium viatorum. Nec necesse est, hos vocis significatus exemplis adhibitis, cùm ea passim & in libris sacris, & in sanctorum hominum libris occurrant. Sanè verò, quemadmodum infideles, nondum baptizatos in ecclesiæ Christi voce intelligere, non cum veritate solùm, sed cum sensu etiam communi pugnant: ita hæreticos partes ecclesiæ non esse, constituendum est. Id quod commune est quidem omnium Theologorum, non eorum modò, qui nuper scripserunt, sed eorum etiam, qui vetustate ipsa habentur nobilissimi. Testantur hoc Cyprianus, Augustinus, Gregorius, duoque concilia Lateranense & Florentinum. Recte igitur Nicolaus Papa definit, ecclesiam esse catholicorum collectionem. Certè neruosius qui ecclesiam finiunt, illi non dubitant eam fidelium tantum numero conflari: qui autem remissius, hi tamen non audent, quos catholicos esse non vident, eos ecclesiæ homines appellare. Absurdum est enim, qui catholicæ ecclesiæ partes non sint, hos ecclesiæ Christi partes asserere.

Deut. 32. Iudic. 6. 1. Cor. 11. Num. 20. Galat. 1. Eph. 1. Aug. in psal. 77. Bed. in 5. c pro Isi. d. 8. l. ery. cap. 8. Ephe. 1. Ephe. 5. Ephe. 3.

Epist. 3. l. 1. ad Corne. & 6. Ad Mag. De hære.

At

Ac Trias olim latentem, deinde ex side Cyprianus, Nouatus, Sabellius, Arius, Eunomius, Macedonius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Pelagius, Semipelagiani, Graecorum Schismatici, Iconomachi, Latinorum Schismatici, Albigenses, Wicleffus, Hussus, Lutherus, Caluinus, Socinus, Arminius, & Remonstrantes, aliique innumeri, qui vetera contra Ecclesiam Catholicam nouamenta molirentur, ad vnum omnes hoc vno argumento vsi sunt, quod Ecclesia, quam Christus Dominus ad finem vsque mundi duraturam promiserat, ab ipsis primum, deinde ab aliis, & ab his demum, qui nouissimi venerunt, ad vnum omnes, qui ante ipsos fuerant, defecerit, & ipsi soli Christi Ecclesiam constituerint. Quid dicam de Iudaeis, qui Nazarenos, & Ebionitas primos, deinde Cerinthianos, & Manichaeos, & Marcionitas, & Valentinianos, & Montanistas, & Nouatianos, & Sabellianos, & Arianos, & Macedonianos, & Nestorianos, & Eutychianos, & Monophysitas, & Monothelitas, & Pelagianos, & Semipelagianos, & Graecos Schismaticos, & Iconomachos, & Latinos Schismaticos, & Albigenses, & Wiclefitas, & Hussitas, & Lutheranos, & Caluinistas, & Socinianos, & Arminianos, & Remonstrantes, aliosque innumeros, qui vetera contra Ecclesiam Catholicam nouamenta molirentur, ad vnum omnes hoc vno argumento vsi sunt, quod Ecclesia, quam Christus Dominus ad finem vsque mundi duraturam promiserat, ab ipsis primum, deinde ab aliis, & ab his demum, qui nouissimi venerunt, ad vnum omnes, qui ante ipsos fuerant, defecerit, & ipsi soli Christi Ecclesiam constituerint. Quid dicam de Iudaeis, qui Nazarenos

ſudicij diuiſio ſeparat. Itaque ſi in illa Nicolai finitione eccleſia hoc ſecundo loco accipiatur, fideles dicantur oportet non à Chriſti fide, ſed à fidei ſacramento. Verùm de hoc in cap. huius libri poſtremo plura. Argumento verò poſteriori ita reſpondeo. Apoſtolus ſi ad Hymenæum & Phyletum verba illa retulit, non ad id tempus ſpectauit, quo iam de domo fidelium communi per ſectam priuatam exierant. Sed illud potius, quo per ſuſceptã fidem ac baptiſmum in magna domo continebantur. Quæ ſententia eſt Auguſtini his ipſis, quos attulimus, locis. Quanquam propter Cyprianum, cuius ſe dicit auctoritate vrgeri, fatetur étiam hæreticos in magna domo quodammodo eſſe, propter eadem ſacramenta, quibus adminiſtrandis cum eccleſia conueniunt. Verùm id Auguſtinus, vt dixi, inuitus addidit: nam illud prius libenter ſequitur. Ego verò, vt, quemadmodum ſentio, loquar, non intelligo, quid cauſæ Auguſtino fuerit, vt verba Cypriani in eum ſenſum acceperit, qui mihi ſanè tam apparet à Cypriani mente alienus, quàm cœlum à terræ natura alienum eſt. Nam, vt omittam, quod in locis paulò antè à me citatis, Cyprianus ipſe hæreticos non obſcurè ab eccleſia excludit, certè in epiſtola ad Antonianum, cuius Auguſtinus teſtimonio abutitur, non ſolùm non ab ea ſententia diſcedit, ſed eandem apertiùs confirmat, inquiens: Quod verò ad Nouatiani perſonam pertinet, ſcias nos curioſos eſſe non debere, cùm foris doceat. Quiſquis ille eſt, & qualiſcunque eſt, Chriſtianus non eſt, qui in Chriſti eccleſia non eſt, &c. Nec alia Cypriano cauſa fuit hæreticorum baptiſma negandi, niſi quia eos extra eccleſiam & eſſe, & baptizare, perpetua illi fuit firmaque ſententia. In verbis autem, quæ Auguſtinus refert, nihil aliud Cyprianus ſignificat, quàm Nouatianorum arrogantiam & tumorem, qui putarent ſe poſſe facere id, quod ne Apoſtolis quidem conceſſum eſt, vt zizania à frumento diſcernerent, paleas ſepararent à tritico, vaſiſque ligneis & fictilibus iectis aurea argenteaque ſeligerent. Vbi per vaſa lignea & fictilia non eos Cyprianus accepit, quorum ſermo vt cancer ſerpſerat, ſed eoſdem prorſus, quos & zizania, & paleas vocauerat, hoc eſt, fragiles & imbecillos, qui firmis perfectiſq; erant, ſuntque ſemper in eccleſia permixti. Quos Nouatiani, quoniam ferre non poterant, humilitatis ac lenitatis obliti, ab eccleſia ante tempus eijcere conabantur. Quanquam vaſa lignea fictiliaque ad ſolos improbos referre, quòd Cyprianus facit, non Auguſtino ſolùm, ſed mihi etiam parum probatum eſt. Senſus igitur Apoſtoli planus eſt. Cùm enim dixiſſet, quoſdam à veritate excidiſſe, &c. ne omnes fragiles exiſtimarẽtur, ac proinde eccleſiæ fidei timeremus, ſubijcit: Sed firmum funda-

fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, quod scriptum est: Novit Dominus qui sunt eius, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Christi. Non autem in magna domo tantum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino paratum ad omne opus bonum. Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem, charitatem, cum his qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes homines, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a diabolo laqueati ab eo in ipsius voluntatem. Hæc tibi præcipe & testificare coram Deo, ne contendant verbis, quod nihil utile est, nisi ad subversionem audientium. Sollicitus esto semetipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Profanas autem vocum novitates devita. Erunt enim proficientes ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem errare sunt locuti, dicentes resurrectionem esse factam, & subvertunt quorumdam fidem. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Novit Dominus qui sunt eius. Et: Discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit semetipsum ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino paratum ad omne opus bonum. Juvenilia autem desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem, charitatem, cum his qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem & sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes homines, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati, nequando det illis Deus pœnitentiam, ut resipiscant a diabolo laqueati ab eo in ipsius voluntatem. Hæc tibi præcipe & testificare coram Deo, ne contendant verbis, quod nihil utile est, nisi ad subversionem audientium. Sollicitus esto semetipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis. Profanas autem vocum novitates devita. Erunt enim proficientes ad impietatem, & sermo eorum ut cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui circa veritatem errare sunt locuti, dicentes resurrectionem esse factam, & subvertunt quorumdam fidem.

quemadmodum libero arbitrio versa sunt in contumeliam, sic verti eadem libertate poterunt in honorem. Quibus ex rebus non modò argumentum illud eliditur, verùm etiam id constat, quod in hac definitione vel maximè quæritur, ecclesiam omnium fidelium, & fortium & imbecillium, & iustorum & iniquorum collectione constitui. Id quod si planè ac breuiter confecerimus, nec nos industriæ nostræ, nec sui lectorem laboris pœnitebit.

CAPVT III.

Quinam sint fideles illi, è quibus verè & propriè Ecclesia consletur.

ENimuerò in partibus ecclesiæ censendis tres errores fuisse, animaduertimus. Primus eorum fuit, qui non putârunt illic ecclesiam habere partem, vbi non est solida viræ puritas & integritas. Quales olim fuêre Cathari, &, qui ad horum vesaniam accedebant, Donatistæ, Hodie sunt ex Lutheranis Anabaptistæ, qui cum Pelagianis perfectam omninò in hac etiã mortali vita fidelium esse iustitiam volunt, cum Catharis & Donatistis nullam in ecclesia infirmitatem ferunt. Fuêre alij, qui solis prædestinatis ad gloriam locum in ecclesia concesserunt. Cuius erroris auctores prçcipui reperiuntur, Ioannes Vuicleff, & Ioannes Hus, damnati in concilio Constan. Postremi solos probos ad ecclesiã pertinere arbitrati sunt, improbos autem nullo modo. Id quod post veteres quosdam modò asserũt Lutherani non omnes, sed qui in eis habentur nobilissimi. Verùm non est animus, quæ aduersum hos errores à catholicis disputata sunt, ea hic exquisitè resumere. Summatim ergo argumenta referemus, quibus singuli confutantur.

Augu. li. 3. con. Parm. cap. 2.

Sessio. 15.

Con. Mil. c. 6. 7. & 8.

Primus itaque error ante omnia refellitur eisdem omninò testimonijs, quibus Pelagiani olim & Donatistæ refutati sunt. Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item, Dimitte nobis debita nostra. quam orationem Christus Apostolos suos docuit, qui ecclesiæ nimirum partes erãt. Item, In multis offendimus omnes. Item, Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur, vt offerat sacrificia pro peccatis. Qui condolere possit ijs, qui errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis. Item, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur coram te omnis viuens. Item, Non est homo, qui non peccet. Item, Quis potest dicere, mundum est cor meum, mundus sum à peccato? Item, Non est homo

1. Ioan. 1.
Matt. 6.
Ioan. 3.
Heb. 5.
Psa. 142.
3. Reg. 8.
Prou. 20.
Eccle. 7.

Digitized by Google

homo fuisse in statu de facto homo. Si non potest, etiamsi Deus ex natura sua sit homo, tamen non est homo. Ergo non potest fieri, quod ex suppositis non sequatur, unum possibile fieri, cujus natura ita comparata est, ut, si fiat, non sit. Ergo non potest fieri, quod ex suppositis non sequatur, ut possibile aliquando impossibile, quia natura impossibilis est ita comparata

quodam Deo. Illud tamen, Deum eis non posse dimittere sua peccata, Christum, & Spiritum sanctum non posse, nisi ipsi ea ab his quos mandauerint, remittantur, confitentur & dicendum. Ioan. 20. Sicut misit me pater, & ego mitto vos &c. Hoc, quod ait, quos remiseritis &c. Ioan. 20. Quæcunque ligaueris super terram, ligata erunt in cœlis, & quæcunque solueris super terram, soluta erunt & in cœlis. Matth. 18. Quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Quæ verba, quia Christus, sanctus sanctorum, loquitur, non possunt non esse vera. Quare, quia ipsi non vera, sed falsa dicunt, Christus non dixit. Ergo non sunt ipsi, quos Christus dixit. Quod si dicant, Christum dixisse, sed non ipsos, sed Apostolos, & Apostolicos homines, qui ipsis similes fuerint, & Christi vicarios esse, & Christi personam sustinere, Quæ fuit ratio, quæ causa, quæ necessitas, cur Christus, qui omnia videbat futura, non diceret, Dabo claues regni cœlorum Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, remiserint, remissa erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, retinuerint, retenta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, ligauerint, ligata erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, soluerint, soluta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, dimiserint, dimissa erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non dimiserint, non dimissa erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non retinuerint, non retenta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non ligauerint, non ligata erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non soluerint, non soluta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non dimiserint, non dimissa erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, non retinuerint, non retenta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, ligauerint, ligata erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, soluerint, soluta erunt? Cur non diceret, Quæcunque Apostolis, & Apostolicis hominibus, qui ipsis similes futuri essent, dimiserint, dimissa

ritatem Apostolorum, ex Scripturis quæ tunc erant. Mihi autem non est necessarium, ut ea dicam, aut scribam. Quod si ita esset, non haberemus, ut nunc habemus, & ea dicta sunt & scripta ab apostolis: non tamen propterea haberet Apostolus quæ scripsit Ephesiis, neque credendum esset eum non Apostolicæ prædicto regulæ obtemperasse. Quod si Apostolus Paulus, qui ad Ephesios scripsit, non habuit hos ad quos scribebat, nisi quos ex Scripturis habebat, quos ex nostris esse dicit, hi sunt quos apostolos vocamus? Quod si ita est, quare non eos præponimus quibus ipse præponebatur? an non in universum, & præcipue de ecclesiasticis rebus, quæ ad omnes pertinent, ad Apostolos recurrendum est? Quare non Apostolos in Ecclesia præponimus? Quare non Apostolicis traditionibus obedimus? Quare non Apostolos pro doctoribus habemus?

Imprimis, longe aliter sentiunt pseudo-Christi, atque Apostolus docuit. Quæ enim communio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? Quis autem error, aut quæ ignorantia, quæ malitia major, quam ut Christum quis ignoret? Quæ autem communio pseudo-Christi cum veritate? Quæ societas Antichristi ad Christum? Quæ autem communio de tot Apostolis, ac tanta eorum auctoritate, ad unum pseudo-Apostolum, qui ad hæc contra Christi veritatem, & contra Apostolorum auctoritatem, ex suo ingenio, & ex suo arbitrio, nova quædam introducit?

CAPVT IV.

De Spiritu sancto ostendens a filio Dei non differre.

Postquam vero de Christo, qui est veritas, ostendimus, quod Deus sit, & homo factus sit, ac deinde mortuus, & resurrexerit, & ascenderit in cœlum, & sedeat ad dexteram Patris, nunc videndum, quid de Spiritu sancto sentiendum sit, ut ostendamus, quod non sit alius a Christo, & a Patre, sed ejusdem cum utroque substantiæ, & ejusdem cum utroque potestatis. Hoc quidem facile, & ex multis locis Scripturarum possumus ostendere. Sed ne longum sit, ea tantum loca proferemus, quæ ipse Dominus ad hoc ipsum nobis dedit. Ait enim in Evangelio secundum Joannem: Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Hæc ait de Spiritu sancto, quod ipse non sit veritas, sed veritatis Spiritus, & quod non sit a semetipso, sed quæcunque audiet a Patre & Filio, hæc loquatur. Quæ autem audiet, nisi quæ Pater & Filius? Quæ autem loquetur, nisi quæ Pater & Filius? Quæ autem annuntiabit, nisi quæ Pater & Filius? Quæ autem docebit, nisi quæ Pater & Filius? Quæ autem ventura sunt annuntiabit, nisi quæ Pater & Filius? Quæ autem omnem veritatem doceb

Israël cum principibus tribuum, & duces familiarum in Hierusalem. Et inferius, Conuertitq; rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat. Illud etiam simile huic, Venit Moyses, & conuocans maiores natu populi, exposuit omnes sermones quos mandauerat dominus, Respondit q; omnis populus simul, Cuncta, quæ locutus est Dominus, faciemus. Non est igitur, cur in hac significatione ecclesiæ vocabulum fideles perhorrescant: quod hæretici facere solent in odium ecclesiasticæ potestatis: quam Christus non penes populares, sed penes ecclesiæ sacerdotes ac pastores esse voluit: vt alio & loco & tempore, si facultas erit, explicabitur. Nunc scholæ more rem totam, quæ huius libri caput est, quatuor conclusionibus absoluemus. Sit ergo prima conclusio.

Exo. 19.

1. Conclu.

Ose. 2.

Ecclesiæ fides deficere non potest. Est enim sponsa Christi per fidem, sicut scriptum est: Desponsabo te mihi in fide. Quòd si Ecclesiæ fides deesset, iam sponsi sponsæque matrimonium dirimeretur: quorum tamen est indissolubilis perpetuaque coniunctio. Sponsabo, ait, te mihi in sempiternum. Et Sponsa, Tenui inquit eum, nec dimittam. Et ille rursum, Ecce ego vobiscum sum, ait, omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. Quo testimonio ad id probandum vtitur Leo ad Augustam & Theodorum. Probat etiam Iulius in decretis suis illo Psalmi testimonio, Circundate Sion & complectimini eam, quoniam hic est Deus noster in seculum: ipse reget nos in secula. Quod de Ecclesia Christi intelligi oportere, quicunque psalmum leget, etiam me non demonstrante, intellecturus est. Idem quoque ostenditur ex eo, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Si ergo in æternum ecclesia Christi manu sustinetur, Christi præsidio armatur, Christi virtute fulcitur, Christi sapientia regitur, fides profectò in ea permanebit, sine qua regnum Christi in terris nullum est. Confirmat autem hoc clarissima illa Isaiæ vaticinatio. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, amodò & vsque in sempiternum. Huic & illa similis est, Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo, Vsque in æternum præparabo semen tuum. Item elegit Dominus Sion elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi. Illa verò Hieremiæ est longè simillima, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, &cæter. Præterea vir sapiens describitur à Domino is, qui ædificauit domum suam super petram: Christus igitur domum suam super petram fundauit. Quare nec pluuia, nec flumina, nec venti obruere illam possunt. At fide stamus,

Ose. 2.
Cant. 3.
Mat. vlt.
Epist. 14. & 69.
Psal. 47.
Luc. 1.
Isa. 59.
Psal. 88.
Psal. 131.
Hi. 31. & 32.
Matt. 7.

mus, vt ait Paulus, ecclesia igitur fidem semper habebit. Nam alias non stabit, sed ruet. Quid quod apertis verbis hanc fidei firmitatem ecclesiæ suę Dominus pollicetur, inquiens, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam? Ecclesię igitur fidem non poterit vel infernus adimere. *1.Cor.1.* *Mat.16.*

Conclusio secunda. Ecclesia in credendo errare non potest. Nonnulli enim ecclesiæ perpetuam fidem sic interpretantur, vt intelligant, Deum ecclesiæ esse præsentem vsq; ad seculi consummationem: ne vnquam vera illi fides & charitas desint. Sed posse tamen probabiliter ignorare rem vnamquãlibet, qua scilicet ignorata, non proinde ecclesia fidem amitteret. Faciamus enim disputationis gratia, nonesse à Deo reuelatum, Diuam Virginem ab originali peccato immunem extitisse. Nihil enim prohibet rem fictam exempli loco ponere, quò facilius res intelligatur, quanquam exemplum verum est, vt posterius ostendemus. *2.Conclus.*

Aiunt ergò, quòd quamuis ecclesia crederet, sanctam Virginem fuisse sine peccato conceptam, idemque definiret ab omnibus esse credendum: non tamen in eo fidei iacturam facere existimaretur. Nam licet falleretur, at error probabilis & inculpatus fidem ecclesiæ non excluderet. Cuius sententiæ, si de facie consideres, videntur esse glossa interlinearis, sic enim vocant in illud: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam: & D. Tho. in 4.d.6.q.1.art.3.q. ad 3. & Cardinalis Turrecre. lib. summæ ecclesiæ, 2.ca. 91. Et Alphonsus à Castro Zamoren. de iusta hæreticorum puni. lib. 1. cap. 5.

At re vera id nos superiore propositione constituimus, nempè ecclesiam semper fidem habituram. Verũ est hoc, quis negat? Sed prętereà ecclesiam in fide errare non posse, sic à fidelibus accipiendum est, vt quicquid ecclesia tanquam fidei dogma tenet, verum sit: nec quicquam falsum, quod illa aut credit, aut docet esse credendum. Cùm enim corpus Christi sit, vt ad Ephes. docet Apostolus, à suo certè capite mouetur ac regitur. Ecclesiæ igitur error ad Christum auctorem referetur. Nullo itaque pacto errare in fide potest. Nam spiritus veritatis est huius corporis anima. Vnus, inquit, spiritus, & vnum corpus. Quòd si spiritu veritatis ecclesia agitur, ad nullum errorem ne insciens quidem, moueri poterit. Præclaram deinde promissionem habet ecclesia, quod nunquã sit à Christo deserenda, quin eius spiritu in omnem ducatur veritatem. Ego rogabo patrem, ait, & aliũ paracletũ dabo vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quẽ vos cognoscetis, quia apud vos manebit. Et postea, Paracletus autem Spiritus sanctus ille vos docebit omnia, & suggeret vobis *Eph.5.* *Eph.4.* *Ioan.14.* *Ioan.16.*

bis omnia, quæcunque dixero vobis. Item, cum autem venerit ille ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Nec me fugit, quòd hæretici argumentum hoc duobus modis eludere conantur. Primùm enim, eiuſmodi verba, aiunt, de ſolis apoſtolis intelligenda, neque ad poſteros in eccleſia pertinere: mox affirmant, Chriſtum non tantùm numero duodenario coniunctũ ſed Apoſtolis quoq; ſeorſum ſingulis ſpiritum veritatis promiſiſſe. Imò alijs ſimiliter diſcipulis, vel quos iam aſſumpſerat, vel qui poſtea acceſſuri erant. Nam ſi eiuſmodi promiſſiones ſic interpretemur, quaſi nemini Chriſtianorum datæ ſint, ſed vniuerſæ ſimul eccleſiæ, nihil nos aliud, quàm Chriſtianis omnibus conſolationem tollere, quæ inde ad ipſos redire eximia debuerat. Sed vtraque iuxta in re ruſticè, indocteq; nugantur. Principiò enim, verba illa non modò ad apoſtolos, ſed ad ſucceſſores etiam referri oportere, ex eo ante omnia patet, Qui maneat vobiſcum in æternum. Quod illi ſimile eſt. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Rurſum ex eo quoq; patet, Sanctifica eos in veritate: ſermo tuus veritas eſt. Pro eis ego ſanctificabo meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate. Non pro eis autem ego rogo tantùm, ſed pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me. Atq; promiſſionis huius Iſaias mihi videtur illuſtris non vates modò, ſed interpres: Spiritus meus, ait, qui eſt in te, non recedet de ore tuo & de ore ſeminis tui amodò & vſque in ſempiternum. Quem igitur ſpiritum veritatis Chriſtus promiſit Apoſtolis, eccleſiæ item poſt eos futuræ promiſit: niſi velimus eccleſiam defunctis Apoſtolis fuiſſe à Domino deſtitutam? Imo verò ad eam nec concilia, nec præcepta euangelij pertinere. Siquidem quæ dominus apoſtolis loquebatur, hęc ad illos duntaxat, non ad futuros in eccleſia poſt eos ſpectare dicuntur. Quo quid ſtultius dici poteſt?

Ioan. 14. *Matt. vlt.* *Ioan. 17.* *Iſa. 59.*

Iam ſecunda illa tergiuerſatio quam vana etiã & ridicula eſt? Si enim hoc ita communiter fidelibus dictũ eſſe volunt, vt ſeorſum quadret in ſingulos: ſequitur, cuicunq; fideli ſpiritum veritatis ſempiternũ adeſſe, qui eum doceat omnem veritatem, ſuggeratq; ei omnia quæcunq; dicta in euangelio ſunt. Sed eſto, ſpiritu ſapientiæ, intelligentiæ, lucis, veritatis, omnes polleant: num inficias ire poſſumus, quicquid particulatim membrorum vnicuiq; tribuitur, id penitus, & ad plenum corpori conuenire? Quid ad hoc reſpondeat Caluinus, audiamus: Hoc, ait, tamet ſi habet nonnullam veri ſpeciem, veruntamen eſſe nego. O ſtultum hominem & repugnantem manifeſtæ veritati. An ignorat, quę ſpiritus ſancti dona ſingulis membris diſtribuũtur, in communi conferri omnia? An videt oculus, & nõ magis homo vi-

mouisset? An non ipse mouisse dicendus est? Sed dicamus, ipsum non mouisse, sed mouisse eum, quod corpus mouerat, efficere, quod non mouisset. Quæ omnes? Vnum, quod nullum deinde effectum habere non mouendum dicamus? Cur? Quia non mouendum. Quid? Quod non mouendum? Quia non mouendum is esse non debet, quem mouendum censet Chrysippus. Quid enim, Catharce, in illo, qui quæ Chrysippus mouendum censet, non mouendum dicat? Quæ deinde consequentia? Si non mouendum non debuit quæ Chrysippus mouendum censet, non debuit mouendum non mouere. Quæ? Si non debuit mouendum non mouere, debuit mouendum mouere. Quid? Si debuit mouendum mouere, debuit mouendum mouere? Quid? Si debuit mouendum mouere, debuit mouendum mouere? Quid? Si debuit mouendum mouere, debuit mouendum mouere?

mus, vera rataque esse non possunt. Ac si dogma falsum ecclesia
1. Tim. 3. crederet, credendúmue proponeret, quamlibet ex ignorantia id faceret, quomodo columna & firmamentum esset veritatis? Certè si veritas in ecclesia humeris innixa est, deesse illi omninò non potest, nisi & ecclesiæ suæ Christus, & Christo ipsa veritas desit. In summa, si ecclesia posset in fidei quæstione falli, librum quoque diuinum recipere posset, qui tamen à Deo non fuisset. Cum sit eadē ratio de vno libro, ac de vnoquolibet dogmate. Quare non valeret argumentum, Ecclesia habet euangelium Matthæi pro canonico, ergo canonicum est. Quod, quoniam impijssimè & absurdissimè diceretur, illud nos dicamus potius, rectè fideles ecclesiam catholicam credere, nō solùm in eo sensu, vt ecclesiæ catholicæ fides deficiat nunquam: sed in eo etiam, vt nihil ipsa credere aut docere possit, quod sit veræ fidei contrarium. Subdolè autem atque versutè mentē nostram Caluinus, Bucerusq; interpretantur. Quasi in eum sensum ecclesiam negemus errare posse, quòd spiritus fauore ac præsentia freta, quocunque volet pergere, tutò etiam sine verbo incedat. Proinde, si quid præter Dei verbum crediderit, statuerit, finierit, id habendum esse non alio loco, quàm certum Dei oraculum. In hoc igitur discrimen esse aiunt, quòd nos ecclesiæ auctoritatem extra verbum Dei collocamus: ipsi verbo annexam volunt, nec patiuntur ab eo separari. Laborat autem Caluinus vehementer in ijs locis colligēdis, in quibus Prophetæ, Apostoli, atque adeò Christus ipse nihil ex se attulisse, sed de ore Domini locuti fuisse memorantur. Conficit multò æquius esse ecclesiam Christi discipulam ab eius ore assiduè pendere; nec ex se sapere & cogi-
Hom. de sancto & adorando Spiritu. tare quicquam, sed statuere sapientiæ suæ terminum, vbi loquendi finem ille fecerit. Sanctissimè enim Chrysostomus: Multi, inquit, Spiritum sanctum iactant, sed qui propria loquuntur, falso illum prætendunt. Vt Christus non à seipso loqui se testabatur: ita si quid præter Euangelium sub titulo spiritus obtrudatur, ne credamus. Sanè Christus nihil plus de suo spiritu denunciat expectandum, quàm vt mentes illuminet ad percipiendam doctrinæ suæ veritatem. Spiritus, ait, ducet vos in omnem
Ioan. 14. veritatem. Sed quomodo? Quia suggeret omnia, quæcunque dixero vobis. Hæc omnia Caluinus. Nam Bucerus dixit multò etiam indoctiùs, tunc esse ecclesiæ credendum, cùm pronunciat secundum scripturas rectè intellectas. Sed hoc cùm dicit, omnia facit ambigua, quæ sunt ab ecclesia definita. Si enim aliter potest pronūciare, quàm scriptura sanè intellecta exigit: excipimus semper, ecclesiam in eo falli, quòd falso scripturam intelligit. Ecquis verò iudex erit, an ecclesia scripturam ritè

an secus

an Gens temporanea? Nihil igitur affirmat, qui verisimilem rationem non adducit. Ad hoc unde cognoscitur Deum esse? Si esse nullus esse habeat, is vix quoque fidei habitandi, qui existentiam Dei non dicat. Quid ergo? Si conflictus Deus? Ita, nam ille esse non habet, qui non conflictat? At, obtulisti, esse ne Deum oportet? Non: Deum esse conflictat, Deum esse habitari. Propterea S. Apostolo populi confidentes Quia vo- Heb. 11. bis, inquit, Deus repromisit, ut habitet in vobis, habitat in vobis. Deus, qui repromisit? Deus verax est? Quis hoc dixerit, si illi quoque promissa defuisse? Mendacium in Deo confingere, si ille quoque mentitus est, qui ait: Et mentitus Deus nullus est. Ac vidit omnium, ista duo habitare, & plus promissa valere, quam quod ipse videbatur.

Nempe ea omnia esse fatis videntur, quæ sunt, & nihil præterea, nisi videant oculi, nisi tangant, nisi dicta, nisi præscripta sint habitare, quod habeant fixa sedem. Nec fatis videntur habitare nisi in quo certa sedes Deo assignata, nisi in templo, nisi in ara. Quæ ergo ad Deum pertinent, ea non habitare? Quæ ad Deum pertinent, ea quæ ad Deum non pertinent

Sit igitur tertia concluſio. Non ſolùm eccleſia antiqua in fide errare non potuit, ſed nec eccleſia quidem, quæ nunc eſt, quæue futura eſt vſque ad conſummationem ſeculi, errare in fide aut poteſt, aut poterit. Hæc concluſio partim oſtenſa eſt in libri ſecundi capite ſeptimo: partim ex his, quæ dudum diximus comprobatur. Nam pollicitationes Chriſti de præſentia ſua, de ſpiritu veritatis, de regno ipſius ſempiterno, de corpore cuius ipſe erat futurus caput, non ad eccleſiam modò, quæ fuit tempore Apoſtolorum, verùm etiam ad Eccleſiam catholicam, quæ futura erat in ſeculi finem, pertinere neceſſum eſt. Id quoniam ex argumentis, quæ prioribus concluſionibus confirmandis poſita ſunt, manifeſtè colligitur: vanum profectò erit, aut acta agere, ſi eadem argumenta repetimus, aut ſi noua ponimus, vti in re non dubia, rationibus minimè neceſſarijs. Certè qui eccleſiæ præſenti ſpiritum veritatis negare prætenderit, is negabit eidem poteſtatem ligandi atque ſoluendi, negabit ſacramenta & ſacerdotium, omniaque adeò Spiritus ſancti chariſmata. Ita nunc eccleſia Chriſti ad nudum nomen contrahetur, eritque ſine re vocabulum commentitium, Verùm de tertia concluſione hactenus.

Quarta cõcluſio.

Quarta concluſio. Non ſolùm eccleſia vniuerſalis, id eſt, collectio omnium fidelium hunc veritatis ſpiritum in ſempiternum habet: ſed eundem habent etiam eccleſiæ principes ac paſtores. Diximus enim eccleſiæ vocem, & pro populo fideli, & pro eccleſiæ paſtoribus vſurpari. Priores itaque concluſiones illud aſtruebant, quicquid eccleſia, hoc eſt, omnium fidelium cõcio teneret, id verum eſſe. Hæc autem illud affirmat, paſtores eccleſiæ & doctores in fide errare non poſſe: ſed quicquid fidelem populum docent, quod ad Chriſti fidem attineat, eſſe veriſſimum. Hanc concluſionem mox oſtendam, ſi prius admonuero, paſtoris vnius & alterius, item errorem paſtorum omnium, fidei non derogare. Sicut ne paucorum quidem fidelium error fidei derogat populi Chriſtiani. Paſtores igitur ac doctores omnes a fide nunquam poſſe aberrare contendimus. Sic eſt ſanè.

Ephe. 4.

Id primum, mea ſententia quidem, manifeſtè demonſtrat illud Apoſtoli teſtimonium, Et ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti: donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei in virum perfectum: vt iam non ſimus paruuli fluctuãtes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad

vel alia ejusmodi causa exoriri. Sed & gallinæ ac habenæ hac ætate vitæ exitiosæ evadunt, ubi tumore laborant, vel pituitâ, vel crassis humoribus, nec dum, quæ fecundæ esse debent, pariunt. Cum igitur ejusmodi pituitæ, pulmo, mesenterii, aut ventriculi sit, & per præcipitem gressum fiat, ita fieri potest, ut ventriculus ab intestinis separetur, & quando hæc non sunt sana, ventriculus, & caput his annexum, ægrotare debet. Quod si ventriculus ægrotet, non sanari potest ventriculosus, quæ proximum ab illo locum habet, & quæ cibi sunt, quinam ventriculosi esse debeant, quibus ille non noxius sit, quæ noxia, & quæ ventriculosis commodent. Quibus rebus exactis, ad pectoris & dorsi affectus, quos ab ventriculo pati plurimum in dicemus. Atque multi ventriculosi dolorem in pectore, & dorso sentiunt, quod ventriculus ad illa loca proximus est, & ejus affectus ad hæc loca pertingit. Sed & ventriculosi ad tussim proni sunt, & quidem ex ventriculi ejusmodi affectu. Ac de ventriculosis hactenus. Nunc de intestinis ejusque affectibus dicendum est. Intestina sunt, quæ ventriculum cum ano conjungunt, & ad quæ cibus, postquam ventriculum transiit, pervenit. Ea autem sunt tenuia & pinguia, quibus nomen ab ventriculo, ad quem proxima sunt, datum est, & crassa, quæ ani nomen habent. Tenuia sunt duplo, aut tres amplius longiora, quam crassa, & ideo ad ea plures affectus pertinent. Ac tenuia quidem intestina ventriculo proxima, & ejus affectibus simili modo, & quibusdam aliis, quæ ipsis propria sunt, obnoxia sunt. Ea quidem, quæ ventriculo proxima sunt, ventriculosis & cardiacis simili modo affectibus laborant. Deinde autem, ubi & pulmoni proxima sunt, ejusdem affectibus, quos pulmo patitur, obnoxia sunt. Quæ autem proxima ventriculo & pulmoni, quomodo affectibus suis communicent? Ubi ventriculus, & pulmo laborant, ibi & intestina proxima laborant. Quæ autem ventriculo proxima sunt, ea ventriculosis, & cardiacis simili modo affectibus laborant. Ac de ventriculosis & cardiacis affectibus, quos intestina proxima ventriculo patiuntur, jam dictum est. Quæ autem pulmoni proxima sunt, ea pulmonis affectibus laborant. Quos affectus pulmo patiatur? Lib. Sect. 3. Anhelosus, qui difficulter respirat, qui ob molestiam interdum [illegible] & sæpius ab eo tussis & sternutatio excitatur. Hæc sunt Lib. Sect. 3. Atque ambobus illis locis tussis & sternutatio ejusdem generis esse videtur. Atque sic, quæ intestina pulmoni proxima sunt, ea pulmonis affectibus laborant. Quæ autem ventriculo & pulmoni proxima sunt, ea ventriculosis & cardiacis affectibus,

doctores? Certè, si præsentibus solùm,& non item futuris Dominus loqueretur, vt auctor imperfecti argumentatur, dicta illa fuissent, non scripta. Dicta sunt autem propter illos, scripta propter istos. Adhæc, veritas fidei in catholicorum controuersijs, quemadmodum in secundo libro constituimus, libriſque etiam quinto & septimo confirmandum est, non est à populo quærenda. Tum quoniam id esset operis infiniti, vt ad quæstionem vnamquamlibet decernendam, omnium sententia fidelium rogaretur: tum etiam, quoniam, vt fieri id commodissimè posset, non deceret tamen, aut cerdonum, aut muliercularum sigillatim inquirere & expectare iudicium. Siue enim vnumquenque seorsum interroges de quæstione, quæ in dubium venit, seu vniuersos velis in concilium cogere, ridicula sanè futura sit huius generis inquisitio. Ita per ecclesiæ auctoritatem nulla penitùs controuersia finiretur, si ad eam finiendam totius consensum plebis requirere deberemus. Addendum eodem est, quod iam pridem diximus, quædam ad doctrinam fidemque ecclesiæ pertinere, quæ populares prorsus ignorant. Vt, Patrem & Filium esse vnum principium Spiritus sancti, Animam intellectualem esse formam substantialem humani corporis, Librum Esther esse canonicum aliaq; similia. In quibus sententiam populi requirere tam est absurdū, vt non in sapientium modò animos, sed ne in stultorum casurum sit. Nec enim placere cuipiam potest, tantas res imperiti vulgi calculis iudicari. Præterea in epistola Ephesini concilij ad Nestorium, id à Nestorio, si facere sacris ecclesiæ velit, exigitur, vt iureiurando fateatur, sentire se & docere, quæ vniuersi per orientem & occidentem episcopi præsidesq; populorum crederent ac docerent. Quæ eadem epistola comprobata etiam est à sexta synodo, actio. 11. In concilio item Triden. sessio. 3. definitum est, ecclesiæ esse iudicare de vero sensu & interpretatione scripturarum. At totam fidelium cōgregationem de re eiusmodi velle iudicium ferre, insanum esset. Pastores igitur ecclesiæ ac doctores illi sunt, ad quos id genus iudicia pertinent. Atq; Egesippi diligentissima fidei inquisitio Eusebij Cæsarien. literis celebrata est, qui cùm Romam pergeret, non popularium sententiam de fide requisiuit, sed satis sibi feci sse ad fidei suæ confirmationem visus est, si cum episcopis per loca singula in sermone congressus omnes eiusdem fidei prædicatores doctoresque reperiret. Irenæus rursum cùm ecclesiæ auctoritatem hæreticis obijcit, episcoporum tantùm sententiam obijcit, secundum seriem ab apostolis succedentium, horumq; sensum & fidem, ecclesiæ sensum & fidem

Euse. lib. 4. eccles. hist. c. 22.

Digitized by Google

Ascendunt. Ex his, qui ascendunt, non credit se ascendere, 1. Cor. 8.
qui putat se scire aliquid. Ascendit, qui se humiliat, & ex-
cusat, & veritatem, quæ in Scripturis est, non credit sibi esse
ad plenum cognitam: Ascendit, qui non præsumit de se ipso
quasi de re quotidiana cognita, & cui omnia cognita sint.
Ascendit, qui non ex se ipso, sed ex Deo, & ex Christo ipso
pendet. Quia hæc dicit Apostolus, ex persona ut nostra in-
firmitas, qui Apostolus vitam nostram sustinebat. Ecce,
ait, ad nos, inquit, & qui capitosus, est, ecce. Et pulsa-
tus, ecce. Et qui ad nos, ecce. Et qui ad nos, ecce. Et qui
ad nos, ecce. Ascendit. Et quoniam ascendit, ecce ad nos.
Vult autem nobis ostendere, non tantum nobis esse ad-
ventum Christi, qui per nostra ministeria ad nos ma-
nabat. Cum autem quæ nobis erant, vel fuerant, vel fu-
turi essent, ad nostrum ille tantum ministerium, ad nos-
tros, &c. Augustinus dicam, quoniam longum est nomi-
nare omnes, qui ad nos venerunt, & ad nostros, qui ad
nos venturi sunt, pulsans ad fores corpus nostrum, ecce.

CAPVT V. 30.06.

Adam ipse peccando contulerunt similia
ipsi etiam.

QUæ in hanc tractationem & explicationem & cæ-
teram nunc abunde hæc dicta sufficiunt, est hæc pe-
rorum illud Apostolus Paulus ostendit, quod
magnæ dominationis palatium Apostoli omnes Christi homi-
nes, qui ad Christum ex omnibus gentibus & nationibus
pulsant Christo fideles essent. Non quod eos magnos esse
haberi magnæ fidei præcipuos, cæteris antecessores, illi pu-
tent, sed quia omnes domini sui sint ex æquo, ut cæte-
ri boni, quod audierint, cognoverint. Quæ non sunt nisi
hæc ipsa, in quæ vocabulum, modus mensuræ est. Ita-
que non errant, & Scripturæ fatis rebus non contrariæ.
Non enim ignorant, quod Adam ipse, quod primi Gal. 4.
homines, qui ex Deo non facti sunt, sed nati, ad
fidei ductæ legumen & vitam. Peccatum pulsarunt, & ipsi
non pepercerunt, ut ab omnibus fidei homines haberi
quæ fit, mirabilis capax.

Introitus, ex quo quod Lucas legens, nobis indicat Lucæ 24.
Apostolum Christi relationibus vita Apostolis ejus quod
Sermonis.

O To-

Cap.16. Tertium, ex eo, quod Marcus tradit, Christum exprobrâsse omnibus Apostolis incredulitatem & duritiam cordis.

Psal.68. Quartum ex August. in illud Psalmi: Defecerunt oculi mei, Omnes, inquit, discipuli desperauerõt, quòd ipse esset Christus. A latrone Apostoli victi sunt, qui tunc credidit, quando ipsi defecerunt. Refert etiam Cardinalis Turrecremata in hoc idem Ambrosium, Hieronymum, Gregorium, Isidorum. Verùm difficilè est, de eorum facilitate, perinde vt causa postulat, dicere: qui huiusmodi argumentis permoti, Apostolos in vniuersum omnes fidem perdidisse aiunt. Id quod non cũ ratione solùm, sed etiam cum sacris literis pugnat. Nam, vt de Petro taceamus, cuius fidem non defeciſſe, posterius demonstraturi sumus, adhuc opinio illa de cæteris Apostolis non modò non certa, sed ne probabilis quidem est. Discipuli, inquit, abierunt in Galilæam in montem, vbi constituerat illis Iesus: & videntes eum adorauerunt, quidam autem dubitauerunt. Quidam, ait, non omnes. Video autem hanc dubitationem à nonnullis non ad Apostolos, sed ad alios, nescio quos discipulos referri: sed mihi semper Theophylacti magis ac Remigij sententia placuit, qui illam docent ad tempus, quo Christus antè discipulis apparuerat, referendam. Id quod Marcus, vt opinor, intelexit, cùm ait: Increpauit incredulitatem & duritiam cordis, quia ijs, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Siue enim apparitio hæc, quam Marcus scribit, in die Ascensionis fuerit, vt multis placet, siue anteà, quemadmodum nonnullis etiam videtur, dubitandum non est, quin eas increpationes hic Marcus recapitulando perstrinxerit, quas sparsim alij Euangelistæ conscripserunt. Quia ijs, inquit, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant. Constat autem ex alijs Euangelistis incredulitatem & duritiam cordis, ex ea scilicet causa, quia his, qui viderant Christum surrexisse, non est creditum, non ad omnes Apostolos pertinere. Petrus nanque & Ioannes audito nuntio cucurrerunt ad monumentum: ac Iacobus iuxta Hebræorum euangelium ab hora, qua liberat Domini calicem, iurauit se non comesturum parem, donec Christum videret resurgentem: vt auctor est Hieronymus in catalogo scriptorum ecclesiasticorum. Non igitur omnes Apostoli fidei iacturam fecisse credendi sunt: nisi, quòd absurdum est, omnes infideles fuisse credideris. Non enim fides semel à Christiano suscepta, nisi per infidelitatem tollitur. Illud absurdius, hæreseos notam Apostolis vniuersis inurere. Quod qui faciunt, idque sine idoneis & vrgentibus causis: hi non solùm illis, sed Christo etiam & ecclesiæ iniurij sunt. Iam argumenta illa infirma esse quis non videt, quæ auctores illius

Lib.3.summæ c.61.

Li.6. c.po.

Matt. vlt.

Apost. eos fuisse infideles Turrecre. concedit 3. li. sum.c.61.

Digitized by Google

illum ordinem dimittunt. Quo ordine peracto, redeunt ad ordinem suum, quem in eum subeundum fuerant. Si e-
tiam ordinem illum subeundum dimittant, Apollinis Iu-
dicium decidit, & Musarum Iudicium datur. Quapropter ordo
non agitur. Nam eum ordinem subeundum dimittere, nihil
aliud est quam ordinem non agere, quem agere debebant.
Quoniam hoc de ordine dictum est, quem ordinem agere
debebant Poetarum, à Iudicio Apollinis, & eorum, qui
ei sunt, ad ordinem Musarum. Hic ordo non est ordo
Musarum, sed ordo Poetarum, & Iudicium Apollinis, &
eorum, qui

non habeat maculam aut rugam, & verè corpus Christi sit: & ea, quę in Christi nomine, absque plenis virtutibus, imò cum vitijs quibusdam admixtis, congregetur: vnde nobis constare poterit, vtrónam modo nomen ecclesiæ capiatur: cum dicitur columna & firmamentum veritatis: Hęretici siquidem quicquid in scripturis proditũ est, quod ad ecclesiæ, vel auctoritatem spectet, vel veritatem: id totum non posteriore sensu, sed in priore accipiendum cauillantur. Concedunt itaque spiritum veritatis ecclesiæ sanctorum: ecclesiæ, quæ malos habeat permixtos, non concedunt. Nec ea se solùm ratione tuentur, quòd in voce ambigua liberum est vtramlibet significationem eligere: sed argumentis alijs in id etiam incumbunt, vt hoc loco & quæstione, ecclesiæ nomen aliter vsurpandum esse persuadeant. Illud primum est, quod Hieronymus sentit, ecclesiam in secundo significatu abusiuè dici: vt fortis, inquit, prudens, castus, iustus & temperans, interdum plenè pro his, qui perfectæ virtutis sunt, interdum abusiuè pro his, qui sunt incipientes, accipiuntur. Si ergo prior significatio propria est, posterior impropria: commodius sine dubio ecclesiæ vocem in illa priore, hoc est, pro iustorum concione vsurpabimus. Rursum cùm Apostolus illa dicit: Ecclesia subiecta est Christo: &, Christus dilexit ecclesiam, &c. &, Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius: vox illa pro sanctorum congregatione accipitur, vt Hieronymus, Augustinusque interpretati sunt, quid igitur causæ erit, cur aliter accipiamus: cùm ecclesiam scribit Apostolus columnam esse ac firmamentum veritatis? Prætereà, encomio illo nobilitauit Paulus non ecclesiam quamlibet, sed eam, quæ esset domus Dei. At domus Dei soli iusti esse creduntur, vt etiam Augustinus ait, non ergo columna veritatis est, nisi ecclesia sanctorum. Prætereà, Augustinus disertè docet, domum ecclesiamque Dei, quæ in bonis solùm fidelibus est, & sanctis Dei seruis, eam esse, quæ ædificata est supra petram, quæ etiam claues accepit ac potestatem soluendi & ligandi. Eadem ergo domus Dei est, quæ est columna & firmamentum veritatis. Quamobrem, si pastores, qui ecclesiæ sibi nomen vendicant, mali sunt: non ad eos hæc & alia similia pertinent. Quod & Augustinus idem multis alijs locis confirmat. Quæ si vera sunt, non solùm conclusio illa postrema, quæ nunc expenditur, sed reliquæ omnes funditùs euertuntur: & quicquid omninò hoc nobis loco constitutum est. At verò, quanquam in eam sententiam hæc & alia plura ab hæreticis disputantur, nos tamen ecclesiam sequi oportet, & ab omni, quod abhorret ab ipsius approbatione, fugere. Primum autem hoc intelligendum puto, quæ nunc ab illis defensionis

Lib. 7. cõt. Donat. ca. 51. 24. q. 1. omnibus.

Eod. li. & c. li. 3. cõt. Donat. ca. 18. & l. 5. ca. 20. & 21. & l. 6. ca. 3. 1. q. 1. remissionẽ de con. d. 4. Quomodo exaudit

Quæstiones de Virginitate.

Quæstio prima. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum? Et videtur quod sic. Sacramentum est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas est Sacramentum.

Quæstio secunda. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Ecclesiæ? Et videtur quod non. Sacramentum Ecclesiæ est Sacramentum Christi, ut dictum est. Sed Virginitas non est Sacramentum Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas non est Sacramentum Ecclesiæ.

Quæstio tertia. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod sic. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas est Sacramentum Christi.

Quæstio quarta. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod non. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas non est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas non est Sacramentum Christi.

Quæstio quinta. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod sic. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas est Sacramentum Christi.

Quæstio sexta. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod non. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas non est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas non est Sacramentum Christi.

Quæstio septima. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod sic. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas est Sacramentum Christi.

Quæstio octava. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod non. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas non est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas non est Sacramentum Christi.

Quæstio nona. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod sic. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas est Sacramentum Christi.

Quæstio decima. Quæritur, an Virginitas sit Sacramentum Christi? Et videtur quod non. Sacramentum Christi est signum sacrum rei sacræ, ut dictum est. Sed Virginitas non est signum sacrum rei sacræ, scilicet Christi, ut dictum est. Ergo Virginitas non est Sacramentum Christi.

Verùm hæc explanata sunt antè satis, vt arbitror, diligẽter. Iam argumentis illis respondeamus, quæ modò suggessimus: nam iis, quæ à principio libri huius sunt posita, capite sequenti, eodemque postremo respondebimus.

In voce, inquiunt, ambigua licet è multis vnum quodlibet significatum accipere. Minimè, inquam, gentium. Sed antecedentia primum, & consequentia spectanda sunt: deinde considerandum, quæ natura rerum sit, quid cohæreat, quid repugnet, multaque omninò alia, quæ nos in tertio decimo libro accuratiùs & exquisitiùs persequemur. Quòd si, vbi dona ecclesiæ Christus pollicetur, continendis in officio ac veritate fidelibus necessaria, ea nos ad latentia solũ, & inuisa membra referimus: inania profectò essent dona illa, parumque ad communem vtilitatem accommodata. Quin, vt suprà ostensum est, noxia essent, ac perniciosa valdè, quippè quæ perditissimis quibusque ciuibus, & dissidiorum præberent perpetuas causas, & in omnibus omninò flagitijs impunitatem ac licentiam sempiternam. Iam verò si ratione duce ac magistra eum iniurium principi bono & sapienti censemus, qui illius priuilegia sic interpretatur, vt non solùm frustrà, sed in perniciem concessa esse videantur: quantò magis ille erit Christi iniquus, parcus, & malitiosus interpres, qui gratias & fauores, quos reipublicæ suæ promisit Christus, in eum sensum acceperit, qui non modò vanitatem præ se ferat, sed vel exitium? De ecclesia igitur, quæ bonos simul malosque complectitur, locus ille Pauli, cæterique similes intelligendi sunt. At talis concio ac cœtus abusiuè ecclesia dicitur. Id primum nego. Nec enim de forti, prudenti, iusto ac temperanti eadem est causa. Fateor siquidem cum Hieronymo, eiusmodi virtutum vocabula ad incipientes atque imperfectos, non nisi per abusum traduci posse. Quoniam vera virtutis definitio non illas inchoantes, &, vt dicam, informatas dispositiones, sed habitus planè absolutos atque perfectos exprimit: quemadmodum Aristoteles, Diuus Thomas, ac reliqui viri Philosophi tradiderunt. At ecclesiæ vox nihil tale indicat, quale isti fingunt, vnde malos ab eo cœtu excludamus, qui ecclesiæ sibi nomen propriè vendicat. Quamobrem nulla est improprietas, nullus abusus, si ecclesia etiam ea nuncupetur, quæ in vno baptismo, vna fide, vna religione, improbos habeat probis admixtos.

Quanquam aliter dein respondere possumus, Hieronymum de ecclesia Christi in eum sensum ferè loqui in quo populũ Dei, domum Dei, seruos Christi propemodum vsurpamus. Fit enim nescio

Mediocritatis. Mediocritas vitiosa, ultimum extremi-
tatis. Quomodo mediocritas virtutis, ultimum extremi-
tatis. Quomodo mediocritas virtutis, distat ab extremitate vitiosa. Quomodo mediocritas virtutis, distat ab extremitate vitiosa. Quomodo mediocritas virtutis, distat ab extremitate vitiosa

obeque ecclesiæ causam, claues reliquaque Euangelij publica munera accepisse. Quanquam priora illa scio aliter ab alijs interpretari. Sunt enim qui ea referant ad vsum potestatis: quem mali, qui legitimum habere non possunt, dicuntur non habere. Alij referunt omninò ad gratiam, non illam sacramentalem, quæ etiam per malos ministros dari solet, sed quæ precibus ministri respondet, vt de con. d. 4. Quomodo Augustinus videtur significare. Alij tandem existimant Augustinum de publicis raptoribus, vsurarijs, concubinarijs, sacrilegis loqui. A quibus olim, perinde vt si essent ab ecclesia præcisi, non licebat sacramenta percipere. Ideoque illiusmodi ministri gratiam sacramentorum non dabant. Verùm hoc disputare, vt sæpè iam dixi, non est huius diei ac temporis. Et Valdensium insania iampridem explosa est: nec in eo negotio nos nunc oportet elaborare. Itaque de his dictum est satis. Nunc argumenta, quæ à principio contra ecclesiæ auctoritatem posita sunt, quam breuissimè possumus, refellamus.

CAPVT POSTREMVM.

In quo argumenta primi capitis confutantur.

PRimum verò argumentum promptissimum est refellere: nec vno tantùm, sed multis etiam modis. Tum, quòd nec Moyses, nec Iosue, in quorum gubernatione tempus illud erat positum: in populi furorem & insaniam inciderunt. Tum, quòd ne certum est quidem, eos, qui in castris remanserint, in flagitium omnes consensisse: quin verò similimum est, nonnullos etiam repugnasse. Nam vbi primùm Moyses illam vocem edidit, Si quis est Domini, iungatur mihi: congregati sunt ad eum omnes filij Leui, consecrarunt que manus suas Domino vnusquisque in filio & in fratre suo. Ex quo intelligitur, qui ad vnam Moysi vocem se illi coniunxerint, qui à Domino steterint, quos Dominus iustitiæ suæ administros in vltione fecerit, hos in eo scelere cæterorum socios & cõsortes non fuisse. Quid? quòd Aaron nondum sacerdotio fuerat initiatus, nec adhuc ei fuerat superhumerale impositum, rationalique adstrictum & aptatum, in quo erat doctrina & veritas. Nihil ergo mirum, si Aaron, filijq; eius, nec pastores populi constituti, nec sacerdotes consecrati, in fide ac religione errarunt. Quamquam Aaron, quod & Petro & Marcellino postea accidit, metu peccauit, non infidelitate. Nihil ergo contra nos affertur, qui asserimus, sacerdotes pastores iam ecclesiæ à Christo institutos, errare omnes in fide ac religione non posse. De argumento itaque primo tantum.

Leuit. 8.

Secun-

Sanctum autem ordinem Gregorius, qui & Columbinus formula dicebatur, ad eum usque tempus exhibuit, quo Bonifacius Moguntinus archiepiscopus, Zacharia papa, Augustinensibus, ut aiunt, ordinem dedit, quem hodie Romanenses sequuntur. Ordo autem ille, quem Gregorius exhibuit, hoc modo se habet.

Primus locus in ecclesia Dei est episcopi, secundus presbyterorum, tertius diaconorum, quartus subdiaconorum, quintus acolythorum, sextus exorcistarum, septimus lectorum, octavus ostiariorum. Hi sunt ordines, qui ad sacerdotium pertinent. Ad reges vero, vel ceteros principes, qui in ecclesia sunt, primus locus est patricii, secundus consulis, tertius ducis, quartus tribuni, quintus comitis, sextus primicerii, septimus notarii, octavus protospatharii, nonus cubicularii, decimus ostiarii, undecimus stratoris, duodecimus scholarii. Hi sunt ordines, qui ad palatium pertinent. Ad plebeios vero primus locus est senatoris, secundus patricii, tertius illustris, quartus spectabilis, quintus honorati, sextus clarissimi, septimus perfectissimi, octavus egregii, nonus principalis, decimus ducenarii, undecimus centenarii, duodecimus biarchi, tredecimus quinquagenarii, quartusdecimus decani, quintusdecimus tribuni, sextusdecimus primicerii, septimusdecimus defensoris, octavusdecimus curatoris civitatis, nonusdecimus curiosi, vicesimus tabularii, vicesimus primus negotiatoris, vicesimus secundus artificis, vicesimus tertius mercatoris, vicesimus quartus navicularii, vicesimus quintus agricolae, vicesimus sextus mancipii, vicesimus septimus coloni, vicesimus octavus inquilini. Hi sunt ordines, qui ad plebeios pertinent. Ecce quot ordines in ecclesia Dei, quot in palatio, quot in plebeiis. Quos omnes ordines Gregorius, sicut ante diximus, in ordine Columbino, quem ipse exhibuit, posuit. Quos ordines Bonifacius archiepiscopus, Zacharia papa, Augustinensibus, ut aiunt, dedit, quos hodie Romanenses sequuntur, ita ordinavit.

Primus locus in ecclesia Dei est episcopi, secundus presbyterorum, tertius diaconorum, quartus subdiaconorum, quintus acolythorum, sextus exorcistarum, septimus lectorum, octavus ostiariorum. Hi sunt ordines, qui ad sacerdotium pertinent. Ad reges vero, vel ceteros principes, qui in ecclesia sunt, primus locus est patricii, secundus consulis, tertius ducis, quartus tribuni, quintus comitis, sextus primicerii, septimus notarii, octavus protospatharii, nonus cubicularii, decimus ostiarii, undecimus stratoris, duodecimus scholarii. Hi sunt ordines, qui ad palatium pertinent. Ad plebeios vero primus locus est senatoris, secundus patricii, tertius illustris, quartus spectabilis, quintus honorati, sextus clarissimi, septimus perfectissimi, octavus egregii, nonus principalis, decimus ducenarii, undecimus centenarii, duodecimus biarchi, tredecimus quinquagenarii, quartusdecimus decani, quintusdecimus tribuni, sextusdecimus primicerii, septimusdecimus defensoris, octavusdecimus curatoris civitatis, nonusdecimus curiosi, vicesimus tabularii, vicesimus primus negotiatoris, vicesimus secundus artificis, vicesimus tertius mercatoris, vicesimus quartus navicularii, vicesimus quintus agricolae, vicesimus sextus mancipii, vicesimus septimus coloni, vicesimus octavus inquilini. Hi sunt ordines, qui ad plebeios pertinent. Ecce quot ordines in ecclesia Dei, quot in palatio, quot in plebeiis. Quos omnes ordines Gregorius, sicut ante diximus, in ordine Columbino, quem ipse exhibuit, posuit. Quos ordines Bonifacius archiepiscopus, Zacharia papa, Augustinensibus, ut aiunt, dedit, quos hodie Romanenses sequuntur, ita ordinavit.

ex populo agnoscat, & fe illorum subdat ac, quos omnes illi Ambrosius. Ecce fe ad Concilii Aquileiensis sententiam Paulinus Episcopus Treuirensis Christo & Ecclesiæ Catholicæ, vbi vnus, vna fides, una conuersio, quæ omnium nostrum Dominus vnus est, vnum baptisma, vnus Deus, vnus Christus, vna Ecclesia, vna fides, vna conuersio, quæ vnum corpus Christi facit, vnum esse vult vnius Christi: quare vnum haberi non Catholicum nisi vnum, & vnum vbi vnum non est, nemo potest. Quis hæc audiens non in ecclesia Christi se inuenire, & quam ipse vnus, omnibus vnum esse debere, non intelligere? Quis non Christi membra & Christi corpus quod pax & charitas continet, fieri, vt non sint vna non videre? Quis non Christi Ecclesiam, quæ vnitatis sacramento & vinculo pacis indiuidua copulatur, diuidi posse non credere? Quis non Christi Ecclesiam, quæ in multitudinem latius fœcunditate germinis extenditur, sicut radiorum multos, sed lumen vnum, & ramorum plurimorum, sed robur vnum, & de fluentis largitatis vberis longe copiosis, sed vnum capitis fontem, & de vitalium seminum numerositate, sed vnum exemplaris originem, & fructuum vbertate, sed vnam formæ pulchritudinem, & vnitatis veritatisque custodiri? Quis non Christi Ecclesiam, quæ vniuersa complectitur, & tota fusa per omnia diuinæ fœcunditatis incrementa, & tanta latitudine progressus suos tendit, & tam largos fluentorum ordines explicat, & tam multa germinum suorum copia exuberat, vnam & indiuisam, & vnitatis ipsius sacramento & vinculo concordi connexam videri? Quis Dominum Iesum Christum, de cuius ore omnia scientiæ & sapientiæ thesauri proferuntur, de cuius ore Ecclesiæ suæ & populi sui vocatio & claritas fulget, qui Ecclesiæ suæ sponsam se appellare testatur, & sponsæ nomen nisi vnius non habere? Quis non Christi Ecclesiam, quæ Christo sponsa copulata est, non esse vnam, quæ Christo vni sponsa copulata est, non intelligere? Et quando Apostolus, Sic populus de vna radice natus, sic vna Dominus, & de vna fide vnum baptisma, & vnum, & omnia, quæ ab eodem & ex eodem vna erant. Quem

mentis locis circumcursare, Propertius Rus cras Tullianos ij. 10. Ventosa per connubia circumferri, Apuleius Florid. 1. Circumferri, Ammianus Marcellinus xxvi. 10. Circumvagari, Cicero pro Cluentio. 21. Circumvehi, Livius xxxiv. 9. Circumvolare, Ammianus Marcellinus xxvi. 10.

Ambire, Cicero pro Sestio. 18. Ambitio, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosus, Cicero in Catilinam iv. 7. Ambitiose, Augustinus Epistola 29. Ambitiosissime, Suetonius Julius. 49. Ambitiosior, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimus, Cicero in Catilinam iv. 7. Ambitiosissime, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimi, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimorum, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimis, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimos, Cicero pro Murena. 21. Ambitiosissimis, Cicero pro Murena. 21.

Tu autem quod dicis, Ambio, Latinum populum ita dicere, non dicere verbum latinum hodie. Rem video te non dicere. Nam quod ais, Ambio, Latinum populum ita dicere, non dicere verbum quod sit latinum hodie

quo ſcripſit Hilarius, vnde putâſti inſidiandum contra teſtimonia tot diuina, & cæt. Potes hoc modo dicere, nec eccleſias Galatiæ tunc fuiſſe quando dicebat Apoſtolus: O ſtulti Galatæ, quis vos faſcinauit? Sic enim calumniaris docto viro, qui tardicordes & timidos grauiter increpabat. Quis enim neſcit, illo tempore obſcuris verbis multos parui ſenſus fuiſſe deluſos, vt putent hoc credi ab Arianis, quod etiam ipſi credebant: alios autem timore ceſſiſſe, & ſimulatè conſenſiſſe. Quanquam & illi, qui tunc firmiſſimi fuerunt, & verba hæreticorum inſidiosa intelligere potuerunt, pauci quidem erant in comparatione cæterorum, ſed tamen etiam ipſi quidam pro fide fortiter exulabant, quidam toto orbe latitabant: Hilarius ergo decem prouinciarum Aſianarum aut zizania non triticum arguebat, aut ipſum etiam triticum, quòd defectu quodam periclitabatur, quantò vehementius, tantò vtilius arguendum putabat. Habēt enim etiam ſcripturæ canonicæ hunc arguendi morem, vt tanquam omnibus dicatur, & ad quoſdam verbum perueniat. Hactenus Auguſtinus.

Aduerſũ Luciferia.

Ac Hieronymus, Ingemuit totus orbis, inquit, & Arianum ſe eſſe miratus eſt. Periclitabatur nauicula apoſtolorum, vrgebant venti, fluctibus latera tundebātur, nihil iam ſupererat ſpei, Dominus excitatur, imperat tempeſtati, beſtia moritur, tranquillitas redijt. Manifeſtius dicam, omnes epiſcopi, qui de proprijs ſedibus fuerant exterminati, ad eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Aegyptus excipit, tunc Hilarium de prælio reuertentem Galliarum eccleſia complexa eſt, tunc ad reditum Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. Hæc Hieronymus, multaque alia, quæ breuitatis ſtudio prætereo. Sed hæc ſatis ſunt, vt omnes intelligant, nauem eccleſiæ in alto hæreſum, ſeditionum, diſcordiarumque procellis fluitantem, fuiſſe iactatam quidem ac penè opertam fluctibus: ſed non fuiſſe tamen in tanta etiam tempeſtate demerſam. Quin in ſuis licet paucis fortiſſimis eminuit, qui quò magis in remigando laborant, eò aſpectabiliores clarioreſque fuerunt. Nec hoc loco opus eſt eccleſiæ Romanæ fidem lucemq; proferre, quæ nūquam omninò ipſa laruit, ſed toti ſemper orbi manifeſta fuit, quemadmodum ſexto poſtea libro accuratiùs oſtendetur.

Matt. 8.

Quintum reſpuitur.

Nec verò ſub diuerſis pontificibus fides eccleſiæ aut ſoluitur, aut occultatur. Quin eo etiam tempore eccleſia catholica fidei ſuæ manifeſtum argumentum edit. Iudicia tunc paſtorum periclitantur, quæ ſine certo eccleſiæ capite infirma atque incerta erunt. De qua re alio libro diſſeremus.

Sexto ſit latis.

Iam, in ſexto argumento Caluinus & multum operæ ac verborum

Ioannes Sanz. Ayuntadle los Hugos. Prouea herida en fue-
ro Ecclesiastico, y sentenciado en la excomunion de Bulla
cruciatæ: quanto Christo la dieron de bofetadas. Ay dos Ma-
ria, que quisieron Apostatar, vna en Aragon, y otra en Cas-
tilla: vna en Sant Salvador, y otra en Sant Iuan: la qual fue, el
Capitan Iuan Ponce Comendador de Leon, y Alcayde de la
Fortaleza: dichosa en la fe, que quiso antes ser pobre Mon-
ja, que Reyna Apostata. Ay vna Iglesia en Sant Iuan, que
tiene vna Cruz, que sangra cada Viernes. Ay vna Ermita
cerca de Sant Iuan, que se llama Nuestra Señora de Guada-
lupe, que tiene vn Christo crucificado, que sangra cada Vier-
nes. Ay vna Ermita en Sant Iuan, que se llama Nuestra Se-
ñora de la Antigua, que tiene vna Imagen de Nuestra Señora
de Guadalupe, que sangra cada Viernes. Ay vna Ermita en
Sant Iuan, que se llama Nuestra Señora de la Concepcion,
que tiene vna Imagen de Nuestra Señora de Guadalupe, que
sangra cada Viernes. Ay vna Ermita en Sant Iuan, que se
llama Nuestra Señora de la Piedad, que tiene vna Imagen de
Nuestra Señora de Guadalupe, que sangra cada Viernes.
Ay vna Ermita en Sant Iuan, que se llama Nuestra Señora
de Guadalupe, que tiene vna Imagen de Nuestra Señora de
Guadalupe, que sangra cada Viernes. Ay vna Ermita en
Sant Iuan, que se llama Nuestra Señora de Guadalupe, que
tiene vna Imagen de Nuestra Señora de Guadalupe, que
sangra cada Viernes. Ay vna Ermita en Sant Iuan, que se
llama Nuestra Señora de Guadalupe, que tiene vna Imagen
de

Non ergo ſolum in vno manebit fides, ſed deficiet hoſtia & ſacrificium. Equidem hanc Danielis vaticinationem non ad fidem ſeculi, ſed ad Synagogæ conſummationem exiſtimo referendam. Quod ſi quis ad tempus Antichriſti referre velit, cum hoc ego non magnoperè contenderim: modò ſic interpretetur, vt propter crudeliſſimi tyranni ſæuitiam ſacerdotes à publico & ſolenni ſacrificio deſiſtant. Quod verò ex Apocalypſi Ioannis obijcitur, quoniam valdè obſcurum eſt, nihil contra nos habet ad faciendam fidem virium, tametſi hoc oraculum in Luthero fateor eſſe completum: cui data eſt clauis putei abyſſi, vt errores penitùs demerſos atque defoſſos eruendo, tanta caligine orbem obduceret, vt vel lucem ipſam tenebris circumfudiſſe videretur. Sed affulget adhuc eccleſiæ lumen his, qui oculos habent ad videndum. Nam Lutherani cæci ſunt, & duces cæcorum. Si autem omnis gloria filiæ regis ab intus, nihilque in ea externi ſplendoris eſt: qui fieri poteſt, vt illa cohæreant, Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato circundata varietate. Item, Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant opera veſtra bona &, Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita, Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant, cæteraque ſimilia, quæ ſunt, ne longum faciam, prætereunda. Planum eſt igitur, in ſponſa Chriſti in qua nihil fictum, nihil fucatum, nihil ſimulatum eſt, ſed omnia vera, ſyncera, ſolida, omnem etiam externam gloriam ab interiore virtute & ſplendore procedere. Ac de ſexto argumento nimis multa diximus.

Reliquis verò argumentis diluendis illud admonere operæ pretium eſt, per figurarum dictionem multa, quæ parti conueniunt, in totum ſolere transferri. Id nobis in vſu eſt, cùm perſæpè alias, tum magis cùm de ciuitate, populo, regno, omnique omninò cœtu loquimur, de quibus ea in vniuerſum dicimus, in quæ non omnes reipublicæ partes, ſed interdum paucæ etiam concurrunt. Populum enim robuſtum, gentem bellicoſam appellamus, non quod omnes in ea republica aut robuſti aut bellicoſi ſint, ſed quòd viri ex ea ad rem bellicam ſelecti eiuſmodi ſoleant eſſe. Nec enim aliter de humana republica, ac de humano corpore loquimur. Dicitur autem homo agere vel pati, quæ manus peſque vel agit vel etiam patitur. Dicitur mundus immundusue, ſi facies aut munda aut immunda ſit: eodemque omninò modo ſimiliter in reliquis. Inde adeò venit, vt vocabula, quæ quibuſdam eccleſiæ partibus conuenire videmus, eccleſiæ ipſi attribuantur. Ad hanc enim legem eccleſia dicitur

amica,

Digitized by Google

Ita quoque in omnibus, quæ ad Religionem pertinent, humanæ
mentis vitia, & errores, & ignorantiæ tenebras, quibus obsessa
jacebat, ejus divina sapientia, quæ Deus est, dissipavit, ut
vera cognitione Dei, quæ prorsus, quantum ad rem ne-
cessariam, ad vitam beatam pertinet, illa, quæ ante, ne-
scia erat, omnia, & maxime vitæ cœlestis discenda docuerit.
Quæ omnia, quia ad Religionem pertinent, & ad vitam
æternam, cujus ea propria est, ab ipsa Deo, & ab ejus Filio
nostro Jesu Christo tradita sunt, & illustrata, & explicata
per Apostolos, Christi ministros, & ad omnes gentes missos,
& ab eis ad nostram usque ætatem propagata, ut nunc ac Ecclesia
Catholica, quæ Christi corpus est, ea custodiat, & ab omni
errore defendat, & ad omnes gentes dilatet, & ad omnes
ætates transmittat, docet Methodius Olympii, Patarensis
Episcopi, & Martyris, libellus de Resurrectione. Ita etiam
Basilius Seleuciæ ad Isauros Episcopus, cum multis ab-
surdis, & impiis opinionibus, quæ de Resurrectione mortuo-
rum, ante Christi adventum, in animis hominum insederant,
& ejus veritatem, cum ea ipsa, quæ ad vitam æternam per-
tinent, tum maxime, quæ ad ipsam Resurrectionem, ob-
scurabant, & quasi tenebris quibusdam involvebant, ea
Christus, qui Deus est, & ejus Filius, & Apostoli ejus, &
Ecclesia Catholica, quæ Christi corpus est, & ejus Sponsa,
& ab eis Patres, & Doctores, & Scriptores Ecclesiastici,
& Martyres, & Confessores, & Virgines, & omnes Sancti,
qui ab initio mundi Deo placuerunt, & placent, & placebunt
usque ad finem, ea omnia, inquam, quæ ad Religionem, &
ad vitam æternam pertinent, ea omnia, quæ ad Resurrectionem
mortuorum, & ad vitam cœlestem, & æternam, quæ
post Resurrectionem futura est, ea omnia, quæ ad Christi
Ecclesiam, & ad Christi corpus, & ad Christi Sponsam, &
ad Christi Virginem, & ad Christi Matrem, & ad Christi
Filios, & ad Christi Membra, & ad Christi Templum, &
ad Christi Regnum, & ad Christi Sacerdotium, & ad Chri-
sti Sacrificium, & ad Christi Sacramenta, & ad Christi
Mysteria, & ad Christi Ministros, & ad Christi Fideles,
& ad Christi Sanctos, & ad Christi Martyres, & ad Chri-
sti Confessores, & ad Christi Virgines, & ad omnes Christi
Discipulos, & ad omnes Christi Imitatores, & ad omnes
Christi Amatores, & ad omnes Christi Adoratores, & ad
omnes Christi Laudatores, & ad omnes Christi Prædicato-
res, & ad omnes Christi Confessores, & ad omnes Christi
Martyres, & ad omnes Christi Testes, & ad omnes Christi
Ministros, & ad omnes Christi Fideles, & ad omnes Christi
Sanctos, & ad omnes Christi Martyres, & ad omnes Christi
Confessores, & ad omnes Christi Virgines, & ad omnes

dialogo illa petantur. Nos pergamus ad reliqua.

Christus, aiunt, non est alterius ecclesiæ caput, nisi eius, cuius saluator est. Hoc primum non est adeò expeditum, Est enim caput Angelorum Christus: nec constat tamen an eorum sit propriè seruator. Certè ego non puto, quamuis contrà sit à nonnullis disputatum. De qua re non est hic locus differendi. Deinde, ea connexio infirma est, Christus est ecclesiæ saluator, ergo omnes, qui sunt in ecclesia, seruat. Est enim saluator omnium hominum, maximè fidelium: nec omnes tamen reipsa saluos facit.

1. Tim. 5. Atque vt Christus corpus suum, quod est ecclesia, seruet: seruet, inquam, rei efficientia & exitu: adhuc non sequitur, eum omnes qui sunt in ecclesia seruare. Tum quoniam iam satis ostensum & patefactum est, quædam de ecclesia verè dici, quæ ei non omnium, sed quarundam partium ratione conueniunt. Tum quoniam totius partiumq; vocabula latius fusa sunt, quàm voces corporis atque membrorum, quemadmodum paulò pòst explanaturi sumus. Ita non fit, vt si corpus Christi omniaque eius membra seruantur, partes ecclesiæ seruentur omnes. Nec verò Paulus ait, Christum exhibere sibi glorioſam ecclesiam: solum astruit seipsum tradidisse, vt eam exhiberet glorioſam. Quemadmodum autem mortuus ille est, vt omnes viuéremus, nec viuunt omnes tamen: sic se tradidit pro ecclesia, vt eam mundaret & glorificaret: nec tamen omnes, qui in ecclesia sunt, mundantur & glorificantur: Tametsi verè ecclesiam suam sibi exhibet glorioſam: sed nec in omnibus partibus, nec in hoc fortasse tempore.

1. Ioan. 1. Porrò id, quod sequitur, facillimum est. Nam, quanquam filij Dei aliquando secundum prædestinationem nominentur: at propria eademque frequens denominatio à præsenti iustitia fit: vt capite tertio explanatum est. Videmus autem verè filios exhæredari, ac iustè aliquando quidem. Non itaque colligitur, filius est, igitur percipiet hæreditatem: nisi illud simul ponas, & ius, quod accepit, non amisit. Quoniam autem filius Dei non semper probus intelligitur, sed is quoque interdum, qui paterna bona prodegerit: etiam hoc distinguendum puto, Ecclesiam è Dei solùm filijs constare. Nam si filios voces, qui per baptismũ sunt Christo & ecclesiæ geniti: id nos asserimus. Sed in his sunt improbi quidam & stulti filij, quos patris matrisque cura parturire iterum gestit, donec formetur in eis Christus. Sin filios Dei iuxta frequentiorem scripturæ vsum eo tantum appelles, qui probi & sapientes sunt: certè ecclesia non ex his modo constituitur, sed ex illis etiam, qui paternæ & probitatis & sapientiæ effigiem eluerunt. Nam & in hos nomen filij quandoq; diffunditur.

Digitized by Google

ditur. Nónne inquit, ipſe eſt pater tuus? At generatio peruerſa erat, & infideles filij. Item, Filios enutriui & exaltaui, ipſi autē ſpreuerunt me. Item, Conuertimini filij, reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras. Item, Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Quòd de ſanctis eccleſiæ viris dictum eſſe omnes Chriſti fideles agnoſcunt. Vnde autem appellat ſpinas, niſi, vt Auguſtinus ait, propter malignitatem morum? Et eaſdem vnde filias, niſi propter communionem ſacramentorum? Bona enim filia in medio malarum eſt, in eademque paterna domo. Sed ouile Chriſti non niſi ex Chriſti ouibus conſtruitur. Quid enim? quaſi non alias pecudes habeat paſtor. Habet ſanè capras, habet & hœdos. Paſtori itaque non modò ouile eſt, ſed & caprile & hœdile. Hœdi porrò & agni in Dei cognitione intelligentiaque diſcreti ſunt, in hominum ſcientia & cogitatione confuſi. Dum hic viuitur; diuerſi licet greges, in vna tamen congregatione ſunt: adeoque permixti, vt ſegregari non poſſint, donec ille veniat, qui ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis: & ſtatuet quidē oues à dextris, hœdos autem à ſiniſtris. Sed vt argumento huic ſcholæ more preſſius diſtinctiusque reſpondeam, illud conſiderandum cenſeo, quod vt nomen ouis non in eo ſolum loco, ſed in ſacris ferè literis pro bonis ac iuſtis accipitur: ſic ouile eccleſiam in bonis iuſtisque deſignat. Quales ſunt, quemadmodum ſuprà diximus, voces aliæ nonnullæ; vt exempli cauſa, amica, columba, immaculata, hortus concluſus, fons ſignatus, paradiſus cum pomorum fructibus; quæ nimirum voces eccleſiæ, vel propter iuſtos, vel etiam propter electos tribuuntur. Quocirca non fit, vt ſi in ouili non ſunt niſi oues, in eccleſia non ſint hœdi, quos ipſa paſcere iuſſa eſt, quoad eos ab agnis paſtor ille ſummus ſegregauerit. Nomen etiam ouis malos nonnunquam in eccleſia ſignificat, nedum probos. Hinc enim illa ſunt, Erraui ſicut ouis quæ perierat. Et, Omnes nos quaſi oues errauimus. Et, Sicut oues in inferno poſiti ſunt. Et, Iratus eſt furor tuus ſuper oues paſcuæ tuæ. Et in Euangelijs ouem errantem legimus. Et, Oues quæ perierunt, domus Iſrael. Atque cum Dominus Petro commiſit oues, ſi nomen hoc pro ſolis bonis vſurpatum cenſeamus: verendum eſt vtique ne mali à Petri cura exiſtiment ſe exemptos. Sanè verò quicunque fidei ſacramentum habent, Petro intelliguntur eſſe commiſſi: nec ab eo modò, requirendum, ſi gregem bonorum pauerit; ſed illa etiam, an, quod infirmum fuit, conſolidârit; & quod ægrotum, ſanârit, & quod confractum, alligârit; & quod abiectum reduxerit, & quod perierat, requiſierit. In quem ſenſum ouile Chriſti non eſt anguſtius, quàm eccleſia: ſed perinde vt illa cum ſanis

Deut.32.
Iſa.1.
Hier.3.
Cant.2.
De vnitat. eccle. c.13.
Matt.25.
Ioan.10.
Pſal.118.
Iſa.53.
Pſal.48.
Pſal.73.
Matt.18.
Luc.15.
Ma.10.15.

morboſas etiam oues continet. Dominus autem Ioannis capite decimo in illum alterum ſenſum vocem ouis vſurpauit. Iam quod in hoc ſeptimo principali argumento demum obijcitur, id in promptu eſt refellere. Nam ſi ex diſcipulis pſeudoprophetæ exierunt, intus ergo prius domique erant: nec enim aliter exire potuiſſent. At nō eraut, inquit, ex nobis. Hoc duobus modis exponitur. Initio ſignificat Ioannes fictos illos & ſimulatos Chriſti diſcipulos fuiſſe: qui quaſi amici ad tempus & ſocij mēſæ, in die neceſſitatis receſſerint. Inter nos verſabantur, ait, eandem nobiſcum menſam, cæteraque omninò ſacramenta habebant communia, ſed ſimulatio virtutis erat, venditatio, oſtentatio: Ideoque, quoniam non erant ex animo & verè noſtri, non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent tales, quales nos ſumus, ex animo Chriſtiani, permanſiſſent vtique nobiſcum. Deinde de viris fortè Apoſtolicis loquitur, cùm ait: Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Nonnulli ſiquidem ſtatim à principio naſcentis eccleſiæ, nomine ſe Apoſtolorum venditârunt, cùm non eſſent Apoſtoli Chriſti veri, ſed Pſeudoapoſtoli. Quod igitur dicit, tale eſt: Ex nobis exierunt, hoc eſt, a noſtra ſchola & ſocietate: ſed non erant ex nobis, id eſt, non verè erant Apoſtoli: ſi enim ij fuiſſent, nobiſcum profectò permanſiſſent. Veri enim Apoſtoli, quos ad Euangelij munus delegit Chriſtus, non tum hoc, tum illud, ſed idem dicebant ſemper: eratque illis conſtāsque perpetua ratio & veritatis & vitæ. Hoc enim ad auctoritatem euangelij pertinebat, vt eius primi adminiſtri, quibus ſcilicet illud eſt creditum, odorem ſaporemque Chriſti ſemper, & in omni loco ſeruarent. Contra verò operarij ſubdoli, quāuis aliquādo ſe transfigurāſſent in apoſtolos Chriſti, ſed inſipientia tandem eorum manifeſta erat omnibus, & finis ſecundum opera ipſorum. Quanquam, ſi de prædeſtinatis, vt Hieronymo & Auguſtino viſum eſt, Ioannes loqueretur: nihil adhuc hæretici conficerent. Nam quæ rerum conſequentia eſt. Non ſunt ex nobis, id eſt, non ſunt ex electis: non igitur ſunt in domo Dei, quæ eſt eccleſia? Quaſi verò in domo Dei non ſint cum vaſis electis in honorem, vaſa etiam non electa, nempè in contumeliam. Sed ad argumentum ſeptimum diximus multa. Nunc octauum diluamus.

Ecclē.6.

1.Cor.11.

2.Cor.3. & 11.

2.Cor.11.

2.Tim.3.

Octauum dilnitur., Cap.19.

Et ad teſtimonia quidem ex Canticis poſt ea, quæ dicta ſunt, nihil eſt neceſſe reſpondere. Illud autem, quod ex Apoſtolo obiectum eſt, diuus Auguſtinus in libro ſecundo retractionum ita interpretatur, vt eccleſiam deſcribat Apoſtolus, non quæ iam ſit, ſed quæ præparatur vt ſit, quando apparebit etiam glorioſa. Et in libro de perfectione iuſtitiæ. Cùm enim ait, non tantùm Apoſto-

Digitized by Google

Apostolus dixerit, vt exhiberet sibi ecclesiam nō habentem maculam, aut rugam, sed addiderit glorioſam: satis significauit: quando erit ſine macula, aut aliquid huiuſmodi, tunc vtique, quando glorioſa. Non enim modò in tantis malis, in tāris ſcandalis, in tanta permiſtione hominum peſſimorum, in tantis opprobrijs impiorum, dicendum eſt eam eſſe glorioſam. Nam ſi Dominus ipſe non fuit glorificatus, niſi reſurrectionis gloria, quomodo dicenda eſt, ante reſurrectionem ſuam, eccleſia eius eſſe glorioſa? Mundat ergo eam lauacro aquæ abluens peccata præterita, deinde perficiens eius ſanitates, facit eam occurrere in illam glorioſam ſine macula & ruga. Hactenus Auguſtinus. Cuius ſententiæ fuit non ſolum D. Thomas, ſed etiam Hieron. ac Bernardus. In quem omninò ſenſum Eſaiæ teſtimoniū idem Auguſtinus interpretatus eſt, in libr. cont. Donatiſt. poſt collat. capit. 8. Quanquam altera eſt eius loci commodior intelligentia, vt incircunciſus & barbarus populus non ſit eccleſiam Dei oppreſſurus, quemadmodum opprimit qui pede calcat. Et cap. 9. docet, diſtinguenda eſſe tempora eccleſiæ: & pro diuerſitate varia ſcripturę loca, quæ partim eccleſiæ puritatem, partim malorum permixtionem enuntiant, eſſe concilianda. Memini me tamen ſic Pauli verba aliquando exponere, vt ad efficientiam baptiſmi etiam præſentem illa omnia referantur. Quod enim ait, Vt eam ſibi exhiberet ſine macula, hoc planum & expeditum eſt: cùm ſine controuerſia omnes omninò maculas baptiſma deleat. Quod verò ſubiungit, Sine ruga, id certum ad baptiſmi nouitatem attinet, qui veterem hominē ſuſtulit & abſumpſit. Renouatur quippè, vt aquilæ iuuentus noſtra per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè, &c. At, quomodo eccleſia per baptiſmum glorioſa? Nempè tunc glorioſa ſponſa ſponſo ſuo exhibetur, cùm illi virgo genere ac virtute clara, pulchra, munda, veſte pretioſa, auro gemmiſque ornata exhibetur. Non autem regina illa, quæ aſtitit à dextris regis in veſtitu deaurato circundata varietate, non Heſter regio fulgens habitu & circundata gloria ſua, non in omni gloria ſua Salomon ita glorioſi deſcripti ſunt: quin glorioſior eccleſia ſua Chriſto ſit recens baptiſmi initiata ſacramento. Nec enim minus in eccleſiam, quàm in ſynagogam illa quadrant: Laui te aqua, & emundaui ſanguinem tuum ex te, & vnxi te oleo. Et veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamēto: & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collū tuum. Et dedi in aurem ſuper os tuū, circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et ornatus es auro & argento, &c. Quæ

Ioan. 7.

3. p. qu. 8. art. 3. ad 1. in Hieron. cap. 31. in feſt. omn. ſanct. hom. 3. Eſa. 52.

Tit. 3.

Ezech. 16.

singillatim in baptismi efficientia explanare, erat facilè id quidem, sed huius temporis non est. Nō ergo cogimur ad futurum tēpus ea effecta referre, quæ in præsenti baptismus ecclesiæ præstat. Omnia siquidem illa in duo hæc Apostolus contulit, vt ecclesia sit sancta & immaculata. Vt exhiberet, inquit, sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Qualem certè nunc etiam credimus esse: non in omni sua parte quidem, nam id, quemadmodum antè diximus, non est necesse: sed in multis membris, quorū sanctitas & puritas facit, vt ecclesia ipsa sancta verè immaculataque dicatur.

Ad eccles. in præsenti hocomninò referre videntur Fabian. Papa epist. 3. ad Hilarium. Gelasius in decreto de Apocryph. conci. Tol. 6. cap. 1 Sixt. 3 ep. vnic. ca. 5. Hieron. in ep. ad Eph. cap. 5.

Sanè in paruulis adultisque, nunc primum per baptismum lotis, nulla prorsus quæstio est, quin ecclesia sancta & immaculata sit. Sed esse sine macula, vt Augustinus docuit, * non absurdè etiam ille dicitur, qui & criminibus caret damnabilibus, & ipsa peccata venalia non negligit mundare eleemosynis. Hos enim immaculatos scriptura vocat: Ero, ait, immaculatus cum eo. Quomodo? Obseruabo me ab iniquitate mea. Item: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Non enim qui operantur iniquitatem, in vijs eius ambulauerunt. In his ergo, qui ab iniquitate & crimine mundi sunt, sunt autem plurimi, ecclesia immaculata est, quamuis impuritatis nonnihil, hoc est, culpæ venialis ex leui inconstantique natura contrahāt omnes.

* *De perf. iustit. cōt. Celestin.*

Secundum hanc interpretationem, quæ mihi, & verbis, & sententiæ Pauli magis consentanea videtur, patet: ecclesiam etiamnum extare, in quibusdam suis membris quidem prorsus immaculatam, hoc est, sine omni omninò macula: in quibusdam verò ita parum, vt quiddam maculæ, leuis illius tamen, possit habere. Sic in quibusdam columba est, in quibusdam perfecta. Perfectos autem pingui, vt aiunt, Minerua appellamus eos, quibus vita mortalis contenta est, qui assequuntur, quātum homines possunt optimam in terra viuendi rationem & viam, tametsi in rebus minimis quandoque deficiunt. At omnis, qui peccat, non cognouit Deum: & omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit. Hunc locum D. Bernardus in concione de septuagesima, cuius initium: Magna mihi consolatio, accepit de filijs Dei secūdum prædestinationes, quos interpretatur, non peccare, id est, non permanere in peccato. Diuus autem Augustinus homilia quarta in hanc Ioannis epistolam, & secundo libro de baptismate paruulorum, cap. 8. Et lib. 2. contra Parmenianum, cap. 7. & vltimo, fusius in lib. de perfect. iustit. exponit, filios Dei non peccare ex hoc, quòd filij Dei sunt: eos verò, qui peccant,

peccant, non cognoſcere Deum, qua ratione peccãt. Peccatum enim non à fide & ſcientia, ſed ab ignoratione proficiſcitur. Fides contrà & charitas, quibus filij Dei ſumus, non agunt perperam, ſed refutant omne peccatum. Quam ſententiam Diuus Thomas cum familia ſua ſequitur ſecunda ſecundæ, quæſtione vigeſima quarta, articulo vndecimo ad primũ. Eandem ſecuti ſunt cum Auguſtino alij epiſcopi Aphricani, vt patet in epiſtol. quinque epiſcoporum ad Innocentium.

Quemadmodum enim Paulus dicere potuit: Si autem quod volo, illud facio, iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum: Ita homo iuſtus, ſi ex lege aliàs naturæ repugnantis leuiter aliquando deficiat, illud quoque verè dicet: Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Quam interpretationem, quoniam ei & huius epiſtolæ quædam loca, & viri clariſſimi conſentiunt, non audeo equidem improbare. Sed vt dicam ex animo quod ſentio, mihi magis Hieronym. ſententia placet, qui non putat Ioannem in genere de peccato loqui, ſed tantùm de mortali. Id quòd in toto quaſi contextu epiſtolæ facilè cernitur. Hoc enim Apoſtolus ibidem agit, vt oſtendat nullam eſſe communicationem lucis ad tenebras, Chriſti ad Belial, nec miſcere poſſe iuſtitiam & iniquitatem, crimina & charitatem, Chriſtum & Antichriſtum, non plus certè, quàm noctem & diem. * Nam fuêre quidam hæretici, quales nunc ſunt ex Lutheranis plurimi, quibus ſatis fuit, ſi ſemel baptiſmo ſuſcepto fidem haberent etiam ſine operibus. Quem errorem à primo cap. Ioan. cœpit depellere, in hæc verba: Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur. Item. cap. 2. In hoc ſcimus, quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Item eodem cap. Qui dicit ſe in ipſo manere: debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt. Item, Si quis diligit mũdum, non eſt charitas patris in eo, &c. Item cap. tertio: Omnis qui facit peccatum & iniquitatem facit. Scilicet, ne quis putaret de quolibet peccato etiam leui futurum eſſe ſermonem. Iniquitas enim graue peccatum eſt. Tunc ergo ſubiungit: Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non * vidit eum, nec cognouit eum. Nam eſt cognitio quædam ſcientiaq; de Deo, ijs familiaris & propria, qui ſpiritũ intellectus, ſcientiæ, ſapientiæ, conſilijque habent: quo nimirum ſpiritu omnes improbi carent. Itaque nec vident, nec cognoſcunt Deum. Quamlibet viſiones & reuelationes Dei habere ſe prædicent. Item,

In 2. li. ad uer. Iouin. de pœn. di. 2. ſi enim.

** Simõ Selenen. quãdam queſtuariã ſibi cõiũgit, & diſcipulos ſuos docuit liberè agere quæ vel lẽt ſecundũ enim gratiam ſaluari homines & nõ ſecũdũ operas iuſtas. Ireneus auctor eſt li. 1. cap. 20. Gnoſtic. quoque in cognitione & ſciẽtia quam mortalibus falſò pollice-*

bantur beatitudinẽ conſtitu ebant: cum tamen ope ra charita- tis neglige rẽt: aduer- ſu m.q.os ep. ad Tit. ſcriptæ sũt epi. Iu. & Pet. 2. & 1. Ioan.

Filioli, nemo vos ſeducat. Qui facit iuſtitiam, iuſtus eſt. Qui facit peccatum, nempè mortale, ex diabolo eſt. Omnis, qui natus eſt ex Deo peccatum non facit, videlicet quamdiu filius Dei eſt, quoniam ſemen ipſius, hoc eſt, Charitas in eo manet: & vt arbor bona, niſi vitietur, non poteſt malos facere fructus: ſic filius Dei crimen & flagitium committere non poteſt, niſi filius Dei eſſe deſierit. In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli. Qui iuſtus eſt, filius Dei eſt: qui non eſt iuſtus, nec diligit fratrem ſuũ, filius eſt diaboli. Item in fine epiſtolæ: Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Hoc eſt, non violat charitatem, ſed ſeruat mandata, quoniam generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. Nimirum quamdiu ſemen ille conſeruat, generatio Dei conſeruat eum, & malignus non tangit eum. At ſi volens ſemen illud abiecerit, ex quo ſemine natus eſt, tunc profectò filium diaboli effectum, iam malignus non ſolùm tanget, ſed vtetur eo etiam pro ſuo. Quem Hieronymi ſenſum Auguſtinus etiam amplectitur, homilia in hanc epiſtolam quinta. Atque vtinam hæc Apoſtoli doctrina noſtri ſeculi hominibus non eſſet neceſſaria. Sed videmus eſſe multos, qui cura fratrum ſuorum & charitate neglecta, alijſque euangelij & naturæ præceptis omiſſis, preculis, meditatiunculis, non enim contemplationes dicam, die noctuque vacantes, mentiuntur ſe & noſſe, & diligere Deum. At in hoc ſcimus quod cognoſcimus eum, ſi mandata eius obſeruamus. Qui enim non diligit, non nouit Deum. Hæc eſt autẽ charitas Dei, vt mandata eius cuſtodiamus. Sanè qui tum ſecundam, tum maximè tertiam epiſtolam eiuſdem Apoſtoli legerit, intelligit euidentius, totum apoſtoli ſermonem, eos coarguere, qui bonos, iuſtos, amicos & filios Dei ſe eſſe ſine proximi charitate mentiebantur. Id verò grauiùs, quò maiori ſimulationis artificio fingebant ſe cognitioni Dei, & contemplationi vacare. Verùm de hoc argumento plura dicta ſunt, quàm fortaſſe ratio inſtituti operis poſtulabat.

† Præteritũ pro præſenti.

Nonã ſoluitur.

Itaque ad illud ex epiſtola ad Hebræos teſtimonium, ne moleſtum ſit plura dicere, dicemus nihil. Nec neceſſe eſt tamen aliquid dicere, cùm in eiuſmodi argumentis diluendis noſtra opera, & ſtudium minimè deſiderentur.

In com. ep. ad Galat.

Illud etiam eſt facile, quod in nono argumento primum opponitur. Iam enim demonſtratum eſt, vt eccleſia ſancta ſit, non oportere omnes eos ſanctos eſſe, qui illius partes eſſe dicuntur. Non autem, quamuis id Hieron. fecerit, eccleſiã dupliciter vſurpamus, & eam, quæ vndiq; ſancta & tota corpus Chriſti ſit: & eam, quæ cum ſanctis malos habeat permixtos. Sed id docemus, populum Chriſtianum verè ſanctum dici: licet non omnes, qui in hoc

In hoc populo numerantur, ſancti ſint. Nam argutias illas elegantiſſimas, quibus hoc impugnatum eſt, conſiliũ eſt negligere, Sophiſtarum quippè ſunt meræ nugæ, gerris, vt aiunt, Siculis vaniores. Præterquam, quòd forſitan eccleſiam ſanctam credimus, quia populus eſt Deo per baptiſmum dicatus, conſecratus, ſanctificatus, hos enim ſcriptura ſanctos appellare ſolet. Illud verò, quod ſtatim additur, diligenter expẽdẽdum eſt. Aliud porrò eſt partes eccleſiæ eſſe aliud eccleſiæ membra. Nomen ſiquidem partis latiùs diffunditur, nomen membri contractius eſt. Pars ad totum refertur, membrum ad animantis corpus. Ita pars ſine vita inuenitur vt in lapide, ligno, ac cæteris eiuſmodi. Membrum aut verè & propriè ſine vita ne intelligi quidem poteſt. Quamobrem improbi, partes quidem eccleſiæ ſunt: membra eccleſiæ aut Chriſti non ſunt. Sunt autem diaboli membra. At in eccleſia eſſe cenſentur, ciueſq; ciuitati huic & annumerati & adſcripti: ciues mali & flagitioſi tamen. Quo verò pacto probi atq; improbi eundem omninò populum conflent, nec ſit tamen ſocietas lucis ad tenebras, conuentio Chriſti ad Belial, D. Auguſtinus egregiè explicat contra Dona. poſt colla. cap. 6. Quia vna ex re cæteræ huius argumenti cõfirmationes extremis, quod aiunt, digitulis euertũtur. Siue enim dicas corpus, ſiue panẽ, ſiue granum, ſiue triticum, ſeu alia ſimilia quæuis: nomina ſunt, quæ bonis per ſe conueniũt quidẽ, ſed per bonos illi etiam populo, cuius boni primariæ ſunt partes. Hunc verò ſenſum omnia quoque Auguſtini verba præ ſe ferre notius eſt, quàm vt indicandum ſit. Negat enim malos in corpore Chriſti eſſe, nec poſſe habere Chriſtum membra damnata. Negat in columbæ membris computari. Negat ad illam eccleſiam pertinere, quæ non habet maculam nec rugam. Negat aſpectare ad compagem domus Dei, aut in ea etiam habitare, in qua vnanimes ſolum habitant. Etenim hæc vniuerſa, vt perſæpè dictum eſt, tantùm probi ex ſe attribuuntur, & horum ratione attribuuntur eccleſiæ. Quemadmodum ratione partis in toto ipſo inſignis atq; præcipuè, quædam de toto enuntiari ſolent, quæ partibus ſingulis perinde conueniunt. Quanquam Auguſtinus illam fortaſſe Hieronymi partitionem ſecutus eſt, vt eccleſiam bifariam deſtribueret: & eam, quæ omni ex parte bona Chriſtique corpus ſit, & eam, quæ ex bonis maliſque conflatur. Qua verò fronte nobis Auguſtinum obijciunt, qui in libro retracta, 2. cap. 18. & in Pſalmum 24. ac 23. & libro contra Peti. 3. capite 12. & de vnitate eccleſiæ cap. 13. & contra Donatiſt. poſt collat. à 4. vſque ad vndecimum cap. noſtram habet apertiſſimè ſententiam? Nec dubium eſt Cyprianum atque

D. Tho. 3. p. q. 8. ar. 3. ad ſecũ.

Vid. 3. de doct Chr. cap. 32.

De cõ. di. 4. Eſt vnitas 3. l. epiſt. 3. c. 1.

Hieronymum eadem nobiscum concinuisse. illum in epistola ad Maximum, hunc in comment. epistolæ ad Galatas, & in dialogo aduersum Luciferianos. Ac de nono argumento hactenus.

Decimo verò argumento ex his, quæ in 7. dicta sunt, satis, vt arbitror, responsum est.

Vndecimò refellitur. At vndecimo argumento hoc habeto responsum. Non abhorret à sacrarum literarum consuetudine, si eundem omninò populum nunc propter iustos felicem beatumq; dicamus, nunc propter improbos miserum & infelicem. En Moyses Israelem modò vocat populum electum, beatum, gentem sanctam, populum Dei peculiarem: modò duriſſimæ ceruicis populum, stultum, & insipientem. Atque Isaias interdum populum Gomorrhæ, interdum etiam populum Dei appellat. Et revera si scripturæ vsus est, quemadmodum in confutatione secundi argumenti multis exemplis patefecimus, perinde populum reprehendere, ac si omnes mali essent, atq; ita consolari, vt si omnes essent boni: consectarium est quoque, vt populus idem & in reprehensione vituperationeque vocetur iniquus, & in consolatione ac laudatione sanctus. Nec Aug. dubitauit, ecclesiam nigram in malis, formosam in bonis interpretari in 3. lib. de doct. Christ. c. 32. Quin Origenes ecclesiam propter eos, qui columbas in illam vendunt, speluncam latronum appellauit, tracta. in Mat. 15 Quòd si hoc nos præsidium deficeret, habemus alterum: quòd in huiusmodi maior quædam vis boni, quam mali est. Plusque omninò valent pauci boni, vt plebs bona sit, quàm multi mali, vt nominetur mala. Ecclesiam præterea sanctam dicimus, quòd Deo peculiariter sacra sit: qua ratione, quamuis mali in ea sint plurimi, Synagoga Sathanæ appellari nec debet, nec potest. Hinc enim in concilio Constantiensi eius impudens maledicentia damnata est, qui Romanam ecclesiā, Synagogam Sathanę appellauit. De vndecimo autem argumento dictum est satis.

Ad 12. Duodecimum verò infirmum & nugatorium est, tametsi Caluinus inde exultare non dubitet, vnde erubescere debuisset. Ratiocinatus ille quidem interdum argutè, sępius eleganter: sed quandoque adeo ineptè, insulsè, frigidè, vt vix eum credas, non dico eruditionem acumenve, sed aut rationem omninò vllam, aut sensum etiam communem habuisse. Tantum hæreticus error & cæca pertinacia potest, vt omnem prorsus doctrinam adimat, intelligentiæ lumen extinguat, & vniuersam ingenij re:undat aciem. Sed ad rem. Illud est verum, Græcos esse schismaticos, ideoque apud eos ecclesiam non esse. Credimus enim vnam catholicam ecclesiam. Quare necesse est, vt qui ab vnitate

ritate se separat, quoniam non est in vna ecclesia catholica, ne in ecclesia quidem ille sit. Nec Græci solum schismatici sunt, sed sunt etiam hæretici: tum propter alia, tum hac præcipuè causa, quòd negant vnum totius ecclesiæ pastorem esse à Christo in B. Petro inst tutum. Sed hæc importunè hoc loco, alibi opportunè differentur. Quòd si qui à Christo vero ecclesiæ capite ità deficiant, vt ei abrogent fidem: hos fateor, ac multò etiam magis priuilegium ecclesiastici nominis amittere. Mortuo autem summo pontifice, vna sine dubio ecclesia manet, & manet in ea spiritus veritatis: sed manca & imminuta sine Christi vicario, & ecclesiæ catholicæ vno pastore relinquitur. Quocirca licet veritas tunc etiam in ecclesia sit, at si controuersiæ fidei & religionis oriantur: ecclesiæ iudicia sine capite in terris non adeo certa erunt. Quæ persequi, huius loci non est. Atqui Apostolus, cùm eo loco dedita opera ecclesiæ vnitatem definire vellet, eius rei prorsus oblitus est, à qua re nos dicimus vnitatem ecclesiæ pendêre. Sed mirari satis non possum istorũ hominum futilitatem, qui cùm non seruârint vnitatem spiritus in vinculo pacis, sed ab ecclesiæ se corpore seiunxerint. Paulum eo loco nobis obijciunt, qui illis vel aduersissimus est. Nam si vnum corpus, & non duo Christus habet, quo modo nos duas ecclesias admittemus? Et si vna est fides: qui in fide & religione discrepat, hic quomodo in vna ecclesia est? Qui autem Christi vicariũ cõtemnit, is ne vnum filiũ agnoscit? Certè qui cultum Dei pro suo sibi arbitrio fingit, is nec spiritum vnum colit, nec patrem vnum suscipit, nec in vna proinde ecclesia est. Quæ sine recta & catholica fide Deum vnum nec colere, nec habere potest. Verùm ist hæc, quæ extra causam, præterq; institutum inuitis occurrunt, paucis refellenda sunt. Reliqua itaque persequamur. In Græcis, aiunt, viri boni sunt aliqui. Sanè, si sunt aliqui, hi tantùm erunt, qui cum catholica fide consentiẽt, qui ab schismate alieni sunt, qui vnum, vnius corporis tenent caput, vnum que vnius ouilis pastorem, non in cælis solùm, sed etiam in terris. Sic enim Christo capiti nostro ac pastori visum est, vnum loco sui ecclesiæ relinquere: quem simulatq; fidelis abijceret, & corporis & ouilis desereret vnitatem. Quemadmodum in Israel sub Hieroboam quidam erant viri pij, sed illi tantùm, qui in diuisione regni nullam fidei, religionis, sacerdotij diuisionem meditabantur. Verùm hæc alias. Nunc illud admonendum puto, Apostolum eo loco ecclesiæ perfectam vnitatem cõmunionemq; describere: nimirum qualis in bonis sanctisque viris reperitur. Meminisse enim opus est, corporis nomen propriũ esse ecclesiæ iustorum. Vnum igitur corpus vno primùm spiritu *Colo. 2.*

definitur, qui illud non modò quasi anima viuificet, sed tam quam spiritus membra eius singula ad finem suum quoq; agat, moueat, instiget. Deinde vnum corpus vnam quoque spem vocationis requirit. Vbi spei vox pro re gloriaq; sperata vsurpatur, vt illo etiam loco; Spes autem, quæ videtur, nō est spes. Vnū igitur finem, sicut cæteræ, hæc etiam respub. habet: ad quē omnes eius ciues vocati ac destinati sunt, in quem proinde spectant omnia huius corporis membra. Tertio loco vna respub. vnum Dominum, vnum regem, vnum caput desiderat. Nam si duo habeat capita, monstrosa erit. Exigit præterea vnam fidem. Nisi enim huius reip. ciues fideles sint, Dei populum non conficient. Populus aūt Dei intelligitur diuino cultui ac religioni dicatus. Quòd nisi vna sit omnium communis fides, ne vna quidē religio erit: atque adeò nec vna Dei ecclesia. Quid, quod si diuersa credimus, cùm fides sit quasi huius corporis oculus: eundem scopum & finem habere non possumus? Vna ergo fides necessaria est. Necessarium est denique præter hæc baptisma vnum in quo inest cæterorum sacramentorum communicatio. Plebs quippe Christiana non interiore solùm fidei communione ac charitatis vinculo, sed externa etiam fidei testatione, sacramentorumq; consociatione constat. Ex quo fit, vt nisi in eodem baptismo, eisdemq; omninò sacramentis membra exteriùs colligata sint, in vnum Christi corpus quod est ecclesia, coire non queant. Fecit aūt apostolus solius baptismi mentionē, tum quoniā inter omnia sacramenta, vel maximè est vnū: tū quoniam hoc sacramentū Christianæ gēris propriū signaculū est: quo videlicet nō consignamur modò, sed etiā sacramur. Id quod Synagogæ circuncisio prçstabat. Iā in verbis, quæ addit Paulus, Vnus Deus, vnus pater, &c. eò, vt mihi videtur, respicit: ne vno huius reip. domino tyrānidem ac dominationem subesse putaremus. Vnum itaq; dominum cum dixisset, blandioribus vocibus dominatū mollit ac mitigat. Ne te, inquit, terreat vnus Dominus: vnus enim Deus idem est, vnusq; etiam pater. In Dei porrò nomine bonitatem, suauitatē, prouidētiam numinis intellige. Beatus, ait, populus, cuius Dominus pater eius: in patre siquidem singularis amor & cura minimè vulgaris designatur, vt nō tam regnum, quàm patris vnam filiorumq; familiā intelligas. Sed nescio quo pacto, dum Pauli verbis institit atque hæsit oratio, à proposito longius excurri, institutiq; mei pene immemor factus sum. Dicebam, apostolum perfectam corporis ecclesiæ vnitatem causis suis omnibus definire. Ecclesiæ verò vnitas latiùs extensa est, &, in eis inuenitur, qui non seruāt vnitatem spiritus

in vin-

Digitized by Google

in vinculo pacis: nec inter se per amorem cohærescunt, nec alij alios apprehendentes capiti suo connectuntur. Qui etiam partes quædam in hoc toro sine fide insunt, vt hæretici occulti, quandiu ab ecclesia non sunt excluſi. In quibus satis est vnum baptisma, sacramentorumque eadem societas & cõmunio, vt in vna ecclesia esse dicantur. Nã summum pontificem, episcopos, cæterosq; ecclesiæ ministros, potestate ac iurisdictione per hæresim abditam interioremq; priuari: non modò non certum, sed ne probabile quidem esse, maxima auctoritate Theologi affirmant. Rectores verò ac magistratus, & reipub. omninò administros illos esse, qui reip. huiusmodi partes non sint, ne cogitatione quidem informari potest. Ex quibus magna significatio fit, non esse æquam in omnibus ecclesiæ partibus vnitatem: sed in quibusdam valdè imperfectam. Id si minus intelligitur, ex corpore naturali percipi potest. In quo sic spiritus & anima existit, vt partibus quibusdam vim sentiendi tribuat, quibusdam vim crescendi: alijs, vt videtur, ne vllam quidem aut animalem, aut spirabilem facultatem: perinde vt si partes illæ nec animam, nec spiritum in se haberent. Quin etiam videmus, cum membrum aliquod sensu & vita carens, arescit in corpore, quoniam reliquis omninò partibus continuatur, motum quẽdam externum à spiritu participare: quanquam spiritus illi nihil interius vitaleque communicat. Quem profectò modum spiritus Christi in corpore ecclesiæ tenet ac seruat. Quasdam enim partes ita animat, & viuas facit, vt nihil illis deesse vitalium motionum videatur: in quasdam sic influit, vt non vitam eis quidem, sed interiorem quandam spirationem quasi vitalem conferat: alijs autem exteram vim sum facultatemque dimittat. Vt quamuis mortua prorsus & arida membra sint, quia non sunt tamen à corpore excisa, à spiritu cum corpore moueantur. Quæ partium affectarum mirabilis continuatio ac series, licet tenuis illa quidem & modica sit, at tantum in ecclesia valet, vt propter locum, quem habent in corpore, nonnullæ partes vel capita ecclesiastici corporis appellantur. Væ, inquit, vobis, qui opulenti estis in Sion, optimates, capita populorum. Membra videlicet aliquando, non ex vita, quam sua sponte & natura vendicant, sed ex situ, quem sortita in corpore sunt, per metaphoram transferri solent. Ita, qui locum primum in ecclesiæ gubernatione tenet, caput ecclesiæ ille dicitur: tametsi propriè ac verè membrum corporis ecclesiæ non est. Sed de his, quæ ad ecclesiæ vnitatem spectabant, quantum huic loco satis erat, dixisse videmur. Nunc de vniuersitate ecclesiæ dicamus, nam id in tertio decimo argumento quæritur.

Καθόλου

13. *Arg. respõdetur* Καθόλου Græcè, si verbum verbo reddas, secundum totum interpretabere, ὅλον enim totum est. Vnde catholica, vt Augustinus ait, nomen accepit: quod in toto orbe iuxta prophe-
Mala. 1. tarum prædictiones diffusa est. Quia verò in toto orbe vniuer-
Danie. 2. sæ etiam gentes intelliguntur, inde adeò venit, vt ecclesia ca-
Esai. 54. tholica, id est, vniuersalis nominetur: quoniam in omni gen-
Psal. 18. te, populo, natione, sexu, conditione, longè lateq; patet. Cuius
& 71. vtriusque rei extat insigne illud oraculum, Postula à me & da-
Mar. vlt. bo gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam termi-
Actor. 1. nos terræ. Atque hoc discrimine non solum à Synagoga, sed ab
Gene. 26. hæreticorum etiam conuēticulis congregationibusq; distingui-
Psa. 21. 71 tur. Sunt etiam qui dicant, ecclesiam propter communem fidem
& 116. vniuersalemque doctrinam, catholicam appellatam. Fides autē
Luc. 24. ecclesiæ atq; doctrina multifariam communis & vniuersalis est.
Apo. 5. Primum ratione hominum, iuxta illud, Prædicate Euangelium
Colo. 3. omni creaturæ. Deinde ratione loci, quemadmodum scriptum
Psal. 2. est, Prædicauerunt vbique, & in omnem terram exiuit sonus
Ad Tit. 1. eorum. Præterea ratione temporis. Quoniam apostoli non
Mat. vlt. tum hoc, tum illud, sed idem dixêre semper. Fidelis, inquit,
Mar. vlt. Deus: quia sermo noster qui fuit apud vos, non est in illo, Est
Et ad Roma. 10. & Non; sed est in illo, Est. Item, Narrauerunt mihi iniqui fabu-
3. Cor. 1. lationes, sed non vt lex tua. Omnia mandata tua veritas. Et po-
Psal. 118. sterius, In æternum Domine permanet verbum tuum, in generatione & generationem veritas tua. Quòd igitur ab omnibus in omni loco & tempore certò atq; constāter creditur & docetur, id verè dogma catholicum nuncupatur. Et quæ huiusmodi, dogmata ac disciplinam habet, ea verè ecclesia catholica. Nam hæreticorū conciones, priuatas, habent, peregrinas, incōstantes, clandestinasq; doctrinas. Benè ergo & prudenter Vincen. Leritinen. de propha. noua. In ipsa, inquit, catholica ecclesia, ad quā non vna natio, non vnus angulus, sed maris multitudo conuertitur: id teneamus, quod vbiq;, quod seper, quod ab omnib. creditum est. Hoc est enim verè proprieq; catholicum, quod ipsa vis nominis ratioque declarat, quæ omnia hæc verè vniuersaliter compræhendit. Quæ cum ita sint, ille est verus germanusque catholicus, qui, quicquid vniuersaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumq; decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Hactenus Lerinen. Scio causas proferri alias solere, cur ecclesia catholica sit: sed hæ mihi visæ sunt cognominius huius asserendi grauissimæ. Quibus positis illud argumentum

facilè

facilè diluitur. Primum enim ecclesia non ita modò contracta est & adducta in angustum, vt in orbe diffusa non sit. Quin nostra memoria nouus orbis apparuit multò maximus atq; latissimus, in quem discipulorum Christi sonus exiuit, ne quispiam dicat, Hispanos. Gallos, Italos, Germanos, cæterasq; nationes, in quibus Christi nomen aut viuit, aut non omninò deletum est, minorem partem orbis occupare. Deinde satis est, ecclesiam semel in totum mundum esse fusam, vt etiamnum verè catholica dicatur. Nempè eadem ecclesia est eandemque fidem tenet, quàm Apostoli in vniuersa terra vulgárunt. Sanè verò fidei præsentis vniuersitas ad eam vniuersitatem referenda est, quæ tempore anteacto in ecclesia fuit: & hæc ad illam tandē, quam Apostoli in totum orbem ediderunt, quemadmodum in secundo libro demonstratum est. Ex quo efficitur, vt quamuis Christiana fides in vnius fortè prouinciæ angustias redigeretur, nihilominus catholica esset, & prouincia item, quæ eam fidem haberet, ecclesia esset etiam catholica. Nam & ecclesiæ singulæ sub vniuersali comprehensæ, catholicæ vocitantur, quoniam eam fidem habent, quam vniuersalis tenet, tenuitq; semper ecclesia. Sed hæc, & ea quoque, quæ restant, perspicua sunt omnia. Breuiter itaque expedienda sunt.

Quartum decimum enodatur.

Obijcitur ergo in quarto decimo argumento, frustra omnium fidelium sensum expectari. Cui ergo argumento hæc breuissimè retulerim, Duo sunt rerum genera, vt aliâs dictum est, quæ ab ecclesia creduntur. Vnum, quod ad omnes æquè pertinet: vt Deum esse hominem, animum nostrum esse immortalem. Et in hoc genere non est valdè difficile, omnium fidem sensumq; cognoscere. Non dico autem, vt seorsum rogentur singuli, quod & permolestum esset, & oppidò quam ridiculum, sed singulorum fidem in huiusmodi statim sese prodere: satisq; mediocri adhibita diligentia cognitam nobis & perspectam esse posse, præsertim si res in contentionem veniat, & vulgus suo more calescat. Alterum est genus earum rerum, quas cognoscere non rudium & imperitorum in ecclesia, sed maiorum & sapientium interest. Vt epistolã ad Hebræos esse canonicam, ac reliqua similia quã plurima. Quo in genere si vulgarem plebis sententiam roges, perinde erit, vt si à cœco sensum colorum postularis. Cautè igitur atq; prudenter, cùm huiusmodi fortasse res in sermonem popularem incidunt, qui in vulgo paulò modestiores sunt, nihil omninò affirmatè asseueranterque pronunciant: sed id se credere ac sentire in hisce rebus profitentur, quod ecclesia credit ac sentit. Quo profectò nomine sapientes ecclesiæ maioresq; designãt. Porrò siue in hoc, siue in illo genere quæstio versetur, populus

pulus quasi de tribunali sententiam dicere nnc debet, nec verò potest. Quoniam, vt hic pro certo & probato sumimus, ligandi, soluendi, iudicandique potestas in singulis fidelibus non est: sed in ecclesiæ præfectis, atque pastoribus. De qua re alio loco disseremus. Nunc illud dicimus, in communi omnium controuersia certum argumentum ex communi fidelium sensu depromi: quamuis non oporteat sigillatim omnium sensum perscrutari. In fide autem earum rerum, quæ propriæ sunt doctorum atque sapientum, solam horum sententiam expetendam: vulgi, ne expetendam quidem. Nam illi certam fidem faciũt catholici dogmatis: hi faciunt nullam. At verò in vtrunque rerum decretis ac legibus, nec vulgus, nec sapientes omneis habere locum: sed ij tantùm, qui sint ecclesiæ pastores, quemadmodum libris sequẽtibus explicaturi sumus. Ea verò argumenta, quibus pastorũ veritas atque auctoritas impugnata est, in librum huic proximum differantur. vbi hæc, multaque id genus alia longè opportunius refutabimus.

Cæterum, quòd duo symbola ecclesiæ internoscendæ Caluinus pónit, nempè ordinem in verbo & sacramentis à Christo commendatum, ad quas omninò notas ceu ad Lydium lapidem omnis congregatio exigenda sit, quæ ecclesiæ nomen obtendat: benè profectò haberet, nisi hunc Lydium lapidem in manu habere ipse vellet: cæteris negaret omnibus. Nos asserimus Lutheranos nec synceram euangelij doctrinam, nec legitimam sacramentorum administrationem retinere. Illi contrà, nobis vtranque notam inurunt. Ecquis erit iudex? Negant apud nos ecclesiã esse: apud se, vt nos dicimus, existere mentiuntur. Ecqui sunt ij tandem, quibus lapis iste Lydius est certus, solidus, germanus, ad veram ecclesiam explorandam? Arrius, Nestorius, Macharius, Donatus, Pelagius, cæterique omnes hæretici, tum etiam, cùm ecclesiæ bellum facient, eadem omninò insolentia se habere præferent quas illas ecclesiæ quasi tesseras. Quapropter in quacunque de fide cum hæreticis controuersia ecclesiæ notio periclitabitur. Excipient enim protinùs nos aut in fidei errore versari, aut Christi sacramenta nõ perinde gerere, vt à Christo nobis institutum atque præscriptum est.

Notior est ecclesia, mihi crede, notior est: quam vt quibusli-bet motis quæstionibus eius non solum auctoritas, sed res omninò & nomen in dubium reuocentur. Verum hoc loco Caluinus sic insulsus extitit vt nihil aliud eius, nisi ipsa insulsitas ridea tur. Ecclesiam enim apud nos esse, modò ait, modò negat. Nunc ecclesiam dicit nunquam fuisse intermortuam, nunc cõtrà verbi puram prædicationem asserit aliquot iam seculis euanuisse.

Tum

Tum affirmat ſub Romano pontifice, quem Antichriſtum vocat, non eſſe eccleſiæ nomen abolitum, ſed ſub eius quoque tyrannide eccleſias manere: tum aſtruit, præſentes omnes catholicorum cœtus idololatria impiaque doctrina contaminatos eſſe clauiumque proinde non habere poteſtatem. Quod ſi ita eſt, Chriſti eccleſiæ qui ſunt, eccleſiæ catholicæ membra erunt. Porrò ſi membra veræ catholicæque eccleſiæ, nequeunt vel idolatriæ probare ſcelus, vel errores Euangelio contrarios docere: Item niſi ſtultum mihi quoque ipſi videretur, exigerem ex illo, cogeremque vt reſponderet: num viros aliquot probos in catholicorum concione eſſe arbitretur. Si nullos, quoniam, vt ait, omnes ad vnum ſunt idololatræ, & in impietate eſſe pius nemo poteſt: eadem profectò cauſa ante Lutherum vir bonus in catholicis nemo eſſet, quippè cùm eiuſdem criminis rei eſſent omnes in eodemque errore verſarentur.

Eccleſia ergo Chriſti catholica iam ante Lutherum nulla in orbe erat. Et vbinam ſunt illæ de æterno Chriſti regno promiſſiones, quas quoniam apertæ, claræ, perſpicuæ ſunt, nulla iſte interpretatione potuit eludere? Sin autem verè pij inter nos ſunt aliqui, non eſt certè apud nos eccleſia impia, ſed pia. A qua cùm ſe contentionis ſtudio Lutherani ſeparauerunt, exploratiſſimū, à vera nos Chriſti eccleſia deſciuiſſe.

Quid? Anne ambiguum eſt Ambroſium, Hieronymū, Auguſtinum, Baſilium, Chryſoſtomum, cæteroſq; optimos ac præſtantiſſimos viros, quos catholici & veneramur & agnoſcimus, vera eccleſiæ Chriſti membra fuiſſe? At illi ſtant à nobis vniuerſi. Lutheranis vniuerſi repugnant. Quod facillimum eſt oſtendere. Sed quid ego ſtultus, qui ſuadere velim, Lutheranos hæreticorum more cum eccleſia bellare? Quaſi verò difficilè eſſet, cauſis euidentibus ac neceſſarijs addicere, hos neque in Apoſtolica, neque in Catholica, neque in ſancta, nec in vna Eccleſia eſſe. Nihil ſanè facilius eſſet, nihil explicatius, nihil promptius, ſi huius eſſet aut loci aut temporis. Nimirum quibus omninò rebus cum Donatiſtis Auguſtinus egit, vt eorum animos ad veram notionem eccleſiæ vnius ſanctæ Catholicæ atque Apoſtolicæ reuocaret: ijſdem nos Lutheranos vincere nullo negotio & labore poſſumus. Atque ſi res ipſæ, quæ tamen in manu noſtra ſunt, in hac nos pugna deſererent: at cognomina Catholici ac Lutherani apertiſſimè planiſſimèque demonſtrant, veram germanamq; eccleſiæ notam & characterem habere nos, illos non habere: quamuis eccleſiæ nomen fingant, ſimulent, obtegant. Sicubi, ait Hieronymus, audieris eos, qui dicuntur Chriſti, à quoquam alio nuncupari: vt puta Marcionitas, Valentinianos, Pelagia- *Aduerſus Luciferia.*

Lib.1 con. Crescon. Hære.70. Audianorum.

Pelagianos,&c.scito non ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Quo eodem discrimine Augustinus atq; Epiphanius hæreticos à Catholicis distinguendos esse docuerunt. Cùm itaq; Lutherani cognomen ex Luthero traxerint, planum & expeditum est, eos à communi fide atq; ecclesia catholica, in priuatam, & singularem hæresim abijsse. Nobis autem super terram nullus fidei magister est, vnus cælestis est Christus: à quo Christianorum cognomen est, quod habemus ex illo hereditarium. In Christi igitur ecclesia sumus. De qua hæc vt breuissimè dici potuerunt, ita à me dicta sunt. Nunc ad reliquos locos ex ordine instituto prograediar: meq; ad meum munus pensumque reuocabo.

Quarti libri finis.

DE AVCTORITATE CONCILIORVM, QVAE QVARTO LOCO EST POSITA,

LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

Argumenta continet, quibus hæretici vtuntur, ad huius loci authoritatem labefactandam.

POST ecclesiæ auctoritatem auctoritas Conciliorum sequitur, quam hæretici plurimis argumentis oppugnant.

1. Argu.

Illud primum est, quod ecclesia columna est & firmamentum veritatis. At in synodum soli cardinales & episcopi veniunt, qui & numero pauciores sunt, nec authoritatis pondere, hoc est, nec virtute, nec sapientia grauiores: non ergo synodus regula credendi ecclesiæ est, sed contrà, ecclesia synodo.

2. Argu.

Deinde Pontifices & Pharisæi collegerunt concilium, cuius sententia impia fuit; vt Ioannis 11. capitulo legitur: non ergo semper synodi sacerdotalis iudicium probandum est. Sicut enim principes sacerdotum & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, Matt. 26. & omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum concilium inie-

runt

fiunt, Matt.27. ita & epiſcopi ac pontifices noſtri cõtrariam Ieſu Chriſto ſententiam ferre poſſunt.

3. Argum. Præterea, ſi veritatem epiſcopi tenent, & falli non queunt, id ex diuino aliquo pacto proficiſcetur. At pacto hoc nuſquam apparet. Atque vt appareat, haud aliter interpretandum eſt, quàm illud, quod cũ Leui olim & poſteris eius Dominus inijt. Pactum *Malac.2.* inquit, meum cum Leui. Lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labijs eius: in pace & æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt. Vos autem receſſiſtis de via, & ſcandalizaſtis plurimos in lege: irritum feciſtis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Item: Obſecro, Domine, cuſtodiens pactum cuſtodientibus mandata tua. In quorum verba Hieronymus, Non ergo, ait, quod pollicetur Dominus, ſtatim futurum eſt, ſed in eos ſua promiſſa complet, qui cuſtodiunt mandata illius. Vnde conſtat, pactũ retinendæ veritatis quondam cũ ſacerdotali tribu initum, per poſterorum culpas irritari. Quò fit, vt ad eundem quoque modum, ſi Apoſtolis, & ſuccedentibus omninò Pontificibus veritas à Chriſto promiſſa eſt, eãdem tamdiu ſint ſeruaturi, quamdiu id non ſuis peccatis egerint, vt veritate *Dan.9.* deſtitui mereantur. Alioqui, vt Hieronymus in hunc Malachiæ locum ait, ad ſacerdotum quidem pertinet diſciplinam, interrogatos reſpondere de lege, ſed ſi ignorantiam in cæteris diligentem, in ſcripturis ſanctis obtenderint negligentem: fruſtra iactant dignitatem, cuius opera non exhibent. Atq; idem etiam *Hiere.18.* Hieronymus ſcribit, falſo ſacerdotes illa iactare. Non peribit lex a ſacerdote, nec conſilium à ſapiente, nec ſermo à Propheta; cùm ſcriptura dicat: In peruerſam animam non intrabit ſapi- *Cap.7.* entia. Et per Ezechielem Dominus: Quærent, ait, viſionem de Propheta, & lex peribit à ſacerdote, & conſilium à ſenioribus. In quæ verba idem ipſe Hieronymus. Hæc autem, inquit, non ſolum eo tempore, quando Babylonius contra Hieruſalem ve- *Cap.2.* niebat exercitus, à Prophetis, ſacerdotibus, & ſenioribus quærebantur, ſed quotidiè in eccleſijs requiruntur. Quę ſi viſionem, legem, conſiliumque perdiderint, fruſtrà Prophetas, & ſacerdotes, & ſeniores habere ſe iactat. Adde huc illud Hieremiæ teſtimonium, ſacerdotes non dixerunt: Vbi eſt Dominus, & tenentes legem meam neſciérunt me: & paſtores præuaricati ſunt in me, & Prophetæ prophetauerunt in Baal. Quibus verbis vtendũ eſſe aduerſus noſtri ordinis magiſtros. Hieron. in commentarijs auctor eſt. Adde illud etiam: Speculatores eius cæci omnes, neſcierunt vniuerſi: canes muti, non valentes latrare, videntes *Iſa.56.*

vana, dormientes & amantes somnia. Ipsi pastores ignorauerũt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt. Quibus ex rebus facilè intelligitur, non esse fidendum pastorum sacerdotumque iudicijs, præsertim si illis Dominus iratus est. Si ergo illi solùm in concilium coguntur, concilium profectò errare potest.

4. Argum.

Matt. 18.

Præterea, conciliorum auctoritas illo potissimum testimonio probari solet: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à patre meo. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. At hoc testimonium probaret æquè, prouincialium synodorum certa esse iudicia: quod à recta fide alienum esse cùm ex alijs, tum verò magis ex concilio Carthaginensi sub Cypriano constat, in quo non duo vel tres, sed octoginta episcopi congregati, contra orthodoxam de vnico baptismo doctrinam errauêre. Synodorum ergo veritas infirmo, aut nullo potius fundamento nititur. Atque in eo testimonio his tantùm concilijs se affuturum promisit Christus, quæ in nomine ipsius conuenirẽt. Primùm ergo fidem faciant se coire in Christi nomine, nam fieri potest, vt impiobi episcopi aduersus Christum conspirent. Deinde nihil verbo Dei addant aut detrahant, illis enim hæc lex præscripta est.

Augustin. de bapt. cont. Donat. li. 1. cap. 18.

5. Argum. Rufin. lib. eccle. hist. 10. cap. 21. Leo ep. 12. 13. 21. 22. 23. 24. 26 Tho. Vual. li. 2. doctr. fid. c. 9. Vin. in spe. l. 42. c. 14. Tur. l. 3. c. 58. septima synodus vbi illa Constat. damnata est.

Ad hæc, concilium Arimenense sexcentorum episcoporum errauit cum Ario, Ephesinum secundum etiam frequentissimum cum Dioscoro, Constantinopolitanum verò trecentorum pontificum cum Leone Imperatore. Concilia igitur quamliber generalia nullum argumentum firmum Theologis subministrant.

** 6. Arg.

† 7. Arg.

* Sexta item synodus apud Trullum celebrata non vnum, sed multa peccauit, vt videre est in canone secũdo, tertio, decimoterтio, quinquagesimo quinto, & sexagesimo septimo. Errare igitur in fide & moribus concilia possunt.

† Albertus insuper Pighius vir doctus & pius multis argumentis ostendit, acta, quæ nomine sextæ, & septimæ synodi circumferuntur, varios errores continere. Non igitur conciliorum etiam generalium fides adeò certa est, vt in dubium vocari non debeat.

** 8 Argu. Sess. 4. & 5. sess. vlt. actio. 11.

* 9. Argu. sess. 13.*

* Præterea, concilium Constantiense definijt, concilium esse supra Papam, Florentinum aũt sub Eugenio quarto, & Lateranense sub Leone decimo, contrarium dogma finierunt: conciliorum ergo auctoritas infirma est.

* Rursum concilium Basileense definit, esse hæreticum qui negauerit, concilium esse supra Papam, aut asseruerit Papam

Digitized by Google

transferre in alium locum posse concilium, aut in aliud tempus prorogare. Et tamen nemo tam insanus post ea tempora fuit, vt sententiæ contrariæ auctores hæreticos existimauerit: conciliorum ergo iudicia incertiora sunt, quàm vt certam fidem facere possint.

Præterea, Augustinus libro secundo de baptismo cõtra Donatistas, cap. 3. Plenaria concilia, inquit, sæpè priora à posterioribus emendari. Id quod certè non fieret, si semper veritatem assequerentur. Sed & Isidorus quinquagesima distinctione capite, Domino, Quotiescunque, inquit, in gestis conciliorum discors sententia inuenitur, illius sententia concilij magis teneatur, cuius antiquior & potior extet auctoritas. Non igitur conciliorum decreta certa sunt omnia, sed interdum varia sunt, atque adeò inter se pugnantia. 10. Arg.

Præterea, cùm concilium dicitur errare non posse, aut intelligitur mutilum sine capite, aut integrum interueniente etiam capitis auctoritate. Si mutilum, errauit aliquando, vt catholici vltrò ipsi fatentur: sin integrum, frustrà ad fidei quæstionem finiendam congregabitur, cùm Romanus Pontifex sine generali concilio ritè de fide pronunciet, quemadmodum loco proximo sumus demonstraturi. Aut igitur conciliorum dogmata incerta sunt, aut vanè profectò congregantur. Id quod Gregorius Nazianzenus in epistola ad Procopium, quæ est numero, centesimo secundo, planè tenatur in hæc verba. Quodcunque episcoporum concilium fugio, propterea quòd hactenus nullius omninò Synodi finem aliqua vtilitate præditum, & vnde res malè habentes non magis exacerbatæ, quàm curatę fuerint, videre licuit. 11. Arg.

Postremò, Oecolampadius argumentatur ex concilio Romano sub Nicolao, vbi Berengarius, vt inquit, coactus est adiurare in verba falsissima, quæ nec Rossensis libro tertio contra Oecolampadium cap. 12. nec Caietanus in libello de Cœna Domini ab errore liberare potuerunt. His atque alijs argumentis contra huius loci auctoritatem hæretici pugnare solent. Lutherus autem more suo, rem nulla argumentatione, sed sola asseueratione conficit inquiens: Sæpius errauerunt concilia, præsertim Constantiense, quod omniũ impijssimè errauit. Et in quadam ad populum concione concilium primum, cui Apostoli & eorum discipuli interfuerunt, errasse, ait, eo quòd senserint legem & opera necessaria esse ad salutem. Sed enim hunc nos locum & confirmare, & tueri semper oportet, nec ex vera ecclesiæ sententia falsa vlla ratione moueri. 12. Arg. de con. distin. 2. Ego Berengar. In libr. de capt. Bab.

CAPVT II.

Docet, quidnam nomen aut ſynodi, aut concilij hoc ſanè loco ſignificet.

NIhil dubium erat, quin ſynodi vel cõcilij nomine, eadem quippè res eſt, patres ſempet noſtri intellexerunt ſacerdotes, præſertim epiſcopos, in locum vnum congregatos, vt cauſas eas ſcilicet definirent, quæ ad eccleſiæ fidem, ſeu mores pertinetent. At Lutherani nouum cõcilium volunt omnibus retrò ſeculis inauditum, vbi de fidei quæſtione iudicent, nõ epiſcopi & ſacerdotes, ſed rhetores, & laicorũ turba, qui non via & ratione, ſed verbis & clamore prævalcant. Verùm huiuſmodi errorem facillimum eſt eripere.

Tota enim fidelium eccleſia cõgregari non poteſt: & vt poſſet quidem, non expedit tamen, vt ad indiſciplinatum vulgus diſciplinæ noſtræ controuerſiæ referantur. Quod ſi ad rempublicam vel in pace, vel in bello continendam ſtultum eſſet, concitatæ & imeruditæ plebis conſilium requirere, ſtultum quoque eſt, ac multò etiam magis, velle vt in grauiſſimis de fide quæſtionibus populi conſenſionem atque iudicium requiramus. Ac ſi populus in rebus temporarijs tutò & prudẽter magiſtratuum curæ, diligentiæ, conſiliõ, ſeſe tradit, nec ferendis legibus, quicquam ſibi aut conſilij aut auctoritatis vendicat, cur plebem hi Chriſtianam meitant, vt ſuis nolit rectoribus ſe committere, ſed pergat in conſeſſum illum admitti, vbi cauſæ omninò publicæ, non à priuatis hominibus, ſed à publicis eccleſiæ magiſtratibus tranſigendæ ſunt: Non ſumus, inquiunt, adeò rudes & tardi, vt velimus aut totam plebem in concilium cogi, quod eſſet amentiæ, aut doctrinæ quæſtiones ad indoctum vulgus referri, quod eſſet ſtultitiæ. Sed id cupimus, quod meritò & optimo iure cupimus, vt nec ſacerdotes imperiti in concilium veniant, & ſi qui laici ſacrarum literarum periti ſint, ſunt autem plurimi, hi ad ſynodum euocentur: & ſiue ſacerdotes ſiue laici, delegantur viri prudentia ac ſapientia celebres, quorum conſilio res omnes eccleſiæ, publicaque negotia gerantur.

Quoniam non decet, vt in his, quæ religionis ſunt, irreligioſus epiſcopus laico pio anteferatur: aut in his, quæ ſunt doctrinæ, laico docto ante ſtet ſacerdos indoctus. Sed quod de ignaris epiſcopis calumniantur, id in confutatione argumentorum explicabimus: nam & hoc primo iam capite inter cætera obiectũ. Quod verò dicunt ſelectos è plebe viros in ſynodum cogendos eſſe, errant in eo turpiſſimè, nec intelligunt qualis ſit reipublic. Chriſtianæ facies & forma à Chriſto inſtituta. Qua de re ſatis abun-

Digitized by Google

Ambrosius ad Gratianum Augustum, Fidem, inquit, Christi, quam Nicæna Synodus confirmavit, quæ Constantinopolitana congregata, non mutavit, sed explanavit. Cui tam vana Satanæ fraus, ut quæ ab illis Patribus explanata sunt, ea dicat mutata? Quæ enim mutata sunt, ea non explanata, sed commutata esse dicuntur. Verum de his, quæ ab Arianis, vel Macedonianis contra Fidem Nicænam Synodum, vel Constantinopolitanam, vel Ephesinam, vel Chalcedonensem, vel Lateranensem, vel Florentinam, vel Tridentinam, vel Vaticanam Synodum, vel Romanos Pontifices, vel Patres, vel Scholasticos scripta sunt, quæ Catholicis displicent, quæque Catholici Doctores Ecclesiæ Romanæ, vel Antiquitatis, vel Recentioris, vel Mediæ, vel Scholasticæ, vel Modernæ, vel Novissimæ, vel Christianæ Religionis Professores, vel Theologi, vel Scriptores, vel Auctores, vel Scholastici, vel Recentiores, vel Modernistæ, vel Novissimistæ, vel Christiani, vel Catholici, vel Romani, vel Pontificii, vel Papistæ, vel Papicolæ, vel Papalini, vel Papales, vel Papistici, vel Papisticales, vel Papisticæ, vel Papisticales Religionis, vel Papisticæ Religionis, vel Papistic

Ioannes Antiochiæ, & Iohannes, &c. Dionysius Corinthi, Apollinis, Eusebius, Hieronymus, quos ut nec citra dubitationem, ita nec sine ratione Sanctos fuisse appellatos, nemo est qui audeat, nisi ex ignorantia rerum, negare: ut nec ipsum Eusebium, cui primum debemus Ecclesiasticæ historiæ ordinem & seriem, ab eo vitio liberare possimus, quod Arianæ impietatis fautor fuerit. Quod si Arianis Eusebium adnumerare quis voluerit, ipsum quoque Concilium, cui præsedit, Arianum esse dicat necesse est. Quod quam sit absurdum, nemo non videt. Ad hæc, quod Eusebius Arianæ impietatis fautor fuerit, non probabitur, nisi ex Athanasio, Hilario, Epiphanio, Hieronymo, Augustino, & cæteris Ecclesiæ Catholicæ Patribus, qui Arianos omnes, & eos maxime, qui Eusebium Arianæ impietatis fautorem fuisse dicunt, Ecclesiæ hostes fuisse, & Christi inimicos, & Antichristi præcursores, & Ecclesiæ Catholicæ persecutores, & Christi Ecclesiam, quæ una columba, & una sponsa Christi est, lacerare, & dilacerare, & in plures partes dividere, & Christi membra, quæ sunt ipsi Christo, & inter se conjunctissima, dissipare, & dispergere, & Christi corpus, quod est Ecclesia, quæ una est, & indivisa, & indissolubilis, & Christi vestem, quæ non scissa, sed contexta desuper per totum fuit, scindere, & dividere, & in partes innumerabiles discerpere, & dilacerare, & Christi sponsam, quæ una est, & pulcra, & immaculata, & sine ruga, & sine macula, & sine crimine, & sine peccato, & sine omni labe, & sine omni vitio, & sine omni prorsus contagione, & sine omni corruptione, & sine omni fœditate, & sine omni prorsus malitia, & sine omni prorsus impietate, & sine omni prorsus errore, & sine omni prorsus mendacio, & sine omni prorsus fallacia, & sine omni prorsus dolo, & sine omni prorsus fraude, & sine omni prorsus perfidia, & sine omni prorsus perversitate, & sine omni prorsus pravitate, & sine omni prorsus

ubi in duobus longitudinem metiri, si propè adsint, ostendimus: nunc de tribus. Accedo illum, quod postulat ab hac, ut ad duo illa, quæ ante metita sunt, tertium quoque inveniam, quod desit. Ad hoc, quæ ante, ut ad duo, quæ ab initio, Accedatur, progressus ex diuturno certamine, in se hæc propiores constituit. Quod si sæl. diuturnior est, quam ut ipsa progressus metiri, eam ante pulsabo: interpellandi tam autem mei ei erit, ut mecum semper adsit. Progressus, si ambæ quietæ steterint, & ab eo quod pulsat, eo ibis ab eo quod non pulsat, ibis ad illum. Ut ergo illa sua sæl. Quæ cum illa quietem & mansum, interrumpere videbitur: hanc, ut ante, pulsabo, & ut ante, mecum semper adsit. Progressus, si ambæ quietæ steterint. Ad quæcunque ibis facias & mansum ex eis, & quæ cum illa, tam diuturnæ non potest interrumpere. Ut ergo mansum eas mecum hæc, ut ante, pulsabo: mei, quo eas, interpellandi, fed præcavam ne eas ibi, ubi ego ero. Progressus. Nec enim potest interrumpere, si ego ibi præsens in conjunctione versabor. Ita ut mansum, vel pulsus progressus. Sextum fere. Ex his, quæ ante demonstrata sunt, ratio, sive modus quæsitus in duobus fuit. Nunc ad tres, quæ ab initio, Accedatur. Hæc ubi ad duo propiores hinc facta fuerint, ab illis, sive ab utroque progressus in eodem spatio temporis, quo ambæ ad illa propiores in eodem, ad tertium accedent, ut ante, ad duo. Ad hoc ergo, quæ ante, ut ad duo

et in congressu Laodicensi desiderio, & rogo Basilium, religiosæ, atque sanctæ animæ, cum angelorum lætitia de Basilio Ecclesiæ Dei Antistite, & Doctore, cum sanctis dormiat. Et rursus, post alia: Cum enim Basilius sanctæ memoriæ, & Athanasius, & Gregorius, & Hilarius, & Liberius, & Damasus, & cæteri, qui ex orbe terrarum ad Romam convenerunt, abierint: nos illos in hac infantia relinquimus. Ac rursum, hæc, quæ dicta sunt, & scripta, ab Athanasio, & Gregorio, & Basilio, & Liberio, & Damaso, & Hilario, & cæteris, qui ex orbe terrarum ad Romam convenerunt, & in hac fide requiescunt, animadvertere possis, ex cujus numero, & quo ordine, & quo tempore, & quo loco, & quo die, & quo anno, & quo mense

mum eligat, quod ei videtur esse: ita ut ex duobus, quæ Cicero dicit, non possit accidere. Quemadmodum, cum ego dico, Si Dion ambulat, Theætetus vivit, non possum dicere, quod ambulet Dion, quando vivere Theætetus: sic cum ego dico, Si Dion ambulat, Theætetus vivit, non possum dicere, quod ambulet Dion, quando vivere Theætetus. Quemadmodum enim, cum ego dico, Si Dion ambulat, Theætetus vivit, non possum dicere, quod ambulet Dion, quando vivere Theætetus: sic cum ego dico, Si Dion ambulat, Theætetus vivit, non possum dicere, quod ambulet Dion, quando vivere Theætetus. Deinde, si Cicero dicit, quod ambulet Dion, quando vivere Theætetus, non dicit

Nam ad religionem pertinere puto ea, quæ sunt constituenda circa ritus sacrificiorum, circa Sacramentorum, vel Primatus ordinationem, circa Ecclesiæ regimen, circa Sacrarum Scripturarum fidem, circa bonos mores, circa damnationem malorum dogmatum, circa corrigendos errantes, circa damnandos pertinaces. Ita Pontifex Maximus Romanus, qui vult esse & videri Christianus, debet agnoscere Concilium Romanum, & ei subesse, & quæ ibi constituta sunt, ea custodire. Non enim verum Episcopum Romanum, nisi qui sit Catholicus, non Catholicum, nisi qui sit Christianus, non Christianum, nisi qui sit Romanus, non Romanum, nisi qui in quem videtur, Petrum credat. At Catholicum existere in quem videtur, non hæreticum, qui in universo orbe congregatum Concilium damnat, non Christianum, qui Christum non confitetur, non Romanum, qui Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ non communicet. Nam & Nicæna Synodus Concilium, quod ab Episcopis trecentis decem & octo coactum, in unum pariter Ecclesiæ corpus redegit, & Ariminense Concilium, quod ab Episcopis quadringentis

& ſchon ſonſt, als Cicero, Livius, & Dionyſius Romanus, ſich ſolches zu oft ſtillſchweigend, Bene & Synchoreſe, Epiſynecdochicè, Pleonaſtice, Periphraſtice, Hyperbolicè, Figuraliter etc. Item, wie Linnæus ſolches ſich ſehr offtmals, Catachreſtice, Metonymice, Metaphoricè, Antonomaſticè, Antiphraſticè, Hyperbolicè, Periphraſticè, Figuraliter etc. Item, wie Cicero ſolches ſich offtmals, Catachreſtice, Metonymice, Metaphoricè, Antonomaſticè, Antiphraſticè, Hyperbolicè, Periphraſticè, Figuraliter etc. Item, wie Livius ſolches ſich offtmals, Catachreſtice, Metonymice, Metaphoricè, Antonomaſticè, Antiphraſticè, Hyperbolicè, Periphraſticè, Figuraliter etc. Item, wie Dionyſius Romanus ſolches ſich offtmals, Catachreſtice, Metonymice, Metaphoricè, Antonomaſticè, Antiphraſticè, Hyperbolicè, Periphraſticè, Figuraliter etc. Item, wie Cicero, Livius, Dionyſius Romanus, Linnæus, Plinius, Columella, Varro, Virgilius, Ovidius, Horatius, Martialis, Juvenalis, Perſius, Lucanus, Statius, Claudianus, Auſonius, Boëtius, Sidonius, Caſſiodorus, Ammianus, Jornandes, Procopius, Agathias, Nonnus, Suidas, Cedrenus, Zonaras, Glycas, Curopalates, Leo Grammaticus, Theodoſius Melitenus, Georgius Cedrenus, Joannes Scylitzes, Joannes Zonaras, Michael Glycas, Michael

lenti Catholicorum. Confessio fuit laudabilis Leo Papa in epistola ad Flavian. ait, Confessionem Apostolicam Fidei Catholicæ. Confessio fuit Catholica Gelasius Papa in Decreto. Confessio fuit Orthodoxa Synodus Ephesina. Confessio fuit vera, quæ publicata est in Concilio Nicæno. Confessio fuit Catholica Concilium Constantinopolitanum. Confessio fuit Catholica Concilium Sardicense. Confessio fuit Catholica Concilium Ariminense. Nam & ipsi omnes Catholici fuerunt. Ecce Patres Ecclesiæ, Ecce Concilia, Ecce Pontifices Romani, Ecce Synodus Ephesina, Ecce Concilium Nicænum, Ecce Constantinopolitanum, Ecce Sardicense, Ecce Ariminense, omnes Catholici fuerunt, & omnes Confessionem Catholicam habuerunt. Ecce Confessionem Catholicam habuerunt, quam Ecclesia Romana habet, quam Ecclesia Catholica habet, quam Ecclesia Apostolica habet, quam Ecclesia Dei habet, quam Ecclesia Christi habet, quam Ecclesia Spiritus Sancti habet. Nos Catholici sumus, quam ipsi habent

quod ad eum modum, quo ego dixi, ad Solis & Mercurii motum, ad eundem modum ad reliquos tres planetas, Jovem, Martem, & Saturnum, fieri debere. Quod quidem ita esse, ex ipsis rebus manifestum fit. Nam cum Sol in eo loco fuerit, in quo Terra existit, ibi Mercurius, & Venus, & Luna, & Sol ipse videri debent necessario. Videntur autem ex eo Venus quoque, & Mercurius, & Luna, & Sol, & Terra, & Mars, & Jupiter, & Saturnus stellæ Lunæ, quod ab eo loco, in quo Terra est, Solem, & reliquos duos planetas videantur. Quod quia constat, ex eo loco, in quo Terra est, Martem, & Jovem, & Saturnum videri debere perfacile. Atque ita propter hanc causam Solem, & Mercurium, & Venus, & Lunam, & Terram, & Martem, & Jovem, & Saturnum videri necesse est. Quæ omnia, quoniam, ut dixi, ita sunt, ut Copernicus scribit, & ratione, & experientia confirmata sunt. Quæ cum ita sint, Ptolemæi, Tychonis, Copernici, & Reinholdi sententiæ de ordine planetarum, & de eorum distantiis, quæ ante hanc tabulam explicavimus, inter se conferri possunt. Quæ quidem sententiæ, quoniam ad Solem referuntur, ut ad centrum, ideo ad eum ordinem, & ad eas distantias, quas ante hanc tabulam explicavimus, pertinent. Quæ cum ita sint, Ptolemæi, Tychonis, Copernici, & Reinholdi sententiæ de ordine planetarum, & de eorum distantiis, quæ ante hanc tabulam explicavimus, inter se conferri possunt. Ptolemæus enim, & Tycho Brahe, & Reinholdus Saturnum, Jovem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & Lunam, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, collocant. Copernicus autem, & Rothmannus Saturnum, Jovem, Martem, Terram, Venerem, Mercurium, & Lunam, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, collocant. Ptolemæus autem, & Tycho Brahe, & Reinholdus Solem ab Saturno, Jove, & Marte, & Copernicus, & Rothmannus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Terra, & Venere, & Mercurio, & Luna, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, distare statuunt. Ptolemæus, & Tycho Brahe, & Reinholdus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Copernicus, & Rothmannus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Terra, & Venere, & Mercurio, & Luna, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, distare statuunt. Ptolemæus, & Tycho Brahe, & Reinholdus Solem ab Saturno, Jove, & Marte, & Copernicus, & Rothmannus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Terra, & Venere, & Mercurio, & Luna, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, distare statuunt. Ptolemæus, & Tycho Brahe, & Reinholdus Solem ab Saturno, Jove, & Marte, & Copernicus, & Rothmannus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Terra, & Venere, & Mercurio, & Luna, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, distare statuunt. Ptolemæus, & Tycho Brahe, & Reinholdus Solem ab Saturno, Jove, & Marte, & Copernicus, & Rothmannus Solem a Saturno, Jove, & Marte, & Terra, & Venere, & Mercurio, & Luna, in eo ordine, quem ante hanc tabulam explicavimus, distare statuunt.

Cap. 16.

Cap. 17.

1.Cor,14. ta?diuisus est Christus?Absit.Non est dissensionis Deus, sed pacis. Ac reuera,vt hoc argumentum conferamus in pauca,si oues omnium pastorum vnam eandemq; doctrinam sequantur, nihil culpæ in ouibus erit. Sequantur ergo, fac ita, & errantibus pastoribus vniuersis oues item omnes errabunt. Quod superiore libro fieri non posse demonstratum est.Iam verò Hieronymus quid sibi velit statim indicat. Docet enim vtrunque Dei seruis necessarium esse,quo eis fides accommodetur: vt & opus sermone,& sermo operibus comprobetur.

Prætereà Martinus quintus in concilio Constantiensi inter reliquas interrogationes,quibus suspecti in fide sunt examinandi,eam etiam proponit, Vtrum credant, quod quodlibet concilium generale vniuersalem ecclesiam repræsentet. Si igitur concilium generale vniuersalis ecclesiæ habet auctoritatem, qui illam de medio tollit, totius ecclesiæ auctoritatem eadem opera dissoluit. Præclarum igitur illud Augustini est libro primo de Baptismo contra Donatistas cap. decimo octauo, plenarij concilij sententiam, totius ecclesiæ consensionem esse. Prætereà, Paulo non alia via commodior visa est ad veritatem in quæstione exorta vestigandam, quàm si ad concilium Hierosolymitanum controuersia referretur, Eam igitur viam, quam Paulus ad fidei quæstionem terminandam aptissimam existimauit.nos ingredi & tenere debemus: eamq; modestiam imitari, quæ & in Iudæis, & in Gentibus à Luca actorum quinto decimo capite describitur. Poterant enim Gentes cùm concilio illo Hierosolymitano expostulare, quod libertatem sibi à Christo datam eriperent,quodque cæremonias nonnullas humeris discipulorum tanquam necessarias, imponerent, quæ minus necessariæ esse videbantur, cùm Christi fides esset ad salutem idonea. Sed ne Iudæi quidem repugnauere, qui tamen concilij definitioni scripturam possent opponere dicentem: Homo cuius caro præputij, &c. Tantum itaque honoris concilio deferentes, formam futuris seruandam seculis exhibuêre, vt synodis Petri successorumque eius auctoritate firmatis certa fides haberetur. Visum est, inquiunt, Spiritui S.& nobis. Concilij ergo sententia,Spiritus S. sententia ipsissima est.Accedit illa quoque causa, quod ecclesia catholica conciliorum generalium decreta semper accepit, ab ipsisq; habitos hæreticos,tales etiam esse sine dubio existimauit. Necessarium est igitur conciliorum tenere fidem: si ecclesiæ fidem tenere volumus Quæ res libro etiam superiore magnis argumentis confirmata est.

4.Conclu. Quarta conclusio. Concilium prouinciale non confirmatum à sum-

Ephesum Paulo commendatus fuisset. Cum id evenisset, ut Ephesum Paulus Hierosolymis ascendens, Asiæ ac Ephesi ecclesiæ Antiochenos per Epistolam ita, ut hodie, salutaret, Ignatius ibi, cum Paulo, & Corintho, & Romæ cum illo versatus, ea omnia cognovisse creditus. Hæc quoque certissimum est, Ignatium, ad ultimum Trajani Imperatoris annum, vixisse, Quarta hæc tribuitur scriptio Ignatio, quæ ad Romanos dirigitur, & ex ea ipsa Epistola, quæ hodie, ut existimo, prodiit. Ita hujus nomen fuit, ut Romanis ecclesiis, quibus scribebat, ne martyrium sibi, ut ardenter optabat, eriperent, caveret. Quod ita factum est, ut Antiochenæ ecclesiæ ejus rei cupiditate flagrarent, & Trajanum Imperatorem rogarent, ut eum, venientem Romæ, impedi, a concilio Ecclesiarum id ne tolleretur. Quod quidem ita factum est, ut ad Romanos Ignatius scribens, ne id sibi eripiant, ut caveant, monuerit.

Quinta est Smyrnæorum Concilium, quod de Gente pessulana Gallorum, ad Smyrnæos scripsit, ut eum, qui ab ipsis missus esset, ad Ecclesiam Antiochenam mittant. Adscribitur etiam ejus Epistolæ Concilio Smyrnæorum, quæ ad Polycarpum, Smyrnæorum Episcopum, data est.

Sexta Epistola est ejusdem Ignatii Tertiæ primi Philadelphiæ ad Romanos. Quæ Epistola, ut Ignatii Epistolæ omnes, ita ad Romanos data est. Quamquam Ignatius in quinta ejus Epistola dixerit ante, se Romæ, & Paulum cum Petro, Romæ versatos, ea omnia cognovisse, quod Apostolos ejusdem esse meminerit, Deinde ait: quæ ego ab illis audivi, vobis dico. Quæ ita dicta sunt, ut ea, quæ ab illis audivisset, ea se vobis scripsisse dicat. Quæ verba ostendunt, Ignatium non scribendi, sed tantum præsentis, quæ ab illis audivisset, ea vobis dicendi, habuisse consilium. Quæ, quoniam ita sunt, facere non debemus, quin ea, quæ ab illis scripta sunt, Ignatio tribuamus. Præterea, quod Romanos ecclesiæ dicit dominicæ, nullo modo quæ ejus Epistolæ inter illas fuit cognosci debuit. Quod profecto, veluti ex re nata, ad profectum. At nullum omnino est dubium, quin Christianorum ecclesiæ Romanæ fundo fuerint, vivi Petro, & Paulo, & Ignatio, & Clemente, & Linoque, & Cleto, & Evaristo, & Alexandro, & Sixto, & Telesphoro, & Hygino, & Pio, & Anicio, & Soter, & Eleutherio, & Victore, & Zephyrino, & Callisto, & Urbano, & Pontiano, & Antheros, & Fabiano, & Cornelio, & Lucio, & Stephano, & Sixto, & Dionysio, & Felice, & Eutychiano, & Caio, & Marcellino, & Marcello, & Eusebio, & Melchiade, & Silvestro, & Marco, & Julio, & Liberio, & Damaso, & Siricio, & Anastasio, & Innocentio, & Zosimo, & Bonifacio, & Cælestino, & Sixto, & Leone, & Hilario, & Simplicio, & Felice, & Gelasio, & Anastasio, & Symmacho, & Hormisda, & Joanne, & Felice, & Bonifacio, & Cælestino, & Joanne, & Agapeto, & Silverio, & Vigilio, & Pelagio, & Joanne, & Benedicto, & Pelagio, & Gregorio, & Sabiniano, & Bonifacio, & Deusdedit, & Bonifacio, & Honorio, & Severino, & Joanne, & Theodoro, & Martino, & Eugenio, & Vitaliano, & Deusdedit, & Donno, & Agathone, & Leone, & Benedicto, & Joanne, & Conone, & Sergio, & Joanne, & Sisinnio, & Constantino, & Gregorio, & Gregorio, & Zacharia, & Stephano, & Paulo, & Stephano, & Hadriano, & Leone, & Paschali, & Eugenio, & Valentino, & Gregorio, & Sergio, & Leone, & Benedicto, & Nicolao, & Hadriano, & Joanne, & Marino, & Hadriano, & Stephano, & Formoso, & Bonifacio, & Stephano, & Romano, & Theodoro, & Joanne, & Benedicto, & Leone, & Benedicto, & Anastasio, & Nicolao, & Agapeto, & Victore, & Urbano, & Paschali, & Joanne, & Gregorio, & Silvestro, & Joanne, & Benedicto, & Joanne, & Benedicto, & Joanne, & Gregorio, & Gregorio, & Alexandro, & Gregorio, & Clemente, & Damaso, & Leone, & Victore, & Nicolao, & Victore, & Stephano, & Nicolao, & Alexandro, & Urbano, & Clemente, & Paschali, & Gelasio, & Calixto, & Honorio, & Innocentio, & Cælestino, & Eugenio, & Nicolao, & Clemente, & Paulo, & Pio, & Benedicto, & Clemente, & Leone

da sunt. Et si loco fixerit, adsunt a die Theophaniæ mediante Lunæ de- Februario. Si vero mobilis fuerit, Lunæ Sundaica ante diem cretum est ter- quartum decimum, septimum. Si vero quis dixerit, ante ter- minum esse Synodum, anathema sit.

Si legi liceret formas dedicatoria celebrat. Hanc autem quæ Balsam. Nicænæ. Si constitutiones patrum legi liceret, quæ Nicænæ, Ephesinæ, Chalcedonenses, Carthaginenses, quæ constitutiones Basilii, Gregorii, Nazianzeni, Gregorii Nysseni, Amphilochii, Gregorii Neocæsariensis, Gregorii Thaumaturgi, Dionysii Alexandrini, et reliqui patrum. Sed decernit, quod Christus Deus noster per sanctos suos patres dixerit, et sancti spiritus per illos locutus sit, et nos per illos cognoverimus. Hæc sunt, quæ Balsamo dicta sunt. Cæterum in nostro exemplari non habentur. Sed ea, quæ in eo sunt, in hunc modum Theodorus Balsamo respondet. Quæ vero Nicænæ, Ephesinæ, Chalcedonenses, Carthaginenses, Basilii, Gregorii, Nazianzeni, Gregorii Nysseni, Amphilochii, Gregorii Neocæsariensis, Gregorii Thaumaturgi, Dionysii Alexandrini, et reliquorum patrum constitutiones, quæ in hoc Concilio sunt recitatæ, quoniam ad nos non pervenerunt, neque ea nos legere possumus. Quod autem ea, quæ in hoc Concilio sunt recitata, ad nos non pervenerint, neque ea nos legere possumus, ipse Balsamo fatetur. Quod autem ea, quæ in hoc Concilio sunt recitata, ad nos non pervenerint, neque ea nos legere possumus, ipse Balsamo fatetur. Quod autem ea, quæ in hoc Concilio sunt recitata, ad nos non pervenerint

Rom. expeditio. 6. Ol. Rom. Ro. ædificatur Ianus Hemi-
nus. Ro. Ianus Hemi-
nus. Ro. Ianus Hemi-
nus. Ro.

vbi eiuſmodi cauſæ ad ſolam ſedem Apoſtolicam dicuntur eſſe referendæ, cùm illi ſpeciali priuilegio à Domino reſeruatæ ſint. Ac poſt verba citata idem Lucius hoc videtur confirmare, inquiens: Præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, vt quicunque manifeſtè fuerit in hæreſi deprehenſus, &c. Loquitur ergo Pontifex in caſu, quo hæreſis eſt manifeſta. Sed mihi ſemper longè probabilior illorum ſententia viſa eſt, qui putant, eos planè & ſimpliciter anathematis vinculo per hanc Lucij decretalem alligari, quos vel Romana eccleſia, vel ſynodus prouincialis, aut etiam epiſcopalis, hæreticos iudicauerint, quamuis non ſit hæreſis omnibus manifeſta. Primū enim non dixit textus, Quos hæreticos declarauerint, ſed, Iudicauerint. Alioqui, ſi declaratio illa rei manifeſtæ erat, non verū in cauſa fidei iudicium, quorſum eam rem ad epiſcopum cum concilio clericorum, & non magis ad Theologos Lucius retulit, vt ſcilicet eos anathemate percelleret, qui à Theologis eruditis hæretici declarārētur? Deinde, ſi Lucius non proprie verbum illud: Iudicauerint, vſurpauit, ſed impropriè, pro eo, quod eſt, rem manifeſtam exponere: cùm idem omninò verbum ſimul & ad eccleſiam Romanam, & ad epiſcopum cum clericis ſuis referatur, conſequens fieret, vt etiam pari modo per eccleſiam Romanam non hæreticos iudicatos, ſed declaratos excommunicari à Lucio intelligeremus. At conſtat, vocē illam de eccleſia Romana propriè & ſimpliciter intelligi: non eſt igitur, cùm ad ſynodum epiſcopē refertur, in alium ſenſum detorquenda. Adde, quòd multifariam cauſa eius, qui hæreſeos inſimulabatur, ad id genus ſynodos referri poterat. Primò ex ſedis Apoſtolicæ commiſſione peculiari, vt de cauſa Priſcilliani cognouit concilium Toletanum primum: & de cauſa Magiſtri cuiuſdam Oxoniēſis cognouit ſynodus Complutenſis, ſub Domino Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano. Mox ſine commiſſione pōtificis ſpeciali, id quod inquiſitores modò faciunt, in hæreſi quidem manifeſta ſed vbi non erat manifeſtum, an reus eſſet hæreticus, vel quia non erat probatum & notum, cum propoſitionem hæreticam aſſeruiſſe, vel certè quia, etſi aſſeruiſſet, nondum erat comperta pertinacia, ſine qua hæreticus nullus eſt.

Leo commiſit.

Sixtus 4. cōmiſit

Poſtremò in hæreſi non perinde manifeſta, vt omnib. paſſim eſſet expoſita: ſed tali tamen, vt non eſſet neceſſe, aut ad concilium generale, aut ad Apoſtolicam eccleſiam referre eam: quod periti Theologi hæreſim eſſe conſentirent. Et in his omnibus caſibus ius & olim habebat Synodus, & nunc habent ij, quibus fidei cognitio eſt mandata, pronunciandi ac iudicandi de cauſa fidei. Tametſi huiuſmodi tribunalium iudicia non adeò explo

rata

tum fuit, ut Pelle, elle non poſſem, nec ore dulcis fuiſſe, ſuavi-
que vox, quæ deberetur meis, quæ tibi ſtudia, quæ mihi? Ne-
que te haberet præceptorem ſtatim in ore, quæ esset hæc pro-
fectio, quæ ſpes, quæ ſpectatio? Quæ ſi ſunt, ſi ſunt, ſi ſunt,
ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt, ſunt,

quidem, qui ſine controuerſia de auctoritate Papæ, & concilij accuratiſſimè diſputauit, quemque nos correctione quadam adhibita potiſſimum ſecuti ſumus, multa hic diſertè dicit, quæ à præſenti inſtituto videntur eſſe aliena: ſed affirmat denique, id quod ad pręſentem locum & quæſtionem attinet, concilium per legatos Pontificis actũ, errare in fide poſſe. Supereſt enim adhuc ille, pro cuius fide rogauit Chriſtus, ille inquã, ad quem fidei ſumma tandem referenda eſt. Quare niſi definitiones conciliorum per ſummos Pontifices & probentur & confirmentur, certas firmasque eſſe non oportet. Idem etiam Cardinalis Turrecremata ſenſit libro tertio, cap. ſexto, octauo, & trigeſimo octauo, quibus locis fuſiſſimè oſtẽdit, omnia retro antiqua concilia à ſummis Pontificibus confirmationem dogmatũ petiſſe: non id profectò actura, niſi exiſtimaſſent neceſſarium. Nam quòd confirmatio Pontificis ad fidei quoq; dogmata referatur, liquet ex epiſtola Nicænæ ſynodi ad Syluestrum papam. Quicquid, aiunt, conſtituimus, precamur vt veſtri oris conſortio confirmetur. Et Syluester eidem ſynodo reſcribens, Confirmo, inquit, figoque ad doctrinam veſtram reclamantes de vnitate Trinitatis. Et paulò pòſt: Probo, ait, vera fuiſſe, quæ in veſtrum noſtrumque manauêre myſterium, &c. Et patres concilij Chalcedonenſ. in epiſt. ad Leonem: Omnem, inquiũt, vobis geſtorum vim inſinuauimus, ad comprobationem noſtræ ſynceritatis, & ad eorum, quæ à nobis geſta ſunt, firmitatem & conſonantiam. Et Leo Papa in epiſtola ad concilium Chalcedonenſ. quæ eſt in ordine 59. Ne ergo, ait, dubitabile videatur, vtrum quæ per vnanimitatem veſtram de fide ſtatuta ſunt, approbem, &c. & poſtea dicit ſe approbationem geſtorum ſynodalium in ſola cauſa fidei emittere, propter quam ſcilicet concilium congregatũ eſt. Idem patet ex epiſtola Leonis huius nominis tertij, qua confirmat ſextam ſynodum generalem. Adde huc, quod eccleſia ante ipſius pontificis confirmationem, nunquam firmum habuit & ratum, quòd à legatis concilio præſidentibus definitum eſt. Hinc enim Martianus Auguſt. à Leone contendit, vt concilij Calcedonenſis de fide iudicium approbaret. Et Leo ob hanc quoque cauſam Martiano cõmendauit, vt confirmatio approbatioque concilij ad omnes eccleſias perferretur, quemadmodum epiſtola 57. ad eundem Martianum ſcribitur. Præterà concilium ſine legatis errare poteſt, at ſummus Pontifex non transfert in legatos ſuæ fidei ſoliditatem, quam ſcilicet ſibi ſoli priuatim vendicat, eò quòd Chriſti vicarius, eſt paſtor eccleſiæ vniuerſalis, & petra, ſupra quam Chriſtus ſuam fundauit eccleſiam. Legati ergo ſimul cum concilio errare poterunt. Non enim pro legatis Petri, ſed

Vide etiã epiſtol. 58. ad Pulcheriam.

Digitized by Google

ut, & Iesu Patris nostri Claudius, & Adrianus, cum Cæsaribus, quibus fuere Domini, dicti, nunquam in his quæ ad nos attinent usi sunt. Et Augustus quidem Romulum, & Quirinum, & Cæsarem, & Augustum, & Tiberium Iudices Quæstiones exhibentibus, & Tribunos plebis creantibus, cum per legationes audirent consilium. Postea vero quam Tiberius Senatui ipsi omnia permisit, Cæsares non aliter, ac hodie Legati progerunt: sed cum ipsi Senatus, tum Principes ipsi, ut Cæsares, ut Augusti, ut Patres Patriæ, ut Consules, hæc verba ponere didici, & quæ ab illis scripta sunt, ea non aliter interpretari. Non enim quisquam omnes partes, quæ ad unum pertinent, sibi ipse arrogare debet, & vindicare. Quemadmodum autem quisque audit ex Nestore Homerum, ita ex Augusto Tiberium, & ex Tiberio Claudium, & ex Claudio Adrianum, & ex Adriano Antoninum, & ex Antonino Marcum. Legum autem partes illi erunt, qui ad Principes scribent, & ab illis rescripta petent. Quæ quidem ita sunt, ut ea, quæ ad Principes referuntur, ipsi Principes, ut Cæsares, ut Augusti, ut Patres Patriæ, ut Consules, ut Tribuni potestatis, & Imperatores, & Senatus Consulta, & Edicta fecerunt.

Quæ autem Principes dicta sint, quæve non, quæ ipsi Principes, ut Cæsares, ut Augusti, ut Patres Patriæ, ut Consules, ut Tribuni potestatis, ut Imperatores, & Senatus Consulta, & Edicta fecerunt, ea ipsa

quod rerum gestarum experimento constat, summi pontificis legatos non solere ad concilium accedere, vbi quæstio de fide agitanda est, nisi instructos prius & monitos de ecclesiæ Rom. fide circa ea, quæ sunt in concilio finienda. Solere, inquam, non item oportere. Nam legati in concilium Tridentinum non potuêre cõmodè de quæstionibus disserẽdis antè instrui, quoniam erant propemodum infinitæ. Sed cætera ferè concilia ad vnam aut alteram fidei tractandam causam coacta sunt, ideoque legati de Apostol. ecclesiæ fide prius instructi accesserunt. Principio igitur illud statuo, posse concilium legatorum doctrinæ & instructioni repugnare, atq; è contrario legatos posse repugnare concilio, quo casu decreta concilij non solùm non fulcita Apostolica auctoritate, sed erunt potius refutata. Sicut enim congregatio concilij, reclamante vero certoque ecclesiæ Pontifice, vana est & irrita, sic doctrina, cui vel præsens pontifex pesse, vel absens per legatos suos contradicit, incerta est & imbecilla: idq; eodem prorsus argumento, quoniam vtique auctoritas episcopi Romani deest, sine qua nec concilium, nec concilij decreta rata sunt. Quòd si qui existiment, concilium semel ritè ac legitimè congregatum errare tum etiam non posse, cùm legati Pontificis repugnant, respondeant illi argumento velim, quo secundam conclusionem cap. 5. probabamus, concilij Ephesini secundi exemplum proferentes, vbi ab omnibus penè episcopis erratum est. Non fuit liberum concilium, inquiunt, sed sententia à Dioscoro, arte minis & terroribus extorta est. Video, sed si secundum hominem loquimur, qui metu frangitur, is cupiditate etiam frangatur necesse est. Quocirca, si per metum vera & legitima synodus errat, causabuntur hæretici, reliquas etiam omnes pontificum & imperatorum cupiditatibus inseruisse. Ita fiet vt nullius synodi explorata auctoritas habeatur. Quanto grauius illud nos asserimus, concilium Apostolica auctoritate firmatum nullis humanis affectibus à vera posse fide discedere. Vt ne ecclesia quidem, quamuis descendat pluuia, veniant flumina, irruant venti, cedere loco potest, fideiq; stationem deserere. Sed concilij reliqua pars quamlibet maxima, si pontifex & legati pugnent, infirmari affectu potest. Huc enim illud pertinet: Tu, ô Petre, confirma fratres tuos. Sed ais, Quid si legatus doctrinam, quam à pontifice accepit, deserat, & multitudinis sensum amplectatur? Primùm, nullum huiusmodi exemplum proferetur, nisi fortè ex concilio sub Michaele Imperatore, vbi Radoaldus & Zacharias Michaeli & Photio consenserunt aduersus Nicolai instructionem atque mandata: vt videre est in epistola Nicolai ad Patriarchas, Metropolitas, ac reliquos Episcopos.

Vide epist. Nicolai ad Michaelẽ Imperat. Eug. 4. in decreto vnionis Iacobinorũ. Et Leo papa epi. 43. ad Martianum Augustum.

Deinde

Paulus & Ignatius essent, tribuebatur eis, ut crederentur Apostoli, quia Apostolorum discipuli erant. Quod ergo Apostolorum discipuli erant, ipsorum testimonio probatur. Ait enim quidam Presbyter, Ignatius Deo, Archiepiscopus, Antiochiæ, Syriæ, Romam ductus, in martyrio Romanorum Imperatori, ut ferunt, gratias egit, quia meruit, ut tanta, Imperatore, gente, ad Christum veniente, ipse ad Christum ante perveniret. Ait Polycarpus, Ignatium & ceteros Apostolorum discipulos fuisse, quos ipse Apostolos fuisse non probat. Ait Irenæus, ab Apostolorum discipulis Ignatium ordinatum Episcopum Antiochiæ, quod ipse Apostolorum discipulus non fuerit, nec ab Apostolis ordinatus esse dicit. Ait Eusebius, Ignatium Antiochiæ Episcopum, secundum post Petrum, ab Apostolis ordinatum, & Petrum ipsum Apostolum fuisse, quod ipse Apostolus non fuerit, nec ab Apostolis ordinatus esse probatur. Ait Origenes, Ignatium martyrii desiderio ardentem, Christo, quem prædicaverat, martyrium exhibuisse, quod ipse Apostolus non fuerit, nec Christum prædicaverit. Ait Hieronymus, Ignatium Antiochiæ Episcopum, secundum post Petrum, ab Apostolis ordinatum, & Petrum ipsum Apostolum fuisse, quod ipse Apostolus non fuerit, nec ab Apostolis ordinatus esse probatur. Ait Eusebius, Ignatium & Polycarpum Apostolorum discipulos fuisse, quod ipsi Apostoli non fuerint, nec ab Apostolis ordinati esse probentur. Ait Eusebius

cur maior ecclesiæ pars non erret. Sic igitur non ego admitto, vt totum concilium cum legatis errare possit. At errare poterit maior pars cõcilij, & erranti illi poterunt legati subscribere. Atque id est, quod nos in præsentia dicimus, iudicium maioris partis, etiam si legati sequantur, non esse certum, certum autem esset, si à summo Pontifice confirmaretur. Nec enim opus est, quemadmodum paulò antè docuimus, sententiam concilij omnes simul patres approbare. Secundo verò argumẽto hoc habeto responsum: Concilium vtique generale, cui legati præsunt, in Spiritu sancto congregatum esse, quoniam auctore Christi vicario eodemq; legitimo ecclesiæ principe coactum est. Sed ecclesiæ quoque vnum corpus est, cuius spiritus Deus est, qui ecclesiæ semper assistit. Quemadmodum ergo, quod toti pariter ecclesiæ visum est, id Spiritui sancto etiam visum est: sed non continuò quod maior ecclesiæ pars iudicârit, hoc Spiritus sancti iudicium est. Ita, si quid omnibus quidem episcopis iudicatum fuerit, à spiritu profectò Dei iudicatũ est: at non statim, si plures concilij patres in vnam sententiã conuenerint, Spiritus sancti ea sentẽtia credenda erit, nisi per summum Pontificem confirmetur. Ad quem nimirum spectat patrum lites diffidiaq; componere. Iam Julij testimonium explicatu facillimum est. Tacet enim, quòd manifestum erat concilium illud summi Pontificis præsentia caruisse, ponit autem ne legatos quidem ecclesiæ Romanæ affuisse. E quibus duob. altero tacito, altero expresso, colligit nullam prorsus ecclesiæ Romanæ auctoritatem in eo concilio intercessisse. Quare irritum & vanum esse. Alioqui, si quis rusticè sanè eo nos testimonio vrgeat, is nullo negocio exploditur. Nihil enim valet illa collectio, si concilium legatos non habuit, infirmum eius iudicium fuit, ergo si habuit, fuit firmum. Sed de prima quæstione dictum est satis.

Secunda quæstio.

Sequitur altera. An patres concilij verè iudices sint, an potius consiliarij? Sunt enim auctores non omninò pessimi, qui conciliorum auctoritatem non in iudicanda & finienda causa fidei, sed in quærenda & inuestiganda veritate sitam esse velint. Omnem quippè iudicij vim ad vnum ecclesiæ principem, eundemque Christi vicariũ reuocant, qui fidei causa decernenda cò vel plures, vel pauciores in concilium adhibet, quò causa vel grauior, vel facilior est. Huius verò rei primum argumentum promitur, quòd in sex libris Decretaliũ & Clemẽtinis, non patribus sed summo põtifici sententia tribuitur, sacro tamẽ approbante concilio. Vnde Clemens 5. concilio Viennens. præsidens. Nos, inquit, ad tam præclarum testimonium, ac sanctorum patrum cõmunem sententiam, Apostolicę considerationis (ad quã duntaxat

taxat hæc declarare pertinet) aciem conuertentes, sacro approbante concilio declaramus, &c. Solùm ergo ad sedem Apostolicam iudicium pertinet, patrum verò non iudicium, sed consilium est. Præterea, cùm Pontifex ecclesiæ Romanæ presbyteros in conuentum cogit, vt causa aliqua fidei iudicetur. De fratrum, inquit, nostrorum concilio, &c. Consulunt ergo, non iudicant. Adhæc, Deute. 16. Si difficile & ambiguum, &c. venies, ait, ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, &c. Et pòst: Qui autem superbierit, inquit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Ecce imperium nō omnibus, sed summo sacerdoti assignatur, & decretum non iudicum, sed iudicis esse dicitur. A consilijs ergo sunt reliqui sacerdotes, non sunt iudices. A contraria verò parte facit, quòd in concilio illo primo Hierosolymitano non solùm Petrus, sed reliqui etiam Apostoli & seniores iudices esse dicuntur. Propter quod ego iudico, Iacobus ait, non inquietari, &c. Actor. 15. Et posterius cap. eodem, præcepta concilij vocat Paulus præcepta Apostolorum. Et cap. 16. dicit, ea dogmatá esse decreta ab Apostolis & senioribus.

Ex extrauagãtibus multis hoc patet.

Ad hanc quæstionem perfacilis est & expedita responsio. Episcopos concilij in fidei causa non modò consiliarios esse, verū etiam iudices. Alioqui non solùm episcopi ad ferendam sententiam synodalem adhiberentur, sed etiam docti Theologi, & viri in ecclesia prudentes. Quod inauditum est, contraque formam Actorum. 15. præscriptam, vbi Apostoli tantùm cum presbyteris de fidei quæstione iudicârunt. Cùm igitur ecclesiæ perpetuo vsu soli pastores in concilio sedeant, consequens fit, censores eos esse, non modò consultores. Nam si, vt consulerent, aduocarentur, ijs episcopis, qui Theologiæ rudes & imperiti essent, nullus esset omninò in concilio locus, quando Theologiæ quæstio veniret in dubium. Præterea, non Romanus episcopus modò, verùm reliqui etiam episcopi claues regni cælestis habent, ergo in causa fidei ligandi quoque ac soluendi potestatem. Visum est, inquiunt, Spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere oneris, quàm hæc necessaria, &c. Omnes ergo episcopi onus præceptumque imponunt, omnesque simul sententiæ synodalis auctores sunt. Atque consiliarij, qui non sunt simul iudices, non solent iudicio sententiæque subscribere. At in synodali sententia non Pontificis solum, sed cæterorum episcoporum subscriptiones adponuntur. Sunt igitur sine dubio iudices.

Verùm scrupulus hîc existit, qui malè quosdam habet. Nam si omnes episcopi sunt iudices, summus nimirum pontifex re-

nebitur in ferenda ſententia maiorem partem iudicum ſequi, eorumque doctrinam approbare. In omni enim recto & benè inſtituto tribunali is, qui præſidet, plurium iudicium confirmare debet, paucorum negligere. Hac ſoluenda quæſtione Cardinalis Turrecremata lib. 3. ſummæ Eccleſiæ capite 64. 65. iuriſperitos ipſe ſequens multa dicit, quæ mihi non probantur omnia. Nec eſt animus tamen ſingula perſequi, & cuiuſque opiniones refutare. Acutè enim diſputantis, vt Cicero tradit, illud eſt, non quod quiſque dicat, ſed quid cuique dicendum ſit, videre. Quod igitur aſſumptum eſt, patres concilij non modò conſiliarios eſſe, verùm etiam iudices, id inficias ire nec poſſumus, nec debemus. Nã patres Nicænæ ſynodi à Syluestro contendunt, vt quicquid conſtituerunt, confirmet. Et Leo, quæ à concilio Chalcedonen. de fide ſtatuta ſunt, ea dicit ſe probare. Et concilium ipſum ad Leonem, Decretis, inquit, tuis noſtrum honora iudicium. Et 6. Synodus actione 18. Anathematizamus, inquit, Theodorum, Sergium, Cyrum, &c. & paulò poſt. His omnibus, ait, à ſancto hoc concilio conſtitutis & per ſubſcriptionem noſtræ fortitudinis cõfirmatis, ſancimus, vt nullus aliud quicquã de fide ſatagat, &c. Num verba hæc conſulentis ſunt? An potius iudicantis? Atque in cæteris patres non vt conſiliarij, ſed vt iudices loquuntur. Caput enim tertium Nicænæ ſynodi ſic habet, Interdixit per omnia magna ſynodus, &c. Scrupulum verò, qui nunc opponitur, facilè eximo. Nego enim, cùm de fide agatur, ſequi plurimorum iudicium oportere. Nec hic vt humanis vel electionibus vel iudicijs, ex numero ſuffragiorum ſententiã metimur. Scimus frequenter vſu venire, vt maior pars vincat meliorem, ſcimus non ea ſemper eſſe optima, quæ placent pluribus, ſcimus in rebus, quæ ad doctrinam pertinent, ſapientium ſenſum eſſe præferendum. Et ſapientes pauciſſimi ſunt, cùm ſtultorum in-
3. Reg. 22. finitus ſit numerus. Quadringenti Prophetæ Achab mentiti ſunt: ex ore verò Michææ ſolius quidem & contemptibilis veritas egreſſa eſt. Non ſunt igitur diuina iudicia humanis rationibus moderanda. In paucis aliquando citiùs, quàm in multis ſaluat Dominus. Maior quippè pars Epheſini concilij ſecundi in Dioſcori ſententiam venit, nec legati tamen plurium iudicio ſubſcripsêre. Quocirca ſummus Pontifex maioris partis ſententiam non tenetur amplecti. Imò ſiue pauci, ſiue plures ad errorem deflexerint, munus eſt apoſtolici antiſtitis ad veram eos fidem reuocare: iuxta illud, quod Petro dixit Chriſtus, Ego rogaui pro te, ne deficiat fides tua, & tu, nõ vnum & item alterum, ſed, ſiue paucos ſeu multos, confirma fratres tuos. Ita Damaſus ſcribens ad epiſcopos per Illyricum conſtitutos, numerum

rum concilij Ariminensis magna libertate contempsit, illique tantæ multitudini vnum Vincentium & alios paucos opposuit, qui contra illius concilij sententiam dixerunt. Et Leo, cùm Anatholius decretum Chalcedonen. Synodi de eccle. Constantinopolitanæ primatu, sexcentorum triginta patrũ consensione præferret. Quasi, inquit, refutari nequeat, quod illicitè voluerit multitudo. Nulla sibimet de multiplicatione congregationis concilia blandiantur: nec trecentis illis decem atq; octo copiosior numerus sacerdotum comparare se audeãt, vel præferre, cùm tanto diuinitus priuilegio Nicæna sit synodus consecrata, vt siue per pauciores, siue per plures ecclesiastica iudicia celebrentur, omni penitus auctoritate sit vacuum quicquid ab illorum fuerit constitutione diuersum. Hactenus Leo. *Epi. 41. ad Anatholiũ*

Non itaque, quod in humanis concessionibus fit, plurium apud nos sententia prævalet. Quod si semel fidei causam ad humanas coniecturas prudentiamq; deducimus, verendum est sanè, ne ecclesiæ negotium ex diuino humanum faciamus. Quin etiã certum est, qui probabili multorum iudicio nituntur, eos fidei nostræ firmitudinem labefactare. Secundum quippè concilium generale centum quinquaginta patrum numero constitit, quarum verò patres habuit sexcentos triginta: vtrunque tamen pari veneratione suscepit ecclesia. Non enim numero hæc iudicantur, sed pondere. Pondus autem concilijs dat summi Pontificis & grauitas & auctoritas: quæ si adsit, centum patres satis sunt: si desit, nulli sunt satis, sint quamlibet plurimi. Nec, si maior pars patrum verè sentiat, summus ecclesiæ Pontifex repugnabit. Id enim ad peculiarem Christi procurationem pertinet, semperque pertinuit, ne ecclesia in factiones duas diuidatur. Nec Romanus vnquam episcopus, si exemplum quæritur, contra patres concilij verè sentientes dixit. Ad secundam autem quæstionem nihil est, quod addere debeamus, nam argumenta ex aduerso posita ex his, quæ diximus, facilè diluuntur.

Alia quæstio etiam existit, quæ non est ad exponendum facilis. Si enim concilium summi Pontificis auctoritate firmatũ, Spiritu sancto regitur fidei causis iudicandis, eius ergo definitiones ad sacram scripturam pertinebunt. Nam scriptura sacra vocatur, quæ Spiritu sancto afflante scripta est. *Tertia quæstio*

Huius verò argumenti conclusionem vir apprimè doctus, & qui tantos habebat in Theologia progressus, vt cum excellentibus Theologis compararetur, non est veritus me præsente concedere. Atque in hanc opinionem Gratianus quoque videtur descendisse, Diui Augustini testimonio cõfirmatus 19. distin. cap.

cap. In Canonis, vbi ſummorum Pontificum epiſtolas decretales canonicas ſcripturas eſſe dicit: eadem igitur ratione concilij decreta in Canonicis ſcripturis habebuntur. Sed & Innocentius de celebra. miſs. ca. Cùm Marthæ, eandem ſententiam videtur amplecti. Ait enim ſcripturam ſacram aſſerere, quòd iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre. Hoc autem teſtimonium alicuius nimirum vel Pontificis, vel concilij eſt. Ratio item his teſtimonijs conſentit. Fides enim catholica nihil credit, niſi quod eſt à Deo reuelatum, quod ſi concilij decreta tenemur, certa ſecundum fidem habere: ea ſunt certè à Deo reuelata, atque ex conſequenti ſcriptura canonica.

Adhæc opinatio, quàm ſit inconſiderata, lector, vel me non docente, intellecturus eſt. Nam ſi ſymbolum Athanaſij concilijúe Nicæni inter ſacras literas refertur, cur nec in Codicem ſacrorum bibliorum redigitur, nèc cum libris canonicis annumeratur? Iam libros, qui decretales Pontificum epiſtolas, ſynodorumque iudicia continent, in ſacris & canonicis habere, abſurdum eſt. Duplex enim diſcrimẽ inter ſacros auctores, & sũmum Pontificem patresque concilij reperitur. Vnum, quod auctores ſacri ex proxima Dei reuelatione, vel inſpiratione ſcribunt catholica dogmata. Nec enim egent exteris ad ſcribendum incitamentis, aut humana ratiocinatione è ſcripturis alijs argumentantur, diſquirunt, colligunt. At concilium & pontifex humana via incedunt, rationemq; ſequuntur: atque argumentando verũ à falſo diſcernunt. Non enim exiſtimandus eſt ſummus Pontifex eam habere facultatem, quæ in Apoſtolis, Prophetis, & Euangeliſtis inerant, vt propoſita vnaqualibet de fide quæſtione protinus dignoſcere poſſit, vtra quæſtionis pars vera falſáue ſit. Sed adhibere prius conſiliu n neceſſe eſt, & expendere vtriuſque partis argumenta: tum deinde ſequitur auxilium Dei, quod videlicet opus eſt, vt ſummus Pontifex in recta fide contineatur. In concilijs itidem non habent patres, mox quaſi ex auctoritate ſententiam abſque alia diſcuſſione dicere. Sed collationibus & diſputationibus re antè tractata, precibuſque primùm ad Deum fuſis, tum verò quæſtio à concilio ſine errore finietur, Dei videlicet auxilio atque fauore, hominumque diligentia & ſtudio confluentibus.

Nam & Apoſtolis, & presbyteris in ſynodum Hieroſolymitanam congregatis, non ſtatim reuelatum eſt, quid eſſet in fidei cauſa decernendum: ſed facta eſt prius, vt Lucas ait, magna conquiſitio. Et in Nicæna ſynodo, vt Rufinus tradit, per ſingulos dies agitabatur conuentus: nec facilè aut temerè de re tanta ſtatuere audebant patres. Euocabatur frequenter Arius in con-

cilium, & assiduo tractatu assertiones eius discutiebantur, & quid aduersum hæc teneri deberet, aut statui, summa cum liberatione quærebatur. Ita post diutinum multumque tractatum firmissima omnium sententia Arius condemnatus est. Ex quo perspicuum est, non dormientibus & oscitantibus patribus Spiritum S. assistere, sed diligenter humana via & ratione quærentibus rei, de qua disseritur, veritatem. Alterum autem discrimen est, quòd scriptoribus sacris, quemadmodum primo loco fusius explicuimus, Dei spiritus adest in singulis. Etiam ne in minimis rebus? Etiam. At patribus synod. spiritus veritatis non est præsens in omnibus, sed in rebus solùm ad salutem necessarijs. Quòd enim in symbolo Athanasij dicitur, carnem & animam vnum esse hominem, id non oportet verum esse, quamuis cum Athanasio concilium Nicænum consensisset. Nam vtrum homo partes illæ complexæ sint, an non sint, ad Philosophiæ rationē pertinet, non fidei: quare Philosophorum quæstio est, nō fidelium. Synodus autem prouincialis sub Stephano huius nominis septimo, per errorem omnes ordinationes factas à Bonoso irritas esse decreuit, quod in synodo Romana sub Ioanne nono iure reprobatum est. Sed iudicium rerum gestarum erat, non religionis fideique decretum. Huiusmodi sunt ea, quæ in Clement. Pastoralis, de sent. & re iudic. transiguntur. Non enim ad fidem & religionem attinēt. Quocirca, licet errâsset Clemēs, quod Bucerus contendit, nihil inde concilij auctoritas labefacta retur. Tametsi Clementina illa Clemētis est, non concilij. Verū Pontificum & conciliorum eadem causa est. Sixtus quartus docuit, Diuam Catherinam Senensem stigmata non habuisse, nō defuit, qui contra iudicârit. Neutrius Pontificis iudicium ad Christi ecclesiam spectat, vtrumq; aut probare aut improbare sine fidei discrimine possumus. Sed valeant stulti, qui de rebus nihili digladiantur. Nos enim hîc exempla ponimus, vt lector intelligat, aliter auctores sacros esse habendos, aliter conciliorū patres. Illos vbique vera dicere: hos posse in paruis errare. Ita, quod Christus ecclesiæ suæ pollicitus est, spiritum eam docturū omnem veritatem, hoc ad fidei veritatem referendum est, vt disertè Augustinus docet, & in commentarijs super Ioannem, & in actis contra Felicem libro secundo. Nec enim rogauit Christus, ne deficeret Petro aut Philosophiæ, aut rerum gestarū cognitio & veritas, sed ne deficeret ei fides.

Forsitan quispiam dixerit, Nónne igitur concilij Hierosolymitani decreta sacra scriptura sunt? Facta est enim magna conquisitio: dictum est autem, scripturæ sacræ auctoribus minimè conuenire, vt disquirant & humanius ratiocinentur.

Item,

Item,nam & hoc dicet aliquis, Si ſummus pontifex & cõcilia,niſi diligentiam adhibeant, errare poſſunt: cùm nobis non conſtet,an ſummus Pontifex patreſque concilij præſtiterint ſe diligentes,& induſtrios,vt via & ratione procederet inquiſitio, ne conſtabit quidem an errauerint.Ita quæcunque definierint, erunt incerta.

Ac primus quidem ſcrupulus facilius eximitur. Quemadmodum enim verba Pilati ad canonem pertinent, non quà Pilatus dixit,ſed quà ſcripſit Euangeliſta: ſic & concilij Hieroſolymitani definitio ſacra ſcriptura eſt,quòd Lucas eam reliquis hiſtoriæ ſuæ partibus contexuerit. Vt econtrariò verba Petri, quæ refert Clemens,non ſunt de canone,quoniam Clemens ſcriptor ſacer non fuit. Quæ cauſa idonea eſt, vt canones Apoſtolorum,quos idem Clemens ſcripſiſſe fertur,in libris canonicis non habeantur, tamen Damaſcenus li.4.ca.18.in catalogum,vt videtur, ſacrorum librorum referat, & Epiphanius hæreſi poſtrema refellenda,Apoſtolorum conſtitutiones diuinam ſcripturam vocet. Loquitur autem ſine dubio de his conſtitutionibus, quæ in ſacris Biblijs ſcriptæ non ſunt.Sed alia eſt illa, cùm veritas ipſa limatur in diſputatione,ſubtilitas: alia cum obiter & intranſcurſu ad vulgarem quandam opinionem accommodatur oratio. Quamobrem vt ſapientes, ita nos hoc loco verbis eccleſiaſticis vtimur, vt eos ſolum, qui ſpiritu dictante ſcripti ſunt libri, ſacros & canonicos appellemus.

Alter verò ſcrupulus ita Syluestri animo reſidet, vt vix eum inde pellere potuerit. Meliuſq; fuiſſet occulere,quàm ſtimulare cæteros, quo ipſe ſcrupulo pungebatur Ac ſunt etiam, qui non obſcurè dicant,quòd ſi quando Romanus Põtifex in definitione fidei errauit,inde euenire potuit,quòd non tãtam, quantam debebat,adhibuit diligentiã,antequã ſentẽtiam proferret. Quoniam vel rem nõ plenè examinauit,vel nõ eos,quos oportebat, cõſuluit.Quib. ſi obijcias,apoſtolicam ſedem errare in fide non poſſe,fatẽtur id quidẽ,ſed aiunt, ſedis apoſtolicæ nomẽ non ſolum ſummũ Pontificem ſignificare,ſed ipſum, vt facit ea, quæ ad cathedrã ſpectãt: hoc eſt,quatenus non ex ſuo,ſed ex conſilio bonorum virorũ &doctorũ procedit.Ita ſedis apoſtolicę iudicia intelligi,non quę occultè,malitioſè,incõſultè,per ſolũ Romanũ epiſcopum,aut etiam cum paucis ſibi fauentib. proferuntur:ſed quæ ab eo ex conſilio plurimorum virorum ſapientum plenè prius re examinata prodeunt. Quæ res vt de concilijs quoque dicatur, ſubſunt omninò cauſæ eædem, quas dixi paulò antè. Non enim exiſtimare debemus,ſummum ſolum pontificem,cũ dormierit,errare: cùm non dormierit,verum dicere:patres autem,

sem, siue dormiant, siue vigilent, semper recta ingredi, & clausis, quod aiunt, oculis vel in tenebris obscura cernere. Commune est, crede mihi, omnibus ecclesiæ iudicibus: vt, si decreta ediderint temeritate quadam sine iudicio, repentino quasi vento incitati, nihil omninò conficiant, quod solidum, quod graue, quod certum habetur. Ea, par est, & grauia & certa in ecclesia haberi, quæ iudicio, considerate, constanterque edita sint. Quamobrem qui siue pontificum, seu conciliorum diligentiã fidei causa finienda in dubium vocant, eos necesse est omnia pontificum iudicia ac conciliorum infirmare. Nos igitur scrupulum illum posteriorem, si cui infixus est, aliter ex animo euellemus. Nam Deus suauiter disponit omnia, simulque prospicit & finem & media ad finem necessaria. Si enim promitteret cuiquam æternam vitam, mox cõferret etiam ille bonarum gratiam actionum, quibus eam vitam consequeretur. Videlicet quos glorificauit, eosdem & iustificauit & vocauit, vt ad Romanos 8. capite dicitur. Sic omninò, cùm ecclesiæ fidei firmitatem fuerit pollicitus, deesse non potest, quo minus tribuat ecclesiæ preces, cæteraque præsidia, quibus hæc firmitas conseruatur. Nec verò dubitari potest, quod in rebus naturalibus contingit, idem in supernaturalibus quoque vsu venire: vt qui dat finem, det consequentia ad finem. Quod quoniam Philosophorum pronunciatum est, & Theologorum etiam ore teritur, permittant mihi obsecro Latiniores, interdum cum nostris nostra loqui. Nam etsi ornatius, quàm hi solent, nos plerunque disserimus, sed nonnũquam quas sentẽtias à scholasticis accepimus, eisdem verbis efferre volumus: ne dicendi forma penitus immutata, discessisse à schola videamur.

Itaque præstat semper Pontifex, quod in se est, præstatque Concilium, cùm de fide pronunciant: caditque causa, si quis è nostris aliter existimat. Quemadmodum enim, si Christus Petro diceret, Ego rogaui pro te, ne deficiat charitas tua; certò certius intelligeretur diligentiam, curam, vigilias, preces, cæteraque auxilia opportuna illi impetrâsse, quæ sunt ad charitatis cõseruationem necessaria: ita cùm dixit; Ego rogaui pro te, ne deficiat fidẽs tua, proculdubio intelligimus, id à patre suo consecutum, vt quæ ad rectum de fidei quæstione iudicium oporterent, ea adessent Petro omnia, siue à Deo, siue ab homine expectarentur. Quòd si Deus in sequentem annum frugum abundantiam polliceretur, ecquid stultius esse posset, quàm dubitare, an ne homines semina terræ mandaturi sint? Certè si seruerint, metent: si non seruerint, non metent. Sed ex Dei pollicitatione colligimus, non solùm proprias cœli cõuersiones, quibus

omnia,

omnia, quæ terra gignit, vberiora proueniunt, ſed agricolarum etiam curas, operas, diligentiam. Non enim frugum abundantia illa promiſſa niſi arantibus, ſeminantibus, laborantibuſque continget. Quibus ex rebus facilè comprãhenditur, cùm ſpiritum veritatis Chriſtus Apoſtolis, eorumq; ſucceſſoribus in fidei iudicio promiſerit, nihil omninò illis defuturum, quod fidei controuerſijs finiendis fuerit neceſſarium. Ac ſi ſemel hæreticis hanc licentiam permittimus, vt in quęſtionem vocent, num eccleſiæ iudices eam diligentiam & curam exhibuerint, quæ opus erat, vt quæſtio via & ratione finiretur: ecquis adeò cæcus eſt, qui non videat, omnia mox Pontificum conciliorumq; iudicia labefactari? Porrò ſi illud in quæſtionem veniat, nec certis argumentis confirmari poſſit: at hæc res tamen Theologis conſtituta ſit ac definita, concilia, quoquo modo ſe habent, ſi à ſummo Pontifice confirmata ſunt, errare in fide non poſſe. Quanquam, me quidem iudice, abſurdum eſt, ad finem aliquem niſi per conſentanea media peruenire. Ita nunquam ego admittam, aut Pontificem aut concilium diligentiam aliquam neceſſariã quæſtionibus fidei decernendis omiſiſſe. Id quod priuato cuicunque alteri homini accidere poteſt, vt nec diligentem nauet operam ad diſquirendam veritatem, & vt nauauerit, integrumque ſeſe in ea re præſtiterit, erret adhuc tamen, quamuis error ſine culpa ſit. Error autem, vel inculpatus, ab eccleſia Dei longiſſimè abeſt, quemadmodum libro ſuperiore conſtituimus. Quæres abundè magno argumento eſt, vt nec Pontifex, nec concilia neceſſarium quicquam in deliberando prętermiſerint. Fac enim quidpiam ex neceſſarijs omiſſum eſſe. Tum rogo, an fideles his, qui de fidei quæſtione iudicârunt, tantiſper parêre debeant, dũ illorum negligentia ignoteſcit eccleſiæ. Parêre debent, aiunt. Iam igitur eo tempore errantibus iudicibus errabit eccleſia. Sine vitio ſuo, inquis, eccleſia tunc errabit. Agnoſco. Sed, vt dictũ eſt, ne hũc quidem errorem admittere in Dei eccleſia debemus. Quid, quod ſi ſemel de diligentia iudicum dubitamus, nouum examen iudiciumque ſemper recens poſtulabitur, vt de diligentia adhibita, vel non adhibita cenſeatur. Concedamus ergo iudicibus à Deo in eccleſia conſtitutis nihil eorum deeſſe poſſe, quæ ad rectum verumque iudicium ſunt neceſſaria. Quibus explicatis facile intelligitur, vt ad tertiæ huius quæſtionis caput recurramus, nec Pontificum, nec conciliorum decreta, ſacræ ſcripturæ partes eſſe: id quod in ptimo argumento obijciebatur.

Secundum refellitur. Dicamus igitur ad ea, quæ in ſecundo argumento ſunt dicta. Vbi Gratianus Auguſtini ſententiam non eſt aſſecutus.

Cui

Cui errori cauſſam fortaſſe prębuit codex quiſpiam deprauatus. Auguſtini enim vera lectio ſic haber, in canonicis ſcripturis ecclefiarum catholicarum quamplurimũ auctoritatem ſequatur. Inter quas, ſcilicet eccleſias, ſanè illæ ſunt, quę Apoſtolicas ſedes habere, aut epiſtolas accipere meruerunt. Eſt autem ſenſus huiuſmodi, in iudicio librorum canonicorum primùm videndum eſſe, quid eccleſiæ catholicæ ſentiant. Sed inter Catholicas eccleſias illorum eſſe teſtimonium præferendum, quæ vel fuêre ſedes Apoſtolorum, vt Hieroſolymitana, vel ab Apoſtolis aliquã epiſtolam acceperunt, vt Corinthia, Galatia. Non itaque Auguſtinus loquebatur de epiſtolis Pontificum Decretalibus; vt Gratianus falſo exiſtimauit. Id quod ante nos quidam etiam alij viri diligentiſſimi depræhenderunt.

Tertio verò argumento occurri poteſt in hunc modum: Leges pontificias quandoque ſacras appellari, vt à legibus principum diſcriminentur. Atque hoc ſenſu ſacram ſcripturam vocauit Innocentius. Sic forſitan diuina lex vocatur Canonica; humana verò ciuilis, de iuram. calum. cap. 1. vt Hoſtien. Andreas, Siculus, Cardinalis Barba, & alij iuriſpetiti notauerunt, & Gloſſa. c. Ex diligenti. de Simonia. Atque adeò Innocentius 4. c. Cùm de diuerſis, de priuil. in 6. non obſcurè ius Canonicum diuinum vocat, ciuile autẽ humanum. Et legẽ Canonicam, ſacram ac diuinam appellat Iuſtinianus in Authẽ. vt clerici apud proprios epiſcopos. §. ſi verò. Quam rem ſciolus fortaſſe quiſpiam ignorans 20. d. c. De quibus, vbi lectio vera habebat. Ad diuina recurrite ſcripta canonica, loco huius poſtremæ vocis ſubſtituit Græca: Nihil enim minus Innocentius eo capite agebat, quam in eccleſiaſticis cauſis iudicandis, ad Græca Bibliorum exemplatia iudices mittere. Alioqui cur non etiam ad Hebræa? Nec veroſimile eſt, in cauſis eccleſiæ decernendis ſcripta canonica eſſe ab Innocentio prætermiſſa. Quin poſt diuinam ſcripturã in ſecundo ea loco poſuit etiam ante ſanctorum ſcripturas. Et hoc erat Gratiani in ea diſtin. proprium inſtitutũ. Nihil igitur nobis mirum eſt, ſi ſcriptura canonũ, ſacra & diuina quãdoque nuncupetur. Sed nos alio ſenſu de ſcriptura ſacra loquimur. Quanquam ab Innocentio teſtimonium citatum quidem Auguſtini eſt, de verbis Apoſtoli, inquientis: Iniuriæ eſt pro martyre orare, cuius debemus precibus commendari. *Tertium diluitur.*

At poſtremum argumentum ſic facilimè refutatur: Duplex conclusionum genus poſſe in concilio definiri; Vnum earum, quæ ſunt propriæ Theologicæ facultatis, quoniam vel ex duobus principijs per fidem creditis, vel alio credito, alio lumine naturę cognito colliguntur. Alterum autẽ genus eſt earum, quas *Vltimum refutatur.*

Spiritus ſanctus ipſe reuelauit quidem Apoſtolis, Euangeliſtis, aut Prophetis, ſed quoniam non erat id perinde manifeſtum, à ſynodo declaratur. Quæ ſunt prioris generis, ad fidem ſpectant ſecundariò, &, vt ita dicam, mediatè. Quare, quòd ſuo poſtea loco fuſe ſumus explicaturi, qui eas negauerit, hic hæreticus erit, quòd ex conſequenti negat principium, vnde illæ conficiuntur. Quæ verò ſunt poſterioris generis, propriè & per ſe ad fidem pertinent: nec has à Pontificibus aut concilijs nouas expectare debemus. Id enim etiam atq; etiam aſſerimus, nullas alias ſcripturas ſacras eccleſiam aut habere nunc, aut deinceps habituram, præter ſcripturas populum & principum horum, qui fuerunt in ea. Non ſunt, aut erunt, ſed fuerunt. Omnia ſiquidem, quæ pater filio ſuo vnigenito eccleſiæ declaranda commiſit, primùm ipſe filius Apoſtolis reuelauit, deinde eadem vt inuulgarent, iuſſit. Vos, inquit, dixi amicos, quia omnia, quæ audiui à patre meo, nota feci vobis, Ioannis 15. Et rurſum, Ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis, Ioan. 14. Et iterum. Cùm venerit ſpiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, Ioannis 16. Hi enim fuêre noui Teſtamenti miniſtri, qui reuelata facie gloriam Domini ſpeculati ſunt. 2. ad Corinthios 3. Hi fuêre miniſtri ſermonis, vt Lucas capite Euangelij primo teſtatur. His quoque dictum eſt, Docete omnes gentes ſeruare, quæcunque præcepi vobis, Matthæi vltimo. Omnem ergo fidei veritatem vel à Chriſto dum in terra degeret. vel à Spiritu ſancto Apoſtoli poſteà acceperunt, eamq; iuxta præſcriptam legem, aut verbo eccleſiæ tradiderunt. Hinc enim eſt quod Irenæus, Hieronymus, Auguſtinus, aduerſum hæreticos ſemper id agunt, vt videant, an illorum noua dogmata congruant cum antiqua traditione & fide. Et ſi quas ſcripturas nouas hæretici proferant, ſi ſe Apoſtolos aut Prophetas cõfingant, ſtatim nouitatis odio exploduntur. Itaque poſt Apoſtolos, & eos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, nullos auctores ſacros expectamus. Sed ſiue ſummus Pontifex ſeu concilia, primum de vero ſenſu & interpretatione ſcripturarum indicant, vt in concilio Tridentino, ſeſſione tertia definitur. Et abſurdum eſt ſanè, vt eccleſia auctoritatem habeat diſcernendi verba Dei à verbis hominum, ſenſum Dei ab humano ſenſu non habeat? Id igitur ante omnia concilijs tribuamus. Deinde & illud, quòd veras & legitimas Chriſti & Apoſtolorum traditiones via & ratione inueſtigant. Rurſum, quænam concluſiones his cohæreant, quæ contrà diſſideant, certa complectione & connexione conficiunt. Conſulunt autem in huiuſmodi rebus finiendis non ſacras literas modò, verùm etiam Apoſtolo-

Digitized by Google

ſtolorum inſtituta, priora concilia, ſummorum Pontificum decreta, Sanctorum veterum ſcripta, ſcholaſticorum Theologorum dogmata, rectam Philoſophiæ rationem. Breuiter cauſam, de qua differitur, in eos locos conijciunt, de quibus liber hic noſter inſtituitur. Nec enim ex alijs fontibus argumenta deriuare poſſunt ad fidei Theologiæ ſoluendas quæſtiones. Nouas autem reuelationes & ſcripturas ſacras quærere, Iudæorũ eſt, qui recentes etiamnum Prophetas præſtolantur.

Quarta quæſtio.

Alia etiam quæſtio valdè difficilis ex his, quæ diximus, oritur. Si nõ omnia in concilijs certa ſunt, nec enim in ſingulis Spiritus ſanctus concilijs aſſiſtit, ecqua via & ratione veſtigabimus conciliorum certa in fide decreta? Principiò namq; in Clemen. vnica de ſumma Trinitate & fide cath. ea opinio tanquam probabilior eligitur, quæ habet, in baptiſmo gratiam & virtutes infundi. Pari ergo cauſa & in alijs conciliorum decretis dicere poſſumus probabiles opiniones eligi, non res exploratas definiri. Deinde in cap. Firmiter, de ſumma Trinitate & fide catho. patres concilij Lateranenſis, Firmiter, inquiunt, credimus, & ſimpliciter confitemur, quod vnus eſt ſolus verus Deus, creator omnium, viſibilium & inuiſibilium ſpiritualium & corporalium, qui ſimul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mundanam. At non eſt fidei aduersũ, Angelos ante mundũ corporeũ creatos. Id enim aſſerunt Gregorius Nazianzenus in prima oratione de natali Domini, Baſilius in examin. in congreſſione prima, Damaſcenus 2. lib. c. 3. Ambroſ. in examin. lib. 1. c. 5. Hieronymus in comment. ſuper 1. caput epiſt. ad Titum, Caſſianus collatione 8. ca. 7. Vnde, nec Auguſtinus libro de ciui. Dei 11 c. 32. nec D. Thomas 1. p. q. 61. art. 3. hanc opinionem fidei eſſe cõtrariam putauerunt. Ac concilium illud Lateranen. Thomas viderat, imò in illud ipſum caput ediderat commentaria: nõ ergo conciliorum aut definitiones, aut fidei confeſſiones certæ ſunt, ſed patres, etiam cùm aſſerunt ſe firmiter quicquam & profiteri & credere, nihil omninò definiunt, quod fideles ſequi teneamur.

Huic quæſtioni illud primum dandum eſt, non ſat eſſe, vt conciliorum & Pontificum iudicia firma eſſe credantur, in diuino officio publicè à tota etiam eccleſia celebrare. Nec enim hiſtoriæ, quibus martyrum & confeſſorum geſta narrantur, quamuis per ſummum Pontificem, aut concilium approbatæ ſint, fidei decreta ſunt: ſicut ne opuſcula quidem doctorũ eccle-

ſiaſticorum, quæ probantur à ſynodo Gelaſij Papę decima quinta diſtinctione, c. Sancta Romana.

Illud item damus, ac libenter quidem, non ſtatim ſi quicquã iuris Canonici volumine continetur, fidei dogma eſſe credendum. Nam vt libro huic proximo apertius oſtendemus, nonnulla habentur in epiſtolis decretalibus, quæ fidei Catholicæ decreta non ſunt. Idque ipſum nunc ex Clementina vnicâ de ſumma Trinitate diſertè oſtendebamus. Quod non in hac ſolùm Clementina exiſtimandũ eſt interueniſſe, ſed idcirco hic admoneri nos, vt in alijs quoque locis ſimile quippiam credamus poſſe contingere. Id verò tùm maximè, cùm aut verbis opinandi vtuntur iudices, aut reſponſa non ad totam vniuerſalem eccleſiam, ſed ad priuatas eccleſias, & epiſcopos referuntur. Intelligendi ſunt enim eo tantùm caſu de fide pronunciare, vbi iudicium in omnes Chriſti fideles ſpectat omnes ligat. Certitudo quippe fidei iudicibus à Deo conſtitutis, non propter eccleſias priuatas promiſſa & conceſſa eſt, quæ ſingulæ errare poſſunt, ſed propter eccleſiam vniuerſalem, quæ errare non poteſt. Itaque ſummorum pontificum conciliorumque doctrina, ſi toti eccleſiæ proponatur, ſi cum obligatione etiam credendi proponatur, tum verò de fidei cauſa iudicium eſt. Sed animaduertendum eſt diligentius, & quæ natura rerum ſit, de quibus iudicium eſt, & quæ verborum proprietas & pondus. Nimirum enim eccleſiaſticæ doctrinæ, quam amplecti etiam tenemur, non idem eſt gradus, nec omnia iudiciorum decreta eodem loco habenda ſunt. De qua re, quoniam in duodecimo libro ſumus longè lateque diſputaturi, nunc dicere non eſt operæ precium. Id dicimus, nec omnia, quæ aut iuris, aut conciliorum volumina continent, doctrinæ Chriſtianæ eſſe iudicia, nec omnia rurſum doctrinæ iudicia, fidei cenſuras eſſe. Multa ſiquidem ad ſanam eccleſiæ diſciplinam attinent, quæ fidei decreta non ſunt.

Nóme igitur, dixerit quis, erit aliqua nota, qua conciliorum de fide iudicia internoſci queant? Erit planè. Prima, & ea quidem manifeſta, ſi contrarium aſſerentes pro hæreticis iudicentur. Cuius rei exempla habes cap. Damnamus, de ſumma Trinitate & cap. Vnico, de ſumma Trinitate, in 6. & Clement. vnic. de ſumma Trinitate. §. 2. Altera nota eſt, cum in hanc formam ſynodus decreta præſcribit, ſi quis hoc aut illud ſenſerit, Anathema ſit: qualia per multa ſunt in concilio Toletano primo, & in ſyno. Triden. Tertia eſt, ſi in eos, qui contrà dixerint, excommunicationis ſententia ipſo iure feratur, Exemplum eſt, de hæreticis, cap. Cùm Chriſtus, &c. Ad abolendam.

In con-

In concilio tamen Trident. seſſi. habita 11. Octobris Anni 1551. de Euchariſtiæ Sacramento definitum eſt, confeſſionem Sacramentalem Euchariſtiæ prȩmittendam eſſe, ſi conſcientia peccati mortalis grauat. Et protinus, Si quis, ait ſynodus contrariam docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publicè diſputando defendere præſumpſerit, eo ipſo excommunicatus exiſtat. Sed hoc propter periculum cautum eſt: erat enim opinio contraria pernicioſa. Ideoque excommunicatio illa ad publicam doctrinam vel maximè refertur. Nam, quòd ſententia Caietani non fuerit pro hæretica condemnata, & nos teſtes ſumus, qui in concilio interfuimus, & contextus ipſe demõſtrat. Habet enim Canon. 11. idemq; poſtremus in hunc modũ: Si quis dixerit, ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ Sacramentum; Anathema ſit. Eueſtigiò autem adduntur mutata dicendi forma hæc verba, Et ne tantum ſacramentum, & cæt. Vbi vides Caietani ſententiæ Anathema non dici, ſed quoniam non ſolùm falſa, ſed noxia etiam erat, reprobari: & propter periculum, publicam præſertim prædicationem & diſputationem interdici. Quarta, ſi quicquam expreſsè & propriè à fidelibus firmiter credẽdum, aut tanquam dogma fidei catholicæ accipiendum dicatur, vel alijs ſimilibus verbis aliquid eſſe Euangelio doctrinæũe Apoſtolorum contrarium. Dicatur, inquam, non ex opinione, ſed certo & firmo decreto. Licet enim opinio Durãdi reprobetur, c. Gaudemus, de diuortijs. Sed qui dixit, Verùm abſonum hoc videtur & inimicum fidei Chriſtianæ, is noluit hæreſeos illum condemnare. Verbum enim, Videtur, iudiciorum infirmat certitudinem. Porrò autem, quæ in conciliorum vel pontificum decretis, vel explicandi gratia inducuntur, vel vt obiectioni reſpondeatur, vel etiam obiter & in tranſcurſu præter inſtitutum præcipuum, de quo erat potiſſimum controuerſia, ea non pertinent ad fidem, hoc eſt, non ſunt catholicæ fidei iudicia. Exempli cauſa ponamus aliquid, quod poſitum in vna re, transferri per multas poſſit. Quod in capite, Firmiter, de ſumma Trinitate dicitur, angelos eſſe incorporeos, id non fidei decretum eſt, cùm poſt decretalem illam nonnulli & philoſophi & Theologi falsò quidem, ſed citra hæreſeos notam contrarium aſſeruerint. Ac enim, vt explicaret ſynodus, id quod fides catholica tenet, Deum eſſe creatorem omnium viſibilium & inuiſibilium, adiecit, Corporalium & incorporaliũ. Quas particulas exponẽdi, non definiendi gratia adiectas eſſe conſtat. Ac quemadmodum concilium ſumpſit, id quod & verùm, & longè longeq; plurimũ probabile erat, angelos vt inuiſibiles, ita quoque incorporeos

esse: sic fortè & illud accepit. Angelos & mundum simul esse congenitos. Non enim eo temporis hoc agebatur, vt Gregorij Nazianze. & aliorum hunc sequẽtium opinio damnaretur. Nec ego tamen is sum, qui opinationem hanc tueri in præsentia velim. Non enim dubito, eam hoc sanè tempore temerè & inconsideratè, ne quid præterea dicam, defendi. Sed id ago, qua in re operæ pretium me Theologis facturum existimo, non omnia, quæ etiam absolutè & simpliciter in concilijs affirmantur, fidei decreta esse. Cuius rei exempla, si opus esset, permulta facilè promerem, sed nolo esse longius in singulis explicandis. Nam de quarta quæstione satis.

Quint. q. Argu. 1. Postrema verò quçstio animum pulsat. An concilia in moribus errare possint. Nam si quis, ait, habet imprimis argumentum illud, quòd Dominus solùm rogauit pro Petro ne deficeret fides eius, in alijs ergo, quæ non ad fidem, sed ad mores attinẽt, errare ecclesia poterit.

Secunda. Deinde nihil à Catholicis certa fide creditur, quod non sit idem diuinitùs ecclesiæ reuelatum, quicquid ergo definiat synodus, si non ad fidem, sed ad mores attinet, non oportet certa fide credi.

Prætereà in cononizatione sanctorum, sic enim nostri vocant, fidem ecclesiæ detrahere sine fidei discrimine possumus. *Quotli. 9. art. vlt. 3. p. tit. 12. c. 8.* Compertum est autem, eam rem ad mores spectare: errare igitur ecclesia in morum iudicio potest. Illud verò Thomæ & Antonini testimonio comprobatur, qui non aiunt certò & firmiter, sed piè credendum esse, ecclesiam in re huiusmodi non errare. Nam, quòd absolutè possit, illa ratio confirmat, quòd in id genus iudicijs ecclesia, hominum eorum testimonijs innititur, qui & fallere & falli possunt. Iam si cõcilium, cum de Theologiæ dogmate censet, non certis & exploratis argumentis, sed probabilibus niteretur, in fidem certè dogmatis illius indubitatam non faceret. Fides ergo ambigua summo pontifici habebitur, vt qui cum hominem quemuis in diuorũ numerũ refert, incertis medijs & argumentis nititur. Ordinum approbatio tandem, in quib. sub diuersis institutis & regulis varia hominũ genera Christo militare dicuntur, ad mores haud dubiè pertinet. At dubiũ non est, aliquos ordines non modò inutiliter, verũ noxiè etiam approbatos. Etenim in tam multis & ordinibus & institutis, vsque adeò religioni incommodatum est, vt inter reliqua malorum remedia, hoc etiam à synodo generali iure ac meritò expectarent viri pij, vt paucis quibusdam selectissimis retentis ordinibus, cæteri omnes exploderentur. Falsum est ergo aliquando & imprudens de moribus ecclesiæ iudicium. Siquidem

dem id quandoque approbat, quod non approbaſſe oportuiſſet. His argumentis quidam auctoritatem eccleſiaſticam infirmare perguut, tantùm in iudicio morum, nam in fidei decretis firmã eſſe nobiſcum etiam conſentiunt. Sed quoniam quædam eccleſiæ de moribus iudicia ſine dubio certa ſunt, quæ ſunt illa, repetendum altiùs videtur.

Omnis de rebus Theologicis duplex eſt quæſtio. Vnum genus eſt, quod ad contemplationem & rerum cognitionem pertinet: Alterum, quod poſitum eſt in morum præceptis, quibus in omnes partes vſus vitæ confirmari poſſit.

Atque etiam alia diuiſio eſt Theologicæ quæſtionis. Nam & vna eſt, cuius cognitio & explicatio ad ſalutẽ eſt neceſſaria: eſt & altera, cuius ignoratio ſine pietatis ſalutiſque iactura eſſe poteſt. Non enim in Theologia ſemper de neceſſarijs agitur, ſed interdum etiam de his, quæ vtilia eſſe videantur, quamuis non ſint adeò neceſſaria.

Multa ſunt autem & in ſuperioribus libris & in hoc etiam aduerſum eos diſputata, qui de eccleſiæ auctoritate in fidei iudicijs parum rectè ſentirent: atque in ſequenti libro nonnulla quoque diſputabuntur. Eccleſiæ verò auctoritatem eam nunc appello, quæ ſynodorum etiam generalium ac ſummi pontificis eſt. Hęc enim eſt vna res prorſus, vt non differat multum inter eccleſiæ, conciliorum, ſediſque Apoſtolicæ iudicia: propterea quòd connexa hæc & colligata ſunt, quemadmodum eſſe videmus humanum corpus & caput. Itaq; quæ erant eccleſiaſticæ auctoritatis in fidei decretis propria, locis ſuis aut dicẽtur, aut dicta ſunt. Quæ autem pertinent ad iudicium morum, de quibus iam diu loquimur, nunc dicenda ſunt.

Sit igitur prima concluſio. Eccleſia in morum doctrina eorum, qui ad ſalutem neceſſarij ſunt errare, non poteſt. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latius. An fideles laicos Euchariſtiæ ſacramentum ſub vtraque ſpecie accipere oporteat, an panis potius ſpecies ſola ſatis ſit, quæſtio eſt earum rerum, ſine quibus ſalus eſſe non poteſt. In hac ergo & alijs id genus controuerſijs eccleſiæ decretum certum eſt. Itaque ſi quid neceſſario vel agendum vel vitandum firmo iudicio definit, in hoc errare nequit, ſicut nec in fide quidem. Deus enim non deficit in neceſſarijs, vt ſæpè antè dictum eſt, in doctrina ergo morum, eorum qui ſunt ad ſalutem neceſſarij, iudices, & doctores eccleſiæ à Deo dati errare non queunt. Confirmat autem illud vel maximè, quòd Dominus Petro inquit: Paſce oues oues meas. & Paulus dediſſe Deum paſtores & doctores ait, ad conſummationem ſanctorum, vt non circũferamur omni vento doctrinæ.

Ioan. vl.
Ad Eph. 4

At si errarẽt in moribus eiusmodi, non pascerent salubriter oues. Non enim mortalis doctrina minus exigitur ad pastum ouium Christi salutarem, quàm fidei disciplina. In his igitur ecclesiæ pastores errare non possunt. Adde, quòd Dominus apud Ioannem pollicitus est, spiritum docturum ecclesiam omnem veritatem, scilicet ad vitam æternam consequendam necessariam. At vtraque veritas necessaria est, & quæ ad contemplationem pertinet, & quæ ad actionem, in vtraq; ergo definienda spiritus docet ecclesiam.

Ioan. 15.

Præterea Apostolus in priore ad Timotheum epistola, cap. 3. Hæc, inquit, scribo tibi, vt scias, quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Ea autem, quæ ibi scribebat Paulus, ad morum veritatem magna ex parte spectare perspicuum est. Est ergo ecclesia firmamentum, non eius veritatis solum, quæ in contemplatione cernitur, sed illius etiam, quæ aliquid molitur vt faciat. Nimirum, vt sciamus, quomodo oporteat nos in domo Dei conuersari,

Præterea, si ecclesiæ pastores, in concilium præsertim congregati, leges & præcepta vitæ siniſtrè interpretarentur, vt videlicet, quæ essent ad salutem necessaria, ea non necessaria dicerent, aut quæ contra minimè essent necessaria, hæc esse necessaria definirent: cùm Christus dixerit. Super cathedram Moysi sederũt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite: & rursum, Qui vos audit, me audit: ecclesia certè pastores errantes sequẽs, iuxta quod illi præscriptum est, huius erroris Christum præcipuum haberet auctorem. Adhæc, si lex Euangelica manca & imminuta non fuit, vt reuera non fuit, eos omninò mores præfinuit, qui essent ad salutem necessarij. Imperfectus enim legislator est, nisi ea præscribat, sine quibus reip. finis constare non potest. At spiritus veritatis Apostolis eorumque successoribus suggerit, quæcunque Christus dixit nobis: in præceptis ergo vitæ necessarijs, errare illi non possunt. Item Matthæi 16. Tibi, inquit Dominus Petro, dabo claues regni cœlorum, Regnum autem cœlorum vtraque ignoratione clauditur, & fidei & morum: ecclesia ergo vtrasque quæstiones aperire Christo auctore potest, vtrosque nodos soluere, siue ad fidem, siue ad mores attineant. Huc enim illud accedere credendum est, Quecunq; solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. At, inquis, intelligitur claue non errante. Benè volo. Sed aliud est de priuatis pastorum iudicijs disserere, quæ negligere etiam aliquando possumus, aliud de ecclesiæ communibus, quæ perinde, vt ecclesiç decreta habemus amplecti. Et quidem cùm Pontifex qui-

Ioan. 15.

quicunque ille ſit tandem, quicquam priuatim agit, ſoluitque aut ligat, errare per ignorantiam, aut etiam malitiam poteſt, & abuti clauium poteſtate. At cùm publica ſunt totius eccleſiæ iudicia, eaque in rebus ad ſalutem neceſſarijs, eccleſiæ totius communes iudices, quales ſunt concilij patres, errare nequeunt, ne per huiuſmodi errorem Chriſtiana tota plebs in ignoratione veritatis ad vitam inſtituendam neceſſariæ verſetur.

Prætereà, concilium Conſtantienſe, ſeſſ. 13. condemnat vt hæreticos, eos qui dixerint, eccleſiam errare in conſuetudine adminiſtrandi populo Euchariſtiam ſub vna ſpecie tantùm. Ea Martinus quintus in literis, quibus concilium approbauit, qui hoc eccleſiæ inſtitutum damnant, eos definit tanquam hæreticos, vel ſapientes hæreſim, coercendos. Eccleſia igitur in morũ huiuſmodi iudicijs non errat, atque cõſequenti ne concilia quidem ſummi pontificis auctoritate firmata.

Huius verò concluſionis & altera conſectaria eſſe videtur, ecclеſiam, cùm in re graui quidem, & quæ ad Chriſtianos mores formandos apprimè conducat, leges toti populo dicit, non poſſe iubere quicquam, quod aut Euangelio, aut rationi naturæ contrarium ſit, Non ego hic omnes eccleſiæ leges approbo: non vniuerſas pœnas, cenſuras, excommunicationes, ſuſpenſiones, irregularitates, interdicta, commendo. Scio nonnullas eiuſmodi leges eſſe, in quibus ſi non aliud prætereà quicquam, at prudentiam certè modumque deſideres. Id ergo dico, ſummorum pontificum conciliorumque præcepta, ſcita, ſanctiones, omnibus nobis probatum iri, ſi moribus fidelium inſtituendis ſint neceſſaria. Si enim eccleſiæ conſuetudo, quod modò ex concilio Conſtantienſi afferebamus, Euangelio aduerſari nõ valet, ergo ne eccleſiæ quidem lex Euangelio aduerſabitur. *Concluſ. 2.*

Deinde eccleſia non poteſt definire, quippiam eſſe vitium, quod honeſtum eſt, aut contra honeſtum eſſe, quod eſt turpe: ergo nec ſua edita lege probare quicquã, quod euãgelio rationiue inimicũ ſit. Si enim Eccleſia vel expreſſe iudicio, vel lege lata turpia probaret, aut reprobaret honeſta, hic iam nimirum error non ſolùm fidelibus peſtem ac pernicię afferret, ſed fidei etiam quodammodò aduerſaretur, quæ omnem virtutem probat, vniuerſa vitia condemnat. Accedunt illa, Quæcunque dixerint vobis, facite: &, Qui vos audit, me audit. Quibus præcipimur eccleſiæ legibus obtemperare. Ita ſi errat illa, Chriſtus nobis erroris auctor eſt. Quæ qui videat, nõ modò indoctè, verùm etiam impiè faciat, ſi eccleſiam in morum doctrina errare contendat, præſertim ſi mores & præcepta viuendi ſint ad ſalutem neceſſaria. Quæ autem ratio id de eccleſia conuincit, eadem cõuincit

de Cõcilio, in quo vniuerſalis eccleſiæ auctoritas reſidet. Quare quemadmodum concilium falſa plebi credenda proponere nequit, ſic nec mala poteſt proponere facienda. Proponere, inquã, firmo certoque decreto, quo omnes & ad credendum, & ad faciendum, ſub æterna pœna obligentur.

Sed an ſit hæreticũ aſſerere, vel aliquam eccleſiæ conſuetudinem eſſe malam, vel aliquam ipſius legem iniuſtam, non auſim definire. Nam licet concilium Conſtantien. ſeſſ. 13. ſtatuerit, eos pro hæreticis condemnandos, qui affirmarint, eccleſiam errare in more cõmunicandi plebem ſub vna ſpecie tantùm: at eo tempore ſtatuit, quo ſine capite erat. Contendit autem Caietan. in opuſc. de auctorit. Pap. & con. & in apolog. c. 20. & 21. Turrecremata, item 3. lib. cap. 32. & 33. concilium mutilum ſine capite in decretis fidei ferendis nullam habere certam auctoritatem. Et quanquam id multis quidem argumentis ſuadere nituntur: ſed apud me illud eſt maximum, quòd ſicut Deus non deficit in neceſſarijs, ita nõ abundat in ſuperfluis. Cùm ergo ſola auctoritas deponendi pontificem hæreticum, & aut eligendi aut decernendi catholicum ſit neceſſaria, in caſibus, quibus eccleſia cõcilium ſine capite cogere iure ſuo poteſt: nihil cauſæ eſt, cur ampliorem poteſtatem concilio imperfecto tribuamus. Reliqua ſiquidem per integrum concilium expediri poſſunt, vel electo Pontifice catholico, qui non erat, vel definito certo, cùm inter multos quiſnam eſſet verus Pontifex, dubium erat. Adde quòd, vt ſuprà dictum eſt, concilij dogmata nõ ſunt firma, niſi à Romano pontifice confirmentur. Quando ergo concilium ſine capite eſt, non habet dogmatum certitudinem. Prætereà Martinus quintus in literis, quibus concilium probat, non ſimpliciter probat illum articulum: ſed ſolum definit eos, qui docuerint, eccleſiam in conſuetudine eiuſmodi errare, eſſe vel vt hæreticos, vel vt ſapientes hæreſim condemnandos. Quod ergo Martinus concilio præſidens non eſt auſus nomine hæreſeos condemnare, id ego grauiore cenſura accuſare non audeo, nec debeo. Quod ſi in more ad ſalutem neceſſario, qualis ille videtur eſſe, de quo in concilio Conſtantienſi erat controuerſia, tanta fuit Martini modeſtia, quantò nos modeſtiores eſſe oportet in alijs erroribus condemnandis, qui cõſuetudini eccleſiæ minimè ad ſalutem neceſſariæ refragantur? Morem circumgeſtandi ſolenni proceſſione, per vias publicas, Euchariſtię ſacramentum Lutherani reprobãt. Si originem erroris & principium ſpectes, hæreſis tibi erit. Nam ideò illi morem hunc circumferendi Sacramẽti rident, quia veram Chriſti præſentiam in Sacramento negant. Sed ſi ipſum in ſe errorem contempleris, hæreſim ſapit, temeritas & imprudentia eſt:

Digitized by Google

tia eſt: (Quamuis enim multis nominibus hic error eſt notandus) non tamen eſt hæreſis: cùm etiamſi in hac conſuetudine erraret eccleſia, non proinde in grauioribus rebus eius periclitaretur auctoritas. Quæ cauſa concil. Tridentino fuit, vt canonem ſextum de Euchariſtiæ ſacramento cautè formârit in hec verba: Si quis dixerit in ſancto Euchariſtiæ ſacramento Chriſtum non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, atq; ideo nec feſtiua peculiari celebritate venerandum, nec in proceſſionibus ſecundum laudabilem eccleſiæ conſuetudinem ſolenniter circumgeſtandum, anathema ſit. Non enim eos anathemate ſimpliciter pellit ſynodus, qui ritum illum eccleſiæ reprehenderint, ſed qui idcirco hoc faciunt, quia nec præſentiam corporalem Chriſti in Euchariſtia admittunt, atque adeò ne ipſius quidem adorationem & cultum. Atq; hæc eadem fortaſſe cauſa Martinum quintum impulit, vt qui reprehenderet eccleſiaſticam illam conſuetudinem impartiendi Euchariſtiam populo ſub vna ſpecie, eos non vt hæreticos, ſed vt ſapientes hæreſim condemnarit Cùm enim ſub vtraque olim ſpecie, plebs ſacramentum Euchariſtiæ acceperit, idque Apoſtolorum auctoritate & vſu confirmata, non erat hæreticum in dubium vertere, an vetus ille eccleſiæ mos nouo eſſet præferendus. Sed quoniam Vuicleffiſtæ idcirco aſſerebant eccleſiam errare, quia exiſtimabant neceſſarium eſſe plebi ad ſalutem, vtranque Sacramenti ſpeciem ſumere, huc detorquentes illa Domini verba: Niſi manducaueritis, &cæt. prudentiſſimè Martinus quintus vituperationem eccleſiaſtici noui moris, non dixit hæreſim eſſe, ſed hæreſim ſapere. Eſt quoque illud argumentum graue, cur huiuſmodi erroribus hæreſeos nota non inuratur: quòd, vt poſtea dicemus, non eſt hæreticum credere eccleſiam hominibus in diuos referendis errare poſſe. At iubet eccleſia interdum diuos, quos huiuſmodi honore afficit, peculiari die feſto, & cultu colere: non eſt igitur hæreſis aſtruere, in hac de vno aut altero diuo colendo lege ac conſuetudine eccleſiam errare. Sed intelligendum eſt, eccleſiæ mores quoſdam à Chriſto & Apoſtolis eccleſiæ traditos, in quibus qui eccleſiam errare diceret, hic erroris eius Chriſtum & Apoſtolos auctores faceret. Quamobrem hæreticus cenſeretur: Vt Iconomachi, qui eccleſiam in veneratione & cultu imaginum errare aſſeruerunt. Alij verò mores ſunt poſt Apoſtolos inducti, in quibus quamuis eccleſia erraret, non propterea fides periclitaretur. Sine periculo igitur hæreſeos teneri poteſt, eccleſiam in aliqua lege & more poſſe errare. Sed de ſecunda concluſione hactenus. Sit tertia concluſio.

In moribus non toti eccleſiæ cõmunibus, ſed qui ad priuatos homines *Concluſ. 3.*

Digitized by Google

homines vel ecclesias referuntur, errare per ignorātiam ecclesia, potest: non in iudicio solùm rerum gestarum dico, sed in ipsis etiam priuatis præceptis & legibus. Cùm quis enim occultè vna vxore habita, alteram ducit publicè, iubet illi ecclesia, vt priore relicta, posteriorem accipiat. Qua in re sine dubio fallitur, & & id præcipit homini, quod rationi Euangelioque aduersum est. Huius verò conclusionis veram & & idoneam causam Innocentius tertius reddidit in capit. A nobis, de sentent. excom. in hæc verba: Iudicium Dei, veritati quæ non fallit, nec fallitur, semper innititur: iudiciũ autem ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & fallere sæpè contingit & falli: propter quod contingit interdum, vt qui ligatus est apud Deum, apud ecclesiam sit solutus: & qui liber est apud Deum, ecclesiastica sit sententia innodatus. Hactenus Innocentius. Hæc autem, quæ perspicua esse videntur, breuiter & sine disceptatione dijudicanda sunt. Nec enim omnia nos, vt quæramus, exponimus: sed vt explicemus. Hoc itaque loco non tam conclusio, quam conclusionis causa cõsideranda est. Nam inde liquet, id quod est animaduersione dignissimum, certa & firma ecclesiæ decreta esse non posse, quæ non certis & firmis principijs ac fundamentis innitantur. Quocirca, si vel vnum ex his, à quibus ecclesiæ iudicium pendet, incertum est, certum ecclesiæ decretum esse non potest: siue quæstio speculatiua sit, seu practica, sic enim nostri loqui solent. Conclusio quippe, vt in dialecticorum prouerbio est, debiliorem partem sequitur, & si vnũ quodlibet principiorum claudicat, eam quoque ex illa parte debilitari necesse est. Qua ex re facilè intelligitur, ecclesiæ iudicia, quæ ab incertis hominum testimonijs proficiscuntur, infirma esse ad certam & explo ratam faciendam fidem. Quale illud est, quo sanctum aliquem diuorum catalogo adscribendum censet. Nec tamen impunè licet huiusmodi decreta in dubium reuocare. Quin temerarium & irreligiosum est, in diuis consecrandis ecclesiæ abrogare fidē. Iniuriam enim facit Martyri, qui orat pro Martyre, vt capite, Cùm Marthæ, de celebr. miss. Innocentius tradit: iniurius ergo est, ac multo etiam magis, qui Martyrum catalogo ascriptum è diuorum numero reijcit. Id quoniam temerè & inconsideratè faciet, iure profectò ab ecclesia punietur.

ca.88. illi- ue tit.

Antoninus 3.p. Tit.12 c.8. Caiet. opus. de indul. ad Iuli. c.8. D. Thom. in quodl.

Mox etiam si vnum aliquod huius generis decretum in quæstionem veniat, certè Hieronymi, Ambrosij, Augustini, ac reliquorum sanctitatem, sine crimine in quæstionem vocare poterimus: atque adeò asserere illos cum dæmonibus condemnatos. Ita posses eos maledictis concidere, ac vexare contumelijs, quæ omnia aures sanè fidelium perhorrescunt. Quòd si viris iustis

iuſtis in diuorum catalogum reponēdis eccleſia errat, nimirum non eſſet valdè abſurdum, diuorum omnium cultum ab eccleſia explodere, eorum qui poſt Clementem conſecrati ſunt. Quo quid aut ſtultius, aut impudentius dici poteſt? Item multum refert ad communes eccleſiæ mores, ſcire, quos debeas religione colere: quare ſi in illis erraret eccleſia, in moribus quoque grauiter falleretur. Nec differt diabolum colas, an hominem condemnatum. Atque ſi eccleſia abſtinentiæ legem rogaret, quæ vel rationi vel Euangelio aduerſa eſſet, turpiter ab illa profectò erraretur: turpiter ergo etiam errabit in doctrina morum, ſi legem ferat de colendo diuo, quem colere, ſi diuus non eſt, & cum ratione & cum Euangelio pugnat. Ne igitur tantus error in eccleſia ſit, Deus peculiariter prouidere credendus eſt, ne eccleſia, quamlibet hominum teſtimonia ſequatur, in ſanctorum canonizatione erret. Cuius peculiariſſimæ prouidentiæ abundè magnum argumentum eſt, quòd nunquam infirmata eſt fides ab humanis teſtibus ſemel in huiuſmodi iudicijs ſuſcepta. Quod in cauſis ciuilibus ſæpè accidit. Quæ ſi ſingula fortè non mouēt, vniuerſa certè tamen inter ſe connexa atque coniuncta mouere debebunt, vt qui fidem in his eccleſiæ detrahunt, eos non hæreticos quidem, ſed temerarios, impudentes, irreligioſos eſſe credamus. Quibus rebus expoſitis, primum, ſecundum, ac tertium argumentum facilè refelluntur.

Nam quæ de poſtremo diſputari poſſunt, illa nobis alio tempore, atque ad aliud inſtitutum, ſi facultas erit, explicabuntur.

Nunc illud breuiter dici poteſt, qui ſummi pontificis omne, de re quacunque, iudicium temerè, ac ſine delectu defendunt, eos ſedis Apoſtolicæ auctoritatem labefactare, nō fouere: euertere, non firmare. Nam vt ea prætereamus, quæ paulò antè in hoc capite explicata ſunt, quid tandem aduerſum hæreticos diſputando ille proficiet, quem viderint nō iudicio, ſed affectu patrocinium auctoritatis pontificiæ ſuſcipere, nec id agere, vt diſputationis ſuæ vi lucem ac veritatē eliciat, ſed vt ſe ad alterius ſenſum voluntatemque conuertat? Non eget Petrus mendacio noſtro, noſtra adulatione non eget. Ordines igitur vel probare vel refellere, quoniam non è ſcientia id ſolùm, ſed etiam è prudentia pendet, non ad ea pertinet, in quibus ſummus pontifex errare nequit. Atque iam vel in concilio Lateranenſi aduertebatur religionum nimiam multitudinem, quam nunc eſſe videmus, valdè eccleſiæ Chriſti incommodare. Concilium quoque Lugdunenſ. fatetur, quòd importuna petentium inhiatio contra ſynodi decretum aliquarū religionum confirmationem extorſit. Vnde quoſdam ordines per ſedem etiam Apoſtolicam appro-

De rel. do. ca. vlt.

De rel. do. in 6.

approbatos, tanquam ecclesiæ, vel noxios, vel inutiles abolendos esse decreuit, vt nullum deinceps ad eorum professionem admitterēt. Et Celestinus quintus statum vitamque fratricellorum suo priuilegio confirmauit: quod tamen confirmationis priuilegium Ioannes 22. apertè infirmum esse dixit: quod Bonifacius ex certis rationalibus causis ea, quæ Celestinus concesserat, viribus penitus euacuasset. Paulus item tertius ordinem, quem in Italia frater Baptista Cremēsis instituit, literis suis probasse dicitur: at nuper & ordo ille à Veneris est edicto publico explosus, & Baptistæ doctrina, cui illius ordinis homines inhærebant, Romæ est condemnata. Imbecillum itaque eorum argumentum est, qui ex huiusmodi priuilegijs, quæ his facilè temporibus conceduntur, vel potiùs extorquentur, nouas religiones non aliter ac de cælo lapsas excipiendas esse confirmant: eas quoque, quæ nullam regulam ex approbatis habent, nullam vel à suis editam profitentur. Nec eius generis priuilegia certa sunt sedis Apostolicæ iudicia, quibus scilicet omnes fideles astringantur. Satis fuerit, si eam habeant auctoritatem, quam epistolæ decretales. Quarum nonnullas constat à posterioribus meliore consilio refutatas: quoniam non ex firmo decreto, sed ex pontificum opinione prodierunt. Et quidem ante D. Thomę tempora, adeò restrictè & grauiter noui ordines admittebātur, vt ex tam graui augustoque iudicio probabile argumentum prudentis consilij sumeretur. Nostro verò hoc seculo tam multæ sunt religiones à pontificibus confirmatæ, vt qui eas omnes tueri voluerit tanquam ecclesiæ, vel vtiles vel necessarias; hic imprudentiæ, ne dicam stultitiæ, nomine iure optimo summisque rationibus arguatur. Sed iam liber de conciliorum auctoritate concludendus est. Si prius tamen eorum conatum refutemus, qui in huius loci firmissimam soliditatem impetum facere, & incursionem voluerunt.

In extr. sanctæ Roman. de re. do. Vid. etiam extrauag. Quia quorundā, de verb. signific. eiusdem, Ioan. 22.

CAPVT POSTREMVM.

In quo refelluntur argumenta capitis primi.

Act 20. PRimum igitur aduersariorum argumentum ex his, quæ superiore libro dicta sunt, promptissimè refellitur. Ostendimus enim ecclesię nomen principibus & maioribus solere tribui: & in illis reipublicæ sitam esse auctoritatem, quos spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei. Ac si ecclesia columna est & firmamentum veritatis, Apostoli etiam sunt ecclesiæ fundamenta, vt ad Ephes. cap. 2. & Apoc. 21. dicitur. corporis quoq; robur & firmitas à cap. pendet, quod si tollas, cadat corpus

Digitized by Goo

corpus neceſſe eſt. Epiſcopi verò populorum capita ſunt. Et Petrus eccleſiæ caput eſt. Quemadmodum ſequenti libro demonſtraturi ſumus. At ſunt idiotæ epiſcopi. Valentinus olim & ſimiles imperitiam ſanctorum presbyterorum arguerunt, non cõtemplantes quantò pluris ſit idiota religioſus à blaſphemo & impudente ſophiſta: quemadmodum Irenæus ait lib.5. Sabinus quoque idem obiecit concilio Nicæno, vt lib.2. hiſt.trip. cap.8. ſcribitur. Sed & Apoſtoli idiotæ erant: per quos tamen Deus ſapientes huius mundi confudit. Videte inquit, vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes, &c. Sed quæ ſtulta mundi ſunt, elegit Deus, vt confunderet ſapientes. Non propter ſapientiam maiorẽ paſtores eccleſiæ firmi in fide & doctrina ſunt ſed propter peculiarem Chriſti procurationem, ne paſtoribus & doctoribus vacillantibus populus fluctuet, circumferaturq; omni vento doctrinæ. Quid verò ſi ſancti epiſcopi non ſunt? An ſoluendi & ligandi poteſtatem amittunt? Num paſcendi auctoritate carent? Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribę & Phariſęi: quodcunq; dixerint vobis, facite: ſecundum autem opera eorũ nolite facere. Quoniã verò, cùm ab alijs pleriſq;, tum ab Auguſt. maximè oſtenſum & patefactum eſt, per malos etiam adminiſtros Chriſti radios in eccleſiam fundi: ſuperuacaneum erit ei nunc argumento pluribus reſpondere, cui cantè per nos abundè reſponſum eſt.

1. Cor. 1.

Matt. 23.

Secundum refellitur.

Ad id quoque, quod deinceps ſequitur, non eſt difficile reſpondere. Nam ſacerdotum veterum acta quidem Chriſto aduerſa fuerunt, at ſententia hominũ alioqui peſſimorum non ſolùm veriſſima, ſed reipubl. etiam vtiliſſima fuit. Quin diuinum oraculum fuiſſe Ioan. Euangel. teſtatur. Cùm enim poſt longam variamq; concilij deliberationem Caiphas, qui vt ſummus Pontifex concilio præſidebat, ſententiam illam, cui omnes fermè conſenſerunt, dixiſſet: Expedit nobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: mox Euangeliſta ſubiecit. Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit. Qua ex re fit, vt ex noſtrorum pontificũ vita quidem & opera contraria fortè ſint Domino Ieſu, ſed eorum iudicia, quæ videlicet à ſummo pontifice comprobata ſint, & vera erunt, & Chriſtianis vtilia, vt quæ ad populi ſalutem ſint diuinitus inſtituta. Imò adeo à Spiritu ſancto erunt ob eam cauſam, quam ab Euãgeliſta didicimus, quia ſcilicet eccleſiæ Chriſti pontifices ſunt. At de ſecundo argumento ſatis.

Tertio argumento ſit ſatis.

Tertium verò argumentum ſic refellitur. Nego, nullum Chriſti pactũ cum eccleſiæ ſacerdotibus eſſe. Eſt enim primum cum Petro cæteriſq;, qui illi in pontificatu ſuccedũt, vt Matt. 16. & Luc.

& Luc.22. videre eſt. Promiſit item Apoſtolis, eorumque proinde ſucceſſoribus Chriſtus ſpiritum veritatis, Ioan 14.15. & 16. Pactum quoque veritatis cum eccleſia initum, ad eccleſiæ tandem paſtores & doctores referendum eſt. Non enim eccleſiam ſuam Deus aliter, quam orbem adminiſtrat, vbi infima per media, media per ſuprema geruntur, quemadmodum Dionyſius admonuit. Pacta verò & conuenta illa vetera longè alia ac noſtra ſunt. Illa enim temporaria erant, ſicut & lex, & ſacerdotiū. Ablatum eſt quippe à Iudæis regnum, ablata lex, tranſlatum ſacerdotium.

Sacerdotalis autem & veritas & auctoritas paulò ante aduentum Chriſti labefactari cœperunt. Nam, quod antiquatur, & ſeneſcit, ac prope interitum eſt, id debilitetur oportet, atque infirmum fiat. Prophetæ igitur ij, vel maximè, qui Chriſti aduentui proximiores fuerunt, identidem hanc legis, veritatis, auctoritatis, ſacerdotij, ſceptrique ruinam, Iudaico populo annunciabant. Eorum hac de re oracula ſi quis ad Chriſti eccleſiam referre, niſi ex parte velit, illa prorſus ignorat: Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Item: Hic eſt Deus noſter in æternum, & in ſeculum ſeculi, ipſe reget nos in ſecula. Item, In miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui. Dixit redemptor tuus Dominus, Sicut in diebus Noë iſtud mihi eſt, cui iuraui, ne inducerem aquas vltrà ſuper terram: ſic iuraui, vt non iraſcar tibi. Montes enim commouebuntur, & colles contremiſcent: miſericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non mouebitur. Iſaiæ 54. Item, Feriam domui Iſrael & domui Iuda fœdus nouum, non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris: quod irritum fecerunt, &c. Et paulò poſt: Hæc dicit Dominus, qui dat ſolem in lumine diei. Si defecerint leges iſtæ coram me, tunc & ſemen Iſrael deficiet, vt nō ſit gens coram me cunctis diebus, &c. Item, Feriam eis pactum ſempiternum, & timorem meum dabo in corde eorum, vt non recedant à me. Item, Percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis. cæteraque in nouo Teſtamento ſimilia: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque in conſummationem ſeculi, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiſcū in æternum, ſpiritum veritatis. Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Hic eſt ſanguis noui & æterni Teſtamēti. Reprehenſiones igitur comminationesque illæ Prophetarum generales ad tempus Dominicæ paſſionis potiſſimùm referēdæ ſunt, vt Hieronymus ipſe non ſemel teſtatur. Quid ergo ſibi vult,

Pſal.109.
Pſal.47.
Hier.31.
Hier.32.
Ezech.37.
Luc.1.
Matt.vlt.
Ioan.14.
Matt.16.
In Eſa. 3. 56.57.59. & 63.cap.

Digitized by Google

vult, cùm; quæ aduersum antiquos sacerdotes dicta sunt, ea in nostros torquet omnia? Nempè omnia in figura contingebant, illis scripta sunt autem propter vtilitatem nostram. Ea igitur, quæ Prophetę in illo populo reprehendunt, ad nos quoque pertinent, seruato tamen synagogæ ecclesiæque discrimine, vt illa ad tempus, hæc perpetua esse intelligatur. Compertum est autem sine lege & doctrina, sine sacerdote & doctore, sine Christo & spiritu veritatis, ecclesiam nullo posse modo cōsistere. Quod quoniam alijs locis abundè satis explicatum est, non est frustra petendum. Nam & nouæ legis sacerdotibus conferre veteres, scripturarum ignoratio est, Hier.3. & 23. Ezech.34. secunda ad Corinth.3.& 4. Cui autem aliquando veterum dictum est, Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi, &c. *Matt.16.* Et rursum: Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua? Quibus *Luc.22.* verò synagogæ sacerdotibus & pastoribus spiritus veritatis promissus est, qui cum ipsis in æternum maneret, & in omni instituerer veritate? Hieronymus itaque nec de sacerdotum concilio *Ioan.14. & 26.* loquitur, nec de omnibus simul ecclesiæ pastoribus.

Ad singulas ecclesias priuatosque & pontifices & sacerdotes, verba Prophetarum refert, in ecclesiam catholicam, eiusque aut sacerdotium, aut veritatem nihil dicit.

At verò illud mouere quempiam poterit, quod Esaiæ 22.ca: scriptū est: Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te. Et vocabo seruum meum Eliakim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manus eius, & erit quasi pater habitantium Hierusalem, & domui Iuda. Et dabo clauem domus Dauid super humerum eius, & aperiet, & non erit, qui claudat: & claudet, & non erit, qui aperiat. Et figam illum paxillum in loco fideli, & erit in solio domus patris sui, &c. Quæ de translatione sacerdotij veteris legis in nouum Christi sacerdotium prophetata esse, in dubium vocari non potest. Quod autem sequitur, videtur sensui nostro esse contrarium. Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli, & frangetur, & cadet: & peribit, quod pependerit in eo, quia Dominus locutus est. Si enim Christus Dominus, qui tanquam paxillus in ecclesia fixus est, auferatur, & qui ex eo fide antè pependerant, postèa peribunt & cadent, quomodo nos ecclesiæ in fide firmitatem perpetuam pollicemur?

Quomodo etiam asserimus, Christum ecclesiæ semper pastoribus affuturum? Hoc Hieronymus in commentarijs ita soluit, *Lib. 7. cō: in Esa.* vt ad dies nouissimos referatur, cùm refrigescet charitas multorum, & locum habebit illud, Putas filius hominis veniens inueniet fidem super terram? Quod, quemadmodū libro superiore *Mat.24.*

diximus,

diximus, non sic intelligendum est, quasi nulla tunc ecclesia futura sit, nulla Christi fides, nullum mysticum fidelium corpus, null' veritatis in eo corpore spiritus, quę omnia sacris ipsis literis aduersarentur: sed vsu scripturarum, quod in comparatione aliorum minimum est, nullum esse dicitur. In tantum ergo in
Esa.30. illis diebus fidelium numerus minuetur, vt Christus de medio ecclesiæ sublatus esse videatur. Sed non auolabit à paucis illis,
Ephes.4. qui residui erunt, doctor suus, dabit eo quoque tempore Christus pastores & doctores, qui dat eos, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in mẽsuram ætatis plenitudinis Christi. Occurremus enim nos, qui viuimus, qui relinquimur in aduentum Domini, & simul
1.Thes.4. cum Domino erimus. Ecclesia igitur eiusq; species & forma in finem vsque seculi permanebit, permanebitque adeò cum ea & Christus & spiritus veritatis, sine quibus cõstare illa non potest. Atque Hieronymus illam Esaiæ vaticinationem ad Christum secundum anagogen refert. Nam sensum historicum & literalem libro Commentariorum quinto explicuerat. Ex sensu autem anagogico nullum certum argumentum trahitur. Sanè verò illud etiam considerandum est, Propheticas illas reprehensiones nõ sic in omnes eius temporis pastores & sacerdotes conuertendas, vt nullus intelligatur exceptus. Concionatoribus siquidem hoc permissum est, vt quod plerosq; tangit, id ita enuncient, quasi tangat omnes. Sic aliquando totus ille populus ab
Esa. 1. Esaia reprehenditur, tanquam in eo à planta pedis vsque ad verticem capitis non sit inuenta sanitas: & tamen idem Propheta
Esa.1. pios aliquos inibi relictos esse fatetur, inquiens: Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, &c. Sic Helias in omnes inuehitur, quasi relictus sit solus, ac dicit illi diuinum responsum: Reli qui mihi septem millia virorum, qui non curuauerũt genua sua Baal. Sed de tertio argumento satis multa diximus. Nam & exhis, quæ superiore libro responsa sunt, poterat abundè confutari.

Ad quartum. Ad quartum verò respondeo primùm, conciliorum auctoritatem illi testimonio nõ inniti. Nihil enim de ecclesiæ concilijs præfinire videtur eo loco Christus, sed vnitatis cõsensionem commendare, cuius ad impetrandũ magna vis est. Quod si propter Innocentium, 20. d. cap. de quibus: & propter synodum, 6. action. 17. & propter synodum Chalcedonensem in epistola ad Leonem, de synodis locus ille intelligatur. aliter deinde respondere possumus, quomodo quemadmodum in nomine principis concilium aggregatur, cum eius auctoritate indicitur, sic synodus ecclesiastica in Christi nomine cogitur, cum indicente Christo,

vel

vel eius vicario cogitur. Concilia itaque, quæ præter auctoritatem Romani pontificis fiunt, non oportet Christum in medio habeant. Talis autem synodus illa Cypriani fuit. Tamersi ne omnes quidem viri iusti, qui in nomine etiam Christi congregantur, quamuis Christum in medio habeant, ad hunc semper effectum habent, vt veritatem quæstionis propositæ decernere & tenere possint. Sed si fuerit res ad salutem necessaria, hoc fiet illis à patre cælesti, vt vel ab eo, in cuius nomine & auctoritate congregati sunt, probentur, si vera dixerint: vel doceantur, si vera non dixerint. Id enim satis est, vt preces illorum exaudiræ dicantur iuxta præscriptum Matthæi testimonium. Iliæ verò, quæ sequuntur, friuolæ sunt Caluini calumniæ: quibus non est operæpretium respondere. Nam priori quidem nunc satisfeciſſe mihi videor, posteriori autem & in capitis superioris tertia quæstione, ad postremum argumentum, & in tertij libri capite vltimo ad quartum respondimus. Sed de quarto argumento hactenus.

Porrò ad quintum responsio ante oculos est ex his, quæ dicta sunt. Nam concilium Ariminens. inuito Liberio papa hæreticorum opera coactum fuit, vt & in historia ecclesiastica, & in epist. Damasi ad Aphricanos episcopos, & in 15. dist. c. Sancta Romana, ex Gelasio refertur. Ephesinum quoque secundum, licet auctore Leone cõgregatum fuerit, sed Dioscori tum minis, tum fauoribus corruptum est, pontificis legatis, & quibusdam alijs bonis viris repugnantibus. Ita nusquam fuit confirmatum, sed damnatum potius à Leone & synodo Chalcedonensi. Constantinopolitanum denique istud repugnante ecclesiæ pontifice coactum est, reprobarunique postea in 7. synodo generali. 367. patrum, qui apud Nicæam conuenerunt. Quo ex loco manifestè refelluntur ij, qui concilij auctoritate retenta, summi pontificis existimant non esse tenendam. Quid enim causæ est, cur concilium Constantinopolitanum primum, 150. patrum tanquam vnum ex Euangelijs habeatur, hoc autem alterum Constantinopolitanum, vbi multò plures fuerunt episcopi, habeatur pro nihilo? nempè conciliorũ robur ab illo est, pro quo rogauit Christus, ne deficeret fides eius, quò fratres suos posset in fide firmare. Sed de his sequenti libro diligentiùs.

Ad quint.

Nunc sextum argumẽtum diluamus. In quo non parua quæstio est, num canones Trullani ecclesiasticam habeant auctoritatem. Nam quòd habeatur, his argumentis suadetur. Primum, quòd Gratianus nomine sextæ synodi hos canones perpetuò citauerit, vt patet 16 dist. cap. placuit, & ca. Quoniam. Et de cons. dist. 1. cap. Iacobus, & de cons. dist. 2. cap. didicimus, & 27. q. 1. ca. Si quis

Sextum diluitur.

31. dist. c. Quoniam.

32.dist.ca. si quis, 93. dist.c. fin. Si quis episcopus. Sexta verò synodus sine dubio ecclesiæ auctoritatem habet, vt paulò pòst demonstraturi sumus. Trullanos ergo canones catholici probare debemus.

Deinde id suaderi potest ex Innocent.3.de ætat.& qualit.ord. cap. A multis, qui in 6. synodo constitutum esse dicit, vt si quis eorum, qui ad clerum accedunt, nupriali iure mulieri voluerit copulari, hoc ante subdiaconatus ordinem faciat. Constat verò hunc esse canonem 6.inter Trullanos.

Præterea Adrianus papa hos canones & synodum, à qua sunt editi, probat & recipit, vt cernere est 16. dist.cap.Sextam: & de con.dis.3.ca.Sextam. Non igitur de Trullanis canonibus dubitare catholico licet.

Quarto loco id ipsum demonstratur ex 7.synodo, act. 3. vbi Tharasius, Eiusdem, inquit, sexta synodi rectè & diuinè decreta edita, traditosque canones recipio. Et actio.4. Petrus episcopus dixit: Habeo codicem sextæ sacræ synodi canones cõtinentem. Sanctissimus autem patriarcha Tharasius subiecit, Quæ est hæc ignorantia, qua pleriq; laborant circa hos canones? Scandalum enim est dubitare, num sint sextæ synodi. Et action. 6. Epiphanius, qui loco synodi respondebat Iconomachis, Sacra, ait, sexta synodus, posteaquam sententiã suam de vna voluntate Christi sub Constantino pronunciãsset, iterum vnanimiter omnes diuina voluntate post 4. aut 5. annos congregari, duos & centum canones edidêre. Quod si diuina voluntate vnanimiter illi canones à patribus sunt editi, probati vtiq; sunt septimæ etiam synodi testimonio. Atque eadem 7.synodus, Definierunt, inquit, sextæ synodi sancti patres, conuentum per singulas prouincias semel in anno fieri. Hũc ergo canonem & nos renouamus. Auctoritatem ergo finiendi patres illi habuerũt, & si sancti fuerunt, vt hic dicitur, nihil sibi vsurpârunt contra ecclesię regulas. At si præter sententiam Rom. Pontificis coactũ illud concilium est, aduersum ecclesiasticas regulas coactum esse constat, habet igitur Trullana hæc synodus solidam auctoritatẽ, si septimæ synodo credimus. Accedit his, quod 7. synodus, act.5. & 6. Nicolaus in epist.ad Michaelem Imperat.concil. Florentinum sess. 5. horum canonum auctoritate vtuntur.

dist. 16. c. Habeo.

18. dist.ca. Quoniam.

Sed mihi rem hanc diligẽtius consideranti contraria opinio, & probabilior, & grauior videri solet. Cuius sententiæ auctores habeo Anastas. apostolicæ sedis bibliothecarium, in proœmio in 8.synodum, ad quam iussu Adriani secundi venit, nam erat vtriusque linguæ Græcæ & Latinæ peritissimus, vt 63. dist. cap. 2.dicitur. In eadẽ opinione est Theophanes Græcus historicus, & Humbertus Siluæ Candæ episcopus, Apocrisarius Leonis

noni, in libello contra epistol. Michaelis patriarchæ Constantinopolitani. Qui liber citatur à Gratiano, vt liber Leonis noni contra epistolam Nicetæ abbatis. Sed & à Latinis nō recipi hos canones referunt Theodorus Balsamō & Matthæus monachus. maximi Latinorū detractores, ille in interpretatione eorundem canonum, hic in historia conciliorum & virorum illustrium. Sunt autem argumenta, quæ hanc sententiam confirment, irrefragabilia. Primum, quòd sexta synodus sub Constantino Imperatore, contra Monothelitas ab Agathone congregata, à Leone secundo comprobata, nullos ediderit canones. Illa verò synodus, quæ sub Iustiniano Imperatore postea coacta est, cur sexta synodus appelletur, nulla est causa. Sed de nomine nihil moror. Hoc solùm asserо, ei concilio nec Romanum pontificem, nec eius legatos interfuisse: Subscriptiones episcoporum videātur, & res fiet manifesta. Iustinianus primùm subscripsit, deinde episcopi qui sextæ synodo affuerant, sed nec numero pares, nec nominibus omninò similes, vt Theophanes & Anastasius scripserunt. Romani verò pontificis, aut legatorum eius nulla subscriptio est. *16. dist. ca. Clementis.*

Alterum argumentum est, quòd Iustinianus bis synodum apud Constantinopolim coegisse legitur, prius sub Sergio Rom. pontifice, pòsterius sub Ioanne septimo eodem quoque episcopo Romano. Et de priore quidem Beda de natura rerum, cap. 67. ait: Iustinianum Romanæ ecclesiæ pontificem Sergium, quia erraticæ suæ synodo, quam Constantinopoli fecerat, fauere, & subscribere noluisset, iussisse Constantinopolim deportari, qui tamen ob culpam perfidiæ regni gloria postea priuatus, exul in Pontum secessit. Hactenus in Beda. Et Platina in vita Sergij. Iustinianus, inquit, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocrisarius, qui tum Constantinopoli erat, subscriptione sua stolidè nimium confirmauit. Verùm cum postea Romam delata à Sergio explorarentur, ita percitus Iustinianus Zachariā misit, qui Sergium ad se vinctum traheret. Hactenus Platina. De posteriore autem idem Platina in vita Ioannis 7. ita scribit: Iustinianus eadem stultitia vexatus, qua fuerat ante amissum imperium, Sergio pontifici duos metropolitanos Romam misit, qui Ioannem adhortarentur, vt habita synodo, quæ de homusio crederent orientales, eadem etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis, in quibus ei subscribendum erat. Homines tamen re infecta ad Imperatorem pontifex remisit. Hæc ille. Ac si quis Trullani concilij verba velit expendere, statim deprehendit, quale illud concilium fuerit. Sic enim habent, *Idē Paul. diaconus l. de Roma. gestis 8. & 9. scribit.* *16. dist. ca. Quoniam.*

Quoniam ſanctę vniuerſales ſynodi quinta & ſexta, de myſterio fidei pleniſſimè diſputantes, canones non fecerũt, Propterea nos conuenientes in hanc imperialem vrbem ſacros canones conſcripſimus. Oportebat enim, vt ſynodus vniuerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret. Hactenus concilium. Principio autem, ſi in Conſtant. vrbem cõueniſtis, dicite mihi, ecquo euocante conueniſtis? Annè Romanus aliquis epiſcopus vobis concilium indixit? Minimè id quidem. At Romanus Pontifex eo tempore certus erat, catholicus erat, addo etiam probus erat. Primates autem eccleſiæ ſine principis eccleſiaſtici & veri & Catholici & pij voluntate cogere, hoc non eſt ſynodum velle facere, ſed aduerſus eccleſiæ principem cõſpirare. Quemadmodum ſi regni proceres ad Reſpublicas pertractandas ſine regis arbitrio conueniant, coniuratio illa potius, quàm congregatio exiſtimabitur. Iuſtinianus, inquis, eos fecit conuenire. Benè profectò narras, nam iſtum improbum fuiſſe, & eccleſiæ Rom. inimicum, memoriæ proditum eſt. Qualem autem ſynodum à tali viro profectam eſſe arbitrabimur? Sed audiamus cauſam cõuentus faciendi. Quoniam ſanctæ vniuerſales ſynodi quinta & ſexta canones non fecerunt, propterea nos in hanc imperialem vrbem conuenientes, canones conſcripſimus. Oportebat enim, vt ſynodus vniuerſalis canones eccleſiaſticos promulgaret. Itaque hæc Trullana ſynodus ſupplementum duarum eſſe dicitur, & quod deerat quintæ & ſextæ, id nimirũ addidiſſe. Ideò enim nec ſexta, aiunt, propriè nominatur, ſed πενθέκτη, id eſt, quinta ſexta. Scilicet nomine ſextæ ſynodi Trullana ſe prius vendirare volebat. At, nunc nec ſexta, nec quinta, nec ſeptima eſt, ſed monſtrum quoddam quinſexta. Illud verò quis ferat, quod inſi nulant patres hi, duo grauiſſima concilia tanquam mutila & immi nuta, vt cauſa congregationis neceſſaria videatur? Enimuerò concilium generale eccleſia, ne vnum quidem habuit, vbi cauſa aut hæreſis, aut ſchiſmatis nulla eſſet. Trullana hæc ſynodus ſola eſt, quæ non ad profligãdam hæreſim, non ad tollendũ ſchiſma, ſed ad canones edendos cogitur. Ecquid autem erat opus, paſtores eccleſiarum omnium ſuis ſedibus cieri, vt poſt innumeros ferè canones Apoſtolicos, Nicænos, Ancyritanos, Neocęſarienſes, Antiochenos, aliorumq; plurimorum & martyrum, & confeſſorum, qui canone ſecundo Trullano comprobãtur, alij centum duo ab his patribus ederentur? Quanto verò grauius ſexta ſynodus egit, quæ, cauſa fidei, ob quam conuenerat, abſoluta, noluit eccleſiam canonibus onuſtam diſcedere. Non igitur neceſſe erat canones cõdere, ſed ſi verùm fateri vultis, alia Iuſtiniano cauſa veſtræ congregationis fuit, nimirũ, vt Latinos, ſedemq; præſer-

19. *diſt. c. Habeo.*

Theophan. putat à 6. ſynodo ad

præsertim Apostolicam infectaretur, vtque, quod Platina ait, aliqua vestra auctoritate probaret orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Nam, si, vt ipsi dicitis, post quatuor aut quinque annos à sexta synodo exacta, sub Iustinian. filio Cõstantini Constantinopoli conuenistis, certè (computate tempora) hæc illa est erratica synodus, cui auctore Beda, Sergius noluit subscribere. Sed iam videamus, vt reliqua, quę nunc non extant, dissimulentur, cur his centum duobus vestris canonibus subscribere Sergius nec voluerit, nec verò debuerit.

hos editos Canon. 16. ann. interfluxisse.

In canone secundo suscipitis & confirmatis 8. canones Apostolorum: hos sedes Apostolica non recipit, vt auctor est Isidorus 16. dist. cap. canones, id quòd cum ex Leone 9. ca. Clementis. eadem dist. ostendi potest, tum verò magis ex Gelasio 15. dist. ca. Sancta Romana. Cur autem sedes Apostolica probet 84. canonem, quem vos probatis, vbi tres Machabæorum libri contra omnium consensum ecclesiarum admittuntur? Atq; in eodem secundo canone synodum Cypriani, de rebaptizandis hæreticis comprobaris, quasi secundum traditam Aphris consuetudinem lex illa constituta sit, & non magis aduersetur omnibus ecclesijs Dei. Nec enim decretum illud Cypriani explicari potest ad normam 95. canonis Trullani, & 19. Nicæni. Quoniam canon Cypriani de omnibus in vniuersum hæreticis præscriptus est, maximè Donatistis, quos constat in nomine Trinitatis baptizasse. Decretum ergo Cypriani ab vniuersali ecclesia simpliciter reprobatum, Sergius approbare non debuit, quod Trullana synodus fecit. In canone tertio ecclesiæ Romanæ legem de bigamis non ordinandis summum ius appellaris, & ex rigore austerum, sedis autem Constantinopolitanę mollicies ac dissolutio benignitatis vobis est. Mediam quasi ex duab. componitis, sed talem, qualem ecclesia Latina semper explosit. Iure igitur, hanc vestram synodum explosit Sergius.

Canon 13. iubet, vt hypodiaconi, diaconi, presbyteri, à suis legitimis vxoribus non separentur. Et consuetudo apud Græcos quidem inualuit, sed synodus generalis eam toti ecclesiæ contra Latinorũ vsum malè præscripsit. Benè ergo Sergius vestros canones reprobauit.

Canone 56, decernitis, vt thronus Constantin. æqualia priuilegia cum apostolica sede sobtineat, & Alexandr. Antiochen. ac Hierosolymit. præferatur. Scitis aduersum hũc canonem olim à sancto papa Leone pugnatũ. Et quanquam ratione pugnatũ est, at sequentes Romani pontifices Constantinopolit. huic ambitioni & vanitati contra dicere noluerunt. De priuil. Antiqua.

Canone 62. præcipitis, in omnibus diebus quadragesimæ

præter ſabbatum & dominicam nullas nouas hoſtias conſecrari, ſed vt apud nos in die paraſceues, fieri præſanctificatarum ſacrificium. Hoc veſtris Græcis præcipite, ſi vultis, Romanus enim epiſcopus hoc in totam eccleſiam decretum non probaret.

Iam Canon 55. nulla noſtra confutatione eget, abſurdus enim per ſe eſt, & manifeſtè in Romanam eccleſiam iniurius. Ipſum iudicamus. Quoniam intelleximus in Romanorum ciuitate in ſanctis quadrageſimæ diebus, in eius ſabbatis ieiunare præter eccleſiaſticam traditam conſuetudinem: ſanctæ ſynodo viſum eſt, vt in Romanorum eccleſia, ſi quis fuerit inuentus ſabbato ieiunans, clericus deponatur, laicus ſegregetur. Num tibi videtur à Romano aliquo pontifice hunc canonem probatum iri? Minimè verò gentium. Quid 67? Vide ne probandus ſit. Sacra, inquiunt, ſcriptura nobis præcepit, vt abſtineamus à ſanguine & ſuffocato. Meritò igitur damnamus eos, qui cuiuſcunq; animalis ſanguinem arte aliqua condiunt, & ſic comedunt. Ecqua autem maior ſcripturarum ignoratio eſſe poterat, quàm exiſtimare præceptum illud apoſtolicum ad ea vſque tempora perduraſſe? Quãto veriùs Latini decretum Hieroſolymitanum, quò ad ſanguinem & ſuffocatum attinebat, ad breue tempus tantiſper manere interpretati ſunt, quamdiu Iudæorum & Gentium conſuetudo coaleſceret: quamdiuque ſynagogam eccleſia cum honore quodam ſepeliret. Abeat nunc Gratianus, & ſextæ ſynodo canones Trullanos tribuat. Innocentius verò decretum Gratiani eodem nomine retulit, quo erat à Gratiano citatum, id quod & D. Thomæ & alijs quoque viris doctis aliquando accidit, vt Gratiani diligentia fiſi, capita decreti ementitis auctoribus & titulis referant. Idem quoq; Gregorio nono contigit, qui titulo de conſtit. nomine Hieronymi commentaria in prouerbia retulit, quæ Hieronymi non eſſe certum eſt. Caput autem illud, quod Innocentius citat, habetur 32. diſt. c. Si quis eorum, nomine ſextæ ſynodi. Adrianum verò Trullanos canones recepiſſe, tantùm abeſt à veritate, vt nihil magis veritati poſſit eſſe contrarium. Verba ſiquidem illa reperiũtur in epiſt. Tharaſij ad Adrianum, non, ſicut Gratianus memoria lapſus exiſtimauit, in epiſtola Adriani ad Tharaſium. Tharaſius itaque recepit illos, non Adrianus: vt patet actio. 2. & 3. ſeptimæ ſynodi. Adrianus ſiquidem verba Tharaſij refert, vt Conſtantinopolitanos proprio mucrone confodiat. Si enim, inquit, vos fatemini canones illos diuinos & legales eſſe, canone autem 82. imaginem Chriſti venerandam eſſe conceditis, quid nũc contra ſacras imagines depugnatis? Quod ſi ſeptima ſynodus vno canone vtitur, vt ipſorum Græcorum teſtimonio, imagines eſſe venerandas comprobet.

bet,ecquid inde argumenti promitur,vt cæteros item canones approbari?Quasi totum Menandrum, Aratum, aut Epimenidem confirmarit Paulus,quòd horum aliquando sit testimonijs vsus. Nec verba illa,quæ ex 7. synodo retulimus, ipsius synodi sunt, sed Tharasij, Petri episcopi, Epiphanij. Quæ non erat eius temporis & instituti expendere. Non enim id tum agebatur,an Trullana synodus probanda esset,sed an essent imagines venerandæ. Quamobrem,quæ obiter & præter institutum à priuatis hominibus in Concilio dicebantur,ne nouæ lites suborirentur,illa sapienter à patribus dissimulata sunt:eò vel maximè, quòd in causa præcipua,de qua ibi erat controuersia, Trullanæ synodi auctoritate libenter vtebantur. Id ne comminisci videamur, Nicolaus nimirum est auctor adhibendus, qui in epistola ad Michaelem Imp. cùm ad quandam causam suadendam synodi huius Trullanæ,canone quodam vellet vti,in hunc modum disserit: Prouidè hoc Constantinopolitana synodus canonum suorũ sexto dignoscitur prohibere capitulo. Quod tamen non apud nos inuenitur,sed apud vos haberi perhibetur. Verùm nouimus apostolicis imbuti documentis etiam sententijs vti paganorũ, quantò magis Christianorum,& contra ipsos, quorum nec vitã sequimur,nec mentem erroneam imitamur. Deinde Apostolus Paulus de libris Paganorum aliqua in suis scriptis posuit, nunquid ideo etiam cuncta recipienda sunt,quæ cum his pariter sũt prolata? Hactenus Nicolaus. Non itaque si aut Innocentius, aut 7. synodus,aut Nicolaus,aut concilium Florentinum horum auctoritate canonum abutuntur, probato vno,aut item altero reliquos probauerunt. Quanquam patres synodi Florentinæ hos 102. citâsse canones, me omninò præterit. Nam, quod actio.5. refertur, id non ex synodo,vbi hi canones sunt editi sub Iustiniano,sed ex sexto concilio vniuersali sub Constantino illius patre depromptum est, vt actio. 17. eiusdem sexti concilij patet. Sed quoniam & hæc synodus apud Trullum regium palatium scilicet celebrata est,quod de hac dicitur, hoc per errorem ad Trullanos canones creditum est pertinere. Quorum auctoritas ideo à nobis labefactata est, ne quisquã falso errore deceptus, eos veris legitimisque concilijs opponeret. Video autem dubitari posse, cur inter reliquos canones ecclesiæ Romanæ contrarios nõ & 82. notauerimus, vbi prohibitum est, ne Christus deinceps sub figura agni pingeretur. Sed nolui equidem has Trulli regulas inimicè insectari. Nego iraque in 82. cano. secundum veram lectionem tale aliquid prohiberi. Quin potiùs in eo pictura illa veneranda, qua agnus digito præcursoris demonstratur, & suscipitur, & deinceps conseruari in ecclesia iubetur. Id quòd colli-

gere licet ex epiſtola Adriani ad Tharaſium, 7. ſyn. act. 2. & 4 acti. 4. eiuſdem 7. ſynodi. De Trulli igitur canonibus, atq; adeò de ſexto argumento hactenus.

Septimum ſoluitur.

In argumento verò ſeptimo, Pighij contentio pertinax coarguēda eſt, qui vt opinionem, quam ſemel induerat, tueretur, ſynodos eccleſiæ decreto ſuſceptas, vanis cōiecturis infirmare perrexit. Tantum ſtudium certandi, vbi ſemel efferbuit, & dura pertinacia poteſt. Mihi verò non eſt hoc loco opus, pro ſexta ſynodo, vnde emerſit certamen, depugnare, quam & Agatho coegit, & Leo 2. confirmauit, quam & Beda lib. de tem. rati. cap. 56. & cæteri poſt eum catholici probauerunt, quam & concilium Florent. ſeſſ. 5. recipit, & Eugenius 4. in decreto ſuper vnione Iacobinorum veneratur. Alij pro 6. & 7. ſynodis apologiam edant, ſi diligentia illis Frāciſci Turrenſis non adhuc facit ſatis. Nos enim in dogmate fidei & decretis ad ſalutem fidelium neceſſarijs cōciliorum auctoritatem aſſerimus, in rerum geſtarum iudicio & ordine non aſſerimus. Nec in his, quæ parum, vel certè nihil ad nos attinent, tempus & operam ſumimus.

Octauus argumento reſpōdetur

Ad octauum ergo argumentum Caietanus in opuſculo de auct. Pap. & con. c. 8. reſpondet, concilium Conſtantien. quo tempore illud decretum edidit, non fuiſſe vniuerſale & integrū. Erat enim tum ſchiſma in eccleſia ſub tribus pontificibus, Ioanne 23. Gregorio 12. & Benedicto 13. Vnde aſſerere, quod id temporis illud concilium erat generale, nihil aliud eſt, quàm reuocare antiquum ſchiſma, alioſq; damnare, qui Benedictū & Gregorium ſequebantur. Quod tamen fuit, eſtq; ſemper ambiguū. Quòd ſi obijcias, Martinum 5. in vltima ſeſſio. approbâſſe omnia, & ſingula decreta in materijs fidei, quæ prius à concilio Conſtantien. prodijſſent: reſpondet idem Caietanus id propriè ad fidem pertinere, & tāquam fidei decretum à Martino probari, quod aduerſum hæreticos fuiſſet definitum, vt in 8. 15. & 21. ſeſſ. factum eſt. Quòd autem Martinus 5. ea ſolùm probet, patet primum, quoniam ad petitionem oratoris regis Poloniæ illa approbatio facta eſt, qui hoc tantùm exigebat, vt acta in concilio contra hæreticos confirmarentur. Patet etiam, quia Martinus dicit ſe omnia ſic conciliariter facta approbare, & non aliter nec alio modo. Supponebat enim quædam non conciliariter acta. Nam in illa 4. & 5. ſeſſione, vt idem Caietanus admonet, nec diſputatio aut diſquiſitio aliqua intereſſerat, nec delecti fuerant adhuc viri docti ad differendum & tractandum ea, quæ in fidei doctrina eſſent conſtituenda: ſed id cautum poſtea à concilio fuit in ſeſſ. 6. Ita ſi quis tradita in ſeſſ. 4. diligenter expendat, inueniet ea nō formam habere decreti, quo videlicet

aut fi-

aut fideles obligentur, aut contrarium sentientes explodantur. Patet demum ex literis Martini 5. in quibus errores Ioannis VVicleffi, Ioannis Hussi, & Hieronymi Pragensis expresse damnantur, nulla de ea re, an concilium sit supra papam, facta mentione. Sed quoniam quæ de concilio Constantiensi in dubium verti solent, ea pulcherrimè explicatur à discipulis Diui Thomæ, maximè à Caietano viro in nostra familia excellentissimo, nos de hac re ne verbum quidem vllum prætereà faciemus. De octauo igitur argumento tantum.

2. 2. q. 1. ar. 10. & in apolo. c. 11. & in orat. habita, de syno dif. in cō. La. Nonæ enodatur.

In nono verò, miror equidem illorum cæcitatem, qui concilium Basileense tueri volunt: cùm manifestum sit. Illud, licet à principio Eugenio, 4. consentiente fuerit cōgregatum, postea tamen ab eodem primum Ferrariam, deinde Florentiam translatum, vbi Basileenses conatus publica ecclesiæ auctoritate repressi sunt. Nam & vnio Armenorum, & Græcorū populi Christiani consensione approbata, non in concilio Basileensi, sed in Florentino facta est. Et Eugenium ecclesia etiam post illam deposition is Basileensis sentētiam, pro vero pontifice habuit, Felicem autem illi illum in synodo electum contempsit. Quorsum ergo attinet mordicus concilium Basileense tenere? Quorsum fauere hæreticis, qui conciliorum in hæreticos iudicia infirma esse contendunt, quod concilium Basileense eos hæresis nomine damnârit, qui etiamnum catholici iudicantur? Quæ qui non sentiat, is nihil omninò sensurus esse videatur. Quocirca non dubito esse nunc grande piaculum pro concilio Basileensi stare velle, cum schisma illud iam extinctum non alia ratione magis denuò possit accendi. Et Nicolaus 5. apertè sentit, Felicem illum non fuisse verum ecclesiæ pastorem, sed nominatum. Nec verum concilium & generale, sed congregatum vocat nomine cōcilij generalis. Eugenium verò felicis recordationis prædecessorem suum honorificentius appellat. Ita in literis suis non probat, nisi beneficiorum collationes, sic loqui solent, & huiusmodi cætera, quæ si irrita laberentur, populus mutatis aut pastoribus, aut officialibus multum incommodi acciperet. Atq; Leo decimus in concil. Lateranen. sess. 11. planè definit, concilium Basileense non fuisse legitimè celebratū. Et postea, cùm de quadā sanctione ageretur à cōcilio Basileen. edita: Sicut Leo, inquit, ea, quæ in secunda Ephesina synodo temerè contra iustitiam & catholicam fidem gesta fuerunt, postmodum in Chalcedonensi concilio fecit reuocari, ita nos à tam nefariæ sanctionis reuocatione retrahi, salua conscientia & ecclesiæ honore non possumus. Cùm ea omnia, post translationem eiusdem concilij Basileen. per felicis memoriæ Eugeniū papam 4. prædecessorem

nostrum

noſtrum factam, à Baſileenſi conciliabulo ſeu potius conuenticulo facta extiterant, ac propter ea nullum robur habere potuerint. Cùm etiam ſolum Romanum Pontificem tanquam auctoritatem ſuper omnia concilia habentem conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſoluendorum, plenum ius & poteſtatem habere, nedum ex ſacræ ſcripturæ teſtimonio, dictis ſanctorum patrum ac aliorum Romanorum Pontificum decretis, ſed propria etiam eorundem conciliorum confeſſione manifeſtè conſtet. Hactenus Lateranē. concilium. Probat autē ea, quæ dixerat, multis & teſtimonijs & exemplis, quæ nos, ne ſit longum, prætermiſimus. Sed prouocauerunt doctores Pariſien. à concilio Lateranen. & appellatio nomine academiæ circumfertur. Quorum illa fuerit, ego hîc non diſputo: illud aſtruo, non ſine eccleſiæ ſcandalo atque pernicie circumferri. Extat anathema Pij ſecundi in eos, qui ad futurum concilium appellauerint. Et ſine Pij cauſis, quas multas ſuis literis reddidit, manifeſtum eſt, rem hanc & hæreticorum omnium ſummum patrocinium eſſe, & feneſtram vel maximam aperire ab obedientiæ eccleſiaſticæ iacturam, ac perniciem veræ pietatis. Sed de his nō eſt huius loci temporiſque diſſerere. Verùm obijcis ea, quæ in 2. ſeſſ. concilij Baſil. decreta ſunt, à *legitimo* concilio eſſe decreta, vt patet ex literis Eugenij, quæ lectæ ſunt 16. ſeſſ. eiuſdem concilij. Sed nos huic quæſtioni breuiter reſpondemus, non approbaſſe Eugenium decreta edita, ſed ſolùm concilium generale Baſileenſe à tempore inchoationis ſuæ legitimè continuatum fuiſſe. Deinde, concilium in ſecunda ſeſſione non erat plenum, quia maior pars epiſcoporum deerat, imò pauciſſimi aderant. Quare inchoatione quidem generale erat, ſed nondum erat verè & perfectè re ipſa generale. Prætereà, Legatus ſine commiſſione proceſſit ad ea decreta ferenda, vt ex literis Eugenij ad Iulianum colligitur. Adde, quod cùm grauis atque difficilis ſemper fuiſſet inter catholicos altercatio, quibuſdam dicentibus papam ſupra concilium eſſe, alijs contrà aſſerentibus concilium eſſe ſupra papam, nulla conquiſitione facta, nullo examine præcedenti, poſitum eſt id, quod erat ambiguum. Quare non fuit decretum fidei, ſed ſimplex quædam commemoratio eius doctrinæ, quæ erat in concilio Conſtantienſi tradita. Id quod videntes huius ſynodi patres, rurſum in ſeſſione 33. rem eandem aliter tractauerunt, definientes ea tanquam fidei decreta eſſe deinceps amplectenda. Sed tūc omnis legatorum poteſtas erat abolita, & ſynodus Florentiam tranſlata. Quare nihil mirum, ſi turpiter & pueriliter errauerit, eos pro hæreticis condemnando, qui nunc ſine controuerſia fideles habentur.

Ad

Decimum dissoluitur

Ad decimum verò argumentum responsio est facilima, plenaria concilia à summo Pontifice maximè confirmata, per alia legitima & probata emendari. At, quòd plenarium concilium summi Pontificis auctoritate firmatum, per aliud posterius emẽdetur, exemplum ne vnum quidem proferri potest. Nam & huiusmodi concilia Augustinus non infirmat, sed tuetur eiusdem libri c. 4. Quanquam Augustinus non videtur loqui de emendatione fidei, sed emendatione legum, quæ ad res scilicet, vel gestas, vel gerendas referuntur. Ipsa plenaria, inquit, concilia priora à posterioribus emendantur, cum aliquo rerum experimento aperitur, quod clausum erat. Quod ad fidei veritatem referri vix potest, quæ non rerum experimentis innotescit. Leges ergo nõnullæ, in quibus per imprudentiam falli concilia possunt, nihil obstat, quò minus à posterioribus concilijs emendentur. Isidoro autem ex his etiam respondetur. Non enim sunt nobis explicanda singula.

Ad vndecimum.

Ad vndecimum diximus sæpè concilia integra & capitis auctoritate perfecta ea esse, quæ nos ab errore vendicamus. Nec si summus pontifex firmus in fidei causa iudex est, concilia frustrà coguntur. Primum enim, vt capite superiore admonebamus, Romanus pontifex non temerè & stultè, sed considerate atque sapienter habet fidei controuersias definire, aduocando scilicet consiliarios, vel plures, vel pauciores, iuxta rei, de qua differitur, grauitatem. Iuuant enim patres concilij summi pontificis fidem atque doctrinam. Vnde in concilio Hierosolymitano, cum facta esset magna conquisitio, Petrusque sententiam dixisset nullo sacrarum literarum testimonio fulcitam: Iacobus probauit eam quidem additis testimonijs prophetarum. Adiecit item quasi de suo legem maximè necessariam, de abstinentia ab idolothitis, fornicatione, suffocatis, & sanguine. Ita enim diuina procuratio in ecclesiam se fundit, vt membra præcipua, tametsi à capite ipsa pendeant, caput tamen tueantur & iuuent. Facit quoque concilium plausibiliorem populo fidem, propter acceptissima multorum testimonia atque iudicia. Nam & leges, quæ communi optimatum consensu & rogantur, & ferũtur, libentiùs populus accipit, quàm si à rege solum ederentur. Quam obrem Beda libro retra. in actis Apostolorum prudenter sane monuit, Paulum contulisse cum Apostolis alijs Euangẽlium, quod prædicabat in gentibus, solerter in concilio disquirens, an rectè de legalium cessatione doceret. Non quod ipse de hac re, inquit, aliquid dubitaret, sed vt mentes dubitantium Apostolica synodi auctoritate firmarentur. Gregorius autem de synodis prouincialibus locutus est, quæ in causa fidei vix quicquam obtine-

tinere potuerunt, nisi essent summi pontificis auctoritate roborata. Illa expertus est Gregorius, hæc non est expertus. Quanquã & illo tempore concilij Nicæni vtilitas nondum erat satis explorata.

Postremũ diluitur. De cõ. d. 2. Ego Berengarius.

De postremo argumento difficile dictu est. Quid Theologi ferè opinentur, video. Hoc tamen verè licet dicere, Romanum illud Nicolai concilium locutum esse multò ad sensum fidelium accommodatius. Concilij verba priùs audiamus, posteriùs expẽdemus, veráne an falsa sint. Profiteor, inquit, Berengarius, non solum sacramentum, sed verum etiam corpus Christi manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium mentibus atteri. Hęc Berengario præscripta à synodo confessionis forma. Vbi alterum potest habere dubitationem, An corpus Christi ratione sacramentalium specierum, verè & tractari dicatur & frangi. Alterum dubitari non potest, quin in seipso Christus, nec tractetur à sacerdotibus, nec frangatur. Atque alij dicent forrè pro suo arbitratu quisq;, nos autem hoc quidem tempore, & in hac quæstione sequimur potissimùm Thomam VValdensem, qui in libro sacramental. titu. 4. cap. 34. docet, eiusmodi loquendi formulas & esse verissimas, & esse etiam olim à patribus vsurpatas. Refert in hoc Dionysium cap. 3. lib. de ecclesia. Hier. refert quoque Chrysostomum in Matth. homi. 83. retulerat autem & cap. superiore Paschasium in lib. de corpore & sanguine Christi. Fideles sanè cùm species sacramentales viderint, Christum se vid. sse testantur, eundemq; cùm illas tetigerint, tetigisse. Quod magnũ profectò argumentum est, cur ita esse credamus. A fidelium vulgo, inquis, ista sumis. Metuebam ne à lenonibus diceres. Christiani rudes dissentunt isto modo. Benè profectò narras. Nam in quæstione fidei communis fidelis populi sensus haud leuem facit fidem. Quæro enim ex te, quando de rebus Christianæ fideĩ inter nos contendimus, non de Philosophiæ decretis, vtrùm potius quærendum est, quid Philosophi atque ethnici, an quid homines Christiana & doctrina, & fide instituti sentiant. Præsertim cùm huic sententiæ consenserint patres etiam veteres, quẽadmodum paulò antè demonstratum est. Præterea motis speciebus sacramentalibus, id quod inter doctiores fere cõuenit, Christus item per accidens quidem, sed mouetur tamen: nihil ĩgitur obstat, quin visis tactisque speciebus, Christi corpus & videatur & tangatur. Nam nec ipsa substantia sensilis, nisi per accidentia, sentiri potest. Adhæc, cùm species panis vinique miscentur, ecclesia fatetur corporis & sanguinis Domini mixtionem fieri: ergo cùm videntur & tanguntur species, corpus Christi & videtur & tangitur. Quid multa? Sic mihi persuasi, sic sentio, Christi

cor-

corpus in locum panis ita succeſſiſſe, vt præter ea, quæ fidei huius ſacramenti repugnant, omnia ſibi vendicet, quæ panis antè ratione accidentium vendicabat. Alioqui, qui ſpecies panis mãducaret, is Chriſti corpus nõ ederet, nec ille biberet ſanguinem, qui vini ſpecie potaretur. Atqui ſcriptum eſt, Accipite, & comedite: hoc eſt corpus meum, & rurſum, Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, &c. & iterum, Qui manducat indignè, iudicium ſibi manducat, non dijudicans corpus Domini. Quòd ſi caro Chriſti in ſacramento editur, certè frangitur, dentibuſque fidelium atteritur. Vtrunque enim ei cibo, quem edimus, eſt & coniunctum, & proprium. Quid? quod per Lucam, ſi Græci ſermonis habetur ratio, Dominus ait, Accipite, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur? Nec verò nobis Diuus Thomas in 4. ſentent. obijci debet, cùm in 3. par. quæſt. 77. articul. 7. ad tertium argumentum, noſtræ huius ſententiæ auctor fuerit vel præcipuus: quem quis non præferat ſexcentis Oecolampadijs? De poſtremo igitur argumento diximus ſatis, ſatiſq; proinde de quarto loco diximus. Ad ſequentem deinceps tranſeamus.

Quinti libri finis.

DE ECCLESIÆ ROMANAE AVCTORITATE, QVAE QVINTO LOCO CONTINETVR,

LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

Vbi ponuntur argumenta, quibus huius loci auctoritas impugnatur.

IN eum locum incidimus, quem longè lateque patentem Theologi, præſertim iuniores, copiosè tractare ſolent, propterea quòd ſedis Apoſtolicæ non auctoritas modò & grauitas, verùm etiam omnis omninò vis & facultas, cùm ſemper ab hæreticis impugnata eſt, tum multò magis hoc tempore à Lutheranis impetitur, quorum in Romanam eccleſiam conten-

contentio pertinax & odium æternum est. Sed non ego persequar quæstiones infinitas de Romani pontificis potestate, tantum de auctoritate dogmatum videamus. Nolo autem agere cõfusè, vt id explicemus hac disputatione, quod quæritur. Itaque eorum imprimis argumentationes exponemus, qui locum impugnant. Deinde loci nos vim & auctoritatem cum catholica ecclesia conseruabimus. Posthæc aduersariorum argumenta diluemus. Quæ si longior fuerit oratio, cum magnitudine vtilitatis comparata, fortassis etiam breuior videbitur. Qui igitur locum hunc infirmare pergunt, his argumentis, vt sibi videtur, efficiunt.

Primò, Ioannes vigesimus secundus publicè docuit, iustorũ animas non videre Deum vsque ad iudicij diem: cauitq; ne Parisijs Theologiæ gradum quisquam consequeretur, nisi prius in hanc sententiam iurauisset. Errare igitur summus Pontifex atque adeò sedes apostolica in fide potest.

Secundò, Celestinus tertius definiuit, quod cum alter coniugum labitur in hæresim, dissoluitur matrimonium, vt patet de diuortijs. c. Quanto. Super quo affirmat Hostiensis, Celestini epistolam decretalem habitam olim in corpore iuris. Errauit igitur in fide Celestinus. Nam definitio illa Euangelio contraria est.

Tertiò, Alexander tertius de sponsa duorum, cap. Licet: asserit, quosdam suos præcessores iudicasse: quòd si post matrimonium contractum per verba de præsenti, non consummatum fuerit, aliud nouum matrimonium consumetur, primùm dirimitur, secundum est validum. Hic autem error est sine dubio in fide & moribus manifestus.

Quartò, idem Alexander tertius, c. Cùm esses, de testam. definit, alienum esse & à generali eccles. cõsuetudine, & à diuina lege, & sanctorum patrum institutis, vt testamenta, nisi quinque vel septem testium fuerint subscriptione firmata, penitus rescindantur. Constat autem ciuilem legem, quæ eiusmodi testamenta minus solennia irritat, à viris hodiè ecclesiasticis comprobari. Falsus est igitur in fide Alexander, vt qui pronunciet legem aliquam esse diuinæ contrariam, quæ re vera contraria non est.

Quintò, Innocentius primus in epistola ad Rufum & Eusebium, c. 1. Qui viduas, inquit, acceperunt vxores, ad summum Sacerdotium agnoscimus peruenisse. Quod contra legis esse præcepta, nullus ignorat: cum Moyses clamet, Vxorem virginem sacerdos accipiat, contra quod præceptum diuina auctoritate subnixum, nulla defensio opponitur, nisi consuetudo vestra,

ſtra, quæ ex ignorantia profecta eſt. Et Innocentius tertius, cap. Per venerabilem, qui filij ſint legitimi, cum quandam legem Deut. retuliſſet, Sanè, ait, cùm Deuteronomium ſecunda lex interpretetur, ex vi vocabuli comprobatur, vt quod ibi decernitur, in nouo teſtamẽto debeat obſeruari. At decreta veteris legis debere à nobis obſeruari, ſacris etiam literis, non modò concilio Florentino aduerſatur.

Sextò, Nicolaus tertius in extrauaganti, Exijt qui ſeminat, de verborum ſignificatione, decernit, abdicationem proprietatis, omnium rerum tam in ſpeciali, quàm in communi Chriſtum dominum & verbo & exemplo docuiſſe. Quod erroneum eſſe Ioannes vigeſimus ſecundus docet in extrauaganti, Tum inter nonnullos.

Septimò, Nicolaus ad conſulta Bulgarorum, referturque de conſec. d. 4. c. quodam Iudæo, definit, quòd ſi in nomine Chriſti aliquis baptizetur, rebaptizari non debet. Cuius oppoſituni Pelagius papa determinat, in epiſtola ad Gaudentium epiſcopũ, referturq; eadem diſt. cap. Multi, &c. Si re vera, quæ ambo capitula ex eadẽ epiſtola ſunt deprompta. Cõſentit & cum Pelagio Zacharias papa, c. In ſynodo, eadem diſt. Aut Nicolaus igitur, aut Pelagius falſo de fidei quæſtione decreuit.

Octauò, Diuus Gregorius in epiſtola quadam ad Auguſtinum Cantuarienſem archiepiſcopum, Gregorius quoque tertius in epiſtola ad Bonifacium epiſcopum, ex apoſtolicæ Romanæque eccleſiæ auctoritate pronunciârunt, quod ſi mulier infirmitate aliqua fuerit correpta, nec voluerit debitũ marito ſuo reddere, maritus quidem aliam vxorem ducere poteſt, ea lege tamen, vt ſubſidij opem coniugi priori non ſubtrahat: Quòd autem vir ab vxore, quæ per infirmitatem debitum reddere non valet, diſcedere poſſit, atq; ad ſecundas nuptias tranſire, doctrinæ euangelicæ apoſtolicæque aduerſum eſt, vt Gratia. 32. q. 7. dixit.

Nonò, Gelaſius contra Eutychien & Neſtorium definit, in altatis ſacramento, facta etiam conſecratione, panis vinique ſubſtantiam manere. Id quod à fide catholica alienum eſt.

Decimò, Romani Pontifices literas ſæpè ſacras falsò expoſuerunt. Nam vt ea loca prætermittã, quæ Caietanus refert in opuſculo 27. quæſtionum, q. vltima, certè Gelaſius papa cum concilio ſeptuaginta epiſcoporum, & refertur ſub nomine Pelagij, 21. diſt. cap. Quamuis, atq; Anacletus 22. diſtin. cap. Sacroſancta, probant, Romanam eccleſiam cæteris eſſe prælatam, illa Euangelica voce Domini ſaluatoris, Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædificabo eccleſiam meam. Quod idem plures etiam alios pontifices

tifices ſenſiſſe conſtat. Ridiculum autem videtur eſſe, Euangelicum teſtimonium in eum ſenſum velle flectere. Ad eundem quoq; modum plerique ſummi Pontifices ad probandum maiores eccleſiæ cauſas ad ſedem Romanam eſſe referendas inducũt illud ex Luca, Ego rogaui pro te, Petre, ne deficiat fides tua. Quod quàm ineptum ſit, vel ex eo liquere aiunt, quòd ibi Dominus Petro ſolum, nõ item poſteris loquebatur. Subdit enim, Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Quæ verba ſi ad poſteros referantur, nimirum Romanos pontifices, prius auerſos fuiſſe oporteret, vt aliquando conuerſi confirmarent fratres ſuos. Cùm itaq; Romani epiſcopi ſacras literas falſo interpretarentur, falli & fallere in fidei dogmate poſſunt. Nam ex ſacrarum literarum recta intelligentia vera dogmata, ex obliqua verò falſa trahuntur.

Di. 40 c. fidelior ex ſerm. 47. de fide Petri.

Vndecimò, ſi Apoſtolica ſedes in fide errare non poſſet, id maximè ex priuilegio Petri Luc. 22. Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua. At, Petri fides defecit, iuxta id quod Ambroſius ait, Fidelior factus eſt Petrus, poſtquàm fidem ſe perdidiſſe defleuit. Multò ergo magis cæteri ſucceſſores errare in fide potuerunt. Vt errauit certè Anaſtaſius 19. di c. Anaſtaſius. Errauit quoque Honorius, vt in con. 6. Conſtan. actio. 13. & 18. definitur.

93 diſt. c. legimus.

Poſtremò, Hieronymus in epiſt. ad Euagrium, cùm illi obijceretur Romanæ eccleſiæ conſuetudo, Si auctoritas inquit, quæritur; orbis maior eſt vrbe. Vbicunque fuerit epiſcopus; ſiue Romæ, ſiue Conſtantinopoli, ſiue Alexandriæ, eiuſdem meriti, eiuſdem eſt & ſacerdotij. Potẽtia diuitiarũ & paupertatis humilitas, vel ſublimiorem, vel inferiorem epiſcopum non facit. Cæterum, omnes Apoſtolorum ſucceſſores ſunt. Quid ergo mihi profers vnius vrbis conſuetudinem? quid paucitatem, de qua ortum eſt ſupercilium, in leges eccleſiæ vindicas? Hactenus Hieronymus. Et Ambroſius lib. 3. de Sacram. capite primo, cùm Romanam conſuetudinem ſibi opponeret, In omnibus, ait, cupio ſequi eccleſiam Romanam: ſed tamen & nos homines ſenſum habemus: ideò quod alibi rectius ſeruatur, & nos rectè cuſtodimus. Ipſum ſequimur Apoſtolum Petrum: ad hoc eccleſ. Romana quid reſpondet? Vtique ipſe auctor eſt nobis huius aſſertionis Petrus Apoſtolus, qui ſacerdos fuit eccleſ. Romanæ Quòd ſi Hieronymus & Ambroſius eccleſ. Romanæ inſtitu a facilè reiciunt, certè non eſt cur Apoſtolicæ ſedis præſcriptam in moribus regulam ſequi debeamus. Eo vel maximè, quòd Trullana ſynodus canone 55. aſſerit, Romanam eccleſiam præter eccleſiaſticam traditam conſuetudinẽ Sabbatis quadrageſimæ

ſimæ ieiunare: corrigitq; hunc eccleſiæ Romanæ mõrem, qui contra Apoſtolorum canonem 65. inoleuerit. His potiſſimùm argumentis hũc locum quidam infirmum eſſe cõtendunt. Credunt enim ſedem Apoſtolicam errare poſſe, etiam cùm de fidei quæſtione iudicat. Inter Pariſienſes Gerſon & Almain huius ſententiæ præcipui auctores habẽtur. Eandẽ ſequitur Adrianus in 4. ſente. de confir. quæſt. vltima. Ac Thomas quidẽ VVal. l. 2. doctri. fid. anti. cap. 19. eandem videtur ſequi, tametſi in lib. de ſacramentalibus, doctrina 10. longè aliter ſentit. Gratianus 19. diſtin. §. Hoc aũt intelligẽdum eſt, eidem opinioni videtur etiã aſſentiri. Nec ab hac, vt apparet, alienus eſt Cardinalis Turrecre. lib. 4. par. 2. cap. 16. Quamuis in lib. 2. cap. 109. 110. contrariã ſententiam & tenuerit & oſtenderit. Hanc Eraſmus libenter amplectitur ſuper epiſt. Hieronymi ad Damaſum de nomine Hypoſtaſis. Quin in libro de ratione veræ theologiæ feneſtram dicit aperire ad perniciem veræ pietatis eos, qui doceant, Romanũ Pontificem errare non poſſe, quoties de moribus aut fide pronunciat. Huic Lutherus ſubſcribit, huic VViclefiſtæ, atque adeò omnes hæretici ſubſcribunt libentiſſimè.

CAPVT II.

In quo redditur cauſa, cur ſedes Apoſtolica quintum locum obtineat.

HOrum ergo opinionem ex academijs theologicis explo-ſurus ſum. Efficiamq; vt ſpero, vi argumentorum meorum, ſi integris animis expendantur, ſemotis contentione & odio, quibus omne iudicium exoculari ſolet. Vt autem euidentiùs intelligatur quàm ſit magnus huius opinionis error, fingamus animo vnum eſſe Lutherum, in quem ſtylus hic noſter acuatur. Nã errantium multitudo non parit errori patrocinium. Sit ergo primus idemq; ſolus qui audeat affirmare, ſummum pontificem eccleſiamq; Romanam in fidei cõtrouerſijs dirimendis poſſe contra euangelium errare. Niſi ego probauero certioribus argumentis, id eſſe erroneum, quàm probent catholici aut purgatorium eſſe, aut indulgentias pontificias diuina auctoritate conſtare, auctoritas hæc mea, quantula eacunque eſt, apud lectores periclitabitur. Illud verò meliùs oſtendo, ſi ad locum hunc firma ratione conſtabiliendum, altiùs huius rei fundamenta iacio. Sed antè tamen cur hunc locum quintum fecerimus, paucis explicandum eſt. Erunt enim fortaſſe quidam, quibus aptior ordo videretur, ſi priorem, quo conciliorum auctoritas continetur, hic locus antecederet. Quinetiam ſi abertant à coniectura, video tamen quid ſequantur. Nempè ſedis

Apoſtolicæ auctoritate ſublata, concilia quæcunque non ſolùm vacillare,ſed cadere: at ſedem Apoſtolicam per ſe etiam ſine cõcilijs ſuam habere auctoritatem.Priorem itaq; eſſe eccleſiæ Apoſtolicæ, quàm conciliorum auctoritatem. Rebus autem ſuum cuique ſeruare locum natura iubet. Quemadmodum locus elementis ſuus eſt cuique proprius,vt terra infimum teneat,hanc inundet aqua, ſuperior æther, ignibus altiſſima ora reddantur. Quibus breuiter reſpõdemus, nos humani ingenij habita ratione,naturæ ordinem ſæpè negligere. Eſt autem hominibus comparatum,quod Ariſtoteles nõ ſemel admonuit, vt à notioribus ad ea,quæ minùs ſunt nota, proficiſcantur. Quamobrem,cum conciliorum auctoritas pleriſq; ſit & acceptior & notior, nihil mirandum eſt, ſi naturæ ordinem anteuerterimus.Præterquàm quod concilia eccleſiam repræſentant, & ab eccleſia catholica concilia catholica ſeiungere,non erat ſatis ex ordine. Meritò igitur eccleſiæ concilia hærere fecimus.Sed de his hactenus. Iam id,quod erat inſtitutum,perſequamur.

CAPVT III.

Tria pronunciata continet, quibus efficitur Petri in fide firmitatem ad ſucceſſores quoque deriuari.

ETſi non ſum neſcius, quã ſit ſcholaſtica diſputationis forma quibuſdam inuiſa: ſed non debeo tamen aliam inire diſputandi rationem,præter eam,quam & viris clariſſimis probatam eſſe intellexi,& ad errores omnes refellendos ſemper aptiſſimam exiſtimaui. Certè quæ Auguſtinus contra aduerſarios eccleſiæ diſſeruit, tametſi & inuenta ſunt acutiùs, & dicta ſubtilius,quàm vt quiuis ea poſſit agnoſcere, ad euincendas tamen hæreſes eò aptiora iudicantur, quò tenuiùs ad viuum reſecata ſunt.Demonſtraturus igitur Apoſtolicam eãdemq; Romanam ſedem errare in fide nõ poſſe,Scholæ more tres propoſitiones habeo ponere,in quibus huius quæſtionis cardo vertitur.

Prima propoſitio. Cap.21.

Prima propoſitio.Petrum Apoſtolum fuiſſe à Chriſto inſtitutum paſtorem eccleſiæ vniuerſalis.

Hanc probat apertè illud apud Ioannem teſtimonium,Paſce oues meas. Qui enim non diſtinxit inter has oues & illas, alienam à ſuo demonſtrauit ouili, quæ Petrum paſtorem non recognoſceret: vt Innocentius, de maio. & obe. cap. Solitæ, & Bernardus lib. de conſ. ad Euge. cap.6 euidentiſſimè argumentantur.Nec dubitari poteſt ad Petrum eam curã ſpecialiter pertinuiſſe, quẽ dominus priuſquã oues illi cõmitteret, interrogauit,nec id ſemel aut bis,ſed tertiò etiam,Simon Iona diligis me plus

plus his? Vbi non expreſſit ſolum Simonis proprium nomen, ſed patris etiam nomenclaturam adiecit, ne vlla poſſet ambiguitate Petri poteſtas eludi, aut peruersè in alium torqueri. Atque idē rurſus ex altero apud Matthæum teſtimonio declaratur: Beatus es, inquit Dominus, Simon Bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cælis eſt. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & quodcunque ſolueris ſuper terram, &c. Vbi notandum in primis illud, quod cùm omnes diſcipuli rogati fuiſſent, cæteris tacentibus, vnus Petrus reſpondit. Deinde & illud aduertendum, quod & nomen Petri antiquū Chriſtus ſeruauit, inquiens, Beatus es Simon, & patris etiam nomen addidit, ne ad Cananeum poſſent verba referri. Nomen quoque nouum indidit, quod Petro non commune cum reliquis Apoſtolis eſſet, ſed proprium, Et ego dico tibi, air, non Ioanni, non Iacobo, ſed, tibi, tu es, non ſolum vocaris, ſed es, Petrus, hoc eſt, ſaxum. Vnde & Ioannis primo ca. Cephas, id eſt, petra ingens, ſeu rupis magno ferendo ędificio idonea, à domino vocatus eſt Et ſuper hanc petram, inquit, ædificabo eccleſiam meam, id eſt, ſuper te ô Petre. Vt exponit Hilarius ſuper Matthęū. Ambroſius ſermone 47. de fide Petri, Cyprianus in epiſtola ad quintum, Hieronymus 1. lib. contra Iouinia. & ſuper Matthæum, & in epiſtola quadam ad Marcellam & Eſai 2. & 16. cap. quamuis in concione quadam de Pentecoſte aliter expoſuerit. Chryſoſtomus homi. 55. in Matthæ. Cyrillus lib. 2. in Ioannem c. 12. Origenes hom. 1. in Matth. & hom. 5. ſuper Exodum. Theophylactus Lucæ 22. Gregorius in quadam epiſtola ad Mauricium Auguſtū, & in alia ad Eulogium Alexan. epiſcopum 6. lib. epiſtola 37. Leo concione 2. de Apoſtolis Petro & Paulo. Sed & in epiſtola ad Flauianum, Petrus, inquit, à principali petra ſoliditatem & virtutis traxit & nominis. Atq; in epiſt. 67. ad epiſc. Viennen. id apertiùs exponit, 19. diſt. cap. Ita Dominus. Tertullia. lib. de præſcr. hære. Epiphanius in lib. Ancoratus, Dionyſius item in epiſt. ad Timoth. Petrum dicit à Paulo vocatum fundamentū eccleſiarū. Et Conci. Chalce. vocat Petrum petram & crepidinem catholicæ eccleſiæ atq; ex conſequenti fatetur, eccleſiam catholicam ſuper Petrum ædificatam. Nec me latet, Auguſt. ſuper Ioannem homi. vltima, & de verb. domi homi. 13. id veritum eſſe concedere. At lib. 1. retract. cap. 21. hunc communem ſanctorum ſenſum non reprobat. Nec reprobari ſanè is poterat, quem non ſummi modò pontifices, verùm cōcilia quoque probant, quemadmodum ex his, quæ poſtea dicemus, perſpicuum erit.

Cap. 16.

12. diſt. c. præceptis.

Cap. 6.

Sed non eſt opus, rem alioqui lucidiſſimam externis admo-

tis luminibus illustrare. Quorsum enim dicit dominus Simoni filio Ionæ, Tu es πέτρος, hoc est, saxum, nisi vt intelligeremus, cùm cuestigiò addit, Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, ipsissimum Petrum esse, super quem esset ecclesia ædificanda? Cùm verò idem sit secundum metaphoram domus fundamentũ, quod seruata corporis analogia caput; manifestè colligitur, Petrum vt ecclesię caput, ita etiã fundamentum esse. Cur autem nomen capitis in Petro vereamur, si rectorem ouium Christi eum negare non possumus? Nam populi rectores, capita dicuntur, Amos 6. & Saul, quoniam rex erat, caput populi dicitur, 1. Regum. 15. Sed testimonia patrum Bucerus quærit, negatque Petrum ab vllo vnquam caput ecclesiæ vocatum. Impudentissimè verò negat. Quoniam Euaristus, Alexander huius nominis primus, Pius etiam primus, Calixtus primus item, Gregorius, Athanasius, Chrysostomus, patres concilij Chalcedonen. Constan. septimæ synodi. Petrum ac successores eius caput ecclesiæ non obscurè appellauerunt. Quorum testimonia paulò post adscripturi sumus. Fateamur igitur, Petrum & caput & fundamentum & rectorem pastoremque esse à Christo constitutum ecclesiæ vniuersalis. Hæc enim omnia adeò sibi cohærent, vt si vnum ex illis tollas, reliqua tollere necesse sit. At Clemens 6. dispo. li. Petrus, Iacobus & Ioannes, inquit, quamuis à Christo fuerint omnibus penè prælati, tamen non sibi vendicabat primatus gloriã, sed Iacobum, qui dicebatur iustus, Apostolorum episcopum statuunt. Non igitur Clementi Petrus erat pastor ecclesiæ vniuersalis. Huiusmodi scilicet testimonia hinc inde venantur hæretici, vt luci tenebras offundant. Dionysius 3. c. de diuin. nomin. Petrum dicit supremũ fuisse decus & Theologorum columẽ. Eusеb. lib. 2. eccle. hist. c. 14. Petrum scribit, probatissimũ omniũ Apostolorum & maximũ, fideiq; magnificentia primorum principem. Epiphan. hære. 51. affirmat Christum elegisse Petrum, vt esset dux suorum discipulorum. Leo in epist. ad Episco. Viennen. Euangelici muneris sacramentum, ait, ita Dominum ad omnium Apostolorum officium pertinere voluisse, vt in beatissimo Petro omnium Apostolorum summo principaliter collocaret. His, nam alios enumerare longum est, his inquam, tam multis & idoneis testibus non credunt hæretici, & volunt nos vni Clementi credere, qui dicat Iacobum Apostolorum episcopum institutum esse. Hierosolymorum episcopus Iacobus agnoscitur. Apostolorum episcopus non agnoscitur. Quanquàm Apostoli ædificationis gratia, cùm erãt Hierosolymis, Iacobo sanè plurimũ deferebant; quò posteris episcopis exemplo essent, vt tanquam subditos in alicua ecclesia se gererent.

Sed

Digitized by Google

Sed benè habet, quod non asserit Clemens Dominum statuisse, sed apostolos modestiæ causa. Nos verò hac prima propositione asserimus, Petrum à Domino pastorem ecclesiæ catholicæ institutum. Quod, quoniam Caietanus in libel. de auctorit. Papæ & concilij, & fusiùs adhuc in altero de eccle. Romanæ primatu plurimis maximisq; argumentis ostendit, nos breuiter demonstrasse sufficiat.

Videetiã Turre l. 2. sũmæ eccle. c. 15.

Secunda propositio, Petrum, cùm ecclesiam docebat, aut oues in fide firmabat, errare non potuisse. Hæc primùm ostenditur ex illo testimonio, Lucæ 22. Simon, Simon, ecce Satan expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. En cùm dixisset Dominus, Satan expetiuit vos, nõ ait, Ego rogaui pro vobis. sed, pro te. nec dixit, Et vos aliquãdo conuersi, sed, Tu aliquando cõuersus, confirma fratres tuos. Cùm autem oratio Christi, vt auctor est Paulus, semper fuerit exaudita, quod Christus orauit, id certè consecutus est, ne Petri fides deficeret, vt fratres posset in fide firmare. Deinde hanc etiam demonstrat illud Matthæi 16. Super hanc petram ędificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quæ verba explicans hom. 1. in Matth. Origenes ait: Manifestum est, etsi non exprimatur, quòd nec aduersus Petrum, nec aduersus ecclesiam portæ præualere poterunt inferorum. Nam si præualerent aduersus petram, in qua ecclesia fundata erat, contra ecclesiam item præualerent. Petrus ergo firmus stabat in fide, ne fabrica super ipsum fundata rueret. præterea à si Petro peculiari ratione & priuilegio, Claues non vnius cæli, sed cælorum datæ sũt, quemadmodum hom. 6. in Matth. annotauit Origenes, Claues autem cælos aperiunt, cõsequens fit, vt omnia cælorum impedimenta tollant. At ex parte intellectus ingressum in cælos impedit ignorantia fidei, sicut ex parte voluntatis affectio praua; data est igitur Petro potestas non minus ad tollendam ignorantiam, quam ad tollenda peccata, Quæcunq; itaq; soluisset & quæcunque ligâsset, siue spectarẽt ad intellectum siue ad affectũ, ea ligata fuissent soluta q; in cælis. Quamobrẽ, quæstiones in fide difficiles soluere iure suo Petrus poterat, ligareq; proinde suo iudicio, vt id tenerent fideles, quod ipse decerneret. Atqui falso de fide iudicio fideles ligari non queunt. Quod si diuinatio in labijs regis, & in iudicio non errabit os eius, vt Prouerb. 16. c. dicitur, cur nos existimabimus, Petrum regni cælorum principem à Deo constitutum, in grauissimo de fide iudicio errare potuisse? Etsi Caiphas, vir in synagoga impius, cum esset pontifex anni illius, quia pontifex tamen erat, prophetauit, nónne

Bis Simonis nomen in Græco reperitur, et sic legit Agatho, action. 4. sextæ synodi. Hebre. 5.

magis Petrum ſummum à Chriſto Pontificem eccleſiæ datum diuino ſpiritu ad veritatem finiendam agi credemus? Si paſtor denique omnium fidelium Petrus eſt à Deo conſtitutus, doctor ergo, & magiſter eccleſiæ ſupremus effectus eſt. Quòd ſi paſcua doctrinæ ſalubris ouibus Chriſti non daret, ſed poſſet eas erroribus falſis ac pernicoſis paſcere, nimirum non eſſet à Chriſto eccleſiæ prouiſũ. Prouiſum eſt autẽ ſine dubio, niſi Petrus ipſe nos fefellerit, inquiens: Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus, Deus vos nobis elegit, per os meum audire gentes verbũ euangelij & credere. Petrum ergo peculiariter inter cæteros elegit Chriſtus, vt eum gentes in fidei controuerſia non audirent ſolùm loquentem, ſed etiam crederent. Ita enim cum Petrus ſententiam edixiſſet, tacuit omnis multitudo Petro definienti conſentiens, vt actorum 15. à Luca refertur.

Tert. propoſitio. Tertia propoſitio. Petro defuncto, diuino iure eſſe, qui illi ſuccedat in eadẽ auctoritate & poteſtate. Nam, cùm oues Chriſti eſſent vſque ad conſummationem ſeculi futuræ, deſipiet profecto, qui Chriſtum exiſtimabit, ouili perpetuo paſtorem temporarium ſuffeciſſe. *Ioan. 21.* Quòd igitur Dominus inſtituendo paſtorale eccleſiæ munus primo paſtori contulit, id ordinariè cuilibet ſucceſſori intelligitur contuliſſe, vt Caiet. de prima. eccle. Rom. c. 12. eruditiſſimè comprobauit. Prætereà, regnum Chriſti futurum erat æternum, ergo & eccleſiæ principatus non fuit temporalis, quod libro etiam ſuperiore probatum eſt. Alioqui ſi Petri poteſtas ad poſteros non eſt tranſlata, ne cæterorum quidem Apoſtolorum poteſtatem ad ſuccedentes epiſcopos tranſmiſſam agnoſcemus. Ita nunc in eccleſia, nulla aut epiſcoporum aut ſacerdotum poteſtas erit. Qui eſt error in fide manifeſtus. Vtitur etiam Bernardus ad Eugen. lib. 2. c. 6. in huius rei confirmationem, illo Exod. teſtimonio. *Cap. 18.* Eſto tu populo in his, quæ ad Deum pertinent, vt oſtendas populo cæremonias, & ritum colendi, viamq; per quam ingredi debeant. Prouide autem de omni plebe viros ſapientes, qui iudicent populum omni tempore. Quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo iudicent. Si hoc feceris, implebis imperium Domini: Quibus auditis Moyſes fecit omnia, quę Ietro ſuggeſſerat. Quod ſi Ietro conſilium & optimum fuiſſe conſtat, & Synagogæ maximè neceſſarium. vt vnus eſſet ſummus iudex, ad quem maiores cauſę & quęſtiones referrẽtur, nullo pacto veriſimile fit, Chriſto domino huiuſmodi conſilium defuiſſe, quod eccleſiæ erat ſimiliter neceſſarium. Non ergo Petro ſolùm ea poteſtas collata eſt à Domino, ſed ad poſteros quoque tranſijt, niſi Deus maiorem ſynagogæ curam habuerit, quam eccleſiæ. Confirmat

eam

eam rem vel maximè alterum legis veteris teſtimonium, quo vſus eſt Innocentius tertius, cap. Per venerabilem, qui filij ſunt legitimi. Si difficile, inquit, & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris, & iudicum intra portas tuas videris verba variari, ſurge & aſcende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Et facies quæcunque dixerint, qui præſunt loco, quem elegerit Dominus: & docuerint te iuxta legem eius, ſequerisq; ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Qui autem ſuperbierit, nolēs obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. In quibus verbis illud primum aduertendum eſt, non quaſlibet cauſas ad metropolitanum iudicem ſummumque ſacerdotem eſſe referendas, ſed difficiliores, quàm vt minorum iudicum auctoritate abſolui poſſent. Deinde & illud admonendum, ſupremum illud tribunal, à cuius ſententia iuxta legis normam, nulla prorſus erat appellatio, ſenatum ſuum habuiſſe quidem Leuitarum & ſacerdotum, ſed vnum eſſe primum iudicem, ſummumque vnum ſacerdotem, qui in ſententia ferenda, vel ſolus ſignificatur habere auctoritatem. Qui autem ſuperbierit, inquit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat, vel præſidenti ad miniſtrandum, vt ſeptuaginta tranſtulerunt. Et rurſum: Ex decreto iudicis morietur homo ille. Non ait, Sacerdotum & iudicum: ſed, Sacerdotis & iudicis. Nec illud prætereundum, quòd non iubet Dominus, concilum ex tota ſynagoga congregari, ſed conciliū adhiberi iubet ſacerdotum & Leuitarum, qui ſenatus loco ſummo ſacerdoti in ciuitate matricia ſemper adeſſent. Quia enim in promptu erat, vt id genus quæſtiones & controuerſiæ identidem orientur, paratum, & aditu facile oportebat eſſe tribunal: id quod non eſſet, ſi frequēs cogendum eſſet ex omni ſynagoga concilium, vt vniuerſas controuerſias definirent. Sed ne id quidem negligendum eſt, legislatorem abſolutè præſcribere, vt poſt ſacerdotis præſidentis iudicium omnes ſuis opinionibus cedant, Facies, ait, &c. ſequerisque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram aut ſiniſtram. Nec iniuria id quidem præſcribit legiſlator, quoniam antè, vt ſecuros diſceptātes redderet, fuerat pollicitus, iudicium illius ſenatus, ad quem conſultatio referretur, verum eſſe futurum, Qui indicabunt, inquit, tibi iudicij veritatem. Sed, ait Bucerus, vera erunt hæc, ſi protulerit ſecundum legem. Sic enim habet Moyſes: Facies quæcunque docuerint te iuxta legē eius.

Similis iudiciorū forma Galliæ olim erat vt Cæſar auctor eſt de bello Gallico, lib. 6.

Hic primum, quod isti sæpè contra nos faciunt, reuocare nos libet ad Hebraicam veritatem. Septuaginta quippe hoc modo verterunt : Facies secundum verbum, quod nunciauerint tibi ex loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et custodies valdè, vt facias secundum omnia, quæ sancita fuerint tibi, secundum legem & iuxta iudicium, quod dixerint tibi, facies. Et Sanctes Pagninus ita reddidit : Facies secundum sermonem verbi, quod annunciabunt tibi : & custodies faciendo iuxta omnia, quæ docebunt te. Iuxta sermonem legis, quem docebunt te, & secundum iudicium, quod dicent tibi, facies. Vbi non præcipit Moyses, vt sacerdotibus credant, si iudicârint secundum legem, sed potius, vt quæ sacerdotes docuerint, ea pro lege habeantur. Alioqui si de legis ac religionis controuersia ad senatum recurrentibus hanc ansam liceret arripere, nulla vnquam eiusmodi quæstio finiretur. Semper enim ille locus dubitandi esset reliquus, an sacerdotes proferrent iuxta legem : cuius dubitationis nullus esset iudex institutus. Sed de his disputatum est alio loco satis, vt arbitror, diligenter. Nunc autem id solum agimus, Deum post tempora etiam Moysis, quamdiu synagoga futura erat, instituisse maximi pontificis vnum tribunal summum, è cuius iudicio priuati omnes ciues ac iudices etiam minores penderent.

Iudic. 17. Quid ergo? Moyses prouidit synagogæ, & Christus nō prouidit ecclesiæ? An volumus, vt his diebus non sit iudex in Israel, sed vnusquisq; quod sibi videatur bonum, id & faciat & sentiat? Volumus, inquiunt, Euangelij libertatē. An ne est libertas ciuitati, nullum habere, à quo regatur? Est libertas naui, sine gubernatore vndis ventoq; permitti? libertas ergo erit, vt quidam ait, nullum esse in schola præceptorem, nullum in humano corpore caput, nullam mentem in homine, sed solis cupiditatibus turbari ac misceri omnia, pro libidine. Id verè ne pecudes quidem cuperent, quarum interest pastores habere, à quibus deducantur in pascua, atq; in eis defendantur ab iniuria ferarum. Non itaque, vt ad propositū reuertamur, domus vna sine patrefamiliàs, vna ciuitas sine rectore, ouile vnum sine pastore, vno mortuo Petro relictum est, sed est aliquis, qui illi in regendi ac pascendi oues auctoritate succedat. Quòd si obijcias, ex typo & figura nō sumi idoneū argumentū, memineris, quæ in veteri populo illo quasi deliniata ad illius speciem & ordinem pertinerēt, ea ad speciem ecclesiæ & ordinem referri oportere. Nec nos ex figura argumēntamur & typo, sed à minori ad maius argumentamur, euidenti sanè ratione. Incredibile est enim, synagogam componendis de fide, lege, & religione cōtrouersijs iudicem & senatum Deo auctore habuisse, ecclesiam non habere : præsertim cùm ecclesiæ id sit multò

fit multò etiam magis neceſſariũ. Quæ cùm ex tam varijs nationibus, linguis, ingenijs, inſtitutis emerſerit, neceſſe eſt, vt plures grauioresq; habeat de fide & religione controuerſias. Quas niſi huius Reipúb. princeps valeat componere, eccleſię profectò forma & ſpecies turpiſſima eſt, & ſors multò, quàm ſynagogæ deterior. Sed eccleſiæ ac ſynagogę omiſſa comparatione, ex fine certè præſcribitur auctoritas, quæ principi in vnaquaque ſocietate congruat. Non enim æqua eſt auctoritas cuilibet imperanti: ſed alia patrifamiliàs, alia præfecto, alia regi conuenit: vnicuique verò horum tanta, quanta ad cuiuſque ſocietatis finem neceſſaria erit. Vt eam patrifamiliàs præſtemus auctoritatem neceſſe eſt, quam ad finem domeſtici conuictus neceſſariam eſſe, ratio recta & doctrina præſcripſerit. Quoniam in vna domo eodemque tecto, vbi varia eſt hominum natura, & officium cuiuſque diuerſum, non aliter viui omninò poteſt. Tantam ergo habet ſummus à Chriſto inſtitutus pōtifex in eccleſia auctoritatem, quanta ad continendos Chriſtianæ Reipubl. ciues in fide, religione, officio eſt neceſſaria. Suboriri autem inter nos neceſſum eſt de fide ac religione controuerſias, quibus componendis, ſi nullus eſt à Chriſto datus iudex, ad quē referretur tandem, eiuſmodi queſtio omnis ſine fine eſſet, perpetuaq; diſſenſio, torque tamq; diſſonantes de fide ac religione ſententiæ, quot ſunt in eccleſia, & quàm ſunt diuerſa capita. Quas ob res ſi eccleſiæ vnitatem, charitatem, conſociationem conſeruare oportet: neceſſe eſt profectò, vt vnus ſit relictus à Chriſto princeps, qui non aliter ac Petrus diſſidentium lites, dirimere, ſoluereque quæſtiones poſſit. Videmus enim principi cuiuſque alterius ſocietatis id conuenire, vt ſi inter ſocios aliquæ controuerſiæ oriantur, præſertim, quæ ad finem illius ſocietatis propriè pertineant, dirimere eas valeat, cum adiuncto ſibi ſeniorum prudentiumque conſilio. Atque hæc demum propoſitio tertia definita eſt in concilio Conſtantienſi. Nam 8. ſeſſ. ille error Vuicleffi damnatur, Papa non eſt proximus & immediatus vicarius Chriſti. Et ſeſſ. 15. ſeptimus error damnatus eſt huiuſmodi, Petrus non fuit, nec eſt caput ſanctæ eccleſiæ catholicæ. Et tertius decimus, Papa non eſt manifeſtus & verus ſucceſſor Petri. Et 27. error: Non eſt ſcintilla apparentię, quod oporteat eſſe vnum caput in ſpiritualibus regens eccleſiam, quod ſemper cum ipſa militanti eccleſia conuerſetur & conſeruetur. Et in Bulla Martini quinti eidem concilio præſidentis. Vtrum credat, quod Papa canonicè electus, qui pro tempore fuerit, ſit ſucceſſor B Petri, habens ſupremam poteſtatem in eccleſia Dei. Neq; hoc nouum ſanè fuit. Quin eccleſia ſemper vnum ſummum pontificem, ac totius

Vide Phighiñ li. 2. de eccleſ. Hier. c. 2.

totius ecclesiæ pastorem Petro succedentem agnouit. Quod si reliqua omnis potestas Petro concessa, siue ad remittenda peccata, siue ad quæcunque alia reipubl. Christianæ necessaria munia, non ad Petrum solùm, sed ad successores pertinet: certè, quod dictum est: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt aduersus eam: illud rursum, Tibi dabo claues regni cælorum: Illud item: pasce oues meas: illud denique: Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, ad summos pontifices, qui Petro in ecclesia succedunt, est referendum. Priuilegium quippe in fide non errandi, ob ecclesiæ vtilitatem Petro concessum est. Ideò enim, cùm dixisset Christus, Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua, subdidit protinus: Et tu confirma fratres tuos. Verùm hæc in genere dicta sint, iam in specie, quæ ad hanc controuersiam pertinent, ea euidentius explicabuntur.

CAPVT IV.

In quo ostenditur, quòd Romanus episcopus ille sit, qui Petro in fidei firmitate, & in componendis religionis controuersijs, diuino iure succedat.

SEquitur, vt doceamus Romanam sedem eam esse, vbi Petri & soliditas & auctoritas, Deo auctore, collocata sint. Quod quoniam non hæretici modò impudenter, verum etiam catholici nonnulli imprudenter inficiati sunt, diligentissimè est nobis corroborandum. Tam enim diligenter, etsi minus verè, sed tamen accuratè non modo fundatam, verùm etiam extructam opinionem, non est facilè diruere. Si opinio tamen dicenda est, quæ adeò certis argumentis refelletur. Et quidem hac de re quamuis plura dicta sunt à Caietano, cùm alijs in locis, tum in libello de Romanæ ecclesiæ primatu, quia tamen vel ob styli quasi ingenitam obscuritatem, vel ob id forsitan, quòd minus attentè à plerisque legitur, nihil etiamnum viris doctis & ingeniosis persuasit: oportebit nos de rebus eisdem iterum disputare. Explicabuntur autem hæc fortasse ieiunius, his enim vbertas orationis adhiberi vix potest. Veruntamen de rebus grandioribus, atque ad exponendum difficilibus omne, quod dilucidè dicitur, egregiè & præclarè dicitur. Locum igitur arduum explanaturi, testibus primum id faciemus, quorum audita testimonia locum dubitationi non relinquant. Nolo autem quàm plurimis possum testimonijs lectorem onerare: sed grauissima & apertissima solùm adscribam. Ordiar autem ab ipsis summis Pontificibus, quorum de hac re clara iudicia & certa sunt. Simpliciter autem adscribentur, nc, Inquit & ait, sæpius interponantur.

Ana-

Anacletus in epiſt.1. de oppreſſione epiſcoporum. Difficiliores quæſtiones & maiores cauſę ad ſedem Apoſtolicam referantur: quoniam Apoſtoli hoc ſtatuerũt iuſſione ſaluatoris, vt maiores & difficiles quæſtiones ſemper ad ſedem deferantur Apoſtolicam, ſuper quã Chriſtus vniuerſam conſtruxerit eccleſiam, dicente ipſo ad beatum principem Apoſtolorum: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Et in 3. epiſtola de Patriarchis & primatibus explicat, quidnam per ſedem Apoſtolicam intellexerit in hæc verba: Hæc ſacroſancta Romana & Apoſtolica eccleſia, non ab Apoſtolis, ſed ab ipſo Domino ſaluatore noſtro primatum obtinuit, & eminentiam poteſtatis ſuper vniuerſas eccleſias, ac totum Chriſtiani populi gregem aſſecuta eſt, ſicut ipſe beato Petro Apoſtolo dixit: Tu es Petrus, &c. *22. diſt. c. ſacroſanct.*

Euariſtus. Ad ſedem Apoſtolicam tanquam ad caput ſunt dubia referenda. Id verò dixit Euariſtus epiſcopis Aphricanæ regionis, cùm illum de fidei quæſtione cõſulerent. Dixit etiam eos in hoc normam patrum ſecutos. Ab ineunte igitur eccleſia Romanus pontifex magiſter fidei eſt agnitus. Quod erat Petri proprium munus.

Alexander huius nominis primus in epiſt. ad omnes orthodoxos. Huius ſanctæ & Apoſtolicæ ſedis apici ſummarum diſpoſitiones cauſarum, & omnium negotia eccleſiarum ab ipſo Domino tradita ſunt, quaſi capiti. Probat verò hoc eodẽ Matt. teſtimonio: Tu es Petrus, &c.

Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias, & Eleutherius ad eaſdẽ affirmãt, à ſanctis Apoſtolis eſſe inſtitutum, vt epiſcoporum iudicia, ad ſedem Apoſtolicam referantur. Scilicet, quia maiores eccleſiæ cauſæ, &c.

Pius primus in epiſt. ad omnes eccleſias. Hãc ſanctam ſedem Apoſtolicam omnium eccleſiarum caput Dominus eſſe præcepit, dicens principi Apoſtolorum Petro: Tu es Petrus, &c.

Victor in epiſt. ad Theophilum, ad Romanum epiſcopum, epiſcoporum omnium cauſas ab Apoſtolorum tempore pertinere definit. Probatque illo teſtimonio. Quæcunque ligaueris, &c. Citat etiam in hoc inſtitutum Apoſtolorum, in quo Romana ſedes vocatur vniuerſalis Apoſtolica eccleſia. Eundem quoque Apoſtolicũ canonem nomine eccleſiæ refert in hoc ipſum Sixtus 2.

Zepherinus in epiſtola ad epiſcopos Sicilianos. Maiores eccleſiæ cauſæ à ſede Apoſtolica, & non ab alia, ſicut Apoſtoli ſtatuerunt, ſunt terminandæ, iuxta illud: Quæcunque ligaueris, &c.

Marcel-

Digitized by Google

Marcellus ad epiſcopos Antiochenæ prouincię, idem confirmat ex illo: Tu es Petrus, &c. Aſſerit etiam ex diuina iuſſione, & Apoſtolorum traditione ad eccleſiam Rom. tanquam ad caput, referenda maiora eccleſiæ negotia.

Euſebius ad epiſcopos Campaniæ & Tuſciæ, cum affirmaſſet Rom. eccleſiam Petri priuilegio eſſe donatam, ſubijcit: Prima ſalus eſt, rectè fidei regulas cuſtodire, & à conſtitutis patrum nullatenus deuiare. Nec poteſt Domini noſtri prætermitti ſententia, dicentis: Tu es Petrus, &c. Et hæc, quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus. Quia in ſede Apoſtolica extra maculam ſemper eſt catholica ſeruata religio.

Melchiades in epiſt. ad Hiſpaniarum epiſcopos. Priuilegium epiſcopos iudicandi, Dominus beato clauigero Petro ſua vice ſolum modò commiſit. Quod eius prærogatiuum ſuæ concedit ſedi futuris hæreditādum temporibus. Quod vtiq; priuilegium à temporibus Apoſtolorū ſtatutum eſt ſeruare: & illæſum manet vſque in hodiernū diem: Ne quando membra à ſuo diſcrepent capite, & ſchiſmata oriantur.

Marcus ad Athanaſium. Sancta Romana eccleſia, quæ ſemper immaculata manſit, & Domino prouidente, & beato Petro Apoſtolo opem ferente, in futuro manebit ſine vlla hæreticorum inſultatione firma & immobilis. Hæc Apoſtolorum viua traditio. Hæc ſancta & apoſtolica mater omnium eccleſiarum Chriſti eccleſia, quę per omnipotentis Dei gratiam, à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, ſed illibata finetenus manet, ſecundum ipſius domini pollicitationem: Ego pro te rogaui, Petre, vt non deficiat fides tua. Quo eodem teſtimonio probat idem Lucius ad conſulta. epiſcoporum Gallorum & Hiſpanorum: & Felix ad Benignum.

Iulius in epiſt. ad orientales epiſcopos. Conciliorum conuocandorum iura & maiores cauſas ad ſedem Apoſtolicam euangelicis apoſtolicisq; inſtitutis referri oportet. Id à ſanctis Apoſtolis & ſucceſſoribus eorum: id à Nicæna ſynodo definitū eſt. Affert verò hic pontifex ad illud confirmandum, teſtimonium Chriſti à cæteris repetitum: Tu es Petrus, &c. illam quoque rationem, ne membra à ſuo capite diſſideant.

Idem quoque Iulius in epiſtola ad epiſcopos congregatos Antiochiæ. Sanctam Romanam eccleſiam & Apoſtolicam ipſe Dominus decenter alloquutus eſt, inquiens: Tu es Petrus, &c. Habet enim poteſtatem ſingulari priuilegio ſibi conceſſam, & Domini ore ſacrata atque deſuper exaltata eſt. Et ſicut beatus Petrus primus fuit apoſtolorū omnium, ita & hæc eccleſia ſuo nomine cōſecrata Domino inſtituēte prima & caput eſt cæterarum,

Digitized by Google

tum, vt ad eam, quasi ad matrem & apicem omnium, maiores ecclesiæ causæ referantur. Astruit verò in Nicæna synodo esse definitũ, non debere præter sententiam Romani pontificis vllo modo aut cõcilia celebrari, aut episcopos damnari: cui maiora ecclesiarum negotia ab ipso domino speciali priuilegio tradita sunt. Citat verò in huius rei confirmationem 18. caput Nicæni concilij in hæc verba: Omnes episcopi in grauioribus causis liberè apostolicam appellent sedem, atq; ad eam quasi ad matrem cõfugiant: cuius dispositioni omnes maiores ecclesiasticas causas antiqua apostolorum auctoritas reseruauit. Citat rursum 19. caput eiusmodi Nicæni concilij in hæc verba: Quanquam accusati pontificis causam comprouincialibus episcopis scrutari liceat, non tamen inconsulto Romano pontifice definire: cùm beato Petro Apostolo, non ab alio, quàm ab ipso Domino dictum sit: Quæcunque ligaueris super terram, &c. En Nicænum concilium nõ obscurè, quæ potestas beato Petro à Domino data est, eam in Romanum pontificem asserit esse transmissam. Nec obstat sanè, quod hæc capitula in nostris nunc exemplarib. non habentur. Tum, quoniam Iulius ipse sub graui iuramento testatur, ea in scrinio Romanæ sedis haberi. Fuit autem Iulius huius nominis primus, qui hoc testimonium perhibet, vir integra & incorrupta fide. Tum, quoniam aduersus eos scribebat epistolam, quorum plerique Nicæno concilio ipsi interfuerunt: nec vllo pacto fieri potest verò simile, quòd canones ijs obiecerit, qui facilè probare possent fuisse à pontifice confictos. Tum, quoniam id etiam testantur Athanasius & pontifices Aegyptiorum, Tebaidis & Libiæ in epistola ad Felicem, qui concilio quoque eidem præsentes fuerunt. Scimus, inquiunt, in Nicæna magna synodo ab omnibus concorditer esse roboratum, non debere absque Romani pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopos damnari. Tradunt autem in eadem epistola eiusmodi capitula, & alia plura necessaria ab hæreticis incensa, nobisque sublata. Eundem item canonem nomine Niceni concilij, protulerunt in sexta synodo Carthaginensi Faustinus, Philippus, & Asellius, Apostolicæ sedis legati ex literis Zozimi Rom. pontificis. Testatur etiam Athanasius in epistola ad Marcum papam, fuisse 70. capitula Nicæni concilij, id quod Marcus ipse eidem rescribens plane confirmat. Et Felix papa in epistola ad episcopos Aegyptios, queritur, ea capitula, de quibus nunc agimus, hæreticos expunxisse. Sed & Pelagius 17. distin. ca. Multis id quod nos probare nitimur, dicit sanctam synodum statuisse, Nicenam videlicet intelligens. Quod expressit Innocent. 1. ad Victricium seu Victorinum cap. tertio, & Leo ad Theodo-

Vide totã epistolam, in qua Roman. epis. caput omniũ dicitur & doctor orthodoxæ doctrinæ.

36. dist. c. septuagin.

Theodoſium Iuniorem. Non ergo dubitari poteſt, quin noſtra hæc ſententia fuerit à Nicæno concilio definita, quēadmodum Iulius pontifex aſſeuerauit.

Damaſus ad trium conciliorum Aphricanorum Epiſcopos. Summas cauſarum definiri abſq; Rom. ſedis auctoritate non licet. Synodumque ſine eius auctoritate fieri, non eſt catholicum. Nec vlla concilia rata leguntur, quæ non ſunt fulta apoſtolica auctoritate. Eſt enim firmamentum à Deo fixum & immobile omnium epiſcoporum, Apoſtolica ſedes & vertex eccleſiarum: ſupra quam Chriſtus vniuerſalē conſtruxit eccleſiam, ait enim: Tu es Petrus, &c. Vide eundem quoque in epiſtola ad Proſperum, & cæteros Numidiæ orthodoxos epiſcopos.

Innocentius primus in epiſtolis ad cōcilia duo Carthaginenſe & Mileuitanum. Congruè Apoſtolicæ ſedis arcana conſulitis antiquæ regulæ formam ſecuti, quam toto ſemper ab orbe noſtis eſſe ſeruatam, præſertim quoties ratio fidei ventilatur. Breuiter, quoniam omniū verba referre moleſtiſſimum eſſet, idem omninò confirmant Leo epiſt. 54. ad Anaſtaſium, & epiſt. 67. ad epiſcopos Viennenſis prouinciæ, Gelaſius ad Anaſtaſium Auguſtum, & in decretis, quæ cum 70. epiſcopis tulit, & in epiſtola ad epiſcopos Dardaniæ, Vigilius in decretis ſuis cap. vlt. Pelagius 2. ad epiſcopos, qui conuenerant in ciuitatem Conſtantinopolitanam, D. Gregorius in epiſt. ad Auguſt. Anglorum epiſcopum, alijque multi pontifices, quorum teſtimonia habes 12. diſt. & 17. & 19. & 20. & 21. & 22. & 80. diſt. cap. vltes, & 96. diſt. ca. benè. Et 24. qu. 1, per multa capita, & 25. quæſt. 1. & de electione. capit. Significaſti, & de Priuileg. capit. Antiqua, & de Baptiſ. cap. Maiores, & de elect. in 6. cap. Fundamenta, & in Extrauag. Vnam ſanctam. Quam extrauagantem renouauit, & approbauit concil. Lateranenſe ſub Leone decimo.

19. d. c. ita Dominus.

Cùm ergo omnes epiſcopi, Petro in eccleſiæ Romanæ ſede ſuccedentes, vnanimi conſenſione aſſeruerint, fidei ſoliditatem Petro collatam, ad Romanos pontifices, tanquam ad legitimos ſucceſſores, pertinere, certè ſi Irenæi Canon verus eſt, qui hoc negauerit, eccleſiæ auctoritatem ipſe negat. Quæ cauſa idonea fuit, vt ſi quæ eccleſiæ à Romana ſede defecerint, non aliter à ſummis pōtificibus ad vnionem eccleſiaſticam fuerint receptæ, quàm ſub huiuſmodi confeſſionis forma.

Li. 2. cont. Valent.

Prima ſalus eſt rectæ fidei regulam cuſtodire, & à conſtitutis patrum nullatenus deuiare. Et quia non poteſt Domini noſtri Ieſu Chriſti prætermitti ſententia dicentis: Tu es Petrus & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam, & hæc quæ dicta ſunt, rerum probantur effectibus, quia in ſede apoſtolica extra

maculam

maculam ſemper eſt catholica ſeruata religio: anathematizamus omnes, qui cõtra ſanctam Rom. & apoſtolicam eccleſiam ſuas erigunt ceruices, ſequentes in omnibus apoſtolicam ſedem, in qua eſt integra & vera Chriſtianæ religionis & perfecta ſoliditas: Profitemurque ſequeſtratos à communione eccleſiæ Catholicæ, id eſt, non conſentientes ſedi apoſtolicæ eoſum nomina inter ſacra recitanda non eſſe myſteria, qui videlicet ſanctæ Rom. & Apoſtol. eccleſię priuilegia caſſare nituntur. Hanc confeſſionis normam præſcripſit Bonifacius 2. in epiſt. ad Eulalium Carthaginenſ. epiſcopum, hanc Ioannes Conſtantinop. epiſcopus fecit, cum eccleſia Conſtantinopolitana Romanæ, à qua Acatio auctore defecerat, vniretur. Eandem Hormiſda Papa ad epiſcopos Hiſpaniæ miſit, vt ſi qui ex ſciſmate venientes eccleſiaſticam communionem ab eis expoſcerent, ſecundum illam profeſſionis formam admitterentur. Hanc denique Adrianus Papa dedit ad 8. ſynodum generalem. Satis igitur perſuaſum eſſe debet, niſi valdè ſumus pertinaces, in Romana ſede Petri auctoritatem & firmitatem eſſe ſitam.

CAPVT V.

Vbi concluſio eadem oſtenditur ſanctorum veterum teſtimonijs manifeſtis.

NEc verò audiendi ſunt illi, qui reprehendunt & irrident, quòd eorum hic teſtimonia referamus, quorũ tanquam in propria cauſa iudicium merito & optimo iure detractare aduerſarij poſſunt. Non enim pontificum Romanorum cauſa iſthæc propria, ſed eccleſiæ gentiumque omnium communis. Atque in ijs teſtibus quidam Latini erant, alij Græci, partim Hiſpani, partim Aphricani, partim Galli & Germani, quibus ferè hominibus eccleſiæ Rom. cauſa non ſolùm propria non erat, ſed erat etiam aliena. Fuerunt quoque in his viri plurimi adeò graues integrique doctrina, vita, moribus, vt eorum fides ſuſpecta eſſe nec debeat, nec verò poſſit. Accedit, quod nonnulli ex his vel Apoſtolorum fuêre diſcipuli, vel illi certè ſeculo proximi, cui nullam fictionis notam inurere, niſi impijs, & perfrictæ frontis hominibus permiſſum eſt. Sed ne vllus tergiuerſandi locus relinquatur, libet quoque ſanctorum veterum, qui Romani pontifices non fuêre, teſtimonijs vti. Nam ij cauſam cur aut ignorarent, aut fingerent, nullam profectò habuerunt. Irenæus lib. 3. aduerſus hęret. cap. 3. Sed quoniam omnium eccleſiarum numerare ſucceſſiones valdè longum eſt: maximæ & antiquiſſimæ, & omnib. cognitæ, à glorioſiſſimis duobus A-

poſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ eccleſiæ, eam quã habet ab Apoſtolis traditionem & annunciatam hominibus fidem, peruenientem vſque ad nos, indicantes confundimus omnes eos, qui præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim eccleſiam propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis traditio. Hactenus Irenæus. Qua re perſuaſus Auguſtinus contra epiſtolam Manichæi, cap. 4. Multa ſunt, ait, quæ in eccleſiæ gremio me iuſtiſſimè tenent. Tenet ab ipſa ſede apoſtoli Petri, cui paſcẽdas oues ſuas Dominus commendauit, vſque ad præſentem epiſcopatum, ſacerdotũ ſucceſſio. Hanc etiam apoſtolicam cathedram & principatum in Romana eccleſia agnoſcit idem Auguſtinus in epiſt. 162. ad Glorium & Eleuſium, & in epiſt. 106. ad Paulinũ, & in Ioan. tract. 56. & lib. 2. contra Pelag. & Celeſt. & lib. 2. contra Donatiſt. cap. 1.

2. q 7. ca. Puto. 24. qu 1. cap. Pudenda. Cyprianus lib. 1. epiſt. in epiſtola ad Cornelium, & lib. 4. in epiſt. ad Pupianum, & in tract. de ſimpl. prælat. eãdem ſentẽtiam apertiſſimè tenet.

24. q 1. c. Loquitur Dominus. & 93. d. cap. Qui cathedrã. 24. q. 1. c. quæ dignior. & 22. q 2. c. Omnes. Ambroſius quoque eiuſdem rei teſtis eſt clarus, in lib. de exceſſu fratris ſui Satyr. ca. 7 & ſerm. 47. de fide Petri.

Cyrillus apud D. Thom. in libello contra errores Græcorum multo euidentiùs, quàm auctores cæteri huic veritati teſtimonium perhibet. Nec mireris, quod in libris Theſaur. è quibus illa à D. Thom. referuntur, ea nunc reperire non licet. Detruncârunt enim hæretici librum illum, & quæ in eo ad Rom. pontificis auctoritatem pertinebant, hæc eraſerunt omnia. Quod idem in commentarijs Theophilacti ſuper Ioann. hæreticos feciſſe, à viris hodie catholicis & deprehenſum & patefactum eſt. Quanquam non omnes libri Theſaur. latini facti ſunt. Nam in ſynodo 6. citatur 32. liber, qui nobis non eſt redditus.

Ioan. 12. Maximum quoque refert D. Thom. eandem ſententiam non aſſerentem modò, verùm etiam eo argumento confirmantem, quòd Paulus apoſtolus ad Petri magiſterium venit, formam videlicet futuris præſtans, vt ad Petri ſucceſſores Romanos pontifices ſimili cauſa recurrerent.

Hieronymus inſuper in epiſtola ad Damaſum de nomine Hypoſt. ſis, huius rei teſtis locupletiſſimus eſt. Cuius verba refulſit Gratianus 24. quæſtione prima, capit. Quoniam vetuſto. Nam quod ea cauſa, & quæſt. cap. Hæc eſt fides, refertur, ex explanatione Symboli ad Damaſum, cõſultò præterco: quoniam Eraſmus eam epiſtolam Hieronymi eſſe negat. Sed bene habet, quòd illa ad Damaſum de nomine hypoſtaſis Hieronymi ſine contro-

controuersia est. Adde, quod lib.1.apolog.aduersus Ruffinum, pro eodem habet,quempiam Romanam fidem tenere & catholicum esse.

Bernardus quoque à nobis facit in epist. 131. ad Mediolanenses, & 166. ad Innocentium, & 189. ad eundem, & 237. ad Eugenium, & 242. ad Romanos. Referrem alios, nisi hi satis abunde essent ad eius rei faciendam fidem. Quid enim? tot tantorumque patrum consentiens, conspirans, continuataque sententia, quem non coget ea, quæ dicuntur, comprobare? Præterquam quòd ea sentiunt, quæ sanctarum etiam synodorum testimonia confirmant, id quod cap. sequenti demonstrabitur.

CAPVT VI.

Vbi conciliorum clarissima testimonia referuntur, quibus ecclesiæ Romanæ vis & auctoritas comprobatur.

His duobus capitibus superioribus nec summorum omnium verba pontificum,nec veterum sanctorum adscripsimus; ne longior atque adeò molestior fieret oratio: Tantùm loca indicauimus, quæ quum videat lector,tum planè intelligat, nihil nos obscurum, nihil ineptum,aut quod ad rem non faceret, attulisse. Nunc synodica hac de re non iudicia solum,*sed* verba quoque referemus: vt aduersarij nube etiam horum testium grauius opprimantur.

Primum igitur sit concilij Nicæni testimonium, quod quoniam capite quarto adscriptum est, non est operæpretium hic resumere.

Alterum sit concilij Chalcedonensis, quod retulit D. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, in hæc verba: Veneramur secundũ scripturas & canonum definitionem, sanctissimum antiquæ Romæ episcopum, primum esse & maximum episcoporum. Et infra: Si quis episcopus prædicatur infamis, liberam habeat sentẽtiam appellandi ad beatissimum episcopum antiquæ Romæ: quia habemus Petrum petram refugii, & ipsi soli libera potestate loco Dei sit ius discernendi, secundũ clauem à Domino sibi datas: & omnia ab eo definita teneantur, tanquam a vicario apostolici throni. Ac re vera in huius synodi act. 3. Leo dicitur Apostolicum gubernare thronum, & sedes Romana caput omnium ecclesiarum. Et act.2. cum esset lecta epist. Leonis, Patres clamauerunt, anathema, qui ita non credit: Petrus per Leonem locutus est. Et in actio.3.Romanum episcopum dominum nostrum vocant, eiq; acclamantes apostolicum

& vniuerſalem appellant: & eius doctrinam, vt beati Petri amplectuntur, atque vniuerſa concilij dogmata optant ſedis Apoſtolicæ auctoritate cõfirmari. Et cum Leo Dioſcorum condemnâſſet, ſynodus ait, Sanctiſſimus archiepiſcopus magnæ Romæ vnà cum ter beatiſſimo Petro, qui eſt petra & crepido Catholicæ eccleſiæ, & ille, qui eſt rectæ fidei fundamentum, nudauit eum epiſcopatus dignitate. Et in epiſtola ſynodali ad Leonem gratulantur patres, quòd tantum antiſtitem apoſtolicæ ſedi, vnde religionis noſtræ fons & origo manat, Dominus dederit. Atque hæc in concil. Chalcedon. quidem, ea verò, quæ diuus Thomas refert in huius temporis exemplaribus non habentur. Sed ab hæreticis eraſa Gregorius queritur, lib.5.epiſt.14.ad Narſem comitem.

Tertium teſtimonium extat in ſynodo quinta generali, apud Conſtantinopolim celebrata. In ſententia ſiquidem illa, quam contra Anthymum pronunciauit Mennas Conſtantinopol.archiepiſcopus, cui videlicet omnes concilij patres ſubſcripſerũt, hæc verba ipſe idem Mennas adiecit: Nos apoſtolicam ſedem ſequimur, & obedimus, ſicut charitas veſtra ſcit, & ipſius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipſa, & nos condemnamus. Synodus ergo quinta generalis, Mennæ iudicio ſubſcribens, apoſtolicæ ſedis decreta tanquam certa amplectitur. Non enim aliter eos in vniuerſum Catholicos haberet, qui Romanæ apoſtolicæque fidei communicâſſent, nec illos damnaret omnes, quos apoſtolica ſedes damnaſſet.

Aliud teſtimonium grauiſſimum habes, in ſexta ſynodo generali, actione quarta. Vbi ſcribitur profeſſio fidei, quam Agatho Romanus epiſcopus ad concilium miſit. Quam etiam repetit Agatho idem in ſuggeſtione ſynodica, ſic enim ibi appellatur, cui innumerabiles epiſcopi ſubſcripſerunt. Atque hæc ſuggeſtio, ne quis calumnietur, probata eſt ab omnibus concilij patribus, actione 8. 13. & 17. Verba autem profeſſionis ſynodicæ hoc modo habent: Beati Apoſtoli adnitente præſidio, hæc Apoſtolica eius eccleſia, nunquam à via veritatis in qualibet erroris parte deflexa eſt. Huius auctoritatem, vtpotè Apoſtolorum omnium principis, ſemper omnis catholica Chriſti eccleſia, & vniuerſales ſynodi fideliter amplectentes in cunctis ſecutæ ſunt: omnesque venerabiles patres Apoſtolicam eius doctrinam ſunt amplexi, per quam & probatiſſima Chriſti luminaria claruerũt, quam & ſancti doctores orthodoxi venerati & ſecuti ſunt: hæretici autem falſis criminationibus ac derogationum odijs inſecuti. Hæc enim Apoſtolica Chriſti eccleſia per Dei gratiam a trami-

Digitized by Google

à tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata ſuccubuit: ſed vt ab exordio Chriſtianæ fidei percepit ab auctoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata finetenus permanet: ſecundum ipſius Domini ſaluatoris diuinam pollicitationem, Petre, Petre, ecce Sathan expetiuit vos, &c. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Et tu confirma fratres tuos. Quod apoſtolicos pontifices, meos prædeceſſores, confidenter feciſſe ſemper eſt cognitum. Hactenus Agatho Rom. epiſcopus. Et actione 18. ipſa ſynodus apertè profitetur, Romanum epiſcop. Agathonem ſucceſſorem eſſe in ſede principis Apoſtolorum.

In ſeptima etiam ſynodo generali act. 2. lecta eſt epiſtola ſynodica Adriani primi, qua definit eccleſiam Roman. caput eſſe omnium eccleſiarum. Recepta verò epiſtola eſt atque probata à concilio generali, vt pater ead. act. 2.

In octaua quoque ſynodo generali habetur libellus Adriani huius nominis ſecundi, ab ipſa ſynodo acceptus & confirmatus, qui illam fidei confeſſionem continet, quam in capitis quarti fine poſuimus. Patres verò huius 8. ſynodi, Romani pontificis doctrinæ in hæc verba cõſentiunt. Sequentes in omnibus Apoſtolicam ſedem ſperamus, vt in vna communione, quam ſedes Apoſtolica prædicat, eſſe mereamur: in qua eſt vera & integra Chriſtianæ religionis ſoliditas. Quare non conſentientes ſedi apoſtolicæ, eorum nomina inter ſacra myſteria non ſunt recitanda. Hactenus patres. In eadem rurſum ſynodo approbata eſt epiſt. Ignatij Conſtantinop. Patriarchę ad Adrianum, vbi eadem hæc res apertè docetur. Approbatus quoque eſt libellus eccleſiæ Romanæ, & ſynodus item Nicolai, in quibus eadē doctrina eſt. Sed & in poſtrema ſeſſione canone 21. Romanā ſedem vocat ſynodus ſedem Petri principis Apoſtolorum.

Hũc ſcili cet in mo. dũ refert Turrecre. matal. l. 2. ca. 109. Acti. 1. ſy. nod. 8.

Synodus Romana inſuper ſub Symmacho aſſentitur, Romanæ ſedis præſulem, meritò beati Petri Apoſtoli per vniuerſum orbem primatum obtinere ſacerdotij, & ſtatutis ſynodalibus ſolere tribuere firmitatem.

96. d. cap. Bene.

Prætereà, ſynodus alia vniuerſalis, cui Nicolaus præſidet: Si quis, ait, dogmata, vel decreta pro catholica fide aut eccleſiaſtica diſciplina, à ſedis apoſtolicæ præſule promulgata contempſerit; anathema ſit. Quam ferè ſententiam Lucius 3. accepit cap. Ad abolendam: de hæreticis.

25. q 2. c. Si quis.

Leo quoque huius nominis nonus in epiſto. Synodica ad Petrum Antiochenum patriarcham aſtruit, ſanctam Romanam & Apoſtolicam eccleſiam caput eſſe omniũ eccleſiarum, ad quam maiores cauſas eſſe referendas. Concilia, inquit, omnia, & ſan-

Digitized by Google

De summa Trin. c. Damnamus.

ſanctus ſanctorum, rex regum confirmant. Prætereà, concilium Lateran. ſub Innoc. 3. ſic habet: Noluimus quicquam abbati Ioachim derogari, cùm omnia ſcripta ſua aſſignari mandauerit, apoſtolicæ ſedis iudicio approbanda, vel etiam corrigenda, firmiter confitens ſe illam fidem tenere, quam Romana tenet eccleſia, quæ diſponente domino cunctorum fidelium mater eſt & magiſtra. Quod idem concilium Lugdunenſe ſub Gregorio docuit. Ex domini itaque inſtitutione Romana eccleſia fidelium magiſtra eſt, ac proinde Romanus epiſcopus Petro ſuccedit in eccleſiæ magiſterio. Idem tradit concilium Lugdunenſe ſub Innoc. Idemq; omninò tradit concil. Trident. ſeſſ. 7. in hæc verba: Si quis dixerit, in eccleſia Romana, quæ omniū eccleſiarum mater eſt & magiſtra, non eſſe veram de baptiſmi ſacramento doctrinam; Anathema ſit.

De summa Trin. in 6.

De homil. ca. vinea. in 6.

c. Vbi periculum. de elect. in 6. Clem. vnica de sum. Trin.

Concilium verò Lugdunenſe ſub Gregorio dicit Romanum pontificem eſſe vicarium Ieſu Chriſti, ſucceſſorem Petri, rectorem eccleſiæ vniuerſalis.

At concilium Viennenſe ſub Clemente aſſerit, dubia fidei declarare ad ſedem Apoſtolicam duntaxat pertinere.

Prætereà, patres concilij Florentini, Definimus (inquiunt) ſanctam Apoſtolicam ſedem, & Romanum pontificem in vniuerſum orbem tenere primatum: & ipſum pontificem Romanum ſucceſſorem eſſe B. Petri principis Apoſtolorum, & verum Chriſti vicarium, totiusque eccleſiæ caput, & omnium Chriſtianorum patrem ac doctorem exiſtere: & ipſi in B. Petro paſcendi & gubernandi vniuerſalem eccleſiam, à Domino noſtro Ieſu Chriſto plenam poteſtatem traditam eſſe: ſicut in geſtis œcumenicorum conciliorum continetur. Hactenus concilium Florentinum. Sed conciliorum teſtimonia ſatis multa retulimus, rationibus modò Theologicis ea, quæ poſuimus, corroboranda ſunt: idque magis Romanum pontificem, cùm de fide iudicat, errare non poſſe.

CAPVT VII.

Rationibus Theologiæ probat, Romanum Pontificem fidei controuerſijs finiendis errare non poſſe.

ROmanum pontificem in Petri locum, fidem, auctoritatemq; ſuccedere, eccleſia ab Apoſtolorū tempore ſemper agnouit. Quod, quoniam totius orbis conſenſione vluq; firmatum erat, ne Ariani quidem negare potuerunt, vt Sozomenus lib. 4. hiſtor. trip. ca. 15. & 16. prodidit. Ad Romanam porrò ſedem epiſcopos eccleſiarum in cauſis quibusque grauiſſimis prouocaſſe, ab illius ore fideles, fidei ſemper oracula petiiſſe, illius

Digitized by Google

ſtirus iudicium catholicos omnes in religionis controuerſijs expectaſſe, illius denique & vim & auctoritatem ſacra omnia efflagitaſſe concilia, adeò certum & manifeſtum eſt, vt ſim ego ineptus, ſi velim oſtendere. Quibus ex rebus, quoniam negari non poſſunt, conflatur & efficitur id, quòd quærimus argumentum, quo ex multis magnisque haud facile quis dixerit aliud, aut euidentius, aut certius. Si enim legum Chriſti interpres nullus ſanior eſt, quàm perpetuus eccleſiæ vſus, eccleſia verò in fidei religionisque quæſtione ac cæteris grauiſſimis controuerſijs nõ ad Antiochenum, Alexandrinum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Mediolanenſem, Pariſienſem, Colonienſem, Toletanum, aut Bracharenſem epiſcopos, ſed ad Romanum omni ſemper ætate recurrit: quis dubitet, hunc eſſe, quem vt ſucceſſorem Petri, ita quoque doctrinæ Apoſtolicæ magiſtrum quæſtionũq; de fide iudicem habemus? Nam ſi aliquem eiuſmodi poſt Petrum, eccleſia inſtituenda atque in veritate continenda reliquit Chriſtus, nimirum aut hic eſt, aut nullus eſt. Quippè cum de aliarum eccleſiarum epiſcopis nulla quæſtio ſit, quin non fuerint loco Petri, vniuerſalis eccleſiæ doctores paſtoreſque à Deo dati. Romanus igitur epiſcopus, eccleſiæ vſu interpretante, ille eſt, cui Dominus in Petro ait, Super hanc petram ædificabo eccleſiam meam: &, Tibi dabo claues regni cęlorum: &, Quodcunq; ſolueris; &c. ac rurſum, Paſce oues meas: & iterum, Ego rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu confirma fratres tuos.

Quid? quod ipſo etiam rerum experimento comperimus, Chriſti de Petro & ſucceſſoribus vaticinia in eccleſia Romana manifeſtius impleri? Hanc enim conſtat, fixam & immobilem, orbe etiam toti illam machinarum genere quatiente, in fide & auctoritate Petri permanſiſſe. Et cùm cæteras Apoſtolorum eccleſias, vel ab infidelibus occupatas, ſine fidei veſtigio, vel ab hęreticis aliquando affectas viderimus: at aduerſum hanc vnã Romanam ſedem, nec Pagani, nec hæretici præualere potuerunt. Pugnatum eſt ſiquidem vehementer, non à Græcis ſolùm, ſed ab alijs pleriſque totius orbis epiſcopis, vt Romanæ eccleſiæ priuilegium labefactaretur. Atque habebant pro ſe illi quidem & imperatorum arma, & maiorem eccleſiarum numerum: nunquam tamen efficere potuerunt, vt vni Romani pontificis poteſtatem abrogarent, aut in alium trãsferrent epiſcopum. Quinimò, qui à Romana quidem ſede defecerunt, hi ſchiſmatici ſemper in eccleſia ſunt habiti: qui vero huius ſedis de fide iudicia detrectarunt, hæretici. Quæ profecto omnia ſatis oſtendunt, non humano, ſed diuino decreto eccleſiam Romanam, & cæteris eſſe præpoſitam, & Petri priuilegia iure ſibi ſuo vendicaſſe,

Digitized by Google

dicasse,& eam demum petram esse,supra quam Christus vniuersalem construxit ecclesiam, aduersus quam portæ inferi prævalere non possunt.Quod ni ita esset,qui potuisset ecclesia Romana tot tamq; magnis principibus repugnantibus,tam multis hæreticis contradicentibus, tam varijs ecclesijs defectionem molientibus,obsistere?Quòd si commentitia vanaque opinione hoc Romani episcopi priuilegium Theologi asseruissent , non tam stabilis sententia permaneret,nec confirmaretur diuturnitate tẽporis, nec vna cum seculis ætatibusque hominum inueteresset. Etenim videmus opiniones fictas atque vanas , viris præsertim eruditis aduersantibus, diuturnitate extabuisse . Opinionum enim commenta delet dies,fidei iudicia confirmat . Adde, quod Apostolicarum traditionum synceritas non posset ad nos vsque seruari , alias ecclesias hæreticis episcopis toties occupantibus, nisi vna sedes Apostolica,inter tot orbis tumultus, fixa intemerataque consisteret , Ad hæc cum concilia,& prouincialia & generalia, sine Romani pontificis auctoritate nonnunquam erranerint , nonnunquam autem , si Romani episcopi auctoritate firmata sunt , satis persuasum esse debet , conciliorum atque adeò totius ecclesiæ firmitatem à Romano pontifice deriuari. De quo,quoniam in loco superiore multa diximus, illinc lector assumet , quæ ad huius argumenti explicationem pertinebunt. Atque si definienda fidei quæstione Romanus episcopus errare posset , redditur statim incerta nobis multarum hæresum condemnatio : pleræque enim non sunt damnatæ per generalis concilij , sed Romanæ ecclesiæ iudicium & decretum.

Præterea,si inter patres concilij est controuersia, vel de intellectu sacrarum literarum , vel vno quolibet libro,an canonicus sit,nec ne,vel de alia huius generis quæstione, ad hanc litem cõponendam iudicem ponere necesse est,cuius tamen,si errare possit,incertum iudicium erit . Iudex autem inter patres concilij dissidentes nullus in ecclesia , nisi Romanus episcopus est agnitus.

Præterea, ecclesiæ consuetudo hoc manifestè declarat. Nunquam enim admissa est appellatio in causis fidei à sede Romana, sed hæreticos ab ea iudicatos,ecclesia semper hæreticos etiam iudicauit. Et certè si Romanæ sedis iudicium fallax esset , concilij verò esset verax & certum, naturæ,rationi veræque Theologiæ aduersaretur,qui appellationem à pontifice ad concilium denegaret. Quo vno argumento ostendit Gelasius , Sedem Apostolicam de tota ecclesia iudicare , ipsam verò ad nullius pertinere iudicium , Iam illiusmodi appellationes , in fidei præ

sertim

ſertim dogmate, eccleſia neſcit, nam ijs hæretici ſolùm vtuntur. Quod ſi ad ſingulos hæreticos condemnandos opus eſſet congregare generale concilium, tum id ſæpenumerò non modò difficile, verùm etiam impoſſibile ſit, licebit profectò interim hæreticis impunè viuere, donec ſynodus è tota eccleſia cogatur. Id ſi alienum eſſe conſtat à Chriſti prouidentia, fateamur potius Romanæ ſedis auctoritatem ſatis eſſe ad hæreſes reuincendas. Ita fiet, vt huius tribunalis de fide iudicium certum omninò habeatur. Quid, quòd non ſolum eccleſiam catholicam credimus, ſed etiam Apoſtolicam? At eccleſia Romana patrum fideliumque conſenſu Apoſtolica dicitur: cùm reliquæ omnes iam inde à multis annis hoc cognomen amiſerint.

Sed quæris, Erit ne hæreticum aſſerere, Romanam eccleſiam degenerare quoq; vt cæteras poſſe, & Apoſtolicam etiam ſedem à fide poſſe Chriſti deficere? Huic quæſtioni breuiter reſpondemus. Noluimus hic nos eccleſiæ ſententiam præuenire, ſed ſi ad generale concilium referatur, hæreſeos nota errori illi inuretur. Nec enim video, cur, quid ipſe ſentiam de hac re, non audeam dicere. Quam eo melius cernere mihi videor, quòd & eam propiùs diligentiuſque contemplor, & ſine affectu perturbationeq; contemplor. Quòd ſi in hoc erro, quòd Romanæ ſedis priuilegia à Chriſto illi conceſſa & tueor, & contradicentes hæreſeos nomine condemnandos eſſe credo, non ſolùm tutò, ſed libenter erro: nec mihi errorem vtilem, quo etiam delector, ſine rationis præſertim vi extorqueri volo. Nam me non ſolùm ratio ac diſputatio impulit, vt ita crederẽ, ſed nobilitas etiam ſummorum Theologorum & auctoritas. Hieronymus prophanũ eſſe & periturum dicit, qui cathedræ Petri & Romanæ ſedis fidem non fuerit ſecutus. Cyprianus alienum ait eſſe, prophanum eſſe, hoſtem eſſe, qui vniuerſalis eccleſiæ non tenet vnitatem, hoc eſt, lumen vnum, vnde multi radij: radicem vnam, vnde multi rami: fontem vnum, vnde multi riui: petram vnam, ſupra quam eccleſia ædificata eſt: vnum pontificem, qui cæteros omnes ſua & vi & auctoritate contineat. A quo, ſi radium tollas, extinguatur: ſi frangas ramum, intereat: ſi præſcindas riuum, areſcat. Sic enim ille declarat. At, qui in fidei controuerſia Apoſtolicæ ſedis fidem iudiciumq; detractat, is nec vnitatẽ tenere poteſt, nec lumen, nec radicem, nec fontem. Atque Cyprianus idem, Qui cathedram, inquit, Petri, ſupra quam fundata eſt eccleſia, deſerit, in eccleſia ſe eſſe non confidat. Ambroſius pro eodem penitùs habet catholicum eſſe, & cum Romana eccleſia conuenire. Gregorius ſic ſedis Romanæ auctoritatẽ in religionis fideiq; cauſa exiſtimat eſſe amplectendam, vt qui noluerint, ab eius petræ, ſu-

De nomine Hypoſtaſis ad Damaſ.

De ſimpli. præ. tract. 3.

Lib. 4. epi. 9. Lib. de exce. fra. ſui. Saty. c. 7. 12. diſt. c. Præceptis 19. d. c. ita dominus.

pra quam Christus vniuersalem fundauit ecclesiam, soliditate conuellantur. Leo exortem diuini mysterij eum esse affirmat, qui ausus fuerit à Petri soliditate recedere, & impiam præsumptionem, quæ Petræ istius firmitatem Deo ædificante constructam nititur violare.

42. d. c. nunc.

Nicolaus finit, quòd qui Romanę ecclesiæ priuilegium ab ipso summo omnium ecclesiarum capite Christo traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur. Nam fidem, inquit, violat, qui aduersus illam agit, quæ est mater fidei. Hanc verò Nicolai sententiam noli quæso lector contemnere. Quæ scilicet actione 1. & 7. synodi octauæ confirmata est. Vbi & cõdemnati sunt Phocius & Michael, qui hoc sedis Romanæ priuilegium labefactare nitebantur. Quòd si in hæresim labitur, qui Romanum episcopum Petro successisse negat, & ecclesiam proinde Romanam cæteris esse præpositam: ecquid de illo sentiendum est, qui priuilegia Petro ob ecclesiæ vtilitatem à Christo data, priuilegia, inquam, quæ Petro vt pontifici, doctori & pastori concessa sunt, ea ad successores quoq; pertinere negauerit? At enim, doctrina sana oues pascere, fratres in fide confirmare, vniuersas gentes per os illius audire verbum Euangelij, & credere, supra illum ædificare ecclesiam, vt portæ inferi non præualerent aduersus eam, nõ Petro vt priuato homini, sed vt reip. Christianæ præfecto congruebant. Quocirca ambigi inter Catholicos nec debet, nec verò potest, quin Romanæ sedis de fide & religione iudicia certa sint. Præterea, qui negaret in ligando atq; soluendo eandem potestatem in Romano nunc episcopo inesse, quam Petro Christus contulisse creditur, is iure ac meritò haberetur hæreticus: qui ergo firmitatem Petri ad fratres in fide confirmandos, his, qui Petro succedunt, denegauerit, hic hæreticus iudicandus erit. Adhæc faciamus, ambiguam esse aliquam inter fideles de religione controuersiam. Tum quærimus, si Romana eademq; Apostolica sedes, vt dissidentium ecclesiarum lites disceptationesq; componat, è Petri cathedra tribunaliq́ue pronuncietur: an sequi illius sententiam debeamus, an nõ? Si sequimur, Rom. sede errante, eccl. tota in illius errore versabitur. Si non sequimur, vbiham illud est, Quodcunq; ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælis? Vbinam rursum illud, Deus elegit in nobis per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere? Quod igitur, saltem in rebus ambiguis, ligauerit successor Petri, id ligatum erit, & quod in quæstione de fide proposita docuerit, hoc gentes non audire habent modò, verùm etiam credere. Non hìc refero, quæ Leo in huius rei confirmationem dicit 20. dist. cap. de libellis. non quæ Damasus &

Adria-

Adrianus 25. quæſt. 1. cap. Violatores, & cap. Generali. Illud referam, quod in concilio Complutenſi confirmato à Sixto 4. cõdemnatus eſt Petrus Oxonienſis nomine etiam hæreſis, in eo quod aſſeruit, eccleſiam vrbis Romæ errare poſſe. Quẽ item errorem eodem quoq; hæreſis nomine damnauit Sixtus idem, in extrauaganti aduerſum Petrum Oxonien. edita. De qua quoniã in relectione de pœnitentia latis multa diximus, eò lector reuocandus erit. Coactus eſt igitur ille ſententiam recantare in hãc formam: Conſentio ſanctæ matri eccleſiæ Romanæ & ſedi Apoſtolicæ, & ore ac corde cõfiteor illam me fidem tenere, quam dominus Sixtus Papa, auctoritate Apoſtolica & Euãgelica tenet. Et omnes, qui contra hanc fidem venerint, dignos æterna damnatione pronuncio. Hactenus ex conc. Compl. Martinus verò quintus in fine concilij Conſtant. Sacro, inquit, approbante cõcilio mandam⁹ archiepiſcopis, epiſcopis, &c. vt qui de ſacramento corporis & sãguinis Domini, vel de baptiſmate, ſeu peccatorũ confeſſione, pœnitentiæ pro peccatis inunctione, vel reliquis eccleſiæ ſacramẽtis, ſeu fidei articulis, aliter ſentit ac docet, quàm ſacroſancta Romana eccleſia docet, & obſeruat, eos tanquam hæreticos iudicetis. Concilium ergo Conſtantien. illos eſſe hæreticos iudicauit, qui Romanæ eccleſiæ fidei & doctrinæ refragarentur. Illud poſtremò addam. Cùm ex traditionibus Apoſtolorum, ad euincendam hæreſim argumentum firmum certumque trahatur: conſtet autem, ſi teſtimonia rationeſque hoc loco poſitas cum ijs regulis conferas, quas in 3. lib. poſuimus, Romanos epiſcopos Petro in totius eccleſiæ pontificatu & fidei magiſterio ſucceſſiſſe, ab Apoſtolis eſſe traditũ, cur non audebimus, aſſertionem aduerſam tanquam hæreticam condemnare? Sed, vt dixi, nolo ego eccleſiæ iudicium anteuertere. Quanquam non videor anteuertere: cùm iam ipſius eccleſiæ lermo, noſtrã omnem comprobarit de Romanæ ſedis auctoritate ſentẽtiam. Sed hoc vix ægrè dico propter viros quoſdam & doctos & pios, qui nobis contradixerunt. Illud aſſero, ac fidenter quidem aſſero, peſtem eos eccleſiæ ac perniciem afferre, qui aut negant Romanum pontificem Petro in fidei doctrinæq; auctoritate ſuccedere, aut certè aſtruunt ſummum eccleſiæ paſtorem, quicunque tandem ille ſit, errare in fidei iudicio poſſe. Vtrumque ſcilicet hæretici faciunt, qui verò illis in vtroque repugnant, hi in eccleſia catholici habentur. Quamobrem non quidem intelligo, quonam concilio fideles quidam hæreticorum, quàm catholicorum opinionibus fauere malint, nam hæretici video quid ſequantur: Nempè viuendi docendiq; licentiam, & in his omnib. impunitatem. Volunt ſine capite corpus, vt neq; pes, neq; mẽs

ſuum

ſuum officium faciant. Volunt ſine paſtore vno oues, vt cùm lupi ipſi ſint, paſtores tamen eſſe videantur. Volunt ſine iudice lites, vt diſſidiorum nullus finis ſit Atq; ita cùm amoto arbitrio aduerſus doctos dimicent, victores à turba iudicentur. Turbari demum omnia volunt, quoniam, vt in Hiſpanorum prouerbio eſt, Turbatum flumen piſcatorum eſt lucrum, nos autem communem catholicorum ſententiam ſequamur, tutò enim ſequimur, quoniam communis catholicorum eſt. Præterquam quòd ea ſentiunt, quæ ſacrarum etiam literarum teſtimonia confirmant, pontificum decreta finiunt, veterum ſanctorum chorus concinit, conciliorum patres affirmant, Apoſtolorum traditio probat, perpetuus eccleſiæ vſus obſeruat. Quapropter, ſi ea quæ dixi, ſole ipſo illuſtriora & clariora ſunt, ſi omnia dixi hauſta ex eccleſiæ ſcripturæq; fontibus, ſi tota oratio noſtra certis Theologiæ rationibus, integriſq; & incorruptis teſtibus omnem ſibi fidem confirmat, aſſentiamur tandem, ex Apoſtolicæ ſedis auctoritate, firma Theologos argumenta ſumere, ad fidei Theologiæq; dogmata comprobanda. De quinti igitur loci firmitate tantùm dixerimus. Nunc aduerſariorum argumentationes refellamus.

CAPVT VIII.

Vbi argumenta capitis primi refutantur.

Nota diſt. aliquorũ.

ATque in illis argumentis, quæ à principio ſunt poſita, Theologi nonnulli, minimè mali illi quidem, ſed non ſatis acuti, quoquo modo poſſunt, tergiuersãtur. Romanam quippè eccleſiam à Romano põtifice diſcernunt: aiuntq;, hunc in fide errare poſſe, illam non poſſe. Sic ſibi videntur omnia propemodum argumenta diluere. Nam pleraque, ex illis nõ eccleſiæ Romanæ, ſed ſummi Pontificis fidem impugnant. Atqui, eccleſiam Romanam iſti, non Romanum epiſcopum ab errore vindicant. Verùm ſi de errore in fidei iudicio atq; decreto loquimur, vt verè loquimur, nullum ego diſcrimen inter Apoſtolicam ſedem & Apoſtolicæ ſedi inſidentem inuenio. Primũ, quoniam, cùm ad ſedem Apoſtolicam accedimus fidei oracula poſtulaturi, non ſingulos Romanæ eccleſiæ fideles interrogamus, nec eccleſiam ipſam Romanam in concilium cogimus, ſed pontificis maximi iudicium quærimus, eiuſque ſententiam expectamus.

Rurſum quoniam non Romanus populus eſt, qui eccleſiam vniuerſalem docet ea, quæ ad fidem attinent, ſed Romanus epiſcopus. Nec poteſtas iudicandi de cauſis fidei, ligandi, ſoluendi, paſcendi, in populo Romano eſt, ſed in Romano paſtore, vicario

vicario Iesu Christi. Concilia quoque non exigunt confirmationem & robur ab ipsa Romana plebe, sed à plebis Romanę antistite.

Præterea, priuilegium firmitatis, vt antè probatum est, Petro fuit peculiariter datum, Ego, inquit, rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua, & tu confirma fratres tuos. Et iterum, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quocirca si veræ Theologiæ rationem sequimur, quæ capite tertio explicata est, in Petro & successoribus primùm firmam certamq; doctrinam asseremus, mox verò in ecclesia Romana, cuius Petro cum successoribus & caput & fundamentum est. Atq; illud etiam animaduerto, quod sicut omnibus simul episcopis docētibus errores falsos, necesse esset sanè totā ecclesiam vario errore vexari: ita si pastor eccl. Romanæ errorem fidei contrarium doceret, oues quoq; errante pastore dispergerentur. Testimonia demum, quæ retulimus, id ferè probant, summum ecclesiæ pontificem, Petri successorem & Christi vicarium, cùm de fide pronunciat, errare non posse. Quò magis illos reprehendendos iudico, qui se dirempturos controuersiam putauerunt, si Apostolicam sedem ab Apostolico præsule secernerent. Non recipit ista responsionē ratio, aspernatur, repellit. Illud potiùs fuit, errorē esse duplicem: alterum personalem, alterum iudicialem. Nec enim scholæ propria vocabula, etiam si minus Latina sint, mutari debemus, sed malle, quod Augustinus ait, apertos, quam mendosos habere sermones. Error itaq; personalis priuatus est error, iudicialis est publicus. Edidit Innocent. huius nominis 4. in libros decretaliū cōmentaria, si in his quicquā erroris fuit, hominis nimirū est, nō pontificis, quāuis ea cōmentaria à pontifice edita sint. At si idē Innocentius in iudicio de fidei quæstione definiret quippiam, quod reuera falsum esset, iam hic error à publico ecclesiæ censore proficisceretur, esset q; proinde iudicialis.

Luc. 22.

Matth. 16.

Vide l. 5. c. 5. §. 3.

58. d. Sedula.

Quare primum argumentum facilè refellitur. Nec enim historia fide digna docet Ioannem vigesimum secundū post sūmum adeptum pontificatū, de eiusmodi re al iquid definijsse, quin potius quum ad huius rei definitionem se pararet: vt Benedictum decimum in extrauag. sua ait, morte pręuentus definire nequiuit. Nec, si, antequam esset pontifex, errorem illum habuerit, hæreticus censendus est: sicut nec Irenæus, nec Chrysostomus, nec Theophylactus, nec Bernardus, quos re nondum expressè per ecclesiam definita, illius opinionis fuisse, sunt qui cōtendant, ferè ne an falsò contendant, non est diei loci q; huius disquirere.

Ad se-

Secundum soluitur.c. Quanto, de diuor.

Ad secundum etiam eodem modo respondetur. Non enim Celestinus quicquam definiuit. Verba quippè Innocentij tertij sic habent: Licet quidam prædecessores nostri sensisse aliter videantur. Sensisse, ait, non Definiuisse. Sed ne Innocentius quidem definit quicquam, sed explicat sententiam & opinionem suam inquiens, Non credimus, quòd in hoc casu is, qui relinquitur, possit ad secundas nuptias transire. Quod profectò verũ est, quanquam per illam Innocẽtij decretalem non firmiter definitum. Nec enim statim, si aliquid iuris volumine continetur, fidei dogma esse credendum est. Quòd penultimo superioris libri capite latiùs explicatum est.

Tertio fit satis.

Tertio verò argumento nullum negotium est respondere. Nam verbum, Iudico, frequenter in ea significatione vsurpatur, vt idem sit, quod sentio, seu opinor. Quomodo Alexander accipit, cùm ait, quosdam prædecessores suos aliter iudicasse.

Quartum diluitur.

At quartum argumentum longè difficillimum est, nec potest ita breuiter expediri. Apertè enim Alexander docet, consuetudinem illam ciuili etiam lege confirmatam, quæ testamenta minus solennia rescindit, & à diuina lege & à patrum institutis, & à generali ecclesiæ consuetudine alienam. Quòd autem ex auctoritate pontificia hoc sanè loco pronunciet, illud est euidẽs argumentum, quod sub interminatione anathematis prohibet, ne quis eiusmodi audeat rescindere testamenta. Vnde & capite pròximè sequenti iudicibus mandat, vt in id genus causis tres duosúe solummodò testes exigant, nec ciuiles leges, sed canonica decreta sequantur. Si ergo iussit ecclesiæ pontifex, & anathematis interminatione iussit, vt nemo ea irritet testamenta, quæ duorum, vel trium testium sunt testimonio firmata: nimirum non vt priuatus quiuis homo, sed vt publicus ecclesiæ iudex eã quæstionem definiuit. Atqui non est Dei Euangelijq; præceptũ, quod tamen Alexander videtur astruere, vt omnes causæ tribus duobusúe tantum testibus absoluantur. Alioqui, non solum Leo quartus, sed Syluester etiam in Synodi Romanæ cap. 3. legem euangelio Deoq; contrariam edidissent. Decreuerũt enim, vt, nisi in 72. testibus, non damnaretur episcopus. Qua ex re intelligitur, legem ciuilem, quæ tollendis è repub. fraudibus cauet, vt testamenta non valeant, nisi quæ septem fuerint testibus obsignata, non esse legi euangelicæ aduersam: quemadmodum ne illa quidem, quæ, vt conflatæ in episcopos inuidiæ occurreret, statuit, vt ad episcopi condemnationem duo solùm testes non sufficerent. Atq; si mortalium vita esset mediocriter instituta, moresque ad naturam non auaritiam cõposuti,

2. quæs. 4. Nullam.

2. quæs. 4. Præsul.

duorum

duorum hominum teſtimonium idoneum profectò erat, vt quę cunque in iudicio cauſa finiretur. Sed ſicut iuramentum à malo eſt, non illius, qui iurat, ſed eius qui verum dicenti non credit, ſic plures, quàm duos teſtes requirere, à malo quidem fuit non requirentis legis, ſed hominis defraudantis. Sed hæc differere non eſt huius aut loci, aut temporis. Illud proprie huc pertinet, an Alexander errauerit.

Et quidem in decretis pontificijs duo cum primis diſtinguenda ſunt. Vnum eſt, tanquam intentio concluſioq; decreti: alterum quaſi ratio & cauſa à pontifice reddita eius rei, quam conſtituerit. Atque in concluſione pontifices ſummi errare nequeunt, ſi fidei quæſtionem ex apoſtolico tribunali decernant. Sin verò pontificum rationes neceſſariæ non ſunt, ne dicam aptæ, probabiles, idoneæ, in his nihil eſt, videlicet immorandum. Nō enim pro cauſis nos à Pontificibus redditis, tanquam pro aris & focis depugnamus. Alexander igitur non definit, conſuetudinem illiuſmodi, eſſe diuinæ legi contrariam, ſed, quod iuris peritis ferè placere video, iubet, vt in legatis pijs duo, vel tres ſolùm teſtes à iudicibus exigantur. Hæc decreti huius concluſio eſt, hic finis: nec dubium eſt, quin rem eam pontifex iure quodam ſuo potuerit præſcribere. Sed ſi in eius præſcripti confirmationem Deuteronomij lege vtitur, hanc quippe diuinam nuncupat, ſi ad canonum ſtatuta reuocat, ſi eccleſiæ morem affert, non eſt operæ pretium rationes illas ad viuum reſecare. Quemadmodum ſi concilia quædam definiant, duas eſſe in Deitate perſonas patrem & filium, afferantque in hoc illud quoque Gene. teſtimonium, Pluit Dominus à Domino, non protinus in fidei iudicio errant, quamuis ex illo loco parum aptè Trinitas comprobetur. Extat item ſynodus, vbi de perpetua Mariæ virginitate pronunciatum eſt. Ea re ſuadenda referunt patres portam apud Ezechielem clauſam. Irrideat ſi quis vult, ſed ridebit tamen fruſtra. Non enim ſemper patres in fidei quæſtione cauſas afferunt neceſſarias, ſed interdum verò ſimiles. Quod ſi etiam pontifices huiuſmodi ponendis cauſis quandoque falluntur, ne calumniandi ſunt quidem, tantum abeſt, vt indè loci huius auctoritas infirmetur. Porrò autem, ſi valere quicquam iudicium meum poteſt, neque in concluſione Alexander, neque in cauſis errauit. Nam ſuis in vtroque foro ſubditis ferebat leges, Hoſtienſibus nempè ciuibus ac iudicibus Vellenen. Non ergo legem ciuilem, qua imperatores in regionibus ſuæ ditioni ſubiectis vruntur, improbare voluit Alexander: ſed voluit iudices etiam laicos in eccleſiæ patrimonio non ſecundum imperatorum leges, ſed ſecundum ſtatuta canonum de teſtamentis iudicare. Nec

enim

enim æquum esse censet, vt in rebus temporarijs adiudicandis, tam sunt soliciti sacri canones, quam sunt leges ciuiles: honestiusq; esse credit, in ciuitatibus & oppidis, quæ in ecclesiæ iure ac dominio sunt, non legis ciuilis, sed canonum consuetudinem obseruari. Quo fit, vt, si decretalis huius ratio pressius teneatur, non solum in terris Romanæ ecclesiæ subiectis, sed in quibuscũq; alijs, quæ sub episcoporum ecclesiarumq; dominio sunt, lex hæc Alexandri debeat seruari, non in his modò, quæ pietatis causa ecclesiæ relinquuntur, verùm etiã in alijs quibusq; legatis. Honesta ergo Alexandri lex est, sancta, legitima. Sed ne in causis errauit quidem. Nam licet non sint necessariæ, non sunt tamen prorsus ineptæ. Consuetudo, inquit, quæ plures, quam tres duosue testes postulat, primum aliena est à diuina lege, veteris, scilicet instrumenti, quæ duos solum tresue, vt plurimum testes exigebat: aliena etiam à patrum institutis, hoc est, à more, iureq; canonico, vbi in rebus præsertim temporarijs duo testes sufficiunt: aliena demum à consuetudine ecclesiæ generali, quæ in eiusmodi causis duobus, vel tribus testibus est contenta. Aliena autem, non quasi contraria, sed tanquam noua & extranea: ob idq; parum in ecclesiæ iudicio probanda. Quod si hanc animi syncerita rem dextramq; de testibus opinionem, si hanc veteris legis ac iuris canonici consuetudinem principes seculi in tribunalibus suis sequi nolint, sed, vt fraudes tollant, maiorum testium numerum in testamentis ciuium suorum exigant, suo quidem iudicio libere possunt vti, nihil enim Alexander impedit per illam epistolam decretalem: quæ nimirum eos solùm ligat, qui ecclesiæ in vtroque foro fuerint subiecti. Sed de quarto argum. satis superque dictum est.

Refellitur quintum.

Quintum verò facillimè diluitur, ex ijs, quæ in quarti argumenti refutatione sunt dicta. Causas enim pontifices quandoq; adferunt, non quæ cogant, sed quę suadeãt. Nam, quia leges quasdam synagoga olim à Deo habuit, non modò ad gubernandum vtiles & accommodas, verum etiam ad plebis cuiusq; mores ac religionem instituendam propemodum necessarias: ecclesia eas Christi in suum vsum vendicauit. Quamobrem & summi pontifices & iuris periti horum auctoritate confirmati, leges aliquot veteres probatas rursum ac denuo restitutas ab ecclesia, diuinas vocant. Non quòd Dei nunc præcepta sint, cum lex illa vetus sit abolita, sed quod Dei præcepta fuerint, seruanda etiamnum à nobis, non ex vi quidem veteris legis, quod falso pontificibus doctissimis impingebatur, sed ex ecclesiæ noua institutione. Quæ tamen noua ecclesiæ institutio seu restitutio potius, ex veteri diuina probabiliter suadetur.

Ad

Ad sextum argumentum Turrecremata respondet lib. 2. c. 112. nullam esse inter pontifices illos pugnam. Quin Ioannes exponit Nicolaum. Nam post verba prædicta Nicolaus subiunxit. Nec his quisquam putet obsistere, quòd interdum Christus loculos dicitur habuisse: infirmorum enim personam Christus suscepit in loculis. Id verò est, quod Ioan. vigesimus secundus definiuit, nempè hæreticum esse, negare, Christum & Apostolos aliquid habuisse in communi, quod contrarium ex Lu. 22. Ioan. 4. & 13. Actor. 4. constaret. *Ad 6. argu. respon.*

Ad septimum primũ dicitur, quod neuter ibi pontifex definiuit eiusmodi cõtrouersiam. Respõdent enim sæpè Pontifices ad priuatas huius, aut illius episcopi quæstiones, suam opinionẽ de rebus propositis explicando, non sententiam ferendo, qua fideles obligatos esse velint ad credendũ. Certè, vt de Pelagio taceamus; Nicolaus nihil eo loco, quod ad hanc quidem quæstionem attineat, decreuit: Non enim illi proposita fuerat quæstio; An baptismus in nomine Christi collatus esset validus: sed an baptizatus à Pagano, vel Iudæo, verum baptismi sacramentum suscepisset. Obiter autẽ & in transcursu, cùm huic quęstioni propositæ responderet, de suo non interrogatus, adiecit, baptismà in nomine Christi conferri. Qua in re falli sine dubio potuit. Imò adeò falsus est, vt in 4. sentent. libro magnis argumentis ostendimus.

Deinde duo hi Pontifices fortasse non pugnant. Nam Nicolaus intelligitur docuisse quod in simili necessitate, qualis Apostolorum tempore fuit, si cætera paria sint, baptismus in nomine Christi nunc etiam ratus erit. Pelagius autem definit, citrà eiusmodi necessitatem non valere. Quemadmodum si nunc deesset balsamum; aut liber & calix qui tangeretur, & confirmationis & ordinis sacramenta manu solùm imposita cõficerentur; vt ætate Apostolorum à principio statim fieri consueuit. At vbi non esset similis necessitas, nec ordinatio fortè nec confirmatio sine eiusmodi sacramentorum materia valeret. Hæc autem de baptismo in nomine Christi communem secuti opinionem diximus. Primùm enim nusquam, vt ego quidem sentio, baptisma in eam formam administratum est: Ego te baptizo in nomine Christi. Quòd & diuus Ambros. & plerique alij videntur intellexisse. Sed si qua eiusmodi forma Apostoli vsi sunt, ea fuit: Ego te baptizo in nomine Iesu Christi, Act. 2. 10. & 19. Deinde, non necesse est Apostolos sub alterutra illarum forma, Baptismi sacramentum contulisse. Nec si scriptura dicit, quicquam Christi nomine fuisse gestum, statim cogimur existimare; his conceptis verbis rem gestam administratamque fuisse. Exempla *forma quâ vtebantur Apostoli.*

Pſal.43. ſunt in diuinis literis plurima. Illud eſt in promptu, In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos. Item, Cæſis denunciauerunt ne omninò loquerentur in nomine Ieſu, Act.5. Item, Paulus dicitur fiducialiter egiſſe in nomine Ieſu, Actor.9. Hebræis porrò id in alicuius nomine fit, quod auctoritate ac virtute cuiuſpiam tranſigitur. Quare qui regis loco & tanquam illius miniſter quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquam Chriſti adminiſtri, in aqua & ſpiritu homines ſanctificabant, eos in nomine Chriſti baptiſmi gratiam exhibuiſſe interpretamur. Non ergo neceſſe eſt ſentire, quòd Apoſtoli baptiſmi formam à Chriſto prſcriptam immutârunt. Nam & hodie nos verè in Chriſti nomine, hoc eſt, loco, vi, & auctoritate, baptiſma conficimus. Ac ſi præſcripta illa formula nominis Ieſu Chriſti Apoſtoli baptizarunt, non putandi ſunt tamen Spiritus ſancti patrisque nomen omiſiſſe: ſed in nomine patris & filij eius Ieſu Chriſti, & Spiritus ſancti baptizaſſe. Quod alterius loci eſt demonſtrare. De ſeptimo igitur argumento ſatis.

Ad 8. arg. In octaui argumẽti explicationem multa quidẽ dici poſſent, ſed nos in pauca conferemus. Sanè Gratianus 32.qu.7. audacius ſanè multò, quã diſertius ait, illam Gregorij ſentent. Euangelicę & Apoſtolicæ doctrinæ eſſe contrariam. A quo ego longè diſſentio. Nam, vt Romanorum pontificum auctoritatem negligamus, nõ poſſumus tamen vtriuſq; Gregorij, & primi & tertij, contemnere definitionem, cùm fuerint ambo tum doctiſſimi, tum etiam ſanctiſſimi. Itaque non errarunt, quod Gratianus falſo exiſtimauit, ſed locuti ſunt potius de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copulam cõiugalem, hoc eſt, vt ſcholæ verbis vtamur, quæ erat impotens ad ſoluendum debitum. Cuius ſimile exemplum habes de frigidis, cap. Conſultationi. Atque ipſe idem Gregor. hoc modo ſententiam ſuam explicat, in epiſt. ad Rauennatem archiepiſc. referturque à Grat. 33. q 1 ca. Requiſiſti. Nec deſunt huic argumento, aliæ etiam reſponſiones, ſed hæc & planior & expeditior eſt. Quam quoque Gloſſ. ſequit. 20.d.ca. De libellis, in verbo Iunioris.

In nono argum. nobis Lutherani, prſertim Oecolampadius, Bucerus, & Caluinus inſultant. Sed puerilit er tamen. Quoniam librum illum Gelaſij Rom. pontificis non eſſe, magnis argumentis à me, & animaduerſum & patefactũ eſt. Primũ enim auctor opuſculi dicit, eſſe recentem altercationem de veritate duarum naturarum in Chriſto. Non autem erat recens tempore Gelaſij, ſed olim profligata à Leone & concilio Chalcedo. vbi Eutychis & Neſtorij exploſa ſententia eſt. Rurſum in toto lib. nec Leonis,

nec

nec concilij Chalcedonenſ. meminit. Id quod maximè feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nam in epiſtol. ad Fauſtū, huius concilij auctoritate libenter vtitur, libentiùs hic vſurus, vbi aduerſarios poſſet tantæ ſynodi teſtimonio reuincere. Ac certè cum Damaſum cōtra Arrium citauerit, citaſſet ac multò magis etiam Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atq; Gelaſius multis annis fuit Leone poſterior. Quid quod auctor ille Damaſum nomine epiſcopi Rom. nullo alio honoris titulo retulit, quod à more poſteriorum pontificū, cùm priorum teſtimonia referunt, valde eſt alienum. Præterea eius operis auctor ad probandam vtriuſq; naturæ in Chriſto veritatem, inter magiſtros eccleſiæ catholicos cenſet Euſebium Pamphili, eiusque teſtimonijs vtitur. Quem tamen apertiſſimum impietatis Arrianæ propugnatorem fuiſſe, Hieronym. affirmat in epiſt. ad Pammachium & Oceanum, cuius initium eſt Scedulæ. Quinetiam tanquã Arrianus, Euſebius hic cum ſuis operibus damnatus eſt, actio. 5. & 6. ſeptimæ ſynodi generalis. In aſſerenda item Chriſti vtraq; natura, è patribus Latinis auctor ille ſolùm Ambroſium refert: qui ſi eſſet Gelaſius, Hilarij, Hieronymi, Auguſtini teſtimonijs vteretur, nec quoſdam Græcos ibi ſcriptores excitaſſet, qui latinis demortui ſemper & ſunt & fuerūt. At Gelaſius ſcripſit de vtraque Chriſti natura aduerſus Eutychem & Neſtorium. Non inficiamur, ſed quinq; libros ſcripſiſſe legitur, nō hoc paruum opuſculum, quod ementito titulo circumfertur. Gennadius quoq; cōtra Eutychem ſcripſit, cur magis hoc opus Gelaſij, quam Gennadij fateamur? Fuit etiam Gelaſius quidam epiſcop. Cæſareæ Paleſthinæ, quem Hieronym. tradit, quædam eo tempore ſcripſiſſe, ſed celaſſe. Huic ergo opuſculum tribuerem, niſi quòd purum & politum ſermonem dicit eum Hieron. habuiſſe, qualem in hoc libello equidem non agnoſco. Niſi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur autem, qui opus hoc Gelaſio pontifici Rom. tribuunt, ex verbis illis, cùm ſedem Apoſtolicam veſtra dilectio vnanimiter teneat, conſtanter prædicet, ſapienterq; defendat, quo loco legendū eſſe fidem Apoſtolicam, vel me non demōſtrante lector probaturus eſt. Nec nouum eſt ſanè, vt nomine pontificum Romanor. libri eiuſmodi proferantur. Nam actione 5. ſynodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigilio Roman. pontif. Sed falſo tamē. Atque, vt opus conſtaret eſſe Gelaſij, nihil tamē affertur. Cùm enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, ſententiam ſuam, vt homines alij docti, exprimunt, non tanquam eccleſiæ iudices de fide pronunciant. Nonum igitur argumentum ſatis, vt arbitror, euidenter confutatum eſt.

Digitized by Google

Decimum soluitur.

Decimo autem refutando, quæ Caietanus in illo 27. quæstionum opusculo dixit, non sunt hic ea nobis resumenda, ne acta agamus, quod vetamur veteri prouerbio. Quod nũc instat, id diligenter explicandum est, quid videlicet consequentiæ sit, vt si super Petrum Christus ecclesiam ædificauit, Romana statim sedes cæteris esse præposita diuino iure intelligatur. Inde enim plana quoque erit illa collectio, Si Petri fides iuxta Christi orationem non defecit, maiores ecclesiæ causæ ad Romanum episcopum sunt referendæ. Video autem, eiusmodi res planè & perspicuè expedire non posse, nisi doctum & inteiligentem virum. Cuius rei tantæ tamque difficilis facultatem consecutum esse me non profiteor, secutum esse præ me fero. Ea enim exponenda in hoc me opere suscepisse constat, non quæ essent peruia, & omnium sermone trita, sed quæ vix adhibita etiam diligentia à doctissimis quibusque intelligerentur. Quòd si succedat conatus, iure est laudãdus: sin verò nõ succedat, non est certè reprehẽdendus. Sed hæc hactenus. Rem iam ipsã explicemus. Primùm autem illud commemorandum est quod aliàs sæpè diximus, quæ Petro dicta in Euangelio à Christo sunt, non vt homini priuato, sed vt ecclesiæ præfecto, ea ad successores quoque sine vi aliqua, aut literæ inuersione pertinere. Quemadmodum quæ Dominus Apostolis commendauit æquè cõgruentia fidelibus vniuersis, eadem futuris Christianis omnibus in sensu literali commendata sunt: iuxta id, quod Christus ipse Marc. 13. explicuit, inquiens. Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate. Vigilare quippè ad omnes æquè pertinet: quare, etiam si Christus id non adeò diserte fuisset interpretatus, vt ille explicuit; ita nos quoq; necessariò explicaremus. Pari item ratione, quæ Dominus Apostolis locutus est, ad ipsos quidem spectantia quatenus ecclesiæ sacerdotes: hæc non ad fideles omnes, sed ad reliquos futuros in ecclesia sacerdotes catholici referimus. Quale illud est Luc. 22. Hoc facite in meam cõmemorationem. Cùm enim Dominus pane & accepto & fracto, eleuatisque in cælum oculis Deo gratias egerit, calicemque simul & acceperit & leuauerit, sine dubio Eucharisticum sacrificium, hoc est, gratiarum actionis, Iudæorũ ritu obtulit: nisi stultus fuit & ingratus, qui, cùm referre patri summam gratiam posset, quæ ab illo nobis acceperat summa dona eidem referendo, minimè retulisset. Iubẽs itaque Apostolis suis Christus, vt hoc ipsi facerent, quod scilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, vt hostiam Eucharistiæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprian. ad Cecilium, & Irenæus lib. 4. ca. 32. diuinè expoluerunt. Quia ergo sacrificium facere, sacrificiorum & sacerdotum propriũ munus est,

Vide Caie. de primatu ecclesiæ. Rom. c. 13.

De eõs. d. 2. c. script.

eſt, quod eo loco Dominus Apoſtolis commendauit, id propriè ad futuros eccleſiæ ſacerdotes ſpectat: non ad vulgus etiam mulierculârum, quod hæretici credidêre. Porrò, quæ ijſdem Chriſtus, quia paſtores eccleſiæ futuri erant, mandaſſe legimus, hæc ipſa epiſcopis & paſtoribus ſuccedentibus ad literam credamus eſſe mandata. Huius rei exemplum eſt illud Matt.18. Quæcunq; alligaueritis, &c. Et illud item Ioan.20. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum ſanctum, &c. Hanc verò regulam ſi ſacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus procul dubiò permixtam illam & tenebricoſam confuſionem, quam in ſcripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? nempè, vt ea quę Petro in Euangelio dicta ſunt, aptè ac prudenter diſtinguamus: & ſi quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus. Cuiuſmodi illud eſt: Si peccauerit *Matt.18.* in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, vt Apoſtolorum principi & eccleſiæ paſtori, hoc citra controuerſiam putemus ad ſuccedentes in eccleſiæ pontificatu eſſe referendum, idque in genuino literæ ſenſu. Nam & quę legiſlator ciuilis ſuis delegatis præſcribit, non ad eum ſolùm, cui viua voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodem officio ſuccedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnoperè aduertendum eſt, Romanum pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis reuelatum, ſed aliunde cõſtare: ex eo ſcilicet, quòd hiſtoriæ grauiſſimæ prodidêre, Petrum Apoſtolum, ſuam cathedram Romæ demùm collocaſſe, ibique cùm eſſet epiſcopus, fuiſſe defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebaſtianus Francus, hoc hæretici quidam alij negant: quinetiam aiunt Petrum, ne Romam quidem inuiſiſſe. Quod tamẽ, cùm hiſtorici omnes graues prodiderint, malitiosè negatur. Non enim exiſtimandi ſunt iſti, quod verbis negant, id mente ſentire: niſi pueri & pueri ſtulti eſſe creduntur. Quid enim tam ſtultum, tamq; puerile dici poteſt, quàm ſi ea non eſſe olim in Repu. geſta negemus, quæ geſta eſſe vir quiſq; ante nos grauiſſimus affirmauit? Quòd ſi eius rei, de qua diſſerimus, auctores quæris, Dionyſius vnus eſt in epiſt. ad Timoth. Dionyſius Corinthiorum epiſcopus alter eſt apud Euſeb. lib.2. eccle. hiſt. cap.25. Tertius teſtis eſt Clemens in epiſt. 1. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporum. Quintus eſt Marcellus, 24.q.1.cap. Rogamus. Sextus Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum concilio 70. epiſcoporum. Octauus eſt Innocentius 3. in cap. Per venerabilẽ: Qui filij ſunt legitimi. Nonus eſt Nicolaus 3. cap. Fundament. de elect. in 6. Decimus eſt Leo 9. in epiſtola

ſynodica ad Petrum Antiochenum patriarcham. Vndecimus, Conſtantinus in edicto ante Nicænam ſynodum 69. diſt. cap. Conſtantinus. Duodecimus, Epiphanius hæreſi 27. quæ eſt Carpocratis. Tertiusdecimus, Irenæus lib. 3. cont. Valent. c. 3. Quartusdecimus, Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcionem, & lib. de præſcript hæret. Quintus decimus, Ambroſius in orat. contra Auxentiũ de Baſil. trad. Sextus decimus, Hieron. in lib. de viris illuſt. in Petro. Decimusſeptimus, Egeſip. 3. lib. de exci. Hieroſol. c. 2. Decimusoctauus, Auguſt. lib. 1. contra Iuli. Pelag. Poſtremus, Euſeb. lib. 3. eccleſ. hiſt. cap. 14. & 18. lib. quoque 3. cap. 2. & 25. Quibus locis etiam refert, Origenem, Caium, Papiam. Tam verò multis & incorruptis teſtibus, qui non credit, is aut ſtultum, aut hæreticum certè ſe eſſe demonſtrat: vt publicam Romanæ vrbis vocem, loca item ipſa vrbis prætereamus, quæ etiamnum vitæ mortique Petri teſtimonium perhibent. His itaque poſitis, difficilis & perobſcura quæſtio facilè explicatur: quæ quidem, vt dixi doctiſſimos viros ita implicuit, vt ſe expedire non valuerint. Quòd enim paſtor poſt Petrum à Chriſto in eccleſia ſuffectus, poteſtatem Petri ordinariam habeat, ac cætera priuilegia propter eccleſiam Petro conceſſa, ex Euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documento animaduerſa nobis, & demonſtrata ſunt. Quòd verò ille, quem Chriſtus Petro mortuo ſuffecit, Roman. fuerit epiſcopus, è re geſta colligitur. Nam ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, vt cœpit, ſine dubio epiſcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum ſucceſſiſſet.

2. que. 7. 6. beati.

Sed & id poſtremò conſiderandum, eſt enim res magna ac diligenti cõtemplatione digniſſima, non illud modò ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apoſtolis expreſsè reuelatum eſt, verũ hoc etiam, quod ex altera propoſitione reuelata, & altera certa in lumine naturali, ſyllogiſmo collectioneque euidenti conficitur. Vt Chriſtum Dominum habere voluntates duas, duosque intellectus, vtriuſque item actiones, & creatam, & increatam, aut Chriſtum etiam ridere ſuaptè natura, vt homines cæteros poſſe: in ſacris fortè literis non habetur expreſſum. Sed quoniam traditum in illis eſt, filium Dei eſſe hominem, & naturali ratione conſtat, omnem hominem habere voluntatem intellectumque creatum, operationesque vtriuſque potentiæ etiam creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoque ridere poſſe: qui vnumquodlibet horum negauerit, is hæreticus judicabitur. Propterea, quòd negando conſequens, ſcilicet filium Dei habere intellectum intellectionemque creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc eſt filium Dei eſſe hominem. Eſto aliud exemplum. Concilium Nicen. in fide

non

Digitized by Google

non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinum, nec in ſacris libris, nec in Apoſtolorum traditionibus explicatum eſt. Sed id ſolùm, concilia in ſpiritu ſancto legitimè congregata errare non poſſe. At, quòd concilium Nicænum, Chalcedonen. Epheſ. legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fide dignæ, per quam habemus, eas ſynodos indicentibus, & cõfirmantibus veris eccleſiæ paſtoribus ex vniuerſo orbe conueniſſe. Vnde licet earum rerum certitudo ac veritas, quæ in eiuſmodi concilijs definitæ ſunt, ex duobus quaſi principijs pendere videatur, quorum alterum reuelatum à Deo eſt, concilia videlicet legitimè congregata certiſſimæ veritatis eſſe: alterum verò ſola certitudine naturali credatur, per ea, quæ ſcriptores graues & incorrupti memoriæ prodidêre. At hæreticus erit, qui negârit earum ſynodorum ſcita atq; decreta, non aliter ac ſi negaret Euangelium. Eſto quoq; aliud exemplum apertiſſimum. Quòd ſacerdotes noſtræ huius ætatis à veris epiſcopis ritè fuerint conſecrati, non eſt ſacris literis proditum: ſed res geſta potius eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos ſacerdotes ritè initiatos eſſe, illud pendere neceſſe eſt, an in eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ ſacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc eccleſia exiſtimaret hæreticum. Tametſi ſolùm enunciatio vniuerſalis per reuelationem accepta ſit, omnes veros ſacerdotes, ſi rectam intentionem habeant conſecrandi, verum Euchariſtiæ ſacramentum conficere. Sed, quòd ij, qui modò viuunt, ſint eiuſmodi, non Euangelium ſolùm, ſed grauis & conſtans naturæ ratio ſimul cum Euangelio probat. Ad eundem profectò modum, qui negauerit Romanum pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus à Chriſto accepit, fidei aduerſarius cenſendus eſt, quamuis ex Euangelio nihil aliud proximè colligatur, quàm Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Quia ſi huic Euangelicæ concluſioni illam addas, epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem, quam ex hiſtorijs à traditione virorum grauiſſimorum accepimus, manifeſtè colligitur, Romanum epiſcopum & cæteris epiſcopis ſuperiorem eſſe, & eandem habere in eccleſia poteſtatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Aptè igitur ſummi pontifices atq; prudẽter teſtimonia illa Euangelica, ad Romanum epiſcopum, ſedemq; Apoſtolicam retulerunt.

Quòd ſi ſententia hæc noſtra minùs viris doctis fuerit probata, quanquam haud ſcio, cur probetur minùs, habemus tamen adhuc aliam huius rei explicandæ formam: vnde liqueat,

Pontifi. Romanum ex diuina inſtitutione fuiſſe Petri in eccleſiæ totius pontificatu ſucceſſorem, atque adeò Romanis epiſcopis ea teſtimonia conuenire, quæ Petri probant & primatum & fidem. Diximus quippè retrò, fidem noſtram non ſolùm ſcripto, ſed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos epiſcopos Petro ſuccedere, in ſacris libris non habeatur ſcriptum, ab Apoſtolis tamen eccleſiæ, quaſi per manus traditum eſt. Iam, quòd hæc fuerit Apoſtolorum viua traditio, ex his ſcilicet vijs manifeſtè conſtat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicauimus. Non enim ſingillatim ſunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori faceſſamus. Certè huius rei illud eſt euidens argumentum, quòd non ante Phocam modo & Conſtantinum, non ante Nicænam ſolùm ſynodum, verùm etiam ante quemcunq; poſt Neronem imperatorem, ante quodcunq; eccleſiæ concilium, ante quoſcunq; poſt Petrum pontifices maximos, ſemper à viris eccleſiaſticis Romanus epiſcopus Petri ſucceſſor eſt agnitus. Atque apoſtolicam traditionem fuiſſe, non obſcurè tradit Anacletus Petri diſcipulus, in epiſtola prima de oppreſſione epiſcoporum. Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias, Eleutherius ad eaſdem, Victor in epiſtola ad Theophilum, Sixtus ſecundus in epiſtol. ad Gratum epiſcopum, Zepherinus in epiſtola ad epiſcopos Sicilianos, Marcellus ad epiſcopos Antiochenæ prouinciæ, Melchiades ad epiſcopos Hiſpaniarum, Marcus in epiſt. ad Athanaſium, Iulius ad Orientales epiſcopos. Nec veroſimile fit, vt rem tam neceſſariam ad eccleſiæ vnitatem continendam, Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis non reuelârit. Si enim Moyſi locus ille reuelatus eſt, quem Dominus elegerat, vt indè à Iudæis diuina oracula peterentur, quantò magis credendus eſt Chriſtus Petro manifeſtaſſe, quiſnam eſſet ille locus, vbi conſtituerat regni ſui & principatum & ſedem collocare? Atque ſi, vt transferretur eccleſia Hieroſolymitana in ciuitatem Pellam, voce Domini ſunt Apoſtoli admoniti, vt Euſebius 3. lib. eccleſ. hiſt. c. 5. & Epiphanius lib. 3. con. hære. c. vlt. referunt, multò magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedramque inde transferret, Dominicis oraculis fuiſſe commonitum. Quod ſi ita eſt, vt reuerà eſt, nec aliud niſi abſurdiſſimè credi poteſt, iam hinc fideles intelligāt, vnde illa vox Lutheranorum fuerit, qua inter cæteros articulos, VVormatiæ propoſitos, hunc etiam poſuêre, vt abrogaretur Romani pontificis poteſtas, quam ſibi ſumit ſupra cæteros epiſcopos, intelligant rurſum, quidnam illi moliantur, qui Romani epiſcopi monarchiam aſſerunt fuiſſe poſt Diui Hieronymi tempus exortam. Nam qui Phocā ſcribunt

Ex Hieron. ad Euag. Ad Lucif. Carthag. & Innocentium. Et Gel. ad Anaſta. Aug.

bunt instituisse, Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput, piè quidem fortasse id, nullius enim animum ego iudico, sed imprudenter tamen scripserunt, intelligant etiam vnde Diuus Thomas libro quarto aduersus gentes capite septuagesimo sexto affirmat, eorum præsumptuosum errorem esse, qui se subducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successorem eius Romanum pontificem, vniuersalis ecclesiæ pastorem non recognoscentes. Intelligant demum qua ratione Leo decimus Lutheri articulum vigesimum quintum condemnauerit in hæc verba: Romanus pontifex Petri successor, nõ est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias, ab ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur argumẽto, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit à nobis verbis paucioribus responderi.

Erasmus in censura epist. Hie. quæ inscribitur, de oblatio. alta. Beatus Rhenan. in lib. Tertul. de præscr. hære. Matthæ. Palmerius & Hermannus.

Ad vndecimum verò sic respondeo. Non est profectò admittendum, fidem etiam personalem Petri defeciisse. Nam Petri iudicium in fide publicum falsum asserere, hæresis est manifesta. Sed cum Apostolorum nemo in fidei doctrina errare posset, id peculiare Petri priuilegium fuit, vt eius ne personalis quidem fides deficere potuisset.

II. refellitur.

Quod enim quidam afferunt, Christum Dominum recumbentium vndecim exprobasse incredulitatem, &cæ. hoc Petrum apostolum ne tangit quidem. Nam cùm Lucas cap. 24. scripsisset: Mulieres vndecim Apostolis, ea quæ à Domino audierant, annunciasse, nec illos credidisse mulieribus, sed earum verba deliramenta iudicasse, protinus subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurrisset, nisi credidisset. Et coniunctio aduersatiua, qua Euangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba mulierum non esse visa deliramenta. Atque oratio Christi pro Petro fusa, id apertè demonstrat, Petri fidem non defeciisse. At exponũt aduersarij, orasse Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, sic enim loquuntur, sed nullius discipuli fides hoc modo deficit. Ita oratio Christi non in singulare Petri priuilegium cederet, quod non solùm Chrysostomo, Theophylacto, Ambrosio, & Bedæ, sed contextui etiam contrarium est. Cũ verò Ambrosius Petrum fidem amisisse ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam scilicet amico suo, Christo nõ seruauit. Quãquam illud etiam est frequens, vt fides pro fidei confessione vsurpetur. At ridiculum est, vt si Christus collegium Apostolicum increpasse dicitur, singulos increpasse intelligitur. Quasi verò non à Prophetis sæpè populus arguatur, in quo multi essent, ad quos reprehensio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vberius disputatum est. Id verò, quod de Anastasio & Honorio ad-

Marc. 16.

Contra auctorẽ cõm. in Psalm. qui Hiero. titulo circumfertur: in illud Psalmi 88. Perfudisti eum confusione. Luc. 22.

Digitized by Google

rio additur, non paruam ingerit quæſtionem. Quoniam ſi oratio Chriſti non ad Petrum modò, verùm ad poſteros quoque Romanos epiſcopos referenda eſt, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius ſucceſſoris deficiet fides, nec in iudicijs publicis, nec in colloquijs, aut conſenſione priuata. Sin verò cùm ad poſteros oratio illa refertur, intelligenda ſolùm eſt de fide publica, ſcilicet in quæſtionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconſtanter eo teſtimonio videmur Petri fidem, etiam perſonalem, vindicaſſe.

4. li. eccl. Hier. c. 8.

Huic loco Albertus Pighius Campenſis non aliter potuit occurrere, quàm omnes Romanos pontifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum vnquam in hæreſim incidiſſe. Atque vt Anaſtaſium in libertatem aſſereret, Gratianum vexauit contumelioſiſſimè, Iuriſperitis turpiſſimè maledixit. Vt verò Honorium tueretur, ſextę generalis ſynodi exemplaria falſarios corrupiſſe, multis coniecturis ſuadere niſus eſt. Deinde etiam in eam opinionem inclinauit: vt crederet epiſtolã Honorij ad Sergium à Græcis de more fuiſſe vitiatam: Synodum autem in eo iudicio deceptam. Quin adeò duorum conciliorum ſexti & ſeptimi acta omnia calumniatus eſt, ac pro ſua certè virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc verò Alberti opinatio, noua quidem in eccleſia eſt, ſed ea etiam ratione confirmari poteſt, quod nõ eſt veroſimile, vt homini, qui hæreticus eſſe poſſit, fidei ſummam Dominus commiſerit. Rectum enim eſt regula ſui & obliqui, vt Ariſtoteles docet, quare ſi fides Romani pontificis dirigere ipſum non valet, multò minus vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus epiſcopus iuxta Chriſti pollicitationem fratres ſuos cõfirmaturus eſt, firmum ipſum eſſe oportebit. Quamuis autem multis in locis dicat Pighius, ſicut hic dicit, ſatis probabiliter de ſummi pontificis auctoritate: tamen non id ſpectandum eſt, quid dicat, ſed quid conſentaneum ſit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere ſententia eſt. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, ſed aqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilij, in prauitatem hæreticam ſubſcripſiſſe, auctor eſt Hieronymus in Chronicis. Excuſet Marcellinum, quem timore fractum idolis ſacrificium obtuliſſe, memoriæ proditum eſt. Victorem vindicet, quem Paulianiſtæ ſuum eſſe mentiti ſunt, vt ſcribit Euſeb. 3. lib. eccl. hiſt. cap. 2. Anaſtaſium liberet, quem ſine certo & probabili teſtimonio Gratianus hæreſios inſimulauit. At, Honorium quomodo ab errore vindicabit?

In diatriba de actis 6. & 7. Syn.

cabit? Quem hæreticum fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptem ſynodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, ſanctæ vrbis, vt 7. ſynodo actione 3. ſcriptum eſt, Theodorus cum ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſſione fidei, quæ habetur eadem actione tertia, Epiphanius reſpondens hæreticis in conſpectu concilij eiuſdem actione 6. tomo. 2. tora demum ipſa 7. ſynodus actione vltima, & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoque Romanus pontifex in actione 5. Synodi octauæ generalis, De Romano (inquit) pontifice quemquam iudicaſſe non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictum, ſciendum tamen eſt, quòd fuerat ſuper hæreſi accuſatus: propter quam ſolùm licitum eſt minoribus maiorum ſuorum moribus reſiſtere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratũ eſt in 6. ſyno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epiſtola ad concilium, Honorium ipſum anathematizat. Beda item, de natura rerum c. 67. in ſexta ſynodo (ait) Macharius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam ſynodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt, Cirus, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtantinum, vbi poſt ſuſceptum confirmatumque concilium, Anathematizamus (inquit) Cirum, Sergium, nec non & Honorium, qui hanc apoſtolicam eccleſiam nõ Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtrauit, ſed profana proditione immaculatam fidem ſubuertere conatus eſt.

Præterea illud caput, Si Papa, 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus caſus, in quo oues paſtorem ſuum iudicare poſſunt, ſcilicet cùm fuerit hæreticus, habetur, vt alia loca prætream, in quinta ſynodo Roma. 218. epiſcoporum, in hæc verba: A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum atq; firmatum eſt, vt oues paſtorem ſuum nec reprehendere, niſi à fide exorbitauerit, præſumant. Idem tradit Anacletus in epiſtola 3. de patriarchis & primatibus, inquiens: Paſtor eccleſiç, ſi à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: ſed pro reprobis moribus magis eſt tolerandus, quam diſtinguendus, quia rectores eccleſiæ à domino ſunt iudicandi. Idem Euſebius docet ad epiſcopos Aegyptios, referturque 2. q. 7. c. Oues. Idem Ioannes Papa in epiſt. ad Zachariam. Idem in 8. ſynodo traditum eſt, vt nunc referebamus. Refert etiam Burchardus lib. 1. ca. 13. 138. 139. Calixtum, Clementem, Gagum, in hanc eandem ſententiam. Non eſt igitur

igitur negandum, quin ſummus pontifex hæreticus eſſe poſſit, cuius rei exemplum vnum & item alterum forſitan proferetur, at quòd in fidei iudicio contra fidem definierit, ne vnum quidē proferre poteſt. Itaque obiectioni poſitæ hoc reſponſum habeto: Aliud eſt in Petro, quod ſpectat ad hominis priuatam excellentiam: aliud, quod pertinet ad communem eccleſiæ vtilitatem. Quòd negarit Chriſtum, hominis erat; quòd confirmarit fratres, erat eccleſiæ. Illud proprium, hoc commune erat. Similiter, quòd fides Petri propria ſemper interiùs ſeruaretur, hominis priuilegium erat; quòd verò alijs confirmandis ſolidam fidem proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, eccleſiæ publicū priuilegium erat. Romanus igitur epiſcopus non fuit hæres aut priuilegiorum, aut culparum Petri propriarum, quę videlicet ex accidenti, publicæ Petri poteſtati coniungebantur, ſed ſucceſſit in his, quæ ſpectabant ad eccleſiæ communes & neceſſarias commoditates. Nam priuilegia Apoſtolis à Chriſto conceſſa, aliter ad ipſos, aliter ad ſucceſſores referuntur. Quippè in Apoſtolis fuerunt etiam priuilegia perſonalia amplioris gratiæ, quā in poſteris. Vt, verbi cauſa, per illa verba, Quæcunque ligaueritis ſuper terram, &c. & per illa, Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, &c. intelligimus, poteſtatem generalem in vniuerſum orbem Apoſtolos ſuſcepiſſe. Ita pares Petro dicuntur 21. diſti. cap. In nouo & 24. qu 1. cap. Loquitur. Sed epiſcopi poſteriores non ſucceſſere apoſtolis in poteſtate generali extraordinaria, ſed in ordinaria, quam ſinguli in ſuis eccleſijs apoſtoli habuerunt. Vt Simeon Iacobo in eccleſia Hieroſolymitana, &c. Eſto aliud exemplum. Ex verbis illis, Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis: rectè quidem Theologi colligunt, apoſtolos poſt ſpiritus Sancti aduentum in gratia confirmatos. Cęterùm non ita tranſijt hic ſpiritus in epiſcopos ſuccedentes, vt in eis æternum maneat per gratiæ confirmationem. Quod apoſtolis ex priuilegio perſonali donatum eſt, ſed id ſolùm tranſijt ad poſteros eccleſiæ paſtores, quod neceſſarium erat ad eccleſiæ communem vtilitatem. Sic omninò priuilegium fidei indeficientis, quod in Petro perſonale etiam fuit, ad epiſcopos Romanos tranſmiſſum eſt, non in eo, quod Petri erat peculiare, ſed in eo, quod commune erat eccleſiæ. Vnde & aliæ obiectiones repelluntur, quæ pro Alberti ſententia poſitæ ſunt. Non enim fides interior Romani pontificis eccleſiæ eſt neceſſaria: nec illius occultus & priuatus mentis error eccleſiæ Chriſti nocere poteſt. Quapropter non eſt neceſſe, vt interioris fidei conſeruatione Romanis pontificibus Deus ſemper aſſiſtat. At, quod, dum ea decernunt, quæ fideli-

Digitized by Google

fidelibus credenda sunt, dumq; ecclesiam Christi in fide dirigũt, non deficiant, sed diuina manu teneantur, id ecclesiæ opus est, idq; proinde Romanis episcopis etiam imbecillis, & alias priuatim errantibus, non negabitur: ne videlicet per publicæ potestatis errorem, ecclesiam faciant in communi veritatis ignoratione versari. Vndecimum igitur argumentum abundè, ni fallor, confutatum est. At postremo igitur argumento refutando illud non sunt lectores admonendi, est enim in promptu, malos vrbis mores, si quos forte vrbs malos habeat, non esse huius loci defendere. Non sumus tam rudes & stupidi, quam Lutheranni nos esse calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, sed modestos tamen. Scriptum est enim, quòd Patris nudata verenda boni filij auersi veniendo texerunt. Auersari autem id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superiecto dorsis pallio auersos operuisse, nisi vt Gregorius ait, bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicere, vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum, inquit, auersi deferunt, quia iudicantes factum & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli probi iure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cum displicent, venerantur. Super cathedram, inquit Christus, sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite, secundum verò opera eorum nolite facere. Sed hæc hactenus. Illud est potius lector admonendus, vt animaduertat, Romanas consuetudines alias esse Romæ cum tota ecclesia communes: quas videlicet ex apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuarium, numero 118 multa, sed plura fusiùs Innocentius primus in epistola ad Decentium tradit. Aliæ verò sunt consuetudines, quas ecclesia Romana vel à se habuit priuatim institutas, vel à Petro quidem Apost. accepit. non tamen in vniuersum orbem promulgandas. De quibus Augustinus disertè loquitur in epist. 86. ad Casulannm, & in epi. 118. 119. ad Ianuarium. Priores igitur consuetudines, quas ecclesia Romana non modò tenet, verum etiam ab vniuersa ecclesia docet esse seruandas, omninò tenere debemus: vt Iulius 11. dist. cap. Nolite: Innocentius ea dist. cap. Quis nesciat: & Calixtus 12. dist. cap. Non decet: & Gregorius ea dist. cap. Præceptis: docuerunt. Posteriores verò ecclesiæ Romanæ consuetudines non oportet priuatas ecclesias sequi, vt Diuus Augustinus locis positis tradidit, & Nicolaus 12. dist. cap. Scit: & Gregorius ea. dist. cap. Nouit. Idemque omninò traditur. 31. dist. cap. Quoniam, & cap. Aliter. In vna enim fide nihil officit sanctæ ecclesiæ consuetudo diuersa: vt habetur de cõ. dist. 4. cap. De trina. Atque de huiusmodi consuetudinibus &

Postrem. diluitur.

Genes. 9.

25. Mor. c. 22.

d. 12. c. illa.

Ambro-

Psal.43. sunt in diuinis literis plurima. Illud est in promptu, In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Item, Cæsis denunciauerunt ne omninò loquerentur in nomine Iesu, Act.5. Item, Paulus dicitur fiducialiter egisse in nomine Iesu, Actor.9. Hebræis porrò id in alicuius nomine fit, quod auctoritate ac virtute cuiuspiam transigitur. Quare qui regis loco & tanquam illius minister quidpiam agit, hic in nomine regis eam rem dicitur agere. Rectè igitur qui tanquam Christi administri, in aqua & spiritu homines sanctificabant, eos in nomine Christi baptismi gratiam exhibuisse interpretamur. Non ergo necesse est sentire, quòd Apostoli baptismi formam à Christo prescriptam immutârunt. Nam & hodie nos verè in Christi nomine, hoc est, loco, vi, & auctoritate, baptisma conficimus. Ac si præscripta illa formula nominis Iesu Christi Apostoli baptizarunt, non putandi sunt tamen Spiritus sancti patrisque nomen omisisse: sed in nomine patris & filij eius Iesu Christi, & Spiritus sancti baptizasse. Quod alterius loci est demonstrare. De septimo igitur argumento satis.

Ad 8. arg. In octaui argumẽti explicationem multa quidẽ dici possent, sed nos in pauca conferemus. Sanè Gratianus 32.qu.7. audacius sanè multò, quã disertius ait, illam Gregorij sententiam Euangelicæ & Apostolicæ doctrinæ esse contrariam. A quo ego longè dissentio. Nam, vt Romanorum pontificum auctoritatem negligamus, nõ possumus tamen vtriusq; Gregorij, & primi & tertij, contemnere definitionem, cùm fuerint ambo tum doctissimi, tum etiam sanctissimi. Itaque non errarunt, quod Gratianus falso existimauit, sed locuti sunt potius de ea, quæ ante matrimonium per infirmitatem inepta erat ad copulam cõiugalem, hoc est, vt scholæ verbis vtamur, quæ erat impotens ad soluendum debitum. Cuius simile exemplum habes de frigidis, cap. Consultationi. Atque ipse idem Gregor. hoc modo sententiam suam explicat, in epist. ad Rauennatem archiepisc. referturque à Grat. 33. q 1 ca. Requisisti. Nec desunt huic argumento, aliæ etiam responsiones, sed hæc & planior & expeditior est. Quam quoque Gloss. sequit. 20.d.ca. De libellis, in verbo Iunioris.

In nono argum. nobis Lutherani, præsertim Oecolampadius, Bucerus, & Caluinus insultant. Sed pueriliter tamen. Quoniam librum illum Gelasij Rom. pontificis non esse, magnis argumentis à me, & animaduersum & parefactũ est. Primũ enim auctor opusculi dicit, esse recentem altercationem de veritate duarum naturarum in Christo. Non autem erat recens tempore Gelasij, sed olim profligata à Leone & concilio Chalcedo. vbi Eutychis & Nestorij explosa sententia est. Rursum in toto lib. nec Leonis, nec

nec concilij Chalcedonenſ. meminit. Id quod maximè feciſſet, ſi auctor eſſet Gelaſius. Nam in epiſtol. ad Fauſtū, huius concilij auctoritate libenter vtitur, libentiùs hic vſurus, vbi aduerſarios poſſet tantæ ſynodi teſtimonio reuincere. Ac certè cum Damaſum cōtra Arrium citauerit, citaſſet ac multò magis etiam Leonem contra Eutychem, ſi poſt tempora Leonis ſcripſiſſet. Atq; Gelaſius multis annis fuit Leone poſterior. Quid quod auctor ille Damaſum nomine epiſcopi Rom. nullo alio honoris titulo retulit, quod à more poſteriorum pontificū, cùm priorum teſtimonia referunt, valdè eſt alienum. Præterea eius operis auctor ad probandam vtriuſq; naturæ in Chriſto veritatem, inter magiſtros eccleſiæ catholicos cenſet Euſebium Pamphili, eiusque teſtimonijs vtitur. Quem tamen apertiſſimum impietatis Arrianæ propugnatorem fuiſſe, Hieronym. affirmat in epiſt. ad Pammachium & Oceanum, cuius initium eſt Scedulæ. Quinetiam tanquā Arrianus, Euſebius hic cum ſuis operibus damnatus eſt, actio. 5. & 6. ſeptimæ ſynodi generalis. In aſſerenda item Chriſti vtraq; natura, è patribus Latinis auctor ille ſolùm Ambroſium refert: qui ſi eſſet Gelaſius, Hilarij, Hieronymi, Auguſtini teſtimonijs vteretur, nec quoſdam Græcos ibi ſcriptores excitaſſet, qui latinis demortui ſemper & ſunt & fuerūt. At Gelaſius ſcripſit de vtraque Chriſti natura aduerſus Eutychem & Neſtorium. Non inficiamur, ſed quinq; libros ſcripſiſſe legitur, nō hoc paruum opuſculum, quod ementito titulo circumfertur. Gennadius quoq; cōtra Eutychem ſcripſit, cur magis hoc opus Gelaſij, quam Gennadij fateamur? Fuit etiam Gelaſius quidam epiſcop. Cæſareæ Paleſthinæ, quem Hieronym. tradit, quædam eo tempore ſcripſiſſe, ſed celaſſe. Huic ergo opuſculum tribuerem, niſi quòd purum & politum ſermonem dicit eum Hieron. habuiſſe, qualem in hoc libello equidem non agnoſco. Niſi bono & eleganti auctori contigit malus & impurus interpres. Falluntur autem, qui opus hoc Gelaſio pontifici Rom. tribuunt, ex verbis illis, cùm ſedem Apoſtolicam veſtra dilectio vnanimiter teneat, conſtanter prædicet, ſapienterq; defendat, quo loco legendū eſſe fidem Apoſtolicam, vel me non demōſtrante lector probaturus eſt. Nec nouum eſt ſanè, vt nomine pontificum Romanor. libri eiuſmodi proferantur. Nam actione 5. ſynodi 7. Iconomachi duos libellos prodiderunt auctore Vigil. o Roman. pontif. Sed falſo tamē. Atque, vt opus conſtaret eſſe Gelaſij, nihil tamē affertur. Cùm enim edunt libros de re qualibet Romani pontifices, ſententiam ſuam, vt homines alij docti, exprimunt, non tanquam eccleſiæ iudices de fide pronunciant. Nonu. n igitur argumentum ſatis, vt arbitror, euidenter confutatum eſt.

Decimum soluitur.

Decimo autem refutando, quæ Caietanus in illo 27. quæstionum opusculo dixit, non sunt hic ea nobis resumenda, ne acta agamus, quod veramur veteri prouerbio. Quod nūc instat, id diligenter explicandum est, quid videlicet consequentiæ sit, vt si super Petrum Christus ecclesiam ædificauit, Romana statim sedes cæteris esse præposita diuino iure intelligatur. Inde enim plana quoque erit illa collectio, Si Petri fides iuxta Christi orationem non defecit, maiores ecclesiæ causæ ad Romanum episcopum sunt referendæ. Video autem, eiusmodi res planè & perspicuè expedire non posse, nisi doctum & intelligentem virum. Cuius rei tantæ tamque difficilis facultatem consecutum esse me non profiteor, secutum esse præ me fero. Ea enim exponenda in hoc me opere suscepisse constat, non quæ essent peruia, & omnium sermone trita, sed quæ vix adhibitā etiam diligentia à doctissimis quibusque intelligerentur. Quòd si succedat conatus, iure est laudādus: sin verò nō succedat, non est certè reprehēdendus. Sed hæc hactenus. Rem iam ipsā explicemus.

Vide Caie. de primatu ecclesiæ.

Rom. c. 13.

Primùm autem illud commemorandum est quod aliàs sæpè diximus, quæ Petro dicta in Euangelio à Christo sunt, non vt homini priuato, sed vt ecclesiæ præfecto, ea ad successores quoque sine vi aliqua, aut literæ inuersione pertinere. Quemadmodum quæ Dominus Apostolis commendauit æquè cōgruentia fidelibus vniuersis, eadem futuris Christianis omnibus in sensu literali commendata sunt: iuxta id, quod Christus ipse Marc. 13. explicuit, inquiens. Quod vobis dico, omnibus dico: vigilate. Vigilare quippè ad omnes æquè pertinet: quare, etiam si Christus id non adeò disertè fuisset interpretatus, vt ille explicuit, ita nos quoq; necessariò explicaremus. Pari item ratione, quæ Dominus Apostolis locutus est, ad ipsos quidem spectantia quatenus ecclesiæ sacerdotes: hæc non ad fideles omnes, sed ad reliquos futuros in ecclesia sacerdotes catholici referimus. Quale illud est Luc. 22. Hoc facite in meam cōmemorationem. Cùm enim Dominus pane & accepto & fracto, eleuatisque in cælum oculis Deo gratias egerit, calicemque simul & acceperit & leuauerit, sine dubio Eucharisticum sacrificium, hoc est, gratiarum actionis, Iudæorū ritu obtulit: nisi stultus fuit & ingratus, qui, cùm referre patri summam gratiam posset, quæ ab illo nobis acceperat summa dona eidem referendo, minimè retulisset. Iubēs igitur Apostolis suis Christus, vt hoc ipsi facerent, quod scilicet illum videbant facere, nimirum id præcepit, vt hostiam Eucharistiæ & gratiarum actionis offerrent. Quod & Cyprian. ad Cecilium, & Irenæus lib. 4. ca. 32. diuinè expoſuerunt. Quia ergo sacrificium facere, sacrificiorum & sacerdotum propriū munus est,

De cōs. d. 2. c. scripſt.

eſt, quod eo loco Dominus Apoſtolis commendauit, id propriè ad futuros eccleſiæ ſacerdotes ſpectat: non ad vulgus etiam mulierc̃larum, quod hæretici credidêre. Porrò, quæ ijſdem Chriſtus, quia paſtores eccleſiæ futuri erant, mandaſſe legimus, hæc ipſa epiſcopis & paſtoribus ſuccedentibus ad literam credamus eſſe mandata. Huius rei exemplum eſt illud Matt. 18. Quæcunq; alligaueritis, &c. Et illud item Ioan. 20. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum ſanctum, &c. Hanc verò regulam ſi ſacris literis explicandis tenuerimus, vitabimus procul dubiò permixtam illam & tenebricoſam confuſionem, quam in ſcripturæ intelligentia hæretici patiuntur. Quorſum hæc? nempè, vt ea quę Petro in Euangelio dicta ſunt, aptè ac prudenter diſtinguamus: & ſi quid illi, vt priuato, congruit, hoc ad ſingulos fideles ſpectare exiſtimemus. Cuiuſmodi illud eſt: Si peccauerit *Matt. 18.* in te frater tuus, corripe illum inter te & ipſum ſolum, &c. Sin verò quicquam illi conuenit, vt Apoſtolorum principi & eccleſiæ paſtori, hoc citra controuerſiam putemus ad ſuccedentes in eccleſiæ pontificatu eſſe referendum, idque in genuino literæ ſenſu. Nam & quę legiſlator ciuilis ſuis delegatis preſcribit, non ad eum ſolùm, cui viua voce loquitur, ſed ad cæteros, qui illi in eodem officio ſuccedunt, referuntur.

Deinde illud quoque magnoperè aduertendum eſt, Romanum pontificem Petro ſuccedere, non eſſe per ſe quidem in ſacris literis reuelatum, ſed aliunde cõſtare: ex eo ſcilicet, quòd hiſtoriæ grauiſſimæ prodidêre, Petrum Apoſtolum, ſuam cathedram Romæ demùm collocaſſe, ibique cùm eſſet epiſcopus, fuiſſe defunctum. Hoc Velenus, hoc Sebaſtianus Francus, hoc hæretici quidam alij negant: quinetiam aiunt Petrum, ne Romam quidem inuiſiſſe. Quod tamẽ, cùm hiſtorici omnes graues prodiderint, malitiosè negatur. Non enim exiſtimandi ſunt iſti, quod verbis negant, id mente ſentire: niſi pueri & pueri ſtulti eſſe creduntur. Quid enim tam ſtultum, tamq; puerile dici poteſt, quàm ſi ea non eſſe olim in Repu. geſta negemus, quæ geſta eſſe vir quiſq; ante nos grauiſſimus affirmauit? Quòd ſi eius rei, de qua diſſerimus, auctores quæris, Dionyſius vnus eſt in epiſt. ad Timoth. Dionyſius Corinthiorum epiſcopus alter eſt apud Euſeb. lib. 2. eccle. hiſt. cap. 25. Tertius teſtis eſt Clemens in epiſt. 1. Quartus eſt Anacletus in epiſtola de ordinatione epiſcoporum. Quintus eſt Marcellus, 24. q. 1. cap. Rogamus. Sextus Leo in concione prima de feſto Petri & Pauli. Septimus eſt Gelaſius cum conclio 70. epiſcoporum. Octauus eſt Innocentius 3. in cap. Per venerabilẽ: Qui filij ſunt legitimi. Nonus eſt Nicolaus 3. cap. Fundament. de elect. in 6. Decimus eſt Leo 9. in epiſtola

ſynodica ad Petrum Antiochenum patriarcham. Vndecimus, Conſtantinus in edicto ante Nicænam ſynodum 69. diſt. cap. Conſtantinus. Duodecimus, Epiphanius hæreſi 27. quæ eſt Carpocratis. Tertiusdecimus, Irenæus lib. 3. cont. Valent. c. 3. Quartusdecimus, Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcionem, & lib. de præſcript hæret. Quintus decimus, Ambroſius in orat. contra Auxentiũ de Baſil. trad. Sextus decimus, Hieron. in lib. de viris illuſt. in Petro. Decimusſeptimus, Egeſip. 3. lib. de exci. Hieroſol. c. 2. Decimusoctauus, Auguſt. lib. 1. contra Iuli. Pelag. Poſtremus, Euſeb. lib. 3. eccleſ. hiſt. cap. 14. & 18. lib. quoque 3. cap. 2. & 25. Quibus locis etiam refert, Origenem, Caium, Papiam. Tam verò multis & incorruptis teſtibus, qui non credit, is aut ſtultum, aut hæreticum certè ſe eſſe demonſtrat: vt publicam Romanæ vrbis vocem, loca item ipſa vrbis prætereamus, quæ etiamnum vitæ mortiq́ue Petri teſtimonium perhibent. His itaque poſitis, difficilis & perobſcura quæſtio facilè explicatur: quæ quidem, vt dixi doctiſſimos viros ita implicuit, vt ſe expedire non valuerint. Quòd enim paſtor poſt Petrum à Chriſto in eccleſia ſuffectus, poteſtatem Petri ordinariam habeat, ac cætera priuilegia propter eccleſiam Petro conceſſa, ex Euangelio habetur: iuxta ea, quæ primo documento animaduerſa nobis, & demonſtrata ſunt. Quòd verò ille, quem Chriſtus Petro mortuo ſuffecit, Romanus fuerit epiſcopus, è re geſta colligitur. Nam ſi Petrus ſemper Antiochiæ ſediſſet, vt cœpit, ſine dubio epiſcopus Antiochenus illi legitimè in pontificatum ſucceſſiſſet.

2. q. 7. c. beati.

Sed & id poſtremò conſiderandum, eſt enim res magna ac diligenti cõtemplatione digniſſima, non illud modò ad doctrinam catholicam pertinere, quod Apoſtolis expreſsè reuelatum eſt, verũ hoc etiam, quod ex altera propoſitione reuelata, & altera certa in lumine naturali, ſyllogiſmo collectioneq́ue euidenti conficitur. Vt Chriſtum Dominum habere voluntates duas, duosq́ue intellectus, vtriuſque item actiones, & creatam, & increatam, aut Chriſtum etiam ridere ſuaptè natura, vt homines cæteros poſſe: in ſacris fortè literis non habetur expreſſum. Sed quoniam traditum in illis eſt, filium Dei eſſe hominem, & naturali ratione conſtat, omnem hominem habere voluntatem intellectumq́ue creatum, operationesq́ue vtriuſque potentiæ etiam creatas, omnem item hominem, vt flere, ita quoque ridere poſſe: qui vnumquodlibet horum negauerit, is hæreticus judicabitur. Propterea, quòd negando conſequens, ſcilicet filium Dei habere intellectum intellectionemq́ue creatam, negat proinde antecedens, ex quo illud colligebatur, hoc eſt filium Dei eſſe hominem. Eſto aliud exemplum. Concilium Nicen. in fide non

Digitized by Google

non erraſſe, aut Chalcedonenſe, aut Epheſinum, nec in ſacris libris, nec in Apoſtolorum traditionibus explicatum eſt. Sed id ſolùm, concilia in ſpiritu ſancto legitimè congregata errare non poſſe. At, quòd concilium Nicænum, Chalcedonen. Epheſ. legitimè fuerint coacta, ex diuina reuelatione non creditur. Creditur tamen ex humana fide & traditione hiſtoriæ fide dignæ, per quam habemus, eas ſynodos indicentibus, & cõfirmantibus veris eccleſiæ paſtoribus ex vniuerſo orbe conueniſſe. Vnde licet earum rerum certitudo ac veritas, quæ in eiuſmodi concilijs definitæ ſunt, ex duobus quaſi principijs pendere videatur, quorum alterum reuelatum à Deo eſt, concilia videlicet legitimè congregata certiſſimæ veritatis eſſe: alterum verò ſola certitudine naturali credatur, per ea, quæ ſcriptores graues & incorrupti memoriæ prodidêre. At hæreticus erit, qui negârit earum ſynodorum ſcita atq; decreta, non aliter ac ſi negaret Euangelium. Eſto quoq; aliud exemplum apertiſſimum. Quòd ſacerdotes noſtræ huius ætatis à veris epiſcopis ritè fuerint conſecrati, non eſt ſacris literis proditum: ſed res geſta potius eſt, quæ ex verbis & animo conſecrantium pendeat. Ex hoc igitur principio, quod humana certitudine tenemus, videlicet hos ſacerdotes ritè initiatos eſſe, illud pendere neceſſe eſt, an in eccleſia nunc ſit verum Euchariſtiæ ſacramentum. Quod qui inficiaretur, hunc eccleſia exiſtimaret hæreticum. Tametſi ſolùm enunciatio vniuerſalis per reuelationem accepta ſit, omnes veros ſacerdotes, ſi rectam intentionem habeant conſecrandi, verum Euchariſtiæ ſacramentum conficere. Sed, quòd ij, qui modò viuunt, ſint eiuſmodi, non Euangelium ſolùm, ſed grauis & conſtans naturæ ratio ſimul cum Euangelio probat. Ad eundem profectò modum, qui negauerit Romanum pontificem eandem habere poteſtatem, quam Petrus à Chriſto accepit, fidei aduerſarius cenſendus eſt, quamuis ex Euangelio nihil aliud proximè colligatur, quàm Petri ſucceſſores eundem habere cum Petro principatum. Quia ſi huic Euangelicæ concluſioni illam addas, epiſcopum Romanum eſſe Petri ſucceſſorem, quam ex hiſtorijs à traditione virorum grauiſſimorum accepimus, manifeſtè colligitur, Romanum epiſcopum & cæteris epiſcopis ſuperiorem eſſe, & eandem habere in eccleſia poteſtatem & auctoritatem, quam habuit Petrus. Aptè igitur ſummi pontifices atq; prudẽter teſtimonia illa Euangelica, ad Romanum epiſcopum, ſedemq; Apoſtolicam retulerunt.

Quòd ſi ſententia hæc noſtra minùs viris doctis fuerit probata, quanquam haud ſcio, cur probetur minùs, habemus tamen adhuc aliam huius rei explicandæ formam: vnde liqueat,

Pontifi. Romanum ex diuina inſtitutione fuiſſe Petri in eccleſiæ eorius pontificatu ſucceſſorem, atque adeò Romanis epiſcopis ea teſtimonia conuenire, quæ Petri probant & primatum & fidem. Diximus quippè retrò, fidem noſtram non ſolùm ſcripto, ſed etiam traditione contineri. Ita, licet Romanos epiſcopos Petro ſuccedere, in ſacris libris non habeatur ſcriptum, ab Apoſtolis tamen eccleſiæ, quaſi per manus traditum eſt. Iam, quòd hæc fuerit Apoſtolorum viua traditio, ex his ſcilicet vijs manifeſtè conſtat, quas in tertio libro nos vel aperuimus, vel indicauimus. Non enim ſingillatim ſunt nobis explicanda omnia, ne longa oratione negotium lectori faceſſamus. Certè huius rei illud eſt euidens argumentum, quòd non ante Phocam modo & Conſtantinum, non ante Nicænam ſolùm ſynodum, verùm etiam ante quemcunq; poſt Neronem imperatorem, ante quodcunq; eccleſiæ concilium, ante quoſcunq; poſt Petrum pontifices maximos, ſemper à viris eccleſiaſticis Romanus epiſcopus Petri ſucceſſor eſt agnitus. Atque apoſtolicam traditionem fuiſſe, non obſcurè tradit Anacletus Petri diſcipulus, in epiſtola prima de oppreſſione epiſcoporum. Sixtus primus ad Gallicanas eccleſias, Eleutherius ad eaſdem, Victor in epiſtola ad Theophilum, Sixtus ſecundus in epiſtol. ad Gratum epiſcopum, Zepherinus in epiſtola ad epiſcopos Sicilianos, Marcellus ad epiſcopos Antiochenæ prouinciæ, Melchiades ad epiſcopos Hiſpaniarum, Marcus in epiſt. ad Athanaſium, Iulius ad Orientales epiſcopos. Nec veroſimile fit, vt rem tam neceſſariam ad eccleſiæ vnitatem continendam, Chriſtus Dominus Apoſtolis ſuis non reuelârit. Si enim Moyſi locus ille reuelatus eſt, quem Dominus elegerat, vt indè à Iudæis diuina oracula peterentur, quantò magis credendus eſt Chriſtus Petro manifeſtaſſe, quiſnam eſſet ille locus, ybi conſtituerat regni ſui & principatum & ſedem collocare? Atque ſi, vt transferretur eccleſia Hieroſolymitana in ciuitatem Pellam, voce Domini ſunt Apoſtoli admoniti, vt Euſebius 3. lib. eccleſ. hiſt. c. 5. & Epiphanius lib. 3. con. hære. c. vlt. referunt, multò magis credemus, vt è ciuitate Antiochena Romam emigraret Petrus, cathedramque inde transferret, Dominicis oraculis fuiſſe commonitum. Quod ſi ita eſt, vt reuerà eſt, nec aliud niſi abſurdiſſimè credi poteſt, jam hinc fideles intelligãt, vnde illa vox Lutheranorum fuerit, qua inter cæteros articulos, VVormatiæ propoſitos, hunc etiam poſuêre, vt abrogaretur Romani pontificis poteſtas, quam ſibi ſumit ſupra cæteros epiſcopos, intelligant rurſum, quidnam illi moliantur, qui Romani epiſcopi monarchiam aſſerunt fuiſſe poſt Diui Hieronymi tempus exortam. Nam qui Phocã ſcribunt

Ex Epiſt. Innocentij ad Conc. Carthag. & Concilio Milleuitan. Et Gel. ad Anaſta. Aug.

bunt instituisse, Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput, piè quidem fortasse id, nullius enim animum ego iudico, sed imprudenter tamen scripserunt, intelligant etiam vnde Diuus Thomas libro quarto aduersus gentes capite septuagesimo sexto affirmat, eorum præsumptuosum errorem esse, qui se subducere nituntur ab obedientia & subiectione Petri, successorem eius Romanum pontificem, vniuersalis ecclesiæ pastorem non recognoscentes. Intelligant demum qua ratione Leo decimus Lutheri articulum vigesimum quintum condemnauerit in hæc verba: Romanus pontifex Petri successor, nõ est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias, ab ipso Christo in beato Petro institutus. Decimo igitur argumẽto, quoniam in eo exponendo difficultas erat maxima, non potuit à nobis verbis paucioribus responderi.

Erasmus in censura epist. Hie. quæ inscribitur, de oblatio. alta. Beatus Rhenan. in lib. Tertul. de præscr. hæret. Matthæ. Palmerius & Hermannus.

Ad vndecimum verò sic respondeo. Non est profectò admittendum, fidem etiam personalem Petri defeciisse. Nam Petri iudicium in fide publicum falsum asserere, hæresis est manifesta. Sed cum Apostolorum nemo in fidei doctrina errare posset, id peculiare Petri priuilegium fuit, vt eius ne personalis quidem fides deficere potuisset.

II. refellitur.

Quod enim quidam afferunt, Christum Dominum recumbentium vndecim exprobasse incredulitatem, &cæ. hoc Petrum apostolum ne tangit quidem. Nam cùm Lucas cap. 24. scripsisset: Mulieres vndecim Apostolis, ea quæ à Domino audierant, annunciasse, nec illos credidisse mulieribus, sed earum verba deliramenta iudicasse, protinus subdidit, Petrus autem cucurrit ad monumentum. Non enim cucurrisset, nisi credidisset. Et coniunctio aduersatiua, qua Euangelista vsus est, satis ostendit, Petro verba mulierum non esse visa deliramenta. Atque oratio Christi pro Petro fusa, id apertè demonstrat, Petri fidem non defeciisse. At exponũt aduersarij, orasse Dominum, ne fides Petri deficeret finaliter, sic enim loquuntur, sed nullius discipuli fides hoc modo deficit. Ita oratio Christi non in singulare Petri priuilegium cederet, quod non solùm Chrysostomo, Theophylacto, Ambrosio, & Bedæ, sed contextui etiam contrarium est. Cũ verò Ambrosius Petrum fidem amisisse ait, nomen fidei pro fidelitate accipit, quam scilicet amico suo, Christo nõ seruauit. Quãquam illud etiam est frequens, vt fides pro fidei confessione vsurpetur. At ridiculum est, vt si Christus collegium Apostolicum increpasse dicitur, singulos increpasse intelligitur. Quasi verò non à Prophetis sæpè populus arguatur, in quo multi essent, ad quos reprehensio nullo modo attineret. De qua re libro quarto vberius disputatum est. Id verò, quod de Anastasio & Honorio ad-

Marc. 16.

Contra auctorẽ cõm. in Psalm. qui Hier. titulo circumfertur: in illud Psalmi 88. Perfudisti eum confusione. Luc. 22.

rio additur, non paruam ingerit quæstionem. Quoniam si oratio Christi non ad Petrum modò, verùm ad posteros quoque Romanos episcopos referenda est, qua ratione Petri fides nec publica nec priuata deficere potuit: eadem etiam nullius successoris deficiet fides, nec in iudicijs publicis, nec in colloquijs, aut consensione priuata. Sin verò cùm ad posteros oratio illa refertur, intelligenda solùm est de fide publica, scilicet in quæstionibus fidei decernendis: temerè profectò & inconstanter eo testimonio videmur Petri fidem, etiam personalem, vindicasse.

4. li. eccl. Hier. c. 8.

Huic loco Albertus Pighius Campensis non aliter potuit occurrere, quàm omnes Romanos pontifices erroris nota liberando. Ita contendit nullum vnquam in hæresim incidisse. Atque vt Anastasium in libertatem assereret, Gratianum vexauit contumelioſissimè, Iurisperitis turpissimè maledixit. Vt verò Honorium tueretur, sextę generalis synodi exemplaria falsarios corrupisse, multis coniecturis suadere nisus est. Deinde etiam in eam opinionem inclinauit: vt crederet epistolã Honorij ad Sergium à Græcis de more fuisse vitiatam: Synodum autem in eo iudicio deceptam. Quin adeò duorum conciliorum sexti & septimi acta omnia calumniatus est, ac pro sua certè virili amborum labefactauit & auctoritatem & fidem. Hæc verò Alberti opinatio, noua quidem in ecclesia est, sed ea etiam ratione confirmari potest, quod nõ est verosimile, vt homini, qui hæreticus esse possit, fidei summam Dominus commiserit. Rectum enim est regula sui & obliqui, vt Aristoteles docet, quare si fides Romani pontificis dirigere ipsum non valet, multò minus vt videtur, alios in fide rectos efficiet. Quid, quod imbecillus in fide, fratres in fide confirmare nequit? Si igitur Romanus episcopus iuxta Christi pollicitationem fratres suos cõfirmaturus est, firmum ipsum esse oportebit. Quamuis autem multis in locis dicat Pighius, sicut hic dicit, satis probabiliter de summi pontificis auctoritate: tamen non id spectandum est, quid dicat, sed quid consentaneum sit ei dicere: cui veritatem tueri ac retinere sententia est. Dicit itaque ille multa multis locis de hac re quidem, sed aqua hæret, vt aiunt. Defendat Liberium Pighius, quem tædio victum exilij, in prauitatem hæreticam subscripsisse, auctor est Hieronymus in Chronicis. Excuset Marcellinum, quem timore fractum idolis sacrificium obtulisse, memoriæ proditum est. Victorem vindicet, quem Paulianistæ suum esse mentiti sunt, vt scribit Euseb. 3. lib. eccl. hist. cap. 2. Anastasium liberet, quem sine certo & probabili testimonio Gratianus hæresios insimulauit. At, Honorium quomodo ab errore vindicabit?

In diatriba de actis 6. & 7. Syno.

cabit?Quem hæreticum fuiſſe, tradit Pſellus in carmine de ſeptem ſynodis, Tharaſius ad ſummos ſacerdotes Antiochiæ, Alexandriæ, ſanctæ vrbis, vt 7. ſynodo actione 3. ſcriptum eſt, Theodorus cum ſynodo ſua Hieroſolymitana in confeſſione fidei,quæ habetur eadem actione tertia, Epiphanius reſpondens hæreticis in conſpectu concilij eiuſdem actione 6. tomo. 2. tora demum ipſa 7. ſynodus actione vltima, & in epiſtola ad omnes ſacerdotes & clericos. Adrianus quoque Romanus pontifex in actione 5. Synodi octauæ generalis,De Romano (inquit)pontifice quemquam iudicaſſe non legimus: licet enim Honorio ab orientalibus poſt mortem Anathema ſit dictum, ſciendum tamen eſt, quòd fuerat ſuper hæreſi accuſatus: propter quam ſolùm licitum eſt minoribus maiorum ſuorum moribus reſiſtere. Hactenus Adrianus. Vbi etiam addit, ſententiam in Honorium latam ex Romani pontificis conſenſu fuiſſe. Id quod exploratũ eſt in 6.ſyno. generali, actione quarta. Vbi Agatho in epiſtola ad concilium,Honorium ipſum anathematizat. Beda item, de natura rerum c.67.in ſexta ſynodo(ait) Macharius cum ſuis ſequacibus ſimul & præceſſoribus, Ciro, Sergio, Honorio, Pyrrho, anathematizatus eſt. In libro præterea pontificali refertur Leo ſecundus ſextam ſynodum ſuſcepiſſe, in qua condemnati ſunt, Cirus, Honorius. Atque in fine ſextæ ſynodi ponitur epiſtola Leonis ad Conſtantinum, vbi poſt ſuſceptum confirmatumque concilium,Anathematizamus (inquit) Cirum,Sergium,nec non & Honorium, qui hanc apoſtolicam eccleſiam nõ Apoſtolicæ traditionis doctrina illuſtrauit,ſed profana proditione immaculatam fidem ſubuertere conatus eſt.

Præterea illud caput, Si Papa, 40. diſtin. quod pro nihilo habet Campenſis, nos maximi habere debemus. Quoniam ille vnus caſus, in quo oues paſtorem ſuum iudicare poſſunt, ſcilicet cùm fuerit hæreticus,habetur,vt alia loca præteream,in quinta ſynodo Roma.218.epiſcoporum,in hæc verba:A multis anteceſſoribus noſtris ſynodaliter decretum atq; firmatum eſt,vt oues paſtorem ſuum nec reprehendere, niſi à fide exorbitauerit, præſumant .Idem tradit Anacletus in epiſtola 3. de patriarchis & primatibus,inquiens:Paſtor eccleſiç,ſi à fide exorbitauerit, erit à fidelibus corrigendus: ſed pro reprobis moribus magis eſt tolerandus, quam diſtinguendus, quia rectores eccleſiæ à domino ſunt iudicandi.Idem Euſebius docet ad epiſcopos Aegyptios,referturque 2.q.7.c.Oues. Idem Ioannes Papa in epiſt. ad Zachariam.Idem in 8.ſynodo traditum eſt, vt nunc referebamus. Refert etiam Burchardus lib.1.ca. 13. 138 .139 .Calixtum,Clementem,Gagum,in hanc eandem ſententiam.Non eſt igitur

fidelibus credenda sunt, dumq; ecclesiam Christi in fide dirigūt, non deficiant, sed diuina manu teneantur, id ecclesiæ opus est, idq; proinde Romanis episcopis etiam imbecillis, & alias priuatim errantibus, non negabitur: ne videlicet per publicæ potestatis errorem, ecclesiam faciant in communi veritatis ignoratione versari. Vndecimum igitur argumentum abundè, ni fallor, confutatum est. At postremo igitur argumento refutando illud non sunt lectores admonendi, est enim in promptu, malos vrbis mores, si quos forte vrbs malos habeat, non esse huius loci defendere. Non sumus tam rudes & stupidi, quam Lutheranni nos esse calumniantur. Oculos etiam nos eruditos habemus, sed modestos tamen. Scriptum est enim, quòd Patris nudata verenda boni filij auersi venendo texerunt. Auersari autem id dicimur, quod reprobamus. Quid autem est, filios verenda patris superiecto dorsis pallio auersos operuisse, nisi vt Gregorius ait, bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicere, vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum, inquit, auersi deferunt, quia iudicantes factum & venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. Sic magistrorum vitam discipuli probi iure apud se taciti reprehendunt, & eos, etiam cum displicent, venerantur. Super cathedram, inquit Christus, sederunt scribæ & Pharisæi, quæcunque dixerint vobis facite, secundum verò opera eorum nolite facere. Sed hæc hactenus. Illud est potius lector admonendus, vt animaduertat, Romanas consuetudines alias esse Romæ cum tota ecclesia communes: quas videlicet ex apostolorum Petri & Pauli traditione creditur accepisse. De quibus Augustinus in epist. ad Ianuarium, numero 118 multa, sed plura fusiùs Innocentius primus in epistola ad Decentium tradit. Aliæ verò sunt consuetudines, quas ecclesia Romana vel à se habuit priuatim institutas, vel à Petro quidem Apost. accepit. non tamen in vniuersum orbem promulgandas. De quibus Augustinus disertè loquitur in epist. 86. ad Casulannm, & in epi. 118. 119. ad Ianuarium. Priores igitur consuetudines, quas ecclesia Romana non modò tenet, verùm etiam ab vniuersa ecclesia docet esse seruandas, omninò tenere debemus: vt Iulius 11. dist. cap. Nolite: Innocentius ea dist. cap. Quis nesciat: & Calixtus 12. dist. cap. Non decet: & Gregorius ea dist. cap. Præceptis: docuerunt. Posteriores verò ecclesiæ Romanæ consuetudines non oportet priuatas ecclesias sequi, vt Diuus Augustinus locis positis tradidit, & Nicolaus 12. dist. cap. Scit: & Gregorius ea. dist. cap. Nouit. Idemque omninò traditur. 31. dist. cap. Quoniam, & cap. Aliter. In vna enim fide nihil officit sanctæ ecclesiæ consuetudo diuersa: vt habetur de cō. dist. 4. cap. De trina. Atque de huiusmodi consuetudinibus &

Postrem. diluitur.

Genes. 9.

25. Mor. c. 22.

d. 12. ca. illa.

Ambro-

Digitized by Google

Improbare atque respuere. Hoc autem Diui Augustini testimonium tam constans, tamque multis locis nō obscurè repetitum, si verum credimus, fateamur necesse est, nullum omninò à sanctis auctoribus firmum argumentum sumi posse, ad fidei Theologiæve dogmata corroboranda. Id quod Diuus Thomas Diui Augustini auctoritate confirmatus 1. parte quæst. 1. ar. 8. ad 2. argu. plane testatur in hæc verba, Auctoritatibus canonicæ scripturæ vtitur sacra doctrina ex necessitate argumentando, auctoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ probabiliter argumēdo. Atque eius rei causam etiam subdit, quòd innititur fides nostra reuelationi factæ ijs, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelationi si qua fuit alijs doctoribus facta. Quod si duo hi testes clarissimi contemnuntur, si ratio quoq; Diui Thomæ contemnatur, rationibus certè alijs minimè contemnendis id ipsum confirmari potest. Nam si in libro canonico vna quælibet falsitas inueniretur, quemadmodum superiore quodam loco argumentabamur, totius libri certitudo interiret. Cùm ergo in libris sanctorum scriptorum vnam, & item alteram falsitatem liceat reperire, vel in his etiam, quæ ad fidem pertinent, & consequens, vt sanctis scriptoribus certam fidem habere non sit necessarium. Scio, inquit Hieronymus, me aliter habere apostolos, aliter reliquos tractatores. Illos semper vera dicere, istos in quibusdam vt homines aberrare.

In epi. ad Theophilū aduers. Ioannem Hierosolymitanum.

Præterea, ne de singulorum auctoritate differatur, quam incertam esse satis exploratum haberi potest, maius aliquid aduersarij conficere argumentando volunt. Nempè sanctos scriptores etiam si pleriq; in eandem sententiam conueniant, probabilem quidem fidem facere posse, certam non posse. *Num. 6.*

Nam plurimi ex eis asseruere, mundi huius partes omnes non eodem simul die, sed multis potius fuisse editas, ornatas, absolutas. Asseruit certè Bas. in homilia 2. Exameron, & alijs sequentibus. Euseb. id principio suæ chronographicæ, Chrys. homilia secūda super Genesim, Dama. lib. 2. suæ theologiæ. Ambr. lib. 1. Exameron, cap. 7. Greg. 32. moralium cap. 10. Sed & Mag. sentent. in 2. dist. 12. & 13. Hieronymum in hanc sententiam citat. Posset autem facilē tum Bedam, Raba. Strab. tum alios huius ordinis viros commemorare, qui communi sensu opera illa, quæ Geneses 1. cap. enarrantur, sex diebus succedentibus condita esse intellexerunt. At communis hic sanctorum consensus nullum argumentum certum theologis subministrat, quin vnius Aug. opinio cæteris omnibus aduersa probabilis semper in ecclesia est habita: non itaq; ex communi sanctorum

rum ſententia firmum argumentum promitur, quo concluſiones Theologicæ,aut etiam fidei dogmata confirmentur. Atque huius rei,vt in eodem verſemur, aliud quoque exemplum proferre poſſumus.Plurimi namq; ex ſanctorum ſcriptorum numero tradiderunt,Moyſen Dei naturam,dum in hoc mortali corpore viueret, apertè,&,quod dici ſolet,ad faciem non vidiſſe.Tradit item Hier.ad Damaſum papam in ſextum ca.Iſaiæ.Greg.Nazanzenus 2.lib.ſuæ Theologiæ. D. Gregor. 18. moralium c. 36. Chryſoſt. homi. 14.in Ioannem, Cyrillus lib.1. in Ioan. cap.22. Euariſ.Papa in prima ſua epiſtola decreta. Dio. in lib.de myſticâ Theo.ca.1.Orig.lib.1.periar.ca. 4.At opinio Augu. contraria nō modo non eſt reiecta, verùm etiam habetur apud Theologos probabiliſſima. De communi igitur ſanctorum conſenſione nihil certi in Theologia conficitur,id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt.

Augu.ſequutus eſt Baſi. hom. 1.Exa.& Ambro.1. Exa.c.2. Num.3.

Sancti nanq; omnes,qui in eius rei mentionem incidere,vno ore aſſeuerarunt,beatam Virginem in peccato originali conceptam,hoc videlicet Ambro. aſtruit ſuper Pſal.118.concione 6. Hoc Auguſt.ſuper Pſalmum 34.in illum verſiculum,Ego autem cū mihi moleſti eſſent,&c, & lib.ſecundo de baptiſmo paruulorum capit 24,& 10.ſuper Geneſim , ad literam capit.18.& lib.53. contra Iulianum cap.9.hoc Chryſoſt.ſuper Matthæ.hoc Euſ. Emiſ.in 2. concione Natiuitatis Domini , hoc Remigius ſuper Pſalmum viceſimum primum,& Maximus in ſermone de Aſsūptione beatæ Virginis aſtruxere Idem quoque affirmat Beda in homilia ſuper Miſſus eſt.Anſelmus in libro,cur Deus homo,capit. 16.Bernardus in epiſtola ad Lugdunenſes 174.Erhardus epiſcopus,& matyr in concione quadam de Natiuitate beatæ Virginis,ſanctus Antonius Paduanus in concione etiam de Natiuitate eiuſdem ſanctæ Virginis, ſanctus Bernardinus in ſermonum ſuorum opere tertio,in tractatu de beata Virgine , concione 4. Diuus Bonauentura 3.ſent.diſtinctione 3.quæſtio.1.artic. 2. Diuus Thom.3. parte, quæſtio.27.articul.2. Diuus Vincen. in ſermone de Conceptione beatæ Virginis. Diuus Anto.1. parte, titu.8.Damaſ.lib.3. ſententiarum ſuarum.Hugo de ſancto Victore de ſacram.part.2.cap.4.& cùm nullus ſanctorum contrauenerit: infirmum tamen ex omnium auctoritate argumentum ducitur quin potius contraria ſententia,& probabiliter & piè in eccleſia defenditur.En argumentum illud Achillicum, quo Eraſmus omnium etiam ſanctorum teſtimonio non ſe exiſtimat obruendum,ſi quando vniuerſis repugnauerit.Cuius ſententiæ ratio etiam illa ſuffragatur,quod ſancti vniuerſi,præter auctores ſacros qui libros ſcripsere Canonicos, humano ſpiritu libros ſuos ædiderunt.

derunt. Nam si spiritu sancto inspirante ipsi etiam locuti sunt, nihil videtur obstare, quò minus eorum libri in canonicis habeantur. Infirmus igitur hic locus est, quo sanctorum auctoritas continetur. Humana enim veritas firma & certa esse non potest. Omnis quippè homo mendax. Osiander verò 1. libr. Anno. in harmoniam Euangelicam, illud argumentum addit, quòd omnes veteres commentatores à tempore Apostolorum, id quod Matth. de Christo affert: Ex Aegypto vocaui filium meum, in genuino literæ sensu ad Israelem referunt, iuxta allegoriam verò ad Christum. Cùm tamen, vt ait, allegoria, vtcunque fingatur, constare non queat, quoquo enim te vertas, nihil simile videtur esse, prærerquàm, quod vtrique fuerunt in Aegypto. Ita contendit literæ sensum à principio capitis de Christo Domino esse, qui Rex Israelis est, & auroræ meritò comparatus. Quòd si in sacrarum literarum expositione sancti omnes errant, horum certè auctoritas firmum argumentum Theologis exhibere non potest. Ecce argumenta, quibus aduersarij nostri locum hunc aggredi & expugnare contendunt.

CAPVT II.

NObis autem pro eius definitione vehementer pugnandum est, illudque in primis ponendum, de auctoritate sanctorum, trifariam disputari posse. Primùm de vnius aut alterius proprio placito, quale fuisse videtur Augustini de opere sex dierum. Rursum de communi plurium sanctorum consensu, à quo tamen vnus aut alter sanctorum desciuerit. Postremò de omnium vnanimi concordique sententia; nam de his omnibus facta in argumentis mentio est. *Num. 1. Aug. secutus est Origen. 1. Petri Orig. vero Clem. Alexan. 6. Stromat.*

Id rursum considerandum est, sanctorum testimonia referri posse, vel ad philosophiæ confirmanda dogmata, vel ad assertiones, aut fidei, aut Theologiæ comprobandas. Erant enim ex sanctis scriptoribus quidam non in sacris literis modò, & alijs, quæ ad Christianam pertinebant disciplinam eruditi; verùm etiam in his, quæ philosophi tum de natura, tum de moribus docuêre. *Num. 2.*

Illud demum & quidem diligentissimè est aduertendum, inter auctores etiam ecclesiasticos duo esse disputationum genera. Alterum earum rerum, quæ verè ad fidem spectant doctrinamque catholicam: Alterum earum, quæ citra iacturam pietatis ignorari non ab imperitis modò, verùm à doctis etiam possunt, quod nec fidei dogmata sunt, neque ex illis deriuantur. *Num. 3.*

Hæc autem duo rerum genera non est facile discernere, quòniam etsi nonnulla, quæ alioqui per se quidem ad fidem perti-

nebant, vt Apoſtolis, Prophetis, atque Euangeliſtis reuelata, in dubium venire poſſint, antequam ſint ab eccleſia definita: ſed id tamen per ignorantiam fit, qua videlicet excuſantur, qui ea vertunt in quæſtionem, quæ aliàs diuinitùs ſunt tradita, vt proceſſionem Spiritus ſancti à Patre & Filio tanquam ab vno principio, ante eccleſiæ definitionem Græci quidam negare ſine culpa potuêre, tametſi Euangelium id Apoſtolique tradiderunt. At hæc nos ſub priori genere complectimur: quippè cùm fidei catholicæ dogmata non ex accidenti imprudentium hominum ignorantia, ſed ex diuina reuelatione hoc ſanè loco metiamur. Illud ergo aſſerebamus eſſe difficile ad diſcernendum, ecquæ res ſub illud primum genus, ecquæ autem ſub hoc ſecundum ſua quaſi ſponte, & natura veniant. & quidem generaliter, vnaq; comprehenſione in promptu definire licet, in illo primo rerum genere omnia ea contineri, quæ Apoſtoli vel ſcripto vel verbo eccleſiæ tradiderunt: illa rurſum, quæ inde certa connexione probantur exiſtere. Quemadmodum in ſecundo genere ea ſunt, quæ neq; à Chriſto, neque ab Apoſtolis accepimus, neque ex ijs certè colliguntur, quæ Chriſti & apoſtolorum auctoritate retinemus. At omnia hæc ſpeciatim certa definitione præſcribere vix poſſumus, quanquam exemplis peculiaribus quædam horum indicare poſſumus. Vt verbi cauſa, An gratia, qua iuſtificamur, qualitas quædam ſit animo impreſſa, quæ ipſi præſtet, & eſſe & viuere, vnde qualitates aliæ conſequantur, hoc eſt, virtutes quædam tum Theologicæ, tum morales infuſæ, per quas animus diuinas & ſupernaturales habeat actiones, inter ſcholaſticos quidem diſputatur. Item, An Sacramẽta, quæ cauſa gratiæ & virtutum eſſe dicuntur, huiuſmodi effecta vi quadam, & qualitate, in exiſtente diuinitùs indita efficiant necné, magna multorum diſſenſione certari ſolet. Huius generis verò quæſtiones in poſteriorum ego numerum redigo, neque ſacrarum literarum teſtimonia de his qualitatibus intelligenda eſſe exiſtimo: neque controuerſiam catholicorum cum Pelagianis de gratia ad credendum, ad ſperandum, ad amandum, ad implendum legem, ad perſeuerandum, de qualitatibus potiſſimùm eſſe, ſed de Dei auxilio gratuito & ſpeciali. Rurſum, ſi quis fortè curioſè diſſerere voluerit. An Euangeliſta Ioannes è vita iam exceſſerit, an potiùs cum Elia & Enoch maneat viuus, vtque iam mortuus fuerit, an caro eius viderit corruptionem, an proximè fuerit ſuſcitatus, vtrinque rationes afferre poterit: & ſalua fide vtrumlibet vel probare vel improbare. Nam tametſi ſtatutum ſit omnibus hominibus ſemel mori, ſed vnum aut alterum ex illa generali lege per priuilegium eximere, non perinde ſacris literis

literis aduersatur: vt non queat in dubium reuocari. Tria verò hæc principia, quoniam per se ipsa rationi consentiunt, non est opus diligentius persequi: nam si quæ sunt perspicua, in quibus non est controuersia, viri docti argumentari non solent: perspicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. His itaq; omnium assensu approbatis prima conclusio est.

CAPVT III.

SAnctorum auctoritas, siue paucorum, siue plurium, cùm ad eas facultates affertur, quæ naturali lumine continentur, certa argumenta non suppeditat: sed tantùm pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuaserit. *Num. 1.*

Primùm quidem, quoniam sancti auctores non erant adeò soliciti in philosophiæ dogmatis perscrutandis, quin philosophorum libros, vt totos sese diuinæ sapientiæ dederent, aut valere sinebant, aut etiam interdum à limine salutabant. Gregorius quippè Nazianzenus & Basilius tredecim annos, omnibus libris secularium remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedisse, referuntur à Russino, libro ecclesiasticæ histor. suæ secundo, cap. 9. & Hieron. in proœmio commentariorum 3. libro super epistolam ad Galatas. Plusquam quindecim anni sunt, inquit, ex quo in manus meas nusquam gentilium literarum quilibet auctor ascendit: & si quid fortè inde, dum loquimur, obrepit, quasi antiqui per nebulam somni recordamur. Et de studijs nostrorum paulò post, Quotusquisque, ait, nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros nouêre vel nomen, vix in angulis ocioſi eos senes recolunt. Rusticanos verò & piscatores nostros totus orbis loquitur, vniuersus mundus sunt. Hactenus ille. Plura exempla non quæro, cùm manifestius hoc sit, quàm vt pluribus indigeamus.

Accedit quòd ex sanctis antiquis nonnulli Physicen & Metaphysicen vel non habuêre quidem, vel certè leuiter attigerunt. Alij verò magna ex parte fuêre Platonici, priusquam conuerterentur ad fidem. Quamobrem cùm in philosophiæ quæstiones incidunt, aut vulgi & Rhetorum opiniones sequũtur, aut etiam quas à Platonicis acceperant, in Christianorum scholam inuehunt. Ita viri docti errores fortè quosdã (quod ad philosophiam quidem humanam attinet) in sanctis antiquis deprehendunt. Atque huius rei exempla proferre facillimum esset, sed nõ libet etiam in his paruis maiores nostros designare.

Secunda conclusio. Vnius aut duorum sanctorum auctoritas, etiam in his, quæ ad sacras literas & doctrinam fidei pertinent, probabile quidem argumentum subministrare potest, firmum *Num. 2.*

verò non poteſt. Ita deſpicere & pro nihilo habere, impudentis erit: ſuſcipere & habere pro certo, erit omninò imprudentis. Atque hanc concluſionem demonſtrat ratio illa manifeſta, cui nulla prorſus via occurri poteſt. Quòd cùm ſanctorum quiſque, his duntaxat exceptis, qui libros canonicos ediderunt, ſpiritu fuerit humano locutus, & aliquando vel in eo errârit, quod ad fidem ſpectare poſtea demonſtratum eſt, apertè conſtat ex huiuſmodi auctoritate exploratam fidem fieri non poſſe. Quo in loco admonendi ſunt hi, qui præceptis Theologiæ nullis acceptis, poſt bonas, quas vocant, literas ſtatim ad ſanctorũ veterum lectionem appellunt animum.

Non enim quæcunque ibi legerint, ea ſunt probanda omnia. Nec quenquam hoc errore duci oportet, vt ſi quid Ambroſius aut Hieron. contra morem doctrinamq; huius temporis fecerint, locutiue fuerint, idem ſibi arbitretur licere.

Primùm, quoniam res nonnullæ non erant tunc adeò in eccleſia definitæ, vt nunc eſſe videmus. Deinde, quoniam magnis illi & diuinis bonis quandam licentiam faciendi dicendique aſſecuti ſunt; quæ non eſt paſſim cuilibet permittenda. Atque etiam ſi noſtra hac ætate illi fuiſſent, quædam profectò aliter & facerent & loquerentur. Quid? quod, vt antè dicebamus, in rebus quoque ipſis, quæ ad fidem attinent, ſancti nonnunquam errauêre? à quibus ſi ne tranſuerſum quidem vnguem diſcedendum ſit, neceſſe eſt ſanè in magnos quandoque errores, fidei etiam aduerſos, incurrere.

Num. 3. At Gelaſ. 15. diſt. decret. cap. Sancta Romana, probat opuſcula Cypriani, Chryſoſtomi, Gregorij Nazianzeni, Baſil. Ambroſij. Nihil ergo in his fidei catholicæ contrarium reperitur. Alioqui cur Ruffini opera non eodem modo ibi probata ſunt, ſed potiùs reprehenſa: quod Hieronymus eum in quibuſdam de arbitrij libertate notauit? Cur item Originis libri damnantur, non etiam Ambroſius aut Cyprianus, ſi hi quoque in nonnullis fidei orthodoxæ contradixerunt? Aut igitur damnentur omnes, in quibus error aliquis doctrinæ ſanæ cõtrarius inuenitur, aut probentur omnes quamlibet vno, & item altero errore ſint aſperſi. His videlicet argumentis. Gloſſ. 9. diſtin. decret. docet, ea diui Auguſtini teſtimonia, quibus certa fides veteribus derogatur, intelligenda eſſe ſecundum illa tempora cùm ſcripta ſanctorum patrum authentica non erant, libet enim verba Gloſſæ

Num. 4. vſurpare. Sed hodie, inquit, iubentur omnia teneri vſque ad vltimum iota. Verùm hic error ab alijs confutatus non deſiderat orationem meam. Quid enim? An hoc agere Gelaſius voluit,

fuit, in veterum libris non esse quicquam erroris? Atqui laterem, vt aiunt, lauerit quisquis isthuc conetur. Hanc siquidem felicitatem Deus in solis diuinis voluminibus inesse voluit, quemadmodum Augustinus grauissimè ac verissimè tradidit. Cæterò qui nemo quãtumuis eruditus & sanctus non interdum hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sanctus verò is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos esse rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Christi corpore & sensum pœnæ & dolorem fuisse negauit. Sanctus fuit, qui in Chiliastarum dogma descendit. Sanctus fuit, qui viro ob adulterij culpam vxorem repudianti alterum matrimonium concessit. Sanctus fuit, qui animis piorum vsq; ad iudicij diem veram felicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis extraduce esse putauit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuisse editam opinatus est. Sancti fuêre, qui angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos esse existimárunt. Atque horum opuscula à Gelasio comprobata sunt. Hos ego tamen reuerentiæ causa proprijs nominibus non appello. Malo enim antiquitati sanctitatique parcere, quàm otioso lectori facere satis. Legentur itaque à nobis patres veteres cum reuerentia quidem, sed vt homines, cum delectu atque iudicio. Quòd si quis aliter sapit, nec sanis consilijs acquiescit, hic iam non sanctorum religione, sed sui ipsius amore capitur; & sub veterum nomine nouas opiniones inuehere conatur. Qua de re Vincentius Lirinensis. O rerum, inquit, mira conuersio. Auctores eiusdem opinionis catholici, consectatores verò hæretici iudicantur. Absoluuntur magistri, condemnantur discipuli. Quod quidem mihi diuinitus promulgarum videtur esse iudicium, propter eorum maximè fraudulentiam, qui cùm sub alieno nomine hæresim concinnare machinentur, captant plerunq; veteris cuiuspiam viri scripta paulò inuolutiùs edita, quæ pro ipsa sui obscuritate dogmati suo congruant, vt illud, quod profertur, nec primi, nec soli sentire videantur. Quorum ego nequitiam odio dignam iudico. Quòd sancti cuiuisque viri memoriam, tanquam sepultos iam cineres, prophana manu ventilant, & quæ silentio operire oportebat rediuiua opinione diffamant, sequentes omninò vestigia actoris sui Cham, qui nuditatem venerandi Noe non modò operire neglexit, verùm quoque irridendam cæteris enunciauit. Longè aliter fratres illi sui, qui nuditatem ipsam reuerendi patris, nec suis temerare oculis, nec alienis pati voluerunt: sed auersi, vt scribitur, texerunt eum. Quod est, factum sancti viri nec approbasse, nec prodidisse. Hactenus ille. *Num. 5.*
Ac rursum: Quid, inquit, si in ipsa vetustate duorum, aut trium

error deprehendatur? Curabimus omninò, vt paucorum insciti vniuersalis concilij decreta præponantur. Quæ si desint, collatas inter se maiorum sententias lector consulat eorum, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen ecclesiæ catholicæ communione ac fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnus aut duo tantum, sed omnes pariter vno eodemque consensu, apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit: id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Hæc Vincentius
Num. 6. Lirinensis non minus prudenter, quàm verè dicit. Quibus ex rebus Caluini calumnia facilè retunditur, qua apud regem Galliæ Franciscum, vt Lutheranorum impudentiam excusaret, Catholicorum innocentiam traduxit. Cùm enim Lutheranis verissimè ac grauissimè obijceretur, quòd patrum essent vbique & contemptores & aduersarij. Multa, ait Caluinus, ignorârunt sancti illi viri, sæpè inter se conflictantur, interdum etiam secum ipsi pugnant. Tum deinceps, quotquot patrum errores colligere potuit, falsè etiam illis affictos, enumerat, quæritque, Cur nos item à patribus discedamus? nos autem diui Augustini partitione primùm vtimur, qui libro aduersus Iulianum 1. capite 2. Alia sunt, inquit, in quibus inter se aliquando etiam doctissimi atque optimi regulæ Catholicæ defensores, salua fidei compage non consonant: alia verò, quæ ad ipsa fidei pertinent fundamenta. In prioribus illis à patribus nos quandoque discedimus, in posterioribus Lutherani. At nos quidem modestè ac reuerenter oculos à patrum errore auertimus. Lutherani autem patres, aut irridendos, aut certè despiciendos propinant. Deinde nos ab vno interdum, aut altero patrum dissentimus: at Lutherani ab omnibus consentientibus sæpè dissentiunt. Aliud est autem vnius, aut duorum sanctorum priuatum dogma repellere, quod hac secunda conclusione aliquando licere dicimus, aliud verò contra omnium communem fidem & doctrinam dicere, quod quatenus liceat, & quomodo, sequentibus conclusionibus demonstrabitur. Si priùs tamen explicatum fuerit quid sibi ecclesia velit, cùm sanctorum patrum libros approbat. Id namque à nobis in hac fortè disputatione desideratur. Nondum enim argumenta diluimus, quæ illius Glossæ opinionem confirmabant.

Num. 7. Ecclesiastici auctores etiam probatissimi non eodem gradu & loco sunt omnes. Nec magnoperè conandum est eorum hic stultitiam refellere, qui libris canonicis Hierony. aut Augustini opuscula æquârint. Quemadmodum autem res à Deo conditæ, probatæ quidem fuêre vniuersæ (vidit enim Deus cuncta,

quæ

quæ fecerat, & erant valde bona:) ſed rerum variæ differentesq; naturæ non eundem locum, vim, ſtabilitatem accepére. Nã ſunt corpora cæleſtia & corpora terreſtria. Sed alia quidem cœleſtium gloria, alia autem terreſtrium. Alia claritas ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum. Stella enim à ſtella differt in claritate. 1. Corinth. 15. Sic ſanè ſcriptores eccleſiaſtici probati ſunt, qui ſcilicet Spiritus ſancti illuſtrati luce eccleſiam ipſi illuſtrarant. Sed alia tamen claritas Matthæi, alia Hieronymi, alia Iſaiæ, alia Ambroſij. Atq; auctores canonici, vt ſuperni, cæleſtes, diuini, perpetuam ſtabilemque conſtantiam ſeruant. Reliqui verò ſcriptores ſancti inferiores & humani ſunt, deficiuntq; interdum, ac monſtrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem inſtitutumq; naturæ. Quin ergo probatur Euſebius Cæſarien. epiſcopus. Quin Ruffinus? Quin Origenes? Nam & hi eccleſiam Chriſti ſuis literis illuſtrarunt. Nempè aliud fuit errare in rebus obſcuris, & quæ non erant eo tempore explicatæ ac definitæ: aliud in apertis, & quæ tunc etiam in eccleſia firmiſſimè credebantur. Illud aut Cypriano, aut Ambroſio, aut Auguſtino accidit: hoc Origeni, Euſebio, ac Ruffino. Cyprianus item, Ambroſius, Hieronymus in nullo à ſanctæ Romanæ eccleſiæ conſortio deuiarunt, nec ab eius fideli prædicatione ſeiuncti ſunt, ſed communionis ipſius gratia ſemper fuere participes, vt Gelaſij verbis etiam vtamur, at Origenes deſeruit vnitatem, & fons Arrij iure ac meritò exiſtimatus eſt. Hinc ſchiſmaticus à Gelaſio dicitur. Hinc etiam Euſebius Origenis laudator nimius, Arrij fautor acerrimus repræhenditur. Nam Ruffinus vir alioqui religioſus, præterquam quod in lib. arbitrio re videlicet manifeſtiſſima errauit: Origeni, Origeniſq; diſcipulis vehementer fauiſſe conuincitur. Fuit autem eccleſia ſemper non ſolùm cauta, ſed etiam acris & ſeuera in Origeniſtas, vt à quibus grandem in doctrina eccleſiaſtica peſtem fuerit experta. Sed de ſecunda conclu. ſatis. Iam pergamus ad reliquas.

Tertia concluſio. Plurium Sanctorum auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo ſufficere & præſtare non valet. Id quod ex ſecundo argumento antè poſito ſatis oſtenditur. Angelos quoque eſſe corporeos, Auguſt. ac pauci quidem alij inter veteres ſanctos aſſeruerunt: & quamuis opinio hæc falſa ſit, ſed tanquam fidei aduerſa ex communi veterum ſententia euinci non poteſt. At Thom. VValden. in procœmio doctrinalis fidei antiquæ docet, quod maior pars patrum ab Apoſtolis ſenſerit, id eſſe catholicæ eccleſiæ fidem. Idem quoque Vincen. Lirin. tradit in libro aduerſ, *Num. 8.*

pro-

Digitized by Google

prophan. notationes. Vera sunt hæc, non inficior. Sed tunc, cum vnius aut paucorum contrariam sententiam ecclesia penitùs explosit, vt illorum, qui putarunt ab hæreticis venientes esse iterum baptizandos: illorum etiam, qui Melchisedec non hominem quempiam, sed Spiritum S. esse dixerunt, Vtrunq; n. horum post ea tempora ecclesia semper exhorruit. Porro autem si vnius, aut paucorum opinatio non fuerit ab ecclesia reiecta, tum plurimorum auctoritas quemadmodum diximus, nihil certum firmumq; conficiet. De tertia igitur conclusione hactenus.

Num. 9. Quarta conclusio. Omnium etiam sanctorum auctoritas in eo genere quæstionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit: certam tamen non facit. Quam ego conclusionem postremo illo argumento abundè probatam existimo. Quòd enim ea controuersia non sit ex illarum numero, quæ catholicam fidem aut promouere, aut immouere possint, vel ex eo perspicuum est, quòd beatam Virginem à peccato originali fuisse penitus liberam, è libris sacris iuxta germanum literæ sensum nusquam habetur. Quinimò lex generalis in eis traditur, quæ vniuersos filios Adam, carnali scilicet propagatione creatos, sine vlla exceptione complectitur. Nec verò dici potest, per traditionem Apostolorum id in ecclesiam descendisse. Cùm huiusmodi traditiones non per alios, quam per episcopos illos antiquos & sanctos auctores Apostolis succedentes, ad nos vsque peruenerint. At constat, priscos illos scriptores nō id à maioribus accepisse. Traderent enim bona fide & ipsi posteris suis. Non igitur ad fidem illud attinere potest, quod neq; in sacris literis, aut Apostolorum traditionibus inuenitur, neq; ex eis certa valet connexione confici. Cæterùm, quòd opposita etiam assertio, hoc est, D. Virginem peccatum originale à parentibus contraxisse, non sit in numero dogmatum catholicorum manifestissimè colligitur ex eo, quod à lege vniuersali per singulare priuilegium vnam Dei matrem excipere, sacrarum literarum fidei nullo pacto aduersum est. Alioqui cum sacræ literæ in vniuersum clament, Non videbit me homo & viuet, Deum nemo vidit vnquam, qui Paulum aut Moysen excepisset, sacras literas contra pugnasset. Atq; ea causa est, nisi toto cœlo animus meus errat, quamobrem nec Sixtus 4. nec concilium Lateran. sub Leone 10. nec synodus Triden. sub Paulo & Iulio tertijs inchoata, eam quæstionem definierunt. Neutram. n. ex illis opinationibus, poterant tanquam dogma catholicū approbare. Ita is errauit, qui asseruit, erroneum esse, aliquē præter Christum à lege illa originalis peccati, liberare. Er-

Errauit ac multo etiam magis Basileense concilium, cùm de-
niuit, doctrinam illam, quæ docet beatam virginem Mariam
inquam originali subiacuisse peccato, tanquam consonam
ipturæ sacræ ac fidei catholicæ amplectendam fore, nullique
cætero licitum esse in cõtrarium docere. In pari quippe erro-
versantur, qui alterutram partem ad catholicam fidem atti-
re posse credunt. Difficile est hoc dicere. Credo, si in concione
ræratur. at hoc loco & disputatione facillimum. Non enim hic
im vulgi imperitia certamus, sed eos instituimus, qui veræ ger
anæque Theologiæ solidam & expressam effigiem tenere
ipiunt, nec fugientes vmbras persequi. Propositum est autem,
ri reperiendi causa, & contra nostros & pro alienis etiam di-
re: &, cùm res postulat, vtrosque nullius accepta persona re-
ræhendere. Atque in eo opere maximè, quod ad ecclesiæ pub-
cam vtilitatem cudimus, priuatis non debuimus affectibus in-
truire. Nec deerunt post hæc etiam ex viris planè doctis, qui
ne obiurgent, erunt etiam qui vituperent, quòd in quæstionem
ultis nominibus inuidiosam consultò & cogitatò inciderim,
t rem alràs grauissimam nullius in Christiana religione esse
momenti asseuerarem. At ego & beneuolos obiurgatores pla-
are, & inuidos vituperatores confutare possum, vt alteros repre
endisse pœniteat, alteri didicisse se gaudeant. Non mihi, fate-
r ingenuè, alia via patuit ad illud Erasmi argumentum eluden-
um, quo sanctorum authoritatem acutè ille quidem tentauit
ludere. Nec fuit integrum, quod hæreticis semper proprium
uit, antiquorum patrum libros corrumpere, & bonam etiam
artem voluminum detruncare, vt ore saltem reclamante, licet
onscientia possem, Bernardum, Augustinum, Ambrosium, alis-
sq; item patres in ea fuisse opinione, negare. Quid enim pro-
est, si verum scire cupis, sanctorum testimonia membranis in-
cripta radere, cùm animo insculpta abolere non possis? Porrò,
, vt sanctorum authoritatem in doctrina catholica tueremur,
uod erat ecclesiæ Dei apprimè necessarium, quorundam opina
iones, ne dicam factiones, asseruimus non esse ad fidem & mo-
es necessarias, quid est, per Deum obsecro, quòd nos ea de re va-
eat quicquã aut admonere amicè, aut inimicè insectari? Atque
æc quidem hactenus in quartæ conclusionis confirmationem
icta sunt. In qua etiam causa habemus testem satis idoneum &
rauem Vincent. Lirinen. in libro aduersum prophanas noua-
iones. Vbi antiqua, ait, sanctorum patrum consensio non in o-
nnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed solùm in fidei regula,
nagno nobis studio & inuestiganda est, & sequenda. Id quod
uinta cõclusione explicãdũ est In qua, quoniã huius loci cardo

Digitized by Google

vertitur,etsi multa prætereunda, multa tamen dicenda sunt, & ad cognitionem sacrarum literarum vtilissima, & ad scholæ vsum necessaria.

Num.10. Quinta igitur conclusio est. In expositione sacrarum literarum communis omnium sanctorum veterum intelligentia,certissimum argumentum Theologo præstat, ad Theologicas assertiones corroborandas. quippè cum sanctorum omnium sensus Spiritus sancti sensus ipse sit. Quam ego conclusionem magnis quidem argumentis confirmaturus sum, & quæ, nisi me fallit animus,controuersiam decernere ita possint,vt inter catholicos vltra referri quæstio nequeat. Aggrediar autem ad eam rem,si prius pauca quasi de fama Caietani dixero. Ego virum hunc,vt sæpè aliàs testatus sum,semper feci maximi. Plurimum enim ecclesiam Christi suis literis iuuit. Longum est autem hominis commendare siue eruditionem siue ingenium:molestum etiam vniuersa ipsius opera commemorare. Illud breuiter dici potest:Caietanum summis ædificatoribus ecclesiæ parē esse potuisse, nisi quibusdam erroribus doctrinā suam quasi cuiusdam lepræ admixtione fœdasset, & vel curiositatis libidine affectus, vel certè ingenij dexteritate confisus, literas demum sacras suo arbitratu exposuisset, felicissimè quidem ferè, sed in paucis quibusdam locis,acutius sanè multò,quàm felicius. Nam & vetustæ traditionis parum tenax, & in sanctorum lectione parum quoque versatus, libri signati mysteria ab his noluit discere,qui non suo sensu illa sed maiorum traditione, vera scilicet verbi Dei claue, aperuerunt. Ita quum plurima scripsisset egregiè, vertit ad extremum omnia,& nouis quibusdam, scripturæ expositionibus aliorum,quæ vel grauissimè dixerat,aut eleuauit, aut imminuit certè auctoritatem. Inuitus quidem facio, vt doctissimum virum nomine etiam expresso reprehendam, sed, cùm nominis ac gloriæ celebritas hoc loco à Lutheranis obijceretur,notandam temeritatem putaui. Atque error, in quem incidit,est eiusmodi, vt eum ego submouere omni ratione debeam, nec sine summi tamen viri aperta reprehensione possim.In initio siquidem commentariorum in Genesim, Si quando,inquit,occurrerit nouus sensus textui cõsonus,quam uis à torrente doctorum sacrorum alienus, æquum se præbeat lector censorem. Et paulo post:Nullus, ait ,detestetur nouum sacræ scripturæ sensum, ex hoc quod dissonat à priscis doctoribus : non enim alligauit Deus expositionem scripturarum sacrarum priscorum doctorum sensibus, sed scripturæ ipsi integræ sub catholicæ ecclesiæ censura. Alioqui spes nobis & posteris tolleretur exponendi scripturam sacram, nisi trās ferenu-

Si nouus sensus esset sed nouæ sanctorum

ferendo, vt aiunt, de libro in quinternum. Hactenus ille. Ac re vera sequi maiores nostros per omnia, & in illorum vestigijs nos quoque pedes nostros figere, vt pueri faciunt per lusum, nihil videtur esse aliud, quàm ingenia nostra damnare, iudicio nos priuare nostro & facultate inquirendæ veritatis. Sequamur veteres, benè habet, sed vt duces, non vt dominos. Non enim fidei nostræ dominaturi sunt, nec illis ita debemus esse addicti & mancipati, vt sacris literis exponendis nullum habeamus arbitriū. Hoc scilicet argumento Caietanus moueri potuit, vt quintæ conclusioni aduersaretur. Nam Lutherus crassioribus coniecturis commoueri solet. In prologo siquidem assertionis suorū articulorum, patrum auctoritate dicit neminem esse cogēdum, quòd in omnium scriptis multi inueniantur errores, sæpè sibi ipsis pugnent, sæpè inuicem dissentiant, & scripturas torqueant. Leges autem interpretandi verbi Dei nullas patitur. Quòd verbum Dei non debeat esse alligatum, sed liberum. Quodq; eiusdem sit leges condere & interpretari. Quare homines legum quidem humanarum certos interpretes esse posse, diuinarum autem nullo modo. Hanc eandem sententiam tenuit VVicleffus apud Thomam VValden. lib. doct. fi. anti. doctrin. 3. eandem quoque Petrus Abailardus tenuit in ipso statim suarum disputationum exordio: vt auctor est Diuus Bernardus in epistola ad Innocen. numero 190. Ecclesiasticorum doctorum, inquit Bernardus, vnam omnium de hac re Petrus Abailardus dicit esse sententiā, & ipsam ponit ac spernit, & gloriatur se habere meliorem, non veritus contra præceptum sapientis transgredi terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri. In eadem etiam erroris naui fuêre Arrius, Nestorius, Eutyches, Dioscorus, vt septima synodo actio 1. Anathematismo 7. Basilius ipse fatetur. De Arrio certè eiusque discipulis habeo testem Alexandrum Alexandriæ episcopum lib. 1. histor. trip. cap. 14. Nestorius autem dum eloquens fuisset, & se putaret doctum, libris antiquorum interpretum dedignabatur incumbere, omnibusque se meliorem putabat esse, vt lib. 12. hist. trip. cap. 4. refertur. Eadem etiam via ingressus est Paulus Samosatenus, Eusebio auctore lib. 7. ecclesiast. hist. cap. 26. Seueriani quoque eadem via ingressi sunt, vt idem Euseb. lib. ecclesiast. histo. cap. 29 testatur. Quid verò Vincentius Lirinen. aduersus prophanas nouationes de Origene referat, non pigebit adscribere, vt vel hoc vno exemplo viri pij sacris literis exponendis discant esse modesti. Cùm igitur is auctor Origenis ingenium, eruditionē, eloquentiam, virtutesque alias admirabiles extulisset, Hic idē, ait, tantus ac talis, dum gratia Dei insolentiùs abutitur, dum

sensu discors et dissidēs: benè haberet fortasse. At nouus sensus qui ita à priscorū sententia discrepet & abhorreat, vt sit verè contrarius, erroneus sit necesse est. De hoc autē Caietanus loquitur vt patet. Num. 11.

inge-

ingenio ſuo nimium indulget,ſibique ſatis credit,cùm paruipẽdit antiquam Chriſtianæ religionis ſimplicitatem, dum ſe plus cunctis ſapere præſumit, dum eccleſiaſticas traditiones & veterum magiſteria contemnens, quædam ſcripturarum capitula nouo more interpretatur, meruit vt de ſe quoque diceretur: Si ſurrexerit in medio tui propheta,&cæt. Deutero. 13. Hæreticorum itaque, & ſchiſmaticorum communis fuiſſe videtur Caietani illa ſententia. Nec ego hic tamen hæreticos volo argumẽtando reuincere. Quid enim illis facias, qui eadem impudentia & apoſtolicæ ſedis iudicia, & conciliorum dogmata, & apoſtolorum traditiones,& ſanctorum omnium doctrinam contempsêre? Aduerſus Caietanum omnis oratio ſuſcipitur à nobis, qui vt erat ingenioſus, noſtras rationes expenderet: vtque erat pius auditis grauiſſimis teſtimonijs minimè refragaretur. Atque nobis vnum ſat erat,ita nobis maiores noſtros tradidiſſe. Sed Caietanus auctoritatem contemnit, ratione pugnat: patietur igitur rationes meas cum ſua ratione contendere. Quanquã à Philoſophis quidem rationem philoſophicæ concluſionis iure forſitan poſtularis,in ſacrarum autem literarum intelligentia maioribus noſtris debes, nulla etiã ratione habita,credere,& quas ſententias de lege,de fide, deque religione ab illis accepiſti defendere.Ego verò eas defendam, ſemperque defendi.Nec me ex eo ſenſu,quem à patribus accepi,vllius vnquam ratio,aut docti, aut indocti mouebit.Sed agè,ratiocinemur, oſtendamuſque in expoſitione ſanctarum ſcripturarum concordem antiquorum ſenſum eſſe tenendum,ſi volumus eſſe catholici. Sed prius tamẽ quid maiores noſtri de ea re ſenſerint, explicemus. Quando enim me inhunc locum deduxit oratio, docebo quid didicerim, non modò Theologorum ratiocinationibus,verùm etiam teſtimonijs antiquitatis.

Num. 12.

In expoſi. Sanc. ſcri. tenẽd. eſt ſẽſus antiquorũ cõſors.

Num.13. Epiſt.5. 37.diſt.c. Relatum Lex Dei nõ eſt docẽda ſecundũ propriam intelligentiam.

Clemens in primis ad diſcipulos Hieroſ. Relatum eſt,inquit, quoſdam docere,non ſecundum traditionem patrum, ſed iuxta ſenſum ſuum. Multas enim ex his, quæ legunt ſecundum ingenium hominum veriſimilitudines capiunt. Ideo diligenter obſeruandum eſt, vt lex Dei non ſecundum propriam intelligentiam doceatur.Sunt enim multa verba in ſcripturis diuinis,quæ poſſunt trahi ad eum ſenſum, quem ſibi quiſq; ſponte præſumpſit.Quod fieri non oportet.Non enim ſenſum, quem extrinſecus attuleritis, alienum & extraneum debetis quærere, ſed ex ipſis ſcripturis ſenſum capere veritatis.Et ideo oportet ab eo intelligentiam diſcere ſcripturarum, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat: vt & ipſe poſſit ea,quæ re-

ſuſcepit, competenter afferere. Hactenus Clemẽs. Qui & lib. recogniti. (ſi liber hic modò recipitur) documentum hoc à tro apoſtolo ſe accepiſſe teſtatur.

Dionyſius item 1.ca.lib.de cæleſt. Hierar. Ad ſanctiſſimarum t, ſcripturarum intelligentias, prout illas à patribus accepi- ius, contuendas pro viribus pergamus. Accedit eodem teſtis ɔcuples Irenæus, qui etiam ſcibit lib 4. cap. 63. expoſitionem gitimam ſcripturarum per traditionem maiorum accipien- am.

Epiphanius rurſum, cùm hæreticos, qui ſe vocabant Apoſto- icos, refutat, Scripturæ, inquit, ſpeculatione indigent, ad cog- noſcendam vniuſcuiuſque argumenti vim & facultatem. Opor- tet autem & traditione vti, non enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Hæc Epiphanius. Traditionem autem ſine dubio vocat intelligẽtiam & ſenſum à patribus acceptum. Illam enim clauem verbi Dei eſſe, auctor eſt Petrus apud Clementem lib. 10. recogni. hanc autem legiſperiti habuiſſe dicuntur, ad quos, ſcilicet traditiones Moyſis & ſeniorum, quaſi per manus ve- nerant. *Hiere. 61.*

Clemens verò Alexandrinus Strom. lib. 7. qui aduerſus eccle- ſiaſticam traditionem ſcripturas interpretãtur, hos regulam ve- ritatis amiſiſſe affirmat. Et poſteà eodem quoq; lib. de hæreticis differens, Gloriæ, inquit, tenentur deſiderio, qui ea, quæ ex ſua natura conueniunt, ſermonibus diuinitùs inſpiratis tradita, à beatis Apoſtolis & magiſtris, ſua ſponte fallaci ſapientiæ ſimu- latione corrumpunt per alias traditiones, humanis doctrinis re- ſiſtentes diuinæ traditioni. Nam inter eos viros, qui tanti erant in eccleſiaſtica cognitione, quid reſtabat dicendum à Marcione, Prodico, & ſimilibus, qui non ſunt ingreſſi recta via? neq; enim eos, qui præceſſerunt, ſuperare poterant ſapientia, vt aliquid ad- inuenirent ijs, quæ ab illis verè dicta ſunt. Sed benè cum eis a- ctum eſſet, ſi ſcire potuiſſent ea, quæ prius ſunt tradita. Atque Origenes tractatu in Matth. 29. Quoties hæretici, inquit, cano- nicas proferunt ſcripturas, in quibus omnis Chriſtianus con- ſentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum eſt veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & eccleſiaſtica traditione, nec aliter credere, niſi quemadmo- dum per ſucceſſionem eccleſiæ Dei tradiderunt nobis. Hæc Ori- genes.

Ambroſius quoque tertio ad Gratianum de fide libro, Serue- mus, ait, præcepta maiorum, nec hæreditaria ſignacula auſi re- dis temeritate violemus, librum ſacerdotalem quis noſtrum re- ſigna- *Cap. 7.*

Alij legũt designare.

signare audeat, signatum à cõfessoribus, & multorum iam martyrio consecratum?

Hieronymus insuper in epist. ad Euagrium, Reuolui me, inquit, ad veterum libros, vt viderem, quid singuli dicerent, vt tibi quasi de multorum consilio respondere. Et deprehendi, horum omnium opiniones ad vnum computum peruenisse, vt dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum, & post multa, quæ narrare longissimum est. Habes ait, quæ audierim, quæ legerim de Melchisedech. Meum fuit recitare testes, tuum sit de fide testium iudicare. Quòd si omnes repuleris, tuum certè illum spiritualem interpretem non recipies, qui tanto supercilio & auctoritate Melchisedech Spiritum sanctum pronunciauit, vt illud verissimum comprobârit, quod apud Græcos canitur: Imperitia confidentiam, eruditio timorem creat. Et in Danie. 12. c. Scripturæ, inquit, sanctæ intelligentiam absque Dei gratia & doctrina maiorum sibi imperitissimi vel maximè vendicant. Et in epistola illa ad Paulinum celebri, multis & testimonijs exemplisque & rationibus elegantissimè docet, neminem in scripturis sacris sine præuio & monstrante semitam posse ingredi. Id quod Clemens Alexand. 5. Strom. libr. docuerat. Et Cicero, In vniuersum nulla ars, inquit, literis sine præceptore & interprete percipi potest. Is autem ad sacras literas sine doctore aggreditur, qui neglecto sensu antiquorum patrum arcanam scripturam ex suo interpretatur.

Vide etiã eundẽ Augu. in proem. li. de doctrin. Christ.

His etiam similia concinit Augustinus in libro de vtilita. cred. ad Honoratum cap. 7. Cùm enim sacros iste libros sine aliena ope & legere & intelligere se posse arbitraretur. Itá ne est, Augustin. aiti Nulla imbutus poëtica disciplina Terentium sine magistro attingere non auderes. Asper, Cornutus, Donatus, & alij innumerabiles requiruntur, vt quilibet poëta possit intelligi, tu in sanctos libros sine duce irruis, & de his sine præceptore audes ferre sententiam. & capit. 17. Si vnaquæque disciplina, inquit, quanquam vtilis & facilis, vt percipi possit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quam diuinorum sacramentorum libros ab interpretibus suis nolle cognoscere? Hactenus Augustinus. Gregorius etiam lib. 28. Mora. capit. 9. hanc etiam conclusionem confirmat, exponens de sanctis doctoribus illud, Super quo bases illius solidatæ sunt.

Vnum his Cassiodorum adijciam in proœmio, li. diuinarum. institu. differentem in hæc verba: Ad diuinam scripturam ascendamus per expositiones probabiles patrum, velut per quandam scalam visionis Iacob, vt eorum sensibus prouecti, ad cogni-

Digitized by Google

gnitionem domini efficaciter peruenire mereamur. & lib. d. c.11. Sunt nonnulli,ait,qui putant esse laudabile, si quid cō- antiquos sapiant,& aliquid noui,vt periti videantur, inue- iant. Et cap.eiusdem libri 25. Cuncta,inquit,quæ antiqui expo- tores probabiliter dixerunt, solicita mente tenenda sunt: illa erò,quæ ab eis intacta sunt relicta, ne infructuoso labore fati- emur, primùm rimanda sunt, quas virtutes habeant, aut ad uæ nos instituta perducant.

Adde huc quoque Gregor. Nazian. & Basil. qui vt libro 11. cap. 9. eccles. histo. Ruffinus tradit, diuinarum scripturarum intelli- entiam,non ex propria præsumptione,sed ex maiorum scriptis & auctoritate secuti sunt.Quos & ipsos ex Apostolica succes- ie intelligentiæ regulam suscepisse constabat. Hactenus ibi. Atque hæc satis erant homini modesto, vt in nostram sententi- am induceretur. Nam clarissimis monumentis contestata con- signataque antiquitas, quem non moueat? Certè cùm Clemen- tem, Dionysium, Irenæum, Epiphanium, Nazan.Basi.Amb. Hier. August. Cassio.Bernar. audio vnum idem proferentes,nō existimo totidem hominum doctissimorum quidem & san- ctissimorum, attamen hominum, me audire sententiā: sed Ca- tholicæ Ecclesiæ,cuius illi fuêre columnæ præcipuæ. Nec enim aliud viri illi omnes tanto consensu sensisse credēdi sunt, quàm quòd communiter ecclesia catholica sentiebat. Sed habemus prętereà grauiores testes ad huius rei fidem plenam & integram faciendam. Dixerit enim fortassè quispiam testimonia ferè il- la,quæ retulimus,aduersum Lutheranos magis,quā Caietanum facere. Non enim hic adeò fuit insolens, vt aut omninò veterū magisterium contemneret,aut eorum in sacras literas cōmenta- ria.Negauit solū cōmunem antiquorum intelligentiam certam esse lineam, ad quam intelligentias nostras semper dirigere de- beamus. Id quod nondū adhuc videmur refellisse. Verùm, vt- cunq; hæc habeant, placet mihi iugulum causæ petere, ac pro- piùs conferre pedes,vt Caietani error certissimis argumentatio- nibus refutetur.

Primū autē in synodo sexta generali sess 11.ob id dānati sunt Origenistæ,q̄ easdem expositiōes,quas hîc nouas Caietanus in- fert,conati fuerint contra maiorū traditionē inuehere.Multa a- lia,ait Sophronius,extra Apostolicā atq; paternā traditionē asse rueunt,paradysi plantationē proijcientes,in carne Adam forma tū fuisse nolētes,ex eo Euā formatā fuisse vituperantes,serpentis sonitum refurātes.Hactenus ille.Est autem probata hæc Sophro- nij epistola Synodica actione 13. eiusdem sexti cōci. generalis. *Num.14.*

Deinde Canon. 19. Synodi Trullanæ sic habet: Oportet eos, qui

Digitized by Google

qui præ ſunt eccleſijs, clerum & populũ docere, ex diuina ſcriptura colligentes intelligentias & iudicia veritatis, & nõ tranſgredientes iam poſitos terminos vel diuinorum patrum trãditionem. Sed etſi ad ſcripturam pertinens controuerſia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretẽtur, quàm quomodò eccleſiæ luminaria & doctores ſuis ſcriptis expoſuerunt, & maiorem ex his laudem aſſequantur, quàm ſi ea, quæ à ſe dicuntur, componant. Ne, dum quandoq; ad id hæſitant, ab eo, quod conuenit, excidant. Hactenus concilium Trullanum.

Ioan. 19. Adhæc, cùm de intelligentia illius teſtimonij Ioannis Euangeliſtæ, Ad Ieſum autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, &c. inter fideles quæſtio eſſet exorta, eaque ad Viennen. Conci. referretur, Clemens concilio præſidens ita loquitur: Nos ad ſanctorum patrum & doctorum communem ſententiam Apoſtolicæ conſiderationis aciem conuertentes, ſacro approbante concilio declaramus, &cæ. Sedes ergo Apoſtolica & Viennen. concilium, cùm de fide & intelligentia ſacrarum literarum pronunciant, ſanctorum communem ſenſum tanquam Theſei filum tenent, eoſque quaſi duces intelligentiæ ſequuntur.

Clem. 1. De ſum. Trin.

Concilium quoque Lateranen. ſub Leone decimo, acti. 11. præcipit omnibus, qui Euangelicam veritatem populo docturi ſunt, vt ſanctam ſcripturam iuxta interpretationem doctorum, quos eccleſia, vel vſus diuturnus approbauit, explanẽt. Nec quicquam eis proprio ſenſu contrarium aut diſſonum adijciant, ſed illis ſemper inſiſtant, quæ à præfatorum doctorum interpretationibus non diſcordant.

Eſt prætereà idem definitũ apertius in ſynodo Triden. ſeſſ. 4. in hæc verba: Decreuit ſancta ſynodus ad coërcenda petulãtia ingenia, vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in reb. fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram ſcripturam ad ſuos ſenſus contorqueat, aut contra eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia, aut etiam cõtra vnanimem conſenſum patrum ipſam ſcripturam ſacram interpretari audeat. Hactenus concil. Triden. Poteram huc addere decretum quintæ ſynodi ex Iuone titulo 11. libro 2. cap. 14. Alterum etiam ſimile concilij Melden. cap. 11. ex Burch. libro. 1. cap. 61. ſed multa prætermimus, ne diſputatione longa negotium lectori faceſſamus. Sed enim è ſacris quoq; literis ad eiuſdem rei confirmationem habemus teſtimonia non pauca. Ac primum illud ex Eccleſiaſtico cap. 8. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum, & in tempore neceſſitatis dare reſponſum.

Num. 15.

Dein-

Digitized by Google

Deinde illud Apoſtoli ad Rom.12. Non plus ſapere, quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem,& vnicuique ſicut Deus diuiſit menſuram fidei : Habentes donationes ſecundum gratiam differentes, ſiue propheciam ſecundum rationem fidei,&c. Illud verò conſtat, prophetæ vocabulum Apoſtolo vſurpari non modò pro eo, qui futura videt atque prænunciat, verum etiam pro eo,qui Spiritus ſancti dono,propheratum,Chriſti,apoſtolorum,oracula, intelligit & exponit. Iubet aũt Paulus, vt qui eiuſmodi munus in eccleſia ſuſceperit , primũ quidem non plus ſapit , quàm oportet, ſed ad modeſtiam & temperantiam ſapiat : deinde,vt prophetiam habeat ſecundũ rationem fidei. Hoc eſt : Ne ſacris literis exponendis humani acumen ingenij, aut naturæ vim rationemq; ſequatur, ſed eas iuxta fidem à maiorib.acceptam, & huius fidei proportionalem rationem interpretetur. Nam philoſophos quidem poteris forſitan exponere iuxta rationem ſcientiæ, nulla etiam adhibita fide, vt ſacros libros, ſobriè ſine maiorum fide & doctrina non poteris. Sed & qui explicando Ariſtotele veteres omnes Peripateticos pro nihilo haberet, & his magna conſenſione reclamantibus ex philoſophi ſentent. paradoxũ nuſquam auditum noua nobis interpretatione preſcri beret, parũ ille ſobrius haberetur. Multò verò etiam magis,qui in apoſtolorum libris ſuoptè ingenio nouas quaſdam ſententias comminiſcitur , easque apoſtolorum diſciplinis & antiquis omnibus interpretibus aduerſas, hic non eſt profectò, cur ſatis ſanus habeatur. Sed de ſecundo teſtimonio ſatis.

Prophetæ vocabulũ vario modo in ſcriptura ſumitur.

Tertium 1.ad Cor: 14. habes , Prophetæ , inquit, Apoſtolus; duo aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Ne quis autem à reliquis temerè diſſentiat : Non eſt autem , ait , diſſenſionis Deus, ſed pacis: id eſt, non eius, qui à conſentiendi vnitate defecerit, ſed eorum, qui in conſentiendi pace permanſerint, vt Vincent. Lirinenſ. expoſuit. Sicut in omnibus, inquit, eccleſijs ſanctorum doceo, hoc eſt, catholicorum. Quæ ideò ſanctæ ſunt, quia in ſanctorum communione perſiſtunt. Ac ne quis tandem harum rerum iudicium ad ſe vnum deſpectis cęteris reuocaret, paulò poſt addit : An à vobis verbum Dei proceſſit ? aut in vos ſolos peruenit ? Si quis videtur eſſe propheta, aut ſpiritualis, cognoſcat quę ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata. Mandatum vtique eſt, vt ſi quis eſt ſpiritualium rerum magiſter, ſummo ſtudio vnitatis cultor exiſtat: vt nec opiniones ſuas communibus reliquorum omnium præferat, & ab vniuerſorum ſenſibus nõ recedat. Id fiet autem, ſi duo præcepta teneantur. Vnum, vt ſacrarum literarum interpres ſemper in priores ſpectet, à quibus verbũ Dei proceſſit in poſteros. Huius enim rei Apoſtolus Corinthios mo-

Digitized by Google

net, inquiens, An à vobis verbum Dei proceſſit? Alterum, vt ne ſenſum ſuum tenaci cõtentione defendat, ſed prius reliquos eccleſiæ doctores conſulat, vt ſi viderit omnibus id probari quod ſentit, tutò iam teneat: ſin reprobari, tutò iam deſerat. Hoc enim ſignificat Apoſtolus dicens: Aut in nos ſolos peruenit? Sic enim mihi planè videor Pauli ſententiam interpretari. Quòd ſi hoc Apoſtoli teſtimonium videbitur cuipiam ad ſuadendum magis, quàm euincendum idoneum; cum illo non exiſtimârim equidem contentioſa diſputatione certandum. Non enim vel ipſi credimus, omnia argumenta, quibus vtimur, eſſe palmaria. Quartum porrò eiuſdem Apoſtoli teſtimonium grauiſſimum eſt. Habetur autem ad Epheſ. 4. in hæc verba: Et ipſe dedit quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum in opus magiſterij, in ædificationem corporis Chriſti, vt non ſimus iam paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris. Quæ quidem Pauli verba, quoniã in tertio loco vberiùs explicata ſunt, leui nũc brachio attingemus, quantumque ſatis erit ad id, de quo nunc agimus, confirmandum. Ex his itaque verbis, planè intelligitur diuinæ prouidentiæ fuiſſe, vt non ſolùm propheterum, Apoſtolorum, & Euangeliſtarum codices haberemus, verumetiam ſanctorum doctorum in illos commentaria. Ob eam enim certè cauſam, poſt propheras, apoſtolos, & euangeliſtas, eccleſiæ à Chriſto doctores dantur, vt illorum ſacros hi libros interpretentur. Hos ergo in eccleſia Dei diuinitus per tẽpora & loca procuratos, quiſquis in ſcripturæ ſenſum eundem conuenientes contempſerit, non hominem contemnit, ſed Deum: à quo in id illi fuêre deſtinati, vt populum Chriſtianum ſacras prophetarum, apoſtolorum, euangeliſtarumq; literas edocerent. Quòd ſi ſancti omnes, dum illos interpretarẽtur, errârunt, Deo auctore erraret eccleſia, cùm doctores ſibi à Chriſto datos ſequeretur, & in ſacrorum codicum intelligentia eorum veſtigijs inſiſteret. Nec me clam eſt, Paulinum, Auguſtinumq; in epiſt. 58. & 59. Prophetas in hoc Apoſtoli teſtimonio nõ eos accipere, qui antè domini aduentum futura prędixerant, quorũ nos ſcripturas vt canonicas ac diuinas retinemus, ſed illos, qui in eccleſia Chriſti tempore apoſtolorũ prophetandi gratia eminuére. At, quoniam vtrosque eccleſiæ à Chriſto datos negare non poſſumus: nihil mirum videri debet, ſi neutros ab apoſtoli verbis excluſerimus. Sed quærat hic fortaſſis aliquis: Cùm ſit perfectus ſcripturarum canon, ſibique ad omnia ſatis ſuperque ſufficiat, quid opus eſt, vt ei ſanctorum & intel-

Vinc. Lirinenſis, & quærit & reſpondet.

Digitized by Google

intelligentia iungatur, & auctoritas? Quia videlicet ſcripturam ſacram pro ipſa ſui & altitudine & obſcuritate, non vno eodemque ſenſu omnes accipiunt, ſed aliter atque aliter, alius atque alius interpretatur, vt penè quot homines, tot illinc ſententiæ erui poſſe videantur. Aliter namque illam Nouatus, aliter Sabellius, aliter Arrius, aliter Donatus exponit. Quocirca neceſſe eſt, vt propheticæ & apoſtolicæ interpretationis linea propter tam varij erroris amfractus, ſecundum normam aliquam dirigatur. Ob id ergo poſt propheras, Apoſtolos & Euangeliſtas, ſanctos quoque doctores accepimus; quò eorum catholicam, hoc eſt, vniuerſalem intelligentiam, tanquam eccleſiæ regulam à Deo præſcriptam ſequeremur. Præclarè igitur illud adiectum eſt, Ad conſummationem ſanctorum, in ædificationem corporis Chriſti, ne ſimus paruuli, &c. Ac de verbis quidem apoſtoli hactenus. Nunc Salomonis vnicum teſtimoniũ addemus, quod ſi diligentius expendatur, multum conferet ad eam rem, de qua diſſerimus, corroborandam. Verba ſapientium, ait, ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Quæ per magiſtrorum concilium data ſunt à paſtore vno. His amplius fili mi ne requiras. In quem locum Hieronymus, Exceptis, inquit, his verbis, quæ ab vno paſtore ſunt data, & à concilio atque conſenſu probata ſapientium, nihil tibi vindices, maiorum ſequere veſtigia, ab eorum auctoritate non diſcrepes. Hæc Hieronymus. Non verò, quis ille vnus paſtor ſit, per Ezechielem intelligimus: Suſcitabo, ait, ſuper ea paſtorem vnum, qui paſcat ea, ipſe erit eis in paſtorem. Non autem exiſtimares quod ipſe per ſe Chriſtus hoc ſemper eſſet facturus, per Hieremiam monet inquiens: Dabo vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſententia & doctrina. Quòd autem verba ſanctorum data fuerint ab illo paſtore vno, talis tantusque omniũ conſenſus oſtendit, nec enim intelligere idem omnes vna mente poſſent, niſi vno eodemque Chriſti ſpiritu in ea vnitate continerentur. Vnde diuinè ait Salomon per magiſtrorum concilium data eſſe à paſtore vno. Sanctos quippè antiquos ſapientes fuiſſe nemo negat, eccleſiæ fuiſſe magiſtros certò conſtat, à Deo fuiſſe eccleſiæ datos, Chriſti ergo eccleſiam prouidentia manifeſtat: datos eſſe vt Apoſtolorum, Prophetarum, Euangeliſtarumque oracula exponerent, Paulus innuit: ab vno paſtore tam multos atque adeò diuerſis & loco & tempore fuiſſe procuratos, ſententiæ vnitas & concordia monſtrat. Vt nihil aliud, quàm magiſtrorum concilium liceat intueri, quod ab vno veritatis ſpiritu fuerit congregatum. Certè, vt Auguſtinus lib. aduerſus Iulianum 2. dicit: Si epiſcoporum ſynodus ex toto orbe cõgregaretur, vt controuerſiã decernerent circa ſacros lib.

Aduersũ quos durũ ſit recalcitrare.

Ezech. 34.

Cur ſancti Doctores in eccleſia dati ſunt.

Num. 16.

exortam; nec tales poſſent facilè ſedere, nec tot. Quia nec ſancti vno tempore fuerunt. Te nunc, Caietane pater, ſi filio patrem appellare licet, appello, te Caietane, inquam, appello, te in concilium voco, te non in lyceum aut academiam induco, ſed in ſanctorum patrum pacificum honorandumq; conuentum. Pone tibi ob oculos, rogo te, tam numeroſam ſeriem eruditiſſimorum virorum, quos in hunc vſque diem tot ſeculorum cõſenſus approbauit: quos præter admirabilem ſacratum literarum peritiam, vitæ quoque pietas mira commendat: Aſpice illos, obſecro te, quodammodo aſpicientes te, & manſuetè ac leniter dicentes tibi, Itáne nos, fili Caietane, in ſacrarum expoſitione literarum ſimul omnes erramus? Itáne nobis omnibus, quos eccleſiæ Chriſtus præceptores dedit, ſpiritus intelligentiæ defuit? Itáne tu vnus aduerſum nos pugnare audes, & eccleſiam credis vnius ſenſum hominis ſecuturam, huius verò grauiſſimi ſanctiſſimiq́ue ſenatus cõmune iudicium deſerturam? Vtrum plus tribuendum eſſe iudicas, tot eruditorum, ſanctorum martyrumq́ue prę̃iudicijs, an tuo ſingulari priuatoq; iudicio? Reſpondebis ne ad hæc, aut omninò hiſcere audebis? Videre mihi videor, Caietane pater, modeſtiam tuam ingenijq́ue candorem, atq; adeò in ſanctos religioſam reuerentiam & pietatem, & quaſi coram eſſes audio vocem tuam aures meas circumſonantem, vicimus vtriq́ue. Vterque noſtrum palam refert: tu mei, & ego erroris. Sed neſcio, bone lector, quò me impetus animi & nimius diſſerendi calor euexit. Nam & Caiet. eo iam diu loco eſt, vbi omnes ſine mea diſputatione vicit errores: & ego non conſueui eorum
Num. 17. inſultare erroribus, quorum miror ingenia. Sed nos, vt cœpimus, perſequamur, & Theolog. quoq; rationibus hunc errorem confutemus. Licet enim ad fidem in Theologia faciendam auctoritas plus polleat, quàm ratio; quippè cum ea ſine ratione ſatis habeat momenti, ratio ſine auctoritate non multum valeat. Sed auctoritati tamen ratio coniuncta, quantum volet, habebit ad faciendam fidem virium. Et nos iam inde à principio pollicebamur hanc cum Caietano cauſam, ratione magis, quàm teſtimonijs tranſacturos.

Primùm autem, qui nouam hanc exponendi ſacras literas rationem ſuſcitant, hi præterquam quod veteres obterunt maiorum laudes, cùm vanis hominibus, tum magis hæreticis exẽplo ſunt, vt nouis falſiſq; commentis ſacrarum literarum vera ſenſa cõtaminent. Quòd ſi ſemel admiſſa fuerit hæc licẽtia, vt libros ſacros pro ſuo quiſq; arbitrio interpretetur, horreo dicere, quantum abolendæ religionis periculum conſequatur. Etenim vnaqualibet particula ſanctarum ſcripturarum humanorum ingeniorum

nionum liberari permiſſa, alia quoque atque alia & omnes iam quaſi ex more reliquæ humanitùs tractabuntur. Porrò autem ſi totam ſcripturam diuinam, hominum quorumlibet ingenio arbitratuque exponi licear, nihil firmum relinquetur. Sed ſit ibi deinceps errorum lupanar neceſſe eſt, vbi erat antè caſtæ & incorruptæ ſacrarium veritatis, quemadmodum Vincentius Lirinenſis non minùs verè, quàm eleganter aſſeruit. Quin etiam præter incommoda, & multa, & magna, quæ futuris in eccleſia fidelibus hæc opinatio affert, eccleſiam, quæ nos anteceſſit, erroris grauiſſimi nota liberare nequit. Cùm enim ſiue concionatores, ſiue ſcriptores omnes, qui ſanctis antiquis ſucceſſere, ſacræ ſcripturæ ſenſum populo tradiderint, iuxta doctrinam à ſanctis acceptam: populus autem ſenſum eundem fidenter acceperit: nimirum qui concordem ſanctorũ veterum expoſitionem reijcit, intelligentiam quam hactenus eccleſia habuit, reijcere conuincitur. Exempli cauſa ponatur aliquid, quod pateat latiùs. Sancti omnes expoſuêre, Euam è coſta Adæ, vt litera ſonat, fuiſſe conditam. Id quoniam ſacerdotes ſequentes ita inuenêre à ſanctis expoſitum, populo Chriſtiano ſedulò ſignificârunt, & populus ipſe bona vtique fide credidit. Ita efficitur, vt ſanctis antiquis errantibus in illius loci interpretatione, tota eccleſia in eodem fuerit errore verſata. Atque ſanctorum & eccleſiæ ignorationem eſſe coniunctam, Neſtorius planè intellexit à concilio Epheſino damnatus in hæc verba: Inuecti ſumus in Neſtorij ſceleratam præſumptionem, quòd ſacram ſcripturam ſe primum & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterij munere prædi-ti diuina eloquia tractauiſſent. Totam etiam nunc eccleſiam errare, quæ, vt ipſi videbatur, ignaros Doctores ſequeretur. Hactenus Epheſinum concilium, refertur autem à Vincentio Lirinenſi, in libello verè aureo, aduerſum prophanas nouationes.

Nõ ſpectat ad plebem verã intelligentiam ex ſcriptura ſancta haurire.

Adde, quòd vt iam pridem dicebamus, in his, quorum cognitio non pertinet ad populum, Eccleſiæ fides, fides maiorum eſt. Cùm igitur è ſcriptura ſacra veram & ſynceram intelligentiam accipere non ſpectet ad plebem, niſi Lutheranorum inſaniam ſequi volumus, patrum certè noſtrorum in libris ſacris intelligentia, eccleſiæ intelligentia ipſiſſima eſt. Quamobrem ſi ſancti omnes antiqui diuinis literis intelligendis errarunt, eccleſia dubio procul errauit: idque Deo præcipiente. Peccaret enim populus, ſi ſcripturæ iuxta ſanctorum omnium ſenſum expoſitæ repugnaret: in his præſertim, quorum iudicium non ad plebem, ſed ad maiores ſpectat.

Digitized by Google

Prætereà, ab omnibus ſanctis, communi vnaque mente idem ſentientibus, non potuit Dei verbum recedere. Vt videlicet omnes ſimul haberent aliquam ſcripturam pro canonica, quæ canonica non eſſet, aut ediuerſo aliquam cõmuni conſenſu exploderent, quæ canonica eſſet. Ergo nec vera intelligentia verbi Dei potuit ſimul ab allis recedere. Vtrumque enim eccleſiæ promiſſum eſt, & ſpiritus & verbum: & ſi vtrumlibet omnibus ſanctis doctoribus defuiſſet, Eccleſiæ quoq; pariter defuiſſet. Illud autem, quod priore loco aſſumptum eſt, ſi minus intelligitur, ex alijs fidei dogmatis percipi poteſt: in quib. ſanctos ſimul omnes errare non poſſe, magnis argumentis oſtenſuri ſumus: nec ita multò poſt, ſed pauca antè dicenda ſunt. Quod verò & verbum & ſpiritus intelligentiæ in eccleſia coniuncta ſint, quemadmodum poſteriori loco aſſumebamus; per Iſaiam Dominus in hæc verba teſtatur, Spiritus meus, qui eſt in te, & verba mea, quæ poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis tui amodò vſque in ſempiternum. Semen verò Chriſti fidelium eccleſiam eſſe negabit nemo, qui vel parum fuerit in ſacris literis exercitus. Quis eſt igitur, qui res à Chriſto in eccleſia copulatas audet errore diuellere, & aut verbum aut verbi ſenſum ſanctis omnibus ac proinde eccleſiæ tollere?

Omnes ſancti ſimul errare non poſſunt.

Iſa. 59.

Prætereà, vt Hieronymus in comment. ſuper 1. caput epiſt. ad Galat. ait, eccleſia Dei, quæ à poſteris Apoſtolorum fidem audiuit, non accepit hominis euangelium, ſed Dei. Doctores enim eccleſiæ, inquit, non tam ipſi docẽt, quàm in ipſis Deus, qui ad ſanctos loquitur: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Qui autem dij ſunt, tradunt Dei Euangelium, & non hominis. Marcion & Baſilides, & cæteræ hæreticorum peſtes, non habent Dei euangelium: quia non habent Spiritũ ſanctum, ſine quo humanum fit Euangelium, quod docetur. Hactenus Hiero. Et eodem loco ſtatim: Nec putemus, inquit, in verbis ſcripturarũ eſſe Euangelium, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Alioquin & diabolus, qui loquitur de ſcripturis, & omnes hæreſes inde ſibi conſuunt ceruicalia. Grande periculum eſt in eccleſia loqui, ne fortè interpretatione peruerſa de euangelio Chriſti, hominis fiat Euangelium, aut quod peius eſt, diaboli. Hæc quoque Hieronymus. Quæ, vt conferamus in pauca, hanc rationem habent: Si à ſanctis antiquis Apoſtolorum ſucceſſoribus fideles ſenſum ſcripturæ falſum accepêre, certè non receperunt Dei euangelium, qui non eſt in verbis ſcripturarũ, ſed in ſenſu: non in litera occidente, ſed in ſpiritu viuificante: non in membranis, ſed in cordibus. Id quod non Hieron. modò, verùm etiam Hilar. in li ad Cõſtan. Augu-

Pſal. 81.

Augustum tradit, Et si lex spiritualis est & spiritu indiget, vt intelligatur, quod in primo iam loco abunde monstrauimus, ecqua rogo tanta dementia est, Spirit. S. mihi vni affuisse dicere, sanctis omnibus defuisse? Agè enim, vt à diuinis ad humanas rationes nostra defluat oratio, si in scripturæ interpretatione quic quam tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingenijs aut acutius aut perspicacius? Quid in literis sacris exercitatius? Nec verò Latinis sanctis defuit ingenium, nec literarum sacrarũ peritia defuit. Nolumus enim modò aut Latinos Græcis, aut Græcos Latinis anteponere. Vtrosq; constat & ingenio & eruditione valuisse. Quòd si in hoc iudicio magis spectatur vitæ sanctimonia, quis homo recens veteres illos ecclesiæ primarios viros excellet? verum, aiunt, Sed homines erant. At ego & nouitios istos interpretes homines esse reor. Audio, quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo, quid facit paucitas? sed & in his, quæ vel apud homines fide creduntur, nonnihil facere solet testium multitudo, maximè seniorum, Nam veterrimi quiq; solent esse grauissimi. Iuniores autem quasi pueri, si speciẽ afferant veritatis, non est illa quidem protinus repudianda: vetustas tamen suo loco conseruanda est. Maxima enim est vis & auctoritas vetustatis: & vbi cum nouitate certet, est illa sine dubio præferenda. Sed nescio quo modo rationibus grauissimis ad has leuiores oratio nostra delapsa est. Iam ad illas redeamus, easq; ipsas concludamus aliquando. Illud ergo vrgentius & instantius premebamus, qui sanctos veteres in vniuersum omnes, sacræ vno quolibet scripturæ loco exponendo errasse affirmat, eum catholicæ ecclesiæ hunc ipsum errorem attribuere. Id quod hoc etiam argumento confirmari potest, Vbicunque est enim ecclesiæ corpus, ibi etiã est spiritus veritatis, vt Irenæus docet, imò Christus Dominus inquiens. Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Docet quoque idem apertè Paulus ad Ephe. 4. & 1. Corinth. 12. Spiritus autem in corpore non easdem omnibus corporeis partibus tribuit functiones, quemadmodũ Apostolus ad Roma. 12. & prioris ad Corinthios cap. duodecimo, elegantissimè persequitur. Alij namq; datur per spiritum sermo sapiẽtiæ, alij prophetia, alij interpretatio sermonum, &c. Nec enim in ecclesia omnes Apostoli, nec omnes Prophetæ, nec omnes interpretantur, &c. Certum est autem, quod sacrarũ literarum intelligentia sanctis doctoribus, si quibus, maximè per spiritum data est. Qui ergo spiritum veritatis, sanctis omnibus in scripturæ sacræ interpretatione negat, hic sine dubio eundem spiritum ecclesiæ tollit. Quemadmodum qui ab oculis videndi munus aufert, hic

Libr. 3.

Ioan. 14.

Luc.11. fert,hic reliquas etiam omnes corporis partes obſcurat: Nam ſi oculus non fuerit lucidus,totum corpus tenebroſum erit. Atq; hæ ſunt quintæ concluſionis cautæ grauiſſimæ. Poſſunt enim eſſe aliæ leuiores. Certe patrum optimorum & ſapientiſſimorum exemplum non omninò leue eſt: qui quanquam erant acerrimo ingenio,ſcripturæ tamē sāctæ interpretationes ita referunt,vt à maioribus didiciſſe,non ex ſe reperiſſe videantur. Ad quam legem nos non docti,ſed facti:non inſtituti,ſed imbuti eſſe debemus.Ac de quinta concluſione dictum eſt ſatis.

Concl.6. Sexta concluſio.Sancti ſimul omnes in fidei dogmate errare non poſſunt.Hanc primùm oſtendit Diuus Auguſtin.libr.aduerſus Iulianum primo,capite ſecundo. Cùm enim Iulianum vellet ſanctorum teſtimonijs in dogmate fidei, de quo erat controuerſia,reuincere,Non omnium,inquit,de hac re ſententias commemorabo,ſed ponam pauca paucorum, quibus tamen noſtri contradictores cogantur erubeſcere & cedere, ſi vllus in eis vel Dei timor vel hominum pudor tantum malum peruicaciæ ſuperauerit. & poſterius,Alia ſunt,ait,in quibus inter ſe etiam doctiſſimi atq; optimi regulæ catholicæ defenſores,ſalua fidei compage non conſonant,& alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius.Hoc autem vnde nunc agimus,ad ipſa fidei pertinet fundamenta. Et libro ſecundo aduerſus eundem ita loquitur, Hoc probauimus catholicorum auctoritate ſanctorum, ac per hoc
Num.20. non eſt conſequens,vt falſum ſit.Tales quippe ac tanti viri ſecūdum catholicam fidem hoc verum eſſe confirmant,vt veſtra fragilis & argutula nouitas ſola auctoritate conteratur illorum.Prę terquam quod ea dicunt,vt ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur. Sed nunc auctoritate primitus eorum veſtra eſt contumacia cōprimenda,vt dum tales homines Dei in fide catholica errare potuiſſe non credis,auſus præcipites refrenetis. Et paulò inferius, Ego te,inquit,ante iſtos iudices conſtituo, quos non amicos meos & inimicos tuos in hac noſtra diſceptatione conſtitui cognitores,nec quorum ſententiæ de hoc, quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt,inani cogitatione confixi: ſed ſanctos & in ſancta eccleſia illuſtres antiſtites Dei,non Platonicis & Ariſtotelicis& Zenonicis (quanquam & in his nonnulli ex eis docti fuere) verū omnes ſacris literis eruditos nominatim ſicut oportebat expreſſi, vt in eis timeas non ipſos,ſed illum qui ſibi eos vtilia vaſa formauit. Qui tunc de iſta cauſa iudicauerunt,cum ab odio,amicitia, inimicitia, ita vacui erant. Quod inuenerunt in eccleſia, tenuerunt. Et poſterius: Vſqueadeò,ait,permiſcuit imis ſumma longus dies, vt videant Pelagius,Celeſtius,Iulianus,& cæci ſint Hilarius,Gregorius,Ambroſius,Cyprianus? Sed qualiſcunq; homó ſis,

mo ſis,tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (ſi tamen non in te ſpes eſt omnis emortua ſanitatis) & quodammodo audio vocem tuam qua reſpondes: Abſit,vt audiam cæcos iſtos viros vel cogitare vel dicere. Et in fine libri tandem,qui ſanctos reijcit,eos vniuerſam Chriſti eccleſiam reijcere teſtatur.Et Vincentius Lirinenſis, Neceſſe eſt, inquit omnibus catholicis,qui ſeſe eccleſiæ legitimos filios probare ſtudent,vt ſanctorum patrum fidei inhæreant,adglutinentur, immoriantur:prophanas verò nouitates deteſtẽtur,horreſcant,perſequantur.Concilio enim Epheſino diuinitus placuit, nihil aliud poſteris credendũ decernere,niſi quod ſacra ſibi conſẽtiens ſanctorũ patrum tenuiſſet antiquitas. Hactenus ille.Nec Epheſina ſolũ ſynodus ita ſenſit,ſed Conſtãtinopolitana ſexta. actione 12. in hæc verba:Et dixit ſancta ſynodus, Omninò neceſſe eſt non ſolùm ſecundũ ſenſum ſequi ſanctorum patrum dogmata, ſed ejſdem vocibus vti cum illis, nihilque penitus innouari.Et iterũ, Sanctorum patrum dogmata tanquam legem ſanctæ Dei ſuſcipiunt eccleſiæ. Nec obſtat,has ſententias Sergij eſſe,non ſynodi. Tum,quoniam ſi hæreticus ipſe Sergius, publica eccleſiæ conſenſione victus,hanc noſtram concluſionem negare non potuit, certè inimici noſtri ſunt iudices. Tum, quoniam ſynodus act. 17. & 18.ſanctos ipſos patres tanquam regulam ſequitur, & ſynodus Later.ſub.Mart.5.cano. 12. & 13.quæ omnes conſonantes eccleſiæ patres reſpuunt,ea catholica & apoſtolica eccleſia reſpuere dicit,& quæ credunt,credere. Id quòd non modò Aug. Vincen.conciliorumque grauiſſimis teſtimonijs,verum etiam inuictiſſimis rationibus confirmari poteſt. Nam ſi ſancti in aliquo fidei dogmate falſi ſunt,& populi,qui eos ſequebantur, falſi fuiſſent. Conſtat enim populum Chriſtianum ante nos fidei ſanctorum doctorum acquieuiſſe. Neque enim aliter fidem in Ieſum habere poterat, niſi haberet etiam in ſanctos eius. Gratias ago Deo meo, ait Paulus ad Philemonem, audiens fidem quam habes in Domino Ieſu & in omnes ſanctos eius. In quæ verba Hieronymus, Quicunque, inquit, Deo credidit, aliter eius fidem recipere nequit,niſi credat & in ſanctos eius. Non eſt enim in Deum perfecta fides, quæ in miniſtros eius infidelitate tenuatur.

Qui Deo credit. & in ſanctos eius credere neceſſe eſt.

Præterea,cùm quædam ad fidem pertineant, quod etſi ſæpè dictum eſt,dicendum eſt tamen ſæpius, quæ plebs penitus ignorat,ſi ſancti omnes in fide rerum huiuſcemodi decepti fuiſſent, eccleſia certè fuiſſet decepta.Adhæc, ſanctorum omniũ fide repulſa,magna ex parte Chriſti & Apoſtolorũ traditiones repellẽtur.Nõ enim aliunde apertius,quam ex ſanctorũ veterum teſti-

monijs pleraſque Apoſtolicas traditiones agnouimus. Vnde in ſeptima ſynodo generali, act.1. Anathematiſmus 7. Baſilij pœnitentis ſic habet: Qui doctrinas ſanctorum patrum & traditionem catholicæ eccleſiæ contemnunt, quiq; cauſantur, & voces Artij, Neſtoris, Eutychis, & Dioſcori iactant dicẽtes, Quòd niſi ſatis ex veteri & nouo Teſtamento inſtructi eſſemus, ſanctorum patrum & catholicæ eccleſiæ traditiones ſequeremur, execratio. Hæc igitur duo ita ſunt connexa atque coniuncta, vt diuelli ac diſſociari non poſſunt, doctrina ſanctorum patrum, & eccleſię traditio. Quiſquis vnum iſtorum tentarit labefactare, alterius quoque fidem concutiat neceſſe eſt. Atque eiuſdem ſynodi actione 6. tomo quinto, Epiphanius pro ſynodo ſic ait: Quòd ſi is, qui hanc expoſitionem contra venerandas imagines edidit, aſſerit, ſe à sãctis patribus, qui circa ea tempora floruerunt, non fuiſſe receptum. quomodo ea, quæ ſancti patres non probauerunt, nos qui indigni ſumus, vt diſcipuli eorum nominemur, recipiemus? Neque ſynodus hæc modo, verum reliqua concilia omnia, omnes pontifices ac ſancti doctores, hac via & ratione vniuerſas hæreſes refutarunt. Non enim commodè aliter poterãt, niſi & in ſcripturis ipſis canonicis, & in reliquis fidei decretis maiorum ſententiam, vt acceperant tenuiſſent. Qua de re libet prorſus verba Vincentij Lerinenſis adſcribere: Sacra, inquit, vetuſtatis auctoritate prophanæ nouitatis conteremus audaciam. Neque hoc ſanè nouum, ſiquidem mos iſte ſemper in eccleſia viguit, vt quo quiſque floreret religioſior, eò promptius nouellis adinuentionibus contrairet. Exemplis talibus plena ſunt omnia. Sed ne longum fiat, ſummatim nonnulla ac breuiter perſtringemus, vt omnes luce clarius videant, beatorum Apoſtolorum beata ſucceſſio, qua via ſemper ingreſſa nouas doctrinas refutarit. Intelligebant enim viri ſancti atque prudentes, nihil aliud rationem pietatis admittere, niſi vt omnia, qua fide à patribus ſuſcepta forent, eadem filijs conſignarentur. Idque eſſe proprium Chriſtianæ modeſtiæ ac grauitatis, non ſua poſteris tradere, ſed à maioribus accepta ſeruare. Ducatum quippè præbet nobis religio, non nos religioni. Nec maiorum ſenſa quà volumus trahemus, ſed potius qua illa trahunt retrahuntque ſequemur. Hactenus ille. Vnum verò idemque præcipuum eius rei, quam dixerat, exemplum affert ex Epheſino concilio, vbi cùm de ſanciendis fidei regulis contra Neſtorium diſceptaretur, decretum eſt vt ſanctorum patrum in medium ſententiæ proferrentur. Quod cum ita factum eſſet, Neſtorius tanquam catholicæ vetuſtati cõtrarius damnatus eſt. Cyrillus verò tanquam ſacrosãctæ antiquitati conſentaneus, eſt probatus

Proprium Chriſtianæ modeſtiæ eſt, non ſua poſteris dare, ſed à maioribus accepta ſeruare.

batus. Sed, vt ipſe idem dixerat, exemplis talibus plena ſunt omnia. Sic enim Hieronymus Heluidij dogma reuicit. Sic Baſilius ad Amphilochium ſpiritus ſancti diuinitatem aſſeruit. Sic Aug. Donatiſt. & Pelagianos refellit. Sic Paulus Samoſatenus à celebri quodam ſcriptore ſuperatus eſt. Sic Theodoritus Alexandrini concilij definitiones comprobauit. Sic Leo Papa apud Leonem imperatorem Eutychem huiuſque ſectatores confudit, aſtruxitque à ſanctis doctoribus conſentientibus nullos niſi impios & hæreticos diſcrepare. Sic, Agatho Papa eccleſiaſticum dogma de duplici Chriſti voluntate & operatione firmauit, nempè ſanctorum ſcriptorum conſentientibus teſtimonijs. Quibus ea ſolùm ratione hæretici reſpondere ſe poſſe exiſtimârunt, ſi libros deprauaſſent, & alia ex eiſdem ſanctis teſtimonia vel mutila, vel etiam conficta in confirmationem erroris adduxiſſent. Neque enim negare ſanctorum auctoritatem integrum vel hæreticis videbatur. Quorſum autem poſt vetera exempla nunc nouitia proferamus? ex Bernardo epiſtola 77. ad Hugonem, ex Innocen. De presbytero non bapti. cap. Apoſtolicam. ex concilio Florentino, ex multis quoque alijs, quos ne longum ſit, miſſos in præſentia faciemus. Satis enim nobis, ſi modò in philoſophia Chriſtiana aliquid profecimus, poſitis exemplis rationibuſque & teſtimonijs, perſuaſum eſſe debet ſanctorum omnium communem ſenſum certam fidem facere catholicorum dogmatum, ac proinde ex omnium auctoritate certa argumenta depromi Theologicis concluſionibus confirmandis. Id, quod ſexto hoc demùm loco erat nobis conſtituendum. Conſtituimus autem longa oratione id quidem, quomodo enim rem tantam verbis paucioribus explicaremus? ſed adeò præclarè tamen, vt tenebræ, quas aduerſarij veritatis effundere ſuis argumentationibus conati ſunt, iam ſuperioris diſputationis luce fugatæ eſſe videantur. Certè primum, ſecundum, & tertium argumentum, poſt ea, quæ dicta ſunt, nulla reſponſione egent. Sed ne ratio illa quidem deinceps appoſita. Eadem enim non magis contra veteres ſanctos, quàm contra patres conciliorum omnes, atque adeò contra totam eccleſiam valet. Ita nos antea duobus illam locis refutauimus. Oſiandri ergo & Caietani ſcrupuli modò reſtant, qui ſi fuerint exempti, nihil profectò erit amplius, quod ſexto loco explicando deſideretur.

Euſe. 5. l. eccl. hiſt. c. 28.

L. 6. hiſt. trip. c. 20.

6. Synod. actio. 4.

CAPVT IV.

CVm igitur contendit Oſiander, expoſitores vſque ab Apoſtolis vniuerſos, in propheticæ illius intelligentia erraſſe, primum nihil nobis contrariũ affert. Nam, vt Vincẽtius Liri-

Lirinenſis rectè dixit, antiqua ſanctorum patrum conſenſio non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis, ſed ſolùm in fidei regula nobis certò eſt ſequēda, atq; in his præcipuè quæſtionibus, quibus catholici dogmatis fundamenta nituntur. Quod etiam capite ſuperiore paulò latius explanauimus. Porrò autem Oſeæ Prophetia in ſenſu literali, an in allegorico ad Chriſtum referenda ſit, ad fidei quæſtionem non pertinet. Ita quamuis ſancti in hoc falſi fuiſſent, non in re graui, ſed quæ parui momēti in eccleſia eſt, fuiſsēt falſi. Deinde, falſum eſt omnes auctores, vſq; ab Apoſtolis locū illum in ſenſu ſolùm allegorico ad Chriſtum retuliſſe. Referunt quidem omnes ad populum Iſrael, & ad Chriſtum quoq; referunt, ſed non omnes afferunt per allegoriā id fieri. Quin nonnulli affirmant, eundem ſcripturæ locum plures habere interdum ſenſus literales. Poſtremò, ſi dicamus ſensū eſſe allegoricum, nullus eſt error. Nam obiectioni Oſiandri Hieronymus in comment. ſuper Oſeam doctè reſpondet. Vana igitur iſta ratio apud eos valet, qui ipſi decipi falliq; volūt. Grauiores conſtantioreſq; admonendi ſunt, vt animaduertant, ne callida altera ratione capiantur. Apertè enim ſophiſticantem nemo nō videt, niſi qui admodū eſt indoctus: Callidus ille & occultus ſophiſta, ne veritatis ſpecie fallat, ſtudioſè cauendum eſt. Nec enim facilè agnoſcitur. Nec verò exiſtimari velim Caietanum aut in ſophiſtis eſſe cenſendum, aut aſtutè, vafrè, malitioſéue quempiam fallere voluiſſe. Sed vir ingenioſus & doctus non fallebatur, niſi ſpecie quadam obſcuræ rationis. Quocirca quoniā vim habet maiorem, quàm cæteri ad decipiendum, maiori cura & diligentia hic ſanè cauendus eſt.

Argumentatur itaque Caietanus: Non alligauit Deus expoſitionem ſcripturæ ſacræ priſcorum doctorum ſenſib. &c. Imò verò alligauit, ſi omnes ad vnum in eandem ſententiam cucurrerint. Tenentur enim vniuerſi catholici ſenſum eccleſiæ ſequi. Senſum autem eccleſiæ fuiſſe, qui idem fuit doctorum eccleſiaſticorum omnium, explicatum eſt paulò antè ſatis, vt arbitror, diligenter. Nec eccleſia nunc de ſcripturarum ſenſu iudicat diuinando, ſed ex traditione maiorum eas interpretatur. Quemadmodum enim, ſi qua alia fidei quæſtio occurrerit, eccleſiæ iudicium nihil noui auribus Chriſtianæ plebis infert, ſed maiorum antiquā in ea re fidem & inquirit & ſequitur: ita cùm de ſacrarū literarū ſenſu exiſtit aliqua controuerſia, nullā nouam intelligētiam à cenſura eccleſiaſtica expectare debemus, ſed eam, quæ magna facta diſquiſitione patrum noſtrorum communem eſſe conſtiterit. Spes, inquiunt, nobis & poſteris tollitur exponendi ſacras literas, niſi transferendo de libro in quinternum. Minimè ve-

mè verò gentium. Nam, (vt illud præteream, quod in ſacris Bi-
blijs loci ſunt multi, atq; adeò libri integri, in quibus interpretũ
diligentiã eccleſia deſiderat, in quibuſque proinde iuniores poſ-
ſent & eruditionis & ingenij poſteris ipſi quoque ſuis monimẽ-
ta relinquere) in illis etiam, quæ antiquorum ſunt ingenio ac di-
ligentia elaborata, nõnihil nos Chriſtiano populo, ſi volumus,
præſtare & quidem vtiliſſimè poſſumus. Poſſumus enim vetu-
ſtis nouitatem dare, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis
gratiam, dubijs fidem, omnibus naturam ſuam & naturæ ſuæ o-
mnia. Sed quoniam huic Caietani argumento Vincentius Liri-
nenſis doctiſſimè elegantiſſimeque reſpondit, verba nos ipſius
aſcribemus, digna illa profectò, quæ aureis literis ſcriberentur.
Eſto, inquit, ô Doctor quaſi Beſeleel, & pretioſas diuini dogma- *Exod. 39.*
tis gemmas exſculpe, fideliter coapta, adorna ſapienter, adijce
ſplendorem, gratiam, venuſtatem, intelligatur te exponente il-
luſtrius, quod antea obſcuriùs credebatur. Eadem tamen, quæ
didiciſti, doce: vt cùm dicas nouè, non dicas noua. Sed forſitan
dicet aliquis, Nullúsne ergo in eccleſia Chriſti profectus habe-
bitur intelligentiæ? habeatur planè & maximus. Sed ita tamen,
vt verè profectus ſit ille fidei, non permutatio. Siquidem ad pro-
fectum pertinet, vt in ſemetipſa vnaquæq; res amplificetur. Ad
permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud tranſuertatur.
Imitetur animarum ratio rationem corporum: quæ licet anno
rum proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent, eadẽ tamen,
quæ erant, permanent. Parua lactentium membra, magna iuue-
num: eadem ipſa ſunt tamen. Quot paruulorum artus, tot viro-
rum. Etſi quæ illa ſunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur,
iam in ſeminis ratione præſerta ſunt; vt nihil nouum poſtea
proferatur in ſenibus, quod non in pueris iam ante latitauerit.
Quod ſi humana ſpecies in aliquam deinceps non ſui generis
vertatur effigiem, aut certè addatur quippiam membrorum nu-
mero vel detrahatur, neceſſe eſt, vt totum corpus vel prodi-
gioſum fiat, vel etiam antecedat vel certè debilitetur. Ita
enim ſacrarum literarum intelligentia ſequatur has decet pro-
greſſum leges, vt annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore,
ſublimetur ætate: incorrupta tamen illibataque permaneat, &
paulò poſt: Quodcunq; igitur, ait, in eccleſiæ paradiſo, Dei agri-
cultura, patrum labore ſatum, hoc idem filiorum induſtria cola-
tur, floreat, matureſcat, proficiat, perficiatur. Et priſca illa cæle-
ſtis philoſophiæ dogmata à poſteris excurentur, limentur, po-
liantur. Sed nefas eſt, vt commutentur, detruncentur, mutilen-
tur, humanorumq; ingeniorum quaſi extranea additamenta re-
cipiant. Accipiant licet euidentiam, lucem, diſtinctionem, ſed

reti-

Digitized by Google

retineãt neceſſe eſt, plenitudinem, integritatem, proprietatem. Hactenus ille. Cuius tota oratio eò mihi videtur probabilior, quò magis ex Apoſtolo ad Eplæſios quarto videtur eſſe deprompta. Vbi illam corporalis augmenti ſimilitudinem adeò & apertè & copiosè perſecutus eſt, vt nulla mea oratione opus ſit. Tantùm fuerunt lectores admonendi. De ſexto autem loco hactenus. Iam ad ſeptimum trãſeamus, hoc eſt, ſcholæ nouæ auctoritatem. De qua etſi nonnihil fortaſsè noui dicturus ſum, ea tamen, quæ pios lectores probaturos eſſe confidem.

Septimi libri finis.

DE AVCTORITATE DOCTORVM SCHOLASTICORVM, QVAE SEPTIMO LOCO POSITA EST.

LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

SEquitur locus huic diſputationi, vel maximè neceſſarius, qui ſcholæ Theologicæ continet auctoritatem. Quam hæretici iuniores non modò eleuant & extenuant, verùm etiam explodunt & exibilant. Ac ſignifer impietatis Germanicæ Lutherus, VVicleffi in hoc, vt in alijs, diſcipulus, in libro quidem aduerſus Iacobum Latomum aſſerit, Theologiam ſcholaſticam eſſe aliud nihil, quàm ignorantiã veritatis, inanemque fallaciam, quam ad Coloſſ. capit. 2. Apoſt. præcauet. In lib. autem de abrogan. Miſſa priuata, Academias dicit eſſe Antichriſti lupanaria. Philippus verò Melanchthon in Apologia contra Pariſien. Lutetiæ natam eſſe, ait, prophanam ſcholaſticem, qua admiſſa, euangelium obſcuratum, ac fidem extinctam. Breuiter Lutherani omnes ad vnum ſcholæ noſtræ auctoritatem & mirificè contemnunt, & inimicè inſectantur. Atque hinc fortaſsè tanquam ex primo fonte, reliquæ iſtorum hæreſes deriuatæ ſunt. Principio namq; quod erat facilè, ſcholæ auctoribus contemptis, ſcholæ quoque iudicia contempſerunt. His neglectis, mox neceſſe erat, Hieronymus, Aug. Greg. Amb. Baſil. negligerentur, quos Theologi receptes dogmatum ſuorum

Digitized by Google

auctores habebant. At antiquis ſanctis poſthabitis, deſpectui quoq; habita ſunt eorum concilia. Vnde conſecutum eſt, vt &. libros quoſdam canonicos, & eccleſiaſticam auctoritatem Lutherani concederent. Adeò verum illud eſt, qui minima negligit, paulatim defluit. Abſit inuidia verbo. Nec enim minima ſcholæ auctoritas eſſe poteſt, quam parui facere nemo ſine fidei diſcrimine poteſt. Connexæ quippè ſunt ac fuêre ſemper, poſt natam ſcholam, ſcholę contemptio & hæreſum peſtes. Quamobrem tuear etiam hunc locum, neq; facilè ac breuiter, vt mihi videtur, expediam. Nam etſi facultatem diſſerendi, à Dialecticis exercitationibus acceptam, ſcholaſtica in nobis Theologia amplificauit, neque enim mediocrem à primo tempore ætatis, in eo ſtudio operam curamq; conſumpſimus, at hic ſanè quanquã in loco proprio verſamur, non ad copiam noſtram nos in vtramq; partem exercere volumus, ſed ad noſtrum morem tenuiter anguſteq; diſſerere. Sed in omni oratione memento Lector eam me defendere ſcholæ doctrinam, quæ ſacrarum literarum fundamentis conſtituta ſit. Ex quo id efficitur, quod ego magno cum aſſenſu omnium dicere me video, miſeram eſſe ſcholæ doctrinam, quæ ſe titulis magiſterij defendat: miſeram etiam, atq; haud ſcio an multo magis, quæ detracta ſcripturæ ſacræ auctoritate ſyllogiſmis contortis de rebus diuinis philoſophatur. Imò ne de rebus diuinis quidem, ſed nec de humanis, verum de his, quæ nihil ad nos attinent. Intelligo autem fuiſſe in ſchola quoſdam Theologos aſcriptitios, qui vniuerſas quęſtiones Theologicas friuolis argumẽtis abſoluerint, & vanis inualidiſq; ratiunculis magnũ pondus reb⁹ grauiſſimis detrahẽtes, ediderint in Theologiam cõmentaria, vix digna lucubratione anicularũ. Et cũ in his ſacrorum Bibliorũ teſtimonia rariſſima ſint, cõciliorum mẽtio nulla, nihil ex antiquis ſanctis oleant, nihil ne ex graui philoſophia quidem, ſed ferè puerilibus diſciplinis ſcholaſtici tamen, ſi ſuperis placet, Theologi vocantur, nec ſcholaſtici ſunt, nedum Theologi, qui ſophiſmatum feces in ſcholam inferentes & ad riſum viros doctos incitãt, & delicatiores ad contemptũ. Quem verò intelligimus ſcholaſticum Theologum? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, qui de Deo rebuſq; diuinis aptè, prudenter, doctè è literis inſtitutiſq; ſacris ratiocinetur. Quòd etſi ita eſſe pluribus verbis poſtea diſſerendum eſt, illud tamen nunc breui confitendum eſt, niſi qui is ſit, eſſe Theologum ſcholæ neminem.

Intelligo etiam in ſchola fuiſſe nonnullos, quaſi ad diſcordiam natos, qui tum optimè diſſeruiſſe ſe putant, cùm contra doctores dixerint, vt non tam verum inueniſſe velle videantur,

quàm

quàm aduerſarios conuincere, concertationibuſq́; & rixis totas chartas implere. Atq; hos, ſunt in eccleſia multi, tanquam milites auctoritati vel tuentur vel impugnant, & tota eorum de re Theologica diſputatio, partium ſtudium eſt cõtentio atq; diſſidium. Quos ego probare nec debeo, nec poſſum. Nam quamuis diſſentientium inter ſe repræhenſiones non vituperandæ, concertationes tamen in diſputãdo pertinaces indignæ philoſophia prophana, nedum ſacra doctrina, mihi videri ſolent. Nec enim, quod Cicero diſertiſſimè dixit, diſputari ſine repræhẽſione, nec cum pertinacia rectè diſputari poteſt. Atq; illud verè à Publio dictum eſt, veritatem nimium altercando amitti. Minimè verò aſſentior ijs, qui ex circulorum ſcholaſticorum diſputationibus ortam eſſe pertinaciam volũt, irritationemq́; ſcalpendi omnia. Quin iſtiuſmodi malorum exiſtimo in moribus eſſe culpam, nõ in ſchola. Moderati enim, nec contentioſi homines, nec pertinaces, quaſcunq; res ſobriè ad temperantiamq́; definient. Quod cùm omnibus eſt faciendum, qui diſciplinam quamlibet profitentur, tum nemini potiùs quàm Theologo. Fuêre autem ſine dubio in ſchola multi, qui his vitijs declinatis, rem Theologicã grauiter ſanè ac modeſtè tractârunt. Nam quos iſti pertinaces vocant omniaq́; ſcalpentes Theologos, paucos, ſi verè loqui volunt, ſignificare poſſunt. Qui etiã mihi, ſi cui maximè diſplicẽti ſed propter paucorum vitia nõ eſt omnium corona traducenda. Quod & ſi plerique Theologi in his vitijs eſſent, iniqua eſſet adhuc iſta calumnia. Quemadmodum enim nemo iuſtus & prudens vniuerſos adoleſcentes accuſat, quamuis plurimum ſint libidinoſi, quoniam libido non eſt omnium adoleſcentum, ſed non proborum: ſic quoniam iſta ſcholaſtica pertinacia Theologorum leuium eſt, non omnium, iniquè profectò, vt modò dicebam, ſchola traducitur propter ea vitia, quæ non ſunt ſcholæ, ſed inertis, vanæ, contentioſæ ſcholæ. Theologos itaq; ſcholaſticos, qui modò hoc cognomine digni ſunt, aſſerere quidem & vindicare volo, idque faciam, ſi prius ſcholæ proprium inſtitutum, & rationem docendi propoſitam oſtendam, qua minimè intellecta, nihil rectè aut pro illis, aut contra illos dici poteſt.

CAPVT II.

THeologiæ ſcholaſticæ proprium munus, quantum à maioribus accepimus, & huius facultatis alumni quotidianis ferè congreſſionibus experimur, illud primum eſt, vt quæ in ſacris literis Apoſtol. traditionibus addita continentur, ea in lucem quaſi è tenebris eruantur. Colligit enim Theologus ex prin-

Digitized by Google

princ… Deo reuelatis concluſiones ſuas, atque in prin-
cipijs …licitas per argumentationem naturæ conſenta-
neam … Quemadmodū enim Muſica facultas ex ijs, quæ
ſunt i… …tica poſita, ea ratiocinando connectit, quæ ſunt
in num… …ntibus aut conſona, aut diſſona: ita ſcholæ The-
ologia… …æ fides poſuit, ea quæ ſunt conſequentia, natu-
ræ rat… …cit, de Deo rebusque diuinis. Quòd ſi Aſtrolo-
gia, M… …piciendi facultas, atque aliæ id genus diſcipline,
tamet… …facultatibus quaſi mendicæ, ſed habentur in pre-
tio ta… …uam vtiles & neceſſariæ: ecquiſnam iſte malus
geniu… …laſticam diſciplinam profligare velle, quæ non
ex Ari… …non ex Geometria, non ex Phyſica, ſed ex ſacris
diuinis… …ris & inſtitutis docet, quid conſequens ſit, quid
contra… …s? Nec verò audiēdi ſunt, qui ſcholaſticas quæ-
ſtiones… …ſas reprehendunt, & ſcholæ temeritatem inſi-
mulan… rebus longè ſemotis à captu noſtro audeat pro-
nuncia… multa definire, quæ citra ſaluris diſpendiū vel
ignora… …t, vel in ambiguo relinqui. Huius generis ex-
empla … Quid diſcernat Patrem à Filio, quid ab vtroque
Spiritu… interſit inter filij natiuitatem & ſpiritus pro-
ceſſion… …m Spiritus ſancti à Patre & Filio proficiſcentis
vnicum … …cipium, an duo. Ita cenſet id præclari & magni
Theol… …nihil vltrà quam ſacris literis proditum eſt, de-
nire, … Theologiæ ptincipijs hærere, mentem à confe-
quentib… …pugnantibus ſeuocare. Quorum ſententia quid
ſibi vel… …ntelligo. Poteſt enim quicquam eſſe abſurdius,
quàm … …olnæ principia habere definita, concluſiones ve-
rò, qua… …atque euidenti ſyllogiſmo ex illis conficiuntur,
aut igno… …lle, aut ambiguo relinqui? Quod ſi in Geome-
tria, Ph… …trologiáue quiſquam aſſereret, verè & iure ſtul-
tiſſimus … …tur. Sed de his hactenus. Non libet enim mihi
rem exp… …ſuadere, quod multi, & hi docti ſæpè fecerunt.
Itaque … …s ad reliqua.

Hab… …n hæc differendi in ſchola facultas alium propo-
ſitum ſ… fidei noſtræ aduerſus hæreticos defendendæ. Eſt
quippè … ſcholaſtici, vt Magiſter ſententiarum in procæ-
mio ex… …no tradit, ſcire, quemadmodum fides catholica
& pijs … …r, & aduerſus impios defendatur. Quòd ſi ſcho-
læ docto… …poſſit docere fideles doctrinam ſanam, & eos qui
ſanam … …ent redarguere, apud vulgus theologus eſſe ali-
quando … , re vera nunquam erit. Atque ob eam cauſam
ſcholaſt… diſputationibus adeò ſunt hæretici infenſi, quòd
intelli… …tholicam fidem, quam expugnare moliuntur,

14. de Trinit. ca. 1.

horum ſtudio doctrinaque muniri. Agnoſcunt ſanè lupi canes, eosque odio proſequuntur: & ſcholæ nomen iſtis inuiſum eſt, quæ lupos arcet à gregibus, & eorũ inſidias porrò cauet. Atque in hoc genere nihil eſt quidem admirandum, illorum autem hominum genus mirari non deſino, qui cùm catholici & habeantur & ſint, his plauſus tamen excitare ſolent, qui neſciunt iuuentutem ad linguarum ſtudium adhortari, niſi priùs Theologos ſcholaſticos maledictis figant, totisq; concidant voluminibus. At ſuauiſſimè maledicunt. Venenum animi linguæ mella tegunt, eoque perniciosius paratum, quò ſuauius obbibitum. At ſunt moroſi & prolixi ſcholaſtici theologi, ſi quærimus anxiè, etiam ſuperſtitioſi. Sed hæc, vt dixi, morum vitia ſunt, non ſcholæ. At morositas tamen, & ea vitia, quæ theologis obijciuntur, habent aliquid excuſationis, vel iuſtæ, vel quæ probari poſſe videatur. Nam de rebus multis & varijs non ſolum in genere, ſed ſingulatim etiam differentes, non potuerunt hæc breui oratione conficere. Hinc autem myriades articulorum, quas iſti reprehendunt, quæ ſi eſſent adagiorum, non reprehenderent, ſed ſuſpicerent. Accedit, quòd perſpicuitas non ſolet eſſe coniuncta breuitati. Obſcuri namque fiunt, qui breues eſſe laborant. Ita perſpicui Theologi eſſe cupientes, longiores aliquantò fuére. Adde, quòd res difficiles & obſcuræ, quas plurimas Theologi edifſerunt, paucis explicari non queunt. Rudibus quoque & imperitis ſchola ſeſe attemperat, atque adeò plura & quærit & definit, quæ doctis hominibus, ijs etiam qui ingenio multũ valent ſuperuacanea videntur. Scholaſtico demum more in vtramque partem Theologi differentes, neceſſe eſt, vt quæcunque docent, longiore ea ſermone complectãtur. Anxia verò ſuperſtitio quæ dicitur, religio eſt, non ſuperſtitio. Nempè non licet apud nos ſusque deq; omnia ferri, ſed ſcholæ norma decretoq; vniuerſos, qui aut diſputare aut ſcribere de re theologica velint, certis oportet limitibus ac præſcriptis lineis cõtineri. Hinc illæ lachrymæ. Illis libertas placet, imò verò licentia dicendi ſcribendique nos cùm de rebus theologicis diſputamus, licentiam omnem & temeritatem perhorreſcimus. Sed totum hoc ſcholaſticum differendi genus ſpinoſum eſt: & pes ſpinis confixus, greſſum deinde figere non valet. Scilicet tenerrimi iſtorum pedes ſunt: ad quos errores non pungunt, pungit diſciplina. Quam, vt antè dicere cœperam, ob id odio iſti proſequuntur, quòd ars eſt, quæ doceat tum propugnare fidem, tum hæreſes expugnare. Id quoniam poſtremo libro ſumus fusè ac diligenter explicaturi, breuiter & ſine diſceptatione modò ponẽdum eſt. Nec enim decet omnia eodem loco demonſtrare.

Spect.

ique ad ſcholaſticorum functionem, Chriſti ec-
trinam, quantum fieri poteſt, ex diſciplinis huma-
re, aut etiam confirmare. Nam quòd Auguſtinus
gentea & aurea, cæteramque Aegyptiorum ſup-
iam ſi commodatam acceperimus, iure quaſi no-
ſumus, inque fidelium vſus vendicare: & alieni-
em, vt Hieronymus admonet, raſis crinibus re-
uis, ad Dei populum introducere. Id quod ſi, quo
mento grauitateque fiat, nemo, vt opinor, tam
eſt, qui reprobet, niſi horum nihil vnquam repu-
nt theologi à Dauid extorquere de manibus ho-
& Goliæ ſuperbiſſimi caput proprio mucrone
unt à Paulo, vel inſcriptionem fortuitam arte tor-
mentum fidei, & quæ in alium vſum ſcripta ſunt,
entū eccleſiaſticæ doctrinæ conuertere. Diſcunt
c Moyſe Chaldęorū Aegyptiorumq; ſapientiam,
ur, at vt indicent atq; conuincant. Nec æquū eſt,
iloſophos diſputant, ignorent dogmata philoſo-
& ſi quiſpiam aduerſus Mathematicos velit ſcri-
Matheſeos, riſui patet. 37. d. capit. Qui de men-
rſequi multa huius rei argumenta: ſed ea ipſa,
fuiſſe longiora. Ignoſcet autem Lector. Nam
n noſtrarum prouectus ſum, & ſchola eſt paulò
ab omnibus eam vitijs videar vendicare. De his
. Egi enim ſecùs, atque initio dixeram: & in loco
nguſto ſpacia dicendi videor quæſiſſe. Sed diffi-
& ab alienis conſciſſam, & à quibuſdam è noſtris
n, ne leui quidem ratione ſarcire.

Lib. 2. de doct. Chri. cap. 4. Deut. 21. In epiſtol. ad magnū oratorem, & ad Damaſum de filio prodi. 1. Reg. 17. Act. 17.

fines veræ theologię conſtituendi ſunt, Nec enim
olaſtica, ſed de omni omninò theologia diſputo.
autem hæreſis, ſi ſibi conſentanea eſſe velit, de
o nihil queat dicere, in qua nunquam ſe exercu-
etur. Nemo autē audiendus eſt, qui de ea re, quam
ione habet cogniram, diſputabit. Quòd ſi tria
ogiæ ſunt communia, ea verò ſchola omnia præ-
s perniciosus eſt error, qui ſcholam negligendam
. Hæc eſt enim vera theologia, in qua omnia
nt in theologo requirenda, ſcientia Dei, cæleſtiū
o, humanarum prudentia & vſus. Vt cùm hæc
a doctoris Chriſtiani diſciplina ſit, & ſine his eſſe
Quod cùm optimum maximumque ſit, ſi id volu-
theologiæ ſcholaſticæ opera danda eſt, ſine qua
perfectā in eccleſia doctrinā conſequi poſſumus.

Digitized by Google

Ea verò neglecta qui se Theologos esse arbitrantur, tum se denique errasse sentient, cùm eos aut disputatio cum hæreticis, aut grauis aliquis & perplexus cõscientiæ casus experiri coget. Nec verò quisquam scripturæ sanctæ studiosus vereri debet, ne ex scholæ studio, sacrarum literarum studium retardetur. Nam & ad hunc fructum ferendum non modò non retardat, verùm etiam inuitat atq; allectat schola. Nosque ipsi quicquid ad sacras literas attulimus, si modò aliquid attulimus, à doctoribus atque doctrina scholastica, instructi ad eas & ornati accessimus. Sed iam tempus est, vt doceamus, quod est nobis hoc loco præcipuũ institutum, an scholasticorum auctoritas firma argumenta theologo præstet, an infirma.

CAPVT III.

INfirma autem ea omnia argumenta esse, quæ à scholæ auctoritate deriuantur, illa primum ratio suadet, quod nec è sacris literis, nec ex Apostolorum institutis, neq; ex ecclesiæ definitione, scholæ auctoritas comprobatur. Cumque scholasticis auctoribus spiritum veritatis nusquam Dominus fuerit pollicitus, errare vt homines possunt, atque adeò nullum argumentum ex eorum auctoritate firmum erit.

Item, nullum est in schola certum dogma, sed partium factionibus plena sunt omnia. Nihil igitur certi ex scholæ auctoritate confici potest. Præterea, theologi scholæ omnes asseruêre, matrimonium etiam sine ecclesiæ ministro contractum, esse verè ac propriè nouæ legis sacramentum. At hæc omnium communis sententia non solùm non facit certam fidem, sed ne probabilis quidem videtur esse. In nulla igitur re alia scholæ testimonium certum erit.

At nos & quid sentiamus, & cur etiam sentiamus, pauciſſimis quàm fieri poterit, exponemus. Pugnabimusq; pro scholæ auctoritate, non affectu, sed ratione. Quanquam non sumus ignari, multos studiosè contra esse dicturos. Quod vitare nullo modo potuimus, nisi nihil omninò scriberemus.

CAPVT IV.

QVod fuerit Academiæ theologicæ initium, quis progressus, quos institutores habuerit, quósue auctores, tametsi ad scholæ commendationem attinet, non est tamen huius loci dicere: vbi hoc solum conamur explicare, quantum habeat virium ad faciendam fidem, argumentum ex scholæ auctoritate depromptum. Ea igitur explicanda, sit prima conclusio.

Theo-

Digitized by Google

Theologorum ſcholaſticorum etiam multorũ teſtimonium, ſi alij contrà pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quàm vel ratio ipſorum, vel grauior etiã auctoritas comprobârit. Videlicet in ſcholaſtica diſputatione plurium auctoritas obtuere theologum nõ debet: ſed ſi paucos viros modò graues ſecum habet, poterit ſanè aduerſum plurimos ſtare. Non enim numero hæc iudicantur, ſed pondere. Hanc verò concluſionem probare argumentis non debeo. Nam ſi quid eſt euidẽs, de quo inter omnes conueniat, argumentari non ſoleo: perſpicuitas enim, vt ait Cicero, argumentatione eleuatur. Certè vbi variæ ſunt doctiſſimorum hominum diſcrepantesque ſententiæ, academicorum temperamẽtum imitari, & à rebus incertis certam aſſenſionem cohibere debemus. Quid enim tam temerarium, tamque indignum ſapientis grauitate atq; conſtantia, vt idem Cicero elegantiſſimè tradit, quàm quod non ſatis explorate præceptũ ſit & cognitũ, id ſine vlla dubitatione defendere? Quo loco ſanè arguẽdi ſunt ſcholaſtici nonnulli, qui ex opinionum, quas in ſchola acceperunt præiudicijs, viros aliàs catholicos notis grauioribus inurunt, idque tanta facilitate, vt meritò ridcantur. Nobis autem ſchola noſtra magnam quidẽ licentiam dat, vt quodcunq; maximè probabile occurrat, id noſtro iure liceat defendere: ſed non licet tamen eos, qui nobis ſunt aduerſi, temerè ac leuiter condemnare. Alia ſunt ſcholæ placita, de quibus mox dicturi ſumus, alia ſunt præcepta ſectæ, de quib. modò loquimur. Quæ ab illis diſſident, ea notam habent, quæ ab his, non habent. Nec enim ſi quid aut Scoticis aut Thomiſticis pronunciatis contrarium eſt, error illicò eſt. Sed hæc hactenus. 1. Concluſ.

Secunda concluſio, Ex auctorum omnium ſcholaſticorum communi ſententia, in re quidem graui, vſque adeò probabilia ſumuntur argumenta, vt illis refragari temerarium ſit. Nam in quacunque arte peritis credendũ eſſe ratio monſtrat. Nec enim ſanus haberetur, qui nautis in nauigandi ratione non crederet. Qui igitur in arte hac, de Theologiæ dogmatibus diſſerendi, experientibus & exercitis nullam fidem habet, aut parum ſanus, aut certè temerarius eſt. Deinde in Clement. Vni. de ſumma Trinit. patres concilij Viennenſ. Opinionem illam, inquiunt, quæ dicit, tam paruulis, quàm adultis conferri in baptiſmo informantem gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorum, & doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, fore à catholicis eligendam. Si ergo in re, quæ olim inter ipſos etiam ſcholaſticos theologos cõtrouerſa fuerat, opinio concors iuniorum tanti apud patres in concilio fuit, quantò magis nos res omni tempore ab ſchola præſcriptas tenere ac 2. Concluſ.

reuereri debemus? Et si opinatio ipsa theologorum recentiorum communi fidem facit concilio, illudque inclinat, vt definiat huiusmodi opinionem esse tenendam, quid si non ex opinione, sed ex certo & minimè circumductuli animo quicquam theologi omnes præfinierint? An non existimas concilium Viennēse pro eiusmodi dogmatis firmiter in schola receptis grauiore censura iudicaturum? Scholæ igitur cōmunem consensum, non nisi impudenter & temerè reijciemus. Prætereà, cum inter ipsos theologos scholasticos magna ferè vbique dissensione certetur, ita vt in hac parte iure forsitan reprehendantur, certè non idem omnes asserent, nisi eodem diuino spiritu permouerentur. Nec minùs mirandum est, varias scholæ factiones doctoresque, tam inter se discrepantes in vnam eandemq; sententiam concurrisse quam septuaginta interpretes diuersis (vt ferunt) cellulis inclusos, in vnam eandemque conueniisse interpretationem. Non igitur poterit esse verum illud; quod scholasticorū theologorum choro idem concinenti fuerit contrarium.

3. *Conclus.* Tertia concluſio. Concordem omnium theologorum scholę de fide aut moribus sententiam contradicere, si hæresis non est, at hæresi proximū est. Scholæ porrò placita, si ita vocare libet, in duplici sunt differentia. Altera ad philosophiæ magis rationem expediunt, quàm fidei. Altera ad fidem pertinent moresq; Christiano populo necessarios. Quæ ab illis dissonant, ea scholastico theologo non sunt hæretica. Quæ verò huic posteriorum rerum generi sunt aduersa, ea nos hic tāquam venena refugimus. Nam ijs hæreseos crimen, vt quod sit ipsum per se atrocissimum, impingere apertè & simpliciter non audemus. In quo equidē sæpè theologorum requiro prudentiam. Absurdū est enim, vt crimen grauissimū nisi rebus quoq; grauissimis impingatur. Sed ad rem. Illa concluſio, vt est à me posita, primū ostenditur, quod nullum dogma reperietur, quod eadem mente oreque scholastici omnes certò ac firmiter asseruerint, quin idem in vniuersum ecclesia teneat, eorum auctoritate mota. Nam si aliquod inuenire hæretici possunt, proferant, & tacebimus. Quod si nullum proferri potest, sine dubio, velint, nolint, id, quod scholę totius auctoritate firmatur, verū est, si ad fidem, vt dixi, moresq; pertineat. Adde quòd nullum tam proprium scholę decretū est, quod vel ex sacris literis, vel ex Apostolorū traditione, vel ex cōciliorum, aut pontificū definitionibus non habeat certā originem. Ita qui scholæ decreta refutārunt, hi semper inuēti sunt & fontē, vnde illa manāt, repudiasse. Atque, vt vno verbo dicā, nemo qui in catholicis habeatur, oēs sine discrimine theologos explosit. Quod abundè satis magnū argum. est, sine fidei discrimine huiusmodi scholæ placita negari non posse.

Præ-

Præterea, si qua in quæstione vniuersi Theologi eadem inter se concinunt, profectò si in eo errant, ecclesiam item errandi periculo exponunt. Siue enim qui confessiones audiunt, siue qui ad populum habent conciones, vtriq; plebem instituunt, vt à Theologis acceperunt. Ita fit, vt Ecclesia eorum in fide communem errorem dissimulando, Christi fideles suo silentio deciperet. Error enim, cui non resistitur, approbatur: & veritas, cum non defenditur, opprimitur, vt Innocentius ait 83. dist. c. Error. Atque Deus ipse si Theologorum omnium errorem non aperiret, in necessarijs Christiano populo deesset. Quid enim facturus est populus imperitus nisi eos sequi, quos pro illo tempore ecclesiasticæ doctrinæ magistros accepit? An post hæc omnia scholæ Theologia contemnenda est? Crederē, nisi eius auctoritate ecclesiares plurimas definisset. Quippè trecētos ab hinc annos, si quas ecclesia hæreses condēnauit, si quæ de fide & moribus decreta tulit, in vtrisq; scholasticorū subsidio & diligentia vehementer adiuta est. Id quoniā constat inter omnes, quibus vel conciliorū gesta, vel negotia cognitionis fidei sunt cognita, fateamur necesse est, doctores scholasticos simul omnes in fide & moribus errare non posse.

Præterea, cùm Dominus dixit, Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit, non modò ad primos Theologos, hoc est, Apostolos verba illa referebat: sed ad doctores etiam in ecclesia futuros, quamdiu pascēdæ essent oues in scientia & doctrina. Quēadmodum igitur qui Theologos Christo succedētes cōtemnebat, Christum is etiam Dominum cōtemnebat: ita qui Theologos iuniores antiquis succedētes despicit, hic Christum quoq; ipsū despiciat necesse est. Vnde Chrysost., siue quis alius fuerit, in cōmentarijs super Matthęū imperfectis, hom. 42. Cùm audieris, inquit, aliquē beatificantē antiquos doctores, proba qualis est circa suos doctores. Si enim illos, cū quibus viuit, sustinet & honorat, sine dubio illos, si cū illis vixisset, honorasset. Si autē suos cōtemnit, si cū illis vixisset, illos cōtempsisset. Hactenus ille in ea verba Christi, Væ vobis, qui ædificatis sepulchra prophetarū, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, Si fuissemus in diebus patrum nostrorum non essemus socij eorum in sanguine prophetarum. Itaq; testimonio estis vobismetipsis, quod filij estis eorū, qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrū vestrorum. Nimirū Phariſæorū instar hæretici ratiocinantur. Si essent scholastici doctores, quales erāt Hilarius, Hieronymus, Basilius, sequeremur eos: si in diebus Augustini, Ambrosij, Hieronymi fuissemus, non essemus socij Manichæi, Nouati, Vigilantij, Pelagij, Iouiniani. Itaque testimonio sunt, quòd

filij sunt eorum, qui sanctos antiquos contempserunt, cùm iuniores scholæ Theologos pro nihilo putant. Postremò, vt ad Ephes. 4. Apostolus docet, Alios dedit Christus in ecclesia Apostolos, quosdam prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi, donec occurramus omnes in vnitatem fidei in virum perfectum: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ. Quamdiu igitur Christi corpus, hoc est, ecclesia fuerit, ad diuinam procurationem pertinebit, vt ij, qui in ecclesia sacræ doctrinæ doctores habentur, tanquam à Deo dati veritatem in fide teneant, ne populus paruulorum more circumferatur. Nec verò si hoc Apostoli testimonium æquè pro antiquis & iunioribus facere dicimus, iuniores Theologos priscis illis mox æquamus: (scimus enim quantum antiquitati deferendum est, quantum etiam sanctitati:) sed firmum esse hunc etiam locum, tum ex multis alijs, tum ex hoc Apostoli testimonio, pro nostra quidem virili contendimus. Rectè ne an secus, aliorum esto iudicium. Non enim in argumento nouo, vbi nullum, quem imitaremur, habebamus, quæ nobis probabilissima visa sunt, ea lectoribus exposuimus. Si quis verò sic nostra reijciat, vt adducat melioria, volentes ac libentes amplectemur. Nihil autem necesse est de me ipso dicere mihi. Quanquam non est verendum, ne vera & aperta de me prædicans, nimis videar aut insolens, aut loquax. Sed vtcunque hunc scholæ locum ego tractaui, gratissimum, vt puto, Theologis feci. Quoniam cùm explicatissimè de ea re disseruerim, discent hodiè à me, quibus facillimè rationibus scholasticæ Theologiæ asserere & grauitatem possint, & auctoritatem. Atque hæc hactenus. Nunc obiectiones à principio contrà positas repellamus.

CAPVT V.

Primũ argumentum refellitur.

AC primo quidem argumento refellendo non est opus quicquã, præter ea, quæ sunt dicta, adijcere: Ostendimus enim, vt opinor, scholasticæ Theologiæ asserendæ non deesse ecclesiæ scripturæq; sanctæ testimonium. Quæ testimonia nos habuimus, ea iam protulimus: ab alijs fortè post & plura & grauiora proferentur.

Ad secundum respõdetur.

Secundum etiam argumentum nihil minus confutatum est. Diximus enim id, quod etsi sæpè dictum est, dicendum est tamen sæpius, factiones in schola, quasi iuratas, studium contradicendi, & si quæ sunt similia mala, non scholæ, sed hominum vitio contigisse. Alioqui decreta multa sunt inter scholasticos

ficos certa & firma, eoque magis, quò nulla vnquam factio ea in quæstionem reuocauit.

At tertium argumentum difficillimum, est, egetq; disquisitione non parua.

Ad tertiũ respondetur.

Quare si longiorem orationem, huius argumenti difficultas exigit, non debet Lectori molestum esse: nam & orationis longitudo magnitudine vtilitatis pensabitur. Principio autē Theologos omnes admonitos esse velim, vt sepositis non affectibus modò, sed opinionum etiam præiudicijs, de causis fidei prudenter grauiterq; decernant. Non enim si quidquam in schola bonis etiam temporibus inuenerauit, mox fidei dogma existimandum est. Sunt autem nonnulli, qui per eas persuasiones, quibus à principio sunt imbuti, de rebus grauissimis sententiam ferunt, temeritate quadam sine iudicio repentino quasi vento incitati, quæ longe alia esset, si iudicio considerarē constanterque lata fuisset. Hi autem in eo primùm errant, quòd scholæ opiniones à certis constantibusque decretis non separant. Deinde errant in eo, quòd duo rerum genera confundunt, vnum earum, quæ ad religionem attinent, earum alterum, quæ hanc ne attingunt quidem. Ac si sanctorum veterum consensio, vt libro superiore definitum est, non in omnibus legis quæstionibus sequēda nobis & tenenda est, sed solùm in fidei regula: nec quæuis illorum etiam in re graui communis opinio fideles astringit, sed firmum consensus iudicium: ecquid de recentioribus scholæ Theologis dicere oporter, quos veteres illi longè & vitæ merito & scripturarum vsu, & auctoritatis pondere superārunt? Verùm his de rebus non necesse habeo dicere ea, quæ me viri multi pij cupiunt commemorare, tametsi causa postulat, tamen quia postulat, non flagitat, præteribo. Quoniam verò vtriusq; erroris exempla, cùm aliàs sæpè posui, tum in duodecimo libro varia etiam adiuncturus sum. Vno nunc exemplo contentus ero, quod satis erit tamen, vt ij, qui in censuris Theologicis præcipites esse solent, suæ temeritatis admoneantur. Magister ergo sententiarum dixit: baptismi sacramētum fuisse ante Christi mortem, & à Christo ipso institutum, & ab Apostolis ministratum. Huic D. Thomas, cæterique scholæ Theologi assensi sunt. Nimirum Diuum Augustinum Magister secutus est, cuius opiniones schola libēter amplectitur. At enim si quispiam fortè contrà fuerit opinatus, baptisma nouæ legis verum & proprium, idemq; primum sacramentum, quod non prius à Christo editum, quam in cruce passus sit, non statim vexare eum graui Theologiæ censura debemus. Sed primùm illud expendere, num Theologi hoc loco, quasi re certa & cōfecta, quic-

Vide l. 7. c. 2. & 3.

4. dist. 3.

In Ioannis tract. 5. & 13. Et in epist. ad Seleutianā.

quam planè suo iudicio definiant, an potius te nondum satis ad liquidum explorata probabiliter opinentur. Deinde id etiam vestigare, pertineat ne ad catholicam fidem, Christum sacramentũ hoc ante passionem suam edidisse, an non. Ac magister sententiarum quidem nihil certò statuit, sed probabiliorem opinionem elegit. Commodius, inquit, dicitur, &c. Augustinus quoq; Baptizabat Christus, inquit, non per se ipsum, sed per discipulos suos. Quos intelligimus iam fuisse baptizatos, siue baptismo Ioannis, sicut nonnulli arbitrantur, siue quod magis credibile est, baptismo Christi. Et Augustinus non certò pronunciat, Apostolos prius esse baptismo Christi baptizatos, quàm illud baptisma administrarent, cuius Ioannis tertio & quarto capite mentio fit. Quin vbiq; docet, nos ignorare, quando Apostoli fuerint baptizati. Nullo autem pacto fit verisimile, si Apostoli veri sacramenti baptismatis iam inde administri erant, eos non prius idem sacramentum accepisse. Quo fit, vt vtrunq; iuxta in opinione, non in firmo constantique decreto situm sit. Præterea, & in forma baptismatis illius scholastici dissident. Nam Magister & Adrianus existimant, Apostolos tum etiam in nomine Trinitatis baptizasse, id quod ego mihi persuadere non possum. Alij verò tradunt, eos baptizasse in nomine Iesu Christi, id quod vero similius est. Sed hæc in baptismi forma tanta dissensio à certitudine dogmatis aliena est. Non itaq; certum quippiam Theologi de hac re statuere voluerunt. Nec D. Thomæ verba, si quis attentè legat, aliud præ se ferunt. Videtur, inquit, quod baptismus ante Christi passionem fuit institutus, &c. Quo scilicet verbo D. Thom. vti fere soleat, cùm res non est plana & definita. Itaq; existimo D. Thom. cùm dixerit, Videri, hoc ipsum sensisse, quod dixerit, videri modò, nõ etiam oportere. Quid autem definisset vir alioqui prudens & grauis in ea re, quam rem ad fidem nihil attinere intelligeret? Non enim aut è literis sacris, aut ex Apostolorum instituris colligi certò potest, baptisma, quod Apostolis statim à conuersione sua in vsu erat, peccata remittere, gratiam conferre. Nam quod Augustinus refert, Q ui lotus est, non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, id non oportet de baptismi mundicie intelligi, sed de ea, de qua posteà, Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod verò à quibusdam refertur, Ego nesciebam eum, Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat Spiritu sancto, id nihil etiam cogere, vltrò quoq; ipsi fatentur, qui eo testimonio abuuntur. At constat Apostolos baptizasse, Ioannis tertio

In epist. ad Seleucianam.

De origine animæ. ad Vincentiũ Victorem. l. 3. cap. 9.

Ioan. 13.

Ioan. 15.

& quar-

& quarto, & non baptismo Ioannis, vt notum est, ergo baptismo Christi. Sic enim Magister argumentatur. Sed hoc argumentum infirmius & incertius est, quam vt quid firmum certumq; conficiat. Baptismus enim Ioannis dupliciter vocari potest, aut Ioannis institutio & auctoritate exhibitus, aut baptismus aquæ, quale baptisma Ioannis erat, qui videlicet nihil aliud esset, quam meditatio quædam & præparatio ad nouæ legis sacramentum. Baptismus item Christi aut sic vocari potest, quia Christo iubente & auctore ministratus est, aut quia institutus à Christo ad abluenda peccata. Dicitur ergo, nec absurdè id quidem, illud apostolorum baptisma, cuius Ioan. 3. & 4. capite mentio, fit, non fuisse Ioannis Baptistæ in priore sed in posteriore tantùm. Fuisse autem baptismum Christi, quoniam illius præcepto & auctoritate apostoli baptizabant. Vnde si quis colligat, iã tum illum fuisse verum nouæ legis sacramentum, pari ratione argumentabitur, Vnctionem, qua apostoli ante passionem vsi sunt, iam inde à principio fuisse verum & proprium extremæ vnctionis sacramentum. Quod tametsi nonnulli Theologi asseruerint, non tamen expeditum est. Apud veros sanè grauesque Theologos, Vnctionem extremam sacramentum esse, fidei dogma est: an ante Christi passionem, an post fuerit institutum, nihil ad rem existimant pertinere. Quod idem & de sacramentis Confirmationis & Pœnitentiæ sentiũt. Nec video cur de baptismo nos aliter sentiamus, putemusue fidei quæstionem esse, num ante passionem Christi hoc sacramentum fuerit institutum. Institutum enim esse, dictu quidem est procliuè. Itaq; ferè Theologi loquuntur: sed quis est tandem, qui hoc esse verum idoneis argumentis ostenderit? Quid? quòd Theophylactus in cap. Ioan. tertium, & Chrysostomus homilia in Ioannem 28. disertè negant, illud baptisma, de quo agimus, sacramentum esse, quod peccata remitteret, gratiamq; conferret? Quid? quòd Hieronymus in dialogo aduersus Luciferianos, cùm duplex baptisma distinxisset, perfectum & imperfectũ, non obscurè docet, nisi in cruce & resurrectione nullũ baptisma perfectum esse? Quamobrem Ioãnis baptisma fuisse perfectum. Quid? quòd Leo in epistola ad episcopos Siciliæ inscripta, eorum omninò videtur sententiæ subscribere, qui contenderent Baptismi sacramentum non quando Christus à Ioanne baptizatus est, sed post resurrectionem editum & constitutum? Quæ non eò dixi, candide Lector, quò scholæ communes opiniones improbarem. Nos enim ea Theologia plus vtimur, in qua dicuntur ea, quæ non multum discrepant, ab opinione communi. Quid ergo est? Primùm opinionem à dogmate secerni & internosci volumus.

lumus. Deinde Theologos admoneri, ne affectu animi, qui plerumque breuis est & ad tempus, sed maturo iudicio de rebus hisce pronuncient, in quibus præsertim non ita facilè expediri potest, ad fidem pertineant nec ne. Nam si in exemplo, quod modò posuimus, eas rationes scripturæq; testimonia liberet adiungere, quibus à contraria parte aduersus communem scholæ opinationem pugnari potest, quæstio fortè in vtramq; partem adeò ambigua redderetur, vt difficilè esset iudicare, vtra cum fide magis & religione consentiat. Sed, vt dixi, non disputo nunc, scholæ communis opinio verane an falsa sit: quanquam ab instituto nostro non adeò fortassis alienum, sed id ago, scholasticas opiniones oportere à decretis seiungere, fideique quæstiones ab his, quæ modò huc, modò illuc transferuntur, & sine pietatis iactura possunt in vtranque partem disputari. Decreta, arctè tenere debemus, accurateque defendere: opiniones non item, sed si non cum Academiæ, at cum Christianæ modestiæ temperamento. Pro fide, etiam cum vitæ discrimine pugna sit: pro his, quæ fidei non sunt, sit pugna, si ita placet, sed incruenta sit tamen. Hæc præscripta seruantem licet magnifice, grauiter, animoseque differere, licet iudicare constanter, verò doctisque & indoctis vtiliter. Quorsum hæc, inquies, non solum longè, sed longis etiam ambagibus repetita? Nempè vt explicaremus, id quod cap. superiori in cõclusionibus breuiter significatum est, nos non in scholæ opinione, sed in certa cõstantiaq; de fide moribusque iudicia iurasse. Hæc huius loci est defendere, illas alterius & loci & temporis. His igitur expositis, facilè, vt opinor, tertium illud argumentum refelli potest. Nego enim scholæ certo constantique decreto finitum Matrimonium sine ecclesiæ ministro contractum, esse verè & propriè sacramentum. Nego eam rem ad fidem & religionem attinere. Nego omnes scholæ Theologos id asseruisse. Hæc tria cùm docuero, argumentum positum omni ex parte refutatum erit.

Ostendam ergò primùm opinionem communem illam esse, non scholæ dogma firmumq; iudicium. Qui hoc intelligi potest? Quia de hac re Theologi videlicet ita differunt, vt nihil fuisse velle videantur. Lege Magistrum, D. Tho. Scotum, Bona. Ricar. Palud. Duran. cæteroſq; scholæ Theologos, & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis: tũ verò me aut stultum, aut temerarium iudicato. Nã & cùm quærunt. An Matrimonium conferat gratiam, id quod eo loco maximè finiendum erat, non definiunt tamen: sed in his referunt, quæ in hominum opinione sunt posita. In materia itè & forma huius sacramenti statuenda, adeò sunt inconstantes & varij, adeò

adeò incerti & ambigui, vt ineptus futurus sit, qui in tanta illorũ varietate ac discrepantia rem aliquam certam, constantem, exploratam, conetur efficere. Quòd si in forma & materia sacramenti, quę res in sacramentorum tractatione, vel grauissima est, ambigue Theologi inconstanterq; loquuntur nec definiunt omninò quippiam: cur in ea quæstione, quæ & leuior est, & minus ad sacramenti huius constitutionem necessaria, aliquid eos certi præscripsisse fateamur? Concilium certè Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti Matrimonij, præstitit nihil, id quod sine dubio faceret, cùm hoc in cæteris omnibus ecclesiæ sacramentis feciſſet, si de ijs rebus videret quippiam esse à Theologis in schola definitum. Prætereà num Matrimonium sine ecclesiastico administro nouæ legis sacramentum esset, nec propriè & expresè in quæstionem Theologi vocarunt, nec via & ratione, vt solent, vestigarunt, nec argumentis vllis concluserunt. Qui igitur vult eos, sine disquisitione attenta, sine diligenti tractatu, sine idoneis argumẽtationibus, certò de rebus Theologicis pronunciasse, hic videat, ne eadem opera illis & iniurius sit, & in rebus quoque grauissimis deroget fidem. Adde quod in conciliorum scriptis, ac summorum Pontificum epist. decretali. id obseruandum est, vt nõ quæuis simplex aut affirmatio aut negatio certum sit exploratumq; iudicium, sed sunt notæ quædam peculiares, quib. certas conciliorum Pontificumq; definitiones internoscimus: quemadmodum lib. 5. latius explicatum est. His ergo notis ac multò etiam magis scholæ quoque decretis secerneudis vti debemus. Alioqui si quæcunq; scholasticorum simplex assertio dogma fidei certum est, maior est profectò horum, quàm Pontificum & conciliorum auctoritas. Quod si probari nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est, Theologos hoc loco & quæstione nihil omninò definisse. Etenim nec sententiam aduersam hæreticam erroneamúe dixerunt, nec quod dixerunt, id firmiter catholicis amplectendum, breuiter nullam notam interposuere earum, quæ certa constantiaque iudicia iudicare solent. Quæ cum ita sint, id quod primum conficiendum erat, confectum est: Theologos ea de re, quàm modo versamus, nihil certò & constanter decreuisse, sed incerta inconstantique opinione probabilem vnius sensum cæteros esse insecutos. Ita casu quodam communis fortè consensio facta est. Cùm contrà vsum quoque venire potuerit, vt si prius asseruissent, non omne fidelium Coniugium sacramentum esse, sed quod religiosè sacrateque fuisset constitutum, secundus, tertius, ac deinceps reliqui, quoniam probabile etiam id esset, eandem sententiam sequerentur. Sequitur, vt ostendam, quic Cap. 8

quicquid Theologos opinari contigerit, nihil tamen ad fidem spectare, an eiusmodi Matrimonium ecclesiæ sacramentum sit, an non sit. Quod vt mihi videor, vno hoc argumento facile & euidenter expedio. Tres sunt res, quibus efficitur aliquid ad fidem pertinere: aut enim in sacris libris habetur scriptum, aut apostolicis institutis est traditum, aut ex vtrisibet planè certa complexione & confectione colligitur. Nulla autem harum rerum efficere potest, Matrimonium sine ministro prophanè contractum, esse nouæ legis sacramentum. Vbi ego, si Thomistæ omnes cum Scotistis existant, si cum antiquis iuniores volent conme pugnare, tamen superior sim necesse est. Non enim, quemadmodum nonnulli putant, omnia sunt in Theologorum auctoritate. Est quædam tamen ita perspicua veritas, vt eam infirmare nulla res possit. Experiantur hic quantum possunt vires suas, si qui fortè contrà voluerint dicere, & cum in hac eos causa sacræ literæ, apostolorum traditiones, Scholæ syllogismi destituerint, tum verò, nisi rudes & tardi sunt, mecum omninò intelligant, eam quæstionem minimè ad fidem pertinere. At argumentabitur quispiam, fidelium Matrimonium esse nouæ legis sacramentum, non autem maiorem rationem de vno, quam de alio, omne igitur fidelium Matrimonium esse sacramentum. Appelletur verò hic Theologus, aut hoc etiam nomine dignus putetur? Dum quidem ita argumentabitur, non modo Theologus, sed Philosophus, aut etiam Dialecticus omninò habendus non erit. Anné ad hunc modum graues Theologi ratiocinantur? Anné hisce argumentis adducti de rebus fidei pronunciant? Equidem Baptismi sacramentum esse scio, sed si formam sacram ministrumue non habeat, baptismus erit, sacramentum non erit. Vnctionis quoq; sacramentum agnosco; sed sine sacra forma, sine ecclesiæ ministro, vnctio quidem esse poterit, sacramentum verò esse non poterit.

Pœnitentiæ demum sacramentum amplector, at sine forma sacra & ministro pœnitentiam reperio, sacramentum reperire nec debeo, nec verò possum. Sic igitur, tametsi Matrimonium sacramentum est, non ideò tamen coniugium quodcunque venerare cogimur, sed id, quod formam sacram habeat, & à vero ecclesiæ ministro consecratum sit. Alioqui, si quodlibet fidelium coniugium Theologis necessariò sacramentum est, quis Scotum tuebitur, qui coniugia, quæ solis nutibus contrahuntur, negat esse sacramẽta? Ac nisi me fallit animus, rectè negat. Etenim non Magister & Diuus Tho. modò, verùm etiam concilium Florentinum docet, omnia sacramenta verbis cõstare, quæ si desint, nullum omnino confici sacramentum. Quod si semel admittimus,

mus, formam ſacramenti eſſe poſſe aliquando, nutus verborum loco ſubſtitutos, nullo pacto effugere poterimus, quin & mutus ſacerdos à peccatis abſoluere, & mutus epiſcopus ſacris initiare poſſit, Atque Matrimonium non alijs quandoq; nutibus contrahitur, quàm carnali copula. Cùm enim poſt ſponſalia ſponſus & ſponſa effectu maritali coeunt, fatentur omnes & iuriſperiti & Theologi verum matrimonium confici. At carnis commixtionem nouæ legis propriè ſacramentum dicere abſurdum eſt. Spiritus quippè ſanctus & ſacramenti gratia per coitum non datur. 32. quæſt. 2. c. Connubia, Non igitur eccleſia docet, quodlibet fidelium matrimonium ſacramentum eſſe. Niſi quis adeò deſipit, vt Caietanum damnet, qui & probabiliſſimè, & me quidem iudice veriſſimè Matrimonium, quod inter abſentes p literas procuratoresq; contrahitur, ſacramentum eſſe inficiatus eſt. Nam qui in hoc Caietanum erraſſe clamant, hi non intelligunt nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant. Quòd ſi nullo idoneo & neceſſario argumento, ſed ſtultis turbulentisque clamorib. alienas refellere ſententias pergunt, atq; adeò damnare quæ probabiliter & verè dicta ſunt, tum nos in quiete & ſilentio taciti illorum ſtultitiam amentiamq; ridebimus. Concedant illi, vnum pro altero ſacramentum ſumere cùm pro altero contrahit. Concedant, ſacramenta Chriſti abſentibus adminiſtrari, eiſdemque & gratiam conferre & peccata remittere. Nos enim quoniam hæc abſurda ſunt, concedere potius volumus, eiuſmodi contractus, qui inter abſentes tranſiguntur, matrimonia quidem veriſſima eſſe, vera ſacramenta nullo modo. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intelligi poteſt, non ſolùm non eſſe dogma fidei, omne fidelium matrimonium ſacramentum eſſe, ſed etiam contrariam omninò ſententiam probabiliorem eſſe. Quòd ſi licuit Scoto ac Caietano, vt verè licuit, matrimonia, quæ vel non verborum, ſed rerum notis, vel per procuratores conficerentur, ab eccleſiæ ſacramentis eximere, ecqua religio nos aſtringit, vt matrimonium quod ciuiliter & prophanè Iudæorum, Saracenorum, Ethnicorum more, ſine ſacris ceremonijs, ſineq; eccleſiæ miniſtro contrahitur, ſacramentum eſſe propriè fateamur? Præſertim cùm contraria ſententia non modo probabilior, ſed & ad catholicam fidem tenendam faciliot, & ad Lutheranorum tela depellenda ſolidior ſit. Age verò, quãdo me in hunc locum deduxit oratio, quibus ego argumentis perſuaſus ſum, eiſdem Lectori perſuadere conemur, Matrimonium eiuſmodi ſacramentum propriè non eſſe, quod ſcilicet & ſignum sãctificationis ſit, & eiuſdem ſanctificationes inſumentibus dignè cauſa ſit. Quem laborem ſpero me non fruſtra ſuſceptum, cùm

cùm videam mecum & rationes & teſtimonia, & ſacramentorum demum naturam totam mirificè conſentire, illud vero mihi perſuaſi primum, quoniam ſacramenta propriè dicta, ſacræ ſunt religionis cæremoniç. Sacrorum enim vſus ad religionem, qua Deum colimus, pertinet. Quocirca ſacramentum opus eſt religionis. In ſacramentis quoque profitemur, nos ſalutem à Deo ſalutari quærere, hæc verò profeſſio, quæ fidei interioris externa teſtatio eſt, ad eam virtutem attinet, qua Deo cultum exhibemus. Atque peccata, quæ in ſacramentorum abuſu ſunt, virtuti religionis aduerſantur. Et Auguſtinus non quodlibet ſignum rei ſacræ definit eſſe ſacramẽtum, ſed quod ſit ſacrum ſignum. Quibus rebus efficitur, vt ſacramenta diuini cultus ac religionis, ſacra quædam opera ſint. Cùm igitur Matrimonium ſolis verbis viri & fœminæ, ciuiliter prophaneque contractum, licet rei ſacræ ſignaculum ſit, non ſit tamen opus religionis ſacrum, certè non eſt propriè ſacramentum. Alioqui ſi rebus ſatis eſt ſignificationem affigere, vt ſacramenta dicantur, ſerpens æneus atq; manna propriè ſint ſacramenta, atque adeo in vniuerſum omnia, quæ gratia ſignificandi res ſacras inſtituta ſunt. Id quoniam abſurdum eſt, conſentiamus verum illud eſſe quod poſuimus, connubia ſine ſacro miniſtro, ſineque aliqua religionis ſacra cæremonia inita, non eſſe Chriſtianæ religionis ſacramenta.

Decimo de Ciui. Dei cap. 5.

Deinde, co[illegible]cilium Florentinum, enumeratis ſeptem nouæ legis ſacramentis. Hęc omnia ſacramenta, inquit, tribus perficiũtur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma & perſona miniſtri conferentis ſacramentum. Quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum. At in matrimonio, quod modo verſamus, nullus eſt ſacramenti miniſter, nullum ergo conficitur ſacramentum. Nec verò audiendi ſunt illi, qui putabunt, virum ac fœminam eſſe ſibi viciſſim ſacramẽti miniſtros. Quos ego manifeſtis argumentis euincerem, niſi ad alia grauiora feſtinaret oratio.

Præterea, fideles non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſunt in gratia, quo tempore ſic prophanè contrahunt, in animis ergo fidelium inſcriptum eſt, eiuſmodi contractum non eſſe eccleſiæ ſacramentum. Nam ſi ſacramentum eſſet, ſacrilegium haud dubiè committeret is, qui in peccato mortali coniugem duceret. Atq; ſi excommunicatus matrimonium huiuſmodi contraheret, ſacrilegus quoq; bis eſſet, vtpote qui ſacramentis eccleſiæ ſe indignè ingereret, quibus priuatus per eccleſiam eſt. Quæ omnia quam abhorreant à fidelium communi ſenſu, facilè, etiamſi ego non admoneam, intelligitur. Adhæc, Auguſtinus in epiſto. ad Bonifacium tradit, oportere res ipſas corporeas, quibus ſacramẽta con-

Epiſt. 23.

H constant, imaginem & similitudinem gerere eius sanctificationis, cuius signa & causæ esse dicuntur. Vt baptismus lotione exteriùs adminiſtrata ſpiritualis ablutionis, quam efficit, imaginem & figuram habet. Euchariſtia refectione potus cibique viſibilis, inuiſibilem refectionem adumbrar. Eodemque omninò modo in cæteris ſacramentis, externa quadam actione & repræſentatione ſanctificatio interior delineatur, & quaſi ob oculos ponitur. Matrimonium autem huiuſmodi ciuile & prophanũ, nec ſanctificationis imaginem gerit, nec ad ſanctificandum ſub quadam exteriore ſanctitatis ſpecie exhibetur: Non eſt itaque proprie ſacramentum.

Præterea, concilium Florentinum docet, idque Theologorum omnium decretum eſt, omnia ſacramenta verbis conſtare tanquam forma, qua perficitur ſacramẽtum. Incredibile eſt aũt niſi a forma facta ſacramentum perfici. Quemadmodum enim humana forma hominem efficit, & albedo facit album, ita prorſus neceſſe eſt à forma facta quodcunq; ſacramentum exiſtere. Atqui in matrimonio, quod ciuili more prophaneque contrahitur, nulla verba facta ſunt: nulla igitur eſt ibi ſacramenti, ne facies quidem. Nec verò dici poteſt, verba, quibus vtuntur contrahentes, nempè: Ego te accipio in meum, &c. eſſe huius ſacramenti formam. Primò, quia verba eius, qui ſuſcipit ſacramenti, materia ſacramẽti eſſe poſſunt, forma eſſe non poſſunt. Forma ſignificẽm ab agente exiſtit in paſſum, mediantibus cauſis adminiſtris. Sacramentorum ergo formæ à Deo per ſacrorum miniſtros in eos prodeunt, qui ſacramentum recipiunt. Id quod inductione manifeſtiſſima liquet in omnibus ſacramentis, quæ ſine controuerſia ſacramenta ſunt. Tum quia in omnibus ſacramentis, licet materia ſit res aliqua naturalis, & quæ antè in humanos vſus cõferri ſoleat, forma tamen ſupernaturalis ſit oportet, cuius ſcilicet & vis & ſignificatus non à natura, ſed à cauſa quadam ſuperiore oriatur. Cum enim ſacramentum quiddam ſupernaturale ſit, forma, qua conſtituitur, per fidem accipienda eſt, non item per naturã. At illa verba: Ego te accipio in meum, vnd. que naturalia ſunt, atque omnibus vſurpata gentibus, quæ etiam ſine fide cõtrahunt. Adde, quod forma ſacramenti ſignificat eum ſpiritualem effectum, cuius cauſa ſacramentum eſſe dicitur. Nam ſacramenta, vt in ſcholæ prouerbio eſt, efficiunt quod figurant. Significatio autem ſacramenti in forma velmaximè eluceat. Illa verò verba, Ego te accipio in meum, nullius effectũ ſpiritalis ſigna ſunt. Verba inſuper, quæ ſunt ſacramentorum formæ, diuina inſtitutione preſcripta & determinata ſunt, neque poſſunt hominum arbitrio immutari, quemadmodum

D. Thom. in tertia parte demonstrat. At verba, quibus matrimonium contrahendum fit, nulla funt omninò definita: fed innumeris verborum formis, non fynonymis, fed variis & diffimilibus, ciufmodi contractus fieri poteft. Non ergò verba illa, quibus vtuntur fponfus & fponfa ad contrahendum, forma facramenti Chriftiani funt. Preterea, quando verba aliqua fiunt forma facramenti, fi nutus vel fcriptura, vel aliud vnumquodlibet fignũ, eorum loco verborum fubftituitur, inanis nimirum actio eft. At fi contrahentes loco verborum nutus vel fcripturam fupponãt, æquè conficiunt matrimonium, ac fi verborum milibus vterentur. Quod profectò, fi quis rectè conſideret, non leue argumentũ eſt, cur verba contrahentium huius facramenti materia ſint. Nam præterquàm quòd materiam facramenti is, qui ſuſcipit, adminiſtrare poteſt, formam non poteſt, cùm in idem forte facramentum verba loco materiæ formæque recurrunt, pro verbis, quæ materiæ vicem habent, nutus aliaque ſigna poni poſſunt, pro verbis autem quæ formæ vice ſunt, poni non poſſunt. Quæres in Pœnitentiæ ſacramento facilè cernitur. Verba igitur contrahentium pro quibus omninò verbis ſigna quæuis ea ſibi ſubſtituere licet, materia ſacramenti eſſe forſitan queant, forma non queant. Id quod hoc etiam argumento confirmari poteſt. Nomen enim ſacramenti pro materia accipi ſolet, pro forma non item: quemadmodum D. Thomas egregiè diſeriteque docet 4. ſen. d. 1. art. 1. q. 5. ad 1. & d. 3. q. 1. art. 1. q. 1. ad 2. Baptiſmus enim, id eſt, ablutio, ſacramentum eſt, non illa verba: Ego te baptizo, &cæt. Vnctio, Confirmatio, Pœnitentiaque ſimiliter. Verba autem contrahentium ſunt ſacramentum, vt idem auctor teſtis eſt additionum qu. 44. art. 1. ad 1. Dicimus namq; matrimonium eſſe ſacramentum. Matrimonium autem contractus ille eſt, qui ex amborum verbis conſtituitur. Verba igitur contrahentium materia ſacramenti ſunt, forma non ſunt. Iam illa falſa & commentitia eſſe quis non videt, quæ iuniores Theologi confixêre, vt ciuilem hunc humanumque contractum Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum eſſe tuerentur. Quæ quidem pleraq; infidelibus valdè rugatoria ſunt, fidelibus autẽ parum ſolida. Hic tibi dicit contrahentes ipſos eſſe materiam ſacramenti, hic, non ipſos, ſed conſenſum, alius, geſtus & nutus, qui à viro fœminaq; exceptis verbis adhibentur, alius, prioris loquentis verba materiam eſſe affirmat, poſteriorisſortnam. Quæ vtinam grauiter, vere, probabiliter diceretur, ne iure ab hæreticis rideremur. Quorſum autem attinet, in re grauiſſima tenuiter, ne dicam ridiculè, philoſophari? Quorſum in re ad fidem & religionem neceſſaria tanta varietas & inconſtantia? Non enim, vt Hieronymus

mus ait, potest vnquam verum asseri, quod diuersum est. Et rursum, Verum, inquit, non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Quid? quod materiam nos & formam sacramenti quærimus, hoc est, res quasdam religione sacras, hi verò deformam materiaque contractus prophani naturalisque respondent. Nam, si apud Ethnicos de pacti illius conuentionisque materia & forma controuersia esset, non aliter profecto illi ac nostri Theologi loquerentur. Ita Lutherus more suo Theologos satis iocosè lusit, quòd religionis nostræ sacramentum ex his, vel integrum & perfectum constituissent, quæ penitus omnia in matrimonijs paganorum reperirentur. Ac certè materiam & formam ciuilis naturalisque contractus, quibus in omni semper lege omnes vsi sunt, quæque perpetuò & fidelib. & infidelibus fuere communes, easdem omninò esse materiam & formam, quibus integra & perfecta nostræ religionis constituantur sacramenta, non Luthero dicam, sed vix cuiquam persuaderi poterit, nisi ei, apud quem tantum opinio præiudicata potest, vt etiam sine ratione valeat. Equidem cùm ad respondendum argumentis Lutheri me comparo, quibus ille multipliciter sacramentum hoc conatur euertere, non id defendendum suumo, matrimonium eiusmodi sacramen-ũ esse, in quo nulla sacri facies appareat, quodque vniuocè cum cæteris sacramentum esse, ne cogitatione quidem informari posse videatur. Sed siue nostra opinio vera siue falsa sit, nihil enim moror, si Lutherani de hoc matrimoniorum genere disceptare voluerint, intelligant se in scholæ disceptationes incurrisse. Nec oportere catholicum ad eorum argumenta respondere. Sin verò argumententur, Matrimonium cum sacris cæremonijs, cum sacra materia, cum sacra forma, à sacro ministro administratum, quemadmodum in Ecclesia Romana semper vsqi ab Apostolis administratum est, si hoc, inquam, argumententur, sacramentum Ecclesiæ non esse, tunc catholicus respõdeat fideuter, animosè defendat, securè contra pugnet. Poterit enim consentaneas causas omni poscenti reddere de ea, quæ est in Ecclesia, firma, perpetua, constansque doctrina. Poterit fidem quoque nostram & suauiter insinuare fidelibus, & grauiter ab infidelium calumnijs vindicare. Quam ego cum Lutheranis disputationem libentissimo nunc animo aggrederer, si id huius libri institutum pateretur. Video autem me plus, quàm ratio argumenti posti postulabat, digressum esse. Si digressio tamen dicenda est, vbi, quod in vtramque partem adeò probabiliter disputari potest, hoc nos contendimus non ad catholicam fidem, sed ad scholæ opiniones referendum. At ea res verbis paucioribus addici poterat. Po-

terat sanè. Verùm difficile est, vt in omni loco verba rebus quasi paria & dimensa respondeant. Et libuit tandem quàm plurimis argumentis addicere, sine ecclesiæ ministro coniugij sacramentum nullũ esse, vt inde pateret eam quæstionem nullo modo ad fidem attinere, quod secundo loco pollicitus sum. Attende nunc Lector, dum illud, quod postremum erat, absoluimus. Non omnes, inquam, scholæ Theologi in eam sententiam conuenerunt, quemadmodum in argumento sumitur. Quin etiam nonnulli graues auctores nobiscum sentiunt. Atque in primis Guillermus Parisiensis, in libro de Sacramentis, tractat. de Matrimonio, capit. 9. quæstio. 1. negat, matrimonium veri nominis sacramentum esse, & sacramentalem virtutem habere. nisi sacerdotali ministerio cõsecratum fuerit. Nam Magistrum & Durandum non refero, qui in vniuersum opinantur, matrimonium gratiam non conferre. Qui profectò hoc loco non erassent, nisi communis opinio in extremo posita eis vehementer improbaretur. Patres item concilij Colonienſis apertè inficiantur, clandestinum matrimonium esse propriè sacramentũ, atque idem quoque non obscurè asserunt, aliud esse verbum, quo contrahitur matrimonium: aliud, quod efficit matrimonij sacramentum. Nec satis esse ad sacramentum ea verba, quibus mutuus consensus exprimitur. Sed aliud verbum requirendum, quod, vt in cæteris sacramentis, accedens ad elementum faciat sacramentum. Quod vtique verbum fidei sit, non naturę. Quorum in hoc sententiam difficile est factu non probare. In eo non probo, quod verbum illud, quo sacramenti forma continetur, non inde petunt, vnde semper catholicis petitum est. Enimuerò quibus ritibus, quibusq; omninò verbis sacramenta ecclesiæ conficienda sint, non aliundè veriùs, tutiùs, cõstantiùs peti potest, quàm ab ecclesiæ Romanæ perpetua consuetudine. Sed de his non est hic locus differendi. Alio fortè opportuniùs propriam huius sacramẽti materiam & formam explicabimus. Nunc ad id, quod instituimus. Non ij solùm, quos diximus, nostræ sententia assentiuntur, sed Petrus Palud. 4. sent. dist. 5. qu. 2. imprudens in eam quoque descendit. Nam quàm vir & fœmina ciuiliter contrahunt, etiam si peccatores sint, nec pœnitentiam agant, non credit eos esse reos sacrilegij. Id quod nullo modo probabile esset, si eiusmodi matrimonium esset verum ecclesiæ sacramentũ. Omnes quippè sine controuersia sacrilegi sunt, qui post peccatũ mortale sine pœnitentia Christi sacramenta percipiunt. D. verò Thom. licet in scriptis communes ferè opiniones sequeretur, sed à veritate tandem rationeque coactus nostræ opinioni subscripsit. Cùm enim in 4. dist. 1. q. 1. art. 3. docuisset,

Vide etiã eundẽ cap. 1. de bapt.

cuisset, verba in omni sacramento necessaria esse, quinto id argumento impugnauit in hunc modum: Pœnitentia & matrimonium sunt sacramenta: sed de integritate eorum non sunt verba aliqua, &c. Cui argumento ille quidem respondit, quod matrimoniũ secundùm quòd est in officium, & pœnitentia secundùm quòd est virtus, nõ habent aliquam formã verborum. Sed secundum quòd vtrunq; est sacramentum, in dispensatione ministrorum ecclesiæ consistens, vtrunque habet aliqua verba. Hactenus D.Tho. Et 4.lib.aduersus gentes, c.78. non aliter docet, nuptias sacramentum esse, nisi ad modum, quem diximus, per ecclesiæ ministros populo dispensentur. Ea,inquit, quæ per ministros ecclesiæ populo dispensantur, sacramenta dicuntur. Matrimonium igitur, secundùm quòd cõsistit in coniunctione maris & fœminæ intendentem prolem ad cultũ Dei generare & educare, est ecclesiæ sacramentum. Vnde & quædam benedictio nubentibus per ministros ecclesiæ adhibetur. Hæc ille. Ac patrum quidem memoria matrimonium propriè esse sacramentum, ita demum proditum est, si sacerdotis ministerium interueniat.Sic Calixtus in epist.ad omnes Galliarum episcopos prodit. Sic Cyricius ad Cumerium Tarraconens. episcopum, ca.4. Sic Nicolaus 31. q.2.c. Lotharius. Sic Hormisda,Euaristus,Isidorus,quos refert Gratian.30.q.5.prodidére.Sic concilium Carthaginens.4.c.13.referturque 30.q.5.c.Sponsus. Sic concilium Lugdunense,& refertur 35.q.3.ca. Nulli. Sic concilium Lateranense de simo c. Cùm in ecclesiæ corpore. Sic concilium Constantiense sub Martino.5.in fine concilij. Sic Clemens de priuileg.Religiosi. Sic Ambros. lib.1. epistolarum, epist.1. quæ scribitur ad Vigilium. Quorum ego testimonia,nec adscribo, nec expendo, quoniam,vt dixi,alterius & loci & temporis est disputatio. Certè Euaristus matrimonium clãdestinum sine sacerdote contractum, tantum abest, vt sacramentum ecclesiæ fateatur, vt adulterinum etiam contubernium appellet. His adde, quòd nostræ etiam opinioni subscribunt iurisperiti propemodum vniuersi. Qui,quum negant matrimonium gratiam conferre, sine dubio id intelligunt de contractu ciuili, quem sacramẽtum latiùs vsurpato vocabulo appellant. At cùm administratio sacerdotalis accedit,non obscurè iurisperiti tradunt, per actum sacerdotis consecrantis coniugium,gratiam conferri. Ideoq; non licere pro eo pecuniam accipere: quia sacramentum ecclesiasticum est. Vbi iure consulti probabilius,vt equidem sentio, quam theologi loquuntur. Tametsi Theologi etiam quidam docti sanè & graues nuenti sunt, quibus cõ nunis illa reliquorum sententia displiceret. Pro quo si qui adhuc contra nos steterint,non habent sta-

3.q.4. consanguineorum.

In epistol. decretorũ suorum.

Digitized by Google

tim noſtra placita damnare, ſed idonea aliqua argumentatione refellere. Ego enim etſi non is ſum, qui nihil vnquam falſi approbem, ſed ea, quæ diſſero tamen, non arroganter præiudico, nec reuoco ad arbitrium meum, ſed vel ſanctorũ teſtimonijs, vel ratione probabili conſentaneaq; confirmo. Sic iure ac meritò poſſum à viris doctis poſtulare, vt de me non niſi cauſa cognita iudicent. Quòd ſi rationibus, quibus ego ducor, falſam me habere ſententiam doceant, gratiſſimè accepturus ſum. Vt verò ſine argumentis quiſquam ſola me aſſeueratione vincat, fieri certè vix poteſt. Sed de ſcholæ auctoritate dictum eſt ſatis.

CAPVT VI.

De auctoritate iuris Pontificij prudentium.

ATque hic quidem liber concludi iam poterat, niſi Theologiæ iuris pontificij prudentia iungeretur, eſſetq; proinde hoc etiam loco explicandum, quantum iuris huiuſmodi prudentium auctoritas Theologo ad argumentandũ conferat. Sũt enim quidam vſq; adeò in ea facultate doctis infenſi, vt illorum auctoritatem ab vſu prorſus Theologiæ remotã eſſe arbitrentur. Nos verò, huiuſmodi doctorum auctoritas quanti ſit Theologo facienda, paucis oſtendemus, illo principio ſumpto, Theologis, qui Pontificum canones ignorent, nimisque multa deeſſe ad vſus Theologiæ neceſſarios.

D. An. 3. p. Tit. 22. c. 2. §. 6. Scientia iuris Canonici eſt neceſſaria his qui curam animarum habent.

Principiò enim, ſi à Theologis animarum cura non eſt aliena, ſed potiùs animas regere, eorum quaſi peculiare munus eſt, procul dubio canonici iuris ſcientia eſt illis neceſſaria. Nam quemadmodum non eſt in Abbatem eligendus, niſi qui antè fuerit in regula comperenter inſtructus, vt c. Officij. de elect. Inno. tradit, ita ne cura quidem eccleſiam gubernandi eſt ei committenda, qui eccleſiaſticas regulas neſcit. Theologus igitur, qui vel epiſcopus vel parochus futurus eſt, niſi canones ante didicerit, quibus fideles debent in Chriſtiana religione & eccleſiæ ceremoniis inſtitui, non habebit profectò ad rem hanc publicam gerendam Theologiæ officinam ſatis inſtructam. Atque hinc illa ſunt ex Celeſtino, Leone, Auguſtino, ſeptima ſynodo, concilio Carthaginenſi, concilio Toletano 4. concilio Aurelianen. 4 Quæ

Grat. 38. & 61. d. Burchar. 8. §. 159.

partim à Gratiano, partim à Burchardo referuntur. Quibus omnibus locis idem omninò præſcribitur, hoc eſt, ſacerdotes Canonum eccleſiaſticorum oportere eſſe peritos. Epiſcopis item iuris canonici intelligentiam eſſe neceſſariam, facilè oſtenditur ex c. Accedentibus, de exceſſi. prælat. Vbi definit pontifex, ad epiſcopum pertinere de cauſis matrimonialibus cognoſcere, publicas pœnitentias vel iniungere, vel tollere, indulgentias concedere.

At hæc

Digitized by Google

At hæc omnia nisi sciat, quomodo & quatenus per ius liceant, nulla ratione ritè agere poterit. Qua de re quoniam latè disserũt Innocen. Hostien. Anto. de Butri. Cardin. Abbas, & cæteri iurisperiti in cap. Cùm in cunctis, de electio. & in cap. Nisi cùm pridem. de renun. & in c. 1. de consanguini. & affini. Gratianus quoq; 21. dis. Cosmus in pragma. sanctione Gallicana. titu. de collatio. §. taliter. Ioan. de Anania in cap. Quia nonnullis de magistris. Augustin. de Anco. in lib. de potestate eccles. quæst. 108. art. 3. Anto. 3 par. tit. 5. cap. 2. nos hîc nil superaddemus. Solum argumentabimur, canonici iuris cognitionem Theologo esse perneccssariã. Cùm n. Theologi propria functio sit, exhortari fideles in doctrina sana, iidem quippè Theologi, qui magistri animarum esse dicuntur, doctor verò ecclesiæ non diuinas modò leges, verùm etiam ecclesiasticas populum docere debeat, absurdum sanè est, auferre à Theologi munere canonum disciplinam. Nam licet in scriptura sacra præcepta vinedi maiori ex parte tradatur, sed, vt Cardin. Turrecrema. in proœmio decret. docet, doctrina morum in specie, secundum gradus singulos & ordines officiorum ecclesiæ, sine iuris ecclesiastici cognitione non habetur. At sermones morales absoluti esse nequeunt, si generatim & non speciatim habeantur, vt Aristote. in ethicis suis monet. Ad disciplinæ igitur ecclesiasticæ cumulum theologus nimirum sacras ecclesiæ leges debet addiscere. Confirmat autem hoc vel maximè Conci. Lateranen. sub Innocen. 3. in cap. Quia nonnullis. de Magistris. Præcepit enim, quòd theologus in ecclesia Cathedrali ad docendum constitutus, sacerdotes doceat in sacra pagina, & in his præsertim informet, quæ ad animarum curam spectare noscuntur. Atqui in canonibus plurima sunt instituta, quæ ad animarum pertinent curam, canones igitur non habet theologus ignorare.

Sermones morales debent esse non solum generales sed speciales.

Theologus non debet ignorare Canones.

Præterea, omnis doctrina diuinitus inspirata, vtilis est ad docẽdum, arguendum, & corripiendum, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. 2. Timoth. 3. At canones ecclesiastici instinctu Spiritus sancti sunt editi, vt Damasus ait 25. quæstione prima, cap. Violatores.

Præterea, Theologi à summo pontifice & episcopis asciscuntur, tanquam adiutores & comministri, non solum in prædicationis officio, verùm etiam in audiendis confessionibus & pœnitentijs iniungendis, ac cæteris eiusmodi, quæ ad salutem animæ pertinent: vt ex cap. Inter cætera. de offi. iudi. ordina. tum etiam rerum experimento docemur. Confessiones autem audire, ac pœnitentias iniungere sine iuris peritia vix quisque potest. Nã q; Caietanus dicit, pœnitẽtes in excõmunicatio-

In summa verb. confessori necessarii.

nibus, suspēsionibus, irregularitatibus, aliisque eiusmodi pœnis, ad iur sperītos remittendos esse, ne confessor ipse alterius facultatis onere prægrauetur, id ignoro prorsus quemadmodum sine magnis incommodis fieri queat.

Primùm enim interdum in pœnis iuris incurrunt fœminæ, quas pro conscientiæ remedio iurisprudētium adire domos absurdum erit, ac certè parum muliebri verecundiæ consentaneum. Deinde etiam, cùm iurisperiti & scientiam & verba locare soleant, ad confessionis sacramentum non nisi prius data pecunia erit accessus. Adde, quòd homines vel facerdoti verentur sua peccata detegere. Quòd si ad iurisperitos etiam relegentur, sacramenti huius onus grauius efficietur, quàm vt ferri ab imbecillis possit. Sed quid ego incommoda numerare pergo, in quæ confessores incidant necesse est, atque adeò pœnitentes, si confessores ipsi canonum sunt ignari? Cùm manifestiora sint, quàm vt indicare debeamus. Fatendum est igitur iuris peritiam theologis magno vsui futuram. Nec adeò longè repetita argumenta conquirere opus est, cùm passim ipsi videamus, quanta canonum multitudine theologorum sint referta volumina, illorum præsertim, qui indices quæstionum scripsêre, quas summas nuncupare consueuimus. Vbi quantū ius canonicum theologis conferat, vel ipsi indices esse possunt, qui, quantumuis eximia doctrina polleant, has & legunt, & amant epitomas. Sed & summa ipsa Caietani, si, quæ ex iure canonico multa continet, demas, magna ex parte imperfecta reperietur. Præterea, cùm ad theologum nullæ causę frequentiùs referantur, quàm matrimonij, si non respondeat, indoctus habebitur, sin circa iuris peritiam respondeat, ne dicam impudens, erit imprudēs. Nam, vt Alexan. cap. 1. de con. & aff. tradit, causæ matrimonij non sūt tractandæ per quoslibet; sed per viros disertos, & qui statuta canonum non ignorent. Adhæc, summorum pontificum decreta à iure diuino, hoc est, à libris vtriusque testamenti dimanasse creduntur, id quod habes de trāsla. epist. cap. 1. & de accusa. cap. Qualiter & quando. secundo. Cùm ergo Theologia ex eisdem fontibus suos riuulos ducat, ineptè nimirum theologus fœciet, nisi opera summorum pontificum velit vti: qui cùm multorum consilijs exquisitis, tum spiritu sancto suggerente, ex diuinis oraculis dogmata & leges, siue ad fidem, siue ad fidelium mores ecclesiasticos ritus, & ceremonias collegerunt. Item theologica facultas non est eiusmodi, vt tantummodò animo rem cernat, sed etiam aliquid molitur & facit. Est enim, vt scholæ verbis vtar, partim speculatiua, partim practica, quemadmodum Diuus Thom. prima part. qua. prima, articulo quarto demonstrat.

ſtrat. At iuris canonici diſciplina Theologia quædam practica eſt, vt Aluarus Pelagius docet lib. de planctu eccleſ. ſecundo, art. 20. tum, quia eius facultatis finis eſt, dirigere animas per canonicas leges in ſalutem æternam: tum etiam, quia in ſolo voluimine decretalium multi caſus & articuli continentur, vtiles & neceſſarij tam in concilijs animarum & pœnitentiæ foro, quàm in regendis & diſponendis eccleſijs & rebus eccleſiaſticis. Agit enim liber ille de baptiſmo, de ſacra vnctione, de celebratione miſſarum, de Matrimonio, de ordinibus & cæteris ſacramentis: de ſtatu Monacho. de clericorum honeſtate, de voto, de iureiurando, atq; alijs eiuſmodi. De Simonia, de periurio, de vſuris, de furtis, & reliquis id genus criminibus, de irregularitate, ſuſpenſione, excommunicatione, interdicto, pœniſque ſimilibus. Quæ omnia ſi theologus ignoret, non ſolùm idiota erit, vt cap. Ex multa de voto. Innocen. vocat, ſed in multis, præſertim quæ ad actionem pertinent, & ad mores Chriſtianos, hallucinabitur. Atque vtinam theologi, qui iuris canonici ſunt penitus ignari, vel à decerneadis conſcientiæ caſibus abſtinerent, ne imperiti riſui haberentur, cùm de his nonnunquam reſpondent vt magiſtri, nunquam vt diſcipuli didicerunt, vel certè ea eſſent modeſtia prædiri, vt iuriſperitos conſulerent, ne diuinando de ſenſu proprio reſponderent. Quòd ſi docere vellemus in quot errores theologi nonnulli ob iuris pontificij ignorationem incurrerint, facillimum quidem eſſet, niſi eſſet longum, & alio noſtra oratio properaret. Sentiamus igitur, id quòd poſitum eſt, iuris canonici doctrinam theologo eſſe valdè neceſſariam, eò vel maximè, quòd ſummi pontificis, & conciliorum auctoritas, quæ huius doctrinę voluminibus continetur, theologis argumenta ſubminiſtrat propria theologicæ facultatis, vt abunde duob. antè libris demonſtratum eſt.

Vide Inno. ſuper proœmio Decre.

Notent hic confeſſarij.

CAPVT VII.

SEd enim hoc poſito non adhuc apparet, cuinam vſui iuris interpretes & profeſſores, theologis differentibus eſſe poſſint; quæue argumenta & qualia, eorum auctoritas theologicis diſputationibus adminiſtret. Id quoniam nemo, vel leuiter attigit, dicam ego, vt potero, incondite fortaſſe, ſed tamen vt res poſſit intelligi. Iuris pōtificij volumina circa varia rerum genera verſantur. Primùm enim catholicam fidem & profitentur & explicant, vt in tit. de ſum. trinit. Deinde de moribus definiunt & religione Chriſtiana, quantum aut ex euangelica lege, aut naturæ ratione definire licet: vt videre eſt in tit. de vſura, de iureiurando, de diuortijs, de ſimonia. Præterea diſſerunt quoq;

de moribus eccleſiaſticis,deq; religionis cæremonijs, & officijs miniſtrorum eccleſiæ, quatenus hæc omnia diſponuntur legibus poſitiuis. Nam ſcholaſtico verbo libenter vtimur: nec Grammaticorum cenſuras pertimeſcimus. Alioqui,vt Ariſtoteles ait,res grauiſſimę interdum nitore verborum atq; ornamentis immodicæ diligentiæ deformantur. Atq; hæc mihi cauſa eſt, cur ſermone eo quandoq; vtor, qui ſcholæ notus eſt,ne vt quidam latiniſſimè loquentes, à ſcholæ theologis iure optimo irridear. Quoniam verò ſcio,graues ſententias incorditis verbis elatas, delicatiorũ præſertim aures offendere, adhibere ſoleo ſermonis,munditiam, non odioſam nec inquiſitam nimis,tantùm quæ fugiat agreſtem quorundam negligentiam. Sed ad rem. Humanas ego leges de ritibus & moribus eccleſiaſticis, quoniam ſic vocant, poſitiuas appellaui. Quales ſunt multæ in tit. de celebra. Miſſa de cleri. peregri. coniugatis,& cætera. ætate& qualit. ordi. de obſer. ieiu. & breuiter in lib. 1. decre. de officijs iudicum, & in 2. de ordine iudiciario. Poſtremò autem huiuſmodi pontificia iura præſcribunt pœnas his, qui leges vel euangelicas,vel naturales,vel etiam eccleſiaſticas perruperint, vt in titu.de exco.de rapto.de apoſta.de hæreticis licet cernere.

Theologi nõ timent cenſuras Grãmaticorũ, cum vtuntur quibuſdã vocabulis.

1.concl. Hoc igitur fundamento poſito, ſit prima concluſio. in his, quæ ad fidem pertinent, iuriſconſultorum auctoritate theologus non eget. Quin potiùs eorum titulorum expoſitionem, qui de fide decernunt,legiſperitus à theologo mutuari debet. Ratio verò in promptu eſt. Siue enim põtifices,ſeu concilia,quę in volumina iuris coguntur, quicquã definiant,quod ad fidẽ ſpectare videatur,id certè,vt alio iam loco explicuimus,nõ ex ſenſu ſuo, vel ex ſacris literis,atq; Chriſti & Apoſtolorũ traditionibus colligant neceſſe eſt. Cùm ergo principia, vnde pontifices & concilia ad quæſtionem fidei decernendã proficiſcuntur, propria ſint Theologicæ facultatis,cuius eſt cognoſcere, quæ à Deo ſunt reuelata, quæq; his ſunt, vel conſequentia, vel repugnantia: planè conficitur,in eiuſmodi rebus canonum ſacrorum intelligẽtiam, non à iuriſperitis, ſed à theologis eſſe petendam. Id quod patres, quibus eſt fidei cognitio mandata,libenter agnoſcũt. Non enim priùs quenquam hæreſeos crimine damnãt, quàm theologi definierint, quod in iudicium venit,id hæreſim eſſe.

Quæ cùm ita ſint, non video equidem quónam conſilio nũc apud noſtros in negotio cognitionis fidei partes poſtremæ, ne diçam nullæ, theologis permittantur, iure conſultis verò vel primæ vel etiam omnes. Cumq; præcipuus ſit, in hoc negotio labor decernere, quid hæreſis ſit, quid hæreticum faciat, quid fides teneat, quid contra cum fide pugnet, quantum & quatenus doctri-

doctrinæ sanæ ac catholicæ aduersetur, id quod reus asserueritur: ad eorum quidem pœnas decernendas, quod posterius est, decreti sunt in republica iudices, ad illud autē, quod & grauius est, & in fidei negotio potius, nullos habet respublica theologos patres conscriptos, quorum de culpis iudicium, cùm de pœnis iudicant, iurisperiti sequantur. Faxit Christus, cuius hæc causa est, vt principes Christiani, qui huic operi, quo fides & religio continetur, sibi entissimè fauere solent, rem, quam semel cœperunt, absoluant, & grauissimo tribunali theologos probatissimos, probatissimos inquam, adiungant, ad huius diuini negotij absolutissimam moderationem. Id enim si fuerit ecclesiæ præstitum, nihil erit, quòd in sanctissimo & maximè necessario inquisitionis officio desideretur. Sed de prima conclusione satis. Iam pergamus ad reliquas.

Secunda conclusio. In his etiam, quæ ad mores pertinēt, quatenus vel lex euangelica, vel ratio Philosophiæ de huiusmodi præscribit, iureconsultorum auctoritas parum aut certè nihil Theologo conferre potest. Quin rectam & sanam earum rerum cognitionem iurisperiti à theologis mutuam accepturi sunt. Nā quemadmodum Musicus ab Arithmetico cōclusionum suarum rationem sumit, quòd hæ conclusiones à principijs Arithmeticæ deriuantur, ita & si quæ dogmata de moribus ius pontificum vel ex euangelio, vel ex Philosophia colligit, ea sanè tanquam à proprijs principijs accepta theologus agnoscet, rectiusq; & intelliget, & interpretabitur. Qua ex re facilis coniectura est, iurisperitos quosdam in summo errore, & magna veritatis ignoratione versari, cum asserunt in materia vsurarum, simoniæ, & alijs eiusmodi, in quibus de peccato mortali agitur, ad iurisperitos potius, quàm ad Theologos recurrendum. Quo in errore fuerunt Ancharanus in disputatione, cuius initium est, Antiquis & modernis temporibus, & Ioannes de Anania in cap. in ciuitate, de vsuris. & Alexander in concilio primo, & Aluarus Pelagius lib. 2. arti. 20. & Hostiensis in cap. penul. de æta, & quali ordi. Quos tamen non est difficile refellere. Nam cùm theologo sacrarum literarum cognitio propria sit, quæcunq; de moribus, vel in sacris literis continentur, vel ex eisdem per certam connexionem conficiuntur, vbiuis theologus inuenerit, ea tanquam sua vendicabit: iurisperitus autem vt aliena mutuabitur. Cumque tursum Philosophiæ principia à theologis etiam habeantur, vt qui de virtutibus & vitijs, de fine humanæ vitæ, deq; actionibus, quibus ad hunc finem peruenitur, longè lateque differant, & super harum rerum iactis fundamentis morum fabricam extruant: certè quæ in iure de moribus ex prin- 2. conclus.

Digitized by Google

principijs naturæ ratione conſtitutis præſcribuntur, ea theologus quaſi iure aſſumet, iure conſultiſque expoſita & enucleata tradet.

3. Concln.

Tertia concluſio. In tertio illo genere rerum, vbi ſcilicet de moribus eccleſiæ & religionis inſtitutis, per leges tantùm pontificias decernitur, in illo etiam poſtremo, vbi pœnæ iuris præfiniuntur, iuriſperitorum omnium communis conſenſus concorſq; ſententia, Theologo magnam fidem facere debet, ſi quando incidat quæſtio circa res huiuſmodi. Vt ſi exempli cauſa, veniat in dubium: An hic aut ille homo ſit vel irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, vel ſuſpēſioni obnoxius. Item an delegatus poſſit ſubdelegare, an epiſcopus in his illiſúe poſſit diſpenſare, ſcholæ verbis liceat vti, an eccleſiæ paſtor ritè ſit electus, num iudex eccleſiaſticus cauſam in iudicio legitimè definierit. In his alijſque ſexcentis huius generis, theologus inſolentiſſimus erit, ſi, quod ignorat, iudicarit: inſolentior, ſi, poſteaquā iuriſperitos conſuluerit, omnium auctoritati refragabitur. Etenim, vt aliàs ſæpè diximus, cuiuſque rei peritia non alijs certius meliuſq; contingit, quàm eiuſdem rei peritis hominibus. Ita, doctiſſimis quibuſque in arte ſua fidem habere opus eſt. Iuris ergo pontificij prudentibus in his, quæ propria ſint illius facultatis, non credere, erit profectò temerarium.

De conſti. cap. 3.

Deinde in eiuſmodi canonum interpretatione Eccleſiæ iudices & adminiſtri, concordem omnium iureconſultorum ſententiam amplectuntur. Qui enim in actionibus vel iudicijs Eccleſiaſticis, ſuo ſenſu & non communi iuriſperitorum omnium duceretur, ſine dubio ſuo illum iudicio eccleſia coerceret. Ita eccleſia vſum iudicum approbando, eorum quoque videtur intelligentiam approbare, quos hi in eccleſiæ adminiſtratione ſequuntur. Nec alienum eſt à vera coniectura Chriſtum dominum iuris huius peritis quodammodo etiam adeſſe in legum eccleſiaſticarum vera interpretatione. Cùm enim ſacri canones, inſtigante ſpiritu ſancto, ad eccleſiæ ſint vtilitatem editi, vt Damaſus Papa definit, conſentaneum eſt, vt eccleſia, cui canones illi ſunt neceſſarij, quò in religione & moribus eccleſiaſticis contineatur, interpretes à Deo ſanos acceperit, earum legum & inſtitutorum, quibus eſt adminiſtranda. Parum enim profuiſſe leges mortuas in membranis ſcriptas habere, niſi haberet quoque reſpub. Chriſtiana viuos interpretes, qui rectum earum legum ſenſum aſſequerentur. Deus itaque, quoniam non deficit in neceſſarijs, non in theologos ſolum, ſed in iuris pontificij peritos ſpiritum veritatis effudit. Quapropter ex concordi omnium ſententia probabiliſſimum argu-

Sacri canones editi fuerunt inſpiratione ſpiritus ſancti.

argumentum ſumere theologus poteſt, ad eas quæſtiones decernendas, quæ circa illa duo rerum genera poſteriore loco poſita exorientur. Exorientur autem in vtroq; genere plurimæ, quarũ definitionem theologis ignorare fas non eſt: his vel maximè, qui aut laicorum & clericorum confeſſiones audiunt, aut etiam Theologiam in Academijs profitentur. Hi enim, quoniam de multis, quæ ex iure pendent, magnum munus reſpondendi ſuſtinent: ſi reſponſa atq; decreta iuriſconſultorum negligant, periculosè nonnunquam ac turpiter errabunt. Quæ autem cum viris in ſua quibuſque arte peritis conſuluntur, ea aut minimo aut nullo certè periculo reſpondentur. Ac de ſeptimo quidem loco ſatis dixiſſe mihi videor.

Octaui libri finis.

DE OCTAVO LOCO, QVI RATIONIS NATVRALIS ARGVMENTA CONTINET.

LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

SEquitur, vt doceam, quidnam argumentorum ratio naturalis Theologo ſuppediter, quod in octauo loco me acturum pollicebar. Agam autem quantum res ipſa patietur, breuiſſimè. Eſt enim hic locus latè patens, & quanquã non eſt theologiæ proprius, ſed alienus, magnus tamen eſt, & cùm ab ſcholaſticis reliquis, tum à D. Thomæ familia excultus vberrimè. Non quod de loci huius aut vi, aut vſu quiſquam adhuc ſcholæ theologus diſputauerit, ſed quod vniuerſi philoſophiam, cæterasque naturali ratione partas diſciplinas, vel in ſcholam Chriſtianam inuexerint, vel certè ab alijs inuectas excoluerint, pro ſua quidem facultate quiſque, ſed in theologorum, vt ita dicam, grege ſine controuerſia D. Thom. excelluit. Principio autem in huius loci tractatione duos errores contrarios fugere debemus. Vnum eorum, qui vſq; adeo argumentis à ratione ductis addixerunt ſe, vt ſiue diſputent, ſeu ſcribant, ſcripturam ſacram ſanctorumq; patrum libros ne legiſſe quidem videãtur. Qui parum illis

tandi id, quod Theologo est pernecessarium, sophistice autem ni hil habet nisi argutationes vanas, quarū nullus in Theologia fructus est. Quin adeo nulla pernicies Theologiæ maior inuenire potest, quam in sophistinatum fece simulatio Theologiæ. Ex quo illa absurda nascuntur, vt sophistæ Theologi esse videantur. Quod si quem etiam ista delectant, ne bellum omnino indixisse videar sophistinatibus, quorum est etiam forsan quidam modus, nō intelligo, quid causæ fuerit viris doctis, vt sub Dialectices nomine exponibiles, obligationes, insolubiles, reflexiuas, aliaque id genus monstra in scholam intulerint, de vsu autem Dialectices non fecerint ne verbum quidem vllum. Nonne igitur illa sunt pueris vtilia? sint. Nam nos quoque sophistæ fuimus aliquando, sed obsecro, ita vtilia habeantur ista, non vt ornamenta virorum, sed vt exercitamenta puerorum. Atque vel ipsi pueri intelligant, sophistinatum breuem quendam ludum esse oportere, aliumq; vsum à Dialectica requirendū, Philosophiæ Theologiæq; maxime necessarium. Verum hæc hactenus. Iam ad propositum reuertamur. Qui igitur Theologiæ dogmata humanis metiuntur argumentis, nec ea, quæ à ratione ducuntur, volūt prg ponderari auctoritate, hi primum omnem vim Theologiæ & grauitatem amittunt, deinde faciunt, vt Theologia detracta auctoritate non solū contemnatur, sed ne Theologia quidē sit. Nā si vera & legitima Theologia est, à fide descendat oportet, vbi huius facultatis propria principia residēt, quēadmodū in huius operis initio constituimus. Fides autē tota, scripturarū & ecclesiæ auctoritate continetur. Quamobrē satis explorari habere possumus, quā male valeant ij de re Theologica aut scribere aut disputare, qui sacros libros, Apostolorum traditiones, conciliorum dogmata, iuris pontificij decreta sanctorum veterum doctorum vel reijciunt vel ignorant. Itaq; hoc quidem opinantium genus pellatur è medio, est enim totum improbabile & impiū, qui opinantur aptiora theologo ea argumēta esse, quæ ex ratione, quàm ea, quæ ex auctoritate ducantur. Rebus enim ante dictis aperte intelligitur, cùm de Deo præsertim, diuinisque mysterijs disputatio incidit, argumentis philosophiæ præponenda esse argumenta, quæ pertinent ad Dei fidem, qua nihil Theologo debet esse antiquius. Sed prioris huius erroris leuitas, quoniam facile deprehenditur, non est pluribus refutanda.

afflictio ſpiritus. Si ergo occupatio peſſima eſt ſtudium humanæ literaturæ, ſi vanitas & afflictio ſpiritus, nō eſt profectò à Theologis expetenda. Deinde argumentantur ex illo Prouerbio. 5. Ne intenderis fallaciæ mulieris: fauus enim diſtillans labia meretricis, &c. Et poſteà, Quare ſeduceris, fili mi, ab aliena, &c. hanc autem humanam ſapientiam interpretantur, quam nimirum eſſe fallacem ad Coloſſ. 2. teſtatur Apoſtolus in hæc verba: Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam, & inanem fallaciam. Addūt illud 1. ad Corinth. 1. Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultitiam facit Deus ſapientiam huius ſeculi Nonne ſtultam facit Deus ſapiētiam huius mūdi? Addūt etiam illud ex eodem Apoſtolo. 1. Corinth. 8. Scientia inflat. Aliud quoque 1. ad Timot. 6. Si quis non acquieſcit ſanis ſermonibus, vt ei, quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ ſuperbus eſt, nihil ſciens, ſed languens circa quęſtiones. Quo loco volunt Apoſtolum ſignificare, diſciplinas humanas morbos eſſe, ſolamque Chriſti doctrinam eſſe ſanam. Hanc ſecundum pietatem, id eſt, religioni conformem & conſentaneam eſſe, illas non eſſe.

Prętereà, Apoſtoli nō habuerūt Philoſophiā, nō eſtigitur Theologo neceſſaria. Si enim Spiritus ſanctus docuit Apoſtolos omnem veritatē, iuxta Domini pollicitationē Ioānis decimo ſexto; & has diſciplinas non docuit, ſequitur non eſſe Chriſtiano doctori vtiles, atq; adeo ne verſari quidē circa veritatem. Prærerea, vel Philoſophia eſt Theologo neceſſaria, dum imperfectos in eccleſia inſtruit, vel dum perfectos alloquitur. Imperfectis hac Apoſtolus dat, nec exiſtimat ſe quicquā inter huiuſmodi ſcire, niſi Chriſtum, & hunc crucifixum. Perfectis vero ſapientiam loquitur; non huius ſæculi, neque principum huius ſeculi, hoc eſt, Philoſophorū. Non ergo Theologus Philoſophia eget, ſiue cum paruulis ſeu cum profectioribus ſermones diuinos conferat.

Pergunt etiam argumentari, quòd ſi vtilis & neceſſaria eſſet Theologo philoſophia, hoc eſſet ob id maximè, quòd non alia via & ratione melius Philoſophi Chriſto repugnantes euincerētur. At hoc conſtat eſſe vaniſſimum. Primùm quoniam euacuaretur crux Chriſti, vt Apoſtolus ait, Si de Philoſophis & ſophiſtis per humanam ſapiētiam triumpharet. Rurſus, quoniam vt idē Apoſtolus ſecūda ad Corinth. c. decimo auctor eſt, arma Chriſtianæ militiæ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinē extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti. *1. ad Cor. 1.* *Ruffinus 1. lib. cap. 8.*

Non ergo Theologus, Chriſti miles, humanarum diſciplina-

rum præſidijs eget, vt fidei aduerſarios poſſit euincere. Id quod exemplo Niceni concilij facilè demonſtratur, vbi Philoſopho ſuperando plus valuit ſimplicis hominis ſyncera fides, quàm omnes omnium Dialecticorum & Philoſophorum argutiæ. Certè Hieronymus ad Pammachium aduerſus Ioannis errores, argumenta à ratione ducta & de gentilium fonte manantia, tanquam gentilium arma Chriſtiano dicit eſſe deponenda. Poſtremò etiam argumentantur, Chriſti doctrinam perfectam eſſe: nō itaque Philoſophiæ ſubſidijs indigere.

CAPVT III.

HIs argumentis nituntur illi, qui in hoc errore fuerunt. Nam fuiſſe quoſdam teſtatur Clemens Alexandr. primo Strom. libro in hæc verba: Non me autem latuerunt ea, quæ ab aliquibus imperitè tumultuantibus iactantur, qui dicunt oportere in his verſari, quæ finem continent: externa autem & quæ ſunt ſuperuacanea tranſilire, quæ nos fruſtrà conterunt, & detinent in ijs, quæ ad fidem nihil conferunt. Alij autem etiam philoſophiam ex malo ad hominum perniciem exiſtimant in vitam eſſe ingreſſam, vt quæ profecta ſit à maligno aliquo inuentore. Et rurſum eodem libro. Nonnulli, ait, qui ſe putant eſſe ingenioſos, nec Philoſophiam attingere volunt, nec Dialecticam, ſed nec contemplationem diſcere naturalem, ſed ſolum & nudam fidem requirunt, per inde ac ſi cùm nullam vitis curam geſſerint, velint ab initio ſtatim botros accipere. *Ioan. 15.* Dicitur autem Dominus vitis allegoricè, à quo cum diligentia & agricolandi arte, quæ fit ratione ac ſermone, fructus eſt vindemiandus, &c.

Lutherus etiam, qui omnes omnium hæreticorum hæreſes in vnam fecit Camerinam confluere, non modò aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, verùm etiam omnes ſpeculatiuas diſciplinas errores eſſe. Scilicet morum Philoſophiam, nouus hic Socrates mirificè complexus eſt, quæ in cōtemplatione verſatur, eam ſolùm damnat. Cornelius quoque Agrippa vir poſt hominum memoriam vaniſſimus, in ſuo illo libro, qui de vanitate ſcientiarum inſcribitur, non ſicut Zethus ille Pacuuianus, Philoſophiæ ſolùm, ſed omnibus humanis diſciplinis, atq; adeò diuinis bellum indixit. Atque horum hominum ingenium quale eſſe ſoleat, non eſt neceſſe diſputare: eſt enim in promptu. Facilè ſiquidem intelligitur, quamobrem iſti diſcipulos ſuos à facultatibus, quæ ratione conſtant, alienos eſſe velint.

Quemadmodum enim Epicurus reijcit Dialecticam, Alfaqui-

ni e-

ni etiam Machumetis, Saracenos procul ab omnibus disciplinis abducunt, quoniam intelligunt disciplinas artesque omnes rationales, doctrinæ peruersæ esse contrarias, ita Lutherani, nequando discipulis errores sectæ absurdissimi deprehendantur, cupiunt eos ab omni cognoscendi ratione seuocare. Sed enim cum veritas veritati nunquam aduersetur, consentiat semper & subseruiat, iure ac meritò scholæ nostræ auctores nobilissimi humanas omnes scientias, tanquam ancillas, ad arcem & ministerium veræ sapientiæ aduocárunt. Id quod Iulianus inuidens, Christianis lege interdixit studijs bonarum artium. Socrates libro tertio historiæ ecclesiast. capite 12. & 16. Sozomenus libro sexto historiæ tripartitæ, capite. 37. Quapropter mirari non desino, morem eijciendi humanas rationes, cùm in Theologia disseritur, in quibusdam etiam catholicorum Gymnasijs insertum esse, haud parua certè iactura ecclesiasticæ disciplinæ, si illa consuetudo inualescit. Erunt enim ij, si ita res procedit, optimi præstantissimique Theologi, qui plurima loca memoria tenuerint, &, quod iurisperitis obijcitur, qui Elenchi fuerint librorum & indices. Id quod in Germania regnante Luthero accidit, vt furores, qui nouum Testamentum memoriæ mandarunt, magni & præclari Theologi haberentur: atque adeò mulierculæ, quoniam Euangelia & Paulinas epistolas memoriter recitare poterant, omnium Academiarum Theologos ad disputandum prouocarent, auderentque viris concurrere non virgines, sed mulieres corruptissimæ.

Plutar. de pla. Philo. Euse. lib. præpa. euang. ca. 5.

Talis scilicet est Lutherana Theologia, in qua, quoniam nullum acumen, nullum ingenij specimen est, optimo quisq; splendidissimoque ingenio, quamlibet acie mentis, & veri perspicientia polleat, quamlibet rerum & diuinarum & humanarum ordinem ac connexionem teneat, quamlibet omnium causas, effecta, antecedentia, consequentia, non animo solùm perlustrârit, sed etiam comprehenderit, nullo tamen apud istos habeatur in pretio. Sed hæc alio loco fortè tempestiuius dicentur. Nunc ad id, quòd erat institutum, reuertamur.

CAPVT IV.

AVres itaque ad naturæ rationes occludere, si quando à Theologis afferantur, id nos in errore maximo ducimus. Si enim cadit in Theologum aliquando, vt de rebus humanis philosophetur, quod profectò cadit, nisi in eo extirpatam humanitatem arbitremur, quænam rogo causa est, cur naturales argumentationes à Theologia pellamus, ne, vt, quæ diuina sit, humanis adminiculis eguisse videatur? Non

egeat his, esto: cum suis, hoc est, diuinis quasi lineis continetur. At volumus ne nos Theologum, qui solum diuina calleat, in humanis erret, labatur, cæcutiat, hallucinetur? Quid autem interest ratione animi sublata, non dico inter rusticum & Theologum, sed inter Theologum & pecudem, aut saxum, etiam aut truncum, aut quiduis generis eiusmodi? Quæ verò ista sit mens, vel quæ hominis ratio potiùs, si nec philosophiam nec Dialecticam habeat, nec vllam omninò humanæ rationis disciplinam? Intelligendũ est autem Christianæ doctrinæ professores duabus quasi indutos esse personis. Quarum vna est communis, ex eo, quòd omnes participes sumus rationis, à qua omnis argumentatio naturæ trahitur, & ex qua ratio inueniendi argumenti naturalis exquiritur: Altera autem quæ propriè Theologis est attributa, vnde argumenta expectantur, quæ propria sunt Theologicæ facultatis. Deponat igitur Theologus personã hominis, si ita placet, cùm diuina tractat, cùm verò tractat humana, quæ nam rogo stultitia erit, hominem ex homine tollere? Quãquam in quacunq; disputatione, siue de humanis, seu de diuinis disseratur, vtramlibet personam deponere, stultissimum erit. Quid enim stultius esse potest, quàm vel pedem abijcere, cùm caput munus suum explet, vel caput tollere, cùm pes munere suo fungitur? Nam nec pes capiti officit, nec caput pedi. Quin etiam, vt Apostolus monet, non potest caput dicere pedibus, Non estis mihi necessarij. Sic nimirum, cùm nec humanarũm rerum intelligentia diuinarum cognitioni obsit, nec diuinarum cognitio, humanarum intelligentiæ, neutram debemus in alterius propria functione abijcere, nisi volumus esse stulti. Porrò qui Theologiam sic instituit, vt nihil habeat cum naturæ ratione coniunctum, omniaq; egregiæ disciplinæ dogmata sola scripturarum fide metitur, hic, si in ea opinione persistat, & non interdum naturæ bonitate vincatur, nec Theologiam colere tuerique possit, nec fidem, nec humanitatem. Non humanitatem, sæpè enim dicendum est, quia sine ratione humanitas extirpatur: qui autem rationales disciplinas Theologo auferunt, hi suam illi rationem eripiunt. Quoniam si veritatem, quæ in disciplinis cernitur & hominis intelligentia, à ratione tollas, iacebit profectò, vel nulla erit potiùs. Nec fides rursum se ipsa sola sine doctrina, & ratione tutari potest. Nam philosophia, & omni ratione disputandi sublata, cum fide sancta rusticitas manet, quæ, vt Hieronymus ad Paulinum scribit, quantũ prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si aduersarijs non resistat. Itaque vacillabit fides, nisi fidelis, quod Petrus ait, paratus sit reddere rationem, id quod sola fide sine ratione fieri non potest.

Theologus potest indui duplici persona.

1. Cor. 12.

1. Pet. 3.

eſt. Theologia denique citra naturæ rationem non conſtat. Cùm enim ſit homo rationalis, eſt illi ingenita ratiocinatio, ſiue agat ſecum quid, ſiue cum altero, ſiue velit humana ſeu diuina cognoſcere. Quare vbi homines diſſerent, rationem naturalem repellere nec debent, nec verò poſſunt, niſi homines eſſe deſierint. Ratio enim res omnes continet, quoquò te verteris, præſto eſt, nulla diſputatione excluditur. Quamobrem qui naturalem rationem ab vſu Theologiæ remotam eſſe volunt, ij omnem à Theologia diſputationem excludunt: ſine qua tamen, quid in vnaquaque re verùm ſit, diſcerni & comprehendi non valet. Quocirca hoc quidem conſtat, vt opinor, Theologis inter Theologos neceſſariam eſſe rationem: quæ eſt diſputationis cuiuſque fons à natura conſtitutus. Quid? quòd gratia non tollit naturam, ſed perficit, nec natura gratiam repellit, ſed ſuſcipit? ſacra igitur Theologia, humanæ naturæ rationem non abijciet. Multa etiam in Theologiæ principijs continentur, vt alio quodam loco diximus, quæ niſi naturali ratione & diſcurſu interueniente, intelligi & explicari non poſſunt. In principijs verò ipſis hærere, à conſequentibus, & repugnantibus oculorum aciem ſeuocare ſtultum erit. Rationem item ſi à Theologia ſubmoueas, Theologia ipſa, & rem amittet & nomen. Nec enim quicquam aliud eſt Theologia, ſi interpretari velis, quàm ſermo ratioque de Deo. Si autem rem ipſam quæras, eſt, vt à veteribus Theologis definitur, rerum diuinarum ſcientia. Scientia verò, vt Ariſtotel. demonſtrauit, non niſi per ſyllogiſmum quæritur. Quòd ſi etiam illud addimus, quod rectè addi poteſt, nihil eſſe ferè cuius in ſcriptura ſacra mentio non fiat, non angelum, non animam, non aërem, non ignem, non aquam, non cælum, non terram, concedatur profectò verum eſſe, ſi ornatè, & eruditè hęc Theologus explicare velit, Philoſophiam, hoc eſt, rerum huiuſmodi intelligentiã eum habiturum. Maximum itaq; ornamentũ Theologiæ tollit, qui ex ea tollit Philoſophiam, qua ſcriptura etiam diuina, nedũ humana ratio excolitur. Ac mea quidem ſententia, omnis inſtitutio Theologiæ, humanæ rationis adiumẽta deſiderat, ſed illa imprimis, in qua de rebus naturæ diſſeritur. Diſſeritur autem de huiuſmodi ſæpenumerò. Atque vt illud omittam, quòd ſacra doctrina mores naturæ moderationi conſentaneas præſcribit, vitia rationi contraria refutat, quo loco ſiue in ſchola de hiſce definias quicquã, ſiue populo in cõcione perſuadeas recta, praua diſſuadeas: naturæ, rationis', Philoſophiæ opem contemnere, amentis erit: hoc tamen expeditum eſt, multa in ſacris literis haberi, quæ ſunt Philoſophiæ, Arithmeticæ, Geometriæ, Geographiæ, Aſtronomiæque ſubſidijs ex- *1. Poſt. lib.*

pedire non queunt Pleni exemplorum sunt sacri libri, cùm sæpè aliàs, tum maximè, vbi rerum naturalium, quasi miracula, quæ in disciplinis humanis explicantur, à Salomone, Dauide, Iob, ac cæteris Prophetis, in diuinæ, vel potentiæ, vel sapientiæ commendationem efferuntur. Quod quoniam in tertio decimo libro fusè sumus ac diligenter persecuturi, non libet in præsentia exponere. Nunc enim satis est fuisse demonstratum, rationes humanas homini Theologo nō solùm vtiles, sed etiam necessarias esse. Homo quippè rationem omnem tollēs, Theologus ex auctoritate omnia statuens, esse certè nullo modo potest. Quo etiam magis vituperanda est rei maximè necessariæ tam noxia reprehensio. Vna est enim philosophia in rebus humanis, de cuius Vtilitate, ecclesiæ scriptores eodem omnes ore consentiunt, quamquam à Lutheranis ipsa contemnitur & fallacia quædam atq; ostentatio esse dicitur. Qui autem hoc dicunt, aut nihil contra naturæ rationem existimant dicere, aut censent se gigantum more bellare cum dijs, id est, naturæ repugnare. Si nihil existimant dissonum rationi se docere, quid cum illis differas, qui rationem naturalem homini theologo eripere, non intelligunt rationi esse contrarium? Sin aduersari quidem rationi putant: errāt in eo turpiter, quòd homini rationali errorem rationi aduersum suadere se posse credunt. Abeant igitur, & quoniam cum hominibus homines nec ratiocinari, nec philosophari volunt, ei, qui sit expecudum genere, sunt enim quidā homines non re, sed nomine, se suamque Theologiam insinuēt.

CAPVT V.

Philosophia Theologo cur necessaria. 1. Cor 8 Colos. 1.

POrrò vt ad illud, quod de ecclesiasticorum auctorum consensu diximus, reuertamur. Clemens Alexan. 1. strō. lib. & à nobis stat: & multas etiam causas affert, cur Philosophia sit Theologo necessaria: Vnam ad philosophos edocendos. Simili enim edocetur simile. Sicut ergo Apostolus Hebræis Hebræus factus est, atq; adeò omnia omnibus, vt omnes lucrifaceret, ita Theologiæ professor fiat necesse est Philosophus Philosophis, vt hos conuenientiùs faciliusq; lucretur. Exhibenda enim cuique sunt, quæ ei conueniunt, & quæ sunt familiaria, vt per propria ad fidem veniat veritatis. Atq; hanc etiam causam 5. lib. Strom. resumit. Alteram affert, ad refellendos sophistas. Nam quo pacto fallaces Philosophorum argutias refutare possumus, nisi arguendi & refellendi artem persequamur? Tertiam, quòd varia ac multiplex præceptoris doctrina, & delectat, & admirationem adfert, atq; adeò auditores captat. quod variè

Digitized by Google

variè item multiformi argumento ſuadetur, id firmiùs hæret in animis diſcipulorum. Apoſtolus quoque docere ſe ait in omni ſapientia, vt exhibeat omnem hominem perfectum in Chriſto: In omni, inquit, ſapientia, hoc eſt, diuina & humana, vt cuiuſuis generis homines afficeret perficereq; in Chriſto. Aſtitit prætereà Regina à dextris Chriſti circundata varietate. Adhæc, quomodo ferri ac ſilicis cõcuſſione ignis, ſic hominum doctiſſimorum cõflictu, & diſputatione veritas elicitur. Quam ob cauſam Peripateticorum mos eſt de omnibus rebus in vtramq; partem diſſerendi. Cicero ſibi dicit placuiſſe. Diſputationes autem inter homines humanæ diſciplinæ imperitos ſolent eſſe ineptiſſimæ. Quod ſi inutilis eſt ſapienti philoſophia, quorſum Deus Salomoni philoſophiã indidiſſet? Dedit autẽ illi Deus horum, quæ ſunt; ſcientiam veram, vt ſciret diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutes elemẽtorum, diuiſiones temporum, ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, vim ventorum, differentias virgultorum. Si igitur Dominus harum rerũ ſcientiam docet, eſt verò Deus, qui vtilia docet, vt Eſa. ait, certè illa non poteſt eſſe Theologo noxia, ſed erit potiùs accõmoda. Et ſi hæc ſcientia vera eſt, vt dicit Salomon, quid dicet Lutherus, qui ſpeculatiuas omnes diſciplinas errores eſſe affirmat, inaneſq; fallacias? Pergit Clem. argumentari ex eo etiam, quod athleta, qui non ſe prius inſtruxit ad certamen, iure contemnitur. Qui ergo ad certãdum cum fidei aduerſarijs multiformibus, non eſt etiam multiformi diſciplina inſtructus, is non eſt dignus, qui in perfectis Theologis habeatur. Inſuper diuidere, inquit voces, quæ in ſcriptura efferuntur ancipites, Theologo neceſſarium erit, ne ex amphibolia & eludat & eludatur. Hoc autem præſtare, ſine Grammaticæ artis auxilio non poterit. Quòd ſi Grãmatica ſemel admittitur, quid ni Dialectica? quid ni Philoſophia? An volunt Grãmatici ſibi ſolis Theologiam vendicare, cæteros omnes, Dialecticos, Phyſicos, Aſtronomos, Geometras, ab illius participatione ſecludere? Id quoniam conſtat eſſe vaniſſimum, fateamur neceſſe eſt, humanas diſciplinas Theologo eſſe perutiles. Quòd ſi non ſunt, inquit Clemens, adhuc neceſſe eſt illas addiſcere, vt ritè valeant damnari. Qua enim fronte de his ſententiam feremus, quæ perſpecta, & cognita non habemus? Hactenus Clemẽt, Alex. ſecuti ſumus, nõ vt interpretes, ſed, vt ſolemus reliquos, iudicio arbitrioq; noſtro quantum quoque modo videtur è fontibus eorum haurientes.

Pſal. 44.

Sap. 7.

Eſa. 48.

In verſione Muſculi habentur hæc, c. 18. & 20.

Origenes autem, vt Euſebius auctor eſt lib. ſexto eccleſiaſt. hiſt. cap. 15. Philoſophiæ ſtudia detractantibus reſpondet, ſe huic quidem operam nauaſſe diligentem, ſed non abſque viro-

Digitized by Google

rorum grauiſſimorum exemplo: Panthæni, Heraclę, aliorumque ſimilium, qui cùm eſſent doctores Apoſtolici, nihilo ſecius Philoſophorum libros legere, & in Philoſophiæ ſtudijs exerceri ſolebant. Refert etiam Euſebius Origini morem iſtum fuiſſe, vt ſi quos noſtrorum adoleſcentulorum ingenioſos videret, traderet eis etiam ea, quib. Philoſophi diſcipulos ſuos velut primis elementis imbuere ſolent. Dicere verò ſolitum, non parum ad intelligentiam ſcripturarum emolumenti fidelibus conferri, ſi in liberalibus & philoſophicis literis exercerentur. Noſtræ enim philoſophiæ partes Græcos anteuertiſſe; nec debere partes ſuas omittere veritatem, quia eas ſibi præueniens falſitas vindicaſſet. Vide etiam Euſebium lib. 4. c. 7. & Sozom. lib. 3. hiſt. ſuæ, c. 15.

Theodoritus quoq; lib. 8. hiſto. tripar. c. 8. Didymum refert, Grammaticam, Rhetoricam, Arithmeticam, Geometriam, Aſtronomiam, ſyllogiſmosq; Ariſtotelis didiciſſe, quod aduerſus mendacium arma veritatis exiſterent. Fortiter enim expugnantur hoſtes, quando aduerſum eos ipſorum armis vtimur. Socra. 3. li. c. 16. & Damaſus 4. lib. c. 18. Neque ſtatim praua opinione fallaris contra hoſtes hoc eſſe licitum, in alijs diſputationibus diſſimulandum: quia, vt Hieronymus ad Magnum ait, omnes penè omnium doctorum eccleſiæ libri eiuſmodi eruditionis pleniſſimi ſunt. Quod autem ibidem Theodoritus ait, huiuſmodi diſciplinis veritatem, nempè fidei, non eruditi, id ſignificat, non his Euangelium quaſi tignis fulciri, aut inde catholicę veritatis probationem pendere. Alioqui viri grauiſſimi ad ea etiam ſuadenda, quæ fidei noſtræ religionis propria ſunt, naturalia argumenta interuerunt. Exemplo nobis ſunt Euſebius libro tertio hiſto. eccleſi. cap. 25. & lib. 9. cap. 8. Melito rurſum apud eundem libro 4. cap. 26. Iuſtinus quoque eodem Euſebio referente lib. 4. c. 8. Tertullianus præterea in Apologe, id quod Euſeb. etiam retulit lib. 2. c. 24. Lucianus denique Martyr, & ſumma eruditione vir, eodem Euſebio auctore, lib. 9. cap. 6. Non hic refero Damaſcenum 4. lib. cap. 4. non Epipha. hæreſi 79. non Aug. lib. 1. de mo. eccleſi. & toto primo aduerſus Creſconiũ libro, qui vt Grãmaticus Dialecticam in Auguſtino damnabat. Et de vtili. cre. c. 97. & cõtra epiſt. Funda. c. 4. & 18. de ciui. c. 41. non Bedam 37. d. c. Turbatur, non Hiero. ea. d. c. Si quis artem, & c. Qui dę menſa. non Syno. Euge. papæ, c. Dę quibuſdam. non Clemen. c. Relatum. Hæc inquam & alia plura non refero, quoniam libris ſequentibus huiuſmodi argumentum ſum diligentiùs perſecuturus. Id modò cõſtat clariſſimos viros, non ſolùm ad ea ſuadenda, quæ rationi naturæ conſentiunt, ſed etiam ad

Cap. 3.

ea, quæ

ea, quæ lumen naturæ ſuperant, humanis rationibus vſos eſſe: eiuſdemq; ab Ethnicis calumniãtibus Chriſtianam religionem aſſeruiſſe.

CAPVT VI.

SEd quoniam hæreticis procliue eſt, veterum patrum vſum auctoritatemque contemnere, oſtendam deinceps, ipſorum quoq; apoſtolorum doctrina, & exemplis rationes naturales in Theologiam inuectas: His adductos exteros ad fidem, confirmatos fratres, inuitatos dociles, repulſos repugnantes. Adducuntur primum ratione exteri ad fidem, & quaſi præparantur. Deus quippè, fide in mortalium mentes inducẽda naturæ incitamentis vtitur, vt primo loco fuſiùs explicatum eſt. Hinc etenim & reſurrectionis ſuæ oculatos teſtes protulit, & miracula doctrinæ coniunxit. Nimirum, vt Apoſtoli non ſolùm per verbum, ſed etiam per ipſum opus perſuaderent fidem audientibus, vt Epipha. lib. 2. hære. 51. docet, & Ambr. in commen. epiſt. ad Ro. ca. 1. Teſtis, ait, doctrinæ virtus eſt, vt quia quod prædicatur incredibile mundo eſt, geſtis fieret credibile. & Beda lib. 3. in Luc. c. 7. Conceſſa, inquit, primo poteſtate ſignorum, miſit prædicare regnum Dei, vt fidem verbis daret virtus oſtenſa. Signis ergo & miraculis via fidei, per ſenſus & rationem ſternitur. Sic enim Sergius Paulus vir prudens, cum vidiſſet factum, credidit admirans ſuper doctrina Domini. Sic Centurio videns quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, Verè filius Dei erat iſte. Petrus etiam ac Paulus quò ſuauiùs audientes ad fidem reſurrectionis allicerent, ratione naturæ oſtendunt locum illum ſcripturæ, Nõ dabis ſanctum tuum videre corruptionem, de Dauid intelligi non poſſe, ac proinde de Chriſto intelligendum. Ac Petrus ipſe alio iterum loco, Chriſti reſurrectionem inſinuat audientibus, primùm teſtium oculatorum clariſſimo teſtimonio, deinde euidentia miraculi editi. Nos, ait, teſtes huius ſumus. Et mox, In nomine eius, inquit, hunc, quem vos videtis & noſtis, Deus confirmauit, & dedit integram ſanitatem iſtam in conſpectu omnium veſtrum En Petrus, ſenſus ipſos citando, teſtes clariſſimos veritatis Chriſti reſurectionem ſuadere conatur. Nec fruſtrà tamen, multi enim audientium crediderunt.

Cle. Alex. li. 1. & 7. Stro. c. 8.

Acto. 1. 3. & 13.

Acto. 12. Matt. 17. Luc. 23. Acto. 1. 3. & 13.

Confirmantur deinde ratione naturæ fratres. Non enim ait. Præcedentibus, ſed, ſequentibus ſignis: nec, Sermonem inferente, ſed, confirmante. Marci vltimo cap. Ita Hieronymus in octauum Matthæi caput annotat, Dominum, poſt ſermonẽ illum montis, egregium miraculũ edidiſſe, vt per hoc præteritus apud audiẽtes ſermo firmaretur. Petrus inſuper perſuaſurus fide-

Acto. 3.

libus concluſionem illam de legalibus, de qua in concilio erat
Act.15. controuerſia. Viri fratres, inquit, qui nouit corda, Deus, teſtimonium perhibuit, dans illis Spiritum ſanctum, & cæt. Et protinus tacuit omnis multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum narrantes, quanta Deus feciſſet ſigna in gentibus. En quæ acciderant res externæ & ſenſuum teſtimonia referuntur, in cõtrouerſia etiam fidei apud catholicos dirimenda. Atque in concilio illo, legem de abſtinẽdo à ſanguine & ſuffocato, idolothito & fornicatione, apoſtoli nullo modo tuliſſent, niſi rationem naturæ ſequerentur. Teſtimonia ſiquidem nulla ſuppetebant, quæ ea lege probanda idonea viderentur. Non modò igitur ad externos qui naturam ducem ſolam habẽt, ſed etiam ad eos, qui intra eccleſiam ſunt, humanis rationibus Theologo licet vti. Id verò eo loco magis, vt antè iam diximus, vbi res naturæ lumine cognoſcibiles, ſiue alienis ſeu noſtris perſuadere cupit. Hac enim via Barnabas & Paulus ingreſſi ſunt, vt Acto. 14. legitur. Nam cum ſacerdos & populus Barnabæ & Paulo ſacrificare vellent, quod erat naturę rationi contrarium, naturali quoq; ratione ipſi contradixerunt. Viri, inquiunt, quid hæc facitis? & nos mortales ſumus ſimiles vobis homines annunciantes vobis cõuerti ab his vanis ad Deum viuum, qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis ſunt, &c. Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, benè faciens de cœlo, dans pluuias & tempora fructifera, &c. Quia ergo res naturales teſtimoniũ perhibent Deo, quemadmodum hoc loco Apoſtolus aſſerit, nõ eſt abſurdum, quin etiam eſt maximè conſentaneum, vt Theologus de diuinis quoq; differens, huiuſmodi etiam naturalium rerum teſtimonijs vtatur. Nam & Act. 17. Paulus idem probat, Deum non indigere aliquo, quod cæli & terræ ſit dominus, & det ipſe omnibus vitam & inſpirationem & omnia. Probat itẽ Deum non eſſe longè ab vnoquoq; noſtrum, quoniam in ipſo viuimus, mouemur, & ſumus. Ac propheta, Pſa. 138. oſtendit Deum cognoſcere nos & intima noſtra, quia formauit nos, & poſuit ſuper nos manum ſuam. Quod idem naturale argumentum habes & pſalm. 93. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intelligi poteſt, id quod antè ponebamus, dociles quidem, ſi infideles ſunt, ratione allici inuitariq; ad fidem, ſin verò fideles, cõfirmari: vtroſque autem in his, quæ naturalia ſunt, perſuaderi.
Act.4. Quòd ſi indociles ſunt & repugnantes, vt euincãtur, ratio quoque naturę valet. Principes enim & ſeniores videtes Petri conſtãtiam & Ioannis, cõperto q̃ homines eſsẽt ſine literis & idiotæ, admirabantur: hominẽ quoq; videntes ſtantẽ cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Cæcus quoq; ille apud

Ioan-

Ioannem Iudæos Chriſto aduerſos, naturę ratione eludit inquiens. In hoc mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos, Dominus item Mat. 12. eos, qui calumniantur, quod in ſabbato curâſſet ægrotum, naturali & ratione & exẽplo refellit. & Matt. 22. Sadducæos refutat duobus principijs poſitis. Quorum vnum erat Exodi teſtimonium illud, Ego ſum Deus Abraham, Iſaac & Iacob: quo poſito, & aduerſariorum conſenſu approbato, alterum Chriſtus è ratione naturali aſſumpſit, nempè non eſſe Deum mortuorum, ſed viuẽtium. Quo ſyllogiſmo collegit Abrahami, Iſaaci, & Iacobi animas viuere, quod Sadducęi repellentes, reſurrectionem mortuorum ex cõſequenti negabãt. Rationes itaq; naturales cõtra fidei aduerſarios multum valent. Nec ſunt arma Saulis, quæ pugilem Chriſti magis grauent, quàm iuuent, vt quidam ineptè per allegoriam argumentantur, ſed ſi allegorijs agendum eſt, ſunt potius gladius Goliad, quem cum ipſi è manibus extorſeris, ſuo illum gladio iugulas. Sed aiunt, Si credo quod traditum eſt, quid opus eſt operoſa diſputatione? Si nõ credo, nullis humanis rationibus perſuadebitur. Egregio vero dilemmate rem alioqui lucidiſſimam obſcurare volunt. Non credo: adducor, credo, confirmor. Repugno: confundor. Ratione non domina, ſed adminiſtra, ſyllogiſmo non præſidẽte, ſed ſubſeruiente. Quid multa? Nónne videmus, cum reliquorum apoſtolorum, tum verò maximè Pauli epiſtolas, & aduerſarios cõcidere, & fidei domeſticos inſtruere, non ſcripturarum modò teſtimonijs, verumetiam naturæ rationibus? Id quoniam dubium non eſt, maneat, hunc diſſerendi morem à Chriſto Domino profectum, ab Apoſtolis reperitam, à Sanctis auctoribus confirmatum, Theologis non ſolùm vtiliter, ſed etiam neceſſariò vſurpari. *Ioan. 9.* *Exod. 3.*

CAPVT VII.

IN hoc tamen diſciplinarũ genere Theologiæ profeſſoribus, & honeſto & neceſſario duo illa vitia maximè vitãda ſunt, quæ Cicero cõmemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis, incertaq; pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui D. Thomæ Scotiq; opiniones, vel indiſcuſſas amplectuntur, proq; his nõ aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamuis autem, qui nihil certò comprehendi poſſe exiſtimarũt, multa illi abſurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere ſapientẽ ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi: quæ contrà improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantẽ fugere temeritatem, quæ à ſapientia diſſidet plurimum. Sed hoc vitium effugere qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderandas adhibeat & tem-

Quæ vitanda ſint à Theologo in addiſcenda philoſophia, ac humana ſcientia.

Digitized by Google

& tempus & diligentiam, nisi ad ea etiam, quę ignorat, à doctissimis quibusque interroganda adhibeat, & curam, & modestiam. Qui verò in academijs Christiani orbis insignibus literas discunt, hi & eruditissimorum virorum frequenti disputatione instructi, & iuuenum exercitatissimorum quotidiana conflictatione vexati, vitium huiusmodi vitare facilius possunt. Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cum certa ab incertis separet, tum vanis quæstionibus declinatis vtiles & necessarias seligat, doceatque discipulos esse quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapientiusque esse, quædam nescire, quàm scire. Alterum enim est vitium, quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atq; difficiles conferunt, easdemque non necessarias. Quo in genere multos etiam è nostris peccasse video; vt eas quoque quæstiones latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, (sed in hac re prudens tamen, vt Platonis) Aristoteliśq; discipulum possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco & tẽpore tractauêre, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. Nostri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione differunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribunt, de distinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione, & remissione, de proportionibus & gradibus, deq; alijs huiusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cùm nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligẽtiæ adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæstiones referamus? Num Deus materiam possit facere sine forma, num plures angelos eiusdem speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relatione à subiecto separare, aliasq; multò vaniores, quas scribere hîc nec libet, nec decet, ne, qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes scholæ auctores æstiment. Illis igitur vitijs declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modò, vt inquit ille, iure laudabitur: verum vt id fiat, erit etiam summoperè necessarium, si Theologi perfecti pleneque sapientes esse volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, vt si adamarit captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, decaluet eam & illecebras crinium atq; ornamenta verborum cum emortuis, vngui-

vnguibus amputet. Multos tunc fœtus captiua dabit, & de Moaditide efficietur Iſraelitis.

CAPVT VIII.

QVibus rebus expoſitis, ſupereſt, vt doceamus an hic locus in Theologia firmus, an potiùs infirmus ſit. Vbi nihil nobis immorandum eſſe video, cùm naturæ argumentationes conſtet vnas certas, alteras incertas eſſe. Ac certæ quidem ſunt, quas Dialectici demonſtrationes vocant, hoc eſt, quæ ex perſpicuis exploratiſq; principijs aliquid certò euidenterque cõficiunt. Incertæ verò, quæ licet probabiles ſint, coniecturis tamen huc atque illuc trahuntur: nullam habent ſuadendi neceſſitatem. Firmum argumentum illud eſt, non longè eſt Deus ab vnoquoque noſtrum, in ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus Acto. 17. Illud item. Qui plantauit aurem non audiet? aut, qui finxit oculum non conſiderat? Pſal. 93 Atq; illud etiam. Edentes & bibentes, quæ apud illos ſunt, dignus eſt enim operarius mercede ſua. Lucæ 16. & 1. Cor. 9. Probabile argumentum hoc eſt, quo Petrus Actorum 2. vtitur: Non enim ebrij ſunt hi, cùm ſit hora diei tertia. Ita patet naturæ argumentationes, quæ in vſum Theologiæ veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam eſſe. Nam qui omnium rerum infinitam volunt eſſe quæſtionem, & nullo loco veritatem fixam conſtantemq; perſiſtere, ij & in naturam ipſam & in Deum impij ſunt. Sapienter ſiquidem Apoſtolus, cùm rationes à natura profectas manifeſtas eſſe dixiſſet, tum demum ad Deum eas auctorem reuocauit. Quod notum eſt Dei, inquit, manifeſtum eſt illis. Deus enim illis manifeſtauit. Num per angelos? Num per prophetas? Num per apoſtolos? Minimè id quidem. Sed inuiſibilia Dei, ait, à creatura mundi per eas, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Conſpicuæ igitur & certæ ſunt quandoque naturæ rationes. Vani enimq; ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, neq; operibus attẽdentes cognouerũt, quis eſſet artifex. A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit creator horum videri. Euidentes itaq; ſunt atq; adeò firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo ſpeculatiuæ diſciplinæ, quæ ex huiuſmodi argumentationibus conflantur & efficiuntur, errores ſunt inaneſq; fallaciæ. Quod Lutherus nõ ſtultè modò, verùm impiè etiam aſſeruit. Quod enim humana ſcientia atq; ſapientia omnis à Deo ſit, non ſolùm illo Apoſtoli teſtimonio, quod modo poſuimus, oſtenditur, ſed alijs etiam, quæ a Clemente Alexandrino referuntur. Vnum eſt illud, Omnis ſapientia à Domino Deo, eſt

Rom. 1.

Sap. 13.

Eccle. 1.

Exod. 13.

& tempus & diligentiam, nisi ad ea etiam, quę ignorat, à doctissimis quibusque interroganda adhibeat, & curam, & modestiam. Qui verò in academijs Christiani orbis insignibus literas discunt, hi & eruditissimorum virorum frequenti disputatione instructi, & iuuenum exercitatissimorum quotidiana conflictatione vexati, vitium huiusmodi vitare facilius possunt. Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cum certa ab incertis separet, tum vanis quæstionibus declinatis vtiles & necessarias seligat, doceatque discipulos esse quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, sapientiusque esse, quædam nescire, quàm scire. Alterum enim est vitium, quod quidam nimis magnum studium multamque operam in res obscuras atq; difficiles conferunt, easdemque non necessarias. Quo in genere multos etiam è nostris peccasse video; vt eas quoque quæstiones latissimè persequerentur, quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, (sed in hac re prudens tamen, vt Platonis) Aristoteliscq; discipulum possis agnoscere. Qui nec quicquam nisi opportunis & loco & tẽpore tractauêre, nec quæstiones vllas persecuti sunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. Nostri autem Theologi, importunis vel locis, longa de his oratione differunt, quæ nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum Analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribunt, de distinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intensione, & remissione, de proportionibus & gradibus, deq; alijs huiusmodi sexcentis, quæ ego etiam, cùm nec essem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligẽtiæ adhibuissem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, si ipsi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæstiones referamus? Num Deus materiam possit facere sine forma, num plures angelos eiusdem speciei condere, num continuum in omnes suas partes diuidere, num relatione à subiecto separare, aliasq; multò vaniores, quas scribere hîc nec libet, nec decet, ne, qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorundam ingenio omnes scholæ auctores æstiment. Illis igitur vitijs declinatis, quod in rebus naturalibus & cognitione dignis operæ curæque ponetur, id non modò, vt inquit ille, iure laudabitur: verùm vt id fiat, erit etiam summoperè necessarium, si Theologi perfecti pleneque sapientes esse volumus. Prudenter enim Hieronymus Pammachium admonet, vt si adamarit captiuam mulierem, id est, sapientiam secularem, decaluet eam & illecebras crinium atq; ornamenta verborum cum emortuis, vngui-

Digitized by Google

vnguibus amputet. Multos tunc fœtus captiua dabit, & de Moeditide efficietur Israelitis.

CAPVT VIII.

QVibus rebus expositis, superest, vt doceamus an hic locus in Theologia firmus, an potiùs infirmus sit. Vbi nihil nobis immorandum esse video, cùm naturæ argumentationes constet vnas certas, alteras incertas esse. Ac certæ quidem sunt, quas Dialectici demonstrationes vocant, hoc est, quæ ex perspicuis exploratisq; principijs aliquid certò euidenterque cõficiunt. Incertæ verò, quæ licet probabiles sint, coniecturis tamen huc atque illuc trahuntur: nullam habent suadendi necessitatem. Firmum argumentum illud est, non longè est Deus ab vnoquoque nostrum, in ipso enim viuimus, mouemur, & sumus Acto. 17. Illud item. Qui plantauit aurem non audiet? aut, qui finxit oculum non considerat? Psal. 93 Atq; illud etiam. Edentes & bibentes, quæ apud illos sunt, dignus est enim operarius mercede sua. Lucæ 16. & 1. Cor. 9. Probabile argumentum hoc est, quo Petrus Actorum 2. vtitur: Non enim ebrij sunt hi, cùm sit hora diei tertia. Ita patet naturæ argumentationes, quæ in vsum Theologiæ veniunt, interdum infirmas, firmas nonnunquam esse. Nam qui omnium rerum infinitam volunt esse quæstionem, & nullo loco veritatem fixam constantemq; persistere, ij & in naturam ipsam & in Deum impij sunt. Sapienter siquidem Apostolus, cùm rationes à natura profectas manifestas esse dixisset, tum demum ad Deum eas auctorem reuocauit. Quod notum est Dei, inquit, manifestum est illis. Deus enim illis mãnifestauit. Num per angelos? Num per prophetas? Num per apostolos? Minimè id quidem. Sed inuisibilia Dei, ait, à creatura mundi per eas, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Conspicuæ igitur & certæ sunt quandoque naturæ rationes. Vani enimq; sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, neq; operibus attẽdentes cognouerũt, quis esset artifex. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Euidentes itaq; sunt atq; adeò firmæ naturales quædam argumentationes. Non ergo speculatiuæ disciplinæ, quæ ex huiusmodi argumentationibus constantur & efficiuntur, errores sunt inanesq; fallaciæ. Quod Lutherus nõ stultè modò, verùm impiè etiam asseruit. Quod enim humana scientia atq; sapientia omnis à Deo sit, non solùm illo Apostoli testimonio, quod modo posuimus, ostenditur, sed aliis etiam, quæ a Clemente Alexandrino referuntur. Vnum est illud, Omnis sapientia à Domino Deo, est

Rom. 1.

Sap. 13.

Eccle. 1.

Exod. 13.

Deo eſt. Alterum illud, Vocaui ex nomine Beſeleel, & impleui eum ſapientia & intelligentia ad excogitandum quicquid fabre fieri poteſt, &c. Fabrilis igitur ars, atque omnis proinde humana diſciplina ad Deum tanquam ad fontem, & primum ſapientiæ cuiuſque principium referenda eſt. Ex quo & multis alijs intelligi debet, qui philoſophiam errorem eſſe inanemque fallaciam, eos non ſolùm ſtultitiæ, ſed etiam impietatis eſſe damnãdos. Deus quippè veritas eſt, & ab eo error eſt nullus. Qua ex re facilè etiam intelligitur, cùm Philoſophiæ rationes à diuina veritate ſint ſumptæ atque petitæ, qui illas reijciunt, hos Dei veritati, qua illæ ſubſiſtunt, refragari. Nec quod tali fundamento nititur, imbecillum eſſe aut infirmum poteſt. Quocirca fruſtrà homines vani conabuntur philoſophiæ, naturæq; rationes euertere. Vtrunq; enim lumen & naturæ & fidei, quorum altero naturalia, altero ſupernaturalia videre dicimur, à Deo eſt. Illa enim, Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem: & ſignatũ eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine, ad naturalem etiam mẽtis illuſtrationem referuntur. Ita non minus à Deo falleremur, errantes in naturæ lumine, quam ſi per fidei lumen erraremus. Luminis igitur naturalis ducatum, inueſtigationem, argumenta repellere, non modò ſtultum eſt, quod Auguſt. 4. de Trin. docet, verùm etiam impium, quod nos hoc loco abundè docuimus. Qui quidem locus concludi iam poterat, niſi prius argumentis illis reſpondendum eſſet, quæ hæretici contra poſuerũt: Prima igitur videamus, deinceps ordine reliqua.

Ioan. 1.

Pſal. 4.

Cap. 6.

CAPVT IX.

PRincipiò itaque veterum nobis auctoritatem opponunt. Quod dum faciunt, veteribus ſunt iniurij. Quid enim eſt aliud humanas ſcientias omnes à patribus cõdemnari quã eos fuiſſe non modo imperitos, verum etiam alienos ab humanitate? Nam, quoniam homo rationis eſt particeps, conſequentia cernit, principia & cauſas rerum videt, earumque progreſſus, & quaſi anteceſſiones inquirit, ſimilitudines comparat, & rebus viſibilibus adiungit atq; annectit inuiſibiles. Qua mentis inquiſitione inueſtigationeque efficiuntur naturales in homine diſciplinæ, quarum ſtudium, qui vituperat, haud ſanè intelligo, quidnam ſit, quod laudandum putet. Quia verò longum eſſet alia loca ex eiſdem ipſis patribus adſcribere, in quibus humanæ doctrinæ commendantur, non libet niſi vnum ſolum ex Auguſtino referre, in illo etiam ipſo libro contra Felicem Manichæum cuius teſtimonium nobis illi, vel maxime obijciũt. Auguſtinus igitur, quamuis

Digitized by Google

quamuis eos hæreticos reprehendisset, qui auderent auctoritatem ecclesiæ rationis pollicitatione superare, naturales tamen rationes suo loco & gradu commendat, inquiens: Fidei imperator clementissimus & per conuentus celeberrimos populorum atq; gentium sedesq; ipsas Apostolorum, arce auctoritatis muniuit ecclesiam, & per pauciores piè doctos copiosissimis apparatibus etiam inuictissimæ rationis armauit. Verùm illa rectissima disciplina est, in arcem fidei recipi infirmos, vt pro eis iã in tuto positis fortissima ratione pugnetur. Ex quo loco quid Augustino placeat, lectores vident. Cum enim apud illum ratio cũ auctoritate confertur, iacet quidem rationis species, valet auctoritas. Sed nusquam ille tamen has duas argumentandi virtutes ita seiungit, quasi possit quisquam, qui non idem simul & ratione & auctoritate nitatur, esse theologus. Indoctum quippè armat fide, doctum etiam ratione. Non igitur humanas disciplinas naturalesúe earum ratiocinationes damnant doctissimi viri, sed illos, qui cùm in vnitate catholica non sint, & Christiano tamen nomine glorientur, audent imperitos quasi ratione traducere: quia iacere se abiectissimè sentiunt, si eorum cum auctoritate catholica authoritas conferatur, vt ab Augustino ad Dioscorum scriptum est. illos etiam damnant, qui Philosophiam Euangelijs præferunt, quibus Auerrois Paulus est, Alexander Aphrodiseus Petrus, Aristoteles Christus, Plato non diuinus, sed Deus Cuiusmodi nos ipsi præsertim in Italia vidimus multos, qui scriptura sacra neglecta, ad horum Philosophorum doctrinas tanquam ad Syrenum scopulos adhærebant, postque galeros etiam & insulas, non prophetas, non Apostolos, non Euangelistas, sed Ciceriones, Platones, Aristoteles, personabãt. Eos quoque sacerdotes patres nostri reprehendunt, qui plus nimio philosophorũ libris indulgent. Noluerunt enim illi, quos occupationibus & grauissimis maximè necessarijs oportebat esse districtos, eos philosophiæ studijs præpediri. Basilius certè ac Gregorius tredecim annis, vt literis sacris totos se dederent, sapientiæ secularis libris omnibus valedixerunt. Testatur etiam de se in epistola ad Gala. Hieronymus, annis quindecim nullũ sapientium Gentilium librum ne in manus quidem ascendisse. Clemens porrò Alexandrinus, huiusmodi viris, qui in ecclesia doctores perfecti & absoluti esse debent, Philosophiæ studia, causa solùm relaxandi animi, in otio permittit, & quoniam ancillas, vt vocarent ad arcem, sapiẽtia misit, admonuêre patres disciplinas, quas vocant, liberales, Theologiæ subseruire oportere, nõ dominari. Curaturũ itaq; illarũ studiosum, ne ancillarũ amatorijs delectatus, dominã, hoc est, veram sapientiã negligat. Quinetiã curaturũ, vt si Agar Aegyptia A-

Lib. 10. hist. sue. cap. 9. Ruffinus.

Lib. 6. Strom.

Pron. 9.

Digitized by Google

Clemens 1. Stroma. Gene. 16. & 21. Hier. ser. mo in prophetis inculta aliquando nõ placuit.

ptia Abrahami cõplexibus insoleſcit, eijciatur foras atque exu-let, nec ſinatur, aut Ismael Isaaci ſimplicitatem irridere, aut Agar Saræ bonitatem contemnere. Affligat ancillam domina & corrigat, habeat in manibus, vtatur ea vt libitum fuerit. Sic enim modeſta, erit vtilis: quæ, cùm ei præter modum indulgetur, eſt etiam pernicioſa. Fugax eſt enim vita noſtra, & quod plus temporis ſtudijs humanis impartimur, id diuinis adimamus neceſſe eſſe, quibus nos Chriſti religio conſecrauit. Qui doctrinis item liberalibus nimium vacant, ij ferè errores imbibunt, qui vix elui poſſunt. Qua de re lege quoq; cautum eſt in concilio Lateranenſi ſub Leone decimo, ſeſſione decima. Eſt etiam lex apud noſtros ſanctiſſima, quæ in huiuſmodi diſciplinis ſolùm adoleſcentes, neq; omnes, ſed ingenioſos exercet. Grandioribus autem natu ingenioque tardiore ſtudia hæc interdicit. Quòd ſi legem perrumpunt quidem, aut in philoſophia & dialectica plus temporis & curæ ſumunt, quàm æquum eſt, non propter iſtorum vitium aut Philoſophia ſpeculatiua, aut ſcholaſtica Theologia, quæ illam in vſum ſuum vindicat, contumeliosè vexanda. Nam ne illa quidem nos fugiunt, quæ vulgi etiam ſermone teruntur, Nequid nimis, Modus omnibus in rebus eſt optimus, & quod verſibus perſecutus eſt Horatius. Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines: cæteraque grauiſſimè. Notum enim lectoribus carmen. Vtrumque itaque vitium reprehendimus, & eorum, qui Ariſtotelis Platonisue libros diu noctuque verſant, & eorum, ac multo etiam magis, qui cùm omni rerum naturalium cognitione vacui ſint, vbi primoribus, quod aiunt, labris ſacras literas deguſtarint, tum ſe Theologos abſolutiſſimos profitentur, tum Philoſophiam quaſi reb. Theologicis tractandis ineptam negligunt. Sed ad ſanctorum teſtimonia ſatis dixiſſe videmur.

E ſacris verò literis eccleſiaſtis primum teſtimonium obijcitur. Cuius tamen veram germanamque intelligentiam facilè aſſequemur, ſi libri totius quaſi ſcopum & mentem teneamus. Salomonis autem eo libro præcipuum inſtitutum eſt, declarare, quiſnam ſit hominibus ille finis, gratia cuius ſit conditus, hoc eſt, quonam loco humana felicitas ſita ſit. Nam cætera, quæ Eccleſiaſtes ea concione differit, huc demum pertinẽt & reuoluuntur omnia. Ponit igitur à principio ſtatim generale pronunciatum illud, Vanitas vanitatum, & omnia vanitas, quo ſignificat, nulla huius ſeculi bona ea eſſe, quæ finem homini ſuum exhibere poſſint, veramque illi præſtare felicitatem. Hoc enim ſenſu res omnes vanas ſapiens vocat. Nec abſurdè id quidem. Vanum namque id definiri ſolet, quod fine caret, ſeu ad

2. Phyſi. Ariſt.

finem

finem, qui quæritur, otioſum eſt, Iure itaq; res illæ vanæ vocantur, in quibus quietem homo ſi quærat, non inueniat: felicitatem ſi expectet, fruſtra expectet: finem ſuum ſi perſequi ac tenere cupiat, vanus fiat, themate igitur in hunc ſenſum ab initio concionis poſito, quo vniuerſa huius mundi bona Salomon complexus eſt, tum deinde ſingillatim omnia perſequitur, oſtenditq; non ſapientia, non opibus, non diuitijs, non voluptate, hominis beatitudinem eſſe locandam. Monſtrat autem primo capite per humanas diſciplinas hominem non beari. Id quàm aptè & diuinè probet, non eſt huius loci exponere. Tantum ſunt lectores admonendi vt ne Ariſtotelis vario verſentur errore, qui in contemplatione rerum ſupremarum ſummum hominis bonum collocauit. Qui ſi loqueretur de mentibus corpore ſolutis & vitæ futuræ felicitatem quæreret, nobis, id eſt, Diui Thomæ familiæ aliquid profectò diceret. Sed cùm de immortale animi, tum hoc, tum illud, nec idem dicat ſemper, quidque potiſſimum ſentiat, difficile ſit intellegere, de altera profectò vita, quam vel non habebat exploratam, vel penitus ignorabat, ecquid dicturus erat homo, aut impius, aut certè varius & anceps, ſenſuumq; præſidio deſtitutus, quibus ille adminiſtris in iudicio rerum omnium vtebatur? De felicitate igitur præſentis vitæ loquitur. Hinc enim in Ethicis & Politicis opes, diuitias, amicos, ſalutẽ, cæteraq; huiuſmodi caduca etiam & temporaria bona, quaſi felicitatis adiumenta requirit. Et in lib. de bona for. ſine exterioribus bonis, quorum fortuna, vt ait, eſt domina, negat aliquem felicem eſſe. Quam obrem de iudicio Ariſtotelis dubitari non poteſt, recte ne autem dixerit an ſecus, de eo fortaſſe dubitari poteſt. Verum qui eccleſiaſtis hoc primum caput intellexerit, is iam ſine dubio poterit Ariſtotelis errorem facilè deprehendere. Nam cuiuſmodi felicitatem habebit ſuperna illa ac ſupercæleſtia contemplando animus tanta mole corporis non onuſtus, ſed obtus?* Cogitationes, inquit ſapiens, mortalium timidæ, & incertę prouidentiæ noſtræ. Corpus enim, quod corumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Et, difficilè æſtimamus quæ in terra ſunt, & quæ in proſpectu ſunt inuenimus cum labore: quæ in cœlis ſunt autem quis inueſtigabit?* Eccleſiaſtes quoque primo, Cunctæ, ait, res difficiles: non poteſt eas homo explicare ſermone. Miranda ſanè, & digna Salomone ſententia, quæ declarat id, quod Ariſtoteles quoq; ipſe ſeuerè atq; prudenter dixit, mentis noſtræ aciem, non aliter ad ea quæ manifeſtiſſima ſunt caligar,

10. Eth. li. Hieron. in c. Eccl. 10. Lege, inquit, Plat. Ariſto. reuolue verſutias, Zenonem & Carneadẽ diligentiùs intuere, & probabis verũ eſſe, quod dicũt Labor ſtultorum afflliget eos veritatem illi quidẽ omni ſtudio quæſierunt: ſed quia nõ hãburerũt ducẽ & præuiã itineris & hic mens ſeiurati ſint ſe comprehẽdere poſſe ſapientiam, ad ciuitatẽ minimè peruenerũt. De qua in Pſ. dicitur: Domine, in ciuitate tua imaginem ipſorũ

diſſipabis. Omnes enim vmbras diuerſas imagines atq; perſonas, quas ſibi in va-

rijs dogma tib. induerũt in vrbe ſua Dominus diſſipabit.

*Sap. 9.

*Eccle. 7.

*Alta profunditas, quis inueniet eam? Luſtraui vniuerſa animo meo vt quærerem ſapiẽtiam &c. & poſt. vi rũ ac mille, &c.

8. *Appoſui cor meum vt ſcirem, &c. & poſt. Et intellexi quod omnium &c. Eccl. 1.*

Qui addit ſcientiam, addit & laborem Eccl. 1.

Non ſatiatur oculus viſu, nec auris auditu impletur. & 7. dixi ſapiens eſſe ar & ipſa

gare, quam noctuæ oculos ad fulgorem ſolis. Quo magis Ariſtotelis conſilium nonnulli, ac recte illi quidem, admirantur, quod cùm non ignoret, quàm infirmæ eſſent ingenij noſtri vires, memoria anguſta, fluxa, infidelis: acumen retuſum, impeditum, debile: ſegnis diligentia & tarda: in eo conſtituerit felicitatem, quod adeò in hac vita tenue eſt & exiguum, adeò obſcurum & imperfectum, adeò infirmum & inſtabile, adeò non per ſe idoneum ad beandum, adeò denique paucorum hominum, vt nihil propemodum habere videatur ex his, quæ veræ felicitatis definitio continet, Qualis enim felicitas eſt? quæ frequentiſſimè intercipitur & rebus abiectiſſimis cedit? Quæ non eſt commune bonum humani generis, ſed quod pauciſſimi conſequi ac tenere poſſint? Ad quam ſi omnes homines, vt par eſt, ad finem ſuum conarẽtur, reſpub. omnis interiret! Quæ aucta hominis requiem non augeat, ſed laborem? Quæ hominis deſiderium non ſatiet, ſed excitet? Humana quippè mens, quandiu hic viuitur, rerum cognitione torqueri poteſt, ſatiari non poteſt. Maneat igitur vitæ huius fœlicitatem, in primæ Philoſophiæ vſu, hoc eſt, in rerum immaterialium contemplatione non conſiſtere, vt quam morbus tollere valeat, dolor intercidere, inopia interturbare. Nam ſi ad hanc Ariſtotelicam felicitatem neceſſarius eſt, aliorum etiam bonorum quaſi concentus, talem nobis felicem Ariſtoteles fingit, qualis, vt arbitror, nemo vnquam erit: & vt confirmare poſſum, nemo certè fuit. Quid, quòd, vt idem Ariſtoteles in libro de bona fortuna tradit, vbi plurimus intellectus, ibi minima fortuna, vbi autem plurima fortuna, ibi minimus intellectus: eccleſiaſtis cap. 9. Vidi, ait, nec ſapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiã, ſed eſſe tempus caſumq; in omnibus. Qua igitur ratione fortunæ bona ad felicitatem neceſſaria eſſe dicemus, quæ caſui ſubiecta inſipienti, quàm ſapienti magis obueniunt? Quantò ſapientius Salomon hominis finem, qualis in hac mortali vita quæri poteſt, in Dei timore & amore conſtituit. Deum time, inquit, & mandata eius ſerua, hoc eſt omnis homo. Atque ſententiæ huic reliqua omnis diuina ſcriptura conſentit. Beatus vir, ait, qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis. &, Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs eius. Et, Beati immaculati in via, &c. Et apud Matthæum dominus, Beati, inquit, qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Et, Beati mundo corde, Nimirum in præſenti ſeculo, aut hæc beatitudo eſt, aut nulla omninò eſt. Per hanc enim veram & perfectam felicitatẽ aſſequimur, per hanc etiam ſummè beato, hoc eſt, Deo maximè appro-

Impius receſſit à me. Eccl 12. Pſal. 3. Pſal. 121. Pſal. 118. Mat. 5.

appropinquamus. Quemadmodum autem quò quidque est maximè calido propinquius ac similius, eò calidius est: ita quò quis Deo est in hac vita proximior ac similior, eò beatior ac felicior erit. Paulus etiam apostolus, quod non modo D. Thomas dixit, dilectionem Dei in hac vita cognitione scientiæq; præstare. In dilectione itaque Dei huius vitæ felicitas sita est, non in cognitione. Nec si rerum terrestrium atque cœlestium cognitio, quam naturales in homine disciplinæ pariunt, nemi nem facere felicem potest, statim est à Salomone damnata. Sed studium humanæ scientiæ, occupationem vocat pessimam, quod molestissima sit. Malum enim in scripturis interdum non pro culpa, sed pro pœna vsurpatur. Idem quoque studium vanitatem nuncupat, quod nec homini finem suum præstat, & ad veram felicitatem consequendam otiosum est. Hoc verò testimonio si aduersum liberales scientias abutimur, vituperemus simul opes, diuitias, regna, artes, omnia denique, quæ sub sole fiunt. Nam eadem de his quoque Sapiens dixit, illud quoniam stultissimum est, fateamur omnino ex verbis ecclesiasticis nihil contra disciplinas humanas confici posse.

1. Cor. 13.
2. 2. q. 3. e. 1. Nam Caieta ait dilectionẽ Dei naturalem virtutem non esse, ad sanctitatem. Esa. 45. Amos. 3.

Multò verò minus ex prouerbijs conficitur, nam verba illa planè de cæca voluptate intelliguntur. Quam apud Ciceronem Plato escam malorũ appellat, quod ea videlicet homines capiantur, vt hamo pisces. Non est Philosophia meretrix illa vaga & garrula, curiosa impatiens, procax, blanda, adultrix, præparata ad decipiendas animas, sed, quid tale est, est illa Thamar, quæ causa prolis fecit in triuio, ad quam studiosus & fidelis Iudas declinauit, indeq; genuit Phares & Zaram, qui in Euangelijs memorantur. Non sunt Musæ Sirenes, vt est apud Pythagoram. Castæ sunt, non meretrices: veraces sunt, non fallaces. Qui Sirenum cantibus delectantur, hi sunt in vitio: qui Musas amant, in vitio non sunt. In epistola autem ad Colosse. eodem Clemente auctore, non reprehendit apostolus philosophiam veram, hoc est, quæ de naturæ rebus verè sentit, sed Epicuream, quæ videlicet tollit prouidentiam, & in Deorum numerum refert voluptatem, & præter res corporeas nihil esse credit. Huiusmodi ergo aliasque similes Philosophorum doctrinas condemnat Paulus, quæ ab ipsis auctoribus Philosophi nomine venditantur, cùm nihil re vera minus sint, sed ignorantium hominum traditiones, quemadmodum eas vocat apostolus. Vera autem & naturalis philosophia non hominum traditione; sed Dei reuelatione habita est, vt suprà eiusdem etiam apostoli testimonio ostendimus. Cum verò eodem ipso cap. scriptum sit. Hoc autẽ dico, vt nemo vos decipiat in sublimitate ser-

1. Strom. Clement. In Cato. Mitio. Prou. 5. & 7.
1. & 6. lib. Strom.
Colos. 2.

monis,mirum eſt,cur Lutherus,Philippus,& alij.quos ; quoniam adhuc in Catholicis habentur , nolo hic nominatim cum hæreticis lacerare, eloquentiam & omnem ſublimem dicendi caracterem non reprehenderint. Abſurdum eſt n. vt quibus verborum diſciplinæ placent,his rerum cognitio diſpliceat,Sed periculoſa curioſitas,nam hoc dicit quidam, & nimia in definiendis rebus obſcuris audacia, è Philoſophiæ ſtudio ſunt nobis natæ.Atq; idem excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecans adijcit, ſe non in totum Philoſophiam damnandam putare. Hoc autem calumniandi genus , quale ſit & cuius hominis, quis non videt ? Certè non aperti, non ſimplicis eſt, non ingenui,non iuſti, non viri boni:ſed verſuti potius,obſcuri,aſtuti,fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri. Non naſcuntur,mihi crede,è ſtudio Philoſophiæ vitia,ſed ex errore & ignorantia naſcuntur. Quid enim Philoſophiæ magis contrarium eſſe poteſt, quàm aut vana periculoſaque ſectari, aut quod non ſatis exploratum ſit & cognitum , id ſine vlla dubitatione definire? Quid verò ſibi vult oratio illa ſe non in totum philoſophiam damnandam putare ? Quam igitur partem philoſophiæ damnat? An,vt Lutherus,eam, quæ contemplatur & cernit? Explicet atq; excutiat intelligentiam ſuam , vt videat quæ ſit in ea ſpecies, forma,& notio philoſophiæ.Nos enim nõ more vulgi doctrinam Stoicam,aut Platonicam,aut Pythagoricam,aut Ariſtotelicam,Philoſophiam appellamus : ſed , vt homines definiẽdi periti,ſi interpretari volumus,ſtudium ſapientiæ,ſi rem ipſam quærimus, rerum humanarum ac diuinarum, terreſtrium atq; cœleſtium ſcientiam. Quam non dico in totũ, ſed ne in partem quidem damnare, vel inſignis ſtultitiæ eſt, vel malitiæ manifeſtæ.Auguſt.porrò lib.1.de mori.eccle. cath.c.21. curioſam naturæ inquiſitionem & nimium quendam amorem terrenæ ſapientiæ cauendum intelligit, non veram philoſophiam,quæ eſt amor ſapientiæ moderatus.

Iam verò quod ex priore ad corint.epiſt.opponitur , nihil illud mouere poteſt. Nam quod ait , Perdam ſapientiam ſapientum,id perinde eſt ac ſi dixiſſet , ſapientiam ſapientium obſcurabo. Quomodo? Nempè illuſtrando mundum maiori doctrinæ lumine, ad quam doctrina philoſophorum omnis, nulla eſſe videatur. Sicut etiam ſol fulgore ſuo ſtellarum lucernarumq; lucem dicitur perdidiſſe . Prudentiam autem prudentium Deus reprobauit, quia non elegit, ſed quæ ſtulta ſunt mundi,vt confunderet ſapientes. In quem ſenſum fortes & potẽtes reprobaſſe dicitur,quia infirmos & ignobiles elegit apoſtolos,vt Dei virtus magis in Euangelij prædicatione clareret.Quã-

Id ſentit Hie. in Eſ. cap.29.

quam

quam Clemens 1.lib.& 5.Strom. docet,non esse hic fortè sermonem de verè sapientibus & prudentibus, sed de his, qui sibi sapientes & prudentes viderentur.Sicut non vocatur Euangelium stultitia.quòd stultitia sit, sed quod ita huius mundi sapientibus visa sit Nam illud.scientia inflat,facillimum intellectu est.Non enim magis scientiam hic damnat apostolus,quàm opes,regna pulchritudinem,vires,abstinentiam, virginitatemque damnaret is,qui hæc omnia inflare testaretur, Clemens verò Alexandrinus 2. Stro. li. de illis hoc exponit, qui se sapientes existimant,cùm tamen superbi sint,nihil re vera scientes,sed languētes circa quæstiones. Quæ intelligentia ex eo probabilior efficitur, quod statim Apostolus subdit, * Si quis autem se existimat scire aliquid,nondum cognouit,quemadmodum oporteat eum scire. Non itaque vera scientia inflat, sed quæ videtur esse, nec est tamen,ea inflat. At 7. Stro. lib.nouè exponit,Inflare,pro eo, quod est, facere vt magnificè sentiant, qui eam habuerint. Refert verò in hoc illud Ecclesiastici 4. capite. Ἡ σοφία υἱοὺς ἑαυτῆς ἀνύψωσε, id est, sapientia filios suos inflauit, sic enim vertit interptes.Quod alij exaltauit,Hieronymus verò,vitam inspirauit. Verbum autem ἀνυψόω, eleuare & tollere est. At verò illi testimonio ex priori ad Timo.cap.6.D.Hieron.in commentarijs super epistolam ad Titum 1.cap.respondet in hæc verba: Quæritur quare ad id, quod Apostolus ait, Secundum fidem electorum Dei & cognitionem veritatis iunxerit, quæ iuxta pietatem est; vtrumnam sit aliqua veritas, quæ non in pietate sit posita, & nunc ad distinctionem illius inferatur cognitio veritatis, quæ iuxta pietatem est. Est planè veritas, quæ non habet pietatem. Si quis Grammaticam artem nouerit,vel Dialecticam; vt rationem rectè loquendi habeat,& inter falsa & vera dijudicet.Geometria quoque & Arithmetica & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa pietatis. Scientia pietatis est nosse legem, intelligere prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare. Absque pietate verò notitia veritatis delectat ad præsens: sed æternitatem non habet præmiorum. Hactenus Hieronymus. Sanos ergò sermones vocat Apostolus eos, qui salutem animæ præstant: pios verò, qui pios & religiosos homines faciunt. Hæc humana scientia non exhibet: sed non proinde est Theologo inutilis. At Apostoli non fuerunt humanis literis eruditi. Fateor: Christus non docuit eos Geometriam, Astrologiam,Physicam.Et hoc item fateor:spiritus Sanctus docuit eos omnem veritatem, nec Philosophiam, Arithmeticā, aut Geographiam docuit. Verum est & id quidem. Christus nobis & Apostoli non dialecticā artē, sed nudam sententiā,quæ de

Quintradit ibi non de quibusque prophetic̄ esse sermonem,sed de sapientib. & magistris Iudæorum,quos in aduentu Christi Dei iudicio excæcatos cōstat. Peribit, ait sapientia à sapientib. eius, et intellectus prudentū eius abscōditur.

*1.Tim.6.

Socra.l.1. his.ecc. c.8

fide bonis operibus cuſtoditur, tradiderunt. Non repugno. Non igitur ſunt diſciplinæ iſtæ Chriſtiano doctori vtiles. Id verò eſt, quod ego conſtantiſſimè pernego. Apoſtolis ſiquidem, vt ait Clemens, Spiritus ſanctus omnia plenè ſuggerebat, quæ erāt & ad ſcripturam ſacram intelligendum, & ad docendum cuiuſuis generis homines neceſſaria. Nos autem, qui Spiritus hoc peculiare donum non habemus, ſi humanarum ſimus literarum rudes & ignari, nec diuinas percipere ſanè poſſumus, nec perfecti eſſe in eccleſia doctores. Chriſtus etiam & Apoſtoli non docuerunt nos humanas diſciplinas, vt fides noſtra non eſſet in ſapientia hominum, ſed in virtute Dei: docere etiam nihil voluerunt, niſi quod eſſet ad ſalutem neceſſarium. Alioqui, ſi exēplum placet, ignoremus Grammaticam, quoniam Apoſtoli Grammatici non fuere. Simus barbari, quia non fuēre eloquentes Apoſtoli. Nihil conſultò ac cogitatò meditatum & præparatum inferamus, quod Apoſtoli hæreticis, Philoſophis, Tyrannisq; euincendis repente atque ex tempore ſapientiſſimè loquebantur. Quomodo autem docti ſunt omnem veritatem, Auguſtinus in Ioannem declarauit. Sunt autem ſine dubio humanæ quædam veritates, quas tametſi Apoſtoli non ſunt edocti, nos tamen vtiliter addiſcimus.

1. Strom.

Quòd enim diſciplinis humanis ſubiecta ſit veritas, quam tractent & in qua verſentur, adeò eſt manifeſtum, vt ſtultum ſit & me probare velle, & alios negare. Quo verò tempore, quo loco, quo cum hominum genere diſciplinis humanis Theologo ſit vtendum, nam & hoc in argumento quæritur, alio libro ſumus fuſè ac diligenter explicaturi. Itaque nunc res eas prætermittemus: quarum ratio & maior eſt, & in aliud tempus differenda.

Tantùm ergo poſtremum illud argumentum reſtat, cui reſpondere debeamus. Id quod argutè Clemens Alexandrinus 1. Stromatum libro facit, inquiens: Non per ablationem Philoſophiæ perimitur veritas, ſed ad eam cooperatrix & adiutrix inuenitur: ſicut primus & ſecundus gradus ei, qui aſcendit in cœnaculum, & Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. Nam & viſus & auditus confert ad veritatem, mens autem eſt, quæ eam appoſitè & naturaliter cognoſcit. Perſpicuitas etiam opem fert ad tradendum veritatem: & Dialectica, ne proſternamur ab hæreſibus. Et eſt quidem per ſe perfecta ſeruatoris doctrina & nullius indiga, cum ſit Dei virtus & ſapientia. Accedens autem philoſophia non veritatem facit potentiorem ſed debilem aduerſus eam efficit ſophiſticam argumentationem: & propulſans doloſas aduerſus veritatem inſidias, vineæ & ſepes & vallū. Et quæ eſt quidem ex fide veritas, tanquam panis neceſſaria eſt ad vi-

ad viuendum. Quæ autem præcedit disciplina, est obsonio simi- *Sorores* lis & bellarijs Desinente cœna suauis est placentula, vt ait Pin- *ria Vir-* darus Thebanus. Hactenus Clemens. Hactenus etiam nos de o- *gilius.* ctauo loco diximus. Ac si quæ sunt forte reliqua, ea in nouo, *cap. 16.* qui statim sequitur, differentur.

Noni Libri finis.

DE PHILOSOPHO, RVM, NATVRAM DVCEM SEQVENTIVM, AVCTORITATE, QVAE NONO LOCO POSITA EST,

LIBER DECIMVS.

CAPVT I.

QVemadmodum argumenta Theologo ducerentur à Philosophia atque ab omni omnino ratione naturæ, satis explicatum arbitror loco superiore. Sequitur, vt cæteras persequar, quæ pertinent ad Philosophorum & historiæ humanæ auctoritatem. Hi namque soli duo restant ex locis, qui sunt in initio propositi: de quibus dicere aggrediar, si pauca prius de instituto ac iudicio meo dixero. Quamuis enim libri nostri non modò in scholastica pugna & concertatione versentur, sed multa etiam contineant ijs vtilissima, qui interiores scrutantur & reconditas literas, tamen interdum vereor, ne quibusdam bonis viris scholæ nomen sit inuisum, miranturque in ea illustranda tantum me operæ & temporis ponere. Ego autem quamdiu res scholastica per eos gerebatur, qui iuuentutem ad scholæ Theologiam incitare sunt soliti, meas curas cogitationesque omnes in id conferebam, vt me quamuis via & ratione à scholasticis conflictationibus liberarem. Non enim existimabam, meam operam scholæ theologis quoquo modo necessariam. Cum autem Academia viros illos summos amiserit, & quidam ex reliquis, qui huius rei tuendæ socij esse deberent, studia hæc vel tanquam otiosa contentiosaq; dimiserint vel certè, vt laboriosa & molesta declinauerint. Lutherani verò

quasi noxia quoque reprehenderint, indignum iudicaui illi me otio dare, quod multis ante mihi magnisque delectis optarem. Itaque in his studijs ab initio versatus ætatis, existimaui honestissimè me Christianæ reip. inferiute posse, si tanquam in schola meum, vel reipugnantem continerem. Cui cum multum a solescens, discendi causa, temporis tribuissem, postea quam Theologiam publicè profiteri cœpi, neque ipsum discipulis tradidi, tempus fere totum consumebatur in docendo, scribendi otium non erat. Sustinebam enim magnum onus, non discipulos modo quotidianis & lectionibus & disputationibus instituendi, verum etiam de multis & verbo & scripto respondendi. Accedebant etiam non infrequentes ad populum conciones, quibus me vel necessitas adiudicabat, vel voluntas. Plures autem res præsertim magnas eodem simul tempore non modo agere, sed ne cogitare quidem possumus. Quamobrem de hoc opere absoluendo, in quo tantam difficultatem inesse videbamus, vt vito indigeret, non solum egregiè docto, sed nullis alijs negotijs præpedito, omnem omninò spem sæpius abiecimus. Sed partim discipulorum precibus efflagitati, partim amicorum conuitijs euicti, huc verò iussu potius. Pater optime, cuius studijs, præsertim in re tam iusta, cùm difficile est, tum ne æquum quidem obsistere, subcisuis, vt aiunt, horis opus hoc informare decreuimus, vt si quo fortè casu nequeamus absoluere, certe instituisse videamur. Eò verò me minus instituti mei pœnitet, quòd facile sentio, vt nihil aliud agam, excitare me homines non socordes ad rei magnæ inuestigandæ cupiditatem. Nos enim si non assecuti, ac id secuti profectò sumus, vt ea his libris explicaremus, quę nec satis erant nota posstris, & erant cognitione dignissima. Sed iam ad instituta pergamus. Danda enim opera est, vt etiam si ad alia aberrare aliquando cœperit, ad hæc reuoctur oratio.

CAPVT II.

FVisse olim in Ecclesia nonnullos, qui Philosophorum auctoritatem à schola Christiana reiecerint, Clemens Alexa. perhibet, grauis in primis auctor. Tradit etiam hāc illos persuasionem induisse, quod Dominus apud Ioannem dixerit, omnes quotquot ante se venissent, fures fuisse & latrones: ne audisse eos ouis. Fures autem vocatos aiunt, quòd fuerint sophistæ fallaces. Nam sophisticen, quandam furandi artem, ipse quoq; Aristoteles dixit. Et Iustinus, cùm docuisset Philosophos similes esse latronibus, & tanquam deceptores redarguisset, per insidias Crescentis Philosophi interemptus est, vt Eusebius scribit lib. 4. Eccle.

Ioan. 9.

Eccle. histor. cap. 16. Non sunt igitur Philosophi audiendi, præsertim cum nostræ semper doctrinæ repugnarint. Nam vt Ruffinus lib. 2. eccle. histor. cap. 2. refert, Arrio fauebant viri in quæstionibus callidi, & ob id simplicitati fidei aduersi. Atq; Epiphanius lib. 2. aduersum hæreses, ca. 69. eo nomine taxat Arrianos, quòd fuerint noui Aristotelici, & ab hoc philosopho venenu iaculationes sibi ipsis afficuerint, relictaque damni manuetudine Aristotelem induerint. Ita nec spiritus donum in se habere digni facti sunt. Et Hieronym. aduersum Luciferi. Arrianam dicit hæresim argumentationum riuos de Aristotelis fonte mutuari.

Paulus deniq; ait philosophos, dicentes se esse sapientes, stultos factos esse, tradit osq; in reprobum sensum. Eorum igitur auctoritas nullius apud nos momenti esse debebit. His & similibus argumentis veruftus error ille nitebatur. Quem tamen iam diu sepultum sine vllo etiam argumento Lutherus suscitare conatus est, damnareq; fubinde cùm scholasticos cæteros, tum magis D. Thom. quasi auctor fuerit regnantis Aristotelis, vastatoris pig doctrinæ, sic enim loquitur contra Latomum. Videlicet Domiciani exemplo, philosophos non vtbe solùm, sed orbe pellendos esse credit. Nos autem quid fides Catholica, ratioq; sana teneat, breuiter & sine disceptatione docebimus.

CAPVT III.

PHilosophorum auctoritas eorum, qui falsa senserũt, nostrã non potest aduuare doctrinam, & latentia cognita facere, vt Augustin. ad Dioscorum verè & sapienter scripsit. Quid enim nobis est, ait, propter defensionem Christianæ religionis, quærere quid senserit Anaximenes, Democritus, Epicurus, Parmenides, & Melissus, alij que similes huius farinæ philosophi, quorum doctrina erroribus naturæ rationi contrarijs plena fuit? Non itaque omnes Philosophi, scholæ nostræ probati sunt, sed illi, de quibus apud Platonem Socrates, Sunt, inquit, in mysterijs multi quidem, qui gestant ferulam, pauci verò Bacchi. Magnifica verò vox & magno viro ac sapiente digna, qua docemur, multos vtique barba & pallio tenus, sed paucos re vera fuisse Philosophos. Paucos igitur hos, qui scilicet naturæ vim & effecta, morum ac vitæ normam, via & ratione inuestigarunt, magnaque ex parte confecuti sunt, Theologis esse vtiles, hac nos oratione contendimus. Nec video equidem cur huiusmodi philosophos tanto Lutherani odio prosequantur, nisi quòd auctores obscuros intellectuque difficiles perdiscere nec volunt, nec vero possunt. Etenim optimi cuiusque

Philosophi commentaria, præsertimque Aristotelis, discipulum non modò ingeniosum, sed amantem etiam laboris exigunt. Isti verò cùm parum ingenio valent, tum in laboribus & vita etiam Christiana pellendis occupati & sunt & fuerunt. Quamobrem, quod in philosophorum libris difficile atque arduum esse videnti id, & horrent ipsi, & ab eo iuuenum animos alienant. Quid autem sibi Theophilus Alexandrinus velit, penitus non intelligo, cum in secundo paschali libro Originem carpit, quòd Philosophorum argutias tractantibus insuescerit, atque ita ex malo exordio in fabulas & deliramenta processerit, ac Theologicum dogma ludum & iocum fecerit. Quanto illud apud Porphyrium, quanquam ab impio Philosopho dictum est, verius tamen & luculentius dictum est. Origenem Græcorum diuitias omnes ad Christianum dogma locupletandum conuertisse. Sed hæc forte obscura sunt, cùm lenté argumentis nullis appositis explicantur. Factis primum illustranda sunt fumi morum virorum hæc. Deinde patrum nostrorum testimoniis, Tum rationibus apertissimis illis quidem, sed quàm paucissimis. Cum enim in huiusmodi causis, quæ scholæ propriæ sunt, vereor equidem ne cui scholasticorum disputationibus, non ex ecclesiæ sensu deprompta nostra videatur oratio, interdum argumenta ducta à ratione perstringimus, & veritatem, quam sequimur, maiorum potissimum auctoritate fuademus. Intelligendum est autem, cum proposita sint genera decem, è quibus argumenta rationesque manarent, splendidissimum videri, quod veterum traditione explisque consistit. Atque si bono loco res essent, quæ more aguntur & institutis ecclesiæ, de his nihil erat argumentandum, illa enim ipsa certissima argumenta sunt. Lutheranorum verò oratio tota mox erat eiscienda. Est enim inimica ecclesiasticæ regulæ, sine qua nihil rectum esse potest, nihil constans, nihil verum, sed hæc alias. Nunc quod instat agamus. Porrò olim ecclesiæ doctores summi fuêre, qui iidem fuêre philosophi, Dydymus, Iustinus, Origenes, Gregorius Nazianzenus, Basilius, Gregorius Nissenus, Damascenus, Augustinus. Tales enim, cum habebantur, ecclesiasticæ scholæ præfici solere. Eusebius libro 5. ecclesiast. cap. 10. scribet his verbis: Consuetudo antiquitus tradita seruabatur, vt diuinarum scripturarum doctores in schola ecclesiastica haberentur, viri duntaxat scientia, & eruditione probatissimi. Huius officij auctor & dux nunc satis illustris habebatur Panthænus, qui in Philosophis Stoicis prius nobiliter floruisset. Tradit quoque Origenes apud Eusebium. lib. 4. capite 16. non solum à Panthæno, sed ab Hæracla aliisque plerisque doctoribus

doribus Apostolicis Philosophorum libros legi solitos. Quòd si scriptorum loca referre voluerimus, quibus illi philosophorum testimonijs vsuntur, non eorum modò, qui de moribus, sed eorum etiam, qui de natura scripserunt, verendum nobis est, ne in causa parum dubia testibus vsumur minimè necessarijs. Legant isti omnia eorum commentaria, quibus de opere sex dierum disputatio instituta est, atq; in his vel solis videre poterunt, & quàm fuerit maiorum nostrorum perlegendis philosophis diligentia, & quantus sit Philosophorum explicandis sacris literis vsus. Vide aut etiam Hier. in 17. ca. Hier. Et lib. 2. aduersus Iouinia. vbi etiam cum hæreticos differens, variis philosophorum testimonijs vtitur: multisque è philosophorum commentarijs, rerum naturalium exemplis editis, planè docet quantum horum authoritas Theologo ad argumentandum conferat. Sed de hac re paulo post. Nunc id, quod erat instituum, persequamur. Sanè ve reliquos præteream, quos flare à nobis aduersarij nostri non dubitant, Epiphanius certè ipse, quem nobis ob id iure, Philosophorum authoritatem haud semel vsurpat. Doctrus enim hæreses 51. quàm ratione essent hæreticæ fugandi, Aiunt, inquit, hi, qui hæresin confirmare habuerunt, odore Dictamni, Struthicis, Elbanotidis, Abrotoni, Bruminis, Thymianatis, Lapidis Gagatæ, aut cornu cerui fugari reptilia, & venenum iaculantia. Item hæresi 78. cum multis argumentis fuisset, beatam Virginem post partum virginitatem conseruasse, subdit: Si verò cui ab alia quadã speculatione ipsas res accipere conuenit, attingemus quoq; rationum naturæ cognationes. Aiunt leænã non parere præterquam semel & vnum. Cumque subiecisset causam, quam eius rei Philosophi naturales redderent, colligit beatam Virginem, quæ Leonem peperit de tribu Iuda, non nisi semel atq; vnicum peperisse. En Epiphanius, & Christianos instruens, & cum hæreticis de fide certans, Philosophorum testimonia refert. Quin etiam Paulus non solùm cum ethnicis persuadet, sed etiam cum fidelesinstituit, Poetarum & Philosophorum testimonia referre solet, exque ijs argumenta sumere. Nam ad Athenienses loquens ex Arati Aftronomi, Phœnomenis v. *Vid. Arist 6. anime. & Gell. l. 13. c.7. & Herodo. lib.3.*

Hoc Hiero nym. & ad Titum 2. & ad Ephes. 5. Menandro tribuis, Clemens verò Aleæ. Euripidi.

surpat illud Ipsius enim & genus sumus: ad Corinthios verò ex Euripidis Poetæ tragœdijs illud, Corrumpunt bonos mores colloquia prauæ: ad Titum autem ex oraculis, Epimenidis Philosophi illud, Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri, ac subijcit hic protinus: Testimonium hoc verum est. Si igitur quæ dicit Apostolus, ea Philosophorum testimonijs confirmat, Pauli etiam non modò aliorum sanctorum exemplo facere eos idem & posſumus & debemus.

Alter

Alter erat locus, à partum testimoniis ostendere Theologi Philosophos esse vtiles, vbi nihil laboris esse video, cùm testentur hoc pleriq; quidem non obscurè, sed apertissimè, Augustl. lib. de doctrina Christiana 2. cap. 40. Socrates, lib. 3. histo. eccles. cap. 16. Num locupletiores quæris auctores? Citarem alios, nisi alio nostra festinaret oratio. Certè Hieronymus in epistо. ad oratorem Magnum non refutat hoc modo, sed magnis etiam argumentis confirmat. Tertium est propositum, rationibus illud ipsum demonstrare. Id quod faciam planè, & faciam breuius, quàm res tanta fieri possit.

Multa à Philosophis prudenter fuisse & grauiter disputata, multa etiam breuiter, & commodè dicta, multa denique ingeniosè & luculenter exposita, qui negauerint, ij non sunt verbis & ratione, sed vinculis & carcere fatigandi. Atque si etiam hoc naturæ ratio præscribit, vt quæ viri graues, ingeniosi, eruditi, acutè diligenterq; tr adiderint, ea à iuuenes memoriæ mãdent, fierique studeant illorum, & scientia, & prudentia docti, necesse est, Philosophorum doctrinam non iuuenibus solum, sed his etiam omnibus esse vtilem, quibus vllum aliquando cõmercium cum humana sapientia & prudentia futurum est. Quod si ita est, idque nos superiore loco satis ostendimus, Theologos ad res multas huiusmodi commercium habituros, nimirum quoad potuerunt & licebit, ab eorum latere non discedet, qui rectè de moribus & natura sentiunt. Idque ipsum si ita est, Philosophorum certè libris Theologi dare operam debent: non enim alios hodiè reperient, qui de rebus huiusmodi aptius & sapientius philosophentur. Verum autem primum, verum igitur & extremum. Nam illud quidem absurdum est, quòd quidam dicunt, omnia esse sacris literis prodita, quæ ad rationem hominis instituendam videntur esse oportuna & necessaria. Quorum error, quoniam abunde ex iis, quæ supra diximus, explositur, non est hic pluribus refellendus. Quid enim stultius esse potest, quàm aut in scriptura sacra liberales omnes disciplinas traditas credere, aut huiusmodi disciplinis existimare, hominis rationem non bene & vtiliter institui? Quòd si philosophia Theologo vtilis & bona est, eam autem nisi philosophorum libris adiutus consequi non potest, non vtiq; sunt ei philosophi negligendi. Cum autem herbarum, lapidum, animantium, arborum, elementorum, aliarumque rerum terrestrium cælestiumq; cognitio, sacris literis intelligendis sit magnoperè necessaria, quod modum Augustl. 2. de doctrina Christiana li. docet, nosque etiam fumus idem in 13. huius operis libro fusius demonstrauit, insanus profectò esset, qui in harum rerum cognitione paranda eos auctores neglexe-

Lib. 8. c. 9.

rit,

rit, qui & summo ingenio, & magna penestigatione, & multi temporis experimentis, in his cognoscendis elaborarunt. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin Philosophi plurimum Theologis profint, illud, de quo dubitari à doctis etiam potest, iam tractandum est, argumenta è philosophorum auctoritate petita, certane, an potius incerta sint.

CAPVT IIII.

PHilosophorum omnium vna eademq; consensio certam fidem facit Philosophici dogmatis. Quod enim in aliis artibus valet, vt auctores probati tantum apud eos, qui eam artem sequuntur, auctoritatis habeant, vt inde non nisi temerè discedi soleat, id in Philosophia, ac multò etiam magis valere debet, ne in rerum naturalium cognitione vario discipuli verfentur errore, nec habeant vnquam quos sequantur. Benè, inquit Aristoteles lib. secundo de cælo, sese habet quemque sibi persuadere, veteres & maiorum maxime nostrorum sententias veras esse. Atque si in omni disciplina & arte, oportet addiscentem credere, vt & Aristoteles idem prudenter admonuit, & Theodo- *1. lib. de* rius magna exemplorum vi ostendit & parescit in Philosophia *an. Græ.* certè perdiscenda scientiæ huius profectoribus, in eandem præ- *affec.* fertim sententiam concurrentibus, fidem habeamus oportet. Quanta verò arrogantia erit, quanta temeritas, non cum Platone dicam, Aristotele, Hippocrate, Galeno, Theophrasto, Themistio, Alexandro, Dioscoride, cæterisque huius chori Philosophis, vnum idemq; concinentibus dissentire, quorum scripta & magna cura studioque elaborata, & posteriorum non examinatione modò expensa, verum etiam consensione probata sunt: sed cõtra sui temporis doctos homines dicere, & singularia placita communibus anteponere. Nempè, id est, vt ille inquit, bellare cum dijs, id est, naturæ repugnare: maior. n. pars eò deferri soler, quò à natura ipsa deducitur. Ex quo intelligitur, non esse alienum, Theologicis instituris ad ea conijctanda, quæ in natura dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, & si motû quæstio est, vsu peritos: & quidnis de vno quolibet quæstionis genere placeat, exquirere. Quòd si Pictores, & ij, qui signa fabricant, & veri etiam Poetæ suum quisq; opus à vulgo etiam considerari vult, vt si quid reprehensum sit à pluribus, corrigatur: quanto magis Theologo prudenti non vulgi, sed sapientium Philosophorum iudicio, permultæ de rebus naturæ sententiæ, mutandæ & corrigendæ sint, licet illi veræ esse videantur? At enim in rebus, quæ ad mores pertinent, non doctissimorum Philosophorum modo, sed vitiorum quoque optimorum, nulla etiam

tiam causa reddita, valebit auctoritas. Nam, quod Aristoteles docte, vt omnia fere, tradidit, quemadmodum de saporibus palatum sanum recte iudicat, infectum non item: sic vir bonus & iustus bonum & malo rectius, à prauo egregie discernit, cõtra autem omnes affectus animi perturbati, rollit iudicium veri, idque adulterat. Adeò illud verum est, qualis vnusquisq; erit, tale etiam iudicium proferet. Arg. ipse idem Aristoteles planè testatur, non minus eorum, qui sunt experti, & seniorum prudentium, q; sententiis, quàm ipsis demonstrationibus adhibere animum oportere. Tanquam oculum cuiam, ait, per experientiam habentes principia ipsa rerum agendarum cernunt, & ab ijs perinde atque à natura acti rectè discernunt. Quamobrem sanctè ac prudenter Innocentius, in morum iudicijs sanctorum exemplaria nos sequi voluit. Grauissimè quoque Plato in Timæo, Fieri, inquit, non potest, vt deorum filijs fides non habeatur, etiam si absq; probabilibus, & necessarijs dicant demonstrationibus. Et Ecclesiasticus, Cor, air, boni consilij statue tecum. Anima enim viri sancti enunciat aliquando vera, melius, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandũ. Quæ causa mihi semper fuit pater sanctissime, atq; optime, vt in rebus huiusmodi grauissimum iudicium tuum non minus expectarem, quàm alterius cuiusq; eruditissimi Philosophi atq; Theologi. Intelligebam. n. virtutes illas omnes, quas expertus fuerã in te, nullo etiam Dialectico syllogismo interueniente, id quod rectum esse fecerituas declinaturas, contrarium. Mihi autem hæc oratio suscepta non de re est, sed proborum generi toto. Neque illam de scientiæ dogmatis, sed de prudentiæ iudicijs potissimum intellectum velim. Iudicia quippe prudentiæ, mutatis moribus permutantur, scientiæ verò decreta, non item. Ab his autem longe differentio, qui de cernendis conscientiæ casibus, sic enim vocant, reclictis doctissimis Philosophis ac Theologis spirituales nescio quos homines consulunt, qui visionem cordis sui loquuntur, non de ore domini. Multa quoque perfectione exercitationeque virtutum opus est, quemadmodum ait in 4. cap. Ioannis Origenes, vt bona & mala, vera & falsa iudicare possimus. Rari autem illi sunt, qui, quod Apostolus ait, exercitatos habeant sensus ad discretionem boni & mali. Sed hæc hactenus. Nunc eò redeamus, vnde huc digressi sumus. Constituitum est igitur Philosophorum iudicium, eorum scilicet, qui magna do trina excellentiq; ingenio valuerunt, in magno pretio esse nobis habendum, si nostrum haberi remeratij. Omninò si quicquam est probabile, nihil est profecto magis, quàm naturæ principem, naturalis disciplinæ doctorem aliquos

6. Ethic. cap. 11.

20. d. c. de quibus.

Cap. 37.

Hiere. 25.

Heb. 5.

moralium generi prouidisse. Quis enim adeò esset insipiens, vt academiam vnàquamlibet sine præceptoribus instituerét? Certè, quoniam notus in Iudæa Deus, quasi diuinæ scientiæ Gymnasium erexit, Rabbinos ibi etiam procurauit. Et quoniam apud Christianos Euangelicæ doctrinæ academias esse voluit, Apostolos quoque, Prophetas, Euangelistas, Doctores dedit, qui eam in Christi regula, doctrinam profiterentur. Quapropter, cùm vniuersis gentibus edocendis naturæ leges ac disciplinas ediderit, non fit vero simile, nullos huiusmodi legum ac disciplinarum magistros instituisse. Atque etiam, si ab illa similitudine argumentari conuenit. Clemens Alexan. Philosophiam, ait, Græcis à Deo veluti proprium testamentum esse datum. Quemadmodù ergo nec Iudæorum, nec Christianorum testamenta, ita nec Græcorum testamentum quidem absq; interprete derelinquit. Quocirca diuinæ hic quoq; procurationis erat, vt non omnes simul Philosophi aut in Dei cognitione aut in morum & vitæ regula, aut etiam in rerum naturalium intelligentia, quæ quidem esse ad illa duo propria necessaria, hallucinarentur. Quæ res effecit, vt iuxta Pauli sententiam Græci fuerint inexcusabiles. Qui tamen excusari possent, si eorum præceptores non adeò veritatem bonitatis instructi satis, informatiq; essent, auctore naturæ optimo duce atque magistro. Id verò scripturæ etiam diuinæ testantur. De Deo enim in Psalmo scriptum est: Quod docet hominem scientiam. Et rursum in libro Iob: Quod docet nos super iumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos. Nimirum sicut quibusdam animantibus, qui tanquam principes, & duces reliquorum à natura dati sunt, concessi sunt quidam instinctus, quibus ad gregis quisq; sui ductum rectum vtilemque ferantur, ab aliquo tetrahantur & noxio: ita in hominum eorũ mentibus, qui natura duces sunt cæterorũ, inditas esse notiones credendum est, quibus in illa, quæ ad imperitorum & rudiũ populorum doctrinam spectant, inducantur. Nec enim melior est belluarum conditio, quàm nostra. Atq; Boetius magno vir ingenio inprimisque doctus, communes sapientum conceptiones, sic enim appellat, non minoris facit, quàm si communes essent omnium hominum. Nosque ipsi 6. ac 7. loco, ad eandem quoque rationem ostendimus, communia doctorum ecclesiasticorum præiudicia non aliter esse accipienda, ac si omnium fidelium essent communes conspirantes sententiæ. Quamobrem id dubium non est dubium, quin verum & exploratum illud sit, de quo omnium philosophorũ ratio consentit. Quomodo n. homines & ambitiosi honoris & gloriæ, & cæci fere auiditate carpédi & plurimus seculis maximisq; & locorum internallis seiuncti, in vnam

Ephes. 4.

6. Strom.

Rom. 1.

Psal. 93.

Iob. 35.

vnam sententiam cõueinerent, nisi in hanc quasi conspirationẽ naturæ impulsu quodam agerentur? Ex quo rursum intelligi perspicuè licet, id, quod paulo antè dictum est, Philosopho, ab vno aliquo mortalium magistro excepisse ea, quæ populis ac gentibus vniuersis communi consensione conscripserint. Verissima ergo sunt communia Philosophorum placita, nec ab illis licet, si omnes ad vnum idem sentiant, dissentire. At Hieronymus lib. 1. aduersus Pelagianos, cum aduersarius eam Philosophorum communem sententiam obiecisset, qui vnam habeat, eum omnes habere virtutes: respondet eam quidem Philosophorum fuisse sententiam, sed non apostolorum, neque esse illi curæ quid Aristoteles, sed quid Paulus docerat. Sane quis sit Hieronymi in dialogo mos, quæ in argumentis eludẽdis figura, ne longum faciam, hoc loco præterean. Huic enim argumento facilè respondetur, Hieronymi sententiam hanc eandem & veram consensisse, & Philosophorum auctoritate probasse, vt in Epist. cap. 6. Philosophorum, ait, sententia est, & apostoli Iacobi, hæresse fibi virtutes, vt cui vna defuerit, huic omnes desint. Et in 56. caput eiusdem Prophetæ, Virtutes, inquit inuicem se sequuntur, ita vt qui vnam habuerit, omnes habeat: & qui vna caruerit, cun ctis carcat. In dialogo igitur illo nõ vult Hieronymus se in dogmate fidei auctoritate Philosophorum vrgeri, quam tamen ipse idem alijs locis vsurpat.

Not. quæ ratione philosophi inſequendi ſunt.

CAPVT V.

CVM verò de vnius aut alterius Philosophi secta differitur, longè diuersa quæstio est. Atque quo quisque doctior & grauior est, eò est illius audiẽdus, & probabilior auctoritas, & fide dignius testimonium. Sed nulli Theologus ita fese adiudicare debet, vt ab eo ne latum quidem vnguem putet discedendum. Non enim æquum est, vt apud Christi discipulos tantum Ethnici vnius auctoritas possit, vt etiam sine ratione vincat. Refert certè in quacunq; arte plus minus, vnum in illa excellentem auctorem legere, cui potissimũ te addicas. Nullus tamen quamlibet eruditus, sentiendi tibi ac dissentiendi auctor futurus est. Nemo enim fuit omnium, qui non, vt homo, interdum hallucinaretur. Enimuerò quis primas inter Philosophos habeat, quisque proinde ille sit, cui præcipuam dare operam operæ pretium sit, variæ sunt doctissimorum hominum discrepantesq; sententiæ. Nam, vt alios præteream, in huiusmodi causa aliud D. Augvideri solet, cui cautè quenquam anteponas. nec enim doctior vir fuit Augustino quisquam, nec clarior. Aliud autem videtur D. Tho. maximo grauissimoque theologo atque Philosopho D. Augu-

Auguſtino Plato ſummus eſt, D. Thoma ſummus eſt Ariſtoteles, ſic ferè res habent, vt id doctrinæ genus quiſq; maximè probet, cui à teneris annis maximè aſſuetus eſt. Et exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos. Plato ſiquidem fuit ex Hebræis philoſophus, vt Clem. Alexand. auctor eſt. Imò verò, inquit Thom. Peripateticorum doctrina Chriſtiano dogmati conſentit plurimum. Clem. enim Alexand. lib. 5. Strom. etiam refert, Ariſtobulum multis libris probaſſe philoſophiam Peripateticā, ex lege Moſaica & alijs dependiſſe Prophetis. Ac D. Thomę ſententia quidem, & omnium penè gentium multorum ſeculorum vſu probata eſt. Platonem enim iam inde à multis annis vix in angulis homines otioſi legunt. Ariſtot verò magno conſenſu orbis academiæ reſonant. In Ariſtotelem quoque illud elogium vnicum vniuerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam philoſophum, hoc eſt, philoſophorum primarium fuiſſe. Iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium ſit fama conſentiens. Diuo etiam Thomæ ita ſunt Theologi ſcholaſtici aſſenſi, vt in ſchola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupauit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus plenè eruditum eſſe poſſe, ſi ſolùm Platonem legat. Solus autem Ariſtotel. abundè ſat eſt, vt ſit homo in Philoſophię tribus omninò partibus eruditus. Sanè, ne quis cauſetur, miſero ſeculo Ariſtotel. Theologis, Platonem autem meliore eccleſiæ ſtatu placuiſſe, ſciatis, quicunq; eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ tum etiam vigere ſolitam, cùm ibi doctores Apoſtolici vigerent plurimum. Sed enim vt mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & ijs concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & ijs fortitā, qui Platonis amici ſunt. Quorum iudicium, in eo quod de animi immortalitate, de Dei prouidentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, deq; alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertiùs conſtantiusq; locutum aſſerāt, difficilè factu eſt non probare. Probanda verò magis eſt Diui Thomæ opinio, ſed ita tamen vt adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem etiam illum ad Chriſti velimus ſemper dogma conuertere. Id quod interpretes ferè ſolent. Qui vim contextui ſæpè afferunt, atque Ariſtotelem cogunt, vt velit nolit pro fide catholica pronunciet. Periclitemur autem, ſi placet, & in ijs quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe nonputat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mētiumq; præfinito numero diſ-

i. Strom.

Euſeb. l. 7. Eccl. hiſt. cap. 31.

Mētes nos angelos ap-

pellamus, quorũ numerum ex omnibus Arist. præstiuit.

ferendum est. Sed ne de animi immortalitate quidem. Nàm illa priora obuia sunt omnibus, hæc autem quæstio in his commentarijs, quos de anima scripsit, accuratissimè est à Caietano disputata. Verùm hæc consideremus, quæ difficiliora sunt, & quæ Aristoteles vafrè verbisque de industria ad imponendum compositis, obscurè videtur enunciasse: vt si à doctis fortassè viris iure quãdoq; & verè reprçhẽderetur, haberet quò posset elabi, atq; ab amicis excusari. Nec ego hic tamen aduersus Aristotelem excusationem instituo virum doctissimum, deque humanis literis omnibus benè meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter atque ab oraculo pendere videantur, secureq; omnia illius opera legere, minuenda est hæc opinio, ne ab huius Philosophi placitis dissentire, piaculi loco sit. Audiuimus enim Italos quosdam, qui suis & Aristoteli & Auerroi tantum temporis dant, quantum sacris literis ij, qui maximè sacra doctrina delectantur, tantum verò fidei, quantum Apostolis & Euangelistis ij, qui maximè sunt in Christi doctrinam religiosi. Ex quo nata sunt in Italia pestifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidentia, si verum est, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cùm homines Aristotelis inflati opinionibus turpiter sibi blandiuntur, & inde in maximo versantur errore. Sed hæc hactenus. Nunc ad propositum reuertamur.

Primus igitur locus, vbi contra scripturarum fidem errasse Aristotelem existimo, habetur de somno & vigilia, quo loco negat Deum immittere somnia, redditque eius rei causam, quòd si Deus eorum esset auctor, sapientibus vel maximè, & his quidem vigilantibus ea immitterentur.

Alterum exemplum est in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni subtrahit, duobus argumentis persuasus: Vno, quòd res secundæ prauis obueniãt, quorum Deum habere curam non sit verosimile. Altero, quòd Deus potius dirigeret in effecta fortunç homines sapientes, cùm contra ferè videamus, imprudentissimos quosque esse fortunatissimos.

Tertius locus est libro primo de cælo, vbi quicquid genitum esset, id corruptibile asseruit: nec incorruptibile quicquam, quod non esset ingenitum. Posuerat verò ante omnia varias harum vocum significationes, ne res verbi ignorantia clauderetur. Ratio itaq; se aduersus Platonem bonam habere causam, certamq; proinde sibi victoriam pollicitus, contra morem suum non obscurè, sed quàm fieri potuit apertè docuit, quicquid incorruptibile esset, id ingenitum esse ac perpetuum oportere, hoc est, nullo vn-

Digitized by Google

le vnquam modò incepiſſe. Sic enim vocem illam interpretatur Qua ex re fieret, vt anima rationalis aut corruptioni eſſet obnoxia, aut eſſet certè ingenita ac ſempiterna.

Quartus locus eſt libro quinto, rurſumque duodecimo Metaphyſi. quibus locis definit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum: Vocat autem Deum communi nomine ſubſtantiam quamcunque cæleſtem, & diuinam. Nam poſt hæc incipit inquirere, an iſta ſubſtantia ſempiterna, vna an plures ſint. Atque eodem libr. 12. conſentit benè antiquos, res illas præſtantiſſimas deos appellaſſe. Ludit autem per amphibologiam, nunc enim mentem ipſam Deum vocat, nunc cælum, cuius anima mens eſt, id quod libro etiam ſecundo de cælo videre licet. Sed ne quis admiratus, quòd cæleſtes ſubſtantias animalia hîc Ariſtoteles nuncupet, nam veterum more ſubſtantiam animatam ſiue animata ſenſitiua, ſeu intellectiua vocat animal. Itaque arbitratur Deum illum vnum principem cæterorum, extremo cœlo affixum, per ſe mouere ipſum, quomodo cæteræ mentes ſuos orbes mouent, ſuntq; Ariſt. ipſorum orbium animæ: vt & D. Tho. 2. con. gent. c. 70 admittit. Nec Ariſto. aut 8. Phyſi. aut 12. Metaph: hominis intelligentiam ad aliud principium reuocat, quam ad illam primam mentem, quæ vi ſempiterna primum mobile ciet. Text. 13.

Quintus locus eſt eodem quoque libro, vbi ſubſtantijs intellectualibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitã, quòd infinito tempore moueant.

Sextus locus eſt eodem etiam libro, vbi, vt mihi quidem videtur, Dei prouidentiam præmiaque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificauit, gratia vulgi continendi in officio confictas. Reliqua, ait, fabulosè iam ſunt allata ad perſuaſionem vulgi, atque ad vſum legum vitæque humanæ vtilitatem. Ex quæ enim rogo illa ſunt veteribus tradita, in quibus hæc ambo conueniant, vt ſint ad vſum legum, & ad vitæ humanæ vtilitatem tradita, niſi ea, quæ nos explicare voluimus, Ariſtoteles noluit, ne proborum hominum eorum vel maximè, qui Reipublicæ curam gererent, inuidiam ſibi odiumque conflaret? Nam, quòd Ariſtoteles Deo rerum humanarum prouidentiam adimat, maxima auctoritate Theologi affirmant, Clemens Alexand. lib. 5 Strom. & Epiphan. 3. lib. aduerſum hæreſes, cap. vltimo. Quos autem locupletiores auctores quærimus, quam ſanctos eruditos, in Græcorumque doctrinis apprimè verſatos? Annè ipſius etiam Ariſtotelis de ſe teſtimonium expectamus? Nimirum 12. Metaphyſicor. libro verbis artificiosè excogitatis, ne in hoc etiam à more ſuo diſcederet, ab- 1ª 2æ. q. 2. ar. 2. 2ª 2æ. q. 36. ar. 2.

Digitized by Google

ſurdum eſſe docuit, Deum de quibuſdam intelligere, quod præſtet videre aliqua, quàm non videre. Vbi non dixit abſurdum eſſe Deum quædam intelligere, ſed de quibuſdam intelligere, aut meditari, vt vetus interpres reddidit. Vt non tam ſimplex rerum vilium intelligentia, quàm prouidentia earum, & cura ſignificaretur. Sentit itaque Deum magna curare, parua negligere. Atque in libello de mundo, ſi modò eius eſt hoc opus, Deum facit ſimilem magno Perſarum regi Xerxi, vel Cambyſi, vel Dario, qui ipſe per ſe maxima & pulcherrima regni obeat munia, minora, & ſordida mandet alijs. Ac 10. Ethicorum. libro, Quod ſi dij, inquit, curam habent aliquam humanarum rerum, quemadmodum exiſtimatur & creditur, rationabile eſt, eos amantibus mentem honorantibuſque fauere, tanquam rerum ſibi chariſſimarum curatoribus ac benè agentibus. Nota, vt exiſtimatur & creditur, &cæt. Iam Diogenes Laërtius apertè tradit, Ariſtotelem, Dei prouidentiam ad cœleſtia vſque perſtringere. Iam, quod libertatem Deo in naturæ rebus Ariſtoteles neget, viri docti & graues ita magnis argumentis ſuadent, vt ſuperuacaneum ſit, eas hic à me rationes repeti, quas in promptu eſt, ex illorum libris cognoſcere. Certè vbi de mundi æternitate velis equiſque, vt aiunt, cum Platone certat, ſi naturæ auctorem liberum faciat, ridiculus eſſe videatur. Quid de indignatione ob proſpera impiorum euenta, quam ad bonos mores pertinere ſecundo Rhetoricorum libro affirmat? Quid, quod 7. Politicorum libro præſcribit, nihil mutilum, & imminutum orbatumq; natura educendum: ſcilicet, ne nimia filiorum multitudine res ſua illa publica formam ſpeciemq; congruentem amitteret? Propter quam etiam cauſam præuertendos fœtus exiſtimat, abortumq; ante animationem faciendum. Nam poſtquam vitam acceperint, nefas putat attingere. Quid de animarum infinita multitudine? Quam admittat neceſſe eſt, ne in Pythagoræ μετεμψύχωσιν, incidat? Illa verò admiſſa, cùm infinita corpora eſſe non poſſe exiſtimet, demonſtratum reſurrectionis articulum non admittet. Quid, quòd duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum & materiam; nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an grauiſſimos, Clementem Alexandrinum, Epiphaniumque noli lector contemnere. Atq; hæc quidem Ariſtotelis ſenſa fuiſſe, verecundiùs aſſero propter D. Thomam, qui huius Philoſophi ſolet ferè eſſe patronus, ſed doctores doctiſſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego in hac parte ſecutus ſum. Si quis verò pro Ariſtotelis ſenſu apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contẽderim. Tantum à Lectore poſtulo, vt mihi concedat, ſi poteſt, Ariſtote-

riſtotelem in his locis erraſſe, ſin hoc non licet per D. Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum vt varium & lubricum eſſe egendum, vel certè eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile. Quantum ergo Philoſophi vel ſimul omnes, vel ſeparatim ſinguli, ad faciendam fidem habeant virium, ſatis, vt arbitror diligenter explicatum eſt.

CAPVT VI.

NVllius verò negotij erit, obiectiones contra à principio poſitas repellere. Primum enim facilè intelligitur, non eos, qui miſſi ſunt, ſed illos, qui venerunt vel Pſeudoprophetas, vel Pſeudophiloſophos à Domino reprobari. Non mittebam, inquit, & ipſi currebant. Veros autem Philoſophos diuinitus fuiſſe procuratos ſatis ſupra, ni fallor, argumentati ſumus. Deinde Græciæ Philoſophos alia ratione fures eſſe dictos contendit Clemens, quòd vltra quàm à Moyſe & Prophetis ſapientiam ſubripuerint, gloriolæ aucupandę gratia quaſi ſuam tractare ſunt ſoliti. Pythagoras quidem diſcipulus fuit Iudęi cuiuſdam Nazareti, vt Alexander in libro de ſymbolis Pythagoricis ſcribit. Quin Diuus Ambroſius Pythagoram genere fuiſſe Hebræũ non obſcurè tradidit. Certè fuiſſe circumciſum Clemens Alexandrinus auctor eſt. *Vide Ioſephũ 1. con. Appi. Alexandrino.*

Clearchus autem Peripateticus in primo libro de ſomno, dicit ſe noſſe Iudæum quendam, grauiſſimum non ſolùm eloquio ſed etiam animo, cum quo verſatus eſt Ariſtoteles. Nam Platonem non ſolum à Pythagora, ſed à noſtris etiam doctrinam accepiſſe, & Auguſtinus & Clemens teſtati ſunt, & Ambroſius multis argumentis ſuadet. Id quod Plato ipſe in Timæo ingenuè fatetur. Cùm itaque ea, quæ philoſophis rectè & ſapienter, dicta ſunt, noſtris nos diſputationibus inſeruerimus, repetemus noſtra tunc, non aliena mutuabimur. Ac de primo quidem argumento hactenus. Nam cætera ſunt huiuſmodi, vt negotium lectori facturi ſimus, ſi ea modò refutemus.

CAPVT VII.

QVoniam verò pertinet quidem ad hunc locũ iuris ciuilis auctoritas, & ita pertinet, vt non recondita quadam ratione cernatur, ſed ſit in promptu: neceſſe eſt vt de illa quoq; pauca dicantur. Eſt enim ſine dubio iuris legumq; peritia, recta morum & vitæ diſciplina: philoſophia autem vitæ lex eſt ac ratio. Quo fit, vt legum ciuilium periti philoſophi cenſendi ſint, ſcilicet qui verã, vt ille ait, philoſophiam profitentur. Ius verò

ciuile nulla in parte Theologis prodesse posse, ex eo primum suadetur, quòd huiusmodi iura discere presbyteris atque adeò monachis est interdictum. Repugnat ergo Theologiæ illa facultas, à qua vt clerici abhorreant, lege canonica præscribitur. Cumque Theologia rursum de rebus diuinis sit, ius verò ciuile in rerum humanarum earumq; temporalium administratione versetur, vix intelligi potest, quem vsum Theologo de rebus æternis differenti, scientia, quæ res temporarias administrat, præstare queat. Ac Cyprianus, fatetur quidem pontifices legibus imperatorum vti, sed pro cursu rerum tantummodo temporalium. Non igitur viri ecclesiastici, cum res Theologicas, hoc est, diuinas sempiternasque tractare volunt, leges imperiales vsurpare debent. Imperatorum quoque edicta, quæ ius ciuile continent, Dei quandoque legibus aduersantur.

Dist. 10. c. quoniam.

11. qu. 3. ca. Imperatores, dist in. 10. c. leg. d. 96. cap. Bene.

Non ergo Theologus, ex illis argumentum aliquod idoneũ accipiet ad conclusiones theologiæ comprobandas.

CAPVT VIII.

SEd illud verius est, iuris humani facultatem multis theologo commodam esse posse. Si enim illi canonica scientia est necessaria, huic autem peritia legum adeò coniuncta, & colligata est, vt vix altera possit ab altera separari, theologus sanè vt ius canonicum, ita quoque & ciuile cum illo connexum vendicare debet. Quod autem sacrorum statuta canonum principum constitutionibus adiuuentur, viciſſimque illas iuuent, testatur Lucius 3. de nouo opere nun. cap. 1. Vnde illud apud Italos. Il legista senza capitulo vale poco, ma il Canonista senza lege, vale niente, factum est iam tritum sermone prouerbium. Rursum, Pontificum iura plerumque ciuili auctoritate rationeque vruntur. A Theologo igitur, cui ius pontificium familiare esse oportet, non erit iuris ciuilis cognitio aliena. Augustinus præterea non improbat, si terreni imperij leges in suum adiutorium hæretici assumant, id enim fecit Apostolus. Probandus est igitur, ac multò etiam magis Theologus, si aduersum hæreticos, cùm vel de rerum temporalium dispositione recta differit, vel de moribus in republica aut constituendis aut constitutis, legum ciuilium auctoritatem adsciscit. Id quod Augustinus idem contra Donatistas sæpè facit. Nec enim peculiarem aliquem locum referre libet, cùm iam multis hoc sit à D Augu. vsurpatum. Ad hæc, in disputationem de iustitia, & iure, incidat theologus aliquando necesse est. Quo loco sanè ineptus erit, si ea, quæ grauiter à viris clarissimis de iure dicta sunt, negligere voluerit. Præterea in pactis, stipulationibus, cæterisque contracti-

Digitized by Google

tractibus: in rerum dominio, præscriptione, testamentis, donationibus, testibus, iudicibus, alijsque sexcentis huius generis, quoties Theologo opus est album à nigro, æquumque ab iniquo secernere? Sæpè nimirum, si eius munus esse creditur, animarum cauere periculis, earumque saluti consulere. Iniustitia quippè mortale peccatum est, quare nihil est mirandum, si, qui & multorum confessiones audire debet, & de iniustitia plurimis respondere, ab eo legum qualem qualem cognitionẽ ipse requiram. Quid cùm ad restitutionis materiam aptè exacteq; tractandam, de rebus huiusmodi Theologus disputaturus est? Num iustitiæ & æquitatis, in foro etiam conscientiæ, rectus arbiter esse poterit, nisi multa à iureconsultis, & ciuili prudentia mutuetur? Minimè id quidem. Nam licet iustũ iniustumq; internoscere philosophorum, Diuique Thomæ libris Theologus adiutus possit: at id solum faciet in genere, in specie autem sine iuris aliqua peritia non faciet. Sed hæc videri possunt obscuriora, cùm sine appositione exemplorum lentius disputantur. Exemplis illustranda sunt hæc, quæ rationibus subtilius quàm satis est, disputari videntur. Proferam autem aliqua è multis exempla, nam omnia erit operis infiniti. Sit igitur primum, Si pœnitens dicat se habere scrupulum super his aut illis bonis, quæ videlicet ex præscriptione longi temporis possidet, quæ ex donatione vxoris alienæ habet, quæ ex testamento minus solenni, quæue ab intestato obuenerunt. Sit secundum exemplum, Si ait pœnitens se habere litem super hac illáue causa, nescireque se an cedere debeat liti, an potiùs illam valeat iustè prosequi. Sit tertium, Si quis primogenitus, à Theologo quærat, an peccet mortaliter, nisi sorores iusto matrimonio collocet, nisi æs alienum soluat, quod contraxerit, nisi protogenium curet & tueatur. Quid in donatario? An teneatur ad debita? Quid in domino? An à subditis possit solita quædam munera exigere, eosque ad consueta onera siue realia, siue personalia obligare? Placent enim nobis hoc loco quidem iurisperitorum illæ voces. Nec semper nos oportet accurata dictione differere. Quin satiùs est de nominibus parum esse solicitos, esseque interdum faciles, & negligentes: quemadmodum Plato nos & in Theæteto & in Politico admonuit. Verùm hæc obiter. Iam ad illa redeamus. Sed quid opus est plura? Annè speciatim definire, quando in iudicijs, in contractibus, in vltimis voluntatibus, ac nonnunquam etiam in delictis committatur iniustitia, vires Theologi non excedit? Cùm casus occurrant innumeri, qui naturæ lege definiri non queunt. Id si ita est, vt est certè, insolentiæ erit maximæ in eiusmodi quæstionibus iuris peri-

riam contemnere. Iuris autem peritia non aut consultius inuestigari, aut inueniri certiùs potest, quam in iuris voluminibus. Quæ non alia quæcunque philosophorum volumina, nec eloquentia, nec prudentia superant. De quinquaginta loquor pandectarum libris. Nam posteriores leges multùm omninò vtraque in re ab illis declinârunt. Quòd si bibliothecas omnium Philosophorum vnus Ciceroni visus est duodecim tabularum libellus, & auctoritatis pondere, & vtilitatis vbertate superare, quid nos credere oportet de illis quinquaginta libris, quibus non leges modò duodecim tabularum, verùm multæ etiam aliæ continentur de hominum conuentionibus, deque iure & æquo prudenter sanctæque præscriptæ? Sanctum, inquam, volumen est, & iustitiæ templum meritò illud Iustinianus appellauit. Atque cùm è sacra morum philosophia ius esse ortum ciuile constet, vt fontem, sic certè & riuulos Theologus colet, ne parum sit in Philosophiam ipsam religiosus. Sanè qui ius ciuile Theologo negligendum putat, is bonam partem moralis philosophiæ reuellit: cuius subsidium, si quis illi neget de moribus differenti, stultus esse videatur. Quia ergo sæpè vtitur Theologus subsidio iuris in disputatione Theologica, idcirco istam iuris scientiam Theologiæ tanquam ancillulam pedissequamque adiunxi.

C. de ve. iu. enu. l. 1.

CAPVT IX.

ET quanquam argumentum, quod à iure ciuili ducitur, nec certum fortasse, nec exploratum est: sed probabilissimum est tamen, cùm omne, tum illud magis, quod à legibus Christianæ Reipublicæ vsu probatis Theologus accipiet. Non enim sine diuino nutu huiusmodi leges Romanis esse datas credendum est. Quin diuinitus per ora principum promulgatas fuisse, Ioannes 8. prædicat. Et Augustinus, inquit, humana iura per imperatores & rectores seculi Deum humano generi distribuisse. Ac Demosthenes, leges inuentum munusque deorum esse putat. Et Cicero principis legem ad iubendum & vetandum aptam, rationem rectam esse, ait, summi Iouis. Et Salomon, Diuinatio, inquit, in labijs regis, in iudicio non errabit os eius. Ad Dei ergo procurationem pertinuit, vt numine quodam legum Romanarum latores afflarentur, quò ad Reipub. moderationem ea scita præscriberent, quæ essent iusta atque legitima. Quamobrem si Theologus ex illis argumentum sumat, nihil abhorrebit à professionis suæ instituto, & si non certò, ac probabiliter argumentabitur. Nec enim mihi Ludouicus Viues probari potest, in eo, quòd vniuersam legum Romanarum, & vim

Prou. 16.

Digitized by Google

& vim nititur frangere,& eleuare auctoritatem. Plus ille nimio interdum ſibi indulget, dum corruptas diſciplinas perſequitur. Nec nouitios ſolùm errores, qui vel irrepſerunt vel inuaſerunt coarguere, ſed antiquorum recepta placita conuellere pertentat, maximo quidem ſemper verborum ambitu, ſed vi quandoque argumentorum minima. Dixit ille quidem in libris de corruptis diſciplinis multa verè,multa præclarè. Atqui fidenter pronunciauit aliquando,tanquam è diuorum concilio deſcendiſſet.Multò autem viris doctis probaretur magis, ſi qua diligentia,& diſertitudine cauſas corruptarum artium expreſſit, eadem collapſas reſtituiſſet, ſed in tradendis diſciplinis elanguit, cùm in carpendis erroribus viguiſſet. Nec mirum. Nam aliorum errata etiam probabiliter repræhendere, facile eſt id quidem. Artes verò, quas iam inde à multis annis,viri quidam & indocti & barbari deflexerunt, ad rectam lineam reuocare, ſcilicet hoc opus,hic labor eſt. Hucq; erat omninò conandum, ſi quicquam magna laude dignum agendum erat. Aliud eſt autem leges ciuiles, præſertim in repub. benè inſtituta, longo vſu probatas repræhendere, aliud errorem interpretum increpare. Quanquam Ludouicus, quod ad iuriſperitos attinet, eadem nobiſcum ſenſit. Ait enim, Ac iuris ciuilis veteres interpretes ſummo olim in honore fuêre, iure quidem meritò magniſque rationibus. Quoniam ius ciuile,vt à præclaris philoſophis grauiter prudenterque editum fuerat, ita illud etiam non niſi graues prudenteſque philoſophi interpretabantur. Poſteà verò quàm facultas hæc in eorum manu eſſe cœpit, qui nulla philoſophia,nulla graui diſciplina antè inſtructi ad eam,& ornati acceſſerant, ſcientiæ huius ſplendor omnis deletus eſt: neque eius profeſſores habentur in precio niſi à vulgo, quod litibus plenum eſt omne.Quemadmodum autem Aegyptij ſacerdotes mirificè colebantur, quòd multam in mathematicis poſuiſſent operam,Geometria verò Aegyptus tota indigeret, confuſis per annos ſingulos agrorum limitibus ab inundante Nilo: ſic cùm lites inũdatione ſua orbis Chriſtiani fines peruaſerint, miſcuerint, confuderint,neceſſe eſt, eos honore ſummo affici, qui iurgiorum componendorum dicuntur eſſe periti. Componant nec ne, ipſi viderint, hoc nos certè videmus, minus ibi eſſe litium, vbi minus eſt huius generis literatorum. Nouitios itaque eos iure conſultos,ne ego quidem in vſum theologiæ vẽdicare cupio. Nec.n.mihi iure conſultus eſt leguleius quiſpiam, cautus & acutus,cautor formularum, auceps ſyllabarum, iniuſtitiæ æquè,vt iuſtitiæ patronus. Sed id doceo, ciuiles leges eas vel maximè, quæ Chriſtiani populi vſu & more obſeruatæ diu

Diodorus in prime.

Digitized by Google

sunt,theologo ad argumentandum esse vtiles. Sed de his satis. Nunc de historiæ auctoritate dicamus.Nam argumenta quę posuimus,vt iuris ciuilis auctoritatem eleuaremus, faciliora sunt, quàm quibus refutandis nostra immorari debeat oratio.

Decimi libri finis.

DE HVMANAE HISTORIAE AVCTORITATE, QVAE POSTREMO LOCO EST POSITA,

LIBER VNDECIMVS.

CAPVT I.

SVperiorem locum vix dum finieram, & ecce nũcius affertur, parẽtem meum clarissimum Viennæ diem extremum obijsse. Eo verò audito nuncio, si motum me negem, quàm id rectè faciam, viderint sapientes: sed certè mentiar. Motus sum enim tali parenti orbatus, qualis, vt arbitror, apud mortales reliquus nullus est. Cùm autem ego illi meas has lucubrationes nuncuparem, scilicet à laboribus, quos eius potissimum causa susceperam, aliquandiu cessatum est. Mihi enim antè ita iucunda huius libri confectio erat, vt non modò omnes abstergeret librorum molestias, sed efficeret labores molles etiam & iucundos. At verò posteà nihil omninò erat, quo tædium & cura leuaretur. Etenim viuo patre, cùm de locis theologicis aliquid vellem scribere, ille mihi occurrebat non eo solùm dignus munere,sed in cuius etiam nomine vigiliæ nostræ gratius apparerent. Nunc autem, quem similem inuẽturus sum, vt patris loco substituam? Solebam mihi equidem charissimum parentis vultum sistere. Et quotiescunq; scribendum erat, aut ego eram cum illo,aut ille mecum. Ille addebat aculeos,ille torpentem excitabat: ille,ne oscitare quidem me sinebat.Tanta erat in absentem etiam patrem reuerentia. At modò opus cœptum persequi cupienti aqua hæret,vt aiunt,nec quicquam conor, vbi non labascat animus victus quàm citò. Longo .n. à me ille spacio seiunctus,non minus mihi dereliquit morieudo doloris,quàm afferebat viuendo lætitiæ. Sed cùm accep-

Digitized by Google

accepto vulnere otium mihi magnum inſpiratumque contigerit, nihil autem agere animus nec deberet, nec poſſet, ad poſtremum locum omninò appellendus fuit: ne res benè & vtiliter inchoata, eius morte interciperetur, qui etiamnum è ſuperis vigiliarum mearum munus exigit. Nec verò dubitem ego quærēti, cui ſcribam, reſpondere: Patri non ſcribo, qui me non ipſi hæc tantum modò dare voluit, ſed etiam aliis prodere. Quanta igitur apud Theologos ſit hiſtoriæ humanæ & vtilitas, & auctoritas, explicaturi modò ſumus. Orabit autem ſine dubio Pater, vt quod iter illo in terris cogente carpſimus, eodem nunc è cælis faciente peragamus.

CAPVT II.

De hiſtoriæ humanæ in Theologiam vtilitate.

EMerſi iam è vadis, & ſcopulos prætenecta eſt oratio mea. A rebus enim difficillimis ad res faciles delapſus ſum, neq; hiſtoriæ humanæ auctoritate explicanda poteſt, aut ingenium, aut Theologia mea periclitari. Multò verò id minus, cùm illud explico, quàm ſit Theologo humana hiſtoria vtilis & neceſſaria. Nullos quippè hic aduerſarios habemus, nulla contra veritatem argumenta ſunt. Etenim viri omnes docti conſentiunt, rudes omninò Theologos illos eſſe, in quorum lucubrationibus hiſtoria muta eſt. Mihi quidem non Theologi ſolùm, ſed nulli ſatis eruditi videntur; quibus res olim geſtæ ignotæ ſunt. Multa enim nobis è theſauris ſuis hiſtoria ſuppeditat, quib. ſi careamus, & in Theologia, & in quacunque fermè alia facultate inopes ſæpenumerò & indocti reperiemur. Cùm verò pateat, quandoque in re quondam geſta Theologicæ diſputationis cardinem verti, quis eſt hic, qui neget, interdum etiam in ſcholaſtica diſputatione opus eſſe ex annalium monumentis, teſtes excitare clariſſimos veritatis? Equidem hiſtoriam eſſe Theologo differenti neceſſariam, cùm ſæpè aliàs, tum maximè in hoc opere animaduerti: vbi quantus mihi fuerit hiſtoriæ humanæ vſus, qui ſuperiores libros attigerint, ij facilè iudicabūt. Nam quā magnus poſtea futurus ſit, nō audeo ego in præſentia dicere, ne montes aureos videar polliceri. Certè quantū hiſtoriæ cognitione Theologus indigeat, vel illa abundè magno argumento ſunt, qui eius ignoratione ſunt in varios errores lapſi. Huius generis quidam exemplum ponunt, quod Traianum Gregorij precibus à gehenna liberatum, non vulgo ſolùm, ſed Diuo etiam Thomæ olim iuueni perſuaſum eſt. Perſuaſum eſt autem Ioannis Damaſceni auctoritate, cui D. ſanè Thomas plurimum deferebat. Sed illius fabellæ inquiunt, argumento nemo adducere-

duceretur, si ex temporum ratione intelligeret, Ioannem Damascenum rei eius auctorem esse non posse, vt qui plus vno seculo iuxta horum sententiam Gregorium antecesserit. Nam Raphael Volaterranus, Vincentius, Valuasensis, ac Diuus Antoninus illum tradunt sub Theodosio floruisse, Sed hoc exemplum ineptum est, cùm Ioannes ille Damascenus, qui quatuor de orthodoxa fide libros edidit, sub Constantino & Leone floruerit, hoc est, Diuo Gregorio iam defuncto. Nec in re aperta opus est aut Ioannem patriarcham Hierosolymitanum, aut rerum scriptorem Romanarum lib. 21. & 22. aut alios etiam historicos excitare, vbi Ioannes ipse Damascenus non obscurè indicat, quo tempore extiterit. Primùm enim Cyrillum sæpè refert, qui post Theodosium fuit. Synodi quoq; Chalcedon. aliquando meminit. Qui lib. 3. c. 10. Petri cuiusdam Gnaphæi fecit mentionem, qui sub Iustiniano in quinta synodo damnatus est. Sed & lib. 4. cap. 17. contra Iconomachos scribit, eosdemq; in libro hæres. Iconoclastas & Thymoleontes appellat, à Leone scilicet, qui sectæ illius præcipuus & auctor & adiutor fuit. Eodem præterea hæres. lib. Monotheletas commemorat Cyrum, Sergium, & Eustathium, qui damnati sunt in sexta synodo sub Agathone papa: aduersum quos copiose etiam scripsit libro 3. de orthod. fid. cap. 14. & 15. Quæ omnia qui expendat, is facilè intelligat Ioannem Damascenum post Gregorium extitisse. Nam quod Tritemius ait, duos fuisse huius nominis, alterum sub Theodosio, qui libros illos Theologiæ composuerit, alterum sub Leone, qui pro imaginibus depugnârit, id commentitium totum est, vt ex locis modò recitatis apparuit. Nec verò historiam ego illam probo. Mirum enim est, hominem Græcum rem & nostram, & toto, vt ipse inquit, orbe vulgatam, Græcis suis prodidisse, quam historia tamen omnis Latinorum ignorat. Sint ergo fabulæ, nõ repugno, ea quæ de Traiano & Gregorio referuntur. At non ob illam causam tamen, quia prior Gregorio Damascenus fuerit. Verùm hoc in genere Hispanus noster Genesius Sepulueda nuper errauit, homo neque meo iudicio imperitus, & suo valdè doctus, certè & eloquendi arte clarus, & à Theologiæ studio non abhorrens. Qui cùm persuadere vellet, barbaris noui orbis oppugnandi iustam esse belli causam, in eam argumentationem iudicabit: quòd Gregorius in epistola lib. primi septuagesima tertia, id quod refertur 23. q. 4. Si non, Gẽnadium commendat, qui tantum Christianæ dilatandæ causa Reipu. bella susceperit, quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circũquaq; discurreret. Hoc verò Gregorij testimonium quàm sit ineptum ad rem propositam comproban-

probandam, is quoque ipse Genesius facilè iudicasset, si ex historijs didicisset, eos, aduersum quos bella Gennadius gessit, hostes non imperij Romani modò, verumetiam ecclesiæ Christiq; fuisse. Id quod ex alia quadam ad eundem Gennadium epistola, quæ est in eodem lib. numero 72. luce clarius videre licet. Nec dubitari potest Vandalos, quorum reliquiæ eousq; in Aphricana prouincia supererant, Arriana peste affectos: nec ignoratur Donatistas, quibus Aphrica tum etiam plena erat, præmijs & vi cõtra Catholicos, non solùm disputatione pugnasse. Sed de his exemplis non est locus differendi, vbi breuiter & in transcursu Theologum admonemus, vt ne historiam ecclesiasticam negligat, cuius & cognitio magnos fructus parit, & ignoratio par t errores. Iam verò Augustinus lib. de doctri. Christ. 2. cap. 28. ethnicorum etiam historias ad intelligentiam scripturæ sacræ plurimum conferre tradit, ostenditque ex earum ignoratione quosdã circa scripturas errasse. Videlicet Irenæus & Tertullianus circa ætatem qua Christus passus est, vario sunt quidem errore versati, sed ob eandem causam tamen. Historias enim humanas hoc loco neglexerunt, quibus cognitis ea res facillimè expeditur. Quanquam vterque erroris sui ex euangelio quoq; poterat admoneri. Atq; Erasmus, *quas tenebras super vniuersam terrã factas planè scribit Euangelista, *eas ipse super Iudæam tantùm fusas intelligit, falsoq; intelligentiæ causam ponit neq; veram, neq; si vera esset, satis idoneam, quod si hæ tenebræ tanto spacio contigissent per vniuersum orbem, aliquis certè seu Latinus seu Græcus scriptor eius rei meminisset. Nam epistolam, qua Dionysius astruit eclypsim illam se diligẽter & vidisse oculis, & animo considerasse, quasi nomine Dionysij confictam deridendam propinat. At verò nec quam Philosophiæ & doctrinæ laudem Dionysio Areopagitæ eripere conatur Erasmus, eam ego in hoc opere asserere instituo, nec id etiam reprehendo, quod D. Hieronymũ eius interpretationis auctorem facit, cui non alius quisquam scripturæ interpres apertius contradicit. Illud ago, nisi humanas historias hic ignoraret Erasmus, tenebras profectò illas aliter, ac verè quidem, interpretaturum. Phegon enim Olympiadarum egregius supputator, in quatuordecimo libro ita scribit, Quarto autem anno 202. olympiadis, magna & excellens inter omnes, quæ ante eam acciderant, defectio solis est facta, Dies hora sexta in tenebrosam noctem versus, vt stellæ cœlo visæ sint, terræq; motus in Bithynia Nicænæ vrbis multas ædes subuerterit. Quem annum cum passione Dominica concurrisse Euseb. in chronicis patefecit, Lucianus quoque presbyter Antiochenus, vir moribus & eruditione præcipuus, cum gentibus

13. q. 4. Sicut. *Prosper in Chro.*

Iren. 2. li. c. 39 & 40 Tertulli. in opere. aduersus Iudæos. *Vide Euse. lib. eccl. hist. c. 10. Epiph. hæres. 5. August. lib. de doctr. chri. 2. c. 28. Iren. in 40. anno Christi passum esse dixit. Tertulli. in 30. secutus C. e. Alex. 1. Strom. & Lactãt. instit. diuin. lib. 4.*

* *Mat. 17.*

* *In anno*

ſuper Mat. c.27.& ſuper acta Apoſt.ca. 17.

bus de fide Chriſtiana diſputans,Requirite, inquit,in annalibus veſtris,& inuenietis temporibus Pilati,Chriſto patiente,fugato ſole interruptum tenebris diem. Auctor eſt Euſebius libro 9. eccl.hiſt.c.6.Tertullianus demum, Eodem inquit, momento dies medium orbem ſignante ſole ſubducta eſt. Deliquium vtique putauerunt,qui id ſuper Chriſtum prædicatum non ſcierũt: & tamen eum mundi caſum relatum in archiuis veſtris habetis. Hactenus illa in Apoca.c.21 Quibus ex rebus facilè intelligitur, ſacris literis exponendis hiſtorias etiam gẽtilium eſſe neceſſarias. Quæ quanquam ita ſunt in promptu,vt res diſputatione non egeat,ſunt tamen nobis in tertio decimo libro fuſiùs explicãda. Cum igitur ibi hæc ſimus exẽplis manifeſtiſſimis illuſtraturi, non eſt cur quæ eius libri propria doctrina erit, hoc nos eã loco opportunè anteuertamus. Atq; vt Geometræ ſolent non omnia argumentis oſtendere,ſed poſtulare, vt quædam ſibi concedantur,quò facilius quæ velint,explicẽt:ſi ego interim à lectore poſtulo,vt mihi concedat eſſe in libris ſacris loca plurima,quæ ſine hiſtoriæ humanæ cognitione expediri non queũt. Quod autẽ in diſputatione aduerſũ fidei Chriſtianę inimicos rerum geſtarum monumenta Theologo peropportuna ſint,clariſſimorũ virorũ vſus apertè confirmat. Tertullianus ex ipſis Romanorũ hiſtorijs argumentatur peſſimos quoſq; ſęuos Chriſtianis crudelesq;fuiſſe.Bonũ itaq; eſſe,id quod mali homines inſectarentur. In libro verò ad Scapulam,quot rerum geſtarum exẽplis vſus eſt, vt perſuaderet ob vexatos Chriſtianos,multos gentilium pręſides triſtes exitus habuiſſe: Quamobrem qui cum noſtris pugnauiſſent,eos cũ Deo quoq; ſine dubio certaſſe. Cyprianus idolorũ omniũ vanitatem,qua hiſtoriarum ſcientia & commemoratione coarguit: Hieronymus quot quamq; varias aduerſũ Iouinianũ hiſtorias in commendationem virginitatis caſtitatisq; cõmemorat? Lucianus presbyter,quemadmodum ſupra diximus,ipſos gentium annales excitat,vt noſtræ etiam fidei dogmata illorum teſtimonijs aſſerat. Euſebius Iudæos & Paganos ſæpè ex hiſtorijs humanis refutat. Non ergo hiſtoria ſolum eccleſiaſtica, ſed ea etiam, quæ eſt ab ethnicis auctoribus ſcripta, theologo contra aduerſarios fidei vtiliſſima eſt. Quapropter rudẽ eſſe omninò in hiſtorijs gentiliũ aut incertiſſimæ ſegnitiæ eſt, aut faſtidij delicatiſſimi. Enimuero quod commodè ac prudenter, nõ in concionibus dico, ſed etiã in diſputationibus Theologus exempla proferat, dum quippiam vel iuſtum eſſe, ſuadet vel iniuſtum, quoniam à viris,aut probis,aut improbis vſurpatũ eſſe Tertullianus,Hieronymus,alijque viri grauiſſimi ſatis oſtendũt, qui nõ rarò huiuſcemodi perſuaſionis genere delectantur. At exempla probabilia ſine

In apologetico.

In libro quod idola non ſint dij.

1.l.aduerſ. Iouinianũ

1.li.eccleſ. hiſt.c.6.et 11.lib.2.c. 2.li.3.c.7.

In apolog. 1.aduerſ. Iouinia. libro.

by Google

ſine hiſtoriæ cognitione proferri qui poſſunt? Quàm latè igitur hiſtoriæ vtilitas fuſa ſit, apparet: ſiquidem quacunq; Theologi ingredimur ſiue concionando, ſiue diſputando, ſeu ſacras literas exponendo, in aliquam hiſtoriam veſtigium ponimus. Itaq; cũ ad has multas res Theologo perutiles ſint hiſtoriarum libri, ſtudiosè profectò ab eo legendi ſunt, ne turpiter in rebus ad ſe maximè pertinentibus erret, eaq; ignoret, quæ ignorari non ſine imprudentia modò, ſed ne ſine imperitia quidem poſſunt. Hiſtoria quippe, vt Cicero veriſſime dixit, cùm magiſtra vitæ eſt, tum lux etiam veritatis. De hiſtoriæ ergo vtilitate hactenus dictum eſt, nunc de auctoritate videamus.

CAPVT III.

Argumenta continet, quibus auctoritas humanæ hiſtoriæ impugnatur.

QVanquam, vt paulò antè dicebamus, è locis ſcopuloſis enauigauit oratio, nec ea, quæ in huius loci explicatione differenda ſunt, ingenij vim aciemq; deſiderant, egent tamen quædam horum graui maturoq; iudicio. Qua ex re fit, id qd vix credibile eſt, vt in loco facili & explicato perdifficiles & lubricæ quæſtiones exiſtant. In primis enim conſtituendũ eſt, qualis quãtaq; ſit hiſtoriæ humanæ auctoritas, & quã faciat in Theologia fidem: quod non adeò expeditum eſt. Deinde quis auctor probabilis ac fide dignus exiſtimari debeat: quę res eſt omnium difficillima. Cùm enim non ex ſermone hominum recenti, ſed ex maiorũ memoria atq; annalium vetuſtate, eruenda ſæpè ſit veritatis explicatio eius, quæ in Theologica diſputatione verſatur, oportebit ſanè de hiſtoria præſertim veteri iudicare, hiſtoricos omnes internoſcere, mendacesq; à veracibus ſecernere. Quã facultatem quoniam mihi nec arrogo, nec debeo, fateor me nõ ſine metu ac pudore quodam hanc prouinciam ſuſcepiſſe munere neceſſitatis, non voluntatis opere perfuncturus. Non quod mihi in tanto officio, tamq; graui cauſa cura defuerit, ſed quòd video periculoſum eſſe eo, vel maximè loco iudicem velle fieri, vbi vir ille nimirum exigitur, qui & antiquitatis memoriam in numerato habeat, & prudentia ſumma grauiſſimoque iudicio ſit præditus. Sed quò citius hoc, quod ſuſcepimus, non mediocre munus conficere poſſimus, omiſſa, aut ignorationis meæ, aut temeritatis, aut vtriuſque etiam deprecatione, ad earum rerum, quas propoſuimus, explicationem diſputationemque veniamus.

Principiò itaq; hiſtoriæ humanæ auctoritatem argumenti oppo-

oppoſitis impugnabimus. Mox docebimus ex eiuſmodi hiſtoriis qualia in Theologiæ vſum argumenta ducantur. Tertio loco oſtendemus, quinam illi auctores ſint, quos in hiſtoria Theologi probare debeant. Poſtremò argumenta oppoſita refutando finē huius libri faciemus.

Primum ergo argumentum, quo hiſtoriæ humanæ fides labefactari poteſt, eſt huiuſmodi. Ioſeph ſecundum naturam filium fuiſſe Iacob, ſecundum legem fuiſſe filium Eli : Africanus in epiſtola ad Ariſtidem. Iuſtinus martyr quæſtione ad Orthodoxos 66. Euſebius libro 1. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 7. Nicephorus lib. item primo cap. 11. Ambroſius libr. in Lucam 3. Hieronymus in primum Matthæ. cap. Auguſt. lib. 2. de con. euang. cap. 3. & 2. retract. lib. cap. 5. & 16. Damaſcenus lib. 4. cap. 15. Beda lib. 1. in Lucam cap. 10. Theophylactus in Lucæ tertium caput, omneſque ferè patres ſcripſerunt. Neque illis ſubitò reperta hæc, aut ſine auctoribus conficta ſunt, ſed ab ipſis Saluatoris noſtri propinquis & conſanguineis tradita, quemadmodum Africanus affirmat. Hæc verò multis argumentis commentitia eſſe probat libro primo harmoniæ euangelicæ Oſiander, atque, vt ſibi quidem videtur, ita probat, vt non modò Diuo Thomæ, cæteriſque Theologis quaſi portenta ſomniantibus inſultet, verùm etiam eos inſanos appellet, qui hæc primi in lucem ediderunt.

Matt. 1. Luc. 3.

Secundum argumentum eſt, quod Ioſeph virum Mariæ alteram prius vxorem habuiſſe, ex qua filios ſuſceperit, qui fratres domini in Euangelio dicuntur. Euſebius lib. 2. Eccleſiaſt. hiſtor. cap. 1. Nicephorus lib. 2. cap. 3. vbi etiam refert Hippolytum eiuſdem ſententiæ auctorem, Ambroſius in lib. de inſtit. virgi. cap. 6. Epiphanius lib. 2. con. hære. ca. 51. & 78. Hilarius can. 1. in Matthę. apertè conſentiunt. At hiſtoriam hanc Hieronymus in Matthęi duodecimum caput tanquam apocryphorum deliramenta contemnit: quin etiam aduerſus Heluidium aſſerit audaci eam temeritate confictam.

Tertium argumentum, Hieronymus ſcribit veterem hiſtoriam narrare, quòd Herodias, cuius Matthæus meminit, filia fuerit Arethæ regis: idem quoque aſtruit Beda libro com. in Marcum ſecundo. Euſebiuſque Ruffino interprete, libro eccle. hiſt. 1. ca. 23. At illud eſſe falſum & Ioſephus lib. 18. anti. ca. 5. & Egeſippus lib. 2. de exci. Hier. cap. 12. teſtes locupletiſſimi ſunt. Quibus etiam aſſentitur Nicephorus lib. 1. cap. 20. Nihil igitur ex rerum veterum publica commemoratione, non certò dicam, ſed ne probabiliter quidem ſuadere poſſumus. Nam ſi hiſtorias, quæ in his tribus argumentis referuntur, explodere & pro nihilo putare licet: nulla profectò humana hiſtoria reperietur, quæ quicquam

In Mat. 14

Digitized by Google

quicquam habeat ad faciendam fidem virium.

Quartum argumẽtum, Magos, qui Christum adoraturi ex Oriente venerunt, reges fuisse nedum philosophos, tradunt, Cyprianus in sermone de baptismo Christi, & manifesta Trinita: Athanasius quæstio. 2. ad regem Antiochum; Hieronymus in Psalm. 71. Augustinus sermone 43. ad fratres in eremo, & de mirabilibus sacræ scripturæ, si tamen hæc opera Augustini sunt; Chrysostomus homilia 6. in Matthæ. Tertullianus contra Iudæos. Doctor quidam antiquus nomine Christianus in cap. Matthæi 2. Isidorus in præfatione missæ, quæ vulgò dicitur Mocarabe. D. Thom. in Matthæ. cap. 2. & in Ioannis 11. cap. nam & 3. par. quæst. 36. art. 3. ait, non solùm fuisse sapientes, sed potentes. Eiusdem sententiæ fuerunt Albertus Magnus; Diuus Vincentius; Nicolaus Liranus, Dionysius Carthusia. Simon de Cassia, Doctor incognitus in Psalm. 71. Titelmánnus, Ioannes Eccius, Diuus Antoninus, alijque ex iunioribus, quos lõgum est enumerare. Ac certè historia esse videtur per manus à maioribus nostris accepta. Sed hæc tamen communis traditio nullam prorsus in Ecclesia facit fidem. Quin probabilissimè à Baptista Mantuano, alijsque recentioribus asseritur, Magos reges non fuisse. Non enim id silentio prætermissurum Euangelistam, quod ad rem magnoperè pertinebat; nec Herodem, si reges essent, eos adeò imperiosè & inciuiliter excepturum.

Quintum, Magos venisse Hierosolymam diebus à Christi natiuitate tredecim, non Hieronymus modò & Augustinus, verùm etiam omnes propè auctores, & veteres & recentes memoriæ prodiderunt. At Epiphanius hæresi 51. constanter affirmat post duos annos à nato Christo Magos ex Oriente aduenisse. Cuius opinionis duæ causæ sunt nõ omninò pessimæ. Vna, quod in die Purificationis non agnum, sed turturum aut columbę pullum Christi mater obtulit: non ergò potuit inuenire manus eius pretium agni, atque adeò ne thesaurum quidem à Magis acceperat. Altera causa est, quod Herodes occidit omnes pueros à bimatu & infrà, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Non est autem verosimile, Herodem bimos pueros interfecturum iuxta tempus stellæ, cuius apparitionem diligenter à Magis exquisierat, si ab ortu stellę ad Magorum aduentum non nisi tredecim dies interfluxissent, His adde, quod ipsi quoque testati sunt, se stellam in Oriente vidisse. Quæ profectò verba plus aliquid significant, quàm regionem, vnde profecti sunt comparatione tantùm ad Hierosolyma Orientalem fuisse. Si igitur, vt planè scribit Euangelista, ab Oriente venerunt, cùm non sit obscurum, Hierosolyma longissimo interuallo ab Oriente distare;

Idẽ Zacharias Chrysopolitanus: Leui. 12.

intra tam paucos dies & ſtellam vidiſſe, & conſilium de profectione communicaſſe, & adornaſſe iter ab Orientis partibus, per tot regiones ac populos ad Palæſtinam acceſſiſſe, prorſus abhorret, ab humanæ iudicio rationis.

Sextum, Miraculum nuptiarum in die anniuerſaria Epiphaniæ fuiſſe editū, poſteritati ſuæ, quod ait Maximus, fidelis mandauit antiquitas. At Epiphanius contra docet, eodem die, quo Chriſtus natus eſt, completo iam anno trigeſimo filium cum matre conuiuio nuptiali interfuiſſe. Nihil igitur certum ex temporum publica commemoratione accipere poſſumus.

Hæreſ. 51.

Septimum, Lex vera hiſtoriæ eſt, vt Hieronymus ſæpè dixit, ea ſcribere, quæ vulgus exiſtimat, quamuis re ipſa falſa ſint. Sic enim Ioſeph ab ipſa quoque Maria appellabatur pater Ieſu, & Herodem euangeliſta contriſtatum eſſe ait, non quòd re vera, aut Ioſeph pater Chriſti eſſet, aut Herodes eſſet animo contriſtatus: ſed quod illud eo tempore ſic vulgò ab hominibus putaretur, hoc autem diſcumbentes exiſtimarēt: cum potius illud credendum ſit, diſſimulaſſe mentis ſuæ malitiam artificem homicidam, cùm triſtitiam in facie, & lętitiam haberet in mente. Ob quam cauſam vulpes eſt à Domino appellatus. Vnde & Ioſeph. 18. antiq. lib. ca. 7. aſſerit, ab Herode Ioannem eſſe occiſum, quia timebat ne auctore Ioāne defectionem populus moliretur. Ambiguum igitur omne argumentum eſt, quod ex hiſtoria petitur. Nam vulgi fermè opinio falſa eſt: & poterit omnis eiuſmodi argūmentatio refelli, quòd hiſtoricus non veritatem rerum, ſed vulgi opinionem expreſſerit.

Adu. Hel. & in Mat. 14. cap. Idē Beda lib. 2. com. in Marc.

Euſe. li. 1. Eccle. hiſt. cap. 11.

Octauum, Auguſtinus ſermone 71. de immolatione Iſaac, Antiquorum, ait, relatione refertur, quòd Adam primus homo in ipſo loco, vbi crux fixa eſt, fuerit ſepultus. Et Cyprianus in ſermone de reſurrectione Chriſti, Adam, inquit, ſub loco, quo crux Domini fixa eſt, humatus traditur ab antiquis. Atque Paula & Euſtochium in epiſtola ad Marcellum, eandem hiſtoriam tanquam habitantium ore celebratam narrant. Ita eam refert quaſi minimè dubiam Epiphanius lib. 2. cont. hæreſ. cap. vltim. At Hieronymus in Matth. 27. cap. & in 5. cap. epiſtol. ad Epheſ. quaſi fabulam irridet, quod Ioſuæ 24. cap. Adam in Cariath Arbe dicatur eſſe conditus. Opinionem verò Hieronymi Iſidorus ſequutus eſt.

Nonum, Clemens Alexandrinus, Euſebius Cæſarienſ. Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus ex annalium ratione colligunt, ſeptuaginta deſolationis annos in ſecundo Darij Hyſtaſpis fuiſſe

Clem. in 1. Strom Euſe. in Chrō. Theodor. in primum de ciuita.

Zachar. ca. Hier. in prœmio ſuper Aggæ. & in 1. Zach. cap. Aug. li. 18. Dei, ca. 26. Dan. 9. & 2. Paral. 26. & 1. Eſdr. 1. in 7. Dan. cap.

Digitized by Google

fuisse completos. At hoc non modò falsum & commentitiũ est, sed sacris etiam literis aduersum, quæ non implicitè & absconditè, sed patentius, & expeditius continent, septuaginta illos annos statim ab initio regni Cyri absolutos. Nullum ergo idoneũ argumentum ex temporum ratione promitur.

Decimum, Hieronymus auctor grauissimus historiæ prodit, quòd in secundo Darij anno templum ædificari cœptum est. At verò exploratè perceptum est & cognitum, Zorobabelem sub Cyro templi fundamẽta iecisse. Imbecillum ergo est quodcunque argumentum ex historia humana depromptum, quamlibet historiæ auctor grauis sit. *1. Esdr. 3.*

Vndecimum, Plerique historici & ij nobiles tradiderunt, Artaxerxem ædificationem templi impedijsse. At contra scriptura tradit, templum ædificatum esse præcipiente Cyro, Dario, & Artaxerxe. *Ioseph. l. 11. c. 3. Archi. l. p. tit. 4. cap. 1.*

Duodecimum, Iosue post mortem Moysis 26. annos imperasse, auctores sunt Iosephus lib. 5. antiq. cap. 1. Sabellicus Aenea. 1. lib. 4. Nauclerus Chronographiæ suæ generatione 28. Nam Eusebius in chronicis, atque hunc secuti Isidorus, Seuerus, Sulpicius, & Ioannes Carion, 27. annos Iosue imperio tribuerunt. Quæ si vera essent, non esset vera summa 480. annorum, quæ ab exitu filiorũ Israel de Aegypto ad templi ædificationem 3. Reg. 6. lib. cap. 6. colligitur: *Herma. in Chron. 1. Esdr. 6.*

Tertium decimum, Si qua historia Theologo probanda est, ea erit maximè; quæ omnium ecclesiarum ore celebratur. At eiusmodi multæ nullam faciunt prorsus in Theologia fidem: Etenim, vt ea præteream, quæ ridiculè & falsè de Cirico & Iulita, de Gregorio, de Catharina martyre, deque vndecim millè virginibus referuntur, certè historia Thomæ Apostoli apocrypha & commentitia est, non solum Gelasio 15. dist. cap. Sancta Romana, sed etiam August. lib. 22. cont. Faust. c. 79. & lib. vnico aduers. Adimantum. ca. 17. & l. b. i. de ser. do. in mon. cap. 38. His adde Marthæ & Mariæ Magdalenæ fabulam, quæ narrat ad Mariam quidem Magdalum, ad Marthàm verò Bethaniam sorte hereditaria peruenisse: cum contra scribat Ioannes Bethaniam castellum Mariæ Marthæque fuisse. *Ioan. 11.*

Quartum decimum, ea historia reliquas videtur excellere, quæ à summis pontificibus probata est. Constantini verò donatio, lepra, baptismus, sanitas, non modò historijs celebrantur ecclesiæ: verùm etiam per summos pontifices approbantur. At hæc ficta esse omnia multi viri doctissimi contenderunt. Nulla igitur ecclesiastica historia Theologo idonea argumenta ministrat: *In extra. vnigenit. de pœn. & remi. quæ est Clemẽt. 6. & in c. fundam de elect. in 6.*

Quintum decimum; Nemo in ecclesiasticis viris est, qui hi storiæ probabilis auctor haberi queat. Non Philo in temporum breuiario. Nam in eo libello quamuis exiguo, tot mendacia sunt vt sint numeratu difficillima. Non Iosephus. Primùm, quia multa tradit sacris literis vehementer repugnantia. Deinde, quia tertium Esdræ librum in historia sequitur, quem Hieronymus non aliter, quàm somnia reijcit. Postremò, quia in temporibus rerũ notandis vario fuit errore versatus. Ecquis ergò in Ecclesia auctor historiæ certus habebitur? An Aphricanus? Sed huius historia Gelasio Apocrypha est. An Eusebius? Sed huius quoque historiam tanquam apocrypham, idem Gelasius reprobat. Sed in historia tripartita Sozomenus princeps habetur. At hunc damnat Gregorius inquiens. In historia Sozomeni de quodam Eudoxio aliqua narrantur. Sed ipsam historiam sedes Apostolica recipere recusat: quoniam multa mentitur, & Theodorum nimium laudat, atque vsque ad vltimum sui diem magnum ecclesiæ doctorem fuisse prædicat. Si igitur hi, qui primas in historia ecclesiastica partes habent, incerti ac mendaces auctores sunt, nimirum neque ex his, neq; ex alijs, quorum minor est auctoritas, idoneum sumet Theologus argumentum ad suas conclusiones corroborandas.

15 distin. Sãcta Romana l. 6. epist. 31.

Sextum decimum, Innocentius 20. dist. c. De quibus, solas ecclesiasticas historias in causis ecclesiæ finiendis approbauit. Ethnicorum ergò de rebus gestis monimenta parum in Theologiæ vsum valere possunt. Id quod concilium Florentinum sessione septima confirmat in hæc verba, Romanorum aut Græcorum historia nequaquam in synodo vti debemus.

Decimum septimum. In Assyriorum monarchia Berosus commendari supra cæteros solet. At huius auctoris nulla extat historia. Nam quæ Berosi nomine est ab Annio edita, eam fictã esse viri eruditi deprehenderunt. In Persarum verò rebus gestis commemorandis præfertur Metasthenes, qui veros & publicos Persarum annales, vt fertur, secutus est. At huius etiam monimenta multò falsiore titulo Annius edidit. Metasthenes siquidem iste Annianus, octo solùm Persarum reges fuisse tradit, cùm tamen fuerint quatuordecim, quos ordine & Hieronymus in septimum Danielis caput, & Eusebius censet in chronicis. Iam Græcarum rerum historia quid nisi fabulas continet: quas illi passim pro veris historijs edunt? Cicero quippè auctor est grauis, quòd testimoniorum religionem Græca natio non coluit. Scipio item apud Liuium non aliter historias Græcas ac fabulas refert. Verè quoque dixit Fabius, Græcis historijs plerunque poeticæ similem esse licentiam. Vt iure illud ex Satyra

In orati. pro Lucio Flacco. Dec. 3. lib. 8. Lib. 2. instit. c. 4.

Digitized by Google

vulgi etiam ſermone teratur. Et quicquid Græcia mendax audet in hiſtoria. Atque Ioſephus in proœmio lib. de bello Iudaico veritatem à Græcis in hiſtoria negligi teſtis eſt. Id quod in 1. cont. App. libr. confirmat. Sed & è noſtris Hieronymus cùm Græcas hiſtorias oppoſuiſſet, Non debemus, inquit, eorum auctoritati acquieſcere, quorum mendacia deteſtamur. Sanè, vt taceam de reliquis, Herodotus, & Xenophon, quos hiſtoriæ parentes Græci habent, confictis ferè narrationibus abutuntur. Quid in imperio Romanorum? An vlli extant annales publici, quibus credere debeamus? Minimè gentium. Sed quiſque pro affectu ſuo res illorum geſtas ſcripſit. Laudationibus porrò, quod Tullius ait, *hiſtoria rerum Romanarum eſt facta mendoſior. Quædam autem in Liuio eſſe, quædam in Salluſtio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo, quorum fides manifeſtis teſtimonijs labefactari poſſit, Flauius Vopiſcus * veriſſimè dixit. Nihil ergo fidei ethnicorum hiſtorijs habendum eſt. vtpotè, quę nullam habeant non modò certam, ſed ne probabilem quidem auctoritatem.

*Iuuen ſatyr. 10. In 27. c. Eze. Vide Ioſe. li. 1. cont. Appionẽ, Cic. lib. de legibus 1. Apud Herodot. inquit, hiſt. patrã & apud Theopompum ſunt innumerabiles fabulæ. *De claror. *In vita Aureliani.

Poſtremum argumentum hiſtorias omnes generaliter & eccleſiaſticas & prophanas impugnat. Illud eſt huiuſmodi. Fidem humanam idcircò Ariſtoteles virtutum intellectualium numero exemit, quòd iuxta ad falſum & verum inclinat. Theologia ergò, quæ tota veritate perpenditur, non accipiet ab humana fide adiutorium, nec verax cum fallaci ad argumentandum conſociationem contrahet: quoniam tale argumentum ex ea parte, qua humanæ fidei innititur, æquè falſitati ac veritati innitetur. Confirmat autem hoc, vel maximè, quòd homines mendaces ſunt, fallereque & falli omnes ad vnum poſſunt. Siue igitur pauci, ſeu plures hiſtorici quicquam affirment, imbecilla ea omnis argumentatio erit, quæ in teſtimonia hominum inclinata recumbit. Quocirca argumentum quodcunque ex humana hiſtoria petitum imbecillius eſt, quàm vt in Theologia vllam omninò faciat fidem. His argumentis loci huius auctoritas impugnatur. Nam ſi quę ſunt alia, erunt autem fortaſsè plura, ſimilia sũt, atque adeò ſimiliter refellentur.

CAPVT IV.

Quòd auctoritas humanæ hiſtoriæ aliquando probabilis, quandoque etiam certa ſit.

SEquitur, vt explanemus, qualis quantaq; ſit humanæ hiſtoriæ apud Theologos auctoritas: nam hoc ſecundo loco nos acturos pollicebamur. Quod quò magis intelligi poſſit, illud principiò ponendum eſt, Neceſſarium eſſe homines homi-

nibus credere, nisi vita pecudum more degenda sit. Eam rem quoniam Theodoretus in opere de cura Græc. affect. lib. primo, Augustinus item in libro de vtilit. cred. ad Honorat cap. 12. & de fide rerum inuisibilium, cap. primo & secundo diligentissimè persecuti sunt, non erit nobis hîc magnopere laborandum. Atque Augustinus quidem planè asserit, non amicitiam modò, verùm omnem omninò humanam societatem interire, nisi amicus amico, maritus vxori, parentibus filij, fratres fratribus, ciuibus ciues, socijs socij fidem habeant. Multa ille affert, quibus ostendat, necessitudinem & pietatem duo generis humani sanctissima vincula violari atque dissolui, nihilque prorsus in hominum consociatione incolume remanere, si nihil credere statuerimus, quod non idem possumus quasi manu tangere ac tenere perceptum. Humanæ itaque vitæ necessarium esse, hominum dictis homines sine vlla etiam dubitatione credere. Theodoretus verò fidem esse ceu primariam artium basim disciplinarumque omnium crepidinem probat etiam manifestè. Nec enim, vt cætera taceamus, pueri elementarij vllam omninò possunt disciplinæ puerilis facultatem adipisci, nisi & nomina litterarum & syllabarum nexus fide à præceptoribus acceperint. Vt illud Isaiæ in omni etiam, & arte, & ætate verissimum comprobetur: Nisi credideritis, non intelligetis. Præclarum est igitur Aristotelis illud, in omni facultate atque doctrina oportere addiscentes credere, experimentis quippè quotidianis, hoc nos nullo admonente discimus, quod cognitionem ac rerum intelligẽtiam præcedit fides, subsequitur autem fidem scientia quæcunque veri. Qua ex re fit, vt naturæ auctor in hominum mentibus inclinationem ad crẽdendum naturalem impresserit: siquidem non minus fides necessaria est hominis & vitæ & disciplinæ, quàm aut igni locus supremus, aut terræ imus, vt benè habeant, necessarius est. His autem propensiones quasdam & quasi appetitiones natura indidit ad fines & perfectiones necessarias. Quamobrem, qui humanam fidem ex hominum animis euellere conantur, ij non solùm stulti sunt, sed gigantum more cum dijs bellant, hoc est, cum natura pugnant. An verò quicquam tam puerile & stultum dici potest, quàm si ea, quæ videtunt alij, negemus esse, quia ipsi non videmus? Credere igitur necesse, nisi pueris stultiores esse volumus. Quibus positis sit prima conclusio.

Isa. 7. iuxta 70. interpr.

1. Elench.

Præter auctores sacros nullus historicus certus esse potest, id est, idoneus ad faciendã certam in Theologia fidem. Hæc, quoniam cuique per se est obuia & manifesta, non est nostris argumẽtationibus cõprobanda. Flauius porrò Vopiscus verè falsèq; dixit,

dixit, neminem historicorum non aliquid esse mentitum: vnde fidenter se historiam aggredi habiturus mendaciorũ comites.

Secunda conclusio. Historici graues ac fide digni, quales nonnulli sine dubio, & in ecclesiasticis & in secularibus fuêre, probabile argumentum Theologo suppeditant, cùm ad ea, quæ sua sunt corroboranda, tum ad falsas aduersariorum opiniones refellendas. Quæ conclusio satis per se etiam videtur exposita. Nec enim est hominis benè instituti, & ad vitam humanã rectè compositi, viro graui rem credibilem asserenti non credere. Rem credibilem dixi, quoniam quædam à Plinio, alijsque historicis vel grauissimis referuntur, quæ cùm vix credibilia sint, si ea fuisse negemus, non ideo historiæ auctoritatem labefecimus. Vterq; igitur & qui citò credit, & qui ad credendum nimium est tardus, iure reprehenditur. Multò verò hic magis si cùm pluribus historicis probaris grauibusq; dissenserit. Si namque in duorum ore, vel trium stat omne verbum, cur aduersus hanc legem plurimis testibus rem tandem olim gestam contestãtibus fidem Theologus abrogabit? Præsertim cùm testimonia ex vetustate desumpta hoc potentiora ad probandum sint, quòd ea sola, vt Fabius ait, criminibus odij gratiæque vacant. Nimirum Innocentius auctor est grauis, in humanis historijs nonnihil probabilitatis inesse, cùm lege edita præcepit, vt in causis ecclesiæ finiendis illarum auctoritate quãuis cætera argumenta deessent, ecclesiastici iudices vterentur. Sed pleriq; nostra hac ætate peruersè, ne dicam impudenter, res, quas esse gestas grauissimi auctores testati sunt, in dubium vocant. Qui si idoneas causas probabilesque tederent, audiendi fortasse essent. Cùm verò reddant nullas, contemnendi sunt, vt qui communem hominum sensum exuerint, iudiciorum humanorum potissima instrumenta, hoc est, testimonia reiecerint, vitæ magistram, prudẽtiæ subsidium, lucem veritatis historiam neglexerint.

Extra. li. 3. c. 28. 20. dist. c. De quibus.

Tertia cõclusio. Si omnes probati ac graues historici in eandem rem gestam concurrant, tunc ex horum auctoritate certum argumentum promitur, vt Theologiæ dogmata firma etiam ratione cõstituantur. Exempla sunt eius rei multa, sed pauca subijciam. Petrum Romæ & collocasse sedem, & pro Christo martyrij gloria coronatum esse, omnes graues historiæ tradunt: vnde nos certa in 5. libro argumentatione confecimus, Romanum episcopum Petro in pontificatu succedere. Item, concilium Nicænum tempore Constantini, à Syluestro verò ecclesiæ pontifice esse coactum, historici quique grauissimi prodidere. Ea nos è re colligimus concilij Nicæni definitiones certas esse. Quòd certum sit, synodum ecclesiæ generalem Roma-

Digitized by Google

no Pontifice comprobatam errare non posse : certum quoque, Nicænam eiusmodi esse, cui nec vniuersitas pastorum ecclesiæ defuerit, nec Romani episcopi comprobatio. Plurima sunt eiusmodi, quæ communi historicorum consensione traduntur. Hæc non modò negare, sed in his etiam addubitare, stultissimum est. Quid enim stultius esse potest, vt eundē locum diutius vrgeā, quàm si ea genera belluarū, quæ in rubo mari Indiáue gignuntur, nulla esse dicamus; quia nūquam vidimus? Omnia tollamus ergo, si ita placet, quæ aut historia nobis, aut testes graues & probati adferunt. Ita fit vt mediterranei mare esse non credant, nec in insula nati, in qua, lepusculos vulpeculasque solùm viderint, credant Leones & pantheras esse: si verò de elephāto quis dicat, etiam rideri se putent. Historię igitur fides vel certa fauenda est, cùm in idem auctores vniuersi consentiunt. Certa quippè apud homines ea sunt, quæ negari sine peruicacia & stultitia nō possunt. Præclarè itaq; Iosephus 1. contra Appionem lib. illud veritatis historiæ signum certum esse dixit, si de ijsdem rebus eadem omnes cōscribant. Verùm de his, licet breuiter, diximus tamen quod satis est. Nā his paucis expositis, nisi ego fallor, qualis quātaque sit historiæ humanę auctoritas, facilè intelligitur. Historia nimirum etsi vt Quintilianus ait, scripta est non ad probandum, sed ad narrandum: aliquid tamen sine dubio probat, probabiliter ferè: nam aliquando etiam necessariè. Nunc argumēta contra historiæ fidem posita diluamus.

CAPVT V.

Vbi respondetur argumentis capitis tertij.

NOn est facilè contrarias obiectiones excutere, sed excutiendæ sunt tamen. Atq; in primo argumento quidem nō Osiander modò, verumetiam Catholici quidam omni vi & ratione contendunt, id, quod de duobus patrib. Ioseph naturali & legali refertur, cōmentum, portentum, mōstrum, somnium esse. His enim nominibus sententiam illam Africani notandam putant. Certè auctor lib. q. vet. & no. testa. siue Augustin. is fuerit, seu quispiam alius, sententiam eam asserit, nec probabilem esse, nec ad vllam rem proficere; ne sit qui existimet veterē historiam solis iunioribus displicuisse. Vtuntur autem hi ad Africani traditionem infirmandam argumentis huiusmodi. *Quæst. 56.*

Primò, quod nullum testimonium vel exemplū, nec è sacris, nec ex prophanis Hebræorum literis erui possit, quo talis primogenitus filius defuncti nuncupetur: non ergo mortuus ille pater primogeniti vocabitur.

Deinde, Vt demus, inquiunt, quantumuis iniqua conditione eius-

Digitized by Google

ciuſmodi primogenitum duos patres ſortitum eſſe, adhuc tamē nihil faciet, vt Euangeliſtæ diſcrepantiæ ſcrupulus eximatur. Nam legalem filium nemo poterat ex vxore defuncti procreare, niſi frater fuiſſet defuncti germanus, ſimulq; cum eo habitaſſet, quemadmodum Deu. 15. euidentiſſimè traditur. Illud verò non contingit niſi ex eodem patre natis: nam qui diuerſos habent patres, ij diuerſas etiam capiunt hæreditates, atque adeò non habitant ſimul. Nunc autem Iacob & Heli, nec fuerunt ex ijſdem patribus, auis, aut proauis: nec ſimul habitare potuerunt, cum alter cenſeatur in poſteris Nathan, alter in poſteris Salomonis. Nam, quod etiam argumētantur, Ioſeph nō fuiſſe vocatum nomine patris legalis, quæ res erat neceſſaria iuxta illam Deut. legem, id exiguum ſanè ac mendicum argumentum eſt, cui Auguſt. & 5. lib. q. in Deut. q. 46. & lib. 2. retra. c. 12. nullo negotio reſpondet. Mihi verò opinio cōmunis magis placet: quamuis illorū opinio non diſpliceat, qui aſſerunt, Heli Ioſephi ſocerū fuiſſe, eundem qui & Ioakim parentem virginis Mariæ, vt Lucas genealogiam Chriſti per matrem attexuerit: Matthæus verò per eum, qui pater putabatur. Nec proinde tamē genealogiam mulierum cōtra ſcripturæ vſum Euāgeliſta texuit. Nam cū ait, Qui fuit Heli, relatiuū ad Chriſtum referendū eſt, vt ſit ſenſus. Et ipſe Ieſus putabatur quidem eſſe Ioſephi, at re vera non illius fuit, ſed Heli. Cùm enim ſine virili opera ex virgine matre natus ſit; nullum habuit in terris, cuius filius verè dici poſſet præter Heli, qui auus ſcilicet ipſius maternus erat. Ne quis ergo miraretur, quod in texenda genealogia Chriſti ab nepote ſtatim trāſilierit ad auum, interiecit cauſam: quia Ioſeph, quem patrem Chriſti dicere debebat, non verè erat pater, ſed putabatur. Quanquàm & relatiuum ad Ioſeph quoq; referri poteſt; vt intelligas eum fuiſſe Heli non naturalem filium, ſed ad eum modum, quo gener ſoceri filius eſſe dicitur. Itaque Ioſephum euangeliſtæ ad parentes ſuos retulerunt, alter ad eos, quos ex ſe habuit, alter ad eos, quos ex coniugio ſortitus eſt. Huius opinionis Auguſtinus lib. quæſtionum euangelicarum 2. q. 5. meminit. Hanc tenuit auctor libelli cuiuſdam de ortu virginis, qui Hieronymo falsò tribuitur. Hanc Ioannes Annius, Ioannes item Lucidus, Georgius VVicelius, alijq; nonnulli iuniores amplexi ſunt. Huic etiam nominum ſignificatio cōſonat. Nam Ioakim, Eliachim, Heli, idem ferè ſignificant, proq; eodem ferè vſurpantur, 4. Re. 23. 2. Para. 36. Probabilis opinio hæc ſit. Quis negat? Sed ne ipſa quidem certa eſt. Oſiandri enim argumenta, quæ ille firma eſſe exiſtimat, ſunt profectò infirmiſſima. Obijcit primò nuſquam in ſacris literis reperiri, quod ille primogenitus filius mortui

Philo. Annianus tradit Syris & Arabibus Ioakim, Eliachim & Heli eſſe ſynonyma

Ruth.4. nuncupetur. Id verò de morte impudenter obijcit. Si enim Ob-
Deut.25. bed filius Noemi illiq; natus esse dicatur, cur non dicatur natus
Matt.22. Maaloni, huiusq; proinde etiam filius? item, Accipiet eam, in-
Luc. 20. quit, frater eius, & suscitabit semen fratris sui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit. Præterea ecquid obsecro est suscitare semen fratri, nisi filium illi gignere? Quid? Nónne illud manifestum est, ille sciens non nasci sibi filios, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur? Gene. 83. At hæc ipsa loca retulit Osiander. Retulit quidem, sed ita tamen, vt apertis testimonijs respondere nequiuerit, nisi hæreticorum ritu aut vulgatam editionem accusaret, aut etiam scripturæ & verba & sensum eluderet. Nam sanctorum omnium communem intelligentiam pro nihilo habere est illi familiare, & cum cæteris Lutheranis gentile ac proprium. Iam quod secũdo loco accipit, fratres, de quibus lex loquitur, simul habitare oportere, id est, in eadem hæreditate paterna, atq; adeò germanos esse ab eodemq; patre genitos; speciem fortasse veritatis habet, veritatem nullam profectò habet. Fratres quippè illa Deu. lege non germani modò intelligendi sunt, verum etiam consanguinei, qui scripturarum vsu fratres appellantur. Id quod non communi solùm sanctorum omnium sententia, sed aperto scripturæ testimonio comprobari potest. Booz enim Maalonis non germanus erat, sed propinquus. Nec confundimus nos negotiũ redemptionis cum negotio leuiri, quod Osiander calumniatur. Sed contendimus, summoq; omninò iure contendimus, exemplum libri Ruth, ad legem illam Deu. pertinere. Alioqui, si eos simul habitare interpretamur, qui in eadem hæreditate paterna habitant, cur non magis, nam hoc simplicius est, eos, qui in eadem domo? Ita quamuis fratres germani sint, nisi eãdem domũ habeant communem, ea lege minimè tenebuntur. Quod ne Osiander ipse quidem, quamlibet perfricta fronte, concessurus esset. Exponamus igitur, quod & Hebræorum mos, & legis ratio exigit, tum etiam fratres habitare simul cùm in eodem oppido, vel ciuitate habitârint. Id verò non duobus solùm vterinis, quales Iacob & Heli fuisse perhibentur, vsu venire potuit; sed propinquis etiam alijs, vel remotis. Nihil ergo nos Osiandri argumenta mouent, quo minùs fidem Aphricano habeamus. Illud fortè mouere potest, quod in tertia conclusione capitis superioris asseruimus, communem scriptorum omnium traditionem, certò, nedum probabiliter pro vera historia habendam esse. Huic autem Aphricani traditioni historici omnes ecclesiastici testimonium perhibent. Igitur non modò probabilis, sed certa illa doctrina erit, quæ duos patres Ioseph legalem &

lem & naturalem infert. Minimè verò. Multum enim refert, res geſtas qua hiſtorici aſſeueratione narrent. Si enim is ipſe, qui primus auctor hiſtoriæ fuit, rem non vt viſam ac certam, ſed vt auditam & incertam ſcripſerit, tunc qui ſimili temperamento rem ceu probabilem referunt; ij quamuis cõſentiant omnes, non faciunt tamen hiſtoriæ firmitudinem. Porrò autem Aphricanus, vnde cæteri hanc hiſtoriam acceperunt, nihil præter auditum habuit; nec referentib. certam habuit fidem. Nam poſtquam rem proinde vt à Iudæis quibuſdam acceperat, ad Ariſtidem retuliſſet, huiuſmodi verba, Muſculo interprete, adiecit. Siue itaq; ad hunc modum, ſiue aliter habet res iſta, non poterit quiſquã, meo iudicio, clariorem illius, ſcilicet, quæ obiecta erat Euangeliſtarũ diſcrepantiæ, expoſitionẽ reperire. Quiſquis aũt æquo animo præditus eſt, idem quod nos curabit, etiamſi certũ deſit teſtimonium: ob id videlicet, quod meliorẽ ac veriorem expoſitionem proferre non poterit. Euangelium ſanè per omnia quæ vera ſunt, tradit. Hactenus Aphricanus. Quibus verbis ſatis ille ſignificat, ſi componendis Euãgeliſtis ratio alia quęcunque probabilior appareret, eam ſe libẽter amplexurũ. Quæ omninò res & Auguſt. & Thom. videtur compuliſſe, vt præter hanc, alias quoq; rationes tollendæ diſcrepantiæ inueſtigarent. Sed de primo argumento ſatis multa diximus. 3. par. q. 31. art. 3.

Ad ſecundum verò dicẽdum eſt, huiuſmodi quoq; res non tã ex fide hiſtoriæ, quàm ex probabili eorum coniectura pendere, qui ſacras literas interpretantur. Non eſt enim aliquis probatus auctor, qui aſſerat ſe præter Mariam, & aliam Ioſephi vxorem aut vidiſſe, aut certis teſtibus accepiſſe. Sed cùm in euangelio fratres Domini legerentur & religio vetaret filios Mariæ ſuſpicari; ſcripturæ expoſitoribus coniectandum fuit, quonam id pacto fieri potuerit: vt veritas euangelij cũ Marię perpetua virginitate congrueret. Ita quidem filios Ioſeph ex alia vxore intulerunt, Chriſtiq; proinde fratres non veros, ſed qui putarentur, interpretati ſunt: nam & Ioſeph non verus erat pater, ſed putabatur. Neq; horum coniectura vana commentitiaq; fuit, nullãue ratione tantum ad reſpondendum hæreticis excogitata; ſed probabiles habuit cauſas, quæ ſcripturarum etiam teſtimonijs niterentur. Primùm quia Iacobus Hieroſolymitanus epiſcopus non peculiariter eſſet frater domini cognominatus; ſi cognatione ſolùm fratres domini vocarentur. Cùm & Iacobus Zebedæi filius, à quo ille cognomento diſtinguitur, ad eum quoque modum frater domini eſſet. Deinde non ſimpliciter quidam in Euangelio diceret, Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant quærẽtes te alloqui, ſi generali ſanguinis coniunctione fra Matt. 12.

terni-

Matth.6. ternitatem definiret. Iacobus nanq; & Ioannes tunc temporis cum Chriſto intra domum erant, qui illo modo erant fratres. Accedit quòd apud Marcum à quibuſdam dictum eſt. Nónne hic

Luc. 4. eſt faber filius Mariæ, frater Iacobi & Ioſe, & Iudæ, & Simonis? Nónne & ſorores eius hîc nobiſcum ſunt? Filius, inquiunt, Mariç, frater Iacobi & Ioſe, &c. vt non ex Maria, ſed ex Ioſepho fratres intelligerentur. Vnde & iuxta Lucam interrogant, Nónne hic eſt filius Ioſeph? Atq; ſorores, filias Ioſephi Eſther & Thamar intelligendas eſſe, Hippolytus ac Nicephorus graues in primis auctores aſſerunt. Fratres ergo ſimiliter intelligendi ſunt, Iacobus, Ioſe, Simeon, & Iudas: quos quatuor filios ex priore cõiuge, cui nomen erat Salome, Ioſephum ſuſcepiſſe ijdem auctores prodidêre. Accedit etiam, quod Ioſephum, cùm Mariam vxorem accepit, 80. annorum fuiſſe ſenem, Epiphanius non ſemel aſtruit, At in tam longa ętate non eſt profectò veriſimile illum ſine coniuge extitiſſe. Hæc auctores illi ſine fidei diſcrimine argumentari, atq; adeò aſſerere potuerunt. Sed Hiero. tamen rem diligentius animaduertens, vt erat in ſacris literis apprimè verſatus, probabiliorem multò rationem inuenit, qua citra & Mariæ corruptionẽ & Ioſephi bigamiam fratres domini in ſcripturis intelligerẽtur. Quòd.n. Iacobus frater domini vulgo cognominatus, Ioſephi filius non fuerit, ex euangelijs videtur manifeſtè colligi. Marcus ſiquidem quos capite ſexto fratres domini vocatos ſcripſerat, eos capite quinto decimo filios cuiuſdam Mariæ ſcribit eſſe, nimirum vxor Ioſephi eſſe non poterat, niſi duas illum ſimul vxores habuiſſe contendas, Mariam virginem, & alteram Mariam, quod nulla ratio probat, nulla prodit hiſtoria: Quin hominẽ pauperẽ, qui vix vnam alere & ſuſtinere poſſet, duarum coniugum onera ſubijſſe, & imprudentiæ, & incontinentiæ argumentum eſt. Ea vitia viro iuſto tribuere quàm ſit ſtultum, ne dicam impium, non eſt opus longa oratione ſuadere. Adde quod hæc eadem à Ioanne Maria Cleophæ cognominata eſt. Erat autem Cleophas frater Ioſephi, vt Euſebius lib. 3. eccl. hiſt. cap. 11. ex Egeſippo retulit, ob quam cauſam, niſi me cõiectura fallit, ſoror Mariæ virginis appellatur. Nam & leuiri fratres vulgò dici ſolent, & fratrum vxores ſorores. Non igitur, vt ſentio equidem, Maria illa tanquam mater, ſed tanquam vxor Cleophæ nomen accepit. Ioſephi itaque coniunx non erat, atq; adeò nec huius filij, filij erãt Ioſephi, ſed Cleophæ. Verùm quẽadmodum Ioſephus pater Chriſti exiſtimabatur, ſic filij Cleophæ, Iacobus, Ioſe, Iudas, Simeon exiſtimabãtur Chriſti cõſobrini, Chriſtiq; patruo Cleophas. Qua ratione Maria iſta

Chriſti

Christi matertera nuncupari potest, non quod verè Mariæ virginis germana fuerit, sed quod soror & habita & dicta sit. Atqui consobrinos fratres etiam dici omnis scriptura demonstrat. Nec prioris opinionis necesse est argumenta refellere. Nonnulla enim assumit, quæ certis de causis à perisque aliter existimantur. Vt filios Zebedæi Christi esse consanguineos, & proinde scriptu ræ vsu fratres. item Iosephum 89. annos natum esse, cum Mariam vxorem accepit. Quæ res dici possunt, probari non possunt. Nam & Acto. cap. 1. Lucas cum Iacobum Alphæi, Simonem, & Iudam, retulisset, subdit: Hi omnes erant perseverantes in oratione cum Maria matre Iesu, & fratribus eius. Constat autem Iacobum Alphæi, Simonem, ac Iudam fratres Domini appellatos. Sed de his disputatum est ab alijs diligentius. Nos in præsenti non id agimus. Tantum dicimus ex diuersis opinionibus, quas in scripturarum interpretatione orthodoxi sequuntur, minime historiæ fidem periclitari. Hæc quippe sola oratio erat secundo argumento confutando necessaria.

Isidor. in li. de ortu et vi. & obi. sanctr. dicit, Iacobum Alphæi filium fuisse sororis matris Domini, vnde & fratrem Domini vocatum.

Ac tertium sic diluitur. Non fuit Herodias filia Arethæ regis, sed Aristobuli, sicut Iosephus multis in locis testatus est. Id quod nomen quoque ipsum indicat. Est enim quasi patronymicum ab Herode, nihilque proinde aliud significat quàm filiam, vel neptem, vel aliquam è posteris Herodis. Quamobrem cum Aretha rege Arabum nihil videtur habere commune: cum Herode magno, cuius fuit neptis, commune habet genus. Quod autem Hieronymus tradit ex vetere historia, pace tanti viri dixerim, in re sine dubio fallitur. Apparet eum sanè, vel in historiam quampiam auctoris incerti incidisse, ob id enim quidam veterem historiam appellatam volunt, vel certè in Eusebij Latinam incidit, quam Ruffinus fecit sua traditione vitiosam. Quò autem res planior fiat, verba loci illius subscribemus. Concordi verò testimonio etiam Iosephus de hoc scribit nominatim, etiam de Herodiade commemorans, velut de coniugio fratris Philippi viuentis violenter abstracta, & suis ab Herode incestis nuptijs sociata: propria, & legitima vxore depulsa, quam Herodiadem filiam fuisse dicit Arethæ regis Arabiæ. Hactenus Eusebius, Ruffino interprete. E quibus verbis si tollas nomen Herodiadem posteriore loco positum, quod nec Eusebius habet, nec Iosephus, vera erit lectio, atque adeò germana Eusebij Græci in latinum conuersio. Nam relatiuum, Quam, non ad Herodiadem, quod Ruffinus falsò intellexit, sed ad propriam & legitimam vxorem depulsam referendum est: quod recte Musculus in noua nunc interpretatione fecit. Verum de tertio argumento hæc nobis dicta sint.

Lege 18. anti. l. c. 9.

Ad quartum ita respondeo, Quicquid sit de Magis, an fuerint

reges

reges nec ne, quod in controuersia est positum, certum illud est, non ex ea re historiæ fidem labefactari, quod plurimi auctores magos reges fuisse tradiderint. Nempè res hæc eius generis est, quam nemo historicorum sese affirmet aut vidisse, aut ex viris fide dignis, qui viderint, audiuisse. Nituntur itaque auctores illi non historiæ auctoritate, quam nullam probatam habuêre, sed probabilibus coniecturis, quas porro habuêre nonnullas. Qualis est, quod in Magis videtur impletum illud Reges Tharsis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Sabba dona adducent. Item illud, Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Quæ in Epiphania Domini non hodiernum vulgus, sed antiquus semper ecclesiæ chorus intonuit. Accedit quod, vt Tertullianus ait, Magos reges ferè habuit Oriens. Accedit quod in reges illud maximè quadrat, Apertis thesauris suis, &c. Extat etiã Claudiani epigrãma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quod si Claudiani non est, certè elegantissimi poêtæ est. Hanc opinionem, vt quæ plausibilis sit ac popularis, Christi fideles iam olim libenter induerunt. Neq; operæ pretium iudico, si quis in concione publica eam dissuadere conetur. Nam dissuadere nihil attinet: ac frustra niti, & nihil aliud, quàm laborando odium quærere, extremæ dementiæ est. Quod si paucis fortè quibusdam fidẽ argumentatione tua feceris, multas tamen in populo querelas, dissidia, ac lites induces. Sine ergo plebem probabilissimam opinionem, præsertim quæ penitus insedit atque inueterauit, cum suis maioribus retinere. Quod si coniecturis aliis permotus contrariam sententiam habes, liceat per me, equidem non repugno. Illud ago, siue hæc, siue illa opinio vera sit, non inde historiæ auctoritatem aut eleuari aut imminui, cùm neutra earum opinionũ historiæ auctoritati, sed probabili coniecturæ innitatur. Quòd enim regum nomen Euangelista suppresserit, id omninò nihil est. Non enim existimauit euangelij testimonium regio apparatu cumulandum, quod Magorum sapientiam & grauitatem amplissimè ornauerat. In veritate sanè occulta confirmanda regia appellatio obscura, & otiosa erat, Magorum vox præclara & opportuna Nam quod Herodes Magos parum honorificè exceperit, hoc aut Herodiani fastus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & maiestatis. Indignũ verò est Magni regis tumorem in minutorum inuidiam odiumque conuertere.

Psal. 71.

Esai. 60.

Matth. 2.

De quarto igitur argumento hactenus. Nunc ad quintum respondeamus. Non Hieronymus modò, Augustinus, Thomas ac cæteri ferè omnes auctores, verùm etiam antiqua ecclesiæ traditio tenet, quod Magi Christum decimo tertio die, ex quo natus fuerat, adorarũt. Cuius quidem rei, cu causam quærerem quidnã

esset

esset cur tanta id consensione ab ecclesia receptum sit, quãquam veteri traditioni in huiusmodi rebus multum debetur fidei, vt ratio alia non subsit, has causas tamen inueniebam duas easque ambas ex ipso Euangelio collectas. Vnã quod Matthæus dicit, Cùm natus esset Iesus, ecce Magi ab Oriente venerunt. Sanè si quando Magi venerũt, Christus esset annicul⁹ aut binus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Osiander, existimant: non dixisset euangelista, Cùm natus esset, ecce Magi.

Quod non de re tam sera, sed de subita & improuisa, vel certè proxima, & quasi præsenti dici solet. Nec dum, inquit, intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur. Et Poeta: Audiat hæc aliquis, vel qui venit, ecce Palemon. Hinc enim cũ Marię dixisset angelus, Ecce concipies, &cæt. intelligens ipsa statim se conceptura, ait: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Recens ergo natus erat infans, quando Magi aduenerũt. Altera causa est hæc, Magi inuenerunt puerum in Bethleem, ergo ante diem purificationis accesserũt. Quia vltra id temporis Christus non fuit in Bethleem. Lucas enim ijs descriptis, quæ ad purificationem attinebãt, subdit: Vt perfecerunt omnia secundũ legem domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suã Nazareth. Non ait, In Bethleem, sed, In Nazareth. Cur autem Bethleem reuerterentur, vbi adeò nihil habebant supellectilis, vt Virgini ad reclinandũ infantem, nõ alius, quã præsepe locus fuerit in diuersorio? Nec euangelista docet, eos venisse vt morarentur, sed vt profiterentur in ciuitate sua. Manserunt itaque ibidem quantũ necesse fuit ad implendam legem, quæ iubet, vt post circunciſũ infantulum maneat mulier triginta tribus diebus insanguine purificationis suę. Intra quos dies Bethleem venisse Magos rectè credimus, & puerum indicio stellæ inuentum adorasse. In ea verò ratione, quæ primum opponitur, quidam liberalitatem ac beneficentiam virginis animaduertunt, quæ breui aurũ acceptũ in pauperes erogarit. Alij prudentiã, quod viaticũ parauerit in Aegyptũ. Siue enim Ioseph ante purificationem de fuga ab angelo fuerit admonitus, iuxta illud, Cùm Magi recessissent, ecce angelus apparuit in somnis, &c. siue Magi oraculum de reditu per aliam viã Virgini communicauerint; credibile profectò est, fœminã prudentissimam iam inde illud quod ad fugã & peregrinationẽ opus erat, prouidere. Sunt qui modestiam aduertant. Atque hæc ratio mihi videtur sanctissimè & prouidentissimè cõstituta. Non decebat enim, vt, quæ pauper erat, ea diuitum oblationem subitò inferret. Ab omni fastu, & ostentatione erat virgo aliena nec mutare conditionem illi erat animus, quam sciebat Dei filio placuisse. Quid, quod aurũ Deo à Magis oblatũ in sacros fortasse

Genes. 24.

Buc. 9.

Luc. 2.

Matth. 2.

taſsè vſus cenſuit conſecrandum ? Prima itaque aduerſariorum ratio his omninò modis facilè diluitur. Secunda preſſius videtur vrgere. Si enim diligenter à Magis Herodes tempus ſtellæ didicit, occidit autem omnes pueros à bimatu, & infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis, biēnium ergo antè ſtella Magis apparuit. Non igitur mox à Chriſto nato aduenerunt. Nam ſtatim recedētibus Magis, Herodes occidit pueros. Illa enim particula, Tunc, non minus rē pręſentē proximámue ſignificat, quā vocula, Ecce, cuius vim paulo antè expendebamus. Ait verò Euangeliſta: Tunc Herodes videns quoniam illuſus eſſet à Magis, mittens occidit. Sed hic nodus bifariam ſolui poteſt. Primum enim, quod Euthymius admonuit, illa oratio, Secundum tempus, &c. nō refertur adid, quod præceſſit, à bimatu, ſed ſolum ad particulam, Infra, cui proximè coniuncta eſt. Itaque continenter legendum eſt, Occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus eius à bimatu. Et ibi facta hypodiaſtole ſubiungatur, Et infra, ſecundum tempus, quod exquiſierat à Magis. Nō itaque intelligendus eſt peremiſſe bimulos ſecundum tempus exquiſitum: ſed tantum alios minimos, quibus videlicet ſolis tēpus ſtellę accommodauit. Sed ais, Cur bimos interfecit, ſi non ſecundū tempus ſtellæ? Reſpondeo, Cur in omnibus finibus Bethleem, ſi in Bethleem iuxta prophetam natus eſt Chriſtus? Quemadmodum ergo ex propria malitia ampliauit locum, ſic ampliauit & tempus. Deinde, probabile eſt id, quod mihi ſemper verò ſimilius fuit, Herodem Romam euocatum, vt accuſationi filiorum reſponderet, ſtragem illam puerorum edere diſtuliſſe: quā edidit poſteà cùm Hieroſolyma regreſſus eſt. Quod ſi neceſſe eſſet biennium Magis aditer faciendum concedere, quod tamen abſurdum eſt, non protinus neceſſariò fit conſequēs, vt biennio poſt Chriſtum natum aduenerint. Multò enim facilius expeditiuſque dicetur, quod Chryſoſtomo Auguſtinoq; video placuiſſe, apparuiſſe ſtellam Magis tantò ante Chriſti natiuitatem, quā tum fuit opus, vt tot regionibus ac prouincijs peragratis puerū haud multò antè natum adorarent. Cùm verò demum quæritur, Qui fieri potuerit, vt ab Oriēte Magi tam paucis diebus peruenerint. Huic quæſtioni reſponſum facile, & promptum eſt. Non enim opus fuerit, quod Remigius facit, eam rem nati pueri facultati viribuſque tribuere, qui Magos ad ſe tam breui dierum ſpacio perduxerit. Sed, Oriens, in ſacris frequenter accipitur pro terris, quæ Orientales ad illam ſint, in qua ſunt, qui loquuntur. Vt ibi, Elegit ſibi Loth regionem circa Iordanem, & receſſit ab oriente. Item, De Aram adduxit me Balach rex Moabitarum, de montibus Orientis. Siue ergo Magi poſteri fuerint Balaam,

Ioſeph. li. 16. anti. cap. 7.

Gene. 13.

Num. 23.

Balaam, ac proinde ex Meſopotamia Syriæ venerint, vt Chryſoſtomo, Hieronymo, & Ambroſio viſum eſt; ſiue ex Arabia acceſſerint, quæ ſententia Iuſtini martyris perpetua fuit, ſeu ſapientes alij, vel Perſæ, vel Chaldæi, quod Magorum nomen præ ſe fert: dubitari non poteſt, quin totum illud quicquid erat itineris decem diebus conficere potuerint. Diſtat ſiquidem Hieruſalem ab Aram centum ſeptuaginta duabus paraſangis Perſicis & Hiſpanis, ab Vr verò Chaldæorum ducentis duodecim. Atque cùm Laban Iacob fugientem à Meſopotamis in Iudæam inſequeretur, ſeptimo die conſecutus eſt illum in monte Galaad, qui eſt principium Libani. Et ferebat tamen Iacob greges & vxores ac paruulos. At Laban non ante tertium diem fugam depræhenderat. Quid? quòd in regione illa abundant dromedarij, quos vno die ſtadiorum mille iter conficere, ſcribit in vita Apollonij Philoſtratus? Ariſtoteles quoque libr. 9. hiſt. anima. cap. vltimo teſtatur, celerius eos currere, quàm Niſæos equos. Nec te illud turbet, quod Hieronymus in Hieremiæ 25. capit. imò Hieremias ipſe, Chaldæam, ait, in aquilonis parte iuxta ſitum Hieruſalem collocatum eſſe. Quia enim inter aquilonem & orientem ſita eſt, modò aquilonaris, modò orientalis nuncupatur. Hæc faſtidioſo lectori ſcio moleſta fore: ſed erat oſtendendum, quàm temerè quidam à ſyncera hiſtoriæ fide, & communi ſanctorum opinione diſſenſerint. Verùm de quinto argumento ſatis. Nunc ſequentia refellamus. *Gen. 31.* *Lib. 2.* *Idem Zacharc. 2.*

Sanè quidem, cum in ſexto argumento Epiphanij ſententia contra hiſtoriæ fidem ponitur, nihil prorſus mouere nos debet. Primùm, quoniam in rerum geſtarum temporumque ratione nullos ille graues auctores ſequi ſoler. Atque adeò in earum rerum memoria interdum fallitur. Deinde, quoniam hoc ſalteni loco nulla argumentatione probabili, nullis prolatis veteribus monumentis antiquo eccleſiæ vſui contradicit. Quod ſi verum eſt profectò, Chriſtum paſſum eſſe anno ætatis ſuæ trigeſimo tertio, inchoato per tres mẽſes ac decẽ fortaſsè dies; nam ea de re nullã modo quæſtionẽ habere volumus docuiſſe, aũt cum tribus annis, & Ignarius in epiſtol. 1. ad Trallianos; & Euſebius in Chronicis prodiderunt, certè Epiphanij opinio videtur vera eſſe non poſſe. A trigeſimo namque anno expleto vſque ad paſſionem, non niſi duo anni ſuperſunt. Quamuis nodum hunc ſolueret Epiphanius, ſi tempus doctrinæ Chriſti non à nuptijs, ſed à baptiſmo inchoaret. Quod nos quoque dicere oportet, qui Maximi ſententiam veteremque eccleſiæ vſum propugnamus. Nuptias quippè anno poſt baptiſmum integro elapſo factas eſſe credimus. Qua in re nobiſcum diſſentiunt quidam;

Digitized by Google

nec ſine cauſa diſſentiunt tamen. Primum enim toto illo anno nihil, inquiunt, ſcriptum haberemus de doctrina Chriſti. Quin eo anno nihil omninò docuiſſet. Quod eſt credibile nullo modo. In baptiſmo ſiquidem filius ac ſapientia Dei, dux populi atque magiſter, patris teſtimonio declaratus eſt. Nec poſt Euangelij munus euidentiſſima triadis commendatione teſtificationeque ſuſceptum, otioſus Chriſtus tot diebus vitam in ſilentio degeret. Sed illud, vt par erat, protinus exequeretur. Id quod non coniectura noſtra ſolùm, ſed Ioannis etiam Euangelio comprobatur. Ioannes porrò ita diſertè rerum geſtarum poſt baptiſmum tempora notat, vt ad nuptias, non dicam annum, ſed ne pauci quidem menſes interfluxiſſe videantur. Altera, inquit, die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe. *Ioan.3.* & rurſum paulò inferius. Altera die iterum ſtabat Ioannes, & ex diſcipulis eius duo, &c. Et poſteà: In craſtinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, &c. Denique ſtatim in ſecundi capitis initio, Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ. En cùm Ioannes Iudæorum legatis reſpondiſſet, poſtero die vidit Ieſum venientem ad ſe. Quo tempore Ieſus nec notus erat, nec diſcipulos acceperat, vt ex hoc primo Ioannis capite manifeſtiſſimè liquet. Sed poſtero die, hoc eſt, tribus à legatione diebus, duo diſcipuli Ioannis ſecuti ſunt Ieſum: ac proximo huic die exiens in Galilæam Ieſus ipſe Philippum inuenit. Cùm verò ſubiungit Euangeliſta, Et tertia die nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, ſatis apertè indicat, quàm breue tempus inter baptiſmũ, vocationem diſcipulorum, ac nuptias fluxerit. Non itaque annus integer interceſſit. Præterea poſt ſecundum aduentum in Galilæam cœpit Ieſus prædicare, vt Matthæi cap. 4. dicitur. Non ergo ante nuptias prædicauerat. Nam illæ factæ ſunt, cùm poſt baptiſmum primo aduenit in Galilæam. Quòd ſi annus integer à baptiſmo ad nuptias interfluxiſſet, iam tres anni prædicationis Chriſti nullo modo inuenirentur. Adde, quòd ex ea ſententia conſequens fieret, vt Chriſtus anno ætatis ſuæ 34. inchoato fuerit paſſus. Illud non obſcurè colligitur, quoniam ſi vera eſſet, quinquies paſcha à baptiſmo ad mortem interueniſſe. Primum id eſſet, de quo nihil habemus in Euangelio ſcriptum, inter baptiſmum & nuptias. Secundum, quod Ioannes ſtatim poſt nuptias commemorat, cap.2. Vbi Chriſtus ementes ac vendentes de templo primum eiecit. Tertium, de quo fit mentio Ioann. 5. cùm ſanauit paralyticum. Quartum, cuius idem Euangeliſta meminit, cap.6. inquiens: Erat autem proximum paſcha, &c. Quintum, in quo paſſus eſt Chriſtus, de quo Ioan.12.& 13. Nam quod tertium illud, de quo dubium eſſe poteſt,

Digitized by Google

poteſt, feſtum paſchæ fuerit, non modò Rupertus, ſed Irenæus etiam æſtatur. Ac re vera nomen feſti ſimpliciter pro paſcha ſolet in euangelijs accipi. Vt ibi: Non in die feſto, Matt.26. Item, Secundum conſuetudinem diei feſti, Luc.2. Item, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtũ, Ioan.13. Cùm itaque Chriſtus baptizatus fuerit anno triceſimo ætatis ſuæ inchoato per tredecim dies; erat enim incipiens quaſi annorum triginta, vt Lucas affirmat, ſi quinquies feſtum paſchæ interceſſit, nimirum mortuus eſt anno ætatis ſuæ trigeſimo quarto. Quod licet Beda alijque nonnulli iuniores aſſeruerint, defendi tamen nulla ratione poteſt, vt Paulus epiſcopus Foroſempronienſis, lib.9.2.part.& li. 4. eiuſdem partis. Ioannes item Lucidus in lib. de vero die paſſionis Chriſti oſtenderunt. At verò nullæ huiuſmodi rationes, ab antiqua patrum traditione, quàm cõmunis eccleſiæ conſuetudo in diuino officio, hymnis, antiphonisque confirmat, potuerunt me mouere. Non quòd hæc ad fidem religionemve magnoperè attineant, ſed quòd in rebus, vel vtraq; ex parte probabilibus, vel etiam ambiguis, veteris eccleſiaſticæ hiſtoriæ fides commodais me delectat. Sed prima videamus. Anno, qui inter baptiſmum & nuptias fluxit, nihil omninò docuit Chriſtus: ceſſator ergo fuit maximus, qui poſt iniunctũ munus tam diu fuit otioſus. Sane quidẽ eo anno non eſt publicè concionatus Chriſtus, neque turbis Euangelium prædicauit. Sed non fuit interim otioſus. Quin & frequenter ad Ioãnem acceſſit, vt frequens etiam de ipſo Ioannes teſtimonium diceret, & priuatim quoq; docuit quoſdam, ne eccleſiæ concionator repentè prodiret. Non enim diſcipuli Ioannis illum Rabbi, hoc eſt, magiſtrum appellarent, niſi iam docere incepiſſet, quemadmodum Caietan. noſter diligenter aduertit. Nam quòd aiunt, ex Ioannis euangelio colligi, paucos dies inter baptiſmum & nuptias interceſſiſſe; id nullo modo verum eſt. Cùm Ioannes aduentũ Ieſu ad baptiſmum nuſquam omninò narrauerit, vt idem Caietanus manifeſta argumentatione conficit. Quanquam in eo fallitur, quod pro certo aſſerit, ex quatuor Baptiſtæ teſtimonijs, quæ primo cap. Euangeliſta refert, tertium datum eſſe die proximo poſt ſecundum. Secundum quippè, vt mihi videtur quidem, de futuro eſt, & licet ſcripturæ ordine ſequatur, tempore tamen primum etiam teſtimonium anteceſſit, vt vel Caiet. ipſe confitetur. Illud enim, quod à Ioan. legatis Iudæorum impartitum eſt, idem omninò ipſum fuit, quod ſe ante dixiſſe Baptiſta meminerat. Eſtq; multo vero ſimilius, eo tempore nondum Chriſtum à Ioanne baptiſmum ſuſcepiſſe. Medius, inquit, veſtrũ ſtetit, quem vos neſcitis. Ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt. Cum ergo Euangeliſta inquit,

Li. 5. com. in Ioan.

Lib. 2, cap. 39.

Luc. 3.

Lib. de tẽpor. c. 47. annus 34. non fuit annus paſſionis Chriſti. Quia paſcha illo anno fuit in die Martis.

Ad primũ alterius opinionis argumẽtũ.

Ioan. 1.

Ad ſecundum arg.

Digitized by Google

altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, nec intelligit de aduentu ad baptismum, nec scribit quid postero die à legatione Iudæorum gestum sit, sed docet, tertium testimonium altero die post illud, quod primo loco scripserat, datum esse. Nam secundum obiter est vtrique, id est, primo & tertio ab Euangelista interpositum, vt explicaretur Baptistam semper fuisse sui testificatione similem, nec aliud futurum antè dixisse, quàm in præsenti testificaretur. Itaq; temporis ordine, vt diximus, illud fuit primum, quod secundo loco Euangelista commemorat. Deinde secutum est id, quod à principio positum est. Post hoc proximo die tertium Baptista testimoniū dedit, cùm vidit Iesum venire ad se. Sæpè enim post baptismum, vt supra dictum est, ad Ioannem veniebat. Postero autem die quartum testimonium addidit, cùm interessent illi ex discipulis eius duo, quorum vnus erat Andreas. Cùm igitur non constet quantum temporis inter baptismum, & tria illa testimonia de præsenti fluxerit, quamuis omnia illa post baptismum data sint, certè ex Euangelio Ioānis non colligitur, paucos dies inter baptismum ac nuptias interfluxisse. Quid? quod cum ait: In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, nō Christum fortasse Euangelista intellexit, sed Andream, quem primùm dixerat inuenisse Simonem, nunc dicit: Postero die inuenisse Philippum, cùm ex habitaculo Christi in Galilęam exijsset. Ob id enim interpres latinus ait: Et dicit ei Iesus, cùm nomen Iesus non reperiatur in Græco. Quot autem dies interceſſerint inter postremū illud testimoniū Ioannis, coram duobus discipulis tributum, & hunc diem quo Andreas inuenit Simonem, incertū est Nam illud quidem apud Matthæum de publica ad plebem prędicatione intelligitur: cum perspicuum sit, in primo aduentu Christi ad Galilęam, quem solus Ioannes capite 2. narrat, iam Christum discipulos habuisse. Matthæus autem de secundo aduentu loquitur, quum iam Ioannes erat in carcere. Non igitur de priuata doctrina, sed de publica, & populari intelligi potest. At verò tempus prædicationis Christi quantum fuerit, non latis à veteribus expeditum est. Eusebius quoq; ipsi parum sibi in hac re constare videtur. Nam in Chronicis post quintum decimum annum Tiberij tribus annis scribit Dominum prædicasse; idque astruit à Ioanne etiam in Euangelio conscriptum. Cæterùm idem in libro demonstr. Euangel. 8. demonstratione secunda. Ioannis item testimonio confirmat, tribus annis, & sex mensibus Christum prędicauisse. Quòd si ad passionem venit anno Tiberij decimo octauo, vt in Chronicis Eusebius ait, qui fieri potest, vt post annum Tiberij quintumdecimū, annis tribus, & sex mensibus prædicarit? At-

Ad tertiū argum.

Ad quartū argum.

Hieron. in 9. ca. Dan.

qui

qui post annum 15 Tiberii, inchoatam esse euangelij doctrinam, è Lucæ 3 cap. patescit. Nos autem, si trium annorum doctrinam explere volumus, vnum doctrinæ priuatæ, duos verò publicæ doctrinæ impartiemur. Huic enim rerum triennium dare nulla ratio cogit, nulla probat auctoritas. Negamus siquidem, probabiliterque negamus, festum, cuius Ioannes cap 5. meminit, pascha fuisse. Chrysostomus porrò ac Cyrillus affirmã. festum fuisse Pentecostes. Quod mihi, fateor ingenuè, non fit vero simile. Primò, quoniam post pascha Iesus moratus est in Iudæa cum discipulis suis, vt cap. 3 Ioan. scribit, at mora iuxta scripturæ vsum in paucis his diebus, qui ad Pentecostes interfluxerant, intelligi non potest. Eò vel maximè, quòd postquam Christus moratus in Iudæa est, abijt iterum illa relicta in Galilæam, quemadmodum Ioan. cap. 4. dicitur. Ac rursum, è Galilæa venit Hierusalem, quod habes cap. 5. Quæ omnia tam breui tempore, nisi Christum cursorem faciamus, expediri vix queũt. Cæetanus sanè in quartum Ioannis caput, haud absurda ratione computat. Christum in Iudæa post pascha celebratũ, in quo vendentes eiecit de templo, longam multorum mensiũ moram interposuisse. Non igitur festum illud, quod cap. 5. commemoratur, Pentecostes solenne erat.

Ad 5. arg. Chrys. ho. 35. in Iol. Cyri. li. 2. 123. cap. Idem ait Lyran.

In illud: adhuc quatuor menses sunt, et messis venit.

Deinde, quod cap. 5. vnum miraculum Euangelista narrat in Pascha patratum, & quod sexto statim capite ad alterum pascha transierit, omnibus & gestis, & dictis vnius anni intermissis, non ita probabile apparet. Festum ergo illud, in quo paralyticus sanatus est, vt rectè Caietanus existimauit, hyemale fuit. Nihil autem interest, siue dicas fuisse festum dedicationis templi secundi sub Zorobabele, quod celebrabatur tertia die mensis Adar, hoc est, Februarij: siue potius festum sortium, quod Iudæis solenne erat 14. & 15. die eiusdem postremi mensis. Tunc enim ordine egregio cap. 6. sequitur: Erat autem proximum pascha, &c. Sed in huius argumenti confutationem nimis multa diximus.

1. Esdr. 6.

Esth. ca. 9.

Septimo verò argumento libri secundi cap. decimo octauo respondisse videtur. Sed ibi breuiter: nunc vbi proprius est locus, longiore oratione argumentum illud refellendum est. Non sunt verba Hieronymi in eum sensum intelligenda, vt existimemus ad veritatem historiæ satis esse, si ea, quæ auctor affirmat, vera vt vulgo esse credantur; tum etiam cum falsa sunt. Alioqui si ad eam regulam liceret scripturæ historias interpretari, diceremus cum Apostolus ait, Saulem regnasse 40. annis, cum vulgo loquentẽ hoc, quod fama creberior haberet dicere voluisse. Quod Beda in 13. cap. Actorum Apostolicorum asseruit, rectè ne an se-

Ad 6. obiectionem.

cus, aliorum esto iudicium. De tanto quippè viro non libet in
Matt.1. præsenti iudicare. Diceremus rursum, Matthæum virum Mariæ Iosephum appellasse, non quòd reuera esset, sed quòd vulgo esse crederetur: turbatum quoque Herodem, & omnem cum illo Hierosolymam non re quidem, sed opinione vulgi: mortuum denique, si ita placet, esse Christum, non verè, sed ad vulgi existimationem apparenter. Certè si consuetudinis scripturarum est, vt opinionem multorũ sic narret historicus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur; omnia quæ de Nabuchodonosoro, Dario, Cyro, Alexandro, Samsone, Machabęis scriptura refert, poterit quis inficias ire, quod videlicet auctores sacri ea narrârint, quæ vulgo erant persuasa, non quæ ipsi vera esse crediderint. Quòd quàm sit auditu horribile ac pertimescendum, nemo fidelium non videt. Alius est igitur Hieronymi sensus multò sanior & verior, quem ex subiecta partitione facilè lector accipiet. Falsæ vulgi opiniones in duplici sunt differentia. Quædam quæ non nisi verbis falsis significari atque exponi possunt. Vt Christum esse Ioannem Baptistam, vel Hieremiam, vel vnum ex prioribus Prophetis. Atque huiusmodi opiniones semper auctores sacri ita referunt, vt non ex se, sed ex vulgi nomine retulisse videantur. Aliæ sunt vulgi opiniones falsæ quidem, sed verbis iis expressæ ac significatæ, quæ in sensu aliquo vulgari vera
Vide Bedã li. 1. in Luc. cap. 7. sint. Vt Ioseph esse patrem Christi ad vulgi sensum falsum omnino erat, sed verè tamen pater, & sine fallitate dicebatur. Tum quoniam nutritius erat, tum quoniam vir matris erat. Et licet vulgi sermone, verè tamen priuignus filius vocatur, mater nouerca, vitricus pater. In quibus rebus, fateor, vera historiæ lex est vulgi opinionem exprimere. Nam si de priore rerum genere sermo sit in historia profana absurdus est, in sacra etiam impius. Sapientes quippè cùm vulgo loquuntur ferè, sed non sentiunt cum vulgo. Nec mendacij tamẽ rei sunt, quoniam quæ loquuntur, ea secundum aliquem verbi significatum vera esse intelli-
Luc.2. gunt. Sic Maria virgo dixit: Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, sermone vulgi quidem, sed verè tamen. Sic etiam si nullam habuisset interiorem admirationem Christus, verè tamen admiratus dici posset, cùm speciem admirantis exhibuit, quemadmodum Beda libro 2. in Lucam cap. 24. exposuit. Sic contristatum Herodem Matthæus, Marcusque dixerunt, qui tristitiam haberet in vultu. In quem sensum hypocritas tristitiã simulan-
Matt.6. tes, tristes quoque appellauit Dominus. Vulgata enim dictione rerum vocabula pro rerum imaginibus vsurpantur. Tametsi in præscriptis exemplis & Christus, si diuo Thomæ credimus aliquo modo interius admiratus est, & Herodes etiam contristatus.

Digitized by Google

ſtatus. Etenim peccatores ſimul in vitijs triſtantur & exultant, gaudent, dolentq;. At de hoc argumento ſatis. Iam pergamus ad reliqua.

Ad 8. Argumentū.

Non debuit ſanè tantoperè ridere Hieronymus Adami in loco Caluariæ ſepulturam: nec nos, viri licet ſanctiſſimi exemplo, hiſtorias huiuſmodi ridere debemus. Vulgus, video equidem, hiſce rebus credendis nimium eſt facile. Credulitas etiam in optimi cuiuſq; mentem facillimè irrepit. At viri quidam excellentes cùm à vulgi facilitate & credulitate declinant, in aduerſum quandoque vitium incurrunt: ſuntque etiam increduli, cùm in fide nihil eſt vitij, in incredulitate virij nonnihil eſt. Teſtimonium autem, quod ex Ioſue cap. 14. hiſtoriæ veteri opponitur, nihil profectò vrget; vtpote cum nomen Adam eo loco non proprium ſit, ſed commune. * Reddit enim ſcriptura cauſam, cur, quæ poſt Hebron, ea ante Cariath Arbah, id eſt, ciuitas Arbeæ dicta ſit: quod videlicet Arbah, quem Arbeam 70. vocauêre, homo inter gigantes magnus ibi fuerit. Qui ſenſus præterquã quod ſcripturæ contextui aptiſſimè iungitur, (quapropter à Chaldæo interprete Pagnino, alijſque viris clariſſimis expreſſus eſt) inde etiam facilè probari poteſt, quod capite eiuſdem libri decimo quinto Arbah pater Enoch fuiſſe dicitur: vt promptum ſit cuiq; intelligere, & Arbah nomen fuiſſe gigantis proprium, à quo Cariath, Arbah nominata ſit, & Arbah patrem primumque fuiſſe illius terræ gigãtum. Omitto hic verſionem 70. qui tamenſi magnitudinem non Arbah, ſed ad ciuitatem retulerunt, vt ea vrbs Metropolis intelligeretur, ſatis tamen indicarunt Arbah nomen eſſe gigantis proprium, vnde ciuitas illa ſuum olim cognomentum acceperit. Itaque primi parentis in ciuitate Arbeæ, fuiſſe ſepulchrum, nec ex eo loco, neque aliunde colligitur. Quin illud multo probabilius eſt, quod publica rerum veterum memoria prodidit, primum Adam ibi iacere conditũ, vbi ſecundus etiam ſepultus eſt. De octauo igitur argumento hactenus.

* *Sic omnes Hebræi teſtatur. Sed Hiero. videns Hebræo vtroque modo vocẽ accipi poſſe, reliquit in Latina lingua illam eandẽ Hebræam vocem. Certè habuerũt aliud exemplar Hebraicum.*

Nonum argumentum non ſolùm in Chronographia, ſed in ſcripturarum intelligẽtia difficillimam quæſtionem habet, quæ auctores nobiliſſimos in varias ſententias traxit. Ioſephus ſanè 90. illos annos Iudaicæ captiuitatis ad primum Cyri annum computauit. Quem ſecuti ſunt Aphricanus in quinto temporum volumine, Abulenſis noſter in ſecundum Matth. cap. quæſtione 91. Annius cum Philone ſuo lib. 14. Ioannes Lucidus libro 2. cap. 11. alijque viri graues, & antiqui & iuniores. Nituntur verò hi ſcripturæ ſacræ clariſſimis teſtimonijs. Primum eſt Hieremiæ cap. vigeſimo quinto inquientis, Seruient gẽtes iſtæ re-

Lib. 11. de anti. Iud. cap. 1.

ſit regi Babylonis 70. annis. Cumq; impleti fuerint 70. anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, &c. Septuaginta ergo anni Iudaicæ captiuitatis iam tunc expleti erant, cùm Babylon capta eſt à Perſis ac vaſtata eſt. At rem hanc primo anno Cyri geſtam eſſe, nemo eſt qui ignoret. Item Hieremiæ 29. Cùm cœperint impleri in Babylone 70. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum bonum, vt reducam vos ad locum iſtum. Quam vaticinationem primo Cyri anno fuiſſe expletam 2. lib. Paral. cap. 36 & 1. libro Eſdræ, cap. 1. non obſcurè traditur. Atq; Hieronymus ipſe, quamuis alijs in locis aliter ſenſerit, in hunc tamen Hieremiæ locum nō potuit cum manifeſta veritate pugnare. Niſi, inquit, ſeptuaginta anni expleti fuerint, Cyro rege Perſarum laxante captiuos, nequaquam in patriam reuertemini.

Zach. 12. Idē cōfirmāt verba illa: Cùm ieiunaretis & plangeretis per hos 70. annos, &c. Tranſmigrationem hic dicit, cū Ioakim ſponte dediſſet ſe, tributumq; eſſet Babylonem ſ. regni Nabuchodonoſori. Quomodo Ezechi. 1. vſurpatū eſt, ac rectè quidē, vt Hiero. in Hiere. c. 4. ca.

A contraria parte illud primum eſt, quòd angelus, qui in Zacharia loquebatur, Vſq; quo, ait, non miſereberis Hieruſalem, & vrbiū Iuda, quibus iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt. Iſtum autē annum Darij ſecundū eundem eſſe, Zacharias cap. 1. teſtatus eſt: nō ergo 70. anni in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darij completi ſunt. Quo argumento Clemens, Theodoretus, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinuſq; nituntur. Quòd verò exponunt quidam, iſte iam 70. annus eſt, ſcilicet iam diu trāſactus, vix audiri ſine moleſtia poteſt. Cùm pronomen, Iſte, hanc intelligentiam euidentiſſimè excludat: quare ſi pronomen abijceretur, eſſet fortaſsè probabilis. Deinde 70. illi anni, quos prædixerat Hieremias, non tranſmigrationis Iudæorum, ſed deſolationis templi ac ciuitatis intelliguntur. At 70. deſolationis anni non ſunt ad primum Cyri annum, ſed ad ſecūdum Darij referendi. Annus ergo 70. de quo eſt Hieremiæ vaticinatio, non in primo Cyri anno, ſed in Darij ſecundo expletus eſt. Illud prius, quod in hac argumentatione ſumpſimus, ex 2. Paral. cap. 30. probari facilè poteſt, vbi hæc verba ſcripta ſunt. Cunctis diebus deſolationis egit ſabbathum, vſq; dum cōplerentur 70. anni, &c. Et Danielis 9. In anno 1. Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum, ego Daniel intellexi numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam Prophetam, vt complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni. Et Hieremiæ 25. Et erit terra in ſolitudinem, & in ſtuporem, & ſeruient regi Babylonis 70. annis. Anni ergo ſeptuaginta non tranſmigrationis, ſed deſolationis intelligendi ſunt: vt Ioſephus etiam teſtis eſt libro de antiq. 10. c. 10. & 11. & libro 1. cont. Appio. Deſolationis autem annos non in primo anno Cyri, ſed in ſecundo Darij fuiſſe completos, id enim poſteriore loco ſumptum eſt. *Eſdræ teſtimonio à Hieronymo comprobatur. Eſdras quippè ver-

pè verbis minimè obscuris testimonium perhibet, templum vs-
que ad Darij tempora deturbatum perstitisse. Septuaginta igitur
euersionis annos non ad primum Cyri annum, sed ad Darij se-
cundum computare debemus. Quibus ex rebus satis profectò
intelligitur, quantis omninò tenebris quæstio præsens sacras
etiam literas circumfundat. Sed in ratione quoque temporum
adeò impedita, & complicata est, vt vix, aut nullo certè modo
expediri atq; extricari possit. Clemens porrò Alexãdrinus à de
solationis initio, quod decimo nono Nabuchodonosori anno,
& Sedechiæ vndecimo fuisse, 4. Reg. 25. scribitur, ad primum
annum Cyri, quo laxata captiuitas Iudæorum est, non nisi tri-
ginta annos computauit. Cui numero, vt dixi, Eusebius, Theo-
doretus, Hieronymus, Augustinusque consentiunt. Cuius rei
etiam illud argumentum est, quòd si ad imperium Cyri 60. an-
ni interfluxére, Mardochæus certè ea ætate res tales ac tãtas ges-
sisse inuenietur, qua per summam senectutem, non dico Rem-
pub. administrare, sed ne inter viuos quidem numerari possit.
Fuit namq; ex eorum numero captiuorum, quos cum Iechonia
rege Iuda Nabuchodonosorus transtulit. Quare vel secundum
illos, qui non à desolatione, sed à transmigratione 70. annos
computare volunt expleta captiuitate, hoc est, primo Cyri an-
no, iam Mardochæus erat propemodum octogenarius. Ni-
si credamus illum bimum aut trimum in Chaldæam esse trans-
latum. Sed fac anniculum fuisse. Miminum ergo, vnum &
septuaginta annos natus erat, quando laxata per Cyrum captiui-
tas est. Cyrus autem, vt nobilissimus quisq; tradit historicus, aut
triginta, aut triginta fermè annos imperauit: Cambises, & Ma-
gi imperarunt nouem. In principio itaque regni Darij Hystaspis
Mardochæo anni ætatis centum decem accesserant. Ponamus i
gitur id, quod videtur cum ratione pugnare minus, Dariũ fuis-
se eum, sub quo res Mardochęi gestas scriptura complectitur. Nã
illas sub Aritaxerxe Longimano, aut etiam subMennone conti-
gisse, vt qui multis annis Dario fuerint posteriores, longè incre
dibilius est. Nullo verò modo probabile ad Cambysen filium
Cyri, hæc ipsa traducere, qui octo solùm annos tenuit imperiũ.
*At post duodecimum Assueri annum quædam Mardochæi ge-
sta historia sacra commemorat. Non ergo Assuerus ille Cam-
byses fuit, præsertim cum huius acta actis illius nullo pacto co-
hæreant. Manet ergo, Mardochæum eo etiam tempore, quo ad
centesimum vigesimum secundum annum vitam perduxerat,
non imbecillum, ingraueścentem, senióue confectum: sed so-
lidum, robustum, ac valentem in rebus magnis præclarisque
gerendis fuisse versatum. Quod in illis seculis vix credi potest.

annotauit. Nam trãsmigrationis vocem scio à Iosepho aliisq; aliter quàdoq; vsurpari.

In proœmio super Aggæum libro 1. ca. 4. & 5.

Esther 2. & 18.

Clemẽs Alexandrinum Eusebium, Hieronymum, Africanum, 30. annos Cyro tribuũt. Hero 29. Solus Metasthenes Anniã. 24. assignat: sed à Babylone tamen expugnata. Itaq; re ipsa idem

Digitized by Google

eum ceteris sentit.
Cōfer principium li. Esth. cum initio capitis tertij 3. li. Esdr.
huius opiniōis. Iosines Carion fuit.
Ioseph. li. 11 anti. c.
6. Virum Esther Lōginianum credidit.
Euseb. in Chronicis Meinnonē Iosephum videtur sequi Augustinum li. 18. de Ciui. c. 36.
Iosephus 6. annos solum illi assignat, li. 11. an. Iud. ca. 2 Herodotus l. 3 annos 7 et menses 5.

Vtpotè cum multò antè nondum hominum ætate adeò inclinata, illud propheta dixerit. Si autem in potentatibus 80. anni, & amplius eorum labor, & dolor. Quas ob res triginta anni, quos ad primum Cyri Augustinus, Hieronymus, Eusebius, Theodoretus, Clemensque Alexandri. colligunt, historiæ libri Esther magis conuenire, & quadrare videntur: quàm numerus 70. qui aliorum opinione colligitur. Nisi Philonis Anniam fabulis delectamur, qui Mardochæum ait decem & octo annis ætatem Isaaci superasse. Verùm enimuerò * Iosephus à decimo nono anno Nabuchodonosori, quo anno templum deturbatum euersumque fuisse sacræ literæ produnt, ad finem regni Balthasar, cum Babylon à Dario, & Cyro capta est non solùm 70. annos, sed multò etiam plures enumerat, scribit enim * Abilamorodachum, Nabuchodonosori filium annis 18. imperasse. Niglisarem deinceps annis 40. Labosordachum post mensibus nouem. Balthasarem denique annis 17. Itaque præter annos, quibus à templo vastato Nabuchodonosorus vixit, qui fuêre nō pauci, septuaginta sex alij, si Iosephus vera dicit, ad primum Cyri interceſſerunt. Berosus autem in 3. libro Chaldæorum non nisi 48. annos à desolatione, Cyrum supputat. Nabuchodonosorum namque ait 43. annos imperium tenuisse. Huius filium Euilmorodochum annos duos. Niglisar, quem maritum sororis Euilmorodochi fuisse tradit, annos 4. Labosordachum Niglisaris filium menses nouem. Nabonidum ex eadem gente annos 17. cuius postremo anno Babylon à Cyro capta est. Quæ eadem fermè computatio ex Phœnicum historijs habetur, quas Iosephus 1. con. Appi. lib. retulit. At Metasthenes à vastatione Hierusalem ad primum annum Cyri septuaginta annos computauit in hunc modum. Nabuchodonosorum, qui templum ciuitatemq; vastauit, imperium tenuit 46. annis Euilmorodoch filius eius 30. Re. Assar huius filius 3. Lab Assir, Dach huius frater 6. Balt Assar horum etiam frater 5. Si. n. acceperis 26. annos, quibus post euersum templū * Nabuchodonosorus vixit, & illis addideris 44. quib. Nabuchodonosori filius vnus ac tres nepotes impe-

cui potius habenda fides, quoniam eo tempore fuit. Cambyses parum propitius Iudeis fuit, Assuerus multum.

** Centesimum trigesimum secundum colliges, si à desolatione 70. annos enumeres, vt verè sunt enumerandi * Lib 19. anti ca. 13.*

** Euilmorodoch legit Hie. Dani. 5 Neglisar legit Hieronym. Daniel. 5. A transmigratione Ioakim ad primum annum Euilmerodachi filij Nabuchodonosori 37. annos interfluxisse scribitur 4. Reg. li. c. 25.*

** Beda ponit mortem Nabucho. à 31. anno post euersionem Hierosolymorum.*

Digitized by Google

imperarunt,conficies dictum numerum 70. In ratione igitur *Ioſephus* temporum quæſtio hæc valdè implicita eſt,atq; ita implicita, vt *lib.10. an.* ne à viris quidem hiſtotiæ peritis explicari potuiſſe videatur. *c.7.ſcribis Ioakim 8.anno regni ſui fuiſſe à rege Babylo. captum. Sed contra Dani.1.dicitur, quod anno tertio regni Ioakim venit Nabuchodonoſor. Quòdautem eodem anno ſit captus, Euſebius in chronicis docuit.*

Nam Iudæi quippè, qui Chronographiæ penitus ſunt ignari, nihil hoc loco,& quęſtione valent,niſi mera ſomnia fingere.In quibus etiã Liranus eſt,qui ſuo arbitratu 70. annos ab 8.Ioakim patris Iechoniæ ad quartum Cyri numerauit,tantum vt ſententiam ſuam diceret nullius grauis authoris teſtimonio ſubnixã, nulla annalium ratione probatam,nullis argumẽtis perſuaſam, à ſacris etiam literis alienam.Sed hoc in re ambigua ferri poteſt. Illud quis ferat? quod nonnulli apud Euſebium a 15.anno Ioſiæ, ad primum annum Cyri ſeptuaginta illos annos, de quibus eſt controuerſia, computandos eſſe aſtruxerunt. Quid?quòd in hac etiam quæſtione illud varium atque irretitum eſt, quod vel maximè erat explicatu neceſſarium, vt huius quæſtionis difficultas exponeretur. Nempè an Balthaſar filius Nabuchodonoſori fuerit, an nepos an pronepos. Nam ſi verum eſt,quod Euſebius ait, Balthaſar filium fuiſſe Nabuchodonoſori, fratrem Euilmorodochi, nihil abſurdum videtur dicere,cùm negat à demolitione templi ad primum Cyri annum plures, quam 30. annos interceſſiſſe. Sin aut idem Nabuchodonoſori non filius, non nepos, ſed pronepos fuit,tum verò inter euerſionem ciuitatis,& primũ annum Cyri non niſi triginta annos interfluxiſſe, nullo modo eſſe credibile. At fuiſſe pronepotem Hieronymus auctoribus Beroſo ac Ioſepho in 5. Danielis caput affirmat. Et refertur de verbo. ſignifica .c. Nam & rex.Quanquã Ioſephus libro decimo an.c 13.Balthaſar nepotẽ Nabuchodonoſori fuiſſe ſcribit. Quod & Metaſthenes Annianus aſſeruit. Quæ omnia idcirco à me tã prolixè ſunt poſita, vt lector intelligat primùm, huius argumenti quæſtio quantis ſit difficultatibus illigata: deinde ne in re perdifficili ac perobſcura quam explanare nemo adhuc potuit, ſententiam à me expectet perſpicuam, certam,conſtantem: ſed probabilem,vero ſimilem, minimè abſurdam.

Principio igitur illud pono, quod niſi ego fallor, ſatis abundè probatum eſt, ſeptuaginta annorum initium à deſolatione ſumendum eſſe,non à tranſmigratione, hoc eſt, non ab 8. anno regni Nabuchodonoſor, cum Ioakim cognomento Iechonias vltro ſe dedidit, 4. Reg. 24. ſed ab vndeuigeſimo eiuſdem Nabuchodonoſori, quando Nabuzardan templũ,domos, muroſq; ciuitatis euertit,4.Reg. 25.Id quoniam,vt dixi,ex 2.Paralip.cap. 36.pri-

36. primo Eſdr. primo, & Hieremiæ 25. oſtenſum eſt, ſupernaculeneum exiſtimo, ſi eadem iterum reſumantur. At Caietanus in 2. Para. 36. caput contrà dicit à Iechoniæ tranſmigratione 70. annos computari oportere, quod Hieremias cap. 29. ijs, qui cum Iechonia tranſlati ſunt, ait: Cum cœperint impleri in Babylone 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo, &cæ. Verùm ſatis expeditum eſt, ea, quæ cap. 29. dicuntur, ad ſenſum capitis 26. eſſe referenda. Non enim inquit, Cum cœperunt in vobis impleri 70. anni, ſed Cum cœperint impleri 70. anni, illi ſcilicet, quos prædixerat. Perſpicuũ eſt autem 70. annos capitis 25 deſolationis intelligẽdos eſſe. Tum quoniã omni populo Iudæo loquitur, vt patet ex initio capitis. Tum quoniam per tranſmigrationem Iechoniæ non eſt facta vniuerſa terra illa in ſolitudinẽ & ſtuporẽ. Tũ quoniam ſtatim ſubditur, Et ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis 70. annis. Si autem ſoli illi, qui cum Iechonia commigrarunt, 70. annis ſeruierunt, quomodo omnibus dicitur, Et ſeruient omnes gẽtes iſtæ, &c. Nempè etiam vicinæ Hieruſalem, &c. Quid quòd etiam ſi ſolitudinis fuiſſent 70. anni deſolationis tamen non fuerunt, ſi à tranſmigratione Iechoniæ computamus? Aliud quippè eſt ſolitudo, aliud deſolatio. Non ergo 70. anni à tranſmigratione Iechoniæ numerandi ſunt. Quamobrem qui vel à 13. anno Ioſiæ, vel etiam, ab 8. Ioakim, aut à tertio quoque huius computare 70. annos incipiunt, eos equidem ab hac diſputatione, multo magis remouendos exiſtimo.

Primum itaq; fundamentum præclarè iactum eſt. Deinde nõ mihi ſanè veroſimile fit, à deſolatione ad primum Cyri annum non niſi annos triginta interfluxiſſe, quos Euſebius, & qui Euſebio conſentiunt, Theodoretus, Hieronymus, & Auguſtinus numerent neceſſe eſt, ſi ad ſecundum annum Darij Hiſtaſpis, ſeptuageſimi anni abſolutionem trahant. Conſtat quidem Nabuchodonoſorum patrẽ Euilmorodachi ad quadrageſimum quintũ annum imperiũ perduxiſſe. Quos illi verè Meraſthenes Annianus tribuit. A trãſmigratione enim Iechoniæ ad primum annum Euilmorodachi 37. anni effluxerunt, 4. Reg. 25. & Hieremiæ 25. Iam ergo Nabuchodonoſorus hos triginta ſeptem annos imperauit. His ſi addas 8. annos quos ante regnarat 4. Reg. 24. annos quinque & quadraginta conficies. Nec huic ſententiæ repugnat Hieronymus, qui in Dani. 5. caput Nabuchodonoſorum ait annis tribus & quadraginta regnaſſe. Quam ſententiam ex Ioſepho accepit, 1. contra Appionem libro, Ioſephus verò à Beroſo in 3. lib. Chaldaicorum. Computat namque annos integros, non integros excludit. Qui mos eſt auctoribus profanis ſacriſque familiaris. Sic Hieremiæ 3. ſcribitur, primum Nabu-

Alij Hidaſpim vocant.

§ 97.

Nabuchodonosori annum, eundem regis Ioakim fuisse quartũ. Cùm tamen anno tertio Ioakim regis Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis in Hierusalem venerit, & obsederit eam. Daniel primo. eodem autem tertio anno Ioakim, Iudæam captam à rege Babylonis Eusebius etiam in Chronicis auctor est. Annus ergo tertius Ioakim, primus erat Nabuchodonosori, sed non integer: annus verò Ioakim 4. idem Nabuchodonosori primus integer fuit. Nos porrò annos Nabuchodonosor 45. licet non omnes integri fuerint, numeramus. Sicque de annis non integris in tota hac disputatione loquimur. Vnde error Eusebij coarguitur, qui non nisi 38. annos imperij Nabuchodonosoro assignauit. Ponit etiam illius mortem anno à desolatione 19. cùm in vigesimo sexto ponenda esset, si verum est, vt verum est certe, Nabuchodonosorum post desolationem 26. annos imperium tenuisse. Nã à 19. anno, in quo templum vastatum est, ad 45 ad quem Nabuchodonosorus vitam regnumq; perduxit, anni sex & viginti cõputantur. Item si à 37 annis, quos à transmigratione Ioakim Nabuchodonosorus vixit, vndecim ademeris, quibus regnauit Sedechias, 26. annos pariter supputabis. Atque hinc etiam error alter Eusebij refellitur, qui Euilmorodocho cæterisq; Nabuchodonosori posteris quatuor duntaxat annos imperij reliquit, aut plurimum 6. neque eos integros tamen. Certè si a desolatione ad primum annum Cyri triginta anni numerentur, cùm viginti sex ex illis Nabuchodonosoro accesserint, quatuor solùm aut quinque restãt, quos Euilmorodocho, Neglisari, Labosardacho Balthasari, impartiamur. Hoc enim Nabuchodonosoro, ordine succesisse non Iosephus modò affirmat, verùm & Hieronymus Berosum prodidisse consentit. Quæ res omninò mihi magnam ad mirationem mouet. Quid enim causæ Hieronymo fuerit, equidem non intelligo, vt Beroso Iosephoque consentiens Balthasar Nabuchodonosori pronepotem fuisse crediderit, & cum Eusebio tamen à fine regni Nabuchodonosori ad primum Cyri annum adeò paucos annos computarit. Eusebius enim excusari fortè potest, qui Balthasar fratrem Euilmorodochi fuisse, filium verò Nabuchodonosori existimauit. Sed cur Eusebium excusem? Cùm Matthæus dicat Iechoniam post transmigrationem Babylonis genuisse Salathiel, Salathiel autẽ Zorobabel. Hic autem in primo anno Cyri iam grandior erat, cùm esset dux & princeps Iudæorum. At ne intelligi quidem potest, Iechoniam in tam paucis annis ab Eusebio computatis, nepotem adeò adultum habuisse. Nõ ergo a desolatione ad remigrationem 30. solùm anni intercesserunt. His duabus conclusionibus illam adiicio, A desolatione ad primum Cyri annum 70. annos intercesisse. Quam ergo

Danie. 5.

ego concluſionem negare nō queo, cùm 25. c. Hieremiæ & 36. 2. Paralip. diligenter expendo. Si quis autem his ſcripturæ teſtimonijs aptè ac probabiliter reſpondebit, cum eo equidem non magnoperè contenderim. Mihi profectò, vt dixi, nulla via explicandorum eorum teſtimoniorum apparet, niſi planè conſentiendo, quòd ad primum annum Cyri 70. deſolationis anni interfluxerunt. Intelligo autem quoſdam rei huius ſummam ita diſtinguere, vt captiuitatis ſeptuaginta annos à tranſmigratione ad primum annum Cyri computent: at in ſecundo Darij anno ſeptuaginta deſolationis abſoluant. Quod ſi verum eſſet, diſcrepantium opinionum probabilis ſanè cōcordia eſſet inuenta. Sed nihil falſius inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem, Tranſmigratio enim fuit in anno Nabuchodonoſori octauo, vt 4. Reg. lib. c. 24. ſcribitur, Deſolatio verò in eiuſdem Regis anno vndeuigeſimo facta eſt, 4. Reg. 25. Vaſtatio ergo poſt vndecim annos tranſmigrationi ſucceſſit. A primo autem anno Cyri ad Darij ſecundum, ſine controuerſia plures, quā triginta interfluxerunt. Nullo ergo modo fieri poteſt, vt à tranſmigratione Iechoniæ ad primum annum Cyri 70. anni, à deſolatione item ad annum Darij ſecundum, ſeptuaginta alij numerentur. Quocirca varijs diſſentientium auctorum ſententijs omiſſis ad argumenta cū tertia hac concluſionè pugnantia reſpondeamus.

Vid. Theodore. in 1. Zacha. c.

Obijcitur primum, quod angelus apud Zachariam, cùm de ſecundo Darij anno loqueretur, Iſte, ait, iam ſeptuageſimus annus eſt. Cui nos argumento ante omnia reſpondeamus, locum illum ab interprete Chaldæo Sanctoque Pagnino, multò aliter atque ad ſcripturæ ſenſum fortaſsè aptiùs fuiſſe conuerſum. Horum porrò verſio ſic habet, Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es iſtis ſeptuaginta annis? Nimirum enim apud Hebræos interrogatio non in illius orationis medio rumpitur, ſed ad finem continenti ſermone produci poteſt. Qua ex re fit, vt in editione noſtra, tametſi oratio diuiſa eſt, duæ tamen interrogationes in vna angeli querimonia intelligantur. Quarum prior illa ſit, Vſquequo Domine non miſereberis Hieruſalem & vrbium Iuda, quibus iratus es? Poſterior illa, iſte ſeptuageſimus annus eſt? Quaſi angelus in hunc modum conquereretur: Iráne Domine promiſſionis tuæ oblitus es? Num iſte eſt ſeptuageſimus annus, quem ſcilicet & tu nobis tanta benignitate promiſeras, & nos à te tam ardenti deſiderio expectabamus? Ecquid nobis confert laxata captiuitas, facultas conceſſa & templum extruendi & ciuitatem, ſi illud euerſum, hæc vaſtata perſeuerat? Nec verò inſolitum eſt, vt quædam paſſim ſine nota interrogādi proferantur, quæ rectiùs aliter enunciarentur.

Zach. 1.

Digitized by Google

tur. Habes exemplum, vt cætera omittam, in epistola ad Romanos capite octauo, cuius nos particulam sic pronunciare solemus, Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est, qui condemnet: Christus Iesus, qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. At Augustinus rectissimè indicat, sic legi ac proferri oportere: Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus, qui iustificat: vt tacitè respondeatur, non. Et item, Quis est, qui condemnet? Christus Iesus, qui mortuus est, qui resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis? Quasi dicat, absit. Quo in loco vides percunctationibus duabus duas interrogationes adiunctas, cum multum habere venustatis, tum acrimoniæ plurimum. Quod ego idem in præsẽti de angeli querela sentio. Maior quippè vis in illa inerit, si duabus interrogationibus continebitur. Sed fac, nihil hic percunctatione quæsitum. An né idcircò nihil est, quod non dolore expressum videatur? Puto equidem, nec absurdè puto, illa quasi dolentis ac deiecti animi verba esse, quæ nihil minus conquestione depressa, quam sublata interrogatione significent. Id quò melius intelligatur, exemplis etiam scripturæ illustrandum est, quæ apertè mihi rem totam videntur exponere. Hieremias primùm duas quoque querelæ eiusdem partes faciat: quarum vna interrogationem habet, altera non habet. Quare, inquit, via impiorum prosperatur, benè est omnibus, qui præuaricantur & iniquè agunt? Plantasti eos, & radicem miserunt, proficiunt & faciunt fructum. Simillimum ex Habacuc exẽplum proferam: Quare, ait, non respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Num prophetæ hi aliud conquestione atque interrogatione denotârunt? Nũ quicquam asseruêre, dum quæruntur? Non certè plus, quàm dũ interrogant. Ad eundem ergo modum angelum in Zacharia duas suæ querimoniæ particulas feciſſe intelligo: quarum prior per interrogationem expressa sit, posterior per conquestionem. Non itaq; asserit, illum annum, in quo loquitur, septuagesimum à desolatione esse: sed istum tam promissum, tam desideratum, iam diu præterijsse conqueritur. Nihil enim, vt modo diximus, conquerendo exprimit, nisi quod interrogando expressisset. Iram Dei, scilicet, vlra tempus præfinitũ trahi, illa interrogatione questus est. Vsquequo non misereberis. Misericordiam item plus nimio differri questus est, illam conquestione adijciens, iste septuagesimus annus est. Quod non vultu asserentis, sed flentis, voce videlicèt queribũda, proferendum est. Verùm de Zachariæ testimonio satis. Opponitur deinde, quod anni septuaginta non capti-

3. de doct. Christia. cap. 3.

Hier. 12.

Habac. 1.

captiuitatis,sed euersionis numerandi sunt.Id quod nos libẽtissimè concedimus.Sed septuaginta euersionis annos non in primo Cyri,sed in Darij secũdo expletos esse:id verò cõstantissimè per negamus,non nostra opinione nos,sed scripturæ testimonio freti.At inquis templum vsq; ad Darij secundum annum deiectũ euersumq; permansit.Si nihil templi factum intelligis, falsum est.Cùm in primis Cyri annis altare fuerit extructum, templiq; fundamenta iacta,vt 1.Esd.li.c.3.& 5.scribitur. Sin templum ais non fuisse Cyro regnante perfectum. Ita est sanè. Sed ne vsq; ad Darij sextum quidem annum perfectum est, quemadmodum 1. Esd.lib.ca.6.legimus.Quin Iosephus memoriæ prodidit,templũ vsq; ad nonum annum Darij non fuisse omni ex parte expletũ. Cui opinioni Iudæi consentiẽtes, 46.annis aiunt templum ædificatum.Atq; idem Iosephus libro eod.cap 5.tradit,templum ne anno quidem Xerxis 25.esse suis numeris absolutum.Quocirca si demolitio templi tam diu perdurasse intelligitur, quãdiu informatum illud atque imperfectum mansit, nimirum septuaginta anni non iam ad secundum,sed ad sextum,vel nonum Darij,vel etiam 25.Xerxis numerabuntur.Quid,quòd 70.anni vastitatisnõ modo templi,sed verbis etiam intelligendi sunt? Ego,inquit,intellexi numerum annorum de quo factus est sermo ad Hieremiam prophetam,vt complerentur desolationis Hierũsalem 70.anni.Si igitur ad eum modum annos vastitatis accipimus,cùm Hierusalem in 20. etiam Artaxerxis anno adhuc deserta perstitit,muri dissipati,portæ consumptæ,vt 2.Esdr.cap.2.habes,dicemus vtiq; 70.illos annos ad Neemiæ quoq; tempora protrahendos, cùm ciuitas ab eo est per Artaxerxis imperium instaurata. Nos ergo,tametsi in secundo, vel saltem tertio Cyri anno templi fabricam inchoatam esse credimus,70. tamen euersionis annos tunc expletos arbitramur, non quando templum, aut inceptum,aut consummatum est:sed quando Iudæis est laxata captiuitas, dataque adeò facultas, vt in patrium solum remigrarent, altare extruerent,fabricarent templum,ciuitatem reficerent,ruinas implerent.Quem omninò sensum,vt diximus,à sacris videmur literis accepisse:quæ verbum Hieremiæ primo Cyri anno impletum esse tradiderunt.

Dan.l.2. Par.26. & 1.Esd. 1.

11.lib.antiq.c.4.

Ioan.2.

Dan.9.

In secundo anno Cyri templi fundamenta posita,Iosephus 1. cõ.Appi. libro tradit.Cui ego libenter assentior. 2.Par. 36. & Esd.1.

At Mardochæi ætas, imò potius res præclarè gestæ cum nostra opinione dissentiunt. Nam si tanta fuit, quantam ex nobis aduersarij colligunt,non modò summa, sed decrepita etiam ac caduca fuit,nec rebus ita magnis gerendis idonea. Cuius argumẽti responsio illa,quæ à viris doctissimis accepta est,non est omninò contemnenda. Ecquid enim absurdi est, si illis adhuc seculis homo vnus aut alter,ætate,temperamento, corporis animi;

Cap. V. 1 Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi: 2 et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. 3 Fornicatio autem et omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: 4 aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. 5 Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi et Dei. 6 Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. 7 Nolite ergo effici participes eorum. 8 Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis ambulate. 9 Fructus enim lucis est in omni bonitate et justitia et veritate, 10 probantes quid sit beneplacitum Deo: 11 et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem et redarguite. 12 Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere. 13 Omnia autem quæ arguuntur a lumine manifestantur. Omne enim quod manifestatur lumen est. 14 Propter quod dicit: Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. 15 Videte ergo fratres quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes: 16 redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. 17 Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. 18 Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto, 19 loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes in cordibus vestris Domino: 20 gratias agentes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Jesu Christi Deo et Patri: 21 subjecti invicem in timore Christi. 22 Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: 23 quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ: ipse salvator corporis ejus. 24 Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus. 25 Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea: 26 ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ: 27 ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta et immaculata. 28 Ita et viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. 29 Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam: 30 quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus et de ossibus ejus. 31 Propter hoc relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. 32 Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia. 33 Verumtamen et vos singuli unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum.

Cap. VI. 1 Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est. 2 Honora patrem tuum et matrem, quod est mandatum primum in promissione: 3 ut bene sit tibi, et sis longævus super terram. 4 Et patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros, sed educate eos in disciplina et correptione Domini. 5 Servi, obedite dominis carnalibus cum timore et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: 6 non ad oculum servientes quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo: 7 cum bona voluntate servientes, sicut Domino et non hominibus: 8 scientes quod unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus sive liber. 9 Et domini, eadem facite illis, remittentes minas, scientes quia et illorum et vester Dominus est in cælis, et personarum acceptio non est apud eum. 10 De cætero fratres mei confortamini in Domino et in potentia virtutis ejus. 11 Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli: 12 quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. 13 Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. 14 State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricam justitiæ, 15 et calceati pedes in præparatione evangelii pacis: 16 in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: 17 et galeam salutis assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei: 18 per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis, 19 et pro me, ut detur mihi sermo in aperitione oris mei cum fiducia notum facere mysterium evangelii, 20 pro quo legatione fungor in catena: ut in ipso audacter placeam, sicut oportet me loqui. 21 Ut autem sciatis et vos quæ circa me sunt, quid agam, omnia vobis notum faciet Tychicus frater charissimus et fidelis minister in Domino, 22 quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra, 23 cum beato Paulo apostolo, qui mihi dictus est in tribulationibus vestris. 24 Pax fratribus et charitas cum fide a Deo Patre et Domino Jesu Christo. 25 Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione.

Explicit ad Ephesios.

Hermetici, ut ex Stobæo, Cyrillo, Suida, Cedrenoque constat, ad Ægyptios, Græcos, Romanos, Arabes, Persas, Indos, Æthiopes, Germanos, Gallos, Britannos, Hispanos, Scythas, Sarmatas, Dacos, Pannonios, Illyrios, Thracas, Mysos, Thessalos, Epirotas, Macedones, Dardanos, Bithynos, Lydos, Phrygas, Pisidas, Cappadoces, Cilices, Pamphylos, Lycios, Cretenses, Cyprios, Rhodios, Cyclades, Sicilienses, Italos, Tuscos, Umbros, Latinos, Campanos, Lucanos, Bruttios, Apulos, Picentes, Marsos, Peligni, Vestinos, Sabinos, Samnites, Ligures, Corsos, Sardos, Gallos Cisalpinos, Transalpinos, Celtas, Aquitanos, Belgas, Lugdunenses, Narbonenses, Viennenses, Aquitanos, Belgas, Lugdunenses, Narbonenses, Viennenses, Alpinos, Helvetios, Rhætos, Vindelicos, Noricos, Pannonios, Dalmatas, Moesos, Dacos, Sarmatas, Scythas, Germanos, Britannos, Hispanos, Mauros, Numidas, Gætulos, Libyes, Troglodytas, Æthiopes, Arabes, Persas, Indos, Parthos, Medos, Assyrios, Babylonios, Chaldæos, Mesopotamios, Syros, Phœnices, Judæos, Idumæos, Samaritas, Galilæos, Arabes, Nabathæos, Ituræos, Trachonitas, Damascenos, Palmyrenos, Phœnices, Libanenses, Cœlesyros, Antiochenos, Seleucenses, Cilices, Cappadoces, Armenios, Colchos, Iberos, Albanos, Sarmatas, Scythas, Bactrianos, Sogdianos

to the Appendix to the Epistle, which is a Letter to Mr. Whiston, and contains a Defence of the Author's Account of the Sacrifices, against the Objections of Mr. Whiston, and Mr. Le Clerc.

Appendix to the Epistle.

Mr. Whiston's Objections against the Author's Account of the Sacrifices.

Mr. Whiston's Objections against the Author's Account of the Sacrifices.

Mr. Whiston's Objections against the Author's Account of the Sacrifices

Bridge, Bridge Street, Bridge Wharf, Bridge Yard, Bridgeman, Bridgeman Street, Bridgeman Terrace, Bridgeman Yard, Bridgewater Square, Bridgewater Street, Bridgewater Terrace, Bridgewater Yard, Bridgewater Gardens, Bridgewater Gardens Yard, Bridgewater Gardens Terrace, Bridgewater Gardens Square, Bridgewater Gardens Street, Bridgewater Gardens Bridge, Bridgewater Gardens Wharf

Lamentable. Ma chere sœur, ie vous prie de me mander ce que vous en sçauez, & ce que vous en entendez dire. Ie vous prie aussi de me mander ce que vous sçauez de la mort de Monsieur de Vendosme, & de celle de Monsieur de Guise, & de celle de Monsieur le Cardinal de Guise, & de celle de Monsieur le Cardinal de Bourbon, & de celle de Monsieur le Cardinal de Vendosme, & de celle de Monsieur le Cardinal de Lorraine, & de celle de Monsieur le Cardinal de Chastillon, & de celle de Monsieur le Cardinal de Sens, & de celle de Monsieur le Cardinal de Pelvé, & de celle de Monsieur le Cardinal de Rambouillet, & de celle de Monsieur le Cardinal de Joyeuse, & de celle de Monsieur le Cardinal de Gondy, & de celle de Monsieur le Cardinal de Bellay, & de celle de Monsieur le Cardinal de Bertrand, & de celle de Monsieur le Cardinal de Tournon, & de celle de Monsieur le Cardinal de Sourdis, & de celle de Monsieur le Cardinal de Retz

more than Five Pounds for any one Offence, to be levied by Distress and Sale of the Offender's Goods and Chattels, by Warrant under the Hand and Seal of any Justice of the Peace, who is hereby authorized and required to issue the same upon Complaint made to him thereof, and Proof of the Offence by the Oath of one credible Witness; and in Default of sufficient Distress, the Offender shall be committed to the House of Correction, there to remain for any Time not exceeding Three Months, unless the Penalty and Charges be sooner paid; and the Justice before whom any Offender shall be convicted, shall cause the Conviction to be entered in a Book to be kept for that Purpose, and shall transmit a Copy thereof to the Clerk of the Peace for the County, Riding, Division, Liberty, or Place, to be kept among the Records thereof; and the Penalties shall be applied to the Use of the Poor of the Parish, Township, or Place where the Offence shall be committed.

Penalty on Persons refusing to assist Constables.

XXXIII. And be it further enacted, That if any Person shall refuse to assist any Constable in the Execution of his Office, in the Preservation of the Peace, or in the Apprehending of Offenders against the Peace, or in the Conveying of them to Prison, or in the Keeping of them in Prison, or in the Seizing and Securing of Arms, Ammunition, or Gunpowder, when required so to do, every Person so refusing shall forfeit and pay any Sum not exceeding Five Pounds, nor less than Forty Shillings, for every such Offence, to be levied by Distress and Sale of the Offender's Goods and Chattels, by Warrant under the Hand and Seal of any Justice of the Peace, who is hereby authorized and required to issue the same upon Complaint made to him thereof, and Proof of the Offence by the Oath of one credible Witness; and in Default of sufficient Distress, the Offender shall be committed to the House of Correction, there to remain for any Time not exceeding Three Months, unless the Penalty and Charges be sooner paid; and the Justice before whom any Offender shall be convicted, shall cause the Conviction to be entered in a Book to be kept for that Purpose, and shall transmit a Copy thereof to the Clerk of the Peace for the County, Riding, Division, Liberty, or Place, to be kept among the Records thereof; and the Penalties shall be applied to the Use of the Poor of the Parish, Township, or Place where the Offence shall be committed.

Penalty on Persons refusing to assist Constables.

Quæ ad Ecclesiæ Romanæ Pontificem pertinent.

Quæ ad Ecclesiæ Romanæ Pontificem pertinent.

Quæ ad Ecclesiæ Romanæ Pontificem pertinent.

Wherefore if a magnitude be deuided as it is in the firſt, it is alſo deuided in the ſame proportion in the ſecond. Which was required to be demonſtrated.

The fifth Propoſition. The fifth Theoreme.

If a magnitude be deuided as the whole is to the whole, ſo is the firſt part to the firſt part: the reſidue ſhall alſo be to the reſidue, as the whole is to the whole.

Let the magnitude AB be deuided as the whole CD is to the whole AB, ſo is the part CE to the part AF: the reſidue EB ſhall alſo be to the reſidue FD, as the whole CD is to the whole AB.

Becauſe as CD is to AB, ſo is CE to AF, therefore alſo by conuerſion, as DC is to CA, ſo is EC to CF. Wherefore by the firſt of this, as DC is to CA, ſo is EC to CF, and alſo the reſidue ED to the reſidue FA. Wherefore by the ſame, as DC is to CA, ſo is ED to FA. But as DC is to CA, ſo is CE to CF, and alſo the whole CD to the whole AB. Wherefore as CD is to AB, ſo is ED to FA, and alſo the reſidue EB to the reſidue FD. Wherefore if a magnitude be deuided as it is in the firſt, it is alſo deuided in the ſame proportion in the ſecond. Which was required to be demonſtrated.

The ſixth Propoſition. The ſixth Theoreme.

If a magnitude be deuided as the whole is to the whole, ſo is the firſt part to the firſt part: the reſidue ſhall alſo be to the reſidue, as the whole is to the whole.

Let the magnitude AB be deuided as the whole CD is to the whole AB, ſo is the part CE to the part AF: the reſidue EB ſhall alſo be to the reſidue FD, as the whole CD is to the whole AB.

Becauſe as CD is to AB, ſo is CE to AF, therefore alſo by conuerſion, as DC is to CA, ſo is EC to CF. Wherefore by the firſt of this, as DC is to CA, ſo is EC to CF, and alſo the reſidue ED to the reſidue FA. Wherefore by the ſame, as DC is to CA, ſo is ED to FA. But as DC is to CA, ſo is CE to CF, and alſo the whole CD to the whole AB. Wherefore as CD is to AB, ſo is ED to FA, and alſo the reſidue EB to the reſidue FD. Wherefore if a magnitude be deuided as it is in the firſt, it is alſo deuided in the ſame proportion in the ſecond. Which was required to be demonſtrated.

ἐλεύθερος ἐκ δούλου, καὶ ἐκ δούλου ἐλεύθερος, καὶ ἐκ δούλου δοῦλος, καὶ ἐκ ἐλευθέρ

1704 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Sherard, M. D. & Botanici Regii.
1705 Ex Museo Cl. Viri Hansloni Sloane, M. D. & Reg. Soc. Lond. Præsidis.
1706 Ex Museo Cl. Viri Guilielmi Sherard, LL. D. & Reg. Soc. Lond.
1707 Ex Museo Cl. Viri Petri Collinson, Reg. Soc. Lond.
1708 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Petiver, Reg. Soc. Lond.
1709 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1710 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1711 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1712 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1713 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1714 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1715 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1716 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1717 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1718 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1719 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1720 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1721 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1722 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1723 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1724 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1725 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1726 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1727 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1728 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1729 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1730 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1731 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1732 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1733 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1734 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1735 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1736 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1737 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1738 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1739 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1740 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1741 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1742 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1743 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1744 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1745 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1746 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1747 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1748 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1749 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1750 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1751 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1752 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1753 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1754 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1755 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1756 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1757 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1758 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1759 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1760 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1761 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1762 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1763 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1764 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1765 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1766 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1767 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1768 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1769 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1770 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1771 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1772 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1773 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1774 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1775 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1776 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1777 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1778 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1779 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1780 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1781 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1782 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1783 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1784 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1785 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1786 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1787 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1788 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1789 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1790 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1791 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1792 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1793 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1794 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1795 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1796 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1797 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1798 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1799 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1800 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1801 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1802 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1803 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1804 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1805 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1806 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1807 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1808 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1809 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1810 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1811 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1812 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1813 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1814 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1815 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1816 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1817 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1818 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1819 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1820 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1821 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1822 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1823 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1824 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1825 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1826 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1827 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1828 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1829 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1830 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1831 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1832 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1833 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1834 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1835 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1836 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1837 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1838 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1839 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1840 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1841 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1842 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1843 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1844 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1845 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1846 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1847 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1848 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1849 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1850 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1851 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1852 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1853 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1854 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1855 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1856 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1857 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1858 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1859 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1860 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1861 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1862 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1863 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1864 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1865 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1866 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1867 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1868 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1869 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1870 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1871 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1872 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1873 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1874 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1875 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1876 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1877 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1878 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1879 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1880 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1881 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1882 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1883 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1884 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1885 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1886 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1887 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1888 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1889 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1890 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1891 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1892 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1893 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1894 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1895 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1896 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1897 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1898 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1899 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.
1900 Ex Museo Cl. Viri Jacobi Theodori Klein, Reg. Soc. Lond.

Bibliography, Vol. 1, p. 1. Bibliography, Vol. 1, p. 1. Bibliography, Vol. 1, p. 1.

Ecclesiæ Scoticanæ, & Regni Scotiæ, Ac Ecclesiæ Anglicanæ, & Regni Angliæ, Ac Ecclesiæ Hibernicæ, & Regni Hiberniæ, Ac Ecclesiæ Francicæ, & Regni Franciæ, Ac Ecclesiæ Hispanicæ, & Regni Hispaniæ, Ac Ecclesiæ Italicæ, & Regni Italiæ, Ac Ecclesiæ Germanicæ, & Regni Germaniæ, Ac Ecclesiæ Polonicæ, & Regni Poloniæ, Ac Ecclesiæ Hungaricæ, & Regni Hungariæ, Ac Ecclesiæ Bohemicæ, & Regni Bohemiæ, Ac Ecclesiæ Moravicæ, & Regni Moraviæ, Ac Ecclesiæ Dalmaticæ, & Regni Dalmatiæ, Ac Ecclesiæ Græcæ, & Regni Græciæ, Ac Ecclesiæ Asiaticæ, & Regni Asiæ, Ac Ecclesiæ Africanæ, & Regni Africæ, Ac Ecclesiæ Indicæ, & Regni Indiæ, Ac Ecclesiæ Americanæ, & Regni Americæ, Ac Ecclesiæ Australis, & Regni Australis, Ac Ecclesiæ Orientalis, & Regni Orientis, Ac Ecclesiæ Occidentalis, & Regni Occidentis, Ac Ecclesiæ Septentrionalis, & Regni Septentrionis, Ac Ecclesiæ Meridionalis, & Regni Meridionis, Ac Ecclesiæ Universalis, & Regni Universi, Ac Ecclesiæ Catholicæ, & Regni Catholici, Ac Ecclesiæ Apostolicæ, & Regni Apostolici, Ac Ecclesiæ Romanæ, & Regni Romani, Ac Ecclesiæ Christianæ, & Regni Christiani, Ac Ecclesiæ Fidelium, & Regni Fidelium, Ac Ecclesiæ Sanctorum, & Regni Sanctorum, Ac Ecclesiæ Beatorum, & Regni Beatorum, Ac Ecclesiæ Angelorum, & Regni Angelorum, Ac Ecclesiæ Archangelorum, & Regni Archangelorum, Ac Ecclesiæ Thronorum, & Regni Thronorum, Ac Ecclesiæ Dominationum, & Regni Dominationum, Ac Ecclesiæ Principatuum, & Regni Principatuum, Ac Ecclesiæ Potestatum, & Regni Potestatum, Ac Ecclesiæ Virtutum, & Regni Virtutum, Ac Ecclesiæ Cherubinorum, & Regni Cherubinorum, Ac Ecclesiæ Seraphinorum, & Regni Seraphinorum, Ac Ecclesiæ Trinitatis, & Regni Trinitatis, Ac Ecclesiæ Unitatis, & Regni Unitatis, Ac Ecclesiæ Deitatis, & Regni Deitatis, Ac Ecclesiæ Divinitatis, & Regni Divinitatis, Ac Ecclesiæ Majestatis, & Regni Majestatis, Ac Ecclesiæ Gloriæ, & Regni Gloriæ, Ac Ecclesiæ Æternitatis, & Regni Æternitatis, Ac Ecclesiæ Omnipotentiæ, & Regni Omnipotentiæ, Ac Ecclesiæ Omniscientiæ, & Regni Omniscientiæ, Ac Ecclesiæ Omnipræsentiæ, & Regni Omnipræsentiæ, Ac Ecclesiæ Omnisanctitatis, & Regni Omnisanctitatis, Ac Ecclesiæ Omnisapientiæ, & Regni Omnisapientiæ, Ac Ecclesiæ Omnibenignitatis, & Regni Omnibenignitatis, Ac Ecclesiæ Omnimisericordiæ, & Regni Omnimisericordiæ, Ac Ecclesiæ Omnijustitiæ, & Regni Omnijustitiæ

Mercury, Venus, Mars, Jupiter, Saturn, Sol, Luna, Caput Draconis, Cauda Draconis, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces, Aspectus Conjunctionis, Aspectus Oppositionis, Aspectus Quadrati, Aspectus Trigoni, Aspectus Sextilis, Aspectus Semisextilis, Aspectus Semiquadrati, Aspectus Trioctilis, Aspectus Quinquangularis, Aspectus Sesquiquadrati, Aspectus Quinconcialis, Aspectus Semiquinconcialis, Aspectus Novilis, Aspectus Semitrigoni, Aspectus Semiquadrati, Aspectus Semisext

Mr. Speaker, I am not going to detain the House very long, but I do not think that I can allow the Debate to close without saying a few words in reply to the speech which we have just heard from the Leader of the Opposition. I am sorry that the right hon. Gentleman has not been able to be present during the whole of the Debate, because I think he would have found that the speeches which have been delivered from this side of the House have been very largely devoted to the question of the Budget, and that the speeches which have been delivered from the other side of the House have been largely devoted to the question of the Constitution. I am not going to follow the right hon. Gentleman in the speech which he has just delivered, but I am going to say a few words on the question of the Budget, and I am going to say a few words on the question of the Constitution.

Ac Sangar quidem, quoniam nondum vertente anno mune- *Ioseph. lib.*
re simul ac vita defunctus est, meritò ab huius numeri su- *5. ant. c. 8.*
ma eximitur. Cùm verò Sauli Paulus impertierit quadraginta, du- *Totidem*
bium non erit, quin decem & octo sint inter Iosue & Samuelem *Aug. li. 18.*
distribuendi. At decem ne ex his Iosue, reliquos autem Samueli *de ciuitate*
assignare oporteat, an contra pauciores Iosue, Samueli plures, *Dei, c. 20.*
de hac re dubitari potest. Caietano illud placuit, mihi etiam *Nam quòd*
idem visum est. Quoniam Iosepho, aliisque probatis historicis *Eupolem.*
longior ductus Iosue fuit, quam Samuelis iudicatus. Nec no- *Hebrææ*
strae huic opinioni contrarium est, Arcam sub Samuelis tempo- *scriptor hi-*
ra in Cariathiarim viginti annis permansisse. Non enim his vi- *storiæ 21.*
ginti annis, quod quidam falsò existimarunt. Samuel plebis *tantūponit*
Israeliticę iudex erat, sed propheta Quin scriptura ipsa satis, nisi *ad id tem-*
ego fallor, apertè significat; post vicesimum illum annum cœ- *pus referē-*
pisse à Samuele populū iudicari. In Iosue autem tempore com- *dū est, quod*
putando, ita magna auctorum varietas, & discrepantia est, vt *mortuo Sa-*
nulla ex parte historiæ labefactetur auctoritas; si vbi variæ sunt *muele re-*
historicorum discrepantesque sententiæ, ibi nulla eorum premi *gnauit.*
nos vrgerique patiamur. Iosephus Silenio interprete, Iosue vi- *Act. 13.*
ginti quinque annos annumerat. Eusebius viginti septem. Beda, *1. Reg. 7.*
Ioannes Lucidus, aliique nōnulli, septendecim impertiunt. Ca- *Abulensis*
ietanus decem. Quamobrem cùm nos decem & octo Iosue Sa- *lib. 5. ant.*
muelique dispertiendos dicimus, nihil sanè absurdi dicimus. *cap. 1.*
Quanquam ratio subest, vt sine scripturæ veritatisque discrimi-
ne octo, aut nouem alios annos his duobus iudicibus adiunga-
mus. Quid ita? Nónne hisce vel octo vel nouem adiunctis anni
plures, quàm 480. efficientur? Efficientur vtique. Falsum ergo
erit, inquies, anno 480. ex eo, quo Israel de Aegypto exijt, tem-
plum ædificari cœptum. Minimè gentium. Quin vtrumque ve- *Vide Aug.*
rum esse nihil obstat. Scriptura enim minutos numeros præter- *16. de ciu.*
ire aliquando solet. Cuius rei exemplum paulò antè posuimus *lib. c. 24.*
ex 4. Reg. libro, cap. 24. Vbi decem mille Iudæi dicuntur esse
translati: quibus tamen Iosephus octingentos triginta duos ad-
iecit, imò & Hieremias, quemadmodum est nobis supra expli-
catum. Atque scripturæ Ionæ post 40. dies, ita Ninive subuer-
tendam: & tamē septuaginta interpretes 43. Græcis literis pro-
diderunt, qui reuera ab initio prædicationis Ionæ computātur;
hos verè tres sacer auctor omisit, qui à toto triduo illa semper
verba Prophetæ intonabat, Adhuc quadraginta dies, &c. Quam- *Ion. 3.*
uis ab initio, si Ninive subuerteretur 43. erāt interfluxuri. Quòd
autem 43 dies septuaginta interpretes scripserint, auctor est Iu-
stinus in dialogo cum Triphone. Quia verò Augustin. non 43.
sed 3. solum legit, difficulter se ex hac quæstione extricant, li. 18.

Digitized by Google

quam nonnulla ex his incerta sunt, apocrypha, leuia, falsa. Nam & pleraque credibila ac vera sunt, quædam etiam certa. De tertiodecimo autem argumento hactenus.

In quartidecimi argumenti responsionem multa sunt breuissime animaduertenda. Primùm in maximo illi errore versantur, qui rerum gestarum memorias tanquam ecclesiæ oracula accipiunt, si eas in epistolis, & decretis suis pontifices aliquando vsurpârint. Non est idem, mihi crede, historiæ approbatio & vsurpatio. Vtitur quidem interdum pontifex, si quicquam suadere cupit, receptis opinionibus, sententijs, rebusq; vulgatis: at non continuò quæcunque in hunc vsum attulerit, ea sedis Apostolicæ iudicio probat. Aliud quippè est suadentis munus, aliud definientis. Qui pronunciat res veras ille adfert: qui suadet, nonnunquam etiam verosimiles. Audiebam de præceptore meo puer, nullum omninò argumentum esse negligendum, in quo aliqua significatio veritatis appareat. Amplectendum autem esse ita vnumquodq; maximè, vt quodque ad faciendam fidem erit aptissimum. Ad cuius præcepti formam non modò dialectici & oratores, sed veteres etiam Theologi suas disputationes effinxerunt. Nam in causam suam quisque & quibuslibet argumentis quandoque abusi sunt, & vulgi etiam credulitate. Itaque imprudentium hominum erit, historias quas suis obiter etiam, & ad præsentem causam à pontifice adductas, non aliter amplecti, atque eas, quæ sint ecclesiæ certo iudicio comprobatæ.

Quod deinde ad Constantini donationem attinet, de eo nobis libet in præsentia disputare. Disputent alij, quibus cordi fortè est Romanæ ecclesiæ maiestatem amplitudinemque minuere. Laurentium Vallam scimus integro libro aduersus receptam communi opinione sententiam declamasse. Iurisperiti, quæ vulgò circumfertur eius donationis formula, eam commenticiam esse satis indicant, cum Paleæ inscriptiones denotant. Eusebius, Ruffinus, Theodoritus, Socrates, Sozomenus, Eutropius, Victor, cæteriquè probæ fidei auctores, qui omnia Constantini gesta scripsêre diligentissimè, non modò nullã donationem eius mentionem faciunt, sed tradunt etiam orbem Romanum, sic inter tres illius filios distributum, vt Italia vni eorum tota contigerit. Ammianus Marcel. lib. 15. Constantium vrbis dominationem habuisse, & Leontium præfectum ibi constitisse, auctor est. Nonnullos deinceps imperatores Italiæ atq; adeò Romanæ imperasse, omnes historici memoriæ prodiderunt. Hæc & alia eiusmodi quis ignorat? Verùm quid refert à Constant. facta ea donatio sit, an a principibus posterioribus? Fictam & commen-

Dist. 96. c. Constantinum.

titiam fabulam dicunt à Nicolao Clementeque prolatam. Quasi verò pontifex aut factam eam donationem suo decreto definiat, aut vrbem eo solùm titulo defendat. Negant donatam à Constantino vrbem esse: quanquam nequeunt probare id quidem. Sed quæro, quod donatam negent, ea si non donata esset, quidnam facerent? An vrbem Cæsari concederent? Vrgent rusticè sanè. Negant enim donatam esse, & in eo perstant. Nos verò tanquam tormenta quædam adhibemus, vt si respõderint, quòd donata à Constantino non est, idcirco ad ius nũc Cæsaris pertinere, stultos se esse fateantur. Potuit enim donare alius. Potuit quoq; Romanus pontifex vrbem iusto alio nomine possidere. Certè lõgi temporis præscriptione potuit. Sin negauerint ius omne Cæsari in vrbem, omnia, quæ de Constantini donatione disputant, vana esse concedant. Sed iam, ne nos vani itidem simus, reliqua persequamur. Lepra Constantinum laborasse, apud idoneos auctores nusquam legi, sed eius nominis alium cognomento Copronymum. Vnde fortasse ambiguitate vocis error inductus. Nisi rumor iste de lepra inde ortus videri possit, quod Bizantio ad aquas calidas valetudinis gratia cũ egressum ferunt. D. Thom. 3. p. q. 69. in 4. argum. historiam vulgatam sumit, atque vt videtur, probat. Caietanus non item. Habet hic authores suos Platinam in vitam Marci, Ludouicum Viuem lib. de cor. disc. 2. Alciatum lib. parerg. 7. ca. 19. qui apertè negant. Habet scriptores omnes veteres eius ætatis, qui tacuerunt: non omissuri si sciuissent, scituri omninò rem si fuisset. Nam quod nomine Constantini circumfertur edictum, tametsi Nicæno concilio adiunctum est, non tamen habet concilij authoritatem. Hæc illi. Ego hæc nec pro certis affirmare ausim, nec pro falsis refellere. Siluestri acta, in quibus ea res gesta commemoratur, Gelasius non reprobat. Refertur eadem in synodo Romana sub Siluestro canone 1. in septima rursus synodo act. 2. Eandem denique Nicephorus lib. 7. ca. 33. vt veram historiam refert. Quocirca Pontifices duos Clementem ac Nicolaum, aut diuum etiam Tho. in eo quòd ea historia vsi sunt, nec ridere iure possumus, nec arguere. Quamuis, vt dixi, lepræ Constantinianæ testis grauis, & probatus ex veteribus nemo est. Itaque, si negemus, nec pontificum, nec historicorum auctoritatem labefacimus.

15. distinc. sancta Romana.

De baptismo historici quoque ipsi nobilissimi variè loquuntur. Hieronymus in chronicis. Eusebius lib. 4. de vita Constant. Socrates lib. 1. histor. suæ cap. 39. Theodoritus lib. item 1. cap. 31. Zozomen. lib. 3. cap. 34. Cassiodorus, qui historiam ab his tribus ecclesiasticã compilauit. Pomponius Lętus, alijq; scriptores huius ordinis. Constantinum tradunt non Romæ à Siluestro, sed Nico-

Haymo in epit. eccle. hist. lib. 9. cap. 7.

Nicomediæ ab Euſebio epiſcopo, & quidem Arriano, ſacrum baptiſma ſuſcepiſſe. Contra Damaſus in libro Pontificali tradit illum Romæ à Silueſtro ſacris luſtricis ablutũ eſſe. Cui omninò conſentiunt Marianus Scotus, Sabellicus, Platina in vitam Marci. Nicephorus lib.7. cap.35. & lib.8. cap.54. ne diuum Thomam, Nicolaum, Clementem, duas deniq; ſynodos in huius rei teſtimonium repetamus. Atque Nicephorus in hac re aſſeueranda, & contraria opinione refellenda, oratione ſanè quam acri vſus eſt. Ita enim ſuã de baptiſmo Conſtantini ſententiam eccleſiæ conſenſioni tribuit, vt aduerſam Arrianorum commentis aſſigner. Qui in Oriente, inquit, olim Arrianæ ſectæ fuêre, Conſtantinum Nicomedię, ab Euſebio eius vrbis epiſcopo, iam moriturum baptiſmum ſuſcepiſſe, prodiderunt: propterea cum ſacrum lauacrum diſtuliſſe dicentes, quod in Iordane perficere voluerit. Id verò ex eo facilè refellitur, quòd eccleſia à Silueſtro eum Romæ baptizatum eſſe certo prædicat. Quapropter teſtatum omnibus eſſe volo, vt hoc ſic etiam tutò, & opinentur, & credant. Arriani enim malè ſentientes animo, & conſilio diabolico hoc confinxerunt, non Romæ baptizatum eum eſſe aſſerentes, aut fortaſſe eadem cum illis ſenſiſſe aſtruentes, perinde atque ab ipſis propterea baptiſmi gratiam ſuſceperit. Quod abſurditatis, & mendacij plenum eſt. Quòd ſi nondum ſacri lauacri particeps fuit, conſequitur, eum neque in Nicæna ſynodo cum patribus congreſſum eſſe, neque cum eis myſteria participaſſe, ſicuti hiſtoria tradit. Hæc ille. Et paulò antè: Quòd autem Romæ à Silueſtro ſacratus ſit, ſatis oſtendit baptiſterium, quod ad hoc vſq; tempus eius rei gratia in teſtimonium certiſſimum Romæ aſſeruatur. Quæ duæ profectò rationes efficiunt, vt non temerè ijs accedam, qui Conſtantinum Romæ ſacro tinctum lauacro ferunt. Quòd ſi baptiſterium tam inſigni ſtructum apparatu, ſi rerum veterum publica commemoratio, non ſolum habitantium animis, ſed lapidibus etiam inſculpta, nullũ nobis argumentum eſt, iam iamque non dico quæ vetuſtatis in vrbe monimenta ſunt, ſed quæ ſunt in orbe maiorum traditione recepta, ire ea omnia inficias poterimus, quamuis indicia extent rerum, locorum, temporum manifeſta. Ac niſi prius baptiſmi fuiſſet fonte ſublatus, qui credi poteſt, Conſtantino epiſcop. aut culparum, & querimoniarum libellos obtuliſſe, aut, vt ſynodo & diſputationibus intereſſet, permiſiſſe: Baptizatus ergo ante ſynodum Nicænam fuerat Conſtantinus. Vbi hæreticorum induſtriam ac diligentiam in propagãda ſecta mirari ſatis non queo. Omnia quippè illi ſus deque miſcent, vt viri pietate inſignes, præſertim ſi Reges aut Imperatores ſunt, ipſorum partes fouiſſe

Quæstio. Vtrum Ecclesia Dei habeat Arma, & Bella
gerere possit? Et videtur quod non. Quia Ecclesia
Dei Regina est, & Sponsa Christi, & Mater Fidelium,
& Templum Spiritus Sancti, & Domus Orationis, &
Corpus Christi mysticum, & Arca Noe, & Columba
una, & Paradisus cum fructu pomorum, & Fons
signatus, & Hortus conclusus, & Oliva fructifera in
Campis, & Vitis fructifera in Collibus, & Cedrus
exaltata in Libano, & Cypressus in Monte Sion, &
Palma exaltata in Cades, & Rosa in Jericho, & Lilium
inter Spinas, & Turris David, & Turris Eburnea, &
Turris Fortitudinis, & Civitas Refugii, & Civitas
Dei, & Civitas Regis magni, & Civitas Sancta Jeru-
salem, & Civitas Sion, & Civitas Sancta Dei, & Ci-
vitas Sancti Spiritus, & Civitas Sanctorum, & Ci-
vitas Sanctificata, & Civitas Sanctificationis, & Ci-
vitas Sanctificationis Dei, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris
Omnipotentis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris, & Civitas Sanctifica-
tionis Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris
Cœli & Terræ, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, & Civitas Sanctificationis Dei
Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, & Civitas Sanctificationis Dei Al-
tissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, & Civitas
Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, & Civitas Sanctificationis Dei
Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis,
Et Majestatis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, & Civitas Sanctificationis Dei Al-
tissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis,
Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, & Civitas
Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, & Civitas Sanctificationis Dei
Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis,
Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinita-
tis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ,
Et Scientiæ, Et Bonitatis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
& Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, & Civitas Sancti-
ficationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris
Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus
Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus
Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et
Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et
Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, & Civitas Sancti-
ficationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris
Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus
Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus
Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et
Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et
Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exul-
tationis, Et Jucunditatis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exul-
tationis, Et Jucunditatis, Et Felicitatis, & Civitas
Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, & Civitas Sanctificationis Dei
Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis,
Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinita-
tis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ,
Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veri-
tatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis,
Et Jucunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et
Perfectionis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Im-
mensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scien-
tiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et
Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Ju-
cunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfec-
tionis, Et Sanctificationis, & Civitas Sanctificationis
Dei Altissimi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli &
Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Uni-
geniti Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti
Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deita-
tis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et In-
finitatis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sa-
pientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ,
Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exul-
tationis, Et Jucunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudi-
nis, Et Perfectionis, Et Sanctificationis, Et Redemp-
tionis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris
Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium &
Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri
Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ
Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et
Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis,
Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bo-
nitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et
Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et
Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanc-
tificationis, Et Redemptionis, Et Salvationis, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Im-
mensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scien-
tiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et
Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Ju-
cunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfec-
tionis, Et Sanctificationis, Et Redemptionis, Et Salva-
tionis, Et Vitæ, Et Resurrectionis, Et Ascensionis, &
Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, & Civitas
Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, &
Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Im-
mensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scien-
tiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et
Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Ju-
cunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfec-
tionis, Et Sanctificationis, Et Redemptionis, Et Salva-
tionis, Et Vitæ, Et Resurrectionis, Et Ascensionis, Et
Gloriæ, Et Regni, Et Potestatis, Et Dominationis, &
Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, Et
Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victoriæ,
& Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victo-
riæ, Et Coronæ, & Civitas Sanctificationis Dei Altis-
simi Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ,
Visibilium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti
Domini Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Para-
cleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis,
Et Majestatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinita-
tis, Et Immensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ,
Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veri-
tatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis,
Et Jucunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et
Perfectionis, Et Sanctificationis, Et Redemptionis, Et
Salvationis, Et Vitæ, Et Resurrectionis, Et Ascensionis,
Et Gloriæ, Et Regni, Et Potestatis, Et Dominationis,
Et Imperii, Et Victoriæ, Et Coronæ, Et Regnationis,
& Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victo-
riæ, Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, &
Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victo-
riæ, Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et
Jubilationis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Im-
mensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scien-
tiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et
Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Ju-
cunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfec-
tionis, Et Sanctificationis, Et Redemptionis, Et Salva-
tionis, Et Vitæ, Et Resurrectionis, Et Ascensionis, Et
Gloriæ, Et Regni, Et Potestatis, Et Dominationis, Et
Imperii, Et Victoriæ, Et Coronæ, Et Regnationis, Et
Exaltationis, Et Jubilationis, Et Laudis, & Civitas
Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, Et
Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victoriæ,
Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et Jubi-
lationis, Et Laudis, Et Benedictionis, & Civitas San-
ctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis Crea-
toris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et
Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi, Et
Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, Et
Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victoriæ,
Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et Jubi-
lationis, Et Laudis, Et Benedictionis, Et Honoris, &
Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felici-
tatis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctifica-
tionis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et
Resurrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni,
Et Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victo-
riæ, Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et
Jubilationis, Et Laudis, Et Benedictionis, Et Honoris,
Et Virtutis, & Civitas Sanctificationis Dei Altissimi
Patris Omnipotentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibi-
lium & Invisibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini
Nostri Jesu Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et
Sanctæ Trinitatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majes-
tatis, Et Gloriæ, Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Im-
mensitatis, Et Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scien-
tiæ, Et Bonitatis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et
Justitiæ, Et Pacis, Et Gaudii, Et Exultationis, Et Ju-
cunditatis, Et Felicitatis, Et Beatitudinis, Et Perfec-
tionis, Et Sanctificationis, Et Redemptionis, Et Salva-
tionis, Et Vitæ, Et Resurrectionis, Et Ascensionis, Et
Gloriæ, Et Regni, Et Potestatis, Et Dominationis, Et
Imperii, Et Victoriæ, Et Coronæ, Et Regnationis, Et
Exaltationis, Et Jubilationis, Et Laudis, Et Benedic-
tionis, Et Honoris, Et Virtutis, Et Potentiæ, & Civi-
tas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis
Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium,
Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi,
Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, Et
Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victoriæ,
Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et Jubi-
lationis, Et Laudis, Et Benedictionis, Et Honoris, Et
Virtutis, Et Potentiæ, Et Fortitudinis, & Civitas San-
ctificationis Dei Altissimi Patris Omnipotentis Crea-
toris Cœli & Terræ, Visibilium & Invisibilium, Et
Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu Christi, Et
Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trinitatis, Et
Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ, Et
Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et Omni-
potentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonitatis, Et
Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis, Et
Gaudii, Et Exultationis, Et Jucunditatis, Et Felicita-
tis, Et Beatitudinis, Et Perfectionis, Et Sanctificatio-
nis, Et Redemptionis, Et Salvationis, Et Vitæ, Et Re-
surrectionis, Et Ascensionis, Et Gloriæ, Et Regni, Et
Potestatis, Et Dominationis, Et Imperii, Et Victoriæ,
Et Coronæ, Et Regnationis, Et Exaltationis, Et Jubi-
lationis, Et Laudis, Et Benedictionis, Et Honoris, Et
Virtutis, Et Potentiæ, Et Fortitudinis, Et Sanctitatis,
& Civitas Sanctificationis Dei Altissimi Patris Omni-
potentis Creatoris Cœli & Terræ, Visibilium & Invi-
sibilium, Et Filii ejus Unigeniti Domini Nostri Jesu
Christi, Et Spiritus Sancti Paracleti, Et Sanctæ Trini-
tatis, Et Unitatis, Et Deitatis, Et Majestatis, Et Gloriæ,
Et Æternitatis, Et Infinitatis, Et Immensitatis, Et
Omnipotentiæ, Et Sapientiæ, Et Scientiæ, Et Bonita-
tis, Et Misericordiæ, Et Veritatis, Et Justitiæ, Et Pacis,
Et Gaudii,

hiſtoriæ quaſi indices, quibus hiſtorici cuiuſque fides ac veritas exploretur. Nam Ioannes Annius tres regulas ponit, eaſq; Metaſthenis teſtimonio confirmat, ad quas omnes Chronicorum libros expendere, & examinare haud ſecùs atque Lydium lapidem debeamus.

Prima, inquit, regula eſt iſta. Suſcipiendi ſunt abſque repugnantia omnes, qui publicâ & priuata fide ſcripſerunt. Secunda, Geſta & annales quatuor monarchiarum non poſſunt negari & reijci ab aliquo, quia ſolùm publica fide notabantur; & in Bibliothecis aut archiuis ſeruabantur. Vnde & in Eſdra legimus, quòd controuerſiæ de reparando templo diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſeruatis in bibliothecis. Tertia regula. Qui ſolo auditu, vel per opiniones ſcribunt, hi tanquam priuati recipiendi non ſunt, niſi vbi à publica fide non diſſentiunt. Ex quibus colligit, quòd nemo in Chronicis ſuſcipiendus eſt, niſi annalibus quatuor monarchiarum concordet. Et in monarchia quidem Aſſyriorum, quia publica fide ſcripſit Beroſus Chaldæus, conſequens eſt, vt temporibus eiuſdem monarchiæ ipſi detur palma: & in hunc ſecutis item ex Perſis Metaſtheni, ex Græcis Xenophonti in æquiuocis & Archilocho & Euſebio. Reijciuntur à temporibus huius monarchiæ ex Græcis Herodotus, Hellanicus, Acuſilaus: ex Latinis Iuſtinus, Gellius, & Oroſius, qui contra publicam & probatam ſidem ſcripſerunt.

In ſecunda verò monarchia Perſarum & Medorum auctor publicæ fidei fuit Metaſthenes Perſa, & Cteſias Gnidius, vt in tertio libro Diodorus notauit. Reijciũtur Ioſephus ex Hebræis: & Clemens, Tatianus, Africanus, & Euſebius ex Græcis. Quia priuatas opiniones ſecuti, contra publicam fidem notant reges & tempora, quæ in bibliothecis, & annalibus non fuerunt: & contra omnem publicam fidem ſcribunt, Cyrum antè dediſſe licentiam Hebræis in Babylone captiuis, & mortuum, quàm Babylonia Darius eius patruus potiretur. Proinde idem Euſebius, quoniam in tertia monarchia Græcorum, & in quarta Romanorum publicam annalium fidem ſequitur, in vtraque recipitur. Recipitur & Philo Hebræus, qui ſolus habuit Chronographiam omnium quatuor monarchiarum, & ideo ſolus ipſe in temporibus ex Hebræorum ſcriptoribus recipitur. Qui non per opiniones, vt Ioſephus, ſed etiam 70. ſeniorum teſtimonio vſus certiſſima ſcribit. Hæc Annius in 11. & 14. libro, hoc eſt, in Metaſthenem Philonemque ſuos cenſet: fidenter ſanè, vt ſolent iſti, nihil tam verens, quàm ne dubitare aliqua de re videretur. Sed videndum nobis, an in cenſura hac quantum ſecuritatis eſt, tantum ſit etiam veritatis. Nec verò libenter nos

git Acusilaus. Ephorus Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem: Ephorum verò Timæus: Timæum, qui post illum fuêre, Herodotum verò cuncti. Sed neq; de Siculis rebus, qui eas conscripserunt, neque rursum de Atticis hi, qui Atticas, neque de Argolicis, qui Argolicas memoriæ prodidêre, consentiunt. Nam & Thucydides in multis etiam tanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam sui temporis historiam scripserit. Causa verò huius dissonantiæ ea præcipua est, quod non fuerit studium apud Græcos publicas de iis, quæ semper aguntur, proferre conscriptiones. Non enim duntaxat apud Græcos alios publica conscriptio neglecta, sed neque apud ipsos Athenienses disciplinæ cultores aliquid huiusmodi reperitur. Hactenus Iosephus. Qua ex re liquet falsò Annium Iosephi testimonium vsurpasse, vt probaret publicos Græcorum annales in templorum bibliothecis custodiri. Nihil enim tale Iosephus argumentatus est, quale illi tribuit Annius. Sed hoc argumentatur, quòd à Cadmo literas Græci se accepisse gloriantur, id persuadere illos non posse, cùm nulla inscriptio vel in templi parietibus, vel in vasis, statuis, cæterisq; donis templo dicatis, ex eo tẽpore relicta sit. At in his tamen post literas inuẽtas, aut deorum, quibus ea dona offerebantur, aut offerentium nomina semper inscribi sunt solita. Plutarchus quoque auctor, & ipse grauissimus, affirmat, nulla sua ætate publicos Græcorum annales extare, præter nuncupatos canones temporales, quorum auctoritas parum apud eum valet, quòd multarum rerum inuenta in ipsis repugnantia tolli nequiuerit, quamuis in ea re plurimi multum operę studijque posuerint. Vanum igitur & commentitium est, in Græcorum regno & monarchia post olympiades eiusmodi historicos publica auctoritate diffinitos destinatosq; fuisse. Illud autem vanius in hac monarchia, solos Philonem atque Eusebium accipere, qui publicos probatosq; annales fuerint secuti. Etenim Eusebius si eam auctoritatem suis Chronicis posset adiungere, nullo modo reticuisset se huiusmodi annalib. inhærere. Philo verò Iudæus nec quatuor monarchiarum annales habuit, quod illi falsò sineque ratione ac testimonio tribuit Annius, nec si habuisset, quicquam nobis attulisset commodi. Nulla enim Philo aut rerum gestarum aut temporum monumenta reliquit. Nam libellus, qui de temporibus inscribitur, cùm fabularum plenus sit, nullius grauis auctoris est, nedum Philonis. Auctor certè eius libri non solùm mendacia consectatur, sed adeò etiam historiæ rudis est, vt solos Hebræos, nec præterea quenquam, de prophanis scriptoribus legisse videatur. Sed hoc nec ita multò post satis abundè ostendemus. Nunc de Romanorum

In vitam Solonis.

Si ab oculo ad corpus aliquod duæ rectæ lineæ ducantur, quarum una ad centrum sphæræ, altera ad aliquem punctum superficiei ejus, quæ ad centrum sphæræ non pertinet, ducatur: quæ ad centrum sphæræ pertinet, major erit ea, quæ ad superficiem.

Sit sphæra, cujus centrum a, & ab oculo b ad corpus aliquod duæ rectæ lineæ ducantur, quarum una ad centrum sphæræ, altera ad aliquem punctum superficiei ejus, quæ ad centrum sphæræ non pertinet, ducatur: quæ ad centrum sphæræ pertinet, major erit ea, quæ ad superficiem.

Ducatur enim ab a centro sphæræ ad punctum, in quo ea, quæ ad superficiem, recta linea superficiem sphæræ tangit, recta linea ac, & ducatur ab eodem centro ad punctum, in quo ea, quæ ad superficiem, recta linea superficiem sphæræ secat, recta linea ad. Quoniam igitur ea, quæ ad centrum sphæræ, recta linea ad superficiem sphæræ perpendicularis est, ad angulos rectos erit ad. Ergo ab erit major ea, quæ ad superficiem, recta linea bc. Quare ea, quæ ad centrum sphæræ, recta linea major erit ea, quæ ad superficiem.

Si ab oculo ad corpus aliquod duæ rectæ lineæ ducantur, quarum una ad centrum sphæræ, altera ad aliquem punctum superficiei ejus, quæ ad centrum sphæræ non pertinet, ducatur: quæ ad centrum sphæræ pertinet, major erit ea, quæ ad superficiem.

Sit sphæra, cujus centrum a, & ab oculo b ad corpus aliquod duæ rectæ lineæ ducantur, quarum una ad centrum sphæræ, altera ad aliquem punctum superficiei ejus, quæ ad centrum sphæræ non pertinet, ducatur: quæ ad centrum sphæræ pertinet, major erit ea, quæ ad superficiem.

Ducatur enim ab a centro sphæræ ad punctum, in quo ea, quæ ad superficiem, recta linea superficiem sphæræ tangit, recta linea ac, & ducatur ab eodem centro ad punctum, in quo ea, quæ ad superficiem, recta linea superficiem sphæræ secat, recta linea ad. Quoniam igitur ea, quæ ad centrum sphæræ, recta linea ad superficiem sphæræ perpendicularis est, ad angulos rectos erit ad. Ergo ab erit major ea, quæ ad superficiem, recta linea bc. Quare ea, quæ ad centrum sphæræ, recta linea major erit ea, quæ ad superficiem.

funebribus laudibus reor, falsisque imaginum titulis, dum familia ad se quæque famam rerum gestarum, honorumque fallente mendacio trahunt. Inde certè & singulorum gesta, & publica monumenta rerum confusa: nec quisquam æqualis temporib⁹ illis scriptor exiat, quo saris certo auctore steturi. In libris quoq; 9. & 10. vt loca alia prætermittam, satis ille apertè docet, quàm nullos habuerit certos probatosque annales, quos in scribendo sequeretur. Dionysius etiam Halicarnasseus se eiusmodi annales publicos minimè consecutum haud obscurè significat. Cùm enim historiæ suæ fidem conciliare cuperet, & veteres scriptorum Romanorum historias se consuluisse testaretur, eorum vel maximè, qui grauissimi & nobilissimi fuerint habiti: horum tamen annalium publicorum nullam omninò mentionem fecit, facturus sine dubio, si adeò magnam ac certã auctoritatem suo posset operi adijcere. Quid multa? Iulius Cæsar, auctore Tranquillo inito consulatu primus omnium instituit, vt tam senatus, quàm populi diurna acta conficerentur & publicarentur. Quò Satyricum illud attinet, Cupient & in acta referri. Plinianum item illud, Milone causam dicente lateribus coctis pluisse in eius anni acta relatum est. Veterem ergo Pon. Max. morem, qui iam diu fuerat interruptus, Iulius Cæsar primus omnium renouauit. Nec me præterit, Romanis quondam libros quoq; lineos fuisse; qui nihil ferè præter consulum, & magistratuũ nomina continebant. Sed neq; hos Liuius vidit, quoniam incensa vrbe fortè hi etiam perierunt. Neq; ita horum auctoritate permotus est, vt non eos interdum ab alijs citatos neglexerit. Quin Marcum Licinium cum libris linteis suis aliquando coarguit. Imò verò & Tuberonem, & Licinium refert in discrepanti opinione vtrumq; libros lineos protulisse. Vt intelligas libris istis linteis quàm tenuem & exilem fidem haberet Liuius. Quibus ex rebus facilè Annius refellitur, qui circa finem commentariorum in Philonem suum astruit, Titum Liuium publicos annales Romanæ monarchiæ secutum esse, huiusq; Philonem vestigijs institisse. Vbi multum omninò de gradu Philonem suum deiecit: qui si publicos omnium monarchiarum annales habuit, vt paulò ante Annius dixerat, imprudenter sanè ac leuiter Liuium secutus est; quem constat, primùm nullos publicos annales habuisse, deinde in plerisque dubitasse, denique errasse in multis, & ita errasse, vt errorum quorundam ab alijs euincatur, quorundam ipse etiam se arguat. Nec patiar, vt quisquam mihi Flauium Vopiscum Syracusium opponat, qui in vitam Probi fatetur, se vsum libris ex bibliotheca Vlpia, registris etiam scribarum porticus prophyreticæ, actis demum

In vitam Iulij Cæsaris.

Vide dec. 3. lib. 9.

senatus

Ego vero, quamvis ab ipsis Medicis, quibus ea cura demandata fuit, ad hoc vocatus non fuerim, ut ipsorum consilium in tam gravi morbo approbarem, aut improbarem, tamen quia ab amicis, qui mihi charissimi sunt, ad hoc rogatus fui, ut meum consilium in tam gravi morbo ipsis aperirem, ideo, quamvis ipsi Medici, qui ad curandum vocati fuerunt, ab ipsis amicis non rogati fuerint, ut ipsorum consilium approbarem, aut improbarem, tamen quia ipsi Medici, qui ad curandum vocati fuerunt, ab ipsis amicis rogati fuerunt, ut ipsorum consilium approbarem, aut improbarem, ideo, quamvis ipsi amici, qui mihi charissimi sunt, a me non rogati fuerint, ut meum consilium in tam gravi morbo ipsis aperirem, tamen quia ipsi amici, qui mihi charissimi sunt, a me rogati fuerunt, ut meum consilium in tam gravi morbo ipsis aperirem, ideo, quamvis ipsi Medici, qui ad curandum vocati fuerunt, a me non rogati fuerint, ut ipsorum consilium approbarem, aut improbarem, tamen quia ipsi Medici, qui ad curandum vocati fuerunt, a me

dit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur. Et capite duodecimo: Tulit Ioas rex Iuda omnia, quæ consecrauerant Iosaphat & Ioram & Ochozias patres eius. &c. Et capite 13. anno vicesimo tertio Ioas filij Ochoziæ regis Iudæ, &c. Item secundi Paral. cap. 22. Nec erat vltra spes aliqua, vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ, &c. Est deniq; in hanc rem præclarum illud testimonium, contra quod nullus est ad tergiuersandum locus, è primi libri Paralipom. cap. tertio. vbi in posteritate Salomonis, verbis nihil obscuris, recensetur Ioas filius Ochoziæ. Id quod Matthæus explicatè confirmat inquiens, Iosaphat genuit Ioram Ioram autē genuit Oziam, Ozias autem genuit Ioathan, Ioathan autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam, Generatione ergo & natura Ezechias filius erat Iosaphat ac proinde Salomonis, vt Matthæus ait: & non Dauidis edicto in filium deputabatur, vt asserit Philo. Ecquis igitur eos ferat, qui contra apertissima scripturæ sacræ testimonia, stirpem Salomonis in Ochozia defecisse asseuerant? Sed ne hic quidem φιλόφιλος iste Philo finem mentiendi facit. Tradit quippe & id rursum, quos scriptura filios Iosaphat, fratresq; Ioram appellauit, eos non verè filios Iosaphat, germanosq; Ioram, sed Nathanis posteros fuisse. Quod vt mireris, imò execreris etiam, verba subscribenda sunt, quæ secundi Paralip. libri cap. 21. leguntur: Dormiuit, inquit, Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid regnauitq; Ioram filius eius pro eo, qui habuit fratres filios Iosaphat Azariam, & Iahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Sapharíam. Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditq; eis pater suus multa munera argenti & auri, & pensationes cum ciuitatibus munitissimis in Iuda, Regnum autem tradidit Ioram, eò quòd esset primogenitus. Surrexit autem Ioram, super regnum patris sui. Cumq; se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio. Quo in loco quæ potest esse tergiuersatio, quæ tanta interpretandi licentia, quæ tam magna comminiscendi libido, imò verò quæ tā insignis impudentia, vt eos filios Iosaphat, verosq; germanos Ioram fuisse negemus, quos non sic modò scriptura vocat, sed reddit etiam causam, cur germanos fratres intelligi necesse sit? Ioram, ait, fratres habuit filios Iosaphat, ne aliunde fratres existimares. Idq; etiam ne dubitare possies, iterum atq; iterum repetit, Omnes hi filij Iosaphat regis Iuda. Deditq; eis pater suus munera multa, regnum autem tradidit Ioram, eò quòd esset primogenitus, Quid autem illa commemorem, quæ sine omni sacro & profano testimonio, sineq; vlla rationis coniectura Philo iste falsus commiscitur: Ortam item inter filios Dauid ex Bethsabee, Dauidis edictum de posteris in regnum quodam ordine succes-

suris

ſuris à rege Ioas omnes ſequentes binomios trinomioſq; etiam fuiſſe, à deſolatione ad carceres Ioakim 20. annos interfluxiſſe Mardochæum decem & octo annis ætatem Iſaac ſuperaſſe, Machabæos ſimul cum pontificatu etiam ducatum à domo Dauid ſubripuiſſe, vnde inimicitias exortas, multaq; alia eiuſmodi, quę partim commentitia ſunt, partim ſacris etiam literis aduerſa. Quid? quod vel in humana hiſtoria Philo iſte adeò ſæpè delirat, vt facilè dicenti ipſi credas, ſe in vltimo anno ætatis ſuæ decrepitæ libellum illum ſcripſiſſe. Scribit ſiquidem anno Cyri ſecundo Aggæum & Zachariam prophetaſſe. Item ob mortem Darii Hiſtaſpis opus eſſe impeditũ, nec adiri potuiſſe Cyrũ, qui bello Tamyrico erat implicitus. Iẽ Cyro Aſſuerum Priſcum Artaxerxẽ ſucceſſiſſe, qui & plus, quàm 12. annos imperarit, & Holofernẽ in Iudęam miſerit. Item hunc duos filios habuiſſe, qui de imperio contenderint, ſed cùm alter eorũ, hoc eſt, Darius Longimanus victoriam fuiſſet conſecutus, in eius primo anno Iesũ hortantibus ijſdem prophetis templi ædificium aggreſſum. Quę omnia falſa eſſe & hiſtoricis probatis omnibus vehementer repugnantia, quis non videt? Itaq; miror quid in mentem Annio venerit, vt eum librũ, qui de temporib. inſcribitur, in quo multa falsè, pleraq; abſurdè, nonnulla contra ſcripturã etiam dicũtur, Philoni attribuit viro doctiſſimo & prudentiſſimo. Quis enim credat, Philonẽ Xerxem illũ perſarum regum omnium apud Grę cos celeberrimum ignoraſſe? Dariũ Hiſtaſpis cum Dario Medo Cyri auunculo confudiſſe? Aſſerum illum, qui opus templi impediuit, patrẽ Longimani exiſtimaſſe? Nempe in eos errores ſolus ille poſſet incurrere, qui vtriuſq; literaturæ & ſacræ & profanæ rudis omninò & imperitus eſſet. Nõ ergo Philo Iudæus, cui* ingenium, eruditionẽ, facundiã, celebrauit antiquitas, auctor illius libelli fuit: ſed homo quiſpiã ſine vlla bona arte, ſine eloquẽtia, ſine ingenio, ſine literis. Nullò certè loco Philo iſte falſus Platonizat, ſed vbique non modó indoctè & indiſertè, verum inculte etiã atq; inornatè loquitur. Sed vt eò, vnde digreſſa eſt, recurrat oratio, cùm monarchiæ Græcæ atque Romanæ nulli nunc publici annales extent, nulliq; omninò auctores, quorum hiſtoriæ ad illiuſmodi annales conueniant & quadrent, nimirum in his duabus monarchijs regulæ Annij nulli penitus vſui futuræ ſint. Sed & in priorib. duabus monarchijs mihi ſanè videntur ecioſę, ad omnemq; vſum prorſus inepiæ. Nam tametſi Medos ac Perſis publicos annales aſſeruatos habuiſſe ſacræ literæ prodidêrint, Babylonijs etiã publicæ auctoritatis hiſtorias fuiſſe, nõ Iosephus modo teſtatus eſt, ſed auctores alij nobiliſſimi. eiuſmodi tamen annalibus nos hodie caremus, omniq; etiam hiſtorico, quẽ hoſce an-

Eſther 2. 6. & 10.

Et 1. Eſdr. 4. 5. & 6. cap.

ce annales ſecutum eſſe certum atque exploratum ſit, Beroſum fateor, quoniã valdè probabile eſt, auctoritatè publica Chaldæorũ hiſtoriam edidiſſe. Metaſthenem verò publicum Perſarum hiſtoricum fuiſſe cur fatear, non video, quem res Indicas ſcripſiſſe, & in Plinio & in Ioſepho legi, res Perſicas non legi. Sed quoniã non in hoc contentionis ſumma impẽdet, demus illud Annio gratis. Sicut & id quoq; Cteſiam Gnidium in Perſarũ & rebus geſtis & temporibus accipiendũ eſſe. Videlicet apũd Diodorũ in tertio, Cteſias ipſe teſtimonium perhibet, Græcis ſe veros certosq; annales Perſarũ ac Medorum attuliſſe. Hoc igitur quoniam Cteſias de ſe dicit, credamus illi. Nam Lucianus Cteſiam Gnidiũ ait de rebus Indicis ſcripſiſſe ea, quæ nec ipſe viderit nec de alio narrante audierit. Itaq; fabulas eſſe. At donemus hæc interim, nec enim de omnibus certandum eſt illud agamus, quos libros Beroſi & Methaſthenis nomine inſcriptos Annius protulit, eos nec Beroſi eſſe, nec Methaſthenis.

Plinius in 6. ca. 17. & in 7. cap. 2. Ioſephus lib. 10. ant. Iud. cap. 12. & 1. con. Appio. libro. Cteſias Gnidius apud Diodorum nullius Perſarum regis mentionem facit, Regum Medorum tantũ ſeriem posuit, & in ea Mandanem quendam, quem hiſtoriæ omnes ignorant, iure vt videtur quidem quoniam nomen fœminæ potius eſt quam viri.

Beroſum porro Annianum non verum eſſe, ſed fictum, Raphael Volateranus libro Antropologiæ 14. animaduertit. Cui Ludouicus Viues, pluresq; alij viri doctiſſimi aſſentiuntur. Quę mihi res argumentis idoneis videtur confici poſſe. Primùm, quod Beroſus iſte Annianus ſcribit, Noe præter tres primores filios Sem, Cham, & Iaphet, plures alios poſt diluuium genuiſſe: quod ſacris literis videtur eſſe contrarium. Tres iſti, inquit, filij ſunt Noe, & ab his diſſeminatum eſt omne genus humanum ſuper vniuerſam terram. Non ergo alij filij Noe fuerunt, qui colonias vrbes terrarum præcipuas, Noë iubente conſtituerint. Refert deinde, cùm Noe ebrius iaceret, Cham illius virilia comprehendiſſe, ac tacitè ſubmurmurando carmine magico patri illudentem, ſterilem eum perinde ac caſtratum effeciſſe. Scribit præterea Noë in Italiam veniſſe, naturaliumq; & diuinorum libros conſcriptos Italis reliquiſſe: eundem quoq; Noë Ianum illum extitiſſe, qui primus in Italia imperarit. Item Nemrot magis ſtuduiſſe paci, religionicq; deorum, quàm opulentiæ, ideoq; trauſlatum a dijs ſubito non comparuiſſe. Quæ commentitia eſſe omnia facilè oſtenderim, niſi quod plus etiam nimio huius voluminis magnitudo creuit. Item ait, hunc ipſum Nemrot Aſſyrium, Medum, & Magogum in Aſiam miſiſſe, qui regna condiderint* Aſſyrium, Medum, & Magogũ. At hi cùm eſſent filij Iaphet vel patre vel auo præcipiẽte, credibilius eſt colonias deduxiſſe: vel certè, vt Geneſios vndecimo capite dicitur, is ipſe Deus qui

In 1. libro. de veris narra. ſtorion à principio. De trad. diſ. lib. 5. & in proœmio. In libro. 18. de ciuita. Dei. Faber Stap. in primum libr. Poli. Ariſtotel. Libro. 2. Geneſ. 9. Libro 3. Omnia quæ de

antiquitatie ſapientie noſtræ, quæ eadē Iudæorum fuit. Ioſephus, Euſebius & Auguſtinus diſputant: vana ſunt, ſi hæc vera ſunt. In quarto. In 5.* In 5.

qui diuiſit linguas eorum in Babel, inde diſperſit eos ſuper faciem cunctarum regionum Præterea narrat, Semiramidem * Babylonem vrbem maximam ex oppido feciſſe,& magis illam ædificaſſe,quam ampliaſſe. At verus econtrariò Beroſus apud Ioſephum,in primo contra Appionem Alexandrinum libro,ſcriptores Græcos reprehendit,qui falſo tradiderint à Semiramide Babylonem ædificatam, & mira opera ab illa circa hanc fuiſſe conſtructa. Adhæc Beroſus Annianus prodit, Cenchrem Aegypti regē Hebræorum magica in mari perijſſe. Quod vtiq; nullo eſſet modo à Ioſepho prætermiſſum, qui cum Hebreæ gentis antiquitatem aduerſum Græcos conaretur oſtendere, nullum aut prius aut antiquius expreſſum teſtimonium potuit Beroſi proferre,quàm ex 3.lib.Chaldæorum, vbi Nabuchodonoſorum ſcripſit templum Iudæorum ciuitatemque vaſtaſſe. Beroſus inſuper Annianus nullam nec apertè, nec obſcurè Abrahami mentionem facit. At Beroſus ille verus, vt Ioſephus auctor eſt. Abrahami implicitè meminit his verbis: Poſt diluuium autem decima ætate, apud Chaldæos erat quidam iuſtitiæ cultor, vir magnus & ſyderalis ſcientiæ peritus. Præterea Beroſus Senacherib regis Aſſyriorum geſta commemorauit,quemadmodum Ioſephus Hieronymusq; teſtantur. At in Beroſo Anniano nulla Senacherib commemoratio eſt. Prætereà, fictus iſte Beroſus in Alcatade decimo octauo Aſſyriorum rege fidem hiſtoriæ ſuæ fecit.Poſtquam tamen viginti alij reges vſque ad Sardanapalum Babylonijs imperarunt.Sed hos tamen Beroſus non omiſit,quin eos etiam annumerauit, qui Nabuchodonoſoro Nabulaſſari filio vſque ad Cyrum in imperio Babylonio ſucceſſere,vt Ioſephus con.Appi. li. primo, diuusque Hieronymus in Dan.5.ca.affirmant.Atq; Metaſthenes Annianus, cùm triginta octo Aſſyriorum reges à Saturno ad Sardanapalum numer. ſiet, tempusq; etiam regi cuiusq; eorum ſubieciſſet: in his omnibus ſe Beroſum ſequi,atque adeò eius ſe verba exſcribere teſtatus eſt Nec verò dici poteſt libellum iſtum de antiquitatibus fragmentum eſſe Beroſi:non integrum opus, quoniam vel Annius ipſe nobis tanquam integrum opuſculum venditauit. Manethon quoque Annianus apertè dicit ſe inde hiſtoriam exordiri,vbi finem hiſtoriæ ſuæ Beroſus fecit. Ita in ſupplemento Manethon decem & octo regibus Beroſi quatuordecim alios adiecit, quos ſi à Beroſo accepiſſet,nullo pacto inficiaretur.Fictus eſt ergo Beroſus iſte Annianus, non mancus. Quidquod apud authores veteres Beroſus non Aegyptiorum,non Lybicorum,non Celtiberorum,non Italorum,non Germanorum,ſed Chaldęorum ſcripſit hiſtoriā.Annianus verò iſte æque horum omnium regnorū hiſtori-

Digitized by Google

hiſtoricum ſe præbet. Nullum certè probatum auctorem inuenies, qui Beroſum, niſi in rebus Chaldaicis teſtem excitet veritatis. Atqui, ſi auctor grauiſſimus res alias ſcripſiſſet, ſine dubio in eis ab aliquo vel Hebræo, vel Græco, vel Latino auctore aliquando citaretur. Sed neſcio an Beroſum iſtũ ſatius fuiſſet nulla argumentatione conficere. Res quippè ita priſcas memoriæ prodit, vt licet falſas intelligere per tui animi cõiecturam poſſis, arguere tamen per illarũ vetuſtatem nimiam non poſſis. In rebus enim eiuſmodi quo quiſque improbior eſt, eò maiorem habet fingendi licentiam, adeò vt de libris quidem totis & auctoribus quemadmodum ait Fabius, mentiatur tutò, quia inueniri qui nunquam fuêre non poſſunt: de rebus autem ipſis, vel tutiſſimè mentiatur, quia nulli teſtes produci queunt, qui non ſint pueri, ſi contra veterrimos proferantur. Qua in re cum epiſcopus quidam noſtras deprehenſus eſſet ſæpè peccaſſe, eos enim auctores citârat interdum, quos nulla vnquam habuit ætas, eas res olim geſtas ſcripſerat, quas nulli homines ediderunt: reſpõdit, referre nihil, in hiſtoria ſic an aliter omninò ſentias. Quòd omnia eſſent ambigua, niſi quæ ſacris literis continerentur. Indigna quidem epiſcopo eoque Theologo ſententia. Nam ruſticus homo & vanus ſi hæc dicat, non eſt mirum. Sed vt eò reuertamur vnde diſceſſimus, facilius dico eſſe, Beroſum iſtum Antiianum contemnere, quàm refellere. Nam viris doctis ipſa libelli lectio ſatis magna perſuaſio eſt, indoctis peſuadere nihil attinet. Suo Beroſo fruantur licet. Quem ſolum de temporibus inſcriptionum quarundam, per annos quadringentos octoginta ante Ninum & Phoroneum ſupputaſſe, Annius ait Plinium tetigiſſe. Cùm Plinius tamen nihil aliud tradat, quàm Beroſum vſque adeò Aſtrologia enituiſſe, vt Athenienſes ei ob diuinas prædictiones publico in gymnaſio ſtatuã inaurata lingua ſtatuerint. Fruantur itaque, vt dixi, Beroſo ſuo, ſed Plinij auctoritate non fruantur. Imò ne probabili teſtimonio vllo quidem aut ratione aliqua conſentanea. Illa enim ridicula eſt, Hieronymum Beroſi huius verbis quandoque vti. Quaſi verò commento locus eſſe poſſet, niſi Beroſus iſte fictus veri Beroſi quædam verba compilaſſet.

Sed iam Annij Metaſthenem, quàm fieri poterit, breuiſſimè explodamus. Non autem perſequar errata minuta, quæ in partuo volumine plura ſunt. Tantùm quæ ſunt maiora videamus. Scribit igitur monarchiæ Perſicæ reges & tempora in hunc modum: Balt. Aſſare interfecto, regnauerunt ſimul Cyrus & Darius annis duobus, inde ſolus Cyrus duobus & viginti. Filius Darij, Priſcus Artaxerxes Aſſuerus annis viginti: vltione interea

ſumpta de factione Tamarica, quæ per dolum patruum tradide-rat Tamyræ, huius duo filij Cyrus Artabanus, & Darius Longimanus, ſeptem menſibus pro imperio dimicauerunt, & ſeptimo menſe Longimano victoria ceſſit, regnauitque annis, ſeptem & triginta. Eius filius Darius Nothos annis decem & nouem, magnus Artaxerxes Darius Memnon annis quinquaginta quinque, Artaxerxes Ochus ſex & viginti, noſtra ætate Arſes annis quatuor, Darius vltimus ſex. Hos quoque reges & tempora eodem ordine, eiſdemque penè verbis Philo Annij notauit, vt eundem fuiſſe vtriuſque fabulæ artificem ſuſpiceris, vel potius intelligas. Hoc ſolùm addit Philo, videlicet ex Hebræorum officina. Aſſuerum iſtum Nabuchodonoſorum eſſe, cuius res geſtas Iudith ſcribit hiſtoria. Illud autem in primis rogo, ecquis iſte eſt Perſicus Artaxerxes Aſſuerus, qui patrem habuit Darium patruum Cyrum, qui Cyro in imperio ſucceſſit, qui viginti annos regnauit, qui & Nabuchodonoſorus fuit, cuius exercitum Principemque militiæ Holofernem, mulier vna deturbauerit, qui denique duos filios ſortitus eſt, Cyrum Artabanum, & Darium Longimanum. Sanè Cambyſen reſpondent eſſe. Id namque Metaſthenes paulò antè ſcripſerat, Cyrum & Darium, ſex annos prius quàm Babylonem caperent, bellum Tamyræ reginæ illaturos, regnũ Perſicum Cambyſi filio reſignaſſe. Id etiam hiſtoricorum omnium conſenſione proditum eſt, Cambyſen ſtatim à Cyro Perſarum imperium tenuiſſe. Aſſuerus ergo iſte idem, qui & Cambyſes fuit. At verò, quæ in Priſco Aſſuero ſiue adiuncta, ſiue antecedentia, conſequentiaq; ponuntur, adeò ſunt à Cambyſe aliena, vt etiam contraria eſſe videantur.

Primùm enim Darius Cambyſis pater non fuit, ſed Cyrus. Id quod non Herodotus modò, Ioſephus, Hieronym. ſed vniuerſi ſcriptores Græci Latiniq; teſtantur. Cuius omninò rei illud quoque argumentum eſt, quòd Cyri parenti Cambyſes nomen erat, vt hiſtorici vno ore dixerunt omnes. Darius autem nullum maiorem habuit, qui Cambyſes vocaretur. Conſentaneum eſt ergò Cambyſen filium Cyri fuiſſe, non Darij. Præterea, ſi Cambyſes Darij filius fuit, certè Dario mortuo in regnum patris ſucceſſiſſet: at Dario mortuo Cyrus ſolus Perſis ac Medis viginti duobus annis imperauit, vt etiã Metaſthenes & Philo confeſſi ſunt. Non ergo Darij filius Cambyſes fuit, ſed Cyri, cui imperio ſucceſſit. Præterea, cũ Monarchia a Medis in Perſas per Cyrum fuerit tranſlata, ecquo pacto veriſimile ſit, filium Darij Medi in Monarchiam ſucceſſiſſe, filium Cyri Perſæ non ſucceſſiſſe? Sed quid ego dimens, eam rem conor argumentis demonſtrare, quæ cùm ex hiſtoriæ fide pendeat, hiſtoricis omnibus conſen-

tientibus

lentibus memoriæ prodita sit? Nihil profectò necesse est, contra eum ratione pugnare, quem omnium & ecclesiasticorum & profanorum authoritas vincit. Simile est, quod deinde subijcit, Cyrum patruũ fuisse huius Assueri. Fuerunt igitur Cyrus Persa, ac Darius Medus germani fratres, quod cum ratione etiam pugnat. Atque authores vniuersi alios parentes Dario Medo, alios Cyro Persæ fuisse scribunt. Quod rursum tertio loco addit, Assuerum istum 20. annos imperasse, illud historijs item omnibus aduersum est. Apparet autem in hoc esse confictum, vt historia libri Iudith sub isto scripta videatur: id quod Eusebius in chronicis magis refert quã sequitur Traditio quippe Hebræorum est, quæ nec idoneo testimonio, nec probabili ratione consistit. Iosephus sanè repugnat, qui lib. Iudaic. antiquit. 11. capit. 2. Cambysen ait septimo anno regni sui mortem oppetijsse. Sed & Eusebius Cambysi octo solùm annos imperij tribuit. Herodotus verò septem annos & menses quinque. At Nabuchodonosorus, qui in libro Iudith cõmemoratur, plures etiam, quàm 13. annos imperauit, vt cap. 2. habes. Non ergo Cambyses Nabuchodonosorus ille fuit. Præterea, omnes historię produnt, & Cambysen, & Cyrum, cui ille in regno successit, reges Medorũ Persarumq; fuisse. At Nabuchodonosorus libri Iudith, nusquã aut Medorũ aut Persarum rex, sed vbiq; & Assyriorũ fuisse & regnasse in Niniue ciuitate magna dicitur. Adhęc si Cambyses Mediæ rex erat, vt verè erat, quomodo Nabuchodonosorus is fuit, qui Arphaxat regem Medorum obtinuit? Nempè quamuis fingere nostro arbitratu libeat id, quod Philo Annius facit, Arphaxat factionis Tamyricæ fautorem Assyrios, Medos ac Persas ad defectionem compulisse; at non proinde tamen regem eum Medorum scriptura appellaret. Pari enim ratione Persarum Assyriorumque rex Arphaxat iste vocaretur. Quid? quòd Nabuchodonosor tum etiam rex Assyriorum fuisse dicitur, cum Arphaxat regem Medorũ superauit. Quale ergo Philonis commentum est, Arphaxat cum Persis ac Medis Assyrios quoque ad defectionem compulisse? Præterea, Arphaxat ille, contra quem Nabuchodonosorus depugnauit, ciuitatem Mediæ florentissimam condidit, cui nomen Ecbatanis, vt Iudith 1. capit. legitur. At ciuitas hæc multis ante Cambysen annis erat ædificata, à Diocle videlicet, quinto Medorum rege, quemadmodum Eusebius testatur in chronicis, idemque in 1. libro Herodotus. Nec excidit mihi scripsisse in tertio Diodorum, Ecbatana ante Semiramidem condita, in quibus regiam quoque illa ædificarit. Plinio verò in 6. cap. 14. Seleuci ædificium esse. Verum, quoniam non consultò, sed casu in huius rei mentionem incidi,

satisfaciam vtrique quasi præteriens quàm breuissimè. Diodorus primùm sæpè ac multum in historia nugatur. Eandem certè habuit, vt cæteri Græci, mentiẽdi libidinem. Quid enim leuius in mentiendo, quàm Græciæ regio vana, & ad omnem impulsum mobilis? Nisi fortè Diodorum defendit, titulus libri eius, qui nunc vnus extat, de antiquorum fabulosis gestis inscriptus, qui quoniam inscriptioni suæ ipse respondet, neminem fallit. Quod enim promiserat, idem exoluit. Nam quod Plinius in proœmio totius operis asserit, Diodorũ apud Græcos primùm desisse nugari, id facilè ex orationis Plinianæ contextu intelligitur, non ad historiarum falsitatem, sed ad inscriptionum vanitatem pertinere. Græci enim auctores inanes ventosasq; inscriptiones libris suis passim proponebant. At Diodorus, vt Plinius ibi refert, librum suum nullo leui vanoque iudice inuidiosum fecit, vt priores, sed bibliothecæ historiam inscripsit. Non ergo Diodori nos vrgebit auctoritas, si quæ de Semiramidis magnificentia, & in Ecbatanis extructa regia Græcis fabulis decantata sunt, ea ipse vel retulerit, vel etiam fuerit secutus. Plinius verò ijs, qui vrbes præclaras condiderunt, nobilitandis sæpè fallitur. Sed ad rem. Cùm Arphaxat eum, qui Ecbatana ædificauit, ante Cambysem fuisse certum exploratumque sit, fieri non potest, vt Cambyses Nabuchodonosorus ille intelligatur, qui ab Arphaxat Ecbatanarum conditore victoriam reportauit. Præterea, Niniue tempore regni Persarum à Babylonijs vastata fuerat, vt Naum vaticinatio indicat. Nec Persis monarchiam occupantibus regem proprium hęc ciuitas habuit. At Nabuchodonosorus, cuius in libro Iudith mentio est, regnabat in Niniue ciuitate magna: non igitur quæ Iudith historia refert, ea sub Cambyse, sed vt verè Carion sentit, ante Persarum imperium gesta sunt. Nec, vt ab hac sententia discedam, Achioris me verba mouent, quæ ca. 5. referuntur. Quoniam ante insignem illam captiuitatem Babylonicam afflixit aliquoties Dominus omne semen Israel, & tradidit eos in manus diripientium nunc Aegyptiorum, nunc Syrorum, nunc Assyriorum, nunc Moabitarum, & Ammonitarum, donec tandem proiecit eos à facie sua. Quia verò in varias regiones captiui adducti sunt, sed breui tempore reduxit eos Dominus in terram suam, idcirco in libris Regum eiusmodi minus celebres captiuitates silẽtio premuntur. Nam & Iudic. c. 18. cuiusdam captiuitatis mentio fit, quam Caietanus verè, vt ego sentio, dicit in libris Regum prætermissam. Non enim ait, omnia scripta sunt. Non itaque Achior de captiuitate illa insigni Babylonica loquitur, sed de alia quapiam. Iudith porrò ætate templum Hierosolymitanum nõ erat euersum, nec ciuitas ipsa vastata.

vaſtata. Iterum, ait, poſſident Hieruſalem, vbi ſunt ſancta Sanctorum. At regnāte Cambyſe & querſum templum erat, & nondum ciuitas inſtaurata. Manet igitur ea, quæ ipſius Iudith narrat hiſtoria, non eſſe ad Cambyſen referenda Meritò igitur Aſſuerum iſtum priſcum Artaxerxem negant vllū fuiſſe quidam: quoniam re vera, qualem Metaſthenes Philoque deſcribunt, nullus fuit. Qui etiam ſi fuiſſet, ſi à Cyro ſtatim imperauit, Longimani profectò parens non fuiſſet, Ecquis enim dubitet, poſt Cyri & Cambyſis regnum Darium Hiſtaſpis Perſarum dominationem adeptum, cui Xerxes filius in imperio ſucceſſerit? Nimirum id Herodotus, Iuſtinus, Oroſius, cæterique ſcriptores profani tradiderunt, atque vniuerſi etiam veteres eccleſiaſtici Ioſephus, Clemens, Aphricanus, Hippolytus, Euſebius, Hieronymus. Hieronymus certè eam rem non tanquam dubiam & incertam, ſed tanquam perſpicuam atque conſtantem, prodidit in Danielis caput ſeptimum, inquiens: Tres ordines, qui erant in ore beſtiæ, quidam tres reges poſt Cyrum fuiſſe Perſarum autumant, & quæ illis ſunt nomina, reticent. Nos verò cùm poſt Cyrum, qui regnauit annis 30. ſciamus apud Perſas regnaſſe Cambyſen filium eius, & fratres Magos, & deinceps Darium, cuius ſecundo anno cœptum eſt ædificari templum in Hieruſalem: quintum, Xerxem filium Darij: ſextum Arthabanum: ſeptimum, Artaxerxem Lōgimanum: octauum, Xerxem: nonum, Sogdianum: decimum, Darium Nothum: vndecimum, Artaxerxerem Memnonem: duodecimum, Artaxerxem Ochum: tertiumdecimum, Arſen Ochi filium: quartumdecimum, Darium Arſani filium, qui ab Alexandro ſuperatus eſt: quomodo tres reges Perſarum fuiſſe dicemus? Hactenus Hieronymus. Sanè ſi in Regum Perſarum ſerie, aut fratres Magos, aut Arthabanum, aut ſecundum Xerxem, ſiue Thucydides, ſeu quiſquam alius hiſtoricus præterierit, nihil mirum eſſe debet: quoniam illi vel breuiſſimo tempore imperârunt, vel certè eo quoque breui tempore de imperio cum alijs contenderunt. At Darium Hiſtaſpis & Xerxem filium eius, qui potentiſſimus rex atque ditiſſimus, aduerſum Græciam innumerabilem duxit exercitum, & ea geſſit, quæ Græcorum & Latinorum gentilium ac fidelium hiſtoriæ narrant, hos inquam, duos tam excellentes ac præclaros reges ſilentio tranſire extrema ignorantia, ne dicam impudentia eſt. Etenim hos in Perſia regnaſſe ſi quis neget, negare etiam poterit Conſtantinum Theodoſiumq; Romæ imperaſſe. Non enim plures grauioresque hiſtorici hoc, quàm illud affirmant. Atque Herodotus & Thucydides de his videlicet ſui ſeculi regibus ita loquuntur, vt non res auditas, ſed viſas narrare

videantur. Nec ſi hiſtoriæ ſuæ Herodotus fabulas miſcet, idcirco fides illi abroganda eſt, in rebus ſui temporis publicis & manifeſtis, in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarch. qui minimos quoſque errores Herodoti perſecutus reprehenſione eſt, hunc, quoniam erat maximus, potiſſimùm inſectaretur. Credamus itaque potius Herodoto, Thucydidi, Iuſtino, Oroſio, Aphricano, Euſebio, Hieronymo, Ioſepho, cæterisque auctoribus probatiſſimis, quàm Metaſtheni huic, non veteri & erudito, ſed recenti, rudi, ſine ſenſu, ſine ſapore, ignoranti, atque adeò impudenti. Nempè, qui polliceatur ſcripturum ſe regum Perſarum tempora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digeſta ſunt Reges quoque & nomina quàm apud eos ſplendidiſſimè regnatum eſt: & tamen eos reges omittat, qui in Perſis magnificentiſſimè atque ampliſſimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannem Carionem operosè etiam contendiſſe, vt inter Euſebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graues, & Metaſthenem Perſam iſtum, nulla eſſe repugnantia videretur. Ita in ſumma diſcordia ac diſſenſione pacem conciliare nititur, & quæ diſcrepant plurimum, ea facere vt cõſentiant, vel maximè. Primùm ergo ait Carion, Aſſuerum illum priſcum, Darium Hiſtaſpis intelligi oportere. Qua vna ex re totum diſce Carionem. Quid enim ſtultius dici potuit, quàm Darium Hiſtaſpis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrum, filiũ Longimanum? His enim attributis priſcum illum Aſſuerum Metaſthenes cumulauit. Quid autem à Dario Hiſtaſpis alienis, quam publico edicto vetare, ne templum Hieroſolymis inſtauraretur, quòd Aſſuero illi priſco Philo Annianus aſſignat? Nam cauſæ à Carione redditæ, cur à Metaſthene Xerxes fuerit omiſſus, vſq; adeò ridiculæ & ineptæ ſunt, vt non ſint à me in præſentia referendæ.

In proœmio. Atq; eas omnes ſigillatim Ioan. Vergara canonicus Toletanus, vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritiſſimus in libello 8. quæſtio. Hiſpanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multum hoc loco adiuti ſumus. Malumus enim, quòd nos Plinius admonuit, mutuum omninò reddere, quàm in furto deprehẽdi. Illud enim Baſilij præceptũ ſemper nobis probatum eſt, ſi quid ex alio diſcitur, minimè cælandum; more prauæ mulieris, quæ partus nothos clàm ſupponit. Quamobrem ſermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifeſtandum. Quibus rebus demonſtratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis inſtituti erat, Annij regulas in hiſtoriæ iudicio vtiles eſſe non poſſe. Quando ne ex his quidem, poſterioribus Chaldæorum ac Perſarũ monarchijs, annales vlli publici relicti ſunt, nec auctoris cuiuſpiam monumenta, qui hiſtoriam ſuam ad veram certamq;

eorum

eorum annalium formulam composuerit. Quocirca Iosephum, Euseb. Hieronymum, cæteroſq; probæ fidei auctores, in Persarum aut reb. gestis, aut temporibus explodere, quod Metasthenì huic ex iis, qui prætexuntur, Susianis annalibus non cohæreant: magnum insciticæ, imò verò etiam temeritatis argumentum est. Quo loco Ioannes Driedonis vehementer errauit, homo, quod ad Theologiæ diligentiam pertinet, planè doctus; quod ad historiæ humanæ cognitionem, valdè rudis. Qui cùm in hæc Annij volumina incidisset, & Berosi Chaldæi, Metasthenis Persæ, Cresi Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecæ Susianæ, 70. seniorum excitato inani verborum sonitu illius compleuisset aures; ad Eusebij, Iosephi, Hieronymi vocem, oppidò quam grauem obsurduit. Quantò prudentius ecclesia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidam libelli producerentur, eos noluit recipere. Quoniam, vt Augustin. ait, quòd in auctoritate non esset, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda esse suspecta, ne proferentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipsorum esse dicũtur, ab eis qui pro suo sensu passim, quod volunt, credunt. Hactenus in 18. de Ciuit. c. 38. Augustinus. Viro igitur prudenti vt liber quisque sub antiquitatis nomine profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quam nos prudentiam secuti, Berosi hos Metasthenisq; libellos, vel nimia vetustate suspectos haberemus, etiam si nihil continerent, quod viris grauissimis contrauenirent. Quibus rebus efficitur, vt prima Annij causa, quamobrem in Persarum monarchia Iosephum Eusebiumq; reijci oporteat, futilis & vana sit. Nã altera falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut quisquam alius probatus auctor scribit, Cyrum antè dedisse licentiam Hebræis in Babylone captiuis, & mortuum, quàm Babylonia Darius ille Medus potiretur. Eusebius porrò Darij Medi in chronicis nusquam meminit: nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum antè interfectum esse, quàm Darius Medus Babyloniam cœpisset, cum Darium omninò Medum in chronicis prætermiserit. Herodotus autem nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit. Darium Histaspis filiũ Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille, vt solet, breuiter, regni tempora notãs, hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert, Darium Histaspis Babylonem, quæ à Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atq; hinc turpis Annij error extitit. Cùm enim audisset Herodotum scribere post Cyri mortem Babylonem à Dario captam, existimauit eum de Dario Medo intelexisse; cùm Darium Histaspis sine dubio Herodo-

videantur. Nec si historiæ suæ Herodotus fabulas miscet, idcirco fides illi abroganda est, in rebus sui temporis publicis & manifestis, in quibus nullus erat fictioni locus. Alioqui Plutarch. qui minimos quosque errores Herodoti persecutus reprehensione est, hunc, quoniam erat maximus, potissimùm infectaretur. Credamus itaque potius Herodoto, Thucydidi, Iustino, Orosio, Aphricano, Eusebio, Hieronymo, Iosepho, cæterisque auctoribus probatissimis, quàm Metasthenis huic, non veteri & erudito, sed recenti, rudi, sine sensu, sine sapore, ignoranti, atque adeò impudenti. Nempè, qui polliceatur scripturum se regum Persarum tempora, vt in annalibus publicis liquidè & verè digesta sunt Reges quoque & nomina quàm apud eos splendidissimè regnatum est: & tamen eos reges omittat, qui in Persis magnificentissimè atque ampliſſimè regnauerunt. Nec me fugit, Ioannem Carionem operosè etiam contendisse, vt inter Eusebium, Hieronymum, ac reliquos auctores graues, & Metasthenem Persam istum, nulla esse repugnantia videretur. Ita in summa discordia ac dissensione pacem conciliare nititur, & quæ discrepant plurimum, ea facere vt cõsentiant, vel maximè. Primùm ergo ait Carion, Assuerum illum priscum, Darium Hystaspis intelligi oportere. Qua vna ex re totum disce Carionem. Quid enim stultius dici potuit, quàm Darium Hystaspis patrem habere Darium Medum, patruum Cyrum, filiũ Longimanum? His enim attributis priscum illum Assuerum Metasthenes cumulauit. Quid autem à Dario Hystaspis alienis, quam publico edicto vetare, ne templum Hierosolymis instauraretur, quòd Assuero illi prisco Philo Annianus assignat? Nam causæ à Carione redditæ, cur à Metasthene Xerxes fuerit omissus, vsq; adeò ridiculæ & ineptæ sunt, vt non sint à me in præsentia referendæ.

In proœmio. Atq; eas omnes sigillatim Ioan. Vergara canonicus Toletanus, vir Græcæ ac Latinæ linguæ peritissimus in libello 8. quæstio. Hispanè edito accuratiùs refutauit. Cuius nos opera & diligentia multum hoc loco adiuti sumus. Malumus enim, quòd nos Plinius admonuit, mutuum omninò reddere, quàm in furto deprehẽdi. Illud enim Basilij præceptũ semper nobis probatum est, si quid ex alio discitur, minimè cælandum; more praua mulieris, quæ partus nothos clàm supponit. Quamobrem sermonis & doctrinæ patrem ingenuè manifestandum. Quibus rebus demonstratis omni luce clariùs apparet, id quod huius orationis instituti erat, Annij regulas in historiæ iudicio vtiles esse non posse. Quando ne ex his quidem, posterioribus Chaldæorum ac Persarũ monarchijs, annales vlli publici relicti sunt, nec auctoris cuiuspiam monumenta, qui historiam suam ad veram certamq;

eorum

eorum annalium formulam composuerit. Quocirca Iosephum, Euseb. Hieronymum, cæteroſq; probæ fidei auctores, in Persarum aut reb. gestis, aut temporibus explodere, quod Metasthenî huic ex ijs, qui præ ferũtur, Susianis annalibus non cohæreant: magnum insciticæ, imò verò etiam temeritatis argumentum est. Quo loco Ioannes Driedonis vehementer errauit, homo, quod ad Theologiæ diligentiam pertinet, planè doctus; quod ad historiæ humanæ cognitionem, valdè rudis. Qui cùm in hæc Annij volumina incidisset, & Berosi Chaldæi, Metasthenis Persæ, Ctesi Gnidij, Philonis Iudæi, Diodori Siculi, bibliothecæ Susianæ, 70. seniorum excitato inani verborum sonitu illius compleuisset aures; ad Eusebij, Iosephi, Hieronymi vocem, oppidò quam grauem obsurduit. Quantò prudentius ecclesia, quæ cum Adam, Enoch, & Noe quidam libelli producerentur, eos noluit recipere. Quoniam, vt Augustin. ait, quòd in auctoritate non esset, nimia fecit antiquitas, propter quam videbantur habenda esse suspecta, ne proferentur falsa pro veris. Nam & proferuntur quædam, quæ ipsorum esse dicũtur, ab eis qui pro suo sensu passim, quod volunt, credunt. Hactenus in 18. de Ciuit. c. 38. Augustinus. Viro igitur prudenti vt liber quisque sub antiquitatis nomine profertur maximè, ita maximè debet illi esse suspectus. Quam nos prudentiam secuti, Berosi hos Metasthenisq; libellos, vel nimia vetustate suspectos haberemus, etiam si nihil continerent, quod viris grauissimis contraueniret. Quibus rebus efficitur, vt prima Annij causa, quamobrem in Persarum monarchia Iosephum Eusebiumq; reijci oporteat, futilis & vana sit. Nã altera falsissima est. Non enim aut Eusebius, aut quisquam alius probatus auctor scribit, Cyrum antè dedisse licentiam Hebræis in Babylone captiuis, & mortuum, quàm Babylonia Darius ille Medus potiretur. Eusebius porrò Darij Medi in chronicis nusquam meminit: nec sub eo nomine, nec sub nomine Ciaxaris, quo eum appellat Xenophon. Non ergo Eusebius scripsit, Cyrum antè interfectum esse, quàm Darius Medus Babyloniam cœpisset, cum Darium omninò Medum in chronicis prætermiserit. Herodotus autem nihil eiusmodi scripsit, quale illi Annius impingit. Darium Histaspis filiũ Eusebius Herodotusq; commemorant. Ille, vt solet, breuiter, regni tempora notãs, hic latius eius gesta describens. In quibus illud refert, Darium Histaspis Babylonem, quę à Persarum imperio defecerat, iterum & obsidione cinxisse & expugnasse. Atq; hinc turpis Annij error extitit. Cùm enim audisset Herodotum scribere post Cyri mortem Babylonem à Dario captam, existimauit eum de Dario Medo intellexisse; cùm Darium Histaspis sine dubio Herodo-

In fin. l. 3. rodotus expreſſerit. Nam à Cyro ſemel expugnatam Babylonem 1. libro dixerat. Deinde in 3. c. iterum capta Darium Hiſtaſpis potitum affirmat, muros eius circuncidiſſe, & portas omnes amolitum eſſe, quorum neutrum Cyrus fecerat priùs eidem à ſe captæ. Abeat ergo nunc Annius, & dicat, Herodotum & Euſeb. ſomniaſſe. Annius ipſe re vera potiùs ſomniat, qui è duobus hominibus DarioMedo, & Dario Perſa vnum facit, exq; duabus Babylonis expugnationibus item vnã. Id quod propriè dormientium & ſomniantium eſt. Sed ais, Daniel c. 11. poſt Dariũ Medum quatuor ſolùm Perſarum reges vſq; ad Alexandrum futuros vaticinatus eſt. Non ergo 14. fuêre, quemadmodum nos, Euſebiũ Hieronymumque ſecuti, fuiſſe diximus. Huius argumenti ratio Tertullianum in eo lib. quẽ contra Iudæos ſcripſit, videtur impuliſſe; vt inter Dariũ Medum & Alexandrũ, quatuor duntaxat Perſarum reges intermedios poneret, Arthaxerxem, Ochũ, qui & Cyrus, Argum denique, ac Darium vltimum, qui & Melas nominatus eſt. In quem errorem Nicolaus Liranus, licet Hieronymo admonitus, videns prudenſq; incurrit; Hebræorum ſomnia ſequens, qui hiſtoriæ humanæ penitùs ſunt ignari. Quoniã nulla externi regni monumenta in lingua ſua habent: nec alios aut Perſarum, aut Græcorum reges agnoſcunt, niſi quos ſcriptura commemorat. Quod qui parum perſpiciunt, hi Iudæos in earum etiam ſcripturarum explicatione ſequuntur, quarum intelligentia, ſi Gentilium ignorentur hiſtoriæ, aut vix aut certè nullo modo haberi poteſt. Ita Hebræi ratione ſæpè hiſtoriarũ vertunt, & id, q̃ probare non poſſunt, fingere conãtur. Quorum error eripiendus eſt, omniſq; opinio ad eam ſpeciem traducenda, vt ſcriptura ſacra interpretanda, in ijs præſertim locis, quæ res externas gentium attingunt, gentium monumenta ſequamur. Rectiùs igitur vtriuſq; Hieronymus quartum illum regem, quẽ Propheta commemorat, Xerxem Darij Hiſtaſpis filium fuiſſe intelligit: talem enim hunc Ethnicorum hiſtoriæ narrant, qualem Propheta deſcribit. Quòd autem Dan. quatuor Perſarum regibus enumeratis, nouẽ, qui fuêre poſt Xerxem, prætermiſerit, hoc non ſolùm contra nos, ſed contra Metaſthenem Annij Philonemq; etiam facit. Non autem curæ fuit, vt Hieronymus ait, ſpiritui prophetali hiſtoriæ ordinem ſequi, ſed præclara quæque perſtringere. Ac ſi quis prophetarum tranſitiones diligenter animaduertet, inueniet multa intermedia frequentiſſimè pertranſiri: quæ ſi ex vatum ſilentio nunquam fuiſſe iudicabit, in magno eum errore neceſſe eſt, multarum rerum ignoratione verſari. Hoc verò loco peculiaris cauſa fuit, cur in rege Perſarum Xerxe ſpiritus prophetæ ſubſiſteret. In eo ſiquidem Perſa-

In Philonem ſuum.

Dan. 9. & 21. vbi bos 4. reges ait fuiſſe Cyrũ, Cambyſen, Aſſueriũ, Martem Eſth. & Dariũ filiũ Aſſueri, quem Alexand. vt inquit debellauit Darius autem eſſe poſtremus iuxta horum ſentẽtiam, Longimanus intelligitur.

ſub quo aliunt templum ædificatum.

rum monarchia maximè aduerſum Græcos eminuit; adeò vt ab innumerabili exercitus multitudine Græcia vel breui momento vaſtanda atque exinanienda videretur. Itaq; repentè Danieli Alexander Græcus oſtēſus eſt, qui non ſolùm Græcos poſſet à Perſis eripere, ſed de Perſis etiam triumphare. Sed de regulis Annij earumq; regularum exemplis, ac de tota demum Annij, cenſura ſatis, vt arbitror, diligenter diſputatum eſt. Quid igitur? Nam hoc dicet fortaſſe aliquis, nulla via ratioq; erit, qua veraces hiſtoricos à fallacibus diſtinguere atque internoſcere valeamus? Erit nempè, & multiplex etiam erit.

Prima lex ex hominum probitate integritateq; ſumetur. Quæ omninò res locum habet, cùm quæ narrant hiſtorici, ea vel ipſi ſe viditſe teſtantur, vel ab his, qui viderunt accepiſſe. Qualia ſunt plæraq; in epiſtolis Ambroſij, Cypriani, Hieronymi, Auguſtini, in libris quoque huius de ciuitate Dei, in dialogis Gregorij, breuiter in omnibus ferè doctorum eccleſiæ probatiſſimorum ſcriptis: in quibus mendacium ſuſpicari, quod ad memoriam ſempiternam transferre illi ſcribendo voluerint, piaculum eſt. Magnis quippè præclariſq; virtutibus viri ſanctiſſimi atque optimi id conſequi meruerunt; vt in rebus eiuſmodi, quas vel ſpectaſſe ſe, vel ab alijs fide dignis, qui ſpectarint, ſe audiſſe teſtati ſunt, fides omninò illis habeatur. Qua in re Eraſmus Roterodamus, alijque iuniores quidam, ſæpè ac licenter errarunt. Quid enim liberiùs, licentiùs, immoderatiùs dici potuit, quàm Hieronymum aſſerentem, Matthæi euangelium Hebraicum deſcribendi ſibi copiam fuiſſe, in eo virum grauiſſimum ſanctiſſimumq; mentiri? Iure itaq; pijs hominibus nimia hæc quorundam iuniorum liberiorq; licentia diſplicuit, iure etiam in crimē vocata eſt. Hæc autem prma lex, in profanis quoque auctoribus locum habet. Quædam enim Iulius Cæſar, quædam Suetonius, quædam Cornelius Tacitus, quædam Plutarchus, quædā Plinius narrant, quæ auctores ipſi partim oculis aſpexerunt, partim acceperūt ab his, qui ea præſentes aſpexerant. In hiſce verò auctoribus tametſi pietatem, abſolutaq; virtutis officia ſpectare non licet, licet tamen probitatem quandam bonitatemque naturæ. Quidam enim eorum aut veritatis amore inducti, aut ingenui pudoris verecundia, vſque adeò à mendacio abhorruerunt, vt iam pudendum fortaſsè ſit, hiſtoricos gentium quoſdam veraciores fuiſſe, quàm noſtros. Dolenter hoc dico potiùs, quàm contumeliosè, multò à Laertio ſeuerius vitas Philoſophorum ſcriptas, quàm à Chriſtianis vitas ſanctorum: longeque incorruptiùs & integriùs Suetonium res Cæſarum expoſuiſſe, quàm expoſuerint Catholici, non res dico Impe-

ſatorum, ſed Martyrum, Virginum, & Confeſſorum. Illi enim in probis, aut Philoſophis, aut Principibus, nec vitia, nec ſuſpiciones vitiorum tacent, in improbis verò etiam colores virtutum produnt. Noſtri autem plerique vel affectibus inſeruiunt, vel de induſtria quoque ita multa confingunt, vt eorum me nimirum non ſolùm pudeat, ſed etiam tædeat. Hos enim intelligo eccleſiæ Chriſti cùm nihil vtilitatis attuliſſe, tum incommodationis plurimum. Nominibus parco, quoniam huius loci iudicium morum etiam eſt, & non eruditionis tantum, in qua liberior poteſt eſſe cenſura. Nam quæ morum eſt, hæc debet profectò eſſe & in viuos cautior, & in mortuos reuerentior. Certum eſt autem, qui fictè & fallaciter hiſtoriam eccleſiaſticam ſcribunt, eos viros bonos atque ſyncetos eſſe non poſſe, toramque eorum narrationem inuentam eſſe, aut ad quæſtum, aut ad errorem, quorum alterum fœdum eſt, alterum pernicioſum. Iuſtiſſima eſt Ludouici querela de hiſtorijs quibuſdam in eccleſia confictis. Prudenter ille ſanè ac grauiter eos arguit, qui pietatis loco duxerint mendacia pro religione fingere. Id quod & maxime periculoſum eſt, & minimè neceſſarium. Mendaci quippè homini ne verum quidem credere ſolemus. Quamobrem qui falſis atque mendacibus ſcriptis mentes mortalium concitare ad Diuorum cultum voluêre, hi nihil mihi aliud videntur egiſſe, quàm vt veris propter falſa adimatur fides, & quæ ſeuerè ab auctoribus planè veracibus edita ſunt, ea etiam reuocentur in dubium. In Herodoti lucubratione rebus fictis & adumbratis quidem loci plurimum fuit. Verùm inſcriptione ipſa illa præmonuit, non eſſe in eo libro hiſtoriæ rationem ad viuum reſecandam. Muſa videlicet inſcripſit, quibus fabulæ interdum conceſſæ ſunt, vt audientium animos iucundiùs & ſuauiùs allectent, quod ſeueritate narrationis non perinde aſſequerentur. Xenophon, qui, vt Fabius ait, magis inter Philoſophos quàm inter hiſtoricos reddendus eſt; optimi & abſolutiſſimi Principis formam in Cyro perfectam conatur effingere. Itaque non eſt ab eo expectandum, qualis nam Cyrus re vera fuerit, Rex licet excellens & eximius, ſed qualis futurus ſit in Republica Imperator, ſi ad normam exemplaris exactiſſimi componatur. At in hiſtoria Chriſtiana, quæ tota, vt diximus, non voluptate, ſed veritate perpenditur, quorſum attinet hiſtoriæ nomen commentis fabuliſque prætendere? Quaſi verò ſancti Dei homines noſtris mendacijs egeant, qui tam multa vera pro Chriſto geſſerunt, vt falſa quantumuis licet eruditæ ſimulationis artificio compoſita, vt noxia non ſint, quoniam inutilia ſunt tamen, tanquam ignaui milites oneri ſint magis,

De tradē. diſciplin. lib. 5.

Lib. 10. e. 1. Cicero ad Quintū fratrem. Cyrus ille, inquit, à Xenophōte, nō ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiē iuſti imperij.

magis, quàm auxilio. Heroum porrò nostrorum res verè gestæ, sicuti ego existimo, non solùm amplæ magnificæq; fuerũt, verùm multò etiam maiores quàm fama feruntur. Neque eorum qui fecêre virtus tanta habenda est, quantum eam verbis extollere potuerunt nostri: sed tanta potiùs, vt & præclara ingenia reb' ipsis, & ingenijs præclaris verba quoque defuerint. Sed dum quidam affectu suo nimium indulgent, & ea scribunt, quæ animus scribentis dictat, non veritas, tales Diuos quandoque nobis exhibent, quales Diui ipsi, & si possent, esse tamen noluissent. Ecquis enim credat, Diuum Franciscum pediculos semel excussos, in se ipsum solitum esse immittere? Quod ad sanctitatem viri, scriptor pertinere putauit, equidem non puto, qui paupertatem sciam viro sanctissimo placuisse semper, sordes nunquam. Illud item quàm ridiculum? Diabolum Dominico patri nostro, semel obstrepentem, à Diuo esse coactum, vt lucernam haberet in manibus, quoad illa abiumpta non molestiam solùm, sed incredibilem dolorem etiam afferret. Non possunt huiusmodi exempla numero comprehendi, sed in his paucis pleraq; alia intelligentur, quæ Diuorum clarissimorum historias obscurarunt. Non autem decebat, veras sanctorum res gestas falsis & commentitijs fabulis contaminati. Quæ causa Gelasio fuit, vt huius generis historias multas in concilio septuaginta Episcoporum reprobaret. Eius Pontificis verba sunt, legi cognoscique dignissima: idcirco adscribenda sunt. Gesta, inquit, Sanctorum martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant, quis ita esse Catholicorum dubitet, & maiora eos in agonibus esse perpessos, nec suis viribus, sed Dei gratia & adiutorio vniuersa toleraſſe? Sed ideò secundum auctoritatem antiquam, vel consuetudinem singulari cautela in sancta Romana ecclesia non leguntur, quia eorum, qui scripsêre, nomina penitus ignorantur: & ab infidelibus aut dicta superfluè, aut minus aptè, quàm rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cuiusdam Quirici & Iulitæ matris eius, sicut Georgij aliorumq; passiones huiusmodi, quæ ab hæreticis probantur cõscriptæ: propter quod (vt dictum est) ne vel leuiùs subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta ecclesia omnes martyres & eorum glorioſos agones, qui Deo magis, quàm hominibus noti sunt, cum omni deuotione veneramur. Item vitas patrum Antonij, Pauli, Hilarionis, & omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus. Item actus beati Siluestri Apostolicæ sedis præsulis, licet eius, qui

qui ſcripſit nomen ignoremus, à multis tamen in vrbe Roma catholicis legi cognouimus, & pro antiquo vſu multæ hoc imitantur eccleſiæ. Item ſcripta de inuentione ſanctæ Crucis dominicæ, & alia ſcripta de inuentione capitis beati Ioannis Baptiſtæ, nouellæ quidem reuelationes ſunt, & nonnulli eas Catholici legunt, ſed cum hoc ad Catholicorum manus peruenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia præcedat: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Hactenus Gelaſius.

Quòd ſi prophetias, quæ numinis afflatu edi ſolent, Paulus docet non ſpernendas quidem, ſed explorandas tamen: ecquis nos accuſare audebit, ſi hiſtorias humano ſenſu editas exploremus? Gelaſius ſanè auctor eſt cum Concilio grauiſſimus, quod de prophetia ab Apoſtolo dictum eſt, hoc apte etiam in hiſtoriam quadrare. Iubet ergo inprimis Pontifex, vt eas hiſtorias nullo modo amplectamur, quæ ſine certo auctoris nomine proferuntur. Olent enim aut quæſtuoſorum hominum impoſturam, aut, quod Gelaſius ipſe ait, hæreticorum fœtum. Quæ eadem omninò cauſa ſubeſt, vt hiſtoriæ illæ valdè etiam ſuſpicioſæ ſint, quæ tametſi auctoris cuiuſpiam nomen præ ſe ferunt, ſed quis ille qualisue ſit, obſcurum & incertum eſt. Cuiuſmodi ante hos paucos dies, quædam fabulæ prodiêre, quarum & auctores & loca adeò longo interuallo diſtant, vt an mentiantur illi non poſſit inueniri, an hæc ſint addubitari etiam poſſit. Sed benè habet, quod totum narrationis corpus commẽtitium apparet, vt quod Hiſpanorum ſermone terimur, id quoq; in hac re facilè probes, De luengas vias, luengas mentiras. Sed ad Gelaſium redeamus. Qui illius deinde erroris nos admonuit, in quo olim non vulgus ſolùm, ſed Gratianus etiam verſatus eſt, vt librorum deceptus indicibus crederet, omnia, quæ Hieronymi & Auguſtini nominib. inſcripta erant, Hieronymi Auguſtiniique verè etiam eſſe. Sic librum, qui de vitis patrum inſcriptus eſt, Hieronymi nomine vulgus circumferebat, quum pauciſſimas tamen patrum vitas ille ſcripſerit, quæ & hoc loco ferè à Pontifice referuntur. Gelaſij itaque teſtimonio eorum imprudentiam retundemus, qui harum rerũ auctorem Hieronymum peruulgarunt, quas nemo niſi rudis atq; elinguis ederet. Huius generis fabula etiam illa eſt inſulſa æquè ac barbara de Natiuitate ſanctæ Mariæ, ad Chromatium & Heliodorum epiſcopos. Huius generis ſunt alia multa, quæ & diligentiſſimè & rectiſſimè Eraſmus refutauit. Illud etiam in his Gelaſij verbis equidem animaduerto, nouellas reuelationes, ſic enim vocat, nos admirari & ſuſpicere minimè oportere. Iam enim paſſim non pro eccleſiæ neceſſitate, ſed pro hominum affectu expromuntur, adeò

in con-

in conceptionis causa vtrinque, si superis placet, reuelationes vel contrariæ proferantur. Quæ res impijs quidem non leuem subsannandi occasionem præbent, pijs verò lachrymandi. Contemnantur profectò necesse est Dei & bona & miracula, si nostris aut opinionibus, aut affectibus inseruierint. Ecclesiæ igitur Christi hi vehementer incommodant, qui res Diuorum præclarè gestas non se putant egregiè exposituros, nisi eas fictis & reuelationibus & miraculis adornarint. Qua in re, nec sãctæ virgini, nec Christo domino hominum impudentia pepercit: quin quod in alijs Diuis factitauit, idem quoque in Christi & matris historia scribenda faceret, & pro humani ingenij leuitate multa vana & ridicula comminisceretur. Cùm superioribus annis Tridentino concilio interessem, è quibusdam audiui, Aloysium Lippomanum episcopum Veronensem huic malo mederi, historia de vitis sanctorum constanti ac graui ratione edita. Sed hanc mihi adhuc videre non licuit, nec aliam quamuis, quę mihi quidem probari possit de his, quæ venerunt in manus. Spissum sanè erit opus & operosum, sed vehementer omnibus Christianis vtile, si quis præstiterit dignum modo Diuis, Ecclesia, Christo. Id quod haud dubiè præstabit nemo, nisi vir probus, integer, incorruptus. Vt ne quid falsi dicere audeat, ne quid veri non audeat, ne qua suscipio gratiæ sit in scribendo, ne qua simultatis. Quæ cùm ad probitatis integritatisq; officia pertinere notum sit, miror ab vno Suetonio seruata esse omnia, à plerisque nostris omnia esse disserta. Qui autem res humanas à Diuis quorum historias scribendas sumunt, alienas fore censent, hi Diuos ipsos, ne homines quidem fuisse videntur credere. Quantò sapientius Euangelistæ faciunt, qui vel in ipsis apostolis, quos eramus vitæ totius exemplum habituri, nec affectus naturę imbecilliores, nec casus etiam grauiores dissimulant. Diuina hæc sapientia quidē Euangelistarum fuit, sed bonitas quoque integritasq; naturæ, vt nihil illis in scribenda historia deesset, quod in historiæ lege vel Ethnici requisissent. Scriptoris autem probitas & integritas, nã hoc quæret aliquis, in his, qui olim fuerũt, licet aliquando in scriptis ipsis eluceat, sed fama & graui atque frequenti prçteritorum hominum testimonio cognoscetur. Sunt enim, vt dixi, in profanis auctoribus non pauci, quorum ingenuitas & verecundia sic hominum sermone celebrata est, vt nemo illos vnquam mendaces, & in fingendo imprudentes existimauerit. Quales sunt Cæsar, Val. Max. Terentius, Varro, Liuius, Cornelius Tacitus, Seneca, Ammianus Marcellinus, Eutropius, Flauius Vopiscus, Paulus Diaconus, Lucius Florus, Polybius, Dionysius Halicar. Iulius Capitolinus, Cornelius nepos, Strabo, alijque plures, Latini præsertim au-

tim auctores. Nam Græcorum fides maiori ex parte fracta ac debilitata est. Religiosus est Thucydides, &, vt Iosephus ait inter omnes Græcos historicos in primis scrupulosus. Appianus Alexandrinus, Græcus licet auctor, sed quoniam hesterna & ciuilia Romana bella memoriæ mandauit, in alienis rebus mendax non fuit, futurus in suis, si Græcorum morem & ingenium sequeretur. Quorum iactantia & vanitas impudentius est aucta, postquàm certare cum Latinis de imperio, de rebus gestis, de doctrinæ veritate incœperunt. Latinis siquidem fulgor & gloria Græciæ claritatem obscurauit, & adeò Græcorum præstrinxit, oculos, vt vel Plutarchus scriptor alioqui verax, in rebus Græcorum illustrandis & cæcutire & fingere interdum etiam videatur. Quod tum in opere de viris illustrium Græcorum & Romanorũ, tum in parallelis Ludouicus Viues animaduertit. At verò in nostris, hoc est, ecclesiasticis facilior est ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ. Optimos enim quosq; apud nos non solùm humanus sermo atq; existimatio colit, verum etiam ecclesiæ decretum in consilio cœlestium collocat. Hos itaque mendacij impudentiæque arguere, quemadmodum supra diximus, impietatis etiam, non modò temeritatis argumentum est. Cum his ego sanctis iustisque viris, Egesippum, Paulum Orosium, aliosq; nonnullos ecclesiæ historicos annumerandos censeo, qui à me breuitatis causa prætereuntur. Non enim hic bibliothecas excutimus sed genera degustamus. Ne quis negligentiæ nos insimulet, si vllos aut laudando, aut vituperando transimus. Sed ais, Crispus, Sallustius in perditis omninò moribus veridicus historiæ scriptor est habitus, Sanè quidem. At cùm Sallustium obijcis, hominem obijcis: in quo si non honestaris pudor, at infamiæ eius timor fuit, quam Romani cum primis declinarunt, ne mendaces, quemadmodum Græci, in historijs haberentur. Deinde non mihi Salustius videtur vitijs caruisse & gratiæ & simultatis. Certè cùm de Cicerone scribit, multa silentio præterit, quæ libentissimè in aliorum gratiam retulisset. Sed hæc duo vitia cũ historicorum ferè omnium communia sunt, tum quorudã quasi propria. In quibus Paulus Iouius est in quamlibet partem nimius odio & amore, gratia & simultate. Et quoniam pecuniam amabat, in historia quoq; scribenda pecuniæ seruus fuit. Postremò aliud est dicere, viros bonos veraces esse omnes, aliud improbos omnes, esse mendaces. Illud nos diximus, hoc non diximus. Quanquam nescio quomodo fit, vt nusquam securus animus requiescat, nisi in viri boni testimonio cõquiescat. At officio veritas adeò cõiecta est, vt in homine vitioso esse illa forte possit: sed esse tamẽ credi vix possit. Quæ causa Chaldæis Aegyptijsque fuit, quamobrem

rem

rem non alios hiſtoriæ auctores approbarent, niſi qui ſacerdotio fungerentur. Quod ſanctos religioſoſq; viros mentituros eſſe nullo modo exiſtimarent. Homo, inquiunt, ex Iudæis quidã, ſacerdos venit: non decipiet nos. Verùm de prima ad Hiſtoriam diiudicandam regula hæc dicta ſint.

Chaldeſſa los illos hiſtoricos appellabant qui ſacerdotes erãt. 1. Mach. 7.

Lex verò ſecunda in hiſtoriæ iudicio ſanciatur, vt eos hiſtoricos reliquis anteferamus, qui ingenij ſeueritati quandam prudẽtiam adiũxerunt, & ad eligendum & ad iudicandum. Quæ lex in ijs rebus locum habet, quas res neque ſcriptores ipſi ſunt intuiti, nec à viris fide dignis, qui viderint, audierunt. Quo in genere eſt operæ pretium leuitatem eorum recordari, qui mulierculârum more quod nimis miſeri volunt, hoc facilè credunt. Nam & ætas noſtra, ſacerdotem vidit, cui perſuaſiſſimum eſſet nihil omninò eſſe falſum, quod ſemel typis fuiſſet excuſum. Nõ enim, vt aiebat, tantum facinus Reipub. adminiſtros commiſſuros, vt nõ ſolũ diuulgari mendacia ſinerent, ſed ſuo etiã communirent priuilegio, quò illa tutius mentes mortalium peruãgarentur. Quo ſane argumento permotus animum induxit credere, ab Amadiſo & Clariano res eas verè geſtas, quæ in illorum libris commentitijs referuntur. At verò quantum illa aduerſũ Reip. adminiſtros ratio valeat, nõ eſt huius loci temporisque diſſerere. Certè hoc ego pro me ipſo & animi mei ſenſu ac dolore pronuncio, magna eccleſiæ calamitate atque pernicie id ſolum in libris vulgandis præcaueri, ne erroribus fidei aduerſis aſperſi ſint, ne ſint moribus exitiales non item. Nec de fabulis iſtis potiſſimũ excrucior, quas modo dixi, quamuis in eruditis & nihil omninò conferentibus, non dico ad benè beateque viuendum, ſed ne ad rectè quidẽ de rebus humanis ſentiendum. Quid enim conferant meræ ac vanæ nugæ ab hominibus otioſis fictę, à corruptis ingenijs verſatæ? Sed acerbiſſimus eſt dolor, & vix omninò conſolabilis, q̃ dum quidam vtinam tam prudenter quàm feruenter, incommodum hoc reijcere ac deuitare cupiunt, non pro fabulis veras & graues hiſtorias edunt, id quod eſſet plebi vtiliſſimũ, ſed libros myſteriorum eccleſiæ plenos, à quibus arcendi profani erant: id quod eſt, mea quidem ſententia, peſtilentiſſimum: eò verò magis, quò vulgus eos libellos ſecurius legit, quia probatos videt non modò à ciuili magiſtratu, verùm etiam ab ijs, qui doctrinæ cẽſores ſunt in Chriſti Republ. deſignati. Sed hæc alias, nũc quod inſtat, agamus. Miſeranda ſanè hominis ignorantia potius quã ludenda, qui vſque adeò, aut bonus, aut ſtultus erat, vt omni narrationi ſtatim crederet, ſi modò eſſet literis prodita. Verùm inuenias alios non pari inſcitia quidem, ſed imprudentia penè pari; qui veritatem rerum non inde petunt, vbi ea reſidere ſit ſolita,

ſolita,ſed ex ijs,in quibus rarò eſt eam inuenire, nempe ex diſſipatis peruagatisq; rumoribus. Quæ res plerunq; ijs accidit, qui ſunt inconſtanti leuiq; natura. Nam homines graues atq; ſeueri non ſolent inanem vulgi ſermonem aucupari. Quanquam negare non poſſumus,viros aliquando grauiſſimos in diuorũ præſertim prodigijs deſcribendis, ſparſos rumores & excepiſſe, & ſcriptis etiam ad poſteros retuliſſe. Qua in re,vt mihi quidem videtur,aut nimium illi ſibi,aut fidelium certè vulgo indulſerũt quòd vulgus ſentiebant non tantum ea facilè miracula credere,ſed impensè etiam flagitare. Itaque ſigna nõnulla & prodigia ſancti quoque memoriæ prodiderunt,non quò ea libenter credi diſſent,ſed ne deeſſe fidelium votis viderentur. Id verò eo magis ſibi licere exiſtimârunt,quòd intellexerunt,auctoribus nobiliſſimis placuiſſe,veram hiſtoriæ legem eſſe,ea ſcribere, quæ vulgò vera haberentur. Nec ego hîc libri illius auctorem excuſo, qui ſpeculum exemplorum inſcribitur: nec hiſtoriæ etiam,eius,quæ legenda aurea nominatur. In illo enim miraculorum monſtra ſæpius,quam vera miracula legas: hanc homo ſcripſit ferrei oris plumbei cordis,animi certè parum ſeueri & prudentis. Veteres excuſo & ſanctos & eruditos viros,quorum & libros & nomina volentem aſcribere pudor me ac religio vetaret, niſi contrà verer, ne mea hæc taciturnitas pleriſque cauſa eſſet, vt aut damnarent,quæ non intelligerent,aut errore vario circum ſanctorum omnium hiſtorias vagarentur. Atque Theologum etiam admoneri operæ pretium eſt,ne id ſtatim illi perſuaſum ſit, omnia,quæ magni auctores ſcripſerint,vndique eſſe perfecta. Nam & labuntur aliquando, vt ille ait, & oneri cedunt: & indulgent ingeniorum ſuorum voluptati,vulgoque,vt dixi, interdum etiã indulgent: nec ſemper intendunt animum,& nonnunquam fatigantur,adeò,vt Ciceroni Demoſthenes, dormitare, Horatio verò Homerus quandoque ipſe videatur. Summi enim ſunt,homines tamen. Quæ ego eadem de Beda atq; Gregorio iure fortaſſe ac verè dicere poſſum. Quorum ille in hiſtoria Anglorum, hic in dialogis quçdã miracula ſcribunt vulgo iactata & credita, quæ huius præſertim ſeculi Ariſtarchi incerta eſſe cenſebunt. Equidem hiſtorias illas probarem magis, ſi earum auctores iuxta præfinitam normã,ſeueritati iudicij curam in eligẽdo maiorem adiunxiſſent. Sed quoniam modeſtè,& circumſpecto iudicio de tantis viris pronunciandum eſt,ne in his quidem duobus reijciẽda ſunt plurima. Pauca enim in eis poſſis arguere, quamuis hiſtoriam eccleſiaſticam reuocare ad ſeueriora iudicia contendas. Ac ſi neceſſe eſt in alteram peccare partem, omnia eorũ probari legentibus quam multa reprobarimalo. De Vincentio. Valuacen. & Diuo

Nõ te fallat, quod Gelaſius, Vincentij

& diuo Antonio liberius iudico, quorum vterque non tam dedit operam, vt res veras certasque describeret: quàm ne nihil omninò præteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad historiam vnamquamque existimandam, momentoq; suo ponderandam non artificũ statera, sed ne populari quidem trutina vsi sunt. Quamobrem boni licet ac minimè fallaces viri, qui tamen nec auctores eos, à quibus suos exscripsêre libros, diligẽter examinárunt, nec res iustis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graues atq; seueros auctoritate carent. Historicus autem, qui Theologiæ decreto probandus erit, nec omnes schedas lectione etiam indignas excutiet, nec anilibus fabulis accommodabit operam, nec prius lecta auditaque describet, quàm ea prudenti accuratoque iudicio expendat ac seligat. Sed in secũdæ regulæ explicationem diximus satis.

laboriosè opus commendauit. Mendosi n. sunt plerique codices. Nam correctiores dati, Iuuẽti habent, nõ Vincẽt. Alioqui Gelas. qui multis seculis Vincent. prior fuit, prophetа in ea cap. fuisset, non iudex.

Tertia regula sit. Si cui historico auctoritatem ecclesia tribuit, hic dubio procul dignus est, cui nos etiam auctoritatem adiungamus. Contra verò, cui ecclesia derogauit fidem, ei quoq; nos fidem iure ac meritò derogabimus. Gelasius porrò historiam de vitis Antonij, Pauli, Hilarionis, ac cæterorum eremitarum, quas tamen Hieronymus scripsit, cum omni honore suscepit. Acta rursum beati Siluestri, licet non pari veneratione: sed susceptit tamen. Collaudauit Orosium, Eusebij chronica, hoc est, de temporibus, quantum animi coniectura colligo, non reiecit.

Hieron. ad Lætã de instit. fil. Caueat, inquit omnia apocrypha. Et quandò ea non ad dogmatum veritatem sed ad signorã reuerẽtiam legere voluerit, sciat non eorum esse, quorũ titulis præponantur.

Reiecit itinerarij Clementis libros octo, acta Andreæ, Philippi, Petri, Thomæ nominibus falsò edita, librum de infantia Saluatoris, alterum item de eiusdem natiuitate, librum Pastoris, acta Theclæ & Pauli, quæ Epiphanius vsurpat interdum, reuelationem Pauli, librum, qui Mariæ transitus inscribitur, libellos de pœnitentia Adæ, Origenis, Cyprianí, epistolam Iesu ad Abagarum, passiones Gregorij ac Quirici & Iulitæ, historiam demùm Eusebij Pamphilj. In qua refellenda Gelasius magna, vt mihi quidem videtur, prudentia est vsus. Nam quòd Rhenanus dixit, verba hæc postrema Gelasij non esse, sed esse potius ab asino quopiam adiecta, hoc insolenter, rusticè, imperitèque dixit. Principio quippè pontifex ad hunc modum censuerat, Chronicon Eusebij Cæsariensis atque eiusdem historiæ ecclesiasticæ libros, quamuis in primo narrationis suæ libro respuerit, & in laudibus atque excusatione Origenis schismatici vnum conscripserit librum, propter rerum tamẽ singularem notitiam vsquequaque non dicimus renuendos. Postea verò sic censet: Historia Eusebij Pamphili apocrypha. Quæ duæ sen-

Censura dẽ hist. eccl.

tentiæ cùm contrariç non ſint, tum ſunt etiam veriſſimæ, & nimis quàm grauiter ac ſeuerè latæ. Cur autem Gelaſius hiſtoriam Euſebij apocrypham pronunciârit, cauſæ ſunt ſanè plures atque vehementes. Primùm in primo libro refert Euſebius epiſtolam Ieſu ad Abagarum ſcriptam, quam Gelaſius eadem diſtinction.explodit. Fuit etiam altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriam Euſebij apocrypham definierit. Quòd multæ ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmentur: cuius opuſcula eadem diſtinctione apocrypha iudicata ſunt. Præterea & librum ſextum Euſebius texuit in laudem & excuſationem Origenis. Cùm autem & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tanquam ſchiſmaticus, deque fidei catholicæ via ſæpè deflectens, fuiſſet eccleſiæ iudicio condemnatus, iure illius hiſtoria refellitur, qui Origenem non ſolùm immodicè prædicat, ſed ad cælum, perinde, vt ſi pater eſſet eccleſiæ, extollit.

Præterea, in ſynodi ſeptimæ actione quinta, cùm Iconomachi pro ſe Euſebium teſtem excitaſſent, & lecta etiam eſſet eiuſdem epiſtola, vbi Arrio conſentiebat, Tharaſius rogauit, Recipimus hoc? Sacra verò ſynodus dixit, Nequaquam. Hic, reliquis eſt nobis maiore odio proſequẽdus: & legati Adriani papę dixerunt, Ipſa lectio indicat quod Arrianorũ ſententiam ſapiat. Habet enim ante lectus Euſebij liber & alias blaſphemias, quas ſynodus audire reſpuit. Sanctiſſimus patriarcha dixit: Libros illius reijciamus. Sancta ſynodus dixit: Reijcimus & anathematizamus. Et actione rurſum ſexta Epiphanius reſpondens teſtimonio Euſebij. Euſebius, inquit, ab illis in teſtem aduocatur, qui tamen ab omni catholica eccleſia Arrianæ hæreſeos defenſor eſſe cognoſcitur, quemadmodum in commentarijs ſuis & omnibus à ſe editis libris manifeſtum fit. Et poſterius: Quis fidelium, ait, in eccleſia dubitat, Euſebium Pamphili in reprobum ſenſum traditum Arrij placitis conſenſiſſe? Nam in cunctis hiſtoricis ſuis libellis filiũ creaturam vocat, ſubminiſtrum, ſecundo loco adorandum. Id poſtquam ex multis libris Euſebij probauit, tandem aſſerit, Euſebium duplicis animi fuiſſe, inconſtanterque ſynodo ſubſcripſiſſe. Nuſquam enim aut librorum ſuorum errores depulit, aut apologiam pro ſe fecit: cùm tamen Arrius non obſcurè teſtaretur, ſe ſentẽtiæ ſuæ Euſebium habere ſtudioſum ac fautorem. Et Hierony. ad Pamachium & Oceanum, Eccleſiaſticam, inquit, pulchrè Euſebius hiſtoriam texuit, ſed impietatis Arrij apertiſſimus propugnator eſt. Et ad Cteſiphontem, Euſebium Ceſarienſ. ait, Arrianum fuiſſe, nemo eſt, qui néſciat. In primo certè eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ libro,

Vid. epiſt. Arrij ad Euſ. Nicomedienſis epiſt. huius

filium

filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui poſt patrem omnium ſit cauſa & origo. Item, cùm illum pſalmi verſiculum attuliſſet: Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt: ſubiecit, Quibus verbis propheta patrem inducit factorem, tanquam vniuerſalem principem regali ſuo nutu præcipientem: ſermonem verò Dei illi ſecundo loco addit, Non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iuſſionibus obſecundantem. Et capite ſecundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio adminiſtraſſe: deinde patris miniſtrũ in omnibus bonis fuiſſe ait. Meritò ergo Gelaſius pontifex hiſtoriæ Euſebij Cæſarienſis auctoritatem ademit. Quid? Annon etiam abſurdum eſt, vt qui infidelis eccleſiæ fuerit, ei fidem eccleſia in rebus eccleſiaſticis habeat? Experimur ſanè hæreticos ſectæ ſuæ non dogmata ſolùm ac præcepta, ſed res etiam geſtas accommodare. Imò verò torquere atque adeò fingere, vt ſectam vndique, & comprobaſſe & ornaſſe videantur. Hinc enim, quemadmodum ſuprà diximus, Conſtantinum finxit Euſebius ab Euſebio Nicomedienſi baptizatum, quo Arrianorum factioni maiorem & fidem & auctoritatem adiũgeret. Hinc etiam, cùm in ſynodi Nicænę mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus eſt Arrius, aſtutè diſſimulauit in Paſchatis quęſtionem repentè digreſſus. Sed ne Arrij quidem vnquam in hiſtoria ſua meminit, callidè hominis memoriam præteriens, quem ſynodi auctoritate obrutus laudare non eſt auſus, amicitiæ lege conſtrictus noluit vituperare. Quæ eædem omninò cauſæ abſunt, vt hiſtoriam Carionis omnes Chriſti fideles explodant. Quoſdam enim ſanctos pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio, quoſdam verò imperatores Germanos commendat & illuſtrat, qui eccleſiæ Romanæ perduelles inimicięq; fuêre. Itaque ex vnguibus leonem agnoſces, hoc eſt, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhæſiſſe, non eſt opus coniecturis ſuadere. Multis quippè in locis apertè ille ſe prodit. Quocirca mirum eſt, cur eius hiſtoria non ſit cum cæteris hæreticorum libris ab eccleſiæ iudicibus exploſa, cùm plerique tamen eam ſecuri legant, nulla prorſus nota atq; animaduerſione præmoniti. Sed ad Euſebium reuertamur. In cuius hiſtoria eccleſiaſtica ſatis Gelaſius oſtendit, cætera ſibi ac concilio placuiſſe, dum quædam diſplicuiſſe commonuit. Itaque ſi fabulam Abagari laudesque Origenis ab Euſebio demeres, digna eius hiſtoria eſſet, cui fides omninò haberetur, præſertim ſi in eccleſię contra Arrium pugna, non ab Arrio, ſed ab eccleſia ſtetiſſet. Ac de eccleſiaſticæ hiſtoriæ libris hactenus. Nam in chronicis admiãda fuit hominis diligentia,

initium eſt Schedulæ.

Cap. 1.

Muſculo interprete.

Pſal. 32.

Hiſt. Carionis explodunt.

Poſt ſcripta hæc, Carionis hiſt. Paulus 4. condemnauit.

Cenſura hiſtoriæ Euſebianæ.

magnus omninò labor, varia & penè incredibilis lectio, ac graue prorsus in lectionis varietate iudiciũ. Nec scio, an quisquam alius inter ecclesiæ, siue Latinos, seu Græcos auctores, quamuis summa vi, ope, atque opera enitеretur, præstantiora nobis posset temporum monimenta relinquere. Tametsi describentium incuria, adeò multis locis vitiata sunt, vt dici sine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia. Quin reperias aliqua, quæ iure ac verè reprehẽdas. Cuiusmodi illud est, quòd eundem scribit fuisse Sennacherib, qui temporibus Ezechiæ Hierosolymã obsedit, & Salmanassar, qui Samariam ceperat. Id quod diuinis literis esse contrarium Hieronymus in Isaiæ 6. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, vt ille ait, omni ex parte beatum. In opere, vt ita dicam, immẽso rarò peccasse felicissimum fuit. Verùm de Eusebio hæc satis.

Sozomen. sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipuè causis improbauit. Vna, quòd sæpè in ea mẽtitus sit. Altera, quòd Theodorum immodicè extulerit, quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuso. Græcus namque fuit, & natio hæc vt diximus, est, fuitque semper ad mentiendum promptula. Atque in nouem ecclesiasticæ historiæ libros, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secundo loco illi Gregorius obijcit. Tantùm ait: Theodorũ discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsum Chrysostomus epistolam dederit, qui etiam postea episcopus Mopsi Vestæ fuerit constitutus. Andreas certè in concilio Florentino, vbi pro ecclesia Latina respondet, huius historici testimonium non solùm vsurpat, sed etiam probat. Cùm enim imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, vt synodus historiæ auctoritate niteretur. Andræas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historia vti debere. Tum Imperator historiam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quam maiores nostri probauerunt, aliam verò minimè. Cui Andreas, de Romanorum, inquit, aut Græcorum, aut regum bello historia nequaquam in synodo vti debemus, sed cum historia hæc scilicet, Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in quo omnium synodorum acta & patrum sanctorum defensiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Florentino sess. 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facilè atque expeditum est.

Lib. 8. c. 1.

Illi

Illi verò alteri non video quemadmodum reſponderi poſſit, niſi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in manus noſtras non venerunt, aut memoria lapſum, pro Theodorito, Sozomenū ſcripſiſſe. Nam Theodoriti verba illa ſunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippè hiſtoriæ ſuæ quinto, cap. 27. Theodorum iſtum doctorem præclarum fuiſſe ſcribit. Et cap. 40. Moritur, inquit, Theodorus epiſcopus Mopſueſtias, cùm omnium eccleſiarum doctor, tum hęreticę cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine damnandus. Qui & reuera ob hanc cauſam damnatus eſt in quinto ſynodo generali action. 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiam Theodoritus ea ex cauſa damnari, quod impiè aduerſum Cyrillum & primam Epheſinam ſynodum ſcripſit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec verò de Theodorito deſperare quiſpiam debet. Nam, vt Beſſarion in oratione, quam pro vnione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, ſuum poſtea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonenſi palinodiam recantauit. Verùm vt hæc cunque habeant, illiuſmodi errantium patrocinia, hiſtoriæ eleuant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera omittam, Socratis ſcholaſtici minus hiſtoria placet. Etenim & Origenis ipſe quoq; patronus eſt, & Neſtorium excuſat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in reiectione presbyteri pœnitentiarij homouſianorum innocentiam infamat. De tertia verò regula in hiſtoriæ iudicio ſeruanda hactenus. Ac perſpicua ſunt hæc quidem, & in vulgi prudentia ſita. Nam in quibus animi quædam maior vis acriorque in iudicando prudentia eſt, ij ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenij aciem vera deligent, reijcientq; contraria. Mihi ſanè aliquando, & verum ipſum in ſcribentis ſynceritate candoreque relucet, & mēdacium contra auctoris quidam angor & calliditas patefaciunt. Syncera, mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum inuenerit, ipſa per ſe rectè influit. Falſitas circuitiones quærit & anfractus, ſeque verborum ambitu ſolicitè circundat ac protegit. Atque etiam cùm in hiſtoriæ ratione quid quemque deceat, conſidero, facilè intelligo, hiſtoricos non ſolùm falſo, ſed imprudēter res quaſdam memoriæ prodidiſſe. Quis enim vel mediocriter prudens ab Apoſtoli Thomæ Ioannisque euangeliſtæ perſona illa non videat abhorrere, quæ in rebus eorum geſtis referuntur? vt aut ille iniuriæ vindictam expetierit, aut hic rupta veſte ſuumq; ipſius caput tundens equum acceperit, ex eccleſia quantum potuerit, properauerit, & ſenex adoleſcētem iuueniliter fuerit inſecutus. Non itaque prudētibus, & ingenioſis iudicādi præcepta diligen-

Lib. 6. c. 12 & 13. & l. 7. c. 45. Li. 7. c. 32. & 34. Li. eo. c. 13. 14. 15. & 32. li. 1. c. 5. & 6. l. 5. c. 19. Euripid. in Phœnicis. Veritatis ſuæuit eſſe oratio ſimplex, varis nō egēs ambagibus ſiquidēipſa per ſe commendat. At ſermo iniquus, quia per ſe ſit morbidus, medicamina ex

Digitized by Google

quiſita depoſcit ſibi, Euſe. lib. 3. cap. 13.

ter elaborata dedimus: ſed, vt dicitur, craſſa pinguiq́ue minerua rudioribus. Nec verò adeò ſtultus ego ſum, vt exiſtimem in has formulas omnia hiſtoriæ iudicia concluſa & comprehenſa. Sed ſi quæ fuerunt præſcribendæ formulæ, hæ videntur potiſſimum conſentaneæ conuenientesq́ue fuiſſe.

CAPVT POSTREMVM.

In quo 15. 16. 17. & 18. argumenta refelluntur.

QVanquam ex his, quæ capite ſuperiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet, quæ 15. loco 16. 17. & 18. ſita ſunt: ſed ordine tamen refutanda ſunt ſingula, vt ſcholæ etiam minutis theologis morigeremur. Et in 15. argumento quidem Philonis primum auctoritas quæritur. Quæ ſanè magna fuit; ſed breuiarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem conſtat eiuſdem eſſe farinæ.

In præm. l. 5. de exc. Hieroſ. De viris il luſtribus.

Ioſephi verò in hiſtoria fidem non Romani modò principes, ſed viri quoque eccleſiæ celebrarunt. Egeſippus bonus in primis auctor, vir probatę fidei ac grauis omninò hiſtoricus, Ioſephum egregiè laudat, quod ad hiſtoriæ auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, conſortem eum facit perfidiæ Iudæorum. Hieronymus non dubitat locum illi inter eccleſiæ ſcriptores dare, atque adeò eius re rebus geſtis monumenta inter ecclesiaſticas hiſtorias recenſere. Euſebius Cæſarienſis, Sozomenus, Nicephorus, vt alios omittã, miris modis Ioſephi hiſtoriam commendant. Quin & Ioſephus ipſe hiſtoriam ſuam grauibus probabilibusq́ue rationibus commendauit. Quæ non minorem faciunt fidem, quàm ſi eędem ab Hieronymo aut alio quopiam auctore poſitæ fuiſſent.

Euſeb. li. 3. eccl. hi. c. 9 Sozom. li. 1. cap. 1. Niceph. li. 2. c. 18. lib. 16. an. c. 7. & in fi. 20 l. cõt. App. Alex. ii. 1. an. c. 3. l. 18 an. cap. 9. Caieta. ait fuiſſe binominem eundemq́; Philip. & Herodem appellatum. Sed ne Io-

At ſerpentis pœnam nimium craſſe interpretatur, vim ligni ſcientiæ boni & mali falſam fictitiamque commemorat. Herodiadem ſcribit non Philippi, ſed Herodis vxorem fuiſſe, qui Herodis quoque Tetrarchæ frater erat, templum in ſecundo anno regni Darij dicit eſſe perfectum, ſeniorum lamentationes, cùm templi veteris amplitudinem recordarẽtur, non ad nouum fundatum, ſed ad iam conſummatum refert: aliaq́ue demũ ait partim ſcripturæ ſacræ, partim veris alijs ac probatis hiſtorijs aduerſa. Plaue ait: non iuficior. Sed errores fuêre ignorantis, non mendacia fallentis. Neque æquum eſt paucis è maculis labem toti narrationis corpori aſpergere. Egregius itaque hiſtoricus Ioſephus fuit, quemadmodũ Egeſippus affirmat, & rerum indagini ſobrietatiq; ſermonum attentus. Quod verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria facĩt,

non

non facilè dixerim. Equidem eiuſmodi errata indoctis negligentibuſque librarijs promptè ac libenter aſſigno. Iulij porrò Aphricani quinq; de temporibus volumina in manus noſtras non venerunt. Quare de eius hiſtoriç fide ipſi per nos iudicare non poſſumus. Sed extat Gelaſij prçiudicium, quod in argumento obiectum eſt; idq; ſequi Theologos oportet de rebus eiuſmodi iudicaturos. Opuſcula, inquit, Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum voluerit Gelaſius improbare, non ſatis expeditum eſt. Primùm enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit. Euſebius verò & Hieronymus vbique eius de rebus geſtis teſtimonia colunt. Nec Iulius hic eſt in fidei doctrina repræhẽſus. Nam quod hiſtoriam Suſannç fictam eſſe credidit, in eo virorũ doctiſſimorum errorem ſecutus eſt. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excuſatio eſt, omnia Iulij opuſcula à Gelaſio damnari, non fit mihi profectò veriſimile. Eadem quippè culpa, ſi culpa fuit, Iulio fuit cum doctorib. eccleſiç communis. Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorſum Gelaſium, quaſi nihil intereſſet, vtrum hic aut ille damnaretur, in eam formam cenſet: Opuſcula Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Atq; ſi duo auctores illi eſſent nominibus, req; etiam ipſa differentes, more ſuo Gelaſius vtriuſque ſingillatim opera çondemnaſſet. Cum autem Tertullianum ſiue Aphricanum vna comprçhenſione notat, non eſt exiſtimandus auctores diuerſos, ſed eundem intellexiſſe. Mihi ſanè huiuſmodi coniectuſephũ quidè ipſum viderat. Lib. 1. con. App. l. 11. an. cap. 3. 1. Eſd. 3. 4. 5. & 6. c. contra referuntur.

ræ ſuſpicionem afferunt, locum eſſe corruptum, vt alia in hoc capite pleraq;, & particulam, Siue, ſcriptorum vitio additam. Legendum itaq; eſſe, Opuſcula Tertulliani Aphricani apocrypha. Niſi fortè Aphricani cognomen quidã Tertulliano impertiebant: Quocirca in eum modum ſententiam Gelaſius tulerit: vt ſiue nomine proprio, ſeu cognomine à quolibet vocaretur, intelligeremus eſſe damnatum.

Reliqui ſunt Euſebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione vrgebatur. Verùm de his auctoribus quid ſenſerim, quid ſenſuerim capite ſuperiore habes.

In quintodecimo argumento nullus ſcrupulus obiectus eſt, qui non fuerit excuſſus. In ſextodecimo autem Innocentij decretum primum obijcitur. Sed ille, ſi eccleſiæ monumenta probat, non ſtatim gentilium hiſtorias improbat. Sunt hç, fateor vſui eccleſiaſtici fori litiumq; vulgarium parum aptç: quamuis & in hunc vſum poſſint eſſe aliquando vtiles. Sed quibus in locis & quçſtionibus, quoniam à præſenti inſtituto alienum eſt, non

ſt operæ pretium dicere. In ſacrarum verò literarum expoſitione, quod in cap. huius libri ſecundo fusè diximus, hiſtoriæ profanæ multum omninò valent. Quamobrem, ſi quæſtio circa diuinas literas incidat, & concilia, & cæteri eccleſiaſtici iudices huiuſmodi hiſtorias negligere nec debent, nec verò poſſunt. Nec his ſolùm ſcripturæ vſibus gentium hiſtoriæ accommodantur. Quin ſunt alias Theologis neceſſariæ, quemadmodum & nobis antè explicatum eſt, & ſequentibus quoq; lib. explicabitur. Andræas porrò in ſynod. Floren. nihil aliud docet, niſi Græc. aut Romanorum bella cognoſcere nequaquam ad ſynod. pertinere. Poterat dicere Troianorum aut etiam Florentinorũ. Nam Græcorum ac Romanorum bella quædam cognita, vtiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſt ea, quæ retrò diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in reſponſionem decimi ſeptimi argumenti, ne verbum quidem vnum adijciendum cenſeo, quippè quod, niſi ego fallor, in cap. 6. accuratè eſt ac diligenter expeditum. Duodeuigeſimum ergo idemq; poſtremum, quàm breuiſſimè potero, expediã, quo iam ſit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vſurpat. Vnũ eſt certum, alterum probabile. De vtriſq; proximo libro eſt latiùs diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idoneas. Stultus verè Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoque neceſſarijs addicere. Sunt enim nonnulla adeò implicata & obſcura, vt prudentiæ theologicæ ſit, non ea demõſtrare velle, ſed ſuadere: non patentius illuſtrare, ſed vtcunque expedire.

In huiuſmodi itaq; argumentorum genere ſi quis humana fide probabiliter vſus fuerit; falli nimirum aliquando poterit, reprehendi ſine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſuprà diximus, quædam ita certò humana fides tradit, vt ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimũ. Hæc ſi in vſum ſuum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumúe conficiet: ſed rem veram, firmã, rationiq; tum humanæ, tum etiam diuinæ conſentaneam. Verùm ab his hiſtoriæ partibus, quæ ſunt expoſitæ, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare à fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decẽ autem ſequentibus libris, cuiuſmodi argumen

ga à singulis locis erui possint, ostensum est. Quæ dicta sunt fortasse longiùs, quàm instituta causa postulabat: sed breuiùs certè, quàm res tantas posse à me dici existimâram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullius è locis Theologiæ erat, vbi aut latior occurreret differendi materia, aut oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quòd etsi minus præstiti, quàm rei magnitudo desiderabat, non tamen frustra elaboraui. Admonere enim reliquos potui, vt accuratiùs scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel dispersè & diffusè dictas angustius, & contractius astringant, breuiter, si quid norunt rectius istis, candidi impertiant.

Vndecimi libri finis.

DE LOCORVM VSV IN SCHOLASTICA DISPVTATIONE, LIBER DVODECIMVS.

IN LIBRVM DVODECIMVM Proœmium.

FRatrem Franciscum Victoria, Lector optime, eum quem summum theologiæ præceptorem Hispania Dei singulari munere accepit, solitum dicere audiui, postquam ab illius schola discessi, se ingenio meo quidem egregiè delectari: sed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderatè lætarer, & grandior effectus, nō lætè modò & liberè ingrederer, sed temerè etiam ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipsius vnā & item alteram non probasse. Vellem autē de nobis ea verè dicerētur, quę ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minus imitatione tantam ingenij præstantiam consequi possumus, voluntate certè proximè accedimus, magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quę vtinam ērudītorum opinione digna esset; si in rerū iudicio prudentiam, quæ vtinam esset digna nostro cognomine; si orationis cultum, quem elegantiorem adhibere solco,

quàm consueuerunt scholastici in libris suis : in hoc sumus docti, prudentes & facundi, quòd virũ hunc rerum earum omniũ ducem optimum sequimur, atq; eius præceptis monitisque paremus. Quòd verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, vt timorẽ illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptius iudicabunt. Sanè si qua in me temeritatis culpa est, vix eam excusatione alicuius rei tegere & adumbrare possum, qui sciam, parum ingenium valere quamlibet excellens & eximium posse, nisi prudẽtis intelligentiæ frœno, & definita animi immoderatio ne gubernetur. Quanquam illos probare non soleo, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione cõstricti, vt Fabij verbis vtar, nefas ducunt à susceptа semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cuiusquã iurare leges. Maius enim est opus atq; prẽstãtius ad quod ipse tendit, quã vt magistri debeat vestigijs sẽper insistere, siquidẽ est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cùm nobis secundam secundæ partem cœpisset exponere, tanti Diui Thomæ sententiam esse faciendam, vt si potior illa ratio non succurreret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursum, non oportere sancti doctoris verba sine delectu & examine accipere, imò verò si quid aut durius aut improbabilius dixerit, imitaturos nos eiusdem in simili re modestiam & industriam, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in contrariam vocante transit. Quod ego præceptum diligentissimè tenui. Non enim vllam, non Diui Thomæ dico, sed ne magistri mei opinationem quidem reuocaui ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nã & vir erat ille natura ipsa moderatus, at cum Diuo etiam Thoma aliquando dissensit, maioremque, meo iudicio, laudem dissentiendo, quàm consentiendo assequebatur: tanta erat in dissentiendo reuerentia. Sed hæc hactenus. Multa enim sæpè laudandi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis reuertamur. De locorum vsu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, alterum in scripturæ sacræ expositione: postremum speciatim aduersum fidei Christianę singulos inimicos hęreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His enim rebus 12. 13. & 14. librũ impartiui. Atq;, vt ad præceptorem redeam, locorum vsum in scholæ concertatione, præsertim si tractare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset scribere. Sed quoniam nulla eius ingenij monumenta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullum doctrinæ munus ex-

tat nos ad huius rei ſcribendæ operam omne ſtudium curamque conuertimus. Cùm enim tota Theologia frugifera & fructuoſa, nec vlla pars eius inculta ac deſerta ſit, nullus feracior in ea locus eſt, nec vberior, quàm de locorum vſu & argumentis, quæ à locis theologiæ ducuntur. Quare quantum conniti animo poſſum, quantum labore contendere, ſi ſcribendi hæc labor eſt potius, quàm voluptas, tantum faciam, vt efficiam, ne cum omnia à præceptore mihi harum rerū principia ſuppeditata ſint, ipſe mihi præceptori item meo videar defuiſſe. Huius enim clariſſimi viri eruditionem memoriæ prodimus, atque ei etſi nequaquam parem illius ingenio, at pro noſtro tamen ſtudio meritam gratiam debitamq; referimus. Quanquam poſtulo ab ijs, qui hæc in manus ſument, vt maius quiddam de magiſtro meo, quam quantum à me exprimi poteſt, ſuſpicentur.

CAPVT II.

Quid Theologia ſit, quæ ei obiecta res, quis finis.

PRopoſitum eſt nobis hoc libro de locorum Theologicorum vſu in ſcholæ diſputatione dicere. Id quò rectè atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire, quidnam Theologia ſit, quæ illius quaſi ſubiecta materies, quis ſcopus, in quem theologo ſtudia dirigenda ſint omnia. Ac theologia quidem, ſi Græcam vocem in Latinas vertimus, ratio eſt ſermoque de Deo. Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, eſſentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia veſtigat, quæ illi rei ſunt peculiariter ac propriè tributa. In theologia ergo facultas quædam intelligitur, quæ Dei naturā, vim & proprietates inquirit. Nec verò theologo ſatis eſt, quę Deo in ſe abſolutè conueniunt, ea facultatis ſuæ viribus iuribuſq; tribuere, niſi etiam illa vendicet, quę Deo quaſi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur eſt theologię tractatio: vna de Deo ſecundum ſe, altera de eodem quia rerum eſt principium ac finis. Nec theologus tamen ſumma & infima, diuina & humana miſcet, ſed adeò articulatè, clarè, artificioſè hęc componit illis, his illa iungit, vt non modò nullā ſibi viciſſim obſcuritatem afferant, verùm etiam vtraque vtriſq; adhibeant lumen, Quid? Quòd ſicut ſolem intuemi nequimus aduerſum, eiuſque radijs acies noſtra ſenſuſq; vincitur: ſic ad diuinę lucis obtutum mētis noſtræ oculi hallucinantur & caligant. Quamobrem neceſſe eſt, vt Deum ſua natura inuiſibilem in effectis cer in vmbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis, veſtigijſque cernamus. Inuiſibilia enim ipſis, à creatura mundi, per ea, quę facta ſunt intellecta, conſpiciun- *Rom. 1.*

tur:

fertur, non è contrario in fidē charitas: vt ex Matthæ. ca.22. & ex Apostolo 1.Corinth.13.colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi causa primum omnium fidelibus data est. Causa quippè τελικὴ, quam finalem possumus interpretari, eadem & prima & principalis est. Quòd si notio principiorū doctrinæ huius actuosa est fides, scilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur sanè, doctrinam quoque ipsam ad mores primò, vitæque actionem attinere. Item si fides speculatio quædam est, non moralis disciplina, vnde illud: Fides sine operibus mortua est? vnde illud rursum? Ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum? Nam scientia salutis corporalis in praxim maximè spectat, in contemplationem non item. Quid illa? Dedit illi scientiam sanctorum, scientia sanctorum prudentia. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, &c. vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Hæc autem scripta sunt, vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine ipsius. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est, aliaque huius generis sexcenta, quæ in diuina passim scriptura reperiuntur. Ex quibus omninò videtur effici, Theologiam non esse speculatricem, sed effectricem. Atq; adeo finem eius præcipuum nō esse contemplationem, sed actionem. Id quod opinati sunt scholastici quidam Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea re magistrum fortè sequuntur, hanc disciplinam ex vsu & fruitione partiētem. Nec intelligunt doctissimi viri, sic enim mihi modestissimum est vocare illos, alium esse finem doctrinæ, alium doctoris: vel, vt verbis differentibus rem ferè eandem exprimamus, alium esse finem doctrinæ primarium, alium postremum. Vt si verbi causa dicimus, vini duos esse fines vnum ad bibendū, alterum ad medendum, Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem huius finis est, at non primus, sed secundus. Nam & cognitio contemplatioque naturæ, vt ait eleganter Cicero, manca quodammodo atque inchoata est, si nulla actio rerum consequatur. Vani sunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, &c. & alius item. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, &c. Quapropter si ex fine secundo naturam disciplinæ consideres, iam tibi physica inter actuosa numerabitur. Quid? Quòd finis noster primus, vt Diuus Thomas verissimè sentit, visio Dei est clara & manifesta? Quia verò finē illum adipiscimur mente & voluptate, cognitione & amore: fit, non vt cognitio ex se amorem, sed ex vtraque res ad visionem referatur. Quod si cognitio viæ ex se non nisi ad patriæ cognitionem

Matt.7. *Iacob.1.* *Sap.13.* *& alijs infinitis propemodum locis.* *Iacob.2.* *Lucæ 1.* *Sapien.10.* *Prouer.9.* *2.Tim.3.* *Ioan.20.* *1.Ioan.2.* *1.dist.1.* *Sap.13.* *ad.Ro.1.*

Digitized by Google

tentiæ cùm contrariç non ſint, tum ſunt etiam veriſſimæ, & nimis quàm grauiter ac ſeuerè latæ. Cur autem Gelaſius hiſtoriam Euſebij apocrypham pronunciârit, cauſæ ſunt ſanè plures atque vehementes. Primùm in primo libro refert Euſebius epiſtolam Ieſu ad Abagarum ſcriptam, quam Gelaſius eadem diſtinction.explodit. Fuit etiam altera cauſa Gelaſio, quam ob rem hiſtoriam Euſebij apocrypham definierit. Quòd multæ ibi Clementis Alexandrini teſtimonio confirmentur: cuius opuſcula eadem diſtinctione apocrypha iudicata ſunt. Præterea & librum ſextum Euſebius texuit in laudem & excuſationem Origenis. Cùm autem & diſcipuli Origenis magnas in eccleſia tragœdias excitaſſent, & Origenes ipſe tanquam ſchiſmaticus, deque fidei catholicæ via ſæpè deflectens, fuiſſet eccleſiæ iudicio condemnatus, iure illius hiſtoria refellitur, qui Origenem non ſolùm immodicè prædicat, ſed ad cælum, perinde, vt ſi pater eſſet eccleſiæ, extollit.

Præterea, in ſynodi ſeptimæ actione quinta, cùm Iconomachi pro ſe Euſebium teſtem excitaſſent, & lecta etiam eſſet eiuſdem epiſtola, vbi Arrio conſentiebat, Tharaſius rogauit, Recipimus hoc? Sacra verò ſynodus dixit, Nequaquam. Hic, reliquis eſt nobis maiore odio proſequẽdus: & legati Adriani papę dixerunt, Ipſa lectio indicat quod Arrianorũ ſententiam ſapiat. Habet enim ante lectus Euſebij liber & alias blaſphemias, quas ſynodus audire reſpuit. Sanctiſſimus patriarcha dixit: Libros illius reijciamus. Sancta ſynodus dixit: Reijcimus & anathematizamus. Et actione rurſum ſexta Epiphanius reſpondens teſtimonio Euſebij. Euſebius, inquit, ab illis in teſtem aduocatur, qui tamen ab omni catholica eccleſia Arrianæ hæreſeos defenſor eſſe cognoſcitur, quemadmodum in commentarijs ſuis & omnibus à ſe editis libris manifeſtum fit. Et poſterius: Quis fidelium, ait, in eccleſia dubitat, Euſebium Pamphili in reprobum ſenſum traditum Arrij placitis conſenſiſſe? Nam in cunctis hiſtoricis ſuis libellis filiũ creaturam vocat, ſubminiſtrum, ſecundo loco adorandum. Id poſtquam ex multis libris Euſebij probauit, tandem aſſerit, Euſebium duplicis animi fuiſſe, inconſtanterque ſynodo ſubſcripſiſſe. Nuſquam enim aut librorum ſuorum errores depulit, aut apologiam pro ſe fecit: cùm tamen Arrius non obſcurè teſtaretur, ſe ſentẽtiæ ſuæ Euſebium habere ſtudioſum ac fautorem. Et Hieron. ad Pamachium & Oceanum, Eccleſiaſticam, inquit, pulchrè Euſebius hiſtoriam texuit, ſed in pietatis Arrij apertiſſimus propugnator eſt. Et ad Cteſiphontem, Euſebium Ceſarienſ. ait, Arrianum fuiſſe, nemo eſt, qui néſciat. In primo certè eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſuæ libro,

Vid. epiſt. Arrij ad Euſ. Nicomedienſis epiſt. huius

filium

filium dicit paternæ voluntatis executorem, qui post patrem omnium sit causa & origo. Item, cùm illum psalmi versiculum attulisset: Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: subiecit, Quibus verbis propheta patrem inducit factorem, tanquam vniuersalem principem regali suo nutu præcipientem: sermonem verò Dei illi secundo loco addit, Non alium ab eo, qui inter nos prædicatur, paternis iussionibus obsecundantem. Et capite secundo primum affirmat, patri filium in omnium opificio administrasse: deinde patris ministriū in omnibus bonis fuisse ait. Meritò ergo Gelasius pontifex historiæ Eusebij Cæsariensis auctoritatem ademit. Quid? Annon etiam absurdum est, vt qui infidelis ecclesiæ fuerit, ei fidem ecclesia in rebus ecclesiasticis habeat? Experimur sanè hæreticos sectæ suæ non dogmata solùm ac præcepta, sed res etiam gestas accommodare. Imò verò torquere atque adeò fingere, vt sectam vndique, & comprobasse & ornasse videantur. Hinc enim, quemadmodum suprà diximus, Constantinum finxit Eusebius ab Eusebio Nicomediensi baptizatum, quo Arrianorum factioni maiorem & fidem & auctoritatem adiūgeret. Hinc etiam, cùm in synodi Nicænę mentionem incidit, dogma fidei, quo damnatus est Arrius, astutè dissimulauit in Paschatis quęstionem repentè digressus. Sed ne Arrij quidem vnquam in historia sua meminit, callidè hominis memoriam præteriens, quem synodi auctoritate obrutus laudare non est ausus, amicitiæ lege constrictus noluit vituperare. Quæ eædem omninò causæ absunt, vt historiam Carionis omnes Christi fideles explodant. Quosdam enim tam-mos pontifices, viros quidem optimos, illius lacerat & cruentat oratio, quosdam verò imperatores Germanos commendat & illustrat, qui ecclesiæ Romanæ perduelles inimicię; fuêre. Itaque ex vnguibus leonem agnosces, hoc est, ex laude & vituperatione Lutheranum. Quanquam Carionem Lutheri erroribus adhæsisse, non est opus coniecturis suadere. Multis quippè in locis apertè ille se prodit. Quocirca mirum est, cur eius historia non sit cum cæteris hæreticorum libris ab ecclesiæ iudicibus explosa, cùm plerique tamen eam securi legant, nulla prorsus nota arq; animaduersione præmoniti. Sed ad Eusebium reuertamur. In cuius historia ecclesiastica satis Gelasius ostendit, cætera sibi ac concilio placuisse, dum quædam displicuisse commonuit. Itaque si fabulam Abagari laudesque Origenis ab Eusebio demeres, digna eius historia esset, cui fides omninò haberetur, præsertim si in ecclesię contra Arrium pugna, non ab Arrio, sed ab ecclesia stetisset. Ac de ecclesiasticæ historiæ libris hactenus. Nam in chronicis admirāda fuit hominis diligentia,

initium est Schedulæ. Cap. 1.

Muscvlo interprete. Psal. 32.

Hist. Carionis explodunt.

Post scripta hæc, Carionis hist. Paulus 4. condemnauit.

Censura historiæ Eusebianæ.

magnus omninò labor, varia & penè incredibilis lectio, ac grauc prorsus in lectionis varietate iudiciũ. Nec scio, an quisquam alius inter ecclesiæ, siue Latinos, seu Græcos auctores, quamuis summa vi, ope, atque opera eniteretur, præstantiora nobis possit temporum monimenta relinquere. Tametsi describentium incuria, adeò multis locis vitiata sunt, vt dici sine animi dolore non queat. Sed ne illa quidem, quæ ibi Eusebius refert, vera sunt omnia. Quin reperias aliqua, quæ iure ac verè reprehẽdas. Cuiusmodi illud est, quòd eundem scribit fuisse Sennacherib, qui temporibus Ezechiæ Hierosolymã obsedit, & Salmanassar, qui Samariam ceperat. Id quod diuinis literis esse contrarium Hieronymus in Isaiæ 6. caput edocuit. Atque Tobiæ cap. 1. Salmanassar dicitur fuisse pater Sennacherib. At nihil est, vt ille ait, omni ex parte beatum. In opere, vt ita dicam, immẽso ratò peccasse felicissimum fuit. Verùm de Eusebio hæc satis.

Sozomen. sequitur, de cuius nos fide & auctoritate dicere diuus Gregorius cogit. Qui historiam illius duabus præcipuè causis improbauit. Vna, quòd sæpè in ea mẽtitus sit. Altera, quòd Theodorum immodicè extulerit, quem constat & hæreticum fuisse, & in quinta synodo ab ecclesia damnatum. Equidem Sozomeni mendacia non excuso. Græcus namque fuit, & natio hæc vt diximus, est, fuitque semper ad mentiendum promptula. Atque in nouem ecclesiasticæ historiæ libros, quos ante hos paucos dies Musculo interprete accepimus, nihil tale Sozomenus scribit, quale secundo loco illi Gregorius obijcit. Tantùm ait: Theodorũ discipulum Libanij fuisse, ad quem prolapsum Chrysostomus epistolam dederit, qui etiam posteà episcopus Mopsi Vestæ fuerit constitutus. Andreas certè in concilio Florentino, vbi pro ecclesia Latina respondet, huius historici testimonium non solùm vsurpat, sed etiam probat. Cùm enim imperator Paleologus interrogasset, num congruum esset, vt synodus historiæ auctoritate niteretur. Andræas illi respondit, ad res gestas cognoscendas synodum historia vti debere. Tum Imperator historiam illam, ait, in nostra religione debemus suscipere, quam maiores nostri probauerunt, aliam verò minimè. Cui Andreas, de Romanorum, inquit, aut Græcorum, aut regum bello historia nequaquam in synodo vti debemus, sed cum historia hæc scilicet, Hermij Sozomeni ecclesiastica sit, in quo omnium synodorum acta & patrum sanctorum defensiones explicantur, cur ei credendum non est? Hactenus in concilio Florentino sess. 7. Non videtur itaque hoc concilium fidem Sozomeno abrogasse, sed habuisse. Sed huic argumento responsum facilè atque expeditum est.

Lib. 8. c. 1.

Illi

Illi verò alteri non video quemadmodum reſponderi poſſit, niſi dicamus aut Gregorium alios libros Sozomeni legiſſe, qui in manus noſtras non venerunt, aut memoria lapſum, pro Theodorito, Sozomenū ſcripſiſſe. Nam Theodoriti verba illa ſunt, quæ Gregorius retulit. Libro quippè hiſtoriæ ſuæ quinto, cap. 27. Theodorum iſtum doctorem præclarum fuiſſe ſcribit. Et cap. 40. Moritur, inquit, Theodorus epiſcopus Mopſueſtias, cùm omnium eccleſiarum doctor, tum hęreticę cohortis profligator. Theodoritus ergo erat eo nomine damnandus. Qui & reuera ob hanc cauſam damnatus eſt in quinto ſynodo generali action. 5. canone 13. & 14. At Theodorus canone 12. Meruit etiam Theodoritus ea ex cauſa damnari, quod impiè aduerſum Cyrillum & primam Epheſinam ſynodum ſcripſit, duodecimque Cyrilli capita reprehendit, quæ rectam fidem continebant. Nec verò de Theodorito deſperare quiſpiam debet. Nam, vt Beſſarion in oratione, quam pro vnione apud patres Florentiæ habuit, affirmat, ſuum poſtea cognouit errorem: & in concilio Chalcedonenſi palinodiam recantauit. Verùm vt hæc cunque habeant, illiuſmodi errantium patrocinia, hiſtoriæ eleuant & auctoritatem & fidem. Quo mihi nomine, vt cætera omittam, Socratis ſcholaſtici minus hiſtoria placet. Etenim & Origenis ipſe quoq; patronus eſt, & Neſtorium excuſat, & Cyrillum mordet, & Alexandrum vellicat, & in reiectione presbyteri pœnitentiarij homouſianorum innocentiam infamat. De tertia verò regula in hiſtoriæ iudicio ſeruanda hactenus. Ac perſpicua ſunt hæc quidem, & in vulgi prudentia ſita. Nam in quibus animi quædam maior vis acriorque in iudicando prudentia eſt, ij ſine hiſce regulis, exacuendo illam ingenij aciem vera deligent, reijcientq; contraria. Mihi ſanè aliquando, & verum ipſum in ſcribentis ſynceritate candoreque relucet, & mēdacium contra auctoris quidam angor & calliditas patefaciunt. Syncera, mihi crede, veritas eſt, & ſi animum repurgatum inuenerit, ipſa per ſe rectè influit. Falſitas circuitiones quærit & anfractus, ſeque verborum ambitu ſolicitè circundat ac protegit. Atque etiam cùm in hiſtoriæ ratione quid quemque deceat, conſidero, facilè intelligo, hiſtoricos non ſolùm falſo, ſed imprudēter res quaſdam memoriæ prodidiſſe. Quis enim vel mediocriter prudens ab Apoſtoli Thomæ Ioannisque euangeliſtæ perſona illa non videat abhorrere, quæ in rebus eorum geſtis referuntur? vt aut ille iniuriæ vindictam expetierit, aut hic rupta veſte ſuumq; ipſius caput tundens equum acceperit, ex eccleſia quantum potuerit, properauerit, & ſenex adoleſcētem iuueniliter fuerit inſecutus. Non itaque prudētibus, & ingenioſis iudicādi præcepta diligen-

Lib. 6. c. 12 & 13. & l. 7. c. 45. Li. 7. c. 32. & 34. Li. eo. c. 13. 14. 15. & 32. li. 1. c. 5. & 6. l. 5. c. 19. Euripid. in Phœnicis. Veritatis ſuæuit eſſe oratio ſimplex, varis nō egēs ambagibus ſiquidēipſa per ſe commeat. At ſermo iniquus, quia per ſe ſit morbidus, medicamina ex

quisita deposcit sibi, Euse. lib. 3. cap. 13.

ter elaborata dedimus: sed, vt dicitur, crassa pinguique minerua rudioribus. Nec verò adeò stultus ego sum, vt existimem in has formulas omnia historiæ iudicia concluſa & comprehensa. Sed si quæ fuerunt præscribendæ formulæ, hæ videntur potissimum consentaneæ conuenientesque fuisse.

CAPVT POSTREMVM.

In quo 15. 16. 17. & 18. argumenta refelluntur.

QVanquam ex his, quæ capite superiore diximus, argumentorum eorum refutatio apparet, quæ 15. loco 16. 17. & 18. sita sunt: sed ordine tamen refutanda sunt singula, vt scholæ etiam minutis theologis morigeremur. Et in 15. argumento quidem Philonis primum auctoritas quæritur. Quæ sanè magna fuit; sed breuiarium illud temporum Philonis non fuit, nec libellus alter de antiquitatibus, quem constat eiusdem esse farinæ.

In proœm. l. 5. de exc. Hieros. De viris il lustribus.

Iosephi verò in historia fidem non Romani modò principes, sed viri quoque ecclesiæ celebrarunt. Egesippus bonus in primis auctor, vir probatę fidei ac grauis omninò historicus, Iosephum egregiè laudat, quod ad historiæ auctoritatem pertinet quidem, nam quod ad religionem, consortem eum facit perfidiæ Iudæorum. Hieronymus non dubitat locum illi inter ecclesiæ scriptores dare, atque adeò eius re rebus gestis monumenta inter ecclesiasticas historias recensere. Eusebius Cæsariensis, Sozomenus, Nicephorus, vt alios omittã, miris modis Iosephi historiam commendant. Quin & Iosephus ipse historiam suam grauibus probabilibusque rationibus commendauit. Quæ non minorem faciunt fidem, quàm si eędem ab Hieronymo aut alio quopiam auctore positæ fuissent.

Euseb. li. 3. eccl. hi. c. 9 Sozom. li. 1. cap. 1. Niceph. li. 2. c. 18. lib. 16. an. c. 7. & in fi. 20 l. cõt. App. Alex. li. 1. an. c. 3. l. 18 an. cap. 9. Caieta. ait fuisse binominem eum demq; Philip. & Herodem appellatum. Sed ne Io-

At serpentis pœnam nimium crasse interpretatur, vim ligni scientiæ boni & mali falsam fictitiamque commemorat. Herodiadem scribit non Philippi, sed Herodis vxorem fuisse, qui Herodis quoque Tetrarchæ frater erat, templum in secundo anno regni Darij dicit esse perfectum, seniorum lamentationes, cùm templi veteris amplitudinem recordarẽtur, non ad nouum fundatum, sed ad iam consummatum refert: aliaque demũ ait partim scripturæ sacræ, partim veris alijs ac probatis historijs aduersa. Planè ait: non iuficior. Sed errores fuêre ignorantis, non mendacia fallentis. Neque æquum est paucis è maculis labem toti narrationis corpori aspergere. Egregius itaque historicus Iosephus fuit, quemadmodũ Egesippus affirmat, & rerum indagini sobrietatiq; sermonum attentus. Quod verò in temporibus notandis eum quidam reprehendunt, id iure an iniuria facrãt,

non

non facilè dixerim. Equidem eiuſmodi errata indoctis negligentibuſque librarijs promptè ac libenter aſſigno. Iulij porrò Aphricani quinq; de temporibus volumina in manus noſtras non venerunt. Quare de eius hiſtoriæ fide ipſi per nos iudicare non poſſumus. Sed extat Gelaſij pręiudicium, quod in argumento obiectum eſt; idq; ſequi Theologos oportet de rebus eiuſmodi iudicaturos. Opuſcula, inquit, Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Quo in loco an Iulium Aphricanum voluerit Gelaſius improbare, non ſatis expeditum eſt. Primùm enim de Iulio Aphricano nullus veterum malam opinionem habuit. Euſebius verò & Hieronymus vbique eius de rebus geſtis teſtimonia colunt. Nec Iulius hic eſt in fidei doctrina repræhēſus. Nam quod hiſtoriam Suſannę fictam eſſe credidit, in eo virorū doctiſſimorum errorem ſecutus eſt. Atqui ob peccatum vnum, cuius vel probabilis excuſatio eſt, omnia Iulij opuſcula à Gelaſio damnari, non fit mihi profectò veriſimile. Eadem quippè culpa, ſi culpa fuit, Iulio fuit cum doctorib. eccleſię communis. Vix enim reperias quenquam, qui non in aliquo errarit. Deinde, quorſum Gelaſium, quaſi nihil intereſſet, vtrum hic aut ille damnaretur, in eam formam cenſet: Opuſcula Tertulliani ſiue Aphricani apocrypha. Atq; ſi duo auctores illi eſſent nominibus, req; etiam ipſa differentes, more ſuo Gelaſius vtriuſque ſingillatim opera condemnaſſet. Cum autem Tertullianum ſiue Aphricanum vna comprehenſione notat, non eſt exiſtimandus auctores diuerſos, ſed eundem intellexiſſe. Mihi ſanè huiuſmodi coniecturæ ſuſpicionem afferunt, locum eſſe corruptum, vt alia in hoc capite pleraq;, & particulam, Siue, ſcriptorum vitio additam. Legendum itaq; eſſe, Opuſcula Tertulliani Aphricani apocrypha. Niſi fortè Aphricani cognomen quidā Tertulliano impertiebant: Quocirca in eum modum ſententiam Gelaſius tulerit: vt ſiue nomine proprio, ſeu cognomine à quolibet vocaretur, intelligeremus eſſe damnatum.

ſephũ quidè ipſum viderat.

Lib. 1. con. App. l. 11. an. cap. 3. 1. Eſd. 3. 4. 5. & 6. c. contra referuntur.

Reliqui ſunt Euſebius & Sozomenus, quorum auctoritas quintadecima tandem argumentatione vrgebatur. Verùm de his auctoribus quid ſenſerim, quid ſenſuerim capite ſuperiore habes.

In quintodecimo argumento nullus ſcrupulus obiectus eſt, qui non fuerit excuſſus. In ſextodecimo autem Innocentij decretum primum obijcitur. Sed ille, ſi eccleſiæ monumenta probat, non ſtatim gentilium hiſtorias improbat. Sunt hę, fateor vſui eccleſiaſtici fori litiumq; vulgarium parum aptę: quamuis & in hunc vſum poſſint eſſe aliquando vtiles. Sed quibus in locis & quęſtionibus, quoniam à præſenti inſtituto alienum eſt, non

Digitized by Google

eſt operæ pretium dicere. In ſacrarum verò literarum expoſitione, quod in cap. huius libri ſecundo fusè diximus, hiſtoriæ profanæ multum omninò valent. Quamobrem, ſi quæſtio circa diuinas literas incidat, & concilia, & cæteri eccleſiaſtici iudices huiuſmodi hiſtorias negligere nec debent, nec verò poſſunt. Nec his ſolùm ſcripturæ vſibus gentium hiſtoriæ accommodantur. Quin ſunt alias Theologis neceſſariæ, quemadmodum & nobis antè explicatum eſt, & ſequentibus quoq; lib. explicabitur. Andræas porrò in ſynod. Floren. nihil aliud docet, niſi Græc. aut Romanorum bella cognoſcere nequaquam ad ſynod. pertinere. Poterat dicere Troianorum aut etiam Florentinorũ. Nam Græcorum ac Romanorum bella quædam cognita, vtiliſſima ſunt prophetarum vaticinationibus explicandis. Sed hæc facillima ſunt: cætera perſequamur. Quæ & ipſa poſt ea, quæ retrò diſſeruimus, nihil difficultatis habent.

Sanè in reſponſionem decimi ſeptimi argumenti, ne verbum quidem vnum adijciendum cenſeo, quippè quod, niſi ego fallor in cap. 6. accuratè eſt ac diligenter expeditum. Duodeuigeſimum ergo idemq; poſtremum, quàm breuiſſimè potero, expediã, quo iam ſit tandem huius loci finis.

Duo igitur argumentorum genera Theologus vſurpat. Vnũ eſt certum, alterum probabile. De vtriſq; proximo libro eſt latiùs diſſerendum. Nunc in pauca reſtringam. Non eſt neceſſe, Theologus certa ſemper principia ſumat. Ex incertis, probabilia ſint modò, argumentationes aliquando conficit, non ad vincendum quidem, ſed ad perſuadendum idoneas. Stultus verè Theologus ille erit, qui in omni ſuo ſyllogiſmo res neceſſarias velit rebus quoque neceſſarijs addicere. Sunt enim nonnulla adeò implicata & obſcura, vt prudentiæ theologicæ ſit, non ea demõſtrare velle, ſed ſuadere: non patentius illuſtrare, ſed vtcumque expedire.

In huiuſmodi iraq; argumentorum genere ſi quis humana fide probabiliter vſus fuerit; falli nimirum aliquando poterit, reprehendi ſine iniuria non poterit. Atque etiam, quemadmodum ſuprà diximus, quædam ita certò humana fides tradit, vt ea in dubium vertere ſtultitiæ ſit argumentum vel certiſſimũ. Hæc ſi in vſum ſuum Theologus vendicarit, nihil fallax, nihil imbecillum ineptumúe conficiet: ſed rem veram, firmã, rationiq; tum humanæ, tum etiam diuinæ conſentaneam. Verùm ab his hiſtoriæ partibus, quæ ſunt expoſitæ, quemadmodum ducatur argumentum, ſatis expoſitum videtur. Omnia igitur argumenta theologica manare à fontibus decem, dictum eſt in primo libro. In decẽ autem ſequentibus libris, cuiuſmodi argumen

ga à singulis locis erui possint, ostensum est. Quæ dicta sunt fortasse longiùs, quàm instituta causa postulabat: sed breuiùs certè, quàm res tantas posse à me dici existimâram. In historiæ humanæ auctoritate explicanda fateor magna mihi longitudo orationis fuit. Sed nullius è locis Theologiæ erat, vbi aut latior ac curreret differendi materia, aut oporteret magis cura, diligentia, industria elaborare. Quòd etsi minus præstiti, quàm rei magnitudo desiderabat, non tamen frustra elaboraui. Admonere enim reliquos potui, vt accuratiùs scribant: & res vel meliores addant, vel superuacuas detrahant, vel dispersè & diffusè dictas angustius, & contractius astringant, breuiter, si quid norunt rectius istis, candidi impertiant.

Vndecimi libri finis.

DE LOCORVM VSV IN SCHOLASTICA DISPVTATIONE, LIBER DVODECIMVS.

IN LIBRVM DVODECIMVM Prooemium.

FRatrem Franciscum Victoria, Lector optime, cum quem summum theologiæ præceptorem Hispania Dei singulari munere accepit, solitum dicere audiui, postquam ab illius schola discessi, se ingenio meo quidem egregiè delectari: sed id vereri, ne huius excellentia quadam elatus & exultans immoderatè lactarer, & grandior effectus, nõ lætè modò & liberè ingrederer, sed temerè etiam ac licenter præceptoris vestigia conculcarem. Audierat enim me opinionem ipsius vnã & item alteram non probasse. Vellem autẽ de nobis ea verè dicerẽtur, quę ille pro nimia sua in filium indulgentia dicebat. Sed si minus imitatione tantam ingenij præstantiam consequi possumus, voluntate certè proximè accedimus, magistrumque conamur exprimere. Nimirum si doctrinam meam approbet quispiam, quę vtinam eruditorum opinione digna esset; si in rerũ iudicio prudentiam, quæ vtinam esset digna nostro cognomine; si orationis cultum, quem elegantiorem adhibere soleo,

quàm consueuerunt scholastici in libris suis : in hoc sumus docti, prudentes & facundi, quòd virū hunc rerum earum omniū ducem optimum sequimur, atq; eius præceptis monitisque paremus. Quòd verò ad animi moderationem attinet, quam vir in me modestissimus desiderabat, in eo dedi operam, vt timorē illius ego fallerem. Effecerim an non, alij incorruptius iudicabunt. Sanè si qua in me temeritatis culpa est, vix eam excusatione alicuius rei tegere & adumbrare possum, qui sciam, parum ingenium valere quamlibet excellens & eximium posse, nisi prudētis intelligentiæ frœno, & definita animi immoderatio ne gubernetur. Quanquam illos probare non soleo, qui velut sacramento rogati, vel etiam superstitione cōstricti, vt Fabij verbis vtar, nefas ducunt à suscepta semel persuasione discedere. Theologo nihil est necesse in cuiusquā iurare leges. Maius enim est opus atq; pręstātius ad quod ipse tendit, quā vt magistri debeat vestigijs sēper insistere, siquidē est futurus Theologiæ laude perfectus. Memini de præceptore meo ipso audire, cùm nobis secundam secundæ partem cœpisset exponere, tanti Diui Thomæ sententiam esse faciendam, vt si potior illa ratio non succurreret, sanctissimi & doctissimi viri satis nobis esset auctoritas. Sed admonebat rursum, non oportere sancti doctoris verba sine delectu & examine accipere, imò verò si quid aut durius aut improbabilius dixerit, imitaturos nos eiusdem in simili re modestiam & industriam, qui nec auctoribus antiquitatis suffragio comprobatis fidem abrogat, nec in sententiam eorum ratione in contrariam vocante transit. Quòd ego præceptum diligentissimè tenui. Non enim vllam, non Diui Thomæ dico, sed ne magistri mei opinationem quidem reuocaui ad arbitrium meum: nec cordi tamen fuit iurare in verba magistri. Nā & vir erat ille natura ipsa moderatus, at cum Diuo etiam Thoma aliquando dissensit, maioremque, meo iudicio, laudem dissentiendo, quàm consentiendo assequebatur: tanta erat in dissentiendo reuerentia. Sed hæc hactenus. Multa enim sæpè laudandi præceptoris nostri gratia dicemus. Nunc ad reliquas partes propositi operis reuertamur. De locorum vsu tres libros pollicitus sum. Vnum in scholastica pugna, alterum in scripturæ sacræ expositione: postremum speciatim aduersum fidei Christianę singulos inimicos hęreticos, Paganos, Iudæos, Saracenos. His enim rebus 12. 13. & 14. librū impartiui. Atq;, vt ad præceptorem redeam, locorum vsum in scholæ concertatione, præsertim si tractare ille voluisset, grauissimè & copiosissimè potuisset scribere. Sed quoniam nulla eius ingenij monumenta mandata literis, nullum opus eruditionis, nullum doctrinæ munus ex-

Digitized by Google

cat nos ad huius rei ſcribendæ operam omne ſtudium curamq; conuertimus. Cùm enim tota Theologia frugifera & fructuoſa, nec vlla pars eius inculta ac deſerta ſit, nullus feracior in ea locus eſt, nec vberior, quàm de locorum vſu & argumentis, quæ à locis theologiæ ducuntur. Quare quantum conniti animo poſſum, quantum labore contendere, ſi ſcribendi hæc labor eſt potius, quàm voluptas, tantum faciam, vt efficiam, ne cum omnia à præceptore mihi harum rerũ principia ſuppeditata ſint, ipſe mihi præceptori item meo videar defuiſſe. Huius enim clariſſimi viri eruditionem memoriæ prodimus, atque ei etſi nequaquam parem illius ingenio, at pro noſtro tamen ſtudio meritam gratiam debitamq; referimus. Quanquam poſtulo ab ijs, quí hæc in manus ſument, vt maius quiddam de magiſtro meo, quam quantum à me exprimi poteſt, ſuſpicentur.

CAPVT II.

Quid Theologia ſit, quæ ei obiecta res, quis finis.

PRopoſitum eſt nobis hoc libro de locorum Theologicorum vſu in ſcholæ diſputatione dicere. Id quò rectè atque ex ordine fiat, optimum fuerit initio definire, quidnam Theologia ſit, quæ illius quaſi ſubiecta materies, quis ſcopus, in quem theologo ſtudia dirigenda ſint omnia. Ac theologia quidem, ſi Græcam vocem in Latinas vertimus, ratio eſt ſermoque de Deo. Omnis autem, quæ ratione & via de aliqua re ſuſcipitur inſtitutio, eſſentiam & potentias, quas vocant, ac cætera omnia veſtigat, quæ illi rei ſunt peculiariter ac propriè tributa. In theologia ergo facultas quædam intelligitur, quæ Dei naturã, vim & proprietates inquirit. Nec verò theologo ſatis eſt, quę Deo in ſe abſolutè conueniunt, ea facultatis ſuæ viribus iuribuſq; tribuere, niſi etiam illa vendicet, quę Deo quaſi accidunt in ordine ad creaturas. Dei enim notionem omni ex parte rimatur. Bipartita igitur eſt theologię tractatio: vna de Deo ſecundum ſe, altera de eodem quia rerum eſt principium ac finis. Nec theologus tamen ſumma & infima, diuina & humana miſcet, ſed adeò articulatè, clarè, artificioſè hęc componit illis, his illa iungit, vt non modò nullã ſibi viciſſim obſcuritatem afferant, verùm etiam vtraque vtriſq; adhibeant lumen, Quid? Quòd ſicut ſolem intuemi nequimus aduerſum, eiuſque radijs acies noſtra ſenſuſq; vincitur: ſic ad diuinę lucis obtutum mẽtis noſtræ oculi hallucinantur & caligant. Quamobrem neceſſe eſt, vt Deum ſua natura inuiſibilem in effectis ceu in vmbra, in ſpeculo, in imagine, in ſignis, veſtigijſque cernamus. Inuiſibilia enim ipſis, à creatura mundi, per ea, quę facta ſunt intellecta, conſpiciuntur: *Rom. 1.*

fertur, non è contrario in fidē charitas: vt ex Matthæ. ca. 22. & ex Apoſtolo 1. Corinth. 13. colligitur. Notitia ergo principiorum Theologiæ, quam notitiam fidei vocabulo accipimus, diligendi cauſa primum omnium fidelibus data eſt. Cauſa quippè πλικὸν. quam finalem poſſumus interpretari, eadem & prima & principalis eſt. Quòd ſi notio principiorū doctrinæ huius actuoſa eſt fides, ſcilicet, quæ per dilectionem operatur, conficitur ſanè, doctrinam quoque ipſam ad mores primò, vitæque actionem attinere. Item ſi fides ſpeculatio quædam eſt, non moralis diſciplina, vnde illud: Fides ſine operibus mortua eſt? vnde illud rurſum? Ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius in remiſſionem peccatorum eorum? Nam ſcientia ſalutis corporalis in praxim maximè ſpectat, in contemplationem non item. Quid illa? Dedit illi ſcientiam ſanctorum, ſcientia ſanctorum prudentia. Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, &c. vt perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus. Hæc autem ſcripta ſunt, vt credatis, & vt credentes vitam habeatis in nomine ipſius. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt, aliaque huius generis ſexcenta, quæ in diuina paſſim ſcriptura reperiuntur. Ex quibus omninò videtur effici, Theologiam non eſſe ſpeculatricem, ſed effectricem. Atq; adeo finem eius præcipuum nō eſſe contemplationem, ſed actionem. Id quod opinati ſunt ſcholaſtici quidam Theologi in primis clari & nobiles. Qui in ea re magiſtrum fortè ſequuntur, hanc diſciplinam ex vſu & fruitione partiētem. Nec intelligunt doctiſſimi viri, ſic enim mihi modeſtiſſimum eſt vocare illos, alium eſſe finem doctrinæ, alium doctoris: vel, vt verbis differentibus rem ferè eandem exprimamus, alium eſſe finem doctrinæ primarium, alium poſtremum. Vt ſi verbi cauſa dicimus, vini duos eſſe fines vnum ad bibendū, alterum ad medendum, Charitas ergo docentis Dei, atque ea re doctrinæ quidem huius finis eſt, at non primus, ſed ſecundus. Nam & cognitio contemplatioque naturæ, vt ait eleganter Cicero, manca quodammodo atque inchoata eſt, ſi nulla actio rerum conſequatur. Vani ſunt, Sapiens inquit, omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, &c. & alius item. Quia cum cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, &c. Quapropter ſi ex fine ſecundo naturam diſciplinæ conſideres, iam tibi phyſica inter actuoſa numerabitur. Quid? Quòd finis noſter primus, vt Diuus Thomas veriſſimè ſentit, viſio Dei eſt clara & manifeſta? Quia verò finē illum adipiſcimur mente & voluptate, cognitione & amore: fit, non vt cognitio ex ſe amorem, ſed ex vtraque res ad viſionem ferātur. Quod ſi cognitio viæ ex ſe non niſi ad patriæ cognitionem

Matt. 7. *Iacob. 1.* *Sap. 13.* *alijs infinitis propemodum locis.* *Iacob. 2.* *Luc. 1.* *Sapien. 10.* *Prouer. 9.* *2. Tim. 3.* *Ioan. 20.* *1. Ioan. 2.* *1. dist. 1.* *Sap. 13. ad Ro. 1.*

Digitized by Google

uiter explicatis illa tria perſpicuè ſatis planè intelliguntur, quæ à principio huius capitis exponenda ſuſcepi, nempè quænam ſit Theologiæ propria notio ac definitio, quæ rurſum illi ſubiecta materies, circa quam ipſa verſetur, quis tandem illius finis tum primus tùm ſecundus. Theologia ſcientia eſt, quæ docet, quid ſit ā natura diuina ſit, & quæ naturæ eius vires ac proprietates. Deus ipſe eſt doctrinę huic obiectum ſubiectumq; propoſitū, & quaſi versāda materia, his enim modis res, quam facultas quælibet mente tractandam cognoſcendamque proponit, à Philoſophis appellatur. Finis primarius quidē naturæ diuinæ notio, & contemplatio per Dei potentias, virtutes & proprietates explicata, poſtremus aūt earū rerum actio, quæ ad mores ſunt ac bene beateque viuēdum neceſſariæ. Et quidem quem vſum loci Theologici habeant, vitæ moribus & actionibus accommodatum, nō inſtitui in præſentia dicere, quamuis magnus ille omninò ſit, & qui nobis diſſerendi præſtaret valde vtilem copioſamque materiam. *Is* tantùm vſus, vt ſuprà dixi, nunc mihi expediendus eſt, quem Theologus capere è locis poteſt, ſi in ſcholæ diſputationibus illos verſet & tractet, cùm ſcilicet, quantum poteſt, tantum cognoſcere curat de Deo rebuſque diuinis. Non autem mihi excidit, ſcripſiſſe me in libro quinto, cum de eccleſiæ auctoritate in morum iudicio dicerem, duplicem eſſe de rebus Theologicis quæſtionem. Vnam, quæ ad contemplationem attineret, alteram, quæ in moribus atque vſu vitæ ſita eſſet. Quod à quibuſdā ſic accipi poteſt, tanquam hoc, quod nunc habeo inſtitutum, priori diuerſum ſit. *Id* vero à me procul aberit. Namque aliud eſt locorum vſum eccleſiaſten in concione docere, vbi de moribus aut hortando, aut dehortando agitur, aliud Theologum in vſu locorum inſtituere, cum in morum quæſtionem incidat, ſiue illa ſit earum rerum, quas ſcire ad ſalutem eſt neceſſarium, ſiue earum etiam, quæ fuerint opportunę. Atq; cōcionatoribus, quemadmodum loca Theologica vſurpare debeant præſcribere, id ego hoc tempore prętereundū cenſui. At quoniam quęſtiones fidei & morum a Theologo eadem via & ratione tractantur, quū in diſputationem Theologię veniunt, id ambigendum non eſt, quę ſuperiorū quęſtionū pręcepta fuerint, eadē ad ſequentes pertinere, Hęc enim eſt vna res prorſus, vt non differat multum inter fidei decreta & iudicia morum, eaq; eſt ex eiſdē locis eadēque propemodū forma tractanda. Nec verò velim, vt rurſū me quiſpiam in tā frigida, tamq; ieiuna calūnia remoretur, quod Theologiam ſimpliciter & abiq; vllo temperamento ſcientiam nuncupauerim. Quaſi nescirem Ariſtotelem in ſcientia euidentem, & claram concluſionis notitiam exigere. Cuiuſmodi quum in princi-

ſcientia vocitabitur, præſertim cum huius doctrinæ principia accidat, vt obſcure nobis ſint cognita. Nimirum enim, ſi nobis perfectus ac diuicida ſcientia, nihilo ſecius ſuum hæc diſciplina, & nomen & rationem teneretur. Ac re vera, ſi modo Ariſtoteles viueret, non aliud nomen inueniret, quo Theologiam aptius & congruétius appellaret. Nam fidem dicere, quæ non auctoritati proxime, ſed ratiocinio & ſyllogiſmo innitatur, abſurdum eſt. Aliquin ſi prior propoſitio certa ex fide ſit, poſterior autem ratione naturæ probabilis, concluſionis fides erit, non opinio. Quod planè falſum eſt.

Theologiam ergo, quando aliud melius non occurrit, ſcientiæ vocabulo inſcripſimus. Firma enim & ſtabilis earum rerum præceptio & comprehenſio eſt, quæ certis conſtantibusque principiis manifeſta connexione nectuntur. Nec enim illud vere dici poteſt, theologiæ conſequentias probabiles & obſcuras eſſe, non euidentes & firmas. Cum ne argumentum quidem minime actuum, ſed in primis hebes, quod ſi certa eſſet, eiusque connexio, concluſiones non tam ad theologiam, ſed ad fidem attinerent. Verùm hæc ratio ridicula eſt, iure itaque à plerisque reprehenditur. Eſt enim facile & apertum fidei theologiæ hæc diſcrimen. Quòd fides proxime, & vt ſic dicam, immediate auctoritate nititur. Theologia verò proximè & immediate ratione. Habent enim ſe, quemadmodum ſupra dixi, fides & theologia non aliter, quam habitus principiorum & ſcientia concluſionum. Et ſicut naturæ lumen abſque ratiocinationis medio, principiorum naturalium notitias effert, ita lumen fidei nullo adhibito rationis argumento, eatum rerum perfunctionem facit, quibus fidelibus aſſentimur diuina fulti auctoritate nixi. Nonnunquam concluſionum euidentia & firmitas theologiam tollit, ſed facit: non aufert, ſed infert. Quanquam fuit in hac ſecta & in aliis diſciplinis, opiniones quædam rebus ſtritis exploratisque permixtæ. Ac quemadmodum doctrina phyſica, naturæ ius eſt ipſi congruens & conſentanea, non omnes concluſiones explorare conſtat: ſed quaſdam probabili argumentatione ſuadet. Sic plurima Theologus pronunciat quidem conſtantiſſime, non fateor, in quibuſdam tamen præclare agi ſecum putat, ſi verſimilia quod ſit, inuenerit. Nec arbitratur ſeſe ſcire quod neſciat: aut perinde vt ſi omnia certa eſſent Theologiæ dogmata, nihil formidaret, nihil ambigeret, id quod euenire & prouidere, ne vniuerſis terrere aſſentiens & valde cuncta aſſeuerans, earum etiam rerum auctoritatem, quæ ſint certiores, & illuſtriores, minuat. Sed ad rem. Cum inter ea cohæſio eſt, vel ab ea propoſitio eſt inferens, quæ cum fidei principio ſumitur, concluſionis opinio eſt. Theo-

logica propriè non erit. At fiue ambo syllogismi principia falsa sint, seu alterum ex falsis ceterum, alterum ex natura rudiens concludat ad Theologiam pertinebit, modo consentaneus, aut data hac natura non aliter illabatur ad eorum conclusiones, quàm quod est, dixi, faepè ac fapius disturus. Imo haud secus, imquam, euidenti conclusionis scientia referunt ad scientiam, quàm ad habitum principiorum naturalium Philosophiae. Quae enim ratio sunt in prompta, vt ex argumentatione non egeat, his omittit pergamus ad sequa.

CAPVT III.

De fine Theologiae principali.

EImurarè cum disciplina omnis, quodam habeat finem, quos scientiae principia diximus, quodam deinde studios, quos quasi scientiae lines, conclusiones appellamus: necesse est Theologiae vllum locum assignare. Quod ergo ex quarum fructuaris fine caula & principia sint, quae effecta scientia illis principiisque conexa. Principia vera Theologiae prima cognoscebantur tam ha quam nunc, multo facilius externa notelligemus. Sed quoniam decem locorum generibus propositis adiuuamur caulae cuiusque generis, eosque reuocare conuenit, quibus tandem ordine ea disponenda sint, vt quae sequentia tuisse, qui tradationem hanc sequentem esse consendit, intueatur omnia, quae dicere de locorum vsu instituimus. Augustinus duas esse Theologiae partes dixit de re ipsa, & de signis, quos dignis etiam indicationem tam aperte & clare fignificarum vires & naturam explicare non, vt facile ex quoq; loco patebit, nisi tamen vsus ad eam, argumenta explicet. Quod tam & hoc dicet aliquis, non de Theologia nostra loquimur. Ita modo haec ea eft, Theologia & argumenta inuentrunt, & alia ex alijs nectentes eam theologicam vis & ratione tractabit. Non diuina Theologia perfectas absolutasq; Theologiae, haud dubie quae ipsa tem reuelatam indicauit, eam petimus inquirimus omnibus. A quo non confimile eft, id cui ex parte Theologia acheue defectus fine carere, & diuinam inquirere scientiam, ea ipsa effe negabit. Quid igitur labore opus eft, aut in quo exigitur cura & cogitationes nostras? Inquiem nihil hoc enim vis explicandis parare tale possumus, nihil enim eoq; quod ipsi Theologiae magnopere tuae & rei est fructum? Sed non potest hunc modum argumentum meum eum esse fede & haue dimicuare. Ego enim in meo perfuit, fic fentio, haec ceteris de locis quae ipsum scientiarum vsus continere, eoque ad Theologiae qui verit, praefio fit, nulla disputatione eui non. Nam fine argumen in quamuis ad Theologiae pro-

probanda dogmata firmissimũ, siue ratio ad sacras literas explicandas aptissima quęritur, aut hæc ars est, nulla omninò, per quã ea assequamur. Nullam verò dicere maximarum rerum artem esse, cùm minimarum sine arte nulla sit, hominum est parũ considerate loquentium, atque in maximis rebus errantium. Sed hæc, quibus ad locorum cognitionem & vsum cohortamur, accuratiùs essent forsitan disputanda. Quod aliis quidem libris fecimus. Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur D. Thomas diligentissimus absolutissimusque Theologus hunc de locis tractatũ dereliquerit, si tam est, quàm nos dicimus, theologo necessarius. Et quidem D. Thomas in 1. part. quæst. 1. art. 8. ad secundum, restrictè breuiterque, vt solet, theologiæ locos indicauit, non omnes, sed plerosque. Quin etiam, vt homo minimè ingratus illi me dedam, cui me tantoperè debeo & huius officij seruiturem astringam testimonio sempiterno; D Thom. mihi & auctor & magister fuit huius operis componendi. Sed ille locorum ferè naturam explicauit presse & angustè, ac suo demum modo. Non enim dilatat argumentum, sed quasi punctus, quod proponit, efficit. Rationem autem tractandi locos ipsos, nec diuus Thomas, neque alius quisquam, quod equidem sciam, conatus est explicare. Quod idem Aristoteles in locis dialecticis fecerat, qui locos ipsos variè ac fusè quidem complexus est, sed non ostendit quomodo inueniendum sit ex ipsis, neque vsum eorum demonstrauit, qui in hac re esset maximus & potissimus, sed vsum nescio quem ad probabilium & cõmunium argumẽtorum inuentionem literis prodidit, quem ignorare eruditi possunt, nec magnam eruditionis iacturam facere. Quanquam 1. Topic. lib. ambitiosè fortè magis, quàm verè, quę in Topicis à se traduntur, ea quatuor vsus habere ipse Aristot. iactat. Quid igitur? si diuus Thomas locorũ vsum silentio præteriuit, persequuturus nisi aliquis casus aut occupatio consilium eius præueniisset: Aut si non res has consulto & iudicio persequi instituit, certè vel non omnia possumus omnes, vel diuinæ procurationis fuit, vt priores aliquid posterioribus reliquerint, in quo elaborare quoque ipsi, & exercere vtiliter non solùm memoriam, sed etiam ingenium possent. Hanc igitur partem relictam explebimus nullius adminiculis, sed, vt dicitur, Marte nostro. Nec enim quicquam de locis Theologiæ post diuum Thom. explicatum est, quod mihi probaretur de ijs, quæ in manus nostras venerunt. Quemadmodũ igitur in re militari solet, vbi dux nõ satis esse putat milites arma dare, sed docet quomodo sit ipsis vtendum, manus illorũ exprat, componit gradus, quãdo fugere aduersarium debeant præcipit, quando insequi, quãdo

Ad 3. arg.

fidere vtilius, quando ante vsi, quando festis solem, quando ut sis thus eludere, dueit denique in artem, praescribit ordinem, locum assignat, de quo vsuffu fuo non liceat ex disidere. Sic mihi videtur Dialectum, si disiplina Christiana vti velit, non esse ad effigiem absolutae cuiusdam eruditionis vsio. Nec verbis modo praetinere hanc habeo, fed argumentis etiam reis inducimus certamen disserendi cum praesertim, si quis tam ridiculum non ad vtilitas, fed ad priorem valere videntur, non inutilia erit tamen. Quid quod enim in his rebus ad speciem tenuis est, idem vitium ad vsum non magnum est, quando illa non desiderantis committitur. Quòd si quis sine arte id, quod artis est, efficiat, permittit colectoni mihi meque similibus, vt artem & praecepta adhibeamus: hanc pars, quibus tamen vsi ingenium, & exercitatio iuuenis inflituit est. Sunt quae nisi exercitatum humore aliquo irrigari non possunt. At differuntur Theologi nonnulli sine vlla subtilitatem. Plurimum ad eam rem expolitus ac copiosus fuisse, si hoc genus exercitationem nostrarum, desiderant. Quamlibet ager fecundus sit, fecundiorem eum tamen facier fagricola, si ei quarter & fastidiosa, ac ingrata herba, quae magnis paradi quidam, coparari Theologia differendi fine arte contenti fint, ars tamen, vt Tullius ait, eft dux certus, quam natura. Audacium est temperare contingere, aut quos propere ac diffuse, illos eadem ratione attribuere. Nam qui hoc vti obsequio possum fit, quoque ex vestis, is eum fi quid obscurum erit, poterit exuere, promptior eft ad opinandum. Nisi ager ille multi fuerint, qui non artificiosa, fed ex ipsa generatim compositione, nullique patenti haec Theologiae diffidium dimittuntur conclusionum, & ratione conditionis: Hanc multi habent, hoc quidem fapiendi genus exercet, imo vero eo magis necessarium dotibi & ingeniosis fortaffe, tardis & rudioribus fine dubio. Deinde non multi videntur fcholastici Theologi, facultatem differendi & ordinandi compositae & ordinare disputationes Theologicae distinxisse. Diuina Thomam semper recipio, apud quem intuebilis est earum ratio, fummus quaestionum & articulorum ordo, & compositio disciplinae intelebilis. Adeo respondet externa primis, media vltimae, omnia omnibus. Nam de argumentorum copia quid attinet dicere? Cum de fidibus propè quotidianis, in vtraque parem differendi tantia illi facilitas & abundantia fuerit, vt non contra omnia semper, sed Archetipi disparata, & tamen, vt in omnibus rebus quicquid ex vtraque parte dici posset expediret. Caeteri fe vole audores, permultumque ratio-nis atque ordinis multum omnino peccauerunt. Magistrum vide,

videlicet ſecuti, in cuius quatuor ſententiarum libris multa quidem lectio ſanctorum apparet, & pro tempore illo haud mediocris ſanè eruditio. Sed præter diſtinctionum vocabula, in quas libri illi diuiſi ſunt, nihil diſtinctum ferè videas, rectèque & ordine diſtributum. Teſtimoniorum congeriem dicas potius, quàm diſpoſitionem & rationem diſciplinę. De trinitate prima eſt illi diſputatio. Ita prius relata, quàm abſoluta perſequitur. Nam de iuſtitia & miſericordia Dei in 4. ſentent. quaſi prætereiens diſputauit. De virtutib in tertio. De vitijs quibuſdam item in quarto. Innumera ſunt eiuſmodi confusè ab illo perturbateque tractata. Quam ob rem ſcholaſticis, qui huius veſtigijs inhæſerunt, confuſa etiam ferè ac perturbata ſunt omnia. Nec magiſtrum ego volo fraudare ſuo veteri nomine, magnam vtiq; vt ætate illa, virum, & quem iure coluerint poſteri. Nec ſcholaſticorum laudi, quam multorum ſeculorum firmauit opinio. detrahere quicquam volo. Sed ingenuè ac liberè dico, quid in illis deſideretur, quidque illi præſtarent homines ingenio doctrinaque præſtantes, niſi diſſerendi artem neglexiſſent. Nam quod ſpectat ad argumenti inueniendi rationem, fontes quoſdam videntur etiam ignoraſſe: adeò nulla ex quibuſdam eorum fontium argumenta proferunt. Quotus enim quiſque ex traditionibus Chriſti & Apoſtolorum argumentatur? atque ex conciliis rarò, ex ſacris literis non adeò frequenter, ex hiſtoria vix ſemel. At mea quidem ſententia nemo poterit omni laude eſſe cumulatus Theologus, niſi & erit horum locorum omnium ſcientiam conſecutus, & ex eis promptum, expeditumque pararit ad argumentandum vſum. Nam de locorum natura & vi quidem ſatis fateor ſuprà à me dictum.

Sed in eiſdem nunc non fruſtra verſabimur, cum docebimus, quiſnam eorum locorum vſus ſit, & quemadmodum ex eis argumenta ducenda. Id quod non omnibus ita facilè eſt, vt nec præceptis nec exemplis noſtris indigeat. Sed hæc hactenus. Iam ad inſtituta pergamus. Ac ne plura, quæ ſunt penè innumerabilia, conſecter, comprehendam breui, quæ ſint Theologiæ naturalis & ſupernaturalis, hinc enim ordiendum eſt, facilis eſt & expedita diſtinctio. Theologiam naturalem voco Metaphyſicam, ea parte, qua Dei naturam per naturæ rationes inquirit. Quæ eſt nobis, id eſt, Chriſtianis cum philoſophis gentium communis. Supernaturalem autem eam dico, quæ eiuſdem Dei & naturam & proprietates per principia ea inueſtigat, quæ ſunt hominibus diuinitus reuelata. Reuelationem porrò Theologorum more hic accipio, quæ hominis & captum ſuperat & ingenium. Nam Paulus ea etiam, quæ naturali ratione & lumine

Rom. 1.

que consentire, Dei reuelationi & manifestationi tribuit. Atque hac ratione inuitis Thomistis propria est Scoti sententia. Et hinc non, tamen obiectiuam causam inferre, quando diuina auctoritas, in qua illa suffeatur, humana omni ratione potior & antiquior est. Recte igitur diuus Thomas docet, quod argumentari ex auctoritate est maxime proprium huius doctrinæ, quod principia huius doctrinæ per reuelationem habeantur. & hoc exponit quod credatur auctoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ. Nam licet locus ab auctoritate, qui fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus autem ab auctoritate, qui fundatur super reuelationem diuinam est efficacissimus. Tantum ille. Ego quoniam omnis oratio, nobis de theologia, ea quæ est supra naturæ, instituitur, ideò huius solum principia quæ ex quatuor fiunt, exponendum est. Hoc verò ex scholæ consuetudine duobus illis & positionibus & solutionibus quæ ex eam totam ista illustrant & impediunt. Primus est, quod diuus Thomas paucis verbis multa peccare videtur. Vnum, quod locum ipse pugnat. Modò enim ait articulos fidei esse theologiæ principia, nunc autem illa omnia, quæ in sacris literis continentur, imò absolutè omnia reuelata, quæ sunt diuinitus reuelata: in quibus traditiones profectò Apostolorum sunt, quanquam in libris canonicis non inueniuntur scripta. Possit se magis secum ipse pugnare? Alterum peccatum, quòd cum dubium sit ex, quæ credere oporteat, quòd illa sunt credenda, & esse remuneratorem inquirentium sit, Diuus Thomas contra docet, illa fidei articulis minimè comprehendi, sed à fide potius supponi. Non fiunt igitur D Thomæ hæc theologiæ principia: fiquidem ea sunt propositiones reuelatæ, quæ fidei credendæ, sed naturæ lumine ab hominibus cognoscuntur. ob idque idem ipsam antecedunt, cuius decreta ea demum sunt, quæ in propria Theologiæ principia habere debemus. Nec Apostolo solum, sed rationi quoque illi D Thomas videtur adscribere, quæ dicit de probat. Deum esse, propriam idemque primum eandemque Theologiæ principium. Et enim Deus, vt suprà dixi, res huic disciplinæ proprie subiecta. Omnis autem disciplina potior in primis & rem sibi subiectam esse, & quid eiusmodi res illi sit. Deinde itaque esse proprium est Theologiæ principium, quia specularem est. Nam quia & effectus, illud habet principii primum, Deum esse remuneratorem inquirentium se. Tertium diui Thomæ peccatum commune cum plerisque Theologis, quòd cum plurima sint à Deo reuelata, non solum in quæ canonicos libros scripserunt, sed alia etiam sanctis Dei hominibus, Matuno, Nicolao, Benedicto, Dominico, Francisco: Fidem & The-

3.p.q.1.ar. 9. ad 2.
3.p.q.1.ar. 9. ad 3.
1.q.1.a. 6. ad 2.
1.q.1.a. 6. ad 3.
2.2.q.1.ar. 2. ad 2.
Heb. 11.
1.p.q.2.ar. 2. ad 1.
2.ar. 2. q. 1. ar. 5. ad 3.

Theologiam asserit non quibuslibet Dei reuelationibus niti, sed ijs duntaxat, quas scripturæ sacræ auctores habuêre. Constat autem & diuinam reuelationem generaliter esse fidei Theologiæque rationem formalem, & fidem quibusque Dei dictis assentiri. Est namq; virtus, quæ Deo dicenti credit. Atq; hic nodus primus in verbis quidem D. Thomæ est. Nam secũdus non modo Diuum Thomam, sed cæteros ferè omnes astringit. Nulla enim omninò disciplina sua principia ratiocinatione probat, sed ponit: idcirco enim positiones seu petitiones nuncupantur. At Theologia ea, quæ fides tenet, ratiocinatione concludit: non ergo eadem sunt huius disciplinæ principia, quæ & fidei decreta. Quòd verò Theologia fidei dogmata argumentando cõprobet, multifariam suaderi potest. Primum, quia Deum esse vnum, immortalem, rerum humanarũ procuratorem, & cætera eiusmodi, per fidem à Christianis accepta claris Philosophiæ argumentis demonstrauimus. Tum rursus, quia Deum esse creatorẽ, fidei articulus est: id aũt ratio quoq; naturalis ostendit. Adde, quod apostolus Petrus iubet nos esse paratos ad reddendã rationem de ea, quæ in nobis est spe: atq; ideo de ea, quę in nobis est fide. Adde etiam, quod huic scientiæ attribuitur illud, quo fides salubertima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: id quod ex D. Augustino acceptum omnium Theologorũ ore tenetur. Si ergo rerum naturalium cognitio, vt August. ait, fidem & gignit & nutrit & roborat: nimirũ ea, quę fidei sua, ratione naturali Theologia parefacit. Non ergo fides Theologo principia tradit, nisi sua ipse principia probet: quod ab omni prorsus disciplina alienum esse, adeò exploratè perceptum est & cognitum, vt non sit à me in præsentia confirmandum.

1. Pet. 3.

14. de Tri. cap. 1.

Tertius nodus ex verbis quoq; D. Tho. nectitur. Docet namque ad fidem aliquid pertinere dupliciter. Vno modo directè, sicut ea, quæ nobis sunt principaliter à Deo tradita. Alio modo indirectè, vt ea, quibus negatis consequitur aliquid fidei manifestè contrarium. Vt si quis neget Samuelem esse filiũ Helcanæ: ex quo sequitur diuinam scripturã esse falsam. Hactenus non verbis quidem eisdem, sed sensu eodem ille ait. Et rursum alio loco affirmat, omnia quæ sunt in sacris literis tradita, præter ea, quibus homo beatus efficitur, per accidens ad fidem spectare. Vt Abraham duos filios habuisse, & Dauid fuisse filium Iai. Quod si eiusmodi, licet in libris sacris expressè etiã conscripta sint, indirectè tamen & per accidens ad fidẽ actinent, non sunt profectò Theologiæ principia. Nec enim cuiusquam disciplinæ fundamenta, fabricam illius disciplinæ ex accidenti & indirectè constituunt. Poteram & alijs argumentis hanc quæstionem im-

1. p. sr. q. 32. art. 4.

Digitized by Google

plicat, fed verebar, ne & hic quoque ichori delicato multa mi-
nimùm videcentur. Atque hæc paucis hæc, vrgent tamen & ni-
hil remittam, vt omnia ea explanemus, quæ Theologiæ nostræ
expositioni necessaria sunt. Postremò igitur pilorum, quorum
in huius doctrinæ ratio formalis. Deinde quæ illa sit, quæ ge-
nuina principia. Atq; in his, quæ capitalia sint, quæ vero legi-
ma quidem, sed secundaria sint. Postremò, quæ sint extrinsecæ
& aliena, hoc est, adscita & assimilata ad eiusmodi disciplinam.

Formalis ratio Theologiæ, quoniam illud in primis faciepit explicandi, non est vna & simplex, sed duplex & bipartita. Est namque ratio formalis ex obiecto, quæ est, vt supponendo Deo tas Theologiæ ratio dicitur. Est item ratio ex, vt ministrum ad ad-
finiendum mouet, quæ nudo nomine ratio prima vocabitur. Theologiæ & subeuntibus. Sic enim res videndi causa dicimus, & colorem & lucem: colorem quidem priore modo, lucem autem posteriore. Atque illam quidem vocant rationem quæ hanc ra-
tionem fub qua? Ante nobis dicendum erit, vt hæc verbis vi-
tamur, fi quando minus occurrent Latina. Quo Latina etiam interdum retinquendi sunt, ne in scholastica disputatione non tam explicari res, qui verba videantur. Ratio ergo vt ego de ratione formali ex hac doctrinæ fabiecta, qua res eft, nulla ef-
fe potest inter vitros doctos controuersia, de ratione formali ex parte habitus & potentiæ cognoscentis haudquaquè conclusio-
nes flatuo.

1. Conclu. Prima, Ratio formalis fidei non eft ratio Theologiæ formalis. Nam fi Theologiæ principia nouimus peculiaria cognoscentur, aut lumine eiusmodi beatorum, conclusiones nihilo fecius ad Theologiam pertinentes. Erat enim Christus Dominus longè omnium, quotquot sunt, Theologus. Ad hæc, quæ natura cognoscunt principes, qui tamen fine fide conclusionibus Theologiæ afentiuntur. Exigit quippe fides in ratione formali obiectum quidditativum & lumen, cum in illa ratio rum ferendarum & argumentum non appareatum. Theologia vero eiusdem quoque & clara effe potest. Nam eft ratio formaque de Deo. Atque unus propterea & finem, & Deo Thomæ credimus, quoniam hi intercedente lumine fatet eadem quibus vates ad veritatem dum, & fideles ac credendum illuftrat. At fi vates illuftrantur fua illa Theologiæ principia cognoscunt, & eo, quæ conficiuntur ac repugnant, rationi nando colligat. Theologiæ profecto erit rationi. Theologiæ eiusmodi ratio formalis non fides lumen fit, fed prophetiæ.

Heb. 11.

2. Concl. Secunda conclusio eft. Eft recludum a Deo, lumine diuini tus infusum, eft ratio Theologiæ formalis, fuz illud lumen fi-

dei sit, seu prophetiæ, seu gloriæ. Theologia namque supernaturalis, de qua nunc loquimur, lumen aliquod natura ipsa superius generaliter ad principia cognoscenda requirit, sed quale id in specie futurum sit, nec nomen Theologiæ, nec notio propria definit. Verum quia Theologi non de beatorū, sed de viatorum Theologia disputāt, nec quęrūt quid disciplinę ipsi, sed quid naturæ nostræ consentaneū sit, ideirco ferè asserūt, Theologię principia per fidem à Theologo intelligi. Lumen quippè prophetiæ, vel quoniam rarum est, generali prœceptioni nihil obstare creditur, vel quoniam est, vt lumen fidei, obscurū, in lumine fidei communiter & confusè intelligitur. A qua nos consuetudine minimè abhorrentes, Theologiæ nostrę principia per fidem accipi oportere sæpè dedimus.

Vnde illa tertia conclusio nascitur, Theologiæ nostræ formalem rationem eandem ac fidei esse. Tametsi aliter ad assentiendum principijs mouet, aliter ad assentiendum conclusioni. Illis, inquam, sine medio, syllogismo & ratione, huic ratione & syllogismo intermedio. Quo discrimine, vt diximus, Theologia & fides non verbis & cogitatione, sed vniuersa re & toto genere secernuntur, quamuis vtriusque ratio eadem formalis sit. Sanè D. Thomas multis in locis fidei nomen, vt videtur, existimat manare latissimè, idq; versari in omnibus, quæ à Deo sunt dicta & reuelata, siue auctoribus sacris atque canonicis, siue alijs quibuscunq; diuino quodam spiritu afflatis. Quod si verum est, ratio fidei formalis longè etiam lateque patebit, vt non solùm contineat reuelationes prophetis & Apostolis factas, sed eas etiam, quæ cæteris quoq; factis ecclesiæ Dei factæ sunt: imò illas etiam, quas viri interdum improbi diuinitùs habuerunt, vt Balaam & Caiphas, quorum prædictiones ad fidem attinere ne dubitari quidem potest. Eadem ergo causa subest, vt cætera etiam, quæ quibuslibet alijs reuelata à Deo sunt, ad fidei rationem referantur. At enim 1. part. quæst. 1. arti. 8. ad secundum, vt inter argumentandū obiecimus, verbis nihil obscuris docet, fidem nostram non innixi reuelationibus alijs præter eas, quas Apostoli & Propheræ, auctores videlicet canonicorum librorum, ediderunt. Id quod Paulus confirmat, quo loco ait, fideles esse superędificatos super fundamentum Apostolorum & Prophetarū, ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Nulla igitur alia nisi Prophetarum, Christi, Apostolorumq; doctrina, fidem ecclesiæ fundat, nulla alia Theologiæ principia continet. Eadem enim sunt disciplinarum principia ac fundamenta. Adde, quod fides est virtus Theologica, cum religione ecclesiæ erga Deum coniuncta & sociata. Non ergo quæcunque à Deo reuelata ad fi-

3. Concl.

Num. 22. Ioan. 11.

Ephe. 2.

dei virtutem pertinent, sed ea tantum, quæ ad ecclesiæ eiusmodi regionem pertinebant. Quia vero nihil ecclesiæ ad ecclesiam non nouit, quæ Brigidæ Cathanisque Senensi vita fuit, nullo certe modo ad fidem illa referitur. Ad eam, quod fides, de qua hic tractat, ea, quæ est primum virtutum theologicarum, ex catholica dictur, hoc est, vnius fidei. Quocirca præsumere tenebimur, eandem, & quotumcunque illa fuit, ad fidem catholicam non fuisse, vt de ad fidem meam, & spiritus ecclesiastici, ac doctrinæ, quæ vera germanaq; Theologiæ est. Cuius rei illud item non leue argumentum est, quod quæ no per ecclesiam & per publicum ac uniuersa fidei huius professionem, ad eam fidei catholica hides. Videlicet, ergo eum, vt, qui ad Euangelium gene-
Psal. 80. raliter annuncet, hic no primum populus hominibus ad eam reuelatione, sed eat ciuitatem humanam habitandi. Pauca dicam, in quit, in nobis tantis. Id, quod explicatius statim adiungit. Dominus narrabit in scriptura populorum & principum hoc, qui fuerint ibi. Scriptura ergo populorum hoc est ecclesiasticæ fundamentum, fidei ritusque populorum, quas nobis principes ecclesiæ tradiderunt. Quamobrem in principiis Theologiæ nostræ non ea fuit habenda, quæ priuatæ & singulares quasdam hominibus reuelationes. Deo fuit, sed quæ communem & publicæ ecclesiæ luce reuelauit Deus. Id si confitendum est, vt videtur certe, necessario fit consequens, vt sacra dicta Theologiæ, quæ formam nostris fidei & spiritus, quæ nunc nouiter apparet, sed multo altiorem atque concatenatior, vt intelligitur ex de ventus primi ecclesiæ reuelatus ea, quæ ad religionem attinent. Id, quod fide dictus, ad ecclesiam pertinebit. Quæ ecclesia reuelauit. Nullo enim loco firma stabilisque ex diua conficitur, & priuatas reuelationes sequeretur. Nec nihil quidquam augmenti ad vita fidem & religionem adhibetur. Quibus rationibus fabris, quæ credere illos oportebat, per se hæc an per aliquem publicum admissionem augmentum fuerint promouere, illud docuit in scripturis communem fidei & religionis nostræ, non priuatam, quæ non priuatæ vtrapatronis effet, fed publicæ religionis. Nam quod obiectauerat de Balaam & Caipha propheta hoc facile respondetur. Non eum illorum verba ad fidem spectasse, quæ deretur illi, sed qui authores facti scripserunt. Ac formalis Theologiæ tamo quæ nam illa fit, hominis quidem, fed non indigentis ex populi. Sequitur vt explicemus, quæ sua huius disciplinæ propria legitimaque principia. Qua in re videndum nobis habitare oportere. Facile enim errebus polles intelligitur, omnis, quæ fuit per facras authores scriptor diuinum reuelatus, in proprias Theologiæ principijs habenda. Non ea solum dico, quæ

quæ auctores ſacri ſcriptis ſuis prodiderunt, ſed quę verbo etiam poſteris commendârunt. Id quod explanatum eſt in tertio huius operis libro diligentiſſimè. Auctores autem ſacros appello, non eos modò, qui libros canonicos ſcripſerunt, verùm etiam Chriſtum Dominum, qui & vitę & doctrinę Catholicæ primus eſt auctor, & Apoſtolos, qui miniſtri fuêre ſermonis. Nec ſi conciliorum & Apoſtolicæ ſedis auctoritas fidem certam facit Catholici dogmatis, aut Sanctorum etiam omnium conſenſus & cõſpiratio vna, idcirco aut principia Theologię cumulam us, aut eius formalem rationem extendimus. Quoniam, vt ſępè alias diximus, nęc Concilia, nec ſedis Apoſtolicę pontifex, nec ſancti ſcripturarum interpretes, nouas fidelibus reuelationes edunt, ſed quas ab Apoſtolis accepit eccleſia, vt poſteris integras & illibatas tradunt, aut illas exprimunt & interpretantur, aut certè conſequentia & connexa colligunt, aduerſa & repugnantia manifeſtant. Principiorum itaque Theologię numerus è libris ſacris atque Apoſtolorum traditionibus integerrimè conſtituitur. Quamobrem duobus primis locis contenta ſunt omnia, quę in initijs Theologię veris & germanis numerãda ſunt, Sed his initijs tanquam ſeminibus ab eccleſia datis, quę Chriſtus Apoſtolis, Apoſtoli eccleſię dederunt, paſtores & doctores ac Theologi in vniuerſum omnes ea rigant & excolunt, & quæ plantę, traduces, propagines ex eis oriuntur, proferunt & oſtendunt. Illa fundamenta ſunt Theologicę eccleſiaſticęque doctrinę, quę Chriſtus per Apoſtolos poſuit, cęteri ſiue concilij patres, ſiue Pontifices ſummi, ſeu eccleſię doctores, ſancti omninò ſuperędificant. Nam fundamenta alia nemo poteſt ponere prę- *1. Cor. 3.*
ter ea, quę poſita ſunt, Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſum- *Ephe. 2.*
mo angulari lapide Chriſto Ieſu. Enimuerò diſciplinarum principia non eodem gradu locata ſunt omnia. Quędam enim ſimpliciter prima ſunt, quę vi ſua generali cętera continent, vt in metaphyſicis illud, impoſſibile eſt ſimul affirmare & negare. Qualia in Theologia ſunt illa, Deus eſt, & eſt remunerator in- *Heb. 11.*
quirentium ſe, in quibus tanquam in primis credibilibus omnes fidei articuli implicitè continentur, quemadmodum D. Tho- *2. 2. q. 1.*
mas eiſdem quoq; verbis affirmat. Alia ſunt principia præcipua *art. 7.*
quidē & immediata, ſed cõtractiora tamē, quàm illa cõmunia, quæ erant cæterorum omnium quaſi fontes. Huius generis in phyſicis ea ſunt, Res naturales materia formaq; conſtare. Naturã eſſe principium motus & quietis, in Theologia verò articuli fidei capitales, qui, vt D. idem Thomas ait, primò & per ſe credendi fidelibus proponuntur. Nimirum enim de Deo, qui eſt res Theologiæ ſubiecta, ea articuli enunciãt quæ vel ex p,o-

mia

tus aeternitate in Deo instant, vel humanæ salutis ergo disposita in tempore accidisse fatuum. Eundem quippe Deum, qui trinus & vnus est, qui creauit mundum, qui & impios facit nasci, & infelicia quæque condere, qui nouissimum Iudicium finem & natum, & mortui, & resuscitati, & futuratum, & situm in cælos, hæc igitur hæc prima sunt & propria Theologorum principia, quæ à nobis de fide huc disputata sunt, vel ab ipsis Theologis proferenda. Enim vero his principijs abutus non conceditis. Theologum progredi ne digitum quidem posse. At sane primum illud, quo Philosophi vtuntur, negatur. Quippe Deum non nisi ab Deo quæri. Deum opus esse credere quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Quicunq; igitur disciplinam aliquam fuerunt ausi, differre parati, non credidit dicta illa esse principia, nec præmiones animo antè capisse. Qua dignitatum nota propria atque indigna est. At hæc potissima principia supponuntur Theologis non minus quam Philosophis. Eas enim Theologo discipulo iudex quidam modo aut explicare certè valet. Sed præterea hæc duo principiorum genera, sunt alia non propterea positiua sed quia, vt. D. Thomas fert, contra quæ opponitur simplex, explendo gratia. Cuiusmodi sunt, inquiunt, præter artes Iosi dei omnia, quæ in facta iteris allumuntur, vel Dei natura & mundi creatura, vel quæ ad eorum vsum pertinent, vel quæ voluntas retinens, omnium procuratione, quæ illis sint vtiles & necessariæ. Haec verò tametsi non fides tantæ Theologiæ principia cupit, fed his accident coniuncta, & ad eam disciplina seruientia, accipit tamen ex Theologo, non aliter ac Philosophus principia per se nota, sine medio & ratione, perinde vt articulos fidei accepere. Hæc enim quæ naturalis est, vsitata in animis fidelium notio non est, quæquid ab Apostolis scriptum sit audiamus, eò, vtei effe sentiant. At Theologi legitima norma nag principia hæc sunt. 20. quæ vel à Metaphysici, vel à Mathematici, vel à Medicinalici, vel à reliquis artibus quæ ad Theologiæ adiciscit, perspicua per se euidentesq; principia, non ex fua fumit vi atque natura, fed fois intenta in proprium vsum mutuatur, aut certe vtre quodam fuis vendicat. Furtum quidpiam dicitur. Nos negare multas varietates enumerationes Theologiæ locorum, Philosophi autem disciplinarum varia item principia sint. Minime verò. Non enim ea eiusmodi & intrinsecus animata & doctrinarum formalia ratio petitur, fed ex propriis naturalique principijs. Atqui in Theologia horum omnia vsus & eadem ratio formalis est, atque iumen fidei supernaturale. Quæ igitur sint Theologiæ principia, tum germana, tum aliena, atque ex illis, quæ prima, quæ secunda, ex primis vero, quæ generalia, quæ

quasi in speciem contracta, satis, vt reor, dilucidè apertèq; docuimus. Quibus ex rebus intelligitur è decem locis duos primos propria & legitima Theologiæ principia continere, tres postremos externa & aliena: nam quinq; intermedij, aut interpretationem principiorum propriorum continent, aut eas, quæ ex his ortæ & perfectæ sunt, conclusiones. Hæ cuiusmodi in Theologia sint, statim explico, si prius argumenta refello, quibus supra vsus sum, quum de principijs eiusdem Theologiæ quærerē. Ad quas ipsas argumentationes ex superioribus dictis satis multa responsa sunt, quibus perspici possit aduersum D. Thomam, quem vel maximè impugnant, eas nihil habere virium. Tanta vis est veri, vt speciem falsitatis obscuret, si modò id patefactum & illustratum est. Sed singulis tamen respondere volumus, vt rudiorum ingenio morigeremur.

CAPVT IIII.

Capitis superioris argumenta refellit.

PRimum ergo argumentum. tria D. Thomas falsa peccata obijcit, quorum vnum iam omninò depulsum est. Ecquid enim illa pugnant, articulos fidei primaria esse Theologiæ nostræ principia, sacras autem literas continere etiam secundaria: Quia verò non omnia continent, sed pleraque: illud etiam his valdè consentit & congruit, diuinam veritatem sine scripto quoq; rationem esse fidei formalem, Sunt enim quædam verbo tenus ecclesiæ tradita, quæ in Theologiæ veris germanisq; principijs habētur. Prima itaq; calumnia adhibita nihil premit. Quæ secundo loco adhibetur, ea pressiùs vrget. Sed si, cùm animum attenderis, videas de Deo nos duobus modis loqui posse, tunc hæc etiam calumnia contundetur. Intelligendum ergo, sermonē de Deo dupliciter haberi. Aut quia principium est finisq; naturæ, aut quia supra naturam est & principium & finis. Sanè quamdiu præstantem æternamq; mentem intelligimus solutam à corpore & liberam, segregatam ab omni concretione mortali, quæ omnia sentiat & moueat, quæ cœlum ac terras tueatur ac regat, ad quam res vniuersæ quoquo modo possunt, contendant & enitantur vt veniant, tamdiu Deum naturaliter intelligimus, tamdiu de eo naturaliter loquimur. At si consideremus Deum ipsum potiore quodam lumine nobis ostensum, quo apparet in vna deitate trinus, in effectis supra naturā admirabilis, omnium eiusmodi effectorū super naturalium & prima causa efficiens & postremus finis, atq; adeò creaturæ rationalis vna & summa felicitas, tunc ratio Dei multò alia, sermo longè diuersus est. Cùm igitur Paulus in ea, quæ credere necesse est, duo illa ponit, Deum esse, & es-

& esse remuneratorem inquirentium te, Deum intelligit, non vt naturæ oculis cernitur, sed vt illustratione sapientiæ apparet supernaturalis rerum, primi principij veritatisque cognitus. Quo sensu Dius Thomas lecunda secundæ quæstione 1. articulo 7. ait, omnes articulos in primis illis credibilibus esse citca, scilicet, vt credatur Deus esse, & prouidentiam in hac vita hominum falutem. Cum autem aliqui loci affirmat duo illa esse articuli non esse, fola fide poßita, quia, de Deo esse naturali hic nihil quitur. Quemadmodum enim gratia fupponit naturam, ita cognitio gratuita cognitionem naturalem, vt idem D. Thomas refert. Fruitra vero eum fides doctrina veris imbuere, cui non habeat dua illas naturæ cognitiones, Deum effe, & animi hominum prudentia. Nulla porro gens tam fera eft, vt ait Cicero, quæ non, etiam si ignoret quale eum Deum habere deceat, tamen habendum fciat. Qui autem Deum non præmiatorem procuratorem effe rerum humanarum atq; idcirco hominum teßtorem & vindicem, fuspicatur, is ab humana disciplina, quæ fit index hominum & rectior Deus eft, fi etiam alio modo intelligi non poteft nifi fumma fapientia, iuftitia, & poteftate præditus, fit vt & præmia virtutibus parata habeat, & fupplicia vitijs. Nec enim vlla nominis Reipub. quod Solon teßificat dixit, nifi dubius rebus eötinere poteft præmio & pœna. Quæ caufa Platonem mouit, vt quonia videbat optimos fæpe vitios pro rebus præclare geßis, nullo in hac vita præmio virtutis, nullo infigni honoris, nullo monimento laudis decoratos, fieretur animos immortales effe; præmia & iuftis illum decoraturos. Abhorrabat quippe effe, vt verus, iuftus, & honeßi labor, honoribus præmijs fplendore carear, fi qua eft in eo pietas, fi qua fumè, quod tales queret. Non itaq; aut capos & fuos, aut Sylph as, leonis ora, Tale fimi pompam fuiffe effe, fed hiftoriæ. Nã vt fcitu fint à poetis iuftæ omnia vera erit tamè fignificidi gratia ficta funt, vt vtilifima illa veriffimaq; fententia in animis hominũ inferiberetur? Rectè factis præmia peccatis fupplicia deberi. Quo magis Cæteani mirror, qui in epiftola ad Hebræos multum omnino & à fenfu Apoſtoli, & a vera natura inftitutionis defcitat. Aquæ non tenere fecuti fint quidã, non fatis diligenter nec Pauli conſilio, nec vim rationis attendentes. Sed vt perſpicias Lector, vnde omnis delatus fit error, totam rē aperiam, eaq; pta verba iubeniã, quæ ab inuentore & quafi archetypo huius opinionis dicta funt. Qui non credit Deum effe, an, inquam, ei credat eum. At fi obijcerris hoc non congruere ijs, qui euidenter cognofcunt demonſtratiuis fcientia Deum effe. Tales enim cum videant Deum effe, an poſſibile eſt, quòd credant Deum effe, cum fides ſit argumen-

De natura Deorum.

cum

rum;rerum non apparentium. Solutio eſt, quod doctrina hæc in communi datur,& propterea dicitur in communi,quòd oportet credere quia eſt.Longè autem melius eſſet, ſi non crederet, ſed ſciret quia eſt.Sed hoc rarum aut rariſſimum eſt.Alterum verò,quòd Deus inquirentibus ſe,remunerator ſit,ſcilicet,in futura vita,oportet fide teneri,quoniam nulla ſcientia ſpeculatiua ad hoc attingere poteſt, & ſine huius rei fide nullus accedit ad Deũ. Hactenus ille, Quo in loco vniuerſa ratione mea cum illius tota confligendũ puto.Primũ ergo ſi placet,quæ de illo principio,Deus eſt,ſunt à Caieta dicta,videamus.Atq; illud videns prudensq; prætereo,longè melius eſſe ſcire,quã credere. Id quod verum eſſet,ſi de humana fide loqueretur. At fides quæ Deo dicenti innititur,multò certior & potior eſt,quàm ea ſcientia, quæ ingeniorum noſtrorum ratione conſtat.Sed hæc oſtendere nõ eſt præſentis loci & temporis.Illud propriè huius diſputationis eſt, ſi Pauli ſententiam in cõmuni & de ijs,quæ frequenter eueniunt, intelligamus, tũc totam nos Pauli argumentationem eludere.Conabatur ſiquidem Apoſtolus eo capite mõſtrare, veteres omnes quotquot à Deo probati ſunt,teſtimonio fidei probatos eſſe.Cũ verò in enumeratione Enoch quoq; inter cæteros induxiſſet,nõ aliter oſtendit illum fide eſſe probatum,niſi quia ante tranſlationẽ teſtimoniũ habuerat placuiſſe Deo.Qua propoſitione à ſacris literis poſita,eueſtigio aſſumptionem adiunxit, Sine fide autem impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum,&c.Hoc verò argumentũ,quo aſſumptionem illã probat Apoſtolus,vnum & imbecillum eſt, ſi demus non oportere ſemp credere accedentẽ ad Deum qa eſt,ſed aliquando, rarò tamen,ſatis eſſe ſcire. Refeliemus.n.argumentantem Apoſtolũ ea reſpõſione,quod fieri poteſt,idq; melius eſſe,vt quis ſciat eſſe Deum,quo caſu nõ oportebit credere Deũ eſſe.Itaque fiet,vt ſit impoſſibile ſine fide placere Deo. Enoch autem vnum ex eis eſſe, qui non credebant,ſed ſciebant eſſe Deum. Quemadmodum ergò cùm Apoſtolus ait ſine fide impoſſibile eſſe placere Deo, nõ in communi & vt plurimum loqui intelligendus eſt, ſed ſemper ac de ſingulis hominibus viatoribus,ſic quũ cauſam eius rei reddit,inquiens,Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, eodem modo intelligitur nullum omninò excipere, ſed de omnibus atq; de omni tempore loqui, ſi illa ipſius argumentatio quicquam habitura eſt ad ſciendam fidem virium. Iam verò quod ad ſequens principium attinet, Caietanus in hoc defendẽdus eſt,quod dixerit per nullam ſpeculatricem,cognoſci euidenter poſſe, Deum eſſe remuneratorem inquirentium ſe,ſi de remuneratione ſupernaturali intelligit. In nulla verò ſcientia oſtendi

præmi-

hoc Caietanus generaliter videtur afferre, hoc cogor ego improbare. Cur fortemus potio hoc. & primo tradit, qui animi motus inerant in Deum, vocando eos additamentum, tum in merito ille dic. Des. Enim, inquit, erant animi offensi immortales, nequant supplicia imponere potham vim, nequit prorsus auferri. Prudentia inde Deo negat ea quæ ad beatitudinem, quæ finis proprius intellig. no potest. Ne fili, qui Deu rite colunt in iis affectib. magnam inquiunt inmulta felicitate potuit, non ergo iustitia iudico ef. filius potest beatitudo propria donari. Deo. Et duo ut potenti, aut iustitiæ, aut oculos ad cernendu tollit, Deu vocabuli inane fit. Omni nam, ratione concludunt, et nullo pretio affici eos, qui iniquitatem in Deum dicunt, quæ vocando fit, nisi Deum aut accusant, aut imbecillum, aut iniquum habeamus. Cæterum qui fuos non videmus imbecillum, qui dare præmia non possit, nemo unquam, qui dicit. Qui igitur negat ea vocatione vtique tollat necesse est, & si nó habet remuneratorem inquirentis fe, ne Deú quidem habeat oportet. Illud quoq; v. i. intelligo, quod fibi Caietanus refert, eum in nullam Deitatis perfectionem nec attingere, an Deus fit remunerator inquirentis fe, vade colligit quoniam vt id fide teneamus. Quod enim si nulla speculatiua ratione illud affequi Nemesis valet, & aliquid ad id afferre queamus? Mihi quidem illud perfuasum eft, quin ab modum. Deu hoc eft, primum eadem efficiemur efficacissimi speculatiua ratione fidei plane declinabimus. Et efficacissimi quoque natura eadem fidei plenitate, Deum effe omnium poftremum finem, offendere. Neq; hoc folum, fed illud etiam, naturæ lege, aliquem habere, & ad quem ad, & ad quem tendat, finem quo hæc de fecta ducit, quæ nulli legi fit norem habeat, nifi quis una hæc mandata præfer pfum, vel la mutu fecundum eam tanquam. Quod fi tam ignauus eft, vt erici ad ea quæ ad beatitudinem, & honoris tuendi, & ornandi, & pro mis & honoribus debitam fit indignus profecto eft ad quem ad Deum & iudicem fanctiffimum naturæ legis referamus. Quod ea fide Deu finitum remuneratrice fermonem facimus, quæ ita naturæ lumen ordinauit, vtumq; in hac lumine quodammodo Deum effe, & effe remuneratorem inquirentium fe. Quis tyro vt Deus placere poffimus, non fat eft ipfum rogo quid ipsum, nam effe autore eunque naturæ, fed oportet in Deum fieri, qua finis eft fupernaturalis, atque adeo supra naturæ vires omnem & excellens, reclufum vim naturæ dicat Apoftolus. Quæ ad Deum, finem vtiq; fupernaturalem, oportere credere qui eft. &c. Nam quod naturalis ratio duce, ad fcire ad fupernaturalem hunc accedimus non eft fatis. Habemus quippe Deum ad

Rom. 5.

Deum per fidem. Quòd autem Paulus de accessu ad finem supernaturalem, de remuneratione quoq; supra naturam loqueretur, illa manifestè demõstrant, Expectabat fundamenta habentẽ ciuitatem cuius artifex & conditor Deus, & posterius. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id est, cælestem, ideò non confunditur Deus vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. *Hebr. 11.*
Et rursum: Aspiciebat in remunerationem, inuisibilem enim tanquam videns sustinuit. Et denique, Non suscipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent resurrectionem, atque hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidẽte, vt non sine nobis consummarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomæ secundo loco inferebatur, satis, vt mea fert opinio, dilutum est. De tertio verò peccato nihil est necesse illũ purgare, quum iam explicatè docuerimus, fidem Theologicam, de qua in præsenti disserimus, non quibuslibet Dei dictis assentiri, sed ijs, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem spectent, & communes ecclesiæ administri denuncient. Ac primum nodum soluimus quidem, secundus verò expedietur hoc modo.

Quæ sunt fidei, ea sunt duplici differentia. Quædam enim simpliciter & apud omnes fidei sunt, vt quæ rationem superant naturalem. Alia fidei dicuntur esse non per se quidem, sed quasi per accidens diuinitus reuelata, propter eos, qui eorum demonstrationem & euidentiam non habent, vt Deum esse, & esse vnum, eundemque æternum, sapientem, iustum. Quas res omnes licet in naturæ lumine videamus, populo tamen rudi Deus prouidentissimè reuelauit, quemadmodum D. Thomas secunda secundæ quæstione 1. art. 5. & q. 2. art. 4 explicuit. De Deo rursum dupliciter loqui possumus, qua diuisione primo argumento diluendo vtebamur, vel quia est principium finisque naturæ, vel quia principium & finis est supra naturam. Priore modo Deum esse, esse vnum, immortalem, sapiẽtem, & huius generis reliqua, naturale lumen ostendit, posteriore autem illa eadem sola fides tenet. Vnde & D. Thomas secunda secundæ quæstion. 1. art. 8. cùm in primo argumento opposuisset, Deum esse vnum non oportere in articulis fidei computari, quòd sciri per demonstrationem posset: respondet, quòd multa per fidem tenemus de Deo, quæ naturali ratione Philosophi inuestigare non potuerunt, puta circa prudentiam eius & omnipotentiam, & quòd ipse solus sit colendus. Quæ omnia continentur sub articulo vnitatis Dei. Hactenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotentia rerum etiam supernaturalium. Et quæst. 2. art. 2. ad 3. Credere Deum, inquit, [illegible] uenit infidelibus sub ea

[illegible] ratione

ceremum aliquod iuſtos ſapientes, viros meritos poſſimorte, hoc Cæteranis generaliter videar aſſerere, hoc cogor ego impro Sare. Cheyſoſtomus porro ho. 4 de pœnis tradit, qui animi remouentur in ſubitum vocem, quæ audiuntur, ſunt in memorie ſic die Ses. 6 enim, inquit, negant animos eſſe immortales, negant ſapidius imperobis poſtnatos vita, negant præmia ſubitura. Prudentia ita dico Dei negant, ſed ideo diuinitatis, quæ ſua pa tia intelligi nó poteſt. Nã ſi ui, qui Dei cre tor eſſe inanimi affecti ſunt, ſimiliter contra inuita ſolentes ponit, non ergo iuſtitiæ Dei, Deum poteſt hoc eſſe, quod ſenſibus dicunt. Si ergo Deus ſit potentia, aut ſcitia, aut oculus ad cernendũ tollit, Deo vacua bilia inane ſit. Omni itaq; ratione concludit, quæ ſi nulla poſſimo affectio, qui iniquitas ſit, ſed ſua poſſimo ſtollo non eſſe, ſic, ſiſti Deum aut certum, aut imbecillum, aut iniquum habea mus. Cæterum, qui ſoos non videntes imbecillum, qui dure promia non poſſint intueri, qui de Deo ſua ignorãt negare abentur, is veraque tollat neceſſe eſt, & ſi nõ hæc reminiscatur eſſe ſentiendi ſe, ne Deũ quidem habeat coprehẽ. Illud quoq; vi ximi lo, quod Cha Cheyſoſtomus dixit, cum ait alium Cæterum ſpeculatiuum non attingere, an Deus ſit remunerator inquirentibus. Et de colle gio poſtore vt id ſit ſe reminemus. Quid enim ſi nulla ſpeculatiua ſcientia illud aſſequeretur? Nonne ideo ſtulta ſcientia affectus eſſe tantur? Et quidem illud perfectius eſt, quod ſecundum. Deũ hoc eſt, primam cauſam efficiunt em eſſe ſpeculatiuæ naturæ diſtiplina dicitur, ita & effectiones quoque naturæ eiuſdem eſſe ſtipliniæ. Deum eſſe omnium poſſimum finem, ſecundum. Neq; hoc ſolum, ſed illud etiam, naturæ legis aliquam habere, & ea ſtoritate, & iudicem, nõ ſolũ ſua hæc lex dicere ſi, quæ nulla legiſlatione ſit, ſed etiam ſi quis ſua hæc mandata poſſimo ſtatuat. In omnibus enim diuinis tangunt. Quod ſi tam ignarus eſt, de reſtri ut animis, & honoris virtutis, ideoq; acceptum eam ſemper, & præmia & honores dedimus ſi, ſed ſapientes profecto id agunt, vt ſapientes, & iudicem ſanctiſſimus naturæ legis referamus. Quocirca de Deo diuinum, remuneratione nemonem facimus, quare nisi naturæ lumen offenderit, virtutis in hoc lumine agnoſcimus. Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe. Quia vero vi Deus placere poſſimus, non ſat eſt ſolum cognoſcere pimpoſſimum eſſe eum, neceſſe naturæ ſed potentem in Deum ſerenitatis finis eſt ſapientia naturalis, atque adeo ſupra naturæ vires cuiuſcunq; excellens, ſed illum vim vniuerſi dixit Apoſtolus, accedentem ad Deum, ſitem, vtq; ſuperiora ſcientia, ſapientia credere non eſt. Ne. Nam quod naturalis ratio docuiſſet eſſe ad ſupernatura. lem hunc excellimus non eſt talis. Habemus quippe accellum ad

Deum

Deum per fidem. Quòd autem Paulus de acceſſu ad finem ſupernaturalem, de remuneratione quoq; ſupra naturam loqueretur, illa manifeſtè demõſtrant, Expectabat fundamenta habentẽ ciuitatem cuius artifex & conditor Deus, & poſterius. Nunc autem meliorem patriam appetunt, id eſt, cæleſtem, ideò non confunditur Deus vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. *Heb.11.* Et rurſum: Aſpiciebat in remunerationem, inuiſibilem enim tanquam videns ſuſtinuit. Et denique, Non ſuſcipientes redemptionem, vt meliorem inuenirent reſurrectionem, atque hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidẽte, vt non ſine nobis conſummarentur. Sed crimen illud, quod D. Thomæ ſecundo loco inferebatur, ſatis, vt mea fert opinio, dilutum eſt. De tertio verò peccato nihil eſt neceſſe illũ purgare, quum iam explicatè docuerimus, fidem Theologicam, de qua in præſenti diſſerimus, non quibuſlibet Dei dictis aſſentiri, ſed ijs, quæ duntaxat & ad fidelium communem religionem ſpectent, & communes eccleſiæ adminiſtri denuncient. Ac primum nodum ſoluimus quidem, ſecundus verò expedietur hoc modo.

Quæ ſunt fidei, ea ſunt duplici differentia. Quædam enim ſimpliciter & apud omnes fidei ſunt, vt quæ rationem ſuperant naturalem. Alia fidei dicuntur eſſe non per ſe quidem, ſed quaſi per accidens diuinitus reuelata, propter eos, qui eorum demonſtrationem & euidentiam non habent, vt Deum eſſe, & eſſe vnum, eundemque æternum, ſapientem, iuſtum. Quas res omnes licet in naturæ lumine videamus, populo tamen rudi Deus prouidentiſſimè reuelauit, quemadmodum D. Thomas ſecunda ſecundæ quęſtione 1. art. 5. & q. 2. art. 4. explicuit. De Deo rurſum dupliciter loqui poſſumus, qua diuiſione primo argumento diluendo vtebamur, vel quia eſt principium finisque naturæ, vel quia principium & finis eſt ſupra naturam. Priore modo Deum eſſe, eſſe vnum, immortalem, ſapiẽtem, & huius generis reliqua, naturale lumen oſtendit, poſteriore autem illa eadem ſola fides tenet. Vnde & D. Thomas ſecunda ſecundæ quęſtion. 1. art. 8. cùm in primo argumento oppoſuiſſet, Deum eſſe vnum non oportere in articulis fidei computari, quòd ſciri per demonſtrationem poſſet: reſpondet, quòd multa per fidem tenemus de Deo, quæ naturali ratione Philoſophi inueſtigare non potuerunt, puta circa prudentiam eius & omnipotentiam, & quòd ipſe ſolus ſit colendus. Quæ omnia continentur ſub articulo vnitatis Dei. Hactenus ille. Loquitur autem de prouidentia & omnipotentia rerum etiam ſupernaturalium. Et quęſt. 2. art. 2. ad 3. Credere Deum, inquit, non conuenit infidelibus ſub ea

tatione, qua ponitur actus fidei, &c. quæ calumniam fortasse non effugient, nisi ad huius distinctionis normam reuocentur.

1.p. art.8. qu.1.& 2. 2.q.1. art. 5. in cor. & ad 2.et art. 10. ad 2.& 1 cõt. Gen.c.6.1. p.q.32. ad 2. 2. 2. q. 1. art.5. ad 2. & q.2 art. 9. similiter ad secundum.

Quibus rebus expositis, diuus Thomas apertè docet, ea, quæ propriè & per se fidei sunt, nulla posse naturali argumentatione patefieri. Quin prima part. quæst.32. art. illos arguit quasi fidei inimicos, religionique nostræ etiam noxios, qui ea, quæ fidei sunt, naturæ rationibus conantur ostendere. Quòd si quæ argumenta fidei decretis comprobandis sancti doctores afferunt, congruentia illa esse non euidentia: probabilia, non necessaria: suadere, non cogere, adducere, non euincere. Lumen enim naturale id patefacit & illustrat, quod naturę congruens ac consentaneum est. Cùm ergo fides, vt sæpè diximus, rerum earum propriè sit, quę hominum naturam & ingenium exuperant, fit, vt res eiusmodi nullo monstrari naturæ lumine, nulla confici naturæ ratione queant. Quòd si fides substantia est rerum sperandarum, vt ad Hebræos Apostolus ait: spes autem, quæ videtur, non est spes, vt idem tradit ad Romanos, consequitur necessariò, vt quæ credit fides, quoniam & spes eadem sperat, hęc nec oculi cernant, nec aures audiant, nec in cor hominis ascendant, atque adeò ne rationibus quidem demonstrentur humanis. Nisi fortè aut res diuinas humanæ fulciunt ac sustinent, aut certè Paulus fallit & fallitur, qui fidem argumentum esse non apparentium astruit, nostramq; sapientiam in mysterio absconditam, nullum huius seculi principem cognouisse. Nostræ ergo disciplinæ principia philosophi ostendere probabiliter possunt, demonstrare necessariè non possunt. Quocirca metuere non debet quisquam, vt fidei meritum sit amissurus, si rationes quoque ad fidei veritatem & explicandam & ornãdam adhibuerit. Non enim, conetur licet quantum potest, rationes adhibebit eiusmodi, quæ præbeant experimentũ sensuum, sed tales tamen, quibus & ij, qui non credunt, ad fidem adducantur suauius: & ij, qui credunt, in fide contineantur libentiùs. Fides sanè cum natura non pugnat, sed consentit, nec dissident humana & diuina ratio, sed cohærent. Vtraque vera est, nec verum vero aduersatur, vtraque est à Deo, nec Deus sibi contrarius est. Pernertunt itaque homines fundamenta naturæ, cùm illam à fide seiungunt. Quin fide dirigenda naturę ratio est, & quidem sic, vt hæc duo verba inter se, non res discrepare videantur. Et cùm diuinis humana similia & agnata sint, qui hominis officium Deo exhibet, & gratiæ naturam seruire facit, is probè Theologi munere perfungitur. Quam omninò rem & diuus Thomas sæpè probat, & nos cum alias multis lib.8.& 9. & 10. & 11. tum in quartodecimo libro copiose disseremus. Nunc autem argumẽta

illa

illa refutanda sunt, quibus id effici videbatur, vt Theologia fidei decreta comprobaret. Ac primæ quidem argumentationi respōsum est satis. At secunda sic refellitur. Non est articulus fidei, mundum à Deo extitisse, sed Deum in principio temporis cælum terramque creasse, id verò articulus fidei est, qui demonstrari nulla ratione potest, quemadmodum D. Thomas 1. p. q. 46. art. 2. differit. Nam quod tertio loco Petri testimonium obijcitur, nihil aliud efficit, quàm religionem disciplinamq; Christianam non esse omni ex parte similem Pythagoricæ, cuius alumni nulla rationis antecepta informatione, nullaq; omninò reddita causa auctoritatem præceptoris arctè mordicusque tenebant. Indoctorum est ista consuetudo, eaque Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, vt cæca & temeraria sectæ suę dogmata, sine iudicio amplectātur, & quæ disquisitione egent maximè, hæc sine vlla disquisitione recipiant. Non eruditur isti, crede mihi, sed astringuntur, nec via & ratione docentur, sed quasi veneficijs & cantionibus in insaniam agitantur. Enimuerò quæ in Euangelio docemur omnia, quamuis acerrimè ad supernaturalia capessenda moueant animos, tamen leniori naturæ ratione Christus ipse prætexuit, ne discipulos rationis expertes habere videretur. Sapientia quippe Dei, quanquam attingit à fine vsq; ad finem fortiter, sed disponit tamen omnia suauiter, hominesque humano more instituit & erudit, hoc est, rationales rationibus. Nec verò aliter discipulos suos Deus vult esse compositos ad doctrinam cæterorum, quàm ipsi ab eo sunt edocti. Dedit illis linguam eruditam, vt sciant sustentare eum, qui lassus est verbo, aperuit quoque illis aurem, vt audirent quasi magistrum. Quemadmodum igitur Christi discipuli ipsum quasi magistrum erudientem audimus non quasi veneficum incantantem, ita & linguam habemus non quæ huc atq; illuc feratur volubilitate verborū, sed doctam & eruditam, quę disciplinæ suæ sciat causas & rationem reddere. Lucianum Antiochenum scribit Eusebius rogatum à præside, cur, cum vir rationalis & prudens esset, sequeretur sectam, cuius non posset reddere rationem, in hæc verba respondisse: Nos Christiani non sicut vos putatis humanę alicuius persuasionis errore constringimur, nec indiscussa, vt alii, parentum traditione decipimur. Auctor nobis de Deo Deus est. Nec enim posset sublimis illa maiestas sensibus humanæ mentis illabi, nisi vel spiritus sui virtute delata, vel verbi ac sapientiæ suæ interpretationibus indicata. Fateor, erraximus nos etiam aliquando, & simulachra, quæ ipsi finximus, deos cæli ac terræ putabamus auctores. Sed arguebat eos fragilis substantiæ suæ à nobis præstita consecratio, in quibus tantum

venerationis inerat, quantum decoris mens contuliſſet artifi-
cum. Verùm omnipotens Deus ille, quem non noſtris mani-
bus fictum, ſed cuius nos decebat eſſe figmentum, errores mi-
ſeratus humanos ſapientiam ſuam miſit in hunc mundũ carne
veſtitam, quæ nos doceret Deum, qui cælum feciſſet & terram,
non in manufactis, ſed in inuiſibilibus requirendum. Vitæ
& nobis leges ac diſciplinæ præcepta conſtituit, ſeruare parſi-
moniam, paupertate gaudere, manſuetudinem colere, ſtudere,
pati, puritatem cordis amplecti, patientiam cuſtodire. Sed &
omnia hæc, quæ nunc aduerſum nos geritis, ventura nobis eſſe
prædixit. Inde enim qui erat immortalis, ipſe morti ſe præbuit,
quo nobis patientiæ præberet exemplum. Sed nec nos ſua mor-
te decepit, quibus poſt tertium diem reſurrexit: vt mortem
vinceret reſurgendo. Quæ autem dico, non ſunt in obſcuro ge-
ſta loco, nec teſtibus indigent: pars penè mundi iam maior huic
veritati aſtipulatur. Aut ſi quid in his ſuſpectum videtur, con-
teſtatur de ijs etiam agreſtis manus ignara figmenti. Si minus
adhuc creditur, adhibebo vobis etiam loci ipſius, in quo res geſta
eſt, teſtimonium. Aſtipulatur his ipſe in Hieroſolymis locus, &
Golgathana rupes ſub patibuli onere diſrupta; antrum quoque
illud, quod auulſis inferni ianuis corpus denuò reddidit anima-
tum. Quod ſi terrena vobis minùs digna videtur, accipite etiam
de cælo aſtipulatorem fidelem. Solem ipſum horum vobis pro-
duco teſtem, qui cùm hæc fieri per impios videret in terris, lu-
men ſuum meridie abſcondit in cælo. Requirite in annalibus
veſtris, inuenietis temporibus Pilati Chriſto patiente, fugato
ſole, interruptum tenebris diem. Quod ſi terræ, ſi cælo, ſi ſan-
guini martyrũm fidem non accõmodatis, quomodo meis ver-
bis allegationibusque credetis? Et cum penè iam his verbis au-
ditoribus ſuadere cœpiſſet, arripi iubetur in carcerem, ibique
abſque tumultu populi necari. Huiuſmodi ergo rationes iubet
Petrus à doctoribus fidelium reddi, quæ videlicet cùm fidem
antecedunt, infideles non trahant, ſed inducant: quum ſequun-
tur, non vim fidelibus afferant, ſed adijciant robur. In hanc e-
nim ſententiam Auguſtinus dicit, rerum naturalium notionem
fidē gignere, nutrire, roborare. Nam defendit etiam, quoniam
rebus naturalibus perceptis, explorate & cognitis ſtatim intel-
ligitur, primum fidem cum natura nullo modo pugnare, ſed
mirificè conſentire. Deinde argumenta captioſa & vana eſſe
omnia, quæ fidei veritatem impugnant. Sed in ſecundo nodo
expediendo multum omninò morę interpoſuimus. Benè autem
habet, quod tertius idemque poſtremus nulla diſſolutione eget
Quid enim addamus, quod legere operæ pretium ſit, poſt diui

Thomæ

Thomæ ſententiam adeò perſpicuè, diligenter, atque enodatè in ſuperioribus explicatam? De principijs ergo Theologiæ hactenus.

CAPVT V.

Quæ ſint quæſtiones ſeu concluſiones Theologiæ.

THeologiæ cauſis expoſitis conſequens eſt, vt effecta exponamus: quæ quum in dubium vocãtur, quæſtiones ſunt quum ratiocinatione coguntur, concluſiones. Quæſtio igitur Theologica, quoniam circa eam omnis Theologi verſatur labor, quid ſit, & quæ illius partes in primis explicabimus, Nam quo modo tractanda ſit, deinceps exponemus. Ne verò quempiam fallat huius nominis ambiguitas, intelligendũ eſt, quæſtionem Theologicam aliquando appellari pronunciatum omne, quod à Theologo quouis fortè etiam & temerè fuerit addubitatum. At ſi adeò latè theologiæ materiam quæſtionemque tendamus, quæſtio theologica non iam ex natura huius facultatis, ſed ex hominum vel ſtultorum arbitrio æſtimabitur. Ita fiet, vt in Theologiæ quæſtionibus illas ponamus. Num, ſi forma aquę per diuinam poteſtatem à materia ſeparetur, in materia vel forma ſeorſum baptiſmus conficiatur? Num aſinus baptiſmum poſſit bibere? cæterasque his ſimiles, quas ſtudio breuitatis omitto, ne faſtigium ſtomacho lectoris faciam. Mihi profectò non eſt cordi, ſtultas & ſine diſciplina quæſtiones quas vitare Apoſtolus præcipit, in Theologiæ finibus compræhendere. Finis porrò extremaque diſciplinarum, concluſiones voco. Eadem verò res eſt, vt à principio capitis leuiter attigimus, quæſtio & concluſio. Sed quum per interrogationem ſata in controuerſia ponitur, quęſtio eſt: quum argumentatione colligitur, concluſio. Quod ſi eandem rem argumentis ſuis Theologus addicit & conficit, quæ in quæſtionem fuerat adducta, futiliſſimæ ſcilicet illæ quæſtiones Theologicæ vocari, nec debent, nec verò poſſunt, vt quæ ex principijs Theologiæ finiri nequeant & ſolui, atque adeò ne concluſiones quidem eſſe doctrinæ eius, ſed indoctorum hominum commentitiæ chimeræ. Quam ergo intelligimus Theologicam quæſtionem? Opinor eam, quæ planè ad rem facit, hoc eſt, ad Theologiam ſpectat. Non autem ſpectant vanæ, ineptę, noxię: ſed ſolidæ, aptæ, commodæ. Ego, inquit, ſum Deus tuus docens te vtilia. Theologia ergo, quæ Dei nimirũ doctrina eſt, nullo modo inutilia colligit. Quin ſuper fidei fundamentum, quod ab Apoſtolis eſt poſitum, aurum, argentũ, lapides pretioſos ſuperædificat. Nam qui ligna fœnum & ſtipulam, ij non hoc ex Theologia, ſed ex errore faciunt.

2. Tim. 2.

Eſa. 48.

1. Cor. 3.

ciunt. Maneat igitur eam esse propriè Theologicam conclusionem, quæ ex Theologię principijs, vt effecta è causis suis, orietur. Vnde illud consectarium est, nullam Theologiæ quęstionem existimandā, quæ nō possit ad eiusmodi initia referri, exq; ijs aptè & congruētèr argumentando diffiniri. Quanquam sunt quæstion. quasi appendices, quas quoniam gratia explicādi illas quæ verè & propriè theologicę sunt, appositè & grauiter adiunguntur, iure quodam vel similitudinis, vel propinquitatis, vel etiam ordinis, Theologicas itidem haud absurdè appellaueris. Verùm hoc loco & tempore de quęst. theologica secundum naturam & ordinē disciplinę loquimur. Cōtingit enim aliquando non in Theologia modò, sed in cæteris ferè humanis etiam disciplinis, vt quæ suaptè natura principia sunt, ideoq; à discipulo supponenda, si res via ordineq; procederet: ea, vt hominum ingenia sunt, & reuocentur in dubium, & argumētationibus comprobētur. Ita fiat perturbatus ac præposterus rerū ordo, vt causæ posteriores sint, prioraq; effecta sumantur. Quæ res effecit, vt D. Thom. cæteriq; Theologi in quæstionibus Theologicis eam etiam ponant. Sit ne Deus: & alias omninò similes, in quibus dubium non est, prima certaque principia in dubium verti, ac perinde vt si essent disciplinæ huius connexiones, ex alijs quasi principijs necti. Atque hæc causa Aristoteli quoque fuit, vt in scientias omnes quatuor genera quæstionum inferret, nempe an res sit, quid sit, qualis sit, propter quam causam sit. Quę duę posteriores quæstiones terminari rectè atque ex ordine naturæ possunt, priores duę non possunt: nisi fortè quum duæ eiusdem rei firmiores sunt, quarū vna per materialem causam, altera per finalem definitæ rei naturam explicant. Tunc enim definitio posterior per priorem demonstratur, ratione quodammodo & via naturę seruata. At enim rei finitio, quæ secundā illam quæstionem soluit, propemodum ex effectis notescit: quę licet natura posteriora sint nobis, in nostra cognitione priora sunt tamen. Illud item cùm in alijs, tum magis in theologię doctrina vsu venit, vt principia ipsa vel dispolita inter se & ordinata sint, quemadmodum causæ ipsæ in quatuor genera distribuę, ordinem prioris & posterioris habent: vel certè connexa & colligata sint, ita vt ex vtrisq; concessis, ad vterutra dubia licet peruenire. Quapropter si aduersarius admittit principia quædam, quamuis cætera neget, ex cōcessis poterimus non concessa colligere, præsertim si mutuo nexu coniuncta & copulata sunt. Hinc enim Theologi veteres vetus instrumentum probant ex nouo, contraq; nouum ex veteri: ecclesiæ auctoritatem è libris sacris asse-
In fi. c. 4. & ca. 8. in runt, librorū rursum sacrorum ex ecclesia. Ita ne vnum quidem

princi-

principium in Theologia eſt, quod in quęſtionem Theologi nō verterint: vt ſi à quopiam fuerit negatum, qui alia fortè principia concedet, parati ſimus ex his, quæ dederit, hominem euincere, & quaſi arrepto mucrone confodere. Quæ res & explanata eſt in ſecundo libro diligentér, & in poſtremo diligentius explanabitur. Nec ob eas ſolum cauſas principiorum ſuorum Theologi quęſtionem faciunt, ſed eò etiam magis, vt illa explicent & exponant. Nam, quod apud Rhetores olim pueri didicimus, omni differenti propoſita eſt quæſtio, non ei modò, qui diſputatione res ambiguas iactat, ſed & hiſtoricis & poëtis, qui quæſtiones ſibi propoſitas non tam argumentatione ſoluunt, quam expoſitione. Expoſitio autem fidem in auditore ſæpè inuenit, argumētatio facit. Vbi familiæ noſtræ quoſdam ſæpè riſi, qui in eo laborant vehementer, vt Diui Thomæ rationes, quas identidem ad explicandam fidem congruentes ille adfert, proindeue ſi eſſēt demonſtrationes certę atque perſpicuę, defendant. Nam & aduerſarios ipſos ridere ſoleo, qui in eo, in quo D. Thomas egregium ſe fidei adminiſtrum præbuit, illum impugnant quaſi hoſtem. Nec intelligunt viri magis ad certandum, quàm ad docendum prompti, quæſtiones fidei grauiſſimè ſanctiſſimeq; proponi, non quia fidē dubitanti auditori facere nitimur, ſed quia credenti ea, quæ minus percipit & intelligit, exponere conamur. Quid igitur quæſtio Theologica ſit, ſi eam ex diſciplinæ ordine naturæque finiamus: quid rurſum illa ſit, ſi ex ingenio noſtro exiſtimetur, quę quæſtiones in Theologia primariæ, quę appendices, quę argumentatione potiſſimùm, quę contrà potiſſimùm expoſitione ſoluantur dictum eſt ſatis. Nunc quęſtio partienda eſt, vt ea, quę in re diſperſa atque infinita vidētur eſſe, ratione & diſtributione ſub vno aſpecta ponātur. Quęſtionum ergo Theologicarum, quacunque de re ſint, duo ſunt genera, alterum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis ſunt hę, quarum finis eſt ſcientia, ſi quæratur, Pater & filius ſint ne vnum principium Spiritus ſancti, an duo? Diuinę perſonę an proprietatibus relatiuis, an abſolutis diſtinguantur? Actionis autem huiuſmodi exemplá ſunt. Sit ne pœnitentia ad ſalutem neceſſaria tanquam medium, an etiam vt pręceptum. Num ſacramenta nouę legis gratiam & virtutes conferant. Cognitionis quęſtiones ſi generaliter loquamur, quadripartitę ſunt, cùm aut ſit ne vel Deus, vel angelus, vel anima rationalis, aut quid ſit, aut qualis ſit, aut cur ſit talis quęritur. Quarum prima & ſecunda, vt diximus, ex ingenij noſtri conditione, ſecunda & tertia ex natura rerum & diſciplinę ipſius explicantur. Actionis porrò duo ſunt genera, vnum ad ſalutem neceſſarium, alte-

cōfutatione poſtremorū trium argumentorum.

rum earum rerum, quæ vtiles esse videantur. Prioris generis hæ sunt quæstiones, Si, exempli causa, honor Christi periclitetur aut salus etiam spiritualis proximi, vir Christianus mortem ne pro his rebus subire debeat an non? De baptismo suscipiendo præceptum ne Euangelij sit? Posterioris autem generis, vt cùm quæritur, Diluat ne aqua lustralis, quam benedictam scholastici appellant, peccata venialia, planeque pœnas peccatorum tollat vi sua, & quod aiunt, ex opere operato, an potius ex operantis merito: Num Eucharistiæ Sacramentum ex attrito faciat contritum? Itemque an recedente fictione, quemadmodum baptismus & pœnitentia suum effectum sortiatur? Plena est D. Thom. summa talium quæstionum. Non enim Theologus semper de necessarijs disserit, sed quandoque etiam de ijs, sine quibus salus religioque constat. Et quoniam omnia persequimur, dicendum est etiam quæstionem Theologicam, siue ad contemplationem, siue ad mores attineat: aliam naturalem esse, aliam verò supernaturalem. Supernaturalem, opinor, quæstionem vocare licet, quæ ex supernaturalibus solùm principijs definitur. Naturalem autem quæstionem eam esse dico, cuius, cur ita sit, ratio naturæ cõstans reddi potest. Est & quæstio media, quæ partim ex supernaturali principio, partim ex principio naturali pendet. Primi generis exemplum est, An omnes mortui simus. Quam quæstionem Paulus hac argumentatione definit, Si pro omnibus Christus mortu⁹ est, omnes mortui sũt: at pro omnibus mortuus est Christus. Item, An omnes resurgemus? Quam sic Apostolus terminat, Christus resurrexit, ergo & nos resurgemus. Secundi verò generis hæc sunt exempla, Num Deus sit vbiq; ? Num immutabilis? Num animus hominis immortalis sit? Num diuidi & secari in partes possit? Quorum omninò probationes, quãuis è sacris petere liceat, qua ratione ad fidem vtiq; pertinent, sunt tamen in lumine naturæ claræ & euidentes: eaque re nõ sunt per se fidei quæstiones, sed, vt diximus, quasi per accidens. Tertij generis, Vt sit ne Christus risuus? Habeatne duas voluntates & intellectus duos, duasq; item vtriusq; potentiæ operationes: Quę ex vtriusq; principijs patescunt. Prima ex his, Christus est homo, & omnis homo est risuus. Reliquæ verò ex his, Christus duas naturas perfectas habet, diuinam & humanam, omnis autem natura perfecta, propriam sibi & operationem & potentiam vendicat. Est denique alia diuisio Theologicæ quæstionis, ad quodcunq; genus illa pertineat. Sunt enim fidei quæstiones quædam, hoc est, quæ cùm ad fidem spectent, pro earum veritate Theologo est in capitis etiam discrimen veniendum. Alia vero sunt, quæ in vtramque partem & ignorari & ne-

Digitized by Google

& negari ſine fidei iactura poſſunt. Quam partitionem Auguſtinus cùm aliàs ſæpè, tum in lib. 2. de peccato originali contra Pelagium & Celeſtium capit. 23. commemorat. Atque penitus partitio hæc non eſt ſolùm memoriæ commendanda, ſed in oculis ſemper habenda, ſi abſoluti Theologi eſſe volumus. Vtriuſque generis exempla ſunt: Prioris hoc pacto, An Chriſti anima ſimulatque verbo coniuncta fuit, Deum clarè viderit? Item, An in locis inferis ignis purgatorius ſit, vbi fidelium animæ pœnas peccatorum luant? Poſterioris Auguſtinus quidem varia atque innumerabilia eſſe dicit, & quæ certo aliquo genere complecti ac definire difficile ſit: ſed quæ ponit, ea ſunt. Cùm quæritur, qualis, vel vbi ſit paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, quum tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cùm quæritur, vbi ſit nũc Helias, vel Enoch, an ibi, an alicubi alibi, quos tamen non dubitamus in quibus nati ſunt corporib. viuere. Vel cùm quæritur, Vtrùm in corpore an extra corpus in tertium cælum ſit raptus Apoſtolus, quanquam ſit iſta impudens inquiſitio id ſcire volentium, quod ſe ille, cui hoc præſtitum eſt, ſalua vtique fide neſcire teſtatur. Vel, Quot ſint cæli, in quorum tertium ſe raptum eſſe commemorat. Vel, Vtrùm elementa mundi huius conſpicabilis quatuor, an plura ſint. Quid faciat ſolem lunámue deficere his defectibus, quos prędicere Aſtrologi certa temporum dinumeratione conſueuerunt. Cur antiqui homines tam diu vixerint, quàm ſancta ſcriptura teſtatur, & vtrum proportione longioris ætatis filios ſera pubertate gignere cœperint. Vbi potuerit Mathuſalem viuere, qui in arca non fuit, qui, ſicut in pleriſque codicibus & Græcis & Latinis numerantur anni, reperitur ſuperuixiſſe diluuio: vel vtrũ paucioribus, qui rariſſimi inueniuntur, potiùs credendum ſit, in quibus ita eſt numerus conſcriptus annorum, vt ante diluuiũ defunctus fuiſſe monſtretur. Hactenus exempla Auguſt. poſui. In hoc genere D. Tho. 2. con. gen. ca. 70. quæſtionem illam eſſe cenſet. An cælum animatum ſit, quam inter cæteros errores Origenis Hieron. enumerat in epiſtola ad Auitum, ſed D. Thomæ conſentire videtur Auguſtinus in ench. ca. 57. Verùm ne diutiùs lectorem remorer, de omni iſto genere quæſtionum quid ſentiam, & quæ præcepta danda exiſtimem, perbreuiter exponam.

Nulla Theologicæ quæſtionis, præcepta firma ſtabiliaque tradi poſſunt, niſi ab ijs, qui in ſchola ſeſe multũ ac diu exercuerunt. Itaque propria eſt ea præceptio ſcholaſticorum: quoniam eorum, qui ſcholam negligendam eſſe exiſtimant, nulla idonea, exquiſita, excellens, de Theologiæ quæſtione diſputatio eſt,

tantum abeſt, vt harum rerum præceptores ſint, quas nullo vſu habent cognitas. Admonebat me res, vt hoc quoque loco intermiſſionem ſcholaſticæ Theologiæ, ne dicam interitum, deplorarem, niſi vererer, ne cùm de alijs academijs quererer, Hiſpaniã meam immodicè extollerem, in qua valdè his temporibus ſcholæ Theologia viget. Sed apud nos etiã videmus, quibus extinctis Theologis quàm in paucis ſpes, quanto in paucioribus facultas, quàm in multis ſit audacia. Nihil verò de me, de præceptore dicam libentiùs, qui academias Hiſpanas adeò inſigniter ingenio ſuo & doctrina illuſtrauit, adeoq; noſtris hominibus & ſpectabiles & amabiles reddidit, vt in eas certatim nõ confluxerint modò, ſed irruperint. Quòd ſi ille Gallis, Germanis atq; Italis ſcripſiſſet, quæ erat hominis in diſputando perſpicuitas, elegantia & ſuauitas, non ita nunc apud eas gentes ſcholæ ſtudia iacerent. Nam ex eo credo quibuſdã vſu venire, vt abhorreãt à ſchola, & inciderint in inculta quædam & horrenda de malis quęſtionib. deteriùs veſtigata, deterrimè etiam inuenta & concluſa. Sed agè his omiſſis id, quod inſtituimus, perſequamur. Nec tamen neceſſe, vt res faciles ſeparatim inſtruamus Theologiæ præceptis, ſita ſunt enim ante oculos. Nec rurſum de ijs leges ferre operæpretium eſt, quæ multum à ratione diſcrepant: ea enim facilè apparent, nec magnoperè admonitionem & præcepta deſiderant. Quæ autem difficilia videntur eſſe, neq; à multis intelligi poſſunt, de ijs eſt diligentiùs præcipiendum.

Primùm ergo officium Theologi differentis exiſtimo, vt quęſtionem, quam verſaturus eſt, ſæpè diſpiciat, & identidem interroget ſe, cuius generis illa ſit. Aliter namque quæſtiones illæ finiendæ ſunt, quæ naturæ & diſciplinæ ordine in Theologiã veniunt, aliter quas humani ingenij vel imbecillitas, vel certè malitia mouet. Nec eodem modo differendum eſt de ijs, quæ quærimus vt exponamus, ac de alijs, quæ quæruntur vt demonſtremus, Longeque diuerſa inſtituitur diſputatio de naturali ac ſupernaturali quæſtione, alijq; loci Theologici ſunt huic atq; illi accommodandi. Nam cognitionis actioniſque quæſtiones, vt aliàs diximus, eodem ferè modo exq; eiſdem locis tractandæ & ſoluendę ſunt.

Sed cum vniuſcuiuſq; genus quæſtionis diligenter inueſtigãdum eſt, tum illud maximè, an prçter fidem illa ſit, an potiùs ad fidem religionemq; pertineat. Cum his porrò, qui in fidei quæſtione errant, velis equiſq; vt dicitur, decernendum eſt, cum alijs verò qui de his controuerſantur, in quibus ſalua fide decipi, errare, labi homines poſſunt, pugnare quidem, quod aliàs monui,

Digitized by Google

mi, Theologi & possunt, & quandoq; etiam debent, sed cruenta pugna illis omninò interdicta est. Quàm ridiculũ est enim neruos omnes corporis & animi intendere in ea quæstione soluenda, cuius inscientia nihil periculi habet, error nihil habet criminis. Sed in toto hoc posteriori quæstionum genere quàm magna Theologo sit adhibenda moderatio, in octauo & nono libris non indiligenter exposui. Hic dico quantum proposito ac formularum breuitati satis est, reliqua illinc petẽtur. Non enim mihi libet eadem hoc tempore & loco resumere. Illud huius loci & temporis est Theologum admonere, vt non stultas modò quæstio. & genealogias & contentiones & pugnas legis deuitet, quæ sunt interdum quoq; noxiæ, verùm etiam inutiles quascunque & vanas, quæ theologo nequeunt in vsum aut cognitionis aut actionis accersiri.

In his Hieron. illas quęstiones censet, Quot ne annos vixerit Mathusalem? Quoto ętatis suę anno Salomon sortitus sit coniugium? Ne forsitan Roboam vndecimo ętatis illius anno natus esse credatur. In epistola quoq; ad Vitalem, cùm posteriori harum dupliciter respondisset, ad extremum ait, Apostolũ de istiusmodi interdicere quęstionibus. Et post pauca, Relege, inquit, omnes & veteris & noui Testamenti libros, & tantam annorum reperies dissonantiam & numerum inter Iudam & Israel, id est, inter regnum vtrumque confusum, vt huiuscemodi hęrere quęstionibus non tam studiosi hominis, quàm otiosi esse videatur. At benè habet, quòd nõ dixit, Attingere, sed hærere. Nã si id genus quæstiones breuiter exponere otiosum & inutile est, non ego solùm, qui in superiore libro multas eiusmodi explicui, sed Augustinus ac Hieronymus quoque ipse arguẽtur. Non est igitur immorandum huiusmodi quęstionib. minimè necessarijs, licet ad veritatem historię sacrę quodammodo spectare videantur, sed cùm in omni disputatione, tum magis in ea, quæ ad fidẽ & salutẽ nihil attinet, exercenda est facilitas quædã, ne si huiusce rebus differẽdis diu ac multũ hæreamus, in morositatẽ inutilẽ & odiosam incidamus. At D. Aug. superuacaneũ esse existimauit, quęrere, vbi, & quomodo sit in cęlo corpus dominicũ. Sed de fide & symbolo, licet corã synodi patrib. ad nouitios tamen doctrinã instituebat. Alioqui Caietanus, quem vnum nostræ familiæ non ingenio solũ & eruditione præstãtissimum audeo dicere, sed in huius generis quæstionib. excitandis modestissimum, nõ est veritus, quum sacras literas interpretaretur, eam rem quærere pauciſq; etiam explicare. At idem Augustinus eas quæstiones nullo modo patitur, quas ex ægritudine animi dicit existere. Exquid faciebat Deus antequam faceret cælum & ter-

In com. ep. ad Tit. cap. 3.

De fi. & Sym. ca. 6.

Li. 11. con cap. 30.

Digitized by Google

& terram? Ecquid ei venit in mentem, vt aliquid faceret, quum antea nunquam aliquid fecerit? Sed pœnitentiam agens, confitensq; peccata vix ægrè ferr quæstiones necessarias, nedum minùs vtiles. curiosas, importunas. Non itaq; eadem disputandi regula theologo præscribenda est, cum in gymnasio certat, & cum in cubili, aut etiam in templo luget.

Sed regula hæc erit & rationi & sanctorum auctoritati maximè consentanea, vt omnis Theologus de re supernaturali disputaturus, (nā hæc illi propria disputatio est,) nomen Theologiæ secum ipse reputet, titulum suum, hoc est, theologi frequēter legat, quærat à se non semel, sed sæpius, quorsum cœperit disputare, sciatq; nullā illi quæstionē ascisscendam, nisi quæ ad veram, quæ supra naturam est, Christi, Apostolorum, & Prophetarum Philosophiā referatur. Huius enim præcepti quidā immemores innumeris quæstionibus præsertim dialecticis, physicis, & metaphysicis explicandis importunissimi lōgissimiq; fuerunt. Nemo autem est longus, qui materiæ immoratur, si aliquid accersit atq; attrahat, quod suo videlicet instituto congruens consentiensq; sit. Nec tamen quęstiones istas quāuis nō adeò necessarias exterminandas puto. Est enim animorū ingeniorūque exercitatio quædam non modò acuminis plena, sed etiam ad theologiam scholæ valdè vtilis. Nam quod Augustinus ait, nihil ad se pertinere, vtrum cælum sicut sphęra vndiq; concludat terram in media mundi mole libratam, an eam ex vna parte desuper velut discus operiat? Item, An stet cælum? an potius moueatur, hoc vel in Manichæorū inuidiā & odium dicit, qui similes multas quæst. se à magistro didicisse iactabant: vel illos certè reprehendit, qui ijs excitandis & soluendis quæst. multum prolixa & rebus salubribus impendenda temporum spatia occuparent: illius enim verbis libenter vtimur. Cęterum quasi præteriens id genus quæstiones ipse solujt, quibus tamen, vt ait, incundis atque tractandis neque episcopo temporis satis erat, neque illis, quos ad salutem & sanctæ ecclesiæ necessariam vtilitatem cupiebat informari. Nec dissimile huic est, quòd August. idem curiosissimas Dioscori quæstiones reprehendit, & scribit tamen, se non idcirco ea dicere, quia istiusmodi discuntur, sed quia vano fine discuntur. Ita respondet quibusdā earū breuiter, alijs vel prolixè. Ego verò si ab amico essem de reb. eiusmodi interrogatus, aut dissimulanter præterirem, aut apertè etiam responsa negarem. Nec enim dignas eas quæst. censerem, quibus vel tantillum temporis impartiter. Sed Aug. erat vel in amicos liberalior, vel in Dioscorum indulgentior. Quorsum hæc? Vt intelligant ij, qui scholæ perpetuam inuidiam conflant, cōtrouersias circa Aristo-

De genesi ad literam li. 2. c. 9. & 10.

Epist. 56.

exer-

cortas non esse disquisitione Theologi indignas, si quæ in Ciceronе ambigua erant, ea non est dedignatus explicare Augustinus. Quid? quod is ipse nescierem quid sit nihil, quid informis materia, quid formatum exanime, quid corpus, quid species in corpore, quid locus, quid tempus, quid in loco, quid in tempore, quid motus secundum locū, quid motus non secundum locum, quid stabilis motus, quid sit æuum, & quid sit nec in loco esse, nec nusquam, & quid sit præter tempus, & semper esse: quid sit & nusquam esse & nusquam non esse, & nunquam esse, & nunquam non esse, hæc, inquam nescientem, nec de Deo nec de anima sua quicquam rectè aut quærere aut disputare posse asseuerat? Non sūt igitur quæst. istæ physicæ & metaphysicæ à schola nostra expellendæ, ne illæ quidē, quæ Erasc. cæteriq; similibus curiosæ sophisticæq; etiā visæ sunt. Sed de hoc alio loco pluribus. Nūc ad fidei quæstionem redeo. Quæ nisi Theologo in primis constituta sit, nihil ratione docere potest neq; via. In hac igitur re vehementer elaborandum est, si in theologia, quis sit gradus veritatis ac falsitatis exquirimus. Id nimirum vt Theologiæ maximè proprium est, ita est omnium difficillimum. Quare illud præstare valet nemo, nisi perfectus consumatusq; theologus. Dixerit quispiā. Quid? nónne sunt notæ aliquæ, quib. quæstiones fidei seiungi ab eis, quæ fidei non sunt, & internosci possint? Sanè verò. Sed nec cuiuis contingit ad rē Corinthum: nec sūt ista omnium cōmunia contritaq; præcepta. Ac pertinet quidem ad omnem fidei quæstionem constituendam, semper in promptu habere eiusmodi notas & quæstionum fidei quasi indices: verum ea magna omninò res est, egetq; doctrina & exercitatione non parua. Illas itaq; si poterimus, proferemus: nec ita multò post, sed pauca antè dicenda sunt. Fidei porrò quæstio bifariam intelligitur. Vna, quæ immediatè ad fidem attinet, vt verò attinent omnia, quæ Deus ecclesiæ suæ aut verbo edidit, aut scripto. Altera, quæ mediatè fidei est: cuiusmodi sunt omnes conclusiones, quas ordine disciplinę ex illis prioribus colligere, & diffinire possumus. Quæ quoniam non in seipsis, sed in alijs tanquam principijs reuelatæ à Deo sunt, mediatè fidei dicuntur esse, & qui eas negat, is fidem negare hoc modo dicitur. Atq; equidem illud etiam animaduerto, eas non abs re forsan quæst. fidei vocari, quæ vehementer ad ecclesiæ doctrinam pertinent, fideiq; sunt propter affinitatem appendices. Non quod aut ex ijs pendeat fides, aut ijs sublatis fūditus illa tollatur, sed quod affecta ægraq; sit, si harum rerum veritas labefiat, quæ illi hærent & adiunguntur. Oportet nempè in ecclesia sanam doctrinam esse & verbum sanum, vt apostolus ait Quemadmodum autem morbi quidam lethales sunt, alij verò, non

Lib. de ordine. 2. c. 16.

1. ad Tim. 4. & 6. &

& ad Ti. 1. & 4. & ad Ti. 1. & 2.

non interficiunt quidem hominem, sed afficiunt tamen valetudinem: sic errores quidam non fidem extinguunt, sed obscurãt: non euertunt, sed infirmant: morbumque afferunt, non exitiũ. Sicut ergo quod saluti est noxium, vitæ id quoque noxium est: ita quodcũque sanæ doctrinæ aduersatur, hoc fidei est etiã quodammodo aduersum. Ex quo intelligitur, quæstiones illas, quæ ad doctrinæ ecclesiasticę sanitatem spectant, ad fidem suo quodã modo spectare. Sed nos huius generis controuersias non in fide propriè, sed præter fidem esse dicimus, Nec qui in his errant, eos in fide, sed præter fidem errare existimamus. Atque ita rebus his primo simpliciter collocatis, reliqua deinceps subtilius persequemur.

CAPVT VI.

Quibus notis quæstiones fidei dijudicari possint.

QVibus autem rationibus hanc dijudicandi facultatem assequi possimus, ne in constitutione causarum fidei erremus, accuratè nunc & diligenter exponẽdum est. Et Cardinalis quidem Turrecremata libro 4. sum. eccle. par. 2. c. 9. septẽ gradus ordine ponit propositionum catholicarum, quæ eædem, cum in disputandi controuersiam disceptationemq; vocantur, quæstiones fidei dicuntur.

Primus earum est, quæ in libris sacris habentur expressæ. Secundus earum, quæ ex hisce per certam & necessariam consecutionem fiunt, Tertius earum, quæ verbotenus Christus Apostolis, Apostoli ecclesiæ tradiderunt. Quartus earum, quæ in concilijs vniuersalibus definitæ sunt. Quintus earum, quæ à sede Apostolica sunt fidelibus ad credendum propositæ. Sextus illarum quæ de fide & refutatione hæresum sancti doctores, vna mente vnaque voce docuerũt. Septimus illarum est, quæ ex tertio, quarto, quinto, & sexto generibus consecutione firma & necessaria deriuantur. Ex quibus capite sequenti, distinguit etiam septem genera hæreticarum propositionum, quæ septem illis generibus propositionum fidei repugnant. At verò more iurisperitorum ista sunt tradita, quæ fortasse minutius in tenuissimas particulas conciduntur. Nobis tamen, qui docendi compendiariam viã & rationem profitemur, ad breuiorem numerum & absolutam quandam disciplinæ formulam redigend: sunt omnia. Cùm igitur veritas fidei, vt paulò ante diximus, bipartita sit, & hæc ad nõ mediatè, illa immediatè pertineat, necesse est, duos gradus propositionũ fidei generales statim à principio collocare. Prior eorũ erit.

Digitized by Google

erit,quæ Theologiæ legitima principia ſunt, cuiuſmodicunque ſint illa,ſiue primaria ſiue ſecundaria,hoc eſt,ea omnia,quæ Deus in ſe ipſis eccleſię reuelauit. Poſterior verò gradus harum erit,quæ ex prioribus illis neceſſario colliguntur. Hoc enim genus concluſionum,vt cum rebus fidei colligatum, ad fidem etiã ſpectat. Ratiò enim connexi,quum conceſſeris ſuperius,cogit inferius concedere: & quum inferius negaris, ſuperius item negare cogit. Rurſum,in ſuperiore illo gradu duos intelligimus, vnũ earum propoſitionum fidei , quas in libris canonicis ſacri auctores ſcriptas reliquere : alterum earum,quas verbo traditas eccleſia,vt crederet,à Chriſto & Apoſtolis accepit. *In* poſteriore itidem gradu duo genera intelliguntur. Vnum concluſionum eiuſmodi, quæ è principijs ſolum fidei naſcũtur. Alterum earum quas non fides ſola conficit ſine externarum diſciplinarum adiutorio,ſed aſcitis autvno principio aut pluribus naturæ ratione cognitis. Atque hæ quidem tametſi non eodem loco & gradu, omnes tamen ſimpliciter & ſine additamento quęſtiones fidei vocari poſſunt , nempè cùm ex vtriſque fidei veritas pendeat, cum vtriſque coniuncta & copulata ſit. Nam quęſtiones illę quaſi fidei appendices, quod nuper, & quid dico nuper? imò verò planè paulò antè dicebam, fidei quodammodo ſunt,non ſimpliciter. Nec enim ſic fidei adhęreſcunt , vt ſeparari ab illa non queant. Aegrotat ſanè, vt ita dicam,in earũ errore fides,nõ perit.

Sed quoniam ſcripturę ſacrę natiua & germana ſenſa obſcura interdum & implicata ſunt, nec ſemper exploratum eſt & cognitum,quęnam illa ſint,quę ſine ſcripto Apoſtoli memorię prodiderunt,ſępè etiam impeditũ eſt, & quaſi tenebris circũfusum, an concluſio controuerſa neceſſario è rebus fidei ducatur,id nos modò expedire atq; explanare cupimus , quibus notis & ſignis cognoſci ac diſtingui poſſit veritas fidei, tum illa , quę in ſacris ſcripta libris eſt: tum,quę eſt verbo ab Apoſtolis tradita,tum demum ea,quę ex harum vel altera vel vtraque conficitur. Eo verò ſtudioſius hoc negotium ſuſcipimus , quod non modo ſcholę Theologis vtiliſſimum fore intelligimus , ſed illis etiam maximè neceſſarium, quibus Apoſtolica ſedes fidei cognitionem & cenſuram impoſuit . Non enim parum in ſe habet fructus certa conſtanſque ars in Theologia diſſerendi : nec ſine hac arte eorum eorum errores ęquabiliter notari poſſunt, qui à fide Chriſti & antiqua inſtitutione deſciſcunt. Contrariorum enim, quod à Philoſophis verè dicitur, eadem eſt diſciplina. Quare ſi veritates fidei catholicę conſtituimus , errores aduerſos pariter deſignamus. Agè ergo conferamus pedem, vt aiunt, & ad rem proprius accedamus.

De re-

De rebus perſpicuis, vt dixi nihil præcipi oportet. Itaque ſi ſcripturæ diuinæ locus, vt inde ordiamur, planum & apertum habet ſenſum, vel ex contextu, vel ex alio eiuſdē ſcripturæ loco, vel ex verborum ipſorum clara luce nullum noſtrum præceptū eſt. Ipſe enim apertus ſcripturæ ſenſus certum præ ſe fert catholicæ veritatis iudicium. Quò fit, vt Lutheranorum pleraſque hæreſes theologus vel mediocriter ſcripturæ diuinæ ſenſis imbutus perfacilè denotet. Nullum quippe negotium eſt eos errores inurere, qui ſcripturæ manifeſtò repugnant. Vt illi, Eccleſiam vniuerſalē in fide errare poſſe. Item, Humanas omnes actiones criminoſas eſſe. Item, Triſtitiam de peccatis non eſſe neceſſariam, ſed inutilem. Multi denique alij, quos commemorare longum eſt. At enim de ſcriptura ſacra dicta hæc intelligi volumus, quam eſſe canonicam conſtanter ſit ab eccleſia diffinitum. Nam, quemadmodum in ſecundo libro docuimus, libellum Baruch non adeò exploratè & firmiter in ſacrorum numero eccleſia repoſuit, vt aut illum eſſe ſacrum fidei catholicæ veritas expedita ſit, aut non eſſe ſacrum hæreſis expedita ſit. Libellus ergo iſte ſiue quilibet alius, qui in quęſtionem circa crimen hęreſeos vocari poſſit, quantumuis clara & aperta inferat ſenſa, non ſtatim efficiet certas atque conſtantes catholicę fidei veritates. Sed tranſeamus ad alia, & in rerum difficiliorum iudicio è ſuperioribus libris ſumma quęque carpamus. Ex eo enim tempore hęc res elaborata eſt, ex quo Theologicorum firmitudinem conſtituimus.

Librum Baruch è ſacris eximere erroneū eſſe dixi: hæreticum neq; tunc auſus ſum, neq; modo audeo dicere.

Sit igitur prima præceptio. Cùm ſcripturę diuinę ſenſus fuerit obſcurus, tunc eccleſię intelligentia eadem eſt germana ſcripturę intelligentia: ex qua habebitur, crepet licet hęreticus, & catholicę veritatis inſigne certum, & ad probandas Theologię concluſiones certi eius, quem exquirimus, argumenti delectus. Si enim eccleſia certiſſimum ius habet diſcernendi verba Dei à verbis hominum, vt in ſecundo libro nobis conſtiturum eſt, habebit quoque idem ius, vt in verbis ipſis ſenſum Dei ab hominum ſenſu diſcernat. Niſi credimus perinde ſcripturam eccleſię, vt Ptolomęo Aegyptijsque conceſſam: vel certè, vt nunc eſt conceſſa Iudęis, quos ſcriniarios eccleſię Chriſti Auguſtinus non inelegantèr appellauit. Scimus autem vtrunque depoſitum eccleſię commiſſum, vt vtrunque etiam perpetua fide conſeruet reddatque ſimul, quas accepit, & ſcripturam & ſcripturę intelligentiam. Spiritus meus, inquit, qui eſt in te, & verba mea, quę poſui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore ſeminis amodo & vſque in ſempiternum. Ambas igitur res Chriſti eccleſia cuſtodit, cuſtodietque ſemper & verbum & ſpiritum verbi. Item, Chriſtus ſpiritum veritatis promiſit eccleſię, qui cum illa maneret eter-

Contra Fauſtū l. 3. Iſai. 59.

Ioan. 14. 15. & 16.

nus

hus, eiq́ue omnia ſuggeret; quę illi à Chriſto ſunt dicta. Item cùm verũ Dei euangelium, quemadmodũ Hieronymus elegantiſſimè dixit, non in ſcripturis ſit, ſed in ſenſu; non in ſuperficie, ſed in medulla; non in verborum foliis, ſed in radice rationis: ſi eccleſia ſcripturam haberet, non autem legitimum ſcripturæ ſenſum, non haberet profectò verum Dei Euangelium, atque adeò ne fidem Chriſti quidem, quæ ſine vero Dei Euangelio non eſt. Nec enim ad verba fides, ſed ad ſenſa refertur. Alioqui & hæretici ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, & diabolus ſcripturas etiam profert: ſed in intelligentia falſa falſum Euangelium habent, certè non diuinum, ſed humanum, imò, quod peius eſt, diabolicum. Cùm verò inter catholicos & hæreticos non de ſcriptura, ſed de ſenſu plurima controuerſia ſit, ſi eccleſiæ interpretatio non eſt certa intelligendi norma, ecquis erit illiuſmodi controuerſiæ iudex? Senſum enim ſuum pro ſua vifili quiſque defendet. Quòd ſi in exploranda ſcripturæ intelligentia nullus eſt eccleſiæ certus iudex, audeo dicere Rempubl. fuiſſe nullam ſtultiùs conſtitutam. Nullum enim diſſidiorum futurum finem, conſenſionem fidelium nullam, nullam fidei vnitatem. Qua ſublata, non charitas modò & pax, ſed fides etiam ipſa penitus tollitur, atque ipſum omnino eccleſię nomen. Quòd autem Apoſtolis Chriſtus aperuit ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, non id propter illos tantùm, ſed multo etiam magis propter eccleſiam fecit. Ex quo intelligimus, Chriſtum eccleſiæ ſuę librum ſignatum perpetuo aperuiſſe. Scripturæ inſuper intelligentiam Apoſtoli eccleſijs tradiderunt. Nam ſi non ſenſum, ſed verba duntaxat tradidiſſent, non vtique prædicaſſent Euangelium omni creaturæ, nec docuiſſent omnes gentes ſeruare quæcunque illis fuiſſent à Chriſto commendata. Qualis enim Euangelij prædicatio, qualisúe doctrina abſque intelligentia eſſet? Nempè, qualis aut puerorum aut pſittacorum eſt, qui ſine mente dant accipiuntque ſonum. At Apoſtolicæ traditionis certior teſtis nemo eſt, quàm eccleſia. Nam quid acceperit, ecquis clarius euidentiusque teſtabitur, quam ipſa, quæ accepit? Scripturæ igitur ſenſus ab Apoſtolis eccleſiæ traditus penes eccleſiam eſt.

In epi. ad Gal. c. 1.

Vid. li. 3. c. 2. & c. 3. fundam. 4.

Præterea, eccleſia columna eſt & firmamentum veritatis, at veritas verè & propriè in intellectu ſcripturę eſt, in ſcriptura aũt improprie tanquam in ſigno. Quemadmodum vrina figuratè ſana dicitur, cum animal id ſit, quod eſt propriè ſanum. Si ergo eccleſia firmamentũ eſt veritatis, firmam certè habet ac certam earum cognitionem veritatum, quæ in ſacris literis continẽtur. Sed quid opus eſt plura? Iam enim quartus ſuperior liber com-

probauit veram fidelemque omnem de ecclesię auctoritate sententiam. Ostensum est autem multis & testimonijs & rationibus, ecclesiam in fide errare non posse. Atqui nihil magis ad fidem attinet, quàm diuinotum dictorum vera cognitio & sensus. In ecclesia igitur explorata scripturæ intelligentia residet, ex qua nimirum intelligentia & compertum habere possumus fidei catholicæ signum, & eodem quoque signo errores contrarios denotare. Sanè primæ huius præceptionis clarissimum exemplum est in paradyso terrestri, in fictione Adæ de limo terræ, in Euæ formatione de costa Adæ, denique in tentatione serpentis. Quæ omnia Origenistæ allegoricis figuratisq; interpretationibus peruerterunt. Sed cūm ecclesia semper ea non figuratè dicta, sed propriè ad historiam acceperit, iure illo synodus sexta actione vndecima explosit.

Vide li. 7. t. 3. conc. 5.

Secunda præceptio. In ecclesiæ nomine non modò fidelium omnium concio intelligitur, verum etiam ecclesiæ pastores & doctores, præsertim in concilio congregati. Hæc ostensa nobis est libro 4. cap. 4. concluf. 4. & libro 5. cap. 4. concluf. 3. Præceptionis verò huius exempla multa sunt, sed nos pauca ponemus. Illa Domini lege: Hoc facite in meam commemorationem, omnes semper ecclesiæ sacerdotes intellexére id præscribi, vt hoc idem ipsi facerent, quod & Iesus Christus tum faciebat, hoc est, vt Eucharistiæ sacrificium offerrent. Nam post illa verba in persona Christi prolata. Vnde & memores inquiunt, nos serui tui, &c. offerimus maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam sanctam, &c. Vuiclefistæ igitur, qui dixerunt, non esse fundatum in euāgelio, quòd Christus missam ordinauerit, Lutherani item ac multò etiam magis, qui negant in ecclesia Eucharistiæ sacrificium esse, iure à nobis hæretici habentur. Sed de hac re in hoc eodem libro posterius. Rursum concilīū Lateranens. patrem & filium verè & propriè rem vnam eandemq; esse intellexit ex illo: Ego & pater vnū sumus. Ita in hoc Abbas Ioachimus damnatus est, qui hunc locum non ad rei eiusdem & naturæ vnitatem, sed ad consensionem voluntatis vnius retuliisset. Pari enim errore illum alterum locum interpretabatur, Claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus. Præterea, Spiritum sanctum à filio procedere, concilium Ephesinum ex illo scripturæ loco accepit. De meo accipiet: ex illo etiam: Quem ego mittam vobis à patre, Spiritum veritatis, &c. Animam rationalem tandem formam esse subsistentem quidem, sed essentialiter, verè ac per se humanum corpus informare, concilium Viennense, vt equidem sentio, ex eo loco habuit, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est homo in

Lúc. 22.
Idē Synod. Ephesina.
Ioan. 14.
Ioan. 17.
Ioan. 16.
Ioan. 15.
Gen. 2.

animam

animam viuentem In eo enim quòd Deus animam homini inſpiraſſe dicitur, Illam patres foris veniſſe interpretati ſunt, quēadmodum flatus extrinſecus venit. Non itaque ſpiritum hominis educi de materia, nec ab ipſa pendere, ſed per ſe omninò ſubſiſtere. In eo autem, quod per eundem ſpiritum factus eſt homo in animam viuentem, cognouêre vtique illam corpus verè viuum efficere, atque adeò formam ſubſtantialem eſſe humani corporis. Item, hoc traxerunt ex illo, nuſquam enim angelos, *Heb. 2.* ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Si namque animus hominis non eſſet corporis vera forma, parsque omninò humanæ naturæ, ſed corpori, vt nauta naui, iuxta Platonis Origenisq; ſententiam aſſiſteret, ſine dubio ſubſtantia eſſet, quod ad naturæ conditionem attineret, ſeparata, quam nos angelum nuncupamus. Quare Deus animam rationalem aſſumens, angelicam naturam aſſumpſiſſet.

Hæc igitur & alia eiuſmodi tametſi in ſcriptura obſcurius continentur, eccleſia tamen iure ſuo explicat, fidelibusque ad credendum exponit. Quod dum facit, ipſius decretum non ſolum non eſſe falſum, ſed etiam ſtabile, fixum, ratumque eſſe debet, perinde ac ſi in libris ſacris patentius haberetur. Paſtores ergo eccleſiaſtici, quos in Eccleſiæ voce communiter intelligimus, cùm ſcripturæ certam conſtantemque intelligentiam præſcribunt, & abſolutam veritatis catholicæ exhibent formulam, & notas quoque certiſſimas, quibus hæreſes contrariæ dijudicentur.

Tertia præceptio. Si ſedes Apoſtolica aliquem ſcripturæ ſenſum præfinierit, ille idem catholica veritas cenſenda eſt. Quam ſanè præceptionem, niſi opinio nos fallit, diligentiſſimè in ſexto ſuperiore libro demonſtrauimus. Multis quippe ibi ac neceſſarijs argumentis addiximus, ſedem Apoſtolicam in fidei iudicio labi non poſſe. Scripturarum verò interpretatio, quum in diſceptationem illæ veniunt, fidei iudicium eſt: non ergo in ſcripturarum intelligentia ſedes Apoſtolica errat, ſi eas ex præſcripto interpretatur. Nam ſi non conſtanti iudicio fixoque decreto, ſed ex opinione ſua quaſi præteriens expoſuerit id, quod aliàs ſæpè dictum eſt, nihil conſtituet omninò, quod certum exploratumque ſit. Quare ſi tunc erret, ſcripturam vel parum aptè interpretando, vel in ſenſum etiam alienum detorquendo, nihil huic præceptioni obſtat. Quæ non omnia illa ſenſa præſtituit, quæ Pontifices è ſcriptura ſacra ad res, de quibus agebant, ſuadendas accerſierunt: ſed illa docet firmè eſſe tenenda, quæ fidelibus à ſede Apoſtolica præſtituuntur. Quibus autem ſignis ſedis Apoſtolicæ conciliorumq; firma iudicia interno *c. 5. §. 4.*

Digitized by Google

ſcantur, in quinto libro explicatum eſt. Ac certè eiuſmodi iudicia, quæ in ſcriptura interpretanda verſantur, ad ſedem Apoſtolicam peculiariter attinere, adeò clarè hodie eſt in Clement. vniu. de ſumma Trinitate & fide catholica diffinitum, vt minimè ſit hæſitandum, quin Pontificis ſententia eadem, & Viennenſis concilij ſit. Quid? quòd claues habet Petrus, vt librum clauſum aperiat? Quid? quod quæcunque ſoluerit in terris, erunt ſoluta & in cælis? Quid? quòd ab initio conſtitutum eſt, vt ex ore eius gentes verbum Euangelij & audirent & crederent? Quid? quòd aduerſum hanc petram ne portę quidem inferi prævalere queant? Quid? quòd pro eò orauit Chriſtus, ne deficeret fides ipſius, quò fratrũ vacillantem & nutantem fidem confirmaret? At quid ego ſtultus contra prouerbium vetus acta ago? & argutis minutisque interrogatiunculis quaſi aculeis lectorem pungo, atque ea vt modò primumque naſcentia edo, quæ in ſexto libro altiſſimis defixa radicibus vſque adeò confirmata ſunt, vt nulla vnquam vi labefactari poſſint. Huius autem præceptionis exemplum habes in Extrauag. Benedicti vndecimi, cuius initium: Benedictus Deus in donis ſuis Vbi pronunciat Pontifex, hæreticos eòs fore, qui negauerint animas iuſtorum, ſimulatque è corpore exceſſerint, diuinam eſſentiam clarè videre: ſi nihil tamen habuerint, quod pœnis purgatorijs ante
2.Cor.4. expiandum ſit. Hoc verò ſine dubio accepit ex illo. Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue, tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Ne quis autem falſo errore ductus exiſtimaret, hanc operationem æternę gloriæ, aut ad præſens mortalis vitę tempus, aut ad futurum vniuerſa-
2.Cor.5. le iudicium eſſe referendam, ſubiungit ſtatim Paulus: Scimus enim, quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam æternam in cęlis. Ac ne quis rurſum aliter æternam illam gloriam interpretaretur homini contingere, quàm per claram diuinæ eſſentię viſionem, mox rem eandem apertius exponens ſubdit: Sciẽtes quoniam dum ſumus in corpore, peregrinamur à Domino, per fidem enim ambulabamus, & non per ſpeciem, audemus autem & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum. Quem locum
Cap.16. D. Thom. quarto aduerſum gentes libro, preſſius vrget. Vbi quamuis & alia ſcripturę teſtimonia referat, ſed ad meum ſenſum, imò ad ſyncerum, ſubtileque iudicium, nullum aliud hoc teſtimonio præſtantius, vt & illa fidei veritas comprobari, & contraria hæreſis refutari queat. Pręclarè itaque mihi ſentire videor, ſi ſummum Pontificem autumo, ex his ipſis Pauli verbis illud

illud fidei dogma elicuisse. Ea igitur verba in falsum alium sensum peregrinumque deflectere hæreticorum erit.

Quarta præceptio. Consentiens eadem sanctorum omnium conspiransque scripturarum intelligentia, ipsissima est fidei catholicæ veritas. Quæ præceptio in septimo libro, cap. 3. conclu. 5 adeò fusè lateque & explicata exemplis, & rationibus ac testimonijs confirmata est, vt ineptus ego sim, si quicquam in præsenti adijciam.

Quinta præceptio. Si ex Apostolorum traditione communis ecclesiæ vius vnamquamlibet scripturæ interpretationem præ se tulerit, ea vt fidei veritas tenenda est. Vt ecclesiæ mos perpetuus expressit in illis verbis: Quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cælis, Petro Petrisq; successoribus datam esse facultatem & soluendi vota, & relaxandi iuramenta. Qui hanc ecclesiæ facultatem inficiatus fuerit, is verè ac iure hæreticus iudicabitur. Atque hanc quoque præceptionem nec probare argumentis, nec exemplis illustrare debeo, propterea quod in 3. lib. illam vtrisque rebus patefeci.

Sexta præceptio. Quodcunque dogma fidei vel ecclesia habuerit, vel concilium auctoritate Pontificis roboratum, vel etiam summus ipse Pontifex fidelibus præscripserit, vel certè sancti omnes concordissime cõstantissimeque tenuerint, ita nobis illud pro catholica veritate habendum est, vt contrariam sententiam hæreticam sentiamus, quamuis nec apertè nec obscurè in scriptura sacra contineatur. Docui nimirum in tertio libro copiosius, dogmata fidei non è sola scriptura petenda, sed ex Apostolica traditione. Quæ verò Christi & Apostolorum traditiones sint, non alia via & ratione melius inuestigari posse, quàm ecclesia ipsa duce atque magistra, superius non semel explanatum est. Ecclesiæ porrò auctoritatem non modo omnium fidelium cætu consistere, verùm etiam conciliorum decretis, sedis Apostolicæ iudicio, sanctorum doctorum consensione, superioribus quoque libris expositum est satis, vt arbitror diligenter. Christi quippè Apostolorumque doctrinam partim scripto, partim verbo in ecclesiam descendisse, cùm aliàs sæpè, tum fusius in tertio libro monstraui. Ostendi etiam sæpissimè, nihil per se ad ecclesiæ fidem attinere, nisi quod Christo & Apostolis reuelantibus accepit. Cùm autem neque ecclesiæ, neque concilium, neque sedes Apostolica, neque sancti omnes simul possint in fidei iudicio falli, quemadmodum suis quæque locis patefacta sunt, certè, quodcunque nobis fidei dogma tradiderint, si in sacris literis non habetur, Christo Apostolisque

tradentibus in ecclesiam venit. Eodem itaque gradu habendum, ac si patenter illud scriptura traderet. Omitto iam plura exempla, hæresum notissimarum, quibus præceptionis huius nota inusta est. Nam in tertio libro exempla sunt penè innumerabilia.

Septima præceptio. Si vel ecclesia, vel concilium, vel sedes Apostolica, vel etiam sancti vna mente eademq; voce aliquam Theologiæ conclusionem & confecerint, & fidelibus etiam præscripserint hæc veritas catholica ita censebitur, vt si esset per se à Christo reuelata, & illi, qui aduersetur, æquè erit hæreticus, ac si sacris literis traditionibusue Apostolorum refragaretur. Conclusionem sanè Theologiæ hic appello eam proprie, quæ ex principijs huius facultatis certa & firma consecutione ducitur. Huius rei exempla sunt in promptu vel plurima. Sexta synodus generalis duas esse in Christo voluntates, duasq; item operationes collegit, tum ex illo: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis, tum ex eo, quòd Christus Deus est, & homo perfectus. Concilium Lugdunens. sub Gregorio decimo, ratione quoque Theologiæ constanti demonstrauit, Spiritum sanctum ex patre & filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tãquam ex vno, non duabus spirationibus, sed vna procedere. Pater siquidem & filius iuxta fidem sunt vnus Deus, vna potentia, vna sapientia breuiter in omnibus vnum, in quibus non obuiat relationis oppositio, nec enim aliter diuinę naturę vnitas in duabus personis seruari potest. Cùm itaque in spirando nulla sit à patre filij distinctio, sequitur patrem & filium non esse duo principia Spiritus sancti, sed vnum; quemadmodum non sunt duo principia creaturæ, sed vnum. Qua ex re intelligitur vtrunque errasse vehementer, Erasmũ nempè & Ambrosium Catharinum: illum, qui hanc conclusionem nihil ad fidem pertinere credidit: hunc, qui eam, cum sit Theologiæ propriè conclusio, inter principia prima, hoc est, fidei articulos numerauit. Item concilium Lateranense sub Innocentio tertio, ratiocinatione Theologica aduersus Ioachimum effecit, diuinam essentiam nec genitam esse, nec generare. Rem videlicet genitam & generantem realiter distingui oportere: quare si essentia diuina generaret essentiam, ipsam à se non sola cogitatione, sed re etiam esse distinctam. Item patres ad vnum omnes ex eo principio, Hoc est corpus meum, ratiocinati sunt, conuersionem panis in corpus Christi fieri, sine qua nec verborum illorum veritatem poterant comprehendere, nec cætera, quæ fides catholica de vera inclusione corporis Christi sub specie panis confitetur. Ita concilium Lateranens. patrum veterũ conclusione constituit, panem in corpus

Matt. 26.

vinum-

vinumque in sanguinem trānssubstantiari, sic enim concilium loquitur. Hac re constituta illa fuerunt consectaria, quæ concilium Constantiense decreuit, panem post consecrationem non manere, atque adeò manere sine subiecto accidentia. In mutatione quippe & conuersione quacunque, terminus à quo, mutatio & conuersio initium sumit, non manet. Quare si per consecrationis verba panis transit in corpus, non vtiq; perstat ille, sed perstant accidentia eius. Item synodus Complutensis Sixto quarto in Extrauag. sua, corroborāte certo Theologiæ argumēto, confecit ex illo Ioannis testimonio, Sicut misit me pater, & ego mitto vos, quorum remiseritis peccata, remittentur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt, non solùm sacramenti pœnitentiæ institutionem haberi, sed confessionis etiam præceptum. Id, quod nos in relectione de pœnitētia euidentissimè deduximus. Inde ergo exempli huius probatio petetur. Nam & reliqua delibamus, extremisque, vt dicitur, digitis, attingimus, quæ latè longeq; diffusius in lectionibus olim quotidianis persecuti sumus. Ioan. 20.

Octaua præceptio. Si scholastici Theologi aliquam itidem conclusionem firmam & stabilem vno ore omnes statuerint, atque vt certum Theologiæ decretum fidelibus amplectendum, constanter & perpetuò docuerint, illam vt catholicam veritatē fideles sanè amplectemur. Constituimus autē, vt reor, hanc præceptionem in 8. lib. firmiter & necessariò, nec ad opinionē meā solùm, sed planè ad veritatem. Ac fieri potest, vt aliorum iudicio errem, sed meo ita prorsus existimo. Christi igitur animam, statim, vt est in corpore inclusa, Deum aperte vidisse, scholastici ad vnum omnes fidentissimè docēt. Eā rem vnde sibi persuaserint, non omnibus passim expeditum est. Sed ita esse minimè ambigitur, nisi quod Erasmus in quæstionem vocat. At quib. rationibus & testimonijs ea conclusio confecta sit, posterius explicabitur. Illud modò ponimus, vniuersos scholæ Theologos, in Theologiæ certis constantibusque decretis præfiniendis errare non posse, sicut ne in fide quidem, quòd eorum error, error esset ecclesiæ, vtpotè quùm ad cernēdum huius generis res non alios ecclesia, quàm Theologorum oculos habeat, qui si fallerentur, totum ecclesiæ corpus in suo facerent errore versari. At enim, vt dixi, post ea, quæ 8. lib. disputata sunt, non est operæpretium in hac re cōstituenda elaborare. Sed ne quis sit admiratus, cur cū inter omnes ferè Theologos constet, à meque ipso sæpè affirmatum sit, eiusmodi conclusiones, quæ ex fide per explicatā cōsecutionem deriuantur, Theologiæ propriè esse, non fidei, nunc ita confundam, quasi Theologia & fides eadem virtus sint.

Si enim error concluſionis Theologicæ error fidei eſt, vt eſt reuera; ſi eam negare ſit hæreſis, ſequitur, fidem atq; Theologiam ad eandem pertinere virtutem, quandoquidem errores vtrique facultati contrarij ad idem pertinent vitium. Sunt enim vtrique hæreſes. Sed non erit difficile ei, qui ſuperiora releget, hanc obterere contundereq; calumniam. Diximus enim fidem, licet nõ immediatè, ſed verſari tamen circa eas concluſiones, quæ per euidentem & neceſſariam conſequentiam ex articulis fidei colligũtur. Quare neceſſe eſt, vt infidelitas, mediatè quoq; circa cõcluſiones Theologiæ cõtrarias verſetur. Cùm autem ex huiuſmodi aduerſis erroribus non ægrotatio modò fidei, ſed etiam corruptio ſequatur, fit, vt eorum & fidei ſit indirecta quidem & cõſequens, ſed vera & naturalis repugnantia. Quamobrem eccleſia, tametſi intelligit, eiuſmodi concluſiones non è fide ſolum, ſed è principijs quoq; naturæ pendere: quia tamen non putat, hominem rationalem ea, quæ rationi perſpicua ſunt & manifeſta, negare; eum, qui illas inficiatus ſit, hæreticum iudicat. Sumit enim maximaq; ex cauſa ſumit, illum nõ in naturæ ratione, quę erat euidens, ſed in fide claudicare. At verò ſi quis vel conſequẽtiam rerum alias perſpicuam ignoraret, vel principium etiam naturale, quod cum articulo fidei ad colligẽdam Theologiæ cõcluſionem ſumitur, certè non eſſet hæreticus. Vt ſi homo indoctus, verbi cauſa, exiſtimaret hanc enunciationem eſſe falſam, Omnis homo eſt riſiuus, vnde quamuis crederet Chriſtum eſſe hominem non ideò arbitraretur, eum poſſe ridere: hic profectò non eſſet propriè infidelis, ſed ſtultus, qui non per ſe ſupernaturali lumini, ſed naturali repugnaret. Verùm quoniam eiuſmodi ſtultitia, quamuis per accidens & indirectè, fidei tamen ex conſequẽti corrumpit deprauatq; iudicium, iure apud eccleſiam nõ in ſtultitia habetur, ſed in crimine. Atq; hæ mihi videntur præceptiones ſummæ atque optimę, in quib. tãquam inſignitæ notæ & catholicarum veritatem & hæreſum contrariarũ apparẽt. Si quis verò certiores melioreſq; protulerit, ei ego magnam habeo gratiam. Quanquam erunt fortaſſe qui reprehendent communiter illi quidam omnia, quæ præter opinionem ſuam ab his libris meis animaduertent; ſeparatim autem in ſingulis ſi perſpicient quædam, in quibus vel à communi ego opinione, vel à clementia & lenitatis ſpecie diſcedo. Nam & prçceptionum tertiæ & poſtremæ acerba cuipiam fortè ſeueraque iudicia videbũtur. Sed is primum rationes illas expendat velim, quibus in 6. & 8. lib. vſi ſumus ad duas has prçceptiones corroborandas: modeſtiam quoq; ac temperamentum, quo huius noſtri iudicij acerbitatem indulgenter etiam, niſi nos ſentẽtia fallit, emolluimus.

Roma. 1.

Dein-

Digitized by Googl

Deinde ſi tam indulgens in huius ſeculi temerariam inſolentiam eſſe vult, vt aſperior ei diſciplinæ correctio diſpliceat, obſecro videat, ne dum iudicũ eccleſiaſticorum animos à ſeueritate & vehementia ad remiſſionem indulgentiamque traducit, non modò forum eccleſiæ relaxet, ſed vſque ad atrium licentiæ impudentis atq; adeò intoleraudæ explicet. Crudele eſt, fateor, illud, Vexat cenſura columbas, ſed illud etiam diſſolutum, Dat veniam coruis: vtrum verò hoc tempore & ætate pernicioſius, non facilè dixerim. Sed quoniam eorum errores, qui de eccleſiæ doctrina parum rectè ſentirent, non eodem gradu eſſe omnes multis in locis perquam breuiter perſtrinxi atque attigi: de his quoq; errorum gradibus pauca dicantur. Accepimus enim è cõcilio præſertim Cõſtant. alias propoſitiones hæreticas eſſe, alias erroneas, alias ſapientes hæreſim, alias temerarias, alias ſcandaloſas, alias piarum aurium offenſiuas.

CAPVT VII.

De varijs errorum gradibus, primumque de hæreſi & hæretica propoſitione.

PRius verò, quàm iſtiuſmodi propoſitionum genera notaſque definio, illud explicandum eſt, an omnia illa ad hæreſim requirantur, quæ ſunt ad hæreticum conſtituendum neceſſaria. Sunt enim auctores nobiles, qui exiſtiment omnem propoſitionem hæreſim eſſe, quæ fidei veritati repugnet, quamuis ab ignorante ſine vlla pertinacia defendatur. Hæreticus autẽ niſi ſit pertinax, nullo modo intelligitur. Huius autẽ opinionis ſuæ multas cauſas reddere conãtur. Primam, quòd niſi ita eſſet, aliqua propoſitio ab vno affirmata eſſet hæreſis, ab alio nõ eſſet. Vt ſi homo doctus ſciens contrarium in ſacris lib. contineri, aſſeret Moyſen non Iudæum fuiſſe, ſed Aegyptium, tunc illam propoſitionem hæreticam eſſe hæſitari non poteſt. At ſi eadem non inſcitè ab aliquo homine ruſtico & idiota affirmaretur, hæretica non eſſet. Ita fieret, vt propoſitio ab aſſerente penderet, &, vt inquiunt, quàm ſit erroneum, vel mediocriter docto eſt manifeſtum. Si enim propoſitio falſa eſt, à quocunq; dicatur, ſemper erit falſa: ergo ſi eſt propoſitio hæretica, à quocũque illa afferatur, ſemper erit hæretica. Alteram cauſam reddũt, quod veritas catholica non pendet ab aſſerente, vt veritas catholica ſit. Iam ſiue Iudæus, ſiue Paganus, ſiue Chriſtianus Deum eſſe vnum & trinum affirmet, illa certe aſſertio catholica eſt: ergo neq; contraria falſitas ex eo, à quo aſſeritur, hæreſis ſibi aut nomen, aut rationem vindicat: ſed abſolutè & per ſe eſt hæretica, quoniam abſolutè & per ſe cum catholica veritate pugnat. Cæ-

teras cauſas, vel ego non intelligo, vel certè indignas iudico, vt à nobis referantur. *Illa* vehementior apparet, quæ ab illis omittitur, quod Theologi rogati, an propoſitio aliqua hæretica ſit, an non, ſimpliciter reſpondent aut eſſe aut non eſſe, nulla eius, qui aſſeruit, habita ratione, Noua aũt res eſſet & inaudita, ſi Theologi propoſitiones eas, quarum notæ quæruntur, deſignare nollẽt, niſi illis antè aſſerentium ingenium conditio, doctrina, & culpa innoteſcerent. Hinc colligunt, omnem propoſitionem, quæ modò eſt hæretica, ſemper hæreticam fuiſſe: nec eccleſiam definitione ſua ex non hæretica hæreticam facere, ſed id quod re ipſa erat, ignoratum tamen & occultum, declarare. Hanc ſententiam Occam tenuit, 1. par. dialogor. lib. 2. c. 11. & Cardinalis Turrecremata lib. 4. par. 2. ca. 3. & Adri. 4. Senten. q. 1. de confeſſ. & Alphõſus Caſtro Zamorenſis libr. 1. de iuſta hæreti. puni. ca. 1. Ad auctores alij haud deteriores, mea quidẽ ſentẽtia, nam meliores multi credũt ab his lõgè diſſentiũt, in quibus eſt Caieta. 2. 2. q. 1. ar. 1. Diuusq; etiã Thomas prioris ad Corinth. cap. 11. lect. 4. Afferũt aũt ad huius ſententiæ confirmationem argumẽta plurima. Primũ eſt, quod Concilĩu Conſtã. diſtinguit propoſitiones hęreticas, erroneas, ſapientes hæreſim: quas res difficulter omninò ſecernemus, ſi oĩs error in materia fidei eſt hæreſis, prius etiã, q̃ diffiniatur ab eccleſia. Deinde 24. q. 1. cap. Quod autem: & capit. Achatius, & 24. quæſt. 3. Cap. Notandũ, dicũtur aliq̃ hæreſes eſſe nouæ, aliquç veteres, nõ ergo abſolutè ſineq; vllo reſpectu aſſerẽtis hæreſis dici poteſt. Prætereà, ad hęretici rationẽ, quia hæreticus eſt, pertinacia requiritur: ergo de ratione hæreſis eſt pertinacia. Quẽ admodũ ſi cœnatũ non niſi veſperi intelligimus, nec cęna quidẽ niſi veſpertini intelligetur. Ac certè ſicut à candore candidũ, ita ab hæreſi nominatur hæreticus, quare qui hæreſim aſſerit, hæreticus ille eſt, vt qui habet candorem eſt candidus. Quid enim abſurdius dici poteſt, quàm veram fornicationem eſſe in eo, qui nõ eſt fornicarius? Verum & proprium homicidium in eo, qui non eſt homicida? Abſurdum igitur etiam eſt, in eo verè & propriè hæreſim eſſe, qui non ſit hæreticus. Ad hæc, Hæreſis eſt vitium non ſolùm intellectus, ſed etiam voluntatis, nempè crimen eſt, quod niſi voluntate conſentiente intelligi non poteſt: vbi ergo nullum eſt crimen, nullaue cordis aduerſum fidem repugnantia, ibi ne vlla quidem hæreſis eſt. Adde quod actus fidei catholicæ non eſt, niſi aſſentiamus propoſitioni catholicæ ab eccleſia definitæ, quamdiu enim res eſt ambigua, neq; eccleſia alterutrã controuerſiæ partẽ præfiniuit, neutrius opinionis aſſenſus fidei catholicæ, iudicium eſt. Qua ex re intelligitur, non eſſe hæreſim, niſi quis veritati catholicæ, quam eccleſia certò præſcripſit, re-

Hieron eodem modo loquitur in 3. c. epiſt. ad Tit.

frago-

fragetur. Adde etiam, quòd veritatem catholicam appellare, quam nec ecclesia credendam proposuit, nec fideles per fidem infusam credunt, sed vnusquisq; probabili opinione tenet, vt detur à nomine quoque ipso veritatis catholicæ alienum. Atque opinionem, quæ inficias iret, diuinas personas relationibus distingui, antequam esset ab ecclesia definitũ, nemo hæresim vocare auderet, nec veritatem catholicam, quæ aduersam sententiam tueretur.

Mihi verò semper concilium fuit omnium controuersias aut declinare omninò, aut paucis exponere. Itaque si de hæresi propriè loquimur, non dubito quin receptior crebriorq; sententia eadem vereor sit: nempè non aliud exigi ad constituendum hæreticum, quàm id, quo hæresis constituitur, hæresis quippè flagitium in aliquo homine est, illumq; denominat, in quo esse cõstituerit. Cuicunq; igitur hęresis nota verè & iure inuri potest, is verè iureque erit hæreticus, id quod ex argumentis nunc positis quædam manifestè probant. Sed quemadmodum vrina impropriè sana dicitur, quòd signum est sanitatis, etiam si fallax aliquando sit, sic propositio in voce vel in scripto vocatur hæretica, quod signum hæresis esse soleat, quamuis interdum ab hæresi is, qui dixerit, excusetur, quia ignorans fuit. In quo sensu illorum opinio vera est, qui arbitrantur aliquam propositionem hæreticam esse, tum etiam cùm is, qui asserit, hæreticus non est.

Vel loquuntur etiam de hæresi ex genere & obiecto. Vt quispiam concubitum illum primum Iacob cum Lia fornicarium appellaret, non quod re vera fornicatio fuerit, sed quòd ex genere & natura talis sit. qui vocum significatus pressius tenent, nec concubitum Iacobi cum Lia fornicationem esse dicunt, nec acceptionem rei alienæ, furtum, nec cædem hominis homicidium, nisi quum & res aliena malè per iniuriam attrectatur, & homo iniquè contra ius occiditur. Maneat ergo perpetuumq; sit, si veram & propriam nominis rationẽ sequimur, hæresim non esse, cui pertinacia non est adiuncta, & omninò cætera, sine quibus crimen hæreseos verè & propriè non constat. Nec si ad fidem illa ex se pertinent, quę à Deo sunt ecclesiæ reuelata, quanquam in eorũ fortè nos ignoratione versamur, contrarios statim errores hæreses iudicamus. Nõ enim si quispiã color albo cõtrarius est, protinus est ater: nec si aliquid liberalitati aduersatur mox auaritiæ nomen habet. Sic igitur fieri potest, q̃ paulò pòst demonstraturi sumus, vt etiã in Christiano error aliquis sit fidei quodammodo aduersus: nec hæresis tamen sit vitium inter ea, quæ fidei repugnant, vel maximum. Quemadmodum autem (nam hoc exemplum etiam premendũ est) colori albo gil- Gene. 29.

Digitized by Google

bo giliuus,glaucus,& pallidus contrarij ſunt,imperfectè tamen: ita quidam etiam ſunt Chriſtianorum errores,qui,cùm inchoati ſint & informes, hæreſios ſpeciem non attingunt, licet ad eam ipſam quàm proximè accedant. Quia verò hæreſis cum fide non ſolùm pugnat, ſed ſummè maximeq; etiam pugnat, ſequitur errorem tunc propriè hæreſim eſſe,quum non fidei materialiter,ſed formaliter aduerſatur.Libet enim hoc loco ſcholæ verbis abuti.Sed experiar,& dicã, ſi potero melius.Si quis fidelis in his,quæ fidei ſunt, vitioſè per inſcientiam erret, & flagitioſè etiam catholicam vnam quamuis veritatem ignoret,ad dialecticorum legem quidem fidei contradicit,ad morumq; etiam normam culpę mortalis reus eſt: ſed niſi viuus, vt dicitur, videnſque pereat, hoc eſt, niſi prudens volenſque ſe à catholico dogmate ſeparet,nec facit ſectam, neq; hęreſim admittit. Nondũ enim ſimpliciter & abſolutè cum fidei forma pugnat, ſi de pugna mortali ſermo ſit. Nam de pugna dialectica nulla nobis quęſtio nunc eſt. Sunt tamen eiuſmodi errores informationes & inchoationes quędam hęreticę prauitas, ad cuius ſpeciem indirectè, vt imperfecta ad perfecta, rediguntur, quemadmodum hominis embrio homo quidam informis eſt & inchoatus; at non ſimpliciter homo, ſed ſecundum quid. Non ergo ſi quiſpiam error fidei contrarius per ignorantiam, vel negligentiam viruperabilem fidei obrepit, illico hęreſis nominabatur, quę eſt ſumma quędam infidelitatis ſpecies, errorque fidei catholicę aduerſus,non vtcunq;, ſed perfectè, abſolutè, formaliter. Perfecta verò hęc, abſoluta, & formalis repugnantia, quum ſit etiam moralis,non modò dialectica;ex obiecto &genere ſeorſum ratio habeatur.Ecquis enim neſciat morales actus ex diſpari hominũ ſtatu,conditione,affectu,notitięque varietate diuerſa, varias itẽ nominationes ſpecieſq; ſortiri?Error igitur ille,Chriſtus non eſt verus Deus, tametſi in quocunq; cuiuſq; cõditionis homine fidei repugnat, in Iudęo tamen infidelitas Iudaica eſt; in Pagano,paganica, in Chriſtiano, hęretica. Niſi adeò loquendi imperiti ſimus, vt eiuſmodi erroris culpam in Pagano hęreſim appellemus. Apud nos ergo, qui multas & diſcrepantes infidelitatis ſpecies ex vario hominum cultu ac profeſſione diſtinguimus,nihil obſtat,cur non illiuſmodi & rerum & vocum genera ab aſſerentibus pendeant. Quibus rebus expoſitis facilè vt opinor,intelligitur,mala hæreſim ratione finiri, quod ſi error catholicæ veritati contrarius: quippè cùm iſta finitio vna in omnes errores valeat,Iudæorum,Saracenorũ,Paganorũ,Hæreticorũ.Sed hoc quidẽ ſanè luculẽter,vt ab hominibus definiendi peritis,

titis, à Theologis scholę dictum est, Hæresim esse eius, qui fidem professus fuerit, pertinacem errorem, illi veritati manifestè contrarium, quæ catholica certò sit.

CAPVT VIII.

Contra hæresis finitionem argumenta quædam.

AT enim vt hæc definitio illustrior appareat, quibusdam argumentis exploranda est. Primum Christiana doctrina & institutum est hæresis, vt auctor est Philo in libello de vita rethorica supplicum apud Euse. lib. hist. eccle. 2. cap. 17. at nō est error, sed ipsa potius catholica veritas, &c. Deinde, Apostata à fide & religione Christiana catholicę veritati apertè repugnat, q̄ semel professus est, non tamen est hæreticus. Præterea, Ex verbis inordinatè prolatis, vt Hieronymus ait, incurritur hæresis, sine errore ergo & pertinacia hoc crimen inuenitur. Præterea, Dubius in fide, infidelis est, de hæreti. cap. 1. si ergo anteà erat Christianus, ex eiusmodi dubitatione efficietur hæreticus. Nihil enim est in genere, quin in aliqua eius generis specie cōstitutum sit. Quòd si hę sitatiō illa est hæresis, qui autem hęsitat, suspensus & incertus animi pendet, nullique rei omnino assentitur, fit, vt hęresis sine errore aliquando sit. Nam error veritati repugnans assensionem habet. Adhęc Diuus Thomas 1. p q. 23. ar. 4. docet, quod opinari falsum circa ea, quę sunt nobis principaliter ex fide tradita, hoc ipso inducit hęresim, maximè si pertinacia adiungatur, Siue pertinacia igitur hęresis esse potest. Id, quod ecclesię vsus confirmat, quę ex vna actione adorandi idola circuncidendūue puerum, hominem quasi hęreticum iudicat, non iudicatura, si ad hęresim pertinacia nimiaque illa in errore perduratio exigeretur. Adde, quòd incrudelitas & duritia cordis sine pertinacia esse non potest, discipuli ergo vndecim, quorum in credulitatē & duritiam cordis Dominus increpauit, habuerunt in errore pertinaciam. At error circa resurrectionis articulum, quem Dominus ipse manifestè prędixerat, fidei catholicę apertè erat contrarius, quare si finitio illa vera & perfecta est, discipuli in hęreseos crimen incurrere. Id si per absurdum est, dicamus potius in ea definitione & superesse quicquam, & etiam abesse.

Hæc vero argumenta paucis quàm fieri poterit expediemus. Nō enim hoc loco nos de hæresi institutionem suscipimus, quæ nisi longissima oratione nullo modo absolueretur, sed quasi prętereuntes breuiter & circumscriptè explicare volumus, quidnam propriè hæresis sit, vnde, quis sit hęreticus error, elucear, & quæ hęretica propositio, quam in voce vel scripto erroris hæretici signum esse, nemo qui vir doctus sit, ignorare potest.

Primùm

Ad 1. Arg. Ptimùm igitur, hæresis Græcè, ab electione dicitur, vt auctor est Hieron. in 5. cap. epist. ad Galat. & in cap. 3. epist. ad Titum; Isidorus lib. 8. etymolog. cap. 3. D. Thomas 2. 2. quæst. 11. articul. 1. & in 3 cap. epistol. ad Titum. Græcam verò hanc vocem Latinus noui testamenti interpres interdum seruat, quandoq; in sectam vertit, vt ad Gal. 5. vbi editio nostra, In carnis operibus sectas, habet, Græca habent, Hæreses. & Acto. 28. Iudæi, cùm Paulo inquiunt, Nam de secta hac notum nobis, quòd vbique ei contradicitur, Hæresim Græcè Lucas dixit. Secta igitur & hæresis eadem res sunt, sed vt secta à sectando; sic hæresis ab eligendo dicitur, ἀπὸ τοῦ αἱρέομαι, quod est, éligo. Deinde & illud animaduertendum, nomen hæreseos apud Græcos veteres & Latinos auctores generale esse, & vnamquamlibet sectam designare, vt Platonicam, Stoicam, Peripateticam. At Christiani scriptores contracto vocabulo hæresim nuncupant sectam & diuisionem qua quis à communi se ecclesiæ fide seiungit, priuatamque opinionem eligens à catholica institutione discedit. Prætereà & illud, licet in promptu & multorum sermone teratur, commemorandum est tamen, doctrinam euangelicam proprie neq; hæresim, neq; sectam appellandam. Tum qui eam non sequimur ex electione nostra, nec enim cõmentum aut inuẽtum nostrum est, sed habemus ex traditione diuina: vt non nobis sic an aliter opinandi optio detur, sed Deum quacunque trahit retrahitq; sequamur. Tum etiam, quoniam euangelij doctrina semper catholica & vniuersalis fuit, ad omnes æquè pertinuit; omnesq; eam omni tempore tenuerunt, qui de Deo & veritate rectè sentirent. Cùm ergo hæresis & secta priuatam quandam disciplinam sonent, quam sibi vnusquisque pro suo arbitrio & eligit & sequitur, nimirum catholica disciplina hominibus ad vnũ omnibus à Deo tradita, nec secta nec hæresis vocanda est, quãlibet Philosophorum placita hæreses vocitentur. Auctores sunt Hieron. in 3. ca. epist. ad Tit. Isidor. 8. li. etymol. cap. 3. Theophylactus in 2. cap. epist. ad Colos. Tertullianus in lib. de præscriptionibus hæreticorum. Quod igitur Philo nostrã religionem hæresim dicit, neq; in malam partem tamen, more illius ætatis facit. Sic enim ferè ab hominibus appellabatur.

1 Hæresis.
1. Cor. 11.
Isid. 8. ety
Tho. 2. 2. q. 11. ar. 1. ad 3.

Ad 2. arg. At verò vtrum Apostasia hæresis sit, magna doctissimorum dissensione certatur. Siluester in ver. Hæresis, 1. quæst. 2. affirmat, apostatam hæreticũ propriè non esse. Sed in ver. Apostat. §. 1. & 2. secum ipse, vt videtur, pugnat. Caiet. 2. 2. quæst. 11. art. 1. docet, quòd apostatæ verè hæretici sunt, quia licet non credãt in Christum, vt ait, actu elicito, profitentur tamẽ cum charactere Chri-

è Christiano. In hæresim itaq; incidunt cùm desciscant, à fide catholica, quam professione tenebant. At in Summa in ver. Apostata, videtur contra sentire, inquiens, Apostasia peior est hæresi vtpotè excedens ipsã totaliter tollendo fidem. Cardinalis Turrecremata in lib. 4. part. 2. cap. 13. apertè confirmat, apostatam hæreticũ non esse. Quæ eadẽ sententia est. D. Tho. 2. 2. q. 11. ar. 1. & q. 2. art. 1. ad tertiũ, vbi expresè dicit apostasiã nõ importare determinatam speciem infidelitatis, sed recipere speciem à termino, ad quem, est motus recedentis à fide. Ac certè vsu, è more loquendi sanctorum hæreticus illè duntaxat est, qui post professionem Christianæ fidei sub nomine Christiano doctrinæ Christi resistit, vt Augustin. inquit 18. de Ciuitat. Dei cap. 15. & 16. li. cap. 2. tradit, ꝙ Chammedius Noe filius nec in primitijs Israelitarum, nec in plenitudine gentium tanquam se ab vtroque discernens, & inter vtrunque remanens, typus hæreticorum fuit. Aque Origenes in tertium cap. epist. ad Tit. Hæreticus, inquit, est ille, qui Christo se credere profitetur, sed aliud de veritate Christianæ fidei credit, quam habeat traditio definitionis ecclesiasticę. Et ne singulorũ verba referendo prolixi & molesti simus, Ambro. in 3. cap. epist. ad Tit. Gregor 5. moral. cap. 11. Beda in Lucę cap. 19. idẽ cũ Diuo Thoma & Augustin. sentiunt nec quisquam veterum in longissimis aduersum Iulianum disputationibus, eum hæreticũ sed apostatam nominauit. Sed ne ratio quidem Diui Thom. pessima est: is enim, qui totam Christi doctrinam reijcit, nihil videtur eligere, sed penitus à fide discedere. Item, Apostasia motum quendã importat discedentis à fide: motus aũt non habet speciẽ à termino à quo, sed à termino ad quem. Cùm ergo apostata ad Iudæorum superstitionem & errorem accedit, Iudaicę infidelitatis reus est: cùm verò ad paganismum, paganicę infidelitatis culpam contrahit. Quod fieret, vt apostasia, si hæresis est, in duabus speciebus eiusdem proximi generis collocaretur. Rectius ergo Diuus Thomas philosophatur, cùm ait apostasiam nullam determinatã speciem infidelitatis præ se ferre, sed ad eam redigi & reduci, ad quam apostata accessit. Nam ex eo quod recessit à Christiana fide, apostasia speciem non habet, sed circumstantiam quandã aggrauantem, iuxta illud, Melius erat eis non cognoscere viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum conuerti. Quo magis eos miror, qui in contrariam sententiam verba D. Thom. rationesq; deflectunt. Sed eorum argumenta videamus.

Vnum est, quod hæreticus homo per multiplicationem hæresium, hæreticus esse desineret. Nam si in aliam & aliam hæresim quotidie laberetur, quousque totam prorsus desereret catholicã fidẽ, iam ex hæretico p augmẽtũ hæresũ priore nomine amisso a-

posta-

postata fieret. Alterum argumentum est, quòd pœnæ in iure aduersum hæreticos decretæ apostatas etiam comprehendunt, id, quod non esset, si non illi essent hæretici: quum nulla lex canonica sit, quę in huiusmodi apostatas animaduertat, nisi in hæreticis contineantur. Postremum argumentum grauius est multo, quam cętera, quòd Bonifacius octauus apostatas hæreticos esse definierit in hęc verba: Contra Christianos, qui ad ritum transierint Iudęorum, erit tanquam contra hæreticos procedendum.

De hær. in 6.

Sed primum argumentum non est difficile eludere. Quamlibet enim hęreses cumulentur, si Christum homo ille generaliter profitetur, & sub Christiano vocabulo eius fidem impugnat hæreticus semper erit, apostata non erit. At vbi primum & Christi nomen & totam omninò religionem deferre instituerit, apostata fit, & nomen hęreseos amittit, non per hęresim superioribus adiectam, sed per apostasiam nouam quę hęresis non est, sed maius aliquid hęresi. Quis autem dubitat, minora per maiora aboleri, & nominibus commutatis priora in posteriora transire? Dispositiones mutantur in habitus, & nomen dispositionis cessat. Scientia viatoris in scientiam comprehensionis vertitur, & scientia illa prior fidesque & fidei nomen eluitur. Incontinens incontinentijs sępiùs iteratis prauus efficitur, & nomen illud vetus euanescit, aut certè in grauius aliud permutatur. Quapropter nihil est admirandum, si asserimus, hæreticum per apostasiam, quę nouum crimen est, ab hęresi separatum, multoque grauius crimen, quam hęresis, antiquum numen amittere, & nouum cõparare, præsertim quum hæreticus apud veteres sanctos non ille apertus hostis sit, sed falsus propheta, qui venit in vestimentis ouium leprosus item, qui dum rectis praua permiscet, colorem sanum maculis aspergit: Pharaonis magnus, qui veritatis imaginẽ prę se ferens veritati resistit: fons denique & nubes sine aqua, arbor autumnalis, sydus errans, quę omnia aquę fructus, lucis speciem obtendunt. Cùm ergo hæretici nomen, generalem quandã Christi professionem connoter, non est absurdum, si, cum connotio abest, absit quoque hæretici vocabulum. Quemadmodum, si quis cœnam ad sequentem diem varijs pòculis quam maximè possit, varioque item sermone produxerit, cœna iam illi mutato tempore in ientaculum, aut prandium etiam cõuertetur, nec proprie nomenclaturam priorem retinebit.

Matt. 7.

Exod. 7.

2. Pet. 2.

Secundum verò argumentum ita refellitur. Non est dubium, quin apostatę inpœnas hæreticorum incurrant. Id quod ab ineunte ecclesia perpetuò seruatum est, quemadmodũ ex Cypriani opusculis, vel maximè liquet. Fallũtur autem in ea re plurimi, quòd omnes ecclesię leges à iuris voluminibus pętendas esse existimant,

ſtimant, in quæ vel Raymundus, vel Gratianus, vel quilibet alius decreta ſanè quàm plura congeſſit. Hinc enim Caietanus noſter præceptum ieiunij quadrageſimalis, quoniam in decretis pontificijs, quæ paſſim circumferuntur, non apparet, vix potuit conſtituere, eodemque labore penè confectus eſt, dum legem quæreret, qua clerici monaſticam religionem profeſſi, ad diuinas præſcriptas preces exoluendum aſtringerentur. Multę ſunt, mihi crede, eccleſiæ leges, quas non ſcriptura, ſed vſus inſeruit. Nec conciliorum atque Pontificum ſcripta omnia iuris contritum volumen complectitur. Apoſtatarum ergo pœnas ante Bonifacium octauum mos eccleſiæ præſcripſerat. Sed quoniam quiſpiam dubitauit, illius dubitationem Pontifex in eo capite reſoluit, definiens non aliter aduerſum apoſtatas, quàm contra hæreticos procedendum. Verùm è Pontificis verbis & definitione non habetur, apoſtatas hæreticos eſſe. Nam illa particula, Tanquam, ſimilitudinem rei aliquando, non ſemper veritatem affert. Cuius rei exempla non eſt opus in preſentia referre: quia in ſacris & profanis literis obuia ſunt plurima. At de hoc argumento, cum nominis etiam cõtrouerſiam habeat, mimis multa dicta ſunt.

Illud porrò teſtimonium, quod Hieronymi nomine ſcholæ Theologi iurisque periti etiam terunt, Hieronymi non eſt, ſed à magiſtro ſententiæ acceptum, diuus Thom. cæterique deinceps, vt ſolet, vſurpârunt. At, ſi illa Hieronymiana ad Damaſum epiſtola de trium hypoſtaſeon vocabulo accuratius relegatur. D. Hieronymus in ea potius ſententia eſt, vt exiſtimet è ſenſu, non è verbis hæreſim æſtimãdam. Ecquid enim aliud ſibi vult, cùm ita loquitur? Ab Arrianorum præſule & Campenſibus trium hypoſtaſeon, nouellum à me homine Romano nomen exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes poſſe arbitrentur intelligi. Tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit ſenſus, ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Et quia vocabula non edicimus, hæretici iudicamur. Et multa alia poſterius eiuſmodi, è quibus intelligas, Hieronymum nihil ſibi in recta & ſana intelligentia à crimine hæreſeos timuiſſe, ſed nouam vocem, vbi venenum ſub melle latere ſuſpicabatur, reformidaſſe. Alioqui illud Hilarij Hieronymus legerat, de intelligentia hæreſis, non de ſcriptura orta eſt: & ſenſus, non ſermo fit crimen. Itaque ex verbis inordinatè prolatis in hæreſis ſuſpicionem incurrere fortaſsè poſſumus: in hęreſim, ſi error in fide ablit, non poſſumus. Quum enim fides in intellectu ſit, neceſſe eſt, infidelitatem, cuius ſpecies eſt hęreſis, in intellectu quoque eſſe. Item veritati nihil

Ad 3. arg.

contrarium est, nisi errror: quem ipsi fides veritas ad-
uersetur, sine dubio est error. Sed quoniam interdum fides
& studium uitæ fictione & præsumptione in foro exercitio
crimina perfrequantur, dicta factaque exprimere, quæ lex ciui-
lis foleat, & hæreses notare, & pro hæreticis habere, quem
admodum & in eos, qui fortè delerunt fidem, operæue extremo
cultum idolo exhibent, quamuis extremo id faciant, perinde
animaduertitur, nisi interim à fide & religione defecisse.
Sed quod ad uocem attinet nihil refert. Nam licet externa reli-
gio & profeſſio fides interdum fides nuncupatur, ita etiam ex-
terna teſtatio hæreſis eandem, quæ que intus continet, habere
dicitur quippe figna & imagines sepe nomina ibus appel-
lantur. Quo modo proprie hæreſim uitæ atque laudatum, ex-
quo uix unquam tuto inſenſus, ueluti eſt in conuentu negligi.
Ex uerbis inordinatè prolatis interdum hæreſis. At ſermonis
proprie, ut diximus, hæreſis apud Chriſtianos error eſt, cum
quis ſibiem Chriſti generaliter ſe habere profeſſionem, contra
ueram habet. Sed cum de errore loquimur, qui fides & religio-
nis iudicium exercent, adnotandum patuit, ne uno eodem mo-
do de diuersis ac ſæpe rum iudicia faciant. In his enim, qui
ſpeculari per ſe non ſe figuntur, ſed ad actum peruenit, ſi tuu iudi-
cio circumcidentem aut idolo demonitæ facta faciemtem pe-
nis hæreticorum nuncupant. Tamen non ſum ueritus, quin &
Theologi & Canoniperitiſſimi ſtudioſi id, quod mihi ipſi non
displicet, ut quinam illiuſmodi homines non ſint aut hæretici
aut peſſimi, niſi iuxta ſectionem & præſumptionem poſſit in-
dices fidei ea ipſi quidem ſentiant. Regulam ſtudioſe ani-
mis ac diligenter inquirant, num ueræ ex interiori inſti-
tiæ profeſſionem & prodeant. Quod ſi conſtituerint, non ſine
ueritatis, & ſapientiæ, nomine, ita quam ſæpe ſæpius permitte-
tione id genus fceleris paratis perfectaque fuiſſe: tunc illi non
tanquam hæreſes, ſed ueluti crimina audacioſe puniendi. Ve-
rum, quem ordo quamuis nonſit inordinatè ſæpe, ſæpe
ſæpius ſæpe, nonnunquam etiam à crimine omnino ue-
cenit, in eum ſenſu & mente intelligenda eſt hæreſis uide-
ri, de quibus ueri nominis, ſed in uerbis prouidè & inqui-
ratis tenta ſententia diuertis apparet, ſimulque & mundi fides,
& mundus eſt bonis, conſpicuus, terrendo quoque cæ-
mentes tamen moderatioque multitudini. Interdum ex diſ-
multitudi eſt, ueluti ea pars nonnullum inſenſu & in beatum
eo quandoquidem interiorem locum ſi lentia, interdum ue-
mentibus, quamuis exterem non habent, ueluti enim ex
ſe ſi, ut quæ ſibrant ad ſenſibus aliquando permit en-

At haeret à pertinaci inſtituto alienus, quali primordium labris ſuiſtum dedimus. Quæ ſequuntur, ea nodoſa ſunt, atque à loco tempus & locum propriè pertinent. Quamobrem, vt breuiter quidem illa, ſed concluſè explicetur, ingenij quantum potero, labores illi præſtandi erunt, & adhibendi.

Controuerſantur ergo inter pios atque Theologos, an dubium in fide haereticum ſit inimicæ familiare, eadem enim quæſtio eſt, dubitare de vna quidem catholica veritate, & in eam haereſin. Nam eſt, ratio illa poſſit primum videri defendere. Deinde & Augustini teſtimonium illud, Errare eſt, veram putare quod falſum eſt. Quibuſque quod vnum eſt, veritatem ſuam propio ineerto, incertum verò pro certo, ſine fallan ſine veram ſit. At qui de vna quauis fide veritate dubitat, is habet certa pro certis, erra pro certa fidem: falſo erunt, haereticum & ambiguè nõ habet, quòd ſi habet, fides non eſt. Haereticus itur illud nõdi errat eſt fide priuatus. Quare ſi pertinacium haberi aſſentio, prouidi dico eſt haereſis. Præterea, Definitiua Vtrumlibet doctrinam omnem autremere aſſerentem an veretenere in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis non ſit humani corporis forma, negatum remotum ac reſtitutum colocare inimicam repiobat. Non igitur ille ſolum errat in fidem, quique contraria eſt, qui aſſerit propoſitionem haereticam, ſed etiam qui non catholicam vera in dubium. Dubius inſuper illud capit, Dubius in fide eſt infidelis, in triuio & haeret. caeteris omnibus propoſitus præponderat, nihil eſt inclinatus, id quia homines ſe ſuperiores habendos eſſe, & quidquid ſuperiores pronũcãdo? Præterea, in qui dubitat, ſidem amittit, alioquin non eſſet infidelis: at fides in baptiſmo ſuſcepta, nil per haereſim amittitur. Quæ, quæſo, de cauſa non eſt fides illa & certa ſimulatio? vacillatio autem & dubitatio pertinaces fere contrariorũ ſimilitudinem: eſt ergo fides ſalem indirecte contraria, atque adeo haereſis. Et non eſt certa veritatis haereſis ergo concluſionis breuis eſt, quia fides eſt indirecte contraria. Et ſuppoſitum eſt vtrumlibet, quia dubitat de fide, eſt in dubitando perinaxhaereticus certus. Nam fit ex infirmitate, vt de re pertinaci vacillat & cludatur, omnibus ea ſententia eſt, tamen haereticum non eſſe: Mediocr, inquit, fide, quare dubitauit: Dubitatio autem hominis infirmi non fundata tollit fidem, quia in imbecil Adrianus quod lic. 2. quæſt. 1. Gabri. 3. d. 23. q. 2. ar. 1. dub. 3. Ocham. 3. d. 25. q. 1. ar. 2. dub. 1. Scot. 3. d. 23. q. 3. ar. 1. dub. 2. Durand. 3. d. 23. q. 3. Ioan. de Ripa. 3. d. 23. q. 3. Ioan. Maior. 3. d. 23. q. 3. Ioan. Maior. 3. d. 23. q. 3. Ioan. Maior

Andr. de Vasq. 3. p. q. 1. art. 2. dub. 2. n. 8.
Antonel. de Ass. tract. 2. cap. 1. n. 2.
Ambros. in collig. 3.
Ledesm. de Eucharist. c. 1. q. 1. art. 1. dub. 1.
Tanner. Theol. tom. 3. disp. 3. q. 3. dub. 3. n. 3.
Turrian. lib. 4. p. 2. c. 1. n. 2.
Arriag. 3. p. q. 3. art. 4. n. 24.
Bonac. de Eucharist. disp. 2. q. 2. punct. 3. n. 3.

homo præsens videnque dubitanter. Quam opinionem non probo. Nam argumenta assumpta desumuntur ex Thom. de Thom. testimonium prioris ad Corint. 11. lectio 4. vbi docet, de ratione hæresis esse, quòd pugnat discipulus pertinaciter impugnando. Non dicit, quòd pugnat contra dogma ecclesiæ. Ambros. in colligit, hæreticum non esse, nisi qui spernit disciplinam fidei tradendam. Sed non dicit, quòd spernat disciplinam ecclesiæ. Vide Questionem lectentis Bonac. et dicit, quòd ad Gal. 6. ca. 1. epist. ad Tit inquiunt Scriptis: Hæresis ab electione dicitur, quòd electum sibi habeat quis falsam disciplinam, quam putat esse meliorem. Atqui Augustinus de vtilit. credendi. Primum capitulum, primo: Hæreticus, inquit, est, qui falsas opiniones, vel gignit, vel sequitur. At qui dubitat, hæc habet firmam habitudinem, ad falsas opiniones, aut partem affirmativam, aut negativam falsam ait pugnat, aut sequitur: non est igitur hæreticus. Rursus, hæreticus certatur opponitur fidei, & non per negationem aut privationem simpliciter: at dubitans, non habet affectionem ad dissentiendum, non adhæret fidei contrariæ, nam fides affectum spectat fert. Dubitatio igitur non est hæresis. Præterea, hæresis, erat est Catholicæ veritati contrariari, sed error annexus dubio, vel adhæsus falsis: ergo hæsitatio nec affectus nec affectus fidei, nec hæresis quidem est. Ad hoc dubitatio medium quodlibet est inter duas oppositas contradictorias partes, hæresis vero & hæresi duo sunt extrema tantum in suo genere pugnantia: dubitans igitur quæ inter dogma hæreticum, & veritatem Catholicam interiacet, est, tanquam inertia, sed illius potentiæ, quæ vicinæ. Ex quibus, quibus auctores sunt nobiles mouere videtur, vt illo modo opinentur.

Nec argumenta eos adstruere eorum tenent, quo minus ita sua teneantur persistere. Etenim cum primum illa obiectur, dubitans in fide infidelem esse, hoc ita repellitur. Infidelitas, inquiunt, triplicitèr accipitur. Primo modo secundum Scripturas & simpliciter negativè: vt dicatur quis infidelis ex hoc solo, quòd non habet fidem, & hoc modo, vt dicit sanctus Thom. 2. q. 10. art. 1. in hac qui nihil audiuerunt de fide, non habent vitium infidelitatis, sed magis peccant. Secundo capitur infidelitas secundum contrariatem ad fidem, qua fit vt aliquis repugnet audire fidei, vel etiam contemnat illam, & in hoc peccat. vt eodem loco D. Thom. affirmat, ratio infidelitatis perfectior. Tertius modus infidelitatis est medius inter duos modos præcedentes, & est huiusmodi quando intellectus patiens, nec vult assentire fidei, nec dissentire: quomodo Stephanus Papa loquitur in illo capit. de hæreticis. Tres vero infidelitatem perfectiores esse intelligunt

quæ propriè fides contraria eſt, hoc eſt, non primo aut tertio modo, ſed ſecundo.

Errare autem eos, qui certa pro incertis habent, ita demum eſſe interpretatur, ſi aut aſſentiri incerta illis, quæ certa ſunt, aut negare illis certa ſcias. Errat etiam eſt qui putat ita fidei verbo fidem eſſimare ſine negatio. Qui vero nihil vel affirmat vel negat, hunc proprie non errare, nihil enim errare dicitur, qui ſe ignorare non arro-gat, quum ſuperiùm quidem non ſciens, collineatus tamen ſe ſcribet. In quem ſenſum peccatores in voluntatem errant, non à modo, qui operantur malum, ſciunt etiam illi, qui non ſciunt bonum. Sed hoc impugnatum eſt. Aliquis, vt ad propoſitum reuertamur, ſi propterea quod fidem certam eſſe oportet, quicquis incertum eſt, errorem habet, qui ergo habitur Chriſtian eſt Deum, hic quoque dubitat & errabit & errat haereticus, nempe cum non habeat firmiudinem eam, quam veritas fidei requirit. Sicut enim dubitatio ſide pellit, ita certum confirmat. Formidat enim quisquis opinatur, quia penitus certe certo fides aſſenſui repugnat, vt illa dubitantia ab hujuſmodi re. Ac, eſt ne quiquam tàm dubia certa, vt veram opinionem eſſe certo credamus, quia cum certo dicitis, quae fides ei quae ſimile eſt nó poteſt? Qui igitur habebit certa pro incertis, nihil aut aſſentendo aut inficiando, ſed quia pendens animi nec veritatem exhibuit, nec ſignum contrarium eſſigit, is ſolus propriè haereticus forte erit, vocis tamen propriè non erit; eſt non ſit contrariè & poſitiuè in fidelem, eſt inſidelis negatiuè, aut certè non fidelis, eſt quod falſa fateatur eſſe, & aduerſa omni formidine & cunctatione vere eſſe intelligitur: ſi autem formidinem aut cunctationem habet, fides non eſt.

Quod vero Concilio Viennenſi teſtimonio excitatur, non modo non eſt contra hos, ſed maxime horum cauſam opponitur quæ confirmat. Cum enim dubitatio omnium fuit aſſerentium hominem in dubium, quod ſubſtantiales, naturalis, humani corporis non ſit forma, tanquam erroneam ac fidei catholicæ inimicam, frondosa reprobabile, ne quispiam putaret dubium, atque aſſertionem eodem gradu & loco habendam eſſe ſubſtantiæ. Definiuntes quod quisquis de ceteris aſſerere, defendere, feu tenere pertinaciter praſumpſerit, quòd anima rationalis non ſit forma corporis humani, tanquam haereticus ſit cenſendus. In quibus verbis perſpicuum eſt, eos qui eam in dubium verterent, non eſſe à concilio tanquam haereticos condemnatos, ſed contumaciter, qui eam ei contrariam pertinaciter aſſerebant. Nec enim ſine cauſa exhibitam fidei concilium eis, qui in dubium verterent, præterquàm ſilio. Doctrina igitur

ris, quæ in dubium vocat catholicas veritates, inimica est fi-
dei Christianæ, non contumaciter & obstinate, sed ignoranter
& inscienter: nam & sub quodam modo colores meos; alias ho-
mici & contrarii fuit, & non solum color aut externus. Quæ
ex tertia intelligitur, hæreticorum quatuor fuisse subsannan-
dilensu aque externum proprie elle, neque fidei omnis ex parte
inimicam.

Item, quod caput illud, Dubium in fide is dicitur esse, ante ex-
tera ponitur in eo tractu, qui de hæresicis inscriptus est, non pro-
bat, dubium in fide hæreticum vere esse, sed tantum illhonæ effe-
re quod secundum eum tantum quæ dicebat. Qui dubium, inquit,
Leo, cum posset, ab errore non emendat, scipsum errare demon-
strat. At qui hæreticis fauere, & in eorum errore consentire
Catholis iudicem, non probat manifestum, & intus subsistentem
se hæreticum fuisse, vere autem & propriè non fuisse. Error, Innocen-
tius ait, cui non resistitur, approbatur, & veritas quam minime
defenditur, cui opponitur. Quæ ratio vera est, & Catholica.

Eadem di- Idem Constantine, inquit, debuit errare, qui ad recitandum, quæ
stant. ep. Cyrillo, Cyrillus, non accurate. Nec Barbarum hoc dicere, nec non illud esse dicitur, aliter se interpretatur. Nempe, decere vi-
lebat, qui dubitantem tenet fide hæbendi fit, & inter errores eos
à tell monionem fide recipi, quæ dubia non veritatis ignorantia,
aut dubij nimirum in fide sunt. Hoc tum Pontifex iure & infi-
delis esse famæ, & in testimonijs ferendis nocuisse. Quocirca
primum illud caput non est sufficiens, vt ex illo dubium in fide
homines hæreticos iudicentur fed eos positos, vt fidei iudices intel-
ligat, quo nam tim in causa fidei tutelæ legionem habuit. Ab-
sardus etiam qui ve indicles de Scripturam fide dubitantes ig-
norantiæ, fuit infidelis veritatis ignorantiæ aut dubitantiæ fuit,
sua nullo modo etiam non in errore contrario.

At mea, qui non infirmitatis, & pertinacia dubitat, fide
habita a notitiæ mihi vehementer probabile est? Nam actum fidei
omnis, vel pertinax vel imbecilla dubitatio tollit, qui quidē am-
bigua non habet, & si habet, actus fidei non est. Fides vera in
baptismo suscipitur non nisi per hæresim perdi, huius opinionis
auctores facile negant. Colorem namque album non modo
aere expelli, sed plane etiam & planum, & carere omnino in-
termedii. Fides item non solum infidelitate excludituf, fed clara
etiam visione. Quam enim venerit quod perfectum est, euacua-
bitur quod ex parte est. Nihil igitur fidei, quia & per hæresim
perfecte confitemur, & per dubitationem, & opinationem
quæ ex parte fidei videtur habere, fides plane tollitur.

Item

Enimuerò, quod poſtremo loco argumentum additur, facilſimum eſt. Error quippè theologiæ contrarius cùm & aſſenſum falſum habeat, & in falſitate contumaciam: indirectè licet, vndique tamen fidei aduerſus eſt, tum ex intellectu, tum ex voluntate. Dubitatio autem pertinax ex voluntate quidem fidei perfectè aduerſatur, ex intellectu non item, vt qui, quamdiu dubitat, errorem aſſenſionemque non habeant. Qua ex parte rationem contrarijs claudicare, qui aut admiratur, aut ambigit, is ſe, qui ſit vir doctus, neſcire fatetur. Cum ergo hæreſis non ex parte, ſed vndiq; fidei contraria ſit, efficitur, dubitationem hæreſim propriè non eſſe, quantumuis dubitatio ſit pertinax.

Quid ergò ſatin hoc eſt, vt de fidei veritate pertinaciter dubitantes non eſſe hæretici videantur? Mihi quidem non videtur, quanquam alterum earum opinionum metaphyſicus probo, alteram philoſophus moralis nō reprobo. Ad normam ſiquidem Metaphyſicæ legeſq; contrariorum à dialecticis phyſiciſq; præſcriptas dubitatio neque ſpeciem habet, neque formam. Nihil enim affert, nihil ponit, quod aut res ſit, aut formæ rationem habeat. Conſtat autem, quæ propriè contraria ſunt, ea duas formas eſſe maximè repugnantes. Quo modo ſatis euincitur, dubitationem, nec eſſe hæreſim, nec fidei eſſe contrariam. At ſi philoſophiæ moralis ſequimur leges, quæ in id ſpectat, quod frequentiſſimum eſt, tum verò hominem pertinaciter de veritate catholica dubitantem, eundem nullum omninò errorem habere fidei verè cōtrarium, prorſus incredibile eſt. Quod enim quiſpiam vel de cōcluſione aliqua, vel de vno etiam quolibet Theologiæ principio ambigat, nihil eſt admirandum. Quòd autem non concluſiones modò in eccleſia certas, verumetiam omnia catholicę doctrinæ prima principia in dubiū vertat, nulli aſſentiatur, nulli repugnet, nequaquam veriſimile fit, niſi velimus hominem quempiam fingere hærentem ad omnia & nutantem, cui vniuerſarum rerum infinita quæſtio ſit, & nullo loco conſtans & fixa veritas. Verùm pone hominem eiuſmodi reperiri, qui ancipiti ſemper gradu pendeat, num, ſi Chriſtum generaliter profiteatur, Chriſti etiam doctrinā in generali probat, fac ergo eum ſcripturas ſacras admittere, aut certè eccleſiæ auctoritatem. Cùm ergo is dubitauerit de vno quolibet dogmate, quod in ſcripturis inuenitur, vel ab eccleſia diffinitum eſt, ſi illi oſtendas aut eccleſiæ definitionem aut ſcripturæ apertū dogma, neceſſe eſt illum aut dubiū abjicere, aut credere eccleſiæ ſcripturæque teſtimonia incerta eſſe. Nā ſi certa illi ſunt, omnem hæſitationem pellēt. Meritò igitur eccleſiaſtici iudices & Theologorum & iuris peritorum auctoritate confirmati, eos omnes

ex, quæ in dubium vocat catholicas veritates, inimica est fi-
des Christianæ, non continuatur & subsistit, non confirmat
& nutrit; nam & suo quodam modo colores medij albo inmi-
miei & contrarij flatui, & non solum color aer extremus. Qua
certe fatis intelligitur, hæreticum nomen sine affectatione
dissensu neque erroneum proprie esse, neque fidei omnia esse pares
inimicam.

Ita-, quod caput illud, Dubium in fide is fidelis est, ante ca-
certa potuitur in eo simulo, qui de hæreticis inscripsus est, non pro-
bat, dubium in fide hæreticum vere esse, sed tam sis scitione esse.
Id quod fecundum esse illud capitulum ostendit. Qui dubitat, inquit
2. eo, cum potest, ab errore non recuscat, scipsum errare demon-
strat. At qui hæreticus fanctit, & in eorum errore consentiunt,
Ibidem illa dubitat, non errare inuitus. Ita hæreticus dubitat, & ne-
S. Aug. de Error. cessarie, non, vere autem & proprie non fanc. Error, hæresis
illa sis, ac, cum non resistitur, approbatur, & veritas quam minime
defenditur, opprimitur. Quæ tria ne in cæteris quidem
Eadem di- tatis occultus, qui manifesto facinori defuit obtinare. Et Gregor.
ctio. Hom. 26. in Evang. Constantiæ, inquit, Deum temere, qui ad id accedit, quæ
Evangelia. ignorat, non accedit. Nec Bernardus Papa, cum ad exter-
minandas hæreticos dicitur, aliter se interpretatur. Nempe, docere vo-
lebat, qui habuntur tenebras fides habenda sis, & inter cæteros eos
à tenebrosorum fide recipi, quibus lux veritatis ignotuerit,
aut dubij nimium in fide sunt. Hos enim Pontifex sine & infi-
deles esse fanxit, & in testimonijs ferendis neuaquam. Quotiens
primum illud caput non ita confirmat fidem, vt etiam hæreticus
homines hæreticos iudicentur fidei opinio, vt fides iudices intel-
ligat, quo nam fini in causis fides tribi legitimus habenda. Ab-
fardus ergo, & fe, vt indeles de fide non fanctam Christianam in-
fidicentur, fuit infideles veritatis ignorantiæ aut dubitationis
fuis, seu malignæ etiam magis errore contrarios.

At eum, qui non inuitus, nec pertinacia dubitat, fidei
habitu maxime mihi vehementer probabile est Nam adum fidei
omnis, vel pertinax vel indocilis dubitatio tollit, qui quide am-
bigui non habet, & fi habet, ab fidei non est. Fidem enim
hæsitino fuscipiam non nisi per hæsitino perdi, huius opinionis
auctores facile negant. Colorem namque album non modo
aere expellit, fed gilum etiam & fimilia, ac cæteri omnes in-
termedi. Fides item non fidium infidelem ex clusit, fed clara
etiam vilione. Quum enim veneris quid perfectum eft, ea tua
luxa quod ex parte eft. Nihil igitur infidelitas, quia & per hæresim
perfecte contrariam, & per dubitationem, & opinationem
quæ ex parte fidei adueritat, fides ipsa tollitur.

plius

Enimuero, quod posterius loco argumentum additur, facile ſoluit. Etenim quoque theologiæ contrarius eſſe & eſſentium fidium habeat, & in ſolitate eoumatum imdirecte licet, vide-
re tamen fidei adſtipulatur, cum in ea intellectus, tam ex voluntate. Dubitatio nimirum pertinax ex volu-tate quidem fides per-
ſe adſtipulatur, ex intellectu non item, vt qui, quando dubi-
tat, eorum illi conſentire non habeat. Quod ſane patet ratione, contrarius claudicate, qui aut admittat, aut ambigit, ſe, qui ita vir dubio, ceſcire facetur. Cum enim hæreſis non ex pa-
rte, ſed vitio ſit intellectus, efficitur, vt ſine contumelia hæreſis proprie non eſſe, quantumuis dubitatio ſit pertinax.

Quid ergo ſibi hoc eſt, vt de fides veritate pertinaciter dubi-
tantem non hæreticum vocauerint? Nihil quidem non videtur, quinquam alterum eorum opinionum metaphyſicus probo, alterum philoſophus moralis ob reprobo. Ad normam ſiquidem Metaphyſicæ ſpectiuæ nominis inerrabilis a dialectica ſpecificus ſcriptus dubitatio neque ſpecium habet, neque formam. Nihil enim aſſertit, nihil ponit, quod aut res ſit, aut formæ rationem ha-
beat. Conſiſtit autem, quæ ſpecies contrariam, ex duas for-
mas ſibi maxime repugnantes. Quo modo ſane euincitur, du-
bitationem, nec ſibi hæreſim, nec fidei eſſe contrariam. A ſi philoſophia materialis ſpecies, quæ ſpecies, quæ ſpecies, quæ fi-
gura etiam illum eſt, tam vero hominem pertinacter de veritate catholica dubitantem, eundem nullum omnino errorem habe-
re fides veritatem, quæ omnia inerrabilis ſcientia eſſe, quæ ſolum eſſe-
piam vel de coalitione aliqua, vel de vno etiam quolibet Theo-
logia principio ambigat, nihil eſt ad mirandum. Quod autem non eos ſolum omnino ex ecclesia ſeiungat, ſed ſeiungentium, qui in catholica doctrina puma principia dubii verſent, nulli affen-
tium, nullis aſſentiant, nequaquam verſimile ſit, nihil velimus hi-
minem quidem fingere hæreſium ad omnia & numerum, cui vniuerſarum veram infinita quaſi ſit, & nullo loco con-
ſtans & fixa veritas. Veritas pone hominem eiuſmodi reperiri, qui amplectatur quæcunque ſunt, ſint, ſi Catholica ecclesia ſcaiter profitetur. Chriſti etiam doctrinæ in genere, ſed præcipue, ex-
go eam ſcripturas ſacras ad nutrire, aut certe ecclesiæ authori-
tem. Cum ergo dubitantes de vno quoque dogmate, quod in ſcripturis inueniatur, vel ab ecclesia ſtatuatur eſt, ſi illi often-
dat aut ecclesiæ definitionem ne ſcripturæ aperiat dogma, ne-
cesſe eſt illum aut dubia ſcire, aut credere ecclesiæ ſcripturæ-
que teſtimonia incerta eſſe. Nihil certe illi ſunt, quorum hæreſis

haereſes non ſine condemnant, quæ de dogmate catholico pertinaciter dubitarint. Sed nunc qui pertinacia ſit, eaque vel maximè haereticum perficit, quam breuiſſimè explanandum eſt.

Ad 1. cor. haereſis pertinacia ſit haereticus.

Quod autem haereſis ſine pertinacia non ſit, nam id primùm ſanctiſſimus ecclieſiæ doctor, tum communis omnium ſententia eſt. Theologorum. Et primum quod ſine pertinacia ſit haereſis non ſit haereticus, ita quibus illa praedicata ſint, quæ ex Augustino referuntur 24 quæſt. 3 cap. 1 dixit Apoſtolus: haereſes. Quia in eccleſia libera ſunt electa. Deinde, ſi ſummus Theologus non eſt cum tanquam haereticus condemnatur, niſi qui dictamina fidei certam ſibi defendere pertinaciter præſumpſerit, ut habetur in auctor. Et cum alijs ſummarum ſcriptores, ſed non pertinaciter. Et cap. vni. de ſumma Trinitate in 6. Illi cenſendi ſunt haeretici, qui præſumpſerint aut temerario auſu aſſerere aut, *Antiquitas de Cleric. non reſid. pertin. Trinitas* pertinaciter præſumpſerit, & cæt. Diuus quoq; Thomas ſtatim abeſt, vt ab hac ſententia alienus ſit, vt non modò abhorreat haereticum pertinacem appellare, ſed & ſine pertinacia non eſſe haereticum ſatis ſuperq; ſatis ſæpe inculcat. Quæ cum ſuadet in primis ex nominis origine, nam vt explicuimus eſt, haereſis Græcè abeſt *ἀπὸ τοῦ ἑλεῖν*. Id eſt ex electione, non ſolum quæ videbatur ſibi doctrinam eligit ſuæ conſtantiæ, id quod ſine pertinacia non ſit. Vnde deinde ille Apoſtoli teſtimonio, 3. quia ſuiter docet, & *2. pet. 2. 3. 2. cor. 11. 14. 2. tim. 6.* ſic quæ ſuo ſenſu, quæ ſuo iudicio, quæ ſua ſponte, quæ ſua ſponte, quæ ſua ſponte

ſpicuum eſt tamen, eum nunc vocari pertinacem, qui valde ni-
miſque etiam in errore perſeuerat, ſiſtamq; ſententiam mordi-
cus tenet acſtoque defendit. Ita à quibuſdam definitur hoc mo-
do, Pertinax eſt, qui id tenere prætendit, quod debet dimittere.
Cui definitioni illa, vel finitima, vel certe eadem: Pertinax eſt,
qui in errore perſiſtit, quem deſerere teneur. Facilimè dicun-
tur hæc quis dubitat? Sed ſi ex pertinacia explicata eſt, quæ errori
adiun ta facit hæreticum, plures ſanè in hæreticis habuntur,
qui hæretici non ſunt. Primùm enim ſi error contra fidem ſit,
illum ſugere ac declinare debeo, ſiue fidei contrarium eſſe vide-
am, ſiue etiam ignorem. Errant quippè illi vehementer, qui ig-
norationem exiſtimant obligandi vim à præcepris auferre. Non
id, mihi credè, ignorauo effecit, vt obligatione ſoluamur, ſed ne
res alias veras nobis impingatur ad culpam. Omnis igitur ho-
mo, etiam ſi in ignorantione verſetur, errores fidei contrarios
ſimpliciter & abſolutè euitare debet, ſi eos nondù habet, & ſi ha-
bet, deſtituere. Itaque ſi in eis perſtat vel ignorans, id minimè
tenet, quod dimittere teneburar. Verum iſthæc miſſa faciа-
mus, quæ tenuius diſſeruntur, quum vt quiuis ea poſſit agno-
ſcere, & ea perſequamur, quæ facile vel imprimis comprehen-
dent. Animuerò, eum homo imperitus vel ab epiſcopo ſuo eſt
admonitus, vel à fidei iudicibus, vel à theologis inſignis cu-
iuſpiam academiæ, vel ab amicis etiam eruditis & pijs, ſi ad-
huc errorem non deſerit, in eo nimirum perſtat, quod debet
dimittere. Eſt ergo vere pertinax, ſiue verbis eius definitionis
neque abeſt quicquam nec redundat. Nihil igitur deerit, quod
ad hæreſim conſtituendam eſt neceſſarium. Habet enim homo
ille errorem fidei contrarium, in quo etiam eſt pertinax. At
minimè am bigitur, ciuſmodi hominem, tametſi omninò pec-
cet, hæreticum tamen non eſſe ſi non exiſtimat, ſententiam
ſuam eccleſiæ eſſe contrariam, ſed aut epiſcopum aut inquiſi-
tores, ſie vulgò appellantur, aut Theologos academiæ falli.
Quocirca nondum videtur ex iis, quæ dicta ſunt, pertinacia il-
la innoteſcere, qua hæreſis conſtituitur. Sed ne hanc rem quidem
ex pertinaciæ inſignia patefaciun, quæ vt ederent plurimi fine
cauſa fudarunt. Nam tres huius quidam notas ſepsere, alios
duodecim, alios etiam viginti diffidile peruulgatum eſt. Et
cu vi ſigna ex iis illa quidam dubia ſint, portè accidere, vt aliquod
ſignum dubie datum pro certo à fidei iudicibus ſit acceptum,
ita fiet, vt pertinax is & hæreticus iudicetur, qui hæreticus ve-
re non eſt. Sed quoniam aliter iuriſperiti, aliter theologi hæc
& ſimilia tractant: iuriſperiti, quatenus tenere manu res poſſunt,
theologi quatenus ratione & intelligentia exponamus primum

ad theologorum leges, quæ nam ea pernicies sit, quæ hæresim perficit? deinde, si fieri potest, uno quoque prudentius pernicies hæc huius rei notatio tradatur, non illis tam malum, tam stultum, tam ambiguum, sed perspicuum, firmum atque conclusum.

Ratio igitur hoc theologæ postulat, vt pernacia, quæ hæresim facit, non sit temporis diuturnitate adumbrata, / vt scilicet illa pertinacia, quæ diu in errore perstitit. Certe facit hoc quod vna solum hora quispiam. Dum non ele ctum sit, ex animo defendisse, is hæreticus ab ecclesia indicatur, quæ ex eo acta quam tumida temeritas! prudentia, quæ ad pacem conseruandam, si foret homines, tanquam si esset hæretica, iudicare: nequaquam audet ausa, fieri non potest diuturnum ligamen, illud tempus exigere. Rursum, si quis tenet, quod sanctæ ecclesiæ obtemperat, quamuis breuissimam moram interpellet, apostata vere & iure ab ecclesia reuelletur, ergo & ille hæreticus subibitur, qui manifesto falsa retinuit, quæ quærantur, / & contagionis illa diuina & longinqua non fuerit. Præterea, vt eres achus omnibus fuit nimis expeditus, / temporis longitudinem nullus est desiderius, ergo nec hæresis adsarcta, quæ diuturnitate sibi erroris videatur requiri. Illud tamen ratio theologiæ docet, hæreticum non esse, qui vel vsus veritatis per dogmata alicuius / non retinuit, cum institutio ecclesiæ fides est conuictionis, vel certitudinis ecclesiæ aperte definitionis reiectum, qui adhuc sua sponte fidem non tenebat, & ad quæ sua specie perfecta. Id quod ex eo argumento Cajetanus demonstrauit. Fides enim assensui intellectus perficitur, ex conclusione voluntatis ita eo, quia vult, quam credit, cognita / de veritatis ratione tum, eius & intellectus diuini intellectus perficitur ex conclusione voluntatis, in eo, qui ten. cat assentit, cognoscit esse contra ecclesiæ conuictionem. Contradictionem enim contrariatis oportet esse notiones. Confirmatur autem hoc vel maxime præclarum illud Augustini testimonium inquientis, Confitemur aliquem in fonte de Christo, quod Photinus spiritus est, exsilium autem ipsum esse catholicam fidem. Illum nondum hæreticum dico, nisi manserit sibi doctrina catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod nouerit, electit. Præterea, qui facit veneat errorem fidei contrarium, vt non sit paratus ab ecclesia corrigi, hoc dubio est hæreticus, vt Augustinus in epist. ad Glorium & Eleusium affirmat. Sed qui vides fuam opinionem adsentiri esse catholicæ fidei, & adsistere in ea permanere, hic nisi est paratus ab ecclesia corrigi, cuius videlicet iudicium / reiecit

Quidnam sit expeti nam, quæ hæresis ex ipsa q. 2. 2. q. 11. ar. 2.

1. 4. cont. Donat. c.

24. 25. c. Donat. de baptis.

ſolide & contenter, verum igitur eſt eiuſmodi hæreſes damnari. Quæ ex rectitudine, pertinacium eſt nam, cum hæreſium ſit, ſemper ſonitio in eo inuenire, qui dogmi aliquod tenere pergit, eos cognoſcit catholicum ſententiam abiurſari. Id vero nonnisi ex pertinacia eſſe poteſt. Iuxta Petrum quippe Lombardum pertinacia eſt in propria ſententia hærere. At qui opinionem ſuam intelligit communem eccleſiæ ſenſui & fidei repugnare, atque in ea perſtat animo, vt eſt de ipſius ſententia pertinacia, vera igitur eſt pertinax, imò hæc ſola conſummata pertinacia eſt, quæ abſolute cum fide conſtantia pugnat, atque adeo ſola ea ſtatim ſecluſa fidei eſt ſcientia. Nam certum habemus, ea quæ ab ea dictum eſt, fidei ea electione perficitur, vbi ei, qui vel veritati aſſentit, intelligit illam eſſe catholicam veritatem, fic & hæreſis certa cum dubio eſt electione contemnitur enim, eiuſdemque ſuæ conſcius fide propria ſententiam videns volentique completur. Eſt quem ego pertinacior eſſe poteſt, quem de falſitate ſuæ opinionis ſua ipſa conſcientia nulla ex parte a dhuc cordi depellit auctoritas? Percelare itaque Henricum interpretatur, hæreticum idcirco ſubuertum eſſe & propter iudicio condemnatum, quia abiurare & a cathedra ſua deiectus eſt, quæ dicebat propriæ conſcientiæ videtur eſſe damnatio.

Quibus rebus poſitis, illa conſectaria ſunt. Primum, ſi dogma aliquod manifeſte ſit contrarium & expreſſum catholicum fidem attingat, quamuis plenus viri docti exiſtimem, à Deo eſſe reuelatum, necdum quidem grauiter, qui eum eo dogmate pugnat, eſſe, item grauiter, qui pertinaciter & doctiſſimum auctoritatem contemnit, eamque obſtinatione quadam ſententiæ repugnat, fed non eſt hæreticus, quamuis pertinacia illa tanta eſt impudens & ſcitola eſt, quæ tamen in eccleſiam non ſedit, ſed in vitium ſibi eruditos ac pios, quos ille arroganter deſpicit ac pro nihilo putat.

Illud deinde conſectarium eſt, si errum exploratumque ſit, dogma vnum quodlibet fidei veritatem eſſe, qui ignoranter ei aliquodi dogma ad fidem ſpectare catholicam, & quamuis admonitus ab eo ſpiritu, ab hoſtium ſuorum, quibus fides cognita conceſſit, à viris demum doctis & pus placitum ſuum præſtabit nam is obſtinate perſeuerabit, hic temerarius, contumax, pertinax, infidelis, ſuperbus hæreſem, & quidem, iuxta generis ſuæ ſubnixa notari poterit, nec tamen eiuſmodi errorem hæreſeos habebit, qui, dicendi eſt enim ſuperius, pertinacia eius nondum cum fide veritate & eccleſiæ auctoritate pugnat, ſed cum eiuſmodi ſententia, qui & fallere & falli poſſunt. Recte igitur D. Thomas aſſerunt, eum, qui pertinax eſt contra ſecundum eccleſiæ determi-

nationem, hæreticum non esse: quia non ex malitia erat, sed ex ignorantia. Quod de reali, quæ tamen malitia dum accipit, nam quæ fidei tuæ est, hæc non tollit, quin peccatum sit eum no-de, cum inde esse, si a fidente & videre no interest. Nempe affectuare ex electione est, quæ tamen est Deus, quia, qui de indultus communionem ecclesiæ declarauerat declarat. At, qui ex ignorantia non sufficiata erat, hic quod mendata innitus est peccatum, non ideo a voluntate est. Quocirca nec errorem elegit, nec grauiter fecit, quam ab ecclesia corrigitur, errorem fuum ipse corrigere.

Verum non sufficit documentus illud in primis obiicitur, quod error ille ignorantiæ vitiosæ, nouatis peccatum est. Peccatum est omnis non operandi, quod, prudet non inducum. Theologorum sapientium. Peccatum non est omnis non præsidi sufficientis genere constituit. Tres veri istum elle in fidelitatis species Diuus Thomas definit. Cum ergo errorem eiusmodi nec pugnet formaliter fidei, nec grauiter fidei hæret fis. Adde, quod ille qui ex ignorantia vitiosa & supina hominem occiderit, vere & proprie homicida est, in cuius persona inexcusetur, quia error homicidij non repugnat. Ac tamen ex ea causa subsedit in reatu, nam mutui violentes clericis attulerint, atque in carcere omnino detrusis. Qui igitur ex ignorantia crassa post fatigatum Christi baptismum errorem habuerit fidei contrarium, is vere erit hæreticus. Actus eum, qui ex insuperabili ignorantia proficiscitur, simpliciter & absolute, & voluntarius & condemnandus, poterit quis etiam videri ne errore eius culpa fit, non naturis vt hæreticus culpa non sit, actus omnino genuinus, eius effet, si non ignauo profiscerentur. Adde etiam Diuum Thomam reuocare in dubium, vtrum hæreticus excusetur fidei non pollunt aliqui propter simplicitatem excusari, quin fint hæretici, per ea tamen quantum ad eas, quæ ecclesia follentur, & quæ communiter veritatem in hac fidei parte, & ad alia, quæ indirecte pertinent ad fidei disciplinam, vt quidlibet fuit Elius Abrahæ, non indicatur aliquis hæreticus, nisi ab errore non recedat etiam vbi quod eo est periculum. Hæc enim ille. Quæ verba adeo aperte cum hac nostra doctrina pugnare videntur, vt non sit neeffe argumentari. Sed & Chrysostomus videtur quoque nobis adstetari, qui illum Pauli locum. Cum modestia concipientem eos, qui resistunt veritati, &c. de eis accipit, qui non adæ tandi affectu, sed studio discendæ veritatis veritati resistunt. At Paulus de hæreticis loquebatur, quos alio loco vocat auge-terum commoneiationes esse corripiendos, præcepit, sed post vnam & alteram correptionem deuitandos.

9. c. 11. lect. 4.

Non. & in epist. ad Titum.

2. Tim. 2. ad Tit. 3.

Quibus argumentis breuiter ita respondeo. Diximus supra duplicem esse illorum peccatum in genere & specie, quibus non manet ius formale ex & directe, altero modo materialiter & reductiue. Dixi modo latius: vnum peccat, si verba mouet Lutina vlcumque, sic à fidelibus accepta, non attentum ipsi intentionem & planæ pugnantem in eisdem verbis quantumcunque, enthusiasmo in eos fuscæ animantæ, cum grata à natura patratur, potius quam modo per se & genuine gestum, fecit per accidens. Quia quisquis ita morbus iudens quantumcunque peccata sunt in illa pene perfecta, quæ vidente & scientes de indiscreta omnino sunt, & ea propria per se & formaliter ita quoque specie reputantur. Alia verò omnino perfecta sunt quæ penitet intentionem quoad ipsa adnitunt, & exclamed ad specien & genus per accidens reductionem. Retrorsum ipse ad verum ens & entitatis, quatenus vero quoquo modo ita est, ad speciem hæresis referetur, nec tamen hæresis perfecta erit, nec perfecta infidelitas, quæ vt ante etiam dictum est, in tres species à Deo Theologi distinguunt. Prima quæ docit non mouet, nec negotio quilibet. Illa altera dicit esse fidei, vbi quæritur, cui qui nominem ignorans permittit, vt re hominis dicit, atque ita de eorum hæresis communis. Celsus ignorantia est in vnum, ut tenu, qui certa fide certæ post fidem in hæresim suspectam, nec certum hæresios vere patrantes, ne in penas hæreticorum incidat. Quæ sunt quæ dicta sunt. Nec ad hæreticos. Theologi tamen, nec ita ignorantiam vincunt in hæresim illam imperfectam, ineuntibus secretis ita impeditis frequentis vulgoque fere ita se negligentes ab eisdem hæresibus, vel ita remotas, vt hæresis eos dicatur, eos formaliter & exclusione quasi oculta opera eum communi fide gerat. Quare satis perfecta & continua ratione ad illum hæresim nomen imponi, & ipsa ratione eos denique propriam huius visus vocabuli vsitatum confiteare. Eam enim quantumcunque ignorantiam origine & notione, tum & veterum Theologi, tum & communis omnium hæresis fuisse quale ante eos dubium, nihil est necessaria agere. Hoc illud est, & communitatem omnem hæresim etiam ex lead sensum eis habeam fidem. Non etenim ac ceteri omnes & ceteri omnes fidei professionem adeuntem inquiderent, non adueritum Theologos, aut Pontifices, aut Salmanticenses, aut Complutenses, aut Colonienses, sed adueritis eum eisdem fidem. Hic enim illud: Non acquiescit tanis sermonibus Dominus nostri Iesu Christi, & regem secundum personam est, dominat. Non dixit, Qui sermonibus episcopi tui, non eorum, de fide magistrum non Theologorum eum matronum, sed Dominum nostri, ac Quod si vel in unum libri, vel in ecclesie doctrina non acquiescit

De hæresi, tract. 6. Ecclesiæ materia. Num. 6. Tom. 6.

emeſcit, hæreſim eſt, quamuis nõ ſit hæc ab omnibus, nec à Theologis, nec à ſolis iudicibus adnotata. Contra verò, ſi communium repudiatis & nouitas ſpargatur, ſermones tamen Dei & eccleſiæ non inducta reprobet, ſed ignorantia, hæreticus non eſt. Nec eandem culpæ habitudinem arrogantia habet, quæ iam ita craſſa ſupinitas prodierit, & nomen & ſpeciem amittat. Non enim homicida eſt ſolus dicitur, qui bonorum ſua opera excidit, ſed qui inuidi excidit, quamuis animi perturbatione, aut etiã impedimenti ſecerit. Arq; item ſimiliter in ceteris.

Iam D. Thomas vel prudẽs fidei iudex dñmodo, ſed ille præcipuus ſolo ſpectat modo, ſi hæreſim eſſe quæ cõtendũtur debeant vel non putet ea, quæ in omnibus catholicis ore versãtur, abvllo omnino fideli ignorãti poſſe, nili qui errorem aſſeuerauit, vel de hæreſi imperitis ſuadere, quæ ſecundum ſe ſunt, nec abſolute & ſimpliciter hæreticum facit, ſed quadammodo. Atque hoc ſolo ſenſum idem illi ſtatim ſuperabit, quæ ex ea parte ſupra ſumimus.

At Chryſoſtomus à nobis ſtat, non contra nos. Qui enim nõ fundo errandi, ſed diuendæ veritatis dubitationẽ offert, eum decreto ſuũ non ex Chryſoſtomo, nec aliquo alio ſanctorum hæreticum propriè decuerit. Et illos timẽ, de quibus Paulus Timotheo ſcribit, ſatiebat, quæ peccũt per ignoſtiã, veri in quæſtionem non poſſe? Inuenitur ergo Chryſoſtomus ſolũmodo ſimile de contrarium, quia ſe ſibi in vno eſt, non tamen eſt hæreſim qui non eſt malitioſi emoſ, ſed ignorãtiæ. Quod ſi Chryſoſtomus interpretandũ ſuperat, non erit Paulus de hæreſium nomẽ qui, quoniam obſtinãtæ pugnaces ſunt, non ſtat ad nocendũ, ſed vitandũ. Quæ ſenſum iudex ſolo videntur ſequi, cum in vnũquẽ ſ. labet, ſpectat, vel omiſſa ſcientia cognoſcere debeat. Quod ſi vique peccatorum vsq; ad dam prudentia plenißimũ eſt, quamuis nõ omnibus hæreticorum aures, vt quaſi ſolo pulſatæ, ita ſe ſuas verant, vt ab amicis poſſimus ſolo & ſimplici ſermõe auertere non queant. Hanc ſpem, ſatiore, de amicis hæreticis nõ ſine paſſim indocti habuimus, quos cũ in ſua fiducia, eaque prudentiorum, ſuperſtitioſiſſimi, cognouiſſemus, qui & quantũ in ſe eſſet, intelligant, quorum nõ ſit dele grenda ſales, & ſapientiæ inuidiæ, poſſint ſua ſenſa de eccleſia reuocare. De quib. nõ valde obſtinatis, Paulum quoque ad Timoth. loqui haud obſcurè intelligimus. Nolo ait, vt quidam quamuis dactos & amicos, hæreticulos ſuſpicatæ veri, hæreticis obſtrinantium ſint, vel plenius, vel ocyus, ſatorna corripiuntur abnotur, nili hunitate & cruciatibus mitiſſimi, hæreticis eſſe examino consternendũ. Non. n. propere credãtur, aut vero ſimilis, quæ cũ probabilis certa tam omnibus à bonis

periculo exponere, præfertim cùm experimento explorati fuerint quantū ostrattibus incōmodi attulerit in ecclesiæ hæresis in tentata correptio. Meminerit ideò vir doctus & prudens Paulum multi eri consulere, vt maneat cū viro infideli: quod videlicet inter gentes, quibus nec scribebat, fides erat, vt vxor viri sui ad fidem alliceret. At vbi ecclesiā comperit, inter ludicros præfertim vxores potius correptā viris, prudentissime lanxit, ne vxor ad fidem cōsuescens ei cum viro infideli maneret. Quia lege non Pauli consilium extenti, sed firmatū. Si ergo inter ludicros, quam inter malitiosissimosque experimentis acceptis legem tulerint, de denunciando hæretico quamuis oculto, fraternæ correptionis legem à Christo præscriptam non violāt, sed itabiliunt. Nisi natura iutibus legisti vtor repugnauit, cùm fipientissimè edixit, Si tibi voluerit pes tuus dextra tua, aut filius tuus vel filia, tuus vxor, mue ei tibi finem tuū, amicus quem diligis tanquam tuā, clam dicēs: Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui, non parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eū, sed statim interficies, &c. Deut. 13. Hæc igitur lex in crimine hæresis populo seruanda est diligenter, ne dicat per fallam misericordiam homini indulget, in rem Christi publicam nec deuotis sit.

Ad confirmationem 2. quinti argum.

Nec opere pretium erit hoc loco disputare, an Apostoli hæretici fuerint, quod, qui fatetur, qua hinc obuiarguere, aut quo potius conuicio a tanto errore conet auertere? Potest enim, Deus immortalis, abhurdius dici quicquam, quā miniſtros primos Euangelij ad vnū omnes, nō à fide modò alienos, verum etiam hæreticos fuisse? Quanto & verius & modestius illi sentiunt, qui abibitrantur Apostolos Christi non ex malitia, nec de industria, fed ex animi perturbatione & ignorantia peccasse. Aperte illis Dominus mortem & refurrectionem fuam prædicebat, & tamen ipſi, vt Lucas ait, non intelligebant, quæ dicebantur: & credemus nos poſt tot & de magnas turbas excitatas, discipulos non perturbatione animi, fed malitia dubitasse? Nam incredulitas & duritia cordis cuiusmodi ifta fuerit, Euangelista nobis exposuit, inquiens, Quia his qui viderant eum resurrexisse, nō crediderunt. Illi porrò qui viderant, digni omninò erant, quibus fides haberetur, fed falli poterant tamen. His ergo non credentes Apoſtoli quidam & multis & incorruptis teſtibus dari erant, incredulique etiam erant: at non Deo, fed hominibus. Permaceas itaque erant aduerſus homines, non aduerſus Deum & Chriſtū eius. Quocirca Chriſti discipulos hæreſeos insimulare, ſtultitiæ eſt manifeſtæ, ſi eo, quæ diximus in hæreſis finitione conſtituenda, tactè & dicta & confirmata ſunt. Confirmatum eſt autē multo eſſe, quæ concertant, vt quiſpiam hæreticus conſtituatur.

Luc. 18.

Matt. 16.

Primum

Primam errorem habeat operæ. Deinde vt is error catholicæ veritati contrarius sit. Tertio loco errum esse oportet, quem ex pedibus, errorem illum veritati catholicæ repugnare. Quarto vt tam pertinax tam adunge, magnus error sit, vt non cernat se ille error regula pugnare. Quinto, vt is error sit, post vbi tam fides pro fectionem in illo, quo Christus fe credere posse vetat. Hactenus Theologi nostri, ac certum est, posse fieri, vt quis non credat Christum esse filium Dei, vade illis ftatim perfuadetur fat, quitamen fit hæretica propositio. Nam in meum eodem prorsus ferè fluit, iuxta autem vel scripto latam propositionem dicere hoc aut illo fenfu contrarium esse illi, illudque eft omnino fignum. Qua vero folus Deus nouit & corda & cogitatus filiorum hominum, eo non obstante, quod fcio posse illi errori habere illud contrarium verum, & fcio me non cognoscere animo atque comprehendam. Quamobrem, cum vox fcripta quæ ipfum, & certa demum omnia externa fignaffalfitatis aliquando fint, non eft fatis certum & exoluitum formatum fidei iudicium experiatur, vt re ipfa atque ordine valeant de hoc fuo iudicare. Nam Theologi quum comperum habuerint, propofitionem aliquam fides catholicæ effe manifeftæ contrariam, fubcribent forte illico, hæreticam illam effe, quoniam inter dum de rebus ipsis nulla poftis ex genere naturali, loquitur, & eas, quas extra limites appellant, quæftiones non cognoscit, ac certe vt iudicium fide ac diligentia deponat. Itaque tas fe nunc e pofle functos arbitrantur, quum illud explorauerint, an error, cuius obtra tota quæftio, fide aperta contrarius. Cum autem diligentiam perficiendi eam cam, qua legibus prafcripta & damnata eft, quædam alia fint, vt diuinus, orcellius, non videtur effe bene conftitutum modorum inftruendi hæreticorum, in quibus de quo fuerit iterum atque iterum admonendum, vt diligentiffime etiam tum iudicium, ingenium & animum fuadeant iudagent, illudq; perficiant, an eam pertinaciam habeant, quæ ad hæreticum nomen & tedium diffimilat eft, quod in hac re vel maxime excellentis iudici cardo verfatur. Nec fatis ad hæreticum de hæreti rei in Rerpe fenfum, hæreticum ipfum fuiffe aut effe, ad confequendam hæreticum quodam opus eft, vt fine errore de rerum iudicemus. Nifi enim illos iudex quali manu teneat, per quos fere erit tenendarum, iudicii Quod fit in caufa fingulari, in qua leges præfcriptæ, vt probatio eos effecit aut meritis aut claritate, quod fieri oportet, ab eo fcio iudicibus in res caufa, de rebus in quibus non fofum res, honor, fama, vita hominum fitum poft, omnes, fed totum etiam genus ac fubiecta pr ecatus & fcripturæ confirmationi. Age ergo non ita prefiis ius, quibus ecclefiæ iudices tum in hæreti quæ caufa vti poffint.

CAPVT X.

Regulæ tres ad quas fidei externa iudicia dirigenda sunt.

PRima formula in promptu est, ipsius contra fe errantis testimonium, quod in omni foro explorari est, admissi criminis argumentum præterim si crimen tale reus sua sponte & voluntate fatisfaciat. Tametsi ea etiam confessio, quam à reo in ˙ex quæstione accorrecta eximit, secundum leges tum ciuiles, tum canonicas idonea est ad faciendam in externo iudicio fidem. Sed de toto hoc & confessionis & quæstionis genere commodius non à superiori loco, verum à quibusdam etiam optimis viris familiariter colloquentibus, quàm ab vllis Theologis vlla in schola disputatur. Nec vero quemquam velim in cuiusmodi formulæ huius vel ea interpretatione, vt reus, qui hæresis fortasse vim & naturam nescit, hæresim ipse sit suo iudicio æstimaturus, illamq; secuti in sententia iudices. Sed ita accipi oportet, vt reus cum factorum atque dictorum suorum, tum propriam conscientiæ atque animi reflexionem contra se fe iudices ex factis, dictis, mente, ingenioq; illius hæresim deprehendant, cuius notionem ante oculos ponitam habere in omni fidei religionisque iudicio debent. In hominem præceptor olim meus incidit, qui vehementer se ipse affirmaret hæreticum esse. Quid ita? rogat. Cur se hæreticum esse arbitratus? Respondit se tenere contra catholicam fidem. Hic ille vrget. An tu credis catholicam fidem falsam esse? Minimè gentium, inquit ille, ideò enim me hæreticum existimo, hoc est, errantem, & à veritate alienum, quia contra fidem catholicam sentio. Iam præceptor ipsum continere non valens, ab illute, ait, eo enim minus hæreticus es, quò magis te hæreticum opinaris. Salua quippe res est, si tunc errare se sentis, quam fidei catholicæ repugnas. Sic hominis stultitia est non tam Theologiæ rationibus, quàm prudentiæ mundanæ compatiendia. Mihi etiam ipsi aliquando contigit, vt à iudicibus fidei errores nescio quos denorandos accipere cæperim: homines eos errores vt postea comperi, qui iudicum, nec ipsi, nec acceritus ad tribunal veneras, sed recordatis cuiusdam suæ & confessio, quem pœnitentia admissum habebat. Sponte igitur suoque iudicio hæreses aduersum se plurimas, fe confessus, execrione notatio, pec dixit. Ad me ergo itum est, vt errorum notas ederem. Quos vt multos varioque consperos, cœpi mecum ipse attentius cogitare, quisnam eorum auctor haberi posset. Quicunque porro is esset, partim ex Arrij, partim ex Macedonij, partim ex Valentini, partim ex Lutheri fontibus, nisi quosdam deuexissile riuulos videbatur. Credores eum affidue in contrum

harreticorum lectione verfarum. Quòd fi vllaeffet rerum conſequentia & connexio, errorumtie compoſitio & coagmentatio aliqua, mihi quoque iniecta eſſet iſta ſuſpicio. Sed cum cernerem, in tanta errorum copia non complexionem eſſe, nec vinculum, ſimilare hominis potius, quam hæreſeos venit in mentem. Noluitaque de erroribus iudicare, niſi prius auctoris ingenium & iudicium explorauiſſem. Ergo iudices quoque tam copia ſit videndi hominis. Aitur eſſe, Nam datus erat in cuſtodiam, & coniectus in carcerem. Soluitur vinculis, coram producitur, innocuo oculis, animo cerno, video illum parũ ſana mente eſſe. Periculum ex rebus præſentibus feci, quas longum eſſet commemorare, probaui ita habere rem, vt ante ego cogitaram. Vix tamen à iudicium animisi opum inſtitam potui diuellere. Sed vici tandem, & perſuaſi, atque, vt erant viri bonj, dederunt manus; amentemque ſponte confeſſum, ſuoque iudicio conuictum, in parentum domum cerebro vacuum quidem, ſed omni etiam pœna vacuum dimiſerunt. Ac de his nihil eſt neceſſe, vt Theologi præcipiant: ſed tamen ea cognoſcenda, pertinent enim ad eum vſum, quem ante prudentes ſunt Theologis theologicis habituri, de qua re hoc libro diſſerimus. Reliqua deinceps perſequamur, nam formula hæc tantùm attingenda fuit.

4.32.&.4. 6.11.&.4. Afteram D. Thomas protulit in prima parte, & in priorem ad Corinth epiſtolam. Ea eſt huiuſmodi: Si error fidei contrarius circa eas ſit, quę nullo modo eſt probabile ab errãbus ignorari, quin ad fidem catholicam certò pertinent, tunc iudices tuto de hæreſi pronunciabunt. Vt ſi, exempli cauſa, homo quis vis etiam de media plebe, aut negat Chriſtum crucifixum, vere mortuum, vere à mortuis exeitatum: aut air, ſuperbiam eſſe & vnam orare pro mortuis, nullo pœnitio ſuſtos à Deo aſſici, nullo ſuffragio improbos, & cæteras familia. Item ſi virin ſchola Theologia diu multumque verſatus contendat, ſpiritum ſanctum à filio non procedere, aut patrem & filium ſpiritus ſanctus dem duo eſſe principia, aut non eſſe tres perſonas: patres, aut Chriſtianis nullo modo eſſe licitum cum hoſtibus belligerare, aut epiſcopum non eſſe ſuperiorem ſimplici ſacerdote, aut quicquam eiuſmodi, quod incredibile eſt nec ſire Theologos ad eſſe communem fidem attinere, præſertim ſiin ſchola, vt dixi perdiu ſeſe ac valde exercuerint. Quarin re non dubito, quandoque à iudicibus per remiſſionem nimiam aut magnam certe ignorationem errarum. Nolo enim ſuſpicari, fidei leges per gratiam eſſe, aut populi furori, aut potentiam voluntati conceſſas. Fuerunt ante hos patrocs duo Theologi quidam ha-

bitè dodiffimi, in iis erroribus deprehenfi, quos & Lutheranorum effe propitos, & ecclefiæ communi fidei aduerfos, nemo addubitare poterat, qui vel mediocriter rebus Theologicis effet inftructus. Coacti funt hæreles abiurare quafi fuiffent, de hæreticis non cognitis. Cùm tamen, fi hæc non dico ad rhythmicum aut muficorũ acerrimam normam, fed ad perpendiculum communis iuris, & vulgarem rationis formulam dirigerentur, nullum facilius erat præcludere iudicium. Turpe fuit autem ea dubitare perfpicis, quæ ne ruftici quidem dubitant, nempe nullo pacto verifimile fieri, vt homines in earum, quas diu multumq; tractauit, ignoratione verfentur. Ecquis autem credat, viros theologiciffimos, fic cenfebat vulgus, earum rerum imperitos & rudes, quæ Theologis vniuerfis nota & peruulgatæ funt. Erat in animo, quæ horum Theologorum fuerunt, errata fubcribere: vt ita hæc quafi imagine & huius præfcriptionis regula illuftrior appareret, & admoneretur quoque futuri iudices, vt alieno periculo fapierent, neque animi relaxationem & mollitiem, clementiam, & mifericordiam effe abitrarentur. In illis nimirum & eos & iudicibus, ne quod pernicioſum exemplum effet proditum, pertimefcebam. Quod enim exemplo fit, iure fieri putant. Sed quoniam iam rei ipſi deceſſerunt, omnique odio carent & inuidia, non putaui eiufmodi errores traducendos, quos fi conteftatos & cõfignatos ederem ad fempiternam memoriam turpitudinis, nõ folum in mortuos reos, fed in viuos etiam iudices videtur maledicta conferre. Quanquam forte ibi timeo, vbi non erat timor. Sed vtcunque res habeãt, iurifperitos admoniti, ne in animum inducant credere, nullos effe pertinaces, nifi qui ita dicum monitiones præcepiaque defpexerint. Ante hominum horum iftos, erede mihi, vera hæreticorũ pertinacia reperitur, cotã ſcilicet, qui minimè ignorant opiniones ſuas contra fidem eccleſiæ venire. Ipſa verò omnium fidelium vox idemq; communis ſenſus, ſi pro vna monitione dico, ſed pro mille ſufficit. Quapropter eccleſiæ vnam vocem qui ſpernit, hic nullo pertinacior eſt, quàm ſi ſexcentas, aut Theologorum aut iudicum contemptiſſet. Ac de ſecunda quidem regula hactenus. Tertiam hanc habebimus.

Si de cauſſidici errantis pertinacia dubitant iudices, duo illæ res ſunt accuratius tranſigendæ: quarum vna Theologorum propria eſt, altera cum Theologis iurifperitorum etiam communis. Priorem ergo à Theologo iurifperitus mutuabitur, poſteriorem autem ſuo ſibi iure vindicabit. Primum igitur à ſapientiſſimis Theologis aliud explicatum, diffinitumque habeant iudices, an error, qui in iudicium venit, cum fide catholica aperte pugnet

pugnet. Nam vna ex hac parte duplicitur hæreticos iudicium est: cluderet: vel quia necessaria ad dogma, illi eorum contrarium catholice fidei veritatem esse, vel quia repugnantia errori eius modi, & catholicæ veritatis obscura est, & non opinione positiua. Vt si, verbi gratia, olim negauerit quispiam Apostolos ad Spiritus Sancti aduentum non potuisse illum esse canonicum, & de auctore repulsit, quia id mouerit, non de auctoritate; sunt Theologi qui id tenant hæreticum illum esse. Rem vera, quia ecclesia de auctore iudicat, non potuit, qui ex illimem Christi fidem in nullo externo veritati determine, il libros canonici auctorem nescimus, modo firmum & certum esse canonicum, & sacrum Paulum, sunt Lutarii, seu Barnabani illius error, auctorem quidpiam dicentis, fuisse de eo fit fusque & confuse ipsi auctoritas, non constituit Christi libros esse externe. Cum igitur quoque D. Thomas eodem fuerit explorate contentus, an fidei certa veritas sit, Paulum illum ad Hebr. epistolam scripsisse, & error, dissentiat ad ordinatas fides tum ecclesiæ, tum Christi, quia non iudicat ecclesia, fed hæreticos iudicium non fuisse. Item, Dei aux ilio peculiari non errare, vt sieut oportet credere, ferrare, diligere ea potissimum, & ea dogmata ad longe certissima, & ea iudicandum, quæ reuelatæ habentur per & claritatis infusæ, illi dogmati huic vt quid sit contrarium, repugnantiam: fed quia ea pugnat, tamen valde probabiliter suspicor, non tamen id certum esse, aut non contrarium, & quam bonitatem error non audeam vel temerarie & impudenter intendat: hæresis ne fuspicenda quidem sine fieri concilii Trident. decreto. Quia locus unius eiusdem circumstantiæ diuersis quandoque, vt de auctore, quod a theologis sint ne certiusde aeceptum, non a quibusdam acceptum, fed in dubitate, expertis, exercitatis. Qui fuit certum explorantibus habitum, qui non est Theologi, hoc certum esse non fint, qui contra probabiles & non necessarii, tum argumentorum Theologicorum frequens aut expedita vis facile quidcunque errorem hæreticum, quod ad fidem pertinet, dilucide refellere queunt. Altera erat res, vt indices de genere nouum optem, quo illis errantia pertinacia pateat. Quæ si in dubium fortaffe veniat, & neque errare ne dicta sit facile, quidem certi animum fatis, conditionæ & ingenio colligitur, non alia ratione ne illis deprehendendum errantis censum fuisse, catholice esse veritatis defendant, cui eorum dissentiant iudicio. Vt si profiteatur patenis aliquis scripture locis, aut desin tio legitimi concilii generalis, aut decretum confirmati Apostolici, dat vna quidem alia certa nota earum, quibus & catholicæ veritatis, & contrariæ omnino hæreses diudicantur. Quod fihi

Differit in tempus alio.

ce signus nonnisque probatis ille cilerit, argumentum erit quo cauere

antiæ probabilisi num: sin repugnanter, argumentum erit pertinacior certiſſi num, præſertim ſi ne ingenij nec doctrinæ expers ſit. Nam ſi adeò rudis & imperitus eſt, vt harum rerum iuxtà ſenſum nullo modo habere poſſit, equidem nullum certam regulam præſcriptionemq; conſtantem experimentum, horminis cuiusmodi pertinacia annoteſcere. Cuius ſi qua eſt cauſa principalis, mittenda deſcribere formula, cum erit ſatis ex ipſius eò nomis, fidelium q; conſenſus & conſpiratio eadem, quibus ſi ille adquieſcere, tum etiam cum videt contra ſe venire omnes, pertinax atque adeò hæreticus exiſtimabitur. Nec neceſſe erit tamen obſervationem omnium petagrare terrarum, & ſingulorum fidelium rogare ſententiam. Nam quæ ſit fidelium ſingulorum, neque ante aliquæ, nec diligentia & inquiſitione perpenditur, ſed quodam quaſi prudentiæ ſenſu iudicatur. Quemadmodum enim ſi quiſpiam neget omnè ignem calefacere, non eſt opus, vt contumax in naturam habeatur, propoſitionem illam generalem inductione & demonſtratione ſyllogiſmum ignium, ſed ſignificatione potius & ratione declarare, cum quibuſdam demonſtrare eadem ſit de careris ratio. Sic in ſidem eccleſiæ eſt ret pertinax, qui ſine prouinciæ aut ciuitatis fidelibus vniuerſis in fide ſententia repugnauerit. Sed relinquamus, idque largiamur inertiæ noſtræ: ineptienim ſumus, vt hebetes ac rudes ad regulam & lineam exigamus. Hæc vero omnia, quæ in hac poſtrema conſtituenda regula diximus, ſi ad vulgatas prudentiæ ratione dirigas, recta fortaſſe erunt, ſin perpendere ad exactioris diſciplinæ præcepta velis, reperientur quædam fortaſſe non recta. Quid enim in tam inæquabili & rerum & ingeniorum veritate præcidere nos poſſumus, quod æquabile inter omnes & vtrum omnibus eſſe queat? præſertim cum id genus cauſæ propemodum ſint naturales ſuis, in quibus iudices ſoliciti quibuſdam aqui veſtigiis in ipſa penetrare hominum corda pertentant, quæ ſi cognoſcerent, non egerent perpendiculis, non normis, non regulis. Quid igitur hæreſis ſit, quæ hæretica propoſitio, qua demum via acratione vtrique & theologo & iuriſperito internoſcenda, mihi ſam ſatis ſuperque diſſe videor.

CAPVT XI.

De propoſitione erronea, ſapiente hæreſim, piarum aurium offenſiua, temeraria, ſcandaloſa.

DEincepsvt erat propoſitum, de propoſitione erronea videamus. Cuius notiæ ac deſinitio non eadem omnibus, ſed ſua cuique eſt, vt hic etiam ſeruum id eſſe comperies. Quot homines, tot ſententiæ. Illud auté in primis definitum & R r 3 conſti-

ſi ſententiæ Prot. Theſſer. tur. Felinus in rubrica, de hæreti. concordia Clem. 2. de ſum. Trin. Dei ſentiat epiſcopi cuiusquis inquiſitori admoniti ne eſſe ſententiæ, vel qui eam cæmmo- nitus pertinax cenſeatur.

constitutum sit, propositionem erroneam ab hæretica non cognatione modo, sed re etiam separari. Non enim, vt quidam existimant, concilia constituendæ, vnde varia propositionum genera accipimus, propositionem erroneam vsurpat in significatione generali, vt erroris hæretici & cæterorum genus commune sit, quæ videtur esse vlla nominis propria significatio. Equis enim eredat quicquam aliud esse propositionem erroneam, quam errorem? Sed concilium, vt dicebam, vsurpationem longe aliter, id quod statim planum faciam si verba patrū adcribam. Comperium est, inquiens, ex partaris articulis plures esse notorie hæreticos, alios non catholicos, sed erroneos, alios scandaloso, quosdam piarum aurium offensiuos, nonnullos temeratos. Quæ formæ sermonis cum sint, & talia & aliorsum, in propositio erronea pro quocunque errore communiter sumeretur. Iam enim recte quoque dici posset post multas argumentationes enumeratas, in his quasdam esse syllogismos, quasdā inductiones, quasdam argumentationes, quod quam sit ineptum, nemo est, qui non intelligat. Sine dubio igitur propositio hæretica ab hæretica secernitur, non tanquam genus ab specie, quod esset diserimen ratiouis, sed tanquā vna erroris species ab altera, quæ vera rerum, non modo vocabulorum, distinctio est.

Illud deinde cauendum est, & considerandum, quod prius fortasse dictum opportet, sed dictum fera est reprehendenda, præsertim si in opportuno tempus referuata fit. Constituendum ergo catholicas veritates non singulari modo, sed bipartito reperiri, Quædam enim sunt catholicæ veritates, quæ ita sed fidem pertinent, vt eis solutis, fides quoque ipsa soluatur. Quas nos vna fide quem, nō solum catholicas, sed fides veritates appellauimus. Aliæ veritates sunt etiam ipsæ catholicæ & vniuersales, nempe quas vniuersa ecclesia tener, quibus licet euersis fides quatitur, sed non euertitur tamen. Atque in huiusmodi veritatum contrarijs erroribus supra dixi fidem obscurari, non extingui existimari, non perire. Has ergo nunquam fidei veritates, sed vocandas, quamuis doctrinæ Christianæ veritates sint. Speciales orationes applicatas vni personæ per peculiares vel religiosos plus prodesse eidem, quam generales, Fratres non tenere laborē manuum vtcunq; quarere, sed licere eis esse medicos, & complures alias finibus propositiones, quas omnes catholici veras esse sine dubio existimant, ideoque veritates catholicæ vocari possint, atque etiam debent. Quæ igitur propositiones huius posteriorīs generis veritatibus contradicent, eas equidem erroneas appello, quæ quoniam doctrinæ catholicæ aduersantur, errores sunt hæresi proximi, hæreses non sunt. Nec nostro more

nus ita loquitur, fed eft etiam hoc in motu poſſum fermonem motionum, nomen generis ſpecies illi ſubijciendo habitum, quæ eſt in eo genere imperfectiſſima. Sic Ariſtoteles in paſſionem a-nis difpoſitionem feiunxit ab habitu, cum tamen difpoſitio a-bitu habenti ſit pro genere. Vnus quoque, humanum eſſe nemo eſt qui neſciat, difpoſitio eſt perfecti ad optimum. Ac ne plura exempla, quæ tam prope innatent, referamus, illud eſt poſtea vulgi enarrare conturium, quo animalia vocem, cum omnium animantium communis ſit, interdum pro his ſolum accipiunt, in quibus nihil aliud, quàm vis animantia appareat. Ex qua conſuetudine ne Paulus quidem abhorruit, quum inquit: Num homi nem dic, quaſi bonum experimentandi nomine. Patres item concilij Conſtantinopolitani hoc ſenſu videntur eſſe locuti, ſi certum eſt quos reprehendamus. Quibus facit ſimile illi-mus, Errore propoſitionis contra catholicas fuiſſe diuiſas, & inferiore quodam gradu, quam hæreticas fuiſſe locatas. Errori enim, qui Scripturæ quidam quam aperta latet ſententia, catholicæ doctrinæ tamen contrarius eſt, propoſitio erronea vocatur. Theologi denique, modeſtiores, quia in diputatione hanc ſuis-quam eſſe dicam, ſæpe tamen hæreſim appellare ſolent, quæ ſit temperato vocabulo erroneum eſſe confitmant. Quum verò in hanc ſenſum & vulgari conſuetudine alienum, & compoſitæ ma-ſtræ Philoſophiæ rationibus contrarium ſæpe poſſis adduci liberaliter in eo cognitionem retinere. Eſt & propoſitionis erroneæ aliusi-tem gradus. Quam enim veritati aduerſa, fatentium quidem-nemine reſtituente, ſenſu veritas eſt, eſt quæ eſt planè & exſcrip-definita, nec certa argumento demonſtrata, nec veritati illi ad-uerſam non eſt hæreticum, eſt erroneum. Videlicet hæreſis, quæ admodum ſupra eſt dictum, ex errore quodammodo procedit, nedum ab ineſcientia. Error autem ſæpe & falſitas, & rebus ipſis ſignificatis perpenduntur, quibus aſſerenis habita ratione. In iſtere veritas illa ſit diuinæ fidei tantum pertinens, quæ ſi tamen non-hoc certum nec expeditum eſt, hæretica pernitiaria abſit, error grauis & periculoſus non abeſt. Similiter & propoſitio erronea veritas quidam gradus ſocorti poteſt, quæ certæ veritati catho-licæ fidei aduerſatur, non manifeſtè quidem, ſed ſapientum o-minum iunge probabili ac ferme neceſſaria ſententia. Eius quæ pertenuo gradu eſt, qui hoc defendit communiter, quod viri omnes docti tenuntur periculum grade catholicæ fidei contra-re. Quatuoque ergo vel doctrinam fides appendicem liquido e-nentiendi ſolent ipſam in diſcrimen adducit, velenemo e ſit ita ne in Chriſtiana diſciplina error, aeo adeo cius dicta iure appel-leturerronea. Vtiã de erronea propoſitione plus à ſatis dictum eſt.

Propositio verò fupius hæreſim à quibuſdam definitur ea, quæ in ſignificatione, quam verba prima facie oſtendunt, ſenſum habet hæreticum, quamuis pie intellecta ſenſum aliquem habeat verum, vt ſunt, inquiunt, illæ propoſitiones, Patrem eſſe maiorem filio, Chriſtum eſſe creaturã. Tres ſunt dij. Quæ definitio nec vocibus poteſtatem extruit, nec rei diffinitæ vim naturamq; declarat, nec minuto nexu eſt illa eſt copulata. Quis enim dubitat, illam propoſitionem, Ridiculum eſt Euchariſtiæ ſacramentum ſollenni ritu per vias publicas circuiferre, Lutheranorum hæreſim ſapere, qui negant in Euchariſtia corpus Chriſti verum contineri? Et tamen in illo propoſitio vera eſt. Huiuſmodi propoſitiones multas in Eraſmo, Ioanne Carione, aliiſque quibuſdam huius ſeculi ſcriptoribꝰ paſſim leges, quæ nec aperras hæreſis præ ſe ferant, nec ſanum aliquem ledant ſenſum, ſed quia hæreſcos ſaporem quendam & odorem referunt, merito eis quidem dicimus hæreſim ſapere, qui vero illas proferũt, hos hæreticorum & ſaporem habere & profitere ſenſum. Nec exempla illa deſunt, quibus hi ſuam definitionem illuſtrant. Veriora equidem exempla deſidero & magis ad rem, de qua agitur, aco-modata, quamuis in hoc genere nihil ab iis requirendum eſt, qui omnes iſtos propoſitionum gradꝰ permixtos eſſe ac confuſos opinantur. Sed primum exemplum à Ioannis Euangeliſtæ Chriſtiq; doctrina ſumptum eſt. Quod vero Chriſti doctrina & Euangeli à hæreſim ſapiat, ſcribere ego non audierem. Illud ſecundum exemplũ congruens arqꝫ apium eſt, ſi eis aſſentimur, qui exiſtimant, illam orationem, Chriſtus eſt creatura, ſimpliciter veram eſſe, ſed eam Theologos refutaſſe, quod ſcꝛ. ore quendam ab Arrio contraxerit. In quam ſententiam Dius Thomas multis dixit. Ac Sophronius in ſexta ſynodo plane fatetur, Chriſtum creatum & increatum, idemq; in 3. libro Ioannes Damaſcenus. Sed & Hieronymus creaturæ nomen in Chriſto non horret. Ego verò ſemper habui perſuaſum, enunciationem illam & ſimpliciter falſam eſſe, & catholicæ fidei abſolute contrariam. Eſt enim in creaturæ voce negatio intus inclula, quæ Chriſti ſuppoſito abſolutè diuinitatem tollit. Nam qui dicit rẽ aliquam factam ex nihilo, is negat eam de ſubſtantia generantis extitiſſe, hoc enim diſcrimine, id quod verè & propriè factũ eſt, ab eo, quod verè & propriè eſt genitum, ſeparatur. Quemadmodum igitur illud, Chriſtus caepit eſſe, fidei aduerſum eſt, quoniam inde perſpicua argumentatione ſequitur, filium Dei eſſe cœpiſſe, atque adeo aliquando non fuiſſe, ſic & illud, Chriſtus factus eſt ex nihilo, fidei quoque aduerſatur, quod impliciter filius Dei de natura eius, à quo exiſtit, eſſe negatur. Siue igitur

3 p. q. 14. arti. 6. ad 11. In Ieiae 45. cap.

ſignur incipere, ſiue factum eſſe, ſeu eſſe creaturam, de filio Dei vere enunciari non poſſunt, quoniam inficiationem abdicam & latentem continent, quæ à filio Dei, pro quo nomen Chriſti accipitur, vel perpetuum eſſe vel eſſe à parte deprellat. Itaque cùm mea ſert opinio, propoſitiones illæ ac cæteræ eiuſmodi non tanquam ſapientes hæreſim, ſed tanquam hæreticæ à Nicænis patribus ſunt damnatæ. At propoſitionem hæreticam & ſapientem hæreſim eandem eſſe, mihi quidem non ſit veroſimile. Stultus nempe haberetur is, qui quam rem vnius eſſe conſtaret, hanc vnium ſapere, niſi per iocum & ridiculum, diceret Iam patrem & filium & ſpiritum ſanctum, tres Deos eſſe, eum fide aperte pugnat. Nam ſenſus ille, qui pius dicitur, impius eſt. Pari certè ratione illa propoſitio, Deitas eſt crucifixa, hæreſim ſapere dicetur, quam tamen, vt hæreticam manifeſtè, quinta ſynodus commendauit. Illa item, Eſſentia generat eſſentiam, in gradu ſapientium hæreſim locatur, quam in hereticarum numero poni oportere, Concilium Lateranenſe definit. Quid illæ? Eſſentia diuina non eſt perſona ſanctum, in tribus perſonis tres ſunt Deitates, aliaque plures huiuſce modi, quas in ſenſu nouitio, & nuper à ſe excogitato, quidam veras eſſe dixerunt. Sane nihil tam abſurdum dici aut excogitari poterit, quod in ſenſu aliquem fictum ſi detorqueas, verum non ſit, ac ratione tum humanæ, tum diuinæ conſentaneum. Sed conſentaneum nõ eſt, ſenſu eiuſmodi commentitia, ab vſuque ſanctorum & eccleſiæ aliena, pia nuncupare, & homines furiles talium ſenſorum excogitatione defendere. Ego certè, vt quod ſentio loquar, harum propoſitionum auctores nihil minus, quàm hæreticorum ſaporem habuiſſe arbitror. Sed ſi in eis aliquem meo guſtu perſipio, inficiter ſapor ille eſt, non hæreſeos. Quam verò loquendi vim & conſuetudinem verborum tenuo, propoſitiones ipſas, de quibus loquimur, non ſapientes hæreſim dico, ſed fidei manifeſtè contrarias. Sermones porrò iſtos per metaphoram figuratos, conſideratæ intelligentiæ magis percipere poſſumus, quam circuſcripta definitione explicare. Quamobrẽ, quid hæreſim ſapiat, quid non ſapiat, nõ tam definitione & argumentatione ſpeculatricis diſciplinæ quidem ſenſu quodam guſtuq; prudentiæ iudicatur. Videas hominem in Lutheranorum dogmatis expugnandis & internoſcenda mente exercitatum, qui, vt canes venatici, in libro quem legendum ſuſcipit, hæreſes odore quodam ſuſpicionis quam ſagaciſſimè perueſtiget, eiuſq; libri auctorem corruptum eſſe acutiſſime ſentiat. Leget eum libri ſui tale alius ſtipes ſine ſenſu, qui nihil omninò indagare, nihil olfacere, nihil ne ſuſpicione quidem poſſit attingere. Quales ſunt

hodie non pauci, qui Baptiſtam Cremenſem. Henricum Harpium, Ioannem Taulerum, alioſq; huius farinæ auctores quotidie habentes in manibus, quotidie in ore, eorum errata tamen, mentem, animum, non odore vllo, non veſtigijs, non ſapore capiũt. Videlicet, abſtulit Dominus à Iuda & Hieruſalem iudicem & prophetam, & ariolum, & ſenem, & ſapientem, de architectis, & prudentem, non ſolùm eloquij myſtici, ſed hæreſis occultæ dijudicandæ. Quid ni muti ſint canes & latrare non valeãt, quibus ad inueſtigandum nulla iam eſt ſagacitas narium? Et cùm tot ſignis lupi declarent, qui ſint ac velint, quid quærent ac deſiderent, canes tamen ferè ſtupor oppreſſit, paſtores verò cæcutiunt & obſurdeſcunt neſcio quo modo, vt nec ea, quæ à viris ſagacibus mònentur, audiant, neq; ea, quæ à lupis geruntur, videant, niſi fortè omnes & paſtores & canes ſtupidi timore obmutuerunt. Atqui vnde libet ſtupiditas accidat, ad eccleſiæ perniciem idem eſt. Securi enim iã potuerũt viri improbi non modò ad aurẽ admouere ſermonẽ, qui vt cancer ſerpat, ſed patentius venenum ſpargere, atq; euomere virus peſtilentiſſimum erroris ſui. Quòd, ſi mens nõ læua fuiſſet, etiam occultum atq; in venis incluſum, à ſano humore ſecerni & internoſci tam poterat adhibita diligentia & cura, grauique & acri iudicio, quàm poteſt color albus à nigro, aut dulcis ſapor ab amaro diſtingui. Sed nõ eſt huius loci eccleſiæ calamitatem deplorare. Nunc enim id ſolùm agitur, propoſitionum ſapores magis ſentiendi & guſtandi viribus diſcernendos, quàm ſpeculandi. Cauſa quippè hos, non natura diſtinguit. Itaque non præceptis & regulis, ſed prudentia & ſagacitate dijudicantur. Expediam breui rem hanc, & planam exemplo vno faciam. Legeſi illam propoſitionem, Pater maior me eſt, in Euangelio. Habes illius doctrinæ auctorem cognitum & perſpectum: antecedentia & conſequentia in Euangelio verba diligenter attendis, eius doctrinæ principia reliqua memoriæ tenes. Iam experiêre, niſi habes humore aliquo malo affectum guſtum, propoſitionem illam. Pater maior me eſt, non hæreſim tibi ſapere, ſed modeſtiam. Legebat eandem in Arrianorum libris Athanaſius, auctores intus & in cute nouerat; Arrianæ diſciplinæ cauſas & effecta, principia & connexa perſpexerat, & quæ in Euangelio Chriſti dulcis erat ſuper mel & fauum, eadem propoſitio in Arrij libros transfuſa ſapiebat hæreſim, eratque eius guſtui vel amariſſima. Atque vt idem vinum ex vaſe vno ſapit picem, ex altero non ſapit, & res eadem illud olet, vnde ſit, è cœno malè, ex arcula muliebri benè, ſic vna & eadẽ oratio ex vno corde & ore odorem ſpirat iucundiſſimũ, ex altero teterrimũ, ex vno ſaporẽ ſuauem ſeruat, ex altero inſua-

uem.

uem. Quemadmodum etiam videmus, aquam à radicibus & canalibus, per quas transit aliud atq; aliud & olere & sapere. Non itaq; e rerum ipsarum orationumq; natura, sapor odorúe omnis existimandus est, sed tũ res tum orationes ipsæ à venis aliquando & vijs, per quas permeant, saporem & odorem accipiunt. Saporem igitur propositionum, vt dixi, non tã scientia, quàm prudentia dijudicat. Quocirca, quæ propositio hæresim sapiat, quæ contrà non sapiat, non Theologi quiuis, sed prudentes solùm atque experientes poterunt iudicare.

Idem verò de propositione malè sonante, seu piarum aurium offensiua dixerim. Est enim, vt linguæ nariumque, ita & aurium, iudicium suum, absurdos & abhorrentes sonos respuentiũ. Quemadmodum autem non solùm res falsæ atque perabsurdæ, sed graues quoque ac veræ sententiæ inconditis verbis elatæ offendunt aures, acres præsertim & acutas, sic Theologorum aures tereres, & religiosæ, non à sententijs modò falsis & hæreticis, sed ab ijs etiam abhorrent, quas intelligenti iudicio percipiunt malè atque absurdè sonare, quamuis nullam in eis falsitatem hæreseos deprehendant. Dupliciter ergo de propositione malè sonante loqui possumus: vno modo generaliter, quo omnis propositio fidei contraria fidelium aures offendit, eoque magis, quò apertius illam vident fidei catholicæ esse contrariam. Alio modo specialiter, quo gradum quendam propositionum constituimus ab illo hæreticarum supremo distantem. Qua ratione ea propriè malè sonantes propositiones & piarum aurium offensiuas dicimus, in quibus nullus error fidei aduersus manifestè notari potest, sed absonum nescio quid atque absurdum, quod indignum esse pijs & religiosis auribus videatur. Enimuerò in hisce absonis & absurdis propositionibus discernendis, nollem equidem imperito atq; imprudenti vulgo aures dedere, quantum est iudicium pinguissimum. Sanè quanquam nonnullis in rebus, quæ fidelium omnium scilicet communes sunt, iudicium rectum adeò doctis, atq; indoctis est & promiscuè & communiter à fide datum, vt quæ propositiones vulgi opinione malè sonantes habentur, intelligentium quoque iudicio malè sonantes ferè sint: at promiscuum vulgus auditum plerumque hebetiorem habet, interdum etiam teneriorem, quàm opus est, & multa sæpè tum auribus accipit, tum animo fert, quę tritę atque intelligentes aures aspernantur: quædam cõtrà refutat quasi absona, quæ Theologos peritos & sapientes non modò non lacessunt, sed ne mouent quidem. Theologos, inquam, peritos & sapientes. Nam in quibusdam aurium sensus fastidiosissimus est, in quibusdam etiam superbissimus. Quia igitur

gitur vel Theologi quidam nonnulla respuunt, quæ aures clementes & modestas minimè offendunt, necessariũ est, si res has rectè & sapiẽter dijudicare volumus, aurium habere sensum politum, tersum, subtilem, prudentem. Quòd si propositionum absonarum consonarumq; iudicium ecclesia in vulgi auribus collocasset, illam certè propositionem, Beata virgo peccatum originis à primo parente contraxit, malè sonare, & pias aures offendere iudicaremus. Illa enim audita vulgus sine dubio perstringitur, percutitur, torquetur. At piarum aurium offẽsio crimen est. Id autem in crimine ponere, quod ecclesiã ab omni alienum crimine censuit, temerariæ insolentiæ est. Euangelij itẽ verba quædam, si turba nobis lex est, malè sonantia fuissent, &
Ioan. 6. piarum etiam aurium offensiua. Turbas quippè aliquando Dominus vocibus ambiguis obscurisq; turbauit. Quin insigniter atque asperè discipulorum quandoq; teneras auriculas perculit, nam Pharisæorũ aures mordaci solebat radere verbo. Pharisæi audito Christi verbo scandalizabantur: plerisq; discipulis durus erat illius sermo: turbis habere dæmonium videbatur. Nec est ambiguum hoc tempore esse Pharisæos quosdam, esse stolidam turbam, & multitudinem falsis opinionibus obtusam, certos demùm esse discipulos, quibus est sermo veritatis durissimus. Hi, si abusus reprehendas, qui in imaginibus & colendis, & ornandis, in sacellis, templis, monasterijs, sepulchrorum monumentis, sempiternisque memorijs condendis sunt plurimi: si affirmes, in huiusce modi interdum, vel potius nimium sæpè plus vanitatem valere, quàm religionem, diabolum quàm Christũ: hi, inquam, fortasse dicent, te Lutheranis opinionibus occupatum intolerabiles sonos fundere. Non est igitur habenda ratio vulgi promiscui, imbecilli, perturbati, imprudentis, sed prudentis, synceri, pij, incorrupti. Nec Theologia modò requirenda est, sed pietas & prudentia, sine qua nullæ aures possunt consentaneos sonos abhorrentesque discernere. Itaque, vt semel finiamus, cùm non sit cuiusuis malè sonãtem propositionem à benè sonante distinguere, prudentissimi Theologi, quod iam iterum ac sæpè dixi, consulendi à iudicibus ecclesiæ sunt, nisi velint in harum rerum iudicijs vehementer errare. Et quamuis nullam nos quidem comprehensionem habeamus, definitionem nullam, qua iudices valeant singulas in specie malè sonantes propositiones iudicare, illud tamen speciatim admonere possumus, huiusmodi propositionũ duos esse gradus, Vnũ earũ, quas antè diximus, hæresim sapere. Videlicet, quę fideliũ gustatui malè sapiunt, eędem malè sonant auditui. Verùm quia gustatus sensus pinguior & crassior est, auditus subtilior & acutior, alter gra-

ter gradus malè sonãtium propositionum est, quæ licet hæresim non sapiant, sonum tamen quendam absurdum & peregrinum referunt, qui à doctrina sana synceroque & solido ecclesię sermone discrepare videatur. Qua ratione pias illę aures feriũt & asperè & grauiter, tametsi cur ita feriant, causa sæpe occultissima est. Huius generis illa exempla videntur appositissima, quæ Concilium Constantien. notauit, Graduationes, & magisteria vniuersitatum esse vana gentilitate introducta, & tantum prodesse ecclesiæ, quantum diabolum. Siluestrum & Constantinum errasse ecclesiam dotando, Ecclesiam Romanam esse synagogam Sathanæ, Electionẽ Papæ à Cardinalibus per diabolum fuisse introductam. Item, Papam non debere dici sanctissimum propter officium. Alioqui diabolus diceretur sanctus, quia est officialis Dei. Item, plures Romæ nunc saluari ex coniugatis, quàm ex clericis. Item, monacharum non esse pietatem. Item Romani episcopi monarchiam post D. Hieronymi tempus exortã esse. Item, Phocam instituisse Romanam ecclesiam omnium esse ecclesiarum caput: & alia innumera, quæ, ne longum faciam prætermitto. Quòd si quis adeò tenui palato est, vt has etiam propositiones hęreseos saporem referre iudicet, cum eo equidem non magnopere cõtenderim, præsertim si de harum vna & item altera sermo sit. Quanquam mihi, fateor, palatum torpet quandoq; ac iacet, auris subtilior & erectior est. Ita mihi videor facilius posse propositiones auditu, quàm gustatu percipere. Sed, vt dixi, neutèr sensus regulis instituitur, si defuerit prudentia & spiritus quidam dijudicandi: si verò hæc affuerint, sine præceptis nostris theologi iudicium poterit esse vel rectissimum. Ac de propositione malè sonante hactenus.

Propositio verò temeraria duobus itidem modis vsurpari solet: & communiter, & propriè. Communiter, vt omnis propositio à fide auersa, temeraria quoq; appelletur, etiam hæresis manifesta sit. Ecquid enim in consideratissima ac dementissima temeritate pleniùs, quàm Christi ecclesiam contradicere? Propriè autem ea vox vsurpatur, quum asseueratio, vt temeraria notari potest: vt hæretica, vel erronea, vel sapiens hæresim non potest: In quem sensum post istos propositionum gradus postremum locũ propositio temeraria tenet. Temeritas porrò non vno & simplici modo intelligitur. Temerè enim ea quandoque fieri dicimus, quæ non consilio, sed fortuitò geruntur. Quo modo ea temeraria sunt, quæ turbulentè & inconsultè effutita sunt. In hoc verò significatu temeritas, quæ nullo delectu aut discrimine ducitur ad iudicandum, sapientiæ contraria est, in qua non casus & fortuna, sed ratio & consilium valet. Qui ergo nulla aut ratione aut

auctoritate impulsus res ipsas affirmat, sed temere scribit & dictitat, vel quod in buccam venit, iure is tāquam stultus & temerarius reprehenditur. Nam quamuis vera aliquando dicat, sed vt vera dicat, tamen non id consilium & ratio, sed sors & casus efficit. Qualia sunt nonnulla, quæ viri quidam pij in vita rebusque gestis Christi Domini magis comminiscuntur quam contēplantur, quæ etiam scribunt, non tam verè & prudenter quam deuotè & feruenter. Quorum est interdū cæca ac temeraria quidē, & in assentiendo credulitas, & in asserēdo facilitas: sed temeritas hæc tamen non est eiusmodi, vt à fidei iudicibus coerceri debeat, qui grauiorem errorum censuram assumere suo iure possunt, leuioris huius vel imprudentiæ vel stultitiæ non possunt; Fidei quippè cognitio illis mandata est, non prudentiæ, eius præsertim, quæ viros pios sæpè destituit. Videmus autem illiusmodi, seu meditationes, seu contemplationes, licet inconsideratè atque imprudenter, sine ratione & graui testimonio editas, cum pietate ferè atque adeò cum sanctitate esse coniunctas. Non decet igitur, vt simplicitas colūbina seueriſſimi tribunalis iudicio vexetur, quantumuis illa sit inconsulta & imprudens. Dicitur iursum & id temerè asseri, quod insolenter, nimiumq; audacter asseritur. Quomodo omnibus in rebus asseuerandi temeritas pronunciandiq; audacia turpis est quidem, sed in his, quæ ad ecclesiæ doctrinam attinent, est periculosa vel maximè. Habet enim contemptionem superbam ecclesiasticæ regulæ: quam contemptionem nisi fidei iudices coerceant & comprimant, dici non potest quantū discriminis omnis ecclesiæ doctrina sit habitura. Quæ igitur non inconsulta oratione modò, sed, vt verbis vtar grauioribus, cōfidenti audacia, insolentia proterua, exultatione impudenti, iactatione superba, non cōtra fidē dico, sed cōtra ecclesiasticæ modestiæ regulā asserūtur: ea Theologi in præsenti temeraria censent, atq; inter errorū gradus constituūt & locāt, quī, quoniam hæresum appēdices sunt, à fidei iudicibus sunt animaduertendi. Vt Beatam Virginem non esse in cœlos cum corpore assūptam, quod licet fidei minimè aduersum sit, sed quia cōmuni ecclesiæ consensioni repugnat, petulanti temeritate diceretur. Ita, In baptismo non infundi paruulis informantē gratiam & virtutes; cùm concilium Viennense contrariam opinionem duxerit eligendam. Item, Angelum non esse simul cum mūdo corporeo creatum, aut ipsum etiam nō esse incorporeum, cum vtriusq; rei contrarium consilium Lateranense sub *Innocētio* tertio nos docuit. Item, Diem iudicij ad certum quendam diem, mensem, annue futurum, Vt, verbi causa, ab hinc quinto vel sexto, quod à concilio Lateranen. sub Leone decimo diligenter præcautum

atque

atque prouisum est. Nec enim parua est temeritas eius rei præ-
sagitionem vsurpare, quã inclusam diuinitus pater in sua posuit
potestate, & neq; Apostolis, neque angelis reuelauit. Item. Ioan. Luc. 1
euangelista fuit in vtero sanctificatus, atq; in summa omnes illæ
propositiones, in quibus à fidei & scripturarum lege vniuersali
quispiã sine idoneo testimonio, aut probabili ratione eximitur.
Nam huius generis exceptiones, temerariæ fidei leges, tametsi
non tollant, præcidunt tamen. Est demum & ea temeraria propo
sitio, quæ in doctrina fidei cum celebris vniuersitatis cõmuni de
creto ac definitione pugnat. Quanq̃ enim circũferuntur articuli
Parisienses, qui non sunt articuli fidei omnes, quoniã nec hanc
quidẽ vel longissimè tangunt: sed eius academiæ tamen de fide
& religione fixa constãtiaq; decreta semper Christi ecclesia su-
spexit. Qui verò contempserũt, inaniaque & leuia, ac pro nihilo
existimauerunt, omnes ad vnũ periclitati sunt, & ij qui manife-
stè ab ecclesia discessere, & ij qui ecclesię fuêre suspecti: postremò
ij, qui in occulto adhuc latẽt, sed se suo tẽpore, vt cęteri, prodent.

Propositionem autem scãdalosam quidam cum piarum auriũ
offensiua confundunt, Vt verbis distiguantur, re eædem prorsus
sint. Atq; huius generis exempla illa ponunt: Tyrannum potest
quilibet illius subditus occidere, leuiare impertinẽs est Christi-
anæ perfectioni. Nullum est præceptum de baptismo suscipiẽdo.
At ijs ita perturbati sunt & confusi errorum gradus, nullus vt sit
primus, nullus vt secundus, nullus vt tertius aut quartus. Propositio igitur scandalosa duobus similiter modis appellari solet. Priùs vsurpatione cõmuni, qua omnis oratio, quæ occasionem ruinæ præfert, quamuis hæretica apertè sit, scandalosa dicitur. Quo sensu Concilium Constantiense 15. illam propositionem, Quilibet tyrannus potest licitè à quocunque subdito occidi, &c. tanquam hæreticam & scandalosam cõdemnauit. Quales sunt item reliquæ duæ, quę ab his in exemplum sunt positę. At verò posterius scandalosa illa propriè oratio vocatur, in qua scandalum notari potest, hęresis non potest. Qualis illa fuit enumeratio incommodorum auricularis confessionis, in qua incommodorum enumeratione tanto cum Germaniæ scandalo Erasmus versatus est. Tales illæ sunt siue cõmentitię fabulæ, seu narrationes etiã veræ, quibus monachorũ occulta vitia, vel finguntur, vel deteguntur. Id quod sine dubio sine imbecilliũ offendiculo fieri non potest. Non enim hic scãdalum more vulgi vsurpamus, pro eo, quod aures offendit, quòdue fidelis populus horret: sed pro eo, quod infirmis causam ruinę prestat, & quod ante fidelium pedes positũ, eos facit in illud incurrere, irruere, offendere. Sic ecclesię Romanę abusus plebi rudi obijcere atque in vulgus edere, scandalũ est.

Sic

Sic propositiones illæ scandalosæ sunt: Prælatus malus est vere fur & latro, Per censuras ecclesiasticas clerus populum suppeditat & auaritiam multiplicat; Sacerdotes criminose viuentes sacerdotij polluunt potestatem, Clerici epistolis decretalibus studentes stulti sunt, Dantes eleemosynam fratribus mendicantibus sunt excommunicati, Confirmatio iuuenum, clericorum ordinatio, locorum consecratio, reseruantur episcopis propter cupiditatem lucri temporalis & honoris, Vniuersitates & collegia vanitate hominum sunt inducta, Leguminibus & piscibus vēter inflatur & turget, atq; adeò ad cōcubitum ac venereas voluptates aptissimus redditur. Quarum nonnullæ hæresim sapiunt; non inficior, sed quamuis in verum sensum deflectantur, non solùm error, sed ipsa etiam ist hæc veritas, qualiscunq; illa sit, quæ fortè in his dictis inueniri potest, scandalum affert idiotis & infirmis Non enim solùm scandalum faciunt, sed aliquando etiā vera. Ac de propositione scandalosa satis ferè diximus. Propositionem autem schismaticam, seditiosam, maledicam, & contumeliosam, quorsum attinet definire? Quis est enim, cui non perspicua sint illa, quæ pluribus verbis à quibusdā explicantur? Res itaque faciles & cuique per se satis expositas, consultò prætereo. Quoniam liber hic noster non pollicetur, quæ passim vulgata & contraria sunt, sed ea conatur exponere, quæ & sunt obscura, nec statim omnibus occurrentia & obuia. Sed nē Almathæam quidem edimus, & bibliothecam rebus vniuersis instructam. Breuitati quippe studemus, atque vtinam non hoc decipiat nos breuitatis studium. Decepit enim multos, quosdam, qui cum se breues esse putarent, fuēre longissimi, alios, qui cum se breues esse laborarent, fuēre obscurissimi. Sed hæc hactenus, iam pergamus ad reliqua.

CAPVT XII.

Quemadmodum argumenta Theologiæ inuentenda atque è locis ducenda sint.

DE notis & catholicę veritatis & erroris contrarij diximus, erroresq; ipsos quàm breuissimè fieri potuit, internouimus. Sequitur, vt vtriusq; generis nota quęratur & formula, viam rationemq; docere. Quę eadem erit ars argumenti inueniendi, ex locisq; Theologię ducendi. Quanquam Theologici argumenti inuestigādi quidem atq; eruendi communiora præcepta sunt. Illud enim perspicuum est, omnium rerum in contrarias partes facultatem ex eisdem suppeditari locis. Quocirca nihil minus hereticus è locis Theologię argumenta ducet, quam Theologus. Sed illius incerta, infirma, & specie veri fallacia erūt, huius,

huius, vt qui non vmbram, ſed veritatem ipſam aſſecutus eſt, erunt certa, firma, & conſtantia. Nec argumentationes tamen omnes Theologus è locis certas exprimit, ſed interdũ, imò ſæpè etiam probabiles. Nec id ſolùm, quia loci quidam incerta ferè argumenta præbent, ſed quia locus firmus argumentũ quandoque præbet non firmum. Nolim enim quiſpiam hoc ducatur errore, vt ſi locus firmus eſt, omnia argumenta inde ducta eſſe firma arbitretur, aut ſi è contrario infirmus eſt locus, omnia ex eo accepta infirma eſſe. E ſacris quippè literis, interdũ argumenta probabilia ducuntur. Vt ſi è ſenſu myſtico petita ſint, aut ſenſus etiam literalis non ſit exploratè diffinitus. Atque è diuerſo hiſtoriæ humanę auctoritas, imbecilla ipſa cum ſit, certa aliquãdo argumẽta ſuppeditat. Quapropter vbi artẽ & præcepta adhibuerimus, quibus argumenta è locis Theologicis eruantur, adhuc iudicium deeſt, vt explorentur. Quòd ſi nulla iudicij ratio, nullum diſcrimen acceſſerit, copia quidem argumentandi facilis & prompta erit, ſed nullo in pretio tamen, niſi apud eos, qui res numero æſtimare ſolent, non pondere. Perfectus autem abſolutusque Theologus non modo varia è locis argumenta congereret, ſed diſſentientia & conſentientia, certaque & incerta ſecerner. Quemadmodum enim dialectici conſummati facultas duabus rebus expletur, inuentione ac iudicio, ſic Theologum inſtructum eſſe oportet cũm ad inueniendum, tum ad iudicandum, ſi ars illa in Theologia diſſerendi expleta futura eſt, per quam dicto & ſua dogmata firmare poſſit, & errores contrarios refellere. Theologi porrò iudicium tunc mihi videor inſtruxiſſe, cùm locorum Theologicorũ & naturam expreſſi. Nempe è decem partibus, in quas loci theologici amplitudinem poteſtatemq; diuiſi, quænam earum partium firma argumenta continerent, quæ verò infirma, patefeci. Cumque etiam veritatum catholicarum notæ eædem ſint, & certiſſima ſigna, vt quæſtiones fidei diſcernantur, & argumenta quoq; certiſſima, vt concluſiones theologiæ probentur, non aliud mihi negotij dandum credidi in dijudicandis argumentis, quæ dogmata noſtra probarent, quàm datum paulò antè fuit in ijs notis edendis, quæ noſtras veritates inſignirent. Pars ergo illa iudicandi nec poſt ea, quæ diximus, admonitione ac præceptis indiget, nec propriè ad locorum tractatũ attinet, quem liber hic noſter ſua inſcriptione pollicetur. Quod cùm perſpicuum ſit, ſequitur vt diſſeramus, id quod præſentis eſt negotij, quibus rebus poſſimus eum, quem è locis theologiæ volumus, adipiſci vſum argumentandi. Vbi illud primum occurrit, quod diſciplinarum ordo rerumque contextus ipſe ac connexio monet, vt quiſquis è theologiæ locis inuenire

cupiet, is communes præceptiones teneat, quas de inueniendis argumentis dialectici tradiderunt. Hæc etenim, si est simpliciter breuiterq; dicendum, quibus præceptis eruuntur à locis dialecticis, eisdem fermè à theologicis, tametsi est alius quoque quidam aditus ad theologicos, vt ex ijs peculiari via & ratione argumenta deriuentur, firma præsertim, quæ vsui Theologi sunt necessaria vel maximè.

Primũ præceptũ argumenti inueniendi.

Omnium autem eiusmodi præceptorum illud est caput, vt theologus habeat omnes theologiæ notos & tractatos locos. Notos, inquam, & tractatos locos. Nec enim memoria tenuisse sat est, sed paratos & expeditos habere oportet. Primum ergo discatur numerus naturaque locorum qui sint, quot sint, quæ vis cuiusque ac proprietas. Quæ res siue à nobis accipientur seu ab alio, qui ad hæc scribenda paratior post me atque instructior venerit, non multum refert. Certè, quæ hisce rebus perdiscendis necessaria sunt, ea mediocriter, vt mihi videtur quidem, libris superioribus edocui. Locorum itaque numerum, vires & proprietates siue hinc, siue aliunde ad manum habere, id est in eorum cognitione primum.

Proximum est locos ipsos lustrasse ac comprehendisse vniuersos. Nam qui sacras literas aut non legerit, aut etiam lectas minimè intellexerit, is quo pacto primo loco argumentabitur? Qui traditiones Christi & Apostolorum nusquam omninò obseruarit, quo hic modo è secundo loco argumẽta ducet? Qui nec in ecclesiæ, nec in conciliorum, nec in pontificum doctrina fuerit assiduus, quem huic argumentandi vsum loci eiusmodi suppeditabunt? Quas verò argumentationes è sanctis auctoribus ille colliget, qui sanctorum libros ne attigerit quidem? Quam autem differendi facultatem è scholæ theologis habere poterit, qui nullo se tempore in scholę conflictationibus exercuerit? An è Physica, Metaphysica, Astronomia, Geometria, is homo ratiocinabitur, qui humanam rationem his nunquam disciplinis excoluerit? Philosophi demum & historici ecquid ei emolumenti afferent, qui non fuerit in illorum lectione versatus? Hæc igitur omnia, cùm argumentum quærimus, complecti animo, cogitatione, intelligentiaque debemus, nec locos modò habere cognitos, sed ipsos etiam diligentissimè coluisse. Sed ais: Estne quisquam tanto inflatus errore, vt sibi sè illa scire omnia persuaserit? Ego si Theologus ista hæc non fuerit consecutus, nihil sanè vitupero, id reprehendo, si non secutus nomen sibi Theologi vsurpauerit. Illud autem argumentandi genus, quod ex omnibus locis aptè ducitur, perfectum & absolutum est, atq; omnes numeros habet, nec præter consummatum Theologũ cadere in quen-

quam

quã poteſt. Cùm verò aliquid perſuaſum eſt, in quo vel mediocria argumenta compareãt, id cumulatè videtur eſſe perfectum, propterea quòd vulgus Theologorum quid abſit à perfecto non ferè intelligit, quatenus autem intelligit, nihil putat prætermiſſum. Quod etiam, vt Cicero ait, in poëmatibus & picturis vſu venit, in alijsque compluribus, vt delectentur imperiti laudentque ea, quæ laudanda non ſint, ob eam, vt credit, cauſam, quòd inſit in his aliquid probi, quod capiat ignaros. Sic nonnullos inuenias, quos, quoniam ijdem, quid in vnaquaque re vitij ſit, nequeunt iudicare, mirificè delectent iuniorum opuſcula quædam, in quibus nihil reconditum & exactum eſt, nulla ex proprijs argumenta ducta : communia omnia vulgaria, imperfecta ac ferè ex genere probabilium. Ita ieiunia & arida illorum tota eſt diſputatio, quæ vix vnius fontis eiusque vulgaris ac triti, aqua communi & perexigua rigatur. Quanto diuus Thomas copioſior & neruoſior eſt, qui non ſolum aut rationi aut auctoritati confidit, ſed omni modo, argumentatur, & accuratè ex omni loco differit, teſtimonijsque ſimul ac rationibus conquiſitis diſputat. At obſcura quædam in Thomæ lucubrationibus ſunt; iſtorum verò lucubrationes ſunt lucidæ. Sanè quidem. Non tamen ab illo ita dicuntur de induſtria : nec in ingenio ineſt, ſed in rebus ipſis obſcuritas. Et propria, quàm communia, obſcuriora ſunt. Vinum quoque aqua mixtum clarius eſt quidem, ſed dilutius eſt tamen. Merum ad bibẽdum difficilius, plus omnino habet virium. Ac de primo inuentionis præcepto hactenus. Reliqua perſequamur.

Argumentationes porrò Theologorum ſuis locis reddere, adeò videtur eſſe facile, vt non ſit fortaſſe præcipiendum. Nemo enim tam rudis eſt, quin ſciat eò ſtatim vnumquodq; argumentum Theologiæ referre, vnde petitum eſt, aut ad ſacras literas, aut ad concilia, &c. Quanquam non eſt inutile argumenta, quę in doctoribus probatis inueneris, ad locum ſuum quodque redigere. Hinc enim & theſaurum tibi comparabis ex aliorum inuentis, & cùm intellexeris cuius loci vſus illis defuerit, ipſe per te ea, quæ omiſſa ſunt, diligenter inquires, vt in controuerſia catholicorum cum Pelagianis; poſt ſacrarum literarum, conciliorum, ſedis Apoſtolicæ, ſanctorumque teſtimonia, quibus Auguſtinus ſatis abundè cauſam obtinuit, rationes Theologiæ Tho. addidit, quæ & teſtimonijs pondus & cauſæ lucem adhiberent. Agnoſcere igitur apud veteres Theologos argumentationum locos plurimum prodeſt, tum in intelligendis eorum virtutibus, tum in diſcernenda varia eorum argumentandi ratione, tum quod copia quædam paratur hac diligentia & vſu;

vt non ſolum quæ illi inuenerint, ea habeamus in promptu, ſed vt, quoties è locis Theologiæ quæremus, ſimilibus in rebus ſimiles nobis argumentationes occurrant. Atque in omni arte vtrumque ſcire operæ pretium eſt, & quid, & quo pacto ſit faciendum. Ambas verò has res imitatione peritorum ſic aſſequimur, vt difficilè ſit iudicare, plus ne præceptis aſſequamur, an exemplis. Theologos ſanè, quod ad inuentionem attinet, magis veterum exempla iuuabunt, quàm præcepta, non dico noſtra, ſed ne cuiuſcunq; quidem alterius artificis. Prudentia nempè argumentandi, nedum ſcientia Theologi veteres polluerunt, qui nec indoctiores, quàm recentes illi, & certè prudentiores meliorèsque fuerunt viri. Nam de ſcripturæ ſacræ peritia, in qua argumenti Theologici theſaurus præcipuè incluſus eſt, certare cum veteribus nulli poſſunt. Verùm non in ſcripturæ ſolùm intelligentia quærenda, ſed cùm multis alijs in rebus negligentes iuniores ſunt, tum maximè in argumentis Theologiæ proprijs eruendis. Nec recentiores egò Theologos contemno, quorum ſatis arguta multa, ſed vt modò primumque naſcentia, depicta nimis atque minuta, ſi ad vetera conferantur. Quæ plus neſcio quo pacto videntur habere auctoritatis, plus neruorum, plus virium, non ſolum ad effectus promouendos, ſed ad fidei quoq; euincendos aduerſarios. In hac igitur præceptione, quamuis facili, elaborandū eſt, ſi nō copiam modò, ſed gradus etiam argumentorum exquirimus.

3. præcept. Multò verò magis Theologo elaborandum, vt cognitis ac tractatis locis, quæſtionem, quam verſare cupit, in locos Theologiæ conijciat. Cum autem illam per omnes deduxerit, conſiderare accuratiùs debet, quid è ſingulis in vtranque partem dici argumentando poſſit. Tum ei colligenda ſunt omnia, & quæ conſentire cauſæ propoſitæ, & quæ diſſentire videantur, & iudicio adhibito peruidendum, vtrámne quæſtionis partem ducta argumenta probent. Vix enim, quemadmodum ſuprà dixi, Theologus poteſt ab inuētione iudicium ſeparare, ſi veritatem quærere & amplecti eſt illi inſtitutum. Nec in omni loco tamen aut pro re, aut contra rem argumenta ſemper idonea reperiemus. Non enim ſi aut venator, aut piſcator loca apta venationi ac piſcationi cognouerint, quamuis diligentiam adhibeant, vel maximam, protinus aut piſcabitur hic, aut ille venabitur. Nulla quippè ars aut adeò eſſe certa poteſt, quæ non interdum operis ſui fructu careat. Vt igitur in diſputatione noſtra loci concurrant omnes, optabile eſt. Si minus, plures maioresque ponderis plus habebunt. Si verò, nulli, non eſt minuenda artis opinio, nec de gradu deijciendus animus, ſed etiam atque etiam

argumenta

argumenta quærenda. Quamuis enim demerſa ſint, emergent tamen hæc aliquando, ſi pelagus vel immenſum & noſtra diligentia excitetur, & diuina gratia, quæ pulſantibus aperit, & quærentibus nunquam deeſt. Illud autem de probabilium quæſtionum genere dictum accipi velim. Nam fidei dogmata ab his locis, qui auctoritate conſiſtunt, manant omnia. Quare nullum apud nos certum decretum eſt, quod non idem è locis oriatur. Non itaque verendum, ne in fidei quæſtione locorum nos argumenta deſtituant. Sed vtcunque aderunt res, nec enim omnes eodem ingenio & ſolertia, nec ſimiliter inquirimus, argumenta rerum huiuſmodi ſemper quidem in locis incluſa erunt: eò aũt eruentur vel pauciora, vel plura, quò inquirentis erit eruditio, ingeniũ, ac diligentia maior. Atque hæc quidẽ hactenus. Patefacta enim res ipſa eſt, vt non ſit difficile, in exquirendo argumento quid cuique faciendum ſit, videre. Et multa etiam ſine inquiſitione ſe ipſa offerunt, præſertim hominibus eruditis, atque in harum rerum vſu diũ multumque verſatis. Quanquam quæ cogitato meditata & præparata in diſputationem inferuntur, ea iure illis anteponimus, quæ repentina animi cogitatione prodeunt. Quæ, quoniam celerrima eſt atque ad breuiſſimum tempus, offerre argumenta poteſt, ponderare non poteſt. Itaq; vt ſine vllo errore & inueſtigare argumenta, & inuenire poſſimus, formula quædam conſtituenda eſt, quam ſi ſequemur in diſputatione theologica, nunquam à recto tramite recedemus. Erit autem hæc formula theologorum rationi diſciplinæq; maximè conſentanea. Vbi theologo diſſerendi materia fuerit oblata, quæſtionem accuratè habet expendere, ſtatuereque in primis, cuius generis illa ſit ex omni illa, quam ſuprà explicuimus, quæſtionum varietate. Niſi enim Theologus naturam quæſtionis comprehenderit, nec facilè intelliget qualia ſint ei inueſtiganda argumenta, nec ex quibus etiam petenda locis. Quanquam enim omnes inter ſe colligati atq; implicati ſunt, tamen ex ſingulis certa argumentorum genera naſcuntur: nec vniuerſi, vt à principio ſtatim huius operis dixi, æquè omni quæſtioni accommodantur. Cùm verò genus quæſtionis conſtituerit illud vel maximè, quod eſt omnium difficilimum, an fidei ſit, an non ſit: per omnes locos ducat eam, illos præſertim, qui erunt quæſtioni magis apti & congruentes. Nam ſi quæſtio eſt ſupernaturalis, in eos locos eſt conijcienda potiſſimè, qui Dei auctoritate nituntur. Sin autem eſt naturalis, per eos præcipuè locos deducetur, qui naturæ ratione conſtant. Quòd ſi mixta quæſtio eſt, & partim à natura, partim à reuelatione pendet, per oẽs ducatur oportet: cuncti enim iuxta poſſunt argumenta

præbere. Tametſi nullius omninò generis quæſtio eſt, quæ non per omnes locos vtiliter deducatur. Naturę quippè res ſæpè ſcriptura tradit: & res quoque ſupernaturales vel ſuadet ratio, vel exponit. Ac diuina auctoritas humanam fulcit, contraq; humana diuinæ ſeruit. Nec verò veritas, quæ ſimplex eſſe debet, ex diſſimilibus rebus miſceri & temperari poteſt. Sed diuina & humana ratio, quod ſępiſſimè dixi, diſſimiles nõ ſunt, nec alio hæc, alio ducit illa, quin eodem ſpectant ambæ, & in eundem finem referũtur. Itaq; accepimus maiores noſtros ſolitos execrari eos, qui primũ hæc natura cohærentia opinione diſtraxiſſent. Quibus quidem ita ſunt ſcholæ Theologi aſſenſi, vt niſi has duas res in diſputatione ſua coniunxiſſent, non ſe putarent Theologos verè eſſe. Coniecta itaq; per omnes locos quæſtione, & collectis hinc inde argumentis, ſiue quæ diſcrepare, ſeu quæ congruere videantur, in vtranque partem diſputet: ſed tamen ad extremum finiat, quid verum ſit, quid contrà falſum. Doceat verò primum quid fides Chriſti de ea quæſtione teneat, quibusque idoneis ac certis teſtimonijs id quod tenet, euincat: deinde, quid aut præſcribat, aut certè ſuadeat ratio. Nam ſi quęſtio naturalis eſt, ratio præſcribit: ſin eſt ſupra naturam, ratio ſuadet. Qua in re, vt modeſtiſſimè dicã, ſcholã apud noſtros mediocriter ego iuui. Quæ ante nos non erat adeò fidei argumentis inſtructa: à ratione ductis res theologica propemodum agebatur. Ordinem ergo diuus Thom. immutauit. Etenim in ſumma aduerſum gentes ille quidem primo rationes, mox teſtimonia ponit. Ego verò in lectionib. meis ſemper à principio docui, quid præfiniret de vnaqualibet quæſt. fides, tum quid oſtenderet ratio. Sed immutationis huius prompta eſt atq; expedita cauſa. D. porrò Tho. aduerſum Gentes theologiæ negotiũ conficere ratione debuit: quia ſcripturæ teſtimonia apud eas, vel ſecundo, vel nullo etiam loco ſunt. At apud nos, qui Chriſtianos diſcipulos inſtituimus, primas partes auctoritas habet, ſecundas ratio. Quin & hunc differendi ordinem, tanquam naturæ noſtræ conſentaneum magis, Auguſt. probat: quamuis Manichæis ſeſe attemperans id agat interdum, quod in diſputando fatetur eſſe vitioſum. Naturæ, inquit, ordo ita ſe habet, vt, cùm aliquid diſcimus, rationem præcedat auctoritas. Sed quoniam cum ijs nobis res eſt, qui omnia contra ordinem & ſentiunt & loquuntur, nihilque aliud maximè dicant, niſi rationem prius eſſe reddẽdam, morem illis geram, &, quod fateor in diſputando vitioſum eſſe ſuſcipiam. Quo exemplo Thom. ad eundem modum ſe gentibus accommodauit: nam in ſumma theologiæ auctoritas ferè rationi præparat hominem, ratio deinceps ad intellectum cognitionemque perducit,

De mori. eccleſ. cathol. c. 2.

Auguſt. de verb. rel. cap. 34.

ducit. In ipſa verò & auctoritate & ratione ſunt gradus argumentorum, & quod cuique præſtet, intelligi facilè poteſt: vt prima ſint, quę è ſcriptura ducuntur, ſecunda, quæ è traditionibus Chriſti & Apoſtolorum, tertia, quæ ex eccleſiæ decretis, deinceps gradatim reliqua conſequantur. Eſt autem inter theologos controuerſum, vtra ſit prior, ſcripturæ auctoritas, an eccleſiæ. Verùm hæc, ſicut & cætera, quę non ad inuentionem, ſed ad diſpoſitionem attinent, non putaui eſſe perſequenda. Atq; hæc res, ſi quando in contentionem venerit, quemadmodum dijudicanda ſit, ſatis eſt, niſi malè memini, ſuprà diſputatum. Illud perſpicuum eſt, eandem omninò eſſe ſpiritus ſancti in ſcriptura & eccleſia auctoritatē, ſi res ipſas inſpicias. Quare in ſe quidem neutra, aut prior aut maior, neutra aut poſterior, aut minor eſt. Quid eſt ergo, quod in hoc loco nonnunquam dubitationem afferre ſoleat, conſiderandumq; videatur? Credo, ſi quando dubitatio accidit, quale ſit hominis eius ingenium, eruditio, inſtitutum, qui cum diſputationem inſtitueris, ſpectare decet. Vt enim ſunt, qui ſcripturas eccleſiæ vſui anteponunt, ſic reperias multos, quibus eccleſiæ mos & ſenſus maiores eſſe videantur. Quia verò eccleſia prior & antiquior eſt, dubitari nō poteſt, ipſius auctoritatē quodammodo eſſe maiorem: nam quod ſit & notior & crebrior, exploratum eſt. At in omnibus, vt dixi, eius, cum quo diſſeris, habenda eſt ratio. Sic enim Petrus Iudæis ait, Habemus firmiorem propheticum ſermonem: cùm Petri tamen ſermo nullo nobis gradu inferior ſit. Sed de hoc, magna enim res eſt, alio loco pluribus. Nunc ad propoſitum. Illa igitur & talia circūſpicienda ſunt in omni quæſtione, & conſuetudo exercitatioq; capienda, vt boni ratiocinatores argumentorū eſſe poſſimus & addendo deducendoq; videre, quæ omnium ſumma fiat, ex quo quantum cuiq; quæſtioni debeatur, intelligas. Sed vt nec medici nec imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperint, quicquā magna laude dignum ſine vſu & exercitatione cōſequi poſſunt, ſic argumenti theologici inueniendi præcepta traduntur, illa quidem vt ſeruemus ipſi, ſed rei magnitudo vſum exercitationemq; deſiderat. Quia igitur parum verba prodeſſe noſtra poterunt, niſi ad rem conferantur, vſuſque præcepta confirmet, neceſſe fuerit theſes exercitationis gratia dicere id, quod ferè eſt à Peripateticis inſtitutum. Archelaum primum ſcribit Diogenes in vtramque partem diſputaſſe, fides ſit penes illum, Cicero enim huiuſmodi exercitationem tradit ab Ariſtotele inuentam. Cuius conſuetudo de omnibus in contrarias partes diſſerendi, iure ab ſcholæ theologis probata eſt: eo, quòd quid in vnaquaq; re verum ſit, quid contra falsū, aliter nequeat inue-

2. Pet. 1.

In 14. li.

niri. Quanquam enim cognitio veritatis, vt Augustinus ad Dioscorum ait, omnia falsa, si modò proferantur, etiam quæ prius inaudita erant, & dijudicare & subuertere idonea est: quia tamen hæc ipsa veritas elucere in disputatione nequit, nisi ex vtraq; parte causarum sit facta contentio, nec potest fides vlla de re fieri, nisi prius aduersariorum persuasiones euellantur: maximè naturale est, vt antequam probemus nostra, amoliamur aduersa, & opiniones contrarias refutemus. Vix aũt reperietur aliquid tam omnibus ingenijs cõsentaneum & quadrans, vt neminem habeat repugnãtem. Omnis namq;, vt Hilarij verbis vtar, humani eloquij sermo contradictioni obnoxius fuit semper, nõ solùm quia in alio capite & mente alia propemodum sententia est, sed quia dissentientibus voluntatum moribus, dissentiens quoque sit sensus animorum. Vnde existimat Philosophorum placita dici, quòd vnusquisq; illud fermè amplectitur, non quod ratio præscribit; sed quod placet animo: non quod dictat illa, sed quod dictat affectus. Necesse est ergo Theologis, variè in contrarias partes differẽdo, quasi in simulachro pugnæ exercere se ipsos: id quod D. Tho. in quæstionibus disputatis diligentissimè fecit. Cùm verò in omnium artium vsu optimorum imitatio artificum valeat plurimum, exempla in Theologia differẽdi ab his peti æquum est, qui in hac arte excelluerunt, quorum Augustinus & Thomas sunt facilè principes, Augustinus citra aleam, Thomas iudicio peritorum. Neq; enim in ancipiti solùm disputatione, in qua de vniuerso genere vtrinq; differere copiosè licet, sed in omni omninò quæstione adeò hinc inde vber ac diues est, vt mirandũ sit, in rebus tam multis & varijs, ijsq; tæpè, neq; peruulgatis, neq; tritis, egregia in vtramq; partem argumẽta prompta illi parataq; fuisse. In multos articulos, fateor, concidit omnia, & articulo ferè cuiq; præscripsit, velut lege quadã, argumentationum numerum. Aridum quoq; illi fuit disputandi genus, & quæstionum tractatus vna perpetuò specie compositus. In ea deniq; fuit auctorum secta, quæ adeò nullum florem orationis sequitur, vt apparentibus sine carne neruis deforme videatur disputationis corpus, certè ab omni eloquentiæ ornatu alienum. Ita à doctissimo & grauissimo viro curiosi quidem homines & delicatuli longioris operis satietate, fastidio similitudinis inculteque dictionis horrore abalienantur. Dixit in concilio Tridentino vir eloquens sanè ac facundus, sed parum Theologus tamen, qui id suadere vellet audientibus, aduersum hæreticos, præsertim Lutheranos, non esse magnum vsum scholasticæ concertationis: oratorio potius more cum illis disserendum, nostrum enim spinosum esse ac permolestum. Quæ si vera

Epist. 56.

vera essent, exempla in Theologia disputandi non ab his, quos antè dixi, meliora peterentur. Equidem etsi non sum nescius, quàm sit non scholæ dico in disputando mos, sed tota omninò scholæ Theologia hæreticis inuisa, sed eò magis existimo, scholasticam differendi formam ad hæreses refellẽdas efficaciorem, quò magis hæreticis inuisa est. Quòd si Lutherani academiæ subtilitate minimè capiuntur, ne oratione quidem ad rhetorũ leges artificiosè composita capi poterunt, quoniam grandiores sunt & callidiores effecti, quàm vt orationis artificio appræhendantur. Cùm autem nec argutum Theologum pertimescant, nec rhetorem quamuis eloquentem: non sunt, mihi crede, aut Theologi acumine, aut rhetoris flumine, hoc est, non verbis sunt, & disputatione, sed viribus & flagellis feriendi. Verùm si eo loco res sit, vt aduersum Lutherana dogmata certare cogar, eligant alij, nihil enim impedio, suaue orationis genus, quò mollius & familiarius homines istiusmodi ad ecclesiæ beneuolentiam alliciant: dummodò mihi relinquant scholæ ossa neruosque, ac pressam differendi soliditatem. Quæ Augustinus porrò contra aduersarios ecclesiæ disseruit, tametsi & inuenta sunt acutius & dicta subtilius, quam vt quiuis ea possit agnoscere, ad refellendos tamen hæreticos tantò maiorem habent efficacitatem, quantò tenuius ad vnum resecata sunt. Atque etiam, quùm oratorum more quasi torrens fertur oratio, quamuis multa cuiusque modi rapiat, nihil tamen ferè teneas, nihil appræhendas. Cùm autem ad scholæ normã certa via & ratione premitur, contineri amplectiq; facilius potest. Itaque præclarum à Diuo Thoma accepimus morem disputandi, si eum teneremus. Nemo verò à viro grauissimo orationis delicias quærat, pigmenta muliebria, fucum puerilem, sed veras graueq; sentẽtias. argumenta solida & propria, semonem rei, de qua disseritur, accommodatum. Quæ omnia Diuus Thomas adeò egregiè præstitit, vt si vitia in eo pauca sint, quæ ab istis inuidiosè commemorantur, plurimis tamen maximisq; virtutibus illa compenset. Quanquam, vt erat & modestus & prudens, minutissimorum articulorum numerum, legemque disputationis æquabilem, tum rudioribus, tum magis suo illi seculo dedit. Equidem non Diuum Thomam modò, sed scholæ auctores quosdam alios existimo, si humaniores literas coluissent, & quæ in schola didicerant, eloqui voluissent, ornatissimè splendidissimeque potuisse facere, & viros eloquentiæ studiosos, si ab scholæ instituto non abhorruissent, sed Theologiam hanc didicissent & tractare voluissent, grauissimè & copiosissimè dicere potuisse. Sed aut vtrique suo studio delectati alteros contempserunt, aut nihil

omni ex parte beatum, vt ſemper aliquid deſideremus. Verùm ſi alterum ſit optandum, malim quidem indiſertam ſcientiam, quàm inſcitiam loquacem. Nã exempla illa diſputationis Theologicæ ſuis omnibus numeris abſoluta is ſolùm ſuppeditare poteſt, qui eloquentiam ſapientiæ coniunxerit. Age tamen qualiacunq; noſtra ſint, & ea ipſa afferamus, quæ etſi nõ meliora erant, quàm vetera, erunt tempori fortaſſis aptiora.

CAPVT XIII.

Exemplum primum, vbi principium Theologiæ in quæſtionem vertitur.

DE Euchariſtiæ ſacrificio prima mihi cum VVicleffiſtis & Lutheranis controuerſia eſt. Facioq; contra inſtitutum meum, cùm de re apertiſſima diſputationem inſtituo. Nã ſi quid adeò certũ & exploratum eſt, vt de eo inter viros doctos conſtanter perpetuoq; conuenerit, argumentari non ſoleo, ne rem minimè dubiam argumẽtando dubiam faciam. Nec verò in hoc dabo operam, vt rẽ planè in eccleſia definitam meis ego argumentis probem: ſed in id potius incumbam, vt vnum è Theologiæ principijs, non tam ratiocinatione, quàm expoſitione confirmem. Ita fiet, vt veritate illuſtrata, omnium tenebras depellam errorum.

Quanquam argumenta pro eccleſiæ ſacrificio certiſſima sũt: quibus aũt Lutherani contra pugnant, vt ipſis quidem videtur, ſunt maxima, vt ego verò ſentio, friuola & commentitia ſunt omnia, vix digna lucubratione & ingenio anicularum, talia certè, propter quæ nõ modò à communi fidelium ſenſu cuiq; eſſet, ſed nec ab amici vnius priuata opinione diſcedendum. *At diſcipuli cæci magiſtri furentis rapiuntur errore, ſibiq; Euchariſtiam non eſſe ſacrificium argumentando perſuadent.

Caluinus porrò illo Apoſtoli teſtimonio in primis nititur. Et alij quidem plures facti ſunt ſacerdotes, ideirco, quòd morte prohiberentur permanere. Hic autem eò, quòd maneat in æternum, ſempiternum habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper viuẽs ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factis, qui non habet neceſſitatem quotidiè, quemadmodum ſacerdotes, prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit ſemel ſe offerẽdo. Lex enim homines conſtituit ſacerdotes infirmitatem habẽtes: ſermo autem iuriſiurandi, qui poſt legem eſt, filium in æternum perfe-

*Luth. cũ ſæpè aliàs tum in li. de arbrogat. miſ. pri. & de capt. Bab. Oecolam. in libello, qui à quibuſdã inſcribitur, de cæ. do. c. 9. Bucerus lib. 2. de re. & ſal. cœn. d. admi. Coluinus inſt. c. 18.

perfectum. Quo loco Paulus ſacerdotium veteris Teſtamenti à noui ſacerdotio diſtinguit, quod in illo plures erant ſacerdotes, in hoc vnicus eſt ſacerdos. Huius verò rei cauſam explicat, quòd illi mortales erant, quare indigebant ſucceſſoribus, qui in demortuorum locum ſubrogarentur. At Chriſto, qui immortalis eſt, nullos oportet ſuccedentes vicarios ſubſtituere: quales ij ſunt, qui nunc quotidie ſacrificant, & plures ipſi atque mortales ad vmbras legis deflectunt, in qua plures ijdemque mortales facti ſunt ſacerdotes. Noſtri quoq; ſacerdotes infirmi & ipſi ſunt, habentq; neceſſitatem quotidiè, quēadmodum veteres prius pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi. Noui ergo iſti, cùm ſint veteribus ſimillimi, legales ſacerdotes ſunt, non Euangelici. Confirmat autem, vt ait, hoc illud vel maximè, quòd ſacerdos à Deo vocatus eſſe debet, quemadmodum Aaron, vt Apoſtolus idem affirmat: at nullam vocationem proferre nos poſſumus, quæ noſtro ſacerdotio patrocinetur. Euaneſcit igitur ſacrificium, quod ſine ſacerdote eſſe non poteſt.

Proteſtantes in apoſtolo. Auguſtæ Primum argumen. Hebr. 7.

Hebr. 5.

Exiſtimat rurſum Caluinus idem, Paulum cum eccleſiæ fide pugnare, cùm in eadē epiſtola inquit, Nec vt ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum pontifex intrat in ſancta per ſingulos annos in ſanguine alieno. Alioquin oportebat frequenter eum pati ab origine mundi. Nunc autem ſemel in cōſummationem ſeculorum ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit. Quo ex loco iterum colligit, noſtros ſacerdotes eſſe legales, qui non modò per ſingulos annos, verumetiam per ſingulos dies intrant in ſancta, offerentes alienum ſanguinem, qui ſemel iuxta Apoſtolum oblatus eſt. Cùm verò diſertè Paulus aſſerat hoſtiam, quæ oblatione ſacrificatur, immolari & occidi neceſſe eſſe, profectò ſi ſingulis miſſis Chriſtus in ſacrificium offertur, ſingulis quoque miſſis interficitur. Aut ergo Pauli argumētum vanum eſt, cùm ait, Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi, aut ſi Chriſtus in ſacrificium exhibetur, verè patitur. At corpus viuum & impaſſibile in altari nos offerimus: oblatio igitur forſitan eſſe poterit, ſacrificium nullo modo. Hoc verò illud argumentum eſt, quod Caluinus atque Occolampadius mirè iactant; & nondum collata manu tanquam feroces victores inſultant.

Secundum argumen. Hebr. 9.

Illum præterea locum Lutherani preſſiùs vrgent, vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, per ſingulos annos, eiſdem ipſis hoſtijs, quas offerunt indefinenter, nunquā poteſt accedentes perfectos facere, alioquin ceſſaſſent offerri, ideo quòd nullam haberent vltra conſcientiam peccati cultores ſemel mūdati. Et pòſt multa alia, quæ referre lōgum

Tertiū arg. Hebr. 10.

gum eſt, ita legimus, Omnis quidem ſacerdos præſto eſt quotidiè miniſtrans & eaſdem ſæpè offerens hoſtias, hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Oblationes igitur veteris teſtamenti imbecillas ac debiles oſtendit Paulus, quòd ſæpiùs iterabantur. Qui ergo in noua lege eadem ſacrificia iterant, il ſua repetitione teſtes ſunt, oblationes ſuas priores infirmas exiguaſq; fuiſſe, atque adeò Chriſti oblationē fuiſſe imperfectā, qui quotidiè multas adijciunt. Medicamenti enim illa virtus eſt, quod Chryſoſtomus ait, vt ſemel imponatur, & non frequenter. Et Theophylactus, pharmaca, inquit, fortiora ſemel etiam impoſita curant: quę autem ſæpiùs iterantur & imponuntur, hoc ipſo oſtenduntur minùs fortia. Sed & pharmacum quod ſæpè admouetur idem, ſignificat eandem ægritudinem interturbare laborantem. Quocirca ſi eadem etiam hoſtia nouis ſacerdotum oblationibus, quaſi idem medicamentum ſæpiùs apponitur, prima Chriſti oblatio, nec perfectè curauit ægrotos, nec conſummauit in æternum ſanctificatos, vtpote cùm homines nouis quotidiè ac repetitis ſacrificijs curentur, ſanctificentur, conſummentur. Adde quòd paulò pòſt Apoſtolus aſſerit, Vbi peccatorum remiſſio eſt, iam non eſſe oblationem pro peccato. Poſt Chriſti igitur hoſtiam vnicam, qua omnia ſunt in cruce expiata delicta, poſt remiſſas etiam per Chriſti ſacramenta iniquitates, nulla reliqua eſt oblatio pro peccato. Non eſt itaque in eccleſia huiuſmodi ſacrificium. Id quod Apoſtolus eueſtigiò teſtatur inquiens. Voluntariè peccantibus nobis poſt acceptam notitiā veritatis, iam nulla relinquitur pro peccatis hoſtia. Qui autem nullam dicit, is non baptiſma ſolùm, ſed nullam dicit hoſtiam ſupereſſe. Nos autem dicimus, quod aliqua ſupereſt: contra Apoſtolum ergo dicimus. Neque his occurri poteſt, inquiunt, prętexendo in noua lege non varia eſſe aut multa ſacrificia, vt olim in lege, ſed vnum idem ſæpè repeti: quo modo Chryſoſtomus & Theophylactus occurrunt. Quoniam Apoſtolus è nouo teſtamento, nō ſolùm multarum diuerſarumq; rerum ſacrificia reijcit, ſed eiuſdem etiam hoſtiæ repetitam oblationem damnat in hæc verba: Neq; vt ſæpè offerat ſemetipſum, &c. At Chriſtus in altari ſeipſum nunc etiam offert, vt poſteriùs ex catholicorum ſententia oſtendetur, Iteratam quoquę oblationem in veteri teſtamento ideò factam eſſe dicit, quia prior erat imperfecta. Siue autem plures res, ſiue eadem ſæpiùs offeratur, Pauli argumentum manet inuictum, ſi prima oblatio perfecta eſſet, nulla poſteriore indigere; ita poſteriores ſacerdotes ab offerendo ceſſaturos. Quo fieri argumentantur, vt illud alterum catholi-

Hom. 17. in epiſt. ad Hebr. In 10. c. epiſt. ad Hebr.

Heb. 10.

Hebr. 9.

Hebr. 10.

corum

eorum effugium vanum etiam sit. Nempè Apostolum loqui de oblatione cruenta, qua Christus semel in cruce defunctus est, nostras autem esse incruentas. Siue enim cruentum, seu incruentũ sacrificium sit, si sæpius resumitur, prior oblatio non perfectè sanctificauit, nec exhausit delicta præterita, pro quibus alia hostia profertur. Nulla itaq; vt putãt, rima effugere possumus, sed fateamur necesse est, totam ad Hebræos epistolam nouorum sacrificia sacerdotum explodere, præsertim cap. 10. vbi si Paulus de cruẽta solùm hostia sermonem faceret, facilè eluderetur, vel quum ait, Vbi autem horum remissio, iam non est oblatio pro peccato. vel etiam magis quum dicit, Voluntariè peccantibus nobis nulla relinquitur pro peccatis hostia. Nihil enim interest cruenta sit an incruenta, si oblatio est & hostia pro peccato.

Adhæc, Matthæus, Lucas & Paulus, apertè narrant, Dominum in vltima cœna non obtulisse quidem corpus & sanguinem Deo, sed Eucharistiam discipulis accipiendam distribuisse. Optima igitur missa illa erit, quæ erit primæ quàm simillima: prima autẽ cœna fuit, non sacrificium. Etenim si sanguinem pro peccatis tunc Christus obtulisset, iam ante crucem essent remissa peccata, nisi frustra Christi sanguis in cœna oblatus est, qui peccatorum remissionem non obtinuit, quam vel nunc obtinet patri à sacerdotibus exhibitus. 4 arg. Matt. 26. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Quintum

Ea insuper loca nobis Lutherus obijcit; quibus locis calix sanguinis Christi testamentum dicitur. Testamentum verò non est opus hæredis, sed testatoris. At sacrificium opus est nostrum. Sacramentum igitur sanguinis non est sacrificium. Hanc verò ratiocinationem, bone Deus, quanto verborum ornatu quasi simiam purpura vestit. Quę est, inquit, tanta temeritas, vt testamentum, hoc est promissionem hæreditatis nos opus esse nostrum dicamus, quod testatori in satisfactionem exhibemus? Et vbi de acceptis gratos nos esse oportet, vbi accedamus superbi datori accipienda: vt testator iam non suorum largitor bonorum, sed nostrorum sit acceptor. Neque enim fieri potest, ait, vt idem ab eodem simul & recipiatur & detur, & offeratur & acceptetur. Quam verò insanus erit pauper & indigens, si bonum opus dicat se conferre diuiti, de cuius manu accipit beneficium? Afferũt etiam in hanc rem sanctorum veterum testimonia. Primùm illud Chrysostomi: Hoc nostrum sacrificium exemplar est illius, quod Christus in cruce fecit. Non autem aliud sacrificium, sed id ipsum semper facimus, magis autem recordationem ipsius operamur. Et Theophylactus, Imò potiùs, ait, memoriã illius oblationis facimus, qua se Christus obtulit. Ex qua correctione Oecolampadius colligit, Chrysostomo & Theophylacto missam nostram 1. Cor. 11. Sextũ arg. Hom. 17. in epis. ad Heb. In 10. cap. epi ad Hebr. Lib. 83. quæst. Li.

Digitized by Google

Vtra Paulum Cap. 18. Epist. 23. In Mat cap. 36.

ſtram non eſſe propriè ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti, ſed exemplar. Alioqui non correxiſſent quod verè ac propriè dictũ eſt. Addunt illud Auguſtini, Holocauſti ſui imaginem in ecclesia celebrandam dedit. Et alio rursũ loco, Chriſtianos, inquit peracti ſacrificij memoriam celebrare. Et in epiſtola quadam ad Bonifacium docet, in Euchariſtiæ immolatione nomen rerum ipſi figuræ exemplariq; tribui ſolere. Baſilius demum apud Eutyhmium hæc noſtra exemplaria dixit eſſe veri ſacrificij. Non ergo ſunt verum ſacrificium, ſed ſacrificij figura.

Septimum argumentum.

Nec teſtimoni js ſolùm premere nos, ſed etiam ratione volunt. Nam ſi ſacrificio peccata redimerẽtur, quod catholici aſtruimus redẽptio noſtra à nobis quoq; ipſis per noſtras oblationes exiſteret, Ita non ſolum Chriſtus redemptor eſſet, ſed homines etiam ſui eſſent redemptores. *Id* quod ſtultitiæ eſt manifeſtæ.

Octauum argum.

Addunt fieri nõ poſſe, vt operatio noſtra alteri peccati remiſſionem conferat ex vi ipſius operis, quod noſtri quidam dicunt ex opere operato. Solius enim Chriſti opera & actiones ex ſe peccata remittunt. At ſacrificiũ & miſſa operatio noſtra eſt, nefariũ eſt igitur affirmare, quòd ratione ſui & Deum propitium reddat, & deleat quoq; peccata. Atque in hoc vno Lutherani huius controuerſiæ ſtatum conſtituendum cenſent. Aſſerunt enim ſe habere hanc rationem adeò firmã, certam, expeditam, vt aduerſus omnes portas inferi conſiſtere queat. Hanc autem rationem videtur confirmare Irenæus in hæc verba: Non ſacrificia ſanctificant hominem, ſed conſcientia eius qui offert, ſanctificat ſacrificiũ pura exiſtẽs, & præſtat acceptare Deũ quaſi ab amico. Peccator, inquit qui occidit mihi vitulum, quaſi qui occidat canem. Quoniam igitur cum ſimplicitate eccleſia offert, iuſtè munus eius purum ſacrificium apud Deum deputatum eſt: Quemadmodũ & Paulus Philippenſibus ait, Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptam, placentẽ Deo. Dixerat autem ſacrificium hoc illud eſſe, quod ex Malachiæ primo capite Theologi conantur inferre. Nulla igitur apud nos hoſtia manet, quæ ex ſe aliorum peccata deleat, ſed ſi quid habet, id habet ex offerente. Quo argumento nos Bucerus impugnat.

Lib. 4. ca. 34.

Nonũ arg.

Præterea, remiſſio peccatorum, hominis ſanctificatio & iuſtificatio eſt, hæc autem per fidem cuique propriam obuenit, vt ad Romanos ſcribit Apoſtolus: nulla ergo ſacerdotis oblatio ex opere operato aliorũ peccata remittit. Nã ne Chriſti operationes quidem, niſi per propriam fidem applicãtur hominibus, iuxta illud: Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem. Item, Si vẽ ſua oblatio ſacerdotis aliorum diluit culpas, gratiam ergo hoc ſacrificium confert. Ablutio enim culparum ſine gratia aquæ ſalientis

Rom. 3.

ſalientis in vitam æternam eſſe non poteſt. Neque elabi poſſumus dicẽtes remitti per ſacrificium peccata venialia, non etiam mortalia. Quoniam ſi ſanguis Chriſti in ſacrificium offertur, omnia profectò remittit, qui in omnium remiſſionem effuſus eſt. Niſi fruſtra ac ſine cauſa catholici petimus, vt hoc ſacrificiũ omnia etimina noſtra detergat: & rurſum, vt ſit ablutio ſcelerum, & omnium remiſſio peccatorum.

Prætereà, cùm catholici fateamur; in hoc ſacrificio ſanguinem Chriſti contineri, fieret, vt vnico ſacrificio omnes peccatorum pœnæ abolerẽtur. Res quippè oblata infiniti valoris eſt. Vanum itaque eſſet pro eiſdem plures miſſas celebrare. Qui verò dicunt infinitæ hoſtiæ fructum à ſacerdote offerente limitari, hi refelluntur à Lutheranis multiplici variaque ratione. Primum, quod ſacramentorũ fructus non definitur à miniſtris, ergo ne ſacrificij quidem. Deinde, quia quamuis ſacerdos offerens in peccato mortali ſit, ſacrificium tamen illi prodeſt, pro quo offertur. Non ergo huius ſacrificij virtus à ſacerdote offerente terminum vllum accipit. Item, quia infinitę rei pretium non minuitur, ſiue à paupere detur, ſiue à diuite. Centum ſcilicet aurei centum valent, à quocunque tandem offerantur. Imò quò res oblata maior eſt, & hic, qui offert, eſt pauperior, eò oblatio maiori habetur in pretio. Ad hæc, ſi ſemel offero ſanguinem meum Deo, ſanguis meus fuſus eſt idoneus ad omnia peccata delenda, nec pretium imminuitur ab offerente. Martyres namque vniuerſi, inæquabilis licet meriti, æquè tamen conſequebantur omnium veniam peccatorum. Si igitur verè offert ſacerdos ſanguinem Chriſti, nullis eum finibus circũſcribet, quin ſatis ſit etiam ſemel oblatus ad omnia redimenda peccata. Sacrificium denique altaris à Chriſto ſummo ſacerdote, nunc etiam patri pro nobis offertur ab illo infinitum valorem habet, quem videlicet eadem ex cauſa infinitum habuit in cruce. Neque enim illud negate poſſumus, cùm Chriſtus ſempiternum habeat ſacerdotium vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ipſum ad Deum, ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Atque Lateranenſe concilium ſub Innocentio tertio, Vna, inquit, eſt fidelium vniuerſalis eccleſia, in qua idem ipſe eſt & ſacerdos & ſacrificium. Loquitur autem ſine dubio de eo, quod offerimus in altari. In concilio rurſum Tridentino definitum eſt, noſtras omnes ſatisfactiones Chriſtum offerre patri, multò ergo magis illam victimam offeret, quã, vt Deum placemus, nos in altari probemus ad ſacrificiũ. Quam rem nõ Ambroſius modò inſigniter præter Latinos cæteros, ſed Græci in canone ſuo manifeſtè teſtantur. Sanè quẽadmodũ ſacerdos nõ in nomine ſuo, cõſecrat & conficit euchariſtiæ

Decimum argumen.

Cap. Firmiter. de ſum. Tri. & fide cath.

1. li. off. cap. 48.

stiæ sacramentum, ita non in nomine suo, sed Christi offert eucharistiæ sacrificium. Quòd si Christi sanguis hostia nunc est ad culparum redemptionem, huius verò sanguinis pretium nullo fine concluditur, præsertim si à Christo ipso offeratur: manet omninò vnica oblatione omnes culparum pœnas resolui.

Postremũ arg. Contendit postremò Caluinus, eucharistiæ sacramentum cũ sacrificij voce pugnare. Eucharistia, inquit, donum est cum gratiarum actione percipiẽdum: sacrificium verò est pretium, quod Deus in satisfactionem accipit. Quantum ergo interest inter dare & accipere, tantum à sacramento sacrificium distat. Hac enim argumentatione fit, vt reliqua sacramenta sacrificia esse nõ queant. Eucharistia quoq; post peccata gratis remissa, post reconciliationem adeptam, vitæ nobis promittit, & gratiarum augmentũ At sacrificium cantilenam aliam canit, nempè Deum quasi adhuc iratum, tanquam pretio quodam exhibito placari, nec esse piata scelerá, quę sacrificium expiare dicitur. Præterea alia argumenta ridicula, indigna enim sunt, quibus nos seriò respondeamus. Sed & illa superiora, vt antè iam dixi, tamẽ in faciem apparent probabilia, diligenter tamen inspecta, vana esse deprehendentur. Id tantisper, dum explico, & fidem meam de ecclesiæ sacrificio breuiter expono, quæso lector attende.

Si qua disputatio est, vbi id, de quo disputetur, necesse sit definire, hanc ego vel maximè esse crediderim, quæ nobis hodie instituitur. Cùm non modò Vvicleffistas & Lutheranos, sed quosdam etiam catholicos videamus, sacrificij vi & natura ignorata, in summo errore & maximarum rerum ignoratione versari. Explicaturus igitur quidnam sacrificium sit, quidq; sua definitione contineat, illud in primis accipio, sacrificium proprium esse religionis opus, id est, eius virtutis, quæ cultum Deo & cæremoniã affert, Est enim sacrificium quasi sacrum factum, vt Gregorius ait. Sacra verò Dei facere, haud dubiè ad Dei cultum & reuerentiam pertinet. Sacrificare igitur propria est religionis actio, quæ videlicet solius Dei honori dedicata est, quemadmodum Augu. con. aduer. leg. & prophe. l. 1. c. 18. Et de ciui. Dei, li. 10. c. 4. Acto. quoque 14. cap. Lucas scribit.

Illud deinde sumo, sacrificiũ speciẽ esse operis sacri & religiosi: atque adeò opus sacrũ quasi genus esse sacrificij. Etenim qui vocẽ hãc ad sacras oẽs cęremonias & religionis actus extendũt, qua ratione id faciãt, ipsi viderint: certè cum perpetuo & ecclesiæ & scripturæ vlu pugnant. Septem enim sacramenta agnoscit ecclesia, septẽ sacrificia nõ agnoscit. Nõ itaq; quodcũq; opus sacrũ, qui cũque religionis ritus est sacrificiũ. Vnde & Cõciliũ Florẽtinũ non obscurè à sacris cęteris sacrificia distinguit. Atq; in lege veteri

ueri alias fuiſſe leges de ſacrificijs conſtat, alias de reliquis ſacris ritibus. Quæ cauſa neceſſaria eſt, ne nos ſacrificia cum ſacris alijs confundamus. Adde, quod in ſacrificio hoſtiam eſſe oportet, quæ Deo immoletur: hoſtiam verò in omni religioſa cæremonia velle fingere, ridiculũ eſt. Adde etiam, quod ſacrificium Latinus interpres ſemper appellat, quàm Græci θυσίαν. Græcis autem θυσία non eſt quodlibet vnum ſacrum opus, ſed ſpecialis religionis cæremonia, in qua res Deo ſacra, vel per ſanguinem, vel per ignem, vel alio quouis modo conficitur. Quanquam Theophylact. auctor eſt θυσίας propriè magis eſſe, quæ per ignem ſacrificantur, quàm ea, quæ per ſanguinem. Sed & Porphyrius ab exhalatione, inquit, ignis, quàm Græci θυμιατήν dicunt, Thyſia quoque, quam ſacrificium Latinè appellamus, apud Græcos antiquitus dicta eſt. Nũc verò non rectè capimus thyſiam illum elutum appellantes, qui ſanguine celebratur. Hactenus Porphyrius. Sed, vt prima vocis origo illa ſit, non negant auctores hi vulgarem eius vocis vſurpationem vniuerſa ea continere, quæ vel per ignem, vel per ſanguinem immolantur. Atque hæc Latini interpretes ſacrificia vocari perhibent. Sit itaq; exploratum ſacrificium ſpeciem quandam eſſe cultus ſacri.

In l. de abſtinẽ. ab vſu car. Euſeb. de præpar. Euang. li. 1. cap. 6.

Quod ſi ex vſu rectè loquentium diuinæq; ſcripturæ conſuetudine propria huius nominis ſignificatio accipienda ſit, inueniemus ſane, ſacrificium tunc ſolum eſſe, quum res aliqua ſacra offertur Deo. Vbi namq; oblatio non eſt, ibi ne ſacrificium quidem eſſe poteſt. Qui enim aut baptiſmi, aut confirmationis, aut ordinis, aut matrimonij, aut vnctionis extremæ ſacramentum conficit, is quamuis ſine dubio rem ſacram & diuinam faciat, ſacrificium tamen facere non niſi abſurdiſſimè diceretur. Quoniam, ne ipſa quidem euchariſtia, quandiu ſeruatur in pixide, ſacrificij nomen habet. Tunc verò primum hoſtia nuncupatur, quum offertur. Oblatio igitur eſt de ratione ſacrificij. Id quod Paulus ſæpè docet, vt ad Hebr. 5. Omnis, ait, pontifex conſtituitur, vt offerat ſacrificia pro peccatis. Et cap. 7. Pro ſuis delictis hoſtias offerre. Et ca. 9. Munera & hoſtiæ offeruntur, &c. Et ca. 10. Eiſdem ipſis hoſtijs, quas offerunt indeſinenter, &c. Nec hic laborare opus eſt, vbi nihil eſt ambigui. Illud addo, quod difficulter admittunt quidam, ſi vis & natura huius vocabuli perpendatur, nõ omnem oblationem ſacram ſacrificium eſſe, ſed quiddam aliud præter oblationem ſacrificij vocem vendicare, quemadmodum D. Thom. argutiſſimè, vt omnia, dixit. Et Theophylactus, Doni, inquit, & victimæ exacta ratione quidem eſt diſcrimen. θυσίας enim, hoc eſt, ſacrificia ſunt per ſanguinẽ & carnem, oblationes vel certè omnia, quæ per ignem ſacrificantur. Dona

2. 2. q. 85. art. 3. 3. in ca. 8. epiſt. ad Hebr.

Hebr. 5. Hebr. 8. autem sunt, vt fructus & quęcunque alia exanguia & igni carentia. Quod vtique discrimen Paulus in epist. ad Hebr. diligenter obseruat: Omnis, ait, pontifex constituitur, vt offerat dona & sacrificia. Et iterum: Omnis pontifex ad offerendum munera & hostias constituitur. Atque Chrysost. explicans illud: Sacrificiū & oblationē noluisti, oblationis & sacrificij hanc differentiam esse accuratè notauit. Non itaque omnis oblatio sacrificium est. Quam omninò rem illud vel maximè argumentū probat, quod cum animalis viui iuxta legis præscriptum fiebat oblatio, nusquam hæc aut hostia, aut sacrificium vocabatur. Nisi velis, tum à Iudæis filios immolari in sacrificium, cùm post purificationis cæremonias Domino sistebantur. Quod quoniam absurdū est, consentiamus, non omnes res Deo oblatas, hostias esse aut sacrificia. Porrò autem si circa rem, quæ offerebatur, quippiam sacri sacerdos faciebat, vt si animalis fundebat sanguinem, si thus ardere faciebat, si conterebat frumentum, si oleo similam consperſam frigebat in sartagine, tum demùm verè sacrificium faciebat. Earum quippe rerum omnium sacrificia esse: Leuitici 2. & 6. Num. 5. & 2. Paralip. 28. cap. legimus. Scitè ergo ac præclarè diuus Thomas admonuit, in eo sitam esse rationem sacrificij, si circa rem Deo oblatam quicquam fieret, quo res ipsa sacra quodammodo conficeretur. Nam si integram & illæsam sacerdos offerret, donum dici & munus, non item sacrificium. Id quod in græca voce θυσία explicatius animaduertitur, vt paulò antè dicebamus.

Homil. 18. in epist. ad Hebr.

Quibus rebus expositis facilè intelligitur, Lutheranos in apologia Augustana perperam sacrificium definisse, quòd sit cæremonia vel opus à nobis Deo redditum, vt eum honore afficiamus. Veluti munera, primitiæ, decimæ. Hanc verò finitionem cum exemplis suis, vt alia argumenta prætereamus, satis refellit Apostolus tum dona à sacrificijs distinguens, tum magis argumentans, quòd si Christus sæpè se in sacrificium offerret, sæpè etiam pateretur.

Sed vt occultæ atque inuolutæ rei notitia aperiatur his, quæ dicta sunt, illud primum obijcitur, quòd Propheta sacrificium laudis sæpè commemorat, quod Paulus interpretatur fructum labiorum confitentium nomini Dei. Sacrificij igitur definitio non est tam angustè concluſa.

Illud deinde videtur esse contrarium, quod Apostolus ad Roman. scribit: Obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam. Non ergo in sacrificio hostiam esse oportet, quæ mactetur, sed satis est, si corpus nostrum viuum ad sacrificiūm præbeamus. Tertio loco id opponitur, quod in omnium ore est: Sa-

Rom. 12.

crificium

crificium Deo ſpiritus contribulatus. Illa demū: Repletus ſum his, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis hoſtiam acceptam. Et rurſum: Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hoſtijs promeretur Deus. Quibus videlicet argumentis moti quidam putauerunt, ſacrificij nomen terminis eſſe latioribus circumſcribendum, à nobis enim ſtrictiſſimè coarctatum. Ego verò tantum abſum ab iſta ſententia, vt non modò non arbitrer, veram ſacrificij finitionem, quæ eſt à nobis antè poſita, his argumētis obſcurari, ſed fieri etiam illuſtriorem exiſtimem. Duobus quippè modis verba in ſacris literis vſurpātur, vno per proprietatem, altero per figuram. Atque id quidem, licet facillimū, eſt tamen animaduerſione digniſſimum. Multos enim & ex alienis & ex noſtris huius rei ignoratio fefellit. Dico igitur, noē ſacrificij dupliciter in ſcriptura ſacra accipi, & ꝓpriè & tranſlatè. Nos porrò, quum res definimus, neceſſaria Philoſophiæ ducti ratione, non quid vox per metaphoram, aut aliū tropum tranſlata ſignificet, ſed quid propriè cōtineat, exponimus. Sacrificij itaque natura propria planè nobis definita eſt, at in omnibus teſtimonijs, quæ contrà poſuimus, nominis tranſlatio quædam & abuſus eſt. Id, quod in ſingulis facilè intelligimus, ſi ea ad veram & propriam ſacrificij naturam referamus. *Pſal. 50. Hebr. 13.*

In primo ſiquidem teſtimonio fructus labiorum laudātium Deum hoſtia dicitur, cùm lingua labiaque mortificata Dei laudibus conſecrantur. Quemadmodum enim vitulus mactatus in hoſtiam, nullas alias edebat voces, quàm in Dei laudem & gloriam, ſic lingua cōuicijs, detractioni, ac turpiloquio mortua, & ſoli Deo laudando ſacra, quaſi ſacrificium quoddam offertur, iuxta illud, quod ſcriptum eſt. Reddemus vitulos labiorum noſtrorum. Quanquam in pſalmis dici poteſt ſacrificij hoſtiæq; voces ſine tropo vſurpatas. Erat enim in lege præſcriptum inter cætera gratiarum actionis ſacrificium, in quo veræ hoſtiæ mactabantur. Sed Paulus, vt ſolet, per allegoriam hoſtias illas carnales ad labiorum laudantium Deum ſpirituale ſacrificium traduxit. *Oſee 14. Hebr. 13.*

In ſecundo verò teſtimonio expeditior & planior eſt metaphoræ ratio. Tunc enim offerimus corpus noſtrū hoſtiam Deo, quum mortificamus membra noſtra, quę ſunt ſuper terram, carnemq; noſtram peccato quidem mortuam, viuentem aūt iuſtitiæ Domino offerimus. Quemadmodum Hieronymus: Illa, inquit, virginitas hoſtia Chriſti eſt, cuius nec mentem cogitatio, neque carnem libido maculant. Atque fortaſſis quum Apoſtolus viuam hoſtiam dixit, quaſi pugnantib. inter ſe vocibus de more luſit. Similia ſunt illa: Quę in delicijs eſt vidua, viuens *Lib. adu. Iouin. 1. 1. Theſſ. 5.*

mortua est, mare dulce, terra cælestis, spiritualis caro, spiritus carneus. Non itaque ex eo, quòd Apostolus viuam hostiam dixit, statim colligere oportet, animal non esse mactandum, quum in hostiam præbetur. Quin potius, si Pauli ingenium tenemus, contrario modo argumentabimur. Iam in tertio quoque testimonio aperta translatio est. Cor namque instar frumenti contritum, & diuini amoris igne quasi succensum similitudine quadam sacrificium vocatur. Adde, quod familiare auctoribus sacris est, imaginum vocabula rebus per imagines significatis attribuere: vt nomẽ Dauidis Christo Ezechielis 34. Nomen etiam Petræ eidem, 1. ad Corinth. 10. Tale illud est: Ego sum vitis vera. Quia igitur per sacrificia illa legis externa, res quædam spirituales potiores præsignabantur, has omninò res sacrificia, holocausta, hostias, sacræ literæ appellãt. Vt mactationes brutorum animantium figurę erant mortificationis carnalium & irrationalium affectuum, qui regnant in corpore, ideòque carnis mortificatio hostia dicitur, non priè quidem, sed figurata dictione. Et hunc in modum cætera, quæ non sunt modò longo sermone explicanda. Tres ergo priores scrupulos planè excussimus: quartum verò illum facilius eximemus, si semel stabilitũ fuerit his in locis Apostolum non propriè loqui, sed figuratè. Id quod liquidò demonstrari potest. Primùm, quia sacrificium ad religionem proximè pertinet, at eleemosyna & beneficẽtia ad misericordiam vel liberalitatem. Dein ex illo Oseæ testimonio, Misericordiam volo & non sacrificium. Quo loco sacrificium non obscurè à misericordiæ operibus separatur. Certè si sacrificij vox dona pauperibus collocata propriè contineret, nullo modo Propheta diceret: Sacrificium & oblationem noluisti. Quid igitur Apostolus vult, quum ea munera hostias vocat, quæ pauperibus tribuuntur? Nempè, illa esse Deo acceptissima. Videlicet hostias crẽdebat populus maximè placère Deo, spirareque illi odorem iucundissimum. Genes. 8. Exod. 29. Leuit. 1. & 3. Numer. 28. Vsque eò autem persuasio hæc in animis vel fidelium insederat, vt præ sacrificijs operа interdum pietatis charitatisque contemnerent. Huius rei Apostoli minimè ignari, & plebem rudem ad veram & germanam pietatem reuocare cupientes, misericordiæ ac charitatis officia hostias appellabant, non falsò id quidem, sed verbis paululum quadam dicendi figura immutatis. Sic Paulus hostiam acceptam dixit in odorem suauitatis. Sic Iacobus: Religionem mundam & immaculatam esse, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum. Quam rem planè & sine verborum immutatione legis ille peritus significauit, inquiens, Diligere pro-

Ad eldem modũ Aug. 10. de ciui. li. c. 6. loquitur, cũ affirmat, verũ sacrificium esse omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Nam cũ dixerit sacrificiũ visibile esse inuisibilis sacrificij sacramentũ, id est, sacrũ signum D. Tho. 2. 2. qu. 85. 2. Ose. 6. Psal. 39. Philip. 4. Iacob. 1. Marc. 12.

primum, tanquam se ipsum maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificijs. Quid ergo propriè sacrificium sit, qua etiam ratione per tropam transferatur, satis dictum est. Nec hæc tamen nimis multa videri debent, cum huius vocis vi ac potestate ignorata, multorum disputationes vagari & errare cernamus. Erant autem hæc copiosius explicanda, ne immodicæ breuitatis studio raperentur verborum pondera differentis celeritate. Sed de his hactenus Sequitur, vt sacrificium in species suas quàm breuissimè partiamur.

Lutherani in apolog. August. duas proximas sacrificij species esse aiunt, nec esse plures. Vnum enim esse sacrificium propitiatorium, nempè ad placandum Deum, & impetrandam veniam peccatorum, alterum εὐχαριστικόν, id est, gratiarum actionis. Has duas species sacrificij magnoperè oportere asserunt in hac controuersia nos in conspectu positas habere, & singulari diligẽtia cauere, ne confundantur. Id quod ipse etiam atque etiam moneo, sed illud quoque animaduerto, hac diuisione multas sacrificiorum species vitiosè fuisse prætermissas. Non enim solùm vel pro peccato, vel etiam ad gratiam referendam sacrificium fieri solebat, sed & vice supplicationis, vt à Deo vitæ commoditas ac prosperitas haberetur. Quòd, si Latinè liceret, possemus imperatorium vocare. Quale fuit sacrificium Iacob Genesis 28. qualesque etiam mulier illa prætulit, quæ in Prouerbijs dixit: Victimas pro salute deuoui. Sanè in Leuitico post sacrificium pro peccato, hostiæ pacificæ in duas species distribuuntur, vt aliæ sint gratiarum actionis Deo exorato, aliæ voto vel sponte susceptæ Deo exorando. Ac præter hæc sacrificij genera aliud fortassè fuit in hoc paratum, vt fœdus cum Deo fuso sanguine sanciretur. Cuiusmodi Exod. 24. & 4. Reg. 23. mentio fit. Vt omittam sacrificium pro consecratione pontificis, quod legislator à reliquis sacrificijs distinxit. Nam holocaustum, quod humanæ seruitutis tributum proprium erat, & ad testationem diuinæ maiestatis ac dominationis Deo sacrum, dubium non est, ad duas illas sacrificij species minimè pertinere. Plura itaque, quàm duo hostiarum genera fuêre in veteri Testamento, at in nouo vtrum vnum saltem sit, quæritur. Cui quæstioni statim ego respondeo, si duo illa prius explicuero, quæ in hac controuersia explicatu quidem facillima sunt, sed sunt tamen necessaria, vel maximè. Illud primum est, nomen sacrificij interdum pro re, quæ Domino offertur, interdum verò pro actione ipsa sacrificandi solere accipi. Pro re, vt ad Hebr. 5. Omnis pontifex constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis. Pro actione, vt illo apud Tullium loco, præbere hostias ad sacri-

Prou. 7.

Leuit. 7.

Leuit. 7.

2.2. q.85. ficium. Quo modo diuus Thomas hanc vocem vſurpauit, nec
art.3.c.& vſurpauit abſurdè, artificium, lanificium, & ſimilia ad eundem
ad 3. modum à doctiſſimis vſurpentur. Alterum eſt, catholicos ſicut Euchariſtiæ ſacramentum, ita Euchariſtiæ ſacrificium duobus modis aſſerere. Eſt enim ſacramentum tantùm, hoc eſt, ſpecies illæ vini & panis externæ, quæ corpus Chriſti ac ſanguinẽ continent. Eſt item res & ſacramentum, nempè corpus Chriſti & ſanguis, quæ res interius ſub ſpeciebus continentur. Similiter etiam in oblatione & Miſſa noſtra eſt ſacrificium externum ſpecierum panis & vini: quod Auguſtinus in Pſal. 37. Sacrificium panis & vini nuncupauit. Eſt & rurſus ſacrificium interius corporis & ſanguinis Chriſti, quod Deo patri ſub ſpeciebus illis potiſſimùm offerimus. Interius dico, non quod ipſum per ſpecies non ſuo quodam modo videatur, ſed quod intra ſpecies incluſum, occultum in ſe & inuiſum ſit.

His poſitis ſit prima concluſio. In lege noua verè nunc eſt & Malach.1. propriè ſacrificium. Quæ omninò res primum ex Malachia apertè conficitur. Non eſt, ait, mihi voluntas in vobis, & munus non ſuſcipiã de manu veſtra. A ſolis enim ortu vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. At interpretantur hunc locum Lutherani de ſacrificio ſpirituali omnibus fidelibus communi. Id quod nullo pacto defendi poteſt. Primùm, quia noſtra opera omnia ſunt tanquam pannus mẽſtruatę, Eſa. 64. non igitur poſſunt dici abſolutè oblatio munda, Luthero præſertim, qui noſtras iuſtitias peccata eſſe contendit. Deinde quia offerre opus noſtrum tãquam mundam oblationem & ſacrificium, iſti dicant eſſe Phariſaicum. At Propheta non loquitur de Phariſaico ſacrificio.

Præterea, quia ſacrificia ſpiritualia non ſunt propria legis Euangelicæ, ſed cõmunia in omni lege fuêre. Propheta autem diſertè loquitur de ſacrificio quodam legis nouæ proprio ac ſingu Malac.3. lari. Poſtremò, quia idem Propheta ca.3. loquens rurſum de ipſo eodem nouæ legis ſacrificio, Sedebit, ait, conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Non dicit filios Iſrael, ſed Leui: & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Peculiare ergo ſacerdotium erat inſtituendum, & peculiares ſanctificandi miniſtri, ad peculiare ſacrificium legis Euangelicæ. Nam quod proteſtantes illud primi capitis referunt ad ſacrificium ſpirituale commune omnium fidelium, hoc verò tertij capitis ad prædicationem Euangelij, de qua Paul. ad Rom 15. Sanctifico Euangelium, &c. ſua hac varietate teſtãtur ſe à veritatis vnitate diſcedere. Cumq; hæc ſint per figuratam dictionem ſacrificia, qui ad

tropos

tropos confugiunt hoc loco, ij & omnem ſcripturarum vim labefactant, & ſibi etiam repugnāt. Fatentur enim & ipſi non eſſe in ſacrarū literarum intelligentia ad tropos confugiendum, niſi ex proprietate vocabulorum magna abſurditas ſequeretur. Nec verò cum his Auguſtinus facit, qui libro contra literas Petiliani ſecundo, hunc Malachiæ locum de laudis ſacrificio interpretatur, de quo ſcriptum eſt, Immola Deo ſacrificium laudis. Sic enim & ſeptuaginta verterunt, Ab ortu ſolis vſq; ad occaſum glorificatum eſt nomen meum in nationibus. Id quod Apoſtolus explicat inquiens, Per ipſum ergo offeramus hoſtiā laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum cōfitentium nomini eius. Sed ne Hieron. quidem ab his dicit, quum Malachiæ teſtimoniū his verbis exponit. Ergo propriè nunc ad ſacerdotes Iudæorum ſermo fit, qui offerunt cæcū & claudum & languidum ad immolādum, vt ſciāt carnalib. victimis ſpirituales victimas ſucceſſuras, & nequaquam taurorum hircorumque ſanguinem, ſed thymiama, hoc eſt, ſanctorum orationes domino offerendas, & non in vna orbis prouincia Iudæa, ſed in omni loco offerri oblationem nequaquam immundam, vt à populo Iſrael, ſed mundam & in cæremonijs Chriſtianorum. Non ſunt, inquam, pro aduerſarijs auctores hi, nec ſtant à mendacio contra verū. Regula ſiquidem ſcripturarum eſt, vt idem Hieron. eodem ipſo loco teſtatur. Vbi manifeſtiſſima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ nō extenuare quæ ſcripta ſunt. Cùm ergo in vniuerſo orbe atq; adeò apud omnes gentes vna & eadē offeratur hoſtia munda ſacramentalis, & externa quidem ſpecierum panis & vini, ab omni carnis & cruoris fœditate aliena, interior verò incruenta etiā, quamuis corporis ſanguiniſque ipſa ſit, quid attinet vaticinationem, quam in puriſſimo Chriſti ſacrificio propriè impletā cernimus, allegoricis & ſpiritualibus interpretationibus inuertere? Non itaq; ſi Auguſt. atq; Hieron. in eccleſia gētium laudis ſacrificium, ſanctorum orationes, & cætera denum ſpirituales hoſtias agnoſcunt, quæ allegoricè & figuratè hoſtiæ ſunt, idcircò verum & proprium euchariſtiæ ſacrificium excludunt. Quinimò is ipſe Auguſt. ad Paulinum ſcribens in miſſa & ſacrificio, quod celebrat ac frequentat eccleſia, omne precum, orationū, laudumq; genus, de quo Paulus 1. ad Timoth. 2. loquitur, contineri exiſtimauit. Sanè quidem euchariſtiæ oblatio magna cum excellentia præſtantiaque oblationum reliquarum, ſacrificium eſt gratiarum actionis & laudis, in quo nomen Dei glorioſiſſimè & magnificentiſſimè ſummo ſplendore illuſtratur. Eucharistia itē verum illud thymiama ſuauiſſimi odoris eſt, quo omnes ſanctorum preces & orationes referuntur,

Cap. 30.

Pſal. 49.

Rom. 12.

Id ferè in Zac. 8. 6.

Lib. 4. cōtra h.ere. c. 32. et 34

Digitized by Google

vnde iucundum & ipsæ odorem mutuantur. Quæ causa Irenæo fuit, vt ex Malachiæ propheta vtramque hostiam in Christi ecclesia futuram intelligeret, & eam quæ proprie hostia est gratiarum actionis & laudis, quam ob id ipsum eucharistiam appellamus, & quæ figurate per allegoriam hostia nuncupatur. Verùm ne propheticis obscurisq; testimonijs Lutherani se impugnari causentur, alterũ ex euangelio clarissimũ proferamus.

Extat ergo apud Lucam scriptum apertissimum testimonium ad huius rei approbationem. Accepto, inquit, pane gratias egit
Luc.22. & fregit, & dedit eis dicens: Hoc est corpus meum quod pro vobis datur; hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, hoc est, accepit & gratias egit dicens, Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vbi illud primũ animaduerto, iure Cornelium episcopum Bitontinum in cõcilio apud Trid. à patribus & Theologicis vniuersis explosum, qui dixerit, Christum in cœna non suum corpus & sanguinẽ obtulisse. Ritu quippè Iudaico gratias Deo agere, calicem in manibus accipiẽdo & leuando, verè est hostiam gratiarũ actiones offerre. Quum itaq; dixit Dominus, Hoc facite, planè iussit apostolis, vt quod ipsum facere cernebant, id quoque
De cõsecra d. 2. c. Scriptura. facerent eucharistia, hoc est, gratiarum actionis hostiam exhibendo. Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium enucleauit in hæc verba, Scriptura dicit, vt quotiescunq; calicem in cõmemorationem Domini & passionis eius offerimus, id quod constat Dominũ fecisse, faciamus. Et paulò pòst: A Domino admoniti & instructi sumus, vt calicem Domini cum vino mixtum secundum quod Dominus obtulit, offeramus: Atq; Irenæus, Calicem, inquit, similiter suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem. Quam ecclesia ab apostolis accipiens in vniuerso mundo offert Deo ei, qui alimenta
Li. 4. c. 32 nobis præstat, primitias suorum munerum in nouo testamento. Et cap. postea 34, Offerimus, ait, ei eucharistiam non quasi indigenti, sed gratias agentes donationi eius, &c. Vbi omissis auctoritatib. non dubitem, ipsa re & ratione exquirere veritatem Quemadmodum enim in rebus alijs contingit, vt eas sanctè ac
Ratio Iren. religiosè offeramus Deo ab illo primùm nn acceptas ita, ac multò etiã magis, cùm in Eucharistia corpus Christi ac sanguinem cælestis benedictionis largitate acceperimus, impij profectò erimus & ingrati, nisi summam gratiam referamus, eadem dona, quæ à Deo accepimus, ipsi reddendo iuxta illud, quod scriptum est: Tua sunt Domine omnia, & quę de manu tua suscepi-
1. Paral. vltim. mus, reddimus tibi. Et iterũ, Quid retribuam Domino pro omnibus quę retribuit mihi? Calicẽ salutaris accipiã. In quem locum para-

paraphraſis Chaldaica ſic habet, Calicem redemptionis accipiã nu: do venturo. Nam & hunc Pſal. ad myſteria & fidem euangelij pertinere auctor eſt Paul. Salutare autem Chriſtus eſt, vt Simeon in euangelio cecinit. Sed benè. Accipiam, quia niſi accepero, retribuere non valeo. Et cùm generaliter nihil ex nobis Deo dare poſſimus, ſed quod ab illo accepimus, id tanquam iam noſtrũ iterũ illi reddere, cuius dono acceperamus, peculiariter tamen hæc dona, hæc munera, hęc ſanĉta ſacrificia cęleſtia erãt, de cælo ergo accipienda erant, & nomen Domini inuocandũ, vt tali nomine conſecrata, nobis fierent corpus & ſanguis Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quòd ſi nos piè, gratè, arq; ſapienter ſanguinem Deo proprium fundimus, vt beneficiorum non memoriam modò, ſed obſeruantiam teneamus, cur ſanguinem Chriſti à Deo nobis propriè tributum nõ illi refundamus, qui nobis cum filio filij ſanguinem dedit: Heſiodus eadem menſura iubet reddere, qua acceperis; aut etiã cumulatiore ſi poſſis. Nos, qui Chriſti ſanguinem & corpus accepimus, ſi menſura cumulatiore non poſſumus, non reddemus eadem? Quid Chriſtus? An non per amicitiæ vim, quaſi vnus nobiſcũ effectus, dona nobis à patre collata pro ſuis exiſtimabat? Sanè quidem, Niſi ergo ſtultus fuit & ingratus, accipiens panem & calicem non ſolùm noſtro nomine gratias egit, ſed patri pro ſuo ſummo beneficio meritam ac debitam gratiam cumulatiſſimè retulit, certè parem patri perſoluit, & commemorandam, dum fidelium genus erit, perſoluendamque putauit. Hoc, ait, facite in meam commemorationem. Te appello, Luthere, atque adeò vos appello omnes Lutherani. Nónne intelligitis, quàm apertum vobis ſit cũ Chriſti euangelio certamen? Vos porrò euchariſtiam percipientes, nõ item offerentes, Domini quidem cœnam agitis, ſacrificium verò crucis non agitis? Quod veſter quidam confitetur euictus. In noſtra, ait, euchariſtia mors Chriſti tantùm verbis, non etiam ſymbolis prædicatur. Non igitur Chriſtiana eſt euchariſtia veſtra, Chriſtus enim non iuſſit vt dicamus hæc in memoriam eius, ſed vt faciamus, Hæc facite, ait, in meam commemorationem. Non eſt itaque in myſterijs hoſtia Chriſti dicenda ſolum, ſed etiam facienda. Symbolis ergo & non verbis tantummodò ſacrificij Chriſti memoria in altari repræſentanda erit. Alioqui ſi manducatio eſt, non oblatio, exemplar & imago cœnæ erit, exemplar & imago ſacrificij non erit. Quantò meliùs tota per orbem eccleſia intellexit, quæ quũ ſacerdos confectis in nomine Chriſti myſterijs ait, Hæc quotieſcunq; feceritis in mei memoriam facietis. Ipſius voce ſacerdotis illa reſpondet, Vnde & memores, Domine, nos tui ſerui, ſed & plebs tua ſanĉta, &c. offerimus

Pſal. 115.

2. ad Cor. 4. Luc. 2.

Propriè dico, quia ſingulos attributum eſt: quo ſenſu et ſol cum omniũ communis ſit, cuiuſq; etiam eſt proprius.

Bucerus l. 2. de vera & falſa Domini cœna admi. cap. 3.

rimus præclarę maieſtati tuę de tuis donis ac datis hoſtiam puram,&c. Nullo ergo modo negari poteſt, quin eccleſia offerens corpus Chriſti & ſanguinem in eucharistia, & Chriſti exemplo id faciat,& euidenti ratione ducta, & præcepto denique ipſius Domini impulſa.

Sed his tamen obijcitur, quod cum apoſtolus illud domini præceptum retuliſſet,Hoc facite, &c. eueſtigiò ſubiecit, Quotieſcunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem Domini bibetis, mortem Domini annunciabitis, &c. Ipſa ergo manducatio & potatio ſymbolum eſt dominicæ paſſionis. Non itaque neceſſarium eſt offerre ſacrificiũ,vt hoſtiam Chriſti etiã ſymbolis cõmemoremus. Huic argumẽto primũ ita reſpondeo. Non ſi quiſpiam dicat, Quotieſcunq; concœnauerimus, confabulabimur; mox intelligimus concœnationem & confabulationem eadem eſſe. Sic ſi Apoſtolus dixit: Quotieſcunque manducabitis,&c.nõ neceſſe eſt interpretari cœnationem,dominicæ mortis annunciationem eſſe. Voluit ergo Dominus, vt quæ menſa eſt,ea ſit nobis & altare,hoc eſt, vt non modò cœnaremus,verũ etiam ſacrificaremus. Quare idẽ inſtituit vt eſſet ſimul & ſacramentum & ſacrificium,quorũ alterum dominicę cœnæ, alterum dominicæ mortis eſſet ſymbolũ. Pauli ergo ſententia hæc eſt. Ne putetis vos ſatisfacturos legi, ſi mãducetis & bibatis;quæ in re cœnæ Chriſti commemorationem facietis: oportet enim vos mortem etiam commemorare,id quod magis ſacrificando, quàm manducãdo fit.Deinde non inficior equidem, quin manducando corpus,ſanguinemq́ue potando in diuiſione ſanguinis ex corpore, id quod in cruce geſtum eſt, apertè deſignetur. Cũ frangitur hoſtia, Aug. ait, cum ſanguis Chriſti in ora fidelium funditur,quid aliud,quàm dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Sed re vera, vt diximus, in ſeparatione ſanguinis à corpore mors ſignificari poteſt,non autem propriè ſignificatur hoſtia,niſi corpus quod moritur,offeratur. Quanquã cõſumptio ſpecierum oblatarum ad perfectionem ſacrificij pertinet. Ita populus cũ ſacerdote hoſtiã olim conſumens,verè explebat ſacrificium, atq; adeò hoſtiæ crucis perfectum ſignum dabat.

Matth. 26. Illud præterea animaduertendum cenſeo,quamuis Chriſtus in cœna nullum omninò ſacrificium obtuliſſet, eo tamen quod dixit, Hoc eſt corpus meum,quod pro vobis tradetur, &c. mox verò ſubiungit: Hoc facite in meam commemorationem,ſatis oſtendiſſe, nos myſticè corpus tradituros, ſanguinemq́; effuſuros: quod reipſa apertè, & ſine myſterio ipſe erat poſtea facturus.Hoc ſcilicet quod ego faciam, vos facite, ſed ego faciam ſacrificio cruento, vos facite in meam cõmemorationem incruento,

anto. At Dominus vt in Græcis omnib. exemplarib. videre licet, ſemper eſt vſus verbo præſentis temporis. Non enim ait, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis dabitur, ſed, quod pro vobis datur. Nec ſi verbum verbo reddas dixit, Hic eſt ſanguis, qui pro vobis effundetur, ſed, qui pro vobis effunditur. Et apud Paul. τὸ σῶμά μου τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. Id eſt, Hoc meum corpus, quod pro vobis frangitur: quemadmodū & Ambroſius in hunc Pauli locum, & Beda enarrans euangeliū Lucæ legunt. Nec dubitandum catholicis eſt, quam rem poſterius explanabimus, in altaris ſacrificio ſanguinem Chriſti fundi non aliter ad effectum, quàm ſi nunc funderetur in cruce: corpus Chriſti item frangi ad efficientiam, perinde, vt ſi nunc nobis in cruce frangeretur. Pręterquā quòd in ſacrificio externo myſticè, & tanquam in exemplari atq; imagine, & ſanguis Chriſti funditur, & frangitur corpus. Vnde Auguſtinus, Quum frangitur hoſtia, inquit, quid aliud, quā dominici corporis in cruce immolatio deſignatur? Ac ne ſacramentum quidem ſolum, ſed verum etiā corpus Chriſti ſacerdotum manibus frangi, Romanum conciliū ſub Nicolao definiuit. Vides ne quemadmodum nobis omnia conſentiunt, qui & Chriſtum in cœna corpus ſuum & ſanguinem myſticè tradidiſſe, & ad eandem nos formam inſtituiſſe, non rebus ſolùm & rationib. ſed verbis quoq; ipſis efficimus? Nihil enim prohibet, quum Lutheranos redarguimus, exemplaribus Græcis præſertim conſentientibus adhæreſcere.

Luc. xxii

1. Cor. xi

De conſ. dis. 2. c. Quum frangitur. De conſ. d. 2. Ego Berengarius.

Sed quia ſacramentarij cauſantur ſe his ferè argumentis non premi, vt quæ maiori ex parte ſumāt, corpus Chriſti verū & sāguinem in euchariſtia eſſe, id quod iſti pernegant, age rationib⁹ conquiſitis hos quoq; vrgeamus. Tametſi quædam ex his, quas ante poſuimus, Sacramentarios etiā preſſiùs aſtringunt, quā vt fugere aliquando poſſint. Atq;, vt omittā quod rem perſpicuā, atq; è ſacris literis manifeſtè exploratam & compræhenſam inficiantur, nolo enim hodie hac de re cū Sacramentarijs certare, de ſacrificio dico, etiamſi in ſpeciebus panis & vini, nec corpus Chriſti, nec ſanguis eſſent, vt verè ſunt, adhuc tamen ſacrificia in altari Chriſtianorum exiſtere multis & grauibus argumentis poſſe doceri. Eſt hoc primum & ex definitione ſacrificij & ex perpetua conſuetudine eccleſiæ grauiſſimum & firmiſſimum argumentum, quòd ſacerdotes noſtri panem & vinum offerunt Deo, faciuntq; ſacri aliquid circa res oblatas, panē ſcilicet frangentes, huiuſq; portionē tingentes vino, adde, ſi placet, rem vtranq; etiam conſumentes: verè ergo & propriè ſacrificant. Si enim oblatio ſimilæ ac farinæ conſpērſę oleo in figuram mortis Chriſti futuræ ſacrificium erat, nihil eſt ambiguum, quin panē obla-

oblatum frangere ac vino tingere in figuram mortis præteritæ sacrificiū sit. Quid aūt in hoc opere Lutherani reprehendent? An quod panis & vini munera à Deo accepta referimus? Arguant Abel ac cæteros in lege naturæ patres, arguant Moysen cum scripta lege sua, arguant oblationes, quas in ecclesia primitiua piè offerri solére, libenter illi concedunt. Quin naturam ipsam potiùs arguant, quę nos ad gratiam referendam informauit, quam Deo tamen referre aliter non valemus, nisi dona, quæ accepimus, ipsi reddendo. Sed panem frangi ac tingi repræhendent. At hisce cęremonijs crucis immolationem designamus. Mirum est autem, si hoc nobis vitio vertant, quòd Christi passionem non verbis modò, sed rebus etiam commemoremus, præsertim cum Dominus dixerit, Hoc facite in meam commemorationem. Sanè si illud peccatum est, qui baptizant, ij quoque peccant, quoniam symbolis mortem Christi figurant. Si ergo huius verbi definitio rectè nobis declarata & circumscripta est, sine dubio sacerdos in altari verè sacrificat, quamuis nihil aliud spectes, quàm species ipsas vini & panis externas. Atque etiam, si sacrificij partes ipsas expendas, hoc est, offerri, frangi, tingi, adde etiam consumi, cùm his rebus mysticè peragendis nihil insit vitij, quemadmodum ostensum est, fit vt non solùm verè ac propriè, sed piè etiam atque religiosè sacerdotes nostri sacrificent. Eam quippè rem Augustinus considerans, speciem panis hostiā appellat, quod vtiq; nomen vsque adeò in omnium fidelium & animis & linguis inhæsit, vt vanus & stultus sit, qui illud inde euellere tentarit. Sacramentarij igitur quamuis negarent esse in ecclesia corporis & sanguinis Christi sacrificium, at sacrificium panis & vini nullo modo erant negaturi, ne propriam sacrificij notionem ignorare viderentur.

De con. d. 2. c. Quum frangitur.

De cons. d. 2. Cū frangitur hostia Sacrificium pā. & vini. August. vocat in Psal. 37.

Prætereà, Melchisedech sacerdos erat Dei altissimi, sacrificium ergo offerebat Deo: omnis enim sacerdos constituitur, vt sacrificium offerat, at non legitur aliud, quàm panem & vinum obtulisse. Cùm igitur nos ad eundem modum & ordinem panis & vini species offeramus, propriè vereque sacrificium exhibemus. Quæ causa ecclesiæ fuit, vt illud Diui Thomæ in die festo atque solenni eucharistiæ celebraret, Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, panem & vinum obtulit. Verum argumentum hoc Lutherani duobus modis eludunt. Primùm negant, Melchisedech Deo panem & vinum obtulisse, scilicet, Abrahamo obtulit, non Deo, vt Gen. 14. c. legitur. Id & Epiphanius lib. 2. contra hæreses hæresi 55. agnouit. Deinde negant, sacrificium Christi in eo fuisse secundum ordinem Melchi

sedech,

ſedech,quod panem & vinũ obtulerit: ſed in eo fuiſſe affirmant, quod Chriſtus non ſecundum legem mandati carnalis, oleo iſto corporeo ſacerdos effectus eſt, ſed,quẽadmodum Melchiſedech, oleo ſpiritus vnctus ſit à Deo præ participibus ſuis. Sic enim Apoſtolus ad Hebræos interpretatur. Sed ſcrupulus prior ſic eximitur.Non inficior equidem,Melchiſedech panem & vinum Abrahamo ad reficiendum exercitum contuliſſe,ſed cum ſcriptura ſtatim adiecerit,Erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, niſi cauſa inepta eſt,intelligere oportet, eaſdem res obtuliſſe ſolitum Deo, quas tunc proferebat Abrahamo,ſed huic in cibum,illi in ſacrificium Quemadmodum Cyprianus ad Cecilium. Ambr.li.5.de ſacramẽtis,ca.1.Hieronymus in 26.Matthæi caput,Auguſtinus in Pſal.33. cõcio.1.Caſſiodorus inpſalm.109.Damaſcenus lib.4.ca.14.Chryſoſtom.homil.de prodit.Iudæ.auctores ſunt.Scrupulum verò poſteriorem hoc modo eximemus, Non ſi in vna re ſacerdotium Chriſti ſimile eſt Melchiſedechis ſacerdotio,omnis alia ſimilitudo excluditur.Quin ſi figura perfecta eſt, aptè quadrare ad multa poteſt.Nihil igitur obſtat, cur non in ſacerdotij & conſtitutione & oblatione,Melchiſedechi Chriſtus appareat ſimilimus. Lex inſuper & religio nulla eſt ſine ſacerdotij munere atque functione. Hæc enim tria ita ſunt ſemperq; fuere coniuncta, vt ſi vnum tollas reliqua neceſſe ſit eſſe ſublata. Tranſlato, inquit, ſacerdotio, neceſſe eſt, vt & legis tranſlatio fiat. Si ergo Chriſtiani legem ac religionem habemus, habemus profectò & ſacerdotium. At ſacerdos omnis in hoc paratur, vt ſacrificium offerat: Chriſtiani ergo etiamnum ſacrificium tenemus; ſine quo nec ſacerdotium nec religionem, nec legem tueri poſſumus. At non omnes eſſe ſacerdotes affirmant, hoſtiasque ſpirituales offerre. Sed cùm hæ non proprièſint hoſtiæ, ſed tranſlatè, ſacerdotiũ quoq; non proprium,ſed tranſlatum & impropriũ erit,tranſlato verò ſacerdotio, religionis item tranſlatio fiet. Ita nimirũ qui nobis ſacrificiũ eripiũt, ſimul hi & verã Chriſti religionẽ conãtur eripere, & falſam eius inducere, qui iuge ab eccleſia auferet ſacrificium. Nam & Danielis teſtimonio conſtringi fortius poterunt,quàm vt elabãtur.Rogandi ſunt videlicet aduerſarij,quod nam ſit illud iuge ſacrificium,quod Antichriſtus ab eccleſia ablaturus eſt per dies 1290. Et cũ in eccleſia non ſit aliud ſacrificium iuge præter id,quod in altari offerimus, iure arguimus,Lutheranos miniſtros eſſe Antichriſti. Sed quid ego argumentor? quid plura diſputo:Etiámne in tam perſpicuis rebus argumẽtatio quaerenda,aut coniectura capienda eſt? An dubitari poteſt, vbi nullum peculiare ſacrificium,priuatim res ſacra nulla,ſacerdos propriè

Ad Heb. 7. Baſe.1. lib.eccleſ. hiſt.cap.1.

De cõſecr. d.2.In catholicem & c.Accipite

Ad He.7.

Ad Hebr. 5.& 8.

Dani.12.

Digitized by Google

li.16.qui eſt de regn. priè nullus eſt,ibi ne religionem quidem eſſe poſſe: Tradit Plato ſacerdotes magna charitate oportere abundare propter eorum quæ tractant magnitudinem. Quapropter apud Aegyptios non licere regem abſque ſacerdotio imperare. In plurimis quoq; Grę corum ciuitatib. pręcipua ſacra à magiſtratibus ſummis inſtitui, atq; apud Athenienſes creato regi ſacra maxima eſſe attributa. Tradit rurſum oportere, vt vnus ſemper ex magiſtratib. deorum alicui pro ciuitate ſacrificet. Ariſtoteles deinde auctor eſt, in heroicis temporibus reges diuinæ rei cultum exercere ſolitos, niſi talia eſſent ſacrificia, quæ ſacerdotiũ requirerẽt. Docet alio loco idem in optima Republica ſacerdotes honoratiſſimos conſtituẽdos. Neq; enim, ait, agricola, neq; artifex, neq; vilium exercitiorum quiſq; ſacerdos eſt deputandus: honos nanq; dijs eſt à ciuibus impendendus. Cicero & Valerius ſcribunt, tantum ſtudium antiquis obſeruandę religionis fuiſſe, vt ſenatus tũc, quũ florebat imperiũ, decreuerit, vt de principum filijs pauci quidã electi Hetruriç populis ad diſciplinam ſacrorum percipiendam traderẽtur: ne ars tanta propter tenuitatem hominũ & religionis auctoritatem, adduceretur ad mercedem & quæſtum. Tantus honos apud veteres natura duce religioni eſt habitus, vt nulli niſi principes & optimates cæremoniarum erga Deũ haberent facultatẽ. Et volunt Lutherani adeò Chriſtum deſipuiſſe, vt Remp. inſtituerit, in qua ſacrificia omnia vulgaria paſſim & cõtrita eſſent, ſacerdotes, deliri etiam ſenes, garrulæ anus, adoleſcentes leues, ſartores, lanij & coqui, quos honos præfandus ſit, ſi vel curſim velis recẽſere. Scilicet, ſacerdotium noſtrum Lutherani Turcarum more informare cupiunt, apud quos à communi populo non multum ſacerdotes differunt. Quanto religioſius antiqui olim Germani ſtatuerunt, vt verberandi animaduertendique in hominem, niſi ſacerdotum auctoritate nullis eſſet conceſſa facultas, quo iudicia non humana, ſed diuina viderentur. Sed quid ego communes naturæ rationes profero? Ad noſtras, hoc eſt, Theologicas redeamus. Apoſtolus fideles cupiens ab idolorum cultu deterrere, eo maximè argumento vſus eſt, quòd ſi idolis immolarent, participes eſſent altaris & menſæ impiæ atq;. irreligioſæ: nam ſine diſcrimine eandem vocat & menſam & altare. Qui autem ad altare Chriſti accedunt, participes ſunt huius etiam altaris: fieri autem non poſſe, vt vtriuſque ſimul participes ſimus, niſi Deo & idolis pariter ſeruiamus. Altare igitur habet eccleſia, habet igitur ſacrificium. Etenim ſicut menſa dicitur, in qua editur cibus, ſic altare in quo offertur ſacrificium. Negent ergo altaria fidelibus Lutherani, ſolum cõcedant menſas, quia cibum nobis eſſe aiunt, ſacrificiũ non itẽ. Nec altaris modò, ſed & miſſæ nomẽclaturã adimãt, quæ

Dia.8.de legib.
l.polit.3. c.10. l. polit. 7.c.9.
l.de diui. Ci. lib.1.
Valerius.
1.Cor.10.

quæ casum quiddam & inanis vocis sono decoratum erit, si nobis in altari oblatio non est. Missæ porrò vocem ex Hebræa lingua mutuò acceptam cũ doctissimi è nostris, tum plerisq; è Lutheri familia testantur.* Est autem Hebræis Micca oblatio. *oblationem, Hebræi habent Miccam. Quo etiam significatu usi. Carth. 4. c. 84. hoc nomen vsurpauit, in hæc verba, Episcopum nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hæreticum, siue Iudæum, vsq; ad missam & vecbu. de con. 1. d. Episcopus.*

* *Deu. 16. vbi nos habemus, Spontaneã*

Sanè verò tum altaria, tum obligationem corporis & sanguinis Christi, quam missam & sacrificium appellamus, ex apostolorũ traditione nos habere, exploratissimum erit, si regulas eas huc referamus, quę inuestigandis apostolorũ traditionibus libro huius operis tertio sunt à nobis constitutæ. Certe Irenæus verbis nihil obscuris affirmat, ex traditione apostolorum esse, quod corpus & sanguinem Domini offeramus. Andreas quoque Apostolus referente Philacteto ex literis sacerdotum Achaiæ, Egęę proconsuli, *I*mmaculatum, ait, agnum quotidie in altari sacrifico. *I*acobum & missę celebrationem addidisse testes sunt patres Trullanę synodi cano. 32. Concilium insuper Carthag. 3. ait dominum tradidisse, vt in sacramento corporis & sanguinis eius nihil amplius, quam panis & vinum offerantur. Sed, vt dixi, nihil est opus oratione longiore, vbi promptum est formulas illas quærendæ traditionis ad præsentem disputationem accommodare.

Li. 4. c. 32. 33. & 63.

De cons. d. 1. c. Iacobus. c. 24.

Iam ecclesiæ auctoritas pro hac conclusione notior & crebior est, quam vt indicanda sit. Nihil enim frequentius, tum in canone, tùm alias sępè intonat, quam hostiam Deo se corporis & sanguinis Christi puram & immaculatam offerre.

De cons. d. 1. in sacramento de conse. d. 2. Necessarĩ. 93. d. peruenit, de-sum. tri. fir miter. de conse. d. 2. Didicim. cõcilium ita Martini papæ. de cons. d. 2. Non oportet.

Concilia verò ab hac sententia sunt plurima. Toletanum primum, cap. 5. Toletanum vndecimum, cap. 14. Toletanum 12. cap. 5. Bracarense tertium, cap. 1. Antisidiorense, capi. 8. Carthaginense tertium, Ephesinum, Nicænum, cap. 14. Lateranẽse sub *I*nnocẽtio 3. Adde etiam Trullanum, quod nomine sextæ synodi à Gratiano refertur. Adde etiam Florentinum in decreto vnionis Armenorum. Sed & in concilio Constantiensi ille error condemnatus est. Non esse fundatum in euangelio, quòd Christus Missam ordinauerit.

Quid sedis apostolicæ antistites: Nempè eandem apostolorum & ecclesię fidem profitentur. Anacletus de consec. dist. 2. ca. Episcopus. Clem. de conse. d. 2. ca. Hic ergo. Alex. 1. de consec. d. 2. c. Nihil. Euseb. de consec. d. 1. c. Consulto. Iulius de conse. d. 2. c. Cùm omne crimen. Felix de consec. dist. 1. ca. Sicut non alij. Sother in epistola ad episcopos Italiæ. Syricius ad Cumerium Tarraconens. episcopum cap. primo. *I*nnocen. 1. ad Exuperium Tolos.

Digitized by Google

Ep.3.quæ est de officio sacerdotis.

Toloſ.epiſcopum,c.1.Leo ad Dioſcorum epiſt.79. de conſ.diſt.2 c.Neceſſe eſt.Hi omnes antiqui eccleſię pontifices, nam poſteriòris quid attinet commemorare.

Auctores verò veteres, quos eccleſia & conſecrauit & publicè dedicauit,ſi referre velim,negotium lectori faceſſetur.Itaq; non omnes referam,ſed nobiliſſimos. Docent in primis hoc ex Græcis Dionyſius, cap.3.libr.de eccle. Hiera. Ignat in epiſt. ad Smirnen.Athan.in li.quæſtionum ad Antiochum,quæſt.34. Gregorius Nazianzenus in carminibus ad epiſcopos, Euſebius Emiſenus de conſec.diſt.2.Quia corpus. Chryſoſtomus homil. 17.in epiſt.ad Hebræos, qui falsò nomine Ambroſij citatur à Gratiano,de conſec.diſt.2.cap.in Chriſto.Chryſoſtomus quoque idem lib.6.de ſacerdot.paulò poſt principium. Cui Theophylactus cõſentit.in cap.10.epiſto.ad Hebr.Et Damaſcenus lib.4. ca.14.E latinis verò habes Irenæum lib.4.cap.32.& 33 & 34. & 63.Cyprianum lib.2.epiſt 3.quæ ſcribitur ad Conciliumde conſe.d.2.cap.1. & 2. Atque idem repetit in ſermone de cœna Domini. Ambro. libr.1.officiorum cap. 48. Hieronymus ad Hedibiam quæſt.2. & ad Tit.1. Paſchaſium in lib.de paſcha.de conſec.d.2.cap.Iteratur. Auguſt.lib.10.de ciui.ca.20.& lib.17.cap.20.& lib.20.cõtra Fauſtum cap.18 Quem locum & Caluinus & Bucerus impudẽter præ ſe referũt. Greg.4.lib.dialogorũ, cap.58.& in quadã homilia paſchali de cõſec.d.2.ca.Quid ſit.Fulgentiũ deniq; l.2.ad Monimũ.

At omnib. his teſtimonijs Caluinus reſpondet.Euchariſtiam ideò à patribus ſacrificium vocari,quia eſt exemplar & imago ſacrificij.Nec enim aut nouum aut inſolitum eſt, rerum vocabula rerum imaginibus attribuere.Ad Gal.3.Ante quorumoculos Ieſus proſcriptus eſt,& in vobis crucifixus,ad Ro.6.Conſepulti in baptiſmum,Apo.10. Agnus, qui occiſus eſt ab origine mudi.Sic autem Chryſoſtomum, Theophylactum,& Auguſtinum, fidem ſuam de ſacrificio explicuiſſe. Hæc Caluinus.Nam Bucerus dicit quidem alios patrum in hac ſacrificij appellatione id ſpectaſſe maximè, ſed alij tamen in vſu, inquit, huius vocis præcipuè ſpectárunt oblationes,quas ſuarum rerum fideles offerebant,& Domino conſecrabant. Id quod Lutherus etiam animaduerterat in libro illo peſtilentiſſimo de captiuitate Babylonica. Sed ſcitũ illud eſt,qui verecundiæ fines ſemel tranſierit,eum benè & nauiter oportere eſſe impudentem.Primum enim iſti colligunt,ſi ſancti auctores aſſerunt,Euchariſtiam eſſe exemplar ſacrificij in cruce facti,ſtatim haberi,non eſſe verum ſacrificium. Quod ſi ad eũ modum colligere licet,ne vetera quidem ſacrificia propriè & verè ſacrificia fuiſſent,quoniam omnia figura & imago erant vnicæ illius hoſtiæ, quam Chriſtus moriẽs immolauit. Vtrunque igi-

Inſtitutio t.18.li.2. cap.7.

igitized by Google

igitur signum vnius & eiusdem hostiæ censendum est, nostrum quidem præteritæ, illud autem legis veteris futuræ, sed virumque tamen verè sacrificium. Nisi quis adeò insaniat, vt putet, magis pertinere ad rationem sacrificij, quòd significet rem faciendam, quàm quòd commemoret rem factam. Ego sanè ita iudico; Eucharistiam nostram exemplar sacrificij Christi esse non posse, nisi esset quoque ipsa sacrificium. Quæ res paulò antè est à me diligenter explicata. Quemadmodum enim cœna nostra commemoratio non esset dominicæ cœnæ, imagoque illius & exemplar; nisi verè manducaremus, sic nec Eucharistia nostra hostiæ Christi exemplar & imago esset, nisi verè sacrificaremus. Deinde illud ab his quæro, an sancti dicant, offerre nos in hoc mysterio corpus Christi & sanguinem. Bucerus negat, sed rem tamen apertam negat. Nam vt cæteros omittam, manifestè id tradunt Cyprianus ad Cecilium, Ambrosius libro officior. 1. August. 17. de ciuit. Dei. Et contra Faustum libr. 20. Damasc. lib. 4. Irenæus item lib. 4 Ac demum Alexander papa ad omnes orthodoxos: nolo enim esse longus in reliquis excitandis. Quòd si sanguinem Christi in hoc mysterio offerimus, verè illud est quidem sacrificium, & exemplar est tamen, quoniam hostiæ cruentæ imago incruenta est, sed ita incruenta, vt pro eo sit, ac si nunc cruor ipse effunderetur.

Atque argumenta hæc vsque adeò plerosque Lutheranos cogunt, vt in sacrificio asserendo ex parte iam cum ecclesia consentiant. Non enim penitus sacrificium negant: sed in eo perstant, qui hostiam pro peccatis admittunt, eos iniuriam imponere Christi perfectissimo sacrificio, quo vno cuncta sunt remissa peccata. Itaque gratiarum actionis sacrificium in ecclesia esse quidem, quod eucharisticũ isti vocant, sed pro peccato nullum esse, quod propitiatorium appellant. At nobis secunda in hac controuersia conclusio certissima & ipsa est, Eucharistiam non modò iuxta nomen suum sacrificium esse, quo Deo gratiam referamus, sed id etiam esse, quod nobis Deum placatum propitiumque reddat. Eandem itaque hostiam pro gratiarum actione & pro peccato esse. Hæc primùm ostẽditur ex illo apud Lucam, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Et de calice similiter: Qui pro vobis effunditur. Est ergo sacrificium pro peccatis. Id quod forma consecrationis præ se fert, quæ habet: Effundi sanguinem in remissionem peccatorum. Nam quod Lutherani quidam aiunt, verba, quibus hoc mysterium sacerdos cõficit, materialiter accipi, non significatiuè, non est huius loci temporisque refellere. Illud sanè exploratum est, si verba formæ materialiter acciperentur, nec sacerdotem in Christi nomine cor-

Luc. 22.

Ambr. de conse. dist. 2. c. Si quetiescunq;.

pus sanguinemúe conficere, imò ne conficere quidem vllo mo-
do. Quin etiam, si sacerdos verba illa significatiuè non profert,
ex vi verborum, neque corpus Christi in Sacramento habemus,
neque sanguinem. Ex quo sacramentariorum stultitia existit.

Hebr. 5. Deinde, Omnis sacerdos, vt ad Hebræos tradit Apostolus, constituitur, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, aut ergo nullus nobis sacerdos est, aut sacrificium propitiatorium habemus. Nec verò Paulus de solo legali sacerdote loquebatur, nisi ineptè argumentatus fuisset, Christum pro peccatis quoque obtulisse, quoniam sacerdos erat.

Præterea, pœnam aliquam manere remissa iam culpa, non solùm ecclesia definiente, sed scriptura etiam tradẽte credimus. Cùm ergo corpus Christi & sanguinem Dei dono tanquam res nostras habemus, vtique poterimus, offerre Deo ad redemptionem animarum nostrarum, quemadmodum & pœnas propriat & sanguinem quoque nostrum offerimus.

Hanc verò esse Apostolicam traditionem, & Epiphanius lib. contra hæreses, & Chrysost. ad populũ Antioch. apertè docent, & facilè per regulas supra à me positas ostendi potest, quas permolestum erit post tam longam disputationem ad huius nos loci vsum in præsentia conuertere. Quanquam vna ecclesia satis est ad huius rei certam fidẽ in animis inserendam. Illa quidem eum alias frequentissimè, tum in canone maximè profitetur, pie bem sanctam fidelium hanc hostiam Deo pro redemptione animarum suarum offerre.

Romanos verè pontifices superuacaneum erit recensere. Itaque duos solùm antiquissimos & sanctissimos referemus, Alexandrum in epist. ad omnes orthodoxos inquientem, crimina atque peccata his sacrificijs deleri. Cui assentitur Iulius de consecrat. dist. 2. c. Cùm omne crimen. Quibus D. etiam Gregorium addo de consecr. dist. 2. c. Quid sit.

Nam in concilijs habemus Cambinolense de consecr. dist. 1. cap. Visum est. Florentinum quoq; habemus ac Tridentinum, adde etiam, si videtur, & Trullanum.

Iã sancti veteres eam rem constantissimè tradunt. Chrysost. homil. 17. ad Hebræos, & Theophylactus in cap. 8. eiusdem epistolæ palàm dicunt, in mysterijs & sacrificio esse remissionem peccatorum. Eusebius Emissen. hanc redemptionis oblationem vocat. Damascenus affirmat esse omnis sordis expiationem. Idem astruxit & Athanasius libr. quæst. ad Antiochum. Epiphanius item inducit hæresim Aërij in hæc verba: Orat viuus, aut dispensationem facit, id est, missam, quid profuerit mortuo? Cui respondet Epiphan. quòd omninò prosunt preces eiusmodi defun-

Digitized by Google

defunctis, etiam si totam culpam non abscindunt. Quem locum incredibile dictu est, quàm praue Bucerus torquere nititur. Sed benè habet, quòd habemus alios, quos hæretici, rumpantur licet, torquere non possunt. Chrysostomus homil.69.ad populum Antiochenum: Non temere, inquit, ab Apostolis hæc sancita fuerunt, vt in tremendis mysterijs defunctorum agatur commemoratio. Sciunt enim inde multum eis posse contingere lucrum. Cùm enim totus constiterit populus, sacerdotalis plenitudo & tremendũ proponatur sacrificium, quomodo non exorabimus pro his deprecantes? Vide etiam eundem libr.6. de dignit.sacerd. Gregorius lib.4. dialog.ca.55. Si culpæ, ait, post mortem insolubiles non sunt, sicut non esse docuerat, multum solet animas etiam post mortem sacra oblatio hostiæ salutaris adiuuare. Theophylactus in c.Luc.12.in illud: Eum timete, &c. Non semper, ait, qui moriuntur, peccatores, mittuntur in gehennam. Sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autem dico propter oblationes, quæ fiunt pro defunctis, quæ non partũ conducunt, etiam ijs, qui in grauibus peccatis mortui sunt. Vide etiam Ambros.epistol.8.lib.2.ad Faust. Et Cyprian. libr.1. epist.9.nam in sermone de cœna Domini aperte dicit, hoc sacrificium esse iniquitatum expiationem. Vide etiam Paschasium de consecrat.dist.2.c. Iteratur & August. de cur.pro mort. ger. c.1. & lib.con.9. c.11.& 28. & de hæres.cap.53. & in enchir.c. 110. Possemus his Theologorum sequentium manum adiũgere, in hæreticorum cede iam sæpè victricem. Sed victoribus occurrent acto iam de inimicis ecclesiæ triumpho? Itaq; ad prœlium sero venient quidem, sed ad palmam opportunè. Quanquam hoc loco necesse fuit eos aduocare, non vt nostra confirmarent argumentis ac rationibus, sed vt scholæ more pressè atque argutè contraria refutarent. In refutandis quippè hæreticorum argumentis tantum scholæ Theologia valet, vt facilè possit ea, quæ istis videntur esse grauia, ostendere vel leuissima.

Primum sanè argumentum, quod Caluinus tantoperè iactat, facillimè diluitur. Quis est enim, cui non perspicua sunt illa, quæ verbis iste multis exornat & amplificat? Vnicum sacerdotem nostrũ præstitisse id, quod omnes illi veteres mini mè præstiterunt, nempè remissionem peccatorum in sanguine proprio. Rursum immortalem esse & perpetuum, qui semper coram Deo pro nobis assistat, nec suorum modò vulnerum cicatrices, sed etiam sanguinem, quem effudit in cruce, omneis ecclesiæ & oblationes & orationes, se demum ecclesiamq; suam patri in sublimi altari repręsentent. Item vna sola oblatione cõfeciſſe, quod ne plurimis quidẽ veteres illi sacrificijs valuerũt. Hæc videlicet

contrita sunt, & vel minutis Theologis peruulgata. Illud nos addimus, quod Caluinus ignorat discrimen esse inter sacerdotes veteres & nostros, quòd in illis nemo fuit, cuius cæteri vicarij essent, neque enim posteriores prioris alicuius gerebant vices, sed quisque suam offerebat hostiam, & suo, non alterius sacerdotis nomine offerebat. Ita ex hac parte plures omninò erant sacerdotes. Non enim in vno veluti capite conueniebant, cuius loco administrarent. At nostri cùm in nomine Christi, & in persona eius accedant ad altare, quodammodo omnium vnum est sacerdotium, sicut episcopi ac vicarij vnum iudiciũ est. Aliunde etiam veteres illi plures erant sacerdotes, quia plures hostias easdemque differentes exhibebant, at sacerdos à sacro faciendo dictus, vbi eandem hostiam offert, idemque omninò sacrum conficit, aliquo modo idem est, licet plures esse videantur. Ac reuera sacerdos, qui Deũ sanguine placaret & reconciliaret mundo, vnus est Christus. Nos quippè hoc sensu non dicimur sacerdotes, sed quia dispensatores sumus mysteriorum eius applicantes populo sanguinem, quem ille effudit in cruce, & simul cum illo offerentes. Inde enim nostra oblatio vim habet, non ex nobis. Non igitur nos plures sacerdotes sumus ad eum modum, quo veteres plures fuisse tradit Apostolus. Quòd verò Caluinus ait nostros sacerdotes esse infirmos ac peccatores, vt olim in lege, magno discrimine agnoscimus. Etenim illi cùm adferrent hostias, quæ ex se placere Deo non poterant. Nec placita sunt, inquit, quæ tibi secundum legem offeruntur, cum sanguinem, inquam, hircorum & taurorum afferrent, si peccatores erant, per sacrificia sua nihil consequebantur: Respexit quippè Deus ad Abel & ad munera eius, neq; offerens à muneribus, sed munera ab offerente placuerũt, vt rectè Gregorius admonuit. Legis ergo infirmitas erat, quòd nec hostiam habebat, quæ ex se Deo esset accepta, nec sacerdotes impollutos, qui Deo gratiosi gratã quoque hostiam efficerent. Sacerdotes verò nostri, tametsi infirmi sunt, nihil tamen ecclesiæ sacrificio incõmodant, vtpotè, quod vim suam non ab illis habet, sed à Christo summo sacerdote, in quo patri bene complacuit, qui simul est & sacerdos & sacrificium, quemadmodum Innocentius tertius in concilio dixit. Hostiæ igitur Euangelicæ excellens præstantia est, quòd & ipsa per se Deo est quàm gratissima, & vnum habet perpetuò sacerdotem sanctum atque impollutum, cuius oblatio vim tribuit sacrificio, omnibusque fidelibus memoria seculorum omnium prodest. Quocirca sicut in Christi sacramento impius administer nihil ecclesiæ nocet, ita ne in Christi quidem sacrificio sacerdos improbus diuinæ vtilitatis fructu ecclesiam priuat; quamuis

ad Heb. 9.

De summa Trin. c. firmiter.

quamuis ipse sibi non emolumentum comparet, sed exitium. Verùm de primo argumento hactenus.

Huius autem confirmatio argumenti non est nunc oratione longa infirmanda, ne nouam hic controuersiam de noui sacramenti sacerdotio constituamus. Illud breuiter dicimus, eos sacerdotes à Deo esse vocatos, qui ab Apostolis & eorum successoribus ritè & ordine vocati sunt. Nec verò sacerdotij nostri ratio popularis est, multorumue suffragijs declaranda, non de terra conficta, sed de cœlo ducta & delapsa est. Resuscita, inquit, gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuū mearum. Et alio loco: Noli negligere gratiam, quæ data est tibi cum impositione manuum presbyterii. Et in epist. ad Titum: Reliqui te Certe, vt constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Paulus denique & Barnabas constituerunt per singulas ecclesias presbyteros in oratione & ieiunijs, vt mos est, & nunc in ecclesia fieri solet. Quemadmodum igitur qui Apostolos audiebat, is Christum audiebat; ita etiam quos Apostoli vocabant, hos vocabat Christus, & quos à sacerdotio repellebāt, eos Christus ipse repellebat. Nam quòd hæc nunc ab illis defensionis ratio viaque tentatur, in his scripturæ locis de senioribus agi, qui Remoublicam gererent, non de sacerdotibus, qui rem diuinam facerent, satis ostendunt, quàm parum in sacerdotij dignitate & auctoritate ponant, qui illud existiment aut à senectutis veneranda canicie, aut ab ecclesiæ administratione seiunctum. Aristoteles porrò non credidit alios fore ad sacerdotium idoneos, nisi vel qui reges essent, aut principes ciuitatis, vel certè quos post Rempublic. diu suo consilio gubernatam, aut res in bello præclarè gestas, defessos iam atque defatigatos omni cura humana & labore vacuos esse oporteret, vt non nisi in ætate & auctoritate senatoria sacerdotium resideret. Quam naturæ institutionem Apostoli secuti, cùm sentirent sacerdotibus ecclesiæ gubernationem fuisse à Christo commissam, eos existimârunt esse in sacerdotum ordinem cooptandos, qui veri presbyteri essent, hoc est, seniores. Ita factū est, vt presbyteri nomen in eum, qui sacra faciit, remaneret. Sed nos eo loco locati sumus, vt non longè prospicere oporteat futuros sacerdotij casus, cùm eos in præsentia videamus. Deflexit enim iam de spacio curriculoque, multumque deflexit consuetudo maiorum, & eos nobis episcopi initiatos sacerdotio tradunt, qui non modò presbyteri non sunt, sed sunt etiam valdè iuuenes. Ita sacerdotij auctoritas sceleratissimis ecclesiæ hostibus ludibrio est. Verùm de episcoporum abusu minimè contendimus, in eo certamus, sacerdotis creandi ratione nos ab Apostolis, Apostolos à Christo accepisse.

1. Tim. 4.
Tit. 1.
Actor. 14.
Pol. 7. c. 9.

Quod ne dubitare poſſimus, certiſſimo eſt argumento, quod Chriſtus in cœna dixit ; Hoc facite in meam commemorationem. Si enim hoc, quod præcepit facere, ſacrum erat, imò ſi, vt antè probatum eſt, ſacrificium erat, Apoſtolos ſanè tunc ſacerdotes inſtituit, niſi iuſſit facere nec dedit tamē poteſtatem faciendi. Conficere autem Chriſti corpus & ſanguinem, vt ſacra noſtra Deo faciamus, quoniam ſupra naturam eſt, ſine diuina facultate fieri non poteſt. Quia verò ſacrificium hoc Dominus facere iuſſit donec veniat, neceſſe eſt, vt copiam, quam Chriſtus fecit Apoſtolis ſacrificij iugis & perpetui faciendi, illi in poſteros ſempiternis ſeculorum ætatibus transfuderint. Sic enim, vt Oecumenius ait, ſacerdotium Chriſti æternum eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. Sed primi argumenti confirmationi refellendæ, pluſculum etiam quàm concedebat ratio largiti ſumus.

In ſecundo verò argumento multa ſimul obijciuntur aduerſum ea, quæ ex Eccleſiæ ſententia diximus, ſed nos exprimemus omnia perſpicuè, vt res dicta prope manu tentari poſſit. Primum autem illud ſacerdotibus noſtris opponitur, quòd offerunt alienum ſanguinem. Id quod ſine dubio falſum eſt, quippè cùm Chriſti ſanguinis, dono Dei licet, noſter ſit tamen, noſter inquam, veluti vniuerſalis cauſa noſtra eſt. Sol autem tuus ad generandum eſt, at non ita tuus, vt ſine peculiari tua generet actione.

Illud deinde Caluinus obijcit, Chriſti ſanguinem ſemel iuxta Apoſtolum oblatum eſſe. Quam rem non abſurdè intelligunt plurimi de oblatione cruenta, quæ palàm ante oculos omnium poſita fuit. Sic enim ſe idem Apoſtolus expoſuit, quum ſubiecit, ſemel in conſummationem ſeculorum per hoſtiam ſuam apparuit. De illa ergo victima ſermo fit, quæ in monte Caluariæ palàm in ore atq; oculis Iudeæ prouinciæ mactata eſt. Ex quo intelligitur, cōtra oblationem altaris, vbi ſanguis Chriſti in myſterio fuſus non corporis, ſed mentis oculis cernitur, ne verbum quidem vllum Apoſtolum dicere. Æquè videlicet Pauli verba torquere aduerſarij poſſunt in eam oblationem, quā Chriſtus in cælis incruētam fecit, ſemper patri pro noſtris peccatis apparēs. Sed ne me in hanc quaſi fugam conferam, maximè animaduertendū cenſeo, oblationem nō ſimpliciter & vno modo eſſe. Vna enim eſt vniuerſalis, altera eſt particularis, quæ generalem illam quaſi ad efficiendum applicat. Et quoniam Lutherani oēs oblationes ad vnum exemplum & regulam quærunt; nos huius diuiſionis exemplū ex ſimilitudine rerum naturaliū capiemus, vt horum ignoratio illuſtrior appareat. Illuminatio dupliciter à

Phulo-

Philoſophis accipitur, & ea, quæ vniuerſalis eſt, & ea, quæ eſt particularis. Videlicet, ſimul atque Deus produxit ſolem, poteſt dici ſemel mundum illuminaſſe, nempè tanquam in cauſa vniuerſali. Sed ſunt tamen plures quotidie illuminationes propriæ, quæ non ſolum cum generali illa non pugnant, ſed ita ſubſeruiunt, vt ſine illis vniuerſalis illa aut propemodũ ocioſa ſit, aut certè penitus ocioſa. Sic & illud interpretamur, Illuminat omnẽ hominem venientem in hunc mundũ, ſcilicet, illuſtratione quadã generali, quæ in hoc quidem genere vna & eadem ſufficiens & idonea eſt, atq; adeò sẽpiterna, ſed ſi illuſtrationes peculiares deſint, quib. ſingulorum hominũ mentes priuatim illuminentur, vniuerſalis illa ſufficientiam habet, efficaciam non habet. Nec enim generales cauſæ quicquam efficiũt, niſi priuatis & proprijs cauſarum ſecundarum actionibus, vis illa efficiendi communis ad ſingulos effectus adiungatur. Similiter ergo oblatio Chriſti vna generalis fuit redemptionis ac ſanctificationis humanæ, nõ ſolum idonea cauſa, ſed ſuis etiam omnibus numeris abſoluta: cui, in genere ſuo dico, nihil addi, nihil detrahi poſſit. At ſunt plures oblationes particulares, quibus vniuerſalis illa efficientia ad effecta quædam ſingularia contrahitur. Nemo igitur nos legales ſacerdotes exiſtimet, quòd ſingulis altarium ſacrificijs ſæpè ac priuatim offerimus, ſed potiùs ita ſecum reputet, ſacerdotes ſunt iſti ſecundi ſub vno primo põtifice Chriſto, adminiſtri & diſpẽſatores myſteriorũ eius. Ac de prima quidẽ huius argumentationis parte, itemq; de ſecunda diſputatum eſt, reliqua eſt tertia eademque poſtrema, in qua Caluinus & Bucerus ſe inſolentiùs iactant, quàſi argumentum inuenerint, quod refellere nequeamus. Qua vna in re, fateor, ſuperiores ſunt. Illi namque quomodo opinionẽ commentitiam cõfirmarent, inuenerunt, ego tam leue argumentum qua ratione infirmem ac diluam reperire non poſſum. Sed age, horum inſolentiam reprimamus, iamq; doceamus ſeriò, quàm ridiculè exultent homines, nõ ſolùm doctrinæ Apoſtolicæ ignari, ſed omnis omninò philoſophiæ. Primùm aũt, quamuis denuò velimus ſacrificij cõplicatam notionem euoluere, non facilè tamen reperiemus, an ea cædem occiſionemq; contineat, cùm animal ſacrificandum eſt. Contrà enim dicet fortaſſe quis, propheras Baal quoddam etiam ſacrificij genus præbuiſſe, qui lanciolis & cultris ſe inciderint, donec perfunderentur ſanguine. At demus illud & concedamus argumentantibus q̃ ad perfectam animalis immolationẽ nos quoq; attinere credimus, confici, dico, ipſum & occidi oportere, ſi verè ſacrificatur. Ac corpus viuũ & ſpirans nõ offerimus, idem enim in euchariſtia eſt atq; in cælo. Sed etſi Chriſti corp⁹

Ioan. 1.

3. Reg. 18.

in eucharistia viuum est, ac sanguis in corpore, non tamen à nobis aut corpus offertur quia viuũ est, aut sanguis quia est in corpore. Sed illud quia mactatum, hic quia effusus in cruce. Quòd si Christus in cruce se offerens non se è conspectu nostro abstulisset, sed perpetuò penderet in cruce, ante omnium fidelium oculos omni & loco & tempore positus, nihil necesse erat, exemplũ facti relinqueret, & in simulacrum ex animali exemplo veritas transferretur. Sicut enim ij, qui tunc fuerunt iuxta crucem eandem cum Christo hostiam patri obtulerunt, si modò verè erant pij, & rem quæ gerebatur, intelligebant, sic si eadem externa crucis hostia in conspectu nostro æterna permaneret, nullo exemplari & imagine hostiæ illius indigeremus. Quia verò licet oblatio illa & mactatio externa transierit, sic tamen coram Deo constat acceptabilis, & perpetua virtute consistit, vt non minus hodie in conspectu patris illa sit efficax, quã eo die, quo de latere sanguis exiuit, ideò verè nunc offerimus eandem crucis hostiam cum Christo, perinde atq; illi, qui erant iuxta crucem, quamuis illi nullo posito sub oculis simulacro, quia nullo tunc opus erat, cum res ipsa viua in præsentia esset, atq; ante oculos proposita, nobis autem per imaginem Christus hostiam illam excitauit, & quasi in quodam exemplari statuit ante oculos. Sed imago hęc & exemplar nihil reuera obstat, cur non eundem illum sanguinem modò offeramus, quem Christus fudit in cruce, non aliter ac si nunc coram effunderetur. Quæ est sententia Chrys. falsò tamen Ambro. attributa, de consecrat. distinct. 2. cap. In Christo. Adde, quòd quale fuerit sacrificium, talis est requirenda mors, vt si illud cruentum est, hæc sit etiam cruenta: sin illud incruentum erit, mors quoq; erit mystica & incruenta, id est, effectus mortis ceu nunc præsens adesset. Satis est enim vt verè & propriè sit sacrificium, quòd mors ita nunc ad peccati remissionem applicetur, ac si nunc Christus ipse moreretur. Id quod scriptorum veterum testimonijs confirmatur. Greg. In se ipso, inquit, immortaliter viuens iterum in hoc mysterio moritur. Et August. Semel immolatus est in semetipso Christus, & tamen quotidiè immolatur in sacramento. Paschasius, Quotidiè Christus mysticè pro nobis immolatur, & passio Christi in mysterio traditur, &c. Et Cyril. in concilio Ephesino, Athanasius ad Antiochum, Theophylact. in decimũ caput epistolæ ad Hebræos, Damascenus in quarto libro, Gregorius demũ Nazianzenus, vt cæteros prætermittam, hanc incruentam exanguemq; immolationem vocãt, vnicam illam quidem, qualis non fuit alia similis, per quam ad effectum scilicet sic nobis Christus immolatur, vt illis, qui præsentes erant in præ-

Fidelitia Euseb. Emiss. enum de cõsecr. d. 2. Quia corpus.

De consec. d. 2. Quid sit. De cõs. dist. 2. Semel. De consec. dist. 2. Itetatur.

quando se in cruce offerebat. Sed quia sine effusione cruoris, quę in præsentia cernatur oculis, applicatione verò cruoris iam effusi fit oblatio, rectè à patribus incruentum sacrificium nuncupatur. Atq; ad ea, quæ sunt à Lutheranis in secundo argumento dicta, diximus satis.

In tertio quoque argumento refutando posthæc nihil est necesse laborare. Docuimus enim Christi oblationem in cruce nõ aliter se habere ad redimenda peccata, quam aut lucem ad illustrandum, aut medicinam ad curandum. Lucẽ dico, quæ omne lumen ederet: medicinam, quæ omnes sanaret morbos. Ecquis autem dubitet, causis perfectas & principales sine adiuuantibus & proximis nihil efficere? Medicamentũ quippè quãlibet præsẽs & salutare sit, nisi ægro corpori adiungitur, neq; opem in ligẽri fert nec salutem. Quòd si agnus, qui tollit peccatum mundi, sine adiutrice & socia causa ipse per se expiauit nostra delicta, baptisma tollatur, pœnitẽtia absit, sacerdotia sileant, ministeria faceſſant, atq; adeò omne salutis nostræ & sacramentum remoueatur & instrumentum. Præceptum illud vanũ sit, Baptizare in nomine patris & filij & spiritus sancti: gratia illa vana, Quorum remiseritis peccata, remittẽtur eis: inanis sermo ille, Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in remissionem peccatorum: sit deniq; ille falsus. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Quin etiam, si ita libet, quia orauit pro nobis Christus, non oremus, quia ieiunauit, non ieiunemus, quia lachrymatus est, non ploremus. Colligunt enim arguti isti dialectici, quia obtulit semel Christus, nos non offeramus. Sicut ergo compatimur, vt passionis eius participes simus, ita etiam offerimus, vt oblationis ipsius partẽ capiamus, Nobis sanè religio actuosa est, Lutheranis ociosa. Qui nos feriatos volunt cessatione torpere, & quasi pueros delicatos nihil agere. Ita ex animis hominum extrahunt radicitus religionem, cùm sacrificia, sacerdotes, cæteroſq; religionis administros tollunt. Non ergo nos repetitis oblationib. Christi sacrificium testamur fuisse imbecillum, sed causam principalem perfectamq; fuisse, quæ quantumuis licet sufficiens in se & consummata sit, sine explicatione tamen causarũ adiuuantium nihil efficit. Illud verò, Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos, simile est, vt si dicerent, Deum vna illustratione mundum in æternũ illustrasse. Id quod reuera fecit, quum solem quasi sempiternum lumen accendit. Alioqui quid alio loco Apostolus iubet, Vt emundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei? Certè Christi sanguis emundauit nos ab omni delicto, & tamen Paulus ait, Mũdemus nos. Certè vna oblatione

Matt. vl. Ioan. 20. Act. 2.

Tit. 3.

Hebr. 10.

2. ad Cor. 7

Christus consummauit sanctificatos, & tamen Paulus monet vt ipsi perficiamus sanctificationem in timore Dei. Christus igitur mundat ac perficit, & nos quoq; perficimus ac mũdamus, sed ille agit nobiscum vt causa principalis, nos sub illo agimus vt causæ adiuuantes. Dei nanq; adiutores sumus. Sed addunt illud, Vbi peccatorum remissio est, iam non est oblatio pro peccato. Respõdemus. Si remissio solùm est vt in causa vniuersali, iam non est oblatio generalis quidem pro peccato, est tamen oblatio specialis, quæ vim illius ad efficiendum applicat. Quemadmodum si illustratio est mundi vniuersalis, nulla alia generali est opus, nõ enim alio sole indigemus, alia luna, alijs stellis. Sed necesse est tamen illustrationes quotidie singulas aeris interuenire, si terra est diebus singulis illustranda. Addunt etiam, Post remissas per Christi sacramenta iniquitates, quorsum oblationes facimus pro peccato? Respondeo, remissio iniquitatis duplex est, vna perfecta, altera imperfecta. Perfecta, quum non solùm culpa, sed tota etiam pœna remittitur, de qua illa intelliguntur, Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Proijciet in profundum maris peccata nostra, Mich. 7. & cætera similia. Atque hæc per baptismum contigit omnibus baptizatis. Imperfectam verò illam dicimus, in qua vel culpa remittitur, sed non tota pœna, vel remittitur pœna remissa iã culpa, de qua illud accipimus. Propter remissionem præcedentium delictorum. Et rursum In redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento. Antiquis porrò patribus culpas ante Christi mortem fuisse remissas ambiguum non est, iuxta fidem quippè defuncti sunt testimonio fidei probati. Non esse autem perfectè remissas confirmat Paulus cum ait, Christum mortuum esse in remissionem præcedẽtium delictorum. Quę si plenè Moysi, Aaron, Dauidi, cæterisque sub lege & natura sanctis condonata fuissent, nec illis esset ianua regni cælestis occlusa, nec loci inferi in custodiam deputati. Ecquis enim dicat, omninò resoluta crimina, quorum pœnæ luuntur in carcere? Dauidi rursum homicidij & adulterij scelera relaxata quo tempore ad Nathan prophetæ vocem peccatum confessus est, & Nathan ipse idem, & auctor libri ecclesiastici testes sũt. At si plenam remissionem percepisset, quorsum illa? Dele iniquitatem meam, Amplius laua me ab iniquitate mea. Auerte faciem tuã à peccatis meis, &c. Certè hanc ampliorem & pleniorem indulgentiam non prius à domino impetrauit, quàm multis supplicijs in eo dominus acerrimè vindicasset. Itaque si per Christi sacramenta plena cuiquam peccatorum remissio contigit, non pro illiusmodi peccatis hostiam

5. Cor. 5.

Esai. 38.
Psal. 31.

Rom. 3.
Hebr. 9.

tiam minimè offerimus, vt si quis proximè recẽs baptiſma ſuſceperit, ac ſi peccator non eſt perfectam remiſſionem conſecutus, quod in ſacramento pœnitentiæ ferè accidit, pro huius delictis ſacrificium exhibemus, vt cui Deus ſubiratus etiamnum eſt, ei fiat aliquando propitius.

Quid igitur ſibi Apoſtolus vult, quum minis horribilibus audientium animos perterrefacit in hæc verba, Voluntariè peccantibus nobis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia? Nempè, qui dicit, voluntariè peccantibus poſt acceptam notitiam veritatis nullam hoſtiam eſſe reliquam, is ſine dubio ſignificat, ignorantibus aliquam hoſtiam ſupereſſe, ijs præſertim, qui ante acceptam notitiam veritatis peccauerunt, quemadmodum Chryſoſtomus ac Theophylactus argumentantur. Rẽ ergo Apoſtolus verbis grandiorib. exaggerat, atque, vt ſolet, terrorem exuperatione injicit. Oſtendit itaq; non quid clemens & miſericors iudex interdum ſua lenitate concedat, ſed qua pœna is dignus ſit, qui ſingulari baptiſmi beneficio ſuſcepto filium Dei conculcat, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducit, & ſpiritui gratiæ contumeliam facit. Indignus nimirum eſt, qui fuerit huiuſmodi, cui Chriſtus iterum crucifigatur. Toties autem nobis crucifigitur, totics immolatur, quoties eius crux nobis & mors ad peccati remiſſionẽ applicãtur. Si de iuſtitia ergo agitur, nulla relinquitur pro peccatis hoſtia ijs, qui ex malitia peccant. Sin verò de miſericordia Dei agitur, quæ omnem etiam ſenſum exuperat, non ſolùm infirmis & ignorãtibus aliqua ſupereſt hoſtia, ſed ijs etiam, rarò tamen, qui voluntariè peccauerunt poſt acceptam doctrinam veritatis. Enimuerò quod hæc apoſtoli oratio alta & exaggerata ſit, illud primum argumento eſt, quod ſtatim ſubditur. Terribilis autẽ quædam expectatio iudicij, &c. Atq; eueſtigiò, Irritã quis faciẽs legem Moyſi, &c. & poſt pauca, Rememoramini priſtinos dies, &c. & tandem, Nolite amittere confidentiam veſtram, quæ magnam habet remunerationem. Illud deinde hoc cõfirmat maximè quod in 6. c. cum dixiſſet. Impoſſibile eſt eos, &c. ne exiſtimaretur nulla eſſe rerum expectatio meliorum, quaſi à deſperatione ad ſpẽ reuocare cupiẽs, Confidimꝰ, ait, de vobis dilectiſſimi, meliora & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur. Ex quo tẽperamento Hieron. l. aduer. Iouin. 2. colligit, Apoſtolum Hebræos per exaggerationem territaſſe. Eſt & aliud reſponſum dignum, niſi me fallũt omnia, quod magnopere animaduertatur. Videlicet, hoſtia pro peccato duobus modis intelligi poteſt. Vno modo pro pœna, altero etiam pro culpa. Quòd enim peccati vox pro pœna peccati vſurpetur, illa demonſtrãt, Nõ ego operor illud, ſed q̃ habitat in me peccatũ. Et rurſũ,

Heb. 10.

Heb. 6.

De pœni. d. 2. c. Sicenim.

Roma. 7.

Luc. 7.

Remit-

Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum, cui autem minus dimittitur, minus diligit. Quo loco multorum peccatorum pœnas multa dominus peccata vocat: Nam culpas antè fuisse remissas, qui superiores lachrymas cõsiderauerit, is vocare in dubium nõ poterit. Et quæ dilexerat, & ingemuerat, ea certè culparum veniam fuerat cõsecuta. Sed cui in præsenti dicitur, Remittuntur tibi peccata, Vade in pace, ei plenissima indulgentia conceditur, omniumq; pœnarum persolutio. In pœnis verò locum habet, vt maiori dilectioni maior remissio respondeat, minorique etiam minor, nam culpæ vel simul remittuntur omnes, vel nullæ. Machabæorum sententia vulgò etiam sermone teritur. Sanctam & salubrem cogitationem esse pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Vbi pœnas purgatorias pro culpis debitas peccata sine dubio appellauit. Simile est illud, Peccata tua eleemosynis redime. Pœnas autem Daniel pecunia redimẽdas existimabat: nam culpas aut pœnitentia diluit, aut certè sine argento gratia resoluit. Atqui siue figuratè nomen causæ ad effectum trãsferatur, siue remissio pœnæ ad integrã remissionem culpæ pertineat, non valdè interest quidem, tametsi D. Thomas atque Innocentius huiusmodi locutiones improprias esse testantur, quibus peccata deleri, detergi, ablui, remitti dicuntur, quia soluuntur pœnæ. Iam ergo cùm Apostolus ait, nullam hostiam superesse pro peccato, pro culpa propriè intelligendus est. Cui sententiæ non est illa contraria, relinqui pœnitentiæ sacramentum, quod iudicium est, nõ sacrificium, relinqui etiam hostiam pro pœna, quę improptiè dicitur hostia pro peccato. Sed quęris, quid causæ plerisque antiquorum fuerit, vt baptismum hostiam appellauerint, ideoque dixerint non superesse hostiam pro peccato, quia baptismus repeti non potest. Sanè quia in baptismo Christo commorimur, & per hoc sacramentum applicatur nobis hostia crucis, ad plenam peccati remissionem, hinc illi baptisma translatitiè hostiam nuncuparunt, ac post baptisma semel acceptum nullam hostiam esse reliquam interpretati sunt: quia baptisma secundum non est. At in pœnitentiæ sacramento non applicatur mors Christi per modum hostię, sed per modum iudicii. Itaque quamuis pœnitentia post baptisma supersit, non proinde tamen hostia supereſt pro peccato. Sed de tertio argumento nimium multa.

Luc. 7.

Mach. 12.

Dani. 4.

Sine pretio remittitur culpa, non tamen sine dispositione. 4. d. 12 q. 2. ar. 1. q. 2. Sermo est de mortalibus, quę simpliciter, et quasi per antonomasiam peccata dicuntur. Nam venialia hoc penitus sacrificio delentur. de cõ. d. 2. c. Iteratur, etc. vtrũ. Probabilissimum est, specierum quoque mixtionem ad sacrificij integritatem attinere. Nam ab apostolis eccl. traditum ambiguum non est.

Quartum verò non confutatione eget, sed reprehensione. Eequa enim vel inscitia vel imprudentia est, ea aduersum nos testimonia excitare, quæ à nobis faciunt maximè, Constat sanè

eucha-

eucharistici sacrificij partes quatuor esse, vnam consecrationem corporis & sanguinis, alteram oblationem, tertiam fractionem, postremam consumptionem. His quippe quatuor partibus nostrum sacrificium redintegrari, confici, absolui, qui negauerit, nihil illum de ratione perfecti sacrificij didicisse, nihil quæsisse, nihil scire conuincam. Consecrationem porrò atq; oblationem cum gratiarum actione coniunctam ex Euangelio colligi, ostendimus paulò antè, fractio autem apertissimè traditur. In eo discrimen est, quòd Lutherani in fractione, nihil mysticum esse arbitrãtur, sed solam panis distributionem, nempè, vt sua cuique portio cõtingat: at ecclesia sancta quum hostiam frangit, dominici corporis in cruce fractionem significando, Christi hostiam commemorat, quemadmodum Christus ipse & verbo & exemplo commemorandam tradidit. Quod verò ad plenam huius sacrificij rationem consumptio specierum attineat, cõcilium Toletanum duodecimum testatur, inquiens. Quale erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur. Augustinus insuper in libro sententiarum Prosperi consentit, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, dominici corporis immolationem, eiusq; sanguinis effusionem designari. Spectat ergo ad perfectam significationem sacrificij consumptio specierum. Quæ causa catholicis perpetua fuit, vt dum sacerdos species sumit, non edere illum dicant, edat licet, sed consumere. Vt intelligamus, immissa potius haberi rationem consumptionis, quam manducationis, magisque sacrificium spectari, quàm cœnam. Quod Lutherani sentientes, negauerunt, Christum corpus suum sanguinemque sumpsisse, ne consumpsisse, & sacrificasse probaretur. Verùm ratio primùm conuiuij hoc exigit, vt cibi communionem & cõsotiationem habeat, alioqui qui ad cœnam inuitat, is non conuictor esset, sed conditor instructorque conuiuij. Atque accubationem epularem amicorum, tametsi melius nostri conuiuium, benè tamen Græci tum compotationem, tum concœnationem vocant: vt qui vocat ad cœnam, nec concœnator ipse & compotator est, non solùm non vrbanũ conuiuium ineat, sed ne conuiuiũ quidẽ. Deinde, vt Chrysostomus argumẽtatur, ne discipuli horrerent carnẽ & sanguinẽ, necesse erat, vt Christus prior ipse degustaret. Christus certè, quod se videbãt facere, id vt facerẽt iussit Apostolis. Intellexit autẽ semper ecclesia sacerdotibus iniũctum esse, vt sumerent, sumpsit ergo & Christus, nisi sacerdos omnibus suis numeris absolutus nõ absolutum, sed inchoatũ sacrificium fecerit. Nec me fugit D. Thomam aliquando, vt videtur quidem, docuisse sacrificium ante fractionem hostiæ esse peractum, sumptionemq; spectare propriè ad sacramentum, oblationem verò ad sacrifi-

De consec. dist. 2. quũ frangitur.

De consec. dist. 2. ca. Relatum.

De consec. dist. 2. Quũ frangitur.

3. part. q. 83. art. 4.

art.6.6. trificium. Et rursum asserere, fractionem hostiæ non ita esse necessariam, vt, si omittatur, sacrificium maneat imperfectũ, quod videlicet huius rei significatio non ad corpus Christi verum, sed ad mysticum referatur, non ergo fractio in partibus sacrificij numeranda est. Quòd autem sacrificium ante fractionem peragatur, id magno argumento sit, sacerdotem statim à consecratione illa verba dicere, Offerimus præclaræ maiestati tuæ, de tuis donis ac datis hostiam puram, &c. Iã ergo nondum fracta hostia & oblatio est & sacrificium. Verum, qui D. Thomam nobis obijcit, id ille agit, vt & secum ipse Thomas, & cum vera sacrificij ratione pugnet, eius enim in Secunda Secundæ, verba non obscura sunt, sacrificium propriè dici, cùm circa res oblatas aliquid fit. Quam rem illo etiam exemplo confirmat, vt quùm panis frangitur & comeditur. Vnde colligit, primitias oblationes esse, non autem sacrificium: quia nihil sacrum circa eas fiebat. Hostiam igitur aliquando ante fractionem non solum D. Thomas, sed etiã ecclesia vocat eo more, quo rem instantẽ & proximam quasi præsentem nominamus. Sic Cicero præbere, ait. hostias ad sacrificium. Vbi animal sacrificandum hostiam appellat. Quin & in Leuitico, & in alijs quoque plerisq; locis holocaustum, hostia ac sacrificium ab eo, quod proximè futurum est nomen accipiunt. Sed & panem ipsum ante consecrationem hostiam vulgò appellamus, à qua appellatione ne Diuus quidem Thomas abhorret. Sacerdos porrò ante consecrationem dicit se offerre sancta sacrificia illibata, &c. Quis autem Theologus tam insigniter stultus fuit, vt peractum sacrificium ante hostiam consecratam existimauerit? Atque vt de occulto & interiore sanguinis & corporis sacrificio nihil dicam, externũ certè & mysticum sola oblatione non constat. Cùm itaque circa species ante fractionẽ nihil sit à sacrificio factum, ne sacrificium quidẽ peractum est. Item cũ symbolis rerum Christo instituente debeamus mortem ipsius agere, si verum & perfectum nostrum sacrificium est. eiusque victimæ absolutum exemplar, quã Christus in cruce præbuit, nullum aũt sit rerum symbolum antè, quam species frangantur, misceantur, consumentur, certissimum accipere argumentum possumus, ante fractionem nondum esse expletum sacrificium. Manet igitur, non consecrationem modò & oblationem, verùm & fractionem quoq; ac consumptionem ad integritatem externi sacrificij pertinere. Quę res non pertenui nobis argumento indicioq; patefacta est, sed graui constantiq; ratione, præterquam quod ab Apostolis has nos sacrificij partes accepisse, promptissimum est ostẽdere, nam Christum tradidisse, satis supra est à me demonstratum. Vt Lutherani argumenta probabiliora deinceps excogitent: si quidem

4.85.3.3.

dem quartum hoc,quòd modo diluimus,improbabile eſt.Improbile eſſe dico,Lucæ Paulique teſtimonijs vti,vt eccleſiæ ſacrificium explodatur.Nam ratio ea,quæ adiungitur,captioſa eſt, & veri ſimilitudine fallere imperitos poteſt. Primum autem,qui Lutheranis reſponderet, Chriſtum in cœna ſacrificium, non pro peccato quidem,ſed gratiarum tamen actionis obtuliſſe,hic non ab illis facilè eluderetur.Eius enim rei probabilem rationem redderet,quòd cum ſacrificij cruenti dies inſtaret iam planè aut certè iam appropinquaret hora,non oportebat hoſtiam in cœna pro peccato myſticam exhibere,cum impenderet generalis hoſtia illa,in qua patri complacuit omnia peccata reſolui,Quanquam & ſanguinem circumciſionis pro nobis Chriſtus obtulit & ieiunauit, fleuitque pro nobis, nec tamen remiſſio ea peccati ſecuta eſt, quæ à cruce tandem expectanda erat.Quemadmodum enim martyrij plena efficacitas non in qualibet ſanguinis effuſione eſt, ſed in ea demum, in qua martyrium conſummatur, quamuis ſanguinem ſuum Deo ſtatim à principio martyr obtulerit, ſic paſſionis Chriſti perpetuæ vis illa abſoluta & perfecta,non in initio aut medio,ſed in fine fuit. Deinde myſticæ oblationis effectus, non is eſt,quem falsò exiſtimant Luterani nos credere,nempè,vt omnes culpas pœnaſque reſoluat. Qua de re paulò pòſt dicturi ſumus. Alia enim efficientia hoſtiæ illius eſt, quam Chriſtus palam tractauit in cruce:alia illius eſt,quam ſub ſpeciebus definitis myſticè præbuit in cœna.Illa generalis eſt, ſicut diximus, nec per ſacrificium modò, ſed per omnia ſigillatim ſacramenta ad effecta longè diuerſa applicatur.Hæc peculiaris efficientia eſt, & ſub ſpecieb. certis ad peculiaria quædam effecta concluditur. Obtulit ergo Chriſtus hoſtiam in cœna,tum pro culpa veniali, tum pro pœna,quæ pro culpa etiam mortali deberetur. Quin in peccato ſoluendo ſacrificij peculiaris effectus eſt. Hanc vero habuit in cœna ſanguis oblatus: nam in cruce vim remiſſionis habuit generalem.Sed quoniam,vt modò dixi, hanc rem ſumus in confutatione ſequentium argumentorum fuſiùs explicaturi,pergamus ordine refellere argumenta,quæ reſtant.

Quinto verò argumento refutando Roffenſis epiſcopus calicem ait nouum Teſtamentum ideo dici, quia noui Teſtamenti confirmatio eſt. Quem vocis vſum, vt probare teſtimonijs non queo,ita non audeo explodere.Illud affirmo, nomen hoc pro re, quæ ex teſtamento obuenit,interdum accipi:vt in epiſtola ad Hebræos,cap.7. Melioris teſtamẽti ſponſor factus eſt *Ieſus*.Sic enim promiſſionis vocabulum pro re, quæ promittitur, ſcripturæ auctores vſurpant:ad Hebræos 6.Imitatores eorum, qui fide & patientia hæreditabunt promiſſiones, ad Hebræos 9. Repromiſſionem

sionem accipiant æternæ hæreditatis. & Actor. 1. Expectaret promissionem patris. Si ergo promissio pro reprommissa accipitur, & testamentum Luthero ipsi quoq; promissio est: nihil mirum, si pro re ipsa, quæ testamento est relicta, vsurpetur. At prima res eademq; potissima, quam nobis in testamẽto suo legauit Christus, fuit sanguis. Quid igitur obstat, cur rem, quam beneficio testatoris habuerim, nón ego in funus eius exequiasq; rependam: Quid inquam, obstat, cur quod de manu morientis accepimus, non id nos viuenti illi reddamus? Nisi illud frustra atque importunè repetimus, Tua sunt Domine omnia: & quæ de tua manu suscepimus, reddimus tibi. Quod autem calix impropriè dicatur testamentum, manifestum est. Siue enim, vt Innoc. placet, testamentum promissio est: siue, vt Vlpian. verè sentit, sententia est voluntatis iusta de eo, quod post mortem fieri voluerimus, omninò liquet, calicem nec promissionem propriè, nec sententiam esse, sed rem, quæ testatoris promissione voluntatisq; sententia relinquitur. Hanc verò nos hostiam præbere ad sacrificium quis prohibet? Sed de quinto argumento hactenus.

Cap. Cùm Marthæ. de cele. Miss.

Iam argumento sexto quid attinet respondere, nisi eadem velim, quæ supra dixi, verba repetere? Colligunt enim acuti scilicet Dialectici, si eucharistia exemplar & imago est, non esse illam vere ac propriè sacrificium. Quę sanè collectio perridicula est. Quid enim stultius dici potest, quam legis veteris hostias sacrificia non fuisse, quòd verorum exemplaria fuerint. Innocentius porrò tertius quosdã meritò irridet, qui putarint, in sacramento non esse corporis Christi & sanguinis veritatem: ex eo, quòd scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, mysterium, imaginem, figuram & exemplum esse. Quorũ errorem Pontifex doctè grauiterq; refellit, si enim, quia figura est, sacramentum alteris veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi veritas est credenda: siquidem eas similitudinem & imaginem esse Apostolus tradit, ac Petrus quoq; scribit Christum exemplum nobis in sua passione reliquisse. Nihil igitur obstat, cur non in externo sacrificio forma sit, species, imago, & exemplar sacrificij crucis, in sanguine verò & corpore, quæ sunt res intus inclusæ, eiusdem sacrificij existat veritas. Sed quoniam in cruce, quod alias diximus, palam & sine mysterio hostia cruenta fuit, in altari occultè & mysticè abscondita, ne eodẽ modo, quo Christus, sacrificare putaremur, rectè cum suo Chrysostomo Theophylactus admonuit, nos non immolare Christum, quemadmodum seipse in cruce immolauit, sed potius illam crucis hostiam commemorare. Verùm quia commemoratio nostra ociosa & vmbratilis non est, sed efficit, quod significat: quanquam non

Cap. Cùm Marthæ. de cele. Miss.

1. Petr. 2.

Christum

Christum occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, Christi tamen mortem applicamus ceu nunc facta sit. Applicamus autem non fide sola aut solis verbis, sed etiam symbolis. Post illa namque verba: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, non ait Dominus: Hoc credite; non, Hoc dicite, sed: Hoc facite in meam commemorationem. *Matt. 26.* Quæ causa, nisi me fallit animus, Apostolo fuit, vt veteris legis symbola, quoniam vacua erant, vmbras appellaret, non ipsas imagines rerum. Nam Euangelium ipsas rerum imagines quasi viuas continet, non ad significationem modò, sed ad efficientiam. Vt baptismus imago est spiritualis ablutionis, quæ per Christi sanguinem facta in cruce est, sed habet tamen res ita coniunctas, ac si Christus ipse nunc pro baptizato sanguinem funderet. Quocirca & aliquando idem ausus est dicere, in singulis baptizatis Christum crucifigi: non illa solùm loquendi forma, qua Ioannes Euangelista scripsit, agnum occisum esse ab origine mundi, sed ità potiùs, vt ad effectum idem prorsus sit, ac si Christus verè nunc pro his, qui baptisma suscipiunt, crucifigeretur. Nec verò existimo, quum Paulus legem dixit vmbram habere futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, de significatu discessisse; quod plerique interpretati sunt, vt vmbram signum obscurum & imperfectum, imago rei expressum perfectumq; signum intelligatur. Quæ vt vera esse non inficior, ita à præcipuo Apo- *Hebr. 10.* stoli instituto esse aliena iudico. Id quod ex verbis eiusdem Apostoli manifestè conficitur. Ait enim: Vmbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerū eisdem ipsis hostijs, quas offerunt indesinenter, nūquam potest accedentes perfectos facere, &c. Quia igitur hostiæ illæ vim efficiendi non habebant, ideò legem vmbram habere dixit, futurorum in lege grà tiæ bonorum. Vmbra quippè ignis nō id efficit, quod ignis, nec vmbra hominis idem præstat, atq; homo, neq; enim in agendo quicquam aut imbecillius vmbra aut inanius est. Sacramenta verò & sacrificium nostrum imagines rerum sunt, nō pictæ vel vmbratiles inanesque ad efficiendum & imbecillæ, sed cùm ad viuum rerum ipsarum expressæ, tum, si ita loqui liceat, ad efficacitatem res ipsæ viuæ, quarum imagines sunt: tanta Christi & Euangelij potentia est, vt eandem vim pænitùs symbolis imaginibusq; tribuerit, quam res ipsæ haberent, si quum earū commemoratio fit, verè patrarentur. Sed in sexti argumenti reprehensione multum temporis insumpsi. Nihil enim responsio opus erat: sed vt loca eadem diligenter isti pertractarent, & bona fide relegerent. Ibi enim planè reperirent, auctores sanctos, & verum in ecclesia corporis & sanguinis Christi sacrificium;

& veriſſimum quoque exemplar affirmare : alterum in externa forma & figura, alterum in re, quæ incluſa atque abdita in myſterio latet occulto. Quanquam Euthymius ante conſecrationem exemplar interpretatur : poſt conſecrationem autem ſacrificij veritatem. In quem etiam modum Baſiliũ exponit Damaſcenus 4 lib. cap.14.

In ſeptimo argumento exiſtimant homines parum in Theologia exerciti, actus noſtros noſtræ redemptionis, ſanctificationis, ablutionis, nullo modo cauſas eſſe. Quæ ſi vera eſſent, illa omnia eſſent falſa : Omnis qui habet hanc ſpem, ſanctificat ſe. Item, Mundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. Item, Peccata tua eleemoſynis redime. Item, Per miſericordiam & fidem purgantur peccata. Item, Miſericordia & veritate redimitur iniquitas, & cætera id genus, quæ in ſacris literis paſſim occurrunt. Neque ex his, quemadmodum iſti falsò iudicant, quicquam de Chriſti in nos gratia, merito, vi, & redemptione detrahitur, quin gratiæ Dei & Chriſti multò magis attribuitur. Exemplum ponam ex natura, vt gratię vis manifeſtius eluceat. Res vniuerſas ad ſuum quemq; finem vi quadam ingenita moueri, philoſophis omnib. exploratum eſt. Sic igni, vt ad locum naturæ ſuæ congruentem aſcenderet, leuitatem indidit procreator ille mundi Deus, vt verò calefaceret, quæ erat actio ignis naturæ conueniens, impertijt calorem. Id quod in reliquis promptum eſt cernere, quæ ſic à principio & forma interiore mouentur, vt non ſolum non repugnent, ſed agi ſponte videantur. Animalia porrò non modò hanc inclinationem & formam à natura habent, verùm ipſa etiam ſe mouent actionibus quibuſdam ſuis, & ad quærẽdum ſibi conſentiens bonum, & ad propulſanda aduerſantia mala. Quæ res præcipuè in hominibus illuſtrior apparet, qui quoniam non aguntur, vt ſerui, ſed liberè potiùs agunt, vt domini, ratione eligunt media & ſe ipſi cient, vt per talia media fines propoſitos conſequantur. Nec idcirco tamen aut primæ cauſæ virtus minor eſt, aut poteſtas infirmior, imò hoc vberior & maior, quòd attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Ecqua enim vis ea fortior eſſe potuit, quæ adeò ſuaues & congruẽtes impetus in rerum natura poſuit, vt eas nulla vi quidem illata moueat, ſed vehementiſſimè moueat tamẽ? Quæ Dei virtus eximia inſignisque ſuauitas multò latiùs in gratuitis effectis, quàm in naturalibus ſe effundit. Non enim ſolum vitales operationes, quæ ſupra naturam ſunt, in ſe edit mortalis homo per gratiæ formam & virtutes, ſed ad vitam ipſam capiendam ſua ſe actione parat, & viuendi ſibi cauſa eſt. Quemadmodum enim

1. Ioan.3.
2. Cor.7.
Dan.4.
Prou.15.
Prou.16.

Sap.8.

enim, ſi materia diſpoſitiones, qubus ad ſuſciplendam formam ignis præparatur, ipſa in ſe faceret, eadē ſibi cauſa eſſet effectrix, vt à forma illa informaretur, ſic quoniam præparationes viuifi cātis gratię homo in ſe efficit, ipſe in ſui generatiōe Dei adiutor exiſtit. Qua in re, vt dixi, ſuauior & effuſior gratia, quàm natura eſt. Vitam namque à natura datā curare ac tueri ipſe valeas, ſalutem quærere, morbos pellere aduerſos, tum externis quibuſdam medicamentis adhibitis, tum animæ viribus interiùs excitatis. At vitæ cauſa tibi eſſe non poteris, ſed aliunde eam accipis nulla interueniente operatione tua, diſpoſitione tua nulla. Diſpoſitio quippè omnis, qua ad animam corpus aptatur, à patre generante editur, à filio genito nullo modo. In natiuitate verò ſpiritualis is ipſe, qui naſcitur, non ſolum principium eſt, vt poſt ægritudinem ſanus ſit, verū etiam, vt poſtquam fuerit mortuus, & vitam habeat, & abundantiùs habeat. Præclarè itaque dictum illud eſt, atque ad philoſophiæ rationem aptè: Iuſtus ex fide ſua viuet. Ex quo Hieronymus colligit, hominem ſibi eſſe viuificationis ſuæ cauſam. Nempè actus fidei, ſpei, charitatis, pœnitentiæ, quibus Deus vtitur ad animum viuificandum, homo ipſe in ſe facit, gratuito quamuis & ſupernaturali auxilio permotus. Nè certes, quaſi actus noſtri gratiæ remiſſionisque culparum cauſæ efficientes ſint cum nihil aliud, quàm diſponant animū, vt gratiam Dei iuſtitiamq; recipiat. Quemadmodum calor præparatio eſt, quæ ligni materiam efficiat, vt & formam ignis capiat & naturam. Sed ſicut homo alteri homini nō eſt cauſa animæ rationalis, ſed cauſa tamen eſt, vt per rationalem animam viuat, ſic homo licèt cauſa gratiæ non ſit, cauſa tamen ſibi eſt, vt per gratiam viuat. Cuius ſententiæ illa iam conſectaria ſunt: Animas veſtras caſtificantes. Item, ablue à malitia cor tuū. Item, Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum & ad omne opus bonum paratum. At vaſa hæc quidē Deus ipſe fecit in honorem, & præparauit in gloriam. Sed ſi non à voluntate noſtra purgatio animæ noſtræ fieret, vt Damaſc. argumentatur, non vtiq; dixiſſet Paulus: Si quis emūdauerit ſe, &c. Verùm hęc ſubtilius fortaſſe diſſeruntur, quàm vt ea Lutherani omnis omninò philoſophiæ ignari poſſint agnoſcere. Illud breuiter intelligant, nos in ſalutis noſtræ opere, ſanctificatione, purgatione, curatione Dei adiutores eſſe: In die, inquit, ſalutis adiuui te. ac rurſum: Gratia Dei mecum. Nam de peccatorum redemptione quæſtio eſt multò facilior. Ea nempè voce aliquādo perſolutionem pœnarum ſcriptura ſignificat, quæ poſt culpam remiſſam manent. Has autem non modò Chriſtus per ſacramenta ſua, ſed nos etiam ieiunijs noſtris eleemoſynisque reſolujmus. Pretia

Abac. 2. Rom. 1.

1. Pet. 1. Hier. 4. 2. Tim. 2. li. 4. c. 20. vide Chry. homil. 42. ad popul. Antioch. 2. Cor. 6. 1. Cor. 15.

itaque Deo constituta, quum pro pœnis debitis enumeramus ac pendimus, tunc peccata nostra, redimimus. Nec verò pretium hoc æquale natura nostra, sed Dei gratia fecit, qui tum pro culpis grauiores pœnas, tum pro pœnis grauiorem posset compensationem exigere. Sed hæc pretia ille pepigit, lege clementiæ & misericordiæ quidem, sed æquitate iustitiaque permixtæ. Quòd si ad peccatorum redemptionem pretia hæc, nostra licèt, momenti alicuius sunt tamen, quoniam ita sua is lege constituit, qui arbitrio propriæ voluntatis rerum omnium iustus æstimator est: quantò verius & iustius nostras ipsi iniquitates redimemus Christi corpus & sanguinem in altari offerendo? Christi, inquam, qui nobis est factus sanctificatio, iustitia, & redemptio. Ac tametsi redemptor noster vnus est ille, sed quia nobis tamen nostrisque actionibus vtitur ad effectum redemptionis explendum, eum quoque in hac parte nos iuuamus. Nec gloria redemptoris minuitur inde, sed augetur, qui non naturæ diuinæ modò, verùm diuinæ operationis socios nos etiam fecerit consortes. Sed in hoc argumento refutando multum omninò operæ laborisque consumpsimus; præsertim cùm proximè quædam hu[illegible]mus adhuc latiùs explicaturi.

In octauo enim argumento ridiculi citharœdi chorda semper oberrant eadem, cùm causas Deo adiutrices in redemptionis humanæ opere negant. Quæ stultitia cuiusmodi sit, exemplo naturæ demonstrare possumus. Fuerunt quidam vsque adeò naturalis sapientiæ imperiti, vt opinarentur causas secundas, sic enim appellant Physici, nihil omninò ex se agere, sed rerum omnium effectorem Deum ad præsentiam causarum, quæ secundæ proximæque dicuntur, per seipsum omnes effectus edere. Quæ deliratio incredibilis stultissimorum hominum è schola Philosophiæ, non modò sibilis, sed etiam conuicio explosa est. Verùm quod isti in natura, idem in his, quæ supra naturam sunt, Lutherani peccant, quum soli Deo redemptionem tribuentes, causas adiutrices accipiunt, quasi blasphemia sit, quod in natura sapientissimi quique dixêre, id nos in gratia dicere: nempè causas esse adiuuantes & proximas, quibus prima & principalis vtatur, vt res supernaturales efficiat. Quo loco vis & potestas illius eo præclariùs extat atque eminet, quò magis se homini confert, cum illoque communicat non modò vt sit, sed vt causa etiam sit, quæ, vt licet accepta diuinitùs, verè efficiat tamen, & Deum quoque ipsum in rebus faciendis adiuuet. Nam & Apo-

1. Cor. 2. & 3. Matt. vlt. stolus non dubitauit scribere, Dei nos adiutores esse, dispensatoresque & ministros mysteriorum eius. Item, se plantasse, & vt sapientem architectum fundamentum posuisse, ac filios per Euangelium

Digitized by Google

angelium in Christo genuisse. Vt illa prætereamus, baptizantes eos in nomine patris, &c. Quæcunque solueritis super terram, &c. Quorum remiseritis peccata, &c. Ex quibus Constantiensis synodus apertè confecit, sacerdotem vere absoluere. Quæ certissima sunt, vt sunt sanè, nihil necesse est, quod Albert. Pighius facit sacrificium operationem nostram esse negare. Multò enim doctius diuus Thomas asseruit, quem locum breuiter perstrinxi paulò ante, sacrificium oblationem esse, & eius actum virtutis, quæ Dei cultu pio continetur. Nostra igitur est operatio, non inficior equidem. Sed duplices sunt operationes nostræ. Quædam, quas nostro nomine reddimus, & quæ nostra gratia, meritisque nituntur, vt eleemosyna & ieiunium. Alteræ verò sunt, quæ non à nobis efficacitatem habent, sed prorsus à Christo, vt baptismus & absolutio sacerdotis in pœnitentiæ sacramento. Quia enim sacerdos, non in suo, sed in nomine Christi baptizat & absoluit, istiusmodi actiones, in quibus purum nudumq; ministerium est, non à ministro vim accipiũt, sed à Christo, cuius reuera magis dicuntur esse, quàm nostræ. Nam ille est, qui baptizat, ille est, qui absoluit. Quocirca, siue iustus administer sit, siue iniustus, ad effectum sacramenti nihil omninò interest. Sicut refert etiam nihil, qui ignem accendit, & ad exustionem admouet, frigidus an calidus ille sit. Tantum quippè caloris impertiet, non quantum habet ipse, sed quantum habet ignis admotus. Priores igitur operationes nostræ non conferunt alijs peccati remissionem ex opere operato, id est, ex vi re factæ, sed quemcunque effectum sortiuntur. At posterioris generis operationes ex se possunt peccata remittere, quia, vt diximus, Christi sunt potius, quàm nostræ. Ita si semel nos Christi sacramẽta conficimus, eaque alijs admouemus, ex vi rerum effectarum, & aliorum culpas pœnasque resoluimus, & gratiam Christi impartimur, non nostram. Sacrificium porrò altaris, quòd primo argumento refutando explicui, in posteriore operationum genere includitur. Non enim suo nomine sacerdos hostiam præbet, sed Christi, nec suum meritum & gratiam Deo repræsentat, sed Christi, nec suum offert sanguinem, sed Christi. Quemadmodum autem, si ignem faceret, & ad comburendum adiungeret, ignis effectionem induceret, sic cùm sanguinem Christi in altari conficiat, eundemque sua oblatione applicet, sanguinis Christi efficientiam affert. Quo fit, vt nec sacrificij huius effectus, aut à bono administro maior sit, aut à malo minor, nec sacerdotis iniquitas effectum huius impediat sacrificij, quemadmodum Innocentius libro 3. de sacro altar. mysterio, cap. 5. testatur. Non est autem dogma hoc nuper inuentum, nam auctorum etiam

Matt. 18.
Ioan. 20.
Vide Ambros. lib. 1. de pæn. c. 2
Nouatus enim aiebat se Domino deferre honorẽ. cùm soli remittendorum criminum potestatem tribuebat.

iam veterum libris peruulgatum eſt. Id Gregor. tradit 1. quæſt. 1. Multi. Auguſtinus de conſecr. diſt. ſecunda. Vtrum. Hierony. aduerſ. Lucif. Chryſoſtomus homilia ſecunda in ſecundam ad Timoth. epiſtolam, cuius verba libuit ſubſcribere. Sacra, inquit, oblatio, ſiue Petrus, ſiue Paulus, ſiue cuiuſuis meritu ſacerdos offerat, eadem eſt, quam dedit Chriſtus ipſe diſcipulis, quamque ſacerdotes modò conficiunt. Nihil habet iſta, quàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc ſanctificant homines, ſed Chriſtus, qui antè ſacrificauerat. Qui autem hanc illa minus habere putat, ignorat Chriſtum eſſe, qui nunc etiam adeſt atque operatur. Hactenus ille. Quam rem exemplo philoſophiæ apertiùs exponemus. Docent ſanè Philoſophi cauſas adminiſtras non eodem modo eſſe omnes. Quædam enim non agunt, niſi qualitatem ſimilem à principali cauſa receperint. Vt aër non illuminat oculos, niſi ſol lumen cum eo communicauerit: aqua non calefacit, niſi prius ab igni calorẽ habuerit. In quo genere eò effectus, vel maior, vel minor eſt, quo forma & virtus agendi magis vel minus fuerit adiuuanti cauſæ communicata. Qua etiam forma & virtute ſi caruerit, nihil penitùs aget, vt aër ſine lumine, ſine calore aqua, &c. Aliæ ſunt cauſæ adiutrices, quæ vim principalium cauſarum applicant, vt is, qui admouet ignem ad ſtipulam vel lignum. In quo genere actionis non facit diuerſos effectus diuerſa applicantium qualitas, modò ignis idem applicetur. Miniſtri autem & ſacramenti, & ſacrificij Chriſtiani, ſunt cauſæ ſecundi generis. Non enim per ſanctitatem participatam reliquos ipſi ſanctificant, nec mundant alios, quia prius à Chriſto ipſi mundati ſunt. Sed qualeſcunque ſint, ſi Chriſti aut ſacramentum exhibent, aut præbent ſacrificium eundem Chriſti ſanguinem, & merita adiungunt.

Irenæus verò primùm non de ſolo altaris ſacrificio loquitur, ſed de cæteris quoque oblationibus, quæ figuratè ſacrificia dicuntur. Id quod facilè apparet, quoniam Pauli teſtimonium ad Philippenſes excitat, vbi de eleemoſynis ſermo fit. Illud etiam refert, Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera eius: & item illud: Si offers munus tuũ ad altare, &c. Deinde Irenæus ſermonem apertè facit de ſacrificio in ordine ad offerentem. At ne hoſtia quidem altaris eum, qui offert, purificat, ſi ipſe nequam & impurus eſt. Quin magis ex oblatione ſacrilega inquinatur. Vnde
li. 4. c. 34. & ait, quòd ſi quis timorem Dei non habeat, nequaquam per id, quod rectè foris oblatum eſt ſacrificium, ad ſe ducit Deum, intus habens peccatum. Nec oblatio talis, inquit, proderit ei aliquid. Præterea, ſacrificium altaris, non ſolius adminiſtri eſt, ſed eccleſiæ totius. Ita licet ſacerdoti malo offerenti non proſit, ſed no-

sed noceat: at ei, pro quo offertur, vtile est non sacerdotis merito, sed ecclesiæ. Quam rem expositit Irenæus eo etiam capite in hæc verba. Quia igitur cum simplicitate ecclesia offert, iustè munus eius purum sacrificium deputatum est. Cùm verò in ecclesia Dei caput etiam includatur, quod est Christus, consequẽs sit, non oportere, vt sanctitas sacerdotis administrantis sanctificet sacrificium, quod & per se sanctum est, & ab impolluto sacerdote oblatum. Idem quippè est & sacerdos & sacrificium Christus Iesus. Cum ergo argumentum illud, quod istis firmissimũ & grauissimum videbatur, responsis omni luce clarioribus ego refellerim, qualia obsecro erunt argumenta reliqua? in quibus ad probandum vis nulla est, ad contradicendum est profectò imbecilla.

Videlicet argumentum nonũ minimo negocio refutabitur. In remissione enim peccati duo intelliguntur, & condonatio culpæ, & resolutio pœnæ. Atque illa quidem, vel per propriam fidem & charitatem cõtingit hominibus, vel per fidei sacramentum, hæc verò per fidem etiam & charitatem alienam. Ecclesiæ nempè societate fratrum fidelium pœnas communes per amicitiam facit, quam rem probare, alterius loci ac temporis est. Multò verò magis hanc pœnæ relaxationem vir iustus à Christi passione participat: Christi autem passio per sacrificium altaris, non solùm commemoratur, sed communicatur etiam. Sacerdotis igitur oblatio ei, pro quo fit, bis conducit ad relaxandam pœnã, & quia sacerdotis ipsius opus meritorium est, quod ille ad soluendam pœnã proximo suo benignè ac liberaliter impartitur, & quia ecclesiæ atque adeò Christi sacrificium est, quẽ effectum sacrificio ex opere operato attribuimus, nam priorem illum habet ex opere operantis. Quare si sacerdos probus est, & suam operam & satisfactionem vult fratri indigenti dare, dupliciter, vt modò dicebam, illius commodis & vtilitati seruit, sin est improbus, vna est vtilitas sacrificij, quę ab ecclesia & Christo offerente proficiscitur, quam omninò minister sacrilegus non intercipit. Sicut ne eleemosynę quidẽ fructum domino adimit seruus, qui eam distribuit, detestabilis.

In huius autem confirmatione argumenti vis sacrificij in peccato remittendo quæritur, culpásne remittat an pœnas, an vtrasq; potiùs & culpas & pœnas. De qua re tres video sententias ferri, quarum nullam probo. Vnam, vt oblatio sacra culpas etiam mortales remittere possit, atque adeò gratiam conferre. Alteram, quæ in remissione peccati nullam vim sacrificio tribuit, nisi ad impetrandum, quomodo eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, quia orationis loco apud Deum est, per

Eccle.33. quam ea bona impetramus. Id quod Ecclesiasticus exponit, inquiens, Conclude eleemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Nec ideò tamen sacrificium propitiatorium esse negant. Quoniam & is, qui veniam alteri impetrat, illum propitium reddidisse dicitur, quē suis precibus placauit. Per hanc igitur viam & rationem hoc sacrificium non pœnas solùm aiunt, sed culpas etiam omnes veniales mortalesq; remittere. Tertia sententia est, quæ sacrificium ex opere operato in pœnas valere dicat: in culpas nullo modo. Satisfactionem itaq; in altaris hostia esse & exolutionem pœnæ, non expiationem & remissionem culpę. Ad hunc enim effectum sacramenta parata esse, ad illum verò esse institutum sacrificium.

Sanè qui primam illam opinionem induerunt, hi eisdem argumentis vtuntur, quæ nos attigimus, quod Alexander & Iulius tradunt, crimina omnia hoc sacrificio deleri: Athanasius, Cyprianus, & Damascenus affirmant omnes sacerdotes expiari: Chrysostomus & Theophylactus non obscurè docent, esse remissionem peccatorum. Quòd si ex verbis illis, Quorum remiseritis peccata, &c. colligūt Theologi, ministros posse & culpas omnes remittere, & gratiam ex opere operato conferre: cur nos aliter eadem verba de sacrificio interpretemur? Præsertim cùm peccata propriè vocentur culpæ: reatus verò pœnæ non nisi per tropum, quo effectus significatur nominę causæ. Atqui confugere ad tropos Theologo non licet, quando nihil absurdi est in proprio sermone.

Rursum sancti patres docuêre, sacrificium hoc crimina abluere, sordesque detergere. Qui autem abluit & detergit sordes, is maculam tollit, nō ergò solas pœnas hæc hostia resoluit, sed culpas quoq; in quibus maculam intelligimus. Remissa enim culpa manet pœna, non macula. Adde quòd sanguis Christi mysticè hic funditur in remissionem peccatorum, quemadmodum nos ipsa forma cōsecrationis instituit, ac sanguis Christi pro culpis etiam effusus est, non pro pœnis tantùm. Vtrasque ergò hoc sacrificium soluit. Postremò, cùm idem Christus patri offeratur in altari, qui se patri offert in cælo, sicut oblatio, quam sancta sanctorum ingressus patri exhibet, mortales etiam culpas remittit, ita & ea, quæ in altari fit, culpas remittet & pœnas.

Nec secunda opinatio præsidijs suis destituta est. Quoniam post oblatum sacrificium pro peccato, vt fideles intelligerēt vim orationis in hostia ad illud delendum esse, ecclesia his verbis deprecatur; Sit hoc sacrificium intercessio salutaris ad veniam, sit absolutio scelerum, sit fortitudo fragilium, sit contra mundi pericula firmamentum, sit remissio omnium peccatorum.

Atque

Atque Diuus Thomas in quarto, distinctione duodecima, quæstione secunda, articulo secundo, quæstiuncula secunda, cùm in primo argumento obiecisset illud, Fit ablutio scelerum, &c. respondit, huiusmodi locutiones esse improprias. Dicitur enim hoc sacramentum scelera abluere, quia ipsa impedit, contra ipsa robur ministrando. Et ad quartū, Eucharistia (ait) in quantum est sacrificium, habet effectum in illis, pro quibus offertur, in quibus non perrexigit vitam spiritualem in actu, & ideò si eos dispositos inueniat, eis gratiam obtinet virtute veri sacrificij, à quo omnis gratia in nos influxit: & per cōsequens peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, in quantum gratiam contritionis eis impetrat. Hactenus D. Thomas.

Tertia demum opinio, si opiniones tamē istas habeo dicere, quas video cum communi Catholicorum sensu pugnare, quoniam in hostiæ huius efficacia peccata mortalia nescit à venialibus secernere, ne vtraque concedat per sacrificium remitti, ad pœnas vtrorumque necessariò confugiendum putat, quæ est in his potissima ratio ita sentiendi.

Harum trium sententiarum, vt dixi, nulli prorsus assentior. Nec enim illa prima vera est, nisi omnes Theologi fallantur, qui vno ore animoque dissentiunt. Nam si culpæ mortales per sacrificium soluerentur, pœnitentiæ sacramentum non esset ad salutem necessarium. Vbi enim sacerdos ea semel oblato sacrificio delesset, non esset opus easdem iterum culpas alio remedio extinguere. Neque Deus, qui non abundat in superfluis, duo externa signa proximè ad eundem effectum institueret. Constat autem pœnitentiæ sacramentum ad remittendas culpas fuisse institutum. Quòd si sacrificium altaris ex se quoque peccata aboleret, duobus externis signis indiscriminatim ad culpæ remissionem abuteremur. Hanc cum adeò facile sacrificium exhiberet, pœnitentiæ disciplina penitùs eluderetur, quoniam sacrificium offerre remedium est cuique vel promptissimum. Quid? quòd culpas mortales sine confessione sacerdotes remitterent, oblatis videlicet sacrificijs. Id si fieri à sacerdote potest, frustra confessionis præceptum ecclesia vrgeret. Siquidē sacerdotes & sine cogitatione causæ, & sine confessione peccantium, culpas vniuersas per sacrificium soluerēt. Ita post baptismā susceptum aliqua supereſſet hostia pro peccatis. Id quod retrò diximus antiquis omnibus expositoribus repugnare, nouos enim fortassè isti contemnent.

Ex quo Ambrosij Catharini deliratio patet, peccata ante baptismum admissa per crucis sacrificium remitti, post baptismum verò omnia per sacrificium altaris. Hostiam quippè crucis

generalem causam esse remissionis peccatorum, siue ante baptismum siue posteà commissa sint, tum ad Romanos & Hebræos tradit Apostolus, tum etiã nos manifestissimè probaremus, nisi stultum esset commenta improbabilia refellere. Illa potius refellenda sunt, quę isti contrà afferebant. Alexander, Iulius, Athanasius, &c. sacrificium aiunt delere crimina peccataque remittere. Hoc tribus modis refutamus. Primum diximus, nec ita multò antè, cùm pœnæ pro culpis debitæ delentur, soluuntur, remittuntur, tunc crimina deleri, solui, remitti. Quo sensu ecclesia per indulgentias concedit peccatorum omnium, plenissimam veniã, id est, pœnarum omnium, quas peccando contraximus. Nec refert multùm, an impropriè & figuratè illa sint dicta, an sine figura propriè, quia scilicet nõ est plenè remissa culpa, quàm diu peccator reus est soluendæ pœnæ.

Deinde cùm ad perfectionem sacrificij pertineat sumptio, quemadmodum superius ostendimus, nisi enim consumeretur, non existimabant veteres consummatum & perfectum esse sacrificium, nihil mirum est, si corpus & sanguis Christi, quoniã gratiam conferunt, dum sumuntur, culpas omnes ex consequenti remittant, nempè effectus gratiæ proprius & coniunctus est. Atque hoc ecclesia videtur significare, cùm ait: Sumpta sacramenta, quæsumus domine, omnia crimina nostra detergant. Quibus verbis intelligi voluit, sacrificium, si culpam spectes, non quia offertur delere crimen, sed quia sumitur. Eadem enim hac ratione & sacramentum est & perfectio sacrificij. Postremò Diuus Thomas in quartum Sententiarum, vt modò citatum est, respondit sermones illos ad eam formam esse redigendos, qua hæc, quæ oratione impetrantur, dicitur oratio facere. In quem sensum dictum est, Vitam præsta puram, Solue vincula reis, &c. Quò Moyses etiam spectasse videtur, cùm præscriptis singulis hostijs pro peccato subiungit, Et orabit pro eo sacerdos, & dimittetur.

At verò ridiculum est, si verba illa, Quorum remiseritis peccata, &c. simpliciter ad culpas pœnasque referimus, omnia similia, vtcunque, vbicunque, & à quocunq; dicantur, ad eundem quoq; modum interpretari. Aliud est, mihi crede, iudices constituere, qui de peccatis sententiam ferant, qui retinendi ac soluendi habeãt potestatem, qui pro culparum vel leuitate vel grauitate seueriorem, mitioremúe pœnam iniungant, aliud post gratiam initam & sacramentum reconciliationis acceptum altaris Domini participem fieri. Quòd si post remissam culpam nulla prorsus maneret pœna, nec post mortales condonatas veniales admitterentur, nihil esset opus, post institutum pœnitentiæ sa-

riæ ſacramentum hoſtiam propitiationis habere. At hac etiam in re præcipuè nobis indulſit Chriſtus, qui non ſolùm pœnitentiam dedit ad reparandam reſarciendamque amiſſam gratiam, ſed ſacramentum Euchariſtiæ, idemque altaris ſacrificium reliquit, quò gratiam ſartam rectam haberemus.

Hoc enim ſacrificio non modò pro conciliata amicitia par pari referimus, verum etiam ſubiratum iudicẽ & pœnam temporalem pro admiſſa ac remiſſa culpa minitantẽ propitium reddimus, hoc ſacrificio detergimus pedes, & quod Apoſtolis aqua in peluim miſſa contulit, id ac multò etiam magis pœnitentibus tribuit ſanguis miſſus in calicẽ, hoc deniq; obiato ſacrificio diſponimur, abluimur, præparamur, vt ad menſam dominicam puriter nedum amicè valeamus accedere, epuliſq; accumbere diuum. Ordo igitur rerum ſacramentorumq; natura poſcit, ne remiſſionem peccatorum eodem modo in pœnitentiæ ſacramento, & in altaris hoſtia interpretemur.

Nec ad tropos hic fugimus. Explicatum eſt namq; reſolutionem pœnæ ad remiſſionem integram peccati attinere, nec eſſe plenè remiſſam culpam, pro qua manet ſoluenda pœna.

Ac ſi ſanctorũ dicta hoc ſanè loco ad tropum deflecteremus, nec ſine neceſſaria cauſa, nec ſine peruulgata eius vocis vſurpatione id faceremus.

At ablutio criminum ſine aqua gratiæ non eſt, nec, niſi maculam habeat, quicquam aut tergitur aut abluitur. Ego, Lector, nolo ablutionis & maculæ metaphoras ad viuum reſecare, quemadmodum ij, qui iſta ſubtilius inquirunt fortaſsè verè, ſed ad communem vtilitatem parum. Nam ſi ſcripturæ ac veterum teſtimonia ſemper ad illam normam velimus exigere, inueniemus ea quandoq; à veritate diſcrepare. Id quod vno ſolùm exemplo manifeſtum faciam, quoniam vel mihi ipſi iam huius diſputationis longitudo moleſta eſt. Dauidi ad peccati confeſſionem culpam eſſe remiſſam, nemo vocare in dubiũ poteſt, niſi qui ea, quæ paulò antè ſcripſimus, aut non legerit, aut nunquã ſecum reputauerit. Dixi, ait, confitebor aduerſum iniuſtitiam meam Domino, &cæt. Sed quòd remiſſa culpa nondum fuiſſet plenam munditiem conſecutus, is ipſe teſtatur, inquiens; Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Item, Aſperges me, &cæt. Qui amplius dicit, hic lotum ſe eſſe procul dubio ſentit, ſed non plenè atque perfectè. Macula igitur aliqua relicta erat, ſordes aliquæ permanebant, quę non fuerant penitus priore ablutione deterſæ. In hunc ergo modum dixêre veteres, ſacrificium abluere crimen ſordeſq; purgare, quãuis ſcirent, per pœnitentiam antè & remiſſam culpam, & gratiam iuſtificationis acceptam. Pœnæ itaque reſolutionem, quo-

quoniam purgatio & medicamentum animi est pœna omnis ablutionem detersionemque appellârunt veteres, vel certè senserunt, per gratiam imperfectam non plenè sanari, ablui, mundari cor humanum, quoniam habitus vitiorum inhærentes & inclinationes quasdam ad bonum commutabile ex peccato trahimus: quæ omninò res, cum non statim per quamlibet contritionem euanescant, tum exploratum est, quasi sordes animi & morbos esse. Benignè igitur fecit Dominus voluntate sua Sion, cùm post sacrificium cordis humiliati atque contriti, quo deletur culpa, alterum acceptat sacrificium iustitiæ, quo resoluitur pœna. Vtroque purgantur sordes, vtroque abluimus, & mundamur, sed non eodem modo tamen. Multæ enim variæque purificationes à rebus diuersis existunt, quas si similes omnes esse velis, stultum te esse fateare. Nam peccati maculam omninò toram, ita vt ne vestigium maneat quidem, per quamuis gratiæ ablutionem penitus elui, nec ratio admittit, nec auctoritas.

Sed sanguis Christi offertur, & mysticè funditur in remissionem omnium peccatorum. Mihi profectò sæpissimè de ea re cogitanti, maximè illud considerandum videri solet, quod in superioris cuiusdam argumenti refutatione breuiter admonui, sanguinem Christi in omnibus quidem sacramentis operari, sed in singulis suum cuiq; proprium effectum edere, iuxta cuiusque peculiarem & significationem & naturam. Quemadmodum causa vniuersalis prima, non totam vim in singulis adiuuantibus causis effundit, sed ad illarum omninò vires vel perfectas vel imperfectas se attemperat, & varios quasi partus procreat perfectione & imperfectione differentes. Sic Christi sanguis per se quidem & in baptismo & pœnitentia remissionem peccatorum facit, sed non similiter tamen. Nam in baptismo quoniam regeneratio est, tota perfectè culpam pœnamq; resoluit: in pœnitentia verò, quoniam est iudiciū, & satisfactionem habet adiunctam, culpam resoluit, pœnam non plenè, donec, satisfactio fuerit expleta. Arq; in reliquis sacramētis omnibus remissio quidem peccatorū est, sed quodammodo & quasi per accidens. Quia nimirum non sunt per se aut cōfirmatio, aut eucharistia, aut ordo, aut matrimoniū, ad remittendum peccatum instituta: sed proprias tamē operationes habere nequeunt sine gratia, quę si peccata in anima reperiat, ea depellit, vt cōtraria. Sacrificium altaris inuenio, cùm ad veritatem cœpi reuocare rationem, quia per se propitiatorium est, ex se quoq; ad remissionem peccati institutum.

Verùm cùm species habeat panis & vini, idemque & altare hic & mensa sit, ratio ipsa rerum & ordo naturæ postulat, vt huius

huius altaris effectus in illis existat, qui mensæ huius participes esse possunt, nempè sacramento reconciliationis accepto, antequam ad amicorum conuiuium accedere absurdum est. In his autem culpa mortalis remissa est. Quare sanguis Christi in speciebus panis & vini per se quidem remissionem pœnæ & culparum venialium tribuit: interdum tamen, quamuis per accidens, tribuit etiam mortalium, non quia offertur, sed quia sumitur. Tunc enim, vt sæpe dixi, consummatur sacrificium. Quod quùm fortè inuenit hominem in peccato mortali, ignorato tamen gratiam confert, illumque iustificat, si D. Tho. auctori credimus.

Quamobrem tametsi Christi sanguis offertur & mysticè funditur in remissionem peccatorum, vt iam argumento respondeamus, ex significatione tamen specierum panis & vini, tanquam ex causa instrumentali & adiutrice definitur, vt eam remissionem efficiat, cuius participes sunt ij, qui non indignè ad altare Domini accedunt, id est qui nullius culpæ mortalis sibi sunt conscij, quam non prius per pœnitentiam eluerint. De effectu sacrificij ex opere operato sermo sit: nam quasi orationis loco ad impetrandam gratiam scio pro mortali posse etiam offerri. Nec effectum semper habere necesse est, & quasi lege edita pœnitentiam peccatori, atque adeò veniam impetrare, tametsi oratio est hæc Deo gratiosa vel maximè. Sed obijcis: Exauditus est filius semper pro sua reuerentia: & hoc sacrificium semper offert patri filius sempiternum ergo effectum habet. Nec enim oratio filij frustra & vanè fundi potest. Cui argumento respondeo. Quas Christus per se ipse fundit preces, eas omni & tempore & loco exaudit pater: at quas ille offert per homines, non semper exaudit. Sicut causa prima, quos effectus per se sine adiutrice alia voluit edere, in his nihil frustra egit aliquando. At cum per secundas causas operatur, frustrà quandoque agere dicitur, hoc est, quandoq; finis euanescit non à præcipua causa, sed omninò ab adiutrice.

Ad eundem quoque modum, si Christus in cœlo hoc sacrificium offert, vt verè offert, non ad omnem effectum sanguinis instituit offerre, sed ad effectum sub certis speciebus & figuris definitum. Prima igitur sententia sic nobis refutata sit.

Qui verò solam vim impetrandi in altaris hostia ponunt, hi in pœnis peccatorum primum errant. Quas sacrificio sanguinis Christi tanquam pretio exhibito redimi, quoniam res nota erat, perstrinximus breuiter paulò ante. Si enim eleemosynis peccatorum pœnæ redimuntur, cur negemus Christi sanguine oblato in altari redimi? Ecquis autem ferat sacrificijs vete-

ris legis pœnas resolui, sacrificio nouæ legis non resolui? An vtilior est Deo, sanguis Christi, quam sanguis hirci? Sed quemadmodum in sacramentis non modo, quia actio nostra meritoria est, satisfactionem habet adiunctam pro pœna culpæ debita, verùm etiam ex eo, quod per talia signa propriè nobis sanguis Christi applicatur, vt ipsius sanguinis & maior gratia confertur, & maior pars pœnæ remittitur: sic in sacrificio altaris non solùm quia oblatio nostra meritum habet, sed quia de eiusmodi externum signum passionis Christi commemoratio atque adeò applicatio fit, ex opere operato, id est, virtute sanguinis ipsius cumulatior pœnæ remissio, & offerenti contingit, & ijs etiam, pro quibus offertur. De viuis intelligo, nam in defunctis non subest causa eadem. Ad hos quippè sicut merita Christi per indulgentias, non nisi admodum suffragij perueniunt ita forsan nec sacrificij vis, nisi orationis & suffragij locum habet. At viuis perviam redemptionis & pretij prodest, quod lege iustitiæ acceptandum est, perinde vt si quanta pecunia debetur, tanta etiam exoluatur.

De consid. 2. c. Iteratur, & ca. Virum.

Errant deinde isti in culpis venialibus, quas hoc omnino sacrificio deleri, testes sunt & scholæ Theologi, & veteres etiam sancti. Nec enim minore ecclesiæ consensione venialis per sacrificium altaris, quàm per aquam benedictam, per orationem dominicam, aut similia huiusmodi religionis opera remittuntur. Estque argumentum in promptu certissimum, quod ex vi formæ, qua consecratur sanguis, specierumque panis & vini retro colligimus, peccata amicorum, qui videlicet ad mensam dominicam haud indignè accedunt, per hoc sacrificium resolui. Illa autem leuia sunt & venialia, quæ in amicis etiam inueniri queunt. Vt apertè Christi erga nos prouidentiam & benignitatem intelligas, qui grauioribus morbis grauiorem pœnitentiæ curationem adhibuit, leuiores autem facilioti sacrificij medicamento curauit. Sed hæc hactenus. Isti atque etiam qui tertiam sententiam secuti sunt, videant quomodo tueri causam suam possint, cùm non solùm pœnas, sed veniales etiam culpas per altaris hostiam remitti, ratio & veritas ipsa conuincat. Ac de argumenti noni confirmatione, vereor ne nimium multa dixerimus.

Decimum verò argumentum quæstionem perobscuram habet de valore sacrificij, vbi quibusdam Theologis, quos video doctissimos habitos in schola, placuisse intelligo mirabilia quædam sed nihil est tam improbabile, quin argumentando probabile quandoque appareat: his præsertim, qui de facie rerum iudicant, & argutijs suis fumos Theologiæ persequuntur. Horum de valore

lore missæ sententias refellere longum & molestum erit. Meam itaque breuiter exponam, quantum videlicet satis erit, vt argumẽto huic respondeatur. Primum ergo vocari in dubium non debet quin valor missæ ratione quadantenus infinitus sit, hoc est, ad sufficientiam, non ad efficientiam. Nam sicut Dei virtus & potentia sufficiens est quidem, vt infinitum effectum edat, quoniam infinita ipsa est, sed semper tamen edit finitum, quia infinitum capere res creata non potest, sic Christi sanguis, vbicunque reperiatur, siue in cruce siue in altari, infiniti pretij est, quia idoneus vt pro infinitis, si essent, hominibus satisfaceret: sed quoniam sunt finiti semper, effectus semper finitus est, quanuis pretium sanguinis nullo fine circunscriptus sit. Ac de hostia crucis quidem nulla hodie nobis cõtrouersia est: hostiam verò altaris infiniti valoris esse duobus argumentis exploratè perceptum est & cognitum. Vnum illud est, quod refutare modo nitimur. In ea enim parte, qua docet sacrificium infinitum esse, quia sanguinẽ Deo infiniti pretij exhibet: difficilè factu est, efficacitatem illius argumentationis non probare.

Alterum argumentum est, quòd si valor missæ finitus esset, minus satisfacerent pro pœna debita decem homines, qui offerrent sacrificium, quàm si duo tantummodò offerrent. Si enim rem quamcunq; finitam in decem hominibus partiaris, non tanta portio obuenier singulis, quanta duobus contingeret, si inter duos solùm diuideretur. Ita si decem audirent missam, valor distributus in plures, minor in quocunque illorum existeret quam si duo tantùm sacrificio interessent. Item, quo plures ministri vel in altari vel in choro sacrificio solenni inseruirent, eò minorem hostiæ partem acciperent. Quare qui post me vel auditor vel adiutor ad missam accederet, is fructus mihi & satisfactionis partem adimeret. Quæ profectò omnia absurda sunt. Quibus rebus efficitur, vt si duo fideles sacerdoti stipem & eleemosynam conferant, qui po illis hostiam prabeat, non sit prior minorem ex Christi sanguine vtilitatem percepturus, quam si posterior nullus omninò extitisset. Quemadmodum si iuxta crucem quis vna cum Christo patri offerret sanguinem illum, nihil consequeretur minus, si solus, quàm si infiniti tunc simul adessent, qui idem cum filio sacrificium exhiberent. Eadem quippe hostia in cruce atq; in altari est: tametsi ibi patens, hic in mysterio abscondita. Nec sacerdos tamen laboris sui mercedem quamlibet accipere à multis promissa vna potest, sed quæ satis erit, vt de altari ad sobrietatem comedat. Non enim sanguinis Christi fructum meritumque vendit, sed operas suas mysteriumque locat. Quocirca nihil omnino plus à pluribus vendicare potest,

ac si

ac si minor esset vtilitas pluribus quã in vno. Omnis autem opinio in hoc consentiat necesse esse, sacerdotem, siue pro paucis siue pro multis celebret, cibum vitæ necessarium expetere suo iure posse. Quem si vnus non dederit, nulli facit iniuriam, si expetierit à pluribus. Quin iniurius es tu, si cogas sacerdotem, vt solùm pro te hostiam præbeat, nisi tu illi præbeas cibum. Qui quantus qualisque sit homini necessarius, prudentia magis quàm Theologia dijudicat. Vno in tempore & loco nõ satis erit argenteus nũmus, alio fortan plus nimio erit.

Sanè quod de vtilitate sacrificij diximus, rectè Caietanus admonuit, hoc ad eos tantum, qui offerunt, referendum esse. Nam qui non offerunt, ij non æqualem partem accipiunt, si pro pluribus, ac si pro vno duntaxat offerretur. Vt si sacerdos sua sponte à nemine amicorum inuitatus pro illis absentibus sacrificet, dico non tantum valere multis, quantum valere vni, si pro vno illorum singulariter sacrificaretur. Ad satisfactionem loquor, ad impetrationem nanque nulla vis minor in sacrificio est, quod pro multis offertur, quàm in eo, quod pro vno solo. Quæ omninò res cunctis orationibus communis est, quibus nihil detrimenti ad impetrandum est, quòd pro pluribus effunduntur. At adiutores auditoresq; missarum ij etiam, qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inseruiant, re vera offerunt sacrificium, ideoque pro sua deuotione quisque partem capit hostiæ illius. Certè quo causa adiutrix sacrificij principali causæ coniunctior est, eò magis pro pœna satisfacit. Vt sacerdos plusquàm diaconus, diaconus plusquam subdiaconus, subdiaconus plusquam acolytus, acolytus plusquàm auditor, horum autem vtrunque excellit is, qui sacerdoti stipendium vitæ necessarium dederit. Atque hi etiam, quò deuotiùs ac religiosiùs suo quisque munere fungentur, eò magis satisfacient. Tanta verò deuotio & religio in offerendo sacrificium esse poterit, vt vna oblatione tota pœna debita resoluatur. Nec enim si sacrificium infiniti valoris est, idcirco tota semper pœna redimitur. Quoniam infinitum est in genere causæ vniuersalis, quam infinitam licet, causæ adiuuantes ad finitos effectus determinare solent, tantò vel maiores, vel minores, quantò vis adiuuantium causarum vel maior vel minor est. Id quod in prima rerum naturalium causa criminis, quæ tametsi infinitæ virtutis ipsa est, per causas secundas finitos effectus edit tantos & tales, quantos & quales causarum adiutricum vis & natura poscit. Nec sacerdos sacrificio imponit limites ex merito & sanctitate, sed ex intentione & applicatione sua, qua huic aut illi, pro quo offert, sacrificij virtutem applicat. Sane quemadmodum paruulis baptizatis

per

per miniſtri intentionem Chriſti ſanguis applicatur, certusque gradus gratiæ confertur, non quem adminiſtri ſanctitas præfiniuit, ſed quem pręſcribere voluit Chriſtus, nam quotus gradus ille ſit, mortalibus ignotum eſt; ſic his, pro quibus ſacrificium offertur, ſi ſimul ijdem non offerũt, certus gradus pœnæ remittitur, quem nos ignoramus, Chriſtus ſua voluntate præſtituit. Sed vt adulti eò maiorem à baptiſmo gratiam percipiunt, quò religioſiùs & deuotiùs percipiunt baptiſmũ: ita à ſacrificio maiorem vtilitatem capiet is, qui ſacrificium ſanctiùs & feruentiùs offeret. Paruulis porrò ablutio peculiaris miniſtri vim crucis ad certum gradum gratiæ definit, quem æqualem in omnibus illis eſſe credimus, quòd æqualis in omnibus diſpoſitio eſt, adultis verò, quoniam non eſt eadem diſpoſitio, ſed alia cuique atque alia, non idem gratiæ gradus, ſed alius alij conferetur. Quomodo vim ſacrificij vniuerſalem & infinitam, & ſacerdotis ſingularis oblatio determinat, vel ad certam & æqualem remiſſionem pœnæ in his, qui eodem modo ſe habent ad ſacrificium: vel etiam ad inæqualem in ijs, qui cùm cauſę adiuuantes ſint ſacrificij, aliter atque aliter afficiuntur, hoc eſt, benè, melius, optimè.

Quòd ſi Chriſti ſanguis tam propriè noſter eſſet, quàm ſuus cuiuſque proprius eſt, ſine dubio Chriſti ſanguine oblato tota pœna quamuis infinita ſolueretur. At, ſicuti diximus, noſter eſt Chriſti ſanguis eo modo, quo lux ſolis noſtra eſt, nempè vt cauſa vniuerſalis, cuius vis maior minórue recipitur, pro eo vt ſubiectum magis minúſue diſponitur, pro eoque vt cauſæ adiuuantes maius minúſue opis ferunt ad effectum. Atque poſt hæc in refutando argumento decimo otioſum erit verba plura prodigere.

Vndecimum quoque argumentũ ridẽdum magis erat quàm refutandum. Sed ridicula miſſa, præſertim cùm in tanta hominum cæcitate & miſeria nihil eſt, quòd rideamus. Prior ergo eius argumenti particula facillimè eluditur. Nulla enim repugnantia eſt, quin conuenit maximè, vt qua re Deo gratiam referimus benefico, eam rem offeramus irato. Eiſdem quippè muneribus boue, oue, agno, veteres patres & gratiam Deo referebant, & illum placare curabant. Quem in modum nos corpus & ſanguinem Chriſti, diuino nobis dono conceſſa munera, Deo & propitiatoriè reddimus & euchariſticè. Nam quod putant ſacrificiorum ſpecies confundi, ſi idem euchariſticum & propitiatorium ſit, in eo mirificè iſti falluntur. Non enim confunditur triplex animæ vis vegetandi, ſentiendi, intelligendi, ſi in vna rationali anima tres excellenter exiſtant. Ex quo intelligitur, ſi

veteris legis multa eademque varia sacrificia vnum nouæ legis omnia transierint, vbi contineantur & emineant, non hanc esse specierum permixtionem confusam, sed Christiani sacrificij excellentiam perfectam. Deinde in moribus hoc videmus, vt diuersa virtutum ac vitiorum genera in vnam actionem coeant, si huic diuersi fines accedant. Idem scilicet actus est furtum & sacrilegiũ, idem misericordia & religio. Nihil igitur vetat, quin eadem hostia ad diuersos relata fines & propitiatoria sit & Eucharistica. Deum sanè nos in remissione etiam peccati & misericordem & iustum agnoscimus, vt & gratis remittat peccata, & pretio remittat tamen. Iustificati, ait, gratis per redemptio-
Rom.3. nem, quæ est in Christo Iesu. Et rursum: Empti estis pretio ma-
1.Cor.6. gno Donauit autem Christus nobis pretium hoc, gratisq; donauit, vt debita nostra soluamus. Quamobrem tum filio, tum patri ingentes gratias agimus: imò, vt aliquando diximus, par pari referimus. Quia verò pretium istud acceptum licet, sed nostrum est tamen, verè hoc exhibito peccata nostra redimimus, Deumque suis beneficijs placamus. Quam rem Irenæus in hæc verba
li.4.c.34. persequitur: Qui nullius est indigens Deus, in se assumit bonas operationes nostras ad hoc, vt præstet nobis retributionem bo-
Matt.25. norum suorum, sicut Dominus ait: Venite benedicti, &c. ita & verbum dedit populo faciendarũ oblationum, quamuis non indigeret eis. Ita & nos offerre vult munus ad altare. Hactenus Irenæus. Et Celestinus huius nominis primus elegãter exclama-
In epist. ad omnes Galliarũ Episcopos. uit: O misericordiam Dei, qui nostra vis esse merita, quæ tua sunt dona: & pro his, quæ liberaliter largitus es, æterna præmia es daturus. Quæ causa Christo Domino fuit, vt in initio statim cœnæ, gratias egerit accipiens panem & vinum, vt distribueret discipulis. Accipiebat ergo ipse, qui dabat, & ideò gratias agebat. Quo modo nos & gratias agimus Deo pro accepto munere, & damus acceptum pro redemptione animarum nostrarum. Quæ omnia ferè in argumento 2. pro prima conclusione, & in argum.3.pro 2.conclusione & in responsione ad 5.argum. explicata sunt. Nam & posterior huius vndecimi argumenti particula in responsione ad 3. satis cõfutata est. Cur autem Eucharistia sacrificium sit, cætera sacramenta non sint, non est illa causa, quam isti reddũt, sed quia in Eucharistia corpus & sanguis Christi verè manent, in cæteris sacramẽtis non manent. Vnde cùm tam pretiosa munera in Eucharistia habeamus, offerre ea Deo & possumus iure & debemus. Sine oblatione autem sacrificium non est. In Eucharistiæ quoque oblatione mysticè Christus & incruente immolatur, ideoque ibi hostia est, in alijs sacramentis non est. Propriè dico, nam per translationem baptismus

Idē habet Aug. li. de eccles. dog. cap.32.

quando-

quandoque hostia dicitur. Abeant ergo cæci & indocti Lutherani, quos in vno hoc exemplo patefecimus disciplinarum omnium ignaros esse: Theologiæ, Philosophiæ, Dialecticæ, Grammaticæ. Nec enim rem tantummodò, sed sacrificij etiam nomen ignorant.

CAPVT XIV.

Exemplum secundum, vbi Theologiæ conclusio in quæstionem vertitur.

QVanquam in singulis præcedentibus lib. Lutheranorum nos militia coegit, de vno aliquo Theologiæ principio differere, atq; adeò quæstionum, quę præter naturæ ac disciplinæ ordinem in cōtrouersiam veniunt, multa exempla ponere, sed capite superiore tam in eo pugnæ genere stylum diligentiùs exercuimus, & quasi ad spectaculum liberiore disputatione lusimus. Tametsi non ludicrum hoc, sed verum certamen fuit, quod spectante orbe in Tridentino concilio certauimus. Vbi patribus magnum lumen accendimus, tenebras aduersariorum dispulimus, Theologi visi sumus, audaciùs verò fecimus, quàm scholæ auctores cæteri. Illi enim ieiune solent nullis ornamentis oratorijs adhibitis hæreticorum sensa rationesque referre: nos autē illa ipsa hæreticorū argumenta ita amplificauimus, auximus, ornauimus, vt & quæ arma inimici habent, acuisse videamur, & quæ nō habent, suppeditasse. Sed, quod aliàs sæpè dixi, veritas mendaciū superat miris licet modis instructū & ornatum. Verum ne plus iusto volumen excrescat, non ad eum morem reliqua copiosè exempla persequemur: angustè & contractè disputabimus, atque vtriusque partis argumenta non omnia, sed præcipua breuiter perstringemus.

Agedum ergo illa sit nobis secunda quæstio, an Christi anima statim ab initio creationis suæ Deum clarè viderit? Sunt enim in vtranque partem argumenta adeò probabilia, vt neutra firmè stabilita videatur. Bucerus porrò negat Christi animam fuisse à principio perfectam, Erasmus in dubium vocat, Theologi vix ostendunt. Qui verò inficiantur, ij huiusmodi argumentis vti possunt. Primùm in Christo fuit fides: sicut scriptum est: Erit fides cinctorium renum eius. Non ergo mens eius videbat Deum, quoniam fides argumentum est non apparentium. *Isa. 11. Hebr. 11. Psal. 21. Rom. 8.*

Deinde Christus spem habuit, quemadmodum ipse patri loquens ait: Spes mea vberibus matris meæ. Quod autem videt quis, quid sperat.

Marc.14. Prætereà timuit, vt videre eſt apud Marcum, timor autem futuri & incerti mali eſt Ariſtoteli, 2. Rhetoric. libr. Non igitur videbat clarè Deum, in quo nihil vt futurum incertúmue cognoſcitur.

Luc.2. Prætereà, creuit gratia non ſolùm apud homines, ſed etiam apud Deum. Non itaque erat beatus, nec videbat Deum, quia beati creſcere in gratia non queunt.

Ioan.5. *Marc.13.* In notitia inſuper & viſione beata nulla rerum cognitarum ſucceſſio eſt. At Deus Chriſti animæ quædam demonſtrabat, alia cælabat poſtea demonſtraturus, iuxta illud: Pater omnia demonſtrat filio, quæ ipſe facit, & maiora his demonſtrabit ei opera. Et rurſum, de die illa nemo ſcit, nec filius.

Præſtantius item & iucundius eſt gloriam & honorem conſequi per opera digna, quàm ſine vllo omninò merito. Chriſtus ergo animæ ſuæ felicitatem tanquam virtutis præmium accepit. Quare non eſt in primo inſtanti viſionem Dei conſecutus. Meritum enim præmium accedit laborque mercedem. Nec fieri poteſt, vt ſimul quis & mereatur beatitudinem & beatus ſit, niſi ſimul ſit anima & in via & in viæ termino. Confirmant autem argumentum hoc ſacrarũ literarum teſtimonia plurima. Vt illud: *Iſa.53.* Pro eo quod laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur. *Pſal.16.* Satiabimur autem, cũ apparuerit gloria Dei. Item, Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.

Pſal.15. Item, cùm dixiſſet: Caro mea requieſcet in ſpe: &, Non derelinques animam meã in inferno: ſubijcit Chriſtus ipſe: Notas mihi feciſti vias vitæ adimplebis me lætitia cum vultu tuo. Non igitur ante mortem adimpleuerat eum Deus lætitia vultus ſui: qua de re ne ad faciem quidem videbat Deum. Item: Dignus eſt *Apoc.5.* agnus, qui occiſus eſt accipere dignitatem & ſapientiam: non ergo ante mortem acceperat, ſed meritus eſt eas accipere moriendo.

Iſa.62. Item: Ecce ſaluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo. En merces, en opus, gloriam ergo animæ commeruit. Nam gloria corporis, tametſi merces fuit operis ſui Chriſto, non tamen fuit ſimul cum eo. Item: Dicebat *Hebr.2.* eum, propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorũ per paſſionem conſummari. Quid autem per conſummationem intelligat Paulus, quanquam nomẽ ipſum præ ſe fert, in eadem epiſtola exponit, *Hebr.11.* inquiens: Vt non ſine nobis cõfummarentur. Finem ergo ſuum Chriſtus per paſſionem adeptus eſt.

Poſtremò, non poteſt eſſe cũ ſummo gaudio ſumma triſtitia con-

Digitized by Google

coniuncta: at qui videt Deum maximè gaudet, Christus verò maximè tristatus est, iuxta illud: Tristis est anima mea, &c. & iterum: Repleta est malis anima mea. Non ergo Deum videbat, nisi velis duo simul contraria in eodem subiecto extitisse, eandemq; animam pariter & repletā malis, & repletam lætitia cum vultu Dei. Hæc videlicet sint argumenta potissima, quæ è locis theologiæ contra veram Theologiæ conclusionem depromuntur. Nam si quæ sunt alia, vel facilia sunt, & cuiq; in promptu parata, vel ad ea, quæ posuimus, omnia referūtur. Sed nihil mouere nos debet, vt ab scholæ decreto recedamus. *Matt.26. Psal.87.*

Omnes autem Theologi definiunt, Christū ab instanti conceptionis Dei essentiam vidisse. Quæ conclusio licet sola Theologorum auctoritate probaretur, satis firma habēda esset, quemadmodum libr.8. constituimus, sed his quoque argumentis demonstratur. *D.Tho. 3. p.q.9. art. 2. & q 34. art.4.*

Primùm ex illo: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Quo loco D.Thom.aduertit, gloriam animæ Christi ex personali vnione verbi & animæ esse deriuatam. Id enim Euangelista nō obscurè significat, cùm voce eadem repetita ait: Gloriam quasi vnigeniti à patre. Illam sanè animam talē existimemus necesse est, qualem dicebat eam esse, quæ esset Deo coniuncta vel maximè. Nimirum vndecunq; perfectam, omnibusq; omninò numeris absolutam. Quod qui non sentiat, hic de vnione personali Dei & hominis stultissimè sentiat Iam si anima Christi vnita verbo non fuisset glorificata, fuisset profectò imperfecta. Magna quippè humanæ menti perfectio deest, si felicitas deest. Ac videre Deum per speculū in ænigmate imperfecti hominis esse, testis est Paulus in hæc verba: Cùm venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt parurulus: quando aūt factus sum vir, euacuaui, quæ erant paruuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, &c. Quia igitur ab vtero Christus non sapiebat vt parnulus, sed vir omninò perfectus erat, ab vtero quoque Deum facie ad faciē videbat. Id quod Hieremi prædixit inquiēs: Nouum creauit Dominus super terram: fœmina circundabit virum. Adde, quòd cui cō nunicatur esse, ei etiam communicatur propria rei operatio, quæ consequitur esse. Vt cui datur esse ignitum, eidem quoq; datur vt calefaciat, & cui daretur esse solis, is sine dubio illuminaret. Ac propria Dei actio est videre seipsum: hac enim visione beatus est: ergò cum anima Christi haberet esse diuinum, habebat item suo modo diuinæ naturæ propriā actionem, atque adeò videbat Deum. Adde etiam quod maior erat *Ioan.1. 2.Cor.13. Hier.31.*

vnio animæ Christi cum verbo, quàm vnio beatorum, sed ex hac existit claritas in intellectu, beati vt Deum videant: ergo multò magis ex illis talis claritas orietur. Id D. Thomas hac ratione confirmat. Quantò receptiuum propinquius est causæ influenti, tantò abundantius & plenius recipit influentiam eius. Sed mens Christi propinquior erat causæ luminis gloriæ, quàm omnes angeli beati: plenius ergo atque perfectius cognoscebat Deum.

Argumentatur præterea D. Thom. gloriã in anima fieri ex
Ezech. 43. eo, quòd diuinitas sit præsens intellectui, sicut lumen in aëre ex præsentia solis. Quia enim gloria Dei ingrediebatur per viam orientalem, terra splẽdebat à maiestate eius. Cùm ergò lux ipsa non solum ingressa fuerit in animã Christi, sed ei fuerit in idem esse personale coniuncta: claritas glorioſa inde secuta est, vt splendor sequitur solem. Præterea, Deus attingitur à natura intellectuali per cognitionem & amorem, at anima Christi propinquissimè attingebat Deum, quia erat Deo propinquissima, ergo eius propriæ actiones, notitia & amor, non longè, sed proximè Deum attingebant. Mens verò cùm est viatrix, peregrinatur à Domino longeque repromissiones aspicit: cùm autem videt per speciem, præsens est & propinqua, vt ad Corinthios &
2. Cor. 5. Hebræos tradit Apostolus. Si ergo anima Christi peregrina &
Hebr. 11. hospes erat super terram, certè non erat Deo per cognitionem proxima, sed angeli erant Deo proximiores.

Nec me fugit posse calumniantibus obijci, aliud esse quod res sit præsens animæ secundum esse reale, aliud quòd sit præsens secundum esse intelligibile. Anima enim nostra intellectui nostro coniunctissima est, si esse reale consideres. Sed quia conjuncta non est secundũ esse intelligibile, videre eam in se, quamdiu mortali corpore circundamur, non valemus.

At hæc obiectio haberet fortasse locum, si filius Dei animæ rationali perinde, vt lapidi aut stipiti fuisset vnitus, nec in vnione illa esse intellectuale primò spectatum exquisitumque fuisset. Verùm patres ecclesiæ veteres mentem potissimè assumptam credidêre, per mẽtem animam, per animam vel ipsam carnem. Augustinus in libr. de ago. Christian, Inuisibilis, ait, & incommutabilis veritas per spiritum animam, & per animam corpus accepit. Et in epist. ad Volusianũ: Ipsa magnitudo, inquit, diuinę virtutis animam sibi rationalẽ, & per eandẽ corpus humanum totumque omninò hominem in melius mutandum cooptauit. Ac Damascenus in 3. lib. vnitum esse ait carni per medium intellectum verbum Dei. Quam rem D. Thom. 3. p. quæst. 6. diuinè, vt omnia, explicauit. Atq; hæc causa, ni fallor, Euangelistæ fuit,

cur

Digitized by Google

car non diceret, aut filium, aut vitam, aut lucem, sed verbum car nem factum esse. Verbum enim prolem mēris apertè significat, & naturam intellectualem præ se fert. Quorsum autem Ioannes diceret, primum intelligibile, hoc est, verbum extremo illi, id est, carni se iunxisse, nisi vt moneret, Sapientiam Dei attigisse quidem à fine vsque ad finem fortiter, sed disposuisse tamen omnia suauiter, & carnem sibi propter animam vniuisse. Etenim quod per se intelligibile erat, id cui se prius, quàm intellectui mentiq; coniungeret? Nempè ex fine assumptionis liquidò apparet, quid Dei verbum in coniunctione experierit. De qua re quoniam non ita multò post latius dicturus sum, nunc illud satis est, finem hominis Dei notitia constare. Qui ergo factus est homo, vt hominem ad finem suum, id est, claram Dei cognitionem duceret, is mentem sibi præcipuè coniunxit, qua finis prænoscitur, quæritur, possidetur. *Sup. 8.*

Hoc verò illa etiam argumentatio confirmat. Filius Dei in hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt testimonium perhiberet veritati. Ecce, ait, testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus. Vt autem testis perfectus sit, illa res in eo prima quæritur, vt hoc probè cognoscat & teneat, de quo testimonium est laturus. Si dux itidem & præceptor consummatus quispiam habendus est, scire illum oportet & finem, quo ducat, & veritatem omninò, quam doceat. At Christus testis veritatis erat à patre dux & præceptor constitutus, quocirca necesse erat, vt à Dei verbo mens potissimùm & ratio hominis in ipsa vnione perficerentur. Nec laborare diu opus est, vt inuenias, quando Apostoli gloriam quasi vnigeniti à patre viderint, cùm Petrus id significantissimis verbis patefaciat: Non indoctas fabulas sicuti, ait, notam facimus Domini nostri Iesu Christi virtutem & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam voce delapsa ad eum huiusce modi à magnifica gloria. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cùm essemus in monte sancto cum ipso. Virtutem & potentiam vocat, qua verbum caro factum est: præsentiam verò, qua habitauit in nobis, at virtutem & præsentiam simul, quia filius hominis erat in cælo, hoc est, eius anima videbat Deum, & viuebat tamen in mortali corpore super terram. Ita enim prænunciauerat Dauid in pauciſſima verba, Beatum faciet eum in terra. Nam, quòd beatus aliquis quasi transiens fuerit in terra, in scripturis sæpè legimus. Sed quòd habitauerit in nobis quasi colonus & quasi viator declinans ad manēdum, hæc præsentia potentiæ miraculum *Esa. 55.*

2. Petr. 1.

Memento scriptum esse, Nō videbit me homo & viuet

Psalm. 41.

ad Christū esse referendum ostendit Ioannes, ca.

Euangelij 13. vide Caieta. in Psalm. 8. Hier. 14.

raculum est. Sanè viderunt gloriam animæ in corpore tanquam in speculo, ideò aptè dixit, speculantes, gloriam autem quasi vnigeniti in voce delapsa à magnifica gloria, Hic est, &c. Testis oculatus est, Ipsum audite: doctor veritatis exploratæ ac visæ est, Ipsum audite: dux est, qui & viam sciat, & terminum sciat, Ipsū audite, atque adeò videte & contrectate: nam habitat in vobis, quamuis gloria ea sit apud me, quam in præsentia cernitis. Sed de primo Ioannis testimonio nimium multa. Secundum principale testimonium pro ea conclusione comprobanda illud est, Verbum habitauit in nobis plenum gratiæ & veritatis. Vnde Diuus Thomas bifariam colligit. Siue enim plenitudinem gratiæ in Christi anima ponas, siue plenitudinem veritatis: vtrinque conficitur, eam Dei essentiam vidisse. Gratia quippè viæ in ordine ad gratiam patriæ imperfecta est, tantumque deficit à plenitudine, quantū à perfectione deficit. Quare si imperfecta gratia in Christo fuit nō fuit nimirū gratia plenus. Obijcit autē, Beatam virginem, dum vitam etiam mortalem degeret, plenam gratiæ fuisse, nec vidisse tamē Deum. Verùm hūc scrupulum eximit, 3. p. quæst. 7. art. 10. Non enim fuit Christus

col. 1.

gratia plenus ex parte, sed omni modo, vt art. 1. & 9. eiusdem quæstionis ostenderat. Nempè in ipso complacuit omnem plenitudinem inhabitare pacificans, &c. Et iterum, In ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Nulla ergo ei

col. 2.

gratiæ perfectio aut plenitudo defuit. Ita habuit gratiam consummatam, cum qua gloria animæ coniuncta & colligata est,

Quòd autem anima illa habuerit scientiæ ac veritatis plenitudinem, probat, 3. p. q. 9. art. 1. & 2. q. item 10. art. 4. Videlicet nō in Christo omnē plenitudinē inhabitasse, quia plenitudo ei scientiæ defuisset. Nam, cùm venit, quod plenum & perfectum est, euacuatur, quod ex parte est. Non igitur cognoscebat ex parte anima Christi Deum, sed plenè atque perfectè. Quocirca non erat in ea fides, sed visio.

Atqui huius argumenti vim & neruos omnes Caietanus frāgit, cum probabili ratione contendit, legi oportere: Plenus gratiæ & veritatis: Ioannes testimonium perhibet de his. Frangeret sanè, si probabilis sententia esset. Verùm vulgata editione reprehensa, græcis latinisque exemplaribus reiectis, interpretibus suggillatis, sanctis expositoribus explosis, quid probabile fore putamus? Ecclesia certè melius intellexit verba illa, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, per parenthesim fuisse interiecta: cùm ait, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, cuius gloriam vidimus quasi vnigeniti à patre plenū gratiæ & veritatis.

Terti-

Tertium pro illa conclusione testimonium mox in eodem Euangelio sequitur, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Quæ sententia superiori connexa, nisi cæci sumus, apertissimè ostendit, verba ea, Plenum gratiæ & veritatis, ad Christum esse referenda. Sed hac re missa, id, quod instat, agamus. Accepit igitur Christus gratiam & veritatē, vt ex eo gratia in omnes & veritas emanarent. Habuit itaq; maximam & perfectissimam gratiam ac veritatem. Quia enim sol lucem habuit, vt inde omnia lumen acciperent, habuit nimirum maximam & perfectissimā lucem. Quare sicut perfectissima lux omnes lucis effectus edere potest, perfectissimaq; iustitia omnes effectus iustitiæ, sic Christi gratia & veritas omnes habebant gratiæ & veritatis effectus. Vnde Dionysius ait, solem, quia vniuersalis causa generationis est, ad ea omnia sua virtute se extendere, quæ sub generationem cadunt. At effectus præcipuus gratiæ & veritatis consummatæ, est videre Deum. *4. c. de di. nis.*

Prætereà, salus humanæ naturæ finis fuit humanitatis assumptæ. Per hanc enim tanquam per instrumentum operatus est Deus salutem in medio terræ. Vnde & Christum Apostolus scribit multos filios in gloriam adduxisse auctorem salutis eorum. Et alio loco, Misit Deus filium suum, inquit, vt adoptionem filiorum reciperemus. Instrumenti verò dispositio & qualitas præcipuè quidem pensatur ex fine. Salus autē animæ intellectu sano constat & voluntate sana. At voluntas per gratiā sanatur, intellectus per veritatem. Perfectam igitur oportuit habuisse & gratiam & veritatem eum, per quem cæteris omnibus salus futura erat, omnisque omninò & gratia & veritas. Quia principium in vnoquoque genere oportet esse perfectum, sicut solem videmus in genere lucidorum, Ignem in genere calidorum. A principio ergo Christi voluntas perfectè amabat Deum, ex gratia perfecta, & perfectè cognoscebat ex perfecta veritate. Iam felicitas animę in perfectis Dei & amore & cognitione sita est. Felix itaq; erat ab initio Christi anima, ideoq; videbat Deum. *Hebr. 2.* *Gal. 4.*

Prætereà, illud, quod est in potentia, reducitur in actum per id, quod est in actu, oportet enim esse lucidum, per quod illustrantur alia.

Cùm ergo per Christum gratiam, veritatem, gloriam cæteri essent habituri, ipse profectò simulatq; cæteros illum ad finem mouere cœpit, & gratiam habuit, & veritatem, & gloriam. Eam verò motionem ab initio nimirum inchoauit.

Ea demùm, quæ à primis causis mouentur in finem, quadam solent temporis successione perfici: at causæ ipsæ mouentes à prin-

principio ſtatim ſuam largiente prouidenteque natura perfectionem habent. Vt ignis cum ſubſtantia calorem accepit, aqua paulatim fit calida. Cæleſtia quoq; corpora mox omninò ſuas virtutes accepere, quibus in tempore res terreſtres inferioreſque perficerent. Deus ergo, qui per Chriſti humanitatem, & gratiam, & gloriam erat omnibus communicaturus, eas licet res cæteris in tempore largiatur, at Chriſti animæ ab initio ſtatim contulit. Nam cur non corpori gloriam ab initio daret, cauſæ ſunt in promptu expeditæ.

Quartum pro illa cõcluſione teſtimonium eueſtigiò ſubditur: Deum nemo vidit vnquam: vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Vbi in homine piſcatore videre licet, & rerũ contextum admirabilem, & compoſitionem diſciplinæ incredibilem. Quod vt perſpicias lector, quæſo diligenter attende. Nullum porrò fidei negotium ritè tranſigitur, ſi omnes teſtes auriti ſint, oculatus nullus. Quin, vt Auguſtinus ait, auritis credimus, quia audierunt à fide dignis, qui oculis ſuis rem ſe vidiſſe teſtificarentur. Cùm ergo Moyſes & Ioannes Baptiſta primus & poſtremus è lege antiqua atq; adeò prophetæ omnes, è noua item lege Apoſtoli Chriſti teſtes fuerint ex auditu vniuerſi, oportuit vnum eſſe pro omnibus, qui ex viſu teſtimonium daret. Teſtes autem eiuſmodi, qui non pro mille dico eſſet, ſed pro mille millibus, eſſe nõ poterat, niſi & iuſtus eſſet, ne ſcilicet vellet fallere, & ſapiens etiam, ne ipſe vtiq; falleretur. Quocirca neceſſe fuit plenum fuiſſe gratia & veritate, ne quicquam in optimo & abſolutiſſimo teſte deſideremus. Etenim quia gratia plenus, iuſtiſſimus erat, quia plenus veritate, veraciſſimus.

Quia igitur plenitudo teſtificationis & abſoluta omninò perfectio ex viſu eſt, ideoque ex auditu teſtis plenus veritate non eſt, cùm ſcriptura de Ioanne dixiſſet, Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de luce: de Chriſto verò, Erat lux vera, &c. & de Moyſe lex per Moyſen data eſt, illa etiam illico nexuit. De plenitudine eius omnes, Moyſes, Ioannes, Prophetæ, Apoſtoli, prorſuſq; teſtes in vniuerſum omnes accepimus. Quia & lux erat, & plenus gratia & veritate erat, & gratia & veritas per eum facta erat, & denique teſtis ex viſu erat. Deum quippè nemo vidit vnquam, nec Moyſes, nec Ioannes, nec Propheta, nec Apoſtoli, nec Euangeliſta: vnigenitus, qui eſt in ſinu patris, qui vidit arcana, ipſe enarrauit. Ne verò hoc ad diuinitatem filij, non etiam ad humanitatem referatur, tum ratio probabit, tum auctoritas. Ratio illa eſt, quòd Chriſtus teſtis veritatis erat à patre deſtinatus, non ſolum quia Deus, ſed quia homo. Quare ex vtraque natura opus erat teſtimonium eſſe perfectum. Au-

ctori-

ctoritas eiusdem Christi est, qui hanc rem posteà manifestius exposuit inquiens, Amen amen dico tibi, quia quod scimus, loquimur, & quod vidimus, testamur, &c. Et protinus, Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis qui est in cœlo. Quo loco verè Caietanus & diligenter aduertit, verbum, Ascēdit, non præsentis, sed præteriti temporis esse, quae ex Græco exemplari patet. Quod enim Ioannes antè dixerat, Deum nemo vidit vnquā, id nunc alijs verbis Christus ait, Nemo ascendit in cælum. Tunc enim homo secundum animam in cælo esse dicitur, quum videt Deum. Quo sensu Latroni dictū est, Hodie mecum eris in paradiso. Et angeli in custodiam hominum diffiniti, quia semper vident faciem patris, qui in cælis est, semper quoq; in cælis esse dicuntur, quanuis in terra sæpè sint. Ante Christum ergo, sicut nemo viderat Deum: ita nemo in cœlum ascenderat. Vt autem quasi manu tangeres, sermonem de Christo secundum naturam humanam fieri, appositè subiunctū est, Filius hominis, qui est in cælo. In quam sententiam patri ipse postea locutus est, Volo pater, vt vbi sum ego, & illi sint mecū, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi. Nec Baptista hanc Christi in testificando perfectionem tacuit, imò in hac quoq; re suum à Christi testimonio excelli professus est inquiēs, Quod vidit & audiuit, hoc testatur.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Matt. 18.

Ioan. 17.

Ioan. 3.

Nec verò inscius sum veteres Theologos hæc ferè loca ad Christi diuinitatem retulisse, secundum quam Christus & videbat Deum & vbiq; erat. Sed ea ætate bellum erat illis cum Arrianis & Eunominianis acerrimum, ob idq; omnibus testimonijs, quibus poterāt, Christi Deitatem asserebant, præsertim cùm res erat in promptu & facillima, quemadmodum fermè in præscriptis locis. Nam illud, Nemo ascendit in cælum, nisi filius hominis, qui est in cælo, quo pacto verè ac propriè in diuinitatem quadrare possit, non satis intelligo. Non enim filius hominis, quia Deus erat, tunc in cælum ascenderat, sed quia homo. Quomodo autem in cælum ascendisset, nisi secundum animam, vix explicari queat. Cogor itaq; cum Caietano hunc euangelij locū ad astruendam animæ Christi gloriam vrgere.

Affirmat Hier. Christum iuxta susceptī corporis dispensationem à patre audire quid loquatur, ergo iuxta humanam naturā & vidit & audiuit, &c. in Isa. cap. 50.

Quintum testimonium, quo Diuus Thomas vtitur, extat eiusdem euangelij cap. octauo: Etsi ego testimoniuin perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum, quia scio vnde veni & quò vado. Et posterius, Si dixero, quia nescio Deū, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonē eius seruo. Quòd enim sermo sit de scientia, vt à fide distinguitur, illa verba vidētur ostēdere: Ero similis vobis mēdax. Iudæi quippè fidē habebant eo tempore, quamuis cum Christo errarent. Quòd autem secūdum huma-

humanitatem loqueretur, illud probat, Scio eum, & sermonem eius seruo.

Hoc verò Diui Thomæ argumentum video refutari posse. Quoniam est quædam scientia sanctorum, quæ cum charitate coniuncta est, quamuis euidentiam non habeat. In hoc scimus, ait, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non seruat, mendax est. De hac scientia, si quis contendat Christum Ioannis octauo cap. sermonem facere, vix refelli poterit. Quin dicet fortasse quispiam, hæc Diui Thomæ argumēta probare id quidem quod deceat: non id tamen, quod oporteat. Incongruentia illa esse, cogentia non item. Sed nos primùm non id agimus, omnia Diui Thomæ argumenta, ea etiam, quæ ad certam Theologiæ conclusionem probandam afferuntur, certa esse & necessaria. Nimirum enim in veteribus quoque Theologis, in summis ecclesiæ pontificibus, in concilijs tandem quædam argumenta inuenias, quæ suadeant quidem, non cogant: at certis alijs exploratisq; permixta, non modò totum disputationis corpus exornent, verùm etiam confirment. Probabilia igitur argumenta necessarijs adiuncta, tantum abest vt reprehendenda sint, vt sint etiam commendanda. Quanquam istis equidem argumentis vsor, dum adsunt, cum absunt, nō requiro. Illud huius generis videtur esse, In ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei abscondit. Illos in Christo non fuisse omnes, si scientia ei beatorum defuisset. Simile est hoc, Christum fuisse caput, non solùm hominum, sed etiam angelorum. Eph. 1. Colos. 2. Incongruens verò esse, vt membra capiti scientia & claritate antecellerent. In hoc denique probabilium genere forsitan & illud est, Quòd si ministratio mortis fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur, &c. Et posterius, Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per gloriam est: multò magis quod manet, in gloria est, &c. Vsque ad illud, Nos autem reuelata facie, &c. Non ergo decebat, vt primus noui testamenti administer spiritus atq; animæ gloria careret, ex qua non solùm facies, sed totum corpus glorificaretur ex integro. Matth. 17. vide Orige. hom. 12. in Exod. Hæc igitur dicta in primis sint.

1. Ioan. 2.

Deinde, quæ res certè est animaduersione digniſſima, non mihi illi probari possunt, qui ea in Theologia argumenta confundunt, quæ id, quod decet, offendunt: quasi non interdum idē etiam oporteat, quasiúe indecora omnia paria sint, & non sint quædā, à quibus & ratio & Theologia omnis abhorreat.

Sanè

Sanè argumenta, quæ confirmant esse quicquam in religione nostra congruens & decens, ea omnia bipartita sunt. Quædam enim sunt eiusmodi, vt etiam si non extitisset ea res, quæ probanda sumitur, nihil tamen inconsentaneum emergeret. Vt cũ Theologi ostendunt, decuisse, vt Deus ad reparandum humanum genus carnem sumeret: vtique ex diuinis personis filius is esset, decuisse cæteraque id genus plurima. Quæ decentia fuisse, vel maxime Theologus probat quidem, sed quando alia Deus remedia peccato nostro parasset, quæ innumera sine dubio potuit, nullum rationis incommodum, nihil Deo indecorum haberetur. Talia verò argumenta nil profectò in Theologia demonstrant, sed solùm explicant, id, quod fide credimus, congruentissimum Deo nobisq; fuisse. Altera argumenta sunt, quæ ita monstrant quicquam consentaneum esse, vt nisi res sic habeat, aliquid semper emergat, quod nullo modo aut diuinæ naturæ, aut rationi humanæ consentiens videatur. Vt diuam Virginem intactam extitisse post partum scriptura sacra in sensu literali nusquam forsan edocuit. Id tradit apertè, in conceptu & partu Virginem extitisse. Sed quoniam indecens Virgini erat, vt integritatem tam singulari & miraculo & mysterio conseruatam ipsa posteà volens, vt dicitur, & prudens labefaceret, & quæ præter naturæ ordinem incorrupta permanserat, eadem se exponeret corruptori, adeò fidelium animis inhæsit perpetuæ huius virginitatis firma sententia, vt etiam si nulla fuisset apostolica traditio, ea tamen ratio esset idonea ad faciendam fidem ijs, qui non ad contentionem informati, sed ad disciplinam sunt vel mediocriter instituti. Nec aliter ego puto in præsenti quæstione philosophandum. Cùm enim ostendimus non decere, vt verbum Dei animam intellectualem imperfectam, scientiaque ac sapiẽtia vacuam assumeret, causam nos obtinuisse arbitramur. Quia res contraria scilicet adeò indigna verbi sapientia & prouidentia est, vt ne verosimilis fiat quidem, si de vnione personali verbi & animæ rectè sentimus. Consentiamus igitur, cæteris ecclesiæ sanctis gratiam per patres distributam, nempè secundum mensuram donationis Christi: at Christo ipsi non fuisse datum spiritum ad mensuram. Tantam enim gratiam dari congruebat, quantam anima capere illa posset, tantam, quantam in rebus esse ipsa gratia natura pateretur. Quòd verò de spiritu gratiæ dicimus, id vt de spiritu sapientiæ, scientiæ, intellectusque dicatur, subest omninò causa eadem. Tantò enim melior in omnibus est angelis effectus, quantò differentiùs præ illis nomen hæreditauit. Itaque vnctus est à Deo oleo exultationis præ participibus suis. Non ergò solùm habuit parem cũ angelis felicitatem, sed multoctiam maiorem. Quocirca vt fruebatur,

Ephe. 4.
Ioannis 3.
Heb. 1.

ita quoq; videbat Deum. Quod qui negant, ij non ab schola modo, verùm à Theologiæ veteris institutione desciscunt.

De incarnat. do. Sacra. cap. 7. Ambrosius, Deus in carne perfectionem naturæ assumpsit humanæ, suscepit sensum hominis, &c. Perfectam ergo animam assumpsit verbum, non imperfectam. Et lib. 7. epistol. 47. ad Irenæum, Accepit plenitudinem naturæ & perfectionis humanæ, sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis cõsummationi, vt esset perfectus in vtraq; forma. Vnde & Dauid dicit, Speciosus forma, &c.

Augustin. in lib. de trinit. Mox vt verbum venit in vterum, factum est perfectus homo. Et super Exod. Non habuit omninò Christus iuxta animæ meritum, quo posset proficere. Et illum versum Psal. 64. Beatus, quem elegisti & assumpsisti, de vnita humanitate interpretatur.

Luc. 3. Remigius in illud, Et ecce aperti sunt ei cœli, Sed nun quid tunc primò aperti sunt ei cœli etiam secundum humanam naturam: Fides enim ecclesiæ tenet, quòd nõ minus aperti sunt ei cæli ante, quàm post.

Græcus, quem refert sæpissimè D. Tho. in cathena, quamuis hoc loco vitiosa sit lectio, & tribuatur Gregorio Nazianzeno. Dicitur, ait, secundum humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum, quæ ab initio fuerit perfecta, sed ex eo quòd paulatim manifestabatur.

3. lib. Damascenus. Qui proficere dicunt Christum gratia, non venerantur vnionem, quæ est secundum hypostasim.

Theophylactus. Diuina erant, quæ dicebantur & agebantur à puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Euãgelista verò interpretatur, quid sit proficere illum sapientia. Subdit enim & statura. Profectum enim ætatis, sapientiæ dicit profectum.

In illud Vt sciãs reprobare malũ, &c. Hieronymus in Esa. 7. cap. Licet multa post secula de eo euangelista testetur, Puer autem proficiebat, &c. & hoc dicatur, vt veritas humani corporis approbetur, tamen adhuc pannis inuolutus habebit boni maliq; iudicium, vt per hæc verba noscamus infantiam humani corporis diuinæ non præiudicasse sapientiæ. Et in Hier. 31. c. Iuxta incrementa quidem ætatis proficere videbitur sapientia, sed perfectus vir in vtero fœmineo continebitur.

In illud, Nouã creauit Dominus, &c. Epist. ad Leonem aug. 95. Leo Deitas assumptam naturam beatificans, vt glorificata in glorificante permaneat. Loquebatur autem de incarnatione. Et alio item loco Cyrillum citat in hæc verba, Assumpsit verbum humanitatis naturam in sua ratione perfectam. Et Cyrillus ipse in Ioan. lib. 1. ca. 17. Videmus, inquit, gloriam Christi adeò sublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quisque compos nulli alij, quam vnigenito Dei filio illam conuenire fateretur. Plenus enim,

Digitized by Google

dim erat veritate & gratia. Non enim menſura ſibi datur, vt cæteris, ſed vt in perfecto perfecta ineſt. Sed ſi plena eſt, inquiens, gloria eius gratiæ & veritatis, quomodo ſapientia & gratia profeciſſe apud Lucam ſcribitur? aut quid accedere poteſt ad plenam? Illorum potiùs de Ieſu opinio, quàm illius perfecta crescebat gratia, vt magis indies cognoſcentes magis illum procedere ac gratia creſcere arbitrarentur. Vide etiam cap. 20. in illud. De plenitudine eius omnes accepimus.

Multa ſunt eiuſmodi veterum teſtimonia, quæ nos gratia breuitatis omittimus: cùm hæc etiam, quæ recitauimus, ſine vlla aut expoſitione aut argumentatione perſtrinxerimus. Nunc argumenta contrariæ partis breuiter quoque refellemus. Non enim hoc loco volumus, niſi per quaſdam ſummas & ſigna data rudiores admonere, vt in ſimilib. quæſtionibus, quæ non ſunt Theologorum vſu contritæ, ſe diligentiùs exerceant. Inuenient quippè ſemper, ſi quæſierint. Atq; in præſẽti etiam quæſtione non dubito eum longè plura inuenturum, cui & vberior lectio & maior eruditio fuerit.

Primum autem argumentum nihil difficile eſt, ſi intelligamus iuſtitiam ibi & fidem pro iuſtis & fidelibus vſurpari, cuius rei nõ modò Hierony. auctor eſt, ſed 70. etiam interpretes. Vide Tho. 3. part. quæſt. 7. art. 3. *In cõment. Super E- ſai.*

Ad ſecundum facilior adhuc reſponſio eſt. Dicitur enim Deus ſpes Chriſti, quia in Deo erat fiducia eius, non in homine. Item quia multa etiam à Deo ſperabat, quamuis non ſperaret gloriam animæ, quam iam habebat. D. Tho. 3. part. qu. 7. art. 4.

Ad tertium vide S. Thom. 3. part. quæſt. 15. art. 7.

Ad quartum vide S Thom. 3. part. quæſt. 7. art. 12. Vbi etiam reſpondet illi euangelij teſtimonio. Ac nos etiam paulò antè veteres referebamus non paucos, qui nullo modo admitterent, aut gratiam aut ſapientiam Chriſti potuiſſe in ſe ipſam aliquandõ proficere; adeò plenus ab initio & gratia & ſapientia fuit. Sed qui in hominum exiſtimatione creſcit, tametſi idem ipſe omnino perſeueret, eum dicit ſcriptura creſcere. Proficiebat Dauid vadens & creſcens. Item, Creuit Ioſaphat, & magnificatus eſt vſque in ſublime. Item, illum oportet creſcere, me autem minui. Quia verò quod ſæpè hominibus altum eſt, abominatio eſt ante Deum, ne exiſtimares oſtentationem eſſe præſtigioſam & phariſaicam. Talis inquit, erat Deo intus, qualem ſe homini exhibebat foris, nec hominibus probabatur ſolũ, ſed etiam Deo. Voluit enim Euangeliſta illud forſitan commemorare, quod de Samuele ſcriptum eſt, Puer autem Samuel proficiebat atque creſcebat, & placebat tam Deo, quã hominibus. At D. Tho. docet Chriſtum

1. Par. 18. 2. Par. 17. Ioan. 3. 1. Re. 2. p. 3. quæ. 15. articu. 7.

Digitized by Google

ſtum creuiſſe in effectibus & operibus gratiæ & ſapientiæ, quia in dies perfectiora opera faciebat. Quod autem in effectu creſcit, hoc creſcere quandoq; dicitur. Vt ibi, Verbum Dei creſcebat: & rurſum, Fortiter creſcebat verbum Dei.

Actor. 6. & 14.

In quinto argumento duo teſtimonia referuntur, quibus Arriani filij ſapientiam atque adeò diuinitatem impugnare ſunt ſoliti. Quæ cauſa quibuſdam patribus fuit, vt ea de filio iuxta humanam naturam interpretando ſatis ſe putarint aduerſarijs reſpondiſſe. Ac re vera in ea pugna, quam cum Arrio gerebamus, ſat illud erat, vt in hac parte ictus eius conatusq; omnes eluderentur. Sed nobis opus eſt vniuerſos errores euincere, & Chriſti etiam animam ab omni ignoratione vendicáre, quæ de eius dignitate quicquam detrahere videatur. Ambroſius porrò libro quinto de fide cap. 8. non audet aſſerere, tametſi cum Arrio diſputabat, Chriſtum ſecũndum humanitatem aut in ſapiẽtia profeciſſe, aut quicquam penitùs ignoraſſe, ſi hæc vocabula propriè capiamus. Contrariam verò ſententiam nonnullos ait tenuiſſe, ſed qui fuerint, inquit, intimidiores, quàm ego ſum. D. ſanè Thom. non dubitat, vel eiuſdem Ambroſij auctoritate confirmare, Chriſtum non ſecundum ſcientiam aut beatam aut infuſam, ſed ſecundum aliam acquiſitam ſeu experimentalem quippiam aliquando ignoraſſe, quod poſtea didicerit. Didicit enim ex ijs, quæ paſſus eſt. Itaque ſi de ſcientia hac experimentali ſermo ſit, Pater demonſtrabat filio ea, quæ faciebat per illum mirabilia, maiora tempore futuro demonſtraturus, quoniam & maiora facturus. Secundum hanc ſcientiam item d[illegible]n iudicij neſciuit, antequam eſſet; nam tunc experietur, cùm iudicium fiet. Probabiliter dicta ſint hæc, non negemus, verum nihil neceſſe eſt, in has nos anguſtias conijcere, quippè cùm ſit alia horum locorum intelligentia ſanior. Ac de priore quidem teſtimonio ſic ſentio. Reprehenſus fuerat à Iudæis Chriſtus, & quod ſabbatum ſolueret, & quòd ſe æqualem faceret Deo. Reſpondet ergo ſimul vtriq; calumniæ in hæc verba, Nõ poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem faciẽtem. Vbi primum ſic potentiæ æqualitatem agnoſcit, vt nihil ſibi arrogare videatur. Agnoſcit enim patris etiam auctoritatem, qui accepta refert quæcunque facit. Non poteſt, ait, filius à ſe facere quicquam. Deinde ita arguentes redarguit. Cur me, ô Iudæi, reprehenditis? Eadem certè ratione & patrem meum reprehenditis. Quoniam non ex meo capite, vt dicitur, quæ facio, ea ego confingo, nec affectu & libidine opera edo, ſed à patre accepi id, quod facio. Non poteſt, &c. Non autem ſomnio accipio aut opinione aliqua commentitia, ſed viſu certiſſimo atque clariſſimo cerno & comprehendo operantem patrem, & quæcunque ille facit,

Ioan. 5.

eit, hæc ipſa eadem ego non clauſis oculis, ſed videns ſimiliter facio. Si ergò me carpitis, quaſi opera illicita faciam in ſabbato, facio autem eadem, quæ pater meus, eodemque modo facio: cõarguite, ſi ita lubet, Deum ipſum, quem ego operũ omnium meorum auctorem & principium habeo. Vt autem probat ſe videre patrem facientem opera, ſubdit: Pater enim diligit filiũ, ideoque nihil illum cælat, ſed in conſpectu eius, ipſoque adeò cernente omnia facit. Nec ſolùm, quæ ante hac fecit, ea coram filio fecit, ſed & maiora, quæ facturus eſt, in conſpectu filij filioque proinde ſpectante ſimulq; faciente faciet. Quibus verbis non negat filium intelligere res priùs omninò, quàm fiant, ſed humano more loquitur, & ſe noſtris ſermonibus accommodat. Tunc enim res oſtendere dicimur, cùm ita præſentes ſunt, vt non ad intellectum, ſed quaſi digito ad ſenſum demonſtramus. Quæ eſt nobis rei certitudo maxima. Nec obſtat quod verbo futuri vtitur: Demonſtrabat, in his, quæ æterno Deo præſentia ſunt. Sic enim ſolet ſcriptura nobis, noſtroque tempori res æternas attemperare. Pater ſiquidem verbum, & genuit, & gignit, & ſemper gignet. Quanquam qui ſubiungit, Vt vos miremini, is de demonſtratione quadam futura videtur loqui, quæ cæteris etiam pareat. Quare ex hoc loco nihil contra gloriam animæ Chriſti haberi poteſt.

Poſterius quoque teſtimonium nihil contra nos facit. Primùm, quia Hieronymus Ambroſiusque negant, illa verba: Neque filius, niſi in paucis quibuſdam Græcis exemplaribus haberi. Quin Ambroſius contendit, ea ab hæreticis eſſe interpoſita. Eadem quippè lectio Matthæi & Marci erat. Matthæi verò Euangelium Arriani corruperant eiſdem quoque verbis adiectis. Quæ modò nec Latina nec Græca exemplaria habent. Deinde etiã ſi ita fuiſſet ab Euangeliſtis ſcriptũ, in eo ſenſu filius neſcire dicitur, quia ſcire ſe diſſimulat, nec vult alijs reuelare. Pater ſi quidem ſcit, quia filio manifeſtat, filius neſcit, qui occultat, nec alios ſcire facit. Quod autem verbum, Scire, in hunc modum aliquando accipiatur, & vſu vulgi contrito liquet, & Ambroſius probat ex illo: Deſcendam & videbo, vtrum clamorem opere compleuerint, an non eſt ita, vt ſciam. Simile eſt illud, Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens, &c. Et vbi nos habemus, Tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm fiat an diligatis eum, editio 70. habebat, Vt ſciat, an diligatis eum. Sed de hac re vide Ambroſium, Hieronymum, Auguſtinum, ac patres cæteros. In his enim, quæ pervulgata ſunt, longus ego eſſe, nec debeo, nec volo.

Hieron. in Matt. 24.
Ambr. l. 5. de ſi. c. 8.
Gen. 18.
Pſal. 52.
Qui diſſimulat, ſe exhibet ſe ad modum neſcientis.

Ad ſextum reſpondet egregiè D. Thom. 3. part. quæſt. 19. art. 3. *Sic Mar. 13*

Cùm vidisset, inquit, à longè ficum habentē folia, venit, si quid fortè inueniret in ea. Sicut ergò ille, qui præstat speciē fingētis & aliquid prudenter simulat, dicitur fingere: fingit enim se longiuire, sic gerit speciē & formā scientis. dissimulat q; aliquid se scire, eū nescire scriptura dicit Matt. 28. Psal. 44. In hunc Psalm. Phil. 1. Psal. 16.

vide illum. Primum verò testimonium, quo illa ratio confirmata est, verba proximè antecedentia explicant, Si posuerit, ait, pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, &c. & statim: Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit & saturabitur. Secundum testimonium D. Thom. sic interpretatur, vt dicat: Christum meruisse manifestationem vnctionis quidem iuxta illud: Propter quod Deus exaltauit illum, &c. Sed vnctionem ipsam non meruisse. In scriptura autem tunc rem aliquam fieri aliquando dici, cùm innotescit. Data est mihi omnis potestas, &c. Quia ergo Christus dilexit iustitiā, &c. Ideo exaltauit eum Deus in regem dæmonum, hominum, & angelorum, vngere enim est regem constituere. Respondet item, idque melius, hūc sensum esse, vt virga directionis esset virga regni tui, vt diligeres iustitiam, &c. propterea, id est, vt hæc egregiè faceres, vnxit te Deus oleo, &c. Illud est simile, Homo ridet, flet, discurrit, propterea intellectum habet & animā rationalem. Non enim necesse est, ea quæ antecedunt, causam esse eorum, quæ sequuntur. Vt ibi, Propterea sapientia Dei dixit, &c. Luc. 11. Ne diceretur expressè: Vnxit te Deus oleo lætitiæ, quoniā dilexisti iustitiam, &c. quicquam contra nos faceret. Nam more scripturæ fit, vt interdum effectus loco causæ ponatur. Vt ibi: Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus.

Tertio demum respondere possumus, actiones Christi non fuisse meritorias causas vnctionis, sed quasi materiales & dispositiuas. Docet enim D. Thom. 3. part. quæst. 34. artic. 3. sanctificatum fuisse Christum per proprium actum. Quemadmodum ergò verè dicimus, materiam ligni fuisse calore dispositam, propterea fuisse ignitam: Hominem fuisse contritum, propterea ei gratiam iustificationis esse donatam, sic dicere Propheta potuit, Christum optimos actus in primo instanti habuisse, propterea fuisse oleo Spiritus sancti perunctum. Nec opus est, vt vox illa, Propterea causam efficientem aut meritoriam, denotet, sed satis erit, si sit causa, quæ disponat subiectum, quasi materialis. De tertio verò testimonio sic habeto. D. Tho. existimat in eo psalmo de resurrectionis æterna vita agi non solùm in Christo, sed in membris. Nam illa omnium capitis & membrorum resurrectio vitaque, plena delicijs fructus passionis Christi fuit. Qui, vt Paulus ait, conresuscitauit nos & consedere fecit in cælestibus, tunc scilicet, cùm ipse excitatus, sedit à dextris Dei. Si ergo Christus in hoc loco non in persona sua modo, sed in membrorum persona loquitur, nihil est difficile intellectu. Quòd si Saulo dicebat: Cur me persequeris, quia mēbra ipsius Paulus infectabatur, dicere quoq; potuit patri, Adimplebis me lætitia cum vultu

Actor. 9. Psal. 15.

tuo.

nuò. Quoniam gloria noſtra gloria Chriſti eſt, nō minus, quàm ignominia laborque noſter Chriſti omninò eſt. Mox etiam non video equidem, cur non propriè de Chriſto ipſo accipiamus, quod poſt reſurrectionem adimpletus lætitia fuerit cum vultu Dei. Antè enim & corpus vacuum erat ea voluptate, quæ à viſione Dei in corpus emanat, & anima non vndique plena erat lætitia, quin appetitus ſenſitiuus totus triſtitiæ angoriſque patebat. Poſt paſſionem ergo impleuit eum lætitia Deus cum vultu ſuo. Quoniam & ſi prius Dei vultum clarè pleneque videbat, non tamen affectus appetitusque omnis plene perfecteque gaudebat. Qua de re in refutatione poſtremi argumenti nonnihil adijcimus, quod ſit animaduerſione dignißimum. Quartum inſuper teſtimonium facilem intelligentiam habet: nam & ſcriptum à poëta eſt. Priami faciem dignā fuiſſe imperio. In quinto autem mercedem Chriſti Iſaias vocat fidelium populum. Poſtula à me, inquit, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Vnde *Pſal. 2.* *Iſa. 55.* eueſtigiò ſubdit: Et vocabunt eos populus ſanctus, redempti à Domino. Iuſtinus verò martyr in dialogo cum Tryph. aliter legit & interpretatur hunc locum. En tibi, inquit, ſeruator adeſt, qui mercedem ſuam reddit, opuſque ſuum ante ſe. Verè enim Chriſtus id quod meruit, hoc eſt, mercedem operis ſui, nobis reddidit. At Hieronymus planè interpretatur, hoc ideò dici, quia ſaluator ipſe iudex ſit omnium, vt reddat vnicuique ſecundum opera ſua, iuſtis præmia, peccatoribus æterna ſupplicia. De ſexto teſtimonio denique nil aliud in præſentia dico, niſi gloriam Chriſti ante paſſionem nondum fuiſſe conſummatam, ſed quicquid ei propter nos & propter noſtram ſalutem ad abſolutam hominis glorificationem defuit, hoc non dubium eſt per paſſionem ſuam Chriſtum meruiſſe. Sanè verò non eodem modo omnia ædificia conſummantur, quibuſdam enim vel parietes deſunt, alijs non deeſt niſi tectum. Nos itaque conſummamur accepta, non ſolùm gloria corporis, verùm etiam animæ, quoniam vtriuſque partis gloria deerat, at Chriſto non niſi alterius duntaxat, quare per illius adiunctionem conſummatus eſt.

Ad poſtremum argumentum D Thom. reſpondet de paſſionibus animæ articulo 10. ad 9. Contraria non poſſe eſſe in eodem per ſe quidē, ſed benè per accidens. Vt cùm quis in naui deambulans fertur in contrarium eius, ad quod nauis mouetur. Ita, inquit, in ſuperiori ratione animæ Chriſti erat gaudium per ſe, quia per actum proprium, dolor autem per accidens, quia per corporis paſſionem. Deinde reſpondet, quòd gaudium illud & dolor non erant contraria, quia non erant de eo-

dem. Verùm responsum illud prius refelli potest. Quoniam locales motus si in eodem contrarij aliquando sunt, nihil mirum est, quippè cùm tota ferè eorum substantia & ratio externus quidam respectus sit. Ita pater & filius relationes contrarias prę se ferunt, & in ordine ad diuersos terminos esse in eodem verè possunt. At in formis & qualitatibus absolutis id fieri nequit, vt siue per se, siue per accidens duo contraria in eodem subiecto sint. Pugnat enim cum natura rerum, vt aqua simul calida & frigida sit, præsertim in summo: nec si quis contendat alterum esse per se, alterum per antiperistasin. Gaudium verò & tristitia qualitates sunt absolutæ. Sed & posterius responsum quispiam coarguet, quoniam Christus videns rationes in Dei essentia diuinas, de sua morte lætabatur, quam cernebat Dei & rationi & voluntati conformem. Tristabatur autem de eadem, quia erat malum naturæ contrarium. Quare obiectum materiale gaudij atque tristitiæ idem erat. Vt gaudium porrò tristitiæ contrarium sit, sat est vtrumque in materiali obiecto conuenire. Nam formalis gaudij tristitiæque ratio discrepant semper, siue de eadem re, siue de alia atque alia tristemur & gaudeamus. Non ergo negare possumus, si in Christi voluntate gaudium summum summaque tristitia de morte sua fuit, quin duo simul in eodē fuerint contraria. Atque hę animi affectiones se vicissim expellunt, tametsi non res eadem obiecta est. Nimirum enim, cùm pellere tristitiam volumus, alijs non modò rationibus, sed rebus etiam gaudere curamus. Quod argumētum est, eas affectiones esse contrarias.

Cæterùm difficultas hæc tribus modis videtur expediri. Primum enim dicet fortasse quispiam, in appetitu intellectuali Christi, quæ voluntas propriè vocatur, nullam penitus tristitiam extitisse. Quoniam illa animæ portio Deo fruebatur
3. p. q. 46. art. 8. pleniſſimè. Quemadmodum autem à superiore potentia non deriuabatur gaudium ad inferiores, vt salutis nostræ mysterium in Christi passione transigeretur, sic ab inferiore potentia non perueniebat ad superiorem dolor. Non fuit itaque in Christi voluntate tristitia, sed in appetitu sensitiuo fuit, qui propriè tristitiæ subiectum est. Quam sententiam visus est Dominus significare, cùm ait: Matt. 26. Tristis est anima mea. Appetitus enim animalis, quia animalis est, non est intellectualis, sed sensitiuus. Cui etiam sententiæ fauet D. Thomas 3. p. quæstio. 15. In art. 7. q. 46. artic. 4. & 6. & quæst. 46. artic. 7. & 8. Nam Scoti argumenta abundè refutat Caietanus. Quod si verum est, iam contraria non sunt in eodem subiecto proximo: sed gaudium in voluntate, tristitia in appetitu sensitiuo. Idcoque propriè contraria quidem

quidem sunt. D. Thom. 3. p. qu. 18. art. 6. in corp. & qu. 46. art. 8. ad 1.

Huic verò responsioni illud obijcitur, quòd Dominus habuit in voluntate actum, quo mortem verè noluit, at tristitia est de his, quæ nobis nolentibus accidunt, vt Augustinus ait. Prior propositio, quoniam eam Caietanus negat, probatur. Primò ex D. Thom. 3. p. quæst 18. artic. 6. vbi dicit, quod voluntas naturalis & voluntas sensualitatis aliud voluit in Christo, quàm diuina voluntas. Et art. 5. refert Augustinum contra Maximinum in hæc verba. In hoc, quod Christus ait: Non quod volo, sed quod tu: aliud se ostendit voluisse, quàm pater. Quod nisi humano corde non posset. Ac reuera ex illo Euangelij testimonio non solùm sancti veteres, sed synodus sexta sub Agathone collegit, & duas voluntates in Christo, & duas voluntatum operationes. Sanè qui ait: Non sicut ego volo, is actum voluntatis apertè significat. Verùm Caietanus elaboretur dicens, appetitum sensitiuum vocari interdum voluntatem. De qua Ambrosium hunc Euangelij locum explicare Diuus ipse Thomas interpretatur 3. p. qu. 18. artic. 2. Quin D. Thom. quæstionis decimæ octauæ, tertiæ partis articuli quinti argumentum tertium non poterat refellere, si admisisset, Christi voluntatem aliquid velle, quod non habuerit. Beatus enim est, vt Augustinus docet, qui habet quæcunq; vult. In reliquis certè beatis probabilissimè Caietanus eiusmodi volitiones negat, quoniam in illo statu otiosæ sunt. Cùm ergo Christus secundum intellectum & voluntatem perfectè fuerit beatus, non videtur eiusmodi volitiones habuisse.

Possumus deinde postremum hoc argumentum eludere, etiam si dicimus id, quod reuera probabile est, in voluntate Christi intellectuali, quæ propriè voluntas est, non tristitiam modò, sed summam maximamque fuisse. Quia enim in hostia pro peccato, cordis contritio voluntatisque tristitia potissimè desideratur, sacrificium quippè Deo spiritus contribulatus, &c. & tristitia spiritualis hæc cõtraria est peccato medicina, quod sedem suam præcipuè in voluntate habet: consentaneum profectò erat, vt filius Dei hostiam se pro peccato exhibiturus, non solùm corporis & animæ sensitiuæ dolores, sed angores quoque spiritus & voluntatis tristitiam susciperet, quo pro culpis nostris omnibus hostia illa Deo acceptissima omnibus omninò modis contereretur. Sic verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Sic non modò vulneratus est propter iniquitates nostras, sed attritus est propter scelera nostra. Sic disciplina pacis nostræ super eum, & liuore atque dolore eius sanati *Psal. 50.* *Isa. 35.* *Cap. 9.*

ſumus. Sic Dominus eum voluit infirmitate conterere, qui poſuit pro peccato animam ſuam.

Auguſtinus inſuper 14. de ciui. lib afſerit Chriſtum eos naturæ noſtræ defectus ſuſcepiſſe, qui perfectioni gratiæ non repugnant quidem, ſed de amore boni & ſancta charitate veniunt. At commendat magis charitatem ſuam Chriſtus, ſi triſtitiam quoq; eam Deo pro culpis noſtris in ſacrificium præbuit, quam nos Deo pro illis debemus maximè. Planè item Ambroſius ad Gratianum imperatorem dixit: Sicut ſuſceperat voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam. Nam voluntas propriè appetitus intellectualis eſt. Et velle propriè actus voluntatis eſt, ait autem: Non ſicut ego volo.

Voluntatis etiam dolor hominis propriè triſtitia eſt, nam qui in ſolo appetitu ſenſitiuo reperitur, hic animantis magis dolor eſt, quam hominis. Decuit autem, vt per dolorem propriè humanum humana peccata ſoluerentur. Ita cùm dixit: Repleta eſt malis anima mea, omnem animæ appetitum repletũ dolore intellexit, ſiue ſenſualem ſiue rationalem. Quoniam & pronomen, Mea, rationalem magis, quàm ſenſualem præ ſe fert. Ea ſi vera ſunt, vt videntur eſſe, nihil obſtat, cur non per potentiam ſupernaturalem & gaudium ſummum, & ſumma triſtitia in eodem ſubiecto fuerint. Tum quia nec propria contraria erant, cùm oppoſitio debeat fieri circa idem, vt D. Thom. ſæpè ſumit. Tum quia quod præter naturæ ordinem à Deo fit, id in naturæ leges referre velle ſtultũ eſt. Miraculum fuit, quòd idem homo eſſet & viator & compræhenſor: miraculum, quòd à gloria animæ nihil deriuaretur ad corpus: miraculum, quod à ſuperioris gaudio potentiæ nihil ſolatij in inferiores redundaret: miraculum, quòd inferioribus perturbatis, nec ſuperiores turbarentur, nec à ſua perpera operatione ceſſarent, nec remitterẽt opus, nec quietem & delectationem, vel ex minima parte reſoluerent. Inter hæc miracula propter myſterium noſtræ redemptionis explendum, quanquam voluntas Deo viſo fruebatur, ſuſcepit tamen ſponte triſtitiam quantam maximam capere potuit: potuit autem capere tantam, quanta maxima eſſe in rerum natura poterat. Vt dolor pro peccatis non minor eſſe, quàm charitas & ſcientiæ ipſæ quoque ſuperemineret.

Pſal. 87.

Epheſ. 3.

Sed & olim iuuenis, vt hinc iam nos demùm extricemus, coram celebri Theologorum concione diximus: quòd ſicut per totam vitam Dominus gloriam animæ quaſi premebat, ne in corpus efflueret: ſic ſaltem in cruce retinuit gaudium, quod ſuapte natura ex clara Dei notitia prodiret. Gaudium, fateor ex Deo viſo in voluntate neceſſariò naſci, non ſecus atque ex ſole lumen,

Digitized by Google

lumen, calorem ex igne. Sed retraxit aliquando sol radios suos, & ne calefaceret, compræhensus est etiam ignis: quare nihil mirum videri cuipiam debet, si in hominum redemptione per hominis vnius dolores explenda voluptas omnis reprimeretur, quam aliàs ex visione Dei proficisci naturæ ratio demonstrat. Nec obstat, quòd beatitudinem Benedictus huius nominis duodecimus definiuit in visione & fruitione consistere. Christus autem beatus fuit in via. Quoniam illud pontifex tradit de beatitudine consummata. Christus autem licet habuerit essentiam beatitudinis, non tamen accidentia, quæ inde per se etiam consequuntur, decuit enim eum per passionem consummari. Quãquã & fruitio sine gaudio intelligi potest: fruitur enim arboris suæ fructibus, tunc etiam homo, cùm per morbum voluptatem nullam capit ex eis. Ita Christus non solùm videbat, sed etiam fruebatur, quamuis derelictus à Deo omniq; penitus solatio destitutus non gaudebat. Quamobrem, vt cæteri martyres gaudiũ sibi futurum ante oculos posuit, vt crucem sustineret confusione contempta ad Hebræos 12. cap. Vbi miris omninò modis & charitatem suam in nos commendauit & exemplum. Certè siue primo, siue secundo, seu tertio modo quæstionem soluas, miraculum facis: sed est hoc postremùm eò plausibilius, quò maiores in nobis igniculos excitat tum pœnitentiæ, tum amoris, tum gratitudinis. Sed sit iam huius quæstionis finis. Perspicuum est enim, in re sterili & ieiuna non paruam & exiguam copiam è locis Theologiæ suppeditaram. Restat tertium quæstionis genus pertractandum eius, quæ à fide & natura pendet: de qua re capite sequenti disseremus.

Vt quid dereliquisti me.

CAPVT XV.

In quo ea quæstio vocatur in dubium, quæ cùm naturalis sit, tum etiam ad fidem pertinet.

QVoniam de eo genere argumentorum dictum est, quæ & ad fidei principia explicanda spectant, & ad conclusiones Theologiæ confirmandas: deinceps de ijs, quæ ad rerum etiam naturalium probationẽ attinent disputandũ est. Sũt autẽ naturales quæstiones in duplici differentia. Quędã enim solis naturæ argumentis probari possunt, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur. Et in naturæ ratione quidem, nullum inter hæc duo genera discrimen est. Vtriusque enim quæstionis argumenta ex eisdem omninò locis petenda sunt, hoc est, ex humanis disciplinis. Quæ argumenta omnia tribus vltimis locis continentur. In hoc differunt, quòd quæstiones posteriores, quoniam fidei sunt, latiùs patent atque ex omni loco cõpro-

bari possunt, In hoc genere illa est, quam hoc capite versarę cupio.

An animus hominis immortalis sit, quemadmodum Pythagoræ, Socrati, Platoni, Theophrasto, Themistio, Senecæ, Ciceroni, melioribusq; Philosophis visum est, an potiùs mortalis, quod Lucretio, Galeno, Plinio, Alexandro video placuisse. Nec me verò reprehensores vituperare debēt, quod rem aggrediar, quæ diligentissimè est à pluribus disceptata. In quibus D. Thomam esse cōstat, cuius tanta est in vtranq; partem argumentorum copia, vt nihil addi posse videatur. Sed quoniam fidei argumenta nulla ferè protulit, naturę verò rationes Hēricus atq; Scotus probabiliter suadere, aiunt, non necessariò demonstrare: nihil, vt mihi videtur quidem, temerè facturus sum, si de ea ipsa quæstione disputo, quam tam multa & præclara ingenia versarunt. Non enim rem actam agam: sed, nisi me fallit animus, plane vtilem, ne dicam necessariam: præsertim cùm Caietanus etiam noster sui valdè dissimilis scripserat, se credere quidem animam rationalē incorruptibilē esse, at nescire tamen. Quia in re cū Henrico, & Scoto ex parte consentit: quos idem miris olim modis exploserat. Ex parte, inquam, quoniam nō alios quidem, sed se scire inficiatus est.

In ca. 9. epist. ad Ro. Cōtra scripserat & in primam par. & in 3. li. de anima.

Vt ergo hæc controuersia, quàm fieri poterit, accuratissimè constituatur, principiò argumētabimur, hanc quæstionem nullo modo ad fidem attinere, deinde non posse naturæ ratione demonstrari.

Docet porrò Augustinus, idq; non semel, sed sæpiùs, non esse fidei quæstionem, an animæ rationales ex traduce sint: an potius ex nihilo in singulis creentur singulæ. At si anima hominis ex traduce vi seminis propagaretur, sine dubio esset vt generabilis, ita etiam corruptibilis.

3. arg. De bap p. li. 3. c. 10. & 1. petra. c. 1. & 10. suo pergen. c. 1. 3. & 4.

*Dein Sadducæi existimabant animum hominis esse mortalem: nec tamen habebantur hæretici, quin & religiosos eos colebat fidelis populus.

2. argu.

*Præterea, quatuor sunt scripturæ testimonia, quibus vel maximè animorum immortalitas doceri potest. Vnum illud est, Donec reuertatur puluis in terram, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Alterum, Deus creauit hominem inexterminabilē, & ad imaginē similitudinis suæ fecit illum. Tertium, Nolite timere eos, qui occidūt corpus, animum autem nō possunt occidere. Quartum, quo Dominus in euangelio vtitur, Ego sum Deus Abraham, Isaac, & Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Etenim quod Augustinus affirmat ex lege Moysis esse cæteris euidentiùs, id ne probabile quidem mihi vi-

3. argu. Eccle. 12. Sap. 2. Matth. 10. Matth. 22 q. 33. in Nume.

hi videri ſolet, vt animas ab interitu vendicemus. Ex quatuor au- *Lib. 10. ſu-*
rem illis, quæ paſſim à Theologis referuntur, primum eludi po- *per ge. c 9.*
teſt, quod Auguſtinus docet, infirmum eſſe aduerſum eos, qui
credunt animas per propaginem generari. Infirmū ergo etiam *Pſal. 77.*
eſt contra eos, qui dixerint eas cum corporibus interire. Ac ſicut
ſcriptum eſt, ait, Donec ſpiritus redeat ad eum, qui dedit illum: *Sap. 2.*
ſic etiam legimus, Spiritus vadens & non rediens. Secundum itē
refellet forraſſe quiſpiam dicens, non ibi de anima ſermonem *Matth. 10.*
eſſe, ſed de homine, quem Deus per gratiam fecit à principio
immortalem. Vnde ſtatim ſubijcitur, Inuidia autem diaboli *Luc. 12.*
mors introiuit in orbem terrarum. Tertium autem de morte
ſpirituali animæ, hoc eſt, de æterna, interpretari licet, de qua il- *Matth. 22.*
lud habes, Dentes leonis dentes eius interficientes animas homi
num. Quæ res ſuadetur, quia protinus additur, Eum timete, qui
poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittendi in gehennam.
Quare Diuus Tho. nec in 1. part. nec in ſum. contra gent. nec in
quæſt. de anima hoc teſtimonium voluit vſurpare. Nam quar-
tum de reſurrectione agit, non de immortalitate. Sic enim Do-
minus ait, De reſurrectione autē mortuorum non legiſti, &c.
Nihil verò prohibet, vt anima cum corpore ſimul intereat, &
poſtea cum corpore ſimul exſurgat. Nō ergo fidei decretum eſt,
animas eſſe immortales.

Quòd verò naturali argumentatione animæ immortalitas *4. arg. De*
nequeat oſtendi, illa prima coniectura eſt, quòd cum Ambroſius *bono. mor.*
& Auguſtinus, vt id probarent, omnes neruos intenderint, nihil *c. 9. 2. ſoli*
omninò confecêre. Non autem præcellimus Ambroſiū & Au- *& li. de*
guſtinum. *immo. an.*

Adhæc cùm Scotus, Iandunus, Caietanus Diui Tho. ratio- *5. arg. Sco.*
nes expēderint, viri ſcilicet magno ingenio magnaque Philoſo- *4. d. 43. q.*
phiæ eruditione præditi, at pronunciarunt tādem, rem non eſſe *2. Iand. 3.*
demonſtratam, ſed creditam. Nō eſt autem veroſimile, rationes *de ani. q.*
eas, ſi euidentes eſſent ac lucidæ, nullum euidentiæ lumen acri- *5. & 29.*
bus acutiſq; oculis allaturas.

* Prætereà, Ariſtot. non idem ſemper in hac re, ſed tum hoc, *Caiet. in*
tum illud ſcripſit: non eſt ergo probabile, eū in tanta varietate *epiſt. ad*
& incōſtantia certam exploratamq; animæ immortalitatem ha- *Rom. c. 9.*
buiſſe. Nam q̄ pro animæ rationalis incorruptione aliquando ** 6. arg.*
ſenſerit, vt cætera loca omittam, quæ & D. Tho. 2. aduer. gen. c.
79. Ferrarien. in commentarijs afferunt, is locus planus & expe-
ditus eſt, qui 2. lib. de gen. anim. c. 3. habetur: vbi apertè docet
Ariſtot. mentem hominis non in ſeminis virtute eſſe, vt reli-
quas animas, ſed extrinſecus aduenire. Quod ſi non educitur de *In lib. 3.*
potētia materiq̄, nec à generante homine vi ſeminis editur: cer- *de animæ*

rè ſubſiſtens eſt, nec à materia dependet. Quòd verò de hac ſententia interdum etiam deſciuerit Caiet. multifariam ſuadet: & mihi his argumentis fit verosimile. Primò, quòd non poteſt effugere, ſi ſua principia Ariſt. retinet, animarum infinitatem, niſi incidat in errorem Auerrois, vel in Pythagoræ deliramentū. Secundò, quia, 1. cæli aſſerit, quicquid incorruptibile ſit, in perpetuum etiam fuiſſe. Tertiò, quia in eth. li. 1. Solonem reprehendit, qui aſſeruerit, poſt mortem veram ſupereſſe hominis beatitudinem. Vnde & deplorat breuem hominis felicitatem, & opes ac diuitias tanquam felicitatis adiumenta requirit. Nec de hominis animo poſt mortem verbum vllum in illo reperies. Nō eſt autem credibile eum ſi exiſtimaret animam eſſe immortalem, nec de modo, quo intelligeret ſeparata, nec de eius felicitate quicquam vel breuiter perſtricturum. Quartò, ex procœmio lib. de anima, vbi illud fundamētum iecit: ſi intelligere eſt phantaſia, aut non ſine phantaſia, non contingit anima ſeparari: in tertio aūt libro poſuit antecedens, quòd intelligere non eſt ſine phantaſia: vnde & cōſequens, &c. Quintò, quia non Greg. Niſſenus modò, quem D. Tho. refert, verùm etiam Iuſtinus martyr in lib. ad monitorio gentium, & Theodoritus lib. quinto de curat. græ. affectu. conſentiunt, Ariſtotelē animorum immortalitatē negauiſſe. Quis autē credat, tantos taleſq; viros falſum teſtimonium dixiſſe? Niſi etiam Alexand. Aphrodiſæus inſignis præter cæteros Peripateticus falsò etiam magiſtro ſuo hanc ſententiam impoſuit.

7. argum. Præterea, animorum immortalitas cum Dei erga homines prouidentia adeò cōiuncta & colligata eſt, vt qui illam negarit, is hanc quoq; inficiaturus ſit: qui verò hanc cōceſſerit, eum neceſſe ſit illam admittere, quemadmodum ſuprà diximus. At Dei erga res humanas prouidentia non poteſt eſſe per rationes humanas manifeſta, ſed ſolum ex diuinis oraculis exploratè percipitur. In quod Prophera teſtatur inquiens: Exiſtimabam vt cognoſcerem: hoc labor eſt ante me, donec intrem in ſanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis eorum. Et iterum, Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt. Beatus homo, quē tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum.

Pſalm. 72

Pſal. 93.

8. argum. Præterea, ad indagandam animi immortalitatem illa rectiſſima via eſt, quam Ariſto. eſt ingreſſus; nempè animi operatio propria. Sicut enim res ſe habet ad operationem, ita ſe habet ad eſſe. Experimento autem quotidiano ille probauit, animam noſtram nihil ſine phantaſmate intelligere. Pendere itaq; à corpore non ſolùm vt ſpecies intelligibilium accipiat, ſed vt eis etiam

etiam vtatur, reſq; ipſas intelligat. Reſpondent, pendere animi propriam actionem à corpore non tanquam à ſubiecto, ſed tanquam ab obiecto. Verum hæc reſponſio reſellitur. Quia ſi, quantum rationis lumen & ſenſuum indagatio docet, nulla noſtra intellectio ſine corpore eſt, nihil refert hoc, an illo modo ſit, cum vtrinq; probabiliſſimè colligatur, animam ſi extra corpus eſſet, in modum glirium torpētem omni opere vacaturam. Experimur ſiquidem ſpecies intelligibiles & in fieri & in operari à phantaſmate dependere. Hinc enim Ariſtot. vacillauit, nec quicquam effecit, ſi effecit tamen, niſi animas cũ corporibus inrerire: ne vanæ ſcilicet & ocioſæ extra corpora remanerent.

Cõfirmat autem hoc vel maximè, quòd ſi animus per ſe ſubſiſteret atq; adeò immortalis eſſet, non indigeret corpore, quẽadmodum aliæ formæ, propter eſſe, ſed ſolum propter operationẽ. Neceſſe quippè eſt, eũ ſpecies intelligibiles à corporibus per corporis ſenſus emendicare. Alioqui intellectus per ſe in natura ſubſiſtens, ideoq; à corporis grauitate & materiæ imperfectione liber nullo ſe modo corpori colligaret, ſi ex ſe haberet ſpecies ingenitas, quibus ſine corporis adiumento intelligeret. Videmus autem, ſpecies à corpore acceptas, à corpore etiam in operando pendere. Ideo enim neceſſe eſt, intelligentem phantaſma ſpeculari. Non ergo per illas anima à corpore ſeparata intelliget. Alias verò ſpecies non habet ſuperinditas. Quare ſeiuncta à corpore, ſomno ocioque torpebit, quod eſt abſurdum. 9. argum.

Sexta inſuper ſynodus actio. 11. tradit, animam hominis non eſſe immortalem per naturam, ſed per gratiam illam à morte coercentem. Et rurſum, Non, inquit, naturam propriè immortalem habent animæ, ſed gratia id ſortitæ ſunt. Nulla ergo ratio naturalis animæ immortalitatem monſtrare poteſt, vt pote cum ſit ſuaptè natura mortalis. 10. arg.

Adde vnum & viginti argumenta, quibus S. Tho. probabiliter egit, vt anima corruptibilis videretur. Quæ ſi ego hic repetam, moleſtus ero. Nam his alia adijcere, nõ video quî poſſem, niſi Ianduno, alijſq; huius farinæ auctoribus velim eſſe ſimillimus, qui vt argumenta afferant, quibus animi mortalitas probare poſſe videatur, ea ponunt, quibus ſuadeãt eum non eſſe formam actumq; corporis eſſentialiter. Quæ argumenta quidem Caietanus in 3. lib. de anima retulit, feciſſetq; fortaſſe multò prudentiùs, ſi contempſiſſet. 11. arg. q. de anima arg. 4.

Adde etiam, quod Scotus argumentis, quæ probant animam eſſe immortalem, argutè reſpondet. Si ergo rationes inuentæ, à prioribus nõ demonſtrant, aliàs verò excogitare nouas nõ opis eſt no- 12. arg. 4. d. 43. q. 2.

Digitized by Google

est nostræ, fateamur, animam immortaliter viuere, nullo certo naturæ argumento patescere. Hæc afferre breuissimè potui, quibus illi vterentur, qui animorum immortalitatem infirmare pergerent. Quam tamen & fides catholica firmissimè docet, & certa naturæ ratio. Id quod conclusiones rationesque sequentes patefacient.

Prima conclusio. Animum hominis esse mortalem, fidei catholicæ manifestè repugnat. Gene. 37. Descendam ad filium meum lugens in infernum. Iob. 21. Dꝛcunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt. Sapien. item cap. 2. 3. 4. & 5. apertissimè traditur, animas cum corporibus non interire. Eccles. 12. Et spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum 2. Machab. 12. Sancta ergo & salubris, &c. Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animum autem non possunt occidere, sed potius timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam, Ioan. 12. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitã ꝗternã custodit eam. Philip. 1. Mihi viuere Christus est, & móri lucrũ. Coartor autem è duobus, desideriũ habẽs dissolui & esse cum Christo. Primæ ad Cor. 15. pro absurdissimo Apostolus colligit, Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantũ in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Et posterius referens illã insipientiũ vocem. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur, illicò subdit, Nolite seduci. Corrumpunt, &c. 2. Cor. 5. Dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino, audemus aũt & bonã voluntatem habemus magis, ꝑegrinari à corpore & præsentes esse ad Deum. Et paulò antè: Scimus quòd si terrestris domus nostra, &c. Sed de scripturæ testimonijs, quæ D. Tho. dixit esse infinita, satis multa recitauimus. Quanquam vereor, ne quis nos iure ac merito reprehendat, quin in re non dubia vsi fuerimus testibus non necessarijs. Præsertim cùm ij, qui animæ immortalitatem inficiantur, nec Christo, nec euangelio credunt, ecclesiæ verò sanctorumq; fidem pro nihilo putent. Ita superuacaneum videtur esse, ex ijs locis, qui auctoritatem fidei continent, argumenta depromere. Nec conclusio hæc propriè Theologica est, vt sit argumentationibus Theologiæ confirmanda. Quin Theologia, qua ratione effectrix est, & agendi muneri incumbit, illa duo habet primaria fundamenta, Deum esse hominis & principium & finem, atq; adeò procuratorem, esseq; item animorum perpetuam vitam, in qua remunerator Deus sit inquirentium se. Quæ nisi fidelis penitus habeat infixa & in animo quasi insculpta, non dico media, & finem consequi felicitatis suæ, sed ne ad Deum quidem accedere potest, vt ab eo media finemq; requirat.

Iuffin. in colloquio cũ Tryphone illud affert quòd Phytonissa spiritum Samu. euocauit, In q. verò gẽtium, q. 75. citat illud: Infernum subtus se obturbatus est in occursum aduentus sui. Quod de Nabuchodonosor dictum esse ambiguum non est. Et q. 76. illud, Hodie mecũ eris in paradiso. Heb. 11.

Cùm

Cùm igitur prima cuiuſq; diſciplinæ principia tanquam notiſſimæ anticipationes ſupponantur, nihil opus erat vel ea teſtimonia referre, quæ ex ſacris literis commemorauimus. Niſi quòd ſunt quidam adeo curioſi, qui etiam optarint, Paulum de animorum incorruptione manifeſtiùs loqui. Quod perinde eſt, ac ſi quis Philoſophus adeò eſſet infigniter ſtultus, vt in philoſophorum libris, præſertimq; Ariſtotelis, cuperet principium illud ſæpè & clare reſumi, Quodlibet eſt, vel non eſt. Verùm de hac prima propoſitione, quoniam eſt ante oculos poſita, diximus ſatis. Secunda propoſitio, Animus naturaliter eſt immortalis, & non ex dono gratuito. Fuêre porrò quidam Arabes, qui dicerẽt, animum natura eſſe mortalem: ſed in nouiſſimo cum corpore immortaliter ſuſcitandum. Simili autem errore ductus poſſet quiſpiam dicere, animum cum corpore ſtatim quidem interiturum, ſi naturæ ſuæ relinqueretur, ſed vi diuinæ potentiæ fieri, vt vel ad præmia, vel ad pœnas conſeruetur æternus.

Hoc qui aſſereret, is ſcripturas facilè in ſenſum ſuum detorqueret. Non enim affirmant illæ, animũ eſſe natura ſua immortalem, ſed ſolum eum aiũt manere poſt mortem. Sicut corpus poſt reſurrectionem fides aſtruit perpetuam vitam habiturum, non tamen id in natura corporis, ſed in diuina potentia erit. Quam ſententiam ſextæ ſynodi verba retrò citata ſonare videntur. Atque Auguſt. 10. ſuper Gen. ad lit. c. 23. in illam magis opinionem inclinat, quæ docet animas à parentibus generari. Quæ ſi vera ſententia eſt, non eſt animus ſua natura immortalis. Id quod ſolebam equidem, non tanquam hæreticum, ſed tanquam erroneum condemnare, ſemper quippè malui citra lineam conſiſtere, quàm tranſſire, ſtultæque ignorantiæ potiùs argui, quàm inſolentiæ temerariæ. At ſi rem diligentius animaduertas, non dubites, huic errori hæreſeos notam murendam, quando ad ſedem Apoſtolicã referatur.

Primùm, quia manifeſtum eſt, quoſdam Philoſophos naturæ ratione duce, animorum immortalitatem & veſtigaſſe & inueniſſe. Non eſt ergò ſupernaturalis animorum perpetua vita, aut dona eis gratuitò conceſſa. Quis enim hominum ſcire poterit conſilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? niſi ille dederit ſapientiam, & miſerit Spiritum ſanctum ſuum de altiſſimis. *Aug. 13. de tri. c. 9. Sapi. 9.*

Deinde in Concilio Lateranen. ſub Leone 10. ſeſſione 8. definitur, hæreticum eſſe dicere, quòd ex principijs Philoſophiæ ſequitur, animam eſſe mortalem. Et tamen ſi naturaliter eſſet anima corruptibilis, huius corruptionis eſſet cauſa aliqua naturalis quod mortalis ſit, & aliqui temerè philoſophantes ſecundum Philoſophiam

phiam saltem verum esse asseuerent, damnamus omnes asserentes animam rationalem mortalem esse. Cum illa non solum per se, & essentialiter humani corporis forma sit, verum etiam immortalis. Hactenus concilium.

Prætereà, non Theologi modo, verùm fideles etiam vniuersi animarum immortalitatem, ita à maioribus accepimus, vt eã per miraculum eas incorruptibiles, sed per naturam esse credamus. Hic autem ecclesiæ consensus certissimo nobis argumento esse debet catholici dogmatis. Quod autẽ idẽ in hac re Theologi ac fideles sentiant omnes vel ex eo liquet, quòd asserentem quẽcunque, animos esse mortales, statim exhorrent. Eadem quippe fide inscriptum in mente habent, angelos & hominum animas natura sua, vt intellectuales, ita quoque immortales esse. Adde quòd post Augustini seculum nemo fidelium in dubium vertit, quin animæ rationales creentur ex nihilo, & singulæ singulis corporibus infundãtur, vt Concilij Lateranen. verbo vtar. Quod si non generantur vi naturæ animæ rationales, nec de potentia materiæ educuntur, sed foris veniunt, nimirum ex se subsistẽs, quare non cum corpore intereunt. Illud verò testimonium, spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum, ne August. quidem ipse expedit. Si enim foris venit spiritus hominis, consequens fit, vt nulla vi agentis naturalis propagetur. Quocirca si ingenitus natura est, natura quoq; est incorruptus. Nec enim naturales causæ corrũpunt aliquid, nisi quod eædẽ possunt gignere. Nam quod interpretatur Augustinus, Deum primo homini spiritum dedisse, cũ inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, in illo verò, qui cæterorum hominum caput erat, cæteris dedisse spiritum, hoc, pace tanti viri dictum sit, nulla ex parte argumenti vires infringit. Cùm enim Moyses in principio Geneseos rerum naturalium propriam vim & naturam exprimat, quod in primo homine significatum est, id de reliquis etiam intelligitur. Scriptura porrò, vt ostenderet viuentia reliqua viribus naturæ edi posse, ait, Germinet terra herbam virentem, &c. Et rursum, Producant aquæ reptibile animæ viuentis, &c. Et iterum, Producat terra iumenta & reptilia, &c. Nemini quippe ambiguum esse potest, prima cetorum, iumentorum, serpentium, leonum indiuidua, à Deo sine media causa adiuuante condita creataque fuisse. Ob id namque adiectum est, Creauitq; Deus cete grandia & omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas. Item, Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, &c. At significare scriptura voluit, si nunc à Deo huiusmodi animantia essent edita, vt in vi tamen elementorũ & corporum quæ ex elementis conflarentur, illorum generationem sitam esse

Eccles. 1.

Gene. 1.

Cæietanus turpiter hic lapsus est, non intelligens scripturæ sensum.

esse censeremus. Sed enim cùm ad hominem ventum est, ne huius similis conditio crederetur, de corpore ait, Fecit Deus hominem ex limo terræ: de animo autem, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Quod differentis conditionis variũ discrimen à Moyse adeò accuratè obseruatum manifestè indicat, cæterorum viuentium animas in potentia materiæ esse, hominis spiritum, quo factus est in animam viuentem, non esse, sed à Deo creari & infundi, qui solus eius & spirator & creator est. Præterquam quod qui dicit, Redeat ad Deum, qui dedit illum, is non obscurè docet, spiritum non perire, sed manere. Explicat enim id, quod paulò antè dixerat. Ibit homo in domum æternitatis suæ. Alioqui quomodo ad Deum vadit, si dissoluitur tanquam mollis aër & sicut vmbra ac fumus euanescit? Quemadmodum autem corpori naturam exprimit, cum ait, Reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, sic naturam spiritus manifestat inquiens Et spiritus redeat ad Deum, &c. Iam quod Augustinus affert, spiritus vadẽs & non rediens, à nobis est. Non enim scriptura dicit, spiritus veniens & non rediens, sed spiritus vadens, scilicet à corpore, & non rediens. &c. *Eccle. 12.* *Psal. 77.*

Præterea, stulti illi, quorum error Sap. c. 2. inducitur, animum existimabant naturaliter esse mortalem. Non enim de miraculo loquebantur, sed de natura. At Sapiens non modò cum illis apertè pugnat, verum etiam vt insipientes & insensatos repræhendit. Animos ergo sentit natura esse immortales.

Tertia propositio. Erroneum est, ne dicam hæreticum, astruere, animæ immortalitatem naturali ratione demonstrari non posse. Si enim naturam habet incorruptibilem, huius rei vel à priori vel à posteriori ratio aliqua demõstratiua erit. Nulla siquidẽ propositio ex natura rei & cõnexione terminorũ per se ac necessaria est, quin vel ex effectu, vel ex proprietate, vel ex definitione, vel ex causa subiecti ostẽdi necessariò queat. Sed ais: Quadratura circuli demonstrabilis est quidem, sed demonstratio adhuc inuenta non apparet. Sic ergo Scotus Iandunusque sentient, animæ quidem immortalitatem ostendi posse, at non esse ostẽsam tamen.

Quarta propositio. Periculosum ac temerarium est, ne quid amplius addam, affirmare, quod nullum argumentum hactenus inuentum verè demonstrat animæ immortalitatem. Quia argumẽtum, quod sumitur ex operatione propria, vel etiam ex potentia, quæ substantiam rei necessarie naturaliterq; consequitur, verè ostendit, qualis ne sit eius rei natura atque substantia. Theologi verò tum ex propria operatione, tum ex propria potentia, intellectione scilicet & intellectu, animi incorruptionem argumen-

Qui dixit rationes non esse, nec demõstrationes nec necessarias, is videtur hanc con-

Obiectionem reprobare

mentantur. Syllogiſmi igitur illi veræ ſunt demonſtrationes. Dicet fortaſſe quiſpiam, Non nego demonſtrationes eſſe, ſed nobis demonſtrationes eſſe nego. Quibus argumenta illa certa & clara non ſunt, quamuis idonea ex ſe ſint, vt certitudinem atq; euidentiam pariant. O inſolentem temeritatem, cæteros ex tuo ingenio metiri, exque tuis aliorum oculos æſtimare. Aſſenere, mel quidem ex natura ſua dulce eſſe, ſed dulce tamen fuiſſe nemini, quia tibi non fuerit, nullum videre id poſſe, quod tu non videas, omnibus obſcurum eſſe, quod tibi non pateat. Ait D. Thomas, ex præmiſſis manifeſtè oſtendi poſſe, animam humanam non corrumpi cum corpore: concludit verò hæc verba, Patet igitur, quod intellectus humanus eſt incorruptibilis, ergò & anima humana, quæ eſt intellectiua ſubſtantia. Item, Neceſſe eſt dicere, animam intellectualem eſſe incorpoream ſubſiſtentem, incorruptibilem: Scotus contra, Non ſunt, inquit, rationes patentes & neceſſariæ. Affirmat Chryſoſtomus, qui Philoſophi de animæ immortalitate dubitent, eos addubitare, an in meridie ſit dies: & credemus nos, viros & ſanctiſſimos & modeſtiſſimos euidentiam, quam non habebant, fuiſſe mentitos? Atque Auguſtinus aſſeuerat, Philoſophos quoſdam naturali ratione animæ immortalitatem inueniſſe: quanquam pauci, ait, idque ægrè inuenerunt. Præterea, Deus non deficit in neceſſarijs, ad vitam iuxta naturæ rationem benè & conſtanter inſtituendam. At vix homo poteſt vitam rectè & iuſtè inſtituere, niſi & Deum eſſe ſentiat, & animos eſſe immortales: vix, inquam, aut certè nullo modo. Qui enim vel ſine Deo fuére, vel animum putarunt cum corpore interire, eos ferè perditiſſimis moribus fuiſſe memoriæ proditum eſt. Quam omninò rem Sapiens ſapienter expreſſit. Nam ſimulatque impij illam opinionem induerunt, animos mori, conſequenter de omni bono futuræ vitæ deſperantes, & nihil poſt mortem mali timentes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Poſt hæc, inquiunt, erimus tanquam ſi nõ fuerimus. Venite ergo & fruamur bonis, quæ ſunt, &c. Et Auguſtinus Confeſſ. lib. 6. capit. poſtrem. Niſi credidiſſem, ait, reſtare poſt mortẽ animæ vitam tractatus meritorum, q̃ Epicurus credere noluit, Epicurus palmã in animo meo accepiſſet. De atheis autem cũ propheta illud poſuiſſet, Non eſt Deus: ſtatim ſubiunxit. Corrupti & abominabiles facti ſunt, &c. Sic Iuſtinus in dialogo cum Tryphone: Eorũ, inquit, ſententia, qui Deũ me atq; re curare negant, quo ſpectet, nõ eſt difficile cognoſcere. Impunitas enim & licentia faciendi & dicendi, quæ velint omnia, eos cõſequitur, qui nec ſup-

2. cõ. gen. cap. 79.

1. p. q. 75. ar. 2. et 6.

Homi. 4. de proui.

13. de trinitate, c. 9. Mirum eſt Scotũ hunc Auguſtini locum citaſſe, vt opinionem ſuam confirmaret.

Reſurrectionẽ Auguſtinus ait non ratione, ſed auctoritate teneri: at de immortalitate animæ contradicit. Nam

Orl. de ci. Dei, 1. cap. 22.

ſcribit. Platonem, qua mente immortalitatem animæ vidit, ne quis ſibi mortẽ conſciſceret, prohibendum iudicaſſe. Sapien. 2. Pſal. 93. Iob. 35. Pſal. 13.

Digitized by Google

ſupplicia metuant, nec beneficium vllum à Deo ſpectent. Diuinę itaq; procurationis fuit, vt in morum & vitæ neceſſaria regula duces naturæ ac magiſtros, non coniecturis & opinionibus imbueret, quę huc atque illuc facilè traherentur, ſed certa conſtantique ratione. Sic enim ſcriptum eſt: Qui docet hominem ſcientiam. Et iterum: Qui docet nos, ſuper iumenta terræ, & ſuper volucres cæli erudit nos. Quòd ſi animantibus cæteris dati à natura ſunt quidam inſtinctus, & quaſi anticipatæ cognitiones, non vagæ & inſtabiles, ſed fixæ firmęque, vt ad bonum naturæ congruens recta ferantur, retrahantur à noxio: cur in eorum ſaltem mentibus, quos naturæ auctor ad aliorum inſtitutionem comparauit, inditas eſſe certas & conſtantes prænotiones inficiemur, ſine quibus ad veritatem bonitatis non ſatis inſtructi informatiq; fuiſſent? Nec enim melior eſt bellu arum conditio, quàm noſtra. Nihil verò piget, eadem ſæpè verba reſumere. Hinc barbaræ etiam nationes pœnas improbos luere cum ſapientibus conſenſerunt, atque adeò animos eſſe immortales. Deus enim ſemper ea, quæ cuique naturæ neceſſaria ſunt prouidentiſſimè curat. Quis autem communes animi corruptiones incertas eſſe aſſeueret? Sed ais tandem. Quæ nam iſtæ rationes ſunt neceſſariæ & euidentes, quæ Scoto & Caietano probabiles & obſcuræ viſæ ſunt? Dicam, ſi illud prius commemoraſſero, quod ab Ariſtotele prudentiſſimè dictum eſt, ſtultum eſſe æqualem in omnibus certitudinem & euidentiam exigere. In naturalibus quippè diſciplinis minor eſt, quàm in Mathematicis: in moralibus minor eſt etiam, quàm in naturalibus. At in diſpari certitudine tam ſtultus nemo eſt, qui ſcientiæ illis nomen impertiat. Syllogiſmi ergo illi, & faciunt ſcire, & verè demonſtrationes ſunt, quibus & de natura & de moribus philoſophamur: quamuis in eis rationibus non adeò magna, aut neceſſitas, aut euidẽtia inſit. Prima igitur ratio demonſtratiua auctore Chryſoſtomo eſt hæc: Qui animum eſſe mortalem, ait, is neget neceſſe eſt Deum humanarum rerum eſſe & procuratorem & iudicem. Si enim iuſti migrant affecti iniurijs, improbi rerum omnium abundantia potiti, nec poſt mortem aut merces aut ſupplicium eſt, nulla certè eſt in cælo pietas, quæ talia curet: nulla iuſtitia, quæ vel malos puniat, vel tribuat præmia bonis. Et cætera, quæ capite huius libri quarto latius perſecutus ſum.

Pſal. 93. *Iob 35.* *Vide li. 10 cap. 4.* *1. Ethic.* *hom. 4. de prouid. nel fato.*

Reſpondet Scotus, argumentum hoc infirmius multò eſſe, quàm reliqua. Non enim, ait, ratione naturæ notum eſt, eſſe vnum rectorem hominum ſecundum leges iuſtitiæ retribuentem & punientem. Quæ reſponſio bifariam confirmari poteſt.

Prius, quia Sapiens, cùm hoc eodem argumento vsus esset, huius rei ignorationem insciti am esse dixit sacramentorũ Dei. Quòd si inter mysteria Dei censet, & Dei prouidentiam & animorum immortalitatem, non est cur nos inter perspicua censeamus. Sap. 2. Verba autem illius sic habent. Et nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem speraverunt iustitiæ, nec iudicaverunt honorem animarum sanctarum. Posterius, quia Iustinus martyr & philosophus in libr. de Aristotelis reprehensione docet, gentes non scientia, quæ ad demonstrandum valet, de Deo creataque natura disputationes confeciſſe, sed probabili ratione suam explicasse sententiam. Et postea: Hæc, inquit, satis etiam declarant, verum esse, quòd à nobis de gentium philosophis dictum est, eos non scientia demonstrandi de naturis deseruisse, sed coniectura verisimilique ratione suam explicauisse sententiam. Adde his, quòd diuus Thomas hoc argumentum vbiq; gentium prætermisit, non prætermissurus, si certum & necessarium esset.

Verùm enimuerò nulla me huius generis argumenta mouere possunt, vt ab ea sententia discedam, quam Chrysostomo video placuisse. Habuit quippè pro re perspicua & constanti non alium negaturum, Deum esse hominum & gubernatorem & iudicem, nisi eum, qui dixisset in corde suo: Non est Deus. Sed quia hæc res suprà, vt dixi, manifesto argumento nobis demonstrata est, & accuratius est postea demonstranda: satis nunc confectum esse arbitramur, si rationem illam, quæ animæ immortalitatem docet, eò tandẽ ducete probauerimus, vt non possit Dei erga homines prouidentia iustitiaque constare, nisi anima incorruptio consistat. Nam quod Scotus aliter eludi hanc ratiocinationem putat, perridiculum est. Vt admittamus, ait, Deum pro meritis & præmia bonis & malis supplicia tribuere: non exigua tamen improborum vindicta est culpæ turpitudo ipsa, cruciatus animi conscientiæque flagellum. Ad. 4. ad 7.

Abundè verò magna merces & præmium, fructus ipse virtutis, quò mirificè delectantur probi. In quam sententiam illud Augustini citat omnium sermone cõtritum, Voluisti, domine, & ita est, vt omnis inordinatus animus sibi ipsi sit pœna. Poterat & illud ex Apostolo afferre, Mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Quæ cùm dicit, parum attentè considerat, in quos laqueos incurrat. Primum enim nodum illum explicet necesse est, si in hac vita tãtùm in Christo speramtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Rom. 1.

Deinde, Propheta non existimauit quæstionem hanc expediri posse, nisi ad fines bonorũ & malorum referretur, hoc est, ad no- 1. Cor. 15.

Digitized by Google

ad nouissima, quæ probos improbosque manerent. Ex præsentibus autem aut bonis aut malis illam non modò non solui, sed etiam implicari. Mei, inquit, moti sunt pedes, quia zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns, &c. Existimabam, vt cognoscerem: hoc labor est ante me, donec intelligam in nouissimis eorũ, Quomodo facti sunt in desolationem, &c. Nec aliter aut Hieremias aut Abacuc huic quæstioni respondendum putauerunt. Quorum ego sensum libentius exponerem, nisi ad alia festinaret oratio. *psal. 72. Hier. 12. Abac. 1. 2. 3.*

Præterea, valdè restrictum Deum facimus, qui suis id solum in mercedis loco numeret, quòd animo æquo, imò verò etiam gaudenti ac libenti seruierunt. O præmium singulare, quod eripit spem futuri cuiusque boni, quæ sola, vt ait Cicero, hominem in miseriis consolatur. Quis enim dubitet, mortalium animos in ardua s aduersisq; rebus spe futurorum erigi & subleuari: frangi aũt & cõsidere, si cum omniũ rerum desperatione congligant? Talem mihi reimpub. finge, vbi pessimi ciues merum omnem pœnæ & futuræ vindicationis ab sciant, optimi verò de spe futuræ gratiæ ac beneficij depellantur, & cùm nec probis lex adhibuerit calcaria, nec improbis frenos, ciuitas non dico benè morata, sed ne esse quidem poterit. Ita qui eam sine præmio pœnaque constituit, hunc tu ipse stultissimu n iudicabis. Quale ergo est eius reipub. Deo procurationem administrationemque tribuere, quã nemo vir sapiens sibi assignari pateretur? Demonstratum est igitur, animas esse immortales, tam euidenti & necessaria ratione, quæ refelli non valeat; nisi Deum facias, aut improuidum esse, & negligentem rerum hominis, aut eam stultè vitam constituisse, in qua nullus supplicij timor sit, præmij expectatio nulla.

At Sapiens ait, animorum incorruptionem ad Dei sacramenta pertinere. Primum id ego negare verè possum. Nec enim rem hanc ille in mysteria retulit, sed quòd via impiorum prosperetur, quòd vbique relinquant lætitiæ signa, quòd opprimant pauperem iustum, nec viduæ parcãt, &c. Et in his omnib. Deus non taceat modò, verùm etiam probos duriter & acerbè, improbos contrà blandè & molliter tractare videatur. Hæc scilicet Dei sacramenta sunt, quæ humana ratio comprehendit, aut vix aut nullo certè modo. Deinde sunt naturales res quædam in oculis omniũ clarè positæ: aliæ latent in occulto tenebris densissimis circumfusæ. Quæ naturæ mysteria rectissimè dixeris. In his fateor, animi immortalitas est, quæ à paucis quidem, idq; difficulter, inuestigari tamen atque inueniri potest, Iustini autem verba magna ex parte vera sunt, at vniuersas demõstrationes philoso-

phis eripere, tum absurdum est, tum Paulo etiam contrarium, quemadmodum refutando 7. argumento patefiet. Nam diuus Thom. eiusmodi argumentationibus vti non solet, quamuis sint liquidæ & exploratæ. Cauet enim ne argumentando de genere in genus transeat, quod Aristoteles in demonstrandi arte docuit esse vitiosum. Constat verò in hac ratiocinatione à Dei prouidentia, & iustitia ad animi incorruptionem transiliri, quæ in eodem genere non existunt. Verùm de prima demonstratione satis.

Secunda est huiusmodi, vt à proteruis refelli queat, à viris rectè institutis non queat. Eam verò in probatione quartæ propositionis postremam fecimus. Confirmat illam Cicero hunc in modum: Sicut satis probatur Deum esse, quia nulla natio tam fera est, quin Deum habendum sciat, ita apud omnes gentes communi consensu firmatum est, animos defunctorum interitu esse liberos. Quam omninò rem funeris cæremoniis testatam esse voluerunt. Nec enim eas corporibus impartirent, nisi animos sacros esse ac diuinos in animum induxissent. Hinc verò, vt Cicero affirmat, mercedem funeris sepulturæque constitui, nefas esse putarunt, & brutis animantibus huiusmodi honores negauerunt. Quas duas rationes sapiens, vt mihi videre videor, perstrinxit. Vnam, cùm ait: Nec mercedem speraverunt iustitiæ: alteram, cùm subdit, Nec iudicauerunt honorem animantium sanctarum. Sanè qui iudicat, vnum esse interitum hominum & iumentorum, is cùm animum suum summa ignominia & dedecore afficiat, non hominum ritu ac religione, sed sepultura asini sepeliendus erat: vt dignum haberet sua opinione & sententia funus. Sed de secunda ratione hactenus. Tertiam significat magis scriptura, quam explicat, cùm euestigio subiicit, Quoniam Deus creauit hominem interminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Hominem quippè ad imaginem Dei esse factum, eo quòd natura intellectualis est, verùm in dubium non potest. Ex ea ergo parte homini corruptio conuenit, quia intellectum habet. Animum igitur, vnde homò intelligit, & similis Deo est, inexterminabilem esse oportet. Quæ ratio, quoniam ex hominis natura & forma propria ducitur, atque adeò non ex alienis & exteneis, sed ex propriis apriisque principijs, diligentiùs nobis, & illustranda, & exponenda est. Id quod diuus Thomas diuinè fecit: intelligebat enim hanc esse certam expeditamque viam, qua ad animi immortalitatem veniretur.

Lib. de senect. & 1. Tuscul. q.

§q. 2.

Eccle. 3.

Primum igitur fundamentum huius demonstrationis est, formam omnem intellectualem esse subsistentem, hoc est, esse

eius

cius non à materia pendere. Hanc propositionem ostendit D. Thom. 2. cont. Gent. cap. 15. Quia intellectus non eget corpore sustinente; cum intellectio nec recipitatur in corpore, nec per corpus fiat. At dicis: Non eget corpore quidem tanquam subiecto, sed eget tanquam obiecto. Verùm hoc duobus modis manifestè refellitur. Primum enim animal non esset per se subsistens, quia indiget ad propriam operationem externis obiectis. Deinde id, quod per accidens alicui conuenit, non variat iudicium de natura rei. Valdè pis, qui in loco superiore detinetur, &c. Cum ergo anima intellectiua ex natura propriæ operationis nõ sustentetur à corpore, consequens est, quod per se non pendet ab illo. Quia actus non potest per se à corpore, nec omnes res sine discrimine intellectus perciperet, pendere, nisi tanquam à materia & subiecto, in quo recipitur. Vide S. Thom. in quæst. de anim. quæst. 14. & 2. cont. Gent. cap. 55. & 79. Certè si intellectio in corpore susciperetur, nec vniuersale cognosceret, sed solum singulare. Quòd si huiusmodi argumenta tibi euidentia non sunt, nemẽto nec cæteros ex tuo ingenio æstimandos esse, neque hic euidentiam mathematicam requirendam. Sed iam tempus est, vt obiectiones oppositas repellamus.

Prima ergo sic repellitur. Fidei quæstionem duobus modis interpretari possumus, & ex natura sua, & quo ad nos. Ex natura sua illa fidei quæstio est, quæ est à Deo ecclesiæ reuelata, quãuis à plerisque ignoretur. Vt spiritum à patre filioque procedere, ipse spiritus Apostolis reuelauit. Item, animas sanctorum, statim vt à corpore exierint, videre Deum. De quibus licuit olim variè sentire, & sine fidei discrimine, aut affirmare, aut negare, cùm neutra res scilicet erat planè ab ecclesia definita. Ita quo ad nos non semper fidei quæstiones illæ sunt habitæ, sed salua fide viri quidam docti contrariam veritati sententiam tenuerunt. Quomodo asseruit Augustinus non esse fidei quæstionem, num anima rationalis ex traduce sit. Nunc autem cùm post ea tempora Theologorum fideliumque omnium consensu firmatum sit, animum non per generationem, sed per creationem existere, sine dubio ad fidem illa quæstio pertinet. Nec tamen si hoc fuit aliquando in controuersia positum, eadem de animæ immortalitate causa subest, quæ nunquã est à catholicis in dubium vocata. Sed de primo argumento satis.

Hiero. persona contra animas in singulis corporibus creari sentia fuit: quæ post tota ecclesia secuta est. de eccle. doct. c. 14. animas eas non nouo creari, sed ex parentum semine esse, Luciferi error fuit, vt Augustinus refert de hæres. cap. 81. At certè cum Zachar. cap. 12. ait: Dixit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis, in eo nihil aliud significat, nisi ea opera à Deo ipso sine causa subiecta & subseruiente patrari: quemadmodum Hieronymus idem admonuit. vide Esa. 42. & 45 cap.

At ſecundo nil eſt difficile reſpondere. Cùm videamus, non ſolum ſub infideli principe, quales Romani tunc erant, ſed ſub imperatore Catholico multos in Germania nunc publicè manifeſtas hæreſes profiteri. Tantum refert principes habere, & fideles, & qui hæreticorum inſolentiſſimam temeritatem coërcere, tum velint, tum etiam poſſint. Præterquàm quòd vbi factiones ſunt, ibi fauore partim, in republica tolerantur, quid dico tolerantur? quæruntur, fouentur, ſtringuntur homines detterrimi ac ſceleratiſſimi. Hoc in ſtatu res Iudæorũ publica cùm eſſet, non eſt ſanè mirandum, ſi Sadducæos ferret carnales populus, homines videlicet factioſos, qui & carni vſque adeò inſeruirent, vt omnem ſpiritum eſſe negarent. Quemadmodum autem Gentes tales eſſe volebant Deos, quales ipſi etiam eſſent, nempè adulteros, bellatores, raptores, ſic plebs vitijs corrupta eos vult habere religionis præſides, qui non relegati ſint, ſed liberi, non ſpiritus ſerui, ſed mancipia carnis. Verùm in argumento facillimo refutando plura, quam neceſſe erat verba conſumpſimus.

Tertium verò breuiſſimè refellimus. Nam primum illud teſtimonium certiſſimè probare animorum immortalitatem oſtenſum eſt à nobis paulò antè. Secundum etiam quantum momenti habeat, nunc explicabamus. At tertium nulla reſponſione eludi poteſt. Si enim homines animam non poſſunt occidere, corpus autem occidere poſſunt, certum eſt, animas nõ cum corporibus interire. Item, ſi animas Deus mittit in gehennam, non ergo cum corpore moriuntur. Quartum denique Caietanus affirmat, probare quidem ſimpliciter animæ immortalitatem, vnde Sadducæos de reſurrectione vinceret, qui ideò negabant mortuos reſurgere, quia credebant cum corpore animam mori. Per ſynecdochen autem ſcriptura nomina Abraham, Iſaac, & Iacob, pro animis eorum vſurpat. Quo loco Ambroſ. Catharinus eum, vt ſæpè alias, ſine cauſa reprehendit. Coarguit enim Theophylactus imò verò Hieronymus, qui Caietano illius auctor ſententiæ fuit. At D Thom. expoſitio præclarior eſt. Non repugno. Nec D. Thom. ſolùm illum locum ſine figura intellexit, ſed Chryſoſtomus, Theophylactus etiam atque Ambroſius. At dicis: Quomodo Abraham illo tempore viuus erat? Reſpondet Chryſoſtomus, quomodo Adam poſteaquam de ligno vetito comedit, ſententia tamen prolata mortuus erat, ſic Abraham pollicitatione reſurrectionis certiſſima viuus erat. Alioqui, quid ſibi eccleſia vult, cùm ait: Regem cui omnia viuunt, & cui non pereunt corpora noſtra? Ac de tertio argumento hactenus.

Homil. 71. in Matth. de fide reſurrectio.

Quartum

Quartum autem iam antè expeditum eſt. Diximus enim in 7. huius operis libro, ſanctos veteres non tam humanas diſciplinas, quàm diuinas literas coluiſſe. Quæ cauſa fuit, vt in rebus naturæ perobſcuris ratione vulgari contenti eſſent, nec meliores requirerent. Concluſionum itaq; naturalium à Philoſophis petenda demonſtratio eſt, præſertimq; à D. Tho. perfecto, mea ſententia, Philoſopho, cuius admirabilem naturam & ingenium cum gratia perfeciſſet, tum vbiq; alias, tum in libro contra gentes maximè quidquid expeti ab hominis ingenio poterat, id vnus videtur ad miraculum præſtitiſſe.

Sed Scoto, Ianduno, Caietano, rationes probabiles viſæ ſunt, non item neceſſariæ. Scotus porrò & Iandunus, nam de Caie. dicam poſteà, videntur demonſtrationes Mathematicas quæſiſſe. Si enim ſapere ad ſobrietatem vellent, & rei naturam, de qua diſſeritur, attentè perpenderent, ſanè intelligerent, rationes, quæ animæ incorruptionem probant, non ſuadere, ſed vincere, ſi non proteruum & repugnantem, at certè docilem hominem, & ad diſciplinæ leges benè informatum.

FINIS.

AD LECTOREM.

EN habes Fr. Melchioris Cani Theologi abſolutiſſimi de locis Theologicis libros duodecim, perfectos quidem & per ſe abſolutos. Hoc tamen ſcito, duos libros deeſſe, quorum aliquoties in his author meminit, ſed morte præuētus, reliquit infectos, qui etſi huic operi non acceſſerint, nihil tamen ad ipſius perfectionem deeſt. Quapropter autoris labore fruere & Vale.

RELI-

RELECTIO

DE SACRA-MENTIS IN GENE-RE, HABITA IN ACA-DEMIA SALMANTI-CENSI.

AVCTORE

MELCHIORE CANO

THEMA HVIVS RELEC-TIONIS, EX LVCAE CAP. X.

Samaritanus appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.

Prima Conclusio.

Sacramenta omni tempore fuisse ad salutem hominibus necessaria quemadmodum & fidem in vnum Saluatorem Dominum Iesum Christum, quam eandem, diuersis licet Sacramentis, & olim veteres, & nunc etiam nos exterius profitemur.

Secunda Conclusio.

Sacramenta verò nulla, aut naturalis, aut scripta legis sanare hominem potuisse, cùm sola, quæ in noua Lege sunt à Christo Seruatore instituta, verè propriè gratiam & salutem efficiant.

REVE-

REVERENDO ET

EXCELLENTI VIRO, D. GEORGIO LAVTHERIO SS. THEOLOGIAE DOCTORI, DECANO MONACHIensi, & Consiliario Bauarico, &c. Domino & fratri in Christo charissimo.

EGregiam Sanè illi & omni laude dignissimam religioni Catholicæ nauãt operam, qui doctissimis scriptis ex proprio penu depromptis, eam subinde illustrare studẽt. At non minùs bene de eadem mereri videntur, qui aliorum doctorũ præclara scripta, quæ aut temporũ iniuria periere, aut post vnã Editionem statim distracta, non ampliùs venialia prostant, in communem Ecclesiæ vtilitatem ex tenebris in lucem eruunt, & sub incudem, vt dici solet, reuocant. Quod cùm ego altiùs apud me reputarem, & quæ vtilitas ex erudito & eleganti illo MELCHIORIS CANI Theologi celeberrimi Libello de Sacramentis in genere, ad lectorem Catholicæ veritatis studiosum redundare posset, satis superque intelligerem. operæ pretium me facturum existimaui, si eum Typographo nostro Ingolstadiensi, denuo typis excudendum traderem, cùm nullibi, quod sciam, in Germania, Complutensibus Exemplaribus dubio procul iam dudum distractis, is ampliùs haberi possit. Reuerendæ autem Paternitati Tuæ dedicandum eum duxi, cùm ne præter receptam consuetudinem sine omni Patrono in publicum prodeat; tum verò quòd R. Paternitatem Vestram lectione huius Autoris singulariter delectari non ignorem. Quicquid igitur hoc

eſt alieni quidem, at ſacri tamen & meo iudicio non pœnitendi Theologici munuſculi, Reuerenda Paternitas Tua, quæ ipſius eſt humanitas, amico animo accipiat, & me ſyncerè amantem redamare conſtanter pergat; nec vnquam, quoties ſacrificium illud corporis & ſanguinis Domini, quod non immeritò ſancti Patres honore & reuerentia plenum dixere, oblatura ſacris aſtiterit altaribus, EISENGREINII ſui cum grauiſſimis morbis & penè morte ipſa iam diu colluctantis, obliuiſcatur. Datæ Ingolſtadij pridie Calen. Iun. Anno M. D. LXXVII.

R. P. T.

Deditiſſimus

Martinus Eiſengrein
SS. Theolog. Doctor.

AD

Digitized by Google

AD LECTOREM.

POSTERIORES curæ, & prouerbio & experientia teste, meliores esse consueuerunt. Cùm igitur in tradendis disciplinis laudabilis obtineat consuetudo; vt præter quotidianam lectionem aliquid accuratiùs elaboratum Magistri relegant, quo velut adipe selecto, discipulorum animi vegetati, auidiùs ad suam quisq; professionem alliciantur; factum est, vt sapientissimus Magister noster CANVS importunis amicorum precibus victus, posteriorum cogitationum suarum primitias nobis ederet: Ea sunt duæ Relectiones Theologicæ tali viro profectò dignæ; altera de Sacramentis in genere, altera de Pœnitentia. In quibus nescias, candide Lector, vtrum magis in viro isto mirere, acumen ingenij verè Theologici, non de rebus nihili (vt ferè fit) disputantis; an dicendi facundiam cum facilitate & perspicuitate coniunctam. Nam in cæteris cùm semper sui similis sit, nescio quo hic pacto seipsum superare videtur; adeò ingeniosè omnia discutit, dilucidè obiecta ponit, propriè & eleganter disserit. Porrò si ad eum modum res Theologica, natiuo suo fulgore nitida tractaretur, spes esset, fore vt omnes illius candidati breui scopum attingerent. Cæterum quid facias multis, qui Theologi vocabulum dignè sibi vsurpare videntur, si more andabatarum gladium in tenebris ventilent, si artis Theologicæ, quam petere instituerant, obliti, Iberis interim nænijs implicati, pro nihilo digladientur? An qui eiusmodi sunt, non similes dices procis Penelopes, qui pediſſequarum lenocinijs in ipso statim vestibulo remorati, ad arcem dominæ, quò iter intenderant, non perueniunt? Veritas nempè vna est, quo sola vult amari, & nullo modo patitur pellicem. Sed & maiestatem & grauitatem sibi vendicat non vulgarem, illotis ad eam pedibus si quis tentet irruere is velut alter Ixion nubem pro Iunone tenebit, te meritas suæ pœnas versatili semper rota daturus. An non Apostolus noster hos tibi videtur propriis depinxisse coloribus semper discentes, & nunquã ad veritatis scientiã peruenientes? Tu verò vt

tò vir Theologe cupis ſi ad Theologicæ veritatis deſideratum amplexus compendio peruenire, neglectis ancillis quæ ſeruiunt cum filijs ſuis, lege & relege, quæ tibi tradit puræ & liberæ veritatis amator Magiſter noſter CANVS. Et ſi munuſculum hoc, quod tibi addicit, non magnitudine, ſed pretio æſtimandum, placere cognouerit (placebit autem haud dubiè) plura deinceps (nam totus tibi dicatus eſt) ſperare poterit.

PROOEMIVM IN RELECTIONEM.

NOllem equidem, viri grauiſsimi, nouas à me res aliquas de rebus antiquiſsimis diſputaturo hodierna die expectaretis. Nam & vbiq; gentium fugienda Theologo Doctrinæ nouitas, quæ cum ſemper periculoſa eſt, tum ferè vt vetuſtati, ita quoque veritati contraria; & quam nunc diſputationem de Sacramentis inſtituimus, maiori ex parte veterum traditione conſtitit, & in hoc celeberrimo toto terrarum orbe Gymnaſio illud magnopere conandum eſt, ne nouitijs opinionibus, aut Theologiæ dignitas, aut maiorum noſtrorum auctoritas minuatur. Quocirca ſi in earum rerum aſſertione, quas hodie ſum explicaturus, quorundam fortè iuniorum placita refellero, idq; ſuppreſſis etiam tacitiſq; nominibus, quæſo ne arrogantiæ tribuatis, quin potiùs exiſtimate, ſedulò me in id incũbere, vt ne ſcholaſtica dogmata noua eſſe videantur, ſed antiqua & noſtræ Religionis auctorum ingenio atq; eruditione cõmendata. Quòd ſi intellexerimus, primam hanc Relectionem laudari à vobis laudatis viris, aut certè conſilium noſtrum conatumq; probari, maiora & grauiora deinceps Chriſto iuuante proferemus.

Locum igitur hodierna diſputatione repetendum Magiſter ex decimo Euangelij Luc. c. deſumpſit, principium aptiſsimum 4. ſuo ſententiarum libro inde daturus; vnde & nos ad veſtram hanc Academiam accedentes no-

des nostrarum quoque lectionum principium dedimus. Locus autem huiuscemodi verbis continetur: Samarita- *Luc. 10.*
nus appropians alligauit vulnera eius, infundés oleum & vinum.

Ac Samaritani parabola quidem iuxta germanum literæ sensum in id est à DOMINO composita, vt proximus, quem perinde, atq; nos ipsos diligere iubemur, non cognationis, aut sanguinis propinquitate; sed humanitatis & beneuolentiæ coniunctione definiretur. Homini quippè sauciato, qui descendens ab Hierusalem in latrones incidérat, non aut Leuita, aut Sacerdos ciuilitatis generisq; ratione coniunctus tulit opem, sed Samaritanus alienus à Iudæorum commercio quidem, sed non ab humanitate tamen alienus. Verùm tam accuratè confecta enarrataq; similitudo vniuersis sanctis expositoribus, visa est mysticum alium sensum inferre, iuxta quem descendens homo in ciuitatem Hiericho, humanum genus intelligitur, cui vulnerato, spoliato, iacenti, semineci post peccatum, CHRISTVS IESVS, reuera Samaritanus, hoc est, custos vnicus ipse noster, natura etiam communione propinquus effectus, medicinas adhibuerit spiritales, quibus peccatorum omnium vulneribus mederetur. Has nos medicinas Sacramẽta vocamus, deq; his disputationem in genere suscepimus quinq; præcipuè partibus continendam.

PARS

PARS PRIMA.

DE DEFINITIONE SACRAMENTI.

PRIMVM ENIM DEFINIEMVS Sacramenti nomen, vt intelligant omnes, quid sit id, de quo disseritur. Mox ostendemus, sine fide vnius Mediatoris IESV CHRISTI, quam Sacramenta designãt, neminẽ fuisse salutẽ consecutũ. Deinde mõstrabimus, Sacramenta fuisse sõpet post peccatũ hominis ad salutẽ necessaria. Quarto loco explicabimus, quænã Sacramẽta hanc salutẽ effecerint. Postremo colligemus id, quod explicatu difficilimum est, quo propriè discrimine Sacramenta noua à veteribus separentur.

Principio itaq;, vt viã reliquis quęstionibus faciamus, Sacramẽtum à plerisq; definitur esse sacræ rei signum. Cui quidem finitioni multipliciter obijcitur, sic enim obiectionibus expositus facilior erit rei definitæ intelligentia.

Primò, coniugium in statu innocentiæ, erat signum rei sacrę, id est, coniunctionis inter Christum & Ecclesiam, quemadmodũ Apostolus docet, & tamen non erat Sacramentum, vt nũc quidẽ de Sacramentis loquimur, cùm in illo statu nec morbus esset, nec proinde medicina. *Ephes. 5.*

Deinde sacrificium Abẽl non fuit Sacramentum, non plus certè quàm oblatio Cain; fuit tamen signum rei sacræ, eius videlicet Sacrificij, quod & Christus in ara crucis obtulit, & nos offerimus in altari, vt in vniuersum de veteribus hostijs Augustinus tradit, igitur definitio mala. *10. De Ciuitate Dei, cap. 20.*

Præterea serpens æneus à Moyse in deserto suspensus, Manna item eodem loco Iudæis exhibitum, signa fuére rerum sacrarũ, At certè non fuere Sacramenta. *Ioan. 3. & 6.*

Præterea agnus Paschalis, auctore Paulo, rei sacræ signũ erat, nec magis videtur fuisse Sacramentum, quam aliæ figuræ, quæ in veteri Lege præcesserunt. *1. Cor. 5.*

Ad hæc verba Christi apud Lucam: Remittuntur tibi peccata tua; Sacramenta minimè fuerunt, cum tamen fuerint signum rei sacræ, id est remissiõnis peccatorum, quam etiam effecére. Et cõfirmatur: Illa verba. Ego te baptizo, &c. sunt sacræ rei signũ ablutionis scilicet interioris, cuius etiam sunt causa; sed Sacramenta non sunt, nisi ita desipiamus, vt sacramentorum formas, sacramenta nuncupemus. *Luc. 7.*

Præterea aqua lustralis, quam vulgus benedictam appellat, signum

signum est rei sacræ, & signum quoque sanctificatiuum, at certum est tamen, non esse Sacramentum. Definitio igitur est ineptа: Maior enim propositio satis probatur Alexandri Papæ testimonio in decretis suis, vbi asserit, aquam sale conspersam, & diuinis precibus consecratam, populum sanctificare, inquinatos mundare, insidias diaboli auertere, sanitatem corporis & animę præstare. *De consecra. d. 3. capit. aqua.*

Corpus deniq; CHRISTI in Eucharistia cõtentum, non est signum: Signum est enim, Augustino finiente, quod præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud à se cognoscere facit. Corpus autem Christi, licet inuisibiliter sub specie panis contineatur, sine dubio Sacramentum est, non ergo Sacramentum aptè finitur quòd sit sacræ rei signum. *2. de doct. Christi. c. 1. de consecra. d. 2. cap signũ.*

His atque alijs argumentis definitionẽ hanc à Magistro sentẽtiarum approbatam, iuniores quidem facilè reijciũt, quibus nos tamen faciliùs respondebimus, si tria priùs principia ponamus. Quæ si cuiquam non bene prouisa, & diligẽter explorata videãtur, huic illud respondere possumus, non id nos quærere, vt omnibus probentur, quæ asserimus (nam id fieri non potest) sed vt eis, qui iuxta rei naturam, de qua disseritur, argumenta requirunt.

Primum itaque fundamentũ est, Sacramenta esse sacras quasdam cæremonias ad DEI cultum videlicet pertinentes: Nam ante omnia id Sacramenti nomen præ se fert, quod à sacro deriuatum. Varro de lingua Latina auctor est: Sacrorum autem administratio ad religionem, qua DEVM colimus, pertinet. Quare & Sacramentum opus est religionis.

Rursum in Sacramẽtis profitemur, nos salutem a DEO Saluatore quærere: id verò ad pietatem, qua DEO cultum exhibemus, spectare manifestum est.

Peccata insuper, quæ in Sacramentorum vel administratione, vel susceptione fiunt, virtuti religionis aduersantur: Sunt enim, vel superstitiones, vel sacrilegia: Ergo recta ipsa Sacramẽtorum, siue susceptio, seu administratio actus est religionis. Augustinus demum definit, nõ quodlibet signum esse Sacramentum, sed quod sit sacrum signum. *Lib. de Ch. ni. Dei. 10. c. 5. & refertur. de conse. d. 2. cap. sacrificium.*

Secundum fundamentum est, non quodcunque Sacramentum esse, sed quod habeat occultam & reconditam significationem: Nam vulgari sermone, tunc siue verbis seu rebus inesse dicimus Sacramentum, cum est significatio quædam abscondita. Mox etiam Gregorius 1. q. 1. c. multi. ob id ait Sacramenta dici, quia sub tegumento corporalium rerũ diuina virtus secretius operatur salutẽ. Vnde à secretis sacris Sacramẽta asserit appellata.

Præte-

Digitized by Google

Ephes. 5. Col. 1. & Tit. 3.

Præterea interpres noui testamenti, vbi apud Græcos habetur μυστήριον, ferè traducit Sacramentum. At mysterium abscondi-tam & occultam habet insinuationem, vt eodem cap. Gregorius affirmat. Non igitur est Sacramentum, nisi sit occulta & condita significatio, Hinc illa vulgata doctrina. Sacramenta rebus sensibilibus constare, quarum figura, scilicet occultius adumbrentur res insensibiles : Sola nanq; verborum expressa significatio Sacramentum non efficeret. Sacramenta quippe sine verbis fuêre quædam in Lege tum naturali, tum scripta; sine rebus autem nulla fuêre Sacramenta. Rerum itaq; significationem ratio Sacramenti requirit. Atq; eo fortasse Samaritanus hic nostet oleũ & vinum res materiales ac visibiles exhibuisse legitur; verba exhibuisse non legitur.

Epi. 23. ad Bonifaciũ Episcopum

Hinc etiam illud est, quod Augustinus tradidit, oportere res quibus Sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere earum rerum, quarum signa & Sacramenta esse dicuntur. Verbi gratia Baptismus lauat; ideo completur in aqua: Eucharistia reficit; ob idque panis & vini speciem accipit: Vnctio fouet, idcirco ministratur in oleo: In pœnitentia demum sub aperta forma iudicij, vbi & testis & reus, & iudex & accusator inducitur, iudicium illud interius licet agnoscere, quo ab inuisibili iudice reus vel absoluitur, vel ligatur. Ita in cæteris Sacramẽtis inueniemus mysticam Sacramentorum significationem, quadam imaginis & figuræ proportione consistere.

Tertium fundamentum est: Sacramenta esse signa sanctificationis practica, quæ scilicet ipso vsu adhibentur ad sanctificandum: Nam cùm sit duplex signum sanctitatis, alterum speculatiuum, vt nomen sanctum, vel sanctificans, alterum practicum, q̃ non solùm significat sanctificationem, verum & exhibet, vt Baptismus exterior; Sacramentum non signum speculatiuum, sed practicum est.

Id vero ex eodem cap. multi cum primis habetur, vbi Gregorius ait, Sacramenta dici, quod sub tegumento corporalium rerũ diuina virtus secretiùs salutem operetur.

Item nisi ita esset, plura in noua Lege essẽt, quàm septẽ Sacra-

1. q. 1.

menta, quandoquidem sacrarum rerum signa speculatiua plura sunt.

Præterea in sensu, quo scholastici disputant de Sacramentis, spirituales & sacras medicinas intelligere cogimur, quæ nisi signa practica & sãctificatiua sint, intelligi nulla ratione possunt.

Est igitur Sacramentum, vt hæc tria simul principia cõplectamur, sacrum & occultum signum ad sanctificandum institutũ,

Digitized by Google

In quem ſenſum illa definitio eſt optima: Sacramentum eſt ſacræ rei ſignum.

Quare ad primum argumentum facillimè reſpondetur, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec in alio vnquam ante Euangeliũ tempore fuiſſe ſanctificatiuum; vnde nec Sacramentum, niſi latiſſimè quodlibet myſterium ſacramentum vocare velis; quod, vt modò diximus, interpres noui ac veteris Teſtamenti ſæpius facit. Quo ſignificatu nunc de ſacramentis minimè diſputamus: ſed cum concilio Florentino à ſacris alijs ſacramenta diſtinguimus, vt peculiariter ad ſanctificandum homines inſtituta.

Reſponderi quoque poteſt, matrimonium nec in ſtatu innocentiæ, nec in lege naturæ aut ſcripturæ ſignum fuiſſe ſacrum & religioſum: quippè cùm non eſſet opus diuini cultus, ſed magis ciuilis humanusque contractus in naturæ ſolùm vel propagationem, vel remedium inſtitutus: At in noua ſimul & ſanctificatiuum & ſacrum eſt, vt cætera religionis Chriſtianæ ſacramenta.

Nec in præſentia vertere in quæſtionem volumus, an matrimonium, quod vel per procuratores, vel etiam ab ipſis coniugibus ſine Eccleſiæ miniſtro, ſineque aliqua religionis cæremonia prophanè contrahitur ſacramentum ſit: tametſi vocari in dubium iure fortaſſe poteſt: Nam eiuſmodi contractus, quod iam inſinuauimus, purè ciuilis eſt, nec aliqua ex parte opus religionis ſacrum, quare non eſt ſacramentum. Deinde quia, cum ſine ſacerdote, vel per procuratores, vel per literas, vel aliter quocunque modo fideles contrahunt, non ſe exiſtimant eſſe ſacrilegos, ſi non ſint in gratia, quo tempore contrahunt: At ſi ſacramentum conficeretur, proculdubio ſacrilegi eſſent. Præterea quia recipere ſacramentum vnus pro alio non poteſt, ergo quod per alios contrahitur, non eſt ſacramentum. Præterea, vt concilium Florent definit, omnia ſacramenta tribus conſtant, materia, forma, miniſtro, quorum ſi aliquid deſit, non perficitur ſacramentum. At cùm matrimonium ſine ſacerdote, aut miniſtro Eccleſiaſtico contrahitur, vnum reuera deeſt, non igitur conficitur ſacramentum. Sed de huiuſmodi quæſtione alio loco fuſiùs & copioſiùs diſſeremus.

Ad ſecundum reſpondeo, ſacrificium fuiſſe duplex in lege, tam naturali, quàm ſcripta: Alterum ad proteſtandum, Deum rerum eſſe auctorem ac Dominum, & huiuſmodi non erat Sacramentum, tametſi illius ſacrificij ſignum erat, quo religio noſtra Deum vnicè colit: Alterum verò in id factum eſt, vt Deus mortalium culpis infenſus placaretur, quod erat vtique ſacra-

mentum. Videtur autem sacrificium Abel prioris generis fuisse, quoniam munus solùm fuisse perhibetur, sicut & oblatio Cain. Quare non fuêre sacramẽta, quæ à generalibus sacrificiis concilium Florentinum discernit.

Ad tertium: Serpens æneus & manna signa, sacra non fuerunt, licet rerum sacrarum fuerint significatiua: Nec enim aut erectio serpentis, aut mannæ vsus in id fuit, vt Deo religionis cultus exhiberetur.

Vtriusque prçterea rei vsus erat in effectum aliquem corporalem: Serpens namque non fuit erectus ad sanctificandum animum, sed ad sanandum corpus: Nec manna præstitum Iudæis est ad sanctitatem ipsius, sed ad satietatem carnis. Non igitur fuêre signa practica sanctificationis, ac proinde nec sacramenta. Quanquam intelligentes huiusmodi rerum futurarum mystica, per fidem rerum, quas credebant, iustificabantur: Omnes enim eandem escam spiritualem manducauerunt, & eundem potum spiritualem biberũt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat, &c. vt Apostolus in priore ad Corinthios epistola testatur. 1. Cor. 10.

Ad quartum: Quibusdam agnus Paschalis non videtur fuisse Legis veteris sacramentum, quòd in illius esu nullus vsus sanctificationis apparet. Ad diuus Thomas multò aliter intellexit. Quemadmodum in Lege noua alia sunt sacramenta directè parata & instituta ad mundandum ac sanctificandum homines, vt Baptismus & Pœnitentia, alia verò supponunt iam esse mundos, danturq; in vsum sanctificatorum: Sic in veteri Lege agnus Paschalis sacramentum mundorum fuit, nempe quem nisi sanctis & mundis edere non licebat, adque idcircò non fuit opus, vt immundos sanctificaret, sed sat fuit adhiberi ad consummationem legalis sanctitatis, quam quidem habere nemini contingebat, nisi agnus Paschalis ederetur. Quòd si cui ratio hæc subtilior videatur, quàm vt communi sensui possit accommodari, credat agnũ Paschalem non in memoriam solùm Aegyptiacæ redemptionis immolari, sed etiã pro peccatis Israëlitici populi: Sicut Eucharistiæ sacramentum, & signũ commemoratiuum est præteritæ redemptionis, & pro peccatis fidelium immolatur. Sic sacrificium pro culpis oblatum, quod retro iam diximus, sacramentum erat. 3. p. q. 37. artic. 5. & 3. Co. 5. l. 2.

Ad quintum: Patet verba Christi non pertinuisse ad rituum aliquem religionis, sed tantùm explicasse diuinam potestatem. Nam eadem loquendi forma Dominus dixit: Surge & ambula, fides tua te saluum fecit; & alia eiusmodi, quæ passim reperiuntur apud Euangelistas. Imò verò non existimauerim, verba illa fuisse

fuiſſe quaſi inſtrumentum, quo Dominus ad ſanctificationem vteretur, quod tamen eſſet neceſſarium, vt ibi eſſet ſacramentum. Rurſum & manifeſtam etiam habent ſignificationem, nec geſtum ibi fuit quidquam, quod ſub rerum corporaliū imagine occultum myſterium inſinuaret, quapropter nullum fuit eo loco ſacramentum.

Atque inde confirmatio addita facilè ſolueretur: Si enim nouæ Legis ſacramento ſola verborum expreſſa ſignificatio eſſet, non eſſet propria ratio ſacramenti. Tametſi dicere quoque poſſumus, ſignum partiale ſanctificationis eſſe quidem partem ſacramenti, non autem eſſe ſacramentum, hoc eſt, ſignum integrum ſanctitatis, quod videlicet in noua Lege materia formaq; conſtat rebus & verbis. Quo fit, vt cùm artificioſum compoſitum eſſe ſacramentum videatur, non pro forma verborum accipiendum ſit, ſed pro materia potiùs rerum ſenſibilium, quemadmodum vaſis aut ſtatuæ vocabulum non pro forma artis accipimus, ſed pro materia habente formam.

Ad ſextum: Aliorum ſolutionibus prætermiſſis, quæ, niſi me opinio fallit, non ſunt idoneæ, reſpondeo cum D. Thoma, aquam benedictam non eſſe ſignum ſanctificatiuum; etiam ſi non pœnas culparum modò, ſed id quod mihi probabilius eſt, culpas quoque veniales remittat. Nam quemadmodum illæ cæremoniæ ſacræ, quæ præparant quidem ad Baptiſmi ſanctificationem, at non ſacrant tamen ſuſcipientem, vt Exorciſmus, Sacramenta dici non poſſunt; poſſunt autem vocari ſacramẽtalia, quaſi ſacramentorum ipſorum ſanctificantium præparationes. Sic aqua benedicta & cætera eiuſmodi, quæ peccata ſolùm venialia delent, quoniam ſanctitatem præſtare nequeunt, ſacramentalia ſunt, non ſacramenta. 3. p. q. 65. art. 5. ad 6

Sed obijcis. Ergo Confirmatio non eſt ſacramentum, vt quæ Baptiſmo adiuncta, ipſius effectum perficit. Nego conſequentiam, quia effectus proprius Cõfirmationis ſine collatione gratiæ, per quam eſt verá ſanctificatio, præſtari non poteſt; & idem omnino eſt in reliquis Eccleſiæ ſacramentis. Remiſſio autem venialium, qui eſt effectus aquæ benedictæ, ſine collatione gratiæ & ſanctitatis confertur. Effectus præterea aquæ benedictæ in ſacramento Pœnitentiæ eſt: Vnde ſacramentale, quod additur annexum ſacramento Pœnitentiæ eſt, quod videlicet integrum ſuum effectū non habuit. At effectus Confirmationis proprius in ſacramento Baptiſmi non eſt, ſiue in alio quidem ſacramento. Quare non eſt ſacramentale, quaſi alicui ſacramento ſecundario coniunctum, ſed eſt per ſe verum perfectumque ſacramentum. Qua vel maximè ratione eorum error fit manifeſtus, qui

ſacramento Vnctionis extremæ remiſſionem venialium, tanquam effectum proprium, aſſignauerunt; quod ſi eſſet, certè Vnctio non eſſet ſacramentum, ſed ſacramentale quiddam.

Quòd autem Alexander aſſerit, aquam conſecratam populum ſanctificare, purgare, ſanare; forſan intelligendum eſt non ſolùm de aqua iſta vulgari, qua in remiſſionem venialium aſpergimur, ſed de aqua etiam ad Baptiſmum populi paranda, quæ prius etiam ſale conſpergitur, & diuinis precibus conſecratur: Confert enim ſummus Pontifex elementa, quæ Chriſtiana religio in ſuum vſum vendicare ſolet, cum ijs, quorum fuit olim vſus in veteri teſtamento, docetque maiorem noſtris ineſſe vim ſanctificandi, purgandi, ſanandi, quàm veteribus. Quòd ſi cui hæc noſtra inteligentia diſplicet, quæ tamen, linum vt lino, ita facilè antecedentibus conſequentia nectit; is tale habeat reſponſum, aquam ſacram & benedictam ſanctificare & purgare ſecundùm quid, eo quòd peccatorum pœnas ſoluit, culpas item veniales: Nunquam verò ſimpliciter & abſolutè ſanctificat, quod ratio ſacramenti requirit. At ſi hinc colligas, Legis veteris nulla fuiſſe ſacramenta, quæ videlicet neminem ſanctificabant; huic nos argumento ſuo poſtea loco reſpondebimus.

Ad poſtremum verò nunc dicitur, aliud eſſe ſacramentum tantum; aliud eſſe ſimul, & rem ſacramenti & ſacramentum, vt cap. cum Marthæ, de celebratione miſſarum Innocentius tradit; hic igitur nos definimus ſacramentum tantum, quod oportet eſſe ſenſibile. At quod ſimul eſt res & ſacramentum, ſatis habet, ſi ſit ſignum intelligibile; vt character ſignum eſt ſpirituale, quo ſumus interiùs conſignati, & corpus Chriſti ſignũ eſt intellectuale corporis myſtici, hoc eſt, eccleſiaſticę vnitatis, qua ſignificatione & corpus Chriſti, & character appellantur ſacramenta. Diuus tamen Auguſtinus dicit, eſſe figuratum ſermonem, cùm corpus Chriſti vocat ſacramentum: Nam rerum ſimilitudines nonnunquam rerum ipſarum, quarum ſunt ſigna, vocabula accipiunt; vt in Apocalypſi Agnus, qui occiſus eſt ab origine mundi, id eſt, agnus ſignatus ab origine mundi; vt & Auguſtinus ſiue quis alius fuerit eius operis auctor, homil. 10. in Apocalyp. legit, & ad Rom. 6. Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum; & ad Corinth. 10. Petra autem erat Chriſtus: Eodem, inquit, modo ſacramentũ corporis Chriſti, corpus Chriſti eſt; & ſacramentum ſanguinis, ſanguis eſt.

epiſt. 23. ad Bon. fac.

Apoc. 14.

Ac de prima ſatis nobis fuerit diſputatum.

PARS

PARS SECVNDA.

De neceßitate fidei Chriſti ad ſalutem.

SEquitur altera, vbi diſſerendum eſt, an fides Chriſti Saluatoris noſtri fuerit in omni Lege ad ſalutem neceſſaria.

Et pro parte quidem negatiua illud eſt præcipuum argumentum, quòd in Lege naturæ ſatis erat credere Deum eſſe, & eſſe remuneratorem inquirentium ſe, vt Apoſtolus ad Hebræos videtur aſtruere. Fides iditur vnius Mediatoris, qui, ſcilicet, Deum placaret, ſaluaret homines, non erat neceſſaria. Præterea non in lege naturæ modò, verum etiam ſcripturæ, ſatis ad ſalutem erat ſeruare mandata, iuxta id, quod Dominus ait: Si vis ad vitam ingredi, ſeruata mandata. At decem mandata legis, de quibus ſermo erat, naturali ratione continebantur. Non ergo ad ſalutem erat fides vnius mediatoris neceſſaria. *Hebr.11.*

Pro parte verò affirmatiua illud Apoſtoli teſtimonium eſt: Vnus Deus, vnus mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus. *1.Tim.2.*

Volumus hic nos, quaſi Troianum bellum gemino ab ouo, huius argumenti materiam exordiri, indeque diſputationem inchoare, an videlicet homines in ſtatu innocentiæ, vel etiam Angelos viatores contingere potuerit ſine Chriſti fide ſalutem habere. Nam alienum eſt hoc à præſenti diſputatione, & ab inſtituto huius diei prorſus remotum: Non enim hoc ſanè loco in fidei quæſtionem incurreremus, niſi ſacramentorum ratio poſtularet. Etenim cùm ſint ſacramẽta omnia, quædam fidei in Chriſtum proteſtationes; non aliter commodè potuimus ſacramentorum neceſſitatem definire, niſi priùs ſtatuiſſemus, quouſque Chriſti fides ſit, fueritq; mortalibus neceſſaria: Nam ſacramenta mortalium ſunt medicinæ.

Itaque, vt ad huius quæſtionis caput recurrat oratio, dupliciter poteſt intelligi fides Chriſti, & implicita & explicita. Nempe Chriſtiani explicitè in Chriſtum Deum, & hominem credimus: At qui credidit olim Deum humanæ ſalutis Procuratorem per aliqua media mortales in vitam æternam reparaturum is Chriſti fidem habuit implicitam.

Prima igitur concluſio ſit: Non fuit fides Chriſti explicita, ſemper ad ſalutem in omni lege hominibus neceſſaria.

Hanc & magiſter 3. diſtinct. 25. & communis tenet Theologorum conſenſus. Eandem habet diuus Auguſtinus contra Fauſtum, libr. 19. cap. 14. Imò & Apoſtolus eadem, niſi ego cæcutio, videtur confirmare, cùm ait: Concluſit ſcriptura om- *Gal.3.*

Digitized by Google

nia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. Prius autem quàm veniret fides, ſcilicet, Euangelica, ſub lege cuſtodiebamur concluſi in eam fidem, quæ reuelanda erat. Satis ergo erat fides implicita Ieſu Chriſti ad illius veteris populi ſalutem, populi, inquam, in eam fidem concluſi, quæ tempore gratiæ erat manifeſtiùs explicanda. Multò igitur minùs fides Chriſti explicita in Lege naturæ ad ſalutem requirebatur.

Secunda Concluſio: Fides Chriſti Redemptoris ſaltem implicita, fuit ſemper poſt lapſum hominibus neceſſaria. Hanc citra fidei periculum negare non licet, quam vtique auctores imprimis grauiſſimi confirmant, quorum teſtimonia infirmare nulla ratione poſſumus. Hieronymus in 2. cap. epiſto. ad Galat. *Galat. 2.* ſuper ea verba: Scientes quòd non iuſtificatur homo ex operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti: Admonere, inquit, debemus ſanctos, qui antiquitus fuerunt, ex fide Chriſti iuſtificatos. Siquidem Abraham vidit diem Chriſti, & lætatus eſt. Et Moyſes maiores diuitias exiſtimauit theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti: Aſpiciebat enim in remunerationem. Et Eſaias vidit gloriam Chriſti, vt Ioannes Euangeliſt. commemorat. Et Iudas de omnibus generaliter. Item in capit. 4. eiuſdem epi- *Galat. 4.* ſtolæ: Hæres iſte paruulus, qui nihil differt à ſeruo, ſed ſub tutoribus eſt, vſque ad præfinitum tempus à patre: Totum humanum genus, inquit, vſque ad Aduentum Chriſti ſignificat. Quomodò enim omnes in protoplaſto Adam necdum nati moriuntur; ita & omnes, & hi, qui in aduentu Chriſti nati ſunt, in ſecundo Adam viuificantur. Iſte intellectus Eccleſiæ Catholicæ conuenit, quæ & veteris & noui teſtamenti vnam aſſerit prouidentiam, nec diſtinguit in tempore, quos cõditione ſociauit. Omnes ædificati ſumus ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarũ, continente nos angulari lapide Ieſu Chriſto; omnes vnus panis ſumus, & duo conſenſimus ſuper terram. Et quomodo nos ſuper Prophetas fundati ſumus, ita & Patriarchæ in Apoſtolorum fundamine conſtiterunt. Hactenus, Hiero.

Præclara certè, & tali viro digna interpretatio: Quemadmodũ enim paruulus hæres idem eſt & adultus, ſic populus ille antiquus, & hic nouus, eadem quoq; Eccleſia eſt. Ac ſicut in paruulo implicitè continetur, quod poſtea explicatur in adulto, ita fides illa antiquorum paruula fuit, & vi ſua continebat implicitè, quod deinde creſcens habuit explicitè.

Diuus item Auguſtinus hanc ſententiam frequentiſſimè repetit, lib. primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 21. & ſuper Ioan. tractat. 45. & epiſtol. 157. quæ ſcribitur ad Optatum, vt multa

vt multa alia loca prætermittam. Illa sit fides salua, inquit, qua credimus, nullum hominem siue maioris siue paruulæ quamlibet & recentis ætatis liberari à contagione mortis antiquæ, & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum Christum Iesum, cuius hominis eiusdemque Dei saluberrima fide, etiam illi iusti salui facti sunt, priusquam veniret in carne, in carne crediderunt esse venturum: Eadem namque fides est & nostra & illorum: Quoniam hoc crediderunt illi futurum, quod nos credimus factum, & Sacramenta quidem potuerunt esse pro temporum diuersitate diuersa, sed ad vnitatem tamen eiusdem fidei concordissimè recurrentia. Proinde cum omnes iusti, siue ante incarnationem, siue post incarnationem Christi, nec vixerint, nec viuant, nisi ex fide incarnationis Christi, profectò quod scriptum est, non esse aliud nomen sub cœlo, in quo nos oporteat saluos fieri, ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Hactenus Augustinus.

Gregorius quoque Hom. in Ezechielem in huius rei figuram etiam asserit, turbas, quæ præcedebant & sequebantur, vtrasque pariter acclamasse filio Dauid: O sanna in excelsis. Possem equidem testimonia proferre in huius rei confirmationem sanctorũ aliorum; sed ne multa, proferre satius est sacrarum testimonia literarum, in quibus illud primum est, quod habetur ad Corinthios, habentes eundem spiritum fidei, sicut scriptum est: Credidi propter quod locutus sum, & nos credimus propter quod & loquimur. 1. Cor. 4.

Secundum verò habetur alibi: Patres nostri omnes sub nube fuerunt & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalẽ manducauerunt, & omnes eundem potum biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra: Petra autem erat Christus. 2. Cor. 10.

Tertium ad Roman. Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem. Rom. 5.

Postremum idemque grauissimum, ad Roman. quo cætera & explicantur & confirmantur: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, vt sit ipse iustus & iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi: Vnus est enim Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Rom. 3.

Et causa est in promptu: Non enim possent peccatores abiecto peccato Deo reconciliari, nisi crederent, se peccatorum veniam gratia diuina posse consequi. Nec sciret homo iustitiam & salutē quærere, nisi, vnde petenda esset, agnosceret. Semper ergo necessarium fuit credere, Deum esse hominem iustificatorem ac saluatorem, quo videlicet prouidente, salutis remedia erant humano generi comparanda: Hac verò fide implicitè credebatur in Christum, per quem Deus erat iustificaturus, seruaturusque vniuersas nationes.

Tertia conclusio: Fides Christi explicita post Euangelij diuulgationem, est ad salutem cuiusque hominis necessaria; in cuius confirmationem testimonia sanctorum retro citata, non tã idonea sunt, quàm ego desidero: Indiscriminatim enim asserit, neminem, nec pusillum, nec magnũ, aut in noua, aut in antiqua lege sine Christi, fide potuisse saluari. Cum igitur veteres sine fide explicita Christi salutē fuerint assecuti, ex sanctorum testimonijs, vt videtur, confirmare non possumus, fidem explicitam esse nunc temporis necessariam. Atque hoc argumentum nonnullos omnino commouit, vt tertiam conclusionem inficiarentur. Illud etiam, quòd præceptum de fide Christi potest inuincibiliter ignorari, ex Io. Si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum nõ haberent, Ergo & potest quis saluari sine explicita fide Christi, faciendo aliter, quæcunq; lex naturæ præscribit: & confirmatur, quia potest quis in nemoribus, vel in syluis educari, quò nullus prædicator accedat; nec tamen fidem Christi habere potest sine prædicante: Ergo per fidem implicitam Christi, sicut in lege naturæ, saluabitur. Confirmatur deinde; quia statim à Christi passione, illi, ad quos Euangelium non peruenerat, seruabantur, vel in lege Moysi, vel in lege naturæ: Ergo & nunc ij, ad quos nondum peruenit Euangelij prædicatio, verbi gratia, Indi: Nam eodem penitus modo, sicut illis non fuerat Christus annunciatus; ita & apud hoc est inuulgatũ Euangeliũ.

Ioan.15.

Rom.10.

His tamen non obstantibus, tertia illa conclusio vsque adeò certa est, vt eam negare non periculosum modò, verùm etiam erroneum sit, hæreticum dicerem, nisi modestius esset, Ecclesiæ definitioni huius vocabuli notam derelinquere. Id ego statim ostendam, si priùs tamen discrimen inter fidem veteris & noui Testamenti, vt videlicet illa fuerit implicita, hæc autem explicita certis documẽtis declarauero. Primùm igitur D. Aug. lib. 19. contra Faust. c. 14. Antiqui iusti, ait, Sacramentis suis intelligebant venturam prænuntiari reuelationẽ fidei, ex qua licet adhuc operta & abscondita etiam ipsi viuebant. Et infra: Tunc ergo occulta erat fides: Nẽ eadem credebant, eademq; sperabant omnes iusti

iusti & sancti, etiam temporum illorum. Nunc autem reuelata est fides, in quam conclusus erat populus, quando sub lege custo diebatur. Ecce Augusti. testimonio Pauli ad Gala. 3. id probat, quod assumpsimus discrimen esse veteris & nouæ fidei.

Præterea: Idē Apostol. vt ante iam vidimus, comparans fidē illius veteris populi, fidei populi noui; illam paruuli vocat, hanc grandioris iam viri; Et ne longum faciam capit. 1. epistolæ ad Colos. circa finem capit. 3. epistolæ ad Ephesios circa medium, toto denique cap. 3. epistolæ posterioris ad Cor. hoc discrimen insinuat. *Gala. 4.*

Illud itaque iam quod instat, agamus, probemusque fidem Christi explicitam post Euangelium promulgatum esse ad salutem necessariam. Id vero primum ostendit ex Marco: Prædicate, ait, Euangelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur. Vbi Bernardus ad Hug. epist. 77. diligenter aduertit, non esse dictum: Qui non baptizatus fuerit, condemnabitur; sed qui non crediderit &c. Vt maior quædam necessitas fidei in Euangelium, quàm Baptismi præscriberetur: Fit enim, vt sine Baptismo quis saluetur, cùm scilicet Baptismi suscipiendi non est facultas; at credendi Euangelio tanta necessitas est, vt omni euentu, qui non crediderit, condemnetur. *Mar. vlt.*

Item: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis, qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Qui credit in eum, non iudicatur; qui autem non credit, iam iudicatus est; quia non credit in nomine vnigeniti filij Dei; & infrà: Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus est filio, non videbit vitam. Et tamen si non est medium ad salutem necessarium, cùm possit inuincibiliter ignorari, vt nunc ex doctrina cōmuni supponimus, potest quis esse incredulus filio, hoc est credere filium non esse Deum, & in hoc errore saluari. Et alibi, Omnis, qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me. Si autem quis seruatur, audiuit à patre & didicit, ergo venit ad Christum. Et alibi, Ego sum ostium, per me si quis introierit pascua inueniet. Et c. 14. Vado parare vobis locū, & quò ego vado scitis, & viā scitis; dicit ei Tho. Domine nescimus quò vadis, & quomodo possumus viam scire; dicit ei Iesus: Ego sum via & veritas & vita, nemo venit ad patrem nisi per me. Et capit. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Vtrunque igitur medium est nunc ad salutem necessarium, & cognoscere Deum, & cognoscere, quem misit Deus, Iesum Christum; vt scitè diuus Chrysostomus interpretatur. *Ioan. 3.* *Ioan. 6.* *Ioan. 10.*

Act. 10. Præterea, referente Luca, Angelus Cornelio viro iusto ac timenti Deum ait: Mitte, & accerse Simonem, ille dicet tibi, quid te oporteat facere. Quæ verba tractans Augustinus de prædest. sancto. c. 7. Non sine fide Cornelius orabat: Nã quomodo inuocabat, in quem non crediderat? Sed si posset sine Fide Christi esse saluus, non ad eum ædificandum mitteretur architectus Apostolus Petrus, qui videlicet illi diceret, quæ oporteret audire, ille, inquit, dicet tibi, quid te oporteret facere. Et custos carceris quoque apud eundem Lucã: Quid, ait, oportet me facere, vt saluus fiam? At illi Paulus & Silas dixerunt: Crede in Dominum Iesum.

Act. 16.

Rom. 10. Præterea, Apost. ad Romanos eandem sententiam docet in hæc verba: Si confitearis in ore tuo dominum Iesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris: Corde enim creditur ad iustitiã: ore autem cõfessio fit ad salutẽ: Dicit enim Scriptura: Quicunque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? Et infrà: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico num quid nõ audierunt? Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum &c. Vides quemadmodum inuocationem Domini, quæ fuit semper in omni lege necessaria, ad inuocationem nominis Christi deflexit Apostolus: Quæ videlicet nunc opus est, cùm iam in omnem terram exiuit Apostolica prædicatio.

Quòd si cui testimonia hæc vidẽtur infirma, huic nos illud obijciemus, quod Philosophus quidam magni nominis sapienter scripsit, ineptum esse, exactã vbique demonstrationem efflagitare. Nam si sacrarum literarum testimonia in hanc rẽ essent manifesta; qui negasset, eum nos non temeritatis & erroris, sed hæresis nota inureremus.

Arist. 1. Ethic.

Habemus præterea symbolum Athanasij, cui nemò sanè Catholicus refragabitur: Necessarium est, ait, ad æternam salutem, vt incarnationem Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Et tandem, hæc est fides Catholica, quam nisi quis fideliter crediderit, saluus esse non poterit.

Præterea c. firmiter de summa Tri. & fide catho. Vna est fideliũ vniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. Sed ille, qui viuit, aut in lege Moysi, aut in lege naturæ, ignorãs fidẽ Christi, non est pars vnius Ecclesiæ Catholicę: ergo nõ saluatur. In concilio quoque Floren. sub Eug. 4. idem explicatius habes: Sacrosancta Roma. Ecclesia firmiter credit, nullos extra Catholicam Ecclesiam exeuntes, nec paganos, nec Iudæos, nec hæreticos,

cos,nec ſchiſmaticos,æternæ vitę fieri poſſe participes,ſed in ignem æternum ituros, niſi ante finem vitæ eidem fuerint aggregati;tantumque valere Eccleſiaſtici corporis vnitatem,vt nemo quantaſcunque eleemoſynas fecerit, poſſit ſaluari,niſi in Catholicæ Eccleſiæ gremio & vnitate permāſerit. Idem ferè habes extra, de hæreti. c.3. & extraua. vnam ſanctam de maioritate & obe. Huc etiam pertinet Hieronymi teſtimonium 24.q.1.c.quoniam veteris, & Cypriani. c. loquitur & c. alienus & Auguſtini. cap.firmiſſimè 15.q.1.& multa alia,quæ refert Cardinalis Turrecrem. libro primo Eccleſiaſticæ ſummæ capit. 21. Erant igitur, qui noua iam diuulgata lege ſalutem ęternam cuiquam ſine explicita fide permittunt. Atq; hic error quàm longè ſerpat,non vident:Concedant enim pariter neceſſe eſt,ſine Baptiſmo iure vel in voto ſuſcepto introitum in regnum cœlorum, concilium Tri. ſeſſ.6. repugnante in decre.de iuſtificatione impij. cap.4.Imò repugnante Euangelio,cùm ait:Niſi quis renatus fuerit,&c. Quòd ſi adultis ea media nunc ſatis ſunt, quæ erant ante legem Chriſti; non equidem video, qua conſequentia paruulis remedia legis naturæ & ſcripturæ fuerint reuocata; aut fateantur igitur,paruulos,cùm non adeſt facultas Baptiſmi,ſaluari,quod eccleſia Chriſti non admittit:Aut,quod nos facimus, negent adultis ſine Euangelij fide ſalutem.

Dicant etiam mihi, quibus contraria ſententia placet, an Iudæi, ad quos Euangelium non peruenit, ſeruantes legem Moyſi ſaluentur,an non?Si non, habetur id quod volumus;ſi etiam,quid ergo præſcripta Cõcilij Florentini definitio præſtat? quid & illa rurſus,in quam Catholici conuenimus, legalia poſt Euangelij diuulgationem,ſine interitu ſeruari non poſſe,& omnes eiuſmodi obſeruatores à Chriſto alienos, & æternæ vitæ minimè fieri poſſe participes, niſi aliquando ab his erroribus reſipiſcant.

Ad primum verò argumentum,quo tertia hęc concluſio vertebatur in dubiũ, nego equidem conſequentiã : Aliud enim eſt quòd excuſetur quis à peccato non credendi in Chriſtum, aliud quòd ſine fide Chriſti vitæ æternæ beneficium conſequatur, vt diuus Tho. 2.2. q. 10.diſertè nos docuit. Condemnabuntur igitur illi, non quia non crediderunt in CHRISTVM, cùm non ſit illis Euangelium annuntiatum,ſed proprer alia contra legem naturæ peccata. Quòd ſi fingas eiuſmodi legem naturæ ſeruare, reſpondet Diuus Thom. 3. diſtin. 25. q. 2. artic. 1. quæſtione 1. 1. & artic. 2. q. 1a. 2. quòd ſi quis faciat, quod in ſe eſt, huic Deus prouidebit, vel per hominem,vel per angelum, ſi opus fue-

fuerit ; & ſi quæras, vnde hæc tam extraordinaria prouidentia certè, præterquam quòd ratione conſtat, nec enim Deus deficit
Act. 8. in neceſſarijs, ſacris etiam literis traditur. In Actis Angelus rapuit Philippum ad Eunuchum virum religioſum. Et c. 10. Angelus apparuit Cornelio viro timenti Deum, facienti eleemoſynas, & oranti. Et c. 16. habes extra Macedonum. Et Ioa. Euang.
Ioan. 1. cùm dixiſſet: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: Dedit, inquit, eis poteſtatem filios Dei fieri ijs, qui credũt in nomine eius. Et capit. 12. Cùm dixiſſet Dominus: Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum; reſpõdit ſibi; ei turba: Quomodo dicis oportere exaltari filium hominis? quis eſt iſte filius hominis? dixit eis Ieſus: Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ compræhendant; dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ſitis: Ego lux in mundum veni, vt omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat. Sicut in lege naturæ facienti quod in ſe erat, & ſeruanti naturæ legem, Deus præſtò erat ad reuelãdum ſupernaturalia, ſine quorum fide ſaluari nõ poterat: Sic in noua lege præſtanti, quod in ſe eſt, lux Euangelij refulgebit; quam qui non habet, manet in tenebris; an videlicet iuſtitiæ Sol Chriſtus Dominus non illuxit? Et hinc patet reſponſio ad priorem confirmationem.

Nam ad poſteriorem reſpondetur, aliam eſſe rationem poſt Euangelij plenam inuulgationem, atque antea erat. Siquidem dum adhuc Euangelium vulgaretur, licitum erat Paulo Timotheum circuncidere, purificareque ſeſe iuxta legis antiquæ præſcriptum cum cæteris Iudæis, quæ tamen eadem nunc facere, ſuperſtitio proculdubio eſſet. Item adhuc Euangelij prædicatione currente, pueri eorum, ad quos Euangelium non peruenerat, ſaluabantur in legis naturæ Sacramentis; at nunc temporis nihil tale Catholici recipimus. Abſtinere à ſanguine, & ſuffocato, à principio Euangelicæ prædicationis non licuit modò, verùm etiam neceſſarium fuit, vt Act. 15. dicitur. At nunc qui ea ſeruaret, Iudaicæ ſuperſtitionis meritò condemnaretur. Sic ergo & ſine
Act. 8. 10. & 16. fide explicita à principio ſtatim Apoſtolicæ prædicationis homines ſeruari poterant, nunc ſeruari non poſſunt. Quod in actis iam cœpit explicari, dum peculiaris illa & noua ſalutis procuratio per inſolita media deſcribitur. Nec tamen ego is ſum, qui definire valeam, quando primum incœpit illud tempus, quo Euangelij plenaria prædicatio abſoluta eſt, cùm videlicet remedijs antiquis penitùs abolitis, ſola Euãgelicę legis remedia pro vtriſque, & adultis & paruulis remanſerunt. Sed id tamen ſtatuere ſine dubitatione poſſumus neminem, cui fides Chriſti explicita deſit

desit, posse nunc temporis salutem adipisci.

At enim cùm dupliciter intelligatur salus: altera æterna, ad quam iusti post hanc vitam veniẽt, altera qua in præsenti sanantur homines à peccato, vel originali, vel actuali, facilè nobis tribuent viri docti, sine fide CHRISTI nulli vnquam mortalium æternam concessam esse salutem; illud tamen etiamnum à doctis hominibus in dubium reuocatur, an sine CHRISTI fide possit homo à culpa sanari.

Afferunt autem ad noui dogmatis confirmationem, Diui Thom. primùm auctoritatem. 1.2.q.89.artic.6. vbi tenet, esse nõ posse veniale peccatum cum solo originali. Quod idem Innocentius superius supponit in capit. maiores extra de bap. §. sed adhuc quæritur. Et concilium Florentin. in decreto de vnione Græcorum inquiens: Illorum autẽ animas, qui in actuali peccato mortali, vel solo originali deceduut mox in infernum descendere.

Huius vero cõclusionis causam D. Thomas eam reddit, quod cum vsum rationis habere puer cœperit, primum, quod illi cogitandum occurrit, est deliberare de se ipso. Et si quidem se ordinauerit ad debitum finem, per gratiam cõsequetur remissionem originalis peccati. Si vero non ordinet seipsum ad debitum finẽ, secũdum quod in illa ætate est capax discretionis, peccabit mortaliter, non faciens quod in se est. Hactenus ille.

Ex his Diui Thom. verbis ratiocinantes: Fieri potest, inquit, vt primo tempore vsus rationis puer non modo CHRISTVM, sed ne DEVM quidem agnoscat, vt pote apud barbaros sine vlla religione notitiaue diuini nominis educatur. Is ergo, vt faciat quod in se est, satis erit, si se conuertat in honestum finem naturæ ratione comprehensum. Sed tunc ille mortaliter non peccat, cùm benefaciat pro ætate & institutione, quam habet, nec est in solo originali, vt D. Tho. auctore nos habemus. Ergo cõsequetur gratiã sine cognitione DEI, ac proinde sine fide Christi.

Præterea, quoniã hæc vrgere angustius volumus, vt D. Tho. 2.2.q.1.art.1. docet, Infidelitas nullum peccatum est in ijs, qui de rebus fidei nihil penitùs audierunt. Cognoscat itaq; purè prima deliberatione aliquid esse honestum, aliquid contra turpe; statuatque sese honestam viuendi rationem sectaturum, inhonestam repudiaturum, quemadmodum de Hercule in somnio ferunt fabulæ. Iam quæro, num ille peccet; Minimè verò Gentium Non enim peccatum infidelitatis, vt ex illa q. 10. patet, nec peccatum omissionis, cum conuertat se in honestum finem, quantum ei per scientiam & ætatem licet. Est igitur in gratia, si D. Thomam auctorem sequimur.

Præterea, vt vrgentius instantiúsq; premamus, fides ex auditu est;

tu eſt, auditus autem non eſt ſine prædicante, quod Apoſtolus ad
Rom. 10. Roma. tradit. Non ergo poteſt puer ſtatim à principio vſus rationis fidem habere ſine prędicatore? At nõ eſt pręſtò, vt ſupponimus prædicator, qui in ipſo videlicet temporis articulo credẽda proponat, ergo iuxta D. Thomæ ſententiam, puer ille citra fidei actum iuſtificabitur? Faciamus inſuper, vt primus actus pueri vtentis ratione ſit, velle accipere Baptiſmum; quia, ſcilicet, vidit pueros alios à Sacerdote baptizari, cuiũs rei exemplum habes 10. Hiſto. Eccle. libro capite 14. referturque à Gratia. 1. q. 1. cap. Spiritus ſanctus de pueris baptizatis ab Athanaſio puero. Tunc ergo cùm baptizatus non ponat obicem, recipit gratiam; recipit autem ſine fide, Nihil ergo vetat, vt homo citra fidem iuſtificetur.

Prætereà, in quocunq; temporis puncto atque momento poteſt homo iuſtificari, ſed non in quocunq; poteſt cognoſcere Deum ſecundum ordinariam, & moralem poteſtatem. Igitur ſine Dei & Chriſti fide poſſumus à peccato ſanari, ac remiſſionem peccatorum conſequi.

Adde huc quòd vt Apoſto. dicit: Gentes quæ legẽ non habẽt,
Ad Rom. 2 naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt; qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Sed factores legis iuſtificabũtur, vt eodem cap. Apoſtolus ait. Ergo ſola cognitone naturali poteſt homini obuenire iuſtificatio: Vnde & Thomas in cõmentarijs ſuper hunc ipſum locum: Naturaliter, inquit, id eſt, per legem naturalẽ oſtendentem eis quid ſit agendũ, & tamen non excluditur gratia ad mouendum effectum. Hactenus D. Thomas. Non ergo exigitur gratia ad mouendum intellectum vt homo iuſtificetur; ſed per ſolam naturæ rationem poteſt iuſtificari.

Prętereà, nõ eſt neceſſaria alia cognitio, vt quis accedere poſſit ad Deum, niſi qua intelligitur Deus eſſe, & eſſe remunerator inquirẽtium ſe: At vtraq; habetur ex lumine naturali. Ergo ſi quis habens demonſtrationem diuinæ erga hominem prouidentiæ, atque iuſtitiæ, ad Deum acceſſerit, ſine fide gratiam poterit conſequi. Non enim credit, ſed ſcit Deum eſſe, &c.

In huius rei explicationem ſit prima concluſio Erroneum eſt atque adeò forſitan hæreticum, aſſerere, quemquam adultum ſine actu fidei per ſolam naturæ cognitionem iuſtificari: Nam & ſacri Doctores vnanimi conſenſu reclamant, & arcanæ literæ contra pugnant.

Ambroſius in primis in illud, ad Timo. Qui vult omnes homines ſaluos fieri: Conditio, inquit, latet, ſi accedant ad eum: Fides eſt enim, quæ dat ſalutem, quã niſi mens tota ſuſceperit voluntate, non

te, non ſolum nil proderit, ſed & oberit. Fidei enim gratia hanc habet poteſtatem, vt deuotis ſibi diuinam infundat medelam, in deuotis verò conferat morbum, per quem totus homo intereat, &. primo. libro. offi. capit. 29. fidem, ait, eſſe iuſtitiæ fundamentum. Et ad Demetriadem Epiſt. decimi libri 84. quod ſcientia naturali ingenio & induſtria comparata non ſufficiat ad animi ſalutem, oſtendit ex illo, vbi Sapiens: vbi ſcriba? nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius ſeculi, & ex illo ad Rom. Quia cum cognouiſſent Deum non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, ſed euanuerunt &c. *1. Cor. 2. Rom. 1.*

Quòd autē ſcientia, quæ ad ſalutem animi ſatis eſt, à Dei gratia & munere proueniat, oſtendit ibidem ex Prouerbijs Dominus dat ſapientiam, & ex ore eius prudentia, & ſcientia, tunc intelliges iuſtitiam, & iudicium, æquitatem & omnem ſemitam bonam, Et ad Cor. Nemo poteſt dicere dominus Ieſus, niſi in ſpiritu ſancto, & diuiſiones gratiarum ſunt, &c. &: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, & Hiere. Nō glorietur ſapiēs, &c. Et Pſal. Domine in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, quoniam gloria &c. Et nequis poſſit refragari, legat librum primum de vocatione gentium, vbi hæc ſententia manifeſtiſſimè comprobatur. Fides, inquit. c. penulti. quæ bonæ voluntatis, & iuſtæ actionis eſt genitrix, quo ipſa fonte ſancta ſit Apoſt. Paulus exponat, &c. Probat autem multis ex locis fidē eſſe donum Dei, &c. & capite. vlti. Abunde, ait, demonſtratū eſt, fidem, qua iuſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, & ad hoc donari, vt principium poſſit eſſe meritorum. Subdit dein de illud ex Pſalmo 42. Emitte lucem tuam & veritatem tuā, ipſa me deduxerunt, &c. Et Prouerbiorum 8. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo, & Hiere. 10. Scio Domine, quia nō eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt dirigat greſſus ſuos, Dirigere autem greſſus ad intellectum deliberātem pertinet, vel, vt verbis Ambroſij vtar, ad rectam ſapientiam, & Hiere. 24. Dabo eis cor, vt ſciant me. Et Ioan. 6. Erunt omnes docibiles Dei. omnis, qui audiuit à patre & didicit venit ad me. &c. libro denique 2. de voca. Gen. capite 1. Dubitandum, inquit, non eſt ad ipſam cognitionem veritatis, & perceptionem ſalutis neminem niſi ope diuinæ gratię peruenire, & c. 2. Cùm nemo niſi gratia Dei iuſtificatus fuerit per ſpiritū fidei. Quis ambigat, eos, qui de quibuſcunque nationibus quibuſlibet temporibus Deo placere potuerunt, ſpiritu gratiæ Dei fuiſſe diſcretos, &c. *Prou. 2. 1. Cor. 12. 2. Cor. 3. Hier. 9. Pſalm. 88.*

Chryſoſto. Homi. de fide & lege naturæ, ante opera primum, ait, fides inducēda eſt. Eum enim, qui operatur iuſtitiæ, ſine fide

non

non posſum probare viuum fuiſſe. Nullus ſine fide vitam habuit &c. Et Homi. 32. in Ioan. Vbique fide nobis opus eſt, bonorum matre, ſalutis medicina, ſine qua nullam magnarum rerum doctrinam percipere quiſquam poteſt. Id ipſum in commentarijs quidem ſuper epiſtolam ad Roma. ſæpe tradit, ſed Homi. 2. vel maximè. Diuus Auguſt. diſertiſſimè eandem ſententiam profitetur libro 82. quæſtionum quæ. 67. libro. de corre. & gratia capite. 2. &. 7. de gratia & libe. arb. cap. 7. de ſpiritu, & lite. capit. 29. 30. 31. li. 1. retract. cap. 23. & ſuper Ioan. tract. 25. & 26. in illud: Niſi manducaueritis, &c. & ſuper Pſalm. 13. 31. & 67. ne Epiſtolæ ad Optatum verba etiam atque etiam reſumamus.

Eph. 3. Hiero. ad Ephe. in illud, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris: Habitatio, inquit, iſta per exordium fidei fabrica-

Gal. 3. tur. Et ad Gal. in illud: Itaque lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, &c. omnes enim filij Dei eſtis per fidem, Deo nos generat, ait, non lex abolita, ſed mater fides. Præter teſtimonia verò ea, quæ retulit Ambroſius ex ſacris literis multa.

Primum, concluſio hæc demonſtratur ex tota Epiſtola ad Romanos, cuius præcipuum argumentum, atque adeo ſcopus, &

Hab. 2. finis eſt oſtendere, nec naturæ, nec ſcripturæ legem iuſtitiã Dei præſtitiſſe, ſed ſolam fidem. Vnde & primo capite adducitur illud Habacuc, ex fide viuet, quia ſi ſubſtraxerit ſe, non placebit animæ meæ At ſi quis ſine fide iuſtificaretur, iam iuſtus aliquis non ex fide viueret, ſed ex naturali ratione. Quod cum Apoſtolo Prophetaque pugnat, & capit. 3. Iuſtitia autem Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt in eo: non enim eſt diſtinctio. Vt retro citauimus, & capit. 4. Quid enim dicit ſcriptura, Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ac protinus ſubdens illud: Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, docet Apoſtolus beatitudinem hanc, ſiue in circunciſione, ſiue in præputio per fidem hominibus obuenire. Inde verò capit. 5. colligit. Iuſtificati ergò ex fide pacem habeamus ad Deum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: & capit. 8. Quos prædeſtinauit, hos vocauit, & quos vocauit, hos etiam iuſtificauit, quos iuſtificauit, hos & glorificauit. Primus ergo prædeſtinationis effectus vocatio eſt, quæ videlicet iuſtificationem antecedit, vt glorificationem iuſtificatio, At vocatio ad aures refertur, quibus fides percipitur. Certè Paulus, vt in ſumma dicam, nullos in epiſtolis ſuis Dei filios niſi per fidem agnoſcit, nullos niſi ex fide ſemen Abrahę, & ſecũdum promiſſionem hæredes admittit. Non aliam quam iuſtitiam fidei concedit, ſiquidem iuſtitia apud Deum ſit, non apud homines Nam per naturalem, aut ſcriptam legem apud homines iuſtificari

tari homines possunt, apud Deum, si Paulo credimus, non possunt.

Deinde hæc conclusio probatur ex eodem Apostolo ad Heb. *Heb.iii.* Vbi fides definitur esse substantia, id est, fundamentum rerum sperandarum. Quòd si naturalis ad iustificationem satis est, iam profectò aliud fundamentum ponitur præter id, quod positum est. Et præterea cùm Apostolus eo capite docere vellet, omnes iustos antiquos per fidem operatos esse iustitiam: Fide, inquit Enoch, translatus est: Testimoniũ enim habuit placuisse Deo; sine fide autem impossibile est placere Deo. Accedentem enim ad Deum oportet credere. Quo ex loco certissimum sumitur argumentum. Nam Enoch in sacra scriptura fidem habuisse non legitur, sed solùm placuisse Deo. Monstrauit igitur Apostolus, Enoch etiam fidem habuisse, quia placuit Deo, cui sine fide placere est impossibile. Quòd verò sermo de actu fidei sit; vel manifestum est, cùm euestigio causam Apostolus reddat. Accedentem enim ad Deum oportet credere. Quamobrem parum apta eorum expositio est, qui tradunt, Apostolum hic loqui regulariter, & in communi, quasi plerunque ita contingat: Verba namque aliena nobis sæpe permittimus, ne in scholastica disputatione eloquentiæ laudem affectare videamur, puerile quippe est res theologicas ornatè dicere velle. Eorum itaque interpretatio parũ concinna est, si argumentũ Pauli cohæret. Etenim si vel rarò id accidere potest, vt quis sine fide placeat Deo (cùm interim per solam naturæ scientiam possit) dicetur Enoch ex illis esse, qui naturali ingenio ducti iustificati sunt: ita vel Apostoli ratiocinatio nullius penitus est momenti, vel assertio, quæ fingit aliquem sine fide placere Deo, est erronea.

Præterea Sapientiæ 9. Da mihi, inquit, sedium tuarum assistricem sapientiã, & noli me reprobare à pueris tuis. Quoniam homo infirmus sum; & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum. Et si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur. Mitte illam de cælis sanctis tuis, vt mecum sit, & mecum laboret: Et sciam quid acceptum sit apud te omni tempore; & deducet me in operibus meis sobriè, & erunt accepta opera mea. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ; & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim, quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit sensum multa cogitantem terrena inhabitatio. Et difficile æstimamus, quæ in terra sunt; & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore; quæ in cælis sunt autem quis inuestigabit, nisi tu dederis sapi-

entiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis? Nam per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi Domine à principio. Estné igitur, qui post adeò clarum irrefragibileq; veritatis testimonium audeat veritati refragari? Ecce sapiens, quod nos asseruimus, manifestissimè docet, non sat esse mortalium cogitata, humanaque consilia ad animi salutem, nisi Spiritus sancti dono cælestis homini scientiam conferat, scientia videlicet illa salutis plebi Dei data in remissionem peccatorum ipsius.

Quid si illud adijciam, quod à concil. Mileuitan. capit. 4. refertur in hæc verba: Quicunque dixerit gratiam Dei, in qua iustificamur, ab hoc nos iuuare ad non peccandū, quia per ipsam nobis datur, vt sciamus quid appetere, quid fugere debeamus, non autem per illam nobis præstantior, vt quod faciendum cognouerimus, etiā diligere & facere valeamus, anathema sit, cum sit vtrunque donū Dei, & scire, quid facere debeamus, & diligere, vt faciamus. Non ergo iuxta conclusio. definitionem gratia Dei solum requiritur ad mouendū affectum, sed ad mouendum etiam intellectum. Quod ex Psalm. 93. Concilium probat: Qui corripit gentes, non arguet: Qui docet hominem scientiam? Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt: Beatus homo, quem tu erudieris: Domine, & de lege tua docueris eum: Vt mitiges ei à diebus malis, donec fodiatur peccatori fouea.

Concilium verò Carthaginense in epistol. ad Innocentium refert in huius rei confirmationem illud ex 2. ad Corinthios 3. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum, non quò sufficientes sumus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Item, Cælestinus Papa in epistola ad omnes Gallianum episcopos cap. 9 vbi de fide contra Pelagianos decernit. Ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libro, inquit, operatur arbitrio, vt sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonæ voluntatis ex Deo sit. Ad hanc enim promissionem Papa Zozinus nos instituit inquiens: Quod tempus interuenit, quo Dei non egeamus auxilio. In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, moribus, adiutor & protector orandus est: Superbum est enim, vt quicquam sibi humana natura præsumat, & cap. 12. Ecclesiasticis ex diuina sumptis auctoritate documentis omnium bonorum affectuum, & omnium studiorum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum fatemur auctorem, & non debemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita præueniri. Quo vtique auxilio non auferetur liberum arbitrium, sed liberatur,

liberatur, vt de tenebroso lucidum, de prauo rectum, de languido sanum, de imprudente sit prouidum. Igitur catholicum non est, vt cap. 13. eiusdem epistolæ concluditur, quod præfixis sententijs apparuerit esse contrarium, & ratio, nisi coniectura decipit, palmaria est. Nam vel homo cùm primùm ad vsum rationis peruenit, de fine naturali deliberat, vel de supernaturali, si de naturali, certè vt est verum proportionatum intellectui, ita est quoque bonum voluntati proportionatum. Quare voluntas naturæ bonum apperere potest naturaliter, quemadmodũ intellectus naturale verum potest naturaliter intelligere. Cùm igitur puer ille recte de fine naturæ deliberans eamq; ducem sequens velit quod natura præscribit, non peccat, sed facit quod in se est. Quare iuxta aduersariorum opinionem iustificabitur, primamque gratiam ex puris naturalibus consequetur, quod sine dubio erroneum est. Sin verò deliberatio de fine supernaturali sit, cognitio eius supernaturalis, quam nos fidem appellamus.

Præterea, si cognitio naturalis posset esse primum iustificationis exordium, iam ex nobis esset primum naturæ iustificationis initium, quod Pelagiani docuerunt. Quòd si hæc antiqua præsidia non haberemus aduersum nouam commentitiam sententiam, synodus tamen Tridentina, vnde nobis & auxilium & præsidium ferret sess. 6. cap. 5 6. 7. & 8 decreti de iustificatione impij. Nam cap. 7. expresse definit, sine fide nulli vnquam iustificationem contigisse. Et cap. 8. addit hæc verba. Cùm verò Apostolus dicit, iustificari hominem per fidem, ea verba in eo sensu sunt intelligenda, quem perpetuus ecclesiæ Catholicæ consensus tenuit expressitque, scilicet, vt per fidem iustificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire. Hactenùs synodus Trident. Cum Christiana igitur fide pugnat, qui salutem vitamq; animi cuiquam sine fide tribuit. Omnibus enim Apostolus intonat: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei namque donum: *Ephes. 2.*

Secunda conclusio: Ad peccati siue originalis siue mortalis remissionem fides in Christum explicita vel implicita est necessaria.

Non est aũt hæc secunda tãm certa & explorata quàm prima; sed eam negare nõ video, qua ratione possit esse verum, certè ne quid amplius dicam, periculosum & temerarium est.

Primum enim August. ita definit, cùm tamen alijs locis plurimis; tum maximè epistola illa 157. ad Optatum, cuius verba quoniam retro posuimus, non sunt hoc nobis loco resumenda:

D.etiam Thom.ad Hebr.11.lect.2. Post peccatum primi parentis nemo potuit,inquit, saluari à reatu culpæ originalis, nisi per fidem mediatoris explicitam vel implicitam. D. quoque Chryſ. homil.illa de fide,& lege naturæ idem tenet.

Id etiam teſtimonijs ſacrarum literarum corroborari poteſt. *Coloſ.1.* Ad Colo,Dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorũ in lumine, & eripuit nos de poteſtate tenebrarum; & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſui,in quo habemus redemptionem, & remiſſionem peccatorum, qui imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ. Et infrà: Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem inhabitare: & per eum reconciliare omnia, pacificans per ſanguinem crucis eius ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt. At ſanguis Chriſti non communicatur hominibus niſi per fidem vel ſacramenta fidei. Ergo,&c.

Galat.3. Præterea,ad Galat. Omnes filij Dei eſtis per fidem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, & cap.2. Scientes quòd non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu *Rom.5.* credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti. Item ad Rom. Iuſtificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in qua ſtamus, & cap.4. Credidit Abraham Deo,& reputatum eſt illi ad iuſtitiam: Non eſt autem ſcriptum tantùm propter ipſum, ſed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis qui traditus eſt, &c. Et cap.3. manifeſtius: Iuſtitiam Dei per fidem, inquit, Ieſu Chriſti in omnes & ſuper omnes, qui credunt in eum,non enim eſt diſtinctio: Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius propter remiſſionem præcedentium delictorũ. Et ratio eſt in promptu:Sicut enim eſtmediatorDei & hominũ Deus & homo Chriſtus Ieſus ad glorificationem, ita quoque mediator eſt ad iuſtificationem. Quare ſicut per fidem in Chriſtum glorificamur,ita per eandem oportet iuſtificari.

Verùm exindè magna quæſtio nobis oritur, an Euangelio promulgato fides explicita Chriſti ſit ad iuſtificationem hominis neceſſaria. Nam ſi teſtimonia, quæ nunc retulimus, exponi de fide explicita, vel implicita poſſunt, æqua ratione cùm afferuntur eadẽ aliaq; ſimilia,vt probetur Chriſti fides poſt Euangelij diuulgationem ad æternam ſalutem neceſſaria de fide explicita,vel implicita poterunt explicari. Quo fiet, vt argumenta,quæ retro fecimus ad eam concluſionem corroborandam,per hanc expoſi-

expoſitionē eludātur. Augetur verò quæſtionis huius difficultas, ex eo quod habetur in Ioan. Si nō crediderit is quia ego ſum, in peccato veſtro moriemini. Nemo igitur à peccato iuſtificabitur, niſi credat Chriſtum eſſe Deum. *Ioan.8.*

Item vt filij Iſrael à ſerpentum morſibus ſanarentur, oportebat eos in ſtatuam ſerpentinam aſpicere. Ergo vt peccatorum vulnere quis ſanetur, opus eſt credere in Ieſum Chriſtum, vt habetur in Ioanne. *Num.21.*

Prætereà 1. Ioan. 5. qui habet filium Dei, habet vitam, qui non habet filium Dei, vitam non habet. Habere autē filium eſt credere in filium, vt in eo.cap dicitur: Nemo itaque ſine fide Chriſti in Euangelio viuificatur. *Ioan.3.*

Prætereà, Bonifac.8. in extra vnam ſanctam, vnam, inquit, ſanctam eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam firmiter credimus, extra quam nec ſalus eſt, nec remiſſio peccatorum, in qua vnus eſt Dominus, vna fides, vnum baptiſma. Non ergo ſine fide explicita Chriſti homini extra eccleſiam conſtituto, ſcilicet, Iudæo, vel Pagano peccata remitti poſſunt.

Adde huc illud Corinth. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, id eſt, Chriſti fides, per quam Ieſus habitat in cordibus, vt gloſſa ibidem expoſuit. Et Greg.1. q.1. cùm Paulus dicat fundamentum aliud, &c. conſequenter probatur, quòd vbi Chriſtus non eſt fundamentum, nullius boni operis poteſt eſſe ſuperædificatio. *Cor.3.*

Adde rurſum & Chryſoſt.homil.de fide, & lege naturæ hiſce verbis differentem: Sicut hominibus opus eſt primum, vt præcedat vita, deinde ſequatur alimentum, ita neceſſarium, vt præcedat vitam noſtram ſpes in Chriſtum, quæ poſtea paſcenda bonis operibus. Et vis planè videre, quòd opera ſine fide non viuificant? Teſtimonium bonum habuit Cornelius de eleemoſyna & precibus, ſed Chriſtum ignorabat, Deum quidem credens, ſed quia bona quidem erant opera, ſed mortua, eò quòd fidem, ſcilicet Chriſti non habebant, mittitur Angelus, &c.

In concilium tandem hoc Trident.ſeſſion.6. decreti de iuſtificatione imperij, capit. 4. videtur eſſe definitum in hæc verba: Tranſlatio à ſtatu, in quo homo naſcitur filius primi Adæ, in ſtatum gratiæ, & adoptionis filiorum Dei poſt Euangelium promulgatum, ſine lauacro regenerationis, aut eius voto fieri non poteſt. Quod etiam capite 6. declaratur apertius. In primo etiam decreto 4.ſeſſio.eiuſdem concilij ita dicitur: Vt fides noſtra Catholica, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, &cæt. Fides autem noſtra Catholica ſine controuerſia Chriſti fides explicita eſt. Et inferiùs: Si quis originale peccatum, vel per humanæ

manæ naturæ vires, vel per aliud remedium afferit tolliqne per meritum vnius mediatoris Domini nostri Iesu Christi, aut negat ipsum Christi Iesu meritum per baptismi Sacramentum, tam adultis quàm paruulis applicari, anathema sit. Quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Vnde illa vox: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et illa: Quicunque baptizati estis, Christum induistis. Hactenus Synodus.

Quòd si post adeò firma testimonia ratio quicquam confirmare valet, illa certè non est omninò pessima, quòd sicut paruulis post Euangelij promulgationem protestatio fidei in Christum implicita nil est ad salutem, & remissionem peccati originalis, sed fidei Christianæ explicita professio requiritur, qualem Baptismus continet: sic ad remissionem peccati in adultis iam Euangelio promulgato non sat erit CHRISTI fides implicita. Explicatoria sunt siquidem remedia saluris in Euangelica lege, quàm erant in lege aut naturæ, aut etiam scripturæ.

His tamen non obstantibus (salua semper Ecclesiæ Romanæ auctoritate, cuius censuræ nostra scripta & dicta volumus esse subiecta) sit tertia conclusio.

Ad remissionem peccati, vel originalis, vel actualis ante baptismum non requiritur etiam nunc fides Euangelij explicita. Cornelius namque iustificatus erat, antequam Christi fidem acceperit. Id autem quoniam à quibusdam proteruè negatur, ostenditur imprimis diui Thomæ testimonio 22. quæst. 10. articul. 4. ad 3. deinde sacra scriptura testatur, eum ante fidem Christi fuisse virum religiosum, ac timentem Deum, quæ verba de inimicis Dei nullo modo dicerentur. Petrus quoque ait: In veritate comperio, quòd non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Appellatus verò Cornelius antè fuerat vir iustus, ac timens DEVM Ergo acceptus erat gratusque DEO, priusquam in CHRISTVM explicitè crederet. Atque idem ferè argumentum est de Eunucho & Lydia purpur. vt in ijsdem Actis Apostolorum legitur. Idem ergo nunc etiam euenire poterit, vt per solam fidem in Deum homo iustificetur, & quærat mox à Deo salutem, qui est per Christum IESVM.

Præterea, fidem explicitam Christi Deus in noua lege non communicat sine prædicante, vt patet ex epist. ad Roman. sed in quolibet momento homo, qui credit in Deum, potest iusti-

Rom. 10.

iuſtificari, non autem in quolibet poteſt habere prædicatorem, qui de fide Chriſti inſtruat eum, ergo &c.

Præterea, D.Tho.id tenet 3 p. q.69. art.4 ad 2.in hæc verba: Remiſſionem peccatorum aliquis conſequitur ante Baptiſmum ſecundum quod habet Baptiſmum in voto,vel explicitè,vel implicitè.Ita ante Baptiſmum Cornelius, & alij ſimiles cõſequuntur gratiam, & virtutes per fidem Chriſti, & deſiderium Baptiſmi explicitè, vel implicitè &c. Ac re vera inter auctores nullum equidem legi, qui huic concluſioni refragaretur, nedum illam tanquam aut hæreticam, aut erroneam,aut ſcandaloſam exploderet.Ego verò & opto redargui me,& ea,quæ diſputo,diſſerere malo quam iudicare. Cumque nec ſtudio certandi, nec oſtentandi ingenij gratia, ſed cauſa veri reperiendi diſputationem hanc,aliaſq; ſuſcipiam,ſi quis meliùs ſentiat, huic ego libẽter & aures & animum accommodauero.

Ad argumẽta igitur,quæ in hanc tertiam concluſionem facta ſunt,ordine ſuo reſpondemus.

Ad primum,non eſſe eandem rationẽ etiam Euangelio promulgato de remiſſione peccatorum, & æterna finalique ſalute. Non enim omnia, quæ ad hanc conſequendam exiguntur, ad illam alteram ſunt neceſſaria.Eò quòd illa,vt modò dicebamus, in temporis puncto cuique adeſt faciendi quod in ſe eſt,hæc verò ſecundum diuinæ procurationis ordinem per media quædam tẽporaria, & ſucceſſiua adminiſtratur?Quocirca nil mirum eſt, ſi eadem etiam teſtimonia ad iuſtificationem huius vitæ mentaneam,relata de fide in Chriſtum implicita intelligantur, relata verò ad futuræ æternæ vitæ ſalutem,intelligantur de fide explicita.

Ad ſecundum, poſteaquàm Euangelium Chriſti fuerit annuntiatum, vt illis erat, quibus Dominus loquebatur, fatemur prorſus ſine Euangelij fide nec peccata quidẽ poſſe remitti;ſecus tamen,priuſquã homini Chriſtus Dominus fuerit prædicatus.

Ad tertium,perfecta ſanatio vulnerum, quæ à ſerpente accepimus,tunc erit,cùm alligauerit Dominus vulnus populi ſui & percuſſuram plagæ eius ſanauerit,vt in Eſai. dicitur, hoc eſt in reſurrectione. Huius autem reſurrectionis gloriam & ſalutem nemo ſine Chriſti fide explicita conſequitur. *Eſa.30.*

Quòd autem de hac conſummata perfectaq; ſalute Dominus loqueretur,patet ex Ioan.Sicut Moyſes &c. vt omnis, qui credit in eum, nõ pereat, ſed habeat vitã æternam.Et eadem penitùs intelligentia quartum argumentum facilè diluitur:Vitam æternã, inquit,dedit nobis Deus,& hæc vita in filio eius eſt &c.

Ad quintum priùs dico, quòd extra ſanctam Eccleſiam tra-

dit Bonifacius non esse remissionem peccatorum, quia nullum est Sacramentũ aut natutalis, aut scriptæ legis siue pro paruulis, siue pro adultis, in quo peccata remittantur: Constat siquidem, hæreticos, Iudæos atque Paganos, qui in forma Ecclesiæ baptizant paruulos suos, peccatum originale remittere salutemque conferre, sed quoniam hoc per Sacramentum Ecclesiæ fit, licet illi sint extra Ecclesiam, nõ proinde extra ecclesiam salus est remissioúe peccatorm.

Posteriùs respondetur, quòd Bonifacius loquitur de remissione peccatorum, quæ per ecclesiæ sacerdotes auctoritate clauium exhibetur. Nulla est enim extra Ecclesiã iurisdictio, nulla facultas remittendi peccata, sed vbi primùm quis ab Ecclesia egreditur, hanc potestatem amittit. Diuus Aug. in Enchiri. c. 65. vbi etiam aliam expositionèm insinuat, vt videlicet extra ecclesiam non sit remissio peccatorum perfecta, per quam vitam æternam cõsequamur, sed priores responsiones præstabiliores sunt.

Ad 6. qui implicitè credit in Christum, Christum habet fundamentum, quale habuerunt Cornelius & Eunuchus: Habitabat enim Iesus per fidem in cordibus eorum, priusquam in Christum explicitè credent.

Septimum argumentum, sententiam nostram non modò nõ refellit, verùm etiam confirmat. Nam Chrys. de vita æterna expressè loquitur, ideoque mortua Cornelij opera vocat, quia sine fide Christi explicita æternam vitam præstare non poterant, alioqui viua opera erant, quæ, vt idem ait, placebant Deo.

Ad octauum, vel ex eo liquet, Cõcilium de æterna vita translationeque in filios Dei perfecta sermonem facere, quod adducit in propriæ sententiæ confirmationem, illud ex Euangelio: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei, & hinc patet, quid ad alia eiusdem Concilij testimonia respondendum sit.

Ad rationem vltimo loco adiectam respondeo, adultorum ac paruulorum non per omnia currere similitudinem. Quæ in eo quidem par est, quòd sicut paruuli sine Sacramento Baptismi non saluantur, ita nec adulti sine Baptismi saltem desiderio. At iustificatio, siue remissio peccatorum, nõ æquè obuenit paruulis atque adultis, vt sæpe iam diximus.

Nunc verò ea sunt argumenta refutanda, quæ contra primã & secundam conclusionem conformauimus, scilicet, vt ostenderemus, sine fide CHRISTI, imò sine fide Dei posse hominem iustificari.

Et quidem cùm D. Thomæ primùm autoritas nobis opponitur, id nos statuim' D. Thomę cõmentum hoc nouum, assignari nec de-

nec debere, nec posse sententiam, qui contrariam multis locis apertissimè docuit, vt 12. q. 113. arti. 4. 22. q. 10. arti. 4. ad 3. ad Rom. 10. lect. 3. ad Heb. 10. lect 4. & 11. lect. 2. quo postremo loco Cajetanus nobiscum sentit, & in commentarijs super epistolam ad Rom. cap. 3. Ne quis eum existimet in hac re aut à D. Thoma, aut à veritate potiùs Catholica dissidere.

Igitur illa opinio Diui Thomæ, quam 12. q. 89. tenet, probabilis quidē est: Adultū enim cum solo posse originali decedere, communi fidelium sensui videtur aduersum. Limbum namq; puerorum admittimus, non adultorum. Sed nō est tamen vsque adeò certa, vt non sit in procliui eam infirmare, cùm aduersum certam firmamque veritatem adducitur.

Deinde argumentum, quo Diu. Thomas vtitur illa opinione suadenda, consentaneum & congruum est, non demonstratiuū, congruentia verò argumenta, si ad viuum resecentur, sæpe reperientur infirma. Quare nec D. Thomas accipit illud antecedens tanquam firmum, scilicet, facienti quod in se est prò naturæ viribus, Deum in eodem illico momento conferre gratiam gratū facientem, per quam homo iustificatur: Posset enim cum Duran. verisimiliter dici 4. d. 4. q. 7. non oportere statim, vt puer rationis naturalis dictamen sequitur, per gratiam Dei iustificari; sed sat esse si proximè, vel etiam post aliquam moram temporis secundum diuinæ prouidentiæ moderationem iustificetur; quo quidem interuallo egregiè poterit de rebus supernaturalibus eruditi easq; tenere per fidem. Ad hæc, quod paulò antè dicebamus, nec resumere modò piget: Sicut ad iustificationem voluntas boni naturalis nō sufficit, ob id namq; auxilio speciali indiget, ita quoque cognitio veri naturalis non est idonea.

Nempe inter actus voluntatis, & intellectus proportio est: Quoniam enim voluntas non fertur in incognitum, vt eliciat actum naturalem, cognitio naturalis antecedit, vt ante actionem habeat supernaturalem, requiritur antè notitia supernaturalis, quod D. Thomas. 3. contra gen. capit. 152. disertissimè tradit. Nō igitur Diuus Thomas secum ipse pugnans, gratiam solùm requirit ad mouendum affectum in iustificatione impij; verùm etiam ad mouendum intellectum: Quare in hunc sensum facienti quod in se est, per naturæ duntaxat vires, Deus non denegat gratiam, quia præstò adest gratuitum Dei auxilium mouentis hominem, & ad cognoscēdum, & ad amandum finem supernaturalem.

His ita constitutis ad primum argumentum dupliciter responderi potest. Priùs quòd Deus puero deliberanti etiam circa

vitam honeſtam accurret non ſolùm mouendo affectum, verùm illuſtrando quoque intellectum. Nam quemadmodum naturalis ratio in illo principio: Deus eſt remunerator inquirentium ſe, eam certitudinem non præſtat, quę videlicet opus eſt ad ſtatuendum continendumque in officio hominis: Cogitationes enim mortalium, timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ, ita profectò, vt puer rectè firmiterque deliberet de honeſta vita ducenda, pueriles illæ naturę cogitationes non ſufficiunt. Séd confirmatur, & illuſtratur puer maiori quodam lumine ab eo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Atq; id eſt, quod Paulus ait: Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis &c. Vt Diuus Auguſt. de gratia, & liber. arb. cap. 7 docet. Id demum eſt, quod Propheta dixit, qui docet hominem ſcientiam, Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.

Vnde etſi Diuus Thomas intelligatur de ordinatione ad debitum finem naturalem, vt de verita. q. 14. art. 11. ad primum ſentire videtur, intelligendus tamen eſt non de ordinatione, quæ per naturam fit, ſed quæ fit per gratiam, vt loco citato 12. dicitur. Si ordinauerit ſe, inquit, ad debitum finem per gratiam. Etenim licet fidei lumen per ſe loquendo detur propter ſupernaturalia, quæ non videntur, tamen etiam eſt neceſſarium propter quædam naturali lumine cognoſcibilia vt ea, ſcilicet, firmitate teneantur, quæ ad rectam vitam confirmãdam exigitur. Ob id quippe ſcriptum eſt: Da mihi intellectum, vt diſcam mandata tua. Iuxta hãc verò priorem ſolutionem puer ille iuſtificaretur ſine fide explicita Dei, non tamen ſine fide.

At nos multò ſaniùs credimus, ad iuſtificationem fidem Dei explicitam eſſe neceſſariam. Diuus Thom. 12. q. 113. art. 4. Aug. in illud Pſalm. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Et libro de vera innocentia. Concilium Trid ſeſſ. 6. in decreto de iuſtificatione impij, capit. 6. adducit in hoc Apoſtolum ad Heb. Sine fide impoſſibile eſt placere Deo. Cuius rei cauſam reddens: Accedentem enim ad Deum, inquit, oportet credere, quoniam eſt, & quod remunerator eſt inquirentium ſe. In ſecunda item concluſione nos oſtendimus, fidem ſaltem implicitam Chriſti ad iuſtificationem eſſe neceſſariam, quæ intelligi non poteſt, niſi credatur Deus per gratiam ſuam hominum iuſtificator.

Heb. 2.

Item peccatum mortale ſine contritione nulli remittitur, cõtritio autem, hoc eſt, dolor de peccatis propter Deum, ſine Dei cognitione nulla eſt; remiſſio igitur mortalis ſaltem peccati, Dei notitiam prærequirit.

Com-

Digitized by Google

Commodior eſt itaque ſolutio poſterior, qua dicimus, eiuſmodi puero deliberanti fidei lumen protinus affulgere. Sicut autem lumine naturæ nil prius oſtenditur, quàm primum naturæ principium, ſcilicet, quodlibet eſt, vel non eſt; ita fidei lumen ſtatim omnino demonſtrat Deum eſſe, quod primum fidei principium eſt. Nec talis illuminatio miraculoſa eſt, imò regularis eſt diuinæ prouidentiæ, cùm ſcilicet mouet homines ad finem ſupernaturalem. 3. ſen. Diuus Thomas d. 25. q. 2. art. 1. q. 1. ad. 1. & 2. Sapientia per nationes vniuerſas in animum ſe transfert, & amicos Dei, ac Prophetas conſtituit: Attingit enim à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter. Quòd ſi obijcias, cognitionem Dei non aduenire hominibus, niſi magno & longo tempore, atque diſcurſu, reſpondeo, verum eſſe, ſi de notitia Dei naturali ſermo ſit: Nam ad ſupernaturalem tempus non exigitur; certè non illud adeò longum, quod argumentum fingit: Nam vt ex Duran. ſententia retro diximus, puer ille, qui natura duce ſe conuertit ad debitum naturæ finem, conſequetur quidem peccati remiſſionem, non in eodem eueſtigio puncto ſed breui tamen iuxta diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem. Et ſi arguas: Ergo interea poterit peccare venialiter, quod D. Thomas reijcit, reſpondeo, nihil quidem repugnare, ſi ad normam Dialecticorum diſſeramus. At ſi, quod Theologos decet, diuinæ & legis & prouidentiæ in homines rationem habemus, ſicut diuinæ curæ eſt prouidere, ne interim excedat, vt non detur contra communem legem homo adultus in limbo, ſic ad procurationem Dei ſpectat, ne peccatum veniale peccet ante mortale. Quemadmodum Adam non poterat antè peccare venialiter, quàm peccaſſet mortaliter, idque Deo ſpecialiter procurante, ne contra communem legem in ſtatu Innocẽtiæ cum culpis admittamus & pœnas.

Ad tertium argumentum, quoniam ſecundum ex ijs, quæ iã diximus, facilè ſoluitur, reſpondeo Paulum Apoſtolum de fide explicita in Chriſtũ habere ſermonem: Hanc enim ſtatuit Deus per homines adminiſtros hominibus impartiri, vnde & ſubdit Apoſtolus: Nunquid non audierunt, & quidem in omnem terram, &c. Ex his itaque colligit: Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. Cæterùm fides, quæ in lege naturæ erat, cuicunq; ætati ad iuſtitiam neceſſaria homine extrinſecus docente non egebat, ſed interius, vel inuiſibiliter, vel viſibiliter per angelos adminiſtrabatur,

Ad quartum, Adrianus de Baptiſmo q. 1. articu. 3. tenet eiuſmodi puerum non recipere gratiam, nec ſatis eſſe non ponere obicem,

bicem, sed requiri conuenientem dispositionem fidei in adultis, Vnde Act. 8. Cum Eunuchus Philippo dixisset: Quid prohibet me baptizari? Philippus ait: Si credis ex toto corde, &c. iuxta quam sententiam datur accessus neuter ad Baptismi Sacramentum: Puer enim ille, nec recipit gratiam, nec peccat mortaliter, dum sic baptizatur, sed cum huiuscemodi euentus non sint frequentes, imò adeò disputationis gratia fingãtur, satius fuerit ad Dei prouidentiam referre, quæ non deficit in necessarijs, quale est illuminare hominem, quem sit per Christi Sacramentum iustificaturus.

Ad quintum, negatur propositio minor, si de cognitione Dei gratuita, & supernaturali sermo est, nam de naturali nos concedimus, ac libenter quidem.

Ad sextum, Diuus Augustinus de spiritu & litera capit. 26. & 27. exponit naturaliter, quæ legis sunt faciunt, &c. id est per naturam gratia tamen perfectam: Quia enim peccatum contra naturam est, gratia, quæ naturam perficit, secundum naturam esse dicitur; loquebatur autem Apostolus de gentibus conuersis ad Christum, quæ sine lege scripta, qualem Iudæi habebant, legis præcepta seruabant. Et hanc responsionem sequitur Diuus Thomas 12. q. 10. articu. 4. ad. Respondere quoque possumus præcepta legis naturaliter cognosci, & singula naturaliter etiam fieri, licet omnia sine auxilio Dei speciali impleri non valeant. Ob quam causam Diuus Thomas dixit, opus esse gratia ad mouendum affectum, nec enim voluntas perficere naturalia omnia præcepta potest, quæ naturæ lumine intellectus antè cognouerit. Quæ quidē expositio cũ apud nostros maximè sit aperta, miror ego viros doctos hoc testimonio moueri potuisse ad nouam commentitiamque sententiam inferendam, dico etiam Thoma referente.

Ad postremum argumentum, Caietanus in commentarijs super illum locum Apostoli: Accedentem enim ad Deum, &c. respondet quòd doctrina Pauli in communi datur, ac proinde in communi dicitur oportere credere, quia est Deus, longè autem melius esset, inquit, si non crederet, sed sciret Deum esse. Addit rursum, quòd Deum esse remuneratorem inquirentium se, oportet fide teneri, quoniam nulla speculatiua scientia hoc attingere potest. Quod vtique si verum est, argumentum illud facilè diluitur: Non enim vtraque cognitio habetur ex lumine naturali, quod altera parte antecedentis assumitur.

At qui diuum Chrys. Homil. 4. de prouidentia, vel fato legere voluerit, sanè intelliget, Philosophos, qui supplicia peccatorũ negant

negant præmiaque iuſtorum poſt hanc vitam in media luce penitus aberrare. Nam ſi iuſti, qui Deum ritè colunt, migrant affecti iniurijs ex hoc mundo, peſſimi contra, immerita felicitate potiti, omni certè ratione concluditur, Deum nec iuſtum eſſe nec curam habere rerum humanarum: Quod ſi Deo prouidentiam tollis, atque iuſtitiam, θεὸς vocabulum inane ſit, qui circa cœli cardines ambulet, nec noſtra conſideret. Qui igitur negat alterū, vtrumque tollat neceſſe eſt. Nam ſi non eſt remunerator inquirentiū ſe, ne Deus quidē eſt, vnde & barbaræ omnes gētes pœnas improborum præmiaque iuſtorum admiſerunt. Crediderim igitur opus eſſe, vt fides concurrat ad aſſenſionem vtriuſq; principij, quo tam firmiter ac conſtanter teneantur, quàm neceſſum eſt, vt hominis vita in honeſto, & officio confirmetur. Nam alterius modi cognitionem ad Roma. oſtendit Apoſtolus idoneā minimè fuiſſe beateque viuendum. *Rom. 1.*

Adde huc Deum dupliciter cognoſci poſſe, & vt finis naturæ eſt cauſaq; rerum naturalium, & vt finis eſt hominis ſupernaturalis; cuius etiam gratuito beneficio homo ſupernaturalem illum finem conſequatur. Ad placendum verò Deo non ſat eſt, cognoſcere ipſum eſſe principium auctoremque naturæ; ſed oportet in Deum ferri quatenus finis eſt naturæ vires excedens, ſic autem Deum eſſe, & eſſe remuneratorem ſola fide creditur. Quo circa ſimpliciter, atque in vniuerſum cum Apoſtolo fateamur, accedentem ad Deum finem vtique ſupernaturalem, oportere credere, quia eſt. Nam ſcire quod naturalis ratio docet, adhunc ſupernaturalem acceſſum non ſufficit. Quippe habemus acceſsū ad Deum per fidem. Qua de re vide Diuum Thomam 2.2.q.1. arti.8.ad 1.& q.2.art.4.

Hinc verò iam primum argumentum ſoluitur eorum, quæ à principio ſtatim huius controuerſię proponebamus. Prius enim falſum eſt, nō alterius rei fidem neceſſariam eſſe tunc temporis ad ſalutem: Oportebat namque etiam credere, Deum eſſe iuſtificatorem, cuius videlicet gratia peccata hominibus remitterentur, oportebat item credere, mortales à cœleſti regno peregrinos & alienos effectos patriam illam, quam ſperabant, non aliter adepturos, quàm per aliquod diuinæ prouidentiæ remedium præparatum:

Poſterius quoq; vt nihil aliud credere obeſſet, ſed ibi tamen fides Chriſti implicitè continebatur, vt ſæpè idem diximus per quem Deus iuſtificauit omnes mortales, nos prędeſtinauit in regnum. Hic eſt enim Samaritanus ille, qui homini vulnerato curationē attulit, iacentem erexit, ſuperque ſuum ipſe iumentum impoſuit, vt iuxta Eſa. vaticinum portaret in corpore ſuo nos & iniquitates

tacs noſtras. Hic eſt ille, qui in ſtabulum, id eſt, fidelium conſortium nos induxit, qui etiam curam ſtabulario dedit, hoc eſt miniſtro fidei, ſacramentorum que ſuorũ. Hic deniq; ſumptus ſuppeditauit, vt per omnia ſalutem noſtram illi ferremus acceptam, qui ſaluator eſt omnium hominum maximè fidelium.

In ſecundo verò argumẽto, quod additur, non eſt mihi conſilium diſſerere, an præcepta decalogi naturali ratione contineantur. Sed tenendo quod D. Tho. ſæpe tradit & dominus Caietanus diſertè in commen. ſuper Matt. explicat, legis decem mandata moralia, & naturalia eſſe, reſpondetur priùs, quòd quemadmodũ decem generibus, quæ prædicamenta Philoſophi vocant, res omnes continentur non formaliter ſẽper, ſed reductiuè, punctus enim principium quantitatis, materia, principiũ ſubſtantiæ ad prædicamenta ea reducũtur, quorũ principium ſunt: Sic ad decalogi mandata referũtur vniuerſa, quæ à Deo præcipiũtur, ea vel maximè, q̃ principia ſũt cæterorũ. Ita præceptũ de honoratione parentum obſeruantiã Principum ac maiorẽ continet, ita in præcepto mæchiæ omnem fornicationem abuſumq; naturæ per luxuriam intemperantis cõprehendimus. Ita denique fidei præceptum ad illud de cultu vnius Dei referendũ eſt. Nec enim ſine recta fide Deus rectè colitur. Qui ergo voluerit ad vitam ingredi, mandata ſeruet, non ea ſolùm, quæ explicitè in decalogo præſcribuntur, ſed etiam quæ cõtinentur implicitè. Quale eſt de fide in Deum hominis conditorem, iuſtificatorem, glorificatorem, &c.

Poſtremus dicere quoque poſſumus, ſeruantẽ præcepta naturalia vitam habiturum: Qui enim fecerit ea, viuet in eis, at non ex eis, ſed ex fide iuxta ſententiam Apoſtoli ad Gala. nam quod iam retro docuimus, ſeruanti naturæ præcepta Deus non denegat gratiam, per quam ea etiam ſeruet, quæ naturæ lumen excedunt. Exceſsimus autem modum fortaſſe nos hac ſecunda relectionis parte diſſerẽda; ſed eo tamẽ venia digni, quòd abſq; huius rei copioſa traditione reliquæ partes, aut vix aut certè nullo modo intelligerentur. *Gala. 15.*

PARS TERTIA.

De neceſsitate Sacramentorum ad Salutem.

IN quibus tertia, ac difficilis illa quidem erat, an poſt primũ Adæ peccatum ſacramenta fuerint in omni lege ad ſalutem neceſſaria. Par enim negatiua ſuadetur imprimis diui Gregorij teſtimonio 4. libr. Moral. cap. 2. referturque à Gratiano de conſecra. 4. cap. Quod autem apud nos valet aqua Baptiſmi, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis ſola fides, vel pro maioribus virtus ſacrificij, vel pro his, qui de Abrahæ ſtirpe prodierũt, myſteriũ circũciſionis, vbi Gregorius ſolã fidẽ in lege naturę docet ſu-

cet fuiſſe ſatis ad ſalutem paruulorum: At ſola fides non eſt Sacramentum, cùm non ſit ſenſibile ſignum, non ergo fuerunt omni tempore neceſſaria ſacramenta.

Præterea, iuxta communem Doctorum ſententiam, lege naturæ durante, paruuli ſaluabantur in fide parentum, at fides parentum non erat Sacramentum.

Præterea, de Sacramentis nihil ratione naturali ſtatuere valemus, ſed id ſolum, quod diuina reuelatione traditum eſt. At ante Abraham vtrum aliquo viſibili Sacramento iuſti, vel errorum ſaluarenturinfantes, Scriptura non exprimit. Sacramenta igitur tunc temporis fuiſſe, non niſi temere definiemus.

Poſtremò Sacramẽtũ nullũ eſt, niſi quod à Deo fuerit inſtitutũ, ſed in naturę nullũ inſtituit Deꝰ ad remiſſionẽ peccati vel originalis, vel actualis, nõ ergo fuit vllũ in lege naturæ Sacramẽtũ.

Partẽ verò affirmatiuã D. Auguſtinus videtur aſtruere 19. lib. cõtra Fauſtũ c. 11. in hęc verba: In nullũ nomẽ religionis ſeu verũ, ſeu falsũ coadunari homines poſſũt, niſi aliquo ſignaculorum, ſeu Sacramentorum viſibilium conſortio colligantur.

In hac ego cõtrouerſia nõ exiſtimo nobis adeò eſſe laborãdũ, minimo. n. negotio probare poſſumus, Sacramẽta fuiſſe poſt Adæ lapsũ omni tẽpore ad ſalutẽ neceſſaria. Corde ſiquidẽ creditur ad iuſtitiã, ore aũt cõfeſſio fit ad ſalutẽ: Omnis. n. quicũq; inuocauerit nomẽ domini, ſaluus erit. Vbi ſub inſigni oris profeſſione, quæcũq; profeſſio etiã operis intelligitur, cũ non ore ſolũ inuocemus Dominũ ſaluatorẽ, verũ etiã opere. Quẽadmodũ igitur credere oportet Deũ iuſtificatorẽ atq; adeo interius iuſtitiã ſalutarẽ quęrere, ita exterius hãc fidẽ ꝓfiteri: Quod fit ſane per Sacramenta; quę, vt ante ſcripſimus, cæremoniæ sũt ſacræ, quibꝰ Deo exterius nos ſubijcimus, vt in nobis ſalutẽ interiꝰ operetur. *Rom. 6.*

Præterea, cũ animo corporeq; conſtemus, nõ ſat eſt, Deũ interiore fide colere, niſi corporeo etiã cultu interiorẽ ꝓteſtemur Etenim debet vtrũq; tributũ humana natura Deo pedere, vnde vtrãq; partẽ ſuę cõſtitutionis accepit, & cũ ambarũ partiũ ſpiritꝰ sãcti & carnis peccatũ cõmune ſit, cõſentaneũ erat, vt eſſet remediũ quoq; cõmune totusq; homo interiꝰ ſeſe ſubijceret Saluatori.

Addit huc Chryſoſtomus auteq; cũ Dionyſius, eã eſſe hominis cõditionẽ atq; naturã vt ad ſpiritualia capeſſeda nõ niſi corporeis reb. poſſit aptari. Salutẽ igitur, qua Deus in humano ſpiritu ſecretiùs operatur, neceſſe fuit rerũ ſenſibiliũ imaginib. deſignari: Quo beneficiũ curationis ad ſuũ homo modũ nõ ſolũ perciperet verũ etiam intelligeret, gratiã debitã ſuo benefactori relaturus.

Præterea, gentiũ omnium conſenſu firmatum eſt, non aliter quàm oblatis Deo ſacrificijs diuinam iram mitigari: Atque haud

ſecus

ſecus etiam Barbari facinora expiari arbitrabantur. At ſacrificium in id paratum, vt Deus placaretur, verè erat Sacramentum; Sacramenta igitur ſemper fuêre apud omnes neceſſaria.

Lex & religio tandem nulla eſt ſine ſacerdotij munere atque functione, hæc.n. tria ita ſunt fuereque coniuncta, vt nequeant à ſe aliquando ſeparari: Cum ablato vno reliqua ſimul auferri neceſſum eſt, vt Apoſt. ad Heb. ſcribit. At ſacerdos ſine Sacramentis, quæ miniſtret, eſſe nullo modo poteſt. Omnis enim pontifex pro hominibus conſtituitur in his, quæ ſunt ad Deum, vt ſacrificia offerat pro peccatis, quemadmodum ad eoſdem idem Apoſtolus ait. Ergo ſicut lex, religio, ſacerdotium fuerunt omni tempore neceſſaria, ita quoque Sactamenta, quod erat nobis in tertia parte huius diſputationis breuiter abſoluendum; ſed priùs tamen, quam exordiamur quartam, ea debemus argumenta diluere, quę incontrarium obijcicbamus. Ad primum, quamuis D. Thomas vtrumlibet probabile exiſtimauerit; nunquam ego tamen eam potui opinionem induere, vt crederem, ſola interiore fide patentum infantium filiorum peccata mundari: Videmus enim Sacramenta minus eſſe adultis quàm paruulis neceſſaria, cùm ſine Sacramentis actu ſuſceptis ſolo Sacramentorum voto adulti ſaluentur, paruuli non ſaluentur. Quare ſi paruulis non eſſent in lege naturæ neceſſaria Sacramenta, non video equidem, cur eſſent adultis neceſſaria; cũ tamen eſſe, retrò nobis fuerit demonſtratum. Id quod diuus etiam Gregorius apertiſſimè in præſcripto teſtimonio fatetur.

Itẽ cum in lege veteri pro fœminis legis naturalis remedia duraſſent, conſequens fieret apud Iudæos puellas ſententiæ Sacramento ſaluari, pueros non ſaluari, niſi ſuſcepto Sacramento: Quod non video qua ratione cohæreat.

Præterea, cum peccatum originale carnis ptopagatione contractum eſſet, non erat conſentaneum, niſi vt corporali quoque remedio ac medicina ſanaretur.

Præterea, cũ paruuli in lege gratię, Scripturæ ſiue Sacramentorum ope ſalutem minimè conſequantur, non eſt, cur eos in lege naturæ ſine Sacramentorum auxilio ſaluemus. Igitur ad argumentum reſpondeo, Gregorium non ibi diſtinguere fidem interiorẽ ab exteriore profeſſione fidei, nec enim id aſſeruit, adultis nõ remitti peccata ſine exteriore fide, paruulis verò remitti, ſed diſtinguit potius fidem à ſacrificio aſſerens, ſacrificium pro adultorum peccatis fuiſſe neceſſarium, vt videlicet actualis culpa peculiari Sacramento aboleretur, ſed propter generale peccatum, erat etiam generale remedium, nempe fidei quæcunque profeſſio. Quam fidem interim appellari, Auguſti. auctor eſt; Sacra-

ſramentum, inquit, fides eſt. Ac pro hoc, cùm reſpondetur paruulum credere, qui fidei nondũ habet affectum, reſpondetur fidem habere propter fidei ſacramentum. Hactenus Auguſtin.

Eadem loquendi forma eſt de ſpon. ca. cùm apud, & cap. tuæ fraternitati, & 27. q. 2. ſufficiat ad matrimonium ſolus cõſenſus, ſcilicet quibuſlibet ſignis expreſſus. Diſtinguitur ergo ibi conſenſus non interior contra exteriorem, ſed generaliter expreſſus contra expreſſum per verba.

Ad ſecundum eodem modo reſpondetur, fidem, hoc eſt, profeſſionem & ſacramentum fidei ſaluare filios in lege naturæ; nunc autem cùm certa & definita ſint ſacramenta, nec arbitratu parentum per fidem pueri iuſtificentur, non admittimus in fide parentum Chriſtianorum pueros ſeruari, ſed in ſacramento baptiſmi à Deo peculiariter inſtituto. Quamuis alia etiã ſit huius ratio diſcriminis, quemadmodum in fine huius diſputationis explicabimus.

In tertio verò argumento, grauis error eorũ eſt, qui de ſacramentis nil diſcerni poſſe credũt, niſi quod ſacris literis traditur. Multa enim verbotenus, & in noua, & in antiqua lege tradita ſunt, quæ ſcripto non fuêre mandata, vt vberius alia forſitan relectione, ſi vita ſuppetet, declaretur.

Quòd ſi in lege Moſaica & Euangelica, quæ literis exaratę fuerunt, non eſt opus ad expreſſam omnia ſcripturam expendere; multominus oportebit, cùm de ſacramentis legis naturæ diſputatur, vbi traditiones diuinæ ſcripræ non ſunt, dogmata noſtra in ſacris haberi literis expreſſa, ſed ſatis erit, ſi clariſſimorũ virorum teſtimonijs confirmentur, aut certè magnis alioqui perſuadeant argumentis.

Ac re vera nulla ratio patitur, vt diuina prouidentia vllo vnquam tempore defuerit hominibus in neceſſarijs ad ſalutem. Non poſſent autem filijs paruulis remedia parentes applicare, niſi per Dei reuelationem cognouiſſent, & paruulos originali peccato teneri, & aliquod remedium ad eos ſeruandos idoneum eſſe, quod licet ſcriptũ non ſit, non eſt tamen minùs exploratum quàm ſi fuiſſet ſcriptũ. Et cùm ſcriptura exprimat ante Abraham fuiſſe religionem ac ſacerdotium, ex cõſequenti tradit fuiſſe ſacramenta, ſine quibus nec religio, nec ſacerdotium eſt. Cumq; etiam in lege naturæ ſacrificia pro peccatis fierent, vt Iob 1. cap. dicitur, profectò negari non poteſt, quin in lege naturæ fuerint aliqua ſacramenta.

Ad poſtremũ poterat facilè dici, non pertinere ad generalem rationem ſacramenti, vt ſit ſignum inſtitutum à Deo. Nec qui id affirmant, idoneo probant argumẽto. At dico etiam antiqua

omnia ſacramenta ex Dei inſtitutione fuiſſe ſignacula, atque figuras futuræ redemptionis per Chriſtum. Neque enim humano, ſed diuino placito, tam appoſitè omnia in figura contingebant illis, neque homo vſquam vitulos, & arietes cruenta manu in DEI cultum, & obſequium iugularet, nec DEVM tentaret hircorum placare ſanguine, niſi Deo reuelante cognouiſſet, eiuſmodi animantium irrationalium ſacrificia myſterium aliquod ſacrum portendere, cuius ratio remittendis peccatis haberetur. Fateor tamen non fuiſſe ſacramentum ſub definitis rebus verbisque præſcriptis in lege naturæ à Deo traditum. Sed rerum ſacramentalium definitio, ac determinatio certa in veteri lege incepta, in Euãgelica perfecta, & conſummata eſt, niſi fortè quis ſentiat oblationem Melchiſedech in pane, & vino ex diuina & reuelatione & inſtitutione fuiſſe. Qua peculiariter ex cauſa ſacerdos Dei altiſſimi fuerit inter reliquos appellatus. Cui equidem opinationi non admodum refragaret, ſi Anacletus Papa non fuiſſet aduerſus in epiſtola de ordinatione Epiſcoporum. Vbi initium, inquit, ſacerdotij Aaron fuit, licet Melchiſedech prior obtulerit ſacrificium, & poſt hunc, Abraham, Iſaac, & Iacob, ſed ij ſpontanea voluntate, non ſacerdotali auctoritate iſta fecerunt, cæterùm Aaron primus iubente Domino victimas obtulit. Hactenus Anacletus. Huic igitur finem tertiæ relectionis parti dedimus. iam pergamus ad reliqua.

PARS QVARTA.

De Sacramentis cauſantibus gratiam.

QVarto itaque loco vertebatur in quæſtionem, an ſacramenta vetera fuerint cauſæ gratiæ atque ſalutis, an potiùs ea ſola, quæ in noua lege ſunt à Chriſto Saluatore inſtituta, & quidem ſuadetur in primis, nulla ſacramenta poſſe ſalutem ſpiritalem efficere: Quia res corporea non poteſt eſſe cauſa efficiens charitatis & gratiæ, cùm ſint qualitates ſupernaturales à ſolo Deo infuſæ atque creatæ, & conſequentur quia nullum corpus poteſt in animũ hominis agere, niſi priùs agat in eiuſdem hominis corpus, ſed ſacramenta non oportet quicquam in humanum corpus operentur, vt patet de abſolutione ſacramentali ſurdo collata; talis igitur abſolutio nil producit in anima.

Confirmatur rurſum, quoniã aliqua ſacramenta eorũ, etiam quæ vel maximè cauſæ gratiæ dicerentur, non immediatè contingunt hominẽ, quem iuſtificant, ergo vel immediatè producunt gratiam vbi non ſunt, ſcilicet in anima, vel aliquam qualitatem

tatem efficiunt aëre medio, quorum vtrunque videtur esse absurdissimum.

Præterea, si aliqua sacramenta gratiam efficerent, ministri quoque talium sacramentorum gratiæ causa essent, ac verè peccata remitterent. Quod tamen Hieronymus in quartum caput Esaiæ refellit: Vbi adducens illud Matth.3. Ego baptizo vos aqua, &c. Ex quo, inquit, discimus, quòd homo tantum aquam tribuat, Deus autem spiritum sanctum, quo & sordes abluuntur, & sanguinis peccata purgantur, & super Matth. cap.16. compatans sacerdotes nouæ legis sacerdotibus veteris subijcit: Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic alligat, vel soluit Episcopus aut presbyter, at sacerdos vetus nō erat causa leprosum efficienter emundans: ergo, neque sacerdos legis nouæ verè peccata remittit.

Item, Augustinus 15 de Trinitate cap.26. Nullus discipulorum Christi, dat spiritum sanctum; orabant quippe vt veniret in eos, quibus manus imponebant. Et libro 83. quæstionum, quæst.53. asserit quædam Deum facere per se ipsum sine media causa, vt illuminare animas. At si minister esset causa gratiæ, per eum Dominus animas illuminaret: & Ambros. lib.10. epistolarum, epistol. 48. ad Demetriadem, &c. Aliud est, inquit, quod inuisibiliter agitur, aliud quod visibiliter celebratur. Nec idem est in sacramento forma quod virtus. Nam forma cum humani ministerij adhibetur obsequio, virtus autem per diuini operis præstatur effectum. Ad cuius vtique potentiam referendum est, quòd dum homo exterior abluitur, muratur interior. Eandem sententiam apertioribus etiam verbis expressit Cyprianus in sermo. de baptismo Christi, & manifestatio. Trinit.

At verò contrà suadetur, omnia cuiusque legis sacramenta causas fuisse gratiæ ac salutis. Primum, quia omnia sacramenta sunt signa sanctificationis practica & effectiua, quemadmodum à principio constituimus, &c.

Præterea, Iob 1. Sanctificabat Iob filios suos offerēs holocausta per singulos. Et Leu.16. Dicitur sacerdotē aspersione sanguinis expiare præuaricationes, & peccata filiorum Israel.

Præterea Augustinus super Psal.77. adducens illud 1.Cor.10. Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, sic ait: Et cùm essent communia omnia sacramenta, non communis erat omnibus gratia, quæ sacramentorū virtus est, sit & nunc omnibus baptizatis commune lauacrum regenerationis, sed ipsa gratia non cōmunis est omnibus, & glossa ordin. in illud eiusdem capitis decimi: Omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in

mari, id est, per visa illa signa purgati, vel signum baptismi acceperunt, quod credentibus idem valuit. In nube baptizati sunt, quia per eam mundati ab ignorantia Dei, & præparati ad accipiendam legem.

Præterea Gregor. 4. lib. moral. ca. 2. refertq; de consec. dist. 4. cap. quod apud nos valet aqua baptismi, &c. vt suprà.

Tum etiam sic argumentor, paruulis sine merito cuiusquam operantis conferebatur gratia, sacramento suscepto, ergo, &c. Consequentia videtur esse nota, quoniam id vocamus caussam, qua applicata sequitur effectus, cùm ergo puer vel circunciſus in lege Moysi, vel suscipiens aliquod sacramentū in lege naturæ eo ipso à peccatis iustificaretur, consequens sit eiusmodi sacramenta causas fuisse iustificationis & gratiæ. At de circūcisione quidem apertum est testimonium Bedæ super Lucę secundum caput, idem salutiferæ curationis auxilium circunciſio in lege, contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit. Augustinus etiam citari solet in hoc libro 2. de nuptijs & concupiscentia, ca. 11. & habetur de consecrat. dist. 4. cap. ex quo instituta est circunciſio in populo Dei, ad purgationem valebat magnis & paruulis, originalis veterisque peccati, sicut baptismus ex illo valere cœpit ad inuocationem hominis, ex quo institutus est. Et 4. lib. contra Donatistas, cap. 24. Cur, inquit, Abraham præceptū est, vt omnem deinceps infantem masculum octauo die circũcideret, qui non poterat corde credere, vt ei deputaretur ad iustitiam, nisi quia & ipsum per se ipsum sacramentum multum valebat.

Denique in cap. Maiores, extra de Baptismo distinguens Innocent. à circuncisione baptismum, quod aperit ianuam regni cælorum, quam circunciſio non aperiebat, asserit, quòd sicut per baptismum, ita per circuncisionem originale peccatum remittebatur. At præpositio, per, caussam significat, qua mediante res efficitur, vt vbi saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. In contrarium est August. super Psalm. tract. 73. vbi ait: Sacramenta nouæ legis dare salutem, veteris autem promittere Saluatorem. Sed & Samaritanus noster oleo vinoque, ac denarijs duobus superadditis sanauit vulneratum, quem nec sacerdos Aaron, nec Leuita Moyses, siue per sacramenta, siue per legem sanare potuerunt.

In hac explicanda quæstione, quæ inter omnes difficilima est, omnes ego neruos intendere debeo, vt magna tum breuitate, tum veritate in absolutas quasdam conclusiones totius rei summa redigatur. Quapropter vos oro, vt differenti mihi diligenter animos aduertatis.

Prima

Prima igitur concluſio eſt, quam à Catholicis non arbitror, aut debere, aut poſſe negari.

Sacramenta nouæ legis ſunt cauſſa gratiæ, & verè ſalutem animæ conferunt.

Cyprian. hanc habet in ſermone de baptiſmo Chriſti, & manifeſtatione Trinit. inquiēs: Veniebat Chriſtus ad baptiſmum non egens lauacro, in quo peccatum non erat, ſed vt ſacramēto perennis daretur auctoritas, & tanti virtutem operis nulla perſonarum acceptio commendaret. Quoniam remiſſio peccatorum ſiue per baptiſmum, ſiue per alia ſacramenta donetur, propriè ſpiritus ſancti eſt, & ipſi ſoli huius efficentiæ priuilegium manet. Verborum ſolēnitas, & ſacri inuocatio nominis viſibile celebrant ſacramētum; rem verò ipſam ſpiritus ſanctus format & efficit, & conſecrationis viſibilibus inuiſibiliter manum totius bonitatis auctor apponit, & plenitudinem gratiæ vnctionis diuinæ pinguedo ſanctificationibus officialibus infundit, & rem ſacramenti conſumit & perficit.

Item in ſerm. de vnctione chriſmatis: Hodie, inquit, in Eccleſia ad pop. acquiſitionis ſanctificādum ſacrū chriſma conficitur, in quo mixtum oleo balſamū regiç, & ſacerdotalis gloriæ exprimit vnitatem. Et infrà: Non hæc medēdis corporibus eſt vnctio inſtituta, quia ſanctificatis elementis iam non propria natura præbet effectum, ſed virtus diuina potentius operatur, ſed adeſt, véritas ſigno, & ſpiritus ſacramento, vt & ipſis rerum efficientijs gratiæ dignitas pateat, & interiori homini, quanta & his detur auctoritas deiformi conuerſatione, & cæleſtibus innoteſcat, & infrà: Ex huius vnctionis beneficio & ſapientia nobis & intellectus diuinitus datur, cōſilium cælitus allabitur, ſcientia & pietas & timor inſpirationibus ſupernis infunditur. Hoc oleo vncti cum ſpiritualib. nequitijs colluctamur, nec fœtorib. ſpurijs imbui poſſumus, qui balſami ſpiritalis odore fragramus.

Gregorius quoque Nazianzenus orat. 3. in ſanctum lauacrum: Generatio ex baptiſmate paſſionum eſt ſolutiua omnes ſordes abſcindens, atque ad ſupernam vitam perducens; & infrà dicit, quòd in baptiſmate tanquam in vnda peccata pariter ſepeliantur. Et poſteà: Ipſa baptiſmatis, inquit, gratia, ac vis vniuſcuiuſque peccati continet purgationem, & omnimodam fœditatum & inquinationum reiectionem, quæ à prauitate ingreſſæ ſunt. Proinde cùm duplices ſimus, ex anima dico & corpore, & ita duplex eſt purgatio, per aquam, inquam, & ſpiritum, & hæc quidem viſibiliter ac corporaliter ſuſcipitur. at illa incorporaliter & inuiſibiliter concomitatur.

Chryſoſtomus præterea homil. 25. in Ioan. Ex quo autem,

Digitized by Google

inquit, Iordanis alueum ingressus est Christus, non amplius reptilia animarum viuentium, sed animas rationales & spirituales aqua producit. Et homilia 35. in eundem: Futurum erat baptisma plenum maximæ potestatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo viuum effecturum, & infrà: In nobis non simplex aqua operatur, sed cùm spiritus gratia accedit, omnia abluit peccata, & infrà: Per aquam piscinæ, ait, morbos corporis sanari, vt facilius homines crederēt, per aquā animæ morbos curari posse; & homilia de resurrectione, circa finem, cùm multis exemplis resurrectionem per vim supernaturalem futuram esse demonstrasset, subdit: Verùm nec tu gratiæ spiritus factus es expers. Et num multa sunt donationis illius symbola, atque his, quæ enumerata multò maiora, & magis admiranda: Non enim æquale est corpus mortuū, & animam à peccatis occisam ab interitu liberare, quod per baptismum fit; & statim corpus etiam & sanguis mysticus non fuit absque spiritus gratia, nec sacerdotes habuissemus, nec has ordinationes sine tali visitatione fieri possibile, &c.

Cyrillus libro secundo in Ioannem cap. 24. spiritum, qui ex Deo procedit, per baptismum acquirimus, quod in pristinam pulchritudinem reformati, & ad nouam vitam renati à Deo in filios adoptamur, & in fine: Quemadmodū enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic spiritus sancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Ambrosius item libro primo de sacramentis capit. quinto de baptismo loquens, de consecrat. dist. quarta capit. per aquam: Non aqua omnis sanat, inquit, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Et libro quarto capit. secundo, de Eucharistiæ sacramento: Deposuisti peccatorum senectutem, sumpsisti gratiæ iuuentutem, hoc præstiterunt tibi sacramenta cælestia. Et libro sexto capite primo: In similitudinem quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutemque consequeris. Et infrà: Tu quia accipis panem diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento. Et in libro de ijs qui mysterijs initiantur, capite nono. His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia.

Augustinus insuper 19. libro contra Faustum, capite decimo sexto, de visibili sacramentorum administratione loquens: Hęc omnia, inquit, fiunt & transeunt, sanant & transeunt; virtus tamen, quæ per ista operatur, iugiter manet, & donum spirituale, quod per ista insinuatur, æternum est.

Et tractatu 80. in Ioannem: Vnde ista tanta virtus aquæ, vt cor-

Digitized by Google

vt corpus tangat, & cor abluat, prima quæſtione, primo capite detrahe.

Beda etiam ait, quòd Dominus tactúſue mundiſſimæ carnis vim regeneratiuã contulit agnis. Quam eandem ſentẽtiam Gratia. Chryſoſtom. tribuit de conſecratio. d. quarta capite nunquã. Eandem habes apud Auguſtinũ ſermone primo de Epiphania.

Sed in concilio Florentino, ſũb Euge. quarto in decreto ſuper vnione Armenorũ manifeſtè definitur in hæc verba: Nouæ legis ſeptem ſunt Sacramẽta, quæ & continent gratiam & eam dignè ſuſcipientibus conferunt.

Hanc eandem ſententiam Concilium Tridentinũ modò probauit ſeſs. 7. de ſacramentis in communi canone. 6. Cuius verba eiuſmodi ſunt: Si quis dixerit, ſacramenta nouæ legis non continere gratiam, quam ſignificant, aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptę per fidem gratiæ, vel iuſtitiæ, anathema ſit.

Ex ſacris literis Auguſtinus adducit illud Ioan. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto, &c. Non, ait, ex parentum fide, aut offerentium, vel miniſtrantium, ſed ex aqua & ſpiritu ſancto. Aqua igitur regenerat hominem in Chriſto ex vno Adã generatum. Hactenus Auguſtinus. *Ioan. 3.*

Secundum teſtimonium citat idem ex Epiſtola ad Epheſi: Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret immolans eam lauacro aquæ in verbo. Quidquid ergo (infert ſanctiſſimus Auguſtinus) ab hominibus quaruncunque culparum contrahitur, propter ipſum lauacrum dimittitur. *Epheſ 5.*

Tertium refert idem Auguſtinus ex prima Epiſtola Petri: Saluos vos facit Baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum. *Petr. 3.*

Quartum, quo triumphat Ambroſius habetur in Ioan: Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: Qui manducat meã carne, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrẽ, & qui mãducat me, & ipſe viuet propter me. Ego ſum panis viuus. Vnde Concilium Epheſinum colligit, quòd in Sacramento accipimus non communem carnem, ſed verè viuificatricem, qua & ſanctificamur, participes ſancti corporis & pretioſi ſanguinis effecti. *Ioan. 6.*

Quintum de eodẽ Euchariſtiæ ſacramento habes in prioti ad Corinth. Vnus panis, vnum corpus multi ſumus. Omnes quidẽ de vno pane participamus. Vbi particula, quidem, loco Græcę particulæ μὲν, causã ſine dubio reddit ſententiæ antece- *Cor. 10.*

dentis. Quare participatio Sacramenti Eucharistiæ ecclesiasticę vnitatis causſa est atque adeò charitatis & gratiæ, sine qua vnitas ecclesiæ non constat.

Sextum testimoniũ de pœnitentiæ Sacramento Domini est apud Ioan. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Quòd si remissio peccatorũ per gratiam est, & Sacerdotes possunt peccata remittere, gratiam quoque subministrare queunt administratis Sacramentis.

Huc adde Martini quinti definitionem in Concilio Constan. sess. 45. pronuntiantis, quòd sacerdos verè absoluit. Ministri ergo Sacramentorum nouæ legis verè conferunt gratiam, sine qua nullus peccator esse potest absolutus. Et confirmatur, quia vel qui baptizatur, abluit propriè, ac verè macula animæ, vel non abluit. Si abluit, conficitur quod molimur, sin autem nõ abluit, forma igitur Baptismi falsa est, qua significatur nõ ablutio corporis modò, verum etiam animæ, vt facilè ex Concilio Mileuitano ca. secundo colligitur. Inde enim Patres argumẽtantur, paruulos originale peccatum atque animi maculam habere, quoniam aliàs forma Baptismi falsa efficeretur, cum paruuli baptizantur, scilicet, in ablutionem spiritalem, ac proinde in remissionem peccatorum. Sacramenta igitur nouæ legis gratiam & iustitiam animæ conferre, his profectò argumentis adeò irrefragabiliter ostenditur, vt negare id vel hæresis, vel proximum hæresi sit. Quamobrem in conclusionem hanc primam Scholastici auctores vniuersi conueniunt. Sed enim quem in modum Sacramenta nouę legis sint causſa gratiæ, id tantùm abest, vt explicent, vt etiam opinionum varietate confundant. Res quippe nulla est, de qua tantopere non solùm indocti, sed etiam docti dissentiant.

Nam quidam asserunt Sacramenta esse causſas dispositiuas gratiæ ex eo, quòd producunt characterem, vel ornatum nescio quem, videlicet qualitates interius disponentes. Nam sacramẽta gratiam ipsam efficere, iudicant impossibile.

Alij affirmant, sacramenta esse quidem causſas dispositionis, sed extrinsecus appositas, vt an nullum, aut sigillum regium, quibus ostensis atque exhibitis, id nobis præstatur, quod ex regis beneficio quærimus.

Opinantur alij, sacramenta non esse causſas per se gratiæ, sed per accidens, sine quibus videlicet affectus non sequitur, quæ tamen nihil verè agant atque producant.

Sunt contrà, qui existimant, sacramenta virtute supernaturali recepta, ipsam etiam qualitatem, quæ gratia est, attingere, in-

ge, instrumentaliq́ue actione facere.

Ac demum alij, qui propiùs accedunt ad veram rei huius intelligentiam, sacramenta censent causſas esſe gratiæ veluti motiuas diuinæ voluntatis. Sunt enim ratio, propter quam Deus gratiam confert, vt quia puer baptizatus est, Deus illum saluat. Quia est confirmatus, datur ei spirituale robur. Quorum opiniones cùm tam variæ sint, tamque inter se dissidentes, alterum profectò fieri potest, vt earum nulla, alterum certè non potest, vt plus vna vera sit. Quòd si pace vestra dicere mihi licet, licebit autem quod modestissimum est, aut fallor ego, aut nulla earum opinationum vera est, qua quidem causſa, ac controuersia non alijs iudicibus opus est, quàm auditoribus viris clarissimis, atque doctissimis, quorum grauissimo iudicio si nostra hæc sententia fuerit explosa, nihil erit posthac quòd nos illi adhærescamus, sin fuerit approbata, non vereor, quin sit doctis omnibus placitura.

Sit igitur secunda in hac disputatione concluſio. Sacramentum nouæ legis non ideo gratiæ causſa definitur quòd disponat intrinsecùs ad gratiam, producens characterē vel ornatum, gratiæ videlicet ipsius dispositione.

Primum quia ornatus ille in sacramentis non imprimentibus characterem fictitius est, & qua facilitate ponitur, eadem quoq; reijcitur. Deinde quia sicut gratia est qualitas spiritualis supernaturalis, ita character & ornatus ille supernaturalis qualitas est, omnemq́ue naturæ vim excedit.

Præterea, producens dispositiones ad animam rationalem, non est causa animæ rationalis: Nec enim ego spiritum & animam donaui vobis, sed mundi creator, & tamen constitutum nobis est certis sanctorum, Conciliorum, & scripturæ sacræ testimonijs, nouæ legis sacramenta gratiam continere, conferre, efficere, &c. 2. Matt 3.

Præterea, character nec est vltima dispositio ad gratiā introductiua, nec conseruatiua, quo minus & sine gratia imprimitur, & sine gratia in subiecto perseuerat. Gratia itidem ipsa à charactere non pendet, quare etiamsi sacramenta characterem efficiant, non proinde sunt gratię causſa dispositiua. Character etiam in intellectu est, Gratia verò in essentia animæ, iuxta diui Thomæ opinionem, cuius hi se discipulos profitentur, Non est igitur character propria gratiæ dispositio.

Tertia concluſio: sacramentum non propterea gratiæ causſa Dei, quòd extrinsecus disponat ad efficiendam gratiam. Presbyter primò, quoniam alias solùm esſet signum certum, nō causa, quemadmodum annulus mihi datus, in signū regiæ voluntatis,

Digitized by Google

quòd alterius opinionis ſectatores concedunt, vel inuiti: Expli-cant enim Sacramentum nouæ legis gratiæ cauſam exiſtere, id eſt, ſignum certum & infallibile. At oſtendimus retro ſacramẽ-ta nouæ legis, eſſe non ſolum ſigna, ſed cauſſas.

Deinde, quia nihil plus Sacramentis Chriſti hæc opinatio tribuit, quàm ſactis maleficorum, qui adhibent ipſi quędam ver-ba, ſed Dæmon operatur adhibitis ſignis.

Præterea, quoniam iuxta hanc quidem expoſitionem dicta ſanctorum, aut Conciliorum, aut ſacræ etiam Scripturę non ſal-uantur, vt facilè videre licet, ſi loca ipſa conferamus.

Poſtremò, quoniam ad eundem ſenſum circunciſio gratiam conferret, eiuſque eſſet cauſa, non aliter ac nouę legis ſacramen-ta. Quod quamprimùm oſtendemus eſſe falſiſſimum.

Quarta concluſio: ſacramentum nouę legis non eſt cauſa ſine qua non, ſiue per accidens: Tum quia ſine ſacramentó gratia ſę-pe producitur, tum quia non lauaret aqua maculã animæ, ſicut nec albedo infrigidat, cùm nix infrigidat, eò quòd album illius effectus per accidens cauſſa. Neque id Concilia diffinirent, ſa-cramenta eſſe cauſas per accidens, quod præter artem & diffini-tionem eſt: Tum quia vere non eſſent niſi ſigna, omnia enim ſigna certa effectus cuiuſque talia ſunt, ſine quibus effectus non ſequitur: Tum, quia ſacramentum circunciſionis ad eandem normam gratię cauſa fuiſſet, tum denique, quoniam teſtimonia in confirmationem primæ concluſionis citata ſanè interpretari non queunt, ſi ſacramenta ſolùm eſſe cauſas per accidens aſſe-ramus.

Quinta concluſio: ſacramentum nouæ legis non attingit vi ſua inſtrumentali & ſupernaturali qualitatem, quę eſt gratia, vel fidem, aut charitatem, aut alios habitus infuſos, vt ſerra attingit figuram rei artificioſæ actione reali. Volo dicere, quòd eſt ima-ginandus hic modus agendi, qui interuenit in cauſis natural-ibus, quo pacto, ſcilicet, aqua infrigidat per frigus inexiſtens, la-uat per humorem innatum, acuta etiam dolabra per aciem diui-dit lignum.

Profitetur primum, quia ridiculum eſt, Concilium velle dif-finire, aut etiam ſanctos id aſſerere, quòd ſacramenta attingant ſua actione illam qualitatem: Si enim Circunciſio & reliqua ſa-cramenta vetera, non efficiebant quidem gratiam, ſed Deus da-bat eandem in illis, illis tamen non concurrentibus, non admo-dum refert, quòd hęc noua realis actio ſit addita nouis ſacramẽ-tis. Et cùm ad ſalutem noſtram nihil omnino ſpectet, quòd ſa-menta contactu reali ſuæ virtutis qualitates ſupernaturales effi-ciant,

Digitized by Google

ciant, certè ſuperuacaneum eſt, iſtam vim agendi in Sacramentis admittere: Eoque magis quòd gratiam eſſe qualitatem, non eſt in Eccleſia certum, quare nec fides nec Concilium docet, eo modo ſacramenta gratiam efficere.

Deinde, quia eodē modo creatura poſſet concurrere ad productionem animæ rationalis, ſcilicet, agendo propria actione in corpus, & vi ſupernaturali in animam, quod tamen non conceditur ab ijs, qui eam opinionem defendunt.

Tertio quia vel producitur noua qualitas in ſacramēto ad attingendum hunc effectum vel non, primum eſt ridiculum, ſecūdum eſt abſurdum, ſine noua virtute addita ſacramenta id efficere, quod antè non poterant.

Ea etiam argumenta, quæ inter dubitandum à principio fecimus, probant huius quintæ concluſionis veritatem.

Sexta concluſio: ſacramenta nouæ legis non ſolum ſunt cauſa vel ratio motiua ſalutis gratiæ. Quo pacto dicimus matrem diligere filium, quia genuit eū, me tibi benefacere, quia ſtudioſus vel pulcher es. Quem etiam in modum cauſalis illa eſt: Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti, & illa rurſum: Quia feciſti hanc rem, faciem te creſcere.

Imprimis enim pari ratione concederetur hominem eſſe cauſam animæ rationalis: Hæc enim noſtra eſt animata anima rationalis, quia habebat tales diſpoſitiones ab homine generante productas. *Ioan. 20. Gen. 22.*

Item fides in lege antiqua erat in hunc modum cauſa iuſtificationis: Quia enim credidit Abraham Deo, deputatum eſt ei ad iuſtitiam, & quia ex fide parentum paruulus offerebatur Deo, iuſtificabatur, iuſtus namque ex fide viuit etiam nunc, & tamē fides non eſt cauſa gratiæ, & ſacramenta nouæ legis eſſe gratiæ cauſas definiuntur.

Præterea, cauſa motiua non eſt inſtrumentum, quo mediante effectus producitur. Baptiſmus autē eſt inſtrumentum, quo Deus lauat animam, & confirmatur: Nam aqua lauans corpus non eſt cauſa motiua, ſed verè efficiens inſtrumentalis, at aqua Baptiſmi cor abluit. *Eph. 5.*

Item ſacramentum Euchariſtiæ cibus eſt animæ, ergo non ſolùm eſt cauſa motiua: Eſſet enim ridiculum, ſi definiremus, cibum corporalem eſſe cauſam augmenti, quòd hæc cauſalis vera ſit, ego augeor, quia comedi, quum potius, cum, particula cauſalis importet cauſam, iam de rebus ipſis oportet inquirere, cuius generis ſit illa cauſa, quam importat, finalis an efficiens, an formalis, an materialis: Nam adhæc quatuor cauſarum genera reducuntur omnes. Cum igitur Sacramenta non

ſint

sint gratiæ causa finalis, aut materialis, aut formalis, colligimus esse causas efficientes. Quo verò modo efficiant, id est quod quærimus, id profectò hæc opinio non explicat. Quam equidem eodem consilio, vt cæteras refelli, non vt veritatem tollerem (quid enim theologo minùs conueniens est?) sed vt alios nihil de hac re explicare conuincerem.

Cùm igitur certò credendum sit, sacramenta noua causas esse gratiæ atque salutis, aliquem sanum sensum & modum oportet assignare, quo causæ sint, dignum scilicet definitione Concilij, dignum sanctorum omnium auctoritate, dignum tandem fide nostra, & sacrarum testimonijs literarum.

Pro eius itaq; rei explicatione, quę adeò magnum, & vobis, & mihi negotium fecit, intelligatis primùm, causas esse duplici differentia, alteras naturales, alteras morales. Morales autem appellamus causas liberas, quæ, scilicet, liberè mouent, vt qui consulit, qui imperat, eius rei causa est, quæ per eius, aut imperium, aut consilium efficitur, iuxta quam distinctionem cùm actio peccati dupliciter consideretur, & in ordine effectuum naturalium, & in ordine effectuū moralium, Deus quidem causa naturalis dicitur, actionis, quæ peccatum est, concurrit si quidem ad brachij motionē, qua hominem interficio, quemadmodum & cœlum motorque angelus, simul etiam concurrit. At concursus hic naturalis est, non tamen illius actionis Deus est causa moralis, neque enim aut consulit, aut præcipit, quin potiùs prohibet.

Inter has autem causas discrimen est: Nam naturales suos effectus attingunt per vim à natura inditam, vt ignis calefacit per calorem. Morales vero non attingunt actione Physica effectus suos, nec influunt, aut producunt qualitates aliquas: Neque enim oportet, vt qui consulit homicidium, actione aliqua Physica & naturali quicquam efficiat, quemadmodum natura efficere consueuit.

Eadem quoque forma distinguendum est de mouente, & virtute motoris: Nam mouere dupliciter contingit, & moraliter, & naturaliter, vt qui homicidium consulit (ne ab exemplo proposito discedamus) moraliter quidem & libere mouet, at amens, qui apprehensam manum cuiusquam per vim applicat ad vulnera, mouet naturaliter.

Virtus itidem duplex, altera qua mouens moraliter mouet, altera qua naturale agens mouet naturaliter, vt in priori exemplo. Virtus motiua est auctoritas consulentis, vel ratio, qua persuasit, at in posteriori, virtus sunt ipsæ vires corporales.

Ad

Ad eundem quoque modum de affectibus ſupernaturalibus philoſophandum eſt, de gratia, de charitate, de fide, de vita æterna, qui à duplici cauſſa proficiſci poſſunt, vel ab ea quæ habet modum agendi ſimilem naturali, influendo attingendoque vi & efficacia actiuæ potentiæ effectus eiuſmodi, quo ſenſu ſine cõtrouerſia Deus eſt cauſa virtutum infuſarum: vel à cauſſa morali, qualis oratio fuit, & meritum Chriſti, cum orauit pro Petro, ne deficeret fides eius.

Vtrunque autem cauſſæ genus diſtribuitur in principalem & inſtrumentalem, vt qui daret pecuniam captiuis redimẽdis, cauſa eſſet principalis redemptionis, moralis tamen: Pecuniæ vero, vel etiam miniſter deſtinatus ad redimendum cauſæ ſunt redemptionis inſtrumentales.

Deinde magnopere conſiderandum, omnia quæ de Sacramẽtis nouæ legis aſſeruntur, eadem & ſanguine Chriſti in ſacris literis affirmari. 1. Ioan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Apoc. 1. Lauit nos à peccatis noſtris in sãguine ſuo; & capit. 12. Vicerunt eum propter ſanguinem agni, & ad Roma. 3. Quem propoſuit Deus propitiatorem in ſanguine. Eodem ergo ſenſu Sacramenta dici poterunt lauare, mundare, cauſſas eſſe noſtræ victoriæ ac remiſſionis peccatorum, quomodo ſanguis Chriſti lauat, mundat, peccataq; remittit.

Poſtremò & ad illud aduertendum, Chriſtum quidem Ieſum ſua nobis & merita & iuſtitiam contuliſſe: Nam factus eſt nobis iuſtitia, ſanctificatio & redẽptio, vt Apoſtolus in priore ad Corinth. docuit. Sed iuſtitiam ſuam tamen, & ſanguinis effuſi pretium potiſſimum nobis communicat per Sacramẽta. Virtus enim valor ſanguinis Chriſti Sacramentis ſuſceptis applicatur, quæ ſi Chriſtus voluiſſet, ſine medio aliquo Sacramento, & communicari poſſent & applicari. *1. Cor. 1.*

His documentis acceptis, quæ negare non niſi impudentiſſimus poterit, fides ſana atq; Catholica docet duo. Alterum eſt, Deum per Chriſti humanitatem redemiſſe genus humanum, remiſiſſe peccata, contuliſſe gratiã & gloriã. Itẽ humanitatẽ Chriſti inſtrumentum fuiſſe, quo Deus operatus eſt mirabilia hæc, in medio terræ. Gratia & veritas per Ieſũ Chriſtũ facta eſt, & vidimus eum plenum gratiæ, & de plenitudine eius nos omnes accepimus & ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi; & hic eſt, qui baptizat in ſpiritu ſancto; quo teſtimonio ad id probandũ vtitur Auguſtinus libro contra Petilianum 3. cap. 45. & ad Ephe. dicitur Chriſtum ſanctificaſſe Eccleſiam ſuam, atque mundaſſe. *Ioan. 1.* *Epheſ. 5.*

Alterum (quod fides quoque ſana docet) Sacramenta nouæ legis inſtru-

Digitized by Google

inſtrumenta eſſe Chriſti ad hanc redemptionem, gratiã gloriãq; complendam. Quemadmodũ ergo eſſet erroneũ aſſerere ſanguinẽ Chriſti, vel paſſionem, vel humanitatẽ non eſſe veras cauſas noſtræ iuſtificationis & gratiæ (inde enim ſequeretur Chriſtum hominem non fuiſſe cauſſam, per quam hominum redemptio facta eſt, quod eſt hæreticum) ita quoque error eſt manifeſtus negare, Sacramenta eſſe cauſſas efficientes inſtrumentales noſtræ ſalutis, gratiæ & iuſtitiæ, loquendo de cauſſa morali: Id enim perinde eſt, ac ſi quis neget, ſuſcipientes Sacramenta Chriſti non conſequi remiſſionem peccatorum ex virtute ſanguinis eiuſdẽ Chriſti, cuius pretium eis Sacramentis ſuſcipiendis communicatur. quod ſine grandi errore negari non queat. Quemadmodũ ſi ego eſſem apud Turcas captiuus, & eum, qui daret pecunias redemptionis, videlicet pretium & magnum, qua pecunias porrigeret, & pecunias etiam ipſas cauſas, quæ ſunt inſtrumenta ad redimendum, redemptionis eſſe non naturales quidem, ſed morales, nemo ſanæ mentis ibit inficias.

Atque hæc omnia ne videamur è ſenſu noſtro colligere, facile vos inuenietis apud Diuum Thomam 3 p. q. 48. art. 6. & q. 49. artic. 2. & 56. art. 1. & 62. art. 5.

Quibus expoſitis, facilè (vt opinor) intelligi poteſt, quàm longè à veritate abſint, vel qui dicunt, Sacramenta qualitates infuſas efficere: Nam per nominis ambiguitatẽ elapſi, à morali cauſa ad naturalem, vel quaſi naturalem declinauere, vel qui dicunt, Sacramenta eſſe cauſas per accidens, vel diſpoſitiuas, vel ſigna etiam certa; qui ſi ad eandem normam, ſanguinem Chriſti eſſe cauſam noſtræ iuſtificationis exponerent, riſu digni eſſent Catoniano.

Nos vero Theologica grauitate & dignitate ſeruata, cum Concilio Floren. pronuntiamus, noſtra Sacramẽta, & continere gratiam, & eam ſuſcipientibus dignè conferre: Continere (inquam) non vt cauſa naturalis continet ſuum effectum, ſed vt cauſa moralis. Crumena ſiquidem continere dicitur captiui redemptionem, quoniam pecuniam continet; & Sacramenta quæ continent ſanguinem Chriſti, continere dicuntur gratiam, & remiſſionem peccatorum, & ſicut crumena pecuniam adminiſtrans, redemptionem confert; ita Sacramentum confert gratiam, pretium ſanguinis applicans, & hæc eſt illa Sacramentorum virtus quæ adeo multorum ingenia torſit. Virtus enim redemptionis in marſupio eſt, in quo pretiũ redemptionis ſeruatur, & virtus Sacramentorũ ſanguis Chriſti eſt, qui in Sacramentis adhibetur.

Hinc denique poſtrema huius diſputationis concluſio manifeſtiſſimè conficitur, Sacramẽta vetera nullas prorſus, cauſſas ſu-

illis

ſſe gratiæ atque ſalutis. Quæ quidem primum definita eſt in cõcilio Floren per hæc verba:

Nouæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, quæ mulum differunt à Sacramentis antiquæ legis: Illa enim non cauſabant gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam eſſe figurabant.

Tum etiam Apoſtolus ad Galat. Sacramenta veteris legis infirma vocat, & egena elementa. Si autem continerent precium ſanguinis Chriſti gratiamque præſtarent hominibus, egena vtique & infirma minimè dicerentur. *Gal. 4.*

Nec poteſt ab hoc Pauli teſtimonio excipi Circũciſio, de qũa præcipua erat cum Galatis controuerſia, cuiusque cauſa, tota illius Epiſtolæ diſputatio texitur.

Præterea, in Epiſtola ad Romanos Apoſtolus apertè docet Circunciſionem acceptam, non in iuſtitiæ cauſam, ſed in ſignũ: Et accepit Abraham (inquit Apoſtolus) ſignaculum circunciſionis, ſignum iuſtitiæ fidei vnde & Ambroſius Epiſtola ad conſtãtiũ 77. quæ eſt libri noni poſtrema, id ipſum ex eo probat, quod in Geneſ. legitur: Circuncidetur in vobis omne maſculinum, vt ſit in ſignum fœderis inter me & vos in ſignum, ait, non in cauſam. *Gen. 17.*

Prætetea, ſacerdotium totum veteris legis, aut miniſtri eiuſdẽ legis non fuerũt cauſa remiſſionis peccatorum, vt Apoſtolus ad Heb. monſtrat. Ad ſacerdotium autem veteris legis ſpectabat omnia Sacramẽta etiã circunciſionis adminiſtrare. Sacramẽta ergo veteris legis non erant cauſa gratiæ ac remiſſionis peccatorũ. *Heb. 9.*

Præterea, vt Auguſtinus Epiſt. 19. ad Hieronymum ait: Si lex non iuſtificabat, quanto magis illa, quę ſignificationis gratia prę cepta ſunt, circunciſio, & cætera quæ reuelatione gratię latiùs innoteſcente, neceſſe fuerat aboleri, iuſtificare neminem poterant? Adde huc Hyeronimum in commentarijs ſuper Epiſtolam ad Gala. in illud capitis 5. nec circũciſio aliquid valet, nec præputiũ, ſed fides. Circunciſio, inquit, idcirco vtilis fuit ijs qui lege vixerunt, non quia circunciſi erant, ſed quia credita ſunt illis eloquia Dei, quæ in opera vertentes, à ſalute extranei no fuerunt, Circũciſio verò tũc, vt cætera quoque legis, valuit, quando & benedictiones carnales, legem ſeruantibus ſpondebãtur. Hæc Hieronymus. *Gal. 5.*

Præterea vt D. Thomas 3. parte. q. 62. articu. 6. irrefragabiliter árgumẽtatur: Si Sacramẽta veteris legis erãt cauſa gratiæ, aut id erat ratione ſui, ſecluſo merito Chriſti, & hoc non niſi Chriſtus gratis mortuus eſſet, qꝺ Apoſtolus ad Gala. collegit, vel erant cauſę virtute paſſionis Chriſti futurę, qꝺ affirmari nõ poteſt. Nã cauſa efficiens huc inſtrumẽtalis ſeu principalis sẽper pręcedit effectum. *Gal. 2.*

Digitized by Google

ctum. Quare humanitas Christi, eiusque languis, priusquam in rerum natura essent, causſæ finales esse poterant causæ efficientes esse non poterant. Sacramenta veteris legis salutem & gratiã in virtute passionis Christi efficere non valebant.

PARS QVINTA.

De discrimine inter noua & vetera Sacramenta.

ID ergo (vt ad postremam relectionis partem, nostra decurrat oratio) primum est idemque præcipuum discrimen inter noua & vetera Sacramenta, quod Concilium Florentin. apertè lucideque definit, in hęc verba.

Nouæ legis septem Sacramenta, multum à Sacramentis differũt antiquæ legis: Illa enim non causabant gratiam, sed eam per passionem Christi dandam esse figurabant, hæc verò nostra, & continent gratiam, & eam digne suscipientibus conferunt. Et concili. Trident. sessione. 7. de Sacramẽtis in communi, cano. 2.

Si quis dixerit, nouæ legis Sacramẽta à Sacramẽtis antiquæ legis non differre, nisi quia cęremonię sunt alię, & alij ritus externi, anathema sit. Quod autem sit inter vtraque Sacramenta discrimen, declarat Trident. concilium. cano. 6. 7. & 8.

Alterum est, quòd nodua cõferunt gratiam aliquam adultis sine merito operantium; sed veteribus susceptis citra operãtium meritum, nulla adultis gratia conferebatur.

Prior pars patet ex Concil. Trid. sessione septima cano. octauo: Si quis dixerit, nouæ legis Sacramenta opere operato non conferre gratiam, anathema sit. Vsus etiam Sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, si à charitate proficisceretur: Si ergo Sacramenta nouæ legis non conferrent gratiam, nisi ratione vsus meritorij, certè non plus essent causa, quam legis antiquæ Sacramenta.

Item si solus vsus Sacramentorum nouæ legis, esset gratiæ meritorius, tunc per Sacramenta eadem, non plus applicaretur nobis sãguis Christi, quam per reliqua opera charitatis, quod est erroneum: Nec in concilio Florentino definirentur Sacramenta nouæ legis gratiam conferre, sicut alia opera charitatis. Esset enim ridicula definitio, nec in hoc differret à Sacramentis veteribus: Esset enim definitio falsa.

Posteriorẽ verò partem, vel ex eo tenere conuincimur, quod si Circuncisio vel alia Sacramenta veteris legis conferrent aliquam gratiam citra meritum suscipientium, illa verè causæ gratiæ & iustificationis extisterent, quòd paulò antè argumentis certissimis refellebamus. Ratio autem huius differentiæ est, quia

meri-

Digitized by Google

meritum Christi nobis communicatur per sacramenta noua. Vnde, præter id, quod nos meremur suscipiendis sacramentis, aliqua nobis gratia datur ex merito Christi. At cùm passio Domini causa esset finalis sacramentorum veteris legis, non operabatur quicquam nisi per actionem intendentis illam; finis enim non habet alium effectum præter effectum agentis, qui mouetur ad finem. Inde ergo si adultus circuncidebatur, non maiorem gratiam accipiebat ex circuncisione, quàm per actum fidei in Christum merebatur. Ad Rom. Vnus Deus iustificat circuncisum ex fide, & præputium per fidem. *Rom. 3.*

Tertium discrimen est, quòd sacramenta nouæ legis conferunt gratiam attritis; sacramenta verò legis antiquæ, si à non contritis accipiebantur, nihil efficiebant Prior pars suadetur, tum quia conferre, id insinuat, dare, scilicet quod non habebas: Ostensum est autem nobis gratiã conferri per noüæ legis sacramenta: Tum etiam, quia aliàs sacramenta noua non essent gratiæ causæ, sed augmenti eiusdem gratiæ.

Præterea apud Ioan. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Præstat ergo baptismus vitam spiritualem etiam illi qui antea non habebat. Et ad Ephes. Mũdans eam lauacro aquæ: & ad Tit. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Item Leo Papa, epist. 56 ad Septimum, decernit, pãruulis per baptismum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et apud Ioan. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ergo per sacramentũ absolutionis potest remitti mortale peccatum, etiam quod alias non erat remissum. Nam si effectus baptismi & absolutionis non est remittere culpam mortalem sed pœnam; ergo non conferunt hæc sacramenta gratiam: Siquidem effectus proprius eorum, hoc est, remissio pœnæ, sine gratia conferri põt, & ratio huius est, quã sepe resumpsimus, quòd meritum Christi applicatur nobis per sacramenta noua. Quare sine nostro proprio merito, per meritum Christi applicatum iustificabimur. Hinc verò posterior pars confirmatur: Quia enim in sacramentis veteris legis non erat aliud meritum nisi fidei, ex fide quippe erat tota iustitia, idcirco sicut non dabatur plus gratiæ, quàm fides mereretur; ita nec gratia conferebatur nisi habenti dispositionem: Quæ alioqui ipsa per se esset idonea ad remissionem peccatorum, quam dispositionem, contritionem appellamus. *Ioan. 3. Ephes. 5. Tit. 3. Ioan. 20.*

Quartum discrimen, quòd per sacramentum baptismi remittitur tota pœna, & per alia sacramenta nouæ legis aliqua saltem pars pœnæ, sine merito proprio, ratione ipsius Sacramenti, sed per sacramenta veteris legis, pœna peccatis debita non remitte-

ctum. Quare humanitas Christi, eiusque sanguis, priusquam in rerum natura essent, causſæ finales esse poterant causæ efficientes esse non poterant. Sacramenta veteris legis salutem & gratiã in virtute passionis Christi efficere non valebant.

PARS QVINTA.

De discrimine inter noua & vetera Sacramenta.

ID ergo (vt ad postremam relectionis partem, nostra decurrat oratio) primum est idemque præcipuum discrimen inter noua & vetera Sacramenta, quod Concilium Florentin. apertè lucideque definit, in hęc verba.

Nouæ legis septem Sacramenta, multum à Sacramentis differũt antiquæ legis: Illa enim non causabant gratiam, sed eam per passionem Christi dandam esse figurabant, hæc verò nostra, & continent gratiam, & eam digne suscipientibus conferunt. Et concili. Trident. sessione. 7. de Sacramẽtis in communi, cano. 2.

Si quis dixerit, nouæ legis Sacramẽta à Sacramẽtis antiquæ legis non differre, nisi quia cęremonię sunt alię, & alij ritus externi, anathema sit. Quod autem sit inter vtraque Sacramenta discrimen, declarat Trident. concilium. cano. 6. 7. & 8.

Alterum est, quòd nodua cõferunt gratiam aliquam adultis sine merito operantium; sed veteribus susceptis citra operãtium meritum, nulla adultis gratia conferebatur.

Prior pars patet ex Concil. Trid. sessione septima cano. octauo: Si quis dixerit, nouæ legis Sacramenta opere operato non conferre gratiam, anathema sit. Vsus etiam Sacramentorum veteris legis erat gratiæ meritorius, si à charitate proficisceretur: Si ergo Sacramenta nouæ legis non conferrent gratiam, nisi ratione vsus meritorij, certè non plus essent causa, quam legis antiquæ Sacramenta.

Item si solus vsus Sacramentorum nouæ legis, esset gratiæ meritorius, tunc per Sacramenta eadem, non plus applicaretur nobis sãguis Christi, quam per reliqua opera charitatis, quod est erroneum: Nec in concilio Florentino definirentur Sacramenta nouæ legis gratiam conferre, sicut alia opera charitatis. Esset enim ridicula definitio, nec in hoc differret à Sacramentis veteribus: Esset enim definitio falsa.

Posteriorẽ verò partem, vel ex eo tenere conuincimur, quod si Circuncisio vel alia Sacramenta veteris legis conferrent aliquam gratiam citra meritum suscipientium, illa verè causæ gratiæ & iustificationis existerent, quòd paulò antè argumentis certissimis refellebamus. Ratio autem huius differentiæ est, quia

meri-

meritum Christi nobis communicatur per sacramenta noua. Vnde, præter id, quod nos meremur suscipiendis sacramentis, aliqua nobis gratia datur ex merito Christi. At cùm passio Domini causa esset finalis sacramentorum veteris legis, non operabatur quicquam nisi per actionem intendentis illam; finis enim non habet alium effectum præter effectum agentis, qui mouetur ad finem. Inde ergo si adultus circuncidebatur, non maiorem gratiam accipiebat ex circunciſione, quàm per actum fidei in Christum merebatur. Ad Rom. Vnus Deus iustificat circunciſum ex fide, & præputium per fidem. *Rom. 5.*

Tertium discrimen est, quòd sacramenta nouæ legis conferunt gratiam attritis; sacramenta verò legis antiquæ, si à non contritis accipiebantur, nihil efficiebant. Prior pars suadetur, tum quia conferre, id insinuat, dare, scilicet quod non habebas: Ostensum est autem nobis gratiã conferri per nouæ legis sacramenta: Tum etiam, quia aliàs sacramenta noua non essent gratiæ causæ, sed augmenti eiusdem gratiæ.

Præterea apud Ioan. Nisi quis renatus fuerit ex aqua. Præstat ergo baptismus vitam spiritualem etiam illi qui antea non habebat. Et ad Ephes. Mũdans eam lauacro aquæ: & ad Tit. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos. Item Leo Papa, epist. 56 ad Septimum, decernit, paruulis per baptismum remitti originale, adultis & originale & actuale. Et apud Ioan. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ergo per sacramentũ absolutionis potest remitti mortale peccatum, etiam quod alias non erat remissum. Nam si effectus baptismi & absolutionis non est remittere culpam mortalem sed pœnam; ergo non conferunt hæc sacramenta gratiam: Siquidem effectus proprius eorum, hoc est, remissio pœnæ, sine gratia conferri põt, & ratio huius est, quã sepe resumpsimus, quòd meritum Christi applicatur nobis per sacramenta noua. Quare sine nostro proprio meritó, per meritum Christi applicatum iustificabimur. Hinc verò posterior pars confirmatur: Quia enim in sacramentis veteris legis non erat aliud meritum nisi fidei, ex fide quippe erat tota iustitia, idcirco sicut non dabatur plus gratiæ, quàm fides mereretur; ita nec gratia conferebatur nisi habenti dispositionem: Quæ alioqui ipsa per se esset idonea ad remissionem peccatorum, quam dispositionem, contritionem appellamus. *Ioan. 3.* *Ephes. 5.* *Tit. 3.* *Ioan. 20.*

Quartum discrimen, quòd per sacramentum baptismi remittitur tota pœna, & per alia sacramenta nouæ legis aliqua saltem pars pœnæ, sine merito proprio, ratione ipsius Sacramenti, sed per sacramenta veteris legis, pœna peccatis debita non remitte-

batur, nisi pro quantitate fidei, & meriti accipientis illa factâ inenta. Huius verò differentiæ eadem quoque ratio est, applicatur enim nobis satisfactio Christi per baptismum ad pœnæ remissionem, sed per circuncisionẽ non applicabatur nisi propria circuncisi satisfactio, & meritum. Et hinc etiam sumitur argumentum pro tertio discrimine. Nam quemadmodũ ex eo quòd applicatur nobis satisfactio Christi per baptismum, remittitur pœna citra nostrum opus; ita ex eo, quòd applicatur nobis meritum Christi, culpa non ponentibus obicem.

Quintum discrimen: Sacramentum nouæ legis, à quocunque etiam infideli conficiatur & administretur, iustificat: Sacramentum verò antiquum, siue naturæ, siue scripturæ, non iustificabat paruulos, nisi à fideli administraretur. V. g. Filij Ismael non iustificabantur, quamuis parentes circunciderent eos ad imitationem Abraham, & ideo paruuli dicebantur saluari in fide parentum: Nisi enim exterius sacramentum esset protestatio fidei interioris in Saluatorem, non remittebatur peccatum paruulo. Cuius rei argumentum est, quia vetera sacramenta remittebant paruulis originale ex pacto misericordiæ diuinę, non ex iustitia. Pactum autem & conuentio erat, vt sacramentis protestantibus fidem Saluatoris, homines saluarẽtur. Signum enim accepit Abraham circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Circuncidetur in vobis omne masculinum, vt sit in signum fœderis inter me & vos. At sacramenta nouæ legis conferunt gratiam ex iustitia & merito Christi. Vnde etiamsi paganus sit, qui baptizat, dummodo applicet meritum Christi, conficiens verum sacramentum, siue credat, siue non credat, iustificat suscipientem, & propterea vocat Apostolus sacramenta vetera, infirma & egena elemẽta, quia ratione sui nihil efficiebant, sed solũ ratione fidei vel propriæ, vel alienæ, qua proficiscebantur Nec id vacat in præsentia discutere, an parentes ministrantes sacramenta paruulis, oporteret esse in gratia, vt pueri iustificarentur: An satis esset protestatio fidei quamlibet mortuæ: Vtraque enim pars suos habet assertores. Sed illa tamen, vt pia magis, ita quoq; probabilior est, quę tenet in fide parentum saluari paruulos, siue illa fides viua esset, seu esset mortua.

Rom. 4.
Gen. 7.

Sextum discrimen, quod sacramentorum nouæ legis Christus Dominus fuit auctor proximus & immediatus, at sacramenta vetera per Angelos & Moysen mediatores à Deo sunt condita. Atque illud quiden in concil. Trident. sessio. 7. de sacramentis in communi canon. 1. definitur his verbis: Si quis dixerit, sacramenta nouæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, anathema sit. Et videtur suaderi ex eo, quod

eò, quòd apud Ioan. dicitur. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Sacramenta igitur antiquę legis vmbræ, ſcilicet, & figuræ gratiæ, & veritatis per Chriſtum efficiendæ à Moyſe ſunt inſtituta, at ſacramenta gratiæ & veritatis ab eo ſunt condita, per quam gratia & veritas facta eſt. *Ioann. 1.*

Item ad Corinth: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Vbi beatus Apoſtolus ex eo colligit, non alterius, quàm Chriſti nomine, & auctoritate baptiſmum conferri poſſe, quòd ſola mors Chriſti, quæ per ſacramentum applicatur, idonea eſſe potuit ad remiſſionem peccatorum. Atque ex conſequenti ſolius Chriſti erat baptiſmum condere, cui vim ſui ſanguinis applicaret. Sic enim explicatur locus à Cypriano ſermone, quem paulò ante citauimus. Propriè omnipotentia Dei ſibi retinet hunc effectum, ſcilicet, remiſſionis peccatorum. Nec enim Paulus pro nobis crucifixus eſt, aut nos gloriamur in Paulo, ſed in cruce Domini, cuius virtus omnia peragit ſacramenta, ſine quo ſigno nulla conſecratio meretur effectum. *1. Cor. 1.*

Idem quoque Auguſtinus tractat. 3. in Ioannem: Potuit autem Dominus noſter Ieſus Chriſtus, ſi vellet, dare poteſtatem alicui ſeruo ſuo, vt daret baptiſmum ſuum tanquam vice ſua, & transferret à ſe baptizandi poteſtatem, & conſtitueret in aliquo ſeruo ſuo, & tantam vim daret baptiſmo tranſlato in ſeruũ, quantam vim haberet baptiſmus datus à Domino. Hoc noluit, ideo vt in illo ſpes eſſet baptizatorum, à quo ſe baptizatos agnoſcerent. Noluit ergo ſeruum ponere ſpem in ſeruo. Ideoque clamabat Apoſtolus, cũm videret homines volẽtes ponere ſpem in ſe ipſo: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in nomine Pauli baptizati eſtis?

Item ad Corinth. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Dei, & diſpenſatores myſteriorum eius, non conditores, inquit, ſed diſpenſatores. *1. Cor. 4.*

Prætẽrea, D. Ambroſ. libr. 4. de Sacrament. capit. 4. Auctor ſacramentorum, ait, quis eſt niſi Dominus Ieſus? de cælo iſta ſacramenta venerunt.

Cyprianus etiam, ſermone de ablutione pedum, quantum equidem intelligo, idem tradit, ſummum ipſum ſacerdotem Chriſtum ſuorum ſacramentorum fuiſſe inſtitutorem, & auctorem.

Prætẽrea, quia aliàs poſſet Eccleſia ſacramenta, quæ inſtituiſſet, abolere, aliaque rurſum inducere: Atque ex conſequenti

Digitized by Google

Christianam religionem, quæ sacramentis maximè constat, inuertere atque innouare.

Præterea, hæreticus est, qui de sacramentis nouæ legis aliter sentit, quàm Romana tenet Ecclesia, vt cap. ad abolendam. extrà de hæreticis dicitur, sed nisi essent ex reuelatione tradita à Christo, non esset hæresis ea negare: Cùm fides circa ea sola versetur, quæ ex Christi traditione Apostolis accepta ad nos vsque peruenerunt. At re vera quod vniuersa tenet tenuitque semper Ecclesia, nec concilijs institutum est, non nisi ad eas traditiones pertinere potest, quas ex diuina reuelatione verbo tenus ab Apostolis accepimus; ita ait August. 4. lib. de baptismo cap. 24. Maximè cùm sacramenta nouæ legis gratiam cōferant, quam sicut & gloriam conferre, solius Domini est, & Christi sui, qui pretium sui sanguinis, quibus maluit signis, applicuit. Sed sacramēta vetera, quoniam signa vacua erant, per homines medios instituui commodè potuēre.

Vltimum discrimen est, quòd sacramenta nostra aperiunt ianuam regni cælorum, quam aperire vetera nequiuerūt. Quod eleganter tradit Innoc. cap. maioris, extra de baptismo. Nam vt
Heb. 9. Apostolus docet ad Hebr. Nondum erat propalata sanctorū via, quousque sacerdos Christus ingressus est viam nouam, & introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta.

Quia igitur agnus occisus dignus est habitus, qui aperiret librum & solueret septem signacula eius, quoniam redemit nos Deo in sanguine suo, fecitque nos Deo nostro regnum & sacer-
Apoc. 5. dotes: sanguis autem cōmunicatur nobis per sacramenta noua, non item per vetera; conficitur vtique, sacramenta hæc nostra (quod illa minimè faciebant) regnum nobis aperire cælorum.

Argumenta verò quibus prioti loco suadere nitebamur, eiusmodi effecta, quæ sacramentis nouę legis tribuuntur, à nulla re corporea proficisci, ostendimus retrò esse vanissima: Interest enim nihil ad præsentem disputationem, an sacramenta illam qualitatem efficiant. Quod si interesset id à Theologo disputari, facillimè soluitur. Nam solus Deus producit illam qualitatem, si de productione loquamur, ad modum agentis naturalis. Sed si de eadem qualitate, quatenus gratos nos reddit Deo, sermonem facimus (sic enim ad mores, & morales causas comparantur) habet præter Deum causas instrumentales, humanitatem Christi, sanguinem, sacramenta, sacramentorumq; ministros. Nam quod sancti negant, sacerdotes dare spiritum sanctum, habet intelligi per auctoritatem, non per ministerium, de consecrat. distinct. quarta. aliud est, & cap. commodo. Illud verò Hieronymi

contra

contra illos ſacerdotes dicitur, qui pro ſuo arbitratu, poteſtatem ſoluendi ligandique ſibi arrogabant. Cùm tamē clauis ſcientiæ, clauem potentiæ debeat antecedere. Ambroſius verò aſſerit nullam cauſam mediam effectum iuſtificationis attingere, quoniam gratia à ſolo Deo produci poteſt, qui ſolus dat gratiam & gloriam. *Matt.16.*

Ad primum autem eorum, quæ obijciebantur, vt omnia ſacramenta ſanctificationis & gratiæ eſſe cauſæ probarentur, reſpondeo, non opus eſſe Sacramentum quodcunque ſic eſſe practicum ſignum, vt verè efficiat ſanctitatem, ſed ſat eſt, vt practica à nobis nuncuparentur, quòd Deus in illorum ſignorum applicatione, vſuque ſanctificet; id enim cō nunc eſt omnibus ſacramentis. Vel diſtinguenda eſt duplex ſanctitas, altera legalis, altera ſpiritualis: Vtriuſque enim Apoſtolus ad Hebr. meminit, Omnia igitur ſacramenta efficiunt aliquā ſanctitatem, & munditiam, vel legalem, vt vetera, vel ſpiritualem, vt noua. Vt 1.2, q.103. art.2. & eadem facilitate reliqua dilues, præter Auguſtini teſtimonium ex lib.2. de nupt. & concup. Quod ſine dubio pro nobis facit, ſi fide, qua oportet, referatur. Legit autem Eraſmus, nec aliter commodè poteſt, in hunc modum. Ex quo inſtituta eſt Circunciſio in populo Dei, quæ erat tunc ſignaculū iuſtitiæ fidei, ad ſignificationē purgationis, valebat magnis & paruulis originalis, veteriſque peccati. Quòd ſi Beda aut quiſquam etiam alius dixerit, Circunciſionem, eandem peccati curationem præſtitiſſe, quam baptiſmus, id ſanè interpretandum eſt, ſenſusque potiùs ſequendus quàm verba, quæ nos plura quàm erat in voto fecimus; ſed non plura fortaſſis quàm opus erat, ad argumenti varij atque perplexi expoſitionem. Quo quidem explicando non vſque adeo ſumus arrogantes, vt ne vereamur ex his, quæ tam multa diximus, quædam vt falſa reprehendi forſitan iure poſſe. Alia vera licet, pro rei tamen ipſius, veſtraque omnium dignitate tractari potuiſſe, tum accuratiùs, tum elegantiùs. At concedendum nonnihil occupationibus, erratisque noſtris interim conniuendum, vt veſtra humanitate ſtudia noſtra ſubleuata recreentur. Quæ videlicet omnia veſtris obſequijs addiximus, diſcipulorum noſtrorum commoditatibus adiudicauimus, Seruatoris Ieſu Chriſti gloriæ, atque honori conſecrauimus in ſecula ſempiterna. Dixi. Deo gratias. *Heb.9.*

RELECTIO DE PŒNITENTIÆ SACRAMENTO,

In sex partes distributa.

AD LECTOREM.

HAbes, candide Lector, Melchioris Cani, præstantis Theologi Relectionem de Pœnitentia, non mea tantùm opinione, sed multorum etiam aliorum eruditorum hominum grauissimo iudicio dignissimam, quæ in gratiã & vtilitatem eorum præsertim, qui SS. Theologiæ student, tandẽ etiam post illam Complutensem editionem in Germania nostra edatur. Certè cùm huiusmodi Relectionem iam à me commissam esse Typographo intellexisset R.P. Doctor Hieronymus Torrensis, Societatis Iesu, Augustinianæ Confessionis auctor, & non ita pridem in profitendi munere collega meus honorandus, ita huic consilio meo suffragatus est: vt correctis & adornatis à me quinque prioribus partibus Relectionis (erat enim exemplar Complutense mendosissimũ & Summarijs ad marginem prorsus carebat) atq; incidentibus postea occupationibus nonnullis, quæ me ab incepto per dies aliquot remorarentur, haud grauatim ille in adornãdis aliquot quaternionibus partis postremæ suam operã maturandi operis causa præstiterit. Tuum erit, optime Lector, quod tibi hic offertur, grato animo suscipere, & vel ex alijs eiusdem Melchioris Cani lucubrationibus puta, ex locorum Theologorum libris duodecim, & ex libello de Sacramentis in genere nuper apud nos recuso, de huius Relectionis præstantia existimare. Quòd si animaduerterit Typographus tibi studium suum in recudẽda hac Relectione iucundum acceptumq; fuisse, perget is haud paulò etiam alacriùs in recudendis Relectionibus 13. illius laudatissimi Theologi, Francisci à Victoria, quo præceptore Canus hic, & aliquot alij nostrorum temporũ illustres Theologi non immeritò gloriari solent. Feliciter vale.

Albertus Hungenus, SS. Theol.
Doctor. Profess, & Procanc.
in Academia Ingolstadiens.

THEMA

THEMA
RELECTIONIS.

Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes peribitis: Luc. 13.

LOCVM Hodierna mihi Disputatione tractandum, Viri Grauissimi, qui de summa facie (quod aiunt) spectauerit, apertiorem fortasse existimabit, quàm vt nostram in explicando diligentiam desideret, aut laborem. Qui verò introspicere curiosiùs velit, comperiet sanè, multas in profundo veritates delitescere, pluspque habere in recessu, quàm in fronte promittit. Nisi Pœnitentiam (inquit apud Lucam Dominus) habueritis, omnes peribitis. Qui quidem locus quæstionem licet simplicem continere videatur, multiplicem tamen disserendi materiam subministrat. Nam cùm duplex in pœnitentiæ nomine significatio sit, & virtutis & sacramẽti, mox animaduertitur Disputationem meam in duas esse partes diuidendam, quarum altera versetur circo pœnitentiæ virtutem, altera circæ Pœnitentiæ sacramẽtum. Hæc enim tractandi forma atque partitio à Magistro Sententiar. dist. 14. primùm accepta, vniuersis deinde Theologis vsurpata est. Cumq; de vtroq; partitionis membro infinitas propemodum quæstiones autores Scholastici persequantur, at ego sex mihi præcipuas ex intimis huius loci visceribus eruẽdas putaui, quibus omnino expositis, nihil esse video, quod amplius ad thematis intelligentiam desideretur.

De pœnitẽtia tractãt Theologi & vt virtus est, & vt sacramentũ est. Quã ipsorũ tractationem Autor ad sex reducit partes vel questiones principales, in hac relectione ordine explicandas.

Ac principio statim controuersia illa veniet in medium, quæ fundamentum est cæterarum: An pœnitentia sit dolor de peccatis, qua ratione contra Deum fuêre commissa. Eustigiò sequetur altera: Sítne pœnitentia virtus. Succedet suo ordine tertia: An sine pœnitentiæ virtute salus peccantibus esse possit. Quarto loco id quæremus: An sit de pœnitentiæ virtute peculiare præceptum. Quintò in dubium vocabitur: Num etiam pœnitentiæ sacramentum sit ad salutem necessarium. Postremò: An hoc idẽ sacramentum Euangelio iure præceptum sit. Has controuersias tantisper dum definire contendo, vos, Viros Ornatissimos, nostræ consultationis & auditores & iudices, quæso, diligenter attendite.

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

PARS PRIMA.

Prima quæstio principalis

PRinceps igitur Quæstio ea erat: An Pœnitentia sit dolor de peccatis, quia contra Deum fuêre commissa.

Scholasticorũ Theologorum in explicãdis quæstionibus solẽnis mos & quasi perpetuus disquirere veritatem disceptando in vtrãque partẽ. Vocis huius {Pœnitẽtia} quæ origo & notio.

VBI inuestigare compellimur, quidnam Pœnitentia sit quidque sua definitione & naturâ contineat, id quod in hac materia difficillimum est, egetque disquisitione non parua. Et quamuis controuersiæ omnes sine discrimine apud Scholasticos soleant in vtramq; partem disceptari, ego tamen hanc primam (quo ad per aduersarios licebit) sine argumentis vltro citroq; iactatis, exponere cupio, quòd (nisi me mea fallit opinio) res alioqui explicatu difficilis, hoc seruato tenore facilius explanabitur.

Pœnitentiam ergo definituris, vt à facilimis ordiamur, tenẽda primùm est ipsius vocis origo. Nam sine huiusmodi notione rem, de qua disserimus, probè tenere non possumus. Pœnitentiã itaq; à pœna dimanari, nemo est, qui possit ambigere. Pœna autem vindicta quædam est præteritæ culpæ. Vnde & prisci autores verbum (Pœnio) pro eo, quòd punio, vsurpauêre. Sed & cùm rerum male gestarum, quasi vindicante natura, ipsi intra nos de nobis supplicium sumimus, tum pœnitere propriè dicimur. Pœnitentiæ autem vocabulum tametsi latiùs pateat, vsu tamen doctissimorum in bonam partem deflecti solet, vt non, nisi quæ iustè pro culpis assumitur, Pœnitentia nuncupetur.

Iustæ vindictæ duo genera,

Iustæ autem vindictæ duo sunt genera, alterum publicum, in quo alius est reus, alius iudex, acculator, & testis, alterum priuatum, in quo, & reus, & vindicationis administer idem est. In illo aliena culpa vindicatur, in hoc propria. Illa vindicta inuoluntaria patienti est, hæc contrà voluntaria. Pœnitentiæ igitur nomen, non quamlibet culpæ vindictam, sed illam volũtariam designat, qua reus ipse sponte pœnas eligit, vt in proprias culpas animaduertat. D. Augustinus (siue quis alius eius operis fuit author) in libro de vera & falsa Pœnit. cap. 19. *Pœnitere* (inquit) *est pœnam tenere, vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando.* Et cap. 8. *Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, volunariè punientis in se, quod commisisse se, dolet.* Quò & D. Ambr. videtur alludisse, super Psal. 27. Concione. 1. dicens: *Plena est definitio Pœnitentiæ, commemoratio delictorum, vt vnusquisque peccata sua, velut quodam quotidiani sermonis flagello castiget, & commissa sibi flagitia condemnet.* Literæ quoq; Sacræ passim admonent Pœnitentiam agere, ad quam profectò non exhortarentur, nisi spontanea esset, nec Pœnitentiam ab alio inflictam, agendam esse monerent,

Pœnitentia quid? De Pœnit. dist. 3 cap. Pœnitentia est. Sacræ literæ passim nos exhortantur ad Pœnitentiã, & hoc ipso indicant, respe

nerent, ſed potiùs patiendam. Quod noſtro in themate etiam intelligitur, ſi verba diligentius expendantur: *Niſi Pœnitentiam habueritis.* Id autem habere dicimur, quod in noſtra poteſtate eſt vt D. Thom. annotauit 1. parte, quæſt. 38. artic. 1.

At verò, cùm nemo in malum aſpiciens operetur, vt Diony. 4. c. de diui. nomi. ſcitè tradit, qui volens prudenſq; pœnam eligit, eum alicuius boni gratia, tanquam finem ſibi præſtituat, hoc facere neceſſum eſt.

Finis autem primus iuſtę vindictæ is habetur, vt qui læſus per culpam eſt, ei per pœnam ſatisfiat. Eatenus quippe iudex nocentem plectit, quatenus opus eſſe cenſet, vt iniuriæ, & priuatæ & publicæ faciat ſatis. Sic igitur & pœnitens ob eam cauſam vindicat culpam, quam admiſit, vt Deo, quem offendit debitam ſatisfactionem impendat.

Sed enim, per offenſam culpę, non ſolùm iuſtitia legiſlatoris, ſed & amicitia violatur, qua propter alter finis pœnitentis eſt placare Deum, quem offenderit, eumque ſic conciliare. Inde enim vindictam compenſationemq; delicti, oportuit in pœnitente vltroneam eſſe, quoniam oportebat amicam eſſe. Nam neque apud homines redintegratur amor per coactam ſatisfactionem offendentis.

Cum autem amicus pœnis amici non delectetur, & alioqui etiam (Ariſtotele autore) pœnæ medicamenta ſint, quæ, velut per contrarium dolorem, morbum pellunt è voluptate progenitum, tertius Pœnitentiæ finis eſt ſalus animi. Dolet namq; pœnitens, lachrymatur & gemit, vt p. huiuſmodi quaſi antidotum, morbo ſpirituali medeatur, vt Diuus Thomas tertia parte. quęſt. 90. art. 3. docuit, & D. Auguſtin. tracta. in Pſal. 57. Sed & D. Hieronymus in caput ſeptimum Eccleſiaſt. inquiens: *Nouit hirundo pullos deoculare ſucco chelidoniæ, & dictamnum capræ appetunt vulneratæ, cur nos ignoremus medicinam Pœnitentiæ propoſitam eſſe peccantibus?* Eandem quoq; ſententiam eiſdem fere verbis Tertullianus dixit in libro de pœnitentia, Et Chryſoſt. homil. 7. ad popul. Antioch. *Iudices* (inquit) *cùm latrones cæperint, ac ſacrilegos, non quomodo ipſos meliores reddant conſiderant, ſed quomodo ab ipſis peccatorum pœnas exigant: Deus autem contrà, quum aliquem cæperit peccatorem, non conſiderat quomodo ſupplicium ſumat, ſed quomodo ipſum corrigat. Itaq; & iudex pariter, & medicus. &c.* D. Paulus deniq; 2. ad Corinth. 7. *triſtitia* (ait) *quæ ſecundum Deum eſt, Pœnitentiam in ſalutem operatur*. Quamobrem Pœnitentiæ iudicium, vt amicum, ita quoq; ſalutare eſt, & pluſquam vindicatiuum, cuius, ſcilicet finis, non tam vindicta, quàm vindicta ſalutaris eſt.

ſtu Pœnitentiæ aliorũq; bonorum operũ liberũ arbitriũ eſſe in nobis. Malum, vt maiũ. nemo appetit.

Finis pœnitentis triplex:

I.

II.

III.

Digitized by Google

Summa hactenus dictorum de nomine & ratione pœnitẽtiæ.

Igitur (vt quæ tam multis diximus, in breuem ſummam redigamus) Pœnitentia dolor de peccatis eſt, aliâs & in beatis eſſet, nec eſſet iuxta nomen ſuum pœna: Et dolor eſt ſponte pro peccatis aſſumptus, vt ſit, vindicta culparum voluntaria, nec vindicta ſolùm ſatisfactoria, ſed etiam amica & ſalutaris. Ac poterant hæc apud omnes, inconuulſa ratione conſiſtere, niſi ab ijs, qui linguarum eruditione, proprioq; ſenſu iactantur (vana licet fiducia) quaterentur.

Obiectio ex Luthero & Eraſmo.

Obijcit tamen nobis Lutherus apud Roffenſ. art. 5. Imò & Eraſmus in annotationibus ſuper tertium Matth. caput, quòd apud Grecos μετάνοια nõn pœna aut dolor eſt, ſed reſipiſcentia, & μετανοεῖν reſipiſcere. At vbi interpres noui teſtamenti vſurpat Pœnitentiæ vocabulum, Græco in fonte μετάνοια eſt, vbi pœnitentiam agite, Græca lectio habet μετανοεῖτε, non ergò in vſu ſcripturæ Sacræ pœnitentia dolor aut pœna eſt, ſed mutatio conſilij & mentis, & pœnitere, ſapere poſt erratum, inſtituereque animum ad viuendum rectè. Scilicet hoc irrefragibili argumento in illam hæreſim incidêre Germani, vt crederent, veram pœnitentiam nihil aliud eſſe, quàm nouam vitam. Iuxta quod D. Ambroſ. apud Magiſtrum 14. diſt. ait, veram pœnitentiam eſſe ceſſare à peccato.

Reſponſio Autoris.

Hinc verò nos paucis extricare poſſemus, ſi veteris interpretis, & Chriſtianorum omnium Latinè loquentium autoritate contenti, Latini nominis notionem & originem ſequeremur, quæ ſatis (vt arbitror) antè nobis explicata eſt. Quin etiam, ſi rerum ordo, fuerit diligenter inſpectus, reſipiſcentia atque triſtitia vſque adeò ſibi viciſſim hærent, vt ſi alteram tollas, vtramque neceſſe ſit eſſe ſublatam. Etenim ſi ſapis, protinus incipit diſplicere, quod placuit. Imò, ſi erratum tuum ſemel intelligis, tu ipſe incipis tibi illicò diſplicere. Cùm verò, quicquã diſplicet, quod placebat, id quemadmodum, quo tempore placuit, delectabat, ita neceſſe eſt contriſtare, dum diſplicet. Ac ne hunc quidem reſipiſcentiæ triſtitiæq; nexum arcanæ literæ tacuerunt. Geneſ. 6. *Videns Deus quòd multa malitia hominum eſſet in terra, pœnituit eum, quòd hominem feciſſet, & tactus dolore cordis intrinſecus.* En poſt pœnitentiam dolor cordis apponitur. Et Hiere. 31. *Poſtquàm conuerſiſti me, egi Pœnitentiam, & poſtquam oſtendiſti mihi, percuſsi femur meum.* In quæ verba D. Hieron y. *Dolentis* (inquit) *& plangentis, & ſuper errore priſtino plorantis indicium eſt, vt femur manu percutiat, & ſtultum ſe antè fuiſſe fateatur.* Dolor itaq;, comes indiuiduus eſt reſipiſcentiæ.

Quòd ſi Latinæ vocis nullam rationem haberemus, ſi rerum item conſequentiam & ordinem negligeremus, etiamnum Luthero,

Digitized by Google

thero, Eraſmoq; oſtenderemus Græcam μετανοίας vocem pœnam quoque ac vindictam deſignare. Cuius rei teſtimonia ſi quis à nobis requireret, nihil eſſet profectò, quòd tam facilè expedire poſſemus, niſi ad alia properaret oratio. Certè Paulum 2. ad Corinth. 7. pro pœnitentia μετάνοιαν vſurpâſſe, vel proteruus inficiari non poterit. Habent enim Græca in hunc modum: ἡ γὰρ κατὰ θεὸν λύπη μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατεργάζεται, hoc eſt, quæ enim ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem non pœnitendam operatur. Quo loco ſi reſipiſcentiam vertas, ſententiam in Apoſtolo falſam efficies, non enim triſtitia reſipiſcentiam operatur, ſed è diuerſo reſipiſcentia triſtitiam, at triſtitia, quæ ſecundùm Deum eſt, pœnitentiam, hoc eſt, voluntariam pœnam vindictamque culparum. Noſter item Auſonius loquentem pœnitentiam inducens.

Quid de voce μετανοίας ſentiendũ.

In Epigrãmate in occaſionis ſtatuam.

Sum (inquit) *Dea, quæ facti non factiq; exigo pœnas,*
Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.

Non igitur, ſiue Latinè Pœnitentia, ſiue Græcè metanœa, nouam ſolummodo vitam, ſed & veteris odium vindictamq; ſignificat.

Sed ais, ſi verbum verbo reddas, μετάνοια mutatio cogitationis & mentis eſt, ſiue tranſmentatio, ſi in hunc modum loqui Latina conſuetudo permitteret, fateor equidem. At mentis mutatio eſſe non poteſt, niſi mens diuertat à malo, contraque accedat ad bonum. Quod quia non fit greſſibus corporis, ſed affectibus animi, veterem vitam animus auerſetur oportet, cùm elegit nouam, ſic enim animi mutationem recta Philoſophia interpretatur, quam ſi haberent Lutherani, nihil ab illis præterea exigeremus, ſi modò haberent eam, non quam ſibi fingunt ipſi, ſed quam & verè & graphicè deſcribit D. Ambroſius, 2. lib. de Pœnitentia cap. 10. inquiens: *Facilius inueni, qui innocentiã ſeruauerint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam. An quiſquam illam pœnitentiam putat, vbi acquirendæ ambitio dignitatis, vbi vini effuſio, vbi copulæ coniugalis vſus? Renuntiandum ſeculo eſt, ſomno ipſi minùs indulgendum, quàm natura poſtulat, interpellandus eſt gemitibus, interrumpendus eſt ſuſpirijs, ſequeſtrandus orationibus; viuendum ita, vt vitali huic moriamur vſui. Seipſum ſibi homo abneget, & totus mutetur: ſicut quendam adoleſcentem fabulæ ferunt, poſt amores meretricios peregrè profectum, & amore abolito regreſſum, veteri poſtea occurriſſe dilectæ, quæ vbi non interpellatam mirata, putauerit non recognitam, rurſus occurrens dixerit, ego ſum, reſponderit ille, ſed ego nõ ſum ego.* Hanc mihi cogitationem atq; animi transformationẽ, ſi præſtiteris, iam ego de nomine nihil moror, illa reuera Pœnitentia eſt, de qua nos in præſentia diſputamus.

Longè aliter de pœnitentia D. Ambroſius docet, quã Lutherani De pœnitent. d. 1. c. ſunt qui. Notà Chriſtiane lector apophtegma iſtud: Sed ego non ſum ego.

Sed

Virum ad rationem veræ Pœnitentiæ præter detestationẽ vitæ veteris necessariò requiratur propositũ vitæ nouæ.

Sed illud tamen Catholici quidam, contrario penitùs sensu atque ratione, in dubium vocant; an ad veram Pœnitentiam, præter dolorem de peccato præterito, propositum exigatur deinceps futura vitandi, ita vt quemadmodum pœnitentem vitam veterem detestari, sic & nouam animo concipere ac proponere, necessium sit.

Sententia moderno-rum, Maioris in 4. dist. 14. q. 1 & Almain eadem dist & quæstione.

Et quidem iuniores nonnulli existimant, hoc propositum non esse in pœnitentia necessarium. Tum quoniam, vt vox ipsa præse fert, pœnitentia culpas præteritas respicit, non prospicit futuras, quod & D. Thom. animaduertit. 4. dist. 17. q. 1. art. 2. q. 4. vbi asserit, Pœnitentiæ proprium obiectum esse peccatum commissum, quare, ait, secundùm suam speciem respicit tantùm peccatum præteritum: Tum etiam quoniam ventura mala cauere, prudentiæ actus est, non Pœnitentiæ. Non igitur animus futura vitandi ad veram Pœnitentiam necessarius est.

Sententia veterum, quæ & cõmunis.

Nos verò, recentem hanc Theologiam pauliſper faceſſat, rogemus, & Disputationis nostræ perturbatricem exoremus, vt ſileat, veterumque authorum sententiam amplectentes, intelligamus mutationem mentis, quam nomen Græcum designare certum est, in Pœnitentia quoq; Latina voce comprehendi. Nisi enim mutetur totus (vt paulò antè referebamus ex D. Ambrosio) verè pœnitens esse non potest, at hæc pœnitentis mutatio in eo sita est, si non vitam modò priorem respuat, sed & nouam animo complectatur, seseque informet atq; animet ad rectè iusteque viuendum. Sit ergo (vt à more Scholastico nõ discedamus) prima Conclusio.

Prima conclusio.

In pœnitente semper hæc duo coniuncta sunt, detestatio vitæ veteris, & propositum vitæ noue. Hanc Magister Sententiarum Distinctione, 14. & 15. tenet, & Albert. 14. dist. art. 11 & Durand. dist. 17. quæst. 2. art. 2. & Alexand. 4. parte, q. 69. mẽb. 9. & Adrian. Quod lib. 5. art. 3. Caietan. in Additionib. 3. part. q. 1. art. 1. & D. Thom. 3 part. q. 85. art 3. & 86. art. 2. & 3. contra Gent. cap. 158. & 4. cont. Gent. cap. 72. Quæ quidem probatur ex Apostolo ad Ephes. 4. *Deponite* (inquit) *vos veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris; renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, &c.* Ergo non satis est veterem exuere, nisi nouus homo induatur, quod certè voluntate fit, non manibus corporis.

Probatur prima Cõclusio.

I.

II.

Hoc præterea insinuatur Genes. 6. *Pœnituit eum, quòd hominem fecisset, præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, &c.* Ambo igitur illa in eo, quem verè pœnitet reperiuntur.

Ezechiel

Ezechiel.item 18 *Si autem*(inquit) *impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & cuſtodierit omnia præcepta mea, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Cuſtodire autem omnia præcepta ad animi propoſitum ſine dubio referendum eſt, quoniam non omnia ſimul præcepta cuſtodienda occurrunt, cum homo Pœnitentiam agit. Vtrunq; pœnitens ſimul præſtat; & quod dolet de omnibus peccatis ſuis, & quod omnia præcepta cuſtodire proponit. Et infrà eodem cap. *Conuertimini* (inquit) *& agite Pœnitentiam proijcite à vobis omnes præuaricationes veſtras, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum, &c.* Quod eſt nouam vitam animo & cõcipere & velle. III.

Præterea (vt rectè D. Auguſtin. lib. de vera & falſa Pœnitentia, cap. 17. ratiocinatur) nõ ſolum petitur à peccatore, vt gemat, ſed etiam, vt conuertatur *Conuertimini* (inquit Proph. Ezech.) *& agite Pœnitentiam, &c.* Et Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio & fletu, &c.* Conuerſio autem ad bonum eſt; nõ ergo ſatis eſt, malam vitam antecedentem auerſari, niſi ad bonum pœnitens animo conuertatur. IV.

Id inſuper annotauit D. Ambroſ. in illud 2. ad Corinth. 7. *Ecce enim hoc ipſum, ſecundum Deum contriſtari vos, quantam operatur in vobis ſollicitudinẽ & deſideriũ, deſiderat enim* (inquit) *reformari, qui per peccatum ſcit ſe factum eſſe deformem.* V.

Dauid quoque in Pſal. 50. poſtquam veniam petiuit inquiens: *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, &c. cor mũdum* (ait) *crea in me Deus & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis;* VI.

Præterea, primũ, quod ab eo, qui fecit iniuriam, poſtulamus, eſt huiuſmodi propoſitum. Cum ergo finis proprius Pœnitentiæ ſit emendare Deo iniuriam, certè verè pœnitens omnia exhibet, per quę iniuria compẽſatur. Inter hæc autem (vt diximus) illud vnum eſt; vt homo habeat animum alias deinceps iniurias non faciẽndi. VII.

Ad hęc, quemadmodum parentes, cùm liberos puniunt, emẽdationem propoſitumque melioris vitæ in futurum ab illis per pœnas extorquent, ita & hoc à nobis vel maximè Deus exigit in hac vindicta voluntaria, vt velimus in melius corrigere, quæ peccauimus. VIII.

Præterea, in omni motu non eſt receſſus à termino aliquo, ſine acceſſu ad oppoſitum: Ergò nec auerſio à peccato erit ſine conuerſione ad iuſtitiam. Quare ſicut pœnitens deteſtatur vitam iniuſtam antecedentem, ita voluntate complectitur futuram iuſtam conſequentem. IX.

Præterea, vera Pœnitentia non eſt ſine actu Charitatis, vt mox definiemus, ſed per actum Charitatis volumus Deo in omnibus X.

place-

Digitized by Google

placere & in nullis displicere: Igitur animus in futurum bene viuendi, verè pœnitenti, qui ad Deum conuertitur, deesse non potest. Quod & nunc in concilio Trident. sessione. 6. cap. 5. & 6. definitur, & in Concilio Florentino fuerat ante declaratum, videlicet ad contritionem (quæ Pœnitentiæ primus actus est) pertinere, vt doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Nec potest dici, Concilium loqui de proposito implicito: Pari enim ratione statueret, ad contritionem cordis spectare propositum ieiunandi tempore Quadragesimæ; præterquàm quòd vana esset talis terminatio, & explicatio contritionis, si de implicito proposito intelligeretur. Et simili quoque ratione interpretaremur, ad contritionem cordis pertinere, implicite dolere de peccato commisso.

Excluditur tacita obiectio.

Secunda conclusio probatur. Secunda conclusio I.

Secunda conclusio: *Huiusmodi propositum est de ratione Pœnitentiæ.* Hanc tenet D. Thom. expressè & eam persuadere nititur, 3 p. q. 90. art. 4. Et 4. cont. gent. c. 27. quia actus morales, ex fine recipiunt speciem. At finis Pœnitentiæ & doloris de peccato, est noua vita, ergo illum finem intendere, est de ratione Pœnitentiæ: Quemadmodum enim expulsio dispositionis contrariæ suapte natura paratur ad conuenientem formam inducendam, & propulsatio humoris corrupti ab arte naturaque instituitur, vt noua sanitatis forma proueniat, ita & peccata antecedentia destrue re atq; auersari, ad vitam nouam instituendam ordinatur.

II. Præterea, ad Pœnitentiam id potissimùm pertinet, vt Deo veteris vitæ compensatio fiat. Id autem, vel maximè à nobis Deus exigit, pro compensando delicto veteri, vt ei deinceps placere velimus iustè rectèque viuendo: Id igitur est, de ratione Pœnitentiæ.

III. *Homilia 34. cuius initium: In æstiuũ tempus.* Hoc item probat magister Sententiarum, dist. 14. ex definitione Pœnitentiæ, quam nobis D. D. Ambrosius & Gregorius, tradidere in hanc formam: *Pœnitentia est, præterita mala plangere, & plangenda iterum non committere,* De Pœnitentia. d. 3. cap. Pœnitentia, & cap. Pœnitentiam,

IV. Nec ego aliud intelligo Florentinum Concilium indicare voluisse, cùm astruit, ad contritionem cordis pertinere, vt doleat de peccato commisso, cùm proposito non peccandi de cætero.

Respondetur ad argumentum moderno-tum. Ad argumentum verò in contrarium, respondet D. Thom. dist. 14. q. 14. arti 1. q. 6. ad 4. quòd quamuis ad Pœnitentiam iuxta primam nominis originem, non pertineat respectus ad futurum, at quatenus habet pro fine præcipuo, emendare Deo culpam commissam, & illi pro ea satisfacere, huiusmodi propositum est de ratione Pœnitentiæ, nec sine illo Deus aut placatur, aut

aut conciliatur, cùm id, (quod sæpe iam dicimus) à nobis maximè requirat.

Hæc de priore definitionis particula satis sunt dicta. Nunc circa posteriorem ea quæstio est à nobis pertractanda; an dolor detestatioque peccati, quia est contra Deum, sit de ratione Pœnitentiæ. Cui breuiter quæstioni eodem omnes ore respondent, id de ratione Pœnitentiæ esse. D. Thomas 3. parte quæst. 86. articulo tertio.

Vtrum dolor seu detestatio peccati sit de ratione Pœnitentiæ quatenus peccatum est cõtra Deum.

Quippe si quem peccata contristant, vel quod turpia sunt, vel quod infamiæ notam inusserunt, aut aliud damnum dedere peccanti, huius dolor idoneus non est, nec delicto aduersùs Deum commisso pensando, nec infenso Deo placando & conciliando. Nam ne homo quidem iustus placaretur, cùm is, qui læsit, nullam ipsius haberet in dolore rationem, nec redintegraretur, amicitia, dum, qui eam violauit, iacturam propriam sentit, non amici offensionem. 2. ad Corint. 7. *Gaudeo, non quia contristati estis; sed quia contristati estis ad Pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, quæ enim secundum Deum tristitia est, &c. Tristatur* (inquit D. Ambrosius) *secũdum Deum, quia dolet, quod feci:, quod odit Deus.* Idem docet D. Chrysostomus Homil. 15. in hanc secundam Epistolam, sed expressius Homil. 4. in eandem.

Conclusio est affirmatiua. Probatur.

I.

Item nisi hac ratione & fine peccator Pœnitentiam ageret, ad Deum minimè per suam Pœnitentiam conuerteretur, cùm tamen Christiani pœnitentem, & conuersum ad Deum, eũdem prorsus intelligamus. Quoniam & arcanæ literæ Pœnitentiam sine peccatoris ad Deum conuersione penitùs ignorant. Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, &c* Ezech. 18. *Conuertimini & agite Pœnitentiã.* Esai. 55. *Derelinquat impius viam suam, & reuertatur ad Dominum,* Et Psalm. 118. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Vbique igitur ratio finisq; Pœnitentiæ Deus ipse describitur.

I.

Vtrum de ratione Pœnitentiæ sit detestatio peccati quatenus est contra Deũ super omnia dilectum.

Sed existit hoc loco quæstio nõ parua, an illa ratio formalis & motiua Pœnitentiæ sine dilectione possit haberi. Quod in hanc formam alij quærunt, an in Pœnitentiæ finitione oporteat contineri, quod sit dolor de peccatis, quia sunt contra Deum super omnia dilectum.

Et suadetur non oportere, quia dilectio est actus sufficiens ad remissionem peccatorum, quare si semper cùm Pœnitentia inueniret, aut neutra esset idonea, aut altera superflueret.

Rationes dubitandi.

Deinde, si actus Charitatis necessario in peccatoris conuersione inueniretur, tunc Charitas diceretur secunda tabula post naufragium potiùs, quàm Pœnitentia; quod tamen inauditum est. I.

PRAETEREA, puer fugit ignem, tanquã malũ, etiamsi opposi- II.

III.

Digitized by Google

positum bonum actu non velit, ergo & homo potest fugere peccata, quamuis Deum actu non amet.

IV. Quartò, quia si dilectio esset Pœnitentiæ coniuncta, dilectio Pœnitentiam antecederet, quoniam attingit finem rationemq; formalem Pœnitentiæ, at consequens est falsum, vt videtur: Primò, quia contritio præcedit gratiam habitualem; cùm sit eius dispositio, ergo & Charitatem, quia gratia prior est Charitate, ad quam se habet gratia, vt anima ad potentias suas: Nam dat gratia esse & viuere, Charitas operationem. Secundò, quia si dilectio contritionem præcederet, iam prima pœnitentis contritio esset meritoria, cum à Charitate proficisceretur, referreturque ab eadem Charitate in Deum super omnia dilectum. At contritio prima meritoria esse non potest, quia vel meretur gratiam, vel gloriam: Non gratiam, quia prima gratia sub merito non cadit, gratiam verò simul fieri & augeri impossibile est: Quare prima contritio nec primam gratiam, nec augmẽtum eius promeretur: Sed ne gloriam quidem; quia vel meretur gloriam, quæ respondet primæ gratiæ, puta vt quatuor, si gratia prima erat, vt quatuor; vel meretur augmentum illius gloriæ: Si primum, iam gloria, quæ respondet primæ gratiæ, non daretur gratis, contra Apostolum ad Rom. 6. inquientem: *Gratia Dei vita eterna:* Et contra rationem, quę dictat gratiam nihil aliud esse, quàm acceptationem ad gloriam. Vnde si quis accepit gratiam primam sine meritis, ergo & acceptatus est ad gloriam correspondentem sinè meritis. Augmentum verò gloriæ, si prima contritio mereretur; pariter quoque & augmentum gratiæ quod iam reprobatum est. Denique consequentiæ falsitas ostenditur ex D. Thom. 4. d. 14. q. 1. ar. 2. q. 1. cuius verba sunt: *Quandoque aliquis fugit malum propter desiderium boni, quandoq; autem è diuerso, & hic motus est frequentior in reuersione peccatoris ad Deum per Pœnitentiam. Vnde Pœnitentia est prior Charitate, & cum motus amoris Pœnitentiam præcedit, non est amor Charitatis, quia Charitas amissa non recuperatur, nisi per actũ Pœnitentiæ virtutis*: Hactenus ille. In contrarium est, quod omnis dolor in amore fundatur, eo enim quod aliquid amamus, de eius amissione dolemus.

Omnis dolor in amore fundatur.

1. Conclusio.

Hic sit prima propositio: *Primus actus Pœnitentiæ nunquam est sine actu Charitatis.* Magist. dist. 15. cap. 4. item Gratian. de Pœnit. d. 3. c. vlt. & cap. fugerat. & dist. 2. cap. Charitas est. Et D. Thom. 12. q. 113. art. 4. ad. 1. & arti. 5. & 8. & de veritate. q. 28. arti. 4. Durand. d. 17. 4. q. 1. & 4. Capreol. dist. 14. q. 2. & Gabriel. eadem. d. ſt. & q. contra Palud. d. 14. quæst. 3.

Probatur 1. Cõclusio.

Primùm probatur hæc Conclusio testimonio D. August. 14. de ciui. Dei, cap. vltimo, vbi asserit, *neminem pertinere ad Ciuitatem Dei;*

I.

Dei, niſi per amorem Dei, vſque ad contemptum ſui: Sed omnem verè pœnitentem ad Dei ciuitatem pertinere, nemini dubium eſt: Ergo, &c. Et lib. de ver. & falſ. pœnit. cap. 9. pro abſurdo habet, *quòd ſine amore Dei quiſquam conſequatur indulgentiam*, ſine quo nullus inuenit gratiam. Et cap. 17. idem ait, & lib. contra Creſcon. 2. cap. 12. cùm dixiſſet: *Et eleemoſynis & verbo veritatis, & contritione remitti peccata* (ſubdit) *mundantur etiam ipſa, quæ ſupereminet omnibus charitate, quæ vna ſi adſit, omnia illa rectè fiunt; ſi autem deſit, illa omnia fruſtra fiunt.* Præterea 1. Ioan. 3. *Qui non diligit, manet in morte.*

Præterea, conuerſio ad Deum requiritur ad habendã gratiam Dei. Zach. 1. Ezech. 18. & 33. *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Sed conuerſio ad Deum non fit, niſi per actum charitatis. Nam ſi aliter cõuerſio fiat, vana eſt ad iuſtificationem: Cùm in Chriſto Ieſu ſola fides valeat, quæ per dilectionem operatur, ad Gal. 5. Hoc autem notauit D. Auguſt. de vera & falſ. pœnitentia, cap. 17. dum ſcribit, *non conuerti, qui habet attritionem, & timet Deum iudicem, niſi & iuſtum diligat.* II.

Præterea, ſalus animæ in conuerſione ad Deũ conſiſtit, Hier. 3. *Conuertimini filij reuertentes, & ſanabo auerſiones veſtras.* Eſa. 6. *Et conuertatur & ſanem eum.* & 45. *Conuertimini ad me, & ſalui eritis.* At pœnitentia eſt medicina ſalutis. Ergo, &c. III.

Item omne agens agit propter finem, anima ergo, cùm mouet ſe, ad finem ſe mouet. At velle efficaciter finem, pertinet ad charitatem: Namque ſi per ſpem ſolam finem appeterem, nec ſpes illa mortua ad iuſtificationem ſufficeret, nec de peccato doleremus, quæ ratione offenſa Dei eſt, ſed qua malum noſtrum eſt. IV.

Id tandem modò in concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 6. & 7. definitum eſt. V.

Ac reuera quidem: Id enim Dominus, Luc. 7. inſinuâſſe videtur, inquiens: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Quæ ſignificant dolorem & lachrymas nullas eſſe, niſi cum charitate eſſent. VI.

Secunda propoſitio: *Prior natura eſt actus Charitatis, quam actus pœnitentiæ: Imò radix, vnde pœnitentia habet remittere peccata, dilectio eſt*: iuxta Domini ſententiam, Luc. 7. *Quoniam dilexit multum*, ait D. Thom. 3. p. q. 85. art. 6. 2. Concluſ. Probatur. I.

Probatur item hæc concluſio: Quia pœnitens deteſtatur peccatum, vt offenſam Dei, ergo priùs natura amat Deum. Nam niſi quem amore proſequimur, eius mala exhorreſcere non ſolemus. II.

Primus quoque voluntatis actus, circa proprium obiectum III.

Digitized by Google

est, scilicet, circa bonum. Deinde sequitur odium oppositi mali. Prior ergo actus est, quo Deo volumus bonum, quàm actus, quo eius malum abhorremus.

IV. Præterea, velle mihi conciliare Deum, est prius, quàm velle emendare iniuriam commissam, cùm illud sit finis huius. At illud ad charitatem pertinet, hoc ad pœnitentiam, vt dictum est. Ergo, &c.

V. Præterea, vt D. Thom. argumentatur loco citato ad secundum, in actibus animæ primus motus est circa finem. Vnde prior est natura intentio finis, quàm electio mediorū: At dolere de peccatis, & illa destruere, medium est ad placandum & conciliandum Deum, & ad rectam electionem pertinet. Ergo &c.

VI. Sed & Hier. 31. huius rei testimonium habemus: *Postquam conuertisti me* (inquit) *egi pœnitentiam.* Prior est igitur conuersio ad Deum, quàm pœnitentia detestatioque peccati.

VII. Id postremò concil. Trident. sess. 6. cap. 6. definiuit his verbis: *Peccatores ad iustificationem se disponunt, incipientes diligere Deum, tanquam omnis iustitiæ fontem; ac propterea mouentur aduersus peccata per odium aliquod & detestationem,* hoc est, *per pœnitentiam.*

3. *Conclus.* Tertia propositio: *De ratione veræ pœnitentiæ est, quòd displiceat peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum.* D. Thom. expressè 3. p. q. 86. art. 3. patetq; ex prioribus conclusionibus.

Respõdetur ad argumẽta contraria.

Ad primum autem eorum, quæ in contrariam partem adduximus, respondet D. Thom. 3. p. q. 84. art. 5. ad 2. & q. 86. art. 6. ad 2. & de ver. q. 28. art. 5. in corp. & in solutione primi, negando consequentiam. Aliud enim requiritur ad iustificationem absolutè, aliud ad iustificationem eius. qui mortaliter peccauit, in quo requiritur & auersio à malo, & conuersio in bonum, vt iniuria, quam fecit, compensetur per æquam satisfactionem.

Ad primũ.

Ad secundum.

Ad secundum respondetur, quòd pœnitentia dicitur secunda tabula post naufragium, & non charitas: Primò, quia charitas necessaria est in omni iustificatione, communisque & integra naui soluentibus & naufragijs. Pœnitentia autem proprium est remedium naufragiorum.

Item etiam in pœnitentia charitas intelligitur, non autem è diuerso in charitate pœnitentia. Quanquam & his duobus argumentis breuius responderetur, multos actus hominis in iustificatione simul coniungi, quibus tamen singulis iustificationem ipsam sacræ literæ tribuunt. *Fides enim purificat corda nostra.* Act. 15. *Spe quoque salui facti sumus.* ad Rom. 8. *Vniuersa etiam delicta operit charitas.* Prou. 10. Et scriptum quoque est, *sine timore neminem posse iustificari.* Eccl. 1. *Et cùm peccator ingemuerit ac pœnitentiam egerit,*

Digitized by Google

gerit peccata ipsius obliuioni tradentur. Ezech.18.& 33. Erraret aũt vehemẽter, qui vel remissionem peccati vnicuilibet ex illis actibus denegaret, vel vnũ ex ijs quemlibet superfluere arbitraretur.

Ad tertium, nihil vetat, cùm quis semel habuit actũ amoris, odio habere malum sine amore pręsenti, ex vi tamen præcedentis: vt post primũ assensum conclusionis, quem sine assensu antecedenti principiorũ habere nequiuimus, nihil prohibet eidem conclusioni iterum atq; iterum assentiri sine principiorũ assensu. Sic & primam pœnitentiam sine dilectione habere impossibile fuit. Secundam verò vel tertiam habere poterimus ex efficacia solùm prioris dilectionis. Ita quoque puer vi & potentia amoris naturalis, quem dubio procul aliquãdo primum habuit, postea malum fugit naturæ contrarium, etiamsi amor ille actu non perduret. Quin etiam nõ oportet duas semper operationes differentes habere amoris & pœnitẽtiæ, sed potest vnus & idem actus à charitate & pœnitentia proficisci; vt interim media & finem vnico actu compiectimur, & principijs & cõclusioni vnico actu assentimur. *Ad tertiũ.*

Ad quartũ, concesso consequenti, quòd infertur, ad primam confutationẽ, nego consequentiam. Non enim valet, a, est prius b; & b, prius, c, ergo, a, est prius, c, præsertim cùm in diuerso genere causarum ille ordo consideratur. Quemadmodum & hæc collectio inutilis est, a, est causa, b; & b, est causa, c, ergo, a, est causa, c: Quod vt exemplo manifestum efficiam, ponamus illud, quod Philosophi negare non possunt, primas qualitates & secundas, vtrasq; esse dispositiones ad eandem formam substantialem, vt calor & color, humiditas & mollities ad animam rationalem, vbi certum est, secundas qualitates priores esse animâ in genere causæ disponentis & materialis; animam rursum priorem esse primis qualitatibus in genere causæ formalis. Prior est enim forma, quæ dat esse simpliciter, quàm forma, quæ dat esse tale. Ex quo tamen, si quis colligeret secundas qualitates esse priores primis; certè à philosopho non toleraretur, sed ne à Dialectico quidem, cùm in nullo genere causę primas qualitates secundæ præcedant. *Ad impugnationem primã consequentis.*

Item, Contritio prior est habituali gratia in genere dispositionis; gratia etiam prior est habitu pœnitentiæ infusæ in genere causæ formalis. Sed contritio nullo pacto prior est habitu pœnitentiæ. Quoniam actus ille ab habitu producitur in genere causę efficientis. Effecta autem causarum efficientium suis causis efficientibus priora esse non possunt, nisi forte in genere causę finalis, de quo causarum genere in præsentia non differitur

Ad confirmationem primæ illi⁹ impugnationis.

Circa id verò, quod in eodem argumento additur, gratiam se habere ad charitatem & pœnitentiam, vt anima ad potentias suas, non in omnibus similitudo est. Quoniam potentiæ animæ, intellectus & voluntas, nulla ratione præcedunt animam; habitus verò charitatis & pœnitentię, quoniam in genere causę efficientis producunt actus, qui sunt dispositiones ad gratiam, ex consequenti ipsam gratiam antecedunt Charitas igitur & pœnitentia habent se ad gratiam, vt calor ad formā ignis. Idem enim calor si consideretur, vt disponens materiam ad recipiendam formam, prior forma est, si autem vt potentia calefactiua, eadem forma posterior est.

Ad impugnationem secundam consequentis.

Ad secundam verò confutationem, in qua difficultas est maxima, sunt qui † negant primam contritionem meritoriam esse quam ego sententiam olim iuuenis tenere solebam: Nec enim poteram eam persuasionem induere, vt gratia habitualis, qua iustificamur, prima contritione prior esset, quod tamen erat necessarium, vt illa contritio esset meritoria, quippe cùm gratia & amicitia Dei totius meriti radix & origo sit, atque id etiam D. Thom. mihi sentire videbatur 1.p.q.62.art.2. ad 3. in hæc verba: *Triplex est conuersio in Deum, vna quidem per dilectionem perfectã, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis, & ad hanc requiritur habitualis gratia, quæ est merendi principium: Tertia conuersio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam, & ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis, secundùm illud: Conuerte nos Domine, & conuertemur.* Et 3.p.q.89.art.1.ad 2. *Actus* (inquit) *primus pœnitentis se habet, vt vltima dispositio ad gratiam consequendã, scilicet, contritio. Alij verò sequentes actus pœnitentiæ procedũt iam ex gratia & virtutibus.* Sed quoniam D.Thom. (quem auctorem libentissimè sequor) 1.2. q.112. art.2.ad.1. cõtrariam sententiam tenet, concedo contritionem primam esse meritoriam gloriæ. Primò, quia est operatio amici Dei ordinata in finem supernaturalem; imò, vt ostensum est, in finem charitatis, ab ipsa charitate ordinata, ergo est meritoria.

† *Gabr. d. 14. qu.1. art.2.*

Contritionem primã esse meritoriã primæ gloriæ, licet non primæ gratiæ sententia est D.Tho. & autoris: Quæ & probatur hic 4. argum.

Præterea, vltima dispositio ad formam, in genere causæ formalis, posterior ipsa forma est: Igitur secundùm ordinem causę formalis, contritio à gratia procedit, erit ergo meritoria.

Præterea, fingamus hominem post primam illam contritionem è vita discedere: Tum quæro, an isti dabitur aliqua gloria. Quod quia negari non potest, quæro rursum, an illam gloriam talis homo meruerit. Si meruit, habetur intentum, si non meruit, ergo adulto seclusis sacramentis datur gloria, absque merito pro-

ted by Google

to proprio, reclamante Paulo 1.ad Cor.3. *Vnuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundum ſuum laborem.* Et Matth.20. *Nemo diurnum accepit denarium, niſi qui in vinea laborauit.*

Præterea, primus actus charitatis eſt meritorius, cùm ſine dubio ſit opus amici Dei maximè placens Deo, Ioan.14. *Qui diligit me, ego manifeſtabo meipſum.* Sed actus primus pœnitentiæ ſequitur primum actum charitatis, à quo proficiſcitur, ergo eſt meritorius. Quod D.Auguſt. affirmat. de ver.& falſ. pœnitent. cap.17. vbi de ijs, qui in fine pœnitentiam agunt, ſic loquitur: *Cùm fructifera pœnitentia opus ſit non hominis, ſed Dei; inſpirare eam poteſt, quoniam vult ſua miſericordia, & ex miſericordia remunerare, quos damnare poteſt ex iuſtitia.* Et cap.vlt. ait: *Pœnitentiam non ſolùm indulgentiam promittere, ſed certa præmia.* Grat.etiam id habet de pœn.d.1.c. Conuertimini.

Igitur ad argumentum ſiue confirmationem ſecundæ illius impugnationis, concedo libenter primā gratiā gratis dari, nego tamen exinde primā gloriā dari ſine merito: Eadem .n. contrito, vt quatuor, & diſpoſitio eſt ad gratiam, vt quatuor, & meritoria gloriæ, vt quatuor; qua ratione ordine naturę gratiam ſequitur. Et ad impugnationem, quia gratia eſt acceptatio ad vitam æternam, &c. Id ſcilicet ego nego, ſi ſermo formalis ſit, ſed eſt forma, per quam aliquis eſt amicus Deo, per quam homini grato & accepto, admiſſoque in diuinæ naturæ conſortium facultas datur ad æterna bona, per operationem virtutum promerenda. Nec oportet formaliter loquendo, vt quis ſit amicus Deo, quòd Deus per talem amicitiam, ſecluſa quacunque operatione, velit illi vitam æternam: Sed ſatis eſt, quòd velit illum admittere ad participationem bonorum ſupernaturalium, quæ ſimpliciter faciunt homines bonos, qualis eſt charitas, & cæteræ virtutes infuſæ, per quas admiſſus homo ad Dei amicitiā & gratiam, æternā gloriā proprijs actib. demeretur. De adultis loq̃mur nā paruulis gratia datur p̃ operationē alienā, ſimiliter & gloria.

Quomodo prima contritio ſit meritoria primæ gloriæ, nō itē primæ gratiæ.

Gratia habitualis quid.

Cuius rei exemplum habes in anima, quæ quoniam actus primus eſt, dat eſſe & viuere. Hanc conſequuntur potentiæ naturales, hoc eſt, intellectus & voluntas, per quas operatur ad conſecutionem finis. Sic & gratia, vita quædam animæ eſt, quæ illi & viuere eſſe diuinū præſtat, quam charitas & reliquæ virtutes conſequuntur, quarum operationibus finem ſuum homo conſequetur. Nec deerit præter naturale, morale quoque exemplum in huius rei expoſitione. Cùm enim homo quis gratus incipit eſſe Principi, non eſt opus, vt per talem gratiam acceptus ſit ad vltima præmia atque præcipua, quæ videlicet Princeps fideliter ſeruientibus præparauit: Sed per talem primam gratiam intelligitur

gitur admitti in domum, consortiumque eiusdem principis, datique facultas intelligitur ad præmia quæcunque fidelium amicorum promerenda. Cùm autem Apost. ait: *Gratia Dei vitam æternam donari*, certè sentit, quod D. August. disertissimè docet, 8. Hypognosticõn, & de gratia & lib. arb. cap. 4. 5. 7. per auxilium Dei gratuitum, eam homines consequi, cùm tamen simul dicatur corona iustitiæ, quia nobis cooperãtibus gratia Dei respondet, tanquam præmium mercesque operis nostri. Atque de prima controuersia, satis superque fuerit disputatum. Vbi constitutum nobis est, pœnitentiam esse voluntariam pœnam, pro peccatis assumptam, propter Deum ex charitate dilectum.

Quid sit vera pœnitẽt. disputatum & constitutum hactenus.

PARS SECVNDA.

2. Quæstio principalis

IN secunda verò id vertebatur in quæstionem: *An pœnitentia sit virtus.*

Rationes dubitandi pro parte negatiua.

Cuius quidem Quæstionis pars negatiua, ex eo suadetur in primis, quòd nulla virtus virtutem in eodem subiecto necessariò supponit, at oportet hominem fuisse vitiosum, priusquam in homine pœnitentia sit; non igitur est pœnitentia virtus. Nam

I. & absurdũ est virtutes te habere non posse, nisi ante peccaueris, & Christo Domino aliquam denegare, in quo omniũ virtutum plenitudo est.

II. Deinde philosophi nullam de pœnitentia fecêre mẽtionem, non Aristoteles, non Cicero, non Seneca, non denique Macrobius, qui tamen copiosissimè de virtutibus disseruêre, non ergo est pœnitentia virtus.

III. Præterea, cuiusque virtutis primus actus est electio boni, secundus verò fuga mali. Est enim virtus habitus electiuus, in mediocritate consistens. At pœnitere detestationem fugamq; peccati notat; non ergo potest esse præcipuus cuiusq; virtutis actus, cùm tamen primus actus pœnitentiæ sit. Quare non est pœnitentia virtus.

Pro parte affirmatiua.

In contrarium est, quod compensari iniurias aduersus homines factas, virtus est; ergo & diuinas offensas vindicare virtus sine dubio est.

Prima Conclusio.

Ad huius controuersiæ pleniorem explicationem sit prima propositio: *Pœnitentia est virtus.* Quæ quidem conclusio indubitata apud Catholicos semper fuit: Nisi, quòd nostra hac tempestate quidam apud Hispanos hæretici irridere cœperunt eos, qui de peccatis commissis tristarentur. Cuius erroris auctor creditur esse Lutherus, qui nouam sollummodo vitam à pœnitentibus exigit, pœnas non exigit,

Luth. nouã tãtùm vi-

At hic

Digitized by Google

At hic error (ne aures veſtras Sanctorum teſtimonijs obtundam) * ex ſacris literis reuincetur. Baruch. 2. *Anima, quæ triſtis eſt ſuper magnitudine mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficientes, & anima eſuriens, dat tibi gloriam & iuſtitiam Domino* 2. ad Corinth 7. *Gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam. Quæ enim ſecundùm Deum, &c.* Et Pſalm. 6. *Laboraui in gemitu meo, lanabo per ſingulas noctes lectum meum, & lachrymis meis ſtratum meum rigabo.* Ecce Propheta ſanctus & rex laborat, gemit, lachrymatur: Vbi? in lecto: Quantum? rigat: Quamdiu? per ſingulas noctes: Ob vnam, ſcilicet, noctem, quã in iniquitate traduxerat, vitæ totius laborem, gemitum, lachrymaſque deſignat: Et poſt tam clarum & illuſtre Dauidis exemplum, ſunt qui in luce meridiana cæcutiant? Quorum ſtultitiam facilè ſanè erit redarguere, vel naturali ratiocinatione, quæ oſtendit dolorem de peccatis moderatum, ob debitum finem, eſſe laudabilem. Nam quem errati piget, quiq; caſtigat ſeipſum, idque maximè cauet, ne rurſus in eoſdem laqueos inducatur, is laude digniſſimus eſt.

tam à pœnitentibus exigit non triſtitiam & pœnas pro admiſſis.

* *Probatur prima Cõcluſio.*

I.

II.

Præterea, ſi cuius rei profecutio turpis eſt, fuga bona erit ſuapte natura: pœnitentia ergo, cùm fuga peccati ſit, honeſtiſſima eſt.

III.

Præterea, aliorum punire peccata iure naturæ ſtudioſum eſt, quemque igitur ſua vendicare facinora, æquum & iuſtum eſt.

IV.

Tandem, hominem in quem iniuſtè peccâris, placare virtus eſt: Deo ergo, quem offenderis, ſatisfacere virtus eſt. Sed quid nos audaces de bono Diuini præcepti diſputamus? *Nam* (Tertulliani verbis libenter vtimur) *bonum eſt pœnitere, an non? quid reuoluis? Deus præcepit, Deus hortatur, Deus inuitat: Pœnitentiam* (inquit) *agite*: Pœnitentia igitur actus virtutis eſt.

In lib. de Pœnitent.

Secunda Concluſio: *Pœnitentia eſt virtus ſpecialis*. Contrarium huius tenuerunt quidam ante D. Thomam, vt ipſe Thomas author eſt diſtinct. 14. q. 1. arti. 1. q. 3. hos Scotus ſecutus videtur, diſt. 14. q. 2. & Maior etiam q. 2. Sed hac Concluſione explicanda primùm intelligamus dolere de peccatis eò, quòd contra rationem rectam facta ſunt, non pertinere ad aliquam ſpecialem virtutem. Cùm enim omnis virtus ſit conformis rectæ rationi, eadem ſufficit & vt placeat, quicquid rationi conſentaneum eſt, & vt diſpliceat, quod à recta ratione diſcordat. Vnde temperantia ſatis eſt, vt deteſtemur actus intemperantiæ, & iuſtitia, vt iniuſtitiam abominemur.

Secunda Concluſio Pœnitentia etiam virtus ſpecialis eſt.

Dolere autem de peccato, quia contra rectam rationem admiſſum eſt, non inducit ſpecialem virtutem pœnitentiæ.

Digitized by Google

Neq; dolere de peccato quatenus offensa Dei est.

Illud etiam compertum habemus, tristitiam de peccato, quatenus offensa Dei est, non requirere specialem virtutem, præter Charitatem. D. Thom. 3. parte. q. 85. arti. 2. ad 1. & art. 3. & ratio est in promptu. Nam per eandem amicitiam bonum amicis volumus, & mala amicorum auertimus.

Neq; dolere de peccato, vt languenti animo medeamur.

Præterea & id accipiamus, quod exploratum quoque est, dolere de peccato, vt languenti animo medeamur, non indigere alia virtute præter Charitatem. Nam sicut ex amore naturali medicinam oppono morbis corporis; ita ex Charitate, qua meipsum diligo propter DEVM, medicinam adfero ægritudinibus animi. Atque ab eâdem omnino Charitate est, tristari de culpa, vt mihi conciliem Deum. Etenim quæcunque humana actio, ob id parata, vt comparem amicitiam hominis, nullam exigit specialem virtutem humanam, sed ex quodam desiderio amicitiæ consequendæ proficiscitur, quod inchoatio quædam est, & veluti amicitiæ semen: Tristari ergo de peccato, vt in gratiam Dei redeamus, inchoatio quædam est Diuinæ amicitiæ, nec ad aliam virtutem pertinere potest. Imò adeò virtutis nomen non meretur, cùm in genere amicitiæ actus ille imperfectissimus sit, virtus autem sit dispositio perfecta ad optimum, vt ex Arist. 7. Phys. lib. colligitur.

Dolere de peccato eo fine vt cõpensetur offensa Dei siue vt emendetur iniuria facta Deo specialem virtutem Pœnitentiæ inducit.

Tristari ergo de culpa eo fine, vt compensetur offensa, quæ aduersum DEVM commissa est, id nos asserimus exigere propriam specialemque virtutem. Nam, vt dare Petro pecunias, si in se quidem absolutè consideretur, nullam habet laudem, sed si do, vt releuem miseriam eius, actus est misericordiæ, si, vt bene illi faciam, scilicet, quia bonum ipsius est, ad beneuolentiam & amicitiam pertinet. Sin verò, tanquam donum gratuitum, pecunias confero, nempe, vt suo loco & tempore, quibus decet, distribuantur, ad virtutem liberalitatis spectat. Ita tristitiam assumere, vt iniuriæ Deo factæ compensatio fiat, à virtute speciali oriatur necesse est, cùm finis ille tam specialis sit, vt pertinere ad duas virtutes nequeat, nedum ad plures. Diuersa quippe formalia motiua voluntatis, diuersæ sunt formales rationes obiecti, atq; consequenter, diuersos habitus & virtutes efficiunt.

Præterea, si quem hæresis suæ pœniteat, vt emendetur offensa DEO facta, actus virtutis sine dubio est: Nec tamen potest elici à fide, quæ est in intellectu, sed ne ab alijs quidem virtutibus generaliter. Dabitur ergo aliqua specialis virtus, vnde ille actus existat, quam nos Pœnitentiam appellamus.

Postremò, velle compensare iniuriam factam proximo, requirit specialem virtutem, ergo & velle compensare ac vindicare iniu-

Digitized by Google

re iniuriam factam Deo.

* Sed ex his oritur dubium, si Pœnitentia virtus specialis est, an incidat in virtutem aliquam particularem earum, quas philosophi posuerunt. Videtur enim esse eadem cum Iustitia. Quod † Duran. di. 14. q. 2. asseruit, quia per eandem virtutem reddimus vnicuique debitum, & illi satisfacimus, si intulimus iniuriam. Sed per iustitiam vnicuique reddimus debita, ergo, &c. Et confirmatur, quia iniuriam factam ad ius æqualitatemq; reducere, actus iustitiæ est.

*Vtrum pœnitentia specialis virtus cũ aliqua particulari virtute earum quas philosophi ponũt, coincidat.

Præterea, vindicatio species Iustitiæ est, ergo & pœnitentia. Quod & D. Thomas affirmat 3. p. q. 85. art. 3. ad 4. & art. 4.

Falluntur tamen, qui hoc sentiunt: Primò, quia inter DEVM & homines non est iustum simpliciter, sed secundùm quid, vt D. Thom. art. 3. iam citato ex Arist. 8 Ethic. manifestat, ergo cùm pœnitentia sit virtus inter hominem & Deum, non reddit iustum, nisi secundùm quid. Non est igitur virtus iustitiæ, quæ videlicet æquale reddit. Deinde Religio debitum Deo reddit, & tamen non est iustitia: Non ergo, quæcunq; virtus debitum Deo reddit, virtus iustitiæ est.

†Opinio Durandi, pœnitentiã vt est virtus specialis coincidere cũ iustitia.

Quibus argumentis Caietanus commotus, tenuit pœnitentiam esse virtutem Religionis. Quia eiusdem prærerea virtutis est reddere debitum Deo benefactori & offenso, sed per Religionem reddimus debitum Deo benefactori. Maior probatur, quia ratio debiti non variatur ex eo, quòd sit pro beneficijs, vel offensis, vt debitum ex accepto mutuo, vel ex furto eiusdem rationis est. Cùm ergo sola Religio reddat debitum Deo, ratione accepti beneficij, sola debitum Deo reddit ratione factæ offensæ.

Refutatur opinio Durandi. Opinio Caietani pœnitentiam, vt est &c. Coincidere cũ particulari virtute Religionis.

Item Baruch. 2. *Anima, quæ tristis est super magnitudine mali, dat tibi gloriam & iustitiam Domino:* Primùm gloriam, deinde iustitiam. Et confirmatur hoc ex Psal. 50. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus cor contritum & humiliatum Deus non despicies.* Primus ergo actus pœnitentiæ, hoc est, contritio est sacrificium opusque Religionis.

Sed hæc quoq; opinio primùm D. Thom. aduersatur. 4. dist. 14. q. 1. art. 1. q. 5. & dist. 15. q. 4. arti. 7. q. 1. ad 2.

Confutatur opinio Caietani.

Præterea & falsa est, quia Religio non reddit Deo quodcunq; debitum, sed honorem: At pœnitentia per se quidem intendit compensare iniuriam Dei. Assumit tamen ad hunc finem ea, per quæ compensatur iniuria, quæcunque illa sint. Vnde primùm assumit tristitiam de vita veteri, deinde propositum vitæ nouæ, mox exteriorem pœnam & satisfactionem, denique

A pœnitentia quæ & quo ordine assumãtur.

In his omnibus ſubiectiõem & humilitatem erga Deum. His enim homines humanas iniurias ſolemus compenſare. Cum igitur finis pœnitentiæ proximus atq; præcipuus non ſit, honorem Deo reddere, certè Religio eſſe non poteſt, cuius proximus finis eſt, reddere Deo cultum.

Præterea, non eſt eiuſdem virtutis reddere debitum honorem Principi, & ipſius offenſam compenſare. Illud enim ad Obſeruantiam pertinet, hoc ad Iuſtitiam, ergo non eſt eiuſdem virtutis Deum colere, & eius offenſis ſatisfacere.

Sententia autoris de propoſito dubio.

Dicendum ergo, Pœnitentiam eſſe ſpecialem à cæteris virtutibus diſtinctam, quas philoſophi cognouerunt, cuius proprius actus eſt, compenſare offenſam Dei. Quæ quidem virtus iuſtitia quædam eſt, qualis inter homines ad Deum eſſe poteſt. Ezech. 18. *Si autem impius egerit pœnitentiam, & fecerit iudicium & iuſtitiam.* Pſal. 118. *Fecit iudicium & iuſtitiam.* Ad Rom. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire iniquitati, ita nunc exhibete ſeruire iuſtitiæ.*

Reſpondetur ad argumenta Durandi.

Ad primum verò argumentum, quo ſuadebatur eſſe Iuſtitia, iam videtur eſſe reſponſum. Nam Iuſtitia, quæ propriè & ſimpliciter Iuſtitia vocatur à Philoſophis, non niſi inter eos eſt, inter quos æquale reddi poteſt.

Quare in definitione Iuſtitiæ, ſicut ius pro æquali iuſtoque ſumitur, ita particula vnicuique pro ijs ſolis diſtribuit, inter quos iuſtum & æquale eſt, & per hoc patet ad confirmationem, quæ de iniuria facta homini procedit. Nam pro iniuria facta Deo, æquale reddere impoſſibile eſt.

Ad ſecundum, vindicatio non ponitur propriè ſpecies Iuſtitiæ à D. Thom. ſed pars quædam adiuncta, & virtus illi propinqua. Has D. Th. partes poteſtatiuas appellat virtutum, vt Religionem partem Iuſtitiæ, Modeſtiam Temperantiæ. Cùm verò aſſerit, pœnitentiam eſſe ſpeciem Iuſtitiæ, latiùs vſurpat ſpeciei vocabulum, pro inferiori, quod ſe habet per modum ſpeciei. Dixerat enim. arti. 3. iuſtum diuidi in iuſtum ſimpliciter, & iuſtum ſecundum quid. Quæ non eſt diuiſio generis in ſpecies.

Reſpondetur ad argumenta Caietani.

Ad primum autem eorum, quæ faciebamus pro Caietani ſententia, reſpondetur, quod Religio non debitum Deo pro beneficijs acceptis, ſi formaliter & per ſe loquimur, ſed gratitudo eſt, quæ refert Deo debitam gratiam pro acceptis beneficijs. Reddit autem Religio debitum cultum in ſignum dominij vniuerſalis, ratione cuius Latriã cultumq; debemus peculiariſſimæ ſeruitutis. Ad quam virtutem nullo modo pertinere poteſt debitum compenſare, quod oritur ex delicto commiſſo.

Fateor

Digitized by Google

Fateor tamen, quòd si quæ virtus esset inter Deum & homines commutatiua, qua redderemus debitum ratione cuiusquã commutationis, ad eandem quoq; spectaret compensare iniuriam factam Deo, quemadmodum inter homines accidit.

Sed obijcis, si primus actus virtutis huius satisfacere pro delicto commisso, ad satisfactionem verò iniuriæ factæ per accidens dolor interuenit, ergo, potissimus huius virtutis actus, non est pœnitere, quocirca pœnitentia ex accidẽti vocabitur.

II. *Ipsemet autor obijcit perquã doctè & elegantèr contra rationem illam compensationis siue emendationis iniuriæ secundùm quam suprà pœnitẽtiam specialem virtutem constituit.*

*Ad hoc dubium facilè est respondere, si teneamus, pœnitentiam esse actum publicæ Iustitiæ, cuius scilicet Deus iudex est, pœniteus minister: Sed si teneamus esse priuatam iustitiam atque vindictam (vt antea diximus) difficile est. Nam cùm hæc vindicatio & inflictio pœnæ accidentaria sit satisfactioni voluntariæ, quam proximo facimus, profectò & accidentaria videtur esse compensationi, quam facimus Deo.

Hoc autem mouere nos nulla ratione debet, est enim insigne discrimen inter homines offensos & Deum,; quòd offensus homo, ab offendente id primùm exigit, non vt se torqueat per pœnas, sed vt reddat honorem ablatum per iniuriam, tametsi & illud quoq; in partem compensationis accipiat, si is, qui offendit, de offensa præterita contristetur. At verò Deus è contrario primùm id exigit, vt cùm volumus peccatum admissum compensare, tristemur luamusque pœnas delicti cõmissi, id verò secundariò requirit, vt honorem & reuerentiam, quæ peccãdo detraximus, pœnitendo rependamus. Cur ita? Nempe non suam, sed nostram quærit vtilitatem, quæ videlicet in pœnis voluntariè pro peccatis assumptis, maxima est. *Nam* (vt D. Chrys. Homil. 5. 6. & 7. ad populum Antioch. elegantissimè tradit) *nulla medicina appositior, nullum remedium præsentius aduersùs peccata est, quàm tristitia dolorque pro peccatis, & quemadmodum vermis lignum, tinea vestem, è quibus prodiêre, consumunt, ita pœna matrem, è qua nata est, hoc est, culpam, interimit.* Meritò igitur ea virtus, per quam offensas Dei compensamus, pœnitentia nuncupatur, quæ videlicet pœnas voluntarias infligit, quibus vtiq; Deus vel maximè placatur, quoniam ijs vel maximè homo sanatur.

* *Respõdet suæ obiectioni.* *Insignis differẽtia inter hominem offensum & Deum offensum.* *Pulchra similitudo.*

Ad primum argumentum eorum, quæ à principio opponebamus, ad suadendum pœnitentiam non esse virtutem, *respondeo facilimè (nisi ego cæcutio) Vnicuiq; statui & cõditioni suas virtutes esse tribuendas, rectoribus iustitiã, pauperibus patien-

* *respõdetur*

* *Ad rationes dubitandi initio quæstionis principalis propositas iam ad primã rationem contrarium.*

Digitized by Google

tientiam, peccatoribus pœnitentiam. Certè virtus mèdicæ artis morbum ſupponit in ſubiecto, cui debet applicari. Quòd ſi per hanc artem quiſq; ſibi ſolùm mederetur, idque optimè poſſet, laus huius artis non exinde minueretur.

Eadem quoque ratione ſunt quædam virtutes ad tuendam bonam valetudinem animi. Et virtus quoque eſt ad reparandam, ſi quando fuerit amiſſa, vnde nego antecedens. Nam licet abſolutè virtus hominis non exigit priùs hominem vitioſum, ſed ex ſuppoſitione, tamen, ſi incidat in peccatum, nihil vetat, vt ſit virtus ad medendum illi. Nam & hominis natura integra non exigebat vindicationem, at ſi mali ſint & præuaricatores, virtus neceſſaria eſt, non enim vindicamus, niſi malefacta. Itaque ſicut vindicatio ſceleris alieni ſupponit vitium in alio, ſic vindicatio ſceleris proprij, ſupponit vitium proprium. Atque ob id hæc virtus in Chriſto non fuit, ſicut nec fides aut ſpes, quoniam imperfectionem in ſubiecto notant, cui adhærent.

Ad ſecundã rationẽ contrariã. Pœnitentiam commendârũt etiam Prophani, Seneca, Periander, Ariſtotel. &c

Ad ſecundum dicitur, nonnullos, ex philoſophis pœnitentiam commendâſſe: Senecam in Tragœdijs: *Quem pœnitet peccaſſe, penè eſt innocens.* Periandrum Corinthium: *Cùm peccaueris, ſubeat te Pœnitentia.* Ariſt. 7. Ethi. vbi aſſerit, *intemperantem ab continente hoc diſtare, quòd intemperans non pœnitet, ideóq; eſt incurabilis; at incontinens pœnitet, ob idq; morbus eius medicabilis eſt.* Sed & Ouid. de Superis ita canit.

Sæpe leuant pœnas, ereptaq; lumina reddunt,
Cùm bene peccati pœnituiſſe vident.

1. de Põto.

At verò non poſuerunt ſpecialem virtutem pœnitentiæ, vel quia non conſiderauerunt virtutem, niſi in ordine ad bonum humanum: pœnitentia autem non eſt virtus ſpecialis, niſi in ordine ad Diuinam prouidentiam, quæ eſt reſponſio. D. Tho. diſt. 14. q. 1. art. 1. q. 3. ad quartum, vel quòd finis huius virtutis ſuperat omnem hominis rationẽ. Quòd enim Deus concilietur, eiuſque offenſa compenſetur per pœnas voluntariè aſſumptas, ratio naturalis non aſſequitur. Certè Tullius id fieri poſſe non putauit, cuius, 3. Acad. lib. verba hæc ſunt: *Quòd ſi liceret, vt ijs, qui in itinere deerrâſſent, ſic vitam deuiam ſecutis, corrigere errorem pœnitendo, facilior eſſet emendatio temeritatis. Quòd ſi liceret*, inquit, at licet planè, apud quos? Nempe apud fideles, qui lumine fidei ſolùm intelligunt clementiam Dei patris pœnitendo poſſe placari, indulgentiam peccatorum pœnitendo poſſe comparari, cõpenſationem iniuriæ Deo factæ pœnitendo poſſe aboleri, ea ratio naturalis non tenet, tenet fides.

Cur philoſophi, qui de virtutibus trâctarunt, Ariſtoteles, Cicero, Seneca, Macrob. &c. nõ poſuerint pœnitentiã virtutem ſpecialem.

Refert hũc Ciceronis locum Lactantius lib. 6. cap. 24. Liber autem hic tertius Ciceronis, quod ſciam, hodie non extat.

Ad ter-

Ad tertium reſpondet Palude in 4.diſt.14.quæſt.2.quòd omnis virtus & cuiusq;virtutis primus actus ſit de bono formaliter & finaliter, etiam ſi fortè ſit de malo materialiter; ſic & iuſtitia vindicatiua ſeu punitiua primò circa peccata verſatur,& tamen vera virtus eſt,imò & attributum Diuinum. Ampliùs Pœnitentia eſſentialiter non modo deteſtationem peccati,ſed & nouę vitæ propoſitum cõtinet.Poteſt igitur vel hoc quoq; nomine eius actus boni electiuus rectiſſimè dici. *Ad tertiã rationem contrariã.*

Vnde poſtremam huius controuerſiæ Concluſionem conſtituimus:*Pœnitentia eſt virtus infuſa.*Pro cuius concluſionis confirmatione,quædam mihi ſunt iacienda fundamenta. *3.Concluſio.*

Primum,dupliciter aliquã virtutem eſſe infuſam; aut ex genere & natura ſua, quia videlicet per actus noſtros acquiri & generari non poteſt: Vnde neceſſe eſt, à Deo nobis ſupernaturaliter infundatur,quales à Theologis aſſeruntur virtutes Theologicæ,Fides,Spes,Charitas. Aut virtus dicitur infuſa per accidens. quia licet per actus noſtros naturales acquiri poſſit, miraculosè tamen alicui infunditur,vt Scientia rerum naturalium Adæ collata, & vſus linguarum collatus Apoſtolis. Hic igitur de virtute infuſa loquimur,iuxta priorem modum. *1.Fundamentum. Virtus infuſa duplex.*

Secundum fundamentum ex,1.2.q.51.art.4. non eſt alia cauſa neceſſaria ponendi habitus infuſos à Deo, niſi vt homo ſe habeat ad producẽdos actus ſupernaturales. Probatur manifeſtè quoniam ad actus naturales,quos potentia cum auxilio Dei generali producere poteſt, non eſt opus habitu infuſo ſupernaturali, (cum per actus noſtros poſſit habitus acquiri)quo bene potentia ſe habeat ad ſimiles actus. Quare tunc, vel virtus acquiſita ſuperflueret,vel(vt dicamus verius)ſuperflueret ipſa virtus infuſa,quę nihil aliud præſtaret,quàm quod præſtaret,acquiſita. *Secundum Fundamẽtum. Neceſſitas ponendi habitus infuſos,quæ ſit.*

Et præterea,talis virtus infuſa non eſſet primi generis,de qua nos loquimur,ſed eſſet potiùs per accidens infuſa.

Tertium fundamẽtum,actus Pœnitentiæ,qui ſufficit ad iuſtificationem(quem Theologi contritionem appellant)non poteſt eſſe in homine,ſine actu fidei ſupernaturalis,quod primum oſtẽditur ex Diuo Auguſtino,in lib.de vera & falſa Pœnitent.cap.2. vbi inquit:*Si fides fundamentum eſt Pœnitẽtiæ, conſtat, Pœnitentiam, quæ ex fide non procedit,inutilem eſſe.* *Tertium Fundamẽtum. Actus Pœnitentiæ ad iuſtificationem ſufficiens non poteſt eſſe abſq; fide ſupernaturali.*

Nemo item poteſt bene agere pœnitentiam,niſi qui ſperauerit indulgentiam de Pœnitentia. diſt.1.cap. nemo poteſt. ex D Ambro.Sperare autem indulgentiam non poteſt ſine actu fidei, ergo &c.

Eſt quoque teſtimonium Hiere.præclarum, cap.31. *Poſtquam conuer-*

conuertisti me, egi Pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Nota postquam ostendisti mihi.

Idem apertè ostenditur ex eo, quòd ad iustificationem impij, requiritur fides, vt anno superioricopiosissimè demonstrauimus multis testimonijs irrefragabilibus, è quibus illud est præstantissimum: *Sine fide impossibile est placere Deo.* Ad Hebr. 11. Et Sapien. 9. *Per sapientiam* (quam, scilicet, donum Dei de cęlo delapsum ante dixerat) *sanati sunt quicunque placuerunt tibi, Domine, à principio.* Ex hoc vos colligite omnes considerationes circa peccatum, quas ex naturalibus habere possumus, esse penitùs insufficientes ad Pœnitentiam, qua homo iustificatur. Cõtra Scotum. dist. 14. quæst. secunda.

4. Fundamentum. Actus Pœnitentiæ sufficiẽs ad iustificationem non potest produci ab homine absq; supernaturali auxilio Dei.

Quartum fundamentum, actus Pœnitentiæ, qui est sufficiens ad remissionem peccatorum, non producitur à voluntate cum solo concursu Dei generali, sed eget auxilio supernatutali Dei. quo ipse moueat voluntatem nostram ad veram Pœnitentiam. Id quod & certa ratio docet, & confirmat autoritas (vt ait Bernar. serm. 1. in festum Petr.) Diuus quoque Augustin. de fide ad Petrum. cap. 31. *Firmissimè* (inquit) *tene, neminem hic posse Pœnitentiam agere, nisiquẽ Deus illuminauerit, & gratuita sua miseratione cõuerterit.* Et lib. 5. contra Iulian Pelagianum, cap. 3. & multis alijs locis id probat ex Apostol. ad Rom. 2. vb ait: *Bonitas Dei ad Pœnitentiam te adducit.* Et ex illo 2. ad Timoth. 2. *Ne forte Deus det illis Pœnitentiam. & resipiscant à Diaboli laqueis.*

Et est 72. in ordine Epistolar. Leon. Pap in editione Parisi

Præterea, hoc fuit determinatum contra Pelagium, vt patet in Epist. Aurelij Carthag. Episcopi, de errroribus & cõdemnatione Pelagij. *Decimo, inquiunt Catholici postulandus* (scilicet Pelagius) *vt fateatur secundum gratiam & misericordiam Dei veniam pœnitentibus dari, non secundum meritum eorum, quandoquidem ipsam Pœnitentiam donum Dei dixit Apostolus, vbi ait de quibusdam: Ne forte det illis Deus Pœnitentiam.*

Idem definit Leo Papa. Epistola. 69. ad Theodorum episcopum: *Ipsam Pœnitentiam Dei credimus inspiratione conceptam,* dicente Apostolo, *nè fortè det illis Deus Pœnitentiam &c.*

2. Tim. 2.

Est quoque definitum à Cælestino Papa, in Epist. ad omnes Galliarum Episcopos, ca. 4 *Neminem de ruina peccati per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit.* Et cap. 8. ac 9 *Præparatur voluntas à Domino, & vt aliquid agat paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda fidelium. Qui enim spiritu Dei agũtur, ij sunt filij Dei.* Quod &. Conci. Trid. sess. &c. 5. 7. 9. definitum est, & can. 3. *Si quis dixerit, sine præueniente Spiritus sancti inspiratione atq; eius adiutorio. hominem pœnitere posse, sicut oportet, vt ei iustificationis gratia conferatur, anathema sit.*

Cuius

Cuius rei manifestum testimonium habes apud Hiere.cap.31° *Conuerte me, Domine, & conuertar, quia tu, Domine, Deus meus. Post quam enim conuertisti me, egi Pœnitentiam.* In quæ verba D Hieron *Vide* (inquit) *quantum sit auxilium Dei, & quam fragilis humana conditio, vt hoc ipsum, quod Pœnitentiam agimus, nisi nos Dominus ante conuerterit, & nisi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus.*

Homo ad Deum debitè cõuerti non potest sine Dei auxilio speciali.

Ratione quoq; id probat, D. Tho.4.contra gent. cap.72.quia mens debitè ad Deum conuerti non potest, sine auxilio speciali. Quod licet Grabr.neget.3. dist.27. q.vnica.ar.3 &.4.dist.14.q.1. & 2.sed apud fideles certum esse debet Hiere.31. Psal. 79. *Domine Deus virtutum, conuerte nos.* Vide D.August.in illud Psal.84. *Deus, tu conuersus viuificabis nos.* & lib.2.de peccat.meri. & rẽ.ca,18. Male igitur & periculosè Caietanus. q. 1. de contritione dicit, quod potest quis diligere Deum super omnia, etiam vt est beatitudo Sanctorum, sine Charitate infusa, & hoc sine etiam posse esse dolorem acquisitum de peccato, quatenus est offensa Dei.

Quatuor illis fundamentis prætactis confirmatur Conclusio tertia.

Quibus iactis fundamentis, tertia conclusio firma persistit: *Actũ Pœnitentiæ necessarium esse habitum virtutis infusum.* Quoniam hac sola ratione ponimus virtutes Theologicas infusas, quod actus earũ excedũt naturæ facultatẽ. Sed actus Pœnitẽtiæ est homini supernaturalis ergo ad eũ necessarius est habit⁹ virtutis infusus.

I.

Confirmatur, Pœnitentia disponit animam humanis, vt bene se habeat in ordine ad finem supernaturalem; ergo est habitus supernaturalis. Consequentia patet, quia habitus est dispositio animi in ordine ad operationem: Ergo si operatio est naturalis, habitus erit naturalis, & si operatio est supernaturalis, habitus e- supernaturalis.

II

III

Sũma totius huius secũdæ quæstionis principalis.

Confirmatur.2. quia Deus suauiter disponit, omnia ergo cum actũ perfectũ virtutis naturalis nõ producat sine habitu naturali, neq; actum etiam supernaturalẽ perfectæ virtutis producet, sine habitu supernaturali.

Et præterea, cùm agens naturale non se extendat, vltra finem naturæ, non poterit producere habitum Pœnitentiæ, quæ videlicet perficit hominem in ordine ad finem excedentem naturæ facultatem. Est ergo Pœnitentia habitus infusus â Deo, per quẽ pœnas eligimus ad Diuinas iniurias, in nobis ipsis vindicandas. Atq; hactenus de secunda controuersia dictum sit.

Tertia Quæstio principalis.

PARS TERTIA.

Rationes dubitandi pro parte negatiua.

TErtio loco id quærebatur: An pœnitentiæ virtus sit ad salutẽ & iustificationem necessaria.

Nam pars negatiua, vera esse videtur ex Origine Homil.2.in Leuit. vbi septẽ media enumerat idonea ad consequendam remissionem peccatorum.

Ratio prima pars

Primum p-

I. *Baptiſmus*
II. *Charitas.*
III. *Martyriũ.*
IV. *Eleemoſyna.*
V. *Iniuriarũ remiſßio.*
VI. *Reductio peccatoris.*
VII. *Pœnitentia.*

Primum eſt baptiſmus, ad Titum.3 *Saluos nos fecit per lauacrũ regenerationis.* Secundum eſt Charitas, Luc .7. *Remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum.* 1.Petr. 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum* Tertium eſt Martyrium Ioan.15. *Maiorem Charitatem nemo habet quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis.* Et Matth.10. *Omnis, qui cõfitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.* Quartum eſt Eleemoſyna, iuxta illud Lucæ.11. *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Et Tobiæ. 4. *Eleemoſyna ab omni peccato & à morte liberat.* Quintum eſt remittere iniuriam. Matt.6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, & Pater veſter cæleſtis dimittet vobis delicta veſtra.* Sextum eſt conuertere peccatorem ab errore vitæ ſuæ. Iacob.5. *Qui cõuerti fecerit peccatorem ab errore vitæ ſuæ, operit multitudinem peccatorum.* Septimum tãdem eſt Pœnitentia, cùm lauat peccator in lachrymis ſtratum ſuum. Ezech.18. *Si impius egerit Pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum eius non recordabor.* Eadem ferè Auguſt. lib.2. contra Creſconium Grammaticum.cap.12. Eadẽ quoq; D. Chryſoſt. in Epiſtolam ad Corinth.2. Homil.4. Cum ergo Pœnitentiam diſtinguant D.D. Origines & Auguſtin. à cæteris remediis quæ ad remiſſionem peccatorum ſingula ſunt idonea, fit conſequens ad remiſſionem peccatorum Pœnitentiam non requiri. Et confirmatur ex eodem D. Chryſoſt. Hom.5. ad Antiochenos vbi docet, & triſtitiam & mortem, de peccato vtranq; natam eſſe, peccatum vtranq; deſtruere, vt in pœnitentibus & martyribus. Et Homil.22. ad eoſdem, cùm dixiſſet; compunctione atque Eleemoſynis regnum cœlorum emi, ſubdit: *Non habes pecunias? non compunctionem? Ecce clamat Prophetа dicens: Quis eſt homo qui vult vitam? Prohibe linguam tuam à malo, labia tua, ne loquantur dolum, & in ſalutem tibi ſufficiet.*

Ratio principalis dubitandi ſecunda.

Secundo principaliter pro eâdem parte argumentor: Si cui nõ occurrant memoriæ peccata, occurrat autem Diuina bonitas, poterit ex eiuſmodi conſideratione in actum dilectionis exire, quẽ ſi habeat, proculdubio iuſtificabitur. Per ſolam igitur dilectionẽ, cùm peccata in mentem non veniunt, poteſt homo iuſtificari, quocirca non eſt Pœnitentia ad iuſtificationem neceſſaria.

Confirmat autem hoc vel maximè, quod peccata commiſſa nonnunquam è memoria penitus excidunt, ita vt reuocari non poſſint, idque vel per morbum, vel etiam per anguſtiam temporis, quemadmodum ſi oſcitantem Chriſtianum de improuiſo tyrannus opprimat, nec ſpatium ſit ad cogitanda & deflenda peccata. Quare non oportet in omni euentu pœnitere, ſed in huiuſmodi poterit homo ſine Pœnitentia ſeruari.

Vltimò,

Vltimò, contingit aliquem esse multis criminibus perplexũ atque inuolutum: Si ergo pœnitentia esset ad remissionem peccatorum necessaria, opus esset, singulorum peccatorum pœnitere, cùm par sit ratio de singulis, quo fieret, vt non posset huiusmodi in momento iustificari. *Ratio principalis dubitãdi tertia.*

Pro parte verò affirmatiua thema nostrum apertissimè facit: *Nisi pœnitentiam habueritis.* Necessaria est igitur pœnitentia, ne pereamus.

Huic quæstioni priusquam ego respondeam, illud suppono: Cum duplex pœna sit, altera interior, hoc est, dolor animi; altera exterior, hoc est, afflictio corporis, duplicem ex consequenti pœnitentiam esse: Alteram interiorem, de qua 2. ad Tim. 2. *Nequando det illis Deus pœnitentiam.* Et Act. 2. *Pœnitentiã agite, & baptizetur vnusquisque vestrum.* Alteram verò exteriorem, de qua 2. ad Corint. 7. *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et Matth. 11. *Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* *Dupl ex pœnit. interior & exterior, quarũ vtraq; probatur ex scripturis.*

Tunc sit prima conclusio: *Pœnitentia interior est necessarium & medium ad remissionem mortalium peccatorum* Actor 3 *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, vita viuet & non morietur.* Nullum enim aliud proponitur pœnitẽtibus medium vnde &c. ca. firmiter. de summ. trinit. definitur, quòd si quis post baptismum prolapsus fuerit in peccatum, per veram semper potest pœnitentiam reparari. *Prima conclusio, quæ probatur primùm ex scripturis diuinis.* I.

Item Apoc. 2. *Memor esto, vnde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* II.

Præterea, ad Ephes. 4. & ad Colos. 3. *Vos non ita didicistis Christum, sed sicut est veritas in Iesu, exuite vos veterem hominem, & induite nouum.* At induitur nouus per amorem boni, exuitur ergo vetus, per odium vitæ prioris. III.

Præterea, Eccles. 21. *Fili peccasti, non adijcias iterum, sed de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.* Quæ verba tractans D. Augustin. lib. 1. de nupt. & concup. ca. 26. inquit: *Si à peccando desistere hoc esset, non habere peccatum, sufficeret, vt hoc nos scriptura moneret, fili, peccasti, non adijcias iterum: Non autem sufficit, sed addidit. & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.* D. Thom. de verb. q. 28. art. 5. & 12. q. 113. 2. 3. IV.

Præterea, qui nouam vitam, cessationemq; à peccato solummodo ad iustificationem remissionemque prefiniunt, hi Dominicam precationem de medio tollunt, qua dicimus, dimitte nobis debita nostra, &c. Imò memoriam peccatorũ antecedentium V.

conantur abolere, qua nihil peccatori salubrius est. Psalm. 50. *Quoniam iniquitatem meam, &c.* Vide Chrysost. homil. 9. in epist. ad Hebræos.

VI. Præterea, Luc. 5. *Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Et cap. 15. *Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui nō indigent pœnitentia.* Quod & in conc. hoc Trident. sess. 6. cap. 14. modo definitum est. Nam sanctorum testimonia hoc loco congerere, fuerit in re non dubia testibus vti non necessarijs. Si quis tamen ea nôsse cupit, multa colligit Gratianus, de pœnitentia, dist. 1. & Roffensis articulo quinto.

Autoritat. patrum pro hac cōclus. 1. videre est apud Gratia. & Roffens.

Neque post tam firma sacrarum literarum argumenta, rationibus hanc conclusionem confirmare necessarium est. Nam rationes fermè, quæ à Theolog. in fidei Catholic. confirmatione referuntur, ex coniectura pendent, nullam vim afferunt in docendo. Nos verò, cùm aduersus hæreticos disputamus, argumenta quærimus, quæ non persuadeant modò, sed cogant: Et tamen in hac parte si quis Theologus afferat rationem, non asperner; si non habeat, non admodum flagitem. Nos certè congruentissimam insinuauimus, quòd pœnæ medicinæ sunt aduersus peccata appositissimæ, eoque præsertim, quòd tristitia atque dolor humilitatem inducunt, superbiam excludunt, quæ morborum humani generis prima causa est. *Contritam manum vel brachium leuare non possumus, sic mœror in corde viri humiliabit illum.* Prou. 12. vide Chrysostomum, homil. 3. in Matth. & homil. 11. ad pop. Antioch.

De rationibus illius 1. conclusionis, vide D. Tho. q. 86. art. 2. & 1. 2. qu. 113. art. 5. de verit. q. 28. art. 5. Probatur verò eadē concl. ab autore duplici ratione.

Præterea, nihil est, quod ita animum humanum contineat & frænet, quàm pœna. Vt igitur homines peccata vitarent diligentiùs, in quæ semel decidissent, pœnæ ac timore cohiberi debuerunt. Atque vt D. August. ait & habetur de pœnitent. dist. 1. cap. nullus. *Ita impartitur Deus misericordiæ largitatem, vt non relinquatur iustitiæ disciplina*: Siquidem naturalis ratio postulat, vt legum præuaricatores iusta vindicta puniantur.

I.

II.

Secunda conclusio: *Exterior pœnitentia est quoque ad salutem necessaria.* Hanc mox equidem demonstrabo, si prius vnum illud admoneam, actus exteriores ad salutem necessarios esse in hunc sensum: vt si facultas adsit, habeantur in re, si non adsit, habeantur in voto: Verbi causa, baptismus dicitur esse ad salutem necessarius, quoniam si haberi possit, sine illo nemo saluatur, si haberi non possit, sine voto illius salus constare non valet. In hunc igitur sensum nos asserimus, pœnitentiam exteriorem esse ad salutem necessariam, quoniam nemo vnquam, qui eam

2 concluſ. quomodo actus exteriores necessarij sint ad salutē.

agere

agere potuit, sine ea salutem consecutus est, nec qui agere non potuit, sine illius voto & desiderio.

Primum ergo argumentum pro hac conclusione est testimonium concil. Trident. sess. 6. cap. 14. *Docendum est* (inquiunt patres) *Christiani hominis pœnitentiam (quam secũdam post naufragium tabulam sancti Patres aptè nuncupauerunt) multò aliam esse à baptismali, eaque continere non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalẽ confessionem, saltem in voto. Itemque satisfactionẽ per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia. De qua pœnitentia scriptũ est: Memor esto vnde excideris, age pœnitentiam & prima opera fac.* Et iterum 2. Cor. 7. *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus Luc. 3. ca. *Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.* Hactenus Concilium.

Probatur 2. conclus. autoritate concil. Trident.

Atque hæc ferè sacrarum literarum testimonia magna ex parte conclusionis huius veritatem ostendunt. Nam & illud Apostolus 2. ad Cor. 7. *Tristitia quæ secundùm Deum est, pœnitentiam, &c.* De exteriore intelligendũ esse, superius admonuimus. *Tristitia enim interior, quæ secundùm Deum est, pœnitentiam* (videlicet exteriorem) *in salutem stabilem operatur.* Vera enim pœnitentia interior intelligi non potest, quam non exterior consequitur. Baruch 2. *Anima, quæ tristis est, & incedit curua, & infirma, &c.* Et Dauid Psal. 5. *Laborauit in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratũ meum rigabo.* Et Luc. 7. *Mulier illa peccatrix lachrymis riganit pedes Dñi.* Illud quoq; Matt. 3. *Facite fructum dignũ pœnitentiæ; iam enim securis ad radicẽ arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* de exteriori satisfactione accipiendum esse, & cõmunis sensus catholicorum manifestat, qui hunc locũ maximè referũt aduersus Luth. ad asserendã satisfactionẽ exteriorem pœnitentiæ. Tum & D. Chrysost. docet, supra cap. 3 Matt. hom. 10. his verbis: *Maximè indigemus compunctione pœnitentiæ, multarumque lachrymarum. Pœnitentiam verò dico, non solùm, vt à malis prioribus desistamus, verùm etiam vt bonorum operum fructibus impleamur: Facite* (inquit Christus) *fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam propria, longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspendere coniugij, iniuriã feciſti? refer benedictionis verba conuicijs: Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus; delicijs antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ pũ potu vtrumque compensa.* Hactenus Diuus Chrysostomus.

Probatur eadem conclus. auctoritate scripturæ & patrum.

Exponitur lor. Apost. 2. Cor. 7. Verã pœnitent. interiorem, etiã exteriorẽ cõsequitur.

Exponitur locus Matthæi 3.

Loc. citat. Apost. Lutherum redarguit negantẽ satisfactionem exteriorẽ pœnitẽtiæ.

conantur abolere, qua nihil peccatori salubrius est. Psalm. 50. *Quoniam iniquitatem meam, &c.* Vide Chrysost. homil. 9. in epist. ad Hebræos.

VI. Præterea, Luc. 5. *Non egent, qui sani sunt, medico, sed qui malè habent. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.* Et cap. 15. *Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui nō indigent pœnitentia.* Quod & in conc. hoc Trident. sess. 6. cap. 14. modo definitum est. Nam sanctorum testimonia hoc loco congerere, fuerit in re non dubia testibus vti non necessarijs. Si quis tamen ea nôsse cupit, multa colligit Gratianus, de pœnitentia, dist. 1. & Rossensis articulo quinto.

Autoritat. patrum pro hac cōclus. 1. videre est apud Gratia. & Rossens.

Neque post tam firma sacrarum literarum argumenta, rationibus hanc conclusionem confirmare necessarium est. Nam rationes fermè, quæ à Theolog. in fidei Catholic. confirmatione referuntur, ex coniectura pendent, nullam vim afferunt in docendo. Nos verò, cùm aduersus hæreticos disputamus, argumenta quærimus, quæ non persuadeant modò, sed cogant: Et tamen in hac parte si quis Theologus afferat rationem, non asperner; si non habeat, non admodum flagitem. Nos certè conguentissimam insinuauimus, quòd pœnæ medicinæ sunt aduersus peccata appositissimæ, eoque præsertim, quòd tristitia atque dolor humilitatem inducunt, superbiam excludunt, quæ morborum humani generis prima causa est. *Contritam manum vel brachium leuare non possumus, sic mœror in corde viri humiliabit illum.* Prou. 12. vide Chrysostomum, homil. 3. in Matth. & homil. 11. ad pop. Antioch.

De rationibus istius 1. conclusionis, vide D. Tho. q. 86. art. 2. & 1. 2. qu. 113. art. 5. de verit. q. 28. art. 5. Probatur verò eadē concl. ab autore duplici ratione.

Præterea, nihil est, quod ita animum humanum contineat & frænet, quàm pœna. Vt igitur homines peccata vitarent diligentiùs, in quæ semel decidissent, pœnæ ac timore cohiberi debuerunt. Atque vt D. Augustin. ait & habetur de pœnitent. dist. 1. cap. nullus. *Ita impartitur Deus misericordiæ largitatem, vt non relinquatur iustitiæ disciplina*: Siquidem naturalis ratio postulat, vt legum præuaricatores iusta vindicta puniantur.

I.
II.

2 concluſ. quomodo actus exteriores necessarij sint ad salutē.

Secunda conclusio: *Exterior pœnitentia est quoque ad salutem necessaria.* Hanc mox equidem demonstrabo, si prius vnum illud admoneam, actus exteriores ad salutem necessarios esse in hunc sensum: vt si facultas adsit, habeantur in re, si non adsit, habeantur in voto: Verbi causa, baptismus dicitur esse ad salutem necessarius, quoniam si haberi possit, sine illo nemo saluatur, si haberi non possit, sine voto illius salus constare non valet. In hunc igitur sensum nos asserimus, pœnitentiam exteriorem esse ad salutem necessariam, quoniam nemo vnquam, qui eam

agere

agere potuit, sine ea salutem consecutus est, nec qui agere non potuit, sine illius voto & desiderio.

Primum ergo argumentum pro hac conclusione est testimonium concil. Trident. sess. 6. cap. 14. *Docendum est* (inquiunt patres) *Christiani hominis pœnitentiam (quam secũdam post naufragium tabulam sancti Patres aptè nuncupauerunt) multò aliam esse à baptismali, eaque continere non modo cessationem à peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verùm etiam eorundem sacramentalẽ confessionem, saltem in voto. Itemque satisfactionẽ per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia. De qua pœnitentia scriptũ est: Memor esto vnde excideris, age pœnitentiam & prima opera fac.* Et iterum 2. Cor. 7. *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Et rursus Luc. 3. ca. *Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos pœnitentiæ.* Hactenus Concilium.

Probatur 2. conclus. autoritate concil. Trident.

Atque hæc ferè sacrarum literarum testimonia magna ex parte conclusionis huius veritatem ostendunt. Nam & illud Apostolus 2. ad Cor. 7. *Tristitia quæ secundùm Deum est, pœnitentiam, &c.* De exteriore intelligendũ esse, superius admonuimus. *Tristitia enim interior, quæ secundùm Deum est, pœnitentiam* (videlicet exteriorem) *in salutem stabilem operatur.* Vera enim pœnitentia interior intelligi non potest, quam non exterior consequitur. Baruch 2. *Anima, quæ tristis est, & incedit curua, & infirma, &c.* Et Dauid Psal. 5. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, & lachrymis meis stratũ meum rigabo.* Et Luc. 7. *Mulier illa peccatrix lachrymis rigauit pedes Dñi.* Illud quoq; Matt. 3. *Facite fructum dignũ pœnitentiæ; iam enim securis ad radicẽ arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructũ bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* de exteriori satisfactione accipiendum esse, & cõmunis sensus catholicorum manifestat, qui hunc locũ maximè referũt aduersus Luth. ad asserendã satisfactionẽ exteriorem pœnitentiæ. Tum & D. Chrysost. docet, supra cap. 3 Matt. hom. 10. his verbis: *Maximè indigemus compunctione pœnitentiæ, multarumque lachrymarum. Pœnitentiam verò dico, non solùm, vt à malis prioribus desistamus, verùm etiam vt bonorum operum fructibus impleamur: Facite* (inquit Christus) *fructus dignos pœnitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtique peccatis aduersa faciamus. Aliena rapuisti? incipe donare iam propria, longo es tempore fornicatus? à legitimo quoque vsu suspendere coniugij, iniuriã feciſti? refer benedictionis verba conuicijs: Neque enim vulnerato sufficit ad salutem, tantummodò spicula de corpore euellere, sed etiam remedia adhibere vulneribus; delicijs antè & temulentia diffluebas? ieiunio & aquæ potu vtrumque compensa.* Hactenus Diuus Chrysostomus.

Probatur eadem conclus. auctoritate scripturæ & patrum.

Exponitur loc. Apost. 2. Cor. 7. Vera pœnitent. interiorem, etiã exteriorem cõsequitur.

Exponitur locus Matthæi 3.

Loc. citat. Apost. Lutherum redarguit negantẽ satisfactionem exteriorẽ pœnitentiæ.

Fructus arboris vel bonæ vel malæ in Euange. sunt opera exteriora voluntatis, vel bonæ, vel malæ.

Denique sic illum locum esse interpretandum, Euangelicus ipse declarat, vbi fructus arboris opera exteriora, quæ a bona voluntate tanquam radice procedunt, asseruntur. Matth. 7. *A fructibus eorum cognoscetis eos.*

Præterea, & Apost. ad Rom. 6. hanc conclusionem docet, inquiens: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut exhibuistis membra vestra seruire iniquitati, ita nunc exhibite membra vestra seruire iustitiæ.*

Nec id solùm procedit in lege Euangelica, sed in lege omni, siue naturæ, siue scripturæ: hoc enim peculiare habuit lex noua (vt D. Tho. auctor est) quòd determinat in particulari ea, quæ in lege naturæ erant indeterminata. *De iure* (inquit) *naturali est, vt aliquis pœniteat de malis, quæ fecit, quantum ad hoc, quòd doleat se fecisse, & doloris remedium quærat per aliquem modum, & aliqua etiã signa doloris ostendat, sicut Niniuitæ fecerunt; sed ea pœnitẽtia determinationẽ accepit ex institutione diuinæ legis.* Sicut ergo in noua lege necessaria est ad salutẽ vtraq; pœnitentia, & interior & exterior; ita etiam in lege naturæ atque scripturæ necessaria erat.

3. p. q. 84. art. 7. primum.

Ad pœnitẽtiã etiã exteriorẽ ex lege naturali tenemur.

Præterea Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieunio, & fletu & planctu.* Quo testimonio ad hoc corroborandum vtitur D. Amb. ad virginẽ lapsam, c. 8. *Pœnitudo* (inquit) *necessaria est sicut vulneratis sunt necessaria medicamina: Sed quanta putas, & qualis necessaria pœnitẽtia? Secundùm conscientiæ molẽ exhibenda est pœnitentiæ magnitudo; nõ enim verbis agenda est, sed & actu. Hæc aũt ad exterio sic agitur, si tibi ante oculos ponas, non aliud remediũ post baptismum rem satisfa constituũ esse, quàm pœnitentiæ solatium. Tum in primis proprij facti ctionem re tu ipse iudex esto crudelior; & quasi mortuam te existimans, quomodo fert D. Am possis reuiuiscere, cogita; deinde mens, ac membra singula, digna castibros. gatione punienda, totum corpus crucietur. Dicit enim Dominus: Conuertimini in toto corde vestro, in ieunio, & fletu, & planctu, &c.* Et infrà: *Qui futuras pœnas in hoc paruo vitæ spatio compensauerit, se ipsum ab æterno iudicio liberat, grandi plagæ alta & prolixa opus est medicina, grande scelus grandem habet necessariam satisfactionem.*

Pœnitent. agere etiã

Sic etiam D. Thom. Matt. 3. & 4. d. 22. q. 2. art. 3. q. 3. ad 2.

Idem etiam elegantissimè docet D. Chrysost. in epistolam ad Hebr. homil. 9. vbi nec veretur dicere, *medicamentum fortius, quod maximè operetur in pœnitentia, exteriorem satisfactionem esse: Quemadmodum in medicamentis compositis, vna herba est dominãtissima.* Et homil. 5. de pœnitentia dicit, *eam esse mortuam sine eleemosyna.*

De pœnitẽtia. d. 1. ca. medicamẽtum.

Idem quoque docet D. Cyprian. serm. 5. de lapsis, circa finem: *Orare oportet impensiùs & rogare; diem luctu transigere, vigiliis noctes ducere, &c.*

Præterea

Præterea (vt in relectione anni ſuperioris monſtratum eſt) cùm ambarum partium, & ſpiritus & carnis peccatum commune ſit, neceſſarium erat, vt eſſet remedium quoque commune, totusque homo, interior & exterior, pœnas lueret peccatorum. *Probatur eadem concluſio ratione.*

Præterea, cùm ex miſericordia Dei pœna æterna pœnitenti in temporalem commutetur (æterna autem futura erat, non ſolùm animæ, ſed etiam corporis) conſequens ſit, vt peccator pœnę temporali, non ſolùm animæ, verùm etiam corporis, relinquatur obnoxius. Sic enim Deus impartitur miſericordiæ largitatem, vt non relinquatur iuſtitiæ diſciplina. De pœnitent. diſt. 1. cap. nullus. ex D. Auguſt. I. II.

Ad primum argumentum iam antè ex D. Thom. reſponſum eſt: omnia illa remedia poſt peccatum mortale nulla eſſe, ſi pœnitentia deſit, quemadmodum & D. Auguſt. lib. 2. contra Creſconium dixit: *Sine charitate, quæcunque alia remedia* (quæ multa enumerarat) *non prodeſſe*, verbi gratia fidei remiſſio peccatorum tribuitur. Item & eleemoſynæ. At Apoſtol. inquit: *Si charitatem non habuero, &c.* Sed quoniam hæc generalis reſponſio non videtur idonea, ſpeciatim reſpondetur ad ſingula. *Ad rationes dubitandi pro parte negatiua reſpõdetur. Ad primã primò generatim. Secũdò etiam ſpeciatim: Et quidem primò, de baptiſmo.*

Et quidem, baptiſmus an ſine pœnitentia peccata remittat, ſcholaſtici auctores in duas factiones extremas atque aduerſiſſimas diſtrahuntur. Nam quidam contendunt omnes neruos, vt ſuadeant, baptiſmum, niſi contrito adminiſtretur, prodeſſe nihil. Cui opinioni adhærent Gabriel diſt. 14. q. 2. & Adrianus q. 1. de pœnitentia. & Quodlibeto 5. art. 3. Quibus & D. Thom. fauere videtur 3. p. q. 86. art. 2 & 3. & q. 68. artic. 6. ad tertium. Vbi aſſerit, quòd ad effectum baptiſmi percipiendum, licet non requiratur pœnitentia exterior, requiritur tamen interioris pœnitentiæ virtus; virtus autem pœnitentiæ contritio eſt, cùm ſine actu charitatis non reperiatur; ergo, &c. *Vtrũ adultis baptiſmus ſine pœnitentia remittat peccata. Prior opinio.*

Item ſuper epiſtolam ad Roman. lect. 4. dicit, quòd contritio cordis requiritur ante baptiſmum; alioquin fictè ad baptiſmum acceditur.

Atque habent, qui ſic opinantur, ea pro ſe argumenta maximè, quæ nos retro fecimus, vt oſtenderemus iuſtificationem peccatoris ſine actu charitatis eſſe non poſſe: Quæ hic repetere, (ne longum ſit) ſupernacaneum exiſtimaui.

Habent & illud ex D. Auguſtin. (ſi D. Auguſtino tamen hoc opuſculum tribuendum eſt.) Is ergo (ſeu quiſquis alius eius libri fuerit auctor) ad fratres in Eremo ſerm. 11. *O compunctio* (inquit) *ſine qua infructuoſa eſt omnis confeſſio, omnis ſatisfactio inanis, ſine qua adultis non valet baptiſmus.*

Sed expresse tamen lib.7.cont.Donatist. cap.penult. & habetur de consec.dist.4.cap.solet. *Baptismum* (asserit) *non prodesse ijs, qui non habent charitatem*, probatq; ex illo Apostoli, 1. Corinth.13. *Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, &c.* Præterea Acto.3. *Pœnitemini & conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* Ergo conuersio requiritur, quæ non est sine charitate, vt ante ostensum est. Loquebatur autem, antequam baptizarentur.

Posterior opinio.

Hæc & multa alia dicuntur ab ijs theologis, qui priorem opinionem de baptismo tuentur. Sed exoriũtur ex alia parte aduersarij, qui astruere videntur, non requiri contritionem, aut attritionem, sed satis esse pœnitentiam virtualem h. e. velle suscipere baptismum institutum ad remittenda peccata, & id sine complacentia in peccatum. Quem in modum loquitur D. Ambr. lib.3. de sacramentis, cap.vlt. *Quod etiamsi non confiteatur peccatum, qui venit ad baptismum, tamen hoc ipso implet confessionem omniũ peccatorum, quo baptizari petit, vt iustificetur, & ita sacramentũ baptismi, iuxta communem expositionem, vocatur pœnitentia* Ad Hebr.6. *Impossibile est renouari ad pœnitentiam.* Et Luc.vlt. *Oportebat prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorum in omnes gẽtes.* Vbi quæ Matth. de baptismo dixit, Lucas refert de pœnitentia. Idem videtur nonnullis Scotus sentire, dist. 14. q.4. & Caiet.3. p.q.86. art.2. & probatur ex D. Ambr. in illud epistol. ad Rom.11. (*Sine pœnitentia sunt dona Dei*) *Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum aut planctum, sed solam ex corde professionem. Et quia quæ grauiter peccantur, non nisi fletu & gemitu ad veniam pertinent, ideò ne illos iam non posse accipere veniam putarent, quia dolere illos non videbant, ostendit id inter primordia fidei non requiri.*

Opinio media inter præcedentes duas, adeoq; cõmunis, quæ sequentib⁹ cõclusiõib. explicatur

Prima conclusio.

At verò D. Thom. & cõmunis Theologorum sententia inter has extremas media est, in cuius expositionem, sit prima cõclusio, de qua ego nõ dubito: *Ante baptismum requiritur in eo, qui peccauit mortaliter, aliqua pœnitentia interior, scilicet, displicentia formalis detestatioq; peccati.* D.Tho.3. p.q.86.art.2. ad 1. glos.ord.in illud Matt.3. *Pœnitentiam agite, &c.* D.Aug.de ver.& falsa pœn. ca. 8. & de fid. ad Petr.c.30. expresse, & lib.de fid.& oper.c.6.& 14. lib.50. Homil.hom.27. Cuius verba habentur de consecrat.4.c. omnis. *Nemo potest nouã vitã inchoare, nisi eum veteris pœnituerit.* Probat aũt D.Augu. id duobus testimonijs sacrarum literarum. Primum est ad Colos.3. *Exuite vos veterem hominem, vt induite nouum, qui secundùm Deum creatus est.* In baptismo enim prius nouus homo induitur, ergo priùs debet exui vetus homo, quàm nouus induatur. Sed nouum induit homo, per hoc, quòd eligit nouam vitam; ergo & veterem exuit, per hoc, quòd detestatur antiquam.

Conclusionem hanc primã colligit D. August. ex D. Pauli verbis ad Col. 3. & ex verbis D. Pet. Act.2

Secun-

Digitized by Google

Secundum testimonium habetur. Act. 2. *Pœnitentiam agite & Baptizetur vnusquisq; vestrûm* Et Dominus etiam non baptizatis loquebatur, inquiens: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.*

D. Chrysost. Homil. 10. in Matth. hoc colligit ex eo, quòd Baptismus Ioannis fuit præparatorius Baptismi Christi, & vocatur Baptismus pœnitentiæ. Luc. 3. Matth. 3 ergò in Remissionem peccatorum erat Baptismus Ioannis, non quòd peccata remitteret, sed quòd per pœnitentiam, quam prædicabat, disponebat ad Baptismum Christi.

Hoc etiam definitum est nunc in Concil. Trident. sessio. 6. cap. 6. quòd videlicet ante Baptismum oportet esse pœnitentiam, id est, odium & detestationem peccatorum, ex eo, quòd Actor. 2. dicitur, *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.*

Nec hanc Conclusionem aut Scotus, aut Caietanus negarent (quantum ego sentio) nusquam enim asserunt, omni displicentia, etiam imperfecta remota, Baptismum rectè à peccatore suscipi. Nec Diuus Ambrosius etiam vnquam somniauit, (vt patet legenti caput illud vltimum, lib. 3. de sacramentis) peccata in Baptismo remitti sine quocunq; dolore interiori.

Secunda propositio: *Non requiritur actus perfectus pœnitentiæ virtutis, vt peccator sit dispositus ad suscipiendum effectum Baptismi, sed satis erit imperfectus dolor, quem Theologi attritionem appellant.* D. Thom. 4. dist. 6. q. 1. art. 3. q. 1. ad 5. & super caput, 11. Ioannis lectione. 9.

Hæc verò propositio non aliter à me probatur, quàm in relectione anni superioris probatum est, omnia quidem nouæ legis sacramenta gratiam vitamque conferre, sed potissimùm Baptisma, quod nisi vitam peccatoribus conferat, non video, cur sacramentum regenerationis appelletur. Ac si contritio semper præcederet tanquam dispositio, nunquam Baptismus culpam mortalem remitteret, sed solùm pœnam. Quare gratiã in eo conferri adultis, non oporteret, quæ videlicet ad remissionem pœnæ non requiritur.

Exoritur tamen hoc loco quæstio valde difficilis, & ad hanc propositionem explicandam necessaria, qua quæritur discrimen inter attritionem & contritionem, vnde liqueat, quidnam attritio sit, quæque sit illa, per quam virtute Sacramenti fiat homo ex attrito contritus. Nam 4. Thom. 4. dist. 17. q. 2. art. 1. q. 2. ad tertium, solùm asserit attritionem esse displicentiam imperfectam, contritionem verò esse displicentiam perfectã. At hinc reuera nõ habetur, q d attritio sit, quçúe sit illa imperfectio, qua

Eandem Conclusionẽ colligit D. Chrysex verbis Euangelij Lucæ 3. Matth. 3.

Definita etiam est hæc Conclusio in Cõcilio Trid. Adultis nec in Baptismo remittuntur peccata absq; omni displicẽtia 2. Concluſ. Attritio. Omnia nouæ legis sacramẽta etiã vitam seu primã gratiã conferrehabẽt præsertim verò Baptismus.

Quodnam discrimen sit inter attritionẽ & cõtritionẽ. Attritio displicẽtia peccati imperfecta est, cõtritio autem perfecta.

qua à contritione distinguitur. Varijs ergo aliorum de hac re opinionibus prætermissis, supponendum in primis est, displicentiam ideò perfectam dici, quia nihil illi deest eorum, quæ ad finem displicentiæ consequendum sunt necessaria. Est autem finis displicentiæ seu doloris de peccato multiplex, vt à principio huius Disputationis constituimus.

Sup. fol. 6.

Perfecta displicētia peccati quæ.

Primus, vindicare iniuriam factam Deo: Alter eiusdem Dei amorem conciliare: Tertius, peccatum, vt malum & inimicum animæ, destruere atque abolere. Erit igitur ea perfecta pœnitentia, & displicentia de peccato, quæ habebit hos tres fines & effectus. Qui quidem omnes mutuò hærent, nec quisquam illorum sine reliquis inuenitur. Qui enim dolor iniuriam Dei emendat, idem & conciliat nobis Deum & peccatum commissum delet.

Imperfectæ displicentiæ tria genera.

Quibus iactis fundamētis, patet manifestè, displicentiam imperfectam eam esse, quæ nec sufficiens est ad emendandam Dei iniuriam, nec ad gratiam ipsius sarciendam, nec ad peccatum destruendum. Vnde colligitur, hanc imperfectam displicentiā, multipliciter homini contingere, multis enim modis contingit à perfecto declinari.

Imperfectæ displicentiæ primū genus.

Primum itaq; genus imperfectæ displicentiæ est, cùm quis dolet de peccato propter humana naturaliaque motiua, vt quia turpe est & contra rationem, vel quia induxit infamiam, vel etiam quia cōtrarium Deo est, quatenus finis est & principium naturæ. Hoc autem displicentiæ genus, quod videlicet sola ratione naturali nititur, an Theologi appellauerint attritionem, me profectò latet. Sed quum sit quidam imperfectus dolor, qui interim frangere & atterere animum potest, licet non perfectè, nos attritionem eam nuncupemus. Vide D. Augustinum, de vera & falsa pœnitentia capit. secundo & nono.

Imperfectæ displicentiæ secū dū genus.

Secundum genus imperfectæ displicentiæ est, quæ oritur à timore pœnarum. Pœnas verò intelligo spirituales vel æternas, quæ lumine fidei cognoscuntur, & hanc Doctores Scholastici omnes attritionem vocant, atq; de ea D. August. de vera & falsa pœnitentia, cap. 17. loquitur, tractans illa verba Ezech. *Quacunq; hora peccator ingemuerit & conuersus fuerit, vita viuet.* Conuersū ait, non tantùm versum, vita viuere: Vertitur à peccato, qui iam vult dimittere peccatum: Conuertitur qui iam totus & omnino vertitur. Qui iam non solùm pœnas timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Dixerat autem pœnitentiam, quæ impetrat vitam, non à solo timore, sed à Charitate proficisci. Hanc etiam attritionem tanquam insufficientem reijcit D. Amb. lib. 2 de pœnitentia, cap. 9.

Tri-

Tertium imperfectæ displicentiæ genus inuenitur, cùm quis dolet quidem de peccato, qua ratione offensa Dei est, sed ex velleitate, non ex volitione absoluta & efficaci, habet enim desiderium imperfectum placendi Deo, dimittendi peccatum &c. sicut & dilectio Dei imperfecta potest appellari volitio, qua Deo vellem bonum & gloriam, ipsiq; placere in omnibus, desiderio tamen imperfecto, sic & nolle Dei offensam, est imperfecta displicentia, nam perfecta, efficax & absoluta est, quæ ex dilectione DEI efficaci & absoluta nascitur. Hunc verò imperfectum dolorem Caietanus q.1. de contritione (ac iure ille quidem) attritionem vocat.

Imperfectæ displicētiæ tertiū genus.

Ex dictis elucet quadruplex discrimen inter attritionem & contritionem.

Si hæc nobis fuerint diligenter inspecta, facilè conijciemus discrimen inter attritionem, & contritionem.

Primum ab effectu, quia contritio peccati remissionem facit, attritio non facit.

1. Discrimen.

Alterum à principio, quòd contritio ab amore infusæ Charitatis procedit, attritio verò non, sed vel à timore pœnarum, vel ab amore proprio & naturali, vel, à dilectione imperfecta conditionata & inefficaci, qui non sunt actus Charitatis, cùm possint esse in peccatore.

2. Discrimen.

Inde rursum discrimen tertium sequitur, quòd contritio elicitur ab habitu Pœnitentiæ infuso, attritio verò, ab habitu eodē non elicitur.

3. Discrimen.

Postremum discrimen est, quòd ad contritionem requiritur auxilium Dei speciale, cùm sit actus supernaturalis. Attritio verò solis naturæ viribus haberi potest, nisi attritio secundi generis, quæ tam ex parte intellectus, quam ex parte voluntatis, auxilio speciali opus habet, timor siquidem seruilis, (vt modò pro comperto supponimus) donum Dei est. Et quemadmodum ad credendas pœnas supernaturales, necessarium est auxilium Dei, quo moueatur intellectus, sic ad timendum eiusmodi pœnas necessarium est, vt excitetur affectus, & consequenter ad dolendum de peccato propter hunc finem supernaturalem. Credimus enim nullam pœnitentiam efficaciter attingere effectum supernaturalem, cum solo auxilio Dei generali. Ad alias verò attritiones ex parte voluntatis, nullum auxilium speciale requiritur. Nam illa primi generis, cùm naturale obiectum habeat, solis naturæ viribus nititur. Illa autem postremi generis supposita fide beatitudinis supernaturalis, haberi potest sine auxilio Dei speciali, sicut & desiderium inefficax & imperfectum Beatitudinis.

4. Discrimen.

Etiam seruilis timor pœnæ eternæ quoddā Dei donum est.

Sed enim hæc nobis dicta fuerint de contritione & attritione

Exponitur dictum D. Thomæ.

ſecundum vocabulorum & vſum & ſignificationem: Nam quod D. Tho. de veritate. q 28. art 8. dixit, *omnem dolorem de peccato in habente gratiam eſſe contritionem*, improprium eſt. Nec abuſus vocabuli trahendus eſt in hanc noſtram Diſputationem, vbi de cõtritione & attritione propriè loquimur.

Si propriè & formaliter loquamur de attritione & cõtritione nulla equidem attritio fit contritio.

Quo ſignificatu manifeſtum eſt, nullam attritionem contritionem aliquando fieri poſſe, contra Scotum in 4. d. 14. q. 2. & Caietanum. q. de contritione, aſſerentes, contritionem acquiſitam informem, quæ ab alijs Theologis appellatur attritio, contritionem fieri poſſe formatam. Exiſtimat verò Caietanus, hanc eſſe opinionem D. Thom. 3. p. q. 89. art. 1. ad 2. Vbi aſſerit, quòd primus pœnitentis actus habet ſe, vt vltima diſpoſitio ad gratiam conſequendã, ſcilicet, contritio: Alij verò ſequẽtes actus pœnitentiæ procedunt iã ex gratia & virtutibus.

Probat dictum illud ſuum autor autoritate D. Tho. & ratione 1. Ratio.

At reuera hæc opinio primùm. D. Thom. repugnat in. 4. d. 17. q. 2. q. 3. Vbi & manifeſtè aſſerit, contritionem eſſe actum elicitum ab habitu pœnitentiæ infuſæ. Eſt autem certum, quòd actus elicitus ab habitu infuſo, diſtinguitur omnino à quocunque alio, qui ex puris Naturalibus haberi poteſt, vt actus elicitus à Charitate infuſa, à quocunque alio amore, qui citra charitatem elicitur, & ratio eſt in promptu, quia actus, qui habetur ex puris Naturalibus, non attingit niſi obiectum naturale, talis eſt enim, quale obiectum, vt antè dictum imus. Cùm ergo omnis attritio acquiſita naturalis ſit, naturale quoque obiectum habet, ſicut & dilectio acquiſita. Quare impoſſibile eſt talem attritionem fieri contritionem, ſicut nec dilectio quidem acquiſita dilectio Charitatis infuſæ fieri poteſt, cuius videlicet obiectum ſupernaturale ſit oportet.

Proprè loquendo neque dilectio acquiſita fieri poteſt dilectio Charitatis infuſæ.

Quòd ſi actus noſtri acquiſiti, ſupernaturalia obiecta efficaciter attingerent, certè habitus virtutum infuſarum (quod retrò docebamus) eſſent ſuperuacanei.

2. Ratio.

Præterea, actus contritionis (vt manifeſtis argumentis ſuperiùs oſtendebamus) auxilio eget ſpeciali. Actus autem attritionis (de quo Scotus & Caietanus loquuntur) ſunt ex puris naturalibus, vt etiam ipſi fatentur, ergo impoſſibile eſt eſſe idem, quia principia ſunt prorſus diuerſa, nec fieri poteſt, vt actus, qui ſolo auxilio Dei generali à potentia producitur, idem numero, à potentia cum auxilio ſpeciali producatur. Et quod de hoc genere attritionis dictum eſt, patet etiam, ac multò quidem magis in reliquis. Hoc verò idem nobiſcum tenet Paludanus. diſtin. 17. q. 1. & Gabr. diſt. 16. q 1.

Vtrum ad contritio-

Sed quæri tamen à pleriſque ſolet, an ad pœnitentiæ actum, quem contritionem appellamus, totus animi conatus neceſſa-

rius

rius sit, ita videlicet, vt actus habeat omnem intẽtionem, quam eo tempore voluntas potest illi præstare, &c.

nem quæ & displi-

centia per-

fecta dicta

est, requi-

ratur totus

animi co-

natus, quem tunc pœnitens præstare potest. a *Partem dubij affirmatiuam sequitur Adria. eamq; probat testimonijs & rationibus.* b *I. Testim.*

a Et quidem Adrianus. q.1. de pœnitentia, artic. 2. & lib. 5. art. 3 existimat ad contritionem exigi, vt homo omnem conatum adhibeat. b Probatq; in primis ex Deuteronom. 4. vbi: *Si quæsieris* (Moyses ait) *Dominum Deum tuum, inuenies illum, si tamen toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ.*

II. Test.

Secundò id suadet ex eo, quod Esai. vltimo Dominus ait: *Ad quem aspiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos*: Nota, *contritum spiritu*: Dolor enim remissus spiritum non conterit. Nota rursum, *trementem*: Tremor enim est magnus & manifestus timor, vt dicit glossa super illud ad Philip. 2. *Cum timore & tremore, &c.*

III. Test.

Tertiò argumentatur ex illo Ioelis. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu, & planctu, & scindite corda vestra.* At dolor remissus nec ex toto corde est, nec fletum & planctum efficit, nec scindit corda, &c.

IV.

Quartò Sanctorum testimonijs id confirmat Diuus Augustinus lib. de vera & falsa Pœnitent. 17. *Conuertitur* (inquit) *quis iam totus & omnino vertitur.* Et sermo. 11. ad fratres in Eremo: *Grauia peccata* (ait) *grauissimis lamentis indigent.* Item diuus Ambrosius libro 2. de pœnitentia cap. 10. *Facilius inueni qui innocentiam seruauerint, &c.* quæ ante sunt à nobis recitata. Et ad virginem lapsam, cap. 6. Posteaquam interrogauerat, quanta esset & qualis pœnitentia necessaria, & descripserat exteriorem ingentem, subijcit: *Cor verò fit liquescens, sicut cera, & totum corpus macereturr. Talis vita, talis actio pœnitentiæ si fuerit, perseuerans audebit sperare, etsi non gloriam, certè pœnæ euacuationem: Insiste ergo misera fortiter, inhære tanquam naufragus tabulæ, nam grandi plagæ alta & prolixa opus est medicinæ.* Quod ostendit diuus Ambrosius & testimonio Ioelis iam citato, & quia omnes, qui in Sacris literis veniam pœnitendo referuntur consequuti, huiusmodi cordis compunctionem habuêre, nõ leuem & remissam, non paruam, sed maximam, vt Niniuitæ & Dauid, qui explicans pœnitentiam suam, ait: *Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectum meum, &c.* Atque iterum: *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea, afflictus & humiliatus sum nimis, rugiebam à gemitu cordis mei.*

Ex D. August. D. Ambros. & D. Cypriano petitum.

Psal. 6.

Psal. 37.

Cypria-

Digitized by Goo

Cypriamm demùm Serm. 5. de lapsis: *Quàm magna* (inquit) *delequimus, tam granditer defleamus, alto vulneri diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non sit. Putásne Dominum citò posse placari, cuius templum sacrilega contagione violâsti? Orare oportet impensiùs, diem luctu transigere, vigilijs noctes ac fletibus durare, tempus omne lachrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cineri, in cilicio voluntari & sordibus, &c.* Et paulò pòst: *Si precem toto corde quis faciat, si veris pœnitentiæ lamentationibus & lachrymis ingemiscat, si ad veniam delicti sui Dominum iustis & continuis operibus inflectat, misereri talium potest.*

Ratio prima pro opinione Adriani.

Est etiam ratio pro hac sententia, quod non habemus nos Deum conferre gratiam, nisi facienti totum, quod in se est, sed qui non conuertitur toto conatu, non facit totum, quòd in se est: Contritus igitur, cui scilicet infallibiliter Deus gratiam confert, tota vi animi conuertitur.

Ratio 2.

Altera quoque ratio est, quòd non est contritio, nisi ex amore Charitatis proficiscatur, sed amor Charitatis non habetur, nisi toto nixu Deus diligatur. Deut. 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex tota fortitudine tua.* Quod Marcus dixit, *ex tota virtute tua.* Et Lucas, *ex omnibus viribus tuis.* Quibus & testimonijs & rationibus adductus, non dubitat omni asseueratione confirmare, contritionem nullam esse, nisi ex toto conatu voluntatis doleatur.

In quæstione de intensione ac feruore pœnitentiæ duo extrema diligenter cauenda, nimia facilitas et nimius rigor.

Atqui duo hic extrema fugienda sunt, alterum eorum, qui facilè quibuslibet pœnitentibus veniam & securitatem pollicentur, aduersum quos Isidorus 2. lib. de summo bono, cap. 13. illud Hieremiæ 6. inducit: *Curabant contritionem filiæ populi mei, cum ignominia dicentes, pax, pax, & non erat pax.* Alterum extremum hoc est, quod tenet Adrian. Contra cuius opinionem Chrys. in libel. de reparatione lapsi. (Et refertur de Pœnit. d. 3. c talis) inquit: *Mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nusquam spernit Pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiam si non potuerit quis explere in præsenti satisfaciendi ordinem, quamtulamcunque tamen, & quàmlibet breui tempore gestam Pœnitentiam suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis perire mercedem.*

Nimiam quorundam facilitatem confutat Isidorus, nimium rigorem Adriani confutat autor quatuor sequentibus argumentis.

I. Deinde, actus Charitatis etiam si non habeat totam intensionem, quam potest, nec ex toto conatu procedat, sufficit ad remissionem peccatorum, ergo & contritio. Antecedens patet, quia ad talem actũ, cùm sit supernaturalis, requiritur habitus Charitatis infusæ, cum qua nullũ mortale peccatũ est. Nisi huic

II. argumen-

argumento respondere velis, habitum charitatis nunquam in actum exire, nisi voluntas omnem vim ad operandum intendat, quod absurdissimum est.

Præterea, præceptum de actu fidei, & de actu spei homo implet, etiamsi non agat ex toto conatu, ergo & præceptum de Charitate & contritione: Non ergo contritio totum animi conatū exigit. III.

Referri etiam solent in hoc Sacrarum litetarū testimonia, vt illud Ioannis 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo.* Et Iacob. 4. *Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis.* Quòd si dicas esse limitanda eiusmodi testimonia, vt subintelligatur ex toto conatu eadem ratione limitabimus, & quæ loquuntur de Fide, Spe, atq; Iustitia. Quod quoniam probabile non est, ne illud quidem probare debemus, vnde hoc proficiscitur. IV.

Quibus eisdem argumentis Scoti opinio refellenda est, qui in 4.d.14.q.2. tenet ad contritionem requiri certum intensionis gradum, qui quidem error falso nititur fundamēto: Credit enim Scotus attritionem acquisitam ex puris naturalibus, dispositionem esse ad gratiam. Et quoniam vidit non quamlibet naturæ dispicientiam, puta remissam, idoneam esse ad iustificationem, coactus fuit asserere, contritionem exigere certam intensionem magnam soli Deo cognitam. Verùm imaginatio hæc (siue Scoti fuerit, siue nō fuerit nam si quis eum voluerit hoc errore liberare, cum hoc ego non magnopere pugnabo) imaginatio hæc (inquam) non modò falsa est, sed etiam periculosa & erronea, ne quod verbum atrocius dicam. Vltima nanque ad gratiam dispositio (vt nobis demonstratum est) auxilio Dei indiget speciali. Quo auxilio posito siue Deus moueat ad magnum dolorem siue ad paruum intensiuè, talis dolor contritio erit, sicut ad amorem Charitatis, siue Deus auxilio gratuito intensè moueat voluntatē; siue remissè siue vt duo, siue vt decē, actus Charitatis erit. Iustus siquidē habens Charitatem infusam, vt decem, potest actum amoris. Et cum de tali gradu requisito nulla possit esse probabilitas, an scilicet habeamus illum, nec ne, certè de cōtritione nullum præceptum esset: Quod ne ipse quidem Scotus admittit. Quod autem nullum eiusmodi esset præceptum, patet, esset enim stultum præceptum, quod semper inuincibiliter ignoratur: Quin imo teneretur homo ex toto conatu Pœnitentiam agere, ne exponeret se periculo talem gradum omittendi.

Iisdem argumentis refellitur opinio quæ communiter Scoto tribuitur contritionem requirere certā intensionē magnam, & soli Deo cognitam. Cuius opinionis ipsū quoq; fundamentum periculosum & erroneū est.

Ex eodem quoque fonte eiusdem Scoti alter error emānauit: *Certum tempus necessarium esse vt actus noster contritio sit.* Cui sententiæ aduersatur manifestè D. Chrisost. in oratione de B. Philogo-

Ex fundamēto illo Scoti periculoso & erroneo a

Per errorem eiusdem Scoti proximum quod contritio requirat certum ac definitum tempus Qui error refutatur primo autoritate patrum & scripturæ: Est hæc Epistola 91. in editione S. Leonis Colomiesi, adornata per Surium An. 1569.

logonio,& in libello de reparatione lapsi,cuius ante verba retulimus. Aduersatur etiam Leo Papa * in Epistola 69. ad Theodorum,inquiens: *Si periculum vrgeat, cuique petenti statim est absolutio danda,quia misericordiæ Dei non possumus tẽpora definire,nec mẽsuras ponere,apud quem nulla patitur veniæ moras conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetã:Cum conuersus ingemueris, tunc salvus eris.* Est autem hic Propheta Ezechiel cap.18.inquiens : *Cùm auerterit se impius ab impietate sua, animam suam viuificabit* : Et.c 33.*Iustum iusti non liberabit eum,in quacunq; die peccauerit,& impietas impij nõ nocebit ei,in quacunque die conuersus fuerit* . Nam vtroque loco in quacunque die,pro quacunque hora,vel momento accipiendum est;si enim iustus,qui auertit se à iustitia sua vel in hora vel momento,iustitias antiquas amittit:Impius ergo;in quacunque hora vel momento fuerit conuersus,iustitiam consequetur, vt qui in momento potuit perdere gratiam,possit & comparare.

Præterea,fac,vt illud tempus necessarium, exempli caussa,sit media hora,& in prima,& in prima illius temporis particula faciat homo,quicquid possibile est: tunc sequitur primum, Deum facienti,quod in se est, gratiã denegare, facientem quoq; hominem quicquid & potest & debet condemnari.Nihil enim præterea debet homo,quam pro tempore potest.Sequitur deinde,in illa etiam temporis particula hominem alias liberum,esse extra salutis acquirendæ statum. Quæ omnia Christiana pietas exhorret.

Et refertur de Pœnitẽtia,d.1.t: multiplex.

Præterea,sequitur inde aliquem hominẽ Deum summè diligere,& de cõmissis propter Deum dolere,& tamen à Deo condemnari, contra illud,*qui diligit me, diligetur à Patre meo* : Quin etiã sequeretur,martyrem,qui pro Christo mortem oppeteret, condemnari,vt si martyrium in prima parte illius temporis necessarij pateretur. Quod si dicas suppleri defectum cõtinuationis per martyrium, certè cùm voluntas pro facto cedat,voluntas quoq; efficax martyrij erit sufficiẽs ad gratiam dispositio. Quæ quoniam in momẽto haberi potest fateamur necesse est contritionem quoque posse haberi in momento.

Idem error refutatur secundò etiam ratione duplici.

I.

II.

Nihil,scilicet, noui dicimus,sed ea tantum,quæ cõmuni Scholæ consensu sermoneque feruntur, sed ne hæc quidem quamlibet obuia & omnium disputatione trita,erant nobis prætereunda. Costituendum erat, quid & quale sit id, de quo disserimus; non quod ignorare id vos arbitremur, sed vt ampliore ratione & via nostra procederet Disputatio.

Respondetur ad argumenta Adriani

Igitur ad primum Adriani argumentum protinus respondebo,si illud prius exposuero, amorem Dei super omnia dupliciter posse dici maximum : Vno modo intensiue, graduali quadam

quadam intensione, quo pacto iuniores de intensione loquun- *Dilectio*
tur, in quem modum non oportet amorem Dei esse maximum. *Dei super*
Aliter intelligitur esse maximus appretiatiuè. Concedenda sunt *omnia du-*
enim nobis in Scholastica concertatione huiusmodi vocabula *plicitèr po-*
quod alias sæpe deprecati sumus, ac iure obtinere debemus; quo *test dicimè*
niam Theologicas res ornatè dicere velle, puerile est. Certè The *xima inten*
ologo, si afferat eloquentiam, non est aspernanda, si non habe- *siuè & ap-*
at, non admodum flagitanda, tantum complectatur verbis, quod *pretiatiuè.*
vult, & dicat planè, quod intelligit.

Vt ergo eò redeamus, vnde digressi sumus & propositã distin- *Exemplo*
ctionem apertiori exemplo demõstremus: Fœmina interim ve- *declaratur*
hementius & intensius catellum amat, quam aurum, & tamen *propositæ*
si alterutrum oporteret amittere, aurum catello præponeret: Ita *Theologo-*
quoniam pluris facit aurum, quam catellum, plus diliget aurum *rum distin-*
non intensiuè quidem, sed appretiatiuè: Quo modo etiam con- *ctio.*
tritio dolor est maximus, quia si daretur optio mallem amisisse
pecunias, mallem me mortuum fuisse, quam peccasse.

Ad primum argumentum respondetur, quod toto corde Do- *Ad testi-*
minum quærit, qui non partem Deo dat, & partem negat; vt illi *monia scri-*
faciunt, qui vel amant aliquam vnam creaturam prohibitam, *ptura &*
vel reseruant sibi vnum aliquod peccatum, quod non displicet. *patrum ab*
Quemadmodum verbi caussa, ille totam domum hospitij exhi- *Adriano*
bere dicitur, qui neminem admittit intra domum sine hospitis *producta.*
voluntate: Sed qui cum illo etiam inimicum exciperet, non to-
tam domum exhiberet. Similiter in tota tribulatione animæ De
um quærit, cui omnia peccata displicent. Nam qui ex parte qui-
dem tristaretur de peccatis, ex parte verò vnum quodlibet sibi
bi reseruaret, in quo delectaretur, is Deum in tota tribulatione a-
nimæ non exquireret. Non est ergo ibi sermo (vt Scholasticè lo-
quamur) de totalitate gradualis intensionis, sed de totalitate in-
tegritatis & perfectionis. Atque hinc reliquis sacrarum literarũ
testimonijs facile respondetur: primo etiam Diui Augustini te-
stimonio: Alteri verò, quod ex eodem Augustino profertur (vt
omittamus illud opusculum non esse ab Ab Augustino condi-
tum) respondemus, ad satisfactionem integram pro grauissimis
peccatis exhibendam, grauissimis lamentis opus esse, sine quibus
eiusmodi peccatorum plena remissio non est. Cæterum ad sim-
plicem remissionem culpæ, prolixa illa & grauis Pœnitentia,
tum interior, tum exterior, non requiritur. & per hoc patet quid
D.D. Ambrosio & Cypriano respondendum sit.

Opusculũ illud ad fratres in eremo patat author esse pseudé pigraphũ.

Ad primam verò rationem respondetur, facienti, quod in se *Ad ratio-*
est ex puris naturalibus, non oportere Deum gratiã conferre, nec *nes Adria-*
tunc *ni.*

Ad primã.

Digitized by Google

tunc nec poſtea, niſi totum faciat, quod poteſt, ſed facièti, quod in ſe eſt, poſt auxilium Dei mouentis, Deus gratiam iuſtificationis dat, etiamſi ex toto conatu non faciat. *Ego* (inquit Apocalyp. 3. *ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi ianuam, &c.* Chriſtus ergo ingredietur ad animam ſiue ex toto conatu, ſiue ex mediocritate conatus ianua aperiatur.

Ad ſecundam. Non præcipitur nobis, vt Deum diligamus ſuper omnia intenſiuè, ſed tantum, vt diligamus eum ſuper omnia appretiatiuè:

Ad ſecundam rationem priùs dicitur, quòd illis verbis non præcipitur intenſio ſumma gradualis in actu, ſed ſolum, vt omnes vires intendantur, quantum neceſſe eſt ad diligendum Deum ſuper omnia appretiatiuè; ita vt in præparatione animi, videlicet, cùm opus fuerit, totũ cor, mentem, animã, vires, conatũ Deo præſtemus. Poſterius reſpondetur, quòd illiuſmodi verbis ſolum oſtenditur nullam eſſe diligendo Deo menſuram præſcribendam. Quia enim dicturus erat: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, docet ante nullum exemplum, nullumque modum in amore Dei eſſe quærendum, qui vtiq; dignus eſt, vt ſine modo atque exemplo diligatur. Eccleſ. 43 *Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum poteſtis, maior eſt enim omni laude.*

Quanquam ſane digniſſimus eſt, quem etiam intenſiue ſuper omnia, imò ſine omni modo & menſura diligamus.

Verum illud dubium protinus exiſtit, an Sacramentum Baptiſmi cuique attrito adminiſtratum, conferat gratiam, an potius vnum aliquod ſit attritionis genus, quod ſolum diſponat ad gratiam Sacramenti.

Cum verò hactenus conſtituũ ſit in adultis pro conſequenda gratia per Baptiſmũ etiã opus eſſe attritione, quæri poteſt quamnam opus ſit. Quod dubium autor in cõmodiorem locũ reijcit.

Sed huic ego quæſtioni commodius poſtea reſpondebo, cùm de Sacrament. Abſolutionis diſputauero: Eadem enim ibidem quæſtio eſt: Et quod ad mores Chriſtianorum attinet, hic forſitã cutiosè: Illic verò neceſſario tranſigetur.

Iam vero ad argumenta prioris opinionis, quæ nitebatur oſtendere, Baptiſmum niſi contrito adminiſtretur, prodeſſe nihil, dupliciter reſpondetur. Prius, quòd ſi loquamur de actu Charitatis, ſemper requiritur ad iuſtificationem, ſecluſis tamen Sacramentis ſicut & contritio. Sacramentum autem in non ponente obicem, eundem effectum habet, quem haberet Charitas & contritio ſine Sacramento. Vnde ſicut paruulus, per ſolam habitualem Charitatem & gratiam iuſtificatur, eò quòd non ponit obicem Sacramẽto ad remiſſionẽ peccati Originalis; ita & adultus, quia non ponit obicem ad remiſſionẽ peccati mortalis, cũ eſt attritus per infuſionẽ Charitatis habitualis iuſtificatur. Poſſemus reſpõderi quoque poteſt, omnia illa teſtimonia de Charitate habituali eſſe intelligenda: Alias qui dormiret, quoniam non diligit, maneret in morte. Sed prior ſolutio præſtabilior eſt. Argumenta verò opinionis alterius, poſt ea quæ diximus, facilia ſunt

sunt, quam vt soluere debeamus.

De charitate verò, an sine pœnitentia valeat mortales culpas remittere, nonnulla controuersia est. Gabr. enim ait, 4. dist. 14. qu. 1, sed D. Thomas negat 3. p. q. 84. Credit autem ille, solo actu charitatis sine pœnitentia peccata donari, cùm memoriæ non occurrunt: *Vt si peccator, quo scilicet tempore Deum diligere tenetur, Dei considerans bonitatem, elicit actum dilectionis Dei super omnia, consequitur* (inquit) *remissionem peccatorum, licet nullum habeat pœnitentiæ actum, quia nullam habet cogitationem de peccato, quam occupatus* (vt ait) *circa Dei dilectionem habere non potest, non enim possumus plura simul cogitare.* Hæc ille. Omnia verò scripturæ testimonia, quæ probant pœnitentiam esse necessariam, exponit de pœnitentia formali, aut virtuali, vt patet in tertia eiusdem quæstionis conclusione. Atque etiam Scotus in illa ipsa distinctione & quæstione, paucioribus verbis, eadem ferè peccare videtur.

Redeund ad primã illam rationem dubitandi pro parte negatiua quæst. principali respõdetur etiã speciatim de charitate, vbi sicut antea de baptis. ita nũc de

charitate hac suboritur dubitatio: Vtrum charitas sine pœnitentia possit remittere peccata lethalia. Gabriel & Scotus aiunt, D. Thom. & alij negant.

Sed hi primùm in eo falluntur, quòd non vident interesse plurimum inter ea, quæ solùm necessaria sunt, vt præcepta, & quæ necessaria sunt etiam, vt media, sine quibus salus haberi non potest. Aiunt namque, excusari hominem à pœnitentia, & memoria peccatorũ, cùm habet de peccato commisso vel ignorantiam inuincibilem, vel etiam distractionem necessariam à peccatis cogitandis, quasi pœnitentia solùm esset necessaria, quia præcepta est, & non item, quia medium ad salutem necessarium. Atq; in huiusmodi medijs licet admittatur excusatio, ne homo peccet, quando ex ignorantia desunt, non tamen admittitur, vt sine illis homo saluetur, exempli gratia: Fides Christi est ad salutem necessaria, quod si cui Euangelium non annuncietur, excusabitur quidem à præcepto credendi, id est, non peccabit ex eo, quòd non credit in Christum, sed vitam æternam minimè consequetur, ad quam consequendam Christi fidem habere necesse est. Atque idem de baptismo dicere licet, sine quo nemo saluus efficitur, siue occupatus circa res alias, siue oblitus baptismi fingatur. Intelligimus ergo ad diuinam prouidentiam pertinere, vt quo voluit vel fidem, vel baptismum, medium ad salutem præstituere, facienti quod in se est, nunquam deneget tale medium. Sic igitur, cum Pœnitentia sit ad salutem medium necessarium (quod abunde sacrarum etiam literarum testimonijs ostensum est) diuinæ procurationis esse conuincitur, vt

Confutat auctor opinionẽ Gab. & probat opinionem D. Thom. Ad salutẽ necessariũ contingit sæpe aliquid duob. modis, vel necessitate præcepti, vel necessitate medij.

Sicut fides & baptis. reipsa vel certè voto suscepta non seldom

necessitate præcepti, facienti, quod potest, ea suggerat, quæ fuerint huic remedio adhibendo necessaria.

Se etiam necessitate medij necessaria sunt ad salutem, ita & pœnitentia in lapso.

Errant deinde vehementer, quòd testimonia illa scripturæ sacræ de pœnitentia formali vel virtuali interpretantur: idq; vt opinionem suam pugnacissimè defendant. At si semel hanc nobis licentiam interpretandi permittimus, facilè quoque cætera media ad salutem præfinita, per eãdem expositionem eludemus. Fides quippe Christi explicabitur ad salutem necessaria formaliter, vel virtualiter. Votum etiam baptismi dicetur necessarium formale, vel virtuale.

Scriptura sacra cùm de necessitate pœnitẽtiæ loquitur, interpretib. sanctis Patribus de pœnit. formali seu explicita debet intelligi.

Præterea, cùm sancti omnes de pœnitentia formali, & explicita, prædicta testimonia interpretentur, temerè & inconsideratè in contrariam intelligentiam peruertuntur.

Præterea, talem interpretationem admittentes, in nullo euentu probare poterunt, formalem pœnitentiam esse necessariam. Dicemus enim illis, etiam cum peccata memoriæ occurrunt, nõ oportere formaliter explicitèq; dolere, neque id refelli aliquo testimonio potest, quoniam charitas est pœnitentia virtualis, quæ sufficere dicetur, quoniam locis præscriptis formalis pœnitentia non præscribitur. Ita, si huic expositioni dabitur locus, satis erit ad salutem noua via, sine detestatione veteris, quæ est hæresis Luthera na.

Quia nec ipsa scriptura aliter se patitur intelligi.

Quædam insuper testimonia de pœnitentia virtuali exponere, impudentiæ manifestissimæ fuerit, vt illud Ioel. 2. *Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & plãctu, & scindite corda vestra.* Illud item Act. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque in remissionem peccatorum.* Quod quidem testimonium, si de pœnitentia virtuali volumus exponere, in eum errorem incidimus, quem paulò antè reprobauimus, hoc est, baptismum sine pœnitentia formali peccata remittere. Verùm hæc missa facio, (quæ tamen decernere controuersiam possunt) illud quæro, si cui peccatori diuina bonitas occurrat, eo etiam tempore, quo nec diligere Deum, nec pœnitentiam agere teneatur, non occurrant autem peccata, videlicet occupatissimo in diuinæ bonitatis contemplatione. Quæro tum (inquam) an isti habenti actũ dilectionis, peccata sine pœnitentia cõdonẽtur? Nam si condonantur, ergo etiã quando non tenebatur ille, aut Deũ diligere, aut in Dei contemplatione versari, remissionem peccatorũ consequetur sine pœnitẽtia. Quod vel isti quoq; concedere verentur. Sin autem non condonantur, nec ille peccator potest in actum dilectionis sine pœnitentiæ actu prodire,

Suprà ostẽsũ est, nec baptismũ sine aliqua pœnitentia remittere adultis peccata.

ergo

ergo pœnitentia formalis (quod modò contendimus) est ad remissionem peccatorũ necessaria. Atque (vt sæpe iam diximus) ad diuinam procurationem spectat, vt nullus peccator in actum dilectionis prodeat, cùm primum ad Deum conuertitur, quin simul, quemadmodũ bonum per amorem amplectitur, ita etiam odio malum prosequatur: *Pœnitemini* (inquit D.Petr.) *& conuertimini, vt deleantur peccata vestra.* *Act.3.*

Accedit illa quoque causa, quòd cùm sacramentum pœnitentiæ baptizatis tam sit necessarium ad salutem, quàm baptismus non baptizatis, (quod suo postea loco demonstrabitur) certè sicut sine baptismo in re vel in voto, nemo adultus salutem consequi potest, ita sine pœnitentiæ sacramento in re vel in voto saluatur nemo. Votum autem sacramenti pœnitentię nullus habet sine peccatorum & memoria, & displicentia; * verius est igitur nimirum illud, quod nos asserimus, sine pœnitentiæ actu per solam charitatem neminem posse saluari.

** Per solã charitatẽ sine pœnitentiæ actũ nõ obtingit peccatorũ remissio.*

Sed de martyrio quæstio difficilior est. Nam id sine pœnitentia peccata etiam mortalia remittere, iuniores ferè tradunt, Scotus 4. distinctione 14. quæstione secunda. Gabriel eadem dist. & quæst. Imò & D. Thomas videtur in hanc sententiam ire, 3. part. quæst 87. artic.1. Nam secundum argumentum erat huiusmodi: Pœnitentia non est sine actuali displicentia peccatorum, sed peccata venialia possunt dimitti sine displicentia eorum, sicut patet in eo, qui dormiens occideretur propter Christum; ergo peccata venialia possunt remitti sine pœnitentia. Cui argumento D Tho. respõder, quòd passio pro Christo suscepta obtinet vim baptismi, & ideò purgat ab omni culpa, & veniali, & mortali, nisi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem. Hactenus D. Thom.

Respondetur etiam ad primam rationem quæstionis principalis specialiter de martyrio: vtrum istud sine pœnitentia susceptum peccata mortalia remittat.

At, etiamsi homo non doleat, aut culpas in memoria habeat (modò tamen velit placere Deo in omnibus, & vitam pro illo fundere) non habet voluntatem peccato actualiter inhærentem; ergo (iuxta D. Thomæ placitum) passio pro Christo suscepta, sine pœnitentia, mortalia peccata remittit.

Verùm, sententia contraria mihi ex animo exuri non potest. Nam persuasa est & auctoritate maiorum, & graui constantique ratione, ac fieri potest, vt errem, sed ita prorsus existimo. Primùm enim passio pro Christo suscepta, si à charitate non existit, nihil valet ad culpæ mortalis remissionem, vt D. Thomas auctor est, 2. 2. quæst. 124. artic.2. ad 2. & 3.part. quæst.66. art. 12. ad 2. Item & D. Augustinus contra Cresc. libro 2. capit.12. Imò adeò D. Paulus 1. Corinth. 13. inquiens: *Si corpus meum tradi*

Auctorũ sententia, neq; passionẽ pro Christo suscepta sine pœnit. remittere

Peccata mortalia absque aliqua pœnitentia seu dispositione ipsorũ actuali.

tradidero, ita vt ardeam, charitatem aũt non habuero, nihil mihi prodest. Charitas autem in eo, qui peccauit mortaliter, non remittit peccatum sine pœnitentia (vt idem D. Thom. scribit. 3. p. qu. 84. art. 5. ad 2.) ergo nec martyrium. Et confirmatur: Quia voluntas efficax martyrij, & martyrium actu susceptum, quantum ad essentialia (vt hic supponimus) nihil differunt. Si ergo martyrium sine pœnitentia peccatum mortale remittit, ac proinde gloriam meretur æternam, & voluntas quoq; efficax martyrij idem sine pœnitentia dubio procul efficeret.

Communio Catholicæ eccles. medium ad salutem necessarium.

Præterea, passio pro Christo susceptа in eo, qui fuit aut schismaticus vel hæreticus, non remittit peccatum hæresis vel schismatis, nisi prius homo ecclesiæ Catholicæ fuerit aggregatus, ergo nec remittit eiusmodi peccata, nisi homo pœniteat. Nam verbis scholæ vsitatis quãdoq; vtimur, nec vllum aut verborum secum, aut eloquentiæ ornatum adhibere volumus, sed tantum confirmandæ veritati curam operamque nauare. Antecedens igitur nostræ huius argumentationis, præterquam quòd habetur ex diuo Cypriano libro epistolarum, Epist. 2. ad Antonianum, atque ex D. Augu. tum sæpe aliâs, tum libro 1. de Baptismo contra Donatistas, cap. 11. & lib. 3. cap. 16. & lib. 4. cap. 17. definitur etiam in concilio Florent. sub Eugenio 4. Consequentia verò probatur: Quia sicut fides, & ecclesiæ Catholicæ vnitas, sunt media ad salutem necessaria, ita & pœnitentia.

Absque baptismo susceptо in re aut in voto non datur salus.

Præterea, si quis ante baptismum mortem pro Deo oppetat, non consequetur salutem sine voto baptismi, si re ipsa baptizari non potest, ergo nec post baptismum, si peccauit mortaliter consequetur salutem sine pœnitentiæ sacramento, aut in re, aut in voto susceptо. Antecedens, quod assumpsimus, Thom. Vualdensis, libro de sacramentis, cap. 97. & 105. Diui præsertim Augustini testimonio confirmat, lib. 4. de baptism. contra Donatistas, cap. 21. & 22. Non enim mors pro Deo susceptа, iam Euangelio promulgato, sine fide Christi & Ecclesiæ salutem præstare potest. At consequentia vel ex eo liquet, quod sicut baptismi sacramentum est ad salutem necessarium his, qui antè peccauerunt, ita & pœnitentia his, qui peccauerunt post baptismum.

Adde illud quoque, quòd si martyri peccata in mentem veniant etiam in ipso martyrij agone constituto, non saluabitur, si non doleat, ergo martyrio etiam instante, pœnitentia necessaria est. Antecedens patet, quia si Confessor occurrat, extra sacramentum salus illi non veniet, eò quod diuinum præceptum de confessione est. Cum igitur de contritione etiam interiori diuinum præceptum sit (quod iam manifestum erit) fit conse-

quens

quens, vt si homo martyrio expositus, de peccatis memoriæ occurrentibus pœnitentiam non agit, diuini præcepti violator existat.

Pœne in memoriam reuocare solent peccata.

Ridiculum verò est, quod fingunt isti, martyrium homini oblatum memoriam peccatorum abolere: Cùm è diuerso pœnæ inopiñato etiam incidentes, soleant culparum memoriam vel dormientem excitare. In cuius rei exemplum adducit Chrysostomus homil. 4. de diuite & Lazaro, fratres Ioseph, quibus cùm peccati iam penè obliterati veniſſet in mentem, *meritò* (inquiunt) *hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum.* Tres item pueri in camino ignis ardentis, *in veritate & in iudicio* (aiunt) *induxisti hæc omnia propter peccata nostra, peccauimus enim, &c.* Et Propheta: *In die* (inquit) *tribulationis Deũ exquisiui manibus meis.* Et paulò pòst: *Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum, &c.* Martyrium itaque occurrens, non memoriam peccatorum, aut tollit, aut impedit, sed potiùs excitat. Quare nihil causſæ video, cur pœnitentia ad salutem necessaria martyri desit, quin in ipso sanguine culpas maximè abluet, quas antè commisit. Equidem ita sentio, & (vt reor ipse) sentiet vnusquisque vestrum, si rem non ex autoritate aduersariorum, sed ex ratione pensetis. Nec enim minorem vim habet baptismus in remittendis culpis, quàm martyrium, quod veluti vicarium est (vt D. Augustinus tradidit lib. 4. de baptismo contra Donatist. cap. 22. & sequentibus) referturque de consec. baptismi, dist. 4. c. baptismi vicem. Sed baptismus, aliâs efficacissimum contra omnia peccata remedium, sine pœnitentia tamen aliqua præuia peccatorum mortalium non efficit remissionem, ergo nec martyrium, nisi nouis oraculis iuniores à medijs ad salutem necessarijs martyres adultos velint excipere, quod qua ratione faciant, haud satis intelligo.

Gen. 42.

Dan. 3.

Psal. 76.

Martyrii supplet vicem baptismi, si huius suscipiendi desit opportunitas.

Inhærenti peccato mortali atque ita dormienti si mors pro Christo inferatur, nõ remittit ei peccatum mortale.

Nec D. Thom. vnquam asseruit dormienti in peccato mortali per passionem pro Christo illatam remitti peccatum sine aliquo præcedenti dolore, non enim sine charitate passio valet, vt locis citatis D. Thomas astruxit. Et cùm eo loco martyrium baptismo comparauerit, idem profectò asseruit, baptismum omnia peccata remittere, tam mortalia, quàm venialia, dummodo voluntatem peccato non inuenerit inhærentem. Nec proinde licet colligere, baptismum vel dormienti, vel vigilanti, sine pœnitentia mortalia abolere peccata. Quare nec de martyrio id ex mente D. Thomæ colligi potest, nisi suo ipsius testimonio virum alioqui doctissimũ velis vrgere, vt concedat dormienti in peccato mortali, qui nec cõtritionem, nec attritionem habuit vnquam, per mortem pro Christo violenter illatam, æternam conferri

ſalutem. Quod tam abſurdum eſt, quàm quod abſurdiſſimum.

remiſſa culpa quan doq; pœna reſtat luẽda, cuius etiã vel ſolius remiſſio quando que peccati remiſſio dicitur. Part. 3. qu. 87. art. 1. ad 2.

Pœnarum igitur remiſſio ſolet dici remiſſio peccatorum, vt patet in indulgentijs, quę paſſim hoc nomine cõceduntur. Creditaq; D. Tho. per baptiſmũ & Martyriũ omnẽ pœnam ſiue peccati venialis ſiue mortalis aboleri, ſuppoſita tamẽ remiſſione mortalis culpæ, quæ adulto ſine diſpoſitione voluntatis præuia, contingere non poteſt. Culpæ etiam veniales per baptiſmum adulto dormienti remittuntur. Non enim adultus dormiens baptiſmum ſuſcipit, niſi prius vigilans voluerit baptizari. Cùm autem baptiſmus ſit pœnitentia virtualis omnium peccatorum, eo ipſo, quòd quis baptiſmum voluit, pœnitentiam habuit omnium virtualem, quam ad venialem remiſſionem ſatis eſſe, D. Thomas illo loco manifeſtiſſimè docuit. Et confirmatur: Quia ſi quis vigilans cum attritione peccatorum mortalium, nullam habens memoriam venialiũ, accederet ad baptiſmum, cõſequeretur plenariã remiſſionẽ omnium peccatorũ, ergo & dormiens ſi habuit cõtritionem mortalium, venialium remiſſionem conſequetur. Confirmatur rurſum, quia ſi baptiſmus non remitteret venialia, quibus mens inhæret habitualiter, profectò vix vllus reperiretur, qui per baptiſmum conſequeretur innocentiam, ac totius pœnæ remiſſionem. Nec me fugit Caietanum aliter iudicâſſe. Sed ita res humanæ habent, nos non probamus aliena, alij reprobabunt noſtra. Intelligo ergo D. Thom. vt illi ſecundo argumẽto reſponderet, id ſenſiſſe, quòd tam baptiſmus, quàm paſſio pro Chriſto ſuſcepta, ſine aliqua pœnitentia formali, remittunt omnia venialia, quantum ad culpam & quantum ad pœnam, niſi voluntas actualiter committat veniale peccatum, quod in baptiſmo facile eſt, in martyrio non item. Nam ferè, dum quis patitur pro CHRISTO, auertit animum ab omni peccato, etiam veniali. Sed ſiue baptizatus, ſiue pro Chriſto moriens, actualem obicem opponeret ſiue baptiſmo, ſeu martyrio, iam effectus remiſſionis illius culpæ impediretur. Ita cùm dormiens nihil actu obijciat virturi, vel baptiſmi, vel martyrij, omnium venialium veniam ſine formali diſplicentia conſequetur. Quamobrem illa exceptio, *niſi actualiter voluntatem peccato inuenerit inhærentem*, non eſt referenda ad remiſſionem mortalium, ſed ad remiſſionem venialium. Aſſeuerat enim diuus Thom. pœnitentiam explicitam eſſe neceſſariam ad mortalium remiſſionem, quare non ſtatim aſſeruiſſet, dormienti in peccato mortali ſine aliquo actu & diſpoſitione præuia, aut per baptiſmum aut per mortem extrinſecus illatam, mortalia eccata condonari.

Vera & germana D. Tho. ſententia de propoſito dubio, vtrũ ſine formali pœnitent. remittantur peccata mortalia per martyriũ, vel etiam per baptiſmum de quo in dubio priori.

De eleemoſyna verò facilior quæſtio eſt, nam dupliciter

intel-

intelligi possunt ea testimonia, quæ illi tribuant remissionem peccatorum. Priùs vt ad pœnas pro peccatis debitas omnia referantur, iuxta illud Daniel.4. *Peccata tua eleemosynis redime.* Redimuntur enim pœnæ pro peccatis debitæ. non alio pretio magis, quàm eleemosynis. Posteriùs etiam in hunc sensum intelgi potest, vt pollicitatio diuinæ misericordiæ significetur ijs, qui fuerint misericordes, vt etiamsi in peccatis sint, per eleemosynas tamen, id consequantur, vt ex Dei gratia & beneficio conuersio cordis illis aliquando præstetur, sic enim scriptum est: *Esa.58.* *Frange esurienti panem tuum, egenos vagosque induc in domum tuam, cùm videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris, tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.* Et iterum: * *Matt.5.* * *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* † Ex quibus liquidò patet, quid ad reliqua dicendũ sit, nolo enim esse longus in singulis explicandis. Sed & secundum argumentum principale cum sua confirmatione, ex his, quæ diximus, facilè soluitur.

Respõdetur etiã ad primam rationẽ quæstionis principalis speciatim de eleemosyna.

† *Ex dictis patet etiã speciatim responsio ad illud de iniuriarum remissione, & de reductione peccatoris, & de pœnitentia, et ad secũdam rationem principalem dubitandi.*

Vltimum verò, quoniam peculiarẽ habet difficultatem, peculiariter quoq; diluendum est. Quærit enim, an specialis pœnitentia de singulis mortalibus sit ad salutẽ necessaria, an potiùs satis sit, pœnitentia de omnibus confusa & generalis. Et quãuis sciam multa à multis de hac quæstione fuisse disputata, id ego tamen ex D. Thom. sententia semper, & intellexi & credidi, in omni lege, siue Naturæ, siue Scripturæ, siue Gratiæ, non fuisse ad peccatorum mortalium remissionem, in genere confuseque dolere, sed specialem distinctamq; de singulis pœnitentiam requiri. Cuius rei explicandæ gratia, dupliciter de contritione loqui possumus: Vno modò secundùm se, quatenus est actus virtutis, alio modo in ordine ad Confessionem, quatenus est pars Sacramẽti.

Ad tertiã rationem principalẽ dubitandi idem respondetur vbi pulchrè discutitur istud solemne dubiũ: Vtrũ specialis pœnitentia singulis mortalibus necessaria.

Deinde notandum, dupliciter posse intelligi, contritionem specialem de singulis esse necessariam: Primum necessitate præcepti, deinde necessitate finis.

Præterea contritionem de singulis mortalib. esse necessariam duobus modis accipi potest: Priùs sic, vt ad singula peccata mortalia requirantur singulę contritiones, vel secundùm numerum vel secundùm speciem. Posteriùs sic, vt vna cõtritio sit distincta de singulis, quemadmodum si singulis peccatis in memoriam reuocatis, de illis vno eodemque dolore doleam.

Tunc sit prima Conclusio: *Non requiritur singulæ cõtritiones ad singula mortalia secundùm numerum, imò nec secundùm speciem qui-*

dem vt videlicet, quot sunt peccata vel numero, vel specie, tot exigatur dolores. Vno enim actu & confiteri & conteri de multis speciebus peccatorum possumus, ergo nec absolutè, nec in ordine ad confessionem, in illum sensum requiritur specialis distinctaque contritio.

2. Concluſ.

Oportet cõfiteri peccata non solũ secundùm speciem, verùm etiam secundùm numerum.

Secunda conclusio: *In ordine ad Confessionem, requiritur contritio de singulis distincta, non solùm secundùm speciem, sed etiam secundùm numerum.* Quia contritio includit simul propositum cõfitendi singula mortalia, nõ secundùm speciem modò, verùm etiam secundùm numerum. Ac præterea, cùm homo confitetur, detestatur ea peccata, quæ confitetur, nisi sit ficta confessio. Quare actus interior pœnitentiæ, à quo exterior cõfessio proficiscitur, singula mortalia, quæ sub confessionem cadunt, respicit. Ideo enim cõfitetur ea, vt destruat illa, & pro ijs Deo satisfaciat. Qua propter, vt confessio de singulis mortalibus est ad salutem necessaria, etiam necessitate finis, ita & contritio de singulis, in noua lege est necessaria.

3. Concluſ.

Tertia conclusio: *Contritio de singulis mortalibus specialis & distincta, necessaria est ad salutem, non solùm necessitate præcepti, verùm etiam necessitate finis: Fuitque semper in omni lege necessaria etiam sine ordine ad Confessionem.* Itaque non sufficit contritio generalis, qua doleo me fuisse peccatorem, sed requiritur specialis, quæ distinctè feratur in singula, vt scilicet peccatis præteritis in memoriam reuocatis, voluntas vnica contritione vniuersa illa detestatur, velitque pro vniuersis Deo satisfacere. Hæc quippe sat erit, hancque nos pœnitentiam specialem ac distinctã appellamus. Nam si vnico verbo Sacerdoti significare possem diuersa peccata mea, illa esset specialis distinctaque confessio. Quocirca cùm pœnitentia Confessioque interior peccatorum hominis ad Deum fit, vnicus ille actus, qui fertur in peccata, distincta & specialiter cognita, specialis pœnitentia, & vocatur & est. Asserimus autem hanc non aliter requiri, ac rationem dati & accepti à dispensatore. Quam quidem confusam & generalem nemo arbitraretur idoneam, distinctam & specialem omnes existimarent necessariam.

Limitatur 3. Concluſ. quæ vniuersalis videri poterat.

Sic verò explicata Diui Thomæ sententia, haud sanè intelligo, cur viris doctis probari non debeat: Eò vel maximè, quòd pœnitentiã hanc specialem atq; distinctam sic intelligi volumus ad salutem necessariam, vt reliqua media, quę nisi in tempore adhiberi non queunt. Nempe hoc pacto, vt si distinctè de omnibus specialiter doleatur. Sin autem, vel per angustiam temporis, vel per aliam causam id fieri non possit, habeatur quidē animus votumque, si facultas adesset, specialiter & distributè de singulis pœnitendi.

Hanc

Hanc Concluſionem D.Thomas habet, 1.2. quæſt. 113. art.5. ad 3. inquiens: *In tempore præcedenti iuſtificationem, oportet, vt homo ſingula peccata, quæ commiſit, deteſtetur, quorum memoriam habet. Et ex tali conſideratione præcedenti ſubſequitur in anima quidam motus deteſtantis vniuerſaliter omnia peccata commiſſa, inter quæ etiam includuntur peccata obliuioni tradita, quia homo in ſtatu illo eſt ſic diſpoſitus, vt etiam de his, quæ non meminit contereretur, ſi memoriæ adeſſent.* Ecce quemadmodum intelligit D. Thomas ſpecialem contritionem eſſe neceſſariam, & ad ſalutem, & ad remiſſionem peccatorum. Et de veritate q.28. art.3. ad 4. *Ad iuſtificationem* (inquit) *non requiritur, quòd in ipſo iuſtificationis momento aliquis de peccatis ſingulis cogitet. Recogitatio autem ſingulorũ peccatorum, debet vel præcedere, vel ſaltem ſequi iuſtificationem.* Et 3 p.q.87.art.1. *Ad remiſſionem peccati mortalis* (ait) *requiritur, vt homo actualiter peccatum mortale commiſſum deteſtetur, vt, ſcilicet, quantum in ipſo eſt, diligentiam adhibeat ad rememorandum ſingula peccata mortalia, vt ſingula deteſtetur.* Idem in 4.diſt.17.q.3. art.2. ad ſecundum.

Pœnitens diligẽtiam adhibere debet ad rememorandũ ſingula peccata mortalia, quæ admiſit, &c.

Eandem ſententiam tenet Durandus diſt. 17. quæſt.2. ad primum Adrianus, qu.3.de Baptiſmo circa finem. Et Richard. diſt. 16. art.4. q.2. Certè neceſſariam eſſe ſaltem neceſſitate præcepti huiuſmodi contritionem, Paludanus aſſerit, diſtinct.17. quæſt.1, art.2. Concluſione 5. & Alexander Alenſis, 4.p.qu.69.membro 8. art.2.

Idem quoque mihi videtur ſentire D. Auguſt. de vera & falſa pœnit.c.9.14.& 17.Cuius verba referuntur de pœnitentia, diſt.3. cap. ſunt plures. & diſt. 5.cap.1. *Verſum* (inquit) *puto, qui dolet de crimine, conuerſum, qui dolet de omni eius, quam expoſuimus varietate.* Expoſuerat autem eam varietatem cap. 14. ſecundùm circumſtantias ſpecialiter & conſiderandas, & deplorandas.

Frequẽter recognoſcẽda & deplorãda ad miſſa peccata, ex ſententia D. Auguſt. & D.Chryſo. et D.Greg. Imò & ex autoritate et cõmonitione ſacrarum litterarum.

Et D.Chryſoſtomus in fine primi libri de contritione cordis: *Hoc eſt, quod expoſcitur à nobis, vt ſemper recordemur mala noſtra, & ad animum reuocemus, & conſcientiam geſtorum noſtrorum habeamus ante oculos, vt pro ijs ſupplicemus Deo.* Sed apertiùs in 2.libro etiam circa finem: *Oportebat nos ſemper non ſolùm ſcire exomologeſim, & confiteri, quia in nobis multa delicta ſunt, verùm & vnum quodque peccatum, & maius & minus, quaſi in libro ita in corde noſtro habere deſcriptũ, idq; frequentiùs recognoſcere, atque ante oculos ponere, & tanquam hæc nuper admiſſa lugere, &c.* Nec te moueat, quòd Confeſſionis D.Chryſoſtom. meminit, loquitur enim de confeſſione, quæ fit Deo, non de ea, quæ fit Sacerdotibus, vt poſteriùs oſtendemus. Et adhuc manifeſtiùs, homil. 4. de Lazaro circa finem: *Singulis horis & diebus renouemus apud nos hoc iudi-*

rum.

eium, ſententiam aduerſus nos ipſos feramus. omniq́ue modo conemur confiteri Deo. Nam ſi nosmetipſos iudicaremus vt Paulus ait) *non vtique iudicaremur à Domino. Vt igitur nec puniamur, nec pœnas demus, in ſuam quiſque conſcientiam ingrediatur, vitamq́ue explicet, cunctiſq́ue commiſſis diligenter excuſſis, condemnet animam, quæ hæc patrauit, puniatq́ue cogitationem, affligat, crucietq́ue ſuam ipſius mentem, ſupplicium à ſe ipſa exigat pro peccatis.* Hactenus diuus Chryſoſtomus. Et diuus Gregorius libr. 4. Moral. cap. 17. Et libr. 8. cap. 16. in illud: *Confabulabor cum amaritudine animæ meæ, enumerando ſcilicet ſingula mala, quæ feci.* Ita enim diuus Gregorius interpretatur. Cuius verba non grauarer equidem recitare, niſi aliò feſtinaret oratio.

1. Cor. 11.

Præterea, in huius rei confirmationem nec ſacrarum quidem literarum deeſſe nobis poterunt teſtimonia, vt illud: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.* Non autem eſſet opus antè acti temporis vitam expẽdere in amaritudine animę, ſi pœnitentia generalis & confuſa ſufficeret.

Eſa. 38.

Illud quoque: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & fecerit iudicium, hoc eſt, examen & inquiſitionem.* De qua Apoſtolus: *Probet ſeipſum homo.*

Ezech. 18.

1. Cor 11.

Et illud Dauid: *Cogitaui dies antiquos, & meditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.* Legit autem D. Auguſt. *Scrutabar ſpiritum meum,* & ait: *Seipſum interrogabat, ſeipſum examinabat, in ſe iudex erat.*

Pſal. 76.

Pſal. 76. verſic. exponitur à D. Auguſt.

Præterea, ſi generalis pœnitentia ſatis eſſet, quorſum illa tam anxia cura petendi: *Ab occultis meis mũda me, Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo?* Nimirum luce clariùs Propheta ſignificat, delicta ſua ſe ſolitum ſcrutari, & pro occultis, quæ vel adhibita diligentia intelligere non potuit, deprecari, cùm ait: *Delicta quis intelligit, ab occultis meis, &c.*

Pſal. 18.

Præterea, ſi cui, dum conuertitur, tria mortalia, quæ fecit, diſtinctè in mentem veniunt, hoc eſt, adulterium, ſacrilegium, homicidium: Quæro, an ſatis fuerit, reiecta illorum ſpeciali memoria, verè de omnibus, quæ fecit, confuſè dolore. Nam ſi ſatis non eſt, id nos aſſerimus, ſin ſatis eſt, ſemperque in omni lege fuit, certè examen illud tam exquiſitum in peccatis mortalibus & commemorandis & deplorandis, quod in omni retrò tempore parentes noſtri fecerunt, docetur non fuiſſe neceſſarium.

Præterea, pœnitentia exterior propter interiorem eſt; at exterior tam in lege noua, quàm in veteri, diſtincta & ſpecialis fuerit oportuit. Nam in veteri lege pro varijs peccatis varia fuerũt ſacrifi-

Diſtincta et ſpecialis peccatorũ

sacrificia definita: In noua quoque pœnitentiæ Sacramentum specialem distinctamq; de singulis exigit Confessionem. Ac re-
uera lex Euangelica, quantum animi mei coniectura colligere possum, non astringit nos, vt specialius de peccatis doleremus, quàm in lege naturæ vel Scripturæ homines tenebantur. Sed id concessit, vt quam pœnitentiam olim in delicti compensatio-
nem atque vindictam coram Deo agere oportebat, eandem age-
remus apud Sacerdotem, qui locum Dei teneret in terris.

Pœnitentiã in lege veteri fuit requisita.

Specialis & distincta peccatorum confessio exigitur.

Nec ego video, cur Christus in Euangelio præceperit de singulis exteriorem pœnitentiam, nisi quia requirebatur interior de singulis, vt exterius signum visibile interiori rei signatæ invisibili responderet. Non igitur (quod quidam arbitrantur) contritio specialis propter Confessionem exigitur, sed è diuerso confessio specialis propter contritionem, vtraque autem propter iudicij naturam. Omnis quippe iudex, cui iudicandi est autoritas demandata, reorum delicta inquirere atque examinare debet specialim, vt iuxta culparum mensuram, sit & pœnarum moderatio. Sic in Euãgelica lege, iudicium de peccatis Sacerdotibus delegatum est, qui vt fideliter suum munus exequantur, non habẽt esse contenti, peccata si solùm in genere cognoscant, sed habent interrogare etiam specialia delicta, ac delictorum adiacentes circumstantias. At in lege naturæ hoc iudicium erat ipsi peccatori commissum, vt ipse idem & esset testis, & accusator, & iudex. Vnde ait Scriptura: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis, & fecerit iudicium*. Et iterum: *Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me*. Quam ob rem peccator in propria caussa iudex effectus, nisi expendat delicta propria, nisi diligenter seipsum interroget & examinet, vt ex qualitate & quantitate culparum, imponat sibi pœnitentiæ modum, certè infidelis iudicij, imò iniqui pœnas daturus est apud æquissimum iudicem. Hæc naturæ ratio est, quis negat? Huic Sacræ literæ consentiunt, hanc Sancti Doctores insinuant, huius vim D. Thomas intuitus tertiã illam Conclusionẽ asseruit. Qua etiam asserenda, nos multa diximus non penitùs absona aut contemnenda. Sed si quid melius quisquam afferre poterit, nobis volentibus & gratulantibus facturus est.

Specialis itẽ peccatorii contritio exigitur: Et cõtritio autẽ & confessio eiusmodi requirũtur propter naturam iudicij inquo pœnitentia versatur, Ezech. 18. Psalm. 118.

Ex quantitate et qualitate culparum imponendus pœnitentiæ modus.

De tertia igitur controuersia satis.

PARS

PARS QVARTA.

Quarta principalis Quæstio.

QVARTA *iam sequitur: An de Pœnitentiæ virtute sit peculiare præceptum.*

Rationes dubitandi pro parte negatiua.

Sunt enim Theologi & fuerunt, quorum opinione de actu pœnitentiæ speciali præceptum nullum est. Hanc verò sententiam in primis suadent testimonio Diui Thomæ asserentis, quòd permanere in peccato vsque ad mortem non est speciale peccatum, sed quædam peccati circunstantia. Et tamen si esset de pœnitentia speciale præceptum, omissio illius specialis culpa sine dubio esset.

2.2. q.14. art. 2.

I. Præterea, si de pœnitentia mandatum speciale esset, id ea esset ratione maximè, quod pœnitentia est medium necessarium ad salutem. Hoc verò argumentum infirmum est, quoniam gratia DEI ad salutem homini necessaria, de qua tamen habenda nullum est peculiare præceptum. Et confirmatur: Nam huiusmodi præceptum non alio testimonio magis asseretur, quàm eo Luc. cap. 13. *Nisi Pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.* At exinde, nihil tale colligi rectè potest. Pari siquidem loquëdi forma sanè dicitur, nisi gratiam habueritis, omnes peribitis. Vnde tamen non fit, vt ex præcepto peculiari gratiam habere teneamur. Cumq; pœnitentia supponat peccatum antecedens, nisi quis pœnitentiam egerit, peribit, non ex Impœnitentiæ culpa, sed ex antecedenti peccato, quòd sine pœnitentia deleti non poterat.

Ratio probans pro parte affirmatiua. Vt sub præcepto speciali continetur baptismus ita etiam pœnitentia.

II. Pro parte verò contraria illud est, quòd eodem tenore in Euangelio proponitur lex Baptismi & pœnitentiæ. Nam quemadmodum scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non potest introire in regnum Dei:* Ita quoq; scriptum est, *Nisi pœnitentiam habueritis omnes peribitis.* Colligunt autem Catholici, legem illam Baptismi speciale continere præceptum: Quare & pœnitentiæ lex præceptum speciale continet.

Similia ferè & de præceptore suo excellentissimo Francisco

In hac controuersia Præceptor meus olim, F. Franciscus Victoria, vir nostra ætate literis, ingenio, religioneque clarissimus, partem tenuit negatiuam, addidit verò in huius rei confirmationem præter ea, quæ fecimus, alia quædam argumenta, quæ quoniam homo ingenioſus & doctus esse videbat infirma, asseruit tandem in hanc opinionem se venire ea potissimùm causa atque ratione, quòd nulla in contrarium esset, cui non posset facilè satisfieri, vt colligere inde in promptu liceat hominis eruditissimi modestiam pariter & ingenium. Nihil enim pugnaciter pertinaciq; contentione defendere solebat, sed suã interim propriam priuatamq; sententiam liberè tueri, eandem postea simili

liberta-

libertate retractaturus, si melior forsitã opinionis aduersæ ratio succurrisset. Hac vero ingenij sui mira & beata facilitate Scholæ nostræ, hoc est, D. Thom. prudentissimus habebatur interpres: Et quidem æquus libero iudicio, nulla eiusmodi astrictus necessitate, vt vellet nollet certa sibi esset tuenda sententia.

Victoria & de seipso scribit initio lib. 12. de locis Theologicis.

Huius nos clarissimi viri vestigijs inhærentes, in nullius verba iurauimus, nec apud nos tantum opinio præiudicata potest, vt etiam sine ratione valeat authoritas. Sed nostrum iudicium adhibentes, alienum non nisi causa cognita sequimur. Nam Ciceronis quotiescunque incidunt, non sententijs modò, sed & verbis libenter vtimur furtumque libenter agnoscimus. Igitur, vt eo (vnde huc digressi sumus) reuertamur. Argumenta quidem tamet si docti hominis, & copiosi, & nihil prætereuntis, eorum, quę pro ea causa dici possent, nunquam tamen ita me mouerunt, vt eis responderi posse diffiderem. Autoritas autem tanta planè me moueret, nisi ego opponerem non minorem D. Thomæ, cuius rationes etiam quodam modo mihi videntur firmiores.

Sic Cicero loquitur lib. 1. de Nat. Deor.

Autoritati Francisci à Victoria

Primum itaque non ambigo, D. Thomam cum cæteris omnibus Scholasticis authoribus in hac sententia esse, quæ partem huius controuersiæ affirmatiuam amplectitur. Imò illud est princeps argumentum, quo hæc opinio refellitur, quod nouitia sit, & in re quæ ad mores pertineat sine idonea ratione, communi Theologorum sensui refragetur. Diuus itaque Thomas pro comperto sumit, de Pœnitentia Diuinæ legis esse præceptum, nec id semel dicit, sed sæpius. 4. d. 17. q. 2. art. 2. q. 3. ad 3. & q. 3. art. 1. q. 4. & 3. p. quæstione 84. art. 7. ad 1. & 2. & quæstionis 85. articulo 2. in argumento in contrarium. Et 2. 2. q. 62. articul. vltimo. Imò adeò, quæ D. Thomas art. illo 2. quæstionis 14. dixit, non modo hæc refellunt, verum etiam confirmant. Nam si propositum non pœnitendi speciale peccatum est, vt ibidem dicitur, qui fieri potest, vt de Pœnitentia non sit speciale præceptum? Nempe si comedere præceptum non esset, propositum non comedendi specialis culpa non esset. Si ieiunandi præceptum peculiare non esset, ne peculiaris quidem culpa esset propositum non ieiunandi. Et hunc in modum cætera, quæ singulatim persequi longum est.

Autor autoritatem opponit D. Thom. Nouitia & singularis opinio, quod non sit peculiare præceptum Pœnitentiæ.

Deinde, Pœnitere est actus specialis virtutis, ad salutem necessarius, ergo est in præcepto. Consequentia patet ex D. Thom. 2. 2. q. 3. art. 2. & 3. p. q. 68. art. 1. vbi asserit, ea, quæ sunt necessaria ad salutem cadere sub præceptis Diuinæ legis, & reuera id ostendit (nisi me animus fallit) ratio manifesta: Non enim aliter melius possumus iudicare, an præceptũ sit legis

An actus aliquis contineatur.

de

Ind præcepto legis Diuinæ optimè colligitur ex illius actus necessitate ad finem legis Diuinæ.

de quarumcunq; virtutum actibus, nisi ex eo, quod ad finem legis sunt necessarij. Porrò, si finis primus legis idemque præcipuus sine actu cuiusquam virtutis constare non potest, conuincimur sanè fateri, de huiusmodi actu præceptū legislatoris esse, nisi insipientem atq; improuidum in legibus necessarijs volumus defuisse. Atque hæc certa regula ac forma est de præceptis legis, siue naturæ, siue Scripturæ, siue Gratiæ, siue Humanæ, seu Diuinæ philosophandi.

Decompensanda iniuria proximo facta speciale præceptum

Præterea, de compensanda iniuria facta proximo, speciale præceptum est, ergo & de compensanda iniuria facta Deo, sic enim D. Thomas 3, p. q. 84. art. 5. ad secundum argumentum.

De sarcienda violata amicitia speciale præceptū.

Huc accedit, quòd si cuius amicitiam violauimus, teneamur speciali præcepto dare operam, vt sarciamus, quemadmodum Matthæi 5. scriptum est, ergo Dei amicitiam per peccatum mortale violatam, speciali præcepto sarcire tenemur, ac proinde Pœnitentiam agere.

De curando corpore ægroto speciale mandatum.

Illud prætereo (quod mihi maximo argumento poterat esse ad huius rei confirmationem) quod ægroto corpori quisque tenetur medicinam necessariam adhibere, idque ex speciali præcepto, quod habet diligere corpus, ex quo efficitur, cùm non minus debeat amare animum, vt medicinam necessariam ægro animo adhibere teneatur. Videlicet quemadmodum instigante Naturæ lege (vt Tertullianus *a* ait, & illum æmulatus *b* Diuus Hieronymus) hirundo pullos suos de succo oculat chelidoniæ, & dictamnum cerui appetunt vulnerati, & cætera animantia bruta medicinas sibi diuinitus attributas instigantur vt quærant, ita proculdubio incitat Diuina lex homines rationales, vt Pœnitentiam remedium vnicum & necessarium ad salutem animæ prosequantur.

a *In lib. de Pœnitētia*
b *In Eccl. cap. 7.*

Ad correptionem fraternam præcepto Charitatis obligamur

Præterea, præcepto Charitatis obligamur, media necessaria ad salutem fratris apponere (inde enim est fraternæ correptionis obligatio) ergo & media necessaria ad salutem nostram. Et confirmatur: Tenemur proximum à morte tum corporis, tū animæ liberare. *Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum potest, non excludit. 83. d. cap. 1.* Igitur & nosmetipsos à corporali & spirituali morte tenemur eripere. Nec hic (quod ad mores attinet) magnopere contendere debemus, an violetur

Impœnitētia directè violatur præceptū Pœnitētiæ consequenter præceptum charitatis.

præceptum Charitatis, an præceptum Pœnitentiæ, illud modo concedamus, specialem nouamq; culpā esse non pœnitere, tamen si, quemadmodum cum quis non comedit cibum necessarium ad salutem, immediate quidem contra virtutem temperantiæ peccat, ex consequenti etiam contra Charitatem, ita qui non pœnitet, cum videt ad salutem esse necessarium, directè qui-

quidem præceptum Pœnitentiæ violat, consequenter autem violat Charitatem.

Præterea, de Pœnitentia exteriore præceptum est, ergo & de interiore: Consequentia patet, quia si satis factionem exteriorem Deus exigit, interiorem ac multò etiam magis requiret, quæ videlicet præcipua est in compensatione delicti. Antecedens verò certissimum est, si ea, quæ superiore controuersia diximus, tenentur, esse (inquam) exteriorem Pœnitentiam necessariam ad salutem. Actus quippe omnis virtutis exterior ad salutem necessarius, circa controuersiam in præcepto est.

Vtrãq; Pœnitentiæ interior & exterior requiritur, maximè autem interior.

Sed quid opus est multis? Si homini peccatori occurrat præceptum de diligendo Deo, simulq; peccatum memoriæ occurrat, illud quæro tandem an teneatur conteri, an non, si non, ergo exiens in actum dilectionis, sine Pœnitentia iustificabitur, quod sanæ mentis nullus admittit, si etiam, iam habetur, quod volumus de Pœnitentia esse speciale præceptum. Quod Tertullianus lib. de Pœnitentia disertè docet, inquiens *Cum iudex Deus iustitiæ charissimæ sibi exigendæ tuendæque præsideat, & in eam omnem summam disciplinæ sanciat, dubitandum est. sicut in vniuersis actibus nostris, ita in Pœnitentiæ quoque causa iustitiam Deo præstandam esse?* Et paulò inferius: *Audaciam* (inquit) *existimo, de bono Diuini præcepti disputare. Nec enim quia bonum est, ideò auscultare debemus, sed quia Deus præcepit. Ad exhibitionem obsequij prior est maiestas Diuinæ potestatis, prior est autoritas imperantis, quam vtilitas seruientis. Bonum est pœnitere, an non? quid reuoluis? Deus præcipit, quod igitur Deus tanto opere commẽdat, quod etiam humano more sub deieratione testatur, sum ma vtiq; grauitate & aggredi & custodire debemus.* Hactenus Tertullianus.

Omnis actus virtutis exterior ad salutẽ necessarius vtiq; in præcepto est.

Esse speciale præceptum Pœnitentiæ probat etiam autoritate Tertulliani & Sacræ scripturæ.

Et certè cum lex affirmatiuè præcipiat: *Pœnitentiam agite*, rursũ quæ sub mortis interminatione subiungat: *Nisi pœnitentiam habueritis omnes simul peribitis*, intelligi non potest, quibus alijs verbis legislator huiusmodi præceptum, si vellet, posset inducere, Omnis siquidem virtutis operatio, quæ verbo imperandi à lege præscribitur, aut in consilio est, aut in præcepto. De opere vero, quod solum in consilio esset, dici nulla ratione posset, nisi hoc feceritis, peribitis: De Pœnitentiæ igitur actu præceptum est. Quod eò magis mihi persuadeo, quod Ioannes Baptista statim à principio populo proponit: *Pœnitentiam agite appropinquauit enim regnum cælorum.* Eandem quoque legem, eisdemq; verbis Christus primitus inuulgauit, Apostolisque inuulgandam iussit. Nullo autẽ pacto verisimile fit, consilia legis statim in initio à populis exigi. Quinimo illud verosimilius est à turba præcepta, & ea qui-

Si Deum pro eo, ac debemus diligimus, obsequemur eius præceptis, nõ tã quia nobis vtilia, quam quia eius præcepta. Præceptũ Pœnitentiæ sat clare proponitur in Scriptura.

Matth. 3. Matth. 4. Marc. 1.

quidem maxime neceſſaria cum primis requiri: Vnde & Marc.1, *Pœnitemini* (inquit) *& credite Euangelio*, Vt vtrunq; tamquam neceſſarium præceptum proponat, pœnitere, & Euangelio credere.

Nec illud leue teſtimonium eſt, quod habetur Apocalyp. 2. *Age Pœnitentiam: ſin autem, veniam tibi citò, & mouebo candelabrum tuum de loco ſuo, niſi pœnitentiam egeris.*

Huc illud adde Prouerbiorū 1. *Quia vocaui, & renuiſtis, ego quoque in interitu veſtro ridebo.* Vocanti ergo ad Pœnitentiam renuere, ſpeciale peccatum eſt, cui ſpecialis pœna reſpondet, riſus & ſubſannatio Diuinæ poteſtatis. Huic & aliud ſimile eſt Hieremiæ 7. *Quia vocaui & non reſpondiſtis, faciam domui huic, &c.* & Eſaiæ. 65 *Omnes in cæde corruetis, pro eo, quod vocaui, & non reſpondiſtis.* Certè ſi ad Pœnitentiam vocanti reſpondere conſilium eſſet, non præceptum, nuſquam Dominus pro huius omiſſione, tam grauem pœnam minaretur. Item Hieremiæ 8. Deus conqueritur, quòd peccatores Pœnitentiam non agunt. Res eſt igitur debita ac proinde præcepta, ſiquidem Deus expoſtulat, ſi non reddamus.

Reſpondetur ad primam rationem dubitandi pro parte negatiua.

Ad argumentum verò primum, quod ex D. Thom. autoritate ſumitur, facilè reſpondetur: Impœnitentiam ibi accipi pro quocunque peccato, de quo pœnitentia non fit. In qua ſignificatione generale peccatum eſt, cùm fornicatio durans vſque ad mortem, homicidij quoque reatus, & quodlibet aliud ſimile malum, de quo homo pœnitentiam non agit, Impœnitentia ſit, etiamſi nulla culpa ſpecialis interuenerit, Verbi gratia, Si fornicator, auarus ſubitò interiret, correptus aliquo fulmine, quo euentu à præcepto Pœnitentiæ excuſari potuit: nec enim habuit ſpatium cogitandi, vt de peccatis pœniteret, tunc iuxta ſententiam D. Auguſt. & D. Thomæ eiuſmodi homo habuit finalem Impœnitentiam, peccatum, ſcilicet, quod non remittitur nec in hoc ſeculo, nec in futuro, generale quidem non ſpeciale peccatum,

Reſpondetur ad ſecundam rationem dubitandi pro parte negatiua. Medium ad ſalutem neceſſarium duplicis generis.

Ad ſecundum fateor eam eſſe cauſam, vnde vel maximè liqueat Pœnitentiæ peculiare præceptum. Sed vt obiectionem repellamus, aduertendum eſt, medium ad ſalutem neceſſarium, eſſe in duplici differentia. Alterum quod non eſt actus virtutis, ſed vel pœnitentia vel habitus, quos Deus in nobis ſine nobis operatur, vel etiam gratia & auxilium Dei, quod non noſtrum, ſed Diuinum opus eſt, & de huiuſmodi medijs legis præcepta nō ſunt. Alterum medium actus virtutis eſt, atque in noſtra poſitum poteſtate, vt credere in CHRISTVM, confiteri fidem, ſuſcipere Baptiſmum, diligere Deum, & de huiuſmodi, præcepta legiſlatoris ſunt. Quæ quoniam non de fine, ſed de medijs ferūtur ad finē legis neceſſarijs, rectè colligimus, in omni lege, ſiuena

tura-

turali siue scripta, tum humana, tum diuina, ea media virtutis. quæ nullo modo sunt ad finem necessaria, in consilio esse. quæ verò omnino necessaria, ea esse in præcepto. Vnde patet quid ad tertium argumentum respondendum sit.

Sed illud tamen vrget vehementer, quòd eisdem argumentis, quibus ostendimus esse præceptum, ostendi æquè potest, homines obligari ad confestim pœnitentiam agendam, vt peccatum mortale commiserint. Primùm enim D. Thomas 2.2.qu. 62.art.vlt. vtrunque pariter affirmat, & teneri homines ex præcepto peccatum deserere, & statim id quidem: Vt qui rem alienam furto suscepit, restituere protinus sine mora aliqua debet. In 4. etiam dist. 17. qu. & articulis retrò citatis expressè tradit, hominem obligari ad pœnitendum, cùm peccata memoriæ occurrerunt, quod est dicere, præceptum pœnitendi nullas moras in peccatore permittere, qui peccati memoriã, & conscientiam habet. Et ratio id videtur suadere. Nam cùm peccatum memoriæ occurrit, si homo non detestatur, ex consequenti consentit.

Vtrũ præceptum sit penitere statim de peccato mortali, ita vt peccatũ mortale nouũ sit, si quis non statim ac in peccatum incidit, pœnitentiam agat. Videtur quod sic, obrationes sequentes. I.

Deinde, homo tenetur, illicò medicinam corporalem corpori necessariam adhibere. Ergo, & quam primùm debet animę necessariam medicinam apponere. II.

Præterea, proximi offensi iniuriam teneor, vbi primùm commodè possum, compensare, ergo & Dei. Antecedens notissimum est. Non enim celerius, qui damnum in pecunia dedit, tenetur satisfacere, quàm qui dedit in fama vel honore. Sed qui in pecunia dedit, restituere pensareque damnum è vestigio debet; ergo & qui aliter quóquo modo proximum læsit, & confirmatur. Nam si frater meus habet aliquid aduersum me, teneor illi extemplo reconciliari, vt patet Matt. 5. Igitur & teneor conciliare me Deo statim, quàm eius amicitiam per iniuriam violaui. III.

Præterea, simul atque commodè possumus fratrem nostrum à morte animi liberare, id facere sine dubio tenemur, ergo & nosmetipsos à peccato mortali illicò tenemur eripere. Idque eò magis, *quòd peccatum, quod mox per pœnitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit*, vt Gregor. docuit homil. 11 in Ezechiel. 3. *At qui periculo se exponit peribit in eo*, vt in Eccles. legitur. Confirmat autem hoc vel maximè Leo Papa epist. 69. ad Theodorum Episcop. inquiens: *Oportet vnumquemque Christianum conscientiæ suæ habere iudicium, ne conuerti ad Dominum de die in diem differat, nec satisfactionis sibi tempus in finem vitæ suæ constituat, quem periculosè ignorantia humana cõcludit; vt ad paucarum horarum se reser-* IV.

Diligenter notãda hæc D. Gregor. sentent.

 uet in-

Digitized by Google

Periculosū est differre pœnitent.

uet incertum. Periculosum igitur est pœnitentiam in aliud tempus reseruare. Nam & hoc Ecclesiast. cap.5. prohibet, inquiens: *Non tardes conuerti ad Dominum, nec differas de die in diem, subitò enim venit ira eius.* Peccatum igitur est, de die in diem pœnitentiam protrahere, nempe cui diuinam iram Ecclesiasticus interminatur.

V. Item, si in aliud tempus pœnitentiam differre liceret, ergo & velle differre licitum est: Quod enim facere, idem & velle quoque licet. At qui existens in peccato mortali, interiorem pœnitentiam in aliud tempus reseruare vult, eo ipso interpretatiuè & implicitè vult esse in peccato mortali, in quo quandiu non pœnitet, perdurare necessum est. Non licet igitur conuersionem pœnitentiamque differre.

VI. *Negatiuū præceptum obligat pro quocunque tempore.*

Præterea, negatiuo præcepto astringimur ne simus Dei inimici, nam esse Deo inimicum, vsque adeò intrinsecè malum est, vt nullo euentu id velle sine graui culpa valeamus; ergo, quamdiu homo est in peccato mortali, cùm sit Dei inimicus, tamdiu præcepto negatiuo aduersatur, quamlibet parum in statu peccati mortalis perseueret. Aut igitur hoc monstrum probandum est, videlicet, hominem obligari ad pœnitentiam statim agendam, aut primum illud tollendum, hoc est, hominem ad pœnitentiam agendam obligari. Illuc enim serpit hoc præceptum, si semel admittitur.

VII. *Festorum corporalis quies quorsum pertineat.*

Denique suadetur, quòd saltem singulis diebus festis teneatur peccator pœnitentiam habere, quia finis legis est, vt requiescamus in Deo; ad hanc enim requiem corporalis festorum quies ordinatur. At in legem facit, qui verba legis amplexus, contra legis nititur voluntatem. L. non dubium. C. de legibus, & regula, certum est. de reg. iur. in 6. Et confirmatur, Leuit.16. *Sabbathum requietionis est, affligetis animas vestras, ab omnibus peccatis vestris mundabimini.* Et cap.23. *Affligetis animas vestras, omne opus seruile non facietis in die hac; omnis anima quæ afflicta non fuerit in die hac, peribit de populo suo;* & causa subditur: *vt propitietur vobis Deus.*

In huius argumenti explicatione, adeò multæ sunt doctorum sententiæ, vt eas enumerare, nedum expendere, molestissimum fuerit, & cùm tam variæ sint, tamq; inter se dissidentes, veniam mihi dabitis, Viri humanissimi, si aliorum opinionibus prætermissis, meam ego (vtinam verè, quàm breuiter) explicuero.

Verè etiã auctori videtur communis opi-

Primum ergo (vt mea fert, & communis opinio) *non protinus tenetur homo pœnitentiam agere.* Atque hæc quidem assertio, non alia ratione potiore ostendi potest, quàm quòd fidelium omnium consensus facilè admittit, non esset peccatum mortale no-

uum,

Digitized by Google

uum, si quis non statim, atque in peccatum incidit, pœnitentiam agat; nec aut pœnitentes in confessione huius criminis se accusant, aut sacerdotes id curant, quando pœnitentes examinant; cùm tamẽ nullus peccator ferè sit, qui huius præcepti reus non haberetur. Imò, qui diem vnum in peccato mortali duraret, non modò multa, sed innumera peccata mortalia hoc præcepto transgrediendo committeret.

nio, quod non sit præceptum statim agere pœnitentiã &c. Vnde constituit

hanc primam conclusionem quam probat. I.

Præterea, cùm præceptum de pœnitentia affirmatiuum sit, in quo virtutis actus positiuus prçcipitur, non videtur obligare, nisi pro tempore necessitatis, quemadmodum & reliqua præcepta affirmatiua. II.

Præceptũ pœnitentiæ est affirmatiuum cuiusmodi præceptũ semper quidem obligat, sed non pro semper vt scholæ phrasi vtamur. III.

Item, cùm cætera media ad salutem necessaria, scilicet, fidem, baptismum, confessionẽ illicò præstare minimè teneamur, non est, cur vnicam pœnitentiam mox debeamus exhibere. IV.

Præterea, cùm vera pœnitentia (vt antè iam diximus) à dilectione Dei proficiscatur, si homo simulatque peccauit, veram pœnitẽtiam habere tenetur, quæ videlicet necessaria est, vt Deo concilietur, fieret consequens, vt homo post peccatum statim ad diligendum Deum obligaretur. V.

Præterea, cùm nulla ratione idonea sit, nullaue auctoritas, qua præceptum adeò durum asseratur, certè qua facilitate inducerctur ab aliquo, eadem quoque ab alijs reijcere u .

Secunda propositio: *Non tenetur homo pœnitentiã agere, quoties peccata memoriæ occurrerint, siue speculatiuè, siue practicè occurrerint.* 2. *Conclus.*

Etenim nullũ aliud nos præceptum obligat ex eo, quòd in mentem veniat, nec peccat mortaliter, qui non diligit Deum, quantumcunq; diuina bonitas proponatur, omni dilectione dignissima, nisi necessitatis articui. ntercedat. Idem de præcepto fidei, & spei videre licet.

Etiam præcepta fidei & spei affirmatiua.

Quare nec, si peccata sese offerant peccatori digna, quæ homo detestetur, protin⁹ obligatur in actũ cõtritionis exire; poterit.n. liberè nullũ habere actum, si nullus instat necessitatis articulus.

Obligatio cuiusq; præcepti ex ipsa rei necessitate sumitur.

Et cõfirmatur, quia obligatio reliquorũ præceptorũ ex necessitate rei sumitur, non ex memoria, aut intelligẽtia nostra, quippe; non quia nos intelligimus, aut memoria tenemus. obligant; sed quia obligãt, debemus nos dare operã, vt memor a teneam⁹.

Illud etiam quàm inconsideratè dicitur, memori i practicam obligare, speculatiuam non obligare, quasi memoria cõscientia sit, cuius iudicio homo teneatur obnoxius.

Premam enim angustiùs & vrgebo, quodnam sit illud iudi-

cium practicum, vel quæ memoria, quæ post simplicem peccati commemorationem nouam præcepti obligationem inducit: Cumque nihil constanter, recteue dici possit, nimirum non est, cur amplius in opinione contraria refellenda moremur; nulla enim ratione nititur, sed solo asserentium arbitratu.

3. Concluſ. Pœnitẽtia est opus religionis, sed vindicationis.

Atque eisdem omnino argumentis persuaderi potest tertia propositio, hoc est: *In diebus festis non obligari homines ad agendam pœnitentiam, aut diuino præcepto, aut humano.* Præceptum enim de colendo Deo, quo festis diebus astringimur, opera religionis præscribit. At pœnitentia (quod antè docuimus) religionis opus non est, sed vindicationis.

Item ius humanum nullum est, aut Euangelicum, quo hoc præceptum asseratur. Proferant, & tacebimus. Lex autem antiqua cessauit, lege verò naturæ nihil eiusmodi præcipi, notius est, quàm vt probandum sit. Et profectò errores alienos reprehendere, non perinde difficilè est. Facilius namque (vt Cicero tradit) in mentem cuiusque venire solet, quid falsum, quam quid verum sit. Sed veram & consentaneam opinionem ingerere, eamque idoneis argumentis confirmare, hoc opus hic labor est.

4. Concluſ. Proquo tẽpore obligetpræceptũ pœnitẽt.

Sit igitur quarta propositio: *Præceptum de pœnitentia obligat in articulo necessitatis, vt reliqua omnia præcepta affirmatiua, ac primus quidem necessitatis articulus facilè ab omnibus admittitur, periculum mortis.* Cùm enim præceptũ pro aliquo tempore obliget; si in periculo mortis præteritur, nullum iam restat tempus, quo possit impleri. Sed notandum est, quòd cùm baptismus & sacramentum absolutionis attrito conferant gratiam; institutaque fuerint directè hæc duo sacramenta in remissionem omnium peccatorum, qui suscipit alterum ex his, siue contritus, siue attritus, verè implet præceptum de pœnitentia, quoniam Deus nihil amplius exigit, in compensationis iniuriam & delicti commissi, quàm vel contritionem sine sacramento, vel attritionem cum sacramento per se instituto in remissionem peccatorum, atque hic colliges præceptum diuinum de pœnitentia, per se loquendo, obligare solùm in duobus. Priùs, cùm obligat diuinum præceptum de baptismo vel confessione, & tunc satis est pœnitentia interior imperfecta, si exterius sacramentum reipsa suscipiatur. Posteriùs, cùm deest minister vtriusque sacramenti: Vbi sicut homo tenetur habere votũ suscipiendi vel baptismum vel absolutionem, si facultas adesset, ita etiam tenetur habere perfectam pœnitentiam & contritionem, vt quæ necessaria tũc sit ad remissionem peccatorum.

Baptiſ. & pœnitentia directè inſtituta in remiſſionẽ peccatorũ.

Per ſe loquendo obligat, præceptũ pœnitentiæ in duobus.

At verò articulus alius, qui addi solet. Cùm videlicet quis ad-

miniſtrare voluerit aliquod ſacramentum, vel quemcumque alium actum exercere, qui requirat hominem exiſtentem in gratia, accidentariam obligationem habet, nec à præcepto pœnitentiæ oritur, ſed à præcepto alio de digna ſacramentorum vel ſuſceptione, vel adminiſtratione. Vnde peccatur quidem peccato ſacrilegij, ſi ab impœnitente ſacramentum aut miniſtretur, aut ſuſcipiatur, non autem peccato omiſſionis aduerſus pœnitentiæ præceptum, vnum excipio euchariſtiæ Sacramentum, quod qui in mortali ſumit, duplex peccatum peccat: Alterum ſacrilegij in euchariſtiam, alterum omiſſionis in præceptum peculiare diuinum de præmittenda pœnitentia Euchariſtiæ ſacramento, de quo in fine huius relectionis differemus.

Per accidēs etiā obligat præceptum pœnitentiæ in tertio.

Sine Pœnitentia ſuſcipiens Sacramētum euchariſtiæ dupliciter peccat, & commiſſione ſacrilegij contra præceptum religionis, & omiſſione pœnitentiæ contra præceptum pœnitentiæ.

Ad primum itaque argumentum reſpōdetur illam D. Thomæ ſimilitudinem inter præceptum reſtituendi, & præceptum deferendi peccatum, non per omnia quadrare. Qua in re Caietanus videtur fuiſſe deceptus, primum enim rei alienæ reſtitutio, reuera fundatur in præcepto negatiuo, quo vetamur rem alienam inuito domino retinere, neque enim minus rei alienæ detrectator eſt, qui eam apud ſe inuentam inuito domino detrectat, ac detinet, quàm ſi furto ſuſcepiſſet. Quo fit, vt ad obligationem reſtituendi iniuſta acceptio impertinens ſit, ſiue enim acceperim iniuſtè per furtum, ſiue iuſtè per commodatum, ſimulatq; inuito domino rem alienam vſurpo, furti reus habeor, atque ex conſequenti violator præcepti negatiui.

Reſpondetur ad contraria argumenta. Ad primū. Caietanus in quo deceptus videatur.

Rurſus etiam, quotieſcūque adeſt commoditas rem alienam Domino ſuo reſtituendi, toties denuò peccato non reſtituendo, etiamſi nullum actum poſitiuum habeam, quo rem alienam iniuſtè velim apud me tenere. Satis enim eſt ad peccatum nouum vſurpatio ipſa libera exterior rei alienæ, eo tempore, quo oportebat eam domino reddere.

At præceptum pœnitentiæ, per quam homo peccatum fugit & deſerit, ſicut & charitas, quæ radix & fundamentum pœnitētiæ eſt, reuera, quicquid Caietanus intelligat, præceptum eſt affirmatiuum, nec includit negatiuum, niſi quemadmodum omnia affirmatiua dicuntur includere de actu contrario, vt præceptum charitatis ſecum habet annexum præceptum odij negatiuum, præceptum temperantiæ, negationem intemperantiæ, ſpes quoque deſperationem, fides infidelitatem negat & prohibet: Sic præceptum pœnitentiæ ex conſequenti vetat, nequis impœnitens ſit impœnitentia poſitiuè contraria. Quo fit, vt non pœnitere propriè contra præceptum affirmatiuum ſit, non

Præceptū pœnitentiæ affirmatiuum eſt, & fundatur in præcepto charitatis affirmatiuo.

Digitized by Google

contra negatiuum. Quocirca tunc ſolùm peccatum erit, cùm præceptio affirmatiuo fuerit aduerſum ; aduerſatur autem, cùm quis eo tempore pœnitentiam non agit, quo ex præcepto agere tenebatur, hoc eſt, in articulo neceſſitatis, quemadmodum ſuperiùs explicatum eſt circa concluſionem quartam huius quæſtionis.

Qualis ſimilitudo inter præceptum reſtituendi, & præceptum pœnitendi.

Sed eſt tamen ſimilitudo vtriuſque præcepti & reſtituendi, & pœnitendi proportionalis duplex : Priùs, quòd quemadmodum non dimittitur peccatum , niſi reſtituatur ablatum, ita quoque non dimittitur, niſi agatur pœnitentia. Poſteriùs etiam, hæc duo præcepta in hoc aſſimilantur, quòd ſicut non reſtituere rem alienam iniuſtè detentam, habet malum ſtatum peccatoris annexum, ita & non pœnitere de peccato commiſſo. Quo fit, vt ſiue hic, ſiue ille, hoc eſt, vel qui non reſtituit, vel qui non pœnitet, in actum poſitiuum exeat, alter, quo vult non reſtituere, alter, quo vult, nō pœnitere, ſemper peccet nouo peccato. Patet id, quod diximus. Auarus enim prauè affectus aliena re detinenda, cùm in mentem illi venit aliena res, ſi in actum voluntatis poſitiuum prodeat, quo videlicet vult non reddere, ex conſequenti, vt experimento conſtat, ſtatum illum probat, & eligit in quo eſt, & qui non pœnitet, ſimili ratione , ſi peccata, quæ fecit, illi occurrant, habeatque actum voluntatis poſitiuum, plerunque nihil aliud , quàm conſentit, & probat ſtatum peccati, quod antè commiſit.

Qui in actū poſitiuum prodit non pœnitendi de peccatis cùm ei tamen memoria peccatorum occurrat, peccat ſecundùm authorem, vel ideò, quod pœnitentia omni tempore tam bona & honeſta ſit, contrarius actus non poſſit habere rationem boni & honeſti.

Quòd ſi volumus etiam rem hanc magis premere, ſine dubio peccator, cui peccata memoria occurrunt, nec pœnitet, ſi quem actum eliciat etiam pro tempore, quo nō tenetur pœnitentiam agere, ſemper peccat peccatum nouum. Illud ſiquidem obiectum volitionis, qua volo non pœnitere, etiam dum non teneor, nulla ratione honeſtari poteſt, cùm actus oppoſitus, hoc eſt, pœnitentia & contritio omni tempore vſque adeò bona & honeſta ſit, vt contrarius actus, quo pœnitere nolo, nullo vnquam tempore honeſti rationem habeat. Non aſſero tamen, eſſe peccatum mortale, velle non pœnitere tempore, quo non teneor, peccatū (inquam) mortale ex genere ſuo ; eſt tamen veniale, quia non habet obiectum honeſtum, actus verò indifferentes ſchola noſtra penitùs reijcit. Hunc igitur in ſenſum D. Thom. intelligendus eſt, vt ſcilicet homo ſtatim teneatur, imò ſemper, pœnitere de peccato cōmiſſo, non poſitiuè, dolēdo, ſed negatiuè, non complacendo, quo etiam ſenſu ipſe idem loquitur 3. p. q. 84. art. 8. vbi ſecutus D. Aug. lib. de pœnit. ca. 13. & habetur de pœnit. d. 3. cap. pœni-

Actꝰ indifferentes in individuo nō dantur ſecundùm ſententiam auctoris.

Quomodo dici poſſit,

pœnitentia eſt, Et Hugonem de S. Vict. dicentem, quòd Deus absoluens hominem à vinculo culpæ & pœnæ æternæ, ligat tamen vinculo perpetuæ detestationis peccati, asserit, pœnitentiam etiam post remissum peccatum debere durare vsq; ad finē vitæ. Quod egregiè annotauit Caietanus in Comment. supra eundem D. Tho. articulum. Nam quòd post impetratam veniam per primam contritionem, homo iterum atque iterum dolere teneatur, nulla ratione nititur, nisi cùm homo dubitat, an verè fuerit contritus. Tum enim locum habet, quod Isidor. tradit lib. 2. de sum. bon. *Propitiatio Dei occulta est, sine intermissione flere necesse est.*

quod homo teneatur statim & semper pœnitere de peccato admisso. Sup. citatā art. 8. quæstionis 84 intert. par D. Thom. Ex dictis exponitur & aliud dictum D. Thomæ.

Quem etiam in modum possemus explicare, quod in 4. sent. dist. 17. dixit: *Hominē præcepto pœnitentiæ obligari, cùm peccata memoriæ occurrūt:* Tenetur enim non sibi ipsi placere in peccato cōmisso, quod occurrit. Quare nisi actum suspendat (quòd tamen rarū & difficile est) si nō pœniteat, sēper peccabit. Scio Caietanū huic ipsi loco ex 4. Sententiarū deprompto aliter occurrere, legat qui volet, nec enim eius intelligentia omnino pessima est.

Ad secundum.

Pro secundi verò argumenti solutione notandum est, discrimen esse inter bona corporis, scilicet salutem & vitam corporalem, & bona animæ, hoc est, salutem & vitam spiritualem: quòd illorum non magis sumus domini, quàm vitæ & salutis proximorum nostrorum. Nam vitæ & mortis solus Deus sibi dominium reseruauit; posteriorum verò bonorum vnusquisq; dominus est, habetq; eandem liberam potestatem, quam pecuniæ & reliquæ rei familiaris. Hoc autem discrimen primùm ratione cō stat. Sumus enim domini eorū bonorum, quæ nostra diligentia, labore atq; industria comparauimus: Cùm ergo bona spiritualia hoc est, virtutes, quibus salus & vita animæ cōtinetur, nostra libertate & industria interueniente nobis obueniant, nostro ea nobis iure vendicamus, nam & hoc titulo opifex quisque sui operis dominus est, vita autem corporis naturæ donum est, non ingenio nostro aut industria partum. Quocirca nihil mirum, si naturæ autor huius rei dominium sibi assumpsit.

Discrimen inter vitā corporalē & bona animi. Cur bonorū nostrorū tēporaliū & spiritualiū domini simus, vitæ corporalis non item.

Quòd etiam bonorum spiritualium domini simus, testimonium illud Eccli. cap. 15. confirmat: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui, posuit ante illum vitam & mortem &c.*

Signo quoque manifesto hoc discrimen innotescit: Nam si mortem mihi conscisco, non aliter contra præceptum illud: *Non occides*, pecco, quàm si proximum interficerem. Item, si ex gula cibum aliquem sumo vitę corporali noxiū, duplex peccatū pecco, alterū contra temperantiæ legem, alterum contra illud,

Exod. 20. Matth. 5.

Vitam ſuã corporalẽ quiſq; tenetur conſeruare non quidem vt Dominus ſed vt diſpenſator & cuſtos.

quo teneor vitam corporalem ſeruare, & meam & alienam, non tanquam dominus, ſed tanquam diſpenſator & cuſtos. At verò, ſi mortis ſpiritualis mihi cauſſa ſum, iactura mihi imputatur. Quin ſi per fornicationem gratiam, virtutem, ſalutem, vitamq; animi perdam, vnicum fornicationis peccatum agnoſcitur. Quo vno argumento ſatis liquet, bonorum ſpiritualium nos eſſe veros dominos, non diſpenſatores, quando horum diſſipatio nobis non imputatur ad ſpecialem culpam.

Ratio diuerſitatis cur non liceat in eũ qui ſeipſũ ſpiritualiter vult occidere, cp licet in eũ qui ſibi mortẽ corporalem vult inferre, ex diſcrimine ille haſten? explicato perſpicitur Ex eadem diſcrimine habetur ſolutio argumenti ſecundi.

Ex hoc etiam diſcrimine ratio patet, cur volenti ſe occidere corporaliter quiſque priuatus vim poſſit inferre, cogereq; vel inuitum, ne ſe occidat: quam tamen vim volenti ſe ſpiritualiter interficere non licet inferre, niſi is, qui infert, ſuperior auctoritate & poteſtate ſit. Cuius differentiæ (vt reor ego) non alia cauſa eſt, niſi quòd vitæ ſuæ corporalis nemo eſt dominus. Vnde ſicut volenti alium occidere, vim inferre quilibet poteſt, vt impediat, ita & ſeipſum interimere volenti. At cùm vitæ ſpiritualis vnuſquiſque ſit dominus, iniuriam illi feceris, ſi vim attuleris, non aliter, ac ſi domino pecuniarum pecunias ſuas etiam prodigè conſumenti, manus ad impediendum injcias violentas.

Hiſce igitur explicatis, facilè patet, conſequentiam illam non valere, non enim, ſi ſtatim vitæ corporali, ſiue proximi, ſiue meæ teneor ſuccurrere, ſtatim quoque teneor vitæ ſpirituali mederi, præſertim meæ, cuius ſum dominus. Certè ſi ſaluti corporalis liberum dominium haberemus, qui quartanam febrim, quum protinus ſanare poſſet, ad duos vſque annos differret, mortaliter non peccaret. Nunc autem ſi quis vel in ſe, vel in alio grauem aliquem morbum, quem pellere illicò poſſet, ad longum tempus protraheret, neſcirem equidem excuſare à peccato mortali.

habetur ſolutio argumenti ſecundi. Qui in ſe vel in alio grauem aliquem morbum, quem ſtatim depellere poſſet, ad longum tempus protraheret, ſecundum autorem nõ excuſaretur à peccato mortali.

Ad tertiũ. At tertium negatur item conſequentia, nec enim ego antecedens (quod nõnulli faciunt) negare poſſum. Scio quidem latitudinem quandam eſſe in ea temporis celeritate, quam homini ad compenſandam iniuriam proximo illatam præſtituimus. Sed qui proximum læſit in honore, vel fama, ſi habens opportuniſſimam opportunitatem iniuriam compenſandi negligit, & ad finem vitæ reſeruat, non exiſtimo tam temerarium & inconſultum Theologũ eſſe futurum, vt illum per quinq; etiam annos ceſſantem & torpentem excuſet, certè Chriſtus nõ excuſaret, an Theologi debeant, ipſi viderint. Conſequentiam igitur ego negO, quia

go, quia compensationem iniuriæ factæ proximo, non solùm propter nostras vtilitates, verùm (ac multò etiã magis) propter vtilitatem eius, cui iniuria facta est, legislator exigit. At compensatio iniuriæ quæ Deo per peccatum fit, non propter Dei cõmoditates, sed propter nostras exigitur, quippe cùm cõpensationis nostræ Deus non indigeat, nos egeamus. Quo fit, vt bona sua Deus in hac parte pro nostris habeat. Vnde ad eãdem legem postulat, quæ illi debemus, & quæ debemus nobis ipsis, nec arctiore vinculo satisfactionem efflagitat iniuriæ suæ, quam remediũ salutis nostræ. Tum ergo tenebimur Dei compensare iniuriam, cùm bona nostra spiritualia diligere tenemur, inque necessitatis articulo procurare.

Ad quartum (quoniam præcedentis argumenti confirmatio ex dictis facilè soluitur) non desunt, qui antecedens inficientur, eò, quòd apud D. Augustinũ, lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 9. correctionem fraternam in aliud tempus commodiùs reseruare licet. At hi (bona venia me audietis) D. Augustini intelligentiam non assequuntur, nusquam enim D. Augustinus credidit, vbi se offert magna commoditas corripiendi fratrem, hoc est, cùm id fieri potest nulla mea iactura, multa fratris commoditate, licitum esse pro meo arbitratu, correctionem fraternam in alium annum remittere, vbi expectetur vel æqua commoditas, vel etiã maior. Sed id sentit prudẽtissimus autor: Cùm correctio sine iactura mea fieri nõ potest, differri nonnunquã posse in tẽpus, vbi cõmodiùs sine iactura mea fiat. Cùm igitur interior pœnitentia vbiq; gẽtium, & omni tempore fieri commodissimè possit, si nõ licet liberationem proximi differre, si fieri cõmodissimè potest, ergo nec nostram. Sed nego tamẽ consequentiã, quia bonorum spiritualium proximi mei custos sum, non dominus, idcirco illum mox eripere teneor, & viuificare, si possum, meipsum non mox teneor, etiamsi possim. Cõmoditas præterea ad corripiendum fratrem, non semper & vbique parata est, idcirco quando sese offert, lex præcipit, vt arripiatur. Commoditas autem corrigendi nos omni tempore & loco est in promptu. Quare noluit nos suauissimus legislator semper obligare, quotiescunq; opportunitas adesset, ne nos innumeris peccatis inuolueret. Ac reuera (vtcunq; opinemur) negare nõ possumus, inter bona proximi & nostra longum esse interuallum. Nam bouẽ proximi, aut ouem iacentẽ leuare teneor & seruare, si possum, bouem meum, aut ouem non item, nisi res esset ad vitam meã conseruandam necessaria, tunc enim, sicut nec vitæ, ita nec illius rei, sine qua vita non degitur, liberam habeo facultatem. Sic ergo & bona spiritualia proximi mei, etiam extra mortis æternæ periculum

Ad quartũ

Exponitur locus D. Augustini de correptione fraternam.

Ratio diuersitatis inter res spirituales nostras & proximi nostri.

Prædicta diuersitas explicatur per diuersitatem inter bona externa proximi, et nostra.

cutare teneor, mea non perinde, nisi cum articulus necessitatis propriæ spiritualis occurrit, hoc est, periculum mortis æternæ.

Exponitur dictum D. Gregorij.

Ad testimonium verò D. Gregorij, quod ibi subiungitur, fateor equidē, quòd si quis periculum proximū & certum in se videret incidendi in nouum peccatum mortale, nisi antiquum aboleret, teneretur tunc temporis pœnitentiam agere. Quemadmodum enim, qui ex assidua consuetudine iurandi intelligit, se in eo periculo constitutum, vt facilè exeat in periurium, obligatur consuetudinem illam retractare, per quam in periculo deierandi constituitur, sic qui ex assuetudine peccandi cognoscit, se ad aliud atq; aliud peccatum trahi, nec tēptationibus quotidianis sine ingenti periculo posse resistere, videtur proculdubio tenetur ad illum statum deserendum. Et hinc patet, quid ad Leonis Papę verba dicendum sit. Id verò quòd ex Ecclesiastico additur, consilium saluberrimum est, non præceptum. Consilij autem ratio redditur, ne fortè subitò pręoccupati hora mortis, quæramus spatium pœnitendi, & inuenire non possimus.

Quin & D. Leonis & Ecclesiastici.

Ad quintū Autor nullū actum pro licito habet, qui non possit esse meritorius. Si quid licet non facere non statim sequitur, quod etiā liceat velle non facere. Quod exemplis illustratur Ad sextū. Leges præcipiunt vel prohibent actus, non habitus.

Iam quinti argumenti concedo primū consequens, si nihil aliud ibi significetur, quàm non esse peccatum pœnitentiam differre, sic enim interdum solemus appellare licitum, quod peccatum non est. Sed cùm rursum colligis, ergo velle differre licitum est, nego consequentiam: Nā talis volitio non habet bonum obiectum, vt antè diximus, non enim ij sumus, qui admittamus, aliquem actum esse licitum, qui meritorius esse nequeat, imò ne bonus quidem moraliter, quod nonnulli libera fronte concedūt. Ergo cùm tādem obijcis: Quod licet facere, licet velle, bene dicis, si q̄ dicis, attēdis: At pœnitentiā differre est nō facere, sed nō facere, non autē statim licet, velle nō facere, quæ nō facere licitū est, id est, quę si nō feceris, nō peccas: Verbi gratia, nō leuare festucā, illicitū non est, at velle nō leuare, si nullū finem honestū apponas, otiosum ac proinde illicitū est. Itē, non facere bonū interdum licet, videlicet cū non teneor, at velle non facere (quod retrò etiam diximus) nulla ratione honestari potest.

Ad sextū argumentum: Licet pręceptū negatiuū generale sit, ne fiamus inimici Dei per actū, quo inimicitia cōtrahitur, at ne simus inimici Dei secundū reatū, nullo negatiuo præcepto sum' astricti. Sicut. n. de amicitia habituali Dei nullū præceptum affirmatiuū est, sic de inimicitia, quæ secundū reatū est, quasi habitualis, nullū est negatiuū, oēs si quidem leges præcipiunt, vel prohibēt actus, nō habitus. Et cū obijcitur: Velle esse Dei inimicum secundū reatū, etiā est intrinsecè malum, fateor id quidem, quia vt volitio mala sit, satis est obiectum esse malum, siue secundùm actum siue secundum reatū, nam qui positiuè vult habitum habere vitij, vel etiā esse reatu malus, consentit in rem, quæ rectæ

rationi aduersatur, imò adeò implicitè consentit in culpā, sine qua nec habitum vitij habere, nec reatu malus esse potest, non tamen proinde sequitur, quòd si præceptū de nō perseuerando in peccato, sed solum, ne velimus malum, quod cum recta ratione pugnat. Atq; (vt vno verbo dicamus) velle Dei inimicitiam, directè Charitati aduersatur, at non velle amicitiam eo scilicet tēpore, quo non teneor velle, Charitati non repugnat. Quare negatur consequentia.

Bifariam contingere aliquē esse malū vel actu vel solùm reatu, scilicet si iam actu peccati trā sijt.

Ad vltimū: Quamuis sciam ego, Scotum & Gabr. in 3. dist. 37. Angelum in verbo, Feriæ. Nider. in suo Præceptorio. Florentin. parte 2. tit. 9. asseruisse, in diebus festis, maximè Dominicis teneri homines ad diligendum Deum super omnia, ac proinde si in peccato sint, ad habendam contritionem, sed quoniam ignoro, vnde ad hanc opinionem Doctores illi venerint, liberè possum, quod non satis exploratè perceptū sit & cognitum, sine vlla dubitatione negare. Nā sicut esse plures mundos naturalis ratio negat, quoniam plures esse, ratio nulla naturalis probat, sic peccati mortalis obligationē rationabilissimè vbiq; negabim⁹, quoties idoneis argumentis nō asseritur: Nam illud imbecillū est, quod subiungitur, tùm ex D. Thomæ & grauiorū autorum sententia ad finē legislatoris minimè teneamur, sed ad media, quæ lex finis gratia cōsequendi præscribit. *Nō n., si finis præcepti Charitas est, tenemur protinus omnia præcepta legis implere ex Charitate, nec si lex iubet, Quadragesimæ ieiuniū, vt mens eleuetur in Deum, astringimur proinde ex huius præcepti vigore, mentē in Deum eleuare. Quod verò dicitur, tenendam esse mentem legis, non verba, sit ita sanè, sensum enim legis amplectimur, non sonum verborum. Credimus namq; legem in eo sensu accipiendam, quē per verba legislator efficere voluit.

Ad sep timū adeoq; ad vltimū Scoti, Gabrielis, Angeli, Nideri, Antonini opinio diebus festis homines ad contritionem teneri ex præcepto & sub rea tu noui pec cati mortalis.

Contraria opinio est cōmunis & ipsius etiam autoris.

Ad argumēta Scoti, Gabrielis, &c. respōdetur. Finis legislatoris non est in præcepto sed mediū, quod in ordine ad finem illum legislator constituit.

Contraria non est in

Iam illud, quod ex Leuitico affertur, nullius est momenti: Primùm, quoniam lex vetus abolita est, nec nos obligat, nisi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. Deinde, quoniam lex de certo quodam die loquebatur, quod festum propitiationis erat, vbi sacerdos semel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deum, atque hostias offerebat, vt quod nunc Ecclesia facit semel in anno obligans ad pœnitentiæ sacramentum, tunc in vetere illo populo præsignaretur. Non erat autem lex, quæ singulis festis & Sabbathis hāc animi afflictionem præscriberet. Ac mihi videor satis de pœnitentiæ virtute disseruisse, proximū est, vt de pœnitentiæ sacramento

Quatuor hactenus quæstiones

principales de pœnitētia explicatæ restāt porrò duæ explicandæ, vt vniuersa hæc relectio de pœnitentia absoluatur.

mento differamus, videamusque iam ea, quæ sequuntur. Primùm, an Pœnitentiæ Sacramentum sit ad salutem necessarium, deinde, an de Pœnitentiæ Sacramento præceptum sit. Hęc enim ex mea partitione restant duo, de quibus accuratiùs differēdum puto, quoniam vtraque Disputatio, & ad agnitionem Sacrarum literarum pulcherrima est, & ad componendas multas Scholasticas concertationes necessaria.

PARS QVINTA.

Quæstio quinta principalis Rationes dubitandi pro parte negatiua.

VTrum Pœnitentiæ Sacramentum sit fidelibus ad salutem necessarium.

Quod igitur Pœnitentiæ Sacramentum non sit fidelibus ad salutem necessarium, primùm suadetur ex eo, quòd post Baptismum, qui in peccatum inciderit, non potest per pœnitentiam reparari, vt Apostolus ad Hebr. 6. videtur affirmare, cùm ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & participes facti sunt spiritus sancti & prolapsi sunt, rursum renouari ad Pœnitentiam.* Et cap. 10. *Volūtariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam*

I. *expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.*

II. Præterea, à præciso Sacerdote non possumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum sumere, vt D. Thom. autor est Li-
4. dist. 19. art. 2. q. 3. cet autem si esset ad salutem necessarium, cùm ob id ab Hæ-
Et 3. p. q. retico & Schismatico Sacramētum Baptismi licitè suscipiamus.
82. art. 7. Præterea, Deus non deficit in supernaturalibus necessarijs,
ad secundū sicut nec natura in necessarijs deficit, si ergo Sacramentum
III. hoc ex diuina institutione esset medium ad salutem necessa-
3. de anima, text. rium, certè prouidisset Deus de ministro in articulo mortis,
45. Quare iure diuino quilibet Sacerdos quemlibet tunc temporis posset absoluere, sicut & baptizare tunc quilibet quemlibet potest. Quocirca talem Ecclesia potestatem Sacerdotibus simplicibus adimere non valeret, quod absurdum est.

IV. Præterea, si sine hoc sacramento non constaret salus, ergo summo Pontifici via salutis non pateret, cùm nullum habeat in terra superiorem & iudicem. At minister huius sacramenti iudex & superior est, pœnitens inferior ac iudicatus, non igitur est hoc sacramentum de necessitate salutis.

V. Præterea, si hoc sacramentum necessarium esset, id maximè ex verbis thematis: *Nisi pœnitentiam habueritis, &c.* Sed inde non probatur, pari enim ratione ostendetur sacramentū Eucharistiæ esse ad salutem necessarium, cùm in eundem modum dicat Dominus:

Digitized by Google

minus: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* *Ioan. 6.*

Præterea, D. Chryſoſtomus Homilia ſecunda in Pſal. 50. *Peccata tua* (inquit) *dicito, vt deleas illa, ſi confunderis alicui dicere, quia peccaſti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, vt confitearis conſeruo tuo, dicito Deo, qui curat ea.* Et in Oratione de beato Philogonio: *Ego teſtificor* (ait) *vt ſi quiſque noſtrum recedens à priſtinis malis ex animo vereque promittat Deo, ſe poſtea nunquam ad illa rediturum, nihil aliud Deus requirat ad ſatisfactionem vlteriorem.* Idem in ſermone de Pœnitentia & Confeſſione, & Homil. 20. in Geneſim, & ſuper Epiſtolã ad Hebræos Homil. 31. referturq; à Gratiano de Pœnitentia, diſt. 1. cap. Quis aliquando. Et à Magiſtro in 4. diſtin. 17. Igitur Sacramentum Confeſſionis & Abſolutionis Sacerdotalis non eſt ad ſalutem neceſſarium.

VI.

Habetur hæc ratiõ in Tom. 3. editionis Pariſ.

Et cõfirmatur, quia Nectarius Epiſcopus Conſtantinopolitanus Chryſoſtomi anteceſſor, abrogauit Confeſſionem quæ Sacerdotibus fit, (vt libro 9. Hiſtoriæ tripartitæ cap. 35. Sozomenus refert) non autem vir ſanctus abrogaret, ſi Sacramentum Confeſſionis eſſet ad ſalutem neceſſarium. Et confirmatur rurſum, quia apud Græcos poſt illa tempora confeſſio, quæ ſacerdoti fit, reiecta eſt atque abolita, non erat ergo medium neceſſarium ad ſalutem, alias exinde nullus Græcorum ſalutem fuiſſet conſecutus, quippe (vt ante docuimus) in medijs ad ſalutem neceſſarijs nemini ignorantia patrocinatur, vt ſine illis æternam ſalutem poſſit adipiſci, quæ eſt ratio gloſſæ de Pœnitentia, d. 5. ſtatim à principio, vbi tenet, Confeſſionem eſſe inſtitutam ex Eccleſiæ traditione potius, quàm ex noui Teſtamenti autoritate. Idem tenet Panorm. ſuper caput, Omnis vtriuſque ſexus, de Pœnitentijs & Remiſſionibus. Dicquoque Bonauentura diſt. 17. quarti Sententiarum, q. 3. art. 3. aſſerit, Confeſſionem non eſſe inſtitutam à Chriſto, ſed ab Apoſtolis: Non ergo ita grauis eſt error, negare Confeſſionem Sacramentalem apud Sacerdotes eſſe ex Diuino iure ad ſalutem neceſſariam.

Nectarius Epiſcopus Conſtantinopolitanus, ſucceſſor D. Gregorij Naz. & anteceſſor D. Chryſoſt. Nicen. in Hiſt. Eccl. lib. 12. cap. 11. & li. 13. ca. 2. In medijs ad ſalutem neceſſarijs nemini patrocinatur ignorãtia.

In contrarium eſt D. Thomas 3. p. q. 84. art. 5. vbi ex verbis Thematis colligit: *Pœnitentiæ Sacramentum eſſe ad ſalutem neceſſarium.* Quemadmodum enim de Baptiſmo inſtituendo Dominus loquitur, cùm ait: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c.* Ita & de Pœnitentiæ Sacramẽto, quod erat inſtituturus, videtur loqui, cum dicit. *Niſi Pœnitentiam habueritis, &c.*

Thema autoris, niſi Pœnitentiam egeritis omnes peribitis. Luc 13. Ioan. 3.

In huius controuerſiæ explicatione ponenda mihi ſunt fundamenta quædam ad futuram fabricam conſtituẽdam neceſſaria.

Primum eſt, Pœnitentiam exteriorem, in qua Sacerdos pœnitentem a peccatis abſoluit, eſſe ſacramentum. Hoc fundamentũ primi Nouatiani euertere voluerunt, negarunt enim Sacerdotes per

Reſolutio quæſtionis

1. Fundamentū contraveteres & nouos Nouatianos negātes à Sacerdotibus per absolutionē verè remitti peccata.

per Absolutionem peccata remittere, atque ex consequenti negarunt Pœnitentiæ Sacramentum, quod vtique nullum est, si remissio peccatorum in eo non est, Aduersus quos disputat, D. Ambrosius lib. 1. de Pœnitentia, cap. 2. & 6. & 7. Hos Vuicleffitæ postea secuti sunt (autor est Thomas Vualdensis lib. de Sacramētis. cap. 135.) negauerunt enim etiam ipsi, Sacerdotes verè absoluere Pœnitentes Quæ tamen est aperta hæresis. Primum, ex cap. Ad abolendam. Extra de Hæretic. vbi Innocentius tertius inquit: *Vniuersos qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri, vel Baptismate, seu de peccatorum Confessione, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis, aliter sentire, aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat, vinculo perpetui anathematis innodamus.*

Deinde, ex Concilio Florent. sub Eugenio. 4. in decreto super vnione Armenorum, vbi Pœnitentia numeratur inter reliqua nouæ legis Sacramenta. Item ex Concilio Trident. Sess. 7. Can. 1. De Sacramentis in genere.

Præterea, ex capit. Firmiter, vbi definitur, *quod Iesus Christus claues Ecclesiæ commisit Apostolis, eorumque successoribus*. Claues autem à Catholico intelligitur potestas aperiendi regnum cœlorum, ac proinde absoluendi à peccatis, per quæ regnum cœlorum peccatoribus clauditur. Nec huiusmodi intelligentiam aliunde, quam à Christo Domino accepimus, qui Matth. 16. cùm claues Petro pollicitus esset, explicans eueſtigio, quidnam ipsi polliceretur: *Quodcunque* (inquit) *solueris super terrā, erit solutum & in cœlis.*

Claues Ecclesiæ.

Locus Matthei de clauibus quomodo intelligendus.

Catholica Ecclesia colūna & firmamentum veritatis.

Communis quoq; Ecclesiæ consensus id confirmat, quæ est columna & firmamentum veritatis, vt dicitur 1. ad Timoth. 3. Credunt enim omnes fideles, cum peccata sua Sacerdotibus confitētur, & ab eis percipiunt Absolutionis formam, remissionem quoq; peccatorum simul percipere. Meritò igitur Concilio Constantiensi præsidens Martinus Quint. in Bulla condemnationis Ioannis Vuicleff definit, quòd Sacerdos potest peccatorem confessū à peccatis absoluere, & quod Sacerdos, etiā malus, cū intentione faciēdi, quod facit Ecclesia, verè conficit, vere absoluit, &c.

Quomodo probetur etiā ex diuinis literis vtrè confitētes Sacerdoti, verè absolui, adeoq; Pœ-

Suppetunt etiam Sacrarum literarum testimonia ad huius rei confirmationem, vt illud quod D. Ambrosius adducit, Matt. 16. *Tibi dabo claues regni cœlorum, & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Item illud 2. ad Corinth. 2. *Si quid donaui, & ego, nam & quod ego donaui propter vos in Persona Christi.* Et cū Sacerdotes in Baptismo absoluant à peccatis eo quod Baptismi ministerium illis commissum est, pari ratione & in Pœnitentia *Quid. n. interest* (ait D. Ambros.) *vtrū per Pœnitētiam, an per lauacrū hoc ius sibi datū vendicēt Sacerdotes? Nempe vnū in vtroq; ministerium est.*

eſt. Nã vt illis dictũ eſt, Matth. vltimo: *Baptizate omnes gentes, &c.* Ita Ioannis. 20. Dominus ait: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos accipite Spiritũ ſanctũ, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retẽta ſunt.* Si ergo acceperunt Sacerdotes poteſtatẽ remittendi peccata, & eã exercẽt abſoluendo confitentes peccata ſua, ſine dubio ſigna illa ſenſibilia ſunt Sacramentum.

Secundum fundamentũ: Hæreſis eſt negare Sacramentũ Pœnitẽtiæ eſſe iudiciũ quoddam ex Chriſti inſtitutione, hoc eſt, Sacerdotes remittentes peccata, eſſe veros iudices à Chriſto Domino conſtitutos. Decipiũtur enim nõnulli exiſtimantes, confeſſores eſſe iudices arbitros, habẽtes, videlicet, poteſtatẽ ex electione iudicandorũ. Qui profectò errãt in media luce. Nã poteſtas remittendi peccati Sacerdoti à peccatoribus conferri non potuit, ſed à ſolo Chriſto, cuius ſunt iudices delegati.

Præterea, Claues nõ cõferũt Sacerdotibus ipſi peccatores, ſed ipſe Dominus Ieſus Chriſtus cõtulit eas Apoſtolis, eorũq; ſucceſſoribus, vt in cap. Firmiter, de sũma trinitate definitur. Poteſtas ergo ſoluendi atq; ligandi peccatores à Chriſto Domino Sacerdotibus collata eſt.

Præterea, Manifeſtiſſimè hæc res oſtenditur ex illis verbis iã citatis: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis, &c.* Sunt ergo iudices à Chriſto cõſtituti, à quo acceperunt poteſtatẽ peccatores iudicãdi. Quod ſi princeps, qui haberet à Cæſare poteſtatem delegandi, diceret cuipiã: *Sicut miſit me pater, & ego mitto te, quorum remiſeris delicta, &c.* Nõ dubitaremus eiuſmodi hominẽ eſſe à Principe filio Cęſaris iudicẽ delegatũ. Cũ igitur filius Dei, homo Chriſtus Ieſus, cui omne iudiciũ datũ eſt, omnisq; poteſtas in cęlo & in terra, dixerit Apoſtolis. *Sicut miſit me Pater, &c.* ambigi nulla ratione poteſt, eos eſſe iudices peccatorum à Chriſto Domino conſtitutos.

Præterea, Eccleſiæ cõſuetudo apertiſſimè indicat, Pœnitentiæ Sacramentum exerceri iudicialiter; eſt enim ibi reus & accuſator, eſt ſententia, eſt pœna iniuncta: Sed hæc poteſtas, quam exercent Sacerdotes in Sacramento eſt à Chriſto (vt probatum eſt) ergo ab eodem inſtituti ſunt iudices.

Ad hæc, in Concilio Florentino definitur, quod miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos habens autoritatem abſoluendi, vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris: Ergo ſi iuriſdictionis poteſtas in miniſtro huius Sacramenti requiritur, iam pa- jam fit, Sacramentum hoc eſſe iudiciale ex inſtitutione Chriſti.

Nm ſicut paſtores ouium Chriſti non ſunt paſtores ab ouibus, ſed à Chriſto. Ioan. 21. *Paſce oues meas* Ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam*

nitentiam exteriorẽ, qua ſacerdos pœnitẽtem à peccato abſoluit, eſſe ſacramentũ.

II. Fundamentum, ſacerdotes à Chriſto Domino cõſtitutos eſſe ad dimittenda vel retinenda peccata nõ autem hãc poteſtatem habere ex iudicandorum ſeu Pœnitentiũ electione, adeoq; iudices peccatorũ eſſe ordinarios non cõmiſſarios vel arbitros.

Ioan. 20. Locus Ioan. 20, ſimul & fundamentum ſecundum exemplo illuſtratur.

cium practicum, vel quæ memoria, quæ post simplicem peccati commemorationem nouam præcepti obligationem inducit: Cumque nihil constanter, rectèue dici possit, nimirum non est, cur amplius in opinione contraria refellenda moremur; nulla enim ratione nititur, sed solo asserentium arbitratu.

3. Concluſ. Pœnitẽtia est opus religionis, sed vindicationis.

Atque eisdem omnino argumentis persuaderi potest tertia propositio, hoc est: *In diebus festis non obligari homines ad agendam pœnitentiam, aut diuino præcepto, aut humano.* Præceptum enim de colendo Deo, quo festis diebus astringimur, opera religionis præscribit. At pœnitentia (quod antè docuimus) religionis opus non est, sed vindicationis.

Item ius humanum nullum est, aut Euangelicum, quo hoc præceptum asseratur. Proferant, & tacebimus. Lex autem antiqua cessauit, lege verò naturæ nihil eiusmodi præcipi, notius est, quàm vt probandum sit. Et profectò errores alienos reprehendere, non perinde difficilè est. Facilius namque (vt Cicero tradit) in mentem cuiusque venire solet, quid falsum, quam quid verum sit. Sed veram & consentaneam opinionem ingerere, eamque idoneis argumentis confirmare, hoc opus hic labor est.

4. Concluſ. Proquo tẽpore obligetpræceptũ pœnitẽt.

Sit igitur quarta propositio: *Præceptum de pœnitentia obligat in articulo necessitatis, vt reliqua omnia præcepta affirmatiua, ac primus quidem necessitatis articulus facilè ab omnibus admittitur, periculum mortis.* Cùm enim præceptũ pro aliquo tempore obliget; si in periculo mortis præteritur, nullum iam restat tempus, quo possit impleri. Sed notandum est, quòd cùm baptismus & sacramentum absolutionis attrito conferant gratiam; institutaque fuerint directè hæc duo sacramenta in remissionem omnium peccatorum, qui suscipit alterum ex his, siue contritus, siue attritus, verè implet præceptum de pœnitentia, quoniam Deus nihil amplius exigit, in compensationis iniuriam & delicti commissi, quàm vel contritionem sine sacramento, vel attritionem cum sacramento per se instituto in remissionem peccatorum, atque hic colliges præceptum diuinum de pœnitentia, per se loquendo, obligare solùm in duobus. Priùs, cùm obligat diuinum præceptum de baptismo vel confessione, & tunc satis est pœnitentia interior imperfecta, si exterius sacramentum reipsa suscipiatur. Posteriùs, cùm deest minister vtriusque sacramenti: Vbi sicut homo tenetur habere votũ suscipiendi vel baptismum vel absolutionem, si facultas adesset, ita etiam tenetur habere perfectam pœnitentiam & contritionem, vt quæ necessaria tũc sit ad remissionem peccatorum.

Baptiſ. & pœnitentia directè inſtituta in remiſſionẽ peccatorũ.

Per ſe loquendo obligat, præceptũ pœnitentiæ in duobus.

At verò articulus alius, qui addi solet. Cùm videlicet quis ad-

miniſtrare voluerit aliquod ſacramentum, vel quemcumque alium actum exercere, qui requirat hominem exiſtentem in gratia, accidentariam obligationem habet, nec à præcepto pœnitentiæ oritur, ſed à præcepto alio de digna ſacramentorum vel ſuſceptione, vel adminiſtratione. Vnde peccatur quidem peccato ſacrilegij, ſi ab impœnitente ſacramentum aut miniſtretur, aut ſuſcipiatur, non autem peccato omiſſionis aduerſus pœnitentiæ præceptum, vnum excipio euchariſtiæ Sacramentum, quod qui in mortali ſumit, duplex peccatum peccat: Alterum ſacrilegij in euchariſtiam, alterum omiſſionis in præceptum peculiare diuinum de præmittenda pœnitentia Euchariſtiæ ſacramento, de quo in fine huius relectionis diſſeremus.

Per accidẽs etiã obligat præceptum pœnitentiæ inſertio.

Sine Pœnitentia ſuſcipiens Sacramẽtum euchariſtiæ dupliciter peccat, & commiſſione ſacrilegij contra præceptum religionis, & omiſſione pœnitentiæ contra præceptum pœnitentiæ.

Ad primum itaque argumentum reſpõdetur illam D. Thomæ ſimilitudinem inter præceptum reſtituendi, & præceptum deferendi peccatum, non per omnia quadrare. Qua in re Caietanus videtur fuiſſe deceptus, primum enim rei alienæ reſtitutio, reuera fundatur in præcepto negatiuo, quo vetamur rem alienam inuito domino retinere, neque enim minus rei alienæ detrectator eſt, qui eam apud ſe inuentam inuito domino detrectat, ac detinet, quàm ſi furto ſuſcepiſſet. Quo fit, vt ad obligationem reſtituendi iniuſta acceptio impertinens ſit, ſiue enim acceperim iniuſtè per furtum, ſiue iuſtè per commodatum, ſimulatq; inuito domino rem alienam vſurpo, furti reus habeor, atque ex conſequenti violator præcepti negatiui.

Reſpondetur ad contraria argumenta. Ad primũ. Caietanus in quo deceptus videatur.

Rurſus etiam, quotieſcũque adeſt commoditas rem alienam Domino ſuo reſtituendi, toties denuò pecco non reſtituendo, etiamſi nullum actum poſitiuum habeam, quo rem alienam iniuſtè velim apud me tenere. Satis enim eſt ad peccatum nouum vſurpatio ipſa libera exterior rei alienæ, eo tempore, quo oportebat eam domino reddere.

At præceptum pœnitentiæ, per quam homo peccatum fugit & deſerit, ſicut & charitas, quæ radix & fundamentum pœnitẽtiæ eſt, reuera, quicquid Caietanus intelligat, præceptum eſt affirmatiuum, nec includit negatiuum, niſi quemadmodum omnia affirmatiua dicuntur includere de actu contrario, vt præceptum charitatis ſecum habet annexum præceptum odij negatiuum, præceptum temperantiæ, negationem intemperantiæ, ſpes quoque deſperationem, fides infidelitatem negat & prohibet: Sic præceptum pœnitentiæ ex conſequenti vetat, nequis impœnitens ſit impœnitentia poſitiuè contraria. Quo fit, vt non pœnitere propriè contra præceptum affirmatiuum ſit, non

Præceptũ pœnitentiæ affirmatiuum eſt, & fundatur in præcepto charitatis affirmatiuo.

Digitized by Google

contra negatiuum. Quocirca tunc ſolùm peccatum erit, cùm præceptio affirmatiuo fuerit aduerſum ; aduerſatur autem, cùm quis eo tempore pœnitentiam non agit, quo ex præcepto agere tenebatur, hoc eſt, in articulo neceſſitatis, quemadmodum ſuperiùs explicatum eſt circa concluſionem quartam huius quæſtionis.

Qualis ſimilitudo inter præceptum reſtituendi, & præceptum pœnitendi.

Sed eſt tamen ſimilitudo vtriuſque præcepti & reſtituendi, & pœnitendi proportionalis duplex : Priùs, quòd quemadmodum non dimittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum, ita quoque non dimittitur, niſi agatur pœnitentia. Poſteriùs etiam, hæc duo præcepta in hoc aſſimilantur, quòd ſicut non reſtituere rem alienam iniuſtè detentam, habet malum ſtatum peccatoris annexum, ita & non pœnitere de peccato commiſſo. Quo fit, vt ſiue hic, ſiue ille, hoc eſt, vel qui non reſtituit, vel qui non pœnitet, in actum poſitiuum exeat, alter, quo vult non reſtituere, alter, quo vult, nõ pœnitere, ſemper peccet nouo peccato. Patet id, quod diximus. Auarus enim prauè affectus aliena re detinenda, cùm in mentem illi venit aliena res, ſi in actum voluntatis poſitiuum prodeat, quo videlicet vult non reddere, ex conſequenti, vt experimento conſtat, ſtatum illum probat, & eligit in quo eſt, & qui non pœnitet, ſimili ratione, ſi peccata, quæ fecit, illi occurrant, habeatque actum voluntatis poſitiuum, plerunque nihil aliud, quàm conſentit, & probat ſtatum peccati, quod antè commiſit.

Qui in actũ poſitiuum prodit non pœnitendi de peccatis cùm ei tamen memoria peccatorum occurrat, peccat ſecundùm authorem, vel ideò, quod pœnitentia omni tempore tam bona & honeſta ſit, contrarius actus non poſſit habere rationem boni & honeſti.

Quòd ſi volumus etiam rem hanc magis premere, ſine dubio peccator, cui peccata memoria occurrunt, nec pœnitet, ſi quem actum eliciat etiam pro tempore, quo nõ tenetur pœnitentiam agere, ſemper peccat peccatum nouum. Illud ſiquidem obiectum volitionis, qua volo non pœnitere, etiam dum non teneor, nulla ratione honeſtari poteſt, cùm actus oppoſitus, hoc eſt, pœnitentia & contritio omni tempore vſque adeò bona & honeſta ſit, vt contrarius actus, quo pœnitere nolo, nullo vnquam tempore honeſti rationem habeat. Non aſſero tamen, eſſe peccatum mortale, velle non pœnitere tempore, quo non teneor, peccatũ (inquam) mortale ex genere ſuo ; eſt tamen veniale, quia non habet obiectum honeſtum, actus verò indifferentes ſchola noſtra penitùs reijcit. Hunc igitur in ſenſum D. Thom. intelligendus eſt, vt ſcilicet homo ſtatim teneatur, imò ſemper, pœnitere de peccato cõmiſſo, non poſitiuè, dolẽdo, ſed negatiuè, non complacendo, quo etiam ſenſu ipſe idem loquitur 3. p. q. 84. art. 8. vbi ſecutus D. Aug. lib. de pœnit. ca. 13. & habetur de pœnit. d 3. cap. pœni-

Actꝰ indifferentes in individuo nõ dantur ſecundùm ſentẽtiam auctoris. Quomodo dici poſſit,

pœnitentia eſt, Et Hugonem de S. Vict. dicentem, quòd Deus abſoluens hominem à vinculo culpæ & pœnæ æternæ, ligat tamen vinculo perpetuæ deteſtationis peccati, aſſerit, pœnitentiam etiam poſt remiſſum peccatum debere durare vſq; ad finẽ vitæ. Quod egregiè annotauit Caietanus in Comment. ſupra eundem D. Tho. articulum, Nam quòd poſt impetratam veniam per primam contritionem, homo iterum atque iterum dolere teneatur, nulla ratione nititur, niſi cùm homo dubitat, an verè fuerit contritus. Tum enim locum habet, quod Iſidor. tradit lib. 2. de ſum. bon. *Propitiatio Dei occulta eſt, ſine intermiſſione flere neceſſe eſt.*

quod homo teneatur ſtatim & ſemper pœnitere de peccato admiſſo. Sup. citatũ art. 8. quæſtionis 84. intert. par D. Thom. Ex dictis exponitur & aliud dictum D. Thomæ.

Quem etiam in modum poſſemus explicare, quod in 4. ſent. diſt. 17. dixit: *Hominẽ præcepto pœnitentiæ obligari, cùm peccata memoriæ occurrũt*: Tenetur enim non ſibi ipſi placere in peccato cõmiſſo, quod occurrit. Quare niſi actum ſuſpendat (quòd tamen rarũ & difficile eſt) ſi nõ pœniteat, sẽper peccabit. Scio Caietanũ huic ipſi loco ex 4. Sententiarũ deprompto aliter occurrere, legat qui volet, nec enim eius intelligentia omnino peſſima eſt.

Ad ſecundum.

Pro ſecundi verò argumenti ſolutione notandum eſt, diſcrimen eſſe inter bona corporis, ſcilicet ſalutem & vitam corporalem, & bona animæ, hoc eſt, ſalutem & vitam ſpiritualem: quòd illorum non magis ſumus domini, quàm vitæ & ſalutis proximorum noſtrorum. Nam vitæ & mortis ſolus Deus ſibi dominium reſeruauit; poſteriorum verò bonorum vnuſquiſq; dominus eſt, habetq; eandem liberam poteſtatem, quam pecuniæ & reliquæ rei familiaris. Hoc autem diſcrimen primùm ratione cõſtat. Sumus enim domini eorũ bonorum, quæ noſtra diligentia, labore atq; induſtria comparauimus: Cùm ergo bona ſpiritualia hoc eſt, virtutes, quibus ſalus & vita animæ cõtinetur, noſtra libertate & induſtria interueniente nobis obueniant, noſtro ea nobis iure vendicamus, nam & hoc titulo opifex quiſque ſui operis dominus eſt, vita autem corporis naturæ donum eſt, non ingenio noſtro aut induſtria partum. Quocirca nihil mirum, ſi naturæ autor huius rei dominium ſibi aſſumpſit.

Diſcrimen inter vitã corporalẽ & bona animi. Cur bonorũ noſtrorũ tẽporaliũ & ſpiritualiũ dominiſimus, vitæ corporalis non item.

Quòd etiam bonorum ſpiritualium domini ſimus, teſtimonium illud Eccli. cap. 15. confirmat: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilij ſui, poſuit ante illum vitam & mortem &c.*

Signo quoque manifeſto hoc diſcrimen innoteſcit: Nam ſi mortem mihi conſciſco, non aliter contra præceptum illud: *Non occides*, pecco, quàm ſi proximum interficerem. Item, ſi ex gula cibum aliquem ſumo vitę corporali noxiũ, duplex peccatũ pecco, alterũ contra temperantiæ legem, alterum contra illud,

Exod. 20. Matth. 5.

Digitized by Google

Vitam suã corporalẽ quisq; tenetur conseruare non quidem vt Dominus sed vt dispensator & custos.

quo teneor vitam corporalem seruare, & meam & alienam, non tanquam dominus, sed tanquam dispensator & custos. At verò, si mortis spiritualis mihi causa sum, iactura mihi imputatur. Quin si per fornicationem gratiam, virtutem, salutem, vitamq; animi perdam, vnicum fornicationis peccatum agnoscitur. Quo vno argumento satis liquet, bonorum spiritualium nos esse veredominos, non dispensatores, quando horum dissipatio nobis non imputatur ad specialem culpam.

Ratio diuersitatis cur non liceat in eũ qui seipsũ spiritualiter vult occidere, & licet in eũ qui sibi mortẽ corporalem vult inferre, ex discrimine illo habetur?

Ex hoc etiam discrimine ratio patet, cur volenti se occidere corporaliter quisque priuatus vim possit inferre, cogereq; vel inuitum, ne se occidat: quam tamen vim volenti se spiritualiter interficere non licet inferre, nisi is, qui infert, superior auctoritate & potestate sit. Cuius differentiæ (vt reor ego) non alia causa est, nisi quòd vitæ suæ corporalis nemo est dominus. Vnde sicut volenti alium occidere, vim inferre quilibet potest, vt impediat, ita & seipsum interimere volenti. At cùm vitæ spiritualis vnusquisque sit dominus, iniuriam illi feceris, si vim attuleris, non aliter, ac si domino pecuniarum pecunias suas etiam prodigè consumenti, manus ad impediendum injicias violentas.

explicato perspicitur Ex eodem discrimine

Hisce igitur explicatis, facilè patet, consequentiam illam non valere, non enim, si statim vitæ corporali, siue proximi, siue meæ teneor succurrere, statim quoque teneor vitæ spiritualis mederi, præsertim meæ, cuius sum dominus. Certe si salutis corporalis liberum dominium haberemus, qui quartanam febrim, quum protinus sanare posset, ad duos vsque annos differret, mortaliter non peccaret. Nunc autem si quis vel in se, vel in alio grauem aliquem morbum, quem pellere illicò posset, ad longum tempus protraheret, nescirem equidem excusare à peccato mortali.

habetur solutio argumenti secundi. Qui in se vel in alio grauem aliquem morbum, quem statim depellere posset, ad longum tempus protraheret, secundum autorem nõ excusaretur à peccato mortali.

Ad tertiũ.

At tertium negatur item consequentia, nec enim ego antecedens (quod nõnulli faciunt) negare possum. Scio quidem latitudinem quandam esse in ea temporis celeritate, quam homini ad compensandam iniuriam proximo illatam præstituimus. Sed qui proximum læsit in honore, vel fama, si habens opportunissimam opportunitatem iniuriam compensandi negligit, & ad finem vitæ reseruat, non existimo tam temerarium & incosultum Theologũ esse futurum, vt illum per quinq; etiam annos cessantem & torpentem excuset, certè Christus nõ excusaret, an Theologi debeant, ipsi viderint. Consequentiam igitur ego negabo, quia

go, quia compensationem iniuriæ factæ proximo, non solùm propter nostras vtilitates, verùm (ac multò etiã magis) propter vtilitatem eius, cui iniuria facta est, legislator exigit. At compensatio iniuriæ quæ Deo per peccatum fit, non propter Dei cõmoditates, sed propter nostras exigitur, quippe cùm cõpensationis nostræ Deus non indigeat, nos egeamus. Quo fit, vt bona sua Deus in hac parte pro nostris habeat. Vnde ad eãdem legem postulat, quæ illi debemus, & quæ debemus nobis ipsis, nec arctiore vinculo satisfactionem efflagitat iniuriæ suæ, quam remediũ salutis nostræ. Tum ergo tenebimur Dei compensare iniuriam, cùm bona nostra spiritualia diligere tenemur, inque necessitatis articulo procurare.

Ad quartum (quoniam præcedentis argumenti confirmatio ex dictis facilè soluitur) non desunt, qui antecedens inficientur, eò, quòd apud D. Augustinũ, lib. 1. de Ciuit. Dei, cap. 9. correctionem fraternam in aliud tempus commodiùs reseruare licet. At hi (bona venia me audietis) D. Augustini intelligentiam non assequuntur, nusquam enim D. Augustinus credidit, vbi se offert magna commoditas corripiendi fratrem, hoc est, cùm id fieri potest nulla mea iactura, multa fratris commoditate, licitum esse pro meo arbitratu, correctionem fraternam in alium annum remittere, vbi expectetur vel æqua commoditas, vel etiã maior. Sed id sentit prudẽtissimus autor: Cùm correctio sine iactura mea fieri nõ potest, differri nonnunquã posse in tẽpus, vbi cõmodiùs sine iactura mea fiat. Cùm igitur interior pœnitentia vbiq; gẽtium, & omni tempore fieri commodissimè possit, si nõ licet liberationem proximi differre, si fieri cõmodissimè potest, ergo nec nostram. Sed nego tamẽ consequentiã, quia bonorum spiritualium proximi mei custos sum, non dominus, idcirco illum mox eripere teneor, & viuificare, si possum, meipsum non mox teneor, etiamsi possim. Cõmoditas præterea ad corripiendum fratrem, non semper & vbique parata est, idcirco quando sese offert, lex præcipit, vt arripiatur. Commoditas autem corrigendi nos omni tempore & loco est in promptu. Quare noluit nos suauissimus legislator semper obligare, quotiescunq; opportunitas adesset, ne nos innumeris peccatis inuolueret. Ac reuera (vtcunq; opinemur) negare nõ possumus, inter bona proximi & nostra longum esse interuallum. Nam bouẽ proximi, aut ouem iacentẽ lęuare teneor & seruare, si possum, bouem meum, aut ouem non item, nisi res esset ad vitam meã conseruandam necessaria, tunc enim, sicut nec vitæ, ita nec illius rei, sine qua vita non degitur, liberam habeo facultatem. Sic ergo & bona spiritualia proximi mei, etiam extra mortis æternæ periculum

Ad quartũ

Exponitur locus D. Augustini de correptione fraternam.

Ratio diuersitatis inter res spirituales nostras & proximi nostri.

Prædicta diuersitas explicatur per diuersitatem inter bona externa proximi, et nostra.

curare teneor, mea non perinde, nisi cum articulus necessitatis propriæ spiritualis occurrit, hoc est, periculum mortis æternæ.

Exponitur dictum D. Gregorij.

Ad testimonium verò D. Gregorij, quod ibi subiungitur, fateor equidē, quòd si quis periculum proximū & certum in se videret incidendi in nouum peccatum mortale, nisi antiquum aboleret, teneretur tunc temporis pœnitentiam agere. Quemadmodum enim, qui ex assidua consuetudine iurandi intelligit, se in eo periculo constitutum, vt facilè exeat in periurium, obligatur consuetudinem illam retractare, per quam in periculo deierandi constituitur, sic qui ex assuetudine peccandi cognoscit, se ad aliud atq; aliud peccatum trahi, nec tētationibus quotidianis sine ingenti periculo posse resistere, videtur proculdubio tenēri ad illum statum deserendum. Et hinc patet, quid ad Leonis Papę verba dicendum sit. Id verò quòd ex Ecclesiastico additur, consilium saluberrimum est, non præceptum. Consilij autem ratio redditur, ne fortè subitò pręoccupati hora mortis, quæramus spatium pœnitendi, & inuenire non possimus.

Quin & D. Leonis & Ecclesiastici.

Ad quintū Autor nullū actum pro licito habet, qui non possit esse meritorius.

Iam quinti argumenti concedo primū consequens, si nihil aliud ibi significetur, quàm non esse peccatum pœnitentiam differre, sic enim interdum solemus appellare licitum, quod peccatum non est. Sed cùm rursum colligis, ergo velle differre licitum est, nego consequentiam: Nā talis volitio non habet bonum obiectum, vt antè diximus, non enim ij sumus, qui admittamus, aliquem actum esse licitum, qui meritorius esse nequeat, imò ne bonus quidem moraliter, quod nonnulli libera fronte concedūt. Ergo cùm tādem obijcis: Quod licet facere, licet velle, bene dicis, si q; dicis, attēdis: At pœnitentiā differre est nō facere, sed nō facere, non autē statim licet, velle nō facere, quæ nō facere licitū est, id est, quę si nō feceris, nō peccas: Verbi gratia, nō leuare festucā, illicitū non est, at velle nō leuare, si nullū finem honestū apponas, otiosum ac proinde illicitū est. Itē, non facere bonū interdum licet, videlicet cū non teneor, at velle non facere (quod retrò etiam diximus) nulla ratione honestari potest.

Si quid licet non facere non statim sequitur, quod etiā liceat velle non facere. Quod exemplis illustratur Ad sextū. Leges præcipiunt vel prohibent actus, non habitus.

Ad sextū argumentum: Licet pręceptū negatiuū generale sit, ne fiamus inimici Dei per actū, quo inimicitia cōtrahitur, at ne simus inimici Dei secundū reatū, nullo negatiuo præcepto sum' astricti. Sicut.n. de amicitia habituali Dei nullū præceptum affirmatiuū est, sic de inimicitia, quæ secundū reatū est, quasi habitualis, nullū est negatiuū, oēs si quidem leges præcipiunt, vel prohibēt actus, nō habitus. Et cū obijcitur: Velle esse Dei inimicum secundū reatū, etiā est intrinsecè malum, fateor id quidem, quia vt volitio mala sit, satis est obiectum esse malum, siue secundum actum siue secundum reatū, nam qui positiuè vult habitum habere vitij, vel etiā esse reatu malus, consentit in rem, quæ rectæ

Digitized by Google

rationi aduersatur, imò adeò implicitè consentit in culpā, sine qua nec habitum vitij habere, nec reatu malus esse potest, non tamen proinde sequitur, quòd si præceptū de nō perseuerando in peccato, sed solum, ne velimus malum, quod cum recta ratione pugnat. Atq; (vt vno verbo dicamus) velle Dei inimicitiam, directè Charitati aduersatur, at non velle amicitiam eo scilicet tēpore, quo non teneor velle, Charitati non repugnat. Quare negatur consequentia.

Bifariam contingere aliquē esse malū vel actu vel solùm reatu, scilicet si iam actū peccati trā sijt.

Ad vltimū: Quamuis sciam ego, Scotum & Gabr. in 3. dist. 37. Angelum in verbo, Feriæ. Nider. in suo Præceptorio. Florentin. parte 2. tit. 9. asseruisse, in diebus festis, maximè Dominicis teneri homines ad diligendum Deum super omnia, ac proinde si in peccato sint, ad habendam contritionem, sed quoniam ignoro, vnde ad hanc opinionem Doctores illi venerint, liberè possum, quod non satis exploratè perceptū sit & cognitum, sine vlla dubitatione negare. Nā sicut esse plures mundos naturalis ratio negat, quoniam plures esse, ratio nulla naturalis probat, sic peccati mortalis obligationē rationabilissimè vbiq; negabim⁹, quoties idoneis argumentis nō asseritur: Nam illud imbecillū est, quod subiungitur, tùm ex D. Thomæ & grauiorū autorum sententia ad finē legislatoris minimè teneamur, sed ad media, quæ lex finis gratia cōsequendi præscribit. *Nō .n., si finis præcepti Charitas est, tenemur protinus omnia præcepta legis implere ex Charitate, nec si lex iubet, Quadragesimæ ieiuniū, vt mens eleuetur in Deum, astringimur proinde ex huius præcepti vigore, mentē in Deum eleuare. Quod verò dicitur, tenendam esse mentem legis, non verba, fit ita sanè, sensum enim legis amplectimur, non sonum verborum. Credimus namq; legem in eo sensu accipiendam, quē per verba legislator efficere voluit.

Ad septimū adeoq; ad vltimū Scoti, Gabrielis, Angeli, Nideri, Antonini opinio diebus festis homines ad contritionem teneri ex præcepto & sub reatu noui peccati mortalis.

Contraria opinio est cōmunis & ipsius etiam autoris.

**Ad argumēta Scoti, Gabrielis, &c. respōdetur.* *Finis legislatoris non est in præcepto sed mediū, quod in ordine ad finem illum legislator constituit.*

Iam illud, quod ex Leuitico affertur, nullius est momenti: Primùm, quoniam lex vetus abolita est, nec nos obligat, nisi ea parte, qua legis naturæ præcepta continebat. Deinde, quoniam lex de certo quodam die loquebatur, quod festum propitiationis erat, vbi sacerdos semel in anno peculiariter pro peccatis populi orationem fundebat ad Deum, atque hostias offerebat, vt quod nunc Ecclesia facit semel in anno obligans ad pœnitentiæ sacramentum, tunc in vetere illo populo præsignaretur. Non erat autem lex, quæ singulis festis & Sabbathis hāc animi afflictionem præscriberet. Ac mihi videor satis de pœnitentiæ virtute disseruisse, proximū est, vt de pœnitentiæ sacramento

Quatuor hactenus quæstiones

principales de pœnitẽtia explicatæ restãt porrò duæ explicandæ, vt vniuersa hæc relectio de pœnitentia absoluatur.

mento differamus, videamusque iam ea, quæ sequuntur. Primùm, an Pœnitentiæ Sacramentum sit ad salutem necessarium, deinde, an de Pœnitentiæ Sacramento præceptum sit. Hęc enim ex mea partitione restant duo, de quibus accuratiùs differẽdum puto, quoniam vtraque Disputatio, & ad agnitionem Sacrarum literarum pulcherrima est, & ad componendas multas Scholasticas concertationes necessaria.

PARS QVINTA.

Quæstio quinta principalis

VTrum Pœnitentiæ Sacramentum sit fidelibus ad salutem necessarium.

Rationes dubitandi pro parte negatiua.

Quod igitur Pœnitentiæ Sacramentum non sit fidelibus ad salutem necessarium, primùm suadetur ex eo, quòd post Baptismum, qui in peccatum inciderit, non potest per pœnitentiam reparari, vt Apostolus ad Hebr. 6. videtur affirmare, cùm ait: *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, & participes facti sunt spiritus sancti & prolapsi sunt, rursum renouari ad Pœnitentiam.* Et cap. 10. *Volũtariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios.*

I.

II. 4. *dist.* 19. *art.* 2. *q.* 3. *Et* 3. *p. q.* 82. *art.* 7.

Præterea, à præciso Sacerdote non possumus etiam in mortis articulo hoc Sacramentum sumere, vt D. Thom. autor est. Liceret autem si esset ad salutem necessarium, cùm ob id ab Hæretico & Schismatico Sacramẽtum Baptismi licitè suscipiamus.

ad secundũ

III. 3. *de anima, text.* 45.

Præterea, Deus non deficit in supernaturalibus necessarijs, sicut nec natura in necessarijs deficit, si ergo Sacramentum hoc ex diuina institutione esset medium ad salutem necessarium, certè prouidisset Deus de ministro in articulo mortis. Quare iure diuino quilibet Sacerdos quemlibet tunc temporis posset absoluere, sicut & baptizare tunc quilibet quemlibet potest. Quocirca talem Ecclesia potestatem Sacerdotibus simplicibus adimere non valeret, quod absurdum est.

IV.

Præterea, si sine hoc sacramento non constaret salus, ergo summo Pontifici via salutis non pateret, cùm nullum habeat in terra superiorem & iudicem. At minister huius sacramenti index & superior est, pœnitens inferior ac iudicatus, non igitur est hoc sacramentum de necessitate salutis.

V.

Præterea, si hoc sacramentum necessarium esset, id maximè ex verbis thematis: *Nisi pœnitentiam habueritis, &c.* Sed inde non probatur, pari enim ratione ostendetur sacramentũ Eucharistiæ esse ad salutem necessarium, cùm in eundem modum dicat Dominus:

Digitized by Google

minus: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c.* *Ioan. 6.*

Præterea, D. Chrysostomus Homilia secunda in Psal. 50. *Peccata tua* (inquit) *dicito, vt deleas illa, si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua, non dico, vt confitearis conseruo tuo, dicito Deo, qui curat ea.* Et in Oratione de beato Philogonio: *Ego testificor* (ait) *vt si quisque nostrum recedens à pristinis malis ex animo vereque promittat Deo, se postea nunquam ad illa rediturum, nihil aliud Deus requirat ad satisfactionem vlteriorem.* Idem in sermone de Pœnitentia & Confessione, & Homil. 20. in Genesim, & super Epistolã ad Hebræos Homil. 31. referturq; à Gratiano de Pœnitentia, dist. 1. cap. Quis aliquando. Et à Magistro in 4. distin. 17. Igitur Sacramentum Confessionis & Absolutionis Sacerdotalis non est ad salutem necessarium. VI.

Habetur hæc ratiõ in Tom. 3. editionis Paris.

Et cõfirmatur, quia Nectarius Episcopus Constantinopolitanus Chrysostomi antecessor, abrogauit Confessionem quæ Sacerdotibus fit, (vt libro 9. Historiæ tripartitæ cap. 35. Sozomenus refert) non autem vir sanctus abrogaret, si Sacramentum Confessionis esset ad salutem necessarium. Et confirmatur rursum, quia apud Græcos post illa tempora confessio, quæ sacerdoti fit, reiecta est atque abolita, non erat ergo medium necessarium ad salutem, alias exinde nullus Græcorum salutem fuisset consecutus, quippe (vt ante docuimus) in medijs ad salutem necessarijs nemini ignorantia patrocinatur, vt sine illis æternam salutem possit adipisci, quæ est ratio glossæ de Pœnitentia, d. 5. statim à principio, vbi tenet, Confessionem esse institutam ex Ecclesiæ traditione potius, quàm ex noui Testamenti autoritate. Idem tenet Panorm. super caput, Omnis vtriusque sexus, de Pœnitentijs & Remissionibus. Dquoque Bonauentura dist. 17. quarti Sententiarum, q. 3. art. 3. asserit, Confessionem non esse institutam à Christo, sed ab Apostolis: Non ergo ita grauis est error, negare Confessionem Sacramentalem apud Sacerdotes esse ex Diuino iure ad salutem necessariam.

Nectarius Episcopus Constantinopolitanus, successor D. Gregorij Naz. & antecessor D. Chrysost. Nicen. in Hist. Eccl. lib. 12. cap. 11. & li. 13. ca. 2.

In medijs ad salutem necessarijs nemini patrocinatur ignorãtia.

· In contrarium est D. Thomas 3. p. q. 84. art. 5. vbi ex verbis Thematis colligit: *Pœnitentiæ Sacramentum esse ad salutem necessarium.* Quemadmodum enim de Baptismo instituendo Dominus loquitur, cùm ait: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c.* Ita & de Pœnitentiæ Sacramẽto, quod erat instituturus, videtur loqui, cum dicit. *Nisi Pœnitentiam habueritis, &c.*

Thema autoris, nisi Pœnitentiam egeritis omnes peribitis. Luc 13. Ioan. 3.

In huius controuersiæ explicatione ponenda mihi sunt fundamenta quædam ad futuram fabricam constituẽdam necessaria.

Primum est, Pœnitentiam exteriorem, in qua Sacerdos pœnitentem a peccatis absoluit, esse sacramentum. Hoc fundamentũ primi Nouatiani euertere voluerunt, negarunt enim Sacerdotes per

Resolutio quæstionis

eſt. Nã vt illis dictũ eſt, Matth. vltimo: *Baptizate omnes gentes, &c.* Ita Ioannis. 20. Dominus ait: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos accipite Spiritũ ſanctũ, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retẽta ſunt.* Si ergo acceperunt Sacerdotes poteſtatẽ remittendi peccata, & eã exercẽt abſoluendo confitentes peccata ſua, ſine dubio ſigna illa ſenſibilia ſunt Sacramentum.

Secundum fundamentũ: Hæreſis eſt negare Sacramentũ Pœnitẽtiæ eſſe iudiciũ quoddam ex Chriſti inſtitutione, hoc eſt, Sacerdotes remittentes peccata, eſſe veros iudices à Chriſto Domino conſtitutos. Decipiũtur enim nõnulli exiſtimantes, confeſſores eſſe iudices arbitros, habẽtes, videlicet, poteſtatẽ ex electione iudicandorũ. Qui profectò errãt in media luce. Nã poteſtas remittendi peccati Sacerdoti à peccatoribus conferri non potuit, ſed à ſolo Chriſto, cuius ſunt iudices delegati.

Præterea, Claues nõ cõferũt Sacerdotibus ipſi peccatores, ſed ipſe Dominus Ieſus Chriſtus cõtulit eas Apoſtolis, eorũq; ſucceſſoribus, vt in cap. Firmiter, de sũma trinitate definitur. Poteſtas ergo ſoluendi atq; ligandi peccatores à Chriſto Domino Sacerdotibus collata eſt.

Præterea, Manifeſtiſſimè hæc res oſtenditur ex illis verbis iã citatis: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos, quorũ remiſeritis peccata, remittũtur eis, &c.* Sunt ergo iudices à Chriſto cõſtituti, à quo acceperunt poteſtatẽ peccatores iudicãdi. Quod ſi princeps, qui haberet à Cæſare poteſtatem delegandi, diceret cuipiã: *Sicut miſit me pater, & ego mitto te, quorum remiſeris delicta, &c.* Nõ dubitaremus eiuſmodi hominẽ eſſe à Principe filio Cęſaris iudicẽ delegatũ. Cũ igitur filius Dei, homo Chriſtus Ieſus, cui omne iudiciũ datũ eſt, omnisq; poteſtas in cęlo & in terra, dixerit Apoſtolis. *Sicut miſit me Pater, &c.* ambigi nulla ratione poteſt, eos eſſe iudices peccatorum à Chriſto Domino conſtitutos.

Præterea, Eccleſiæ cõſuetudo apertiſſimè indicat, Pœnitentiæ Sacramentum exerceri iudicialiter; eſt enim ibi reus & accuſator, eſt ſententia, eſt pœna iniuncta: Sed hæc poteſtas, quam exercent Sacerdotes in Sacramento eſt à Chriſto (vt probatum eſt) ergo ab eodem inſtituti ſunt iudices.

Ad hæc, in Concilio Florentino definitur, quod miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos habens autoritatem abſoluendi, vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris: Ergo ſi iuriſdictionis poteſtas in miniſtro huius Sacramenti requiritur, iam pa- jam fit, Sacramentum hoc eſſe iudiciale ex inſtitutione Chriſti.

Nm ſicut paſtores ouium Chriſti non ſunt paſtores ab ouibus, ſed à Chriſto. Ioan. 21. *Paſce oues meas* Ad Epheſ. 4. *Ipſe dedit quoſdam*

nitentiam exteriorẽ, qua ſacerdos pœnitẽtem à peccato abſoluit, eſſe ſacramentũ.

II. Fundamentum, ſacerdotes à Chriſto Domino cõſtitutos eſſe ad dimittenda vel retinenda peccata nõ autem hãc poteſtatem habere ex iudicandorum ſeu Pœnitentiũ electione, adeoq; iudices peccatorũ eſſe ordinarios non cõmiſſarios vel arbitros.

Ioan. 20. Locus Ioan. 20, ſimul & fundamentum ſecundum exemplo illuſtratur.

Digitized by Google

fuit, quòd formá, id eſt; Abſolutio, non applicatur niſi Confeſſioni, ergo ſola Cõfeſſio eſt materia, cui ſcilicet ſoli forma tota ad iũgitur, nã & rei artificialis materia ea eſt integra, cui forma integra artis admouetur. Alterã, quòd Contritio nõ eſt ſignũ ſenſibile, res autem ſenſibiles Sacramẽtorum materiæ ſunt. Tertiam, quod attritione ſola verum atq; integrum conficitur Sacramentum; quod ſi Contritio eſſet huius Sacramenti pars, non poſſet alia loco illius ſubrogari. Quartam cauſam eſſe, eamque vel maximam, quod Satisfactio ſit poſterior tempore, quam Abſolutio Sacramenti; nec enim eſt totum ſucceſſiuum, ſed permanens, quod ſuas omnes partes ſimul habere neceſſe eſt, cuique iam exiſtenti; ſi poſterius tempore quicquam contingat, non eſt pars, ſed accidens rei: Et confirmatur, quia tanta poteſt eſſe contritio, vt tota pœna remittatur, erit ergo tunc ſatisfactio ſuperflua, quare non eſt pars, nunquam enim pars ſuo toti ſuperuacanea eſt.

Durandus: Scoti argumentum vnum Durandi quatuor.

I.

II.

III.

IV.

Tanta poteſt eſſe cõtritio, vt non ſolum pœna æterna, ſed omnis omnino pœna dimittatur cõtrà Scotum & Durãdum aſſeritur et cõprobatur quintũ fundamentũ.

At verò omnia hæc commentitia ſunt, nec poſsũt fundamentum, quod iecimus, infirmare, habetur enim ex concilio Floren cuius autoritatem Theologi ſanè tenere debemus. In Concilio ſiquidem Florent. definitur: *Omne ſacramentum materia formáque conſtare.* Et poſtea: *Quartum* (inquit) *ſacramentum eſt pœnitentia, cuius quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguũtur partes, cordis contritionem, oris confeſſionem, operis ſatisfactionẽ, forma aũt ſunt verba abſolutionis.* Hactenus conc. Flor. Et conc. Trid. ſeſ. 6. c. 14. *Docendum eſt* (inquit) *Chriſtiani hominis pœnitẽtiam (quam ſecundam tabulam poſt naufragium ſancti Patres aptè nuncupauerũt) non ſolùm continere ceſſationem à peccatis, & eorum deteſtationem, verùm etiam eorundem ſacramentalem confeſſionem, itemque ſatisfactionem.* Hæc ſynodus Tridentina. Ratio quoq; in promptu eſt. Quia cùm pœnitentiæ ſacramentum, quoddam iudicium ſit, eius integritas ex his omnibus conſtat, ſine quibus integrum iudicium non eſt. Sicut & proceſſus iudicialis multis actionibus continetur, videlicet, accuſatione, teſtimonijs, cõfeſſione ipſius rei, ſententia iudicis, &c. Omnia hæc enim ad integrum iudicium requiſita ſunt.

Pœnitẽtia ſecunda tabula poſt naufragiũ.

Pœnitẽtiæ ſacramentũ eſt quoddam iudicium iuxta ea quæ prius ſuperiùs tradita ſunt.

Contritio itaque pars huius ſacramenti eſt, quatenus eſt ratio exterioris confeſſionis, vt videlicet confeſſio non ficta ſit, ſed verus pœnitentiæ actus. Et indicere mulctam atque eam executioni tradere, ad integritatem iudicij pertinet. Siquidem non eſt perfectum iudicium, quo abſoluitur reus à culpa, niſi pœna per ſententiam indicta executioni tradatur. Quapropter ſatisfactionem à ſacerdote iniunctam ſacramenti iudicialis partem eſſe, negare nullo modo debemus.

Ad argum. Scoti &

Digitized by Google

Ad argum. Scoti & Durādi respondetur:

Ad argumentum verò Scoti, non est difficilè inficiari, solam absolutionem gratiam conferre. Nam sicut in iudicio fori exterioris, si quis per legitima testimonia & suam confessionem absoluatur, omnia hæc sunt verè causa illius absolutionis, licet iudicis sententiam, vt præcipuam causam, spectemus; ita quoque in foro conscientiæ interiori princeps quidem causa absolutionis sacerdotis sententia est, sed ratio tamen & causa concurrens, vt ritè pœnitens absoluatur, testimonium etiam illud fuit, quod aduersum se pœnitens dixit, siue accusationem vocare malis, qua se accusauit. Vnde patet error glossæ de pœnitentia, d. 5. cap. 1. dicentis, nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimitti, sed tantùm gratia Dei. Nam in omnibus aliis sacramentis, non solùm forma, sed etiam materia est causa instrumentalis, qua Deus vtitur ad remittendū peccatum, aqua enim baptismi, nedum forma verborum, corpus tangit, & cor abluit, vt D. August. asseruit. Quod item in cæteris sacramentis inducere possumus. Cùm ergo tam contritio, quàm confessio partes sunt huius sacramenti, consequens fit, vt gratiæ causa etiam existant.

Et primò ad argum. Scoti.

Error glos. In sacram. causa instrumentalis cōferendæ gratiæ non solum est forma, sed & materia.

Respōdetur etiã ad argumenta Durandi.

Ad primum verò argumentum Durandi respondetur: Non omnes partes integrales eiusdem rationis esse. Etenim (vt modò dicebamus) in iudicio prophano, aliter est pars confessio rei, aliter testimonium testium, & aliter mulcta à iudice inflicta pro culpa commissa. Et licet per sententiam, quis absoluatur à morte & absolutio delicto applicetur, quod morte non erat dignum, si tamen indicatur à iudice pecuniaria mulcta, illius executio spectat ad iudicij integritatem, licet absolutio adiũgatur, & ideò diuus Thomas 3. part. quæst. 90. articulo secundo, docuit has tres partes, materiam appellari sacramenti, quia partes, ex quibus integratur totum, habent se, vt materia. Et cõcilium Florentinum non dixit, huius sacramenti materiam esse actus pœnitentis, sed quasi materiam.

Ad primũ.

Ad secũdũ

Ad secundum respondet diuus Thomas, (est enim primum argumentum illius secundi articuli) quòd contritio virtualiter pertinet ad exteriorem pœnitentiam, in quantum implicat propositum confitendi & satisfaciendi. Contritio siquem (vt recitè Caietanus admonuit) non quomodocunque est pars huius sacramenti, sed quatenus refertur ad claues Ecclesiæ; habet enim pars, in eo quòd pars, ordinem ad totum, & ad reliquas partes. Sic ergo contritio accepta, includit voluntatem compensandi delictum ad arbitrium sacerdotis, qua consideratione initium est, & ratio exterioris pœnitentiæ. Constat autem interiores actus hoc modo ad exterius iudicium pertinere, aliter

In q 90. tert. part. Caiet super art. citatũ D. Thom. Contritio quomodo & quatenus sit pars sacram. pœnitentiæ.

quam

enim iudicatur offendens ex odio, aliter offendens ex ira. Compensatio item pœnitentiæ, nisi sponte fiat à reo, non est reconciliatiua. Quare velle compensare delictum, quod in contritione clauditur, est prima huius iudicij pars, quod est non solùm vindicatiuum, sed conciliatiuum. Non igitur oportet, quamlibet partem huius sacramenti esse sensibilem, sed satis est, si sit ratio, quare alię partes sensibiles ad hoc sacramentū & iudicium pertineant. Idque eò magis, quòd hoc forum interius est, quò nihil vetat actus etiam interiores referri.

Notanda bene.

Ad tertium primò dicitur, quòd nomine contritionis in præsentia complectimur attritionem, significamus enim dolorem de peccato cum proposito cauendi in futurum. Nec id nos somniamus, sed ipsum concilium Florentinum ita nomen contritionis explicuit. Deinde respondetur, quòd contritio ponitur pars sacramenti, quia est certa & indubitata materia. Quòd autem attritio sufficiat, quamuis verùm sit, non est tamen adeò certum & indubitatum, & ideò concil. Florent. communisque sententia tenens certum, relinquens incertum, ponit contritionem partem esse huius sacramenti.

Ad tertiū.

Cur in enumeratione partiū pœnitētiæ numeretur sola contritio non itē attritio. De differentia autem contritionis & attritionis. vide suprà.

Ad quartum nego consequentiam; capilli enim & vngues partes hominis sunt, nec tamen simul cum homine nascuntur. Accusatio quoque, testimonium, sententia iudicis, solutio pœnæ, cùm non sint simul, sunt tamen de integritate iudicij. Breuiter, in omnibus, cuius partes quendam successionis ordinem habent, non oportet integrantes simul esse. Ad confirmationem verò facilè dicitur, quòd cùm sacramenta per homines administrentur, quibus illa grandis contritio constare nequit, an idonea sit ad integram pœnæ remissionem, semper opus est satisfactionem iniungi, sine qua sacramentū quidem esse potest, sed sine qua tamen mancum & imperfectum est. Quemadmodum & quodcunque aliud iudicium, in quo probatus reus sine mulcta absoluetur. Nam & homo sine digito poterit esse, sed erit tamen incommodè sine digito. Nec nos asserimus, quamlibet satisfactionem esse partem huius sacramenti. Satisfactio quippe quæ ex arbitrio pœnitentis proficiscitur, nec est pars iudicij sacramētalis, nec habet ordinem ad ecclesiæ claues. Vnde concil. Florent. *Tertia* (inquit) *pars est satisfactio pro peccatis secundùm arbitrium sacerdotis.*

Ad quartū.

Cur semper iniungatur pœnitenti aliqua satisfactio.

Quintum igitur fundamentum (vt cætera omnia, quæ posui mus) cùm firmum sit, nihil aliud supereſt, nisi vt quæstioni pro positæ respondeamus.

Positis illis quinq; fundamentis

proponit auctor pro resolutione quæstionis tres conclusiones.

1.Concluſ. Prima igitur concluſio ſit : *Non eſt neceſſarium ad ſalutem ſacramentum pœnitentiæ in re ſuſceptum*, hoc eſt, *poteſt aliquis ſalueri, etiamſi reipſa non ſuſcipiat hoc ſacramentum, vbi non eſt facultas ſuſcipiendi.* Ac loquor etiam de eo, qui peccauit mortaliter poſt baptiſmum. Id definit in primis Leo Papa in epiſtola ad Theodorum Epiſcopum; num.69. *Si autem aliquis* (ait) *quocunque interceptus obſtaculo, à munere indulgentiæ præſentis exciderit, & priuſquam ad conſtituta remedia peruenerit, temporalem vitam humanæ conditione finierit, non neceſſe eſt nobis eorum, qui ſic obierint, merita diſcutere, cùm Dominus Deus, quod ſacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuæ iuſtitiæ reſeruauerit, loquitur de pœnitentiæ ſacramento.*

Sine ſacramento baptiſmi in re ſuſcepto etiam datur ſalus, ſcilicet à baptiſmi ſuſceptione per articulum neceſſitatis excluſus votum tamen baptiſmi habuerit : ſimiliter ipſo poſt baptiſmum ſatis eſt ſacramentum pœnitẽtiæ ſuſcipere in voto, ſi in re habere nõ poteſt.

Item baptiſmus non eſt neceſſarius in re ſuſceptus, ſed ſatis eſt in voto, ſi habere aliter nequit ; ergo nec pœnitentia. Antecedens probatur ex diuo Auguſtino, lib.4. de baptiſmo, contra Donatiſtas, cap.22. ex Diuo Ambroſ. de obitu Valentiniani ad Theodoſium, ex D. Bernardo epiſtola 77. ad Hugonem, vbi id eruditiſſimè commonſtrat ex Innocentio de baptiſmo, cap. Debitum, & de presbyt. non baptizato, cap.2. Sed & de pœnitentia, diſt.1.cap. Pœnitet. & diſt.6.cap. Qui vult. Refertur teſtimonium D. Auguſt. ex lib.de vera & falſa pœnitent. cap. 10. & 12.& 26.q.6.cap. Si aliquis. Refertur in idem teſtimonium concilij Epaunenſ. Nonnulla verò capita eiuſdem cauſæ & quæſtionis, quæ in contrarium obijci ſolent, faciliora ſunt, quam quibus à nobis ſit reſpondendum. Illud verò, quod Dominus ait: *Quorum retinueritis, retenta ſunt.* Ioan.20. eandem intelligentiam habet, quam & illud : *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* ſcilicet quum adeſt facultas, nam cùm deeſt, ſufficit votum ſuſcipiendi huiuſmodi ſacramenta, quæcunque dicuntur adultis ad ſalutem neceſſaria.

2.Concluſ. Secunda concluſio: *Sacramentum pœnitentiæ eſt medium ad ſalutem neceſſarium peccatoribus baptizatis in hunc ſenſum, vt ſit neceſſarium in re, ſi facultas adeſt, ſit neceſſarium in voto, ſi facultas deſit.*

Hanc concluſionem probat D.Tho.3. p. q.65.art.4. & q.84.art.5.

Paſſio Chriſti applicatur nobis in ſacramentis diuerſimodè pro ratione & diuerſitate ſacramentorum.

Quia peccator non ſaluatur, niſi applicetur ei paſſio Chriſti, vel in re, vel in voto. *Non eſt enim aliud nomen ſub cælo, in quo nos oporteat ſaluos fieri.* Act.4. Paſſio autem Chriſti applicatur in ſacramentis. In baptiſmo quidem his, qui ante baptiſmum peccauerunt, in pœnitentia verò his, qui peccauerunt poſt baptiſmum.

Deinde probat, quia ægroti, niſi per aliquod remedium ſalutis, ſanari non poſſunt, Matt.9. *Non eſt opus valentibus medico, ſed malè*

ſed malè habentibus. Pœnitentiæ ſacramentum eſt medicina ſalutis, vt antè nobis demonſtratum eſt.

Tertiò probat D.Hieronymi teſtimonio in Commentarijs ſuper 3.caput Eſaiæ, & in epiſtola ad Demetriad. de virginitate ſeruanda, dicentis, *ſecundam tabulam poſt naufragium eſſe pœnitentiam; nam primam tabulam baptiſmum vocat*: patet facilè legenti. Idem aſſerit D.Ambroſius ad virginem lapſ. cap.8. & Tertullianus in libro de pœnitentia. Confirmatque Tridentinum Concilium, ſeſſ.6. cap.14.inquiens: Pœnitentiam ſecundam tabulam poſt naufragium ſanctos Patres aptè nuncupauiſſe. Ne quis autem hanc eſſe D.Thomæ mentem poſſit ambigere, legat lib. 4. aduerſ.Gentes, cap.72.

Prima tabula ſalutis poſt naufragiũ baptiſmus, ſecunda pœnitentia.

Eandem quoque concluſionem tenuit Thomas Vualdenſ. lib.de ſacramentalibus, tit.8.cap.68. citatque Origenem in eandem, qui homil.10.ſuper Numeros: *Laicus, ſi peccet* (inquit) *ipſe ſuum non poteſt auferre peccatum, ſed indiget ſacerdote, vt peccatorum remiſſionem poſſit accipere.* Et capite ſexageſimo nono docet ille idem Thom. Vualdenſis, Ioannem Vuicleff oppoſitum huius concluſionis tenuiſſe, quem ſecuti Lutherani, negant, ad ſalutem eſſe hoc ſacramentum neceſſarium. Quamobrem firmiora (ſi poſſumus) argumenta debemus afferre, vt hæreſis contraria manifeſtiùs reuincatur.

Error Vuicleffi & Lutheri.

Hæc itaque concluſio primùm certa eſt per definitionem Leonis Papæ in epiſt.ad Theodorum Epiſcopum 69. & refertur de pœnitent.d.1.cap. multiplex. *Multiplex* (inquit) *miſericordia Dei ita lapſibus ſubuenit humanis, vt non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam ſpes vitæ reparetur æternæ, vt qui regenerationis donum violáſſent, proprio ſe iudicio condemnantes, ad remiſſionem criminum peruenirent; ſic diuinæ bonitatis præſidijs ordinatis, vt indulgentia Dei niſi ſupplicatione ſacerdotum nequeat obtineri; mediator enim Dei & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & pœnitentibus ſatisfactionem pœnitentiæ darent, & ſalubri ſatisfactione purgatos ad communionem ſacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent.* Et concludit tandem in hæc verba: *Neceſſarium eſt, vt peccatorum reatus ante vltimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſoluatur.*

Qui regenerationis donum violauerit, is absque ſacramento pœnitẽtiæ ſuſcepto in re vel certè in voto (ſi minùs potuerit ab eo ſuſcipi reipſa) fruſtra remiſſionem ſperat, etiam iuxta D.Leonem.

Præterea, Matth.16. *Tibi* (inquit Dominus) *dabo claues regni cælorum, & quodcunque ſolueris, &c.* Ergo, cùm per peccatum mortale à baptiſmo commiſſum, cælum peccatori obſeretur, neceſſe eſt, vt per claues Petri & ſucceſſorum aperiatur, quod non aliter profectò fit, quàm per ſacramentum abſolutionis, nec enim ſoluta erunt in cælo, quæ non ſoluerit Petrus in terra.

Digitized by Google

Præterea, Ioan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt;* ergo quæ non absoluunt sacerdotes, retenta erunt. Quapropter necesse est, si retineri non volumus, vt à sacerdotibus absoluamur.

3. Concluſ. Quale votū ſacramenti hui⁹ requiratur, ſi forte reipſa ſacramētum hoc percipi non poſſit.

Tertia conclusio: *Non satis est ad æternam salutem consequendam peccatoribus baptizatis, votum implicitum huius sacramenti, sed explicitum & formale requiritur.* Quoniam ad eundem modum pœnitentiæ sacramentum est necessarium peccatoribus baptizatis eò, quòd per vtrunque virtus passionis & sanguinis Christi in peccatorum remissionem applicatur, sine qua quidem applicatione, ne vnum quidem mortale peccatum remitti potest. At sine voto explicito baptismi nullus saluatur, Marci vltimo. *Prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur.* Vnde primùm colligitur, baptismum in voto satis esse, cum re ipsa suscipi non potest. Idcirco enim non dixit: *Qui non fuerit baptizatus, condemnabitur,* sed, *Qui non crediderit.* Colligitur deinde, fidem huius sacramenti, hoc est, baptismi, esse ad salutem necessariam, id est, quòd per baptismum in nomine Christi præstatur remissio peccatorum omnibus gentibus. Id enim est Euangelium, quod *qui non crediderit, condemnabitur,* vt Marci vlti. declaratur. Nec hanc huius loci nos intelligentiam comminiscimur, sed etiam nobis sancti Patres tradidere. Vualdenses in lib. de sacramentis, cap. 130. Hugo de sancto Victore, lib. 2. de sacramentis, parte 6. cap. 7. D. Bernardus epistola 77. ad Hugonem. D. Augustinus lib. 1. de baptism. contra Donatist. cap. 8. & lib. 4. cap. 21. & 2. libro contra Cresc. cap. 13. Si igitur citra baptismi votum explicitum nullus omnino saluari potest, cùm non adest facultas baptismum re ipsa suscipiendi, nec sine voto quidem pœnitentiæ explicito saluabitur, qui peccatum mortale post baptismū perpetrauit. Noluit enim Deus sine Christo, & Ecclesia sua cuiquam patere salutem ac remissionem peccatorum. Cùm igitur peccatores possunt Christo & Ecclesiæ suæ vniri & reconciliari, exteriùs etiam, susceptis sacramentis, id Deus requisiuit. At cùm non adest facultas exterioris vnionis & conciliationis, volūtas pro facto cedit, suppleturq; per interiorē exterior vnio. Confirmat etiā hanc conclusionē id, quod vsu venire videmus, vt quantumcunque mors subitò occurrat, pœnitentiæ remedia fideles efflagitent, nec sanè sentiant de salute eius, qui moriens nec re, nec voto hoc sacramentum acceperit.

Deus ſine vlla fidei Chriſtū, & cōmunione Eccleſiaſt. corporis, cuius ipſe caput eſt, nulli vult remiſſionē peccatorū tribuere.

Communis vſus, ſenſus & tria.

Suſque fidelium egregium quoque argumentum præbet pro concluſione

Ex his colligere licet, quæ sunt ad salutem necessaria, ea esse in duplici differentia. Nam quædam sunt necessaria solum, quia præ-

Digitized by Google

præcepta, vt eruere innocentem à morte, vota reddere, iuramenta ſeruare, quorum neceſſitas videtur eſſe præſcripta, ibi, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*. Alia verò ſunt ad ſalutem neceſſaria, vt media, & inde in præcepto, quia media neceſſaria, vt credere in Chriſtum, ſuſcipere Baptiſmum, pœnitentiam agere. Inter hæc autem haud mediocre diſcrimen eſt: Nam quæ ſunt tantùm, quia præcepta, ad ſalutem neceſſaria, non eſt opus in voto habeantur explicito ad ſalutem conſequendam, ſed ſatis eſt implicitè & in genere propoſitum habituale tenere implendi Diuina mandata. At quæ ſunt ad finem ſalutis media neceſſaria, ſi in re haberi nequeunt, oportet teneantur in voto, vt ſacramentũ Baptiſmi & pœnitentiæ, quod paulò antè docebamus.

Matth. 9.

Eorũ, quæ ad ſalutẽ ſunt neceſſaria, duplex eſt genus,

Sed eſt tamen quæſtio non parua, an exigatur votum explicitum huius ſacramenti ad remiſſionem peccatorum, quæ poſt Baptiſmum admiſſa ſunt. Nam ad æternam ſalutem conſequendam, iam diximus, huiuſmodi votum explicitum eſſe neceſſarium. Et quidem de hac re inter viros doctos magna diſſenſio eſt. Sunt enim, qui credant, votum explicitum huius ſacramenti non eſſe opus ad remiſſionem peccatorum, vt ſi quis commiſit adulterium poſt Baptiſmum, per ſolam contritionem (aiunt) quæ eſt actus virtutis, conſequi poterit veniam ſine propoſito explicito ſuſcipiendi hoc ſacramentum. Id tenet Adrianus q. 1. de confeſſione ad ſecundum principale. Eſt autem argumentum huius, quòd Baptiſmus non eſt neceſſarius in re, vel in voto explicito ad iuſtificationem, vt 3 parte q. 68. art. 4. ad ſecundum D. Thomas aſſeruit. Cornelius ſiquidem & Eunuchus ante fidẽ explicitam Euangelij iuſtificationem quidem conſequi potuerunt, licet æternam ſalutem non potuerint adipiſci.

Vtrùm etiam ad remiſsionem peccatorũ vt minimũ requiratur votum huius ſacramenti explicitum, ſicut ad ipſam denique ſalutẽ huiuſmodi votum requiri ſuprà dictum eſt, an verò hìc ſufficiat implicitum votum. Opinio quorundam eſſe votum implicitum.

Item, quilibet ſe poteſt conuertere ad Deum in momento, & tamen notitiam Baptiſmi habere in quolibet momento non poteſt, quomodo enim audiet ſine prædicãte? aut quomodo credet, niſi audierit? Igitur nec ſacramenti pœnitentiæ votum explicitum ad peccatorũ remiſſionem neceſſarium eſt. Nec ab hac ſententia abhorret D. Thomas 3. parte. q. 86. articulo 2.

Probatur
I.
II.

Si quis tamen contrariam ſententiam tenere voluerit, habebit pro ſe quantum coniectura colligere licet, Magiſtrum ſentẽtiarum 4. d. 17. cap. 2. & D. Thomam eâdem diſt. q. 3. art. 5. q. 1. & apertiùs art. 1. q. 1. & d. 18. q. 1. art. 3. q. 1. & lib. 4. contra gentes, cap. 72. & tertia parte q. 84. art. 5.

Opinio aliorum requiri hìc etiam votũ explicitũ

Sunt quoque argumenta non leuia ad hanc opinionem confirmandam: Primùm ex Concilio complutenſi ſub Alphonſo Carril-

Probatur.
I.

Carrillo Archiepiſcopo Toletano, quod probatum eſt à Sixto quarto in Bulla, qua condemnauit Petrum Oxonienſem, cuius prima Concluſio ibi damnata eſt, in hanc formam: Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius ſecuii, delentur per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claues. At ſi per pœnitentiam, quæ eſt actus virtutis, peccata remittuntur

II. ſine explicito voto huius ſacramenti, reuera delentur peccata ſine ordine ad claues. Rurſum in concilio Trident. ſeſſ. 6. cap. 14. definitur, quòd pœna æterna cum culpa vel ſacramento, vel Sacramenti voto remittitur. Item Ioannis vltim. *Quorum retinueritis, retenta ſunt*, ergo quãdo quis nec re, nec voto accepit hoc ſacramentum, cùm ſacerdotes eiuſmodi peccata retineant, retenta ſunt.

III. Præterea, nulli hæretico vel ſchiſmatico remittitur culpa, niſi formaliter & explicitè proponat Eccleſiæ vniri, atque ab ea veniam peccati implorare, ergo ſola Contritio, quæ eſt actus virtutis, non ſatis eſt ad remiſſionem peccatorum ſine ordine ad claues Eccleſiæ. Antecedens aſſerit D. Auguſtinus lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 12.

Cùm hactenus oſtenſum ſit, ſacramẽtum pœnitẽtiæ eſſe ad ſalutem neceſſarium, videndum erit deinceps, vtrũ ſingulæ huius ſacramenti partes ſint ad ſalutem

Sacramentum igitur pœnitentiæ eſſe ad ſalutem neceſſariũ, in hunc modum ſit definitum.

Sed enim cùm hoc ſacramentum quatuor habeat partes, neque omnes ſint æquè neceſſariæ ad huius ſacramenti conſtitutionem, meritò poterit in quæſtionem reuocari, an ſingulæ huius ſacramenti partes ſint ad ſalutem neceſſariæ. Et quoniam de Abſolutione & Contritione poſt ea, quæ diximus, aut parua, aut nulla controuerſia eſt, de Confeſſione primùm quæritur: An ſit ad ſalutem æternam neceſſaria. Nam Vuicleff. impudentiſſimè docuit, eam eſſe ſuperfluam & inutilem, vt Thomas Vualdenſis refert lib. de ſacramentis, ca. 135. & in Concilio Conſtantienſi, ſeſſione 8. inter illius errores ſeptimus ponitur in hanc formam: *Si homo debitè fuerit contritus, omnis Confeſsio exterior eſt ei ſuperflua, & inutilis.*

ſalutem neceſſariæ, & quæritur quidem primo, vtrùm Confeſsio ſit ad neceſſaria.

Maſſiliani etiam negauerunt neceſſitatem Confeſſionis, vt autor eſt Damaſcenus libro de hæreſibus. Deinde Iacobitæ, referente Guidone Carmelita in lib. etiam hæreſum. Hos ſequuntur noſtro tempore Lutherani, atque adeò Eraſmus, in libro de ratione veræ Theologiæ circa finem, & in colloquio, cui index, Pietas puerilis, in ſumma omnes, qui tenuerunt Confeſſionem nouitiam eſſe, & inſtitutionis Eccleſiæ. *In quibus fuit Beatus Rhenanus in aſſerenda Confeſſione parũ profectò beatus &

**In annotationibus ſuper libellũ Tertulliani de pœnitentia.*

pius:

pius: Aduerſum quos Concluſionem ſtatuimus.

Confeßionem exteriorem, quæ Sacerdoti fit, eſſe ad ſalutem neceſſariam ex Chriſti inſtitutione, Confeßionem (inquam) *omnium mortalium, tam publicorum, quam occultorum.* Probatur efficaciter. Quia peccata occulta non remittuntur, niſi remittentibus Sacerdotibus, vt patet ex teſtimonio Ioannis citato: *Quorum retinueritis, id eſt, non remiſeritis, retenta ſunt.* Ex eo enim, quod dixit: *Quorum remiſeritis, remiſſa erunt:* ſatis oſtenditur, verbum è regione additũ, ſcilicet, *Retinueritis*, perinde eſſe, ac ſi dixiſſet Chriſtus: *Non remiſeritis:* Sed remittere ſacerdotes non poſſunt, niſi cognoſcant, vt oſtenſum eſt. Cognoſcere autem nequeunt, niſi peccatores confiteantur, ergo Confeſſio etiam occultarum culpárum ex diuina inſtitutione eſt ad ſalutem neceſſaria, Qui enim inſtituit finem neceſſarium, media etiam inſtituit, quæ eſſent ad eundem finem neceſſaria, niſi legiſlatorem velimus in neceſſarijs defuiſſe. Nam eandem rationem eiſdem quoque verbis reſumere non piget.

Concluſio. Probatur. I. *Exponitur locus, Ioan. 20.* *Notãdum hoc axioma.*

Præterea, in Concilio Conſtantienſi Martinus Quintus in Bulla condemnationis Articulorum Vuicleff. Ioannis Hus, & Hieronym. Pragenſis, condemnans errores Vuicleff. ac reliquorum diſcipulorum, ait: *Interrogandum eſſe, qui de iſtorum hæreſi fuerit ſuſpectus, vtrum credat, quòd Chriſtianus vltra contritionẽ cordis, habita copia Sacerdotis idonei, ſoli Sacerdoti de neceſſitate ſalutis confiteri teneatur.* Vbi licet non explicetur, an ex inſtitutione Diuina, an ex Humana ſit illa neceſſitas, ſine dubio tamen eſt intelligenda ex diuino iure. Id enim Vuicleff negabat. II.

Præterea, hoc manifeſtè determinatum eſt in Concilio illo Complutenſi, & in illa Extrauagant. Sixti Quarti contra Petrum Oxonienſem: Nam poſt illam primam damnatam concluſionẽ, quam antè retulimus, hoc eſt, peccata mortalia deleri per ſolam cordis contritionem ſine ordine ad claues, damnatur ſecunda in hanc formam: *Confeßio de peccatis in ſpecie fuit ex aliquo ſtatuto vniuerſalis Eccleſiæ non de iure Diuino.* Deinde damnatur tertia in hæc verba: *Prauæ cogitationes confiteri non debent, ſed ſola diſplicentia delentur ſine ordine ad claues.* III. *Tres Petri Oxonienſ. damnatæ aſſertiones*

Præterea, in Concilio Florentino definitum eſt, idque nos adeò firmiter conſtituimus, materiam huius Sacramenti præcipuam eſſe Confeſſionem: Si igitur Sacramentum pœnitentiæ eſt ad ſalutem neceſſarium, certè non forma ſolùm & Abſolutio Sacerdotis, ſed & materia, hoc eſt, Confeſſio peccatorum ad ſalutem neceſſaria eſt, nec enim ſacramentum ſolâ formâ ſubſiſtit. IV. *Confeßio materiæ eſt huius ſacramẽti ſicut abſolutio forma.*

Cuius etiam rei definitio habetur in Concilio Tridentino, V.

Digitized by Google

ſeſſione 6 cap.14.vbi cùm concilium docuiſſet,hoc ſacramentũ eſſe ſecundam tabulam poſt naufragium, per quam fieret lapſi hominis poſt Baptiſmum reparatio,ſubdit:*Docẽdum eſt,Chriſtiani hominis pœnitentiam multò aliam eſſe à Baptiſmali, eaq; contineri, non modò ceſſationem à peccatis,& eorum deteſtationem, verùm etiã eorundem ſacramentalem Confeſſionem,ſaltem in voto,& ſuo tempore faciendam,& Sacerdotalem Abſolutionem.*

Corollariũ ſiue conſectaneum præcedẽtis Concluſionis.

Quibus ita conſtitutis,manifeſtiſſimè colligitur, hanc ſecretam confeſſionem de pecatis ſecretis (quam quidem alij auricularem vocant,alij clancularian)inſtitutionis Diuinæ eſſe, non Humanæ, hoc eſt, Chriſtum inſtituiſſe, peccata ſecretò eſſe confitenda. Nam publicorum publicè fieri confeſſio poteſt. Nec id Caietanus inficiatur,nam licet in commentarijs ſuper caput Ioan.20.aduerſari videatur,at ipſe tamen mentem ſuam explicuit, reſpondens ad cenſuras Pariſienſes ſedecim articulorum.

Nõ diſſẽtit Caietanus.

Probatur illud Conſectaneum

Probatur hoc corollarium in primis, quia confeſſio de peccatis occultis eſt neceſſaria, vt ex fundamentis iactis conſtare facilè poteſt. Conſtituit enim ſacerdotes Dominus iudices, non ſolùm publicorum,verùm etiam occultorum. Sed rationis naturalis eſt, vt occulta peccata occulta correctione purgentur,ergo cùm Chriſtus inſtituerit hoc iudicium fieri ſecundùm rectã rationem,conſtituit ex conſequenti,occulta peccata occultè eſſe iudicanda.

II. Præterea, ſi modus confitendi ad aurem de peccatis occultis ex Eccleſiæ inſtitutione eſſet, in arbitirio Eccleſiæ etiam eſſet, oppoſitum conſtituere, quemadmodum poteſt de immerſione, vel aſperſione, vel infuſione in Baptiſmo, legem pro ſuo arbitratu, & ferre, & tollere. At non eſt in facultate Eccleſiæ præſcribere, vt cordis occulta peccata peccatores publicè confiteantur.

III. Præterea, Leo Papa Epiſtola ad vniuerſos Epiſcopos Campaniæ, numero. 57. & refertur de pœnitentia, diſtinct. 1. cap. Quamuis plenitudo. *Illam* (inquit) *contra Apoſtolicam regulam præſumptionem, quam nuper agnoui à quibuſdam illicita vſurpatione committi, modis omnibus conſtituo ſubmoueri, de pœnitentia videlicet, quæ à fidelibus poſtulatur, vt ſcripta profeſſio publicè recitetur. Cùm reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis Sacerdotibus indicare Confeſſione ſecreta.* Et infra: *Remoueatur ergo improbabilis conſuetudo,ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur.* Hactenus Leo.Id ergo,quod aduerſatur remedio à Chriſto inſtituto ad remiſſionem peccatorum,nimirum contra Diuinam inſtitutionem eſt, cùm contra Apoſtolicam regulam id fieri ſummus Pontifex aſſerat.

In Tom. Concil. eſt hæc Epiſtola 78. In edit. verò Colonienſi Operũ Leonis per Surium accurata.80.

Ex A-

Digitized by Google

Ex Apoſtolorum certè traditione ſecreta peccata in aurem ſunt confitenda, quod vel ex eo liquet, quòd in Eccleſia non habetur memoria, vnde inceperit ſecreta confeſſio. Nam & Origenes eius meminit Homilia prima & ſecunda in pſalm. trigeſimum ſeptimum. Et Homilia decima ſuper Numeros. D. Baſilius item in libello de inſtitutione Monachorum, capit. viceſ. primo & nonageſ. octauo. Dionyſius etiam in Epiſtola ad Demophilum 8. & Sozomenus lib. 9. Hiſtor. tripart. cap. 35. *Quoniam* (inquit) *qui confiteri refugiunt, maius peccatorum onus acquirunt, propterea viſum eſt antiquis Pontificibus, vt, velut in theatro, ſub teſtimonio Eccleſiaſtici populi delicta pandantur, & ad hanc cauſſam presbyterum bonæ conuerſationis, ſeruantemq; ſecretum, ac ſapientem virum ſtatuerint, ad quem accedentes ij, qui deliquerunt, delicta propria fateantur.* Nota *ſeruantem ſecretum*, nam ſi non eſſent occultè confitenda peccata, non oporteret ſeruare ſecretum.

IV. *Secreta illa Confeſſio quæ hodie fit ſacerdotibus in Eccleſia Catholica etiã Sãctis Patrib. agnita et probata, quãtumuis hodie tanquã minùs neceſſaria imò tanquã ſuperſtitioſa cõdemnatur à nouatoribus.*

Poſtremò, Sigillum Confeſſionis non eſt ex humana inſtitutione, ſed ex Diuina, ergo ex Diuina eſt, quòd aliqua peccata, ſcilicet occulta, iudicentur occultè. Et confirmatur: Quia Magiſter Oxonienſis in concilio illo Complut. damnatus eſt, quòd aſſereret, Confeſſionem non debere eſſe ſecretam, & à Sixto quarto in illa Extrauag. cuius initium: *Ad perpetuam rei memoriam, &c.* definitur contra eundem, neceſſariò exigi, vt Confeſſio ſecreta ſit. Quam ob rem ex reuelatione & inſtitutione Dei eſt, quòd confeſſio ſit ſecreta, alioqui non eſſet hæreſis, ab Euangelica veritate penitùs aliena, aſſertio contraria. Cùm tamen aliena eſſe ibidem decernatur.

V. *Sigillum Cõfeſſionis eſt de iure Diuino.*

Sed oritur circa ea, quæ diximus, dubium: Si enim peccata oportet confiteri, vt innoteſcant ſacerdoti, ergo peccata publica, quæ aliâs ſunt illi manifeſta, non erit neceſſarium confiteri, quippe ob hanc cauſſam, ſi circumſtantia manifeſta eſt, non eſt opus eam explicare Confeſſori, vt ſi quis ſit Sacerdos, vel maritatus, idque confeſſori liqueat, non eſt neceſſe, vt cùm confitetur fornicationem, exponat ſe eſſe vel ſacerdotem, vel maritatum.

Dubiũ exciſum emergit de confeſſione pãblicorum peccatorũ.

At erroneum eſt credere, ſine confeſſione publicorum etiam peccatorum cuiquam patêre ſalutem: Primùm, quia delictum iudicandum in aliquo foro, debet eſſe notum in illo foro, ſed, etiamſi peccata ſint publica, non ſunt confeſſori nota in foro ſacramenti, ergo opus eſt, vt peccator illa ſacerdotĩ confiteatur. Et hòc eſt quod Diuus Thomas diſt. 17. q. 3. art. 2. q. 1. ad primum docet, inquiens: *Quamuis Sacerdos aliquando ſciat peccatum, vt homo, non tamen ſcit, vt Chriſti vicarius, ſicut etiam iudex aliquãdo ſcit peccatum, vt homo, quod neſcit, vt iudex.*

Reſponderetur ad illud dubiũ. Probatur reſponſio. I.

Præ-

Digitized by Google

II. Præterea, Confessio est materia præcipua huius sacramenti, ergo etiam ad Absolutionem publicorum peccatorum est necessaria, nam Sacramentum sine præcipua materia esse non potest,

III. Denique, si peccator publicum peccatum non confitetur, nõ potest innotescere iudici, an pœniteat, nec ne, an proponat emendationem, an non: Quare non valet discernere, an soluere debeat, an ligare. Necessarium est igitur, vt non modò secreta peccata, verùm etiam publica peccator se sacerdoti subijciens confiteatur.

Quæritur secundò vtrùm Satisfactio ad sacerdotis arbitrium, sit ad salutem necessaria.

Iam verò posterior illa quæstio relinquitur: An Satisfactio ad Sacerdotis arbitrium, sit ad salutem necessaria. Sunt enim autores, qui negant, in quibus D. Thomas 4. dist. 17. q. 3. art. 1. q. 1. ad primum argumentum, videtur esse: *Dicendum* (inquit) *quòd post remissam culpam, adhuc est peccator debitor pœnæ temporalis: sed gratiæ tamen infusio sufficit ad culpæ remissionem: ad gratiæ verò infusionem consequendam ordinata sunt Sacramẽta, ante quorum susceptionem, vel actu vel proposito, peccator gratiam nõ consequitur. Sed tamen ex hoc, quod operatur Confessio ad pœnæ remissionem, non habet, quod sit de necessitate salutis, quia pœna ista est temporalis, ad quam post culpæ remissionẽ remanet homo ligatus. Vnde sine hoc, quod in præsenti vita expiaretur, esset via salutis, sed habet, quòd sit de necessitate salutis, ex hoc, quòd ad remissionem culpæ ordinatur.* Hactenus D. Tho. At vel fallor ego, vel contrarium probabilius est. Nã sicut antè docuimus, exterior pœnitentia est ad salutem necessaria, ergo quemadmodum Contritio in lege naturæ & Scripturæ habebat annexum propositum confitendi & satisfaciendi Deo, iuxta illud: *Dixi, Confitebor iniustitiam meam Domino, &c.* Ita & in lege noua habet annexum propositum confitendi sacerdoti, & satisfaciendi ad arbitrium eius: hoc est enim subijcere se clauibus, & iudicio ecclesiastico, quod est ad salutem sine dubio necessarium.

Contrariã sententiã autor probabiliorẽ censet.

Quam & probat.

I. *Psalm. 31.*

Subijcere se clauib. & iudicio Ecclesiastico est ad salutem necessariũ.

II. Præterea, Concilium Tridentinum sessione 6. cap. 14. posteaquàm definiuit sacramentum pœnitentiæ ad lapsi reparationem, velut secundam post naufragium tabulam, necessarium esse, decernit protinus, hoc sacramento contineri nõ modò cessationem peccatorum, & eorundem sacramentalem Confessionem, & sacerdotalem Absolutionem, verùm etiam satisfactionem per ieiunia, Eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, sed pro pœna temporali, & de hac (inquit) pœnitentia scriptum est: *Memor esto, vnde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac.* Et iterum: *Quæ secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabi-*

ſtabilem operatur. Et rurſus: *Pœnitentiam agite, & facite fructus dignos Pœnitentiæ*. Quæ omnia loca de Pœnitentia exteriori eſſe intelligenda, per quam ſcilicet exterior Satisfactio pro peccatis fit, ſuperius certis argumentis commonſtrauimus.

III. Præterea, Leo Papa, Epiſtola 69. ad Theod. Epiſc. *Mediator* (inquit) *Dei & hominum hanc præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt & pœnitentibus Satisfactionem Pœnitentiæ darent, & ſalubri Satisfactione purgatos ad communionem Sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent*. Igitur, niſi proponant pœnitentes, ſe Eccleſiæ poteſtati ſubijcere, vt iuxta eius arbitrium peccata compenſent, ſeruari non poſſunt. Iam enim docuerat Summus Pontifex hanc Sacerdotalem autoritatem, & iudicium eſſe ad ſalutē neceſſaria.

Pœnitentes niſi ſe Sacerdotali autoritati iudicioque ſubmittant haud ſaluabuntur etiam iuxta Leonem Magnum.

Denique, cùm de Satisfactione ad arbitrium Sacerdotis præceptum ſit (vt nos proximè definiemus) certè Satisfactio eſt ad ſalutem neceſſaria, nam ſi non eſſet, non eſſet in præcepto. Ac reuera fruſtra fuiſſent Sacerdotes iudices conſtituti, ſi eorum ſcientiæ parere non eſſet neceſſarium. Inanis enim eſt autoritas iudicandi, quæ impunè reijci poteſt, idque eò magis, quòd iudicium hoc non eſt ad dirimendas lites, ſed ad vindicanda ſcelera. Et quod iudicibus neceſſarium eſt, ſcilicet, pœnam indicere reis, ne ſint iudices iniqui, id nos exequi neceſſario debemus, ne falſi pœnitentes & inobedientes tum videamur, tum etiam ſimus. Nec argumentum, quod in contrarium inſinuamus, operæ pretium eſt nunc diluere, partim quod facilè eſt, partim, quod poſtea diluere debemus. *Qua propter ea iā argumenta confutanda ſunt, quæ principio huius controuerſiæ fecimus.

IV. *Ad rationes dubitandi pro parte, negatiua quæſtionis principalis quintæ iam reſpondetur.*

Ac primum quidem argumentum à pleriſq; Sanctorum facilè diluitur, nam vtrunque Apoſtoli Pauli locum interpretantur, non de Pœnitentiá, quæ poſt Baptiſmum fit, ſed de Pœnitentia, quæ fit in Baptiſmo: Qui videlicet ſemel duntaxat percipi poteſt. Nam Pœnitentiam Baptiſmum appellari, habes apud Lu. capitulo vltimo: *Oportebat* (inquit) *prædicari in nomine eius Pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes*. Vbi, quæ Matthæus de Baptiſmo dixit, Lucas nomine Pœnitentiæ ac remiſſionis peccatorum tradidit. Hanc expoſitionem Chryſoſtomus & Theophilactus ſequuntur in eadem loca. Item D. Ambroſius, lib. 2. de Pœnitentia, cap. 2. & D. Auguſtinus, lib. de falſa Pœnitentia, cap. 3. Colligunt autem ex multis coniecturis, hanc eſſe eorum teſtimoniorum intelligentiam. Quas ego coniecturas referrem, niſi ad metam huius Diſputationis feſtinaret oratio.

Ad primā rationem reſpondetur per explicationē duplicem locorū D. Pauli ad Heb. 6. & 10.

Prior explicatio.

Poteſt tamen vterq; locus intelligi etiā de Pœnitentiæ Sacramento, vt videlicet, intelligamus, impoſſibile eſſe per Pœnitentię

Poſterior explicatio.

Sacra-

Sacramentū rurſum renouari, id eſt, priorem nouitatē, quā per Baptiſmum accepimus, iterum accipere. Vnde Gregorius Nazianzenus oratione 3. in ſanctum lauacrum: *Non ſuper eſt* (inquit) *regeneratio ſecunda, nec reformatio ſeu in priſtinum ſtatum reſtitutio, etiamſi perquam vehementer illam lachrymis, & multis queramus ſuſpirijs, ex quibus vix quidem cicatricum obductio euenit.*

Impoſſibile quandoq; etiam dicitur, quod valde difficile eſt.

Nec te moueat, quod Apoſtolus ait, eſſe impoſſibile, nam per exceſſum loquitur, atque hyperbolicè ingentem rei difficultatē impoſſibile vocat, non vt deſperent audientes, ſed vt terreantur. Idcirco enim ſubdit Apoſtolus: *Confidimus tamen de vobis, dilectiſſimi, meliora, & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur: Loquutus ſum*, quaſi dicat Apoſtolus, *ita vt vos à peccatis retraherem, & deſperationis metu facerem cautiores: Cæterum confido de vobis*, & reliqua, quæ ſequuntur. Quæ quidem huius loci interpretatio mea non eſt, ſed D. Hieronymi, lib. aduerſus Iouinianum 2. referturq; à Gratiano de Pœnitētia, diſtinct. 2. c. Si enim. Nec modus hic loquēdi à Sacris literis alienus eſt. Nam Matthæi 19. quod ante Dominus dixerat, difficile eſſe diuitem intrare in regnum cœlorū, eueſtigiò dixit, eſſe impoſſibile, quemadmodum expoſuit D. Hieronymus ſuper caput Eſai. 60. Sed & Ariſtoteles 1. lib. de cœlo, capite 11. inter reliquas ſignificationes huius vocabuli, impoſſibilis, eam annumerauit, vt, quod non facilè neq; citò, nec bene fieri poteſt, impoſſibile dicatur. Et ad eandem formam per hyperbolen, capit. 10. eiuſdem Epiſtolæ Apoſtolus locutus eſt, vt oſtenderet, qua animaduerſione peccata noſtra digna ſint, poſt acceptam notitiam veritatis, ſi ad iuſtitiæ rigorem examinentur. Sed aliud tamen eſt, quod iuſtitia poſtulat, aliud, quod clementia & miſericordia ſuggerit.

Ad ſecundam rationem dubitandi.

Ad ſecundum argumentum certè poſſemus reſpondere negando maiorem, ſentiunt enim plures viri docti, licitum eſſe, ab hæretico recipere Pœnitentiam in articulo mortis, vt Petrus Paludenſ. 4. diſt. 25. q. 1. Sylueſter in verbo, Cōfeſſor. primo §. & Ioan. Maior. diſt. 17. & Gloſ. extra. de Sponſalibus, cap. Non eſt vobis. Quia licet recipere Baptiſmum ab eiuſmodi præciſis, cùm extrema neceſſitas cogit, vt D. Auguſtinus tradit, capit. Si quem forte. 24. diſtinctione 1. Ergo & Pœnitentiæ Sacramentum licet ab exciſo ſuſcipere. Huic verò loco ſolēt alij occurrere negando conſequentiam. Quia miniſter Baptiſmi eſt inſtitutus quilibet de iure Diuino, quamobrem Eccleſia id tollere non poteſt. At Pœnitentiæ miniſter non eſt quilibet Sacerdos Diuino iure, ſed cui Eccleſia demandauerit. Quocirca ſicut poteſt committere cui voluerit, ita & poteſt auferre. Sed hæc reſponſio non facit ſatis argumento. Primum, quia probabiliſſimum eſt, quemlibet Sacer-

Autorū pro

dotem

dotem in mortis articulo habere autoritatem absoluēdi iure Diuino: Id que asseruit Paluden. dist. 20. q. 1. art. 2. Durand. distin. 19. q. 2. Capreolus eadem distin. art. 3. ad quartum. Id quoq; D. Thomas sentire videtur, dist. 19. q. 1. art. 3. q. 1. & dist. 20. art. 1. q. 2. Atque est præterea rationi consentaneum, quia Deus non deficit in necessarijs, nullus enim prouidus gubernator in necessarijs deficit, ergo quemadmodum prouidit, vt in articulo mortis, quicunq; posset licitè baptizare, non obstante quacunq; Ecclesiastica censura & prohibitione, ita etiam cauit, vt in eodem articulo quilibet Sacerdos licitè absolueret. Cùm vtrunq; sit Sacramētum necessitatis, vtrunque iure Diuino præceptum. Est insuper alia ratio, qua id confirmari possit. Quod autore D. Augustino quarto libro de Baptismo contra Donatist. cap. 24. quod vniuersa tenet Ecclesia, semperque retentum est, nec à Pontificibus aut concilijs tempore aliquo post Apostolos definitum, traditione Christi & Apostolorum rectissimè creditur cōstitutum. At quòd quod quilibet Sacerdos in mortis articulo quemliber possit absoluere, semper in Ecclesia obseruatum est, nec noua aliqua hominum constitutione sancitum, à Christo igitur & Apostolis est institutum.

babilissimū est in artic. mortis posse absoluere quemlibet Sacerdotē etiam præcisum, eamq; autoritatem præ eo casu haberi ex iure Diuino. Egregia regula D. Augustini quomodo Christi & Apostolorum traditiones sint agnoscendæ.

Præterea, Ecclesia non posset hoc rescindere & abrogare, ferendo scilicet contrariam legem, ergo est de iure Diuino. Antecedens suadetur: Quia secluſa quacunque Ecclesiæ lege, talis abrogatio esset contra rectam rationem, si (vt verum est) Pœnitentia est Sacramentum ad salutem necessarium. Sic igitur nationi maximè consentaneum est, quemcunque Sacerdotem in articulo mortis Pœnitentiæ ministrum Diuino iure esse constituū. Quo etiam fit per Ecclesiæ censuram talem autoritatem abrogari non posse.

Quod si Christus Dominus non consuluisset in mortis articulo periclitantibus, ministrum absolutionis necessarium exhibendo, Ecclesia tamen, cuius prudentiæ dicitur esse commissum cum pia mater sit, non est credenda filijs suis in articulo mortis deesse voluisse, idque eo magis, quo exemplo Christi sponsi sui facere & potuit & debuit, quem constat in Sacramento Baptismi (quod necessarium esse ad salutem voluit) nulli in articulo mortis defuisse.

Existimare etiam autem neque ab Ecclesia prohiberi præcisum ministrare absolutionem Sacramentalem in extrema necessitate.

Præterea, Necessitas non habet legem, vt habes in capit. quod non est, de regulis iuris, non ergo existimanda est Ecclesia, legem, qua præcisum amouet à Sacramentorum ministerio, ad extremum necessitatis articulum extendere voluisse.

Præterea, odia restringi, fauores conuenit ampliari, vt etiam iuris regula tradit. Quod autem quilibet Sacerdos in articulo mor-

mortis quēlibet poſſit abſoluere, gratia eſt & fauor populi Chriſtiani. Quocirca, ampliare potiùs, quam ſtringere debemus.

Quod autem præciſi Sacramentorum miniſterio priuantur, in odium eſt, reſtringendum itaq; eſſe videtur, nam pœnæ, legum interpretatione, molliendæ ſunt, non exaſperandæ, de Pœnitentia. d. 1. cap. Pœnæ. Probabile igitur eſt, à præciſo Sacerdote fideles poſſe Sacramentum Abſolutionis in mortis articulo recipere, videlicet, ſi abſque periculo fidei recipi poteſt. Ac profectò non ambigo, quin à Catholico excommunicato etiam nominatim, in mortis articulo pœnitentiæ poſſimus ſuſcipere Sacramentum, ſi alius deſit: Quippe non video cauſſam, quare fideles in articulo mortis, præſente Sacerdote Catholico, priuentur Sacramento ex diuina inſtitutione ad ſalutem neceſſario. Quod vtique eſſet minus tolerabile, quam in mortis articulo caſus reſeruare, præſertim cùm homines ferè, non contritionem, ſed attritionem habeant, quapropter durum eſſet hominibus, maiori ex parte imbecillis, in tali periculo velle deeſſe. Quòd ſi hæc exceptio Miniſtri Catholici etiam per excommunicationem præciſi, iurè optimo defenditur, non eſt abſurdum, & alios præciſos excipere, tantum in mortis articulo. Quoniam extrema neceſſitas, ſiue corporalis, ſeu ſpiritualis ſit, ab omni Eccleſiæ lege videtur excepta.

Diluitur obiectio quæ fieri ſolet contra dictam poteſtatem præciſi.

Id verò, quod obijci in contrariū ſolet ex 24. q. 1. cap. Audiuimus. Per hæc facilè diluitur, cui ſimile eſt, quod D. Ambroſ. ait, de pœnitentia, d. 1. cap. Verbum, & cap. Poteſt fieri. Obidque ſimili ratione ſoluitur. Illud autem, quod opponitur ex capite vltimo eiuſdem cauſſæ & quæſtionis, aduerſus hanc ſententiam nihil penitùs facit. Primùm, quod ibi ſermo eſt de Euchariſtiæ Sacramento, quod non eſt Sacramentum neceſſitatis. Deinde, quod id fecit Hermogildus, ne Arriano Epiſcopo faueret, quem rex ob eum finem deſtinauerat. In quo caſu ne Sacramentum quidem Baptiſmi ab hæretico recipiendum eſſet. Nam, quod in extrau. Vnam ſanctam, de maioritate & obedientia, Bonifacius docet, extra Eccleſiam non eſſe remiſſionem peccatorum, ex dictis modò explicari facile poteſt, & quemadmodum intelligendum eſſet, in ſuperioris anni relectione docuimus.

Extra Eccleſiam Catholicam non eſſe remiſſionem peccatorū veriſſimū eſt, nec obſtat dictis.

At ſi quis communem opinionem ſequi velit; cuius etiam D. Thomas fuiſſe videtur, 4. d. 19. art. 2. quæſtione 2. ad tertium: & diſtin. 19. quæſtione 3. artic. 3. quæſt. 1. ad ſecundum. & 3. p. quæſt. 82. art. 7. ad ſecundum, reſpondere aliter poteſt, negando minorem: Nec eſt ſimile de Baptiſmo & pœnitentia, quoniam Baptiſmus multò magis eſt neceſſarius, quam pœnitentiæ Sacramentum, eò, quòd non ſolùm opus eſt, quatenus remedium

Si cui non placeat ſententia autoris, quomodo poſſit reſpondere ſecundum ſententiam communem.

dium peccati, sed quatenus professio est Christianæ fidei, & in Christum incorporatio.

Vnde ad tertium argumentum, iuxta duas has differentes opiniones dupliciter item responderi potest. Nam difficilè est de doctissimorum virorum iudicare sententijs, & in medio seniorum iuuenes sedere arbitros. Itaque ex his duabus vtra sit opinio deligenda, prudentiorum ego & doctiorum arbitrio derelinquo. *Ad tertiã rationem dubitandi.* *Ad 4. rationem.*

Ad quartum, vbi difficultas est, à quonam habeat iurisdictionem, qui summum Pontificem absoluit, cõmunis opinio respondet, quòd summus Pontifex eligendo confessorem, confert ei potestatem, quam tamen ipse exercere non potest, vt Diaconus electus Episcopus potest demandare absolutionem à peccatis, cùm ipse tamen peccatores absoluere non queat: Quæ est solutio Cardinalis Turrecremata, lib. 1. summæ Ecclesiasticæ, cap. 98. & D. Bonauenturæ 4. dist. 19. & D. Thomæ dist. 16. quæst. 1. art. 3. qu. 3. At Paludanus eadem dist. qu. 2. & Capreolus eadem dist. qu. vnica, artic. 3. melius sentire videntur, iurisdictionem, qua sacerdos electus à Pontifice eum absoluit, à Christo esse, & non ab ipso pontifice, quia Deus non deficit in necessarijs: quare summo Pontifici de ministro sacramenti ad salutẽ necessarij prouidit. Item summus pontifex post peccatum mortale factus est subditus in foro interiore; nam obligatur confiteri sacerdoti, sicut & quilibet alius, qui mortaliter peccauit, iudicio huius fori sacramentalis obnoxius sit; ergo sine commissione ipsius est in Ecclesia iudex, cui scilicet, confiteri teneatur. *Vnde iurisdictionem sacerdos habeat per quam ipsum pontificem absoluit à peccatis.* *Communis opinio.* *Paludani, Capreoli, & Auctoris opinio.* *Etiã sum. Pontifex*

per peccatum mortale subijcitur iudicio fori sacramentalis.

Præterea, licet Episcopus diaconus committere alteri absolutionem possit, sed non tamen, nisi eorum, quorum est pastor, committere potest, hoc est, suorum subditorum. At summus pontifex non est pastor sui ipsius, nec iudex, quamobrem sui ipsius absolutionem committere alteri nõ potest. Nec me fugiũt, quæ Cardinalis Caietanus, vir alioqui doctissimus, scripsit quæstione vnica de ministro huius sacramenti, quæ mihi non placent omnia, sed (humanorum ingeniorum ea, vel sors, vel conditio est) alijs non placebunt nostra. Equidem, quamdiu ratio melior non succurrit, non auderem asserere, confessorem summi pontificis nullam habere iurisdictionis potestatem super ipsum, nec à Christo, nec ab Ecclesia, nec ab ipso summo pontifice, quod Caietanus videtur admittere. An admittendum sit, viderint alij; nam ego principium absolutionis sacramentalis existimo, non solam esse potestatem ordinis, verum etiam iurisdictionis. Quippe cùm minister huius sacramenti (iuxta *Dissentit auctor hic à Caietan.* *Minister huius sa-*

 conci-

tramenti quis.

concilium Florentinum) sit sacerdos habens autoritatem, vel ordinariam, vel ex commissione superioris, cumque etiam sacramentum hoc iudiciale sit, ministrum eius, nisi iudicem intelligere non valeo; iudicem autem sine iurisdictione, ne cogitatione quidem informare possum, eò vel maximè, quòd minister huius sacramenti soluit, & ligat, ac proinde, iurisdictionis potestatem habet. Igitur, sicut summ. Pontif. propter crimen hæresis subditus sit ecclesiæ in foro exteriore, idque ex diuina institutione, sic per quodlibet mortale peccatum ecclesiæ subijcitur in foro interiori, Christo instituente & obligante pontificem summum, vt coram sacerdote compareat, tametsi hanc illi dederit facultatem, vt eligat, quem maluerit. Quam traditionem sicut & cæteras Christi, licet scriptas non habeamus, ab Apostolis accepimus.

Sum. pōtif. quomodo vel quādo subijciatur Ecclesiæ in foro exteriori, quomodo vel quādo in foro interiori.

Qualem sacerdos quilibet in susceptione sacerdotij accipiat iurisdictionis potestatē.

Itaque sacerdos simplex, cum initiatur, non ordinis modò potestatem, sed iurisdictionis etiam accipit, non simpliciter & quantum ad omnes, sed primùm quantum ad venialia peccata. D. Thom. dist. 18. art. 3. q. 1. ad tertium, & est communis opinio. Deinde quātum ad mortalia, quibus est iam peccator à proprio sacerdote solutus, quoniam illud iudicium est penitùs arbitrarium, cùm nulli tenear me subdere, neque apparet vnde proprius sacerdos habeat solus potestatem in illa peccata, cùm non sit materia subiecta proprio sacerdoti.

Præterea, quantum ad omnia in articulo mortis, denique ad summum Pontificem absoluendum. Atque horum omnium radix eadem est; etenim (vt Capreolus & Durandus dist. 18. diligenter annotauerunt) in vniuersum Apostolis dictum est: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Restrictio autem facta est speciali commissione facta D. Petro, cui quoniam claues tāquam primio clauigero collatæ sunt, id consequenter est demandatum, vt eius auctoritate, quicunque alius aperit, aperiat, &c. Nam illa commissio de alijs à D. Petro facta est. Ideoque D. Petrus, & eius successores non subiacent illi restrictioni, quin possint absolui à quolibet sacerdote.

D. Petro eiusq; successori pontifici Rom. commissæ sunt claues potestatis Eccl. est ast. tanquam primo seu supremo clauigero.

Ad 5. rationem dubitandi Locū illū, Ioan 6. Nisi manducaueritis, &c.

Ad quintum vero argumentum, nonnulli respondent, illud verbum Domini, non de corporali seu sacramentali manducatione corporis Domini, sed de spirituali esse intelligendum. Qui autem per fidem Christum habet in se manentem, is spiritualiter manducat corpus, & bibit sanguinem, quia Christi membrum efficitur, ac proinde particeps ipsius, & carnis, & sanguinis. Id autem necessarium est ad salutem non solum adultis, verum etiam paruulis. Atque huius sententiæ videtur esse D. Thom. & plerique

3.q.85. art.4.ad ſecundum, & q.80.art.9.ad tertiũ. Et D.Hiero. in 1.c.epiſt.ad ephes. De conſ.d.2.cap. dupliciter. Imò Origen. hom.7.in Leuit. & Aug.lib.3 de doctr.Chriſt..cap.16. manifeſtè docent, hunc locum figurate eſſe accipiendum, vt per metaphoram, qui credit in Chriſtũ, eiq; incorporatur, Chriſtum dicatur manducare. Eandemque expoſitionem vbiq; locorum D. Aug. probat, vt tract.in Ioan.26.& 27. Et lib.1.cõtra duas epiſt.Pelag. cap.22. & lib.1.c.4. de conſecr.d.4.cap. In Eccleſiaſt.& cap.conſequẽti, vbi & refert, Innocent. huius ſententiæ fuiſſe, ac reuera fuit, vt patet in epiſt. eiuſdem Innocentij ad concil. Carthagin. Et ratio quoq; illis ſuffragatur, quia ſi de ſacramentali manducatione Dominus loqueretur, falſum eſſet illud: *Qui manducat meã carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo*; Conſtat enim multos carnem Chriſti, atq; eius ſanguinem in ſacramento accipere, & non eoſdem in Chriſto manere. Item etiam, cùm ſermo vniuerſalis ſit, ſi de ſacramentali manducatione intelligeretur, iam paruulis eſſet euchariſtia neceſſaria, vt vitam haberent in ſemetipſis, quod eſt erroneum. Ac Laicis præterea ſumptio huius ſacramenti ſub vtraque ſpecie eſſet ad vitam neceſſaria, quæ eſt hæreſis Lutherana.

Exponunt nõnulli de manducatione ſpirituali, qui nõ etiã ſuffragatur auctoritati.

Suffragãtur iſdem & ratio.

At verò, licet Dominus ibi de ſpirituali manducatione ſermonem faciat, non tamen excluditur ſacramentalis, vt patet ex D.Auguſt.in Ioan.tractatu 26. atque ex D.Thom.3.part. q.80. art.11. Vnde & eiuſdem partis, qu.65. art.4. ad ſecundum, ait, illud verbum Domini intelligendum eſſe de ſpirituali manducatione, & non de ſola ſacramentali. Non dixit: Et non de ſacramentali. Quòd aũt de ſumptione etiam ſacramẽtali verba fiant, mihi facile perſuadeo. Primùm, quia de futuro loquitur Dominus dicens: *Panis quem ego dabo, caro mea eſt*; nondum enim inſtituerat euchariſtiæ ſacramentum. Deinde, quia diſcernit manducationem & potationem, inquiens: *Niſi manducaueritis carnem, & biberitis, &c.* vbi integrum ſacramentum carnis & ſanguinis, quod in cibum & potum daturus erat, apertè diſtinxit. Accedit ad hoc, quòd Ioannes Euangeliſta, ſi eo capite de euchariſtiæ ſacramento non feciſſet mentionem, omnino nullam altiſſimi ſacramenti rationem habuiſſet, cùm in reliquis ſuis Euangelij partibus, ne verbum quidem vllum de Euchariſtia fecerit. Adde, quod plerique ſancti de euchariſtiæ Sacramento illum locum interpretantur, vt D.Chryſoſtomus in Ioannem, homil.45. & lib.3. de dignitate Sacerdotali, cap.4. & D.Auguſt. lib.1.de baptiſmo paruul. c.20. Ambroſ.lib.4. de ſacram. D.Bernardus in ſermone de reſurrectione, cuius initium, Vicit Leo: Cyrillus quoq; ac Theophylactus in commentarijs ſuper Ioan.

Locũ illum Ioan.6. nõ ita eſſe exponendum de manducatione ſpirituali, vt excludatur mãducatio ſacramenti: vbi rurſus etiã ſuffragatur ratio & auctoritas.

atque alij, quos refert Gratianus de conſecratione, diſt. 2. Certè eccleſia, cùm aduerſus hæreticos de euchariſtiæ ſacramento diſputat, ex eo capite, vel maximè teſtimonia ſumit. In concilio præterea Conſtantienſi, teſtio. 13. cum hæreticorum argumento obiter reſponderetur, qui ex hoc teſtimonio ſumebant, Laicis ſub vtraque ſpecie hoc ſacramentum eſſe conferendum, non confugerunt Patres ad ſpiritualem manducationem; ſed crediderunt, id quod Dominus dicit: *Niſi manducaueritis, &c.* etiam à Laicis ſub ſpecie panis ſeruari: cùm firmiſſimè (inquiunt) credendum ſit, ſub vtraque ſpecie integrum Chriſti corpus & ſanguinem contineri. Et (ne longum faciam) conciliũ Epheſinum in epiſtola ad Neſtorium, hunc ipſum locum, de quo diſſerimus de ſumptione ſacramenti corporis & ſanguinis Domini interpretatur. Atque id nos latè perſecuti ſumus, vt vim argumenti conſeruaremus, ſcilicet, quod difficilius eſt, quàm vt per illam priorem intelligentiam eludi poſſit.

Sub vtrauis ſpecie panis, ſeu vini integrè Chriſtꝰ cõtinetur.

Caput 6. Ioan. licet aiſſimiliter, vtrãqs tñ expoſitionẽ hactenus traditã cõplectitur

Igitur (vt ex locis citatis apud D. Thomam colligere licet) teſtimonium illud, licet diſſimiliter, vtramque tamen expoſitionem complectitur, & ſpiritualis & ſacramentalis manducationis. Non enim, qui corporaliter dentibus terit euchariſtiæ ſacramentum, habet vitam æternam, niſi & ſpiritualiter manducet, hoc eſt, credat in Chriſtum viua fide, & Eccleſiaſtici corporis, cuius Chriſtus caput eſt, membrum fiat; *a* Ergo ſpiritualis manducatio per fidem, medium eſt neceſſarium ad ſalutem, & adultis & paruulis. Suſcipitur quoque hoc medium, cùm baptiſmus ſuſcipitur, vt D. Auguſtinus exponit, libro primo, de baptiſmo paruulorum, cap. 20. & locis quoque paulò antè citatis, ac D. Thomas 3. parte, quæſt. 73. artic. 3. *b* Sacramentalis autem manducatio non hoc modo eſt de neceſſitate ſalutis, ſicut baptiſmus, videlicet, quia baptiſmus eſt neceſſarius, non ſolum neceſſitate præcepti, verùm etiam, vt medium, ſine quo ſalus non conſtat. Ad ſacramentalis Euchariſtiæ manducatio ſolum eſt neceſſaria, vt præceptum; ac proinde ſolis adultis, quibus duntaxat præceptum imponitur. Quòd autem hæc ſit mens Diui Thomæ, colligere poſſumus ex tertia parte, quæſtione ſexageſimquint. articulo 4. & quæſtione 80. artic. 11. Quid autem in cauſa ſit, quamobrẽ ſimilibus verbis non ſimilis neceſſitas præſcribatur, non facilè dicitur, niſi ad eccleſiæ ſenſum noſtras intelligentias referamus, quæ ſacramentalem euchariſtiæ ſumptionem nunquam intellexit, eſſe medium ad ſalutem neceſſarium; pœnitentiam eſſe intellexit. Vel vtrunque quidem ſacramentum neceſſarium eſt in re vel in voto, ſed aliter tamen vtrumlibet; nam votum Euchariſtiæ in baptiſmo continetur, votum autem

tum de ſpiritua li, tum de ſacrament. mãducatione.

a Spiritualis manducatio euchariſtiæ quomodo neceſſaria.

b Sacramẽtalis manducatio euchariſtiæ, quomodo neceſſaria.

Reg. intelligẽdæ ſcrip. optimaſenſus & conſenſ. eccle.

autem pœnitentiæ in nullo alio ſacramento. Quo fit, vt votum eucharistiæ ſatis ſit implicitum. Atq; id forſitan eſt ad D. Thom. ſenſum accommodatiùs.

V trunque ſacramentum neceſſarium, euchariſtia & pœnitentia, ſed diuerſimodè.

Ad ſextum argumentum reſpondetur, quòd Nectarius anteceſſor D. Chryſoſtomi cõfeſſionem ſecretam de medio ſuſtulerat, vt illo capite Sozomenus tradit. Quamobrem, Chryſoſtomus Nectario ſuccedens, de confeſſione hac auriculari, populo verba facere noluit, quia enim nondum ſcãdalum ſedatum erat, quod in eccleſia Conſtantinopolitana per occaſionem ſecretæ confeſſionis fuerat exortũ, non eſt auſus, eam reſtituere, quam, ſcilicet, vir probatæ fidei apud Conſtantinopolitanos abiecerat. Nec apud Græcos confeſſio, quæ ſacerdotibus in aurem fit, tam eſt recepta, quàm apud Latinos, vnde Sozomenus loco illo citato, apud Occidentales eccleſias ritum confeſſionis aſſerit maximè & traditum & retentum. Sed de pœnitentia, d. 1. cap. finali Theodorus dicit, Græcos exiſtimare ſoli Deo eſſe confitenda peccata. Quemadmodum itaque baptiſmus non ſtatim à paſſione Chriſti cœpit eſſe medium omnibus neceſſarium ad ſalutem, ſed poſt ſufficientem Euangelij & Baptiſmi euulgationem, ita & confeſſionis ſacramentum ex eo tempore cœpit omnibus hominibus eſſe neceſſarium, etiam de peccatis ſecretis, quo ſufficienter promulgatum eſt. Quo fit, vt Græci ante plenam inuulgationem ſine peccatorum confeſſione occultorum ſaluari potuerint. Iuriſconſultis verò, ac nonnullis etiam Theologis ſanè parcendum eſt, quod in quæſtione perobſcura, & quę eo tempore nondũ erat ſatis explicata ac definita, ignoranter errauerint.

Ad 6. rationem dubitandi.

Oculatiùs locũ illum hiſto. trip. inſpexit Ioan. Heſſel. & ipſe eximius theologus, qui in ſententia ſua de hoc Sozomeni loco Patribus concil. Tridentini exhibita eruditè ex ipſo cõtextu Sozomeni oſtendit à Nectario non auricularem confeſſionem, ſed eius appendicem quandam, h, e, publicam illam peccatorum recitationem fuiſſe ſublatam, quæ fiebat à communi quodam pœnitentiario coram vniuerſo populo, veluti in theatro quodam, &c.

PARS SEXTA.

AN hoc idem pœnitentiæ ſacramentum Euangelico iure præceptum ſit.

Quæſt. 6. principal.

Sed quoniam plùs nimio longa facta eſt diſputatio, iam ad partem relectionis poſtremam pergamus, in qua illud quærebatur: *An de pœnitentiæ ſacramento diuinum præceptum ſit.* Et quoniam primam huius ſacramenti partem, hoc eſt, contritionem cordis, quemadmodum in præcepto diuino eſſet, oſtendimus: Reliquæ ſunt duæ (de quibus nobis inſtituenda eſt diſputatio) confeſſio videlicet oris, & ſatisfactio operis; nam alterius præceptum hæretici negant, alterius etiam Catholici.

Digitized by Google

Argumẽta pro parte negatiua.

Ad illud igitur explicandum prius aggrediamur: *An confessio, quæ sacerdotibus in aurem fit, Euangelico iure sit præcepta.* Suaderur enim non esse: Primùm, quia tale præceptũ diuini iuris

I. nullo sacrarum literarũ loco reperitur. Quod si ita est, vt certè videtur esse, non est cur diuini iuris præceptum esse fingamus.

II. Deinde, si confessio diuinæ institutionis esset, eius quoque integritas ab Euangelico iure proficisceretur. Vnde fieret, vt & pœnitens omnium peccatorum, & species & numeros dicere, & Confessor solicitè vtrunque interrogare deceret, quod esset reuera molestissimum. Ac præterea non liceret Ecclesiæ vlla ex causa confessionem partiri. At partitur, vt cùm sunt casus reseruati, absoluit Romanus pontifex ab illis, pro alijs verò non reseruatis remittuntur pœnitentes ad proprios sacerdotes. Non igitur diuinæ institutionis est omnia simul peccata sacerdoti confiteri.

III. Præterea, si hoc præceptum Euangelicum fuisset, tunc non obstante damno, vel proprio, vel alieno, confiteri teneremur, sicut & baptizari. At asserunt doctores, iacturam, aut meam, aut alterius idoneam esse causam, cur ego non debeam confiteri; non est ergo diuini iuris obligatio.

IV. Præterea, si Christus Dominus confessionem iussit, certè eam iussit, quę medium est necessarium ad salutem, scilicet, formatam. Quamobrem qui præstaret confessionem informem, eam iterum facere teneretur, quod esset profectò durissimum.

V. Præterea, si præceptum de confessione diuinum esset, mutus hac etiam lege constringeretur. Id verò tam est absurdum, quàm esset absurda confessio, quæ à muto proficisceretur. Item & absens per epistolam cõfiteri deberet absenti sacerdoti, atque adeò peccator ignotæ linguæ præsenti per interpretem.

VI. Ad hæc, eadem ratione Dei præceptum esset, solis propriis sacerdotibus confiteri, cùm soli sint, à Deo iudices constituti, vnde & in cap. Firmiter, de summa Trinitate, claues solis Apostolis, & eorum successoribus dicuntur esse collatæ.

VII. Postremò, si mandatum hoc ex Euangelio posset haberi, id vel maximè ex illo Ioannis, 20. capite. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt.* At inde non habetur; pari enim ratione oporteret venialia confiteri, cùm de illis etiam ibidem sermo sit, aliàs confessio venialium ad hoc sacramentum non pertineret, etsi de vtrisque loquitur Christus, cùm ait: *Quorum remiseritis peccata*, ad vtraque etiam pertinet, quod dicit: *Quorum retinueritis, &c.* Compertum igitur videtur esse, aut vtrorumque, aut neutrorum confessionem in præcepto diuino esse.

In cor-

In contrarium est, quòd Sacramentum pœnitentiæ ad salutem necessarium est, vt antè docuimus. Quod vtique sacramentum citra confessionem constare non potest, quæ videlicet est præcipua huius Sacramenti materia. Cùm itaq; peccata mortalia confiteri, opus sit ad salutem, efficitur manifestè, de Confessione Diuinum esse præceptum. *In quint. Quæstione principali huius Relectionis.*

In hanc controuersia post ea, quæ in superiore definita sunt, vix quicquam supereſt, quod adijcere debeamus. Quippe certũ & persuasum nobis esse debet omnem exteriorem virtutis actũ ad salutem ex Diuina institutione necessarium, ex eâdem quoque institutione in præcepto esse. Faciamus enim hominem peccatorem contritionem habere peccati sui, tunc quæritur, an hic teneatur confiteri ex Diuino iure, necné. Si tenetur, id fides Catholica docet, id nos in præsentia confiteri volumus. Si non tenetur, sine peccato mortali poterit Confessionẽ omittere. Quare per solam contritionem saluabitur, ac proinde Confessionis sacramentum non est ad salutem necessarium. *Omnis etiam exteri or virtutis actus ad salutem ex Diuina institutione necessarius ex eâdẽ institutione in præcepto est.*

Præterea (vt reliqua argumenta prætereamus, quæ modò repetere molestum negotium esset) definitio illa Concilij Complutensis sub Reuerendissimo Archiepiscopo Tolerano Alfonso Carrillo, manifestò conuincit, non solùm Confessionem diuina lege iussam esse, verùm etiam id negare, hæreticum esse.

Prima igitur Conclusio Petri Oxoniensis, ibidem damnata, sic habet: Peccata mortalia, quantum ad culpam & pœnam alterius seculi, delentur per solam cordis contritionem sine ordine ad claues. *Quatuor assertiones Petri Oxoniensis, damnatæ in Cõcilio prouinciali Cõplutensi approbato per Sũmum pontificem Sixtum 4.*

Secunda Conclusio: Quòd confessio de peccatis in specie fuerit ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ, non de iure Diuino.

Tertia conclusio: Quòd prauæ cogitationes confiteri nõ debent, sed sola displicentia delentur sine ordine ad claues.

Quarta conclusio: Quòd confessio non debet esse secreta. Has omnes & singulas hæreticas esse Synodus definiuit. Est autem congregata autoritate Sixti Quarti, & confirmata postea ab eodem Sixto in Extrauaganti, cuius retrò mentionem fecimus: Vbi denuò condemnantur, tanquam Hæreticæ, illæ propositiones: Quo fit, vt qui asserunt hunc errorem esse temerarium, aut hæresim sapere, hanc Sixti definitionem minimè viderint, quam non piguit semel atque iterum sumere, vt frequentiùs ob oculos posita perenni memoria teneatur.

Ad primum argumentum: Iam ostendimus locum in Euangelio Ioannis, vnde Confessionis præceptum ducitur. Nam quod Caietanus in Cõmentarijs super hunc locũ asserit, institu- *Respondetur ad primum ar-*

gumentum circa initium huius sextæ partis allatũ & Confessio auricularis Euangelico iure præcepta ostenditur.

tionem sacramenti pœnitentiæ inde haberi, non præceptum, certissimè fallitur. Habetur enim necessitas comparendi coram iudicibus à Christo constitutis, atque ex consequenti præceptum Confessionis, sine qua peccata nostra à sacerdotibus iustè ac prudenter discerni, iudicarique non possunt. Iam quod hæretici tradunt, Innocentium tertium fuisse Confessionis auricularis autorem, imprudenter errant. Leo siquidem Papa multis annis ante Innocentium præcepit Confessionem, non publicè fieri, sed occultè. Quin etiam asseruit contra Apostolicam regulam publicam confessionem postulari, vt patet Epistola 57. ad Episcopos Campaniæ, & 69 ad Theodorum Episcopum. Huius etiam iudicij sacramentalis apud sacerdotes meminit Innocentius primus in Epistola ad Decentium cap. 7. Sed & Clemens in 1. Epistola ad Iacobum fratrem Domini, Petrum Apostolum tradidisse refert cogitationes etiam malas oportere Christianos mox ad Christum illidere, & sacerdotibus Domini manifestare. Eius etiam est mentio apud D. Hieronymum in illud Ecclesiast. 10. *Si mordeat serpẽs in silentio, &c.* Nam quod super Psal. 84. referri solet, forsitan reijceretur, quòd commentaria illa, an D. Hieronymi sint, incertũ est, quemadmodũ lib. 2. de Visitatione infirmorum, & libellus ad Comitẽ, & liber de vera & falsa pœn. D. Augustini esse negantur. Sed est tamen in Augustino locus, quẽ euertere ne Erasmus quidem possit, in lib. 3. de Bapt. contra Donat. c. 17. & 18. vbi nititur iudiciũ hoc sacerdotale eodem hoc ipso Ioannis asserere testimonio. Vide etiam Tract. 2. in Psal. 101 super illud: *Vt audiret gemitus compeditorum*. Cyprianus quoque Serm. 5. de lapsis, etiã eos, qui corde tantùm lapsi sunt, docet, hoc ipsum, apud Sacerdotes Dei dolenter debere confiteri. Pœnitentiæ huius insuper, quæ apud sacerdotes fit, mentionẽ fecit Tertul. in lib. de pœnitentia. D. Ambros. autem lib. 1. de pœnitentia cap. 2. hanc sententiam eodem, quo & nos Ioannis testimonio confirmat: Nam alia, quæ solẽt afferri, vt est illud Iacob. 5. *Confitemini alterutrum &c.* Et illud Lucæ 17. *Ite, ostendite vos sacerdotibus, &c*, non adeò firma videntur aduersus Hæreticos testimonia, tametsi dici etiam facilè poterat, quòd licet ex Sacra scriptura huiusmodi præceptum non haberetur, habetur tamen ex traditione Christi & Apostolorum, quemadmodum & alia plerag; naturæ fidei documenta: Quòd si rara apud antiquos secretæ Confessionis mentio est, frequens verò publicæ, vt in Concilio Niceno cap. 9. & alijs item plurimis, id sanè nihil nostrę huic definitioni aduersatur. Ostensum est si quidem, non solùm ex traditione maiorum, verùm etiam ex Euangelico testimonio, confessionem peccatorum sacerdoti fieri debere, quod quidem est de neces-

Innocentius 3. non est autor Confessionis auricularis, vt calumniãtur Hæretici, imò verò nullus Põtifex Rom. sed Christ⁹ Dominus instituens Apostolos & Apostolorum successores, iudices peccatorũ, etc.

Non deest indubitatũ testimoniũ D. August. pro iudicio illo sacerdotali, etc.

de neceſſitate ſacramenti. Secretam verò aut publicam Confeſſionem fieri, prudentiæ eſt naturali relictum, quæ dictat, vt occulta peccata occultè, publica publicè iudicentur.

Ad ſecundum argumentum non poſſumus breuiter reſpondere, quoniam rei grauitas & vtilitas multa nos dicere compellunt, quæ præteriri nulla ratione debent.

Reſpondetur ad ſecundum argumentũ principale circa initium huius ſextæ partis allatũ, & de Confeſſionis integritate fusè diſputatur.

Primum igitur, Confeſſionem integram eſſe debere, apud Theologos exploratiſſimum eſt, vt patet in 4. diſtin. 16. & 17. vbi ea de re à ſcholaſticis Theologis diſſeritur. Habetur autem manifeſtè huius aſſertionis definitio in Concilio Florentino, vbi poſtea quàm decretum eſt, Confeſſionem eſſe huius ſacramenti materiam, ad Cõfeſſionem id pertinere definitur, vt quis omnia peccata ſua, quorum memoriam habet, integrè confiteatur. Et concilium Lateranenſe in cap. Omnis vtriuſque ſexus, de pœnitentijs & remiſſionibus: *Omnia* (inquit) *peccata ſuo proprio Sacerdoti confiteatur.* Quod etiam vſu totius Eccleſiæ declarari facilè poteſt, nam qui tacet aliquod peccatum mortale, cum communi conſenſu fideles damnant.

Integram deberẽ eſſe Confeſſionem adeoque Confeſſionem mutilã nõ eſſe Confeſſionem, ſed D. Thomæ I. Ratio.

Diuus quoq; Thom. 4. d. 17. q. 3. art. 4. q. 2. rationibus hoc ſuadere conatur: Prima, quòd Confeſſio mutila non eſt Confeſſio, ſed Confeſſionis ſimulatio, non enim verè vult ſanari ab illis morbis, quos explicat medico, qui alios tacet, cùm medicina ſit eadem omnibus ſanandis inſtituta, quæ ratio ſumitur ex D. Auguſtino, de vera & falſa pœnitentia, cap. 15. *Quidam* (ait) *vni celant, quæ alij manifeſta conſeruant. Quod eſt ad hypocryſim tendere, ſemper carere venia, ad quam totam ſe per fruſta putant peruenire.*

Confeſſionis ſimulationem probatur etiam rationibus

II. Ratio. Impiũ eſt à Deo dimidiatam ſperare veniam.

Secunda, quòd Cõfeſſio ſit ſacerdoti vice Dei cum ſpe veniæ conſequendæ, ſed impium eſt, à Deo dimidiatam ſperare veniam, de vera & falſa pœnitentia, cap. 9. ergo & à Confeſſore impium eſt dimidiatam peccatorum remiſſionem expectare. Quæ eadem eſt ratio D. Auguſtini, in illo cap. 15.

III. Ratio

Tertia, quòd ſacramentum hoc ordinatur ad medicinam omnium peccatorum mortalium, quibus ſacerdos curationem adhibiturus eſt. Quòd niſi cognoſcat medicus ægri totam habitudinem, non poteſt prudenter medicinam apponere. Nam quæ vni morbo competit, alteri affert quandoq; perniciem. Quæ ratio ſumitur ex cap. Omnis vtriuſq; ſexus: Vbi Innocentius ait: *Sacerdos more periti medici diligenter inquirat peccatoris circumſtantias & peccati, ex quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere, diuerſis experimentis vtendo ad ſaluandum ægrotum.*

Defenditur hæc 3. ratio contra Durādum à Paludano & Adriano.

DVRANDVS tamen, d. 17. q. 15. hanc quidem rationem calumniatur, sed eam tuetur Paludanus, q. 5. eiusdem distinctionis, ac multò etiam magis Adrianus, q. 4. de Confessione. Nos verò fatemur, Conclusionem Mathematica demonstratione planè exploratam haberi nō posse, sed fide posita, afferuntur argumenta, quæ probant, consentaneum esse, ita fieri oportere. Ac reuera, cùm huius sacramenti finis, non tam vindicare sit, quàm sanare (*Non enim venit filius hominis in mundum, vt iudicet mundū, sed vt saluetur mundus per ipsum*, Ioan 3) notitia necessaria iudici ad hoc salutare iudicium, ex tali fine salutis depromenda est. Tantum itaque criminum pœnitens Confessori debet manifestare, quantum opus erit ad salubre pœnitentis iudicium, atque vindictam. Et quemadmodum leges considerant, quod plerunque necesse est, raros autem euentus negligere solent, sic & rationes legis in ea spectant, quæ plurimùm accidere solent, quæ verò rarenter incidunt, nec legem, nec rationem legis infirmant. Compertum sit igitur, Confessionem peccatorum integram esse oportere. Sed an id sit de iure diuino, in dubium vertitur. Cui tamen (ne longas moras trahamus) breuiter respondetur, Confessionis integritatem ex Diuina institutione fuisse. Qui enim Confessionem instituit, nō mancam & mutilam, sed integram instituit. Dei quippe perfecta sunt opera.

Lex Legis-que ratio spectare solet ea, quæ vt plurimū accidunt.

Vtrùm integritas Confessionis sit de iure diuino.

Respondetur quòd sic, & probatur huic sicuti aliis argumentis

Deinde, materia sacramenti ex Diuina institutione fuit: At confessio integra est materia huius sacramenti, vt Concilio Florentino definitur. Imò adeò perspicuum est, cùm formæ absolutionis Confessio mutila & dimidiata repugnet. Non enim absoluit ligatum multis finibus, qui vnum præscindit, alijs non præcisis.

Denique Ioannis 20. sacerdotes iudices constituuntur à Domino ad remittenda peccata loco Dei: Si ergo sacerdos partem peccatorum remitteret, partem non remitteret, (quod paulò antè ratiocinabamur) & Deus quoque partim absolueret, partim non absolueret, quod impium est. Cumque omnium peccatorum mortalium sint iudices, si quibusdam cognitis, alijs neglectis, reus absolueretur, procul dubio iudicium non solùm imprudens esset, verùm etiam iniquum.

Porrò, si omnia hæc argumenta defuissent vsus Ecclesiæ vsque ab Apostolis receptus, id satis ostendit, semper enim intellexit Ecclesia Confessionem, quam à Christo accepit, integram esse debere.

Vtrum satis sit con-

Veruntamen adhuc dubium est: An satis sit confiteri omnia peccata, quorum quis antè memoriam habet, an oporteat etiam adhi-

Digitized by Google

adhibere diligentiam, vt peccata in memoriam reuocentur. Nam videtur illud prius satis esse, quoniam in concilio Florentino dicitur, ad confessionem pertinere, vt omnia peccata, quorum homo memoriam habet, integrè confiteatur. In contrarium est communis sententia Theologorum, atque adeò communis vsus totius populi Christiani.

fiteri omnia peccata quorum quis iam antè memoriã habet, an verò necessum sit præterea diligentiam adhibere, vt in memoriã reuocẽtur si quæ forsan memoria exciderunt.

Pro huius rei explicatione, cum primis aduertendum est, vnum idemq; præceptum esse de confessione, de eius integritate, de examine conscientiæ, ac peccatorum inquisitione. Nam ob id tenetur homo integrè confiteri, quia tenetur confiteri, & idcirco examinare conscientiam, & peccata, quæ fecit, inquirere, quia debet integritatem in confessione seruare.

Illud deinde commemorandum est, (quod aliâs sæpe diximus) huius iudicij sacramentalis finem, non tam punitionem, & vindicationem iustitiæ esse, quàm vindicationem salutarem. Ex quo fit, vt, licet in iudicio purè vindicatiuo exacta culparum cognitio requiratur, vt videlicet tanta sit pœna, quanta quis per culpas meritus est, at in iudicio hoc sacramentali non exigitur exacta cognitio peccatorum, sed qualis, & quanta necessaria est ad curationem, & salutem pœnitentis, hæc enim huius iudicij finis est. Quæ quidem doctrina habetur ex cap. Omnis, de pœnitentijs & remissionibus, ibi: *More periti medici sacerdos diligenter inquirat peccatoris circumstantias & peccati, &c.* Idem traditur ab eodem Innocentio, in capitulo, Deus, eodem titulo: *Cum pœnitentia* (inquit) *non tam secundùm quantitatem excessus, quàm pœnitentis contritionem per discreti sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personarum, & consideratis circumstantijs omnibus, pro vt saluti eorum viderit expedire.*

Pœnitẽtis curatio & salus finis cognitionis & iudicij sacerdotalis circa peccata pœnitentis.

His animaduersis, prima conclusio sit: *Non tenetur quis omnem operam, quam potest, dare, vt omnia peccata, quæ fecerit, in memoria conseruet, videlicet, vt postea tempore confessionis nullum intermittatur.* Hanc conclusionem, vel eo solo argumento amplecti deberemus, ne Christi iugum insuaue, imò adeò importabile hominibus redderetur, ne Germani meritò possint obijcere (quod quidam illorum impudenter faciunt) Doctores Scholasticos, homines nimiùm argutos, confessionem hodie talem reddidisse, vt iuxta illorum hætherosin impossibile sit confiteri.

I. Cõclusio quæ probatur. I.

Præterea, Pauci admodum eorum, qui semel in anno confitentur, memoriâ tenent vniuersa peccata mortalia, omnes circumstãtias, omnesq; cogitationes, & tamen, si peccator simul atq; peccat, scriberet peccatum, obliuioni certè frequentissimè mede-

II.

mederetur'. Non igitur quamcunque poteſt, curam impendere homo tenetur, vt omnia peccata memoria teneat, niſi velimus ad hanc ſcribendi ſcrupuloſam diligentiam homines obligare,

III. Item, Quidnam is façiet, qui literas neſcit? Num locis & ſignis peccata denotabit, vt eo pacto memoriæ imbecillitati ſuccurrat? Minimè gentium. Age verò, quid cum ruſticis agemus, ſi hæc ſententia vera non eſt? Nempe nihil aliud, quàm eos obligare, vt non ſemel modò, verùm etiam centies in anno confiteantur, ſi quicquid valent, præſtare tenentur, ne vllius peccati obliuiſcantur. Et, cùm ex duobus iactis fundamentis hæc Concluſio maximè conſtet, non eſt cur nos in ea probanda ampliùs immoremur.

II. Concluſio. Probatur. Secunda Concluſio: *Tempore, quo quis tenetur confiteri, aliquam diligentiam adhibere debet peccatis omnibus, quæ commiſit, inquirendis.* Tenetur enim integram confeſſionem facere, quod nulla adhibita diligentia eſt mortaliter impoſſibile. Idem etiam patet ex fine Confeſſionis, ſiue quatenus iudicium voluntarium eſt, ſiue in quantum eſt iudicium medicinale.

III. Concluſio. Declaratur. Tertia propoſitio: *Qui adhibet humanam vel mediocrem diligentiam, (qualem videlicet præſtare ſolent viri mediocriter timentes Deum, quiſq; iuxta conditionem gradus & ordinis ſui) verè implet legem de Confeſſione integrè facienda:* Verbi gratia, ſi ego adhibui aliquã diligentiam, & per paruam vlteriorem, probabiliter exiſtimo aliqua mortalia fore in memoriam reuoçanda, teneor vlteriùs inquirere. Quòd ſi puto nullum aliud peccatum venturum in mentem, niſi forſitan ingenti quadam diſcuſſione, & magni tẽporis inquiſitione, non oportet eſſe ſolicitum, ſatis nempe eſt illa mediocris, & humana diligentia.

IV. Cõcluſio. Quarta propoſitio: *Si quis adhibuit diligentiam & curam in examinanda conſcientia, quam credit eſſe ſufficientem, etiamſi fallatur, excuſari talis negligentia à peccato mortali, & poteſt & debet. Non in omnibus id quidem, ſed in hominibus pijs, qui timent Deum, atq; habent mediocrem curam animæ ſuæ.* Cæterùm impios, quos videlicet nulla animæ ſuæ cura tangit, ego nulla ratione à peccato mortali excuſarem, etiam ſi exiſtiment, ſe diligentiam idoneam adhibuiſſe, cùm videlicet omittũt, vel ignorantes, aliqua peccata, ex inſufficienti diſcuſſione.

Cur hæc in parte non ſit eadem Nam cùm huiuſcemodi hominibus minima diligentia eſſe videatur maxima, cumq; ſint ſoliti adhibere mediocrem, timere ſibi neceſſariò debent. Quòd ſi non timent, nullam excuſationẽ habent peccati. Contrà, viri conſcientiæ ſobriæ & timoratæ, cũ adhi-

adhibere diligentiam & curam ſoleant, ſi quando ex ignorantia & inconſideratione prætermittant, iure optimo, à mortali culpa ſaltem excuſantur.

ratio hominum timoratæ conſcientiæ, & impiorum.

Quòd ſi obijcias, eam diligentiam mediocrem non ſufficere, ex eo, quod D. Auguſtinus ait, de vera & falſa Pœnitentia, cap. 15. *Ponat ſe omnino pœnitens in iudicio Sacerdotis, nihil ſibi reſeruans ſui, paratius facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte.*

Obijcit contra Concluſionem proximam.

Item Doctores aſſerunt, eam diligentiam facturos pœnitẽtes, quam facerẽt in inquirenda pretioſa margarita. Probatiſſimum id eſt, quis negat? At quoniam infirmis etiam oportet conſulere, non præſcribimus quid faciant optimi, ſed quid ad ſalutem neceſſariò facere debeant, vel imbecilles.

Reſpondetur obiectioni.

Ex his manifeſtè colligitur, numerum peccatorum mortalium ad Confeſſionis integritatem pertinere. Nam qui commiſit decem & ſolum exprimit nouem, celat vnum. Quare non confitetur omnia peccata, quæ in memoria habet. Fit deinde, non oportere eos, qui ſæpe peccant ad Mathematicos numeros peccatorum multitudinem exactè redigere. Difficilis ſanè propoſitio, ſed verâ, quia vix poſſibile eſt ijs, qui ſemel in anno confitentur, certum peccatorum numerum recenſere. Sat igitur erit, mediocri diligentia adhibita, paulò plùs vel minùs numerum explicare: Verbi cauſſa, eſt, qui conſuetudinem habet fornicandi, ſi maximã ſolicitudinẽ haberet, forſan certũ poſſet exprimere, ſed nõ tenetur, inquam, quin ſatis fuerit ita dicere: Habeo conſuetudinem ſemel, vel bis in hebdomada fornicandi, vel peccaui huiuſmodi peccatis ferè quinquaginta aut circiter centum, &c. Hæc enim notitia ſufficit Confeſſori, vt finem Confeſſionis præſtet, ſiue conſilium, ſiue remedium, ſeu vindictam ſalutarem, quemadmodum exemplo Medici facilè declarari poteſt.

Adductarum Concluſionum confectaneum primum.

Colligo tandem, interim non opus eſſe, hanc mediocrem diligentiam ad numerum peccatorum exprimendum, etiam pingui craſſaque Minerua. Sit proſtibulum (exempli cauſſa) decem annos in lupanari, hanc (inquam) non eſt opus ſolicitam reddere, vt explicet, an centum millia peccatorum commiſerit; plus minuúe: ſed ſat erit ita dicere: Ego decem annos in hoc vitio fui, quoſlibet homines admiſi, qualibet hora parata fui, &c. Probatur, quia ex eo tantàm accipit Confeſſor notitiam, quanta opus eſt ad quemcunque finem Confeſſionis conſequendum. Imò quantam poteſt pœnitẽs ei dare, etiamſi exprimat ſexties millies peccauiſſe. Non ergo debet Confeſſor vexare pœnitentes, punctim interrogando de numero, per anxiam & puerilem ſuperſtitionem faciens eos vel mentiri, vel certè falſum dicere.

Confectaneum tertiũ.

Huic &

Digitized by Google

Conſectarium quartum.

Huic & aliud corollarium adiunctum eſt, videlicet, non necesse eſſe, vt pœnitens omnes actus explicet, mortales etiam, ſingulatim, cum in vno actu intelliguntur, vt ſi volo inimicum occidere; quæro arma, equum, &c. Item, qui furatur, ſcalas ſuſpendit, aperit feras, &c. Quia licet omnes illi actus ſint peccata, omnes tamen ordinantur ad perficiendum actum vnum, quę confiteor, licet enim in genere entis ſint multa entia, ſed in moralibus pro vno actu computantur. Hęc tamen ratio calumniam habet: quia actus interior & exterior, in genere moris, vna culpa cenſetur, & tamen non ſatis erit, actum interiorem confiteri, niſi ſimul aperias actum exteriorem. Nam ille actus exterior, eſt peccatum mortale, & omne mortale confiteri, neceſſum eſt. Ratio igitur vera huius Concluſionis corollariæ ſit erit: quod Sacerdos in actu præcipuo explicato per meam Confeſſionem, ſufficienter intelligit actiones comitantes. *Quemadmodum, qui confitetur exteriorem actum, ſtultus erit, ſi velit interiorem explicare. At cùm in interiore nõ intelligatur exterior, explicetur oportet, vnde fit, vt ſi ad perfectionẽ peccati principalis actus alius adiunctus interuenire non ſoleat, explicandus ſit, vt ſi per interuntium ſolicitaui puellam, vel ſi ad occidendum ſocium accerſiui.

Excluditurobiectio circa hoc quartũ Cõſectaneum.

Qui peccauit etiã actu exteriori. ei non eſt ſatis actum confiteri interiorem quã quam ſatis ſit confiteri exteriorẽ, exteriore in quo contineatur actus interior

Sed iam quæſtio valde difficilis vrget, an teneamur peccatorum circumſtantias confiteri, vt integra Confeſſio ſit. Qua explicanda, primum intelligatis, circunſtantias eſſe in duplici differentia. Alias minuentes, alias vero aggrauantes. Aggrauantes rurſum bifariam partiri neceſſe eſt, quædam enim mutant ſpeciem, vt furtum in loco ſacro, aliæ non mutant, vt furtum centum aureorum, quod eadem ſpecie continetur ac furtũ aureorum decem Tunc ſit prima propoſitio: *Circumſtantia, quæ ita minuit, vt ex mortali faciat veniale, omnino debet explicari,* vt communicare in Diuinis cum excommunicato, veniale ſit, ſi ex inconſideratione procedat. Quòd ſi confitear, me cum excommunicato in Diuinis communicaſſe, Sacerdos ſeducitur in re graui ad iudicium pertinenti. Nam intelligit, me peccaſſe mortaliter.

Vtrum etiam ad integritatem confeſſionis requiratur confeſſio circunſtantiarum.

I. Concluſio.

Secunda propoſitio, *Si circumſtantiæ minuunt peccati malitiam, intrà latitudinem mortalis culpæ tamen, non eſt neceſſarium, illas confiteri niſi forſitan rarus euentus contingeret, vbi tanta eſſet, ex circumſtantia adiacente, culpæ diminutio, vt dupla, vel tripla à Sacerdote intelligeretur.* Tunc enim iudex in re graui decipitur. In vniuerſum tamen, ſi quis animo pure & ſimpliciter confitendi, & non vt quærat excuſationes in peccatis, eiuſmodi circũſtantias explicet conſiliũ ſalubertimum eſt, & nos reprobare nõ poſſumus. Nec ſi hoc ſenſu reprobarent, aut Petrus Palud. d. 16. q. 3. aut Sylueſter in verbo Confeſſio. 1. §. 9.

II. Concluſio.

Ter

Tertia propositio: *Circumstantiæ mutantes speciem, & ex nouæ specie nouam peccato mortalem malitiam adijcientes, sunt omnino explicandæ*, vt stuprum cum virgine Deo sacra, incestus cum consanguinea, quia vera ibi continentur plura peccata contra plura præcepta, & contra plures virtutes. Item, quia alias maior pars malitiæ Sacerdoti celaretur. Quamobrem, meritò præcipitur Sacerdoti, in c. Omnis, de Pœnitentijs vt diligenter inquirat, & peccatoris circumstantias, & peccati, &c. Quod etiam præfinitum est in Decreto quodam Vuormatiensis Concilij quod refertur à Rhenano circa finem Tertulliani: Oportere, scilicet, Sacerdotes rei veritatem ad liquidum interrogando discurrere, & studiosè perscrutari diuersos pœnitentis errores. Idem eleganter præscriptum est in 6. Synodo generali apud Trullum congregata, canone vltimo. Est quoque diligenter animaduersum ab Augustino in libro de vera & falsa Pœnitentia, cap. vltimo, & habetur de Pœnitentia dist. 6. cap. 1.

III. *Conclusio.*

In Concil. Vuormatiensi. cap. 7. id habetur, licet non omnia, quæ Rhenanus refert ex eodem Concilio.

Sed argumentantur quidam cõtra hoc, quia etiam si Confessor non inquirat eiusmodi circumstantias omnes, fiunt omnia quæ sufficiunt vt pœnitens gratiam consequatur, ergo eiusmodi Confessoris scrutinium non est necessarium.

Obijcitur. I.

Deinde pœnitens non tenetur maiorem diligentiam adhibere in inquirendis peccatorum circumstantijs, quam adhibuit, ergo nec Confessor. II.

Præterea, quia confessio ex multis huiusmodi interrogationibus fiet molesta nimis, tum pœnitentibus, tum, ac multò etiam magis, Confessoribus. III.

Demum, plurimæ peccatorum species, atque earum differentiæ ignorantur, non ab indoctis modò, verum etiam à doctis. IV.

His argumentis priusquam ego respondeam, dico necessarium esse Confessori, interrogare pœnitentem, quando probabile est, quòd pœnitens ex negligentia prætermittit aliquam eiusmodi circumstantiam, quam diximus explicandam esse, tum, quia aliàs peccaret absoluendo ponentem obicem Absolutioni, tum quia iudex non seruaret debitam fidem officio suo, tum quia medicus, & negligens, & malus haberetur, si ab ægroto morbi circumstantiam, & qualitatem non exquireret.

Antequam respondeat autor, dua ipse documenta proponit diligenter notanda.

Secundo dico, quod si Confessori probabile est, pœnitentem diligentiam idoneam adhibuisse in inquirendis & peccatis, & peccatorum circumstantijs, adhuc tenetur interrogare atq; disquirere, cum probabiliter credit aliquam peccati circumstãtiam necessariam, se per huiusmodi inquisitionem inuenturum: Verbi gratia, sit rusticus, qui pro ruditate sua mediocriter sua diligens in peccatorum circumstantijs commemorandis,

I.

Quod probat dupl.ici argumẽto.

II.

III.

ſi Confeſſor probabili coniectura tenet, alicuius circumſtantiæ pœnitentem obliuiſci, tenetur ſine dubio interrogare.

I. Primò, quia medicus etiam ſi cognoſceret ex obliuione inculpabili ægrotum tacere aliquas circumſtantias morbi peſtilentes, reuera teneretur inquirere.

II. Secundò, quia iudex infideliter ageret, ſi ſciens teſtes, obliuiſci alicuius criminis, de quo ius habet interrogandi, omitteret tamen ac diſſimularet.

III. Tertiò, quia Confeſſor inſtitutus eſt loco Dei ad compenſandas iniurias contra Deum factas, & taxandas pœnas pro offenſis debitas, ergo hac etiam ex parte infidelis ſequeſter ac mediator eſſet quemadmodum is, cuius fidelitati ego committerem, vt rationem dati & accepti ab Oeconomo meo acciperet, &c.

IV. Quartò, de illa peccati omiſſa circumſtantia non poſſet Confeſſor præbere, nec conſilium, nec remedium, vt pœnitens in futurum caueret illam, &c. Vnde in cap, Omnis de Pœnitẽtijs, Innocentius ait: *Diligenter inquirat peccatoris circumſtantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat præbere conſilium, & cuiuſmodi remedium adhibere.*

Reſpondetur ad primam obiectionem. Ad primum igitur reſpondetur, quòd hoc Sacramentum, non ſolùm ordinatur ad reconciliationem pœnitentis cũ Deo & Eccleſia, ſed etiam ad compenſandas iniurias Deo factas, impoſita pœna, iuxta quantitatem culparum: Alioquin ſuperflua eſſet tertia Pœnitentiæ pars, ſcilicet, Satisfactio. Ordinatur etiam hoc Sacramentum ad medendum vulneribus vniuerſis, & remedium adhibendum ægroto, debitumq; conſilium præſtandum, ne eadem vulnera iterum accipiantur.

Vnde neceſſaria ſit cognitio circumſtãtiarum aggrauantium notabiliter peccata. Ad ſecundum negatur conſequentia, alia eſt enim diligentia adhibenda à teſte & reo in iudicio, alia à iudice, cui ex proprio munere competit inquiſitio.

Ad ſecundam obiectionem. Ad tertium, Nolo ego confeſſores importunos eſſe, & intolerabile negotium faceſſere pœnitentibus. Quemadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando pœnitentibus ſcandalum inijciunt, atque adeò eos peccare docent. Qua in re confidenter etiam reprobo ſummas iſtas confeſſionum interrogationibus plenas, quæ idiomate vulgari non ſolùm eduntur, vt in publicum prodeant, ſed paſſim etiam mulierculis & idiotis conferuntur, vt inde diſcant, non confitendi, ſed (vt ego ſentio) peccandi rationem & normam. Sed id nos modo aſſerimus, cum moraliter conſtat Confeſſori, aliqua vel peccata, vel peccatorũ circumſtantias ex obliuione præteriri, oportere, vel commonefacere, vel interrogare, vt res in iudicio palam fiat. Quod ſi mediocrem probabilitatem Sacerdos habet, qua ſibi perſuadet pœnitẽ-

Ad tertiã obiectionem.

Cautè interrogandi pœnitẽtes, cauteq; cõſcribendæ Summæ

Digitized by Google

nitentem ōmnia peccata, & eorum circumstantias confiteri, non oportet confessorem esse solicitum & scrupulosum, sed sanè intelligere, quod * Sylvest. in verbo, confessor. 3. §. 13. 14. & 15. tradit.

illæ confessionum seu interrogationum in confessione faciēdarū.

** Vbi Sylu. tractat de scientia requisita, vt confessor munere suo ritè fungatur.*

Hinc verò facilè patet, quid in ea quæstione tenendum sit, quæ Adrianū post quintam quæstionem de confessione, dubio septimo malè habuit: An cùm pœnitens ignorat, aliquam circumstantiam non esse peccatum, & propterea non confitetur, oporteat confessorem interrogare & commonere. Et quidem, cùm ignorantia est vincibilis, nulla controuersia est, sed pœnitentem etiam inuincibiliter ignorantem confessor admonere tenetur illius peccati, aut circumstantiæ, quæ ex ignorantia præteritur, siue præceptum diuinum sit, siue humanum, quia moraliter loquendo, vt Theologos decet, confessor tacens & absoluens pœnitentem errantem circa materiam peccati mortalis, suo opere probat, confirmatque pœnitētis errorem. Mox etiam quia confessor Doctor est, ad quem accedit pœnitens, tanquam ad Vicarium Dei, vt instruatur, vnde infideliter ageret contra magisterium sibi cōmissum, nisi doceret errantem, liquet enim pœnitentes accedere ad confessores, non solùm, vt absoluantur, sed vt instruantur. Nam etsi confessor, quatenus confessor est, non sit, nisi aut iudex, aut medicus; at quia proprius sacerdos, & Pastor, & Doctor est (ad Ephes. 4.) fit inde, vt omnes leges, tam diuinas, quàm humanas, quæ spectant ad pœnitentem, eum docere teneatur; vnde in concil. Vuormat. iam citato, interrogationes etiam proponuntur, quæ ad pœnitentis eruditionem necessariam pertinent. Quia verò proprij sacerdotes vicarios constituunt, vi muneris & officij delegatos, sentiant, qui vices suscipiunt propriorum sacerdotum, id sibi negotij dari, vt non modò pœnitentes & audiant, & absoluant, verùm etiam erroribus amoris instituant.

Dubium ab Adriano tractatum, si sacerdos ex confessione, vel aliàs nouerit cōfitentem inuincibili ignorantia Diuini, vel probabili humani iuris, vel ipsius facti in opere seu facto aliquo aliàs culpabili excusari, teneatur nihilō seciùs ipsum admonere de veritate, an verò possit eum sine informatione absoluere: quod dubium bona occasione hic etiam satis bene tractat auctor.

Atque id ego intelligi volo, cùm existimo me pœnitenti pro futurum. Nam frustra niti, & nihil aliud, quàm laborando odium quærere (vt Salustius ait) extremæ dementiæ est, & diuus Augustin. de pœnitent. dist. 7. cap. Si quis *Ideo* (inquit) *do tibi pœnitentiam, quia nescio; nam si scirem nihil tibi prodesse, nō tibi darem, nec te admonerem.* Ratio quoque perspicua est, quia nulla lex obligat ad actus inutiles & otiosos. Item, sicut correctio ad bonum illius, qui corripitur; ita confessio ad bonum pœnitentis ordi-

Explicatiō seu limitatio datæ responsionis ad propositum dubiū.

Exratione finis ratio desumitur mediorũ.

natur, sed quãdo scio nihil me mea admonitione profuturum, non teneor fratrem corripere, aut delinquentem, aut ignorantem; ergo, &c. Nam ex fine ratio mediorum est. Hinc facile discernetur, quid in multis euentis confessor habeat facere, si prudens esse velit, vt si mulier nupsit Petro occultè non consummato matrimonio, deinde contraxit cum Ioanne publicè, & consummauit, cum quo manet bona fide. Item, si mulier contraxit cum fratre suo, aut affine, quem inuincibiliter ignorat esse fratrem, &c. Nam in his omnibus, si credo meum consilium profuturum, teneor admonere, sin verò minùs, teneor non admonere, siue id sit in detrimentum proximi, siue non sit, siue contra ius diuinum, siue humanum.

Quãdo admonendus sit pœnitẽs de peccato, quod ignorat.

Testimõia ab Adriano in contrarium allata, quomodo accipiẽda.

Testimonia verò, quæ Adrianus in contratium refert ex D. Ambrosio, sermone 82. 83. & 84. ex D. Paulo Apostolo, Actor. 20. ex Gregorio 43. distinct. capit. Ephesijs, ex Innocentio 82. distinct. cap. error, de doctore publico intelligenda sunt. Cuius doctrina licet alijs sit odor mortis in mortem, debet tamen populo tradi, vt alijs sit odor vitæ. Nam (vt idem D. Ambros. ait, serm. 83.) prædicatio sacerdotis in plebe, saluandis correctio est, contestatio iudicandis. Doctrina ergo, quæ ad bonum publicum ordinatur, propter malum priuatum non est intermittenda. At doctrina, quæ bonum priuatum pro fine habet, cessante fine, id est, priuato bono, cessare debet.

Doctrina veritatis quãdo possit intermitti, quãdo non.

Id verò intelligendum est, si nec statim nec postea fructus admonitionis speratur. Deinde, cùm verisimiliter credo, hanc ignorantiam esse duraturam. Nam si aliunde constaret, submonendum esse ab alio, videlicet confessore, qui imprudentius medebitur illi malo, certè consultius ignorantem admonebo,

Nota exceptionẽ.

præterquam, si remedium est intolerabile: vt, si exemplis propositis, addas susceptos filios ex existimato matrimonio, diuinam cohabitationem, scandalum publicum, &c. Quo euentu, nullus tam imprudens erit, qui non periculum præsens horreat, nullus tam temerarius, qui sibi fidat.

Ad quartã obiectionẽ. Quomodo intelligendum axioma hoc theologicũ circumstãtias peccatorũ

Ad quartum argumentum respondetur ex Caietano, quæst. 3. de confessione, quòd cùm circumstantiæ specificè differentes, nullam differentiam in iudicio sacerdotali faciunt, non oportet explicentur, vt diuinare per astra, vel per terram, specie fornitan distinguuntur. Item, accedere ad bestiam, vnius vel alterius generis, &c. Ac circumstantiæ secundum speciem differentes, quæ in iudicio salutari diuersum remedium exigant ac medicinam, hæ mediocriter doctis notæ sunt, eas nos asserimus esse explicandas.

specie distinctas, esse etiam expresse & distincte in Confessione explicandas.

sed

Sed enim grauissimum dubium est, an circumstantiæ aggrauantes intra eandem speciem, sint necessariò confitendæ. Suadent enim nonnulli, eiusmodi circumstantias explicari non oportere, quia aliàs cogeremur intensionem & continuationem actus explicare, quas quidem circumstantias nec confiteri populus solet, nec prudens confessor exigere. Et confirmatur: Quia circumstantia non mutans speciem, nunquam aggrauat in infinitum, ergo non est necessariò declaranda. Antecedens probatur, quia intendit pœnam, non extendit. Extensio enim est infinita sine circumstantia, & per nullam circumstantiam crescit. Intensio verò finita est, & per nullam circumstantiã fit infinita.

Sed quia de circumstantijs aggrauantib. nec tamen mutantib. speciem peccati?

Quibus argumentis D. Tho. 4. d. 16. q. 3. art. 2. q. 5. expressè tenet, solas circumstantias, quæ speciem mutant, esse confitendas. Item, D. Bonauent. in ead. dist. & Palud. q. 3. ac Durand. q. 4. eiusdem distinctionis, & Sylvest. in verbo, cõfessor, 1. § 9. Quamuis in fine ea, quæ dixerat, interturbare videatur. Adrianus tandem q. 4. de confessione, id sequitur; licet postea contrariam opinionem probabiliorem & securiorem videatur asserere.

At contra viri quoque graues & nobiles sentiunt. Alexander 4. part. qu. 77. membro 3. art. 5. Gabr. d. 17. qu. 1. & Maior, d. 17 qu. 4. Qui etiam Altisiodorensem in hanc sententiam referunt, vt omnes circumstantiæ sint explicandæ, quæ etiam in eadem specie moraliter aggrauant. Atque hæc opinio suadetur ante omnia ex D. August. lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 14. & habetur de pœnitentia, d. 5. cap. *Qualitatem* (inquit) *criminis consideret in loco, in tempore, in perseuerantia, in var etate personæ, & qualitentatione fecerit.* Et inferiùs ait: *Omnis ista varietas confitenda est, & deflenda.* Et capit. 17. *Versum quidem puto, qui dolet de crimine: conuersum, qui dolet de omni eius, quam exposuimus, varietate.* Et cap. vlt. *Diligẽs inquisitor, cognito crimine, varietates eius non dubitat inuestigare, & locum, & tempus, & cætera, quæ suprà diximus in exponendo eorum qualitates.*

Non modò circumstantiæ speciem mutantes, sed etiam quæ in eadem specie mortaliter aggrauant, confitendæ sunt in confessione ex primendæ.

Deinde, circumstantia, quæ non variat speciem, maiorem malitiam nonnunquam addit quàm quæ variat; ergo si hæc confitenda est, etiam illa. Nam malitię quantitas facit ad mores, species facit ad Metaphysicam. Metaphysicum itaque commentum videtur esse, compellere pœnitentem, vt rerum species differentes sacerdoti manifestet, propter malitiam additam, non item cogere, vt explicet circumstantiam non differentem, cùm grauior ex ea iniquitas adiungatur.

Nonnunquam circumstantia non variãs speciẽ, maiorem addit malitiã quàm circumstantia variãs speciem.

Præterea, si decem horis quis odisset proximum, sic tamen, vt in fine cuiusque horæ odium interrumperet, illa peccata essent necessariò confitenda; ergo si nulla facta est interruptio, cùm

cùm odium illud æquè graue sit, ac decem interrupta peccata.

Præterea, qui vult fornicari bis eadem volitione, id explicare tenetur; ergo etiamsi quis vnico actu velit occidere Petrum & Paulum. Ac proinde etsi voluit furari ducentos aureos.

Præterea, si adderetur species noua, & non malitia mortalis, non teneremur explicare. Tota igitur causa necessaria explicationis non est species differens, sed adiecta malitia; ergo vbi additur malitia dupla, siue sit eiusdem speciei, siue alterius, oportebit exprimere.

Equidem in re vehementer ambigua non mihi satisfacerem, si solas circumstantias, quæ mutant speciem, explicarem. Nec cuiquam consulerem, vt in eum modum confiteretur; omnes quippe incestus (vt in 2. 2. Caietanus probabiliter astruit) sunt eiusdem speciei, & tamen si quis cum matre coijsset, ne sibi quidem faceret satis, solùm exprimendo, se incestum commisisse. Item & peccata contra naturam non videntur specie discriminari, quod Caietanus etiam confirmat. At non satis esset confiteri, effudi semen contra naturam, circumstantias verò illius peccati celare, aut etiam negare. Istę specierum differentię (mihi credite) ad subtiliores disputationes potiùs referantur, quam ad Christianas confessiones. Itaque omnes eas & solas circumstantias oportebit exprimere, quę addunt malitiam mortalem; dum tamen illa noua malitia circumstantiæ notabilis sit, nec intelligatur à Confessore in expressione culpæ principalis.

Omnes & solas eas circumstãtias oportet in Confessione exprimere, quæ addunt malitiam mortalem.

Et per hoc ad primum argumẽtum facilè respondeti potest. Intensio enim actus, vel non addit notabilem malitiam, vel serè intelligitur à confessore iuxta delicti quantitatem. Et eodem modo de continuatione respondeo. Nam si continuatio parua fuit, non est opus eam explicare; si verò diu multumque durauit, opus erit. * Similiter dicendum est & de interruptionibus. Nam si interruptio facta est per actum contrarium, necesse erit confiteri, quoties eiusmodi culpam tenouauit. At si interruptio fuit naturalis, qualis plerunque fit, non oportebit exprimere, sed satis erit in hunc modum cõfiteri. Tota die annui Mariam, &c. sufficiens namque notitia confessori datur, & ad medendum, & ad iudicandum.

Respondetur ad argumenta paulò antè posita, quibus sententia contraria confirmabatur, scilicet, circumstãtias in eadem specie aggrauantes, non esse in confessione necessariò exprimendas.

* *Quando interrupti actus in confessione sint exprimendi.*

Sed si maior pars ipsius culpæ iudici celaretur, quod iuxta cõtrariam opinionem fieret, tacendo, videlicet, circumstantias intra eandem speciem aggrauantes, primùm quidem sententia iudicem pœnam, esset vehementer absurda, nec esset iuxta nomen,

men, ſatisfactio. Deinde etiamſi pœna non eſſet ſatisfactoria, ſed medicinalis; maiori tamen morbo eiuſdem quoque ſpeciei, maior eſt adhibenda medicina.

Ad confirmationem, quæ Palud. mouere potuit, tam facilis reſponſio eſt, vt poſt ea, quæ diximus, non ſit opus quicquam ſuper addere. Nam D. Thom. (vt mea fert opinio) ſententiam retractâſſet, ſi tertiæ parti extremam manũ impoſuiſſet. Atque olim iuuenis opiniones ſæpe communes ſui ſeculi ſectabatur.

Circumſtãtiæ loci, quando in confeſſione dicendæ.

Multa hic de peccatorum circumſtãtijs ad confeſſionem pertinentibus Theologi ſolent adijcere, quæ nos ſilentio volumus præterire, ne iuſtum atque integrum volumen vnius diei diſputatione conficiamus. Sed illud tamen paucis admonendum eſt, circumſtantiã loci eſſe neceſſariò confitendam. Primò, quando quis furatur à loco ſacro. Secundò, cùm in loco ſacro ſemen effundit, etiam cum vxore propria. Tertiò, cùm ſanguis humanus ibidem etiam funditur, & in genere, quando actus peccati commiſſus directè aduerſatur ſanctitati loci, id eſt, ei, ad quod locus eſt ſanctificatus, vt ad immunitatem confugientium, & rerum, quæ ibi ſunt, vel depoſitæ, vel collocatæ, &c. At qui exiſtens in eccleſia, vult aut furari, aut ſeminare, aut occidere extra Eccleſiam, non tenetur explicare, ſe in templo id voluiſſe. Nec enim talis volitio eſt ſacrilegium; imò nec aſpectum, aut etiam ſermonem turpem in templo factum exprimere oportet. Tametſi Sylueſter in verbo confeſſio, 1. § 10. repugnare videatur.

De circumſtãtia temporis ſacri non eſt neceſſum plebem ſolicitari, quoniam eius malitia nõ eſt mortalis.

De circumſtantia verò temporis ſacri, vt cùm quis in die feſto fornicatur, non eſt neceſſe plebem ſolicitari, quoniam huius circumſtantiæ malitia non eſt mortalis. Nec D. Auguſtinus, lib. de vera & falſa pœnitentia, cap. 14. ſolas neceſſarias circumſtantias docet eſſe & deflendas, & confitendas, vt patet de circumſtantia peccati in die ieiunij commiſſi, & cùm de hac quæſtione Sylueſter in Roſa aurea, quæſt. 63. & Caietanus in opuſculo viginti ſeptem quæſtionum, quæſt. 10. copioſè, doctèque diſſeruerint, non eſt nobis animus de ea re in præſentiarum plura verba facere. Nec verò ſumus, tam aut inerudíti, aut antiquitatis expertes, vt ignoremus, quæ Origen. homil. 18. ſuper Numer. & D. Ambroſ. in 13. Luc. cap. & D. Hieronym. in Eſa. cap. 56 & 58, & D. Auguſt. epiſt. 119. ad Ianuarium de obſeruatione Sabbathi, iuxta ſpiritualem intelligentiam tradidére. Quæ videlicet noſtræ huic ſententiæ non ſunt aduerſa, ſi ſenſum Sanctorum, non verba ſectemur.

Sola neceſſaria circumſtantiæ deflẽdæ & cõfitendæ.

Recidiuum non eſt neceſſariò

De recidiuo etiam minimè neceſſarium eſt pœnitentes macerare. Nec D. Thom. (vt quidam illi imponit) ſomniauit oppoſitum, ſed ſolùm, cùm ingratitudo recidentis in peccatum, ſpe-

confitendâ nisi ingrati tudo recidentis speciatim sit culpa.

cialis culpa est. Nam cùm est generalis ingratitudo, etiamsi non explicetur, intelligitur à confessore. Quanquam optimum consilium est, recidiuũ & peccãdi cõsuetudinem explicare sacerdoti non ob verecundiã solùm, cuius fructus in cõfessione maximus est, verùm etiam ob remedium, aliter enim simplici febri, aliter hecticæ medemur. An verò teneamur explicare circumstantiam, qua explicata intelligit confessor complicem criminis, paulò pòst opportunius definiemus.

Consilij est salutaris, reciuium & peccati consuetudinem sacerdoti explicare.

De partitione confessionis variæ sententiæ.

Cæterùm ex definitis secundum illud argumentum satis superque confutatum est, nisi ea parte, qua de partitione confessionis per casus reseruatos ambigitur. In qua scilicet quæstione tot sunt sententiæ, quot capita. Vide Durandum in 4. dist. 17. quæst. 15 Et Palud. quæst. 5. Et Gabriel. quæst 1. Et Adrian. de confessione, quæst. 4. Et Caietanum in summa, verbo confessio, conditione 10. Post quorum tractationem, quoniam adhuc sub iudice lis est, operæ pretium fuerit, quædam fundamenta supponere.

Ponuntur fundamenta ad decidendam quæstio. de partitione confessionis. quedam

Primum, superiores prælatos licitè posse aliqua peccata reseruare, à se solùm absoluenda. Hoc ponit contra Vuicleff Thomas Vualdens. in libr. de sacramentis, cap. 149. probatque testimonio Innocentij asserentis, quædam peccata esse, quorum absolutio est Petro reseruata.

Primum est: superiores prælatos licitè posse sibi peccata reseruare.

Item, 33. q. 2. ca. Latorem, refertur Ratholdus Argentorat. ecclesiæ Episcopus, quendam parricidam ad Nicolaum Papam misisse, vt ab illo absolueretur. Nec mihi, quæso, obijcias alia nomina haberi apud Gratianum, quoniam innumera sunt in eo libro mendа, nec omnia Gratiani culpa, sed typographorum.

Habes præterea Origenem, homil. 10. super Numer. vbi docet laicum peccantem indigere quandoque non solùm sacerdote, sed & pontifice.

Cyprianus quoque lib. 3. epist. 16. & 17. tradit non esse lapsos reconciliandos, nisi ab Episcopo, præterquam cùm mortis periculum vrget. Vide etiam Gratianum de pœnitentia, dist. 1. cap. in actione, & 26 q. 6. per totam, sed maximè cap. vlt.

Præterea, Benedictus vndecim. in extrauag. cuius initium est: *Inter cũctas*, enumerat quatuor crimina Episcopis reseruata. Est denique extrauagans Sixti quarti, *Etsi Dominici:* vbi excõmunicantur, qui absoluunt, à casibus reseruatis Romano pontifici.

2. fundamentum.

Secundum fundamentum: Non solùm censuræ ipsæ reseruantur à superioribus Prælatis, sed etiam culpæ, & earum absolutio:

solutio: Hoc videtur esse contra Durandum, loco citato, & probatur ex cap. 2. de pœnitentijs, in 6. vbi dicitur, quòd si Episcopus concesserit subdito, vt sibi possit idoneum eligere Confessorem, electus in casibus, qui eidem Episcopo specialiter reseruantur, nullam habet penitus potestatem: quod si nullam habet, nec in pœnas, nec in culpas habet.

Nõ solùm censuræ, sed etiam culpæ, & earum absolutio superiori prælatis reseruantur.

Et confirmatur hoc: Quoniam aliquorum criminum absolutio reseruatur Episcopis, quæ non habent Excommunicationem adiunctam, vt homicidium voluntarium, & alia, pro quibus est imponenda pœnitentia publica. Nec valet dicere, homicidium habere irregularitatem annexam: Tum quia irregularitas impedit, non pœnitentiæ, sed Ordinis sacramentum, tum quia Episcopus à culpa homicidij voluntarij, absoluere potest, irregularitatem tollere non potest. Non ergo reseruantur culpæ propter annexas censuras, sed absolutè propter ipsas culpas.

Præterea, idem ostenditur ex Extrauaganti, *Inter cunctas*. Vbi Benedictus ait, fratres priuilegiatos non debere recipere Confessiones criminum, pro quibus solennis est pœnitentia indicenda, quod inconueniens sit, vt à peccato absoluat, qui pœnitentiam debitam imponere non potest.

Id postremò manifestatur ex vsu Ecclesiastico: Nam prælati religiosi reseruant sibi aliqua peccata, nulli censuræ subiecta, vt votorum transgressionem. Nec vsui ratio deest. Nam in omni iudicio & foro, superior potest sibi reseruare aliquas causas, præsertim grauissimas, idque Principes in Repub. facere solent, ergo & Summus Pontifex, cùm habeat supremam iurisdictionem, non solùm in exteriori foro, quantum ad pœnas, verùm etiam in interiori, quantum ad culpas.

III. Fundamentum: Non potest quis à iudice inferiori absolui crimine reseruato, sine facultate superioris. Si inferior secùs faciat, nihil facit.

Tertium fundamentum: Non potest quis absolui à iudice inferiori de crimine reseruato sine facultate superioris. Quòd si tentet inferior ab eiusmodi absoluere, nihil facit: Quia non habet iurisdictionem circa illa peccata excepta à superiore, qui nõ commisit absolutionem eiusmodi peccatorum.

Primi Conclusio ad eandem Quæstionem est: Si superior &

His iactis fundamentis, sit prima Conclusio: *Si iudex superior & inferior sint præsentes, non potest inferior absoluere à non reseruatis, nisi prius petatur facultas absoluendi à reseruatis.*

Probatur, quia integritas Confessionis est de iure Diuino, ergo, cùm ille pœnitens habeat copiam Confessoris, cui potest integrè confiteri, non potest inferior diuidere absolutionem. Antecedens probatur, quia vel superior potest integram absolutionem præstare, cùm præstò sit; vel inferior, habita facultate superioris. Probatur etiam hæc propositio ex vsu probatissimo religio-

Inferior iudex sit præsens, non potest inferior absoluere à non reseruatis, nisi petita facultate ab soluendi.

ligiosorum, qui nunquam absoluunt à non reseruatis, nisi prius petita facultate, vt etiam absoluant à reseruatis. Et idem est, si parochus & Episcopus sint præsentes, & cùm patet facilis aditus ad superiorem.

Sed quid si superior nolit dare facultatē, sed velit ipse audire Confessionem? Respondeo, quòd inferior non debet absoluere ab aliquibus peccatis, sed remittere ad superiorem, & pœnitens tenetur id pati: quia quando potest integram Confessionē facere Confessori idoneo, violat ius Diuinum de integritate cōfessionis, accipiendo Absolutionem ab eo, qui dimidiatam Absolutionem præbet.

Si superior audiat Cōfessionem priusquam inferior, & velit sacramentalem absolutionem impēdere, tenetur totam Confessionem audire, etiam non reseruatorū, audire, cōtra Caietanum.

Secunda Conclusio: *Si superior audiat Confessionem, priusquam inferior, tenetur totam Confessionem audire, & non solùm peccatorum reseruatorum, si velit Sacramentalem absolutionem impendere.* Hæc est Adriani & Durandi contra Caietanum, & suadetur, quia integritas confessionis est de iure Diuino, ergo Episcopus, vel Prælatus alius superior, illicitè diuidit Confessionem & Absolutionem, cùm possit facilè integritatem seruare. Et confirmatur, quia materia Sacramenti est confessio integra, ergo illa dimidiata Confessio nō est materia sacramenti, potest enim commodè (vt diximus) peccator, omnia superiori confiteri.

Deinde, si Romani pœnitentiarij partiri Absolutionem possunt, Parochus, nedum Episcopus, etiam posset suos Parochianos ab vno peccato solùm absoluere, pro cæteris verò dare facultatem eligendi Confessorem: Abbas quoque, vel Prior absoluere Monachum ab vna culpa reseruata, & pro reliquis pœnitentem ad alios confessores mittere, & sic pro suo arbitratu confessionem atq; Absolutionem, tum etiam partiri, cùm commodissimè fieri integra potest.

Præterea, cùm sacerdos ille superior soluat vice Dei, & possit omnia soluere, si dimidiatam præstaret veniam, quædam soluendo, alia non soluendo, cùm omnia tamen posset, certè significaret, Deum etiam, cuius minister est, dimidiatam præstare veniam, & pœnitens quoque ad talem superiorem accedens, dimidiam à Deo veniam speraret, quod impium est.

Sed arguit tamen Caietanus ex Romanæ Ecclesiæ vsu, nam pœnitentiarij Summi pontificis non audiunt, nisi à reseruatis, &c. & tamen illa absolutio est sacramentalis, alias eluderentur pœnitentes, nec pœnitentiarij tenerentur confessionis seruare sigillum. Ad hoc cum Durando & Adriano, nego equidem talem absolutionem esse sacramentalem. Sed pœnitens accedens ad Romanos confessores, à censuris excommunicationis absoluitur.

Nul-

Digitized by Google

Nullum enim crimen eſt Pontifici Summo reſeruatum, quod non habeat excommunicationem annexam. Vnde ex conſequenti fit ei copia, vt inferiori omnia peccata ſua fateatur, quo eo ipſo, reſeruatio tollitur, & facultas inferiori datur, vt poſſit ab omnibus abſoluere. Quòd ſi pœnitentiarij intendant Abſolutionem ſacramentalem impartiri, errant, inquit Adrianus. Nec is Eccleſiæ Romanæ vſus erit, ſed impietas ſacerdotum, qui exiſtimant, quæſtum eſſe pietatem.

Nullum crimen reſeruatur S. Põtifici, quod non habeat excommunicationem annexam.

Idcirco eius pœnitentiarij reſeruatis tantùm auditis, abſoluentes, non abſoluunt Sacramentaliter, ex Autoris Sententia, ſed tantùm ab Excommunicatione, vnde ex conſequenti fit copia pœnitẽti, omnia peccata ſua inferiori cõfitendi.

Cum verò obijcitur, quòd pœnitentes deluderentur, nego id certè, quia iudex ſuperior, cùm ab eo caſus reſeruatus petitur, tenetur ſigillum Confeſſionis ſeruare: Verbi gratia, Si Confeſſor accedat ad Abbatem vel Priorem, petiturus facultatem abſoluẽdi, debet ſeruare ſecretum eodem vinculo, ac ſi ſacramentaliter ipſe abſolueret.

Index ſuperior, cũ ab eo facultas abſoluẽdi à reſeruatis petitur, tenetur ſigillum confeſſionis ſeruare.

Et ſi rurſum obijcias, neminem obligari ad aperiendum peccatum ſuum ſecretum, extra cõfeſſionem Sacramentalem, ergo malè faceret ſummus Pontifex, ſi pœnitentes cogeret, vt extra confeſſionem Sacramentalem peccata Romanis pœnitentiarijs aperirent. Ad hoc primò reſponderi poteſt, ex cap. Ea noſcitur, de ſententia excommunicationis, & cap. Eos, qui. lib. 6. eodem titulo. Quòd ſi quis in articulo mortis abſoluatur ab excommunicatione Summo pontifici reſeruata, tenetur, ſi euadat, ſiſtere ſe Romano põtifici, atque cõſequenter aperire peccatum, pro quo in excommunicationem inciderat. Et tamen certum eſt, iam eſſe ab illo peccato abſolutum.

Secundò etiam reſpondetur, illam Confeſſionem quodammodo eſſe ſacramentalem, quemadmodum cùm peto facultatem à ſuperiore, vt abſolui poſſim à culpis reſeruatis, cenſetur eſſe confeſſio ſacramentalis, quoniam id totum ordinatur ad ſacramẽtalem abſolutionem. Ideoque tenetur ſuperior ſeruare ſigillum.

Tertia Concluſio contra Durandum & Adrianum: *Si non pateat aditus ad ſuperiorẽ, videlicet, quia Epiſcopus eſt abſens, & inſtat neceſſitas celebrandi, vel ſi quis religioſus iter agat ſine facultate recipiendi Abſolutionem à caſibus reſeruatis, tunc inferior poteſt abſoluere à non reſeruatis, & pro reliquis peccator expectare abſolutionem ſuperioris.* In quo caſu D. Thom. loquitur in 4. diſt. 17. q. 3. art. 4. q. 2. ad quartum. Hæc concluſio probatur, quia & Confeſſio integra eſt, & Abſolutio, cùm ille Sacerdos abſoluat ab omnibus, à quibus poteſt, & quantum ad reſeruata, pœnitens non habeat

III. Cõcluſio: Si non pateat aditus ad ſuperiorem, poteſt inferior abſoluere à non reſeruatis, & pœnitẽs expectare abſolutionem reſeruatorum à ſuperiore.

Digitized by Google

copiam Confeſſoris. Quemadmodum, ſi pœnitẽs tacet aliquod peccatum ex cauſſa rationabili tacendum, quamuis ſacerdos id cognoſcat, debet abſoluere, & eſt tum confeſſio, tum Abſolutio integra, hoc eſt, de omnibus, quæ ad illud iudicium ſpectabant.

Intelligitur proxima Concluſio, quãdo peccato non eſt adiuncta excommunicatio, cuius abſolutio ſit ſuperiori reſeruata.

Hanc propoſitionem intelligo, niſi excommunicatio peccato ſit adiuncta, vt ſunt omnia quæ reſeruantur ſummo Pontifici in Bulla cœnæ Domini. Tunc enim malè faceret inferior abſoluendo à non reſeruatis, cùm pœnitens ſit excommunicatus, & prius habeat tolli vinculum excommunicationis, quàm Abſolutio ſacramentalis impendi.

Dubium: An, quãdo non eſt facilis aditꝰ ad ſuperiorem iudicem, teneatur pœnitẽs omnia peccata, etiam reſeruata, inferiori confiteri.

At verò circa hanc tertiam Concluſionem graue dubium exoritur: *An pœnitens teneatur omnia peccata, etiam reſeruata, inferiori iudici confiteri, quando non adeſt facilis aditus ad ſuperiorem.* Et ſuadetur pars negatiua: Quia in tali euentu non requiritur vnitas Abſolutionis, cùm inferior à non reſeruatis, ſuperior poſtea à reſeruatis abſoluat, ergo nec requiritur vnitas Confeſſionis. Ideo enim Confeſſio debet eſſe integra, vt Abſolutio ſit integra. Quocirca ſi diuiſionem Sacramenti forma recipit, materiam quoq; recipere neceſſe eſt.

Pro parte negatiua. I. Ratio.

Deinde ſi ſacerdos nullam haberet poteſtatem abſoluendi, nullam etiam culpam teneretur pœnitens confiteri, ergo quando non poteſt inferior iudex ſiue ſacerdos à reſeruatis abſoluere, ea pœnitens eiuſmodi inferiori iudici confiteri non debet.

II. Ratio. Confirmatio.

Confirmat autem hoc vel maximè, quod ſuperiùs oſtendebamus, neceſſitatem confeſſionis, quia neceſſarium erat, peccata à Sacerdote remitti, ergo ſi peccatum aliquod Sacerdos nullo modo remittere poteſt, non tenetur pœnitens illud Sacerdoti confiteri. Oſtenſum eſt autem, iudicem inferiorem reſeruatam culpam remittere non poſſe. Itaque non tenemur culpam eiuſmodi illi Sacerdoti confiteri. Niſi (quod abſurdum eſt) Eccleſia cogat, vt idem peccatum bis confiteamur, ſemel inferiori, à quo non abſoluimur, iterum ſuperiori, vt ab illo abſoluamur.

Pro parte affirmatiua.

Pro parte verò affirmatiua, primùm eſt Innocentius in cap. *Omnis vtriuſque ſexus*: de pœnitentijs, inquiens: *Omnia ſua peccata ſemel in anno Sacerdoti ſuo confiteatur*, non dixit, *Sacerdotibus*.

I Ratio.

Deinde, Diuinum præceptum eſt, vt homo omnia peccata ſuo ſacerdoti confiteatur, vt deinceps oſtendemus, ergo prælati, reſeruando culpas, hanc obligationem tollere non queunt.

II Ratio. Sententia D. Thom. & ferè Theologorum.

In hac quæſtione D. Thomas loco citato aſſerit, omnia peccata eſſe inferiori reſeruanda. Quem ſequuntur ferè Doctores Theologi. Imò Durandus ait, aſſertionem oppoſitam, quippe quæ contra communem doctrinam ſit, periculoſam eſſe, quoniam

Digitized by Google

nam iuxta eam diuiditur licitè, tam Confeſſio, quàm Abſolutio. Quod videtur erroneum, inquit.

At Gerſoni non videtur erroneum, nam (vt proximè nobis confirmandum eſt) nihil vetat ex cauſſa rationabili Confeſſionem partiri, id eſt, quædam peccata tacere, alteri confitenda, quę eſt diuiſio Confeſſionis Mathematica, cùm pœnitens integram moraliter faciat, explicans omnia, quæ videlicet explicare tenetur. Nondum autem oſtendit Durandus, obligari peccatorem ad ea peccata confitendum, quæ Sacerdos remittere non poteſt. Et, ſicut Prælati reſeruando culpas, licitè faciunt, vt quandoque Abſolutio diuidatur, ita non eſt penitùs abſurdum, ſi proinde fiat, vt pœnitentes diuidant Confeſsionẽ, cuius & neceſſitas & integritas ex Abſolutione, tanquam ex fine, ſumitur. *Sententia Gerſonis contraria.*

Nec mihi facit ſatis, quod nõnulli aſſeuerant, Confeſſionem integram eſſe iunctam peccatoribus, Abſolutionem integram Sacerdotibus non item. Nam (vt ſæpe retumpſimus) Confeſſio integra materia ſacramentalis eſt, quoniam Confeſſio mutila, cum forma Sacramentali pugnat. Non igitur minùs iuncta eſt Abſolutionis integritas ſacerdotibus, quàm Confeſſionis integritas pœnitentibus. Alioqui liceret ſine ſacrilegio Confeſſori à quibuſdam pœnitentem abſoluere, & quorundam peccatorum abſolutionem in alium diem reſeruare.

Sed quoniam Theologis non licet, ſine graui cauſſa, noua placita cudere, communem ſententiam nos ſequamur, ea potiſſimum ratione, quòd lex non in id ſpectat, quod rarò pauçis euenire poteſt, ſed quod plerunque hominibus vſu venit. Eſt autem neceſſarium ferè populo, vt omnia crimina Sacerdoti proprio confiteatur, vel reſeruata: Tum quia ferè populus ignorat, quæ peccata ſint reſeruata, quæ contrà non ſint, Qua de re à ſacerdote proprio inſtituatur oportet: Tum etiam, quia medicus ad eos morbos curandos, quorum ad ſe pertinet medicatio, vt plurimùm neceſſe eſt, reliquos graueis morbos intelligat, vt & conſilium aptum, & remedium opportunum impendat ægroto. Quòd ſi quis obijciat, poſſe doctum eſſe peccatorem atque inſtructum, peccataque vſque adeò ſeiuncta atque diuerſa, vt vel conſilium, vel medicina vni applicata, alteri nec obſint, nec prosint. Iam nos huic obiectioni reſpõdimus, eiuſmodi priuatos euentus legibus non obſiſtere, quò minùs in vniuerſum obligẽt, quæ videlicet id conſiderant, quod maiori ex parte populo neceſſarium eſt. *Sequitur autor communem ſententiam, nempe D. Thomæ & fere Theologorum.*

Verum adhuc Adrianus inſtat aduerſus hanc tertiam Concluſionem; Quia forma Sacramentalis, cùm ex vi ſacramẽti con- *Prima ratio Adriani*

ni contra tertiam Conclusionem.

ti conferat gratiam, vel nulla mortalia, vel omnia peccata remittit, &c,

Et confirmat hoc: Quia, sicut sacramenta, quæ pluribus formis conficiuntur, vnica forma confici nequeunt, ita sacramentum, quod vna forma conficitur, pluribus confici non valet.

II Ratio

III. Ratio

Confirmat deinde: Quia Absolutio iure Diuino debet esse integra. Superiores ergo prælati eam partiri non possunt, vt videlicet inferiores absoluant à non reseruatis, superiores à reseruatis.

Ad primã rationem Adriani.

Ad primum: Idem argumentum fieret, cùm ex caussa rationabili tacetur aliquod peccatum, idem etiam de peccatis oblitis cui tamen nos eucstigiò respondebimus.

Ad secundum.

Ad secundum: Nos minimè asserimus, vnicum esse sacramentum, si quis absolutus à non reseruatis, postea confiteatur superiori reseruata. Quemadmodum si peccata oblita memoriæ occurrant post priorem Absolutionem, illorum Confessio & Absolutio est verissimum sacramentum, habetque integram materiam & formam, & illud prius, in quo homo confessus est, omnia peccata, quorum recordabatur. Atque idem omnino sentio, si quis ex iusta caussa peccatum aliquod in priori Confessione celauerit, reciperet quidem verum sacramentum & gratiam. Cumque rursum illud, quod tacuit, alteri postmodùm confitetur, verum quoque sacramentum susciperet, nouumque proinde & gratiæ & virtutis augmentum. Quòd si vnum esset idemque Sacramentum, & collatio gratiæ ad posteriorem reseruaretur Absolutionem (quod nonnulli perperam imaginantur) tunc certè, si pœnitens esset attritus, per primam Absolutionem non iustificaretur, nec illud signum exterius adhibitum, esset sanctificatiuum, quandoquidem non ponenti obicem, gratiam minimè largiretur.

Ad tertiũ.

Ad tertium: Nihil vetat, vt Absolutio, quæ iure Diuino per se quidem integra esse debet, per accidens tamen mutiletur, vt propter obliuionem alicuius peccati, vel propter periculum, quod vrget, si exprimatur. Quare si ex reseruatione quorundam peccatorum, quæ legitimè in Ecclesia fit, & simul ex absentia Prælati superioris per accidens eueniat, vt Confessor præsens soluere omnia nequeat, non exinde integritas Absolutionis tollitur, iure Diuino instituta. Quæ tunc, scilicet, tolleretur, cùm Confessor habens autoritatem absoluendi ab omnibus, partim remitteret, partim retineret.

Qui confessus est reseruata

Id verò (quod sæpe in huius argumenti explicationem diximus) inferiorem à reseruatis absoluere nõ posse, intellectum cupimus, donec superior ab eis non absoluerit. Quod si iam soluit,

ratio

Digitized by Google

ratio reseruationis cessauit. Quę cum quodāmodo pœnalis sit & odiosa, restringi non debet, sed ampliari. Imò asserit Adrianus & bene, quòd si præmissa sufficienti discussione, confessus est quis habenti facultatem absoluendi à culpis reseruatis, & oblitus est fortè vnam ex illis, asserit (inquam) quòd non tenetur adire superiorem. Cum autem memoriæ occurrerit, poterit confiteri cuicunque, qui semel habuit facultatem. Adrianus dicit, cui cunque simplici Sacerdoti, quod equidem nulla ratione probârim, quoniam (vt supponimus) Absolutio requirit iurisdictionē in absoluendo. Simplex autem Sacerdos, iurisdictionem nunquam habuit, &c. Quemadmodum, si ego oblitus sum confiteri aliquod peccatum mortale proprio meo Sacerdoti, non possum deinde, cùm in mentem venerit, confiteri cuilibet Sacerdoti, sed solùm habenti facultatem ac iurisdictionem.

habenti facultatem absoluendi, si præmissa diligenti discussione, oblitus fuerit aliquod eorum, non teneturadire superiorem. Sed cùm id memoriæ occurrerit, poterit confiteri cuicunque qui semel habuerit facultatem non autem cuicunque simplici Sacerdoti.

In tertio principali argumento, inter Doctores Scholasticos magna dissensio est, an cum iactura sequitur, vel propria, vel alie na à præcepto Confessionis, & ipsius integritate liberemur. Et, ne in opinionibus aut recensendis, at confutandis, longa texatur oratio, sit prima propositio: *Si ex confessione alicuius peccati sequitur scandalum, vel meum, vel Confessoris, ego possim tacere tale peccatum reliqua confitendo.* Et ratio est, quia quantum ad illud, non habeo copiam Confessoris, cui videlicet rectè atque honestè confiteri possim eiusmodi peccatum.

Responderetur ad terna tium argumentum principale circa initium huius sextæ partis allatū, & disputatur Quæstio illa. Vtrum ob iacturam nostram vel alienam à præcepto Cōfessionis, & eius integritatis liberemur.

Itē (iuxta D. Bernardū, lib. de præcepto, & prçcepti dispēsatione) quod pro charitate institutum est, contra charitatem non debet militare. Confessio autem instituta est in remedium pœnitētis. Quocirca, si scandalum ipsi ex Confessione alicuius peccati accidit, poterit idem licitè reticere. De vitando autem scandalo Confessoris, iuris Naturalis præceptum est. Præceptum ergo diuinæ legis positiuum illius obligationem non abolet: Lex enim gratiæ legem Naturæ non destruxit, sed perfecit. Loquimur autem de scandalo Confessoris infirmi, nam si ex malitia paratus sit ad ruinam, vtilius scādalum nasci permittitur, quàm Dei prçcepta relinqui. Exempla verò huius Conclusionis non adhibemus, quoniam cuique erunt in promptu.

Ratione scādali vel pœnitentis, vel confessarij infirmi, tacerī potest peccatum ex quo scandalum moritur. Si ex Confessione peccati sequitur mors aut infamia, vel mea vel a

Secunda propositio, quæ communis etiam Theologorum est: *Si ex Cōfessione mea sequatur aut mors, aut infamia vel mea, vel alienа, extusor ab obligatione confitendi tale peccatū.* Et ratio est: Quia diuina præcepta positiua non obligant cū iactura vitæ, aut publicę famæ,

famę, verbi gratia, si cõfessor crederetur reuelatur⁹ cõfessione.

Item, non teneor tale peccatum confiteri.

Item præceptum de vitanda morte, vel infamia proximi, est naturale, ergo per præceptum positiuum adueniens de Confessionis integritate non abrogatur. Quòd si excusor à Confessione peccati, ex qua sequitur mors, vel infamia publica proximi, excusabor etiam, si inde sequatur, siue mors, seu infamia mea publica.

Obiectio triplex cõtra propositionem proximè positam.

Sed obijcies tamen, quia illa argumenta probant quidem esse cessandum à Confessione, non autem Confessionem esse diuidẽdam. Nam diuidere confessionem sacrilegium est: Tum quia impium fuerit, à Deo dimidiam expectare veniam, tum quia talis diuisa Confessio formæ Sacramentali repugnat.

Et augetur difficultas, si capiamus pœnitentẽ attritum, qui habeat duo peccata mortalia, quorum alterum nos asserimus posse reticeri ex caussa probabili, tunc Confessor absoluit ab vno peccato, ab altero non absoluit, ergo & Deus Absolutionem ipsam partitur, quod absurdum est.

Confessionis integritatem non oportet Mathematicã esse, sed moralem: Vt nimirum sit eorum omnium peccatorũ, quæ pœnitens potest & debet Confessario rationabiliter exprimere.

Pro quorum argumentorum solutione, commemorandum est, Confessionis integritatem non oportere Mathematicam esse sed moralem, vnde non necesse est, omnia peccata contineat, sed quæ in memoria sint, adhibita humana diligentia. Indeetiam fit, vt si pœnitens cœperit peccata dicere, & ex morbo, vel alia caussa linguæ vsum amiserit, Confessionem quidem faciat integram, non omnium absolutè peccatorum, sed eorum tamẽ, quæ & debet, & potest confiteri. Ex qua etiam radice illud colligimus, non esse necessarium, hominem confiteri omnia peccata, quæ memoria tenet, sed illa quę Confessori rationabiliter exprimentur. Lex enim Christi de moribus ad moralem integritatem obligat, id est, rationi consentaneam. Nam quod ratione dissonat, non præcipit. Peccatum itaque, quod rationabiliter tacetur, irrationabiliter explicatur, non est materia Confessionis à Christo institutæ. Dimidiare igitur Confessionem à Christo Domino præceptam, hoc est, aliquod mortale peccatum tacere, quod Christus instituit esse in illa confessione aperiendum, id sacrilegium est, &c. Nec Sacerdos dimidiatam Absolutionem præbet, nã Absolutio limitatur etiam ad cõfessionẽ institutã à Christo, sicut forma per materiã limitatur. Ab omnibus ergo absoluit Sacerdos, quæ ad suum iudicium spectant ex Christi institutione Illud vero peccatum, quod caussa vrgente tacetur, non pertinet tũc ad illius Sacerdotis iurisdictionem, reliquaverò pertinent, vũde pœnitens alia cõfiteri tenetur, sic vt qui nõ potest ieiunare vno die Quadragesimæ, à reliquorum ieiunio non absoluitur.

Respondetur ad tri-

Ad id verò, quod tandem obijciebatur, respondeo, Sacerdotẽ quidẽ immediatè & directè remittere, quæ audiuit in Confessione per-

nè peccata, sed ex consequēti, & indirectè remittere oīa etiā, quę non audiuit. Quia enim effectus Sacramentorum gratia est, quæ omnia peccata tollit, inde fit, vt omnia Sacramenta suos effectus immediatos producendo, consequenter omnes mortales culpas remittant. At per hunc modum peccata oblita per Absolutionē remittuntur, non directè, ex viq; Absolutionis, sed secundario & consequenter.

plicem obiectionem paulò ante allatam

Sed enim, quoniam leue detrimentum esse videtur, quòd confessor sciat peccatum proximi mei, hinc grauis autorum concertatio est, an teneamur explicare circumstantiam, qua explicata confessor intelligit complicem criminis, vt exempli causa, si confiteor me commisisse incestum cum sorore, nec habeo plures, &c. Quo quidem loco nec est quæstio, cùm ego habeo copiam confessoris, cui possum confiteri sine reuelatione alieni peccati, tunc.n. iniquum esset illi confiteri, qui ex mea confessione crimen alienum intelligit. Sed est quęstio, cùm confessor non adest, nisi parochus, qui & me & sororem cognoscit, vt in pagis & oppidulis frequenter solet accidere. Igitur communis sententia tenet, non esse desistendum ab illius peccati confessione propter paruum illud proximi nocumentum. quemadmodum ex parua iactura famæ meæ, quam facio ex eo, quod confessor meum peccatum intelligit, confitendi obligatio non cessat. Hanc sententiam D. Thom. amplectitur, 4. d. 16. q. 3. art. 2. q. 5. ad quintum. Durand. eadem dist. quæst. 4 D. Bonauent. dist. 21. in secun. part. distinctionis art. 1. Petr. Palud. d. 17. q. 2. art. 1. & Gabr. q. 1. conclusione quinta. Et Adrian. q. 1. de confes. ad quartum argumentum, & Sylu. verbo Confessor. 1 §. 24. causa verò horum est, quod potius debet pœnitens prouidere cōscientiæ suæ, quā alienæ famæ. Itē, quod præceptū de integritate confessionis Diuinūest, nec debet omitti, vt bona opinio alterius apud confessorem seruetur.

Quæstio an teneamur explicare circūstantiam, ex qua Confessarius intelligat cōplicem criminis.

Communis sententia est non esse desistendū à Confessione peccati, propter paruum proximi nocumentum.

At Caietanus in Summa, in verbo Confessio, conditione 3. vbi multa adhibuit remedia, quibus peccatum alienum in confessione celaretur, tandem subijcit: Quod si nullum remedium est, & differri non potest Confessio, quia oporret aut celebrare aut Eucharistiam sumere, debet illam circumstantiam tacere pœnitens; quia Confessio non debet esse cum aliena iactura. Damnum siquidem propriæ famæ, cōfessionis & Absolutionis vtilitate pensantur. Damnū verò famę alienę nō pensatur aliqua cōmoditate ipsius, qui patitur incommodum, & ideo nō videntur nostra cōmoda proximorum nostrorū incommodis cōparanda.

Caietani sententia

Præterea, Si ego non possum confiteri, nisi per interpretē quēdā, cōfiteri non teneor, ergo si cū iactura aliqua famæ præceptū cōfessionis nō obligat, nec cū iactura q dē alienę famę obligabit.

Præ-

Digitized by Google

Præterea, Si ego cognoscerem, Confessorem reuelaturum esse socium criminis cuiquam alteri, non deberem explicare; ergo nec ipsi debeo socij crimen aperire. Quia etiam apud ipsum Confessorem bona opinio proximi mei, vel infirmatur, vel prorsus interit, eo vel maximè, quod illius Pœnitentiam non videt, meam videt, Nec natura lex solum obligat, ne graue damnū proximo demus, verum etiam ne mediocre demus.

Autoris sententia tribus his propositionibus explicatur.

Vt igitur hoc dissidium componamus, sit tertia propositio: *Si habita ratione confessoris & cōplicis, vir prudens iudicauerit esse iactura, licet non grauē, mediocrem tamen, tunc eiusmodi peccatū aut circumstantia taceri potest.* Atque hanc mihi videntur probare argumenta, quæ fecimus pro Caietano.

Quarta propositio: *Si habita ratione vtriusque & Confessoris & complicis, vel nulla iactura sit, vel minima, ex eo, quod Sacerdos intelligat socium criminis, videturesse necessariū, circumstantiā explicare.*

Vltima propositio. *In articulo mortis, non obstante illa fame iactura, quæ plerunq; apud Confessorem fit, tenetur pœnitens circumstantiam explicare, quia & ipse socius criminis debet subire tale dispendium pro salute pœnitentis.* Secus, vbi iactura esset grauis & magna, vt si mors vel infamia publica sequeretur.

Respondetur ad IV. argumentum principale circa initium huius sextæ partis allatum, vbi disputatur illud: Quando Cōfessio informis sit repetenda.

In quarto argumento principali multa variè à Doctoribus Scholasticis disseruntur, in 4. d. 17. Sed ego, quanta maxima breuitate potero, ea in hac disputatione tractabo, quæ & necessaria sunt, & digna, quæ à vobis magnopere animaduertantur.

Dupliciter itaque Confessio informis est: aut ex parte confitentis, aut ex parte absoluentis. Ex parte quidem pœnitētis, quia non erat in gratia, quando eam fecit, siue quia carebat contritione, siue quia eius Confessio non erat integra, vel ex verecundia, vel ex negligentia, &c. Ex parte verò absoluentis, quia vel non impendit Absolutionem, quæ est forma huius Sacramenti, vel si impendit, non erat Sacerdos habens iurisdictionem ad absoluendum, ergo si Confessioni deest Charitas, quæ est forma virtutum, vel Absolutio vera, quæ est forma Sacramentalis Confessionis, talis Confessio appellatur informis.

Constat inter viros doctos, Confessionem informem ex defectu Absolutionis, esse à pœnitente repetendam.

Et (vt certa ab incertis separemus) primum, in quo conueniunt viri docti, est, Confessionem informem ex defectu Absolutionis esse à pœnitente repetendam. Nam (vt retrò docuimus ex Ioannis testimonio) necesse est, vt peccata à Sacerdotibus remittantur. Igitur, qui nō percepit Absolutionem à peccatis, quamlibet millies ea fuerit confessus, eo vsque tenetur peccata fateri, quousque veram Absolutionem accipiat.

Aliud quoque in hac materia certum est, aliquam confessionem ex parte pœnitentis esse repetendam. Nam, qui dedita opera nō

facunt

faciunt integram confessionem mortaliū, sed ex verecundia vnum aliquod mortale tacent, ij sine dubio, iuxta omnium Doctorum cōmunem sententiam, tenentur iterum confiteri; quia confessio non integra sacramenti pœnitentiæ materia non est, cùm ex propria ratione formæ sacramenti repugnat, vnde in concilio Florentino definitur, ad confessionem, quæ est huius sacramenti materia, pertinere, vt omnia peccata mortalia, quorum homo memoriam habet, suo sacerdoti integrè confiteatur.

Constat etiam, confessionem aliquā informem ex parte pœnitentis esse repetēdam vt cùm ex-

empli causa ex verecundia peccatum aliquod mortale tacet:

Tertium, me quidem iudice, certum est, non omnes confessiones informes esse resumendas. Nam (vt D Tho. argumentatur, dist. 17. art. 4. qu 1) si opus esset omnem talem confessionem repetere, nullus tranquillitatis locus relinqueretur; cùm enim viri pij de propitiato peccato non debeant esse sine metu, Ecclesiastic. 5. omnis confessio, de qua verentur, an fuerit informis, an legitima, esset illis identidem repetenda. Quod omnino alienum est à prudentissimorum hominum consuetudine.

Certum est ex autoris sententia, non omnes cōfessiones informes esse repetendas:

Præterea, cùm sacramentum extremæ vnctionis atque matrimonij, & item in vniuersum reliqua, ex infirmitate non ita inualidentur, vt iterum sumenda sint; cur vnum hoc ex sola infirmitate quassabitur? eò vel maximè, quòd etiam sine contritione, necessariam & materiam & formam huius sacramenti constare posse, certis argumentis astruximus. Non igitur ex informitate, sed aliunde sumendum est, quando sit confessio & repetenda.

Illud denique compertum & exploratum est, confessionem sacramentalem, hoc est, ex qua cum absolutione verum pœnitentiæ sacramentum consistit, eam non esse rursum faciendam. Sed si sit aliqua confessio, ex qua non est constitutum verum pœnitentiæ sacramentum, ea videlicet resumenda est:

Cōpertū deniq; est, confessionem sacramentalem, hoc est, ex qua cum absolutione verum pœnitentiæ sacramentum consistit, non esse repetendam. Confessio autem, ex qua non est constitutum verū pœnitentiæ Sacramentum resumenda est.

Prior huius fundamenti pars, vel ex eo constat, quòd si semel accepimus veram aliquarum culparum absolutionem, veram (inquam) & validam, non oportet peccata, à quibus sumus verè absoluti, iterum confiteri. Quippe (vt Benedictus vndecimus, in extrauag. Inter cunctas, eleganter docet) absurdum est, vt liberatus debitor adhuc ad soluendum maneat obligatus.

Atque inde posterior pars eiusdem fundamenti constabilitur, si enim mea confessio fuit talis, vt ex ea cum absolutione sacramentum pœnitentiæ non sit confectum, illa nimirum peccata, quæ confessus sum, non sunt per sacerdotem remissa.

Quapropter debeo iterũ confiteri, vt clauiũ auctoritate soluãtur.

Cõfessionem, quæ sine culpa pœnitentis non est integra, iterum facere non oportere.

Ex quo quidem quarto fundamẽto manifestè colligitur confessionem, quæ sine culpa pœnitentis non est integra, iterum facere non oportere, vt si propter scandalum, aut proprium, aut ipsius confessoris euitandum, aliquod peccatum tacerem, vel si diligentiam adhibui sufficientem, & tamen adhuc alicuius peccati sum oblitus. Nam in moralibus ex fine volũtario res denominatur. Qui igitur voluit omnia sua peccata confiteri, & idoneam adhibere diligentiam, eius confessio, si moraliter loquamur, est integra. Quod & ex concilio Florent. & ex alijs multis capitibus & causis antè nos liquidò probauimus.

Cõfessio pœnitentis ex affectata aut omnino crassa ignorantia peccatum mortale prætermittentis, repetẽda est, perinde ac si dedita opera mutilata esset.

Colligitur deinde, quòd si peccator negligentiam affectatam, aut omnino crassam in facienda integra cõfessione habuit, ita vt ex eiusmodi negligentia peccatum aliquod mortale prætermiserit, talis debet confessionem repetere, ac si data opera mutilaretur. Verbi gratia, qui sine aliquo examine conscientiæ suæ post transactum annum accedit ad confessionem; semper enim in peccatorum obliuionem necesse est incidere. Quare non aliter vult confessionem mutilare, atque qui venenum homini porrigit, vult occidere, & qui ignem subijcit, vult comburere. Qui igitur ad eum modum imparatus accedit, reuera vult confessionem mutilam facere, qui volens prudensq; ita se gerit, ac si facere ex professo mutilam velit.

Confessio pœnitentis nullum dolorem, aut contritionem, aut attritionem habentis repetì debet.

Colligitur tertiò, quòd si peccator nullum dolorem habeat, nec contritionem, nec attritionem, talis confessio est repetenda. Non enim est confessio, quæ sit materia sacramenti pœnitentiæ, cùm à nulla pœnitentia proficiscatur. Imò verò, cùm nec confessio quidem sit, sed pura confessionis simulatio, vt Capreolus, dist. 17. qu. 2. & Durandus eadem distinctione, q. 13. & Caietanus qu. 5 additionum, & in summa sua, & ferè auctores scholastici tradiderunt.

Confessio habentis attritionẽ, ex qua, virtute sacramenti, fiat contritus, non est necessariò repetenda.

Colligitur postremò (id quod etiam paulò antè insinuauimus) quòd si quis habeat attritionem, ex qua virtute sacramenti attritus fiat contritus, gratiam scilicet, consequendo, eius confessio non est resumenda, suscipit enim verum pœnitentiæ sacramentum, gratiamque ac remissionem peccatorum per absolutionem sacramentalem. Hæc omnia (nisi ego cæcus sum) in controuersiam vertere non debemus.

Dubium:

Sed illud primùm in hac materia, tanquam incertum in dubium vocari meritò potest. An confessio ex negligentia mutila & manca

& mantea, non quidem penitùs crassa & supina, sed culpabili tamen, sit à pœnitente iterum facienda, vt si quis peccata præterita quærat, & diligentiam nullam adhibeat, quam esse idoneam arbitratur, cùm tamen non sit.

Vtrum confessio mutilla ex negligentia, non quidem penitùs crassa & supina, sed tamen culpabili, iterum sit facienda.

Huic verò quæstioni respondetur ex sententia Caietani, talem confessionem non esse repetendam, sed si postea in memoriam peccatum illud negligenter omissum venerit, sat erit illud confiteri, & negligentia in conscientia examinanda, ac proinde sacrilegium illud, quod in suscipiendo pœnitētiæ sacramento commissum est.

Hæc verò sententia non potest (fateor) perspicuè ac dilucidè demonstrari. Sed in rebus, quæ ad mores pertinent, non sunt (mihi credite) scientiæ moralis dogmata ad viuum resecanda. Suadetur itaque primum, quia moraliter loquendo talis confessio est integra, cùm intendat pœnitēs omnia confiteri, quorum memoriam habet.

Sequitur Auctor sententiam Caietani, scilicet cōfessionem mutilam, ob negligentiam non quidem crassam & supinam, sed tamen culpabilem non esse necessario repetendam: sed satis esse, peccatum ex negligentia prætermissum, si in mentem venerit, postea confiteri.

Item, quia alias nimium anxios redderemus scrupulosos; imò piorum etiam animos turbaremus perpetua iterandæ confessionis solicitudine, verentur enim plurimum non scrupulosi modò, verùm etiam mediocriter liberi atque cordati, sese in examine conscientiæ negligentes extitisse.

Sed obijciet fortassè quispiam, quòd talis confessio ex parte pœnitentis non est integra; peccat enim non adhibendo diligentiam debitam, atque ex consequenti pœnitens cōfessionem volens mutilam facit.

Ad hoc primum dico, omissionem illam diligentiæ debitæ aliquando esse solùm venialem, scilicet, ex incōsideratione culpabili quidem proficiscens, sed non mortali tamen. Quoniam pœnitens is est, qui aliàs diligentiam debitam adhibere solet. Atque in hoc euentu, non sacramentū modò, sed etiàm fructus sacramēti recipitur. Nec hoc loco (vt reor ipse) Theologus quisquam nobis erit aduersus, nisi planè velit, & cōfessionis iugum importabile facere, & sine idonea ratione mortalis culpæ reatū inducere, nisi confessio venialiter tantùm culpabilis resumatur.

Dico secundò, quòd etiamsi negligentia mortalis sit (non sit modò adeò supina & crassa, vt perinde habeatur, atque [illegible] industria res fieret) quia confessio tamen ex intētione formali pœnitentis est integra, non est cogendus eiusmodi confessione iterare. Nam quando salua pietate id facere possumus, confessionis

Existimat Auctor confessionem mutilam ex tali ne-

Negligentia, etiãsi hæc negligentia fuerit mortalis culpa, non esse repetendam.

iugum mollefaciendũ est, nec inijciendi laquei, eo potissimùm loco in id paratus est, vt ab omnibus laqueis liberemur.

Ac forsitan, qui in concertatione scholastica nobis conantur obsistere, si ad rem ipsam cõferantur, nõ aliter facient, quàm nos in præsentia consulimus, verbi causa, si quis ex ignorantia vincibili existimet, periurium pro conseruanda vita hominis esse licitum, vnde non confitetur illud peccatum, quia non putat se peccasse. Item, si quis mercator aliquem contractum licere credebat, vel muliercula aliquam superstitionem censebat esse religionem ex culpabili quadam ignorantia; non arbitror equidem tam criticos ac seueros iudices esse futuros, vt omnes horum anteactas confessiones iubeant iterari. Intrepidè cùm Caietano tenere possumus, eiusmodi confessiones repeti non debere.

Quæstio: Vtrum ei confessio, qui attritionẽ habuit tam imperfectam, vt virtute sacramenti nõ fiat contritus, sit iteranda.

Alterum quoque verti in quæstionem potest. An, cùm quis attritionem habuit tam imperfectam, vt virtute sacramenti non fiat ex attrito cõritus, quin potiùs sacrilegus sit in eo, quòd irreuerenter suscipit pœnitentiæ sacramentum, an huius (inquam) confessio sit iteranda. Et quidem D. Thom. loco antè citato manifestè docet, quòd sicut fictus sine debita dispositione & dolore potest verum sacramentum baptismi suscipere, ita etiam & confessionem sacramentalem facere, ac veram absolutionem percipere.

Sententia Maioris & Adriani probatur.

Contrariam sententiam tenet Maior, distin. 17. quæst. 9. & Adrianus, quæst 4. de confessione ad tertium argumentum, & dubio 5 eorum, quæ de confessione proponit.

1. Argum.

Est autem primum argumentum contra diuum Thomam. Quòd si esset verum sacramentum, peccator ille fictus esset verè à sacerdote absolutus. Consequens est falsum, ergo & antecedens. Maior probatur, quia si quis verum sacramentum baptismi vel confirmationis accepit, verè manet baptizatus & confirmatus. Consequentis verò falsitas ostenditur, quia tunc verè etiam esset absolutus à Deo: Quæcunque soluunt sacerdotes in terra, soluuntur in cælo; & tamen non est ille absolutus in cælo, cùm maneat eisdem peccatis obligatus, & nouam insuper addiderit sacrilegij culpam.

1. Confirm.

Et confirmatur: Quia illi non sunt à Deo remissa peccata, ergo non est absolutus à sacerdote. Patet consequentia ex illos: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.*

2. Confirm.

Confirmatur deinde: Quia sacramenta gratiæ sacramenta veritatis sunt, non sunt falsitatis; forma autem illa, qua confessor vtitur, cùm fictum absoluit, falsa est, scilicet: Ego te absoluo à pec-

Digitized by Google

à peccatis tuis. Nec valet dicere, formæ ſenſum eſſe: Ego te abſoluo, quantum in me eſt, quia licet ex parte ſua confeſſor verè conetur abſoluere; non tamen ideò verè abſoluit, cùm pœnitens impedimentum obijciat abſolutioni. Quamlibet enim quis ianuam nitatur aperire, non tamen verè aperit, ſi, qui intus eſt, obicem ponat.

Præterea, vel ille, qui non contritus confitetur, & accipit abſolutionem, habet aliquam diſplicentiam de peccato, vel nullam. ſi nullam; ergo non eſt vera confeſſio, ſed ſimulata enuntiatio peccati. ſin habet aliquam, illa erit attritio. Quare adueniente abſolutione, confertur gratia, iuxta D. Thom. qui tenet ſacramentum pœnitentiæ attrito conferre gratiam, ſicut & ſacramentum baptiſmi. *2. argum.*

Præterea, vel ille talis cognoſcit ſe habere dolorem ſufficientem, vel credit potiùs ex ignorãtia, ſe ſatis dolere, cùm tamẽ non doleat ſatis. Si primum, eſt illi abſolutio deneganda, ſi illam fictionem confitetur, ſin verò non cõfitetur, confeſſio de compoſito nõ eſt integra, ac proinde irrita eſt ac nullius prorſus momenti cenſenda. Si ſecundum, iam virtute ſacramenti conferetur gratia, cùm ille non ponat obſtaculum. *3. argum.*

Hæc tamen argumenta mouere non debent, vt D. Thomæ ſententiam relinquamus, quæ multò quidem probabilior eſt. Primùm, quoniam nullus certò cognoſcit, ſe ſufficientem dolorem habere, cùm confitetur. Quocirca ſemper oporteret, homines eſſe ſolicitos de eadem confeſſione iterum atque iterum repetenda, probabiliter enim timemus, noſtras cõfeſſiones non fuiſſe formatas. *Sequitur auctor ſententiã contrariã, quæ eſt D. Tho. nempe confeſſionem repetendam hominis tam imperfectam attritionem habentis, non eſſe neceſſariò eam.*

Præterea (vt etiam paulò antè argumẽtabamur) cætera ſacramenta recipiuntur à fictis; ergo & hoc ſacramentum à ficto recipi poteſt. Negabis fortè conſequentiam, quia contritio eſt pars huius ſacramenti (vt concilio Florentino definitur) non eſt autem pars aliorum. Atque hæc eſt cauſa, cur alia ſacramenta non contritis etiam conferuntur; hoc verò ſacramentum non niſi à contrito recipitur. Contrà, quia contritio non eſt pars eſſentialis huius ſacramenti, ſed integralis. Non autem quælibet integralis pars ad eſſe totius neceſſaria eſt, vt patet de ſatisfactione, ſine qua verum ſacramentum conſiſtit. Deinde quia licet contritio eſſet prima huius ſacramenti pars, non eſt tamen ordo neceſſarius, vt oporteat eſſe priorem confeſſione. Nam ſi poſt confeſſionem hominis atteriti iam completam, ſequatur contritio tempore, quo quis abſoluitur, ſine dubio ſuſci- *2. argum. Contritio nõ eſt pars eſſentialis, ſed integralis ſacramẽti pœnitentiæ, ſed nec pars integralis, quæ neceſſariò debeat eſſe prior confeſſione.*

Vnde fit, vt sine ipsa cõtritione, aut ipsa nõ præcedẽte, suscipi possit verum pœnitentiæ sacramentum.

pitur verum sacramentum; & tamen confessio tota fuit informis. Rursum etiam nos antè constituimus, attritionem esse idoneam huius sacramenti materiam. Quòd si non esset, nec claues Ecclesiæ culpam remitterent, nec pœnitentiæ Sacramentum gratiam conferret. Denique, si dolor interior assignatur pars sacramenti, ideo est, vt confessio vocalis ad iudicium sacerdotale necessaria, sit confessio & non simulatio aut figura confessionis, sed sola attritio satis est, vt homo verè confiteatur, & accuset se coram sacerdote, quemadmodũ D. Thom. ad tertium argumentum illius articuli docet: ergo, &c. Non enim huiusmodi appellamus fictam, fictione contraria sacramento, sed fictione contraria effectui sacramenti, adhibet quippe materiam necessariam sacramento, dispositionẽ verò necessariam effectui sacramenti non adhibet.

Cõfessio informis ex defectu cõtritionis potest ex Auctoris sententia, vera esse materia sacramentalis absolutionis. Potest hoc sacramentum ex auctoris sententia suscipi à fictis sicut & cætera sacramenta, sed tamen quando fictio non repugnat sacramento, sed tantùm effectui sacramenti.

Quod si ita est, vt certè videtur esse, confessionem informem esse veram materiam sacramentalis absolutionis, impertinens fuerit per illam dari gratiam, vel non dari ponẽti obicem. Nam si extrema vnctio veram materiam & formam habet, verumq; ministrum, si suscipiens impedimentum apponit effectui sacramenti, non inde Sacramentum irritum est, idem in matrimonio videre licet, atque in reliquis sacramentis.

Et cùm in superiori dubitatione docuerimus confessionem ex culpabili negligentia mutilam, si tamen formaliter & ex intentione fuisset integra, non esse repetendam, tenere compellimur, fuisse verum sacramentum quamuis à ficto susciperetur sine præsenti fructu sacramenti.

Ad primũ argument. Maioris, et Adriani, non multò antea positum.

Ad primum argumentum, concedo pœnitentem illum esse vera sacramentali absolutione absolutum, & cùm obijcitur, illum fore absolutum à Deo, concedo item. Sed cum rursum instatur, illũ manere eisdem peccatis obligatum, distinguo. Nam ex parte sacerdotis, & Dei absoluentis, absolutus quidem manet, sed ex parte pœnitentis ponentis obstaculum, absolutio sacerdotis præsentem non habet effectum. Quemadmodum qui in peccato mortali suscepit baptismũ, verè baptizatus est à ministro, sed baptismi non recepit effectum propter obicem, quem opposuit. Et per hoc ad priorem confirmationem respondetur,

Ad priorẽ confirmationem.

quòd remissio peccatorũ dupliciter intelligitur. Altera, quæ habet annexam iustificationem, atq; effectum remissionis peccatorũ, & sic qui peccata remittit, semper gratiã confert, per quam remissio peccatorũ efficitur. Altera peccatorũ remissio, iudicialis cũ

tis eſt, qua nihil aliud continetur, quàm ſententia, cuius virtute quis ſoluitur à peccatis in tali iudicio peccatorum remiſſiuo. In quem ſenſum ſacerdos non ſemper peccata remittit.

Ad poſteriorem cõfirmationem.

Ad poſteriorem confirmationem reſpondetur, quòd idem argumentum fieri poſſet de Sacramento Baptiſmi, cùm recipitur à ficto. Nam verbum Baptizo in forma Baptiſmi, non ſolum ablutionem corporis, ſed ablutionem quoque mentis ſignificat: Sacerdos ergo non abluit interius ſacrilegum, qui fictè baptizatur, nihilo minùs verum Sacramentum Baptiſmi cõfert quia veram materiam, veramque formam ſubminiſtrat, ex quibus, niſi ponatur obex, ablutio interior conſequatur. Idem in confirmatione videre eſt. Qui enim in peccato mortali confirmatur, cordis firmitatem, quæ ſignificatur in forma non recipit, &c. Sic ergo Sacerdos abſoluens fictum, verum abſolutionis ſacramentum impendit, & quantum in ſe eſt veram formam apponit, cuius effectus tunc quidem impeditur per indiſpoſitionem recipientis. Nec ſenſus formæ Sacramentalis eſt: Ego te abſoluo, id eſt, do Abſolutionem, quæ nunc effectum ſuum habeat remiſſionis peccatorum, ſed ſenſus eſt: Ego iudicialem Abſolutionem impendo, quæ vi ſua potens ſit te abſoluere, ſi tu velis fructum eius obtinere. Quemadmodũ ſi Abſolutionis ſententiã proferret iudex, qua liberareris à carcere, in quo poſtea tu voluntate tua manere vis, & ſi ego extrinſec⁹ claue ianuæ ſeratã aperirẽ, & tu voleas intus obicem opponeres, ego verè ianuã aperui.

Ad ſecundum argumentum Maioris & Adriani.

Ad ſecundũ principale reſpõdetur, illum, de quo loquimur in Concluſione, diſplicentiam aliquã habere de peccatis, hoc eſt, attritionem. At nõ quælibet attritio eſt ſufficiens, vt accedẽs ad ſacramentũ pœnitentiæ gratiam conſequatur, poteſt enim dolor eſſe tam imperfectus, qui ſatis ſit ad Confeſſionem faciendã, non item, vt ex vi illius diſpoſitionis homo etiã per ſacramentũ iuſtificetur. Nam primò, cùm quis habet attritionem conditionatam, id eſt, quæ oritur ex velleitate, qua homo vellet placere Deo, & ipſi reconciliari, tunc non fit ex attrito contritus ſacramento ſuſcepto, recipit tamẽ verum ſacramentũ, ſi triſtatur, quia caret dolore inefficaci, & accuſat ſe etiam huius indiſpoſitionis. Hæc eſt autem communis attritio meretricum, vſurariorum, concubinariorum, &c. quos omnes ſi iterare Confeſſiones cogeremus, immenſi eſſet operis & laboris. Nec tamen quiſquã erit adeò remiſſus in rigore diſciplinæ Chriſtianæ, qui eiuſmodi homines excuſet à ſacrilegio. Altera quoq; attritio eſt, ex qua cum ſacramento pœnitens nõ iuſtificatur, verbi gratia, quæ ex timore infamiæ proficiſcitur, vel cuiuſque mali temporalis, vt qui deteſtatur peccatũ, & proponit confiteri, ne ei⁹ciatur ab Eccleſia,

Qualis ſit attritio meretricum, vſurariorũ & concubinariorum.

vel ne mulctetur pecunia, &c. Siue enim discutiat conscientiam suam, & imperfectionem doloris, siue ex negligentia omittat examen necessarium, homo sic attritus, non fit etiam virtute sacramenti contritus, id est, non accipit gratiam: Sic enim hoc loco intelligi volumus ex attrito fieri contritum, id est, gratiam & iustificationem consequi virtute sacramenti, perinde ac si verè fuisset contritus.

Quando fiat ex attrito homo contritus, virtute sacramenti.

Et si quæras, quando ex attrito fiat contritus virtute sacramenti. Respondeo, id primùm euenire, quocunque attritionis genere homo sit attritus, si existimat sese præstitisse, quod necessarium erat, ignoratq; inuincibiliter, se non habere sufficientem dispositionẽ, quia is non ponit obicem, sed bona fide accedit ad sacramẽtum: sacramentum autem in non ponẽte obicem suum semper habet effectum. Quo fit, vt omnia sacramẽta ex huiusmodi attrito contritum faciãt. Quod D. Tho. lucide tradit, 3. p. q. 79. art. 3. & in Comment. super Ioan. cap. 11. in illud: *Solnite eum.*

Attritio efficax ex timore pœnarum supernaturalium idonea dispositio est ad gratiã Sacramẽti Baptismi & pœnitẽtiæ suscipiendam. Probatur hæc sententia.

Deinde etiam attritio efficax ex timore pœnarum supernaturalium idonea dispositio est ad sacramẽtorum Baptismi & pœnitentiæ gratiam percipiendam, vt cùm quis detestatur omnia peccata mortalia, & propterea confitetur, ne per peccatum excludatur à gloria, vel ne in infernum ignem conijciatur. Qui etiam si cognoscat, se non habere contritionem, sed solam attritionem, licitè accedit ad Baptismi & pœnitentiæ sacramenta suscipienda. Quod (nisi me fallit coniectura) sentit D. Thom. 3. p. q. 79. art. 3. ad secundum, & q. 80. art. 4. ad secundum, & 4. Sententiarum, d. 24. q. 1. art. 3. q. 1. ad tertium. Ratio verò D. Thomæ non est contemnenda, quia sacramentum Baptismi & pœnitentiæ per se ordinantur ad præstandum vitam mortuis. Quare licitè sumi possunt ab his, qui habent conscientiam peccati mortalis, modò habeant attritionem, qua tollitur obex, & cõplacentia in peccatum cõmissum. Est quoq; altera eiusdẽ ratio quia cũ hæc duo sacramenta sint medicinæ directè paratæ cõtra morbos animæ, absurdum est, vt nullus, qui se ægrum esse cognoscit, possit iustè hæc sumere sacramenta. Quemadmodum res esset penitùs absurda, quòd medicinas corporales à natura potissimùm iustitutas ad sanandos corporis morbos, non posset sumere nisi sanus, aut qui se iam esse sanum existimaret, vnde & Innocentius 1 q. 1. cap. *Ventum est. vbi vulnus* (inquit) *infixũ est, medicina est adhibẽda, qua possit recipere sanitatẽ, atq; vbi pœnitentiæ remedium necessarium est, ordinationis honorem locum habere non posse discernimus, &c.* quæ inferiùs adijciuntur.

I. Ratio.

II.

III.

Tertiò etiam attritio, quæ procedit ab amore naturali Dei super omnia, forsitan dispositio est idonea, vt virtute sacramenti Bap-

Digitized by Google

Quæstio de peccatore, qui intelligit dolorē sunm adeò imperfectū esse, vt non sufficiat ei virtute sacramenti ad gratiā suscipiendā Sacrilegus est sacerdos, si pœnitentem absolnit, quē certò cognoscit esse indispositum. Confessio eorū, qui asserunt se abstinere non posse, recipi præcipitur, nō tamē præcipitur, vt qui sic cōfitetur, absoluatur. Harū dissiat animo

pi Baptismi & pœnitentiæ gratia conferatur, quia talis etiam attritio tollere videtur complacentiam in peccato, & obicem sacramenti, & per hoc patet tertium argumentum.

Sed quæstio parua se offert circa ea, quæ dicta sunt. Nam si peccator intelligit imperfectionem doloris, qui videlicet nō est sufficiens, vt virtute sacramenti gratia conferatur, sed cōmittit sacrilegiū sacramento irreuerenter suscipiendo, tunc aut confitetur talem indispositionem & fictionem, aut non, si confitetur, sacerdos non absoluet, ne sit sacrilegus impendendo Absolutionem, sicut peccator ipse petendo sacrilegus est. Confessio igitur erit irrita & Absolutio per nouā confessionē denuò quærenda. Sin verò non confitetur illam indispositionem, confessio non erit integra, itaque erit repetenda.

Ad hoc respondetur, quòd sine dubio sacrilegus erit Sacerdos si certò cognoscens pœnitentem esse indispositum, illum absolnit. Cuius rei exemplū habes de pœnitent. cap. *Quòd quidam.* Nec te moueat, quòd ibi Alexander præcipit. talem confessionem recipere, eorum videlicet, qui, quamuis confiteri velint, se tamen asserunt abstinere nō posse: Recipiēda enim est talis confessio, q̄ ad Ecclesiæ præceptum pertinet, quòd verè implet, qui in illum modū confitetur, vt alio loco forsan, vberiùs ostēdetur. Sed non est tamen recipienda, vt Absolutionem sacerdos impartiatur, cū ibidem Alexāder asserat, huiusmodi pœnitentiam non esse veram, fictè autē pœnitentem absoluere, sacrilegium est.

Nec te rursum moueat, quòd talis Confessio videtur esse sacrilega, cùm sit sacramentalis, & fictè facta in peccato mortali. Quoniā tunc cōfessio ficta sacrilegiū est, cùm à pœnitente fit animo recipiendi Absolutionem. At cùm quis confitetur, vt præcepto Ecclesiæ pareat, & cōsilium salutare à sacerdote recipiat, vt si fortè, vel inter confitendū, vel cōfessione facta, animus permutetur, absolutionem à sacerdote recipiat, eiusmodi confessio licita est, licet quodammodo pars sacramenti sit, nō actu, sed potentia, quod satis est, vt sacerdos ad sigillū secreti teneatur.

Horū Confessio etsi ficta est, non tamen sacrilegium, quod à pœnitente nō Absolutionis accipiendæ.

Illud verò, quod ibidem dicitur, eiusmodi hominibus pœnitentiam esse indicendam, non de satisfactione sacramentaliter iniungenda intelligendum est, sed de pœnitentia, quæ sit in peccatoris remedium, &c. Non est igitur ille talis absoluendus, sed si absoluatur tamen vel ex ignorantia, vel ex affectu & passione sacerdotis, Absolutio valida erit, si tamen illam fictionem peccator confiteatur, quam habuit, antequàm susciperet Absolutionem, videlicet negligentiam & indispositionem præcedentem,

Exponitur locus Alexādri paulò antè citatus, de Satisfactione, non de sacra-

mentall, sed tantùm Medicinali.

tem, animumque recipiendi sacramentum, &c. Nam fictio illa exterior, hoc est, sacrilegium, quod peccator commisit recipiendo exterius Absolutionem, post confitenda est, vt D. Thom. illo articulo tradit, nam antè explicari non poterat.

Quæstio per difficilis: An Sacramẽtum pœnitẽtiæ recedente fictione suum effectũ sortiatur.

Sequitur Quæstio alia perdifficilis, An sacramentum pœnitentiæ recedente fictione, suum effectum sortiatur. Et quidem Adrianus de Confessione, Dubio 5 & Gabriel 4. d. 17 q. 1. art. 3. dubio 2. atque alij nonnulli negatiuam sententiam tenent. Primò quia si quis in peccato mortali Eucharistiam recipit, non recipit effectum recedente fictione, cùm iuxta Apostolum prioris ad Corinth. 11 qui indignè manducat corpus Domini, non ad vtilitatem, sed ad iudicium mãducat. Igitur ne pœnitentiæ quidem sacramentum suum, recedente fictione, habet effectum.

1. Ratio pro parte negatiua 11.

Deinde causa, quæ non est, nihil agit, effectus enim supponit existentiam causæ. Sed recedente fictione iam transijt Absolutio, nec quicquam illius manet, ergo, &c. Nec potest dici, quòd licet non maneat Absolutio, manet tamen ornatus quidam, veluti gratiæ futuræ semen. Quoniam superiori relectione multis eisdemq; firmis argumentis hunc ornatũ è medio sustulimus.

3. P. q. 79. ar 3. Sequitur autor contrariũ sententiam, quæ est D. Tho. scilicet recedẽte fictione Sacramentũ pœnitẽt. habere suũ effectum.

Sed enim opinio D. Thomæ articulo illo iam sæpe citato, contraria est, atq; ea quidem multò magis rationi consentanea, si id teneamus, quod iam ostendimus, sacramentum receptum à ficto esse verissimum sacramentum. Probatur sic: Ille talis non tenetur rursum confiteri peccata, quæ semel confessus est, ergo recedente fictione consequitur effectum sacramenti. Antecedẽs patet, quia si sententia in aliquo foro semel fuit valida, non est opus eam iterum ferri, nec qui semel absolutus est sacramentaliter, tenetur Confessionem repetere. Iam verò consequentia probatur: Quia illi homini est apertum regnum cælorum, quod erat clausum per eiusmodi peccata. Ergo virtute clauium est illi apertum, nam sacerdotibus claues regni cælorum datæ sunt, nec aliter peccatoribus, nisi per claues, regnum clausum aperiri potest. Confirmatur ex illo Ioan. 20. *Quorum retinueritis peccata, retenta sunt*, Ergo si illa peccata non sunt remissa virtute Absolutionis, semper erunt retenta: Quare oportebit eadem iterum confiteri. Nec alia ratio Diuum Augustinum mouit, vt afferet, Baptismum, recedente fictione, effectum suum consequi, nisi hæc. Nam si postea peccator ficte baptizatus conteratur, & asseras gratiam illi conferri ex contritione, non ex vi ipsius Baptismi antè suscepti, tunc eiusmodi homo non esset renatus ex aqua & Spiritu Sancto. Quare (iuxta Domini sententiam) non intraret in regnum cœlorum. Cùm igitur pœnitentiæ sacramentum sit necessarium ad salutem peccatoribus baptizatis, si cui ex vi

Videtur esse locus hic, lib. 1 de Baptismo contra Donatist. c. 12.

solus

solius contritionis peccata remitterentur, illi tali sine remissione sacramentali peccata condonarentur, cùm tamen scriptum sit: *Quorum retinueritis, retenta sunt.*

Respondetur ad primum argumentum Adriani & Gabrielis.

Ad primum argumentum, multi negant antecedens, in vniuersum existimantes sacramenta omnia recedente fictione, suum effectum habere. Cuius sententiæ est Caietanus in Additionibus tertiæ partis, q. 5, de Confessione, suadetque id peculiariter de extrema Vnctione. Nam si quis vngatur in peccato mortali, non iterabitur extrema vnctio in eodem morbo, vt Ecclesia statuit, ergo si ille conteratur post vnctionem, recipiet fructum illius, aliâs Ecclesia non negaret illi vnctionem repetitam, &c.

Authoris sententia est, in duobus tantũ Sacramẽtis, Baptismo & pœnitentia, recedente fictione consequi effectum.

Et D. Thom. huius videtur esse sententiæ cùm ait, & sic etiam est in alijs sacramentis, vnde iuxta hanc opinionem respondetur, quòd idem potuit dicere Paulus de eo, qui fictè baptizatur, sed iudicium & condemnationem accepisse ex sacrilego baptismo. Nec tamen inde licet inferre, Baptismum illum, etiam recedente fictione, nullius fore vtilitatis.

Ego tamen non inuenio causſam, quæ me cogat, vt id, quod tribuimus Baptismo & pœnitentiæ, cęteris quoque sacramentis tribuamus, sunt enim hæc duo Sacramenta necessaria ad salutem, quorum proprius effectus est, aperire ianuam regni cœlorum peccatoribus occlusam. Vnde si quis semel acceperit verè hæc duo sacramenta, consequens fit, vt virtute horum sacramẽ totum regnum cœlorum consequatur. Aliâs (vt arguebamus) sine his sacramentis & vi illorum esset apertio ianuæ regni cœlestis, quod sacris literis aduersatur.

Facilius admitterem autor in sacramento Confirmationis & ordinis, quàm Eucharistiæ consequi effectum fictione recedente.

Hoc autem argumentum pro reliquis sacramentis non militat, ignoramus enim an fructum Eucharistiæ perceptæ, si quis per sacrilegium impedierit, postea recedente tali sacrilegio consequatur. Nec habemus rationem conuentaneam, qua id confirmare possimus. Equidem facilius id admitterem in sacramento Confirmationis & Ordinis, non quòd imprimant characterem, vel non imprimant (nõ enim me hæc ratio mouet) sed quòd cùm repeti non possint, & fructus illorum sacramẽtorum confirmatis & ordinatis sit perneccessarius, verisimile est, Diuinam misericordiam fructum horum sacramentorum, fictione abscedente, conferre, ne perpetuò eiusmodi fructu priuẽtur. & hoc satis est ad seruandam literã D. Thomæ inquientis: Et sic etiam est in alijs sacramentis, non enim dixit in omnibus, licet referri possit ad hoc, quòd alia sacramenta recipiuntur à fictis.

Causæ naturales nõ esse necesse simul esse cũ effectu, sicut naturale.

Ad secundum argumẽtum, facilè dicitur, causam quidem naturalem, quæq; agit ad modum naturæ, oportere simul esse cum effectu, vel aliquid relinquere loco sui, quod simul cũ re effecta sit, at

sit, at morales causas non est opus cum effectis esse, sed satis est fuisse, miles enim strenuus, per rem præclarè & fortiter in bello gestam, causa est futuri honoris atq; coronæ apud Cęsarem, nec tamen aliquid relinquit, etiam opere transacto, quod sit veluti semen futuræ mercedis, sic etiam cùm sacramentum pœnitentiæ caussa moralis sit remissionis peccatorum, per applicationẽ sanguinis Christi, & meriti ipsius, nõ est necesse, vt comitetur effectum, sed satis est, vt præcesserit, maneatq; vis eius in diuina acceptione, quę non acceptauit opus meum sacrilegum & fictũ, sed opus Christi & meritũ mihi per sacramentum applicatũ.

Explicatiõis respondetur ad 4. argumentum principale, circa initium huius sextæ partis allatum: Vbi ponitur quæstio, Vtrum per actum culpabilem, præcepto Dei, siue Ecclesiæ satisfiat. Adrianus partem negatiuam tuetur his tribus rationibus.

His ita constitutis, nihil superest, quàm vt quarto argumento principali explicatius respondeamus Nam Adrianus post quintam quæstionem de Confessione, dubio 4. in vniuersum tenet, nullum hominem per actum culpabilem præcepto siue Dei, siue Ecclesiæ satisfacere, quia præceptum est de actu saltem moraliter bono, ergo per peccatum præceptum impleri non potest.

Item, de regulis iuris, capite octauo. Qui ex timore facit præceptum, aliter, quàm debeat, facit, & ideo iam non facit, vnde Glossa colligit, quòd non dicitur factum, quod legitimè nõ fit.

Præterea, Deus non præcipit confessionem sacrilegam, sed idoneam ad Absolutionem percipiendam. Ergo qui fictè confitetur, Dei præcepto non facit satis. Et cùm Ecclesia non præcipiat immediatè Confessionem, sed præceptum à Deo limitet ad certum tempus, certè qui confessionem iure diuino debitam nõ facit, Ecclesiæ mandatum de confitendo semel in anno non implet, vnde in cap *Omnis vtriusq; sexus*, omnia sua peccata (Innocent. inquit) fideliter cõfiteatur proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam proprijs viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter in Pascha Eucharistiæ sacramentum.

Sentẽtia autoris est contraria, nempe non esse transgressorem præcepti, qui actui bono ex genere suo, qui præcipi tur apponit malam aliquam circumstantiam.

Inde colligit Adrianus, sumentẽ Eucharistiam in peccato mortali, nõ satisfacere præcepto, nec Dei nec Ecclesiæ. Item & illud, largientem pauperi Eleemosynam in extrema necessitate ob vanam gloriam, præceptum de Eleemosyna non implere.

Ad I. Rationem Adriani.

*Sed quoniam alterius loci est accuratius id expendere, nos cum cõmuni opinione in præsentia teneamus, non esse transgressorem præcepti, qui actui bono ex genere suo, quẽ lex præcipiebat, apponit aliquam malam circumstantiam: Et per hoc patet ad primum argumentum Adriani: Lex enim est de actu moraliter bono secundùm se.

Ad II.

Ad secundam: Quædam præcepta sunt, quæ sine Charitate nõ impleri

implentur,vt de contritione,de actu Charitatis, huiusmodi autem per timorem satisfieri non potest. At præcepta de actibus exterioribus,cùm ex timore seruili fiant, inutiliter quidem fiunt, & propterea censentur non fieri, sed non inde per nouam culpã violantur.

Ad tertium,iam patet, Confessionem fictam aliquam esse idoneam ad percipiendam veram Absolutionem,per quam scilicet præceptum impletur,tum Dei,tum ecclesiæ, cùm pœnitens Sacramentaliter absoluitur.Imò crediderim ego,quòd cùm peccator se sistit Sacerdoti, iuxta præscriptum illius capituli, *Quod quidam* de Pœnitentijs,etiamsi non recipiat Absolutionem,implet præceptum ecclesiæ,ex quadam eiusdem ecclesiæ pia & clementi dispensatione.Nec aliud intelligo,cùm Pontifex ait, talẽ confessionem esse recipiendam. Quare censuræ,si quæ fulminẽtur aduersus eos,qui eo anno non sunt confessi,huiusmodi peccatores impœnitentes non tangunt.Per nullam tamen Confessionem impletur Diuinum præceptum,nisi Absolutio Sacramentalis superaddatur, sine qua Sacramentum Pœnitentiæ non est.

Existimat autor per Confessionem aliquã fictam, videlicet sufficit vere Absolutionem percipiendæ, satisfieri præcepto Dei & Ecclesiæ.

Existimat etiã per Confessionem sine Absolutione,quam facit is,qui se sistit Sacerdoti,modo hic explicato,satisfieri præcepto Ecclesiæ,tametsi non Dei.

In quinto principali argumento,id primum quæritur,an mutus confiteri Diuino præcepto teneatur, vbi ego non dubito, mutum ad Confessionem obligari,siue per nutus,si habeat copiam Sacerdotis,qui nutus intelligat,siue per scriptum, si scribere didicerit.D. Thom.d.17.q.3.art.4.q.3.ad secundũ. Scotus eadem distinct. in solutiõne argumentorum, Gabriel& Maior ead. dist.q.1.imò tandem Caietanus in Summa. Probatur verò ex illo Ioannis 20. *Quorum remiseritis peccata,remittuntur eis,& quorũ retinueritis,retenta sunt.* Si ergo mutus peccata aliqua exprimere potest Sacerdotibus,illa non remittentur,nisi Sacerdotes remittant.Nec etiam video causſam, cur à præcepto illius cap. *Omnis vtriusq; sexus*,excipiantur.Nam si nutibus Confessio fieri possit, & forum secretissimum erit, & decentissimum, si seruetur formã,quam Caietan. tradit in Sum. Sin autem scribere mutus sciat,commodissimè fiet per scriptum Cõfessio, nam scriptum manu tenere potest & lancinare, nam dicere scripturam suapte naturã publicam esse ac proinde non conuenire Pœnitentiæ,Metaphysicum commentum videtur esse,sic.n. posses asserere, & nutus suapte natura publicos esse,atq; adeo verba. Aut ergo asseramus,mutos cõfiteri nõ posse,aut si possunt,eos teneri fateamur.

Respondetur ad quintum Mutus tenetur confiteri eo modo quo potest, siue per nutum siue per scriptum.

Sed oritur dubium, an si mutus non possit quidem explicare species peccatorum & circumstantias,sed nutibus duntaxat,ostendere,se offendisse Deum,an(inquit)possit absolui,& eadem quæ

Quæstio: Vtrùm mutus, vel a-

sti-

Ægrotus non valens exprimere species & circũſtantias peccatorum, ſed ſignis tantum oſtendit, ſe offeriſſe Deum poſſit abſolui.

ſtio eſt, ſi ægrotus loquelam amiſerit adueniente Sacerdote.

Et ſuadetur pars affirmatiua, quia ſi quis confiteretur generaliter venialia, ſcilicet, faciendo Confeſſionem generalem, poſſet abſolui Sacramentaliter, cùm non teneatur ſpecies & circumſtantias venialium explicare, ergo ſi quis non poſſit ſpecies mortalium exprimere, ſatis erit generaliter confiteri.

Deinde Ioannis 20. data eſt poteſtas Apoſtolis remittendi peccata quorumcunque, ergo ſi mutus neſciat exprimere peccatorũ ſpecies, Eccleſia habebit poteſtatem remittendi illi peccata. Nec enim credẽdum eſt eiusmodi hominibus legitlatorem in neceſſarijs defuiſſe.

Pro parte affirmatiua, I. Ratio

Præterea, cùm non poſſum commode explicare ſpeciem peccati, vt ſi ſequatur inde periculum, tunc ſatis eſt confiteri peccati genus, ergo ſatis erit generaliter confiteri ad Confeſſionem Sacramentalem. Si enim genus peccati ſubalternum ad Sacramẽtum ſufficit, non eſt, cur generaliſſimum non ſufficiat.

II. III. IV.

Præterea, Arauſican. Concilium, cap. 12. *Subito* (inquit) *obmutescens, & baptizari & Pœnitentiam accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimonium aliorum verbis habet, vel præſentis in ſuo nato.* Et 3. Conc. Carth. c. 34. *Si ægrotantes* (ait) *pro ſe reſpondere nequeunt, ſi voluntatis eorum teſtimoniũ ſui dixerint, baptizentur, & manus etiam pœnitentibus imponatur.* Referturque de Conſecrat. d. 4. capit. *Ægrotantes.* Item apertiùs Concil. Carth. 4. cap. 77. & habetur, 26. q. 6. c. *is, qui.* hunc in modum ſcribit: *Is qui in infirmitate Pœnitentiã petit, ſi caſu, dum ad eum Sacerdos venit, oppreſſus infirmitate obmutuerit, dent teſtimonium, qui eum audierunt, & accipiat Pœnitentiam, & ſi continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius Euchariſtia.* Idem habes in Epiſt. 69. Leonis Papæ ad Theod. in hæc verba: *His, qui in periculi vrgentis inſtantia præſidium Pœnitentiæ & mox reconciliationis imploraunt: nec eſſe illis Pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, ſi eam, etiam amiſſo vocis officio, per iudicium integri ſenſus quærere comprobetur: quod ſi aliqua ægritudine ita fuerint aggranati, vt quod paulò antè poſcebãt, ſub præſentia Sacerdotis ſignificare non valeant, teſtimonia eis fidelium circumſtantium prodeſſe debebunt, vt ſimul & Pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequantur.*

De infirmis obmutescẽtibus ſententia concilij Arauſic. cõcilij Carthag. 3. & 4. Leonis Papæ primi.

Abulenſis Sententia de infirmis ſeuerior, quã tamen autor ſequitur, tametſi

In hac quæſtione Abulenſis ſup. 16. capit. Matth. quæſtione 79. tenet, quòd ſi quis in articulo neceſſitatis voce confiteri non poteſt, quamuis ſigna contritionis oſtendat, abſolui non debet. *Eſt enim* (inquit) *contra formam Abſolutionis, in qua dicitur: Abſolutionis, in qua dicitur: Abſoluo te de peccatis cõfeſſis & oblitis, ille autem nulla peccata confitetur.* Quæ quidem ratio mihi nihil me mouet; tum quia illa forma non mihi magnopere probatur (ne atrocius re-

bum

bum dicam)possem enim, vti alia, cùm Concilium Flor. aliam, hac neglecta, præscripserit, hoc est, ego te absoluo. Deinde, quòniã ille, de quo disserimus, nutibus cõfitetur, licet ore nõ possit. Sed dicet forsan, non confitetur peccatorũ species, fateor id quidẽ, at id nunc in controuersia est: An cõfessio generalis sufficiat, cùm specialis fieri non potest: vbi magnopere vellem audire potiùs, quã docere. Nã D. Thom. nihil explicitè tradidit, vnde hanc quæstionem definire possimus. Distinctione siquidem 21. quarti Sententiarũ, q. 2. art. 1. ad primum, dicit, quòd quandoq; cõfessio generalis est Sacramentalis, & quandoq; non: Sacramentalis quidẽ est, quando quis in secreto Sacerdoti confitetur quædam, quæ meminit, & alia venialia in generali. Et ad secundum, erat quippe argumentum huiusmodi: Post confessionem generalẽ, ita remanet occulta peccata pœnitentis confessori, sicut & prius: quia in his quæ generaliter dicũtur, nõ est aliquis, qui non peccet, &c.

rationem eius impro bet.

Quæstio. An confessio generalis sufficiat ad absolutionem Sacramentalem percipiendam, quando specialis fieri non potest, Sententia D. Thom. de hac quæstione non est aperta.

Huic igitur argumẽto respondet, quod procedit de cõfessione Sacramẽtali, quæ iudiciũ Sacerdotale expectat, & idcò requiritur aliqualis peccatorũ manifestatio. Hactenus D. Thom. At art. 2. asserit, Confessionem generalem Sacramentalẽ operari ad remissionem pœnæ debitæ, propter peccatum oblitum, idq; ex vi clauium. Atque idem sequitur Petrus Palud. d. 21. q. 2. art. 2. vbi etiã docet, materiã Absolutionis esse peccata confessa, vel in speciali, vel in generali, aliàs frustra adderemus in cõfessione, de his & de aliis, quorum non sum memor, &c. Quod si peccata oblita, generaliter ostensa Sacerdoti, vera sunt materia Absolutionis, nõ est, cur definiamus generalem Confessionem, cùm specialis fieri nequit, Sacramenti huius idoneam materiam non esse. Quamobrem vt antea dixi, quæstio multò obscurior est, quam vt à me valeat illustrari.

Fatetur autor oblcurio rem esse hanc quæstionẽ, quã vt ab ipso valeat illustrari. Confessio in qua nullum peccatum explicatur, non est Sacramentalis, ex autoris sententia, ac proinde nec sufficit ad Sacramentalem Absolutionem audiam aut accipiendã, ex eiusdẽ autoris sententia

Ad Respondeo-

Digitized by Google

Ad primam rationem pro parte affirmatiua.

Ad primum, nego antecedens: Nam licet non teneatur explicare species venialium, sicut nec venialia confiteri, si tamen vult Absolutionem Sacramentalem recipere specialis Confessionis, opus est, vt iuxta qualitatem & quantitatem delicti sententia ipsa feratur.

Ad II.

Ad secundum, eodem modo respondetur, quòd Apostoli acceperunt potestatem, tanquam iudices, iudicium verò ineptum est, nisi delicta à iudice cognoscãtur. Nec opus est, Legislatorem priuatis & accidentarijs euentis prouidisse, vt in Baptismo paruulorum manifestum est: Sunt enim paruuli, qui baptizari interdum non possunt.

Ad III.

Ad tertiũ respondeo, quod, cùm explicatur genus peccati subalternum, vt luxuria aut incestus, iam cognoscitur & substantia, & aliqua delicti qualitas iudicandi, &c.

Ad IV.

Ad quartum dupliciter responderi potest: Priùs, quòd illi publicè pœnitentes, olim habebantur excommunicati, vnde manuum impositio, seu reconciliatio, quę iubebatur impendi, non erat Sacramentalis, sed quasi quædam Absolutio ab excõmunicatione, tali enim signo solebat olim Ecclesia in communionem admittere, quos communione priuârat, & ideo eiusmodi manuum impositio non solum Presbytero, sed Diacono etiam permittebatur: quemadmodum videre licet apud Cyprianum, 3. Epist. libro Epistola 17. Posterius respondetur, quòd, cùm omnibus illis locis sermo sit de publicè pœnitentibus, intelligere debemus, quod illorum peccata, iam per Confessionem publicam Sacramentalem, in die cinerum innotuerant Sacerdoti. Sed quoniã Absolutio ad diem Cœnæ Dominicæ iuxta antiquum morem proferebatur, id etiam à maioribus cautũ est vt si interim periculum mortis vrgeret, impenderetur Absolutio siue nutibus eam peterent istiusmodi pœnitentes, siue constaret petijsse. Est autem imprudentia non mediocris ea, quę more maiorum in pœnitentia publica præscripta sunt, ad hanc nostram secretam penitus accommodare.

Neutrum responsum autoris ad locos Conciliorum Arausic. Carthag. & Leonis paulò ante citatos videtur idoneum.

Quod si quis eiusmodi ægrotis generaliter confitentibus Sacramentalem absolutionem impendere voluerit, non equidem valde repugno, sed me autore, non faciet, expectabit autem in re noua vir prudens & modestus, aut Episcoporum, aut Summi Põtificis autoritatem, quã ego hoc sanè loco desidero. Tametsi D. Augustinus eiusmodi hominibus Absolutionem fortè præstaret. Cuius in lib. 1. de adulterinis Coniugijs, cap vltimo, hæc sunt verba: *Ego non solum alios catechumenos, verùm etiam ipsos, qui viuentium coniugijs copulati retinent adulterina cõsortia, cùm sanos corpore in his permanentes nõ admittamus ad Baptismũ, tamen si de pe-*

Hæc sententia, quam auctor hic videtur tribuere Augustino vsu Eccle-

tati & intra ſe pœnitentes iacuerint, nec pro ſe reſpondere potuerint, ſic magis baptizandos puto, vt etiam hoc peccatum cum cæteris lauacro regenerationis abluatur. Quis enim nouit, virùm fortaſsis adulterinæ carnis illecebra vſque ad baptiſmum ſtatuerant detineri. Si autem ab illa deſperatione recreati potuerint viuere, aut facient, quod ſtatuerant, aut edocti obtemperabunt, aut de contemptoribus fiet, quod fieri etiam de baptizatis talibus debet. Quæ autē baptiſmatis, hæc reconciliationis eſt cauſa; ſi forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupauerit. Nec ipſos enim ex hac vita ſine arra ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia. Hæc Auguſtinus.

probatur, quàm auctoris ſententia. Abſoluuntur enim infirmi, qui loqui nō poſſunt, ſi ſigna pœnitentiæ certa dederint, tametſi nullum peccatum ſpeciatim exprimant.

Alterum, quod in eodem quinto argumento quæſtionem habet, eſt. An confeſſio ſacramentalis, vel per nuncium, vel per epiſtolam, abſenti confeſſori fieri poſſit. Nam poſſe fieri, ſuadetur ex cap. qualis, 30.q.5. vbi Leo Papa tradit, pœnitentiam per ſcripturā, eſſe recipiendam. Deinde, ſuadetur ex Cypriano, lib.3. epiſt.17. vbi dicitur. quòd lapſi per literas petierunt à Cypriano reconciliationem & pacem:

Quæſt. An confeſſio ſacramētalis per nūcium abſenti confeſſario fieri poſſit, pro parte affirmatiua.

Tertiò item ex eo, quòd matrimoniū, quia materia eius actibus noſtris cōſtat, per epiſtolam, vel paranymphum fieri poteſt, ergo & pœnitentia.

In contrarium eſt, quod B. Auguſt. lib. de vera pœnit. cap. 10. tradit, & habetur de pœnit. d. 1. cap. *Quem pœnitet:* in hæc verba: *Præcepit Dominus mundatis, vt oſtenderent ſe ſacerdotibus, docens, corporali præſentia cōfitenda peccata, nō per nuncium, non per ſcriptum manifeſtanda:*

Ratio I. II. III: Aug. negatiuā partem verā exiſtimat.

In hoc dubio Petrus Palud. 4. diſt. 17. q. 2. videtur tenere, confeſſionem & abſolutionem factam literis per abſentes, eſſe ſacramentalem: idem tenet expreſſiùs Adrianus, q. 1. de confeſſione, ad tertium. Eſtque argumentum præcipuum, quia abſolutio ſententia quædam eſt in foro iudiciali, de ratione autem ſententiæ, non eſt, quòd vocalis ſit, aut præſente reo feratur.

Petr. Palu. & expreſſius Adrianus affirmatiuam tuentur.

Argumentum præcipuum horum auctorum.

Mihi autem hæc opinio probari nunquam potuit, quamuis argumenta, quibus confutari ſolet, non ſint magnopere vehementia. Certè, quæ Caietan. in ſumma ſua nobis tradit, nullius videntur eſſe momenti: præter illud vnum, quod reuera graue eſt, videlicet confeſſionem & abſolutionem actiones ſacramentales eſſe, ac proinde perſonales, ideoque per internuncios aut literas adminiſtrari non poſſe.

Exiſtimat auctor contra Petrū Palud. & Adrianum non poſſe confeſſionem ſacramentalem fieri per nuncium aut epiſtolam.

Argumentor itaque primùm in hunc modum: Abſolutio, & quælibet forma ſacramentalis confert gratiam, ergo non operatur

I. Ratio.

ratur in absentem : alioqui, si absens dormiret tempore absolutionis, ab ignorante sacerdote iustificaretur.

II. Præterea, absens non confitetur internuncio, nec internuncius sacerdoti; ergo nulla est ibi confessio sacramentalis.

III. Item, sacerdos absens ignorat, an pœnitens post literas mutauerit voluntatem recipiendi absolutionem, ignorat etiam, an pœnitens tempore, quo absolutio impenditur, sit dispositus iursum quoq;, an cõmiserit aliquod peccatũ mortale post literas missas: quocirca, semp se exponit manifesto periculo sacrilegij.

IV. Est denique illud grauissimum argumentum, quòd non insolitum modò, verùm etiam inauditum est in Ecclesia, iudicium sacramentale inter absentes exerceri, aut absolutionem peccatorũ à confessione absente, per literas vel internuncũ dari.

Ad primum argumentum, respondet primùm glossa: quòd permittitur mulieri simplici & verecundæ, dum tamen prædicta sit, peccata scripta Confessori offerre; erat enim olim vsus, vt de peccatis publicis à pœnitente libellus offerretur, in quo eiusmodi peccata continerentur scripta, vt patet ex epistola Leonis 57. ad Episcopos Campaniæ, atque adeò ex epistola Cypriani iam citata. Respondet quoque Gabriel, ibidem esse sermonem de confessione adulterę in foro exteriori; recipiebatur enim scripto, vt constaret ecclesiæ, eam esse legitimè à viro suo repudiatam.

Respondetur ad primã rationem allatã pro parte negatiua.

Ad II. Ad secundum argumentum facilè dicitur, nostram sententiam potiùs ex Cypriano confirmari, ait enim: *Qui libellos à martyribus acceperunt, si infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram: quin, apud presbyterum quemcunque præsentem exomologesin delicti sui facere possint, vt manum eis in pœnitentiam imposita, ad Dominum veniant cum pace, quam dari literis ad nos factis, desiderauerunt.*

Ad III. Ad tertium respondetur, quòd sententia sacerdotis est iudicialis, nec alterum ab altero potest separari: Matrimonium autem, & contractus est naturalis & sacramentalis, sed aliquando alterum sine altero est. Matrimonium enim, quod per procuratores contrahitur, non est sacramentum, vt Caietanus eruditè confirmauit.

Ad IV. Ad postremum, de ratione sententiæ, fateor, non esse iudicis, reique præsentiam, sed est tamen de ratione sententiæ sacramentalis, quæ gratiam confert. Nisi enim sacramentũ præsenti subiecto applicetur, vt per inductionem patet, iustificare non potest; quærerem nanque libenter ab huiusmodi auctoribus, an Episcopus possit absenti sacramentum ordinis conferre, & cùm negauerint, propter vsum Ecclesiæ perpetuò repugnan-

Fuit hoc præcipuum argumentũ Petri Paludani & aliorum pauci-orum post præ-

tem

dem, eodem ego argumento probabo, sacramentum absolutionis conferri absenti non posse.

dictæ rationes allatæ

At existit hinc paruum illud dubium: An pœnitens coram sacerdote per scripturam confiteri possit, vt mutus, vel puella verecunda. Ad hoc respondet D. Thomas quodlibeto, 1. art. 10. quòd cùm de essentia confessionis sacramentalis non sit vocalis confessio, ijs qui verbo confiteri nequeunt, satis est scripta confessio. Atque hæc quidem propositio communis est omnium Doctorum, quos equidem legerim. Sed addit D. Thomas huic alteram, quæ non perinde certa est, nempe, ex institutione Ecclesiæ teneri hominem, qui potest, voce confiteri, quoniam in omnibus sacramentis accipit id Ecclesia, cuius est communior vsus, verborum autem vsum, & communem esse, & ad confessionem accommodatum, negari non potest. Et quamuis hoc præceptum non inueniatur expressum, satis est tamen consuetudo, quæ videlicet habenda pro lege est. Nullus enim sacerdos confessionem admittit, nisi pœnitens peccata voce proferat, Ac certè fictus videtur esse, qui ore tacet, cùm ore accusare se possit: Tutissima rectissimaque via hæc est, quis negat? Sed, si quando contingat, (quod tamen rarum erit) vt puella verecundiæ plena voces edere non queat, cum hac sacerdotis prudentia dispensabit. Item etiam, si ægrotus per gutturis angorem confiteri quidem voce possit, sed vix tamen & ægrè possit, non erit eiusmodi compellendus, si scribere facilè peccata valet, vt vocalem confessionem exhibeat.

Dubium: An pœnitēs præsenti sacerdoti cōfiteri possit scripto.

Cōfessio sacramētalis scripto fieri potest.

Existimat tamen D. Tho. teneri voce confiteri, ex institutiōe Eccles. quicunq; pōt.

Tho. sentent. attamen putat in aliquo euentu, dispensandē cum quibusdā

Probat quidem autor hanc D. personis.

In eodem quinto principali argumento id postremum quæritur: An cùm pœnitens ignorat idioma sacerdotis, atque è diuerso pœnitentis idioma sacerdos, oporteat confessionem fieri per interpretem, & quidem communis sententia tenet, huiusmodi pœnitentem non obligari ad eam confessionem, quia nemo tenetur reuelare secreta peccata, nisi sacerdotibus: hic autem reuelaret etiam interpreti, qui non est sacerdos. Assumpta verò priore loco propositio patet ex Leone, epistola 57. vbi ait: *Reatus conscientiarum sufficere solis sacerdotibus indicare confessione secreta.* Et D. August. de vera pœnitentia, cap. 11. *Si peccatum* (inquit) *occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis.* Sed & Innocent. in cap. *Omnis vtriusque sexus*, Tit. de pœnitentijs, prudenter limitauit præceptū inquiens: *Omnia sua solus peccata confiteatur proprio sacerdoti*; videlicet, insinuans, quod si solus confiteri nequit, confiteri non tenetur.

Quæst. An cōfessio fieri per interpretē possit

Communis est sentētia non teneri pœnitentem confessionē per interpretem facere.

Hanc ego communem Doctorum sententiam, quod ad præceptum Ecclesiæ de quotanni confessione pertinet, libentissimè

Communē sententiā

admittit auctor in annuis confessionibus non autem in ijs, quæ fiunt in articulo mortis.

recipio. Sed in articulo mortis non auderem omittere confessionem, si haberem interpretem, iactura enim illa parua est, vt prætermittam sacramentum, quod est necessarium ad salutem, quemadmodum retro dicebamus, in articulo mortis hominem obligari ad explicandum peccatum, etiam cum aliquo famæ alienæ detrimento, & in hoc euentu intelligitur D. Thomas 4. distinct. 17. quæst. 2. artic. 4. qu. 3. ad secundum, cùm vtitur illis verbis, *Exigitur, Debemus*: quæ quidem verba obligationem præ se ferunt, in reliquis verò euentibus, etiam quum iure diuino confessio est in præcepto, credere sine periculo possumus neminem obligari ad confessionem peccatorũ per interpretem. Quæ autem sint hæc euenta, siue tempora, in quibus præceptum diuinum, etiam præter mortis articulum, ad confessionem obligat, paulò post expedimus.

Respondetur ad sextũ argum. principale, circa initiũ huius sextæ partis ad locũ, vbi primum explicatur quis sit proprius sacerdos, de quo loquitur Innocent. ca. Omnis vtriusq; sexus.

Ad sextum principale argumentum priusquam respondeamus, necesse est explicare, quisnam proprius sacerdos appelletur. Nam Petrus Palud 4. dist. 7. quæst 3. & Syluester in verbo confessor, primò docent, nomen proprij sacerdotis dupliciter accipi, vno modo, pro quocunque habente potestatem absoluendi, siue ordinariam, siue delegatam, & sic capitur (aiunt) in cap. *Omnis vtriusque sexus*, ab Innocentio ibi: *Omnia sua peccata semel cõfiteatur in anno proprio sacerdoti.* Alàs non impleret illud præceptum, qui confiteretur fratribus mendicantibus, non enim sunt proprij sacerdotes, nisi in hac significatione. Alio modo (inquiunt) capitur sacerdos proprius, pro sacerdote habente iurisdictionem ordinariam absoluendi, qualis est, vel Parochus, vel Episcopus, vel summus Pontifex. Quem in modum accipitur in eodem capite. *Omnis*, cùm sibiungitur: *Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio sacerdote.*

Improbat auctor sententiã Paludani & Sylvest. æquiuocè accipientium nomen sacerdotis proprij in dict. cap. Omnis vtriusque sexus.

Sed reuera sine causa admittitur æquiuocatio in eadem oratione apud Innocẽtium. Nam illud suum præceptum ipse idem explicuit, exceptionem addens, *nisi de licentia proprij sacerdotis.* Et quòd in illo capite, *Proprius sacerdos*, Parochus intelligatur, manifestè liquet ex quadam extrauaganti Martini quinti, quam refert Adrianus, quæst. 5. de confessione. Sic etiam accipit nomen proprij sacerdotis diuus Thomas, dist. 17. quæst. 3. artic. 4. quæst. 3.

Intelligitur esse proprius sacerdos parochialis

itaque sacerdos proprius, vel intelligendus est parochialis sacerdos, vt Martinus quintus intellexit, & vt reuera Innocentius accepisse videtur iuxta planam illius decretalis intelligentiam, vel intelligendus est sacerdos habens ordinariam potestatem &

sem & iurisdictionem. Et in priori quidem significatione, sacerdos proprius vocatur, & vt distinguitur contra alienum, & vt distinguitur contra communem. Contra alienum quidem vt quilibet parochianus intelligat, suo proprio parocho, non alterius parochiæ sacerdoti debere confiteri. Contra communem autem, quia supponebat Innocentius, Episcopum & summum Pontificem, qui sacerdotes communes dici possunt, non habere consuetudinem audiendi confessiones. Quare spectans in communem vsum (quod leges facere solent) præcepit, vt parochiani suis parochis confiterentur. Nec obiectio illa mouere nos debet, quod si in illo capite proprius sacerdos sic acciperetur, qui confessionem faceret, vel Episcopo, vel summo Pontifici, præceptum illius capitis non impleret. Nam cum parochus iurisdictionem habeat ab Episcopo, Episcopus à summo Pontifice, pro comperto relinquitur, vt pœnitens, qui priuatis suis sacerdotibus confiteri solet, si ad Episcopum, vel summum Pontific. recurrat, eisque confiteatur, multò etiam magis præcepto confessionis satisfaciat.

dos indistincte vel parochialis sacerdos, vel qui habet ordinarium potestatem & iurisdictionem.

At, si quis contendere velit, & episcopum & summum Pontific. appellari proprios sacerdotes, dicat, ideò proprios appellari, quia propriam habent iurisdictionem absoluēdi, quam, scilicet, sibi propriè vendicant ex officio ordinario pascendi oues.

In hunc igitur posteriorem sensum dubium est, an ex diuino iure sit necessariū confiteri proprio sacerdoti. * Nam Armacānus libr. 11. de quæstionibus Armenorum, cap. 4. ex solo iure humano id existimat necessarium: cùm quilibet sacerdos in ordinatione sua acceperit potestatem remittēdi peccata quorumcunque. Idem quoque videtur insinuare D. Thom. dist. 17. qu. 3. art. 3. qu. 4. ad quintum: si literæ tantùm superficies spectetur. Durand etiam 4. d. 19. q. 2. hanc Armacani opinionem asserit esse probabilem; hoc est, secluſa ecclesiæ lege, quemlibet sacerdotem quemcunq; peccatorem absoluere posse: hanc tenuit Vuiclef, atq; demùm nunc temporis Lutherani.

Dubiū: An ex iure diuino sit necessariū, confiteri proprio sacerdoti, qui videlicet habeat ordinariā iurisdictionē.

* *Sententia Armacani, Vuicleffi, & Lutheranorū est, ex iure tantùm humano esse necessarium, confiteri proprio sacerdoti.*

At, hæc sententia defendi nulla ratione potest: quin explo- ratum haberi debet, præceptum de confitendo proprio sacerdoti, diuinum esse. Primùm, ex concilio Florentin. vbi minister huius sacramenti definitur sacerdos habens auctoritatem absoluendi, vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Quapropter, sine huiusmodi commissione sacerdos alienus non est huius sacramenti minister, atq; proinde iure diuino tenemur proprio sacerdoti confiteri. Nam confessio, quæ fit alteri ex facul-

Infirmatur sententia Armacani.

tate proprij ſacerdotis, proprio ſacerdoti fieri cenſetur.

II. Præterea, capite, *Si Epiſcopus*; de pœnitentijs & remiſſionib. lib.6. Bonifacius tradidit nulla conſuetudine introduci poſſe, vt aliquis, præter ſui ſuperioris licentiam, Confeſſorem ſibi eligere valeat, qui eum poſſit ſoluere, vel ligare. Et tamen, ſi eſſet ſolùm de iure poſitiuo, aliqua conſuetudo poſſet præualere: vt patet in decimis ſoluendis, in comedendis ouis tempore Quadrageſimæ, & alijs eiuſmodi Eccleſiaſticis legibus, quæ per conſuetudinem contrariam abrogari poſſunt.

III. Præterea, hoc videtur etiam definiri, in illo cap. *Omnis*, de pœnitentijs: vbi Innocentius, *Licentiam* (inquit) *priùs poſtulet, & obtineat à proprio ſacerdote: quum aliter illum alienus non poſſit abſoluere, vel ligare.*

IV. Ratioq; id manifeſtè docet. Nam poteſtas iuriſdictionis non habetur, niſi ab his, qui ſubditos habent. At non quilibet ſacerdos ex iure diuino ſubditos habet, ſed ſolùm paſtores Eccleſiæ, quibus oues Chriſti commiſſæ ſunt; ergo ſolus ille, cui ex officio eſt annexa cura animarum ex diuina inſtitutione, iudex eſt, atque ex conſequenti ad eum ſolùm iudicialis ſacramenti adminiſtratio pertinet. Erroneum igitur eſt hac tempeſtate, aſſerere, ſacerdotem ſimplicē iuriſdictionem habere, poteſtatemq; ſoluendi: vnde & Martinus Quintus in concilio Conſtantienſi circa finem inter reliquas interrogationes ponit hanc: Vtrùm credat auctoritatē iuriſdictionis Papæ & Epiſcopi eſſe maiorem in ſoluendo ligandoque autoritate ſimplicis ſacerdotis, etiam habentis curam animarum. Vide Caietan. in additionibus: partis, quæſt. vnica, de miniſtro ſacramenti pœnitentiæ. Turrecremata, lib.1. cap. 96. & 97. & 98. Nam in hanc ſententiam conueniunt omnes ſcholaſtici auctores, atque adeò D. Thom. diſt.19. q.1. art 3. q.1 & d.17. q 3. art.3. q.4.

Erroneum eſt aſſerere, ſacerdotem ſimplicem ex ſe iuriſdictionem habere poteſtatemq; ſoluendi.

In ſentent.

Armacani ſententiæ contrariam conueniunt omnes ſcholaſtici auctores; ſcilicet, neminem quemlibet ſacerdotem ex vi ordinationis ſuæ habere poteſtatem remittendi, quæcunque peccata.

Argumentum verò illud potiſſimū, quod opponitur ex ordinatione ſacerdotum, quib⁹ dicitur, accipite ſpiritum ſanctū, &c. quoniam eiſdē verbis Dominus Apoſtolis dedit poteſtatē iuriſdictionis Ioa.20. cùm ibi fecerit eos iudices, & inſtituerit ſacramentum confeſſionis, cuius eos quoq; miniſtros effecit, reſpondetur, quòd eiſdem quidem verbis eccleſia nunc poſſet tradere poteſtatē iuriſdictionis omnib. initiatis: at reuera nō tradit, ſed ſolā poteſtatē ordinis neceſſariā ad abſolutionē ſacramentalem. Nam ille actus ſacramentalis duplicē poteſtatem exigit, alteram ordinis, alteram iuriſdictionis, neutraque ſine altera ſatis eſt.

Reſpondetur ad argumentum

Nam

Digitized by Google

Nam Episcopus Diaconus subditos quidem habet, sed si tentet absoluere, nihil facit. Simplex quoque sacerdos Ordinis potestatem habet, sed quia caret iurisdictione, nihil facit absoluendo. Accipit itaque sacerdos quisque, cùm initiatur, per illa verba: *Quorum remiseritis, &c.* potestatem ordinis, quæ necessaria est, ad remittenda peccata, tametsi (vt retrò diximus) iurisdictionem quoque accipiat ad remittenda venialia, &c.

potissimũ pro sententia Armacani sumptum ex. Ioan. 20. tametsi hic nõ videtur expressè allatum.

Quòd si quæras, vnde constare possit, Ecclesiam ordinatis solam potestatem ordinis conferre velle, certè, Ecclesiæ vsu constat, intentioneque prælatorum ordinantium. Non enim intendunt Episcopi tradere iurisdictionis potestatem. Nam & Episcopus titularis cùm ordinat, eisdem verbis id facit: cùm tamen nullos habeat subditos, &c.

At verò circa ea, quæ dicta sunt, oriuntur aliqua dubia indigna prorsus, quæ à nobis prætereantur.

Dubium. Anquando non est tutum confiteri proprio Sacerdoti, & is negat facultatem alteri confitendi, liceat pœnitẽti cui voluerit. Doctores graues asserunt, si nec proprius sacerdos, nec Episcopus facultatem dare volunt, posse pœnitentem confiteri cui voluerit.

Primum est: An, quando non est tutum confiteri peccata proprio sacerdoti, quia timetur, scilicet, vel scandalum, vel reuelatio Confessionis, possit homo confiteri cui voluerit sacerdoti, si proprius negat facultatem alteri confitendi.

Ad hoc, Doctores graues asserunt, quòd si, nec Sacerdos proprius, nec Episcopus volunt dare facultatem, tunc potest peccator confiteri, cui maluerit. Id tenet Hostiensis in cap. *Omnis vtriusque sexus.* Id videtur sentire Magister, d. 21. cap. postremo & Gratianus de pœnitentia, d. 6. circa finem: Id Syluester in verbo Confessor. 1. §. 6. & Richardus d. 17. art. 3. q. 7. & Palud. eadem. d. q. 3. art. 3. & Adrianus q. 5. de Confessio. dubio. 3. Id verò probant ex cap. vltimo, de pœnitentia, d. 6. vbi Vrbanus Papa, *Placuit* (inquit) *vt deinceps nulli Sacerdotum liceat, quemlibet commissum alteri Sacerdoti, ad pœnitentiam suscipere, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens priùs confessus est.* Est igitur argumentum: pro ignorantia proprij sacerdotis, licet adire ad alium sacerdotem, etiam sine proprij consensu: vt hic textus manifestè dicit, & glossa item eodem loco, ergo multò magis pro malitia, & cætera.

I. Ratio ipsorum.

Deinde confirmant hoc autoritate D. Augustini, lib. de vera pœnitentia, cap. 10. & refertur de pœnitentia, d. 6. cap. 1. vbi D. Augustinus, *& qui vult* (inquit) *confiteri peccata sua, quærat Sacerdotem, qui sciat ligare & soluere, ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit.*

II.

Præterea, Sacerdos proprius in tali euentu tenetur dare facultа-

III.

cultatem, ergo, neget, satis fuerit petijsse: argumento capit. *Lint*, Extra de regularibus. Nam (vt ibidem dicitur) Prælatus indiscretè negans facultatem iustè petitam, priuilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate.

IV. Præterea, legislator non deficit in necessarijs. Sed, quando sacerdos proprius est ineptus ad audiendam Confessionem, vel ex ignorantia, vel ex malitia, Confessionis necessitas instar, sicut & communionis, ergo in tali euentu iam legislator de Confessione prouidit, vt etiam in articulo mortis quilibet sacerdos posset absoluere.

Relinquit autor sentẽtiam proximè allatã, et sequitur contrariã, quã dicit fuisse magistri sui, & Caietani, & D. Thomæ.

His tamen argumentis præceptor meus, bonæ memoriæ, commoueri non potuit, quin crederet, hanc opinionem esse, & minus tutam & irrationabilem. Idem tenuit Caietanus, in Summa, in verbo Absolutio, ex parte absoluentis. Atque Diuus Thomas idem sentire videtur, dist. 17. quæst. 3. art. 3. quæst. 4. ad tertium, vbi dicit, quòd electio discreti sacerdotis non est nobis commissa, vt nostro arbitrio facienda, sed de licentia superioris, si fortè proprius sacerdos esset minùs idoneus ad apponendum peccato salutare remedium. Et ad quintum argumentum, expressè docet, quòd, in quibus euentis probabiliter timet pœnitens periculum sibi, vel sacerdoti ex Confessione, debet recurrere ad superiorem, vel ab eodem petere licentiam alteri confitendi: quòd si licentiam (ait) habere non possit, idem est iudicium ac de illo, qui non habet copiam sacerdotis. Nec distinct. 21. in expositione literæ huic sententiæ aduersatur. Nam priùs ex sententia propria asseruerat, quòd cùm pœnitens habet Sacerdotem ignorantem, ex facultate ipsius sacerdotis, vel superioris, debet alium petere prudentiorẽ. Cùm autem posteriùs subdit per coniunctionem aduersatiuam: quinque tamen casus ponuntur, quibus licet confiteri alij, quàm proprio Sacerdoti, sine eius licentia, &c. refert quidem aliorum opinionem, quam tamen ipse non probauit.

Discreti Sacerdotis non est nobis commissa, nisi cũfacultate superioris, si fortè proprius Sacerdos esset minùs idoneus.

Si autẽ in tali euẽtu non potest obtineri facultas superioris, tunc peccator perinde sese habet ac si non haberet copiam Sacerdotis,

Improbat eandẽ sententiã, prima Ratione ducta ex cap. Omnis vtriusq; sexus,

Et certè eam nos reprobare debemus: Primùm ex cap. *Omnis vtriusq; sexus*, vbi dicitur, quòd si quis alieno Sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter illum non possit soluere vel ligare. Ad hoc respondet Adrianus, quòd cùm Innocentius dicit, licentiã postulet & obtineat à proprio sacerdote, subintelligendum est, vel à iure. In casu autem, de quo loquimur, pœnitens habet à iure facultatem obtentam, scilicet, ex illo cap. vltimo de pœnitentia, d. 6. At hæc solutio non est idonea, tum, quia

ius

ius illius capituli antiquius erat Concilio Lateranensi, cùm Vrbanus secundus, sub quo illud decretum est, multis annis precesserit Innocentium tertium, qui illius capitis, *Omnis vtriusq; sexus*, fuit autor, tum, quia, cùm supponit Innocentius iustam causam in petendo, & addat, licentiam petat, & obtineat, consequenter insinuat, licentiam petitam & negatam in causa iusta, non sat esse, vt alius possit absoluere, quamuis iustè petita malè negatur. Tum: quia facultas, per quam fit exceptio à Decreto Concilij generalis, nusquam habetur in iure: vt ex argumentorum solutione patebit. Tum demum, quia per hanc exceptionem aperitur ianua multis incommodis, eisdemque absurdissimis. Nam & vnusquisque facilè sibi persuaderet, suum Parochum esse ignorantem, indeque eligeret facultate iuris confessorem: & idem quoque in casibus reseruatis fieri eadem ratione posset, vt videlicet, quando nollet Prælatus vel ex ignorantia, vel malitia, iustè petitam concedere facultatem, hanc sibi ex concessione iuris pœnitens assumeret. Quibus profectò qui non mouetur, hunc nihil horum reputauisse certò scio.

Refellit responsū Adriani ad verbū dicti cap.

II. *Ratio.*

III.

Præterea, mortuo proprio Sacerdote, non potest ille, de quo loquimur, cui maluerit confiteri, ergo nec viuente, & facultatem negante.

IV.

Præterea, si proprius Sacerdos nominatim excommunicaretur, vel esset percussor clerici manifestus, non liceret Parochianis cuilibet confiteri, sed solùm illi, quem Episcopus, vel Papa prouiderit.

V.

Fac denique (id, quod vsu venire potest) vt proprius sacerdos ex malitia, vel animi perturbatione, nolit Confessionem cuiusquam audire: tunc quæro, an Parochianus possit alieno sacerdoti pro suo arbitratu confiteri. Ac posse quidem nullus, nisi indoctus & temerarius, admittet. Quòd si non potest, certè nec poterit, propter ignorantiam vel scandalum proprij Sacerdotis alieno sine superioris facultate confiteri.

VI.

Respondetur ad I. rationē pro contraria sententia, scilicet grauiū Doctorū Hostiensis, Gratiani, Syluestri, & Adriani.

Ad primum argumentum respon. quòd Vrbanus loquitur de Pœnitentia publica iniuncta à sacerdote, cui pœnitens priùs confessus est, vt ipse etiam textus expressit. Docet autem Summus Pontifex, Pœnitentiam publicam iniunctam à Parocho, in propria Ecclesia esse faciendam, non in aliena Parochia. Ac præterea docet, alium Sacerdotem pœnitentiam iniunctam à priore Confessore, non debere aut commutare, aut relaxare, nisi prior Sacerdos adeò fuerit imprudens & ignarus, vt pœnitentiam indiscretam indixerit, tum enim si imprudentia fuerit manifesta, Sacerdos secundus poterit pœnitentiam suo Consilio

moderari. Imò in Ecclesia olim, vbi erant plures Sacerdotes, qui æquè poterant populi Confessiones audire, si quis pœnitèt vni illorum sacerdotum se cõmisisset, crediderim equidem iure optimo cautũ esse, vt posteaquàm illi peccata sua fuerat confessus, atque illius consilio pœnitentiam salutarem acceperat, ab alio sacerdote nõ susciperetur ad pœnitentiam, nisi fortsitan prior fuisset ineptus, & imprudens. Erat autem ea lex iusta: primùm, ne identidem mutatis animorum medicis salus ipsa spiritualis pœnitentium præpediretur, deinde, ne pœnitens seueritatem iustam prioris iudicis, cui se commiserat, veritus, apud iudicem alium remissionem quæreret, quod nostra hac tempestate quidam facientes, dum præ pudore Sacerdotes graues & probos, quibus se permiserant, fugiunt, nouosq; quærunt, vel incognitos, experimento suo discere possunt, quam parùm in salute spirituali prouehantur. Reliqua omnia faciliora sunt, quã quæ nos morari debeant, qui ad alia grauiora properamus.

Ad reliquas rationes, eò quòd faciles sint autor non respondet.

Dubium grauissimũ: vtrũ habens facultatem à proprio Sacerdote possit eligere quemlibet sacerdotem, etiamsi non probatum nec expositum confessionibus audiendis.

Aliud quoque dubium est, idque grauissimum: An habens facultatem à proprio sacerdote eligendi Confessorem, possit eligere quemlibet Sacerdotem, etiam aliâs non probatum, nec expositum. Adhoc Gabriel, d. 17. q. 2. art. 3. tenet partem affirmatiuam: idem tenet Syluester, in verbo, Confessor. 1. §. 5. Idem quoque Adrianus post quintam quæstionem de confessione, dub. 1. Referuntque in hoc Hostiensem de pœnitentijs, cap. *Omnis*, & Panormit. Clement. 1. de Priuilegijs: breuiter, hæc est communis opinio iuniorum, quam suadent in primis ex cap. finali de pœnitentijs, vbi dicitur: *Permittimus Episcopis, & alijs superioribus, nec non minoribus prælatis exemptis, vt etiam præter sui superioris licentiam, prouidum & discretum sibi possint eligere Confessorem.* At ex vi huius priuilegij non oportet eum, qui aliâs est probatus Confessor, eligere, ergo nec qui à Summo Pontif. vel Episcopo facultatem habet eligendi Confessorem, tenetur eligere alias probatum & examinatum.

Iuniores autores communiter sequuntur partem affirmatiuam, eamq; suadẽt his rationibus.

I. Præterea, simplex sacerdos ab ordinatione sua habet potestatem absoluendi, sed quia deest illi materia, circa quam posset illam exercere, idcirco non absoluit. At pœnitens, qui habet facultatem à proprio sacerdote, præstat se subditum Confessori, quem eligit. Talis igitur Absolutio, cùm habeat materiam, erit valida.

II.

III. Tertiò, Summus Pontifex, per hoc solùm quòd voluntariè subijcit se simplici sacerdoti, eo ipso dat materiam conuenientem Absolutioni sacramentali, ergo & quilibet Christianus.

Digitized by Google

nus, qui habet facultatem à proprio ſacerdote, vbi primùm ſe voluntariè ſubdit ſacerdoti ſimplici, &c.

Quartò, Quia alias diploma Pontificium nihil daret, nam eligere Confeſſores iam expoſitos, videlicet fratres præſentatos Epiſcopis, & ab ipſis probatos ſine diplomate fideles poterant, ergo per tale priuilegium conceditur eis facultas eligendi alias non probatos. IV.

Contrariam ſententiam tenet gloſſa ſuper illud caput, *Omnis vtriuſque ſexus*: & ſuper Clementinam primam de priuilegijs. Et certè hæc opinio gloſſæ, non eſt contemnenda. Nam, vt in cap. 2. de pœnitentijs in ſexto dicitur, in generali conceſſione illa non veniunt, quæ non eſſet quis veriſimiliter in ſpecie conceſſurus, ſed inter Sacerdotes ſimplices, non examinatos, ſunt multi ignorantiſſimi & perditiſſimi, quibus, ſi exprimerentur in ſpecie, non fit veriſimile, ſuperiorem talem facultatem conceſſurum, ergo, &c.

In gloſſa ſuper dictum cap. Omnis vtriuſq; ſexus, aſſeritur contraria ſententia, ſcilicet non licere facultatem habenti eligere quemlibet promiſcuè Sacerdotē. Et confirmatur hæc ſententia his rationibus.

Et confirmatur, nam ſi Summus pontifex inſtitueret iudices in foro interiori omnes ſacerdotes ſimplices ſine aliquo examine & probatione, peccaret mortaliter, quod non eſt exiſtimādum de Summo Pontifice in generali & publica conceſſione: & tamen reuera, ſi daret facultatem eligendi quemlibet ſacerdotem, eo ipſo facit vniuerſos Sacerdotes, etiam ſtultiſſimos, iudices in foro interiori, quod, niſi prælatis peſtilentiſſimis tribuere, indigniſſimum eſt. I. II.

Confirmatur vltimò, quia ſummus pontifex in diplomate ſemper notat, ſe concedere facultatem eligendi Confeſſorem idoneum. Idoneus autem in iure appellatur, qui habet publicam iuris ſufficientiam. Verbi gratia: Religioſus præſentatus Epiſcopo iuxta normam Clementinæ, *Dudum*, de ſepulturis. Item Clericus examinatus & probatus ab Epiſcopo, licet alias non habeat iuriſdictionem, per probationem tamen factus eſt idoneus, &c. III.

Propter hæc argumenta, quæ videlicet mihi magnam faciunt fidem, ego tenui ſemper, teneoque, quòd ſi ſacerdos alias eſt probatus, ab Epiſcopo, vel eius vicario, iuxta morem, quem Epiſcopi ſeruant bene inſtituti, tum, per facultatem eligendi Confeſſorem, ſiue à Parocho, ſiue ab Epiſcopo, ſiue à Pontif. Summo conceſſum, poteſt eligi, etiam alias nullos ſubditos haberet, nullamúe penitùs iuriſdictionem. At ſi quis ſit reprobatus ab Epiſcopo, vel à viſitatore reiectus, tanquam inſultus & ineptus, eiuſmodi non poteſt eligi per clauſulam eligendi Confeſſorem.

Sententia autoris eſt Licere quidem ei, qui habet talē facultatē, ſiue à Parocho, ſiue ab Epiſcopo.

po, siue à pontifice, eligere Sacerdotem quemuis aliàs probatum ab Episcopo, vel eius Vicario, iuxta morem bene institutum, tametsi talis Sacerdos alioqui nullos haberet subditos nullamq; iuris dictionem. Non autem licere, illos Sacerdotes eligere, qui vel ab Episcopo visitatore reprobati sunt, vel qui nondum sunt examinati & probati à Prælato iuxta formam lege vel consuetudine præscriptam. Sententiam suam confirmat author quinque rationibus.

I. Quia ex contraria sententia aperitur ianua pernitiei populi Christiani.

rem. Atq; idem omnino de illo sentio, qui non est examinatus, & probatus à prælato, iuxta formam præscriptam vel lege, vel consuetudine. Quia sententia contraria, vt minimùm, ianuam facit patentissimam ad perniciem populi Christiani, dum discriminatim eliguntur ab ignorante plebe Sacerdotes ignorantissimi, atque vtinam, qui illam opinionem inuexerunt, prudentiore consilio incommoda & sacrilegia, quæ exinde consequuta sunt, considerâssent.

Præterea, ridiculus esset, imò nefarius Summus Pontifex, si examen & probationem idonei Confessoris relinqueret arbitrio cuiuslibet popularis, non minùs, quàm, si examen iudicis Ecclesiastici in foro exteriori, aut sutoribus, aut sartoribus committeret. At per illam opinionem, quam refellere conamur, quilibet idiota, & vulgaris homuncio pro suo arbitratu potest, vt eligere Confessorem, ita quoque expendere ac probare. Atqui quanto satiùs est, ratione Christiana duce, credere, duo esse præcepta necessaria, alterum, ne quis alieno Sacerdoti confiteatur, alterum ne quis sacerdos non examinatus Confessiones audiat. Nempe, si hæc præcepta duo, vt necessum est, admittimus, per facultatem eligendi Confessorem, soluitur pœnitens ab obligatione confitendi proprio Sacerdoti: quod primo præcepto iubebatur. At non soluitur Sacerdos à præcepto, quo videlicet astringitur ne Confessiones audiat non examinatus. Quare, semper peccabit mortaliter contra illud secundum præceptum, si audierit Confessiones non probatus. Non est autem verosimile, eiusmodi sacerdotibus iurisdictionem esse collatam, qui quoniam iure optimo audire Confessiones inhibentur, si audiant, mortalis peccati rei efficiuntur.

II. Quia peccaret grauissimè Summus Pontifex si optionē hanc daret cuilibet homini popularis.

III. Quia duo præcepta sunt necessaria: alterum, ne quis alieno Sacerdoti cōfiteatur, alterum, ne quis non probatus confessiones audiat.

IV. Ratio pro autoris sentētia

Præterea, si summus pontifex omnes tales cōstituit iudices, non posset Episcopus condere legem, vt illi non audiant Confessiones, nisi priùs examinati. Atque adeò ne posset quidem stulto Sacerdoti Confessoris officium prohibere, esset enim perinde ac si prætor iuberet, ne delegatus à Principe iudicaret. Et ité Prælati religiosum, qua autoritate possent punire religiosos nō expositos & examinatos, cùm per hæc diplomata eliguntur in Confessores? Nam si generalis Ordinis aut Prouincialis faceret

ne iudicem alterius religiosi, non intelligo, quo pacto inferior possit prohibere. Quemadmodum si daret mihi Prouincialis facultatem cœnandi, aut constitueret me Vicarium monasterij, ignoro prorsus, qua autoritate Prior illud impediret. Et tamen fatentur omnes, eiusmodi leges ab Episcopis vel Prælatis Monasteriorum ferri optimè posse, quippe vt necessarias ad rectam & populi Christiani, & Monachorum institutionem.

Denique (vt semel finiam) rogo eos, qui oppositam opinionē defendere volunt, an Sacerdos depositus autoritate publica, ac degradatus, possit eligi per generalem confessionem eligendi quemlibet Sacerdotem. Quòd si neges (ne Theologus insanus habeare) iam quæro rursum quis possit eligi, cùm detur in diplomate facultas eligendi quemlibet Sacerdotem? Dices fortsan, excipitur depositus & degradatus, quemadmodum & excommunicatus nominatim, & percussor clerici manifestus, quoniam eiusmodi Sacerdotes legibus Ecclesiæ peculiaribus, à Sacramentorū administratione reiecti sunt, benevolo, hoc enim tuo te gladio iugulare possum, nam & Sacerdotes non probati, seu reprobati ab Episcopis atq; eorum visitatoribus legibus certis arcentur à Sacramenti huius administratione.

Ir. Ratio pro auoris sententia.

Ad argumentum itaq; primum, concedo antecedens, supponitur enim Episcopos & Prælatos electuros esse Confessores peritos, nam ad illos iure pertinet examen & probatio Confessorum. Nego tamen consequentiam, quoniam ad populares non spectat, sua electione idoneos facere Confessores & iudices, sed ex iam probatis vnum quemlibet eligere. Imò ex illo cap. potest fieri argumentum pro nostra sententia: *Prouidum* (inquit) *& discretum sibi possint eligere Confessorem.* Quod si Episcopi ex illo priuilegio, improuidum & indiscretum deligere nequeunt, cur concedamus hominibus vulgi, vt si elegerint ineptissimum & improuidissimum Sacerdotem, quod absurdissimum est, id ex priuilegio Summi Pontificis consequatur.

Respondetur ad primum argumentū pro sententia contraria quæ erat iuniorum Doctorum.

Ad secundum iam respondimus, Sacerdotem non habere potestatem iurisdictionis ab ordinatione sua. Nec ad hanc potestatem satis est, quòd peccator se præbeat materiam, & subditum Sacerdoti, hoc enim verum esset si autoritas absoluendi esset iudicis arbitri, qui scilicet per voluntariam subiectionem reorum, iudicandi acciperet potestatem. At retrò nos ostendimus, Sacerdotes autoritatem iudicandi non à populo, sed à Deo accepisse, nec hanc ex iure Diuino quoslibet Sacerdotes habere, sed solos Pastores, vel eos, qui à Pastoribus fuerint delegati.

Ad secundum.

Ad tertium, nego antecedens, sed sicut ante diximus, Sacerdos electus a Papa, à Christo Domino immediate accipit iurisdictionem.

Ad tertiū.

Ad

Ad quartã Ad quartum, nego consequentiam, nam non omnis ea ratione natus & probatus, iudex meus erat constitutus. Sunt enim in ciuitate & alij Parochi præter meum, & alij quoque probati ab Episcopo, qui per probationem facti sunt idonei, vt eligi possint in iudices. Datur ergo facultas eligendi ex examinatis quemcunque ego voluero, id enim rationabiliter concedi poterat, sed eò amplius non nisi irrationabiliter. Quod autem additur, etiam de ordine mendicantium, mirum est, si nos torqueat, velimusq; in apicibus diplomatum esse mysteria, pari enim argumento credemus irregularitatem esse mentalem. Magis nos terret consuetudo recepta, quæ cùm tot autorum grauissimorum sententia confirmetur, probabili ignorantia excusari potest. Sed an hæc cõsuetudo ius absoluendi conferat, incertum est. Sola namque ea ius hoc præstat, quam Prælati vident, & tacent, vt Episcopi videntes Sacerdotes simplices mutuò se absoluere, interpretatiuè & implicitè concedunt huiusmodi iurisdictionem. Sed quod Summus Pontifex hanc consuetudinem sciat, quæ videlicet apud Hispanos maximè inualuit, me profectò fugit. Quamobrem in Sacramento adeò necessario non existimo tutum huic nos periculo committere, vt eligamus Sacerdotem, cui forsitan Summus Pontifex autoritatem absoluendi minimè concesserit.

Theologiæ Magistri autoritate publica habentur probati, nec ab Episcopis examinari solẽt.

Iam si hinc colligere velis, ne viros quidem peritissimos eligi posse, si non fuerint ab Episcopo probati, etiamsi Theologię sint professores Huic ego respondeo, eiusmodi viros in Theologia Magistros, autoritate publica haberi probatos, non enim solent ab Episcopis examinari. Si quis verò sit quamlibet doctus, nec autoritate publica gradus Theologici comprobatus, nec ab Episcopo saltem implicitè per confessiones audire, hunc non probatum, nec examinatum eligere equidem non auderem. Satago enim per certa media certa facere, & vocationem meã, & salutem meam. Atq; in sexti principalis argumenti explicatione hæc satis dicta sint.

Respondetur ad septimum principale argumentum circa initium huius sextæ partis positum, vbi de Confessione venialiũ agitur.

Septimum verò id quærit, an venialia peccata teneamur confiteri. At certissimum est, minimè teneri: Primum ex communi omnium Theologorum consensu, deinde ex communi Ecclesiæ consuetudine, qua post confessionem mortalium nullus Christianus solicitus est de confitendis venialibus. Item ex Diui Augustini testimonio in Enchridio cap. septuag. primo. Et refertur de Pœnitentia, d. 3. cap. *de quotidianis*, habeturq; idem in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus. cap. 13. Præterea, qua ratione ure Diuino teneremur aliqua venialia confiteri. pariter & omnia, quod non modo grauissimum esset, verum etiam impossibile: &. cum dolore

Multis rationibus ostendit autor non teneri nos ad venialia confitenda

Digitized by Google

dolor de venialibus non ſit neceſſarius, ne Confeſſio quidem venialium neceſſaria eſt. Ad argumentum igitur reſpondet Adrianus, quæſtione quarta, de confeſſione, art. 1. ad quartam confirmationem, quòd teſtimonium illud Ioannis, ſolùm procedit de peccatis mortalibus: Et quantum ego quidem ſentio, de his directe & primario Dominus loquitur, quæ videlicet ſicut Sacerdotes abſoluendo remittunt, ita non abſoluendo retinent. *Adrian. dixit intelligendum ſolum de peccatis mortalibus Autor verò dixit directè & primario intelligendum de mortalibus.*

Locum illum Ioan. 20. primo principaliter argumento citatum, Adrianus dicit directè & primario intelligendum de mortalibus.

Non eſt enim veriſimile, æquiuocè accipi peccati nomen in illo eodem contextu, vt videlicet in ordine ad verbum, *Remiſeritis* capiatur pro mortalibus & venialibus, in ordine verò ad verbum, *Retinueritis*, pro ſolis mortalibus. Et cùm poteſtas remittendi, & retinendi huic conceſſa ſit, poteſtas clauium ad aperiendũ & claudendum regnum cœlorum, non compræhendit directè venialia, per quæ regnum cœlorum non clauditur.

Confeſſio venialium Sacramentalis eſt: quia qui cõcedit maius ſcilicet remiſſionem mortaliũ, cõcedit & minus ſcilicet remiſſionem venialium.

Sed cũ obijcitur, peccata venialia nõ eſſe materiã huius Sacramẽti, quia Chriſtus hic nõ loquitur de venialibus, vbi tamen inſtituit huius Sacramẽti materiam; ita fieri, vt Confeſsio venialium non eſſet Sacramentalis contra Magiſtrũ, atq; omnes Doctores Scholaſticos, imo contra Eccleſiæ ſenſum. Credunt enim fideles accipere Abſolutionẽ Sacramentalem cũ venialia Sacerdotibus confitentur, nec Sacerdotes vſurparent ſibi poteſtatẽ iudicandi de venialibus, niſi eã a Chriſto Domino accepiſſent: Ad hanc (inquam) obiectionẽ reſpõdetur, quòd qui concedit maius, is ex conſequenti concedit quoq; minus. Nã ſi Princeps cõmittit mihi remiſsionẽ grauiſsimorũ ſcelerũ, ſine dubio intelligitur cõceſsiſſe remiſsionẽ leuiorũ. Nec eſt eadẽ ratio de poteſtate retinẽdi quoniã ſi maiora peccata retineri dicũtur, nõ exinde cẽſentur retineri minora, q̃videlicet multis alijs modis remitti poſsũt. *Quod attinet ad venialia, non eſt eadẽ ratio poteſtatis retinendi, quæ eſt poteſtatis remittẽdi.*

Dubium: an ex præcepto Eccleſiæ teneãtur homines venialia confiteri.

Sed oritur tamen dubium, an ſaltem ex præcepto Eccleſiæ teneãtur homines venialia confiteri. Nam in cap. *Omnis vtriuſque ſexus*, de Pœnitent. *Confiteatur* (inquit Innocentius) *omnia peccata ſua ſemel in anno.* Omnia inquit, & cùm conſtitutiõ illa obliget omnes, nullo excepto, ſequetetur Eccleſiam in hac lege ſupponere, oẽs fideles ſingulis annis peccare mortaliter, ſi ſola mortalia præcepit cõfitẽda. Et cõfirmatur, ex eo enim, quod dicit Decretalis, *Omnis vtriuſq; ſexus, &c.* vniuerſi obligantur ad præceptũ cõmunionis in Paſchate, ſiue mortaliter peccauerint, ſiue nõ, ergo & ad præceptũ Confeſsionis, vnde in Clementina 1. de ſtatu Monachorũ, confeſsio venialium Monachis præcipitur ſemel in menſe. Omnibus igitur fidelibus ſemel in anno præcipitur, vt &

Non eſt veniale mandatum.

D. Tho-

Digitized by Google

D.Thomas videtur insinuare,dist.17. quæst.3.art.1.quæst.5.

Respondet autor cum Caietan.ex statuto Ecclesiæ non obligari eos ad Confessionem, qui tantũ habent venialia.

At verò huic quæstioni respondet egregiè Caietanus.3 parte q.65.art.2.ad quartum. Et in additionibus tertiæ partis,q 1.de cõfessione,statutum ecclesiæ non obligare eos, qui solùm habent venialia peccata.Primò,quia lex illa de confessione semel in anno facienda,limitatio est Diuini præcepti,quantum ad tempus: sed præceptum Diuinum non comprehendebat habentes venialia peccata,&c.

Secundo,quia,vt D.Thom.argumentatur,articulo illo proximè citato,ad tertium argumentum : decretalis illa dicit, omnia peccata,quod de venialibus intelligi non valet,nemo enim omnia venialia potest confiteri. De mortalibus itaque solùm intelligitur,sicut & illud Concilij Florentini definientis,ad integritatem Confessionis pertinere,vt peccator omnia peccata,quorum memoriam habet,confiteatur.

I. *Ratio.*

II.

III. Tertiò,ex eo,quod dicit,proprio Sacerdoti,peccata autem venialia non exigunt proprium Sacerdotem.

IV. Postremo,quia Ecclesia Confessionem voluntariam occultorum præcipere nõ potest,esset enim grauissimum onus,sine causa necessaria, cùm alijs multis modis veniale peccatum remitti possit.Atque hæc est communis Theologorum doctrina. Nam argumenta contraria facilè soluuntur,præter illud vltimum,cui respondetur,eam Clementinam obligare quidem Monachos ad mensttuam Confessionem venialium, non tamen sub mortali, vt patet ex pœna subiuncta,quæ non adeò grauis est.

Ex Clemẽtina paulò ante citata euincitur Monachos obligari ad Confessionem menstruam venialium.

Quæstio de tempore, quo iure Diuino teneamur confiteri.

Ac de confessionis præcepto quidem quoniam fusè varièque disseruimus,dictum poterat videri satis,nisi illa Quæstio consequenter occurreret,de tempore,quo iure Diuino confiteri tenemur.Quam ego quæstionem si nunc omitterem,in iustas multorum reprehensiones incurrerem.

Recitatur sententia & ratio eorum,qui existimant teneri nos exiure Diuino semel in vita peccata cõfiteri.

Et quidem nonnulli existimant , satis esse(quod ad Diuinum ius attinet)semel in vita peccata confiteri , quia non est (inquiunt)maior ratio,quare obligemur magis in vno tempore,quam in alio,ex lege quippe Dei , nec post horam, nec post diem, nec post mensem,nec post annum , Confessionis vinculo astringimur.Nam quod Innocen. 4.super cap.*Omnis vtriusq; sexus*,Et Archidiaconus super caput,*Ille rex*,de Pœnitentia,distinct. tert.tenuerunt,obligari scilicet,homines ad statim confitendum, vno Theologorum consensu explosum est.Et a D.Thoma,distinct.17 quæst.3.art.1.quæst.4.duobus irrefragabilibus argumentis refellitur,quorum alterum sumitur ex Sacramento Baptismi multò magis necessario,quem tamen illicò suscipere non tenemur. Alterum,

ferum ex natura præcepti affirmatiui, quod non protinus obligat. Ius itaque diuinum nullum certum tempus cõfitendi præscribit.

Hæc differuntur ab his, qui confessionem semel in vita faciendam definire volunt. At falluntur tamen, nam semel in vita de omnibus peccatis confiteri, est impossibile; magna enim ex parte obliuione delerentur. Quamobrem lex de integritate confessionis plurimum fraudaretur, ad quam pertinet, omnia peccata mortalia cõfiteri.

Refellitur ab auctore prædicta sententia.

Quocirca dicendum est Christum Dominum non tulisse leges aliquas cõmunes, quas ecclesia postea ad tempus, aut etiam ad locum, peculiariter determinaret. Præcepit enim Christus Dominus, in ecclesia sua Episcopos esse, sed non reliquit pro singulis diœcesibus definitos. De Dei cultu festisque seruandis diuinum præceptum est, sed certum tempus Euangelium non præscripsit. Eiusmodi itaque præcepta commodè seruari non possent, nisi ecclesia quædam vel loca, vel tempora præfiniret. Nam (vt posterius hoc exemplum persequamur) ridiculus esset, qui præceptum de Dei cultu sese arbitraretur implésse, semel in vita ab opere seruili quiescendo. Sic ergo præcepta de sumenda eucharistia & confessione reliquit Christus, nec reuera potest determinari ex solo diuino iure, pro quo tempore hæc præcepta nos obligent. Siue dicamus semel in vita, seu potiùs in mortis articulo, nihil dicimus prorsus, sed tunc obligamur, quando Ecclesia definierit. At hoc est (inquies) de iure positiuo, semel videlicet in anno confiteri: fateor, sed citra hoc ius humanũ, quo ad certum tempus confessio limitatur diuina, de confessione lex incommode seruaretur.

Explicat auctor multis exẽplis, quẽ admodum multa diuino iure constituta sunt, quæ tamen quo ad tempus vel locum quãdo, vel vbi seruanda sint, per Eccl. esiam sint determinanda. In his, quæ sic ex iure diuino sunt constituta, tunc obligamur, quando Eccles. definierit ea seruanda esse.

Sed sunt tamen aliqui casus, in quibus ius ipsum diuinum obligat ad confitendum.

Casus 4. in quibus ius diuinũ obligat ad cõfitendum.

Primus est in periculo mortis.

Secundus, cùm quis voluerit eucharistiam sumere, si reus est peccati mortalis, tunc enim habet præcedere confessio iuxta Christi institutionem.

Tertius est ratione periculi carendi confessore, quem nũc habeo, non habiturus tempore necessario.

Confessio annua nõ est diuini præcepti sed diuini limitati ac definiti per humanum.

Nam quartus de cõfessione quotanni, non solius diuini præcepti est, sed diuini limitati ac definiti per humanum; ita vtriusque iuris violatio vnicum peccatum est, quoniam amborum illa præcepta vnicum actum iniungunt, & alterum est alterius determinatio.

diuini limitati ac definiti per humanum.

Vnde fit vt vtro q; præcepto vnic⁹ actus iniungatur, & vtriusque præcepti violatio vnicum fit peccatum.

Quintum verò, quem Durandus adiecit, dist. 17 quæst. 10. & Palud. eadem distinctione, quem Adrianus quoque refert, q. 5. de confessione, sed ratione conscientiæ scrupulosæ nos existimamus superuacaneum. Non enim obligat præceptum de confessione in tali euentu, sed ipse habens erroneam conscientiam sese ligat, quàm diu non deponit talem errorem. Quemadmodum ergo in cæteris præceptis affirmatiuis, cùm quærimus, quo tempore obligent, vanum forsitan esset, duo tempora præscribere, alterum ex necessitate, alterum ex errore conscientiæ, ita quoque, cùm euenta & casus enumeramus, quibus præceptum de confessione ligat, is, qui recensetur ex errore conscientiæ,

Quintus ea superuacuus videtur esse, imò reuera falsus, si naturam & obli-
ſus adiect⁹ à Durand. & Palud.

gationem huius præcepti, de quo disserimus, consideremus. Quatuor igitur illi nobis explicandi sunt, idque quàm maxima breuitate.

non habet obligationem ex iure diuino, sed ex erronea conscientia.

Suscipit auctor 4. prædictos casus explicandos.

Periculum mortis & articulus mortis distinguuntur.

Circa primum casum diligenter aduertẽdum est, non idem esse hoc sanè loco, periculum mortis, & articulum mortis. Est namque periculum mortis in his duntaxat, vnde mors frequenter solet accidere; etenim in hastarum ludo, in agitatione taurorum, in nauigatione placidi maris, quãuis interim mors sequatur, non est tamen periculum mortis, sed in bello, in mari vehementer turbato, in partu fœminæ, de cuius morte probabiliter

Periculum mortis in his duntaxat est, in quib. mors frequenter solet accidere, vt in bello, in mari vehementer turbato, in partu difficili mulieris.

propter causas naturales timeretur, periculum mortis agnoscimus, quod certè viri prudentis arbitrio magis, quàm disputatione Theologica definiendum est, vt quis morbus periculosus sit & lethalis prudentis medici finiat arbitrium. At articulus mortis, si nominis vim & proprium vsum spectes, nõ idem est. Cùm enim conceduntur per diplomata casus reseruati in mortis articulo, non intelliguntur concedi in quocunque periculo, sed cùm regulariter certa mors est, aut à morbo vel vulnere, aut ab exteriori vi, vt cùm quis mortis pœna damnatur.

Articulus mortis est, cùm regulariter certa mors est siue ex morbo, siue ex vulnere, siue vi exteriori. Et tunc solùm habent locum, quæ conceduntur in mortis articulo, ex auctoris sententia.

Idem intelligo, cùm Doctores asserunt, in mortis articulo quemlibet sacerdotẽ posse absoluere ab omnibus peccatis etiam quemcunq; peccatorem. Non enim quemcunque aut nauigaturum, aut congressurum cum inimicis quilibet sacerdos potest absoluere, etiam vbi periculum est. Quòd si hæc sententia scrupulosa esse videatur, parati sumus eã retractare, cùm aduersarius (si quis erit) idoneas causas contrariæ opinionis reddiderit.

Digitized by Google

In ſecundo verò caſu Caietanum habemus repugnantem, tertia parte, quæſt. 80. art. 4. & in ſumma, in verbo *Communio*, 1. Corinth. 11. in illa verba: *Probet autem ſeipſum homo, &c.* Imò cùm huius erroris eſſet ab Academia Pariſienſi notatus, reſpondit, non ex ſuo capite id aſſerere, ſed ex Pauli teſtimonio atque ſententia. Nec huius opinionis primus auctor Caietanus fuit, ſed eam prius Richardus tenuit, in quarto, diſtinct. 17. art. 3. qu. ſexta, Petrus quoque Palud. eadem diſtinct. quæſtione ſecunda ſentire videtur, non eſſe mortale peccatum ſine confeſſione ad Euchariſtiam accedere, ſi homo alias contritus eſt. Idem etiam ſequitur Adrianus. quæſt. tertia, de confeſſione, & Abbas in capit. de homine in celebrat. Miſſ. Suadetur autem hæc opinio primùm ex eo Apoſtoli teſtimonio, prioris ad Corinth. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* In quæ verba D. Chryſoſtom. homil. 18. *Non iubet* (inquit) *vt alter alteri probetur, ſed ipſe ſibi, non publicum faciens iudicium, & ſine teſte argumentum.* Eadem fere Theophylactus in eundem locum: *Neminem* (inquit) *tibi ipſi iudicem propoſuerim, ipſe te proba, & ſic de pane illo ede, &c.*

In ſecunda caſu, quando iuſtum obligat ad confeſſionem (nempe quando eſt ſumenda euchariſtia, & ſimus nobis conſci peccati mortalis) Caietanus communi ſententiæ repugnat, cum quo ſentiunt Richard. Palud & Adrian. Recitatur ergo Caietani ſentent. & ſuæ rationib.

Præterea, ſi diuinum præceptum eſſet, id ex ſacris literis colligeretur, non enim nobis licet diuina præcepta pro noſtro arbitratu fingere. Cùm ergo nuſquam huiuſmodi lex reperiatur; certè qua facilitate inuehitur, eadem quoque reijcitur. I. Ratio. II.

Præterea, ſunt euenta quædam, in quibus licet ſine præuia confeſſione Euchariſtiam ſumere; primùm in villulis, vbi non eſt copia confeſſoris. Deinde, vbi homo ſe infamaret, ſi non perficeret rem diuinam, vt ſi ſacerdos poſt ſacrificium inceptum recordaretur alicuius mortalis peccati, &c. eſſet enim infamia tum vocare Confeſſorem. Tertiò etiam, propter reuerentiam ſacramenti, vt ſi poſt conſecrationem, ſolus eſſet cum alio ſacerdote, & poſt conſecrationem calicis aliquod mortale veniret in mentem; ne ſacrificium rumpatur, poterit ſacerdos ſine confeſſione euchariſtiam ſumere, vt communis Theologorum opinio credit; hæc autem non licerent, ſi iure diuino confiteri ante euchariſtiam teneremur. III.

Præterea, præcepta affirmatiua obligant in caſu neceſſitatis, iuxta commune Theologorum prouerbium. At quando ſanus ſumit euchariſtiæ ſacramentum, videlicet ex conſilio, & deuotione; non eſt caſus neceſſitatis; ergo in tali cœtu præceptum de confeſſione non obligat. IV.

Adhæc; ſi homo teneretur ante euchariſtiam confiteri; id ob eam rationem maximè, quòd purus & gratus deo debet V.

ad hoc ſacramentum accedere. At exinde pari argumento ratiocinaremur, adminiſtraturum aliquod ſacramentum debere priùs confiteri, ſi quod peccatum mortale commiſerit. Nam ſacramentorum adminiſtratores mundos, Deoque acceptos eſſe oportet, niſi velint eſſe ſacrilegi.

VI. Præterea ad alia ſacramenta ſuſcipienda, vt Confirmationem, Ordinem, Matrimonium; nullo diuino præcepto priùs confiteri tenemur; ergo nec ad ſumendum euchariſtiæ ſacramẽtum, par enim cauſa, aut in omnibus, aut in nullis ſacramentis obligabit.

VII. Denique in capit. *Omnis vtriuſque ſexus*, de pœnitentijs, Innocentius iubet, vt omnis Chriſtianus ſemel quidem in anno confiteatur omnia peccata ſua, Euchariſtiam autem ſumat in paſchate. Quòd ſi hæc duo ſacramenta connexa eſſent, eſſetque neceſſarium ante euchariſtiam confeſſionem facere, non dixiſſet Concilium, ſemel in anno cõfiteatur, ſed ante paſcha confiteatur, vt id temporis percipiat euchariſtiæ ſacramentum. Hæc dicuntur ab his, qui nobiſcum in hoc ſecundo caſu pugnare volunt. Quem tamen plerique Theologi omni vi & ratione aſtruere conati ſunt: idque adeò effecerunt, vt noſtra hac tempeſtate Caietani placitum vnanimi conſenſu doctorum & piorum fuerit explosum. Ac reuera non exiſtimo huiuſmodi Caietani ſententiam inter opiniones probabiles eſſe reponendam, ſed qua tamen nota inuri à Theologis iure poſſit, alij doctiores iudicabunt. Nam Caietano tantum ſchola debet, homini alioqui de repub. Chriſtiana maximè merito, vt quo ad fieri per pietatẽ licet, parcere ei iure optimo, ſummiſq; rationibus debeamus.

Caietani ſentent. vnanimi conſenſu Doctorum & piorũ hoc tempore explosa.

Exploditur præterea in concil. Trident. ſeſſ. 13. cap. 7. & can. 11.

Noſtra igitur eademque communis Theologorum ſententia primùm oſtenditur ex eo, quod D. Auguſtinus principium ſumit 4. libro de baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 24. in hæc verba: *Si quiſquam in hac re auctoritatem diuinam quærat, quod vniuerſa tenet Eccleſia, nec concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi Apoſtolica auctoritate traditum rectiſſimè creditur.* Ex hoc itaq; principio fit argumentũ. Nam viri pij ab ineunte eccleſia cõfeſſionem euchariſtiæ præmittẽdam cenſuerunt. Nec id ab aliquo, aut concilio, aut pontifice præceptum eſt. Apoſtolica igitur auctoritate traditum retinemus, vt & alia nonnulla, quæ non niſi verbo tenus Apoſtoli à Chriſto receperunt, nobisque tanquam viuæ vocis oracula tradidere ſeruanda. Quòd verò conſuetudinem hanc confitendi ante euchariſtiam, quam modò eccleſia ſeruat, à Patribus acceperit, atque adeò Apoſtolis, quæ ſequuntur, teſtimonia manifeſtant.

Confirmat auctor communẽ ſent. contra Caietan.. multis Patrum teſtimonijs atque adeò traditione Apoſtolorum.

Euſebius

Euſebius in primis, 6. hiſt. Eccleſ. cap. 25. *De Philippo* (inquit) *imperatore traditum nobis eſt, quòd cùm in die paſchæ communicare myſterijs voluiſſet, ab Epiſcopo loci non priùs eſt permiſſus, niſi confiteretur peccata ſua, & inter pœnitentes ſtaret: nec vllo modo copiam ſibi myſteriorum futuram, niſi priùs per pœnitentiam culpas diluiſſet; ferunt igitur, libenter eum, quòd à ſacerdote imperatum fuerat ſuſcepiſſe diuinum ſibi ineſſe metum, &c.* Nec huic loco poteſt occurri, ex eo, quod Euſebius de publica confeſſione ſermonẽ facit. Nam quæ ratio eſt de cõfeſsione publica in ordine ad peccata publica, eadẽ prorſus eſt de confeſsione ſecreta in ordine ad peccata ſecreta. Quòd enim, vel publicè, vel occultè confeſsio fiat, qualitas ſacramenti eſt, non ſubſtantia. Et ſicut antè diximus, Chriſtus quidem, confeſsionis legem tulit, eam verò, vel ſecretam, vel publicam fieri, rationi ac prudentiæ naturali dereliquit. *Euſebius.*

Sozomenus deinde, libr. 9. hiſtoriæ tripartitæ, cap. 35. hanc conſuetudinem ab antiquiſsimis temporibus Romanos pontifices conſeruaſſe, teſtis eſt. Idemque teſtatur Nectarium epiſcopum, quibuſdam ſuadentibus, vt ſingulos ad communicandum iudicio conſcientiæ ſuæ relinqueret, illam antiquitatis conſuetudinem ſuſtuliſſe. *Sozomen.*

Auctor item libri de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 53. *Quem mortalia* (inquit) *crimina poſt baptiſmum commiſſa premunt, hortor priùs ſacerdotis iudicio reconciliatum, communioni ſociari, ſi vult non ad iudicium & condemnationem ſui euchariſtiam percipere.* *Auctor lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus.*

Circumfertur præterea inter diui Auguſtini opera libellus quidam ad Comitem de ſalutaribus documentis, quem quidem librum Eraſmus, licet diui Auguſtini neget eſſe, non negat tamen eſſe hominis pij. In huius itaque capite 33. hæc verba ſunt: *Quando corpus Chriſti accipere debemus, antea ad confeſsionem debemus recurrere, ſi peccata obnoxia in nobis ſenſerimus, ne cùm Iuda proditore, diabolum intra nos celantes, pereamus.* *Auguſtinus vel pius alius auctor libr. de ſalutaribus document.*

D. Auguſtinus inſuper in epiſtola 118. ad Ianuarium nõn reprobat, quod ex ore diſputantis dicitur, ſi tanta eſt plaga peccati, auctoritate Antiſtitis debet quiſque ab altari remoueri, ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari, hoc eſt enim indignè accipere, ſi eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam, non vt arbitrio ſuo, cùm libet, vel auferat ſe communioni, vel reddat. *Auguſtinus.*

Cyprianus verò multis locis huius rei teſtis eſt. Nam in Epiſtola 54. tertij libri, quæ ſcribitur Presbyteris & Diaconis: *Cùm in minoribus* (inquit) *peccatis agant peccatores pœnitentiam iuſto tem-* *Cyprianus.*

ſta tempore, & ſecundùm diſciplinæ ordinem ad exomologeſin veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi & cleri, ne communionis accipiant, nunc crudo tempore nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur: & nondum pœnitentia facta, nondum exomologeſi finita, nondum manu eis ab Epiſcopo, aut clero impoſita, Euchariſtia illis datur, cùm ſcriptum ſit: Qui ederit panem, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Sed nunc illi rei non ſunt, qui minùs ſcripturæ legem nouerunt; erant autem rei, qui præſunt, & hæc fratribus non ſuggerunt, vt faciant omnia cum Dei timore, & cum data ab eo, & præſcripta obſeruatione. Hactenus Cyprianus. Et paulò pòſt, de his, qui hanc traditionem non ſeruant: *Contempta* (ait) *Domini lege & obſeruatione, quam ijdem Martyres & Confeſſores tenendam mandant, ante reditũ noſtrum communicant cum lapſis & Euchariſtiam tradunt.*

Eadem ferè refert, epiſtola 18 eiuſdem libri, in ſermone autem 5. de Lapſis: *Contra Euangelij vigorem* (inquit) *contra Domini ac Dei legem, temeritate quorundam laxatur incautis communicatio, irrita & falſa, periculoſa dantibus, & nihil accipientibus profunda.* Et inferius: *Ante expiata delicta, ante exomologeſin factæ criminis, ante purgatam conſcientiam manu ſacerdotis, pacem putant eſſe, quam quidam verbis fallacibus venditant.* Et infra de peccatis, & confeſſione ſecreta (vbi quis exiſtimet ſolùm de publicis eſſe ſermonem) ita differit: *Qui quamuis nullo ſacrificij aut libellifactione cõſtricti, quoniam tamen de hoc vel cogitauerunt, hoc ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſin conſcientiæ faciunt, animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam paruis, licet & modicis vulneribus exquirunt, ſcientes ſcriptum eſſe, Deum non irrideri: & multa alia, quæ gratia breuitatis omittimus.*

Leo Papa. Præterea Lea Papa in epiſtola 69. ad Theodorum epiſcopum, foro Iulienſem: referturque de pœnitentia, diſt. 3. capit. *Multiplex*: *Mediator* (inquit) *Dei & hominum hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, vt confitentibus pœnitentiæ ſatisfactionem darent, & eadem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramentorum per lauacrum reconciliationis admitterent.* Hugo etiam de ſancto Victore in libro de Eccleſiaſtica poteſtate ligandi, atque ſoluendi (quem refert Gabriel, lect. 7. ſuper canon.) *Audaciter* (inquit) *dico, ſi ante ſacerdotis abſolutionem ad communionem corporis Chriſti quis acceſſerit, pro certo ſibi iudicium manducat & bibit, etiam ſi vehementer doleat & ingemiſcat.*

Fidelium iam auctoritationibus

Præterea, præceptum de ieiunio Quadrageſimali (iuxta Caietani ſententiam) non eſt ſcriptum, & tamen non licet in dubium vertere, an ieiunij Eccleſiaſtici violatio peccatum mortale

male sit, eò quòd Christiani etiam sine scripta lege ita ieiunant, *infringere* vt reos grauis mortalisque peccati se existiment, si ieiunium *Caietani* soluant. At viri sancti, ac timentes DEVM, cùm homo ha- *sententiã.*
bet in promptu idoneum sacerdotem, eiusmodi condemnant, si L.
accedat ad Eucharistiam sine præuia confessione.

Nec quisquam inter fideles vir bonus & sapiens ausus est vn- II.
quam post mortale peccatum ad Eucharistiam sine præuia confessione venire. In mente igitur cuiusque fidelis scriptum est, & in animo quasi insculptum de confessione ante Eucharistiam facienda præceptum.

Præterea suadetur id ex eo, quod habetur Matth. 5. *Si offers mu-* III.
nus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet a-liquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliare fratri tuo. Inde iraque sic argumentor: Christiani non habemus, nisi vnicum munus, quod offeramus ad altare, ergo priùs debemus fratri reconciliari, si quem offendimus, quã hoc munus de altari aut manu sacerdotis accipiamus. Multò igitur magis, qui Ecclesiam offendat per peccatum mortale, Ecclesiæ debet reconciliari per confessionem, quam reconciliationis sacramentum ob id antiqui appellauere.

Præterea, ad ministros Ecclesiæ pertinet, ad hoc conuiuium IV.
dignos admittere, indignosq; repellere, iuxta parabolam Matth. capit. 22. de eo, qui inuentus est in conuiuio non habens vestem nuptialem. At dignos admittere, indignos repellere, nisi per Confessionem, non queunt, &c.

Et profectò, si constaret Ecclesiæ, quenquam peccasse mor- *Respondetur ad I. rationem pro Caietani sententia.*
taliter, non exciperet ad hanc amicorum mensam Dei inimicum, nisi priùs per sacramentum confessionis Deo sibique conciliaretur.

Ad primum igitur argumentum respondetur, testimonium Apostoli nec confessionem præscribere, nec excludere, tantùm enim iubet, vt homo expendat vitam suam, examinetque conscientiam, vt si iustum se inuenerit securus accedat, sin verò iniustum, videat quid facto opus sit, vt dignè corpus Dominicum accipiat, verbi caussa, si inimicitias habuit, probet seipsum, non vt sua probatione contentus, suoque interiori dolore sacramentum Eucharistiæ sumat, sed vt examinatus atque probatus inimici gratiam quærat, cui iniuriam fecit, & veniam petens inimicitiam priorem aboleat, non interiùs modò, sed etiam exteriùs, in hunc modum, si publicè fuerit homo, aut concubinarius, aut vsurarius, sumpturus Eucharistiæ sacramentum probet seipsum: non in eum sensum, vt post contritionem secretã de pane illo edat, & de calice bibat, sed vt iuxta criminis

qualitatem, post examen & probationem, publicas peccati occasiones abijciat, pecunias quas iniustè rapuerat, reddat, scandalo populi satisfaciat, &c. In hunc etiam modum post quodcunque peccatum probet seipsum homo. Et si veniale fuisse repererit, nihil opus est, vt de Confessione soliciteur, sed si dolorem interiorem habeat, de pane illo edat, & de calice bibat, sin verò mortale fuerit, quod commisit, ad Sancta Sanctorum non nisi per ianuam reconciliationis introeat. Pro nobis itaque facit testimonium Pauli, non contra nos, si rectè intelligatur.

Nam, vt Chrysost. adnotauit, sui temporis intelligentia fuit: in quo Nectarius Episcopus peccatores suo iudicio reliquerat, & Confessionem sacramentalem abiecerat, vt retrò nobis ostensum est. Theophylactus autem nihil aliud fuit, quàm breuiator similiaq; D. Chrysostomi.

Ad II. Nõ omnia præcepta Christi, aut Ecclesiæ sint scripta.

Ad secundum, iam ex dictis facilè patet, non enim omnia præcepta siue Christi, siue Ecclesiæ habentur scripta, sed quædam ex traditione, moreque seruantur. Certè consuetudinem hanc [illegible]uiter in Ecclesia, diuque seruatam vinculo peccati mortalis astringere qui negauerit, pari confidentia negare poterit consuetudinem ieiunandi certis diebus olim ab Ecclesia, seruatam peccati mortalis obligationem inducere. Quamobrem, præceptum esse peccatori, vt antè Eucharistiam confiteatur, inficiari non possumus. An verò ius hoc ab Ecclesia an à Christo Domino extiterit, id verti in quæstionem potest. Nos Diuinum præceptum esse arbitramur, quod per manus à Christo ad Apostolos, ab Apostolis ad nos venit.

Ante Eucharistiam confiteri, Diuinum est præceptum, à Christo per Apostolos traditum.

Ad III.

Ad tertium non est difficile respondere, si, quæ superiùs diximus, teneamus, simili enim argumento probaretur, Confessionis integritatem non esse iure Diuino præscriptam, quoniam licet vel propter incommodum, vel propter scandalum euitandum, peccatum aliquod mortale in Confessione retinere. Leges itaque Christi Seruatoris nostri suauiter disponunt omnia, salua sẽper & naturæ æquitate, & prudentiæ ratione. Nã, & arbitrio boni, prudentisq; viri decernẽdum est, quanta locorum intercapedo necessaria sit, vt Confessor absens esse credatur, censeanturque pœnitẽs non habere copiam confessoris. Porrò, si confessor intra ciuitatem sit, quàmliber longo interuallo distet, debet pœnitens ad ipsum accedere, si tamen pœnitens sit in oppidulo, quod à ciuitate tribus milliaribus distet, tunc ego non censerem huiusmodi pœnitentem copiam Confessoris habere.

Ad IV.

Ad quartum respõdetur, præcepta dupliciter obligare, per se & per

& per accidens, vt pœnitentia, per se quidem obligat in periculo mortis, per accidens autem, cùm quis vult sacramentum aliquod vel suscipere, vel administrare. Quod igitur de pœnitentię lege, idem de Confessionis præcepto dicere, consentaneum est, vt per se in articulo necessitatis confiteri teneamur, per accidēs autem, vt dignè suscipiamus Eucharistię Sacramentum, cui dignè suscipiendo peculiarem dispositionem & pœnitentiam lex Diuina præscripsit.

Ad quintum, non propter animi puritatem solùm & Dei gratiam necessariam, sed propter Christi peculiare præceptum confiteri ante Eucharistiam debemus. Administraturi autem sacramenta, nulla aut Christi, aut Ecclesiæ lege, confiteri tenentur, sed solùm animi munditiem habere, quæ sola interiori pœnitētia comparatur. *Ad V.*

Ad sextum non esset penitùs absurdum, si diceremus, ad reliqua etiam sacramenta sumenda Confessionem præuiam esse peccatori necessariam, vt sicut Baptismus ianua omnium sacramentorum est, sic secunda post naufragium tabula recidenti post Baptismum in mortale peccatum, sit aliorum quoque ianua sacramentorum. Id autem Leo papa in Epistola iam citata docere videtur, inquiens, *ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent*. Non ait, ad communionem Eucharistiæ Sacramenti, sed ad communionem sacramentorum. *Ad VI.*

Præterea, de consecratione, d. 5. cap. Vt ieiuni, Concilium Aurelianense iubet, vt qui ad Confirmationem veniunt, moneantur Confessionem facere priùs, vt mundi donum Spiritus sancti valeant accipere.

Præterea, si Ecclesiæ constaret quenquam fuisse publicum peccatorem, non ei administraret Ordinis siue Confirmationis, aut matrimonij sacramentum, nisi priùs Sacerdotis autoritate Christo Domino, atque ipsi eidem Ecclesiæ fuisset reconciliatus. Indignum enim esset, vt qui Ecclesiam offendit, munus Ecclesiæ & ministerium sine præuia conciliatione recipiat. Vnde Diuus Thom. in 4 d.24.q.1.art.3.q.1. ad tertium: *Aliquæ* (inquit) *medicinæ sunt, quæ exigunt robur naturæ, aliàs cum periculo mortis assumuntur, & aliæ sunt, quæ debilibus dari possunt, ita etiam in Spiritualibus quædam Sacramenta sunt ordinata ad remedium peccati, & talia peccatoribus sunt exhibenda, sicut Baptismus & pœnitentia: illa verò quæ perfectionem gratiæ conferunt, requirunt hominem per gratiam confortatum, & talia* (supple) *non sunt peccatoribus exhibenda.* Quo loco certum est, peccatores à D. Thoma vocari, qui mortaliter antè peccauerunt, etiam si dolorem habeant de peccato,

animumque in futurum rectè ac iustè viuendi. Nam si peccatores appellaret, quibus interior pœnitentia non est, profectò nulla Sacramenta essent peccatoribus ministranda. Videtur ergo D. Thomas sentire, Ecclesiam his, qui antè peccauerunt, si habeant tamen interiorem de peccato dolorem, sacramenta Baptismi & pœnitentiæ administrare debere. At, reliqua sacramenta non, nisi per sacramentum aliquod eorum iustificatis, quæ directè ad iustificationem ordinantur: vt Baptismus & pœnitentia. Atque id etiam definisse videtur Innocentius primus in Epistola ad Ruffum & Eusebium capit. 4. his verbis: *At dicitur legitimi Sacerdotis benedictio auferre omne vitium*, ergo si ita est, applicentur ad ordines sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei. Quia in ordinatione criminali vitia putantur auferri nullus sit pœnitentiæ locus, quia id potest præstare ordinatio quod longa satisfactio præstare consueuit.

Nō est par obligatio præmittendi cōfessiōnem ante Eucharistiam & ante alia sacramenta, nā illa ēx traditione, hæc non item.

Sed quoniam huiusmodi argumenta retundi possunt, & præceptum eiusmodi non ratiocinatione, sed traditione maiorum constare debet, dicamus sanè, non esse eandem causam, quoniam alterum nobis traditum est, alterum non item.

Ad vltimū obligatio semel cōfitendi singulis annis existit ex obligatione semel in anno sumendi Eucharistiam ex D. Tho. sententia.

Ad vltimum Diuus Thom. in 4. distin. 17. q. 3. art. 1. quæst. 4. ob eam rationem tenere videtur, quòd obligatio, qua Ecclesia obligat ad Confessionem semel in anno faciendam, sumitur ex eo, quòd liget semel in anno ad Eucharistiæ sumptionem. Ait enim: *Ad Eucharistiam nullus post peccatum mortale, nisi confessus debet accedere, copia Sacerdotis oblata, & inde venit obligatio, qua Ecclesia omnes obligat ad semel in anno confitendum, quia instituit, vt semel in anno, scilicet in Pascha, omnes sacram communionem accipiant, & ideo ante tempus illud confiteri tenentur.* Hactenus ille, & iuxta hanc sententiam cōnexa sunt etiam in Ecclesiæ præcepto hæc duo sacramenta.

Pergit author disputare de tempore Confessionis faciendæ,

Id autem etiam suadetur ex Concilio Agathensi, quod refertur d. distinct. 50. in cap. *Et pœnitentiali Romano*, vbi dicitur, quòd hebdomada priore ante initium Quadragesimæ, tum primùm confitentibus peccata sacerdotes pœnitentiam dent. Citat quoque B. Rhenanus in fine annotationum super Tertullianum, decretum alterius synodi, quo præscribitur, vt feria 4. ante Quadragesimam peccatores confiteantur. Ac reuera, publicè pœnitentes in die cinerum ex more antiquo peccata sua confitebantur. Imò adeò nunc etiam, qui in Quadragesima non confitentur, existimant se illius præcepti præuaricatores. Prælati quoque excommunicant illos, qui in Quadragesima non fuerint confessi: præceptum igitur de Confessione iure etiam Ecclesiastico

aſtico Euchariſtiæ præcepto adiunctum eſt. Nam & Sixtus Quartus in quadam Extrauag. de trugis & pace, cuius initium, *Vices illius*, iubet, vt mendicantes deliſtant prædicare, parochianos nõ obligatos, ſaltem in Paſchate, proprio confiteri ſacerdoti.

Sententia autoris eſt teneri fideles ad ſumendam Euchariſtiam certo anni tempore, ſcilicet in Paſchate, ad Confeſſionem verò faciendam ſemel quidem in anno, non tamen certo anni tempore. Potiſſima ratio eius datur ex cap. omnis vtriuſque ſexus.

Verum enimuerò, cùm in illo cap. *Omnis vtriuſque ſexus*, Innocent. dedita opera, limitâſſe videatur præceptum communionis ad Paſchale tempus, non item præceptum Confeſſionis, dixit enim: *Confiteatur ſemel in anno, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum.* Non video ego, cur ex eo præcepto fideles aſtringamus ad confitendum in Quadrageſima.

II. Ratio autoris.

Præterea, ſi quis peccauerit mortaliter diu ante Quadr. & ſtatim confiteatur peccatum ſuum proprio Sacerdoti, quæro an ille impleat præceptũ illius capitis, nec ne: ſi implet, vincimus, ſi non implet, ergo etiamſi non peccaſſet mortaliter vſq; ad Paſcha poſt priorem Confeſſionem, teneretur iterum eadem peccata confiteri, à quibus ſemel abſolutus eſt.

III.

Præterea, ſi homo habeat legitimum impedimentum ad cõmunionem accipiendam, vt frequentem vomitum, vel quia detinetur in carcere, vel quia non habet ætatem idoneam ad Euchariſtiam percipiendam, rogo, an præcepto de ſemel in anno confitendo ſatisfaciat, cùm ante Quadrageſimam confiteatur, quod negare quoniam impudentia eſt, teneamus, præceptum communionis ad certum anni tempus conſtringere, præceptum verò Confeſſionis non item.

Verum eſt itaque ante Euchariſtiam oportere confiteri, quotieſcunque illam homo percipiat, ſed non ex illo præcepto Cõcilij Lateran. ſed ex Diuina lege, vt priùs nobis oſtenſum eſt. Nec intentio præcipientis obligat, ſed forma præcepti, vnde quamuis ſummus Pontifex præciperet Confeſſionem, eo fine, vt Euchariſtiæ præmitteretur, nõ tamen ſuo ad id præcepto obligauit. Iam enim erat ius Diuinum, quo huiuſmodi confeſſio ſemper erat præmittenda, ſiue in Paſchate, ſeu quocunq; alio tẽpore Euchariſtia ſumeretur.

Eſt quidã præmittenda Confeſſio ante Euchariſtiam ei, qui conſcius ſibi eſt peccati mortalis, attamen ex autoris ſententia, nõ ex vi præcepti promulgati in cap. Omnis vtriuſq; ſexus, ex lege Diuina.

Circa tertium caſum dubium oritur, eadem enim ratione homo ſanus in principio diei, ſi timeret febrim ſuperuenturam, teneretur Diuinum totius diei officium præuenire. Imò etiam teneretur præuenire ieiunium præceptum ab Eccleſia, ſi probabiliter crederet, ſe præſcripto die non habiturum ieiunandi facultatem. Item, ſi in Paſchate crederem me habiturum legitimũ impo-

Diſputatur de 3. caſu, quando videlicet faciendo eſt Confeſ-

feßio, propter periculum carendi

impedimentum Euchariſtiam ſuſcipiendi, deberem quoq; prius ſumere, cùm adeſſet opportunitas.

poſt ea Confeſſario. Probat tribus rationibus partem negatiuam.

Ad hoc reſpondetur, non eſſe ſimile. Nam quædam præcepta ſunt homini ad certum & determinatum tempus implenda, vt de ieiuino Quadrageſimæ, aut vigiliæ alicuius feſti, & eiusmodi non eſt neceſſe præuenire, etiamſi exiſtimamus impedimentum legitimum nos habituros tempore, quo eſſent implenda. Alia verò præcepta ſunt ſine determinatione temporis, quę videlicet nos obligant, vt aliquando impleantur, ſaltem ſemel in vita, vt ſunt media ad ſalutem neceſſaria, atque præcepta, quæ de huiuſcemodi feruntur anteuertere neceſſum eſt, vt de Baptiſmo. Imò, qui nunquam in vita Euchariſtiam ſuſcepit, credens futurum periculum mortis, nec habiturum ſe Euchariſtiæ copiam, nam tenetur ſaltem ſemel in vita illud præceptum implere. Hinc nauigaturus periculoſo tempore, ſi non habet in naui Confeſſorem, tenetur periculum præuenire.

Reſpondet autor, faciendā eſſe Confeſſionē propter periculum dictum & non eſſe partem rationem aliorum præceptorum ad certum tēpus futurum in gāt, quale

Reſpondet autor, faciendā eſſe Confeſſionē propter periculum dictum & non eſſe partem rationem aliorum præceptorum ad certum tēpus futurum in gāt, quale obligantium: Siquidem in his non tenemur anteuertere tempus etiamſi eo periculum videatur. Secùs in his, quæ non ad certum tempus obligāt, eſt ex autoris ſententia præceptum Confeſſionis faciendæ.

Hinc Chriſtianus, qui tenetur ſemel in anno confiteri ex Eccleſiaſtica lege, ſi credat ſe non habiturum copiam Confeſſoris in duobus poſtremis menſibus anni, obligatur ad Confeſſionem faciendam, intra decem menſes priores illius anni, verbi gratia, ſi habeat quis prolixa maria transfretare, etiamſi aliâs nullum nauigationis periculum eſſet.

Reſpondet ad primā rationem proparte negatiua (ad reliquas enim ex dictis reſponſum eſt) & aſſerit in his etiam quæ obligant ad certum tempus, ſi legitimum impedimēntum poſtea futurum ſit voluntarium teneri nos anteuertere.

Sed quid illi primo argumento reſpondebimus? nam reliqua faciliora ſunt, nempe, diſtinguendum eſt impedimentum legitimum poſtea futurum. Nam ſi voluntarium eſt, teneor profectò Diuinum officium antè ſoluere, cùm reliqui temporis impedimentum quàmlibet legitimum & neceſſarium ego liberè præſtem. Quòd ſi impedimentum à natura aut violentia extiterit, vti ab ingruente morbo, tunc ego non aſtringerem, niſi ad id officij perſoluendum, quod pro tempore præſenti atque præterito debetur. Facultas autem, quæ datur ab Eccleſia, aut anteuertendi aut poſtponendi Diuinum officium intra diem rationem naturalem, priuilegium fauoris eſt, non vinculum neceſſitatis, hoc eſt, præuenire poſſumus, non tenemur.

Explicatur quart' caſus, ſci-

In quarto caſu, Durandus, 17. quarti, q. 14. in dubium vocat, an ſtatutum illud Eccleſiæ de Confeſſione ſemel in anno facienda, ſit præceptum, an potiùs exhortatio ad Confeſſionem.

Sua-

Suadet autem non esse præceptum, quòd nullum sit ibi verbum, vnde vis præcepti colligi possit, habet enim textus in hunc modum: *Omnis vtriusq; sexus, postquam ad annos discretionis peruenerit omnia sua solus peccata saltem semel in anno confiteatur proprio Sacerdoti, & iniunctam sibi Pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reuerenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum* Quod si dicas, verbum, *Confiteatur*, vim habere præcepti, idq; colligas ex pœna subiuncta, *alioqui & viuens ab Ecclesiæ ingressu arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.* Contra Durandus argumentatur, quia illa clausula & pœna non refertur ad transgressionem legis de confessione, sed ad transgressionem præcepti de Eucharistia. Non enim Ecclesia legem fert, cuius transgressionē pœna legis puniré non potest, frustra siquidem lex eiusmodi pœnalis à legislatore ferretur. At ecclesia non potest punire violatorem legis de Confessione, quia non potest Ecclesię cōstare, quisnam sit illius legis transgressor, primò propter peccata occulta, secundo, quia non potest cognoscere, an omnia mortalia confiteatur quod tamen lex præcipit, tertiò, quia solus soli Sacerdoti confiteri debet, iuxta illam legem, & Sacerdos tenetur seruare secretum, etiamsi nullum peccatum peccator confiteatur. Quamobrem incassum pœna illa transgressori legis de confitendo præfiniretur.

licet faciē. di annua- tim Confes sionem. Suadet Du rand. non esse præce- ptā annuā Confessio- nem in oa. Omnis vtrē usq; sexus, rationib. hic allatis.

At vero communis omnium & Theologorum, & Iurisperitorum sententia certis argumentis astruit, legem illam Confessionis ad mortale peccatum obligare, non enim fideles existimant, cùm in Quadragesima confitentur, ex consilio se confiteri, & nō ex præcepto. Quòd si quis negligeret toto anno cōfiteri, malè dubio procul apud fideles audiret, & mortaliter peccare crederetur. Et confirmatur, quia Prælati in eos, qui non fuerint eo anno cōfessi, excommunicationis sententia animaduertere solent, supponitur igitur peccasse mortaliter.

Contraria Durando est commu nis Theolo gorum & Iurisperi- torum sen- tentia, nē- pe obliga- tionem le- gis semel in anno cō- fitendi, esse ad peccatū mortale. Confirma- tur, I. II. Respondet hic autor ad rationes Durandi.

Præterea, vt antè docebamus, Diuinum de confessione præceptum, per Humanam legem ad certum tempus limitatur. Nam citra huiusmodi limitationem Diuinum illud præceptum commodè seruari non posset. Non est ergo exhortatio & consilium, sed præceptum, quippe, si consilium esset, vix vnus aut alter in Quadragesima confiteretur, nec implendo consilio tanta solicitudine, timore, ac diligentia plebs vniuersa concurreret.

Ita licet Ecclesia non possit Confessionem interiorum peccatorum præcipere, nec pro transgressione pœnam inferre, præceptum à Deo tamen potest ad certum tempus limitare, transgressoresque legis limitatæ excommunicatione plectere. Illa verò pœna decretalis huius, de qua disseruimus, locum habet, cùm trans-

transgressio præcepti manifesta est, verbi gratia, si non habet fe dulam Confessoris.

Quæstio: Vtrum pueri ante 14 annum confiteri teneantur vi legis latæ in cap. Omnis vtriusq; sexus.

Illud tamen verè verti in quęstionem potest, an ante quartum decimum annum pueri confiteri ex hac lege Concilij teneãtur. Dicit enim Concilium, *cùm ad annos discretionis peruenerit. &c* Sed anni discretionis dicuntur, cùm homo tertiũ decimum, vel quartum decimum attigerit, igitur vsque ad id ætatis, non tenentur homines confiteri. Quòd autem anni discretionis in eum modũ sint intelligendi, probatur, quia non obligamus paruulos ad sumendam Eucharistiam ante illam ætatem. At simul vtrunque præscribitur & quod omnis homo, cùm ad annos discretionis peruenerit, confiteatur, & quod suscipiat Eucharistiæ Sacramentum.

Respondet autor, puerum, vbi minimum habet vsũ rationis ad peccãdum mortaliter teneri lege confitendi semel in anno.

Huic quæstioni respondetur, vsum rationis non simul circa omnia paruulis contingere, nam sunt pueri, qui peccata grauia discernere à leuibus possunt, distinguere inter cibum sacrum à prophano non possunt. Puer ergo, vbi primum habet vsum rationis ad peccandum mortaliter, huius legis obligatione constringitur, teneturq; iam semel in anno confiteri, sed Eucharistiam percipere non tenetur, nisi talem ac tantum vsum habeat rationis, quo congruenter sacrum Christi corpus sumere, & Diuinitatem possit reuereri latentem, propterea q; dixit Innocentius, *reuerenter suscipiens, &c.*

anno, non ad hoc lege Eucharistia sumẽdi, quousq; reuerenter possit sumere.

Quæstio Vtrum Eccles. possit in Diuino de Confessione præcepto cum aliquo dispensare.

Illud quoq; Scholastici autores vocare in quæstionem solent, an Ecclesia possit in Diuino de Confessione præcepto cum aliquo dispensare. Nam in eo, quod Humanum est, de quotenni peccatorum confessione dispensare per Ecclesiam posse minimè cõtrouertitur. At illud controuersiam habere merito potest: Nam reddere vota, iuramenta seruare, iuris est & Diuini & Naturalis, habet autem Ecclesia facultatem & dispensandi in votis, & relaxandi iuramenta, ergo, licet cõfessio iure Diuino præscripta sit, Ecclesia tamen poterit dispensare.

Pro parte affirmatiua prima ratio.

Et confirmatur ex eo, quod Matthæi 16. D. Petro dicitur: *Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, &c.* ergo si quẽ Petrus absoluerit ab obligatione Confessionis, ille erit coram Deo reuera solutus.

II. Respondet autor negatiuè. Ad primum. Non est si

Huic ego quæstioni, quoniam alio loco opportunius discretur, solùm dabo, quod ad præsentem locum satis est, negando primi argumenti consequentiam. Nec enim est similis ratio de præcepto Confessionis & Baptismi, ac de præcepto reddendi vota & seruandi iuramenta, quia baptizari aut confiteri, salutis impedimen-

mentum afferre nemini poteſt, cùm in his Sacramentis tota hominis ſalus conſiſtat, ſunt quippe ad ſalutem neceſſaria. Quapropter non expediebat, vt relinqueretur Eccleſiæ facultas in huius modi præceptis diſpentandi. At vota & iuramenta præſtare, non nunquam vergit in ſalutis diſpendium, eò, quòd homines ſunt ad iurandum atq; vouendum faciles, non habita ratione futuræ incommoditatis. Quamobrem neceſſarium erat, vt Eccleſia Chriſti poteſtatem haberet in voto & iuramento diſpenſandi, quæ ſcilicet vincula, ſubinde maioribus bonis poterant eſſe impedimento.

militis ratione præcepti cõfeſſionis aut Baptiſmi, ac præcepti ſeruãdi vota aut iuramẽta ſiquidem conſiteri eſſe vota poteſt.

aut baptizari impedimento ad ſalutem eſſe non poſſunt, ſicut poſſunt aut iuramenta ſeruata. Vnde diſpenſare in his Eccleſia poteſt, in illis nõ poteſt.

Et per ad hoc teſtimoniũ ex Matth. reſponderur: Nam quia poteſtas ibi promiſſa, poteſtas clauium eſt ad aperiendũ regnum dignis, claudendum verò indignis; & per Sacramentà Baptiſmi & Confeſſionis regnum cœlorum ſuſcipientibus aperitur, non eſt Petro collata poteſtas, vt diſpẽſaret in his Sacramentis, ne ſuam videlicet deſtrueret poteſtatem, ea Sacramenta tollendo, quibus adminiſtrandis regnum cœlorum habebat fidelibus aperire, ſed enim vota & iuramenta ſeruare, poterat eſſe fidelibus regni cœlorum impedimentum. Quocirca, ſicut poteſtas clauium limitatur ex ordine ad finem ſcilicet apertionem regni cœleſtis (quapropter non poteſt Eccleſia Sacramenta tollere) ita etiam ex eodem fine amplificatur ad omnia ea tollenda, quæ apertionem regni cœlorum impediunt, qualia interim ſunt vota & iuramenta. Et certè illius teſtimonij intelligentiam Eccleſiæ vſu magis, quã ratiocinatione colligere poſſumus, quotus enim quiſque per rationem Humanam conſequetur, qualis quantaq; poteſtas per illa generalia verba: *Quæcunq; ligaueris, quæcunq; ſolueris*, fuerit Petro promiſſa. Accepit quidem poteſtatem ad ædificationem & non ad deſtructionem, vt 2. ad Corinth. 10. Apoſtolus tradit: vnde in his, quæ ſunt de neceſſitate diſpenſauit nunquam, nempe, non poterat, quod in deſtructionem eſſet: In votis autem & iuramentis diſpenſauit, ac poterat quidem, quod erat in ædificationem.

Ad II. Poteſtas clauium limitatur ordine ad finẽ ſcilicet apertionem regni cæleſtis. Ideirco non poteſt tollere, niſi quæ impediunt apertionem regni cælorum Ex quo ſequitur, vt Eccleſia non poſſit in Baptiſmo aut confeſſione cũ aliquo diſpenſare.

Ex neceſſitate huius Sacramẽti cõfeſſionis concludit D. Thom. in eo diſpẽſari non poſſe.

Vnde D. Thomas, diſt. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſt 5. in neceſſitate huius Sacramenti fundauit, quod in eo diſpenſari non poſſit. Quamuis in ſolutione ad primum expreſſe doceat, Summũ Pontificem in iure Diuino poſitiuo diſpenſare non poſſe. Ita diſcipuli D. Thomæ, vt hanc ſententiam tueantur, aiunt Prælatos Eccleſiæ, cùm diſpensãt in voto, non diſpenſare in præcepto iuris Naturalis, vel Diuini, ſed in eo, quod Humani iuris eſt. Nam vinculũ

Videtur autor hic D. Thom. discipulos tacitè reprehendere, quod dicãt vinculum voti esse iuris Humani.

vinculum voti mei, lex mea priuata est, ita Humanum est, non Diuinum, habent autem D. Thomam à se, secund. secund. quæst. 88. art. 10. ad secundum. Sed in hac tamen philosophandi ratione duæ difficultates existunt: Prima, quòd ea, quæ sunt de iure positiuo, potest Summus Pontifex, etiam sine causa, tollere & abrogare, vt quamuis malè faciat, factum tamen validum sit. At in voto absque rationabili causa dispensare nequit, & si dispenset, irritum est, quod facit, seruare igitur votum non Humani solùm iuris est, sed Diuini.

Altera autem difficultas est, quòd si vinculum voti & iuramẽti Humanæ facultatis esset, ante Diuinam legem nouam & veterem, per Humanam potestatem dissolui posset; quòd si non poterat, certè plusquam humanum erat hoc vinculum. Naturale siquidem est, vt omnis obligatio per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluatur: Si igitur votorum & iuramentorum obligatio per iuris Humani arbitrium solùm extiterit, per idem etiam arbitrium dissolueretur. Quò fieret, vt qui aut voti, aut iuramenti vinculum induxisset, idem haberet eiusdem soluendi facultatem. quemadmodum Princeps, qui legem dicit publicam, eam soluere potest & abrogare. Faciamus itaq; hic tractatui de Confessionis præcepto finem, cuius prolixitatem postrema de Satisfactione disputatio compensabit: Erit enim quam breuissima.

Disputat autor de Satisfactione quæ est tertia Pœnitẽtiæ pars. Quæstio, an de Satisfactione præceptum Diuinum sit. Scotus & Gabriel partem negatiuam videntur sequi.

De tertia igitur pœnitentiæ parte, hoc est, de Satisfactione, inter fideles etiam ambigitur, an Diuinum præceptum sit. Nam Scotus, d. 18. & 19. circa finem asserit, nullum pœnitentem obligari ad acceptandam Pœnitentiam, quam Sacerdos iniungit.

Asserit rursum, quòd si Satisfactionem iniunctam acceptat, tenetur implere sub pœna peccati mortalis. Idem sequitur Gabriel, d. 16 quarti, q. 2. Quoniam ad Satisfactionem pro pœna duo remedia sunt, alterum in hac vita, alterum in purgatorio, potest ergo pœnitens suo fautori cedere, quo ex misericordia Dei Satisfactio præsens acceptatur pro futura pœna, atq; proinde eligere poterit Satisfactionem futuri seculi.

Opinio Scoti refellitur.

At hæc opinio nulla ratione nititur, si enim Sacerdos obligare ad mortale non potest, mea acceptatio non inducit peccati mortalis oligationem, quippe non aliter pœnitens implere vult Pœnitentiam iniunctam, quam Sacerdos obligare potest. Non itaque cohærẽt ambæ illæ assertiones. Quamobrem acutiùs multò Caietanus, in q. 2. de Satisfact. ad secund. argum. rerum consequentiam & connexionem intuitus, existimauit, quòd pœnitẽs nec acceptare tenetur Pœnitentiam iniunctam sub pœna peccati mor-

Opinio Caietani acutior quam Scoti tam-

si mortalis, nec acceptam implere.

etsi nec ip sa probatur auctori.

At verò D. Thom. longè diuersam opinionem secutus est in 4. distinct. 18. qu. 1. art. 3. qu. 3. & dist. 20. art. 2. qu. 2. ad secund. sed & distin. 16. in exposit. text. apertè dicit, Ioannem quidem fuisse denunciatorem præcepti de Satisfactione: Christum autem institutorem Sacramenti & partium eius. Et 3. part. qu. 84. ar. 8. dicit, quòd pœnit. exterior, qua iuxta arbitrium Sacerdotis peccator satisfacit, oportet, duret vsque ad determinatum tempus secundùm mensuram peccati.

D. Thom. sententiæ longè diuersa, quæ sequitur Durandus Sylvest. et auctor, scilicet præceptum satisfactionis esse diuinum.

Durandus etiam D. Thomæ subscripsit, dist. 17. qu. 3. ad secund. & Sylvest. in verbo *Confessio*, prim. §. 26. Atque hanc nos sententiam tenere debemus, si rectam Theolo. rationem sequi volumus.

Primum, quia sacrilegium est, Sacramentum aliquod mancum & imperfectum relinquere. At si satisfactio prætermittitur, tertia pœnitentiæ pars; mancum & imperfectum conficitur sacramentum. Sacrilegium igitur fuerit, satisfactionem à Sacerdote iniunctam, vel non accipere, vel non explere.

Pro hac sententia D. Thom. ratio I.

Deinde in foro contentioso iudex habet potestatem pœnam pro delictis imponendi, quam etiam reus subire tenetur; ergo & iudex Ecclesiasticus in foro conscientiæ hanc habebit potestatem. Non enim potestas Apostolis in foro interiore à Christo Domino collata, imbecilliot est, quàm in foro exteriori. II.

Præterea potestas, quæ non habet vim coërcendi, ridicula est, & in nullos futura vsus, vt inter asserendum præceptum de Confessione docuimus. Si ergo iudices à Christo instituti non haberent vim auctoritatemque ligandi, ad pœnam rationabilem & iustam pro qualitate & quãtitate delicti, profectò eorum iurisdictio & potestas de culpis iudicandi, meritò rideretur. III.

Præterea clauis potestas est, non solùm soluendi, sed & ligandi, vt patet ex definitione clauis, quam & Ioannes 22. in extrauag. *Quia quorundam*, de verborum significatione, & communis probat Theologorum consensus. Imò adeò Dominus Matth. 16. nam cùm dixisset: *Tibi dabo claues regni cælorum*, explicaturus, quid nomine clauium intelligeret, cuestigiò subdit, *& quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis, & quodcunque ligaueris, erit ligatum.* Quòd si æquam habent Sacerdotes absoluendi & ligandi potestatem, certè sicut absoluunt vice Dei, cùm formam Sacramenti proferunt, ita ligant vice Dei, cùm mulctam pro culpis indicunt. Pœnam aũt diuina sentia in Sacramento taxatam subire nolle, sine dubio graue IV.

Pœnam diuina sent.

Digitized by Google

in ſacramẽto taxatã nolle ſubire graue peccatum eſt.

peccatum eſt. Et cõfirmatur: Nam ſi princeps cõſtitueret aliquẽ delegatũ ad iudicandũ in Repub. de criminibus, nimirum intelligeremus illius Reip. ciues ſententijs iudicis inſtituti, obligari ad parendum. Cùm ergo Chriſtus ſic inſtituerit vicarios ſuos vt Ioannis 20. dicitur, non eſt dubitandum, quin eorum ſententiæ, & in abſoluendo, & in ligando, eandem habeant vim, ac ſi à Chriſto latæ fuiſſent. Quamobrem eiuſmodi ſententijs obtemperare fuerit omnino neceſſarium.

Omnino neceſſarium ſentent ſacerdotis in ligando obtẽperare.

Præterea (quod recto docuimus) exterior Satisfactio in præcepto eſt, cùm ſit ad ſalutem neceſſaria; ergo qui ad aliam vitam remittit Satisfactionem, reus peccati mortalis efficitur.

Nec aliud intelligendum eſt (quod aliâs ſæpe commemorauimus) in lege noua factũ eſſe, niſi vt quam pœnitentiam tenebatur peccator in delicti compenſationem Deo præſtare, eam præſtet ſacerdoti Dei vices habenti. Quò fieri, vt ſi in naturæ lege, vel ſcripta, homines exteriorem Satisfactionem exhibere pro peccatis tenebantur, teneantur etiam lege Euangelica eandem exhibere ad Sacerdotum arbitrium, quibus Deus huiuſmodi iudicium delegauit.

V.

VI.

VII.

Age verò, quem dolorem de peccatis, quem animum emendandi vitam ille habet, qui pœnitentiam iuſtam & æquam iunctam à iudice Dei locum habente, nec vult acceptare, nec implere? Qua rurſum humilitate accedit iudicandus, qui iudicis ſententiam iuſtitia æquitateque plenam negligere non veretur? Cumque etiam vel iudicis arbitri, quem tua voluntate delegeris, iuſtæ ſententiæ nolle parere iniquum ſit, ac iudici quoque arbitro iniurium; quidni ſit iniquum pariter, & iniurium iudici non arbitro, ſed diuina auctoritate ſubſtituto nolle obedire, cùm iuſtam ſententiam profert?

IIX.

Præterea etiam, vt ſacramentum hoc medicinale eſſet, non item iudiciale, vel etiam tunc abſurdum eſſet, liberè pronunciare, non obligari pœnitentem ad parendum Sacerdoti in remedijs curationis: quod perinde eſſet, atque diceretur, non oportere ægrotum medico obtemperare ſalubriter præcipienti. At ſatisfactio Sacramentalis ſicut eſt in compenſationem iniuriæ factæ Deo, ita etiam in medicinam ſpiritualis ægritudinis. Quocirca intolerabilis opinio eſt, quæ peccatorem ab obligatione ſatisfactionis Sacramentalis abſoluit.

Intolerabilis opinio igitur Scoti & Caietani.

Nos autem admirari ſatis non poſſumus, quid cauſæ fuerit hominibus doctis, vt non rem modo, verùm etiam nomen Satisfactionis excluſerint. Satisfactio enim nomen iuſtitiæ eſt, atque hoc loco ſanè iuſtitiæ eius, qua Deo pro culpis pœnas debitas ſoluimus. Quòd ſi iure iuſta atque debita Chriſti & vicariorum

rlorum eius iudicia non amplectimur, impuneque licet eorum sentētias reijcere; profectò (vt diximus) satisfactionis, & res, & nomē aboletur, aboleturq; proinde omnis obligatio, qua ad stā-dum parendumque iudicijs humana ratione constituitur. Illud verò, quod nobis obijciunt contrariæ opinionis assertores, indignum est, vt à nobis refellatur, & tempus postulat, vt finem iam dicendi faciamus; nam elatus studio res multas & magnas explicandi, longior quidem fui, non inficior, sed erat tamen difficile, argumentum tantum, tamque præclarum inchoatum relinquere. Quòd si pro dignitate vestra mihi tractatum non est, veniam obsecro detis, viri Humanissimi; sin autem aliqua ex parte dignitati vestræ fecimus satis, id omnes Deo Opt. Max. acceptū referamus. In cuius glotiam, pœnitentiam, siue virtutem; seu Sacramentum, & ad salutis finem, & ex præcepto quoque Dei peculiari necessariam esse, hactenus dictum sit.

Si, impiæ licet Christi vicarium in Sacramento hoc sententias reicere, satisfactionis, & nomen, & res aboletur.

FINIS.

Qqq 2 INDEX

Digitized by Google

ceptionis, Dei essentiam vidisse Theologi definiunt, 703 animus hominis naturaliter est immortalis, 729. animũ hominis nõ esse in potentia materiæ, cæterorum autem viuentium animas esse, Moyses manifestè indicat. 731

Anni.

Annorum numerus ab egressione filiorum Israel de Aegypto, ad templum à Salomone inchoatũ, 502. 503. annorum numerus, omnium qui præfuerunt à Moyse ad Salomonem, in veteris testamenti libris singulatim designatus est. exceptis Iosue, Sangar, Samuel & Saul. 508

Antoninus & Vincẽtius Belluacensis non tam vera scribere curãt, quam, ne nihil prætereant, quod alibi scriptum reperitur. 540

Apocalypsis librum à canonicis excipere hæreticum est. 57

Apostasia,

non est hæresis, 603. apostatæ in pœnas hæreticorum incurrunt. 604.

Apostoli

quædam literis, quædam viua voce prodiderunt, 152. & sequ. tempore dominicæ passionis Christi fidem non amiserunt, 206. ex animi perturbatione & ignorantia dubitauerunt. 619. cum baptizarunt in nomine Christi, non omiserunt nomen patris & spiritus sancti, 334. quæ ad Apostolos pertinent quatenus ad Ecclesiæ sacerdotes, hæc ad solos futuros sacerdotes referẽda sunt 336. apostolos confirmatos fuisse in gratia, rectè colligitur ex illis verbis: Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. 344. apostolorum nemo in legibus Ecclesiæ ferẽdis poterat errare, illorũ vero successores possunt errare. 129

Aqua benedicta nõ sanctificat. 752

Arabes quidam dixerunt animum natura esse mortalem, sed in nouissimo die cum corpore immortaliter suscitandum. 729

Arca veteris testamenti typus Ecclesiæ. 219

Argumentum.

Argumenta omnia, vel à ratione, vel ab autoritate ducũtur, 4. argumenta eorum qui suadere conantur scripturam sacram non egere approbatione Ecclesiæ, 30. & seq. argumenta contra auctoritatem scholasticorum, 384. argumentis quæ posita sunt contra Machabæorum libros, fit satis 69. & seq.

Aristoteles

cum ait summum hominis bonum in contemplatione supremarum rerum consistere, errat, 429. euidẽtiam in disciplinis flagitat, vt rerum cognitio nec fallere possit nec mutari. 556

Ars est dux certior quam natura, 560.

Attritio

sufficit ad suscipiendum effectum baptismi, 835. attritio & contritio quid differant, 835. 837. quando ex attrito quis fiat contritus, 838. 932. attritio quælibet non sufficit, vt fiat quis ex attrito contritus. 931

Auctoritas in theologia primum locum tenet, ratio postremum. 5.

Digitized by Google

Auctor

libri Regum eos tantum redegit in numerum quos intellexit, dum iudices administrarẽt, interceſſiſſe, 508. *auctores ſacri quomodo ſe habeant circa vulgi opiniones falſas,* 482. *auctores ſacræ ſcripturæ aliquando loquuntur, vt vulgus ſolet loqui,* 105. *auctores ſacros in libris canonicis nõ ſemper diuino ſpiritu fuiſſe locutos aliqui probant,* 120. *auctores ſacri, quicquid in libris Canonicis habetur Spiritu S. dictante ſcripſerunt,* 123. *eorum ſcripta in duplici ſunt differentia,* 127. *alij auctores ſacri præter Apoſtolos & illos, qui ab Apoſtolis probati ſunt, non expectãdi,* 37. 270. *priſci doctrinarũ auctores rerum inuentores ac ideo diuites,* 1. *auctores recentiores parárũt viam, & rationem qua facilius traderentur diſciplinæ, ibid. auctores ſacri ſæpe vocabulis imaginum vtuntur pro rebus per imagines ſignificatis.* 656

Auguſtinus

tam ait concilia priora à poſterioribus emendari, loquitur de legum emendatione non fidei, 297 *ait, nihil fieri niſi voluntate & permiſſione Dei.* 26

Auxilium ſpeciale Dei neceſſarium eſt ad credendum. 45.

B.

Balaam & Caiphæ verba, non quia ipſi dixerunt ad fidem ſpectant, ſed quia auctores ſacri ſcripſerunt. 566.

Baptiſmus

quare antiquis hoſtia dictus, 680. *in nomine Chriſti collatus, an iã ratus ſit,* 333. *remittit peccata,* 828. *ſine baptiſmi ſacramento in re ſuſcepto datur ſalus,* 880. *baptiſmi trina immerſio per contrariam conſuetudinem abolita,* 163. *baptiſmi ſacramentum nunc ante Chriſti paſſionem inſtitutum,* 389. *non eſt neceſſariũ credere baptiſmum fuiſſe collatum ab Apoſtolis per illa verba: Ego te baptizo in nomine Chriſti,* 333 *qui ante baptiſmũ peccauit mortaliter, in eo requiritur aliqua pœnitentia interior.* 834.

Baruch

à canone ſcripturarũ ſacrarũ eximere erroneum eſt, 53. *eius prophetia, tanquam pars Hieremiæ veteribus viſa.* 65.

Beroſus

Beroſus duos auctor ponit, vnũ Annianũ & mẽdacem, alterum verũ, 523. *vnũ alteri in multis opponit.* ibid.

Bucerus

aſſerit tunc credendũ eſſe Eccleſiæ, cum pronũciat ſecund. ſcripturas rectè intelligas, 200. *errat, cũ ait in ſynodum Eccleſiæ, non cogendos niſi filios Dei,* 243. *negat Chriſti animam fuiſſe à principio perfectam.* 703.

C.

Caietanus

ait, Deum non eſſe autorem peccati, vt ſic, ſed quatenus eſt pœna peccantis, 22. *fallitur, quod putat prophetiam Danielis referri non potuiſſe ad idolũ Antiochi,* 71. *arguitur de falſa intelligẽtia illius loci; Accedentem ad Deũ oportet credere, quia eſt, &c.* 570. *& ſeq. eius error in expoſitione ſacrarum literarum,* 355. *& ſeq.*

Calu-

Caluinus ait Eucharistiam, ideo à patribus sacrificium vocari, quia est exemplar & imago sacrificij. 663

Canones

Apostolorum, non sunt computandi inter libros Canonicos, 266. canones Trullani non habent Ecclesiasticam potestatem, 287. & seq. canonum sacrorum interpretibus creditur adesse Christum 408. canonici iuris notitiam esse Theologo necessariam probatur. 408

Carion & historia ipsius Lutherum sapiunt. 543

Causa.

Caussarum duo genera naturale & morale, 26. 792. caussæ adiutrices omnes non se habent eodem modo, 690. caussas morales nō esse necesse simul esse cum effectis. 936

Censores fidei admonentur. 621

Censuræ non solum, sed earum etiam culpæ & remissio à superioribus reseruantur. 914

Cham typus fuit hæreticorum 603

Chaldæi & Aegyptij non alios historicos approbabant, præter sacerdotes, quod ipsos nunquam mentituros crederent. 538. 539

Charitas.

remittit peccata, 828. an sine pœnitētia remittat peccata mortalia, 845 probatur negatiua. 847

Christus.

intelligitur per Samaritanum, Luc. 10. 745. non accepit testimonium ab homine propter se, sed propter alios, 42. nullā vnquā verbum, nisi ex S. Spiritu locutus est, 126. in cœlo offert sacrificium altaris, 697. est saluator Ecclesiæ, non tamen omnes qui in Ecclesia sunt, saluificat, 220. Christus & spiritus veritatis cū Ecclesia vsque in finem seculi permanebunt, 286. quæ Petro dixit, vt præfecto Ecclesiæ, hæc ad successores eius pertinēt, 336. Christus obtulit sacrificium Eucharisticum, ibid. idem præcepit Apostolis vt facerent, ibid. quæ Christus mandauit Ecclesiæ, vt futuris Ecclesiæ pastoribus, Episcopis & pastoribus mandata sunt, 337 similitudo Christi & Melchisedech, 665. Christus omni gratia perfectè plenus fuit 708. ex Christo gratia & veritas in omnes emanarunt, 709. solus Christus fuit testis oculatus in negotio fidei. 710. vt Deus & homo fuit à patre destinatus testis veritatis, ibid. quomodo proficiebat sapientia & gratia apud Deum & homines, 715. Christus passus est anno ætatis suæ 33. inchoato per tres menses & decem dies, 477. quod passus sit an. ætatis, 34. defēdi nō pōt, 479. primo anno post baptismum, non est publicè conciona-tus, 479. eius passio nobis applicatur in sacramentis, 677. 880. Christi præceptum & consilium quomodo differat à præcepto & consilio B. Pauli, 127. eius corpus videtur, tangitur, frangitur, &c. cum species sacramentales videntur, tanguntur, &c. 298. eius corpus frangitur manibus Sacerdotum, non solum Sacramentum, 663 Christus in sacrificio altaris immolatur quotidie

die pro nobis, 676. Christi gratia & veritas, omnes habuerũt gratiæ & veritatis effectũ 709. Christi gloria ante passionem nõ fuit consummata, & quicquid ei defuit ad absolutam hominis glorificationem hoc per passionem meruit, 719. Christum nullam tristitiam habuisse in voluntate, sed in solo appetitu sensitiuo potest dici, 720 quod habuerit in voluntate intellectuali maximam tristitiam, probabile est; 721. quod Christus in cruce non habuerit gaudium quod ex Deo viso in voluntate nascitur, probabiliter sustentari potest. 723

Circumcisio in veteri testamento, quomodo baptismo comparanda in nouo, 784. 801.

Circumstantia.

Circumstantiæ peccatorum duplices, 906. quæ ad confessionem integrã necessariæ, 906. & seq. 910. & seq. circumstantia loci quando in confessione dicenda, 913. temporis non, est necessario dicenda, ibid.

Claues

Ecclesiæ sunt potestas absoluendi & retinendi peccata, 874 973.

Clemens Romanus

non omnes libros Canonicos collegit, quos Apostoli verbo tenus Ecclesiæ tradiderunt, 68. non omnes canones apostolorum edidit, sed nonnulli à Græcis adiecti sunt, ibid.

Cognitio.

Cognitio naturæ imperfecta est, si nulla rerum actio sequatur, 553 cognitio gratuita supponit cognitionem naturalem, quemadmodum gratia naturam. 570

Conclusio Theologica, quam Ecclesia, concilium, vel etiam Sancti confecerunt, & fidelibus prescripserunt, hæc veritas Catholica censenda est. 594

Concilium

vniuersale definire debet, quis liber sit canonicus, 40. triplex conciliorum genus, 244. concilium generale est, quod omnium Christianorum Episcoporum cõuocatione & congregatione celebratur, 245. prouinciale, quando à Metropolitano omnes vnius prouinciæ, aut regni Episcopi euocantur, 246. Episcopale, quod ab Episcopis singulis in sua diœcesi haberi solet, ibid. cõcilium generale, quod non est congregatum aut confirmatum auctoritate summi Pontificis, errare in fide potest, 247. 278. confirmatum autem à Pontifice, certam fidem facit Catholicorũ dogmatum, 248. 593. concilium prouinciale à summo Pontifice confirmatum potest in fide errare, 250. & seq. confirmatum, nequit, 251. aliquando, licet desit ipsi auctoritas Pontificis, probabile argumentum facit ad suadendũ dogmata fidei, 252. concilium episcopale, si confirmetur à Pontifice in decretis fidei, certum argumentum veritatis exhibet, 253. potest quidem per se facere probabilem fidẽ hæreseos non tamen certam, ibid. concilio coactum per legatos Pontificis, est.

asserunt aliqui errare posse, alij negant, 255. & *seq. concilium totum cum legatis errare posse, nullo modo admittendum*, 260. *nunquam in concilio generali omittitur quæstio necessaria ad decidendas controuersias fidei*, 266. *neque vnquam concilium semel confirmatum, emendatur per posterius, emendantur quidem quæ pontificis confirmatione carent*, 297 *concilij & synodi nomen significat pastores & & Episcopos in vnum locũ congregatos, ad definiendas Ecclesiæ causas*, 240. & *seq. concilij Patres in causa fidei non consiliarij tantum sunt, sed etiam iudices*, 260. *concilia non coguntur frustra, licet summus Põtifex sit firmus iudex in causa fidei*, 297. *concilia & epistolæ pontificũ certas notas habẽt, quibus internoscimus, quando definiant*, 393. *conciliorum auctoritas argumentis impugnatur*, 236. & *seq. conciliorum definitiones non pertinent ad sacram scripturam*, 264. 270. *conciliorum in fide decreta quibus notis internosci queant*, 272. *conciliorum robur ab eo est, pro quo rogauit Christus, ne deficeret fides eius*, 287. *in concilio Trident. quidam Episcopus à patribus explosus est, quod assereret Christũ in cœna non suum corpus & sanguinem obtulisse.* 660.

Confessio

omnium peccatorum mortalium quæ Sacerdoti fit, est ad salutem necessaria, 885. *confessio peccatorum secreta, diuinæ non humanæ institutionis est*, 886. *confessio integra esse debet*, 901. *quæ sit integra cõfessio*, 904. & *seq. an sufficiat confiteri omnia peccata, quorum quis ante memoriam habuit*, 903. *confessio non est diuidenda*, 916. *si ex confessione alicuius peccati sequitur scandalum, vel meum, vel Confessoris, possum tacere tale peccatum reliqua confitendo*, 921. *instituta est confessio in remedium pœnitentis*, 921. *confessionis integritas non Mathematicè, sed moraliter intelligenda*, 922. *cõfessio dupliciter informis*, 924. *confessio informis quando repetenda*, 924. 925. & *seq. an confessio quæ Sacerdotib⁹ in aurem fit Euangelico iure sit præcepta*, 898. *examinanda est conscientia ante confessionẽ*, 904. *confessio est præcipua materia sacramenti pœnitentiæ.* 885.

Confessio eius, qui attritionem habuit tam imperfectã, vt virtute sacramenti non fiat cõtritus, an sit iteranda, 928. *confessio ficta, quando est sacrilegium*, 933. *per Confessionem fictam & informem satis fit præcepto Ecclesiæ*, 937. *an confessio generalis sufficiat ad absolutionẽ sacramentalem, quando specialis fieri non potest*, 939. *confessio, in qua nullum peccatum explicatur, non est sacramentalis*, 939. *an confessio sacramentalis per nũcium, an per literas absenti confessorì fieri possit*, 941. *confessio an fieri debeat per interpretem, cũ alter alterius idioma non intelligit*, 943. *sine consensu sacerdotis*

proprij alteri non licet confiteri, 945. 948. quando non est tutũ confiteri proprio ſacerdoti, quia timetur ſcãdalum, vel reuelatio confeſſoris, ſi proprius ſacerdos neget facultatem alteri confitendi, potest homo confiteri ſacerdoti cui voluerit, 947. confeſſio annua non est ſolius præcepti diuini, ſed limitati per humanũ, 957 obligatio ſemel confitendi ſingulis annis, exiſtit ex obligatione ſingulis annis ſemel cõmunicandi, 966. quando quis aſtringatur ad præceptum Confeſſionis. 970.

Confeſſarius

pontificis, à quo iurisdictionem habeat ipſum abſoluendi, 893. confeſſarius neceſſario interrogare debet pœnitentem, quando probabile eſt, pœnitentem aliquam circunſtantiam neglexiſſe, 907. 909. intelligens pœnitẽtem eſſe indiſpoſitum, ſacrilegium cõmittit ipſum abſoluendo. 933

Confirmatio eſt ſacramentum. 751.

Conſtantinus

eius donatio incerta, 511. Conſtantini lepra, 512. baptiſmus, ibid.

Contrarietas quæ eſt mali & boni, eadem eſt veri & falſi. 15

Contritio

prima, eſt meritoria primæ gloriæ, licet non primæ gratiæ, 816. ad contritionem requiritur totus animi conatus, quem tunc pœnitens præſtare poteſt, 839. ad contritionem non requiritur certus intenſionis gradus, 840. contritio & attritio quid differant, 835. 837. contritio non requirit certum tempus, 841. contritio ſpecialis pro ſingulis mortalibus peccatis non eſt neceſſaria, 851. in ordine ad confeſſionem requiritur contritio de ſingulis diſtincta, 852, cõtritio quomodo eſt pars pœnitentiæ, 878. non eſt pars eſſentialis huius Sacramenti, ſed integralis. 929

Creaturæ vox, negationẽ habet intrinſecã inclusã, quæ Chriſti ſuppoſito abſolute diuinitatem tollit, 628.

Culpa

interdum eſt alterius, & alterius pœnæ, 20. condonatur hominibus per propriam fidem & charitatem, pœna vero nõ ſolum per propriam, ſed per alienam, 691.

D.

ad Decalogi præcepta omnia reducuntur, quæ Deus præcepit, 878.

Decreta Pontificum duplicia, 331.

Deus

*dupliciter cognoſci poteſt, 777. deus improprie & figurate tribuuntur, excæcare, indurare, decipere, hominũ corda in odium conuertere, &c. 24. Deus mentiri non poteſt, nec per ſe, nec per alium, 15. Deum poſſe mentiri ex ordinata potentia aſſerere, hæreticum eſt, 13. Deus præcepit filijs Iſrael, ne redderent Aegyptijs vaſa, quæ ab ipſis cõmodato acceperãt, 19. Deus omnis boni auctor eſt, 20. Deus non decipit deceptionẽ faciendo, ſed permittendo, ibid. Deus earũ pœnarum propriè cauſa eſt, quæ ſolũ pœnæ ſunt, non culpæ, 21. Deus dicitur poteſt auctor eſſe operis mali, non quia eſt malum culpæ, ſed mali

lum pœnæ, id est, Deus potest dici auctor non malæ actionis, sed bonæ passionis, 22. Deus est causa naturalis omnium motionum, 26. Deus proprie scit, quæ necessario eueniunt, & quæ in casu & fortuna sunt posita, 556. Deꝰ bifariam cõsiderari potest, 569. 573. Deus vt hominum iudex, habet parata virtutibus præmia, vitijs supplicia, 570. quomodo naturæ lumine agnoscimus Deũ esse, agnoscimus etiam remuneratorem esse inquirentium se, 572. Deus in remissione peccati, & misericors, & iustus est. 702.

Dilectio Dei super omnia, dupliciter potest dici maxima. 843.

Disciplina

quælibet habet duas partes, 29. disciplina omnis humana, ad Deum tanquam ad principium sapientiæ referenda est, 426. in disciplinis humanis duo vitia maximè vitanda, 423. quid in humanis disciplinis viri docti reprehendant. 426

Discrimen duplex inter sacros autores & summum Pontificem, patresq; concilij reperitur. 264.

Displicentia

peccati perfecta quæ, 836. quæ imperfecta, ibid.

Distributio accommoda est ibi: Spiritualis homo iudicat omnia, sicut & ibi: Ille docebit vos omnem veritatem, & ibi etiam: vnctio docet vos de omnib. 53.

Doctrina

moralis, non minus exigitur ad pastum ouium Christi salutarem, quam fidei disciplinam, 276. doctrina fidei singulis hominiꝰ necessaria, 42. doctrina Euangelica proprie, nec hæresis, nec secta appellatur, 602. doctrina veritatis aliquãdo potest intermitti. 910.

Doctor

Doctoris Christiani præcipuum institutum est, exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicũt arguere, 2. Doctores Ecclesiæ nequeunt in falsam fidei doctrinã venire, 207. iuniores, quid in sacrarum literarum expositione facere possint aut debeãt, 376 Doctores Hebræorum diligẽter contenderũt textum Hebraicum corrumpere. 94

Dogma quodcunque fidei, quod vel Ecclesia habuerit, vel cõcilium, vel summus Pontifex fidelibus præscripserit, nobis pro Catholica veritate habendum est, siue scriptum sit, siue non sit. 593.

Dolor

voluntatis, est propriè hominis tristitia, qui autem in solo appetitu sensitiuo reperitur magis est animantis dolor, quam hominis 722. dolor comes individuus resipiscentiæ, 806. dolor peccati quia est contra Deum, est de essentia pœnitentiæ, 811. dolor omnis in amore fundatur. 812

Driedo grauiter erranit, qui relicto Hieron. & alijs probæ fidei, aurem Beroso accõmodauit in Persarum regum gestis. 531.

Dubius in fide an infidelis sit, 607

Dubitatio sine assensu atque dissensu, nec error propriè est, nec fidei ex omni parte inimica. 610.

E.

Ecclesia.

Ecclesia fidelium nunc viuentium, scribere librum canonicum non potest, sed definire quisnam liber sit canonicus potest, 38. Ecclesiæ præses suo iure potest docere eos, qui fidem susceperunt, quæcunque sunt fidei, ibid. quæ præcepta Ecclesiæ soluere possit, quæ non, 129. Ecclesia antiquior est quam scriptura, 150. Ecclesia non potest eximere fideles à vinculo traditionum, quas à Christo Apostoli acceperũt, nec illas contrarias cõsuetudine abolere, 162. Ecclesia græcum nomen, Latinè Conuocatio dicitur, 185. & seq. est locus quo multitudo cõfluit, & ipsa multitudo, 186. Ecclesia dupliciter intelligi potest, 187. ex quibus verè & propriè Ecclesia constetur, 180 219. in credendo nõ potest errare, 98. 197. nec eius fides potest deficere, 196 Ecclesia est immaculata in his, qui à crimine mortali mũdi sunt quamuis culpæ venialis nõnihil, contrahant omnes, 224. non debet, nec potest appellari Synagoga Sathanæ, 228. Ecclesia vna manet mortuo summo Pontifice, manca tamẽ & imminuta, 229. Ecclesia, Catholica, id est, vniuersalis nominatur, propter cõmunem fidem & vniuersalem doctrinã, in toto orbe diffusam, 232. Ecclesia in doctrina eorum morum, qui ad salutem sunt necessarij, non potest errare, 275. in moribus, qui ad priuatos homines aut Ecclesias referuntur, errare per ignorantiam potest, 279. & seq. in canonizationib⁹ Sanctorum nõ errat, 281. Ecclesia Christi custodit scripturã, & eius intelligentiam; 588. non haberet veram fidem & Euangelium, si non haberet legitimã sacræ scripturæ sensum, 589. Ecclesiæ auctoritas certa regula est ad definiendum quis liber sit canonicus, 35. eius auctoritas non est ratio per se mouens ad credendum, sed causa sine qua non crederemus, 50. Ecclesiæ partes sunt omnes illi, qui post baptismum Christi characterem habent, nisi propter hæresim publicè Ecclesiæ iudicio fuerint damnati, 187. 231. Ecclesiæ promisit Christus Spiritum veritatis, 198. Ecclesiæ, quam Apostoli fundarunt, spiritus sancti charismata sunt data, 209. decreta Ecclesiæ quæ certis principijs non innituntur, certa & firma esse non possunt, 280. Ecclesiæ Romanæ autoritas multis argumentis impugnatur, 299 & seq. Ecclesiæ publicum priuilegium fuit, quod Petrus alijs confirmãdis solidam fidẽ proponeret, nec in fidei iudicio deficeret, 344. Ecclesiæ Romanæ consuetudines aliæ sunt cõmunes toti ecclesiæ, aliæ verò ipsi peculiares: illas Ecclesiæ omnes tenentur amplecti, has non, 345. Ecclesiæ intelligentia est germanus sacræ scripturæ intellectus, 588. Ecclesiæ societas fratrum fidelium pœnas cõmunes per amicitiam facit, 691. Ecclesiam manifestam esse & cognitam fidelibus necesse est,

se est, 216. *extra Ecclesiam nemo saluatur.* 758
Ecclesiæ præceptum de facienda cõfessione semel in anno, non obligat illos qui tantum peccarunt venialiter, 956. *hoc præceptũ, an præceptum sit, an verò exhortatio*, 968. *an Ecclesia cum aliquo dispensare posſit, in præcepto diuino de confessione.* 970.
Ecclesiastici scriptores si mentiãtur impudentes & impij sunt, quia ratio virtutis & bonæ fidei cognoscendæ facilior est illis, 538.

Editio

Vetus et vulgata fidelibus est retinendæ in omnibus, quæ ad fidem & mores spectant, 90. *aliqui conantur probare Latinam editionem, per Græca & Hebræa exemplaria, corrigendam esse.* 85.
Eleemosyna remittit peccata, 828 851.
Enoch fidem habuit, 765
Enunciationes loco interrogationũ in iudicijs vsurpantur, 27
Epiphanius in rerum & temporum ratione nullos graues auctores sequi solet, atque adeo in his interdum fallitur. 477.

Episcopus

Antiochenus, si Petrus semper Antiochiæ sedisset, vt cæpit, legitimè illi in Pontificatu successisset 338. *Episcopum Romanum esse, qui Petro in eadem auctoritate & potestate succedit, probatur*, 312. & *seq. in fidei controuersijs definiendis errare non posse probatur*, 322. *Petri successorẽ esse, constat ex grauissimis historijs*, 337. 340. *Episcopi annulares sine causa aliquando in concilio sunt admissi*, 243. *Episcopi successere Apostolis in potestate ordinaria, quam singuli in suis Ecclesijs habuerunt, non tamen in potestate generali & extraordinaria.* 344.

Epistola

epistolam Pauli ad Hebræos inter Canonicas non reponere, est hæreticum, 55. 76. *epistolam item Iacobi*, 56. 83. *secundam Petri, duas posteriores Ioannis, & illam aliam Iudæ in canonicas non annumerare hæresim sapit*, 56. 83.

Erasmus Roterodamus.

quas tenebras super vniuersam terram factas scribit Euangelista, ipse super Iudæam tãtum, ignorans humanas historias, fusas intelligit, 457. *licenter nimis Hieronymum mendacij arguit*, 533.

Error

duplex, personalis & iudicialis, 329. *errare quid.* 607.
Essentia diuina, nec genita est, nec generat. 594

Euangelium

Pauli, non fuisset receptum, nisi auctoritate Petri et ecclesiæ fuisset roboratum, 36. 41. *Euãgelium non in scripturis & superficie, sed in sensu & medulla consistit* 589.

Eucharistia

sacrificij Christi exemplar non esset, nisi esset quoq; ipsa sacrificiũ 669. *non modo sacrificium est, quo Deo gratiam referimus, sed nos etiam Deo placat, ibid. est sacrificium laudis & gratiarum actionis.*

Digitized by Google

actionis, 659. eucharistiæ sacrificium quatuor partes habet, consecrationem, oblationem, fractionem, cōsumptionem, 681. inter omnia Sacramenta solum est sacrificium, & quare, 702. corpus & sanguis Christi in Eucharistia offertur, 676. eucharistiæ sacramentum sumens sine pœnitentia, peccat mortaliter, 865. eucharistiæ spiritualis & sacramentalis manducatio, qua ratione necessaria. 896

Eucharistiam aliquando sumere licet sine confessione, 959. ante Eucharistiam confessio præmittenda, 960. & seq. 967.

Eusebius

& veteres, non satis explicant, quantum fuerit tempus prædicationis Christi, 480. Eusebij Cæsarien. persona, chronicon & historia Ecclesiastica, à Gelasio papa, & multis alijs notatur, 541.

Exempla Latina in his quæ ad fidē & mores pertinent, non sunt per Hebraica, vel Græca corrigenda, 90

Explicatur caput primum de hæreticis, dubius in fide, infidelis est 610.

Expositores quæ apponunt in margine, ea scriptorum vitio, textui nonnunquā inseruntur. 79.

F.

Falsum, absurde in typum veritatis assumitur. 17

Festum

Festus dies pro Paschate solet in Euangelio accipi, 479 festum de quo meminit Ioannes, cap. 5. non fuit Pentecostes, licet Chrysostomus & Cyrillus affirmet, 481. festorum corporalis quies quo pertineat. 862.

Fides

Romani pontificis interior, non est Ecclesiæ necessaria, 344. Fides immediatè auctoritate nititur, 557 fides & Theologia non aliter se habent, quam habitus principiorum & scientia conclusionū, ibid. fides innititur revelationibus, quas Apostoli & Prophetæ ediderunt, 565. fides non sequitur privatas revelationes, sed eas, quæ ad communem religionem attinent, 566. cum natura pugnat, 574. non ad verba sed ad sensa refertur, 589. naturalem rationem dirigit, 574. fidei quædam sunt, quæ omnes fideles explicitè credunt, quædā, quæ soli maiores credere tenētur explicitè, 233. fidei ratio formalis non est Ecclesiæ auctoritas, 46. fidei resolutio vltima, fit in causam interiorem efficientē, .1. in Deū mouētem ad credendū 47. fidei ratio formalis, quæ est divina veritas revelans, nō sufficit ad movendum, nisi adsit Deus interius movens, 48. eius ratio formalis, nō est ratio Theologiæ formalis, 564. fidei dogmata, sive Christus per se Apostolis revelaverit, sive Spiritus sanctus post eius ascēsionem, notari non possint, 163. non statim si quicquam iure Canonico continetur, fidei dogma credendum est, 272. 330. fidei doctrina non solum illud est, quod Apostolis expressè habetur revelatum, verum illud etiam, quod ex altera propo-

propositione reuelata, & altera certa in lumine naturali conficitur, 338. in duplici differentia sunt ea, quæ sunt fidei, 573. fidei habitum per dubitationem pertinacem amitti probabile est 610. fides Christi implicita & explicita, 753. explicita, non fuit semper ad salutem necessaria, ibid. post diuulgationē verò Euangelij cuilibet est necessaria, 756. 763. & seqq. implicita, post lapsum semper fuit necessaria ad salutem, 754. differentia inter fidem veteris & nouæ legis, 756. & seq. fidei ad salutē maior est necessitas, quam baptismi, 757. sine fide hominem iustificari posse, sententia erronea est, 762. fides est fundamentum iustitiæ, 763. non nisi à Dei gratia prouenit, ibid. est ad remissionem peccatorum necessaria, 767. in lege naturæ sola fides satis fuit ad salutem parnulorum. 779

Figurata dictione multa, quæ parti conueniunt, solent in totū transferri. 218.

Filius.

Filius Dei, dicitur nescire diem iudicij, quia scire se dissimulat, nec vult alijs reuelare, 717. filij Dei non semper probi intelliguntur, sed ij quoque interdum, qui bona paterna prodegerunt. 220.

Finis est duplex, alius doctrinæ, alius doctoris. 553

Fractio & consumptio specierum, ad integritatē externi sacrificij pertinent. 653.

Fratres

in scriptura, non modo germani, sed propinqui dicuntur, 470. fratres vocat scriptura eos, qui sunt consobrini. 473.

Fundamentum secundum metaphoram domus, idē est, quod seruata analogia corporis caput. 306.

G.

Gelasius.

Gelasius multos libellos reijcit, 541

Gelasij papæ censura de historijs Sanctorum. 535

Gens nulla est tam fera, quæ non sciat Deum habendum. 570

Gentes, tales volebant Deos esse, quales ipsæ essent. 738

Gratia suauior & effusior est quam natura. 687.

Græci.

Græca historia falsa reputatur ante Olympiades, post verior, 516. Græci multis locis, vt scripturam ad suum sensum traherent. Nouum testamentum violarūt, 94.

Gregorius

primus, & tertius, loquuntur de muliere, quæ ante matrimoniū erat impotens ad soluendum debitum, 334. decimus ratione Theologica demonstrauit Spiritum sanctum ex patre & filio, tanquam ex vno principio procedere, 594. Gregorius magnus in dialogis, & Beda in historia Anglorum, quædam miracula scribunt minus certa. 540.

H.

Habitus fidei in ordine ad Theologiam, habet se vt habitus intellectus in ordine ad disciplinas humanas. 48

Hebræi

Hebræi historiæ humanæ penitus sunt ignari, quia nulla externi regni monumenta habent. 532.

Heli

eundem fuisse, qui & Ioakim pater virginis Mariæ, quibusdam probabile visum est, 469. *Heli, Eliachim, Ioakim, idem ferè significant.* ibid.

Hæresis.

Hæreseos nota non est inurenda illis, qui tenent Ecclesiam in aliqua lege & more posse errare, 278. *Hæresis sine pertinacia nõ constat,* 598. 612. *Hæresis est error pertinax illius, qui professus fuit fidem,* 601. *hæresis & secta idem sunt,* 602. *hæresis vnde dicta,* ibid. *generale nomen est, sed contracto vocabulo dicitur secta seu diuisio, qua quis à cõmuni Ecclesiæ fide se seiungit,* ibid. *non incurritur ex verbis inordinatè prolatis, si error in fide absit,* 606. *hæresim constare posset sine pertinacia aliqui doctores asserunt.* 597.

Hæreticus.

hæreticus est, qui volens vnicuilibet dogmati assentitur, cum intelligat esse fidei contrarium, 614. *non est, qui paratus est corrigi ab Ecclesia,* 615. 616. *nemo nominandus hæreticus, nisi à perfecta & consummata hæresi,* 617. *quæ necessaria sint, vt quis cõstituatur hæreticus.* 619. 620. *hæretica propositio est, quæ hæresim interiorem enunciat, illiusq; est omnino signum,* 620 *hæretici nõ sunt partes Ecclesiæ.* 187. *hæretici spiritum veritatis concedunt Ecclesiæ Sanctorũ,* 208. *hæreticis omnibus commune est ecclesiam aut ecclesiæ nomen spernere, aut ad se transferre,* 177. *hæresis ex verbis inordinate prolatis incurritur, quomodo sit verum.* 606.

Herodes Romam vocatus, vt accusationi filiorum responderet, distulit necem innocentium, 476

Herodias non fuit filia Arethæ regis. 473.

Hieronymus

non est regula Ecclesiæ in libris Canonicis decernendis, 66. *visit Adami sepulturam in loco Calvariæ.* 488

Hierusalem ab Aram centum septuaginta duabus parasangis Persicis, & Hispanicis ab Vr Chaldæorum, 212. *distat.* 477.

Historia

licet ad narrandum, non ad probandum sit scripta, aliquid tamen sine dubio probat, 468. *non solum Ecclesiastica, sed etiam ethica, Theologo contra aduersarios fidei vtilissima,* 455. 458 *historia Socratis scholastici Cano non placet,* 545. *historiæ humanæ auctoritas multis argumentis impugnatur,* 460. *historiæ veritatis certum signum est, si de eisdem rebus eadem omnes scribant,* 468. *historiæ vsurpatio & approbatio non est idem,* 511. *historiam Sozomeni improbauit D. Gregorius,* 544. *scribentes historias sanctorum, res humanas ab ipsis alienas fere non censeant, sed sicut Euangelistæ, nec affectus naturæ imbecilliores, nec casus naturæ graviores dissimulent.* 537

Histo-

Historicus

certus esse nō potest, ad faciendā certā Theologiæ fidē præter auctores sacros, 466. historico debemus fidē, cui autoritatē tribuit Ecclesia, cui aūt Ecclesia derogat fidē, & nos similiter, 541. historici graues ac fide digni, probabile argumētum Theologo suppeditant, 467. historici omnes in eādem rem concurrentes, certum argumentum faciunt, vt Theologiæ dogmata firma etiam ratione constituantur, ibid. quomodo debeant concordare, vt certa sit illorum doctrina, 471. historici gentium veraciores fuerunt, quam multi ex nostris, 533. historici illi præferēdi sunt, qui seueritati ingenij quandam prudentiam adiungunt, & ad eligendum, & ad iudicandum. 539.

Homo

non solum vitales operationes per gratiæ formam, & virtutes in se edit, sed viuendi sibi causa est 686. in sui generatione Dei adiutor existit, 687. in se facit actus fidei, spei, charitatis, quibus Deus vtitur ad animā viuificandum gratuitò, ibid. homo licet causa gratiæ non sit, causa tamen sibi est, vt per gratiam viuat, 687. homo tunc secundū animā dicitur esse in cælo, quando videt Deum, 711. hominem peccare in eo, quòd Deo præcipiente agit, cum recta ratione pugnat, 25. homines boni, & si pauci sunt, plus valent, vt plebs bona sit, quam multi mali, vt dominetur mala, 228. homines hominibus credant necesse est, nisi vita pecudum more degerda sit, 466. homo non tenetur statim à commisso peccato facere pœnitentiam 862. non tenetur pœnitentiam agere, quoties peccata memoriæ occurrunt, 863. nec diuino nec humano iure obligatur homo diebus festis ad pœnitentiam, 864. homo dominus est bonorum corporalium & spiritualium, non autem vitæ corporalis, 867. homo non potest producere pœnitētiæ actum sufficientem ad iustificationem, sine supernaturali auxilio Dei, 826.

I.

Iacob

in illis verbis: Ego sum primogenitus tuus Esau, &c. secundum aliquos mentitus est, sed matre consulēte, non Deo reuelāte, 16. cum præripuit fratri benedictionem, fidem gentium præmotauit, 17. est verè primogenitus secundum carnem, & secundum ius, 18.

Iacobus frater Domini vocatus, nō fuit filius Ioseph, nisi illū duas simul vxores habuisse nulla ratione contendas. 472

Ieiunium quadragesimæ Apostolicum institutum est. 162

Iesu epistola ad Abagarum regem fabula est. 542

Imperandi verbum, an semper præceptum, aut consilium secum ferat. 19

Impossibile quandoq; dicitur, quod valde difficile est. 889

Incitamenta aliqua exteriora & humana, necessaria sunt iuxta

communem legem, vt in Euangelij fidem inducamur, 44.

Infidelitas

Infidelitatis species quot sint, 616.
infidelitas non est peccatum ijs, qui nihil de fide audierunt, 761.
Infirmus, qui casu obmutuit, si signis det testimonium se confiteri voluisse, absoluitur, 938.
Iniuriarum remissio, remittit peccata. 828
Innocentium tertium, fuisse confessionis auricularis auctorem falsum. 900
Interpretatio quæ apponitur retentis vocibus Hebraicis, an ad sacram scripturam pertineat, 79. 80.

Interpres

Machabæorum, veniam petit non falsitatis, sed elocutionis, 71. interpres verbis Hebraicis retentis, iure suo potest interpretationem apponere, quod facere poterat verbis Hebraicis non retentis, 79. 80. non est astrictus, eadem omnino res, quæ in Hebræo habentur, semper in Græcũ, Latinumq; conuertere, si sensus idẽ manet, 106 interpres editionis vulgatæ habuit spiritũ quendam prophetico vicinũ & proximum 110.
Instrumentum à sanis obsignatũ, testamentum dicitur, 82.
Ioannes Euangel. quare non dixit: aut filium, aut vitam, aut lucem, sed verbũ caro factum est. 707
Ioannes Vergara canonicus Tolet. Græcæ et Latinæ linguæ peritissimus, 530
Ionas nolebat Niniue submersionẽ prænunciare, eo quod diuinam putabat misericordiam Ninivitis pœnitentibus esse flectendam. 18.

Ioseph.

Ioseph non esse mentitũ in illis verbis: per salutem Pharaonis exploratores estis vos, &c. asserit D. August. accepit enim verbum estis, pro verbo habemini, 24.
Ioseph duos patres habuit, Heli legalem, Iacob naturalem, 468.
Ioseph aliam præter Mariã vxorem habuisse coniectura est, quia aliqui in Euãgelio fratres domini vocantur, 471. cum Mariam coniugem accepit, octogenta fuisse annorum, Epihanius nõ semel astruit, 472. Ioseph & Cleophas erant fratres secundum Egesippum, ibid.
Iosephus egregius historicus, à multis laudatur, 546
Iudaico ritu gratias Deo agere, licem in manus accipiẽdo & leuando, verè est hostiam gratiarũ actionis offerre, 660.

Iudex.

Iudicem virum oportet in Ecclesia esse, qui fidei controuersias possit decidere, 38. iudices Ecclesiastici, meritò eos omnes hæreseos nomine condemnant, qui de dogmate Catholico dubitant, 611. 612. tunc de hæresi tuto possunt pronunciare, quando error est ea quæ nullo modo possibile est ab erranti ius ignorari, 622. dubitantes de erratis pertinacia, duas res transigere debent, 623.

Iudicium

de scripturis, per scripturas ipsas iudicium esse non potest, 33. de scripturis canonicis ad primatus Reipub.

Reipubl. ciues non pertinet, 34.
Iulij Aphricani de temporib. quinque volumina. 547.
Iuris canonici cognitio theologo necessaria. 402.

Iurisconsultus.

Iurisconsultorum auctoritate non eget Theologus in his quæ ad fidem pertinent. 406. parum etiam confert illorum auctoritas Theologo in his, quæ ad mores pertinent, de quibus lex Euangelica vel ratio philosophiæ præscribit, 407. Iurisconsultorum omnium concors sentētia, fidem facit Theologo, cum de moribus Ecclesiæ & religionis institutis, per leges tantum pontificum decernitur, &c. 408.

Ius diuinum

nullum certum tempus præscribit confitendi, 957. quatuor casus in quibus ius diuinum obligat ad confitendum, 957. de iure diuino est, cōfiteri proprio sacerdoti, qui videlicet habeat ordinariā iuris dictionem. 945.

L.

Latinus fulgor, & gloria, Græciæ claritatem obscurauit, 538
Legatum, vetus testamentum erat, signatum à vino, sed apertū moriente Christo. 82.

Lex.

Leges Ecclesiæ non omnes petendæ sunt à iuris voluminibus, in quo multi falluntur, 604. leges Ecclesiæ multæ sunt, quas non scriptura, sed vsus inseruit, 605. lex de hæretico denunciando, quamuis occulto, fraternæ correctionis legem non violat, 619.

Liber.

Libri sacri appellantur, quos Spiritu sancto dictante, sacri auctores exceperunt, 9. librum esse huius aut illius scriptoris, non admodū interest Catholicæ fidei, dummodo Spiritus sanctus autor esse credatur 75. liber qui sub antiquitatis nomine profertur, debet viro prudenti suspectus esse, 531. libellos Adam, Enoch, & Noe nolnit recipere Ecclesia, ibid. Libri Sintei apud Romanos fuere quodam, 519. libri profani redarguuntur, & qui contrà illos eduntur, mysteriorum Ecclesiæ pleni. 539

Linguarum peritia

vtilissima est, ad infideles alienæ linguæ, ad fidem instituendos, in. vtilis, ad dictiones explicandas, quæ magnam emphasin habent, ibid. linguarum alia vtilitas, ad accipiēdos plures sensus catholicos ex eadem scriptura, 112. quarta vtilitas, ad cognoscenda idiomata, phrases & proverbia linguæ alienæ, 113. quinta, ad menda ea corrigenda, quæ ex iniuria typographorum, aut eorum, qui scripsère imperitia, obrepserunt, 114. sexta cōmoditas ad intelligēda quædam loca, quæ ab interprete apertius reddi poterant, & sine linguarum cognitione nequeunt explicari, 117 septima, ad euitandū errorem ex Latini sermonis amphibologia, ibid. demum vtilis est, ad quædam vocabula, vel Hebraica, vel Græcā percipienda, quæ in editione Latina remanserunt. 118.

Literæ ſacræ.

Literis ſacris explicandis eodem ſpiritu opus eſt, quo ipſæ ſunt ſcriptæ, 109. *literæ ſacræ non continent omnia, quæ ad doctrinam Chriſtianam pertinent,* 151. 781. 964. *literarum ſacrarum conſuetudo eſt, eundem omnino populum nunc propter iuſtos felicem dicere, nūc propter improbos miſerum & infelicem,* 228. *de Luengas vias, luengas mentiras.* 536.

Loci circunſtantia quando in confeſsione, dicenda. 913

Lutherani

aliquando āſſeruerunt, ſacram ſcripturam, per ſe cuique habenti Spiritus ſancti, & fidei lumen eſſe manifeſtum, 30. *putant nullum dogma poſſe traditione probari,* 143. *nullam in Eccleſia legem eſſe volunt, per quam ſcripturæ ſenſa finiantur, præter rationem propriam,* 146. *docent ſacras literas vnum ſoūm habere ſenſum, illumq; in promptu cuique ſine magiſtro docente, patere,* 147. *Lutheranorum ſentētia refellitur multis rationib. ibid. Lutherani ſanctorū autoritatem multis argumētis expugnare contendunt,* 346. *nituntur probare Euchariſtiam non eſſe ſacrificiū,* 646. & *ſeq. perperam definierunt ſacrificium, quod ſit ceremonia, vel opus à nobis Deo reddituū, vt eum honore afficiamus,* 654. *Lutherani duas proximas ſacrificij ſpecies eſſe aſſerunt, & non plures,* 657. *ſacerdotium noſtrum Turcarum more informare cupiunt,* 666. *Lutherani Euchariſtiam percipientes, non item offerentes Dominicam agunt, ſacrificium eam non agunt,* 661. *miniſtri antichriſti iure dicuntur,* 665. *non omnino negant ſacrificium, ſed negant in eo, quod dicitur offerri pro peccatis* 669. *negant penitentiam eſſe ad ſalutem neceſſariam,* 881. *item confeſsionem,* 884.

Lutherus

aſſeruit Philoſophiam eſſe Theologo inutilem & noxiam, omnesque diſciplinas ſpeculatiuas errores eſſe, 414. *Luthero data eſt clauis putei abyſſi, vt errores ibi demerſos erueret.* 218.

Lumen naturæ.

Lumine naturæ errantes non minus à Deo falleremur, quam ſi per fidei lumen erraremus, 426. *Luminis naturalis inueſtigationem & argumenta refellere, non modo ſtultum eſt, ſed impium. ibid.*

Lux diuina per ſe quidem ad videndum editur, ſed per occaſionem in eo cæcitatem efficit, qui prauè affectos habet oculos. 25.

M.

Mahumetus omnem diſputationi aditum, ſuis edita lege præcluſit. 146.

Magi

qui Chriſtum adorauerūt, fuerintne reges an non, parum intereſt, 474. *Chriſtum, 13. die, ex qua natus eſt, adorauerunt. ibid.*

Marcus Euangeliſta, in eo, quod ſcripſit hora tertia dominum crucifixum, quo pacto vendicandus ſit à falſitate. 132.

Marii

Maria virgo, Magorum oblationem in quo consumpsit, 475. virum, B. Virgo à peccato originali fuerit libera, in vtramque partem potest credi, 356.

Martyrium

remittit peccata, 828. 848. *sine charitate non valet.* 849

Massiani negarunt necessitatē confessionis. 884.

Matrimonium.

Matrimonij materiam & formam, & an matrimoniū conferat gratiam inconstanter & variè affirmant Theologi, 392. *matrimonium sine ministro Ecclesiæ contractum, an sit sacramentū,* 394. *quod inter absentes per literas & procuratores contrahitur, non est sacramentum,* 395. 749. 942. *sine ministro contractum, non esse sacramētum, variè probatur,* 396. *matrimonij ministri, vir & fœmina contrahentes non sunt ibid. matrimonium in statu innocētiæ non fuit sacramentum.* 749

Medium ad salutem necessarium, duplex. 860

Melchisedech panem & vinum obtulisse Deo in sacrificium, quomodo colligatur, ex 14. capit. Genes. 664.

Mendacium

emanaret à fonte veritatis, si quispiam Deo auctore falleretur, 15. *mendacium dicere & facere, malum cum natura stabilis, immobiliq; pugnat.* i. id.

Mentiri est asserere falsum animo fallendi, 13.

de voce μιτάνοια ad sentiēdū 806

Metaphora & figura à rebus visibilibus ducitur. 17

Methastenem Annij historicum, repellit auctor, 525

Micca Hebræis est oblatio. 667

Ministri & sacramenti, & sacrificij altaris, sunt causæ ad modum quo qui applicat ignem ad stipulam causa est. 690.

Missa.

Missæ valor infinitus est, quo ad sufficientiam, non autem quo ad efficientiam, 699. *missam habemus ex traditione Apostolorum,* 667. *esse sacrificium, probatur auctoritate Ecclesiæ, conciliorū, pontificum & Sanctorum. ibid.*

Moyses

præceptum accepit à Deo, vt legem populo scriberet, legis autem occulta mysteria, ministro suo Iosue revelaret, 152. *Moyses fuit sacerdos.* 241

Monachi tenentur confiteri peccata venialia. 955

Mortis periculum & articulus distinguuntur. 958.

Mutus

tenetur cōfiteri eo modo quo potest, sive per nutus, sive per scriptum, 937. *mutus non valens exprimere circumstantias peccatorū, sed signis tantum ostendens se offendisse Deum, absolui potest,* 938.

N.

Nectarius

Episcopus Constantinopolitanus successor Gregorij Nazianzeni, & antecessor Chrysostomi, 873. *quomodo confessionem apud Sozomenum de medio sustulerit,* 897.

Nemrot translatum à Dijs dixit Berosus, 523
Nicenum concilium tempore Constantini à Syluestro pontifice coactum, historici pij, grauissimiq; testantur, 467

Noe

præter tres priores filios, plures genuisse, post diluuium asserit Berosus Annianus, contra sacras literas, 523. cum iaceret ebrius, carmine magico à Cham filio sterilis effectus est secundū Berosum. ibid.

Nomen.

Nomina quædam sunt, quæ si in eadem lingua alijs verbis explicentur, nihil absurdum orietur, quod in nominibus Benoni & Melchisedech euenire potuit, 79
nomē generis speciei illi absolutè tribuere, quæ est in eo genere imperfectissima, in more maiorū positum est. 627
Nouatiani negarunt per absolutionem remitti peccata. 874.

Numerus

locorum Theologicorum denarius est. 6. numeri depranati reperiuntur in historia sacra & prophana, 499. numerus peccatorum mortalium ad confessionem integram necessarius, 905
Nuptias in Cana Galilææ non fuisse factas, anno integro post baptismum elapso, non sine causa aliqui putant. 478.

O.

Oblatio

corporis & sanguinis Christi, quam missam & sacrificium appellamus, ex Apostolorum traditione habetur, 667. oblatio duplex vniuersalis & particularis 674.

Offerre.

Offerentes sacrificiū non minorem partem accipiunt, si pro pluribus ac si pro vno dūtaxat offerretur, 699. non offerentes, non accipiunt equalem partem, si pro pluribus, ac si pro vno tantum offerretur, 700. offerentes sunt adiutores, auditoresque missarum, hi etiam qui sacerdoti alimenta ministrant, vel quoquo modo sacrificio inserniunt. ibid.
offerentium quisque pro sua deuotione partem capit sacrificij altaris. ibid.
Operationes humanæ sunt, quæ in propria gratia & meritis nituntur, aliæ verò sunt, quæ non à nobis efficacitatem habent, sed prorsus à Christo 689
Operosum & arduum est, simul in Theologiæ controuersijs, & elegans dicendi, & argutum disputandi genus obseruare. 7
Opus idem, si quatenus pœna est, ad Deum, quatenus est culpa, ad auctorem Diabolum referamus, nihil absurdi est. 20
Ordines à summo Pontifice approbari, vel refelli, nō pertinet ad eos, in quibus ipse errare non potest, 281.
Oriens in sacris accipitur pro terris, quæ orientales ad illam sint, in qua sunt qui loquuntur. 476

Osiander

contendit, quod de duobus patribus Ioseph, naturali & legali refertur, commentum esse. 468. Osiandra familiare est Sanctorum

Digitized by Google

communem sententiam pro nihilo habere, 470
Ouis nomen plerunque pro iustis & bonis accipitur, nonnunquam etiam pro malis improbis, 221.
Ouile Christi aliquando pro solis probis iustisque accipitur, 221.

P.

Pactum veritatis cum Ecclesia initum, ad pastores & doctores ipsius referendum, 284
Parabolæ aliud in medulla, aliud in superficie pollicentur. 114.
Passio
non potest esse honesta, sicut nec actio, quando vnum peccatum est pœna alterius. 22. passio Christi applicatur nobis in sacramentis, 880.
Pastores Ecclesiæ non propter maiorem sapientiam firmi in fide & doctrina sunt, sed propter peculiarem Christi procurationem, 283.
Pater
quas Christus per se fundit preces, omni tempore & loco exaudit, quas verò per homines non semper exaudit, 697. patres veteres in locutionibus, quæ actū Dei sonare videntur circa duritiem, cecitatem, errores, & peccata, solā permissionē agnoscunt. 24.
Patriarchæ duodecim sepulti sunt in Sychem, non antē in Hebron. 140.
Paulus semen Abrahæ vocat populum gentium, eumdemq; fratrem appellat minorem, 18.
Peccatum
collocatur in genere & specie, vno modo formaliter & directè, altero modo materialiter & reductiuè, 617. peccati nomine alij liber & moralis intelligitur 26. peccati vox pro pœna peccati, sæpe vsurpatur, 679. à peccatis reseruatis nemo pōt absolui à iudice inferiori, nisi cū facultate superioris. 915. quando liceat circumstantiam peccati, per quam cōfessor posit peccati complicem intelligere, confiteri, quando reticere, 924. peccatorū remissio dupliciter intelligēda. 930. peccata venialia non tenemur confiteri, 954. peccatum est, pœnam diuina sententia in sacramēto illatam, nolle subire, 973. recidiuum, & peccati cōsuetudinē sacerdoti explicare cōsulitur, 914.
Petri Oxoniensis assertiones damnatæ, 885. 899.
Pœna duplex, animi et corporis 829
Pœnitens
Pœnitentis finis triplex, 805 in pœnitente semper coniuncta sunt, detestatio vitæ veteris & propositū nouæ, 808. pœnitens diligentiā adhibere debet ad rememoranda singula peccata mortalia, 853. pœnitentes caute interrogandi, & cautè scribēdæ summæ, 908 pœnitens quādo admonendus de peccato quod ignorat 910. an pœnitens teneatur omnia peccata, etiam reseruata, iudici inferiori confiteri, quando non est facilis aditus ad superiorem, 918. an pœnitens præsenti sacerdoti per scripturam cōfiteri posit, vt mutus. 943.
Pœnitentia
Pœnitētiæ sacramēti institutio, præceptumq; cōfessionis, cōficit synod.

Complutẽſis ex illo, quorum remiſeritis peccata, 595. pœnitentia virtus & ſacramentum eſt, 803. an pœnitentia ſit dolor de peccatis, quia contra Deũ fuere commiſſa, 804. eius vocabuli origo ibidem. Pœnitentia quid. 804. 806 an ad veram pœnitentiam præter dolorem de peccato præterito, exigatur propoſitum, deinceps futura vitandi, 808. pœnitentia non eſt ſine actu charitatis, 809. 812. de eſſentia pœnitentiæ eſt, quod diſpliceat peccatum, quia eſt contra Deum ſuper omnia dilectum 814. pœnitentia eſt virtus, 818. eſt virtus ſpecialis, à cæteris quas Philoſophi cognouerunt diſtincta, 819. 822. pœnitentiæ proprius actus eſt, compenſare offenſam Dei, 822. pœnitentia eſt virtus infuſa, 825. pœnitentiæ actus ſufficiens ad iuſtificationem, nõ poteſt produci ab homine abſq; ſupernaturali auxilio Dei, 826. pœnitentia interior, neceſſaria eſt ad remiſſionem peccatorum mortaliũ, 829. exterior, neceſſaria eſt ad ſalutem, 830. pœnitentiæ lex præceptum ſpeciale continet, 857. pœnitentiam differre periculoſum, 862. pœnitentia religionis opus non eſt, ſed vindicationis, 864. pœnitentiæ præceptum obligat in articulo neceſſitatis, 864. pœnitentiæ præceptum affirmatiuum eſt, & fundatur in præcepto charitatis affirmatiuo, 865. pœnitentia exterior in qua ſacerdos pœnitẽtem abſoluit, eſt Sacramentum, 873. pœnitentiæ ſacramentum, conſtat contritione, confeſſione & ſatisfactione, tanquam materia, contra Scotum & Durandum, 876. pœnitentiæ forma, ſunt verba abſolutionis, 877. pœnitentiæ ſacramentum in re ſuſceptum, non eſt neceſſarium ad ſalutem, 880. eſt neceſſarium ad ſalutem peccatoribus baptizatis in re ſuſceptum, ſi facultas adſit, ſin minus in voto, 880. pœnitentia ſine ſatisfactione ſacrilegium eſt, 973.

Pertinax ille eſt, qui nimis in errore permanet, falſamq; ſententiam mordicus defendit. 613.

Petrus Apoſtolus

vt caput Eccleſiæ, ita fundamentum eſt, 306. cum Eccleſiam docebat & oues in fide firmabat, errare non potuit, 307. Petrus ſi poſſet oues Chriſti falſis erroribus paſcere, non eſſet à Chriſto Eccleſiæ prouiſum, 308. dominicis oraculis commonitus, è ciuitate Antiochena Romam emigrauit, cathedramq; inde transtulit, 340. Petri priuilegium fuit, vt eius ne perſonalis quidem fides deficeret, 341. 344. Petro & ſucceſſoribus eius primò certam doctrinam aſſerere debemus, deinde Eccleſiæ Romanæ, 329. Petro data eſt poteſtas non minus ad tollẽdam ignorantiam, quam ad tollenda peccata, 307. Petro ſunt commiſſi, quicunque habent ſacramentum fidei, 221. Petro defuncto, diuino iure ſuccedit alius in eadem auctoritate & poteſtate, 308. Petrus ſignificantiſſimis verbis patefacit, quando Apo-

Digitized by Google

Apostoli gloriam quasi vnigeniti à patre viderint. 707. Petrum Apostolum instituit Christus pastorē Ecclesiæ vniuersalis, 304. in Petro aliud est, quod spectat ad priuatam hominis excellentiam, aliud quod pertinet ad Ecclesiæ vtilitatem, 344. Petrum Romæ collocasse sedem, & martyrium passum esse, graues historiæ tradunt. 467.

Philo

Philones duo fuerunt, vnus Philosophus & Theologus, alter historicus mendax, 510. Philonis auctoritas magna fuit, sed breuiarium temporum, & libellus alter de antiquitatibus, Philonis non fuerunt. 546

Philosophi veteres pœnitentiam cōmendarunt. 824

Philosophia

non est meretrix vaga & garrula, sed Thamar, quæ causa prolis sedit in triuio, 431 vera est rerū humanarum ac diuinarum, terrestrium atque cœlestium scientia, 432. circa fidei veritatem quomodo se habeat. 425.

Plato

voluptatem appellat escam malorū, 431. asserit, animos esse immortales, 570. docet sacerdotes magna oportere claritate abundare propter eorum quæ tractant magnitudinem. 666.

Pontifex.

Summus Pontifex tantam in Ecclesia habet auctoritatē, quanta ad continendos Christianæ Reipu. ciues in fide, religione & officio est necessaria, 311. Summus Pontifex potest esse hæreticus, 344. non est hæres priuilegiorum Petri, sed eorum, quæ spectant ad Ecclesiæ commune bonum. ibid. potest dispensare in his, quæ Apostoli tanquam Ecclesiæ pastores constituerūt, 163. nunquam contra patres concilij bene sentientes, dixit, 263. Pontifex & concilium in fidei definitionibus debent adhibere sufficientem diligētiam, 264. Pontifex & concilij patres, præstant semper quod in se est, cum de fide pronunciant, 267. Pontifex & concilium, qua via procedāt in iudicijs fidei, 270. pontifex à fidelibus iudicari potest in solo casu hæresis, 343. ad ipsum pertinet definire quisnam liber sit canonicus, 40. pontifices respondent sæpe ad quæstiones priuatas suam opinionem exponendo, non autem ferendo sententiam, 333. cum edunt libros de re qualibet, non tanquam iudices de fide pronunciant, 335. aliqui pontifices inciderunt in hæresim, 342. pontifex quando subijcitur Ecclesiæ, in foro exteriori, quando in interiori. 894. pontifici Romano tanquam successori D. Petri commissæ sunt claues Ecclesiasticæ potestatis, 894. summo Pontifici nullū crimen reseruatur, quod non habeat annexam excommunicationem, 917. pontifex ea, quæ sunt de iure positiuo, sine causa tollere potest, 972

Populus Iudæorum Machabæis ducatum tradidit, non tanquā proprium & hæreditarium, sed ad legem depositi conseruandā. 74.

Potentia diuina

absoluta, definiri solet circa ea res quæ non implicant contradictionem, 13. ordinata, definitur circa ea, quæ esse possunt salua lege, statutisque diuinis, ibid.

Præceptum

præceptum vulgo datum de hæretico denunciando, prudentia plenum est, 618. in sacris literis, pro lege & ordinatione quandoque accipitur, 25. præceptum domini, seu consilium Paulus vocat, quod Christus ore proprio præcepit in Euangelio, vel consuluit, 127. præcepta quæ in sacris literis scripta sunt, quedã à Christo apostoli acceperũt gentibus enunganda, quedam ipsi Apostoli populo tradiderunt, illa non potest Ecclesia soluere, ista potest, 129. præcepta & instituta Apostolorum, quædam temporaria fuêre quædam perpetua, 162. tria præcepta ponuntur, ad argumenta Theologiæ inuenienda, 638. præcepto diuino id fieri dicitur, quod ordine iustitiæ diuinæ fit, 36, præcepti transgressor non est, qui actui bono ex genere suo, quem lex præcepit apponit massam aliquam circunstantium, 936. non omnia præcepta Christi & Ecclesiæ sunt scripta, 964 præcepta dupliciter obligant, 964. & 965.

Prælati superiores licite possunt sibi aliqua peccata reseruare, 914.

Presbyteri dicuntur sacerdotes, id est, seniores, quoniam etiam apud gentiles, non nisi in regibus vel senioribus sacerdotium residebat, 673.

Princeps

principes & præfecti Ecclesiastici, ecclesia appellantur, & sunt 590. 590. principes & optimates suis erga Deum habebant olim ceremoniarum facultatem. 666.

Principium

principia disciplinarũ bipartita sunt 29. quædam simpliciter sunt prima, alia sunt præcipua quidem & immediata, sed contractiora, 567. principium hoc, Deus est, & est remunerator inquirentium se, tanquam prima credibilia omnes fidei articulos simpliciter in se continent. ibid.

Professores doctrinæ Christianæ duabus quasi personis induti sunt, 416.

Prouexitas vtilitate pensatur, 5.

Prophetæ intelligebant, quænã prophetiæ essent cõminatoriæ, quæ propter minimè fallebantur, 18.

Propositio

propositionum quæ ad fidem attinẽt duo gradus generales collocãtur, 586. propositio erronea ab hæretico, non modo cogitatione, sed re etiam separatur, 626. propositio erronea est error, qui minus quiddam, quam aperta hæresis Catholicæ doctrinæ contrarius est, 627 sapiens hæresim quæ sit 628. malesonans, quæ 631. propositionum sapores magis discernuntur viribus sentiendi & gestandi quã speculandi, 629.

Propositum vitæ nouæ est de ratione & essentia pœnitentiæ, 810.

Prouerbia Salomonis vix explicari possunt, nisi habita ratiõe Hebr. consuetudinis & sermonis. 114.

Proximus non cognatione tantum, sed

ſed humanitate definitur, 745.

Q.

Quæſtio.

Quæſtio Theologica eſt duplex, altera, cuius cognitio eſt ad ſalutem neceſſaria, altera, cuius ignoratio ſine ſalutis iactura eſſe poteſt, 275. *quæſtio & concluſio eadem res eſt*, 577. *quæſtio Theologica, ſiue ad contemplationem, ſiue ad mores attineat, alia eſt naturalis, alia ſupernaturalis, alia media*, 580. *Quæſtiones quatuor, quas Ariſtoteles infert de vnaquaque re, quo pacto terminari queant*, 578. *quæſtiones cognitionis quadripartitæ*, 579. *quæſtiones Theologicæ ſunt quædam, pro quarum veritate Theologo eſt in capitis diſcrimen veniendum, ſunt & aliæ, quæ ignorari & negari ſine fidei iactura poſſunt*, 580. *quæſtiones naturales in duplici ſunt differentia, quædam ſolis naturæ argumentis probantur, aliæ fidei etiam auctoritate confirmantur*, 723. *quæſtionũ actionis duo ſunt genera*. 579.

R.

Ratio.

Rationes naturales & humanas Theologo non ſolum vtiles, ſed neceſſarias eſſe oſtenditur, 415. *rationes naturales non ſunt arma Saulis, quæ pugilem magis grauant quam iuuant, ſed potius gladius Goliath*, 423. *rationes naturæ, quæ in vſum Theologiæ veniunt, firmæ nonnunquam & infirmæ ſunt*, 425. *rationes Philoſophiæ qui reijcit, Dei veritati, quæ illæ ſubſiſtunt refragatur*, 426. *rationibus naturalibus exteri ad fidem adducuntur, fratres confirmantur, dociles imitantur, repugnantes repelluntur*, 421.

Regulæ.

Regulæ tres, ad quas fidei iudicia externa dirigenda ſunt, 621. *regulæ tres Annij, quaſi indices, quibus hiſtorici cuiuscunque fides ac veritas exploretur*, 515 *has regulas vanas eſſe Canus probat*, 516. *neque vtiles eſſe poſſunt in iudicio hiſtorico. ibid. harum regularum, & Annij cenſura à 515. ad pag. 533. regulæ & leges multiplices ſunt, quæ veraces hiſtoricos à fallacibus diſtinguunt*, 533. *prima, ex hominum probitate ſumitur, ibid. ſecunda, præfert hiſtoricos, qui ſeueritati ingenij quandam prudentiam adiunxerunt, ad eligendum & ad iudicãdum*, 559. *tertia, cui hiſtorico auctoritatem Eccleſia tribuit, hic dignus eſt, cui nos etiam auctoritatem adiungamus*, 541.

Religioni apud veteres quantus honor habitus, 666.

Remiſſio iniquitatis duplex, vna perfecta, altera imperfecta, 678

Res à Deo creatæ, improprie dicuntur eſſe fallaces, 13.

Reſpublica non poteſt contineri, niſi præmio bonorum, & pœna malorum, 570

Sacerdos

laboris ſui mercedẽ accipere à multis pro vna miſſa non poteſt, 699. *ſine pro paucis, ſiue pro plur-*

plurib⁹ celebret, cibū vitæ neceſſariū expetere ſuo iure poteſt, 700. ſacerdotes illi à Deo vocati ſunt, qui ab Apoſtolis & eorum ſucceſſorib. ritè vocati ſunt, 673. ſacerdotes habent à Chriſto poteſtatem abſoluendi peccata, 875. non poſſunt iudicare de peccatis niſi ea cognoſcant, 876. iudices conſtituti ſunt omnium peccatorum, tam publicorum quam occultorum, 876. ſacerdos quilibet in articulo mortis abſoluere poteſt, 891. quilibet dum ordinatur, qualem aceipiat poteſtatem iuriſdictionis, 894. Sacerdos proprius quis, 944. ſine cōſenſu ſacerdotis proprij, alteri non licet confiteri, 945. 948. ſacerdos ſimplex ex ſe non habet iurisdictionem abſoluendi, 946 ſacerdos non habet poteſtatem iuriſdictionis ab ordinatione, 953. ſacerdotes habent poteſtatē abſoluendi & ligandi. 973.

Sacramentum.

Sacramenta, medicina ſunt, qua homo deſcendens in Iericho, Lucæ 10. curabatur, 745. ſacramentū definitur, 746. 748. ſacramenta ſunt cerimoniæ ad Dei cultum pertinentes, 747. ſacramentorum materiæ earum rerum ſimilitudinem gerunt, quarum ſigna ſunt, 748. ſacramentum eſt ſignum ſanctitatis practicū, 748. ſacramenta conſtant materia, forma & miniſtro, 749. poſt Adæ lapſum omni tempore fuerunt ad ſalutem neceſſaria, 779 ſacramenta fuerunt in lege veteri, 781. nouæ legis ſunt cauſa gratiæ, & ſalutem animæ adferunt, 783. 785. ſacramenta nouæ legis ſunt ſeptem, 787. 795. ſacramenta veteris legis nullæ prorſus cauſæ fuerunt gratiæ aut ſalutis, 794. nouæ & antiquæ legis quomodo differant, 796. ſacramentorum nouæ legis auctor Chriſtus, 798.

Sacrificare quid. 652.

Sacrificium

eſt proprium opus religionis, 652. in ſacrificio oportet hoſtiam eſſe, quæ immoletur, 653. ſacrificium eſſe non poteſt, vbi non eſt oblatio, ibid. ſacrificium quiddam aliud præter oblationē ſibi vendicat, 653. ſacrificiū & donum differunt, ibid. ſacrificij nomen dupliciter in ſacra ſcriptura accipitur, 655. ſacrificium ſi fuerit cruentum, mors erit cruenta ſi verò incruentum, mors quoq; erit myſtica & incruenta, id eſt, effectus mortis ceu nunc præſens adeſſet, 676. ſacrificiorum plura quam duo genera fuerunt in veteri teſtamento, 657. ſacrificij nomen interdum pro re, quæ domino offertur, interdum verò pro actione ipſa ſacrificandi ſolet accipi, 657. ſacrificium eucharistiæ duobus modis à Catholicis aſſeritur, 658. ſacrificium verè & propriè eſt in ie. e nouæ ibid. ſacrificij altaris effectus, nec à bono miniſtro fit maior, nec à malo fit minor, 689. ſacrificium altaris per modū redemptionis, & pretij prodeſt vivis, defunctis verò per modum orationis & ſuffragij, 698. ſacrificium quo pacto dicatur delere crimina & remittere peccata, 694.

694. *sacrificium altaris per se propitiatorium est, ex se quoque ad remissionem peccati institutum*, 696. *sacrificium an contineat occisionem animalis, quod offertur, & quomodo in Eucharistiæ hostia mors interueniat*, 675. *sacrificium in lege duplex*, 749.

Sacrilegium est pœnitẽtia sine satisfactione. 973

Salomon

in peccatis Christi typus non fuit, sed in pace, 17. *studium humanæ sapientiæ, vocat occupationem pessimam, non quia mala, sed quia molesta sit*, 431. *Salomonis sententias sparsas alij collegerunt*, 75.

Salmanassar & Sennacherib eundem fuisse dixit Eusebius manifestè contra sacram scripturam, 544.

Salus.

Salus duplex, æterna & quæ nunc sanamur à peccato, 761. *ad salutem aliquid necessarium est, duplicitèr.* 882.

Sancti.

Sancti omnes & doctores Ecclesiæ, si asseruerint aliquẽ librum esse Canonicum, habendum est perinde ac si tota Ecclesia asseruisset 40. *de Sanctorum auctoritate trifariam disputari potest*, 349. *sanctorum testimonia referri possunt, vel ad philosophica dogmata, vel ad assertiones fidei comprobandas, ibid. sanctorum auctoritas cũ adfertur ad facultates, quæ naturali lumine continentur, tantum pollet, quantum ratio naturæ consentanea persuasit*, 351. *Sancti auctores, etiam probatissimi, non eodem gradu & loco sunt omnes*, 354. *Sanctorum plurium auctoritas, reliquis licet paucioribus reclamãtibus, firma argumenta Theologo præstare non valet*, 355. *omnium communis intelligentia, certissimum argumentum Theologo præstat ad Theologicas assertiones corroborandas*, 358. 593. *Sanctos doctores in eũdem scripturæ sensum conuenientes, qui contempserit, non hominem contemnit, sed Deum*, 366. 369. *sanctis doctoribus sacrarum literarum intelligentia per spiritum data est*, 371. *sanctis omnibus in scripturæ sacræ interpretatione, qui Spiritum veritatis negat, hic eundem spiritum Ecclesiæ tollit. ibid. Sancti simul, in fidei dogmate errare non possunt*, 372. 593. *sanctorũ patrum doctrina, & Ecclesiæ traditio ita sunt coniuncta, vt dissociari non possint*, 374. *sanctorum patrum antiqua consensio, non in omnibus diuinæ legis quæstiunculis, sed in fidei regula nobis est certò sequenda.* 376.

Sanguis Christi

in singulis sacramentis peculiarem effectum operatur, iuxta cuiusq; peculiarem significationem & naturam, 696. *in speciebus panis & vini remissionẽ pœnæ & culparum venialiũ tribuit*, 697. *ex significatione specierum panis & vini, tanquam ex causa instrumentali & adiutrice definitur, vt eam remissionem efficiat, cuius participes sunt ij, qui non indigne*

indigne ad altare Domini accedant, 697. *sanguis Christi noster est, eo modo, quo lux solis nostra est, nempe vt causa vniuersalis* 674.

Satisfactio

quæ ratione pars pœnitentiæ, 879. *ad sacerdotis arbitrium post sacramentum pœnitentiæ, est ad salutem necessaria*, 888. *quare*, 908. *de satisfactione post absolutionem, an sit præceptum diuinum*, 972. *satisfactio sacramentalis necessaria est ad sacramentum pœnitētiæ perficiendū*, 974.

Scientia pietatis est, nosse legem, intelligere Prophetas, Euangelio credere, Apostolos non ignorare, 433.

Scriptura

Scripturæ sacræ firmitas corruet, si per administros falli à Deo possumus, 14. *scripturæ minutos numeros præterire aliquando solet* 509. *scripturæ sacræ vis & energia in aliquibus locis nō satis per negationem explicatur*, 24. *scriptura est iudex mortuus, qui nec litigantiū vtrinque rationes audire, nec sententiā eloqui valet*, 34. *scripturæ vsus est, perinde populum reprehendere, ac si omnes mali essent, atq; ita consolari, ac si omnes essent boni*, 213. 214. 228. 286. *scripturæ sacræ expositio legitima, per maiorum traditionem accipienda est*, 359. & *sequ. scriptura in pluribus locis hebraicū verbum cum interpretatione sua ponit*, 79. *scripturæ præcepta temporaria quædam, quædam verò æterna sunt*, 128.

Sedes Apostolica, & insidens ei à fide, iudicio atq; decreto pro eadem reputantur, 328.

Signum

signum est, quod præter speciē quam ingerit sensibus, aliud à se cognoscere facit, 747. *signum sanctitatis speculatiuum & practicū*, 748.

Synagoga.

Synagoga post tempora Moysis, habuit semper vn summum Pontificem, è cuius iudicio primari omnes ciues, ac iudices etiam minores penderent, 310 *Synagoga congregationem notat*, 186.

Sozomenum forte pro Theodorito damnat Gregorius, nam quæ illi obijcit in Theodorito reperiuntur, 545.

Spiritum sanctum à filio procedere Concil. Ephesinum ex illo scripturæ loco: de meo accipiet, & ex illo, quem ego mittam vobis, &c. accepit, 590.

Speculum exemplorum, & aurea legenda taxantur, 540.

Stellam apparuisse magis ante Christi natiuitatem Chrysostomo & August. placet, 476.

T.

Tempus.

Temporis circumstantia non est necessario dicenda in confessione, 913. *ius diuinum nullum certum tempus confitendi præscribit*, 957.

Tertulliani opuscula apocrypha per Gelasium, 547.

Testamentum

minus solemne, an sit validum secundum sententiam Alexandri tertij,

Digitized by Google

Sertij, cap. cum esses, de testam. 330. testamentum apud Latinos interdum pactum & promissionem significat, 82

Theologia

patio est, sermoque de Deo, 551. theologia scientiæ appellationē propriè sibi vendicat, 557. circa res etiam contingentes versatur sine nominis sui iactura, ibid. theologia duplex, naturalis & supernaturalis, 561. theologia nullo modo inutilia colligit, quin super Dei fundamentum, aurum, argentum, lapides pretiosos superædificat, 577. theologica conclusio, seu quæstio ea proprie est, quæ ex theologiæ principijs, vt effecta è causis suis oritur, 578. theologiæ tractatio bipartita est, 551. Theologiæ finis primarius est diuinæ naturæ contemplatio, postremus aūt earum rerū actio, quæ ad benè beateq; viuendum sunt necessariæ, 555. Theologiæ consequentiæ firmæ & euidētes sunt, 557. Theologiæ ratio formalis duplex, 564. Theologiæ ratio formalis est, esse reuelatū à Deo, lumenue diuinitus infusum, ibi. theologiæ principia per fidem intelligi, asserūt fere theologi, quia de viatorum theologia disputant, 565. ea theologiæ principia sunt habenda, quæ per sacros auctores Ecclesiæ sunt diuinitus reuelata, 566. vera & germana Theologiæ principia sunt. quæ libris sacris & Apostolorum traditionibus continetur, 567. eius primaria principia sunt articuli fidei, cætera omnia quæ in sacris literis vel in traditionibus assumuntur, sunt secundaria, ibid. theologiæ effecta cū in dubium vocantur, quæstiones sunt, cū ratione coguntur, conclusiones, 577 theologiæ principia, vel disposita inter se & ordinata sūt, vel cōnexa & colligata, 578 theologiæ scholasticæ quod proprium munus, 380. theologiæ veræ tres fines: scientia Dei, cælestium rerum cognitio, humanarum prudentia & vsus, 383. theologiam scholasticam explodunt & exsibilant hæretici iuniores, 378. theologiam non esse speculatricem, sed effectricem, conātur aliqui persuadere, 552.

Theologus

materiā à priscis auctorib. formam à iuniorib. mutuari debet, 2. præter cōmunem artē disserēdi, quā dialectici tradunt, aliam habeat necesse est, ibid. theologus scholasticus est, qui de rebus diuinis prudenter, è literis & diuinis institutionib. ratiocinatur, 379. theologi omnia theologiæ principia in quæstionem verterunt, 579 differentis Theologi primū officium, 582. theologi vniuersi in theologiæ certis decretis definiendis errare non possunt, 595. theologi quidā indigne nominantur, 379 theologor. scholasticorū testimoniū, si alij viri docti contrapugnāt, non plus valet quam ratio eorū, vel autoritas comprobat, 385. theologorū cōmuni omniū sententiæ refragari, temerarium est, ibid. 386. theologis, qui pontificū canones ignorāt, mala dicunt ad vsus theologiæ necessaria, 402.

Tradi-

Traditio.

Traditio ad hæreticos confutandos maiorem vim, quam scriptura habet 155 traditionum apostolicarum alteras Apostoli à Christo domino acceperunt, alteras verò Apostoli ipsi spiritu Sancto suggerente ad Ecclesiæ vtilitatẽ ediderunt 162 traditiones Apostolicæ impugnantur ab hæreticis 143 & seq. ad traditiones Christi & apostolorum inuestigandas viæ quatuor sternuntur à pag. 158 vsq; 161 traditionum Apostolicarum certitudo multis rationibus confirmatur 164 & seq. traditiones sunt diuina verba, non aliter ac illa quæ sacris libris scripta sunt 172 traditiones non sunt diuinarum scripturarum additamenta, sed complementa & earum quasi commentarij 172.

Transmigratio.

Septuaginta anni transmigrationis quomodo computandi sint, an in primum annum Cyri, an verò in secundum Darij fusissimè disputatur 483 & seq. transmigrationis septuaginta annorum initiũ à desolatione sumendum est, nõ à transmigratione 487.

Turris Dauid, id est, sacræ scripturæ autoritas arietibus quatuor concuti solet. 9.

V.

Vasa argentea ac aurea, & supellex Aegyptiorũ quid significent 383.

Veritas.

Veritas purissima non est, cui quoquomodo est falsitas permixta 25. veritas quædam est, quæ non habet pietatem 433 veritas scripturæ semper fuit connexa cum rectitudine fidei 92 veritas scripturæ verè & propriè in intellectu est, in scriptura autem impropriè tanquam in signo 589 veritates quædam catholicæ ita ad fidem pertinent, vt his sublatis fides quoq; ipsa tollatur 626 veritates quædam Catholicæ sunt, quibus euersis fides quatitur sed non euertitur. ibid.

Vincentius Bellouacensis & D. Antoninus non tam vera quã multa scripserunt 540. 541.

Vindicta.

Vindicta iusta duplex 804. vindictæ finis 805.

Vir.

Viri apostolici & spirituales, omnia discernunt, quæ ad salutem sunt necessaria 53 viri prudentes nolunt cognitionem de Deo vacantem & ociosam esse. 554.

Virtus.

Virtus est habitus electiuus in mediocritate consistens 818 virtus infusa duplex 825.

Vitam corporalem quilibet tenetur conseruare 868.

VVicleff docuit confessionẽ esse superfluam & inutilem 884.

Vnctio.

Vnctio interior sapientibus Ecclesiæ magistris sufficit ad ea, quæ fidei aduersantur refutanda, at ignorantibus opus est externa doctrina 42. Vnctionis sacri Chrismatis virtus 785.

in Voce ambigua non licet vnum quodlibet significatum accipere. 210.

Volente aliquo ea fieri dicimus, quo

Digitized by Google

– quæ non inuito fiunt, 26.
Votum sacramenti pœnitentiæ implicitum, non sufficit ad salutem sed explicitum & formale, 882.
Vtrum concilium per legatos summi Pontificis celebratũ, firmam habeat auctoritatem, 255.
Vtrum summus Pontifex teneatur in ferenda sententia maiorem partem iudicum sequi, 261. & sequ.
Vtrum concilia in moribus errare possint, 274.
Vtrum sit hæreticum, asserere aliquam Ecclesiæ consuetudinem esse malam, vel aliquam ipsius legem iniustam, 278.
Vtrum anima Christi statim ab initio suæ creationis Deum clarè viderit, 702.
Vtrum animus hominis sit immortalis, 724.
Vulgata dictione rerum vocabula, pro rerum imaginibus usurpantur, 482.

Vulgus.

Vulgi falsæ opiniones in duplicẽ sunt differentiæ, 482. vulgi sermones non solent homines seueri aucupari, quamuis grauissimi viri in scribendo id fecerint, 540.

Indicis rerum
FINIS.

sss AVTHO-

Digitized by Google

AVTHORITATES SACRAE SCRIPTVRAE,

QVAE IN HOC OPERE INseruntur, & explicantur.

Geneſis.

Cap. 2. INſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitę, & factus eſt homo in animam viuentem. 390

16 Illa concepiſſe ſe videns, deſpexit dominã ſuã, &c. 427.

18 Deſcendam & videbo vtrum clamorem opere compleuerint. 717

19 Ne reſpicias poſt tergum. 113

22 Expectate hic, ego & puer poſtquam adorauerimus, reuertemur ad vos. 16

26 Iſaac diſcedens vt veniret ad torrentem Gerare, habitaretque ibi, rurſum fodit alios puteos, quos foderant ſerui patris ſui Abraham, &c. foderuntque in torrente, & repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit paſtorũ Gerare aduerſus paſtores Iſaac dicentiũ, noſtra eſt aqua, &c. fodit alium, pro quo non cõtenderunt. Itaq; vocauit nomen eius latitudo. 101

29 Ego ſum primogenitus tuus Eſau, &c. 16

42 Per ſalutem Pharaonis exploratores eſtis. 27

46 Omnes animę domus Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptum, fuêre ſeptuaginta. 137.

Exodi.

1 Erant igitur omnes animæ eorum, qui egreſſi ſunt de femore Iacob, ſeptuaginta. 137

12 Fecerunt filij Iſrael, ſicut preceperat Moyſes, & petierũt ab Aegyptijs vaſa argẽtea, & aurea. 19

31 Vocaui ex nomine Beſeleel, & impleui eũ ſapientia. 426.

Leuitici.

4 Orabit pro eo & peccato eius & dimittetur ei. 694

16 Sabbatum requietionis eſt, affligetis animas veſtras, ab omnib. peccatis veſtris mundabimini. 871.

Numer.

22 Si vocare te venerint homines iſti, ſurge & vade cum eis 19.

23 Non eſt Deus vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. 15

36 Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione ſua. 102.

Deuteron.

17 Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe proſpexeris, venies ad ſacerdotes Leuitici generis, &c. 241. 309.

17 Qui autem ſuperbierit, nolet obedire ſacerdotis imperio, &c. ex decreto iudicis morietur. 261

18 Qui verba Prophetæ, quæ loquetur in nomine meo, nolucrit

Digitized by Google

luerit audire, ego vltor exi-
ſtam,&c. quòd ſi in nomine
Domini Propheta ille prædi-
xerit, & non euenerit, hoc
Domin⁹ non eſt loquutus. 51

Primi Regum.

15 Filius vnius anni erat Saul
cum regnare cœpiſſet. 500.

Secundi Regum.

26 Dominus præcepit ei, vt ma-
ledíceret Dauid. 25.

Tertij Regum.

6 Factũ eſt ergo quadringente-
ſimo octogeſimo anno egreſ-
ſionis filiorum Iſrael de terra
Aegypti,&c. 502
8 Non eſt homo qui nõ peccet.
190.
22 Ero ſpiritus mendax in ore
omnium Prophetarum. 19.

Quarti Regum.

11 Athalia verò mater Ochoziæ
videns mortuum filium ſu-
um, occidit omne ſemen re-
gium. 520.

Primi Paralip.

15 Proficiebat Dauid vadens &
creſcens. 715.

Secundi Paralip.

51 Bellum verò non fuit vſque
ad triceſimumquintum anni
regni Aſa. 499
17 Creuit Ioſaphat, & magnifi-
catus eſt, vſq; in ſublime. 715.

Iob.

12 Qui immutat cor principũ,
& decipit eos; & errare eos
facit quaſi ebrios. 20
35 Qui docet nos ſuper iumenta
terræ, & ſuper volucres cæli,
erudit nos. 443.

Pſalm.

11 Saluum me fac, quoniam de-
fecit ſanctus. 21
15 Adimplebis me lætitia cum
vultu tuo, &c. 718
21 Spes mea ab vberibus matris
meæ. 703
31 Beati quorum remiſſæ ſunt
iniquitates, & quorum tecta
ſunt peccata. 678
40 Beatum faciet eum in terra.
707.
44 Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti
iniquitatẽ, propterea vnxit te
Deus. 718
47 Circundate Sion & comple-
ctimini eam, &c. quoniam
hic eſt Deus Deus noſter, ipſe
reget nos in ſecula. 196
49 Immola Deo ſacrificium lau
dis. 659
50 Sacrificium Deo ſpiritus con
tribulatus. 655
52 Deus de cælo proſpexit ſuper
filios hominum, vt videat ſi
eſt intelligens,&c. 717
73 Iratus eſt furor tuus ſuper o-
ues paſcuæ tuæ. 221
88 Diſpoſui teſtamentũ electis
meis, iuraui Dauid ſeruo
meo, vſque in æternum præ-
parabo ſemen tuum. 196
93 Qui docet hominem ſcien-
tiam. 443
118 Erraui ſicut ouis, quæ perijt.
221
144 Fidelis Dominus in omni-
bus verbis ſuis, & ſanctus in
omnibus operibus ſuis. 15.

Prouerbiorum.

2 Dominus dat ſapientiam, &
ex ore eius prudentia. 765
5 Ne intenderis fallaciæ muli-
eris, fauus enim diſtillans la-
bia meretricis, &c. 431

7 Mulier garrula & vaga quietis impatiens, &c ibid.

Ecclesiastes.

1 Vanitas vanitatũ, & omnia vanitas, &c. 431

7 Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum & non peccet, 190

12 Donec reuertatur puluis in terram vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. 730

12 Verba sapientiũ sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi. 367

12 Deum time & mandata eius serua, hoc est enim omnis homo. 430.

21 Fili peccasti, non adijcias iterum, sed de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur. 829

Canticorum.

2 Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. 221

3 Tenui eum nec dimittam. 196.

Sapientiæ.

8 Nescierunt sacramenta Dei, neque mercedem sperauerũt iustitiæ, &c. quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. 734. 735.

9 Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. 429

13 Vani enim sunt omnes homines, in quibus non est scientia Dei, &c. 425

Ecclesiastici.

8 Non te prætereat narratio seniorum. 364

15 Non dicas ille me impulit. 11

37 A consiliario serua animam tuam, ne fortè mittat sudem in terra, & dicat tibi bona est via tua. 15

Esaiæ.

11 Erit fides cinctorium renum eius. 703.715

22 Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponã te, &c. 285

38 Morieris & non viues. 18

38 Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. 678

50 Dedit illis linguã eruditam, vt sciant sustentare eum, qui lassus est verbo, aperuit illis quoque aurem. 575

53 Pro eo, quod laborauit anima eius, videbit & saturabitur. 718

54 In misericordia sempiterna misertus sum tui, dixit redemptor tuus Dominus, &c. vsq; & fœdus pacis meę non mouebitur. 284

59 Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent, &c. 196. 588.

62 Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius cum eo, & opus eius coram illo. 719

vlt. Ad quem aspiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu. 838.

Hieremiæ.

3 Dabo vobis pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. 242.

3 Conuertimini filij reuertente

ges, & sanabo auersiones ve-
stras. 221
20 Seduxisti me Domine, & se-
ductus sum. 25
25 Seruient gentes istæ regi Ba-
bylonis septuaginta annis,
cumque impleti fuerint sep
tuaginta anni, visitabo super
regem Babylonis. 483
31 Postquam enim conuertisti
me egi pœnitentiam. 8.7
31 Nouum creauit Dominus su-
per terram, fœmina circum-
dabit virum. 705
32 Feriam eis pactum sempiter
num, & non desinam eis be-
nefacere, & timorem meum
dabo in corde eorum, vt non
recedant à me. 284
52 Iste est populus, quem trans-
stulit Nabuchodonosor, &c.
500.

Ezechielis.

3 Domus Israel nolunt audire
te, quia nolunt audire me.
213.
16 Sanguinem tuum ex te, &
vnxi te oleo, &c. 223
18 Facite vobis cor nouum &
spiritum nouum. 899
34 Suscitabo super eas pastorem
vnum qui pascat eas, ipse erit
eis in pastorem. 367
37 Percutiam illis fœdus pacis,
pactum sempiternum erit eis
284.

Daniel.

4 Peccata tua eleemosynis re-
dime. 851
9 In dimidio hebdomadis de-
ficiet hostia & sacrificium.
218.

Osee.

2 Sponsabo te mihi in sempi-
ternum, &c. sponsabo te mi-
hi in fide. 198
14 Reddemus vitulos labiorum
nostrorum. 655.

Amos,

6 Væ vobis qui opulēti estis in
Sion, & confiditis in monte
Samariæ optimates capita po
pulorum. 230.

Ionæ.

3 Adhuc quadraginta dies &
Niniue subuertetur. 409.

Abacuc.

2 Iustus ex fide sua viuit. 685.

Aggæi.

2 Interroga sacerdotes legē. 244

Zachariæ.

1 Vsquequo, domine, non mi-
sereberis Ierusalem, & vrbiū
Iuda, quibus iratus es? Iste
iam septuagesimus annus est
490.

Malachiæ.

1 Non est mihi voluntas in vo-
bis, & munus non suscipiam
de manu vestra, à solis enim
ortu, &c. & in omni loco sa-
crificatur, & offertur no-
mini meo oblatio munda.
658.
2 Labia sacerdotis custodient
scientiam, & legem requirēt
ex ore eius. 241.

Primi Machabæorum.

7 Homo sacerdos de semine
Aaron venit, non decipiet
nos. 539.

Matthæi.

2 Ecce Magi ab oriente vene-
runt. 475
2 Tunc Herodes videns, quo-
niam illusus esset à Magis,

mittens occidit omnes pueros, &c. 476
5 Ego baptizo vos aqua. 783
3 Facite fructum dignum pœnitentiæ. 831
5 Vos estis lux mundi. 192
5 Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris. 964.
6 Dimitte nobis debita nostra. 190.
10 Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. 126
10 Quæ in aure auditis, prædicate super tecta. 175
10 Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. 738
12 Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te alloqui. 471.
15 Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram. 249
16 Cauete à fermento Pharisæorum. 249
16 Beatus es Simõ Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, &c. 305
16 Super hanc petram ædificabo ecclesiam meã, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. 197.284 312
16 Tibi dabo claues regni cælorum. 276
16 Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis; & quodcunque solueris super terram, &c. 242. 337. 874. 881. 973.
18 Si peccauerit in te frater tuus, corripe eũ inter te & ipsum solum, &c. 337
18 Si duo ex vobis consenserint super terrã de omni re, quamcunque petierint, fiet illis à patre meo. 238.286.
22 Simile factum est regnum cælorum homini regi, &c. 192.
22 Ego sum Deus Abraham, Isaac & Iacob, non est Deus mortuorum, sed viuentium. 738.
23 Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Phariſæi, &c. 249. 283.
23 Væ vobis, qui ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum. 387.
25 Simile est regnum cælorum decem virginibus, &c. 192
25 Omni habenti dabitur & abundabit, ei autem, qui nõ habet, & quod habet, auferetur ab eo. 113
26 Tristis est anima mea. 719
28 Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi. 196. 198. 284.

Marci.

1 Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in Esaia Propheta. 130
13 De die autem illa nemo scit, neque filius. 717
13 Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate. 336
15 Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. 132

16 Præ-

Digitized by Google

16 Prędicate Euangelium omni creaturæ, 232
vlt. Qui verò non crediderit, cõdemnabitur. 757. 882.

Lucæ.

1 Regnabit in domo Iacob in æternum. 196. 284.
2 Iesus proficiebat sapientia, ętate & gratia apud Deum & homines. 714
3 Qui fuit Sale, qui fuit Cainã qui fuit Arphaxad. 136
7 Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multũ, &c. 680. 746. 750.
10 Neminem per viam salutaueritis. 113
10 Qui vos audit, me audit. 249
10 Samaritanus appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum, &c. 745.
15 Nisi pœnitentiam habueritis omnes, peribitis. 803 829
21 Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 14
22 Accepto pane gratias egit, &c. hoc est corpus meũ, &c. vsque nouum testamentum. 660. 663
22 Hoc facite in meam commemorationem. 336. 590.
22 Ego rogaui pro te Petre, vt nõ deficiat fides tua. 262. 267
24 Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum. 341
24 Aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. 109. 589.

Ioannis.

1 Dedit eis potestatem filios Dei fieri. 193
1 Verbum caro factum est, &c. 708.
1 Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. 705.
1 Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum. 799
1 Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. 710
2 Nuptiæ factæ sunt in Cana Galileæ. 477
3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. 737
3 Illum oportet crescere, me autem minui. 715
3 Quod vidit & audiuit hoc testatur 711
5 Pater omnia demõstrat filio, quæ ipse facit, &c. 716
5 Ego non ab homine testimonium accipio. 41
6 Nisi manducaueritis carnẽ, &c. 894. 895.
7 Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscet de doctrina vtrum ex Deo sit. 43
10 Oues meæ vocem meam audiunt. 44
11 Cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. 283
14 Ego rogabo patrem & alium paracletũ dabit vobis, vt maneat, &c. 197
14 Ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia. 270
15 Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis, 270.
16 Cùm autem venerit ille Spi-

Digitized by Google

ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. 198. 270.
17 Sanctifica eos in veritate, &c. 198.
17 Volo pater, vt vbi sum ego, & illi sint mecum, &c. 711
18 Ego in occulto locutus sum nihil. 174
19 Non haberes potestatem in me vllam, nisi tibi datum esset desuper. 19
20 Sicut misit me pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum sanctum, &c. 337. 344. 875.
20 Quorum retinueritis, retenta sunt. 880
21 Pasce oues meas. 275. 304.
21 Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibuit de his, & scimus, quia verum est testimonium eius. 36.

Actor.

5 Cæsis denunciauerunt, ne omninò loquerentur in nomine Iesu. 334
6 Verbum Dei crescebat. 716
7 Ioseph accersiuit Iacob patrem suũ, & omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. 137. & sequ.
7 Positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti à filijs Emor filij Sichem. 140.
10 Mitte & accerse Simonem, ille dicet tibi, quid te oporteat facere. 758
15 Conuenerunt Apostoli & seniores videre de verbo hoc. 242.
15 Viri fratres vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Euangelij & credere. 308
15 Visum est spiritui sancto & nobis. 250. 261.
20 Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. 242.

Romanorum.

1 Tradidit illos Deus in reprobum sensum. 24
2 Factores legis iustificabũtur. 762.
2 Non enim, qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto in carne est circumcisio, &c. 244
3 Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionẽ, quæ est in Christo Iesu. 702
3 Vnus est enim Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputiũ per fidem. 755.
5 Per vnius iustitiã in omnes homines in iustificationem. 755.
6 Ore autem confessio fit ad salutem. 779.
7 Non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatũ. 679.
10 Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum. 243.
12 Obsecro vos, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem. 654.
12 Non plus sapere, quàm oportet sapere, &c. 363
14 Infirmum in fide assumite. 191.

1.Corinth.

1 Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi vocatis ſanctis. 185.
3 Obſecro vos, vt id ipſum dicatis omnes, & non ſint in vobis ſchiſmata. 249
3 Perdam ſapientiam ſapientum. 432
8 Videte vocationem veſtram fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem. 283.
3 Tãquam paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam. 191
4 Hic iam quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur, &c. 194
4 Habentes eundem ſpiritum fidei. 755
6 An neſcitis, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti. 193.
7 Præcipio non ego, ſed Dominus, cæteris ego dico, non Dominus. 127
10 Sed non in pluribus eorum beneplacitum eſt Deo. 783
10 Omnes quidem de vno pane participamus. 787
11 Si quis videtur contentioſus eſſe, nos tamen talem conſuetudinem non habemus, neque Eccleſia Dei. 164
12 In vno ſpiritu omnes nos, in vnũ corpus baptizati ſumus. 193.
12 Non poteſt caput dicere pedibus, non eſtis mihi neceſſarij. 416
13 Cùm venerit, quod perfectũ eſt, euacuabitur, quod ex parte eſt. 705
14 Prophetæ duo aut tres dicãt, & cæteri dijudicent, &cetet. 365.
14 Non eſt diſſenſionis Deus, ſed pacis. 250
15 Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, &c. 355
15 Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. 108

2.Corinth.

1 Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo, eſt & non, ſed eſt in illo eſt. 232
4 Id, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. 592
5 Scimus enim, quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem, &c. ibid.
7 Quæ ſecundum Deum triſtitia eſt, pœnitentiam, &cæt. 831.
10 Bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra: Petra autem erat Chriſtus. 758
11 In quo quis audet (in inſipientia dico) audeo & ego. 128. 127.

Ad Galatas.

2 Scientes quod non iuſtificatur homo ex operibus legis, ſed per fidem Ieſu Chriſti, 754. 767.
3 Cõcluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur credentibus. 754
3 Omnes enim filij Dei eſtis per

per fidem. 764
4 Hæres iſte paruulus, qui nihil differt à ſeruo, ſed ſub tutoribus eſt, vſq; ad prçfinitũ tempus à patre. 764
5 Nec circumciſio aliquid valet, nec præputium ſed fides. 795.

Epheſio.

2 Eratis illo in tempore alienati à conuerſatione Iſraël & hoſpites teſtamentorum. 193
4 Vnum corpus & vnus ſpiritus ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ, &c. 229.
4 Vnicuiq; noſtrũ data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. 199
4 Ipſe dedit quoſdam quidẽ Apoſtolos, quoſdam autẽ Prophetas, &c. 191.366
5 Eratis aliquando tenebrç, &c. 193.
5 Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, immolans eam lauacro aquæ in verbo. 787

Philippen.

4 Repletus ſum exceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuauitatis hoſtiã acceptam placentem Deo. 656

Coloſſen.

1 In ipſo complacuit omnẽ plenitudinem inhabitare, pacificans, &c. 708
2 In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. ibid.

2. *Theſſalon.*

Idcò mittet illis Deus operationem erroris. 11.11

1. *Timoth.*

2 Vnus Deus, vnus mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus. 791
6 Non acquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, &c. 617
6 O Timothee depoſitum cuſtodi, &c. 174
6 O Timothee deuita prophanas vocum nouitates. 119

2. *Timoth.*

1 Reſuſcita gratiam Dei, quç eſt in te per impoſitionem manuum mearum. 673
2 Sed firmum fundamentũ Dei ſtat, habens ſiguaculum, &c. 188. & ſeq.
2 Si quis emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honorem, &c. 687.
3 Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis eſt, &c. 222

Hebræo.

2 Decebat enim propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari. 719
2 Nuſquam enim angelos appræhendit. 591
5 Omnis pontifex pro hominibus conſtituitur, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis. 190. 654
6 Impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt & prolapſi rurſum renouari ad pœnitentiam. 872.889
9 In redemptionem earum prçuaricationem, quæ erant ſub priori teſtamento. 678

10 Vn

10 Vmbram habens ex futurorum bonorum, &c. vsque semel mundati: & infrà, omnis quidem sacerdos præstò est quotidiè ministrans, &c. vsq; in æternũ sanctificatos. 679
10 Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam nulla relinquitur pro peccatis hostia. 679 872. 889
11 Credere oportet accedentem ad Deum quia est. 573
13 Per ipsum offeramus hostiam laudis, &c. id est fructum labiorum confitentium nomini eius. ibid.
15 Beneficentiæ & communionis nolite obliuiſci, talibus enim hostijs promeretur Deus. 655

Iacobi.

1 Deus neminem tentat. 21
1 Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum. 656
3 In multis enim offendimus omnes. 190

1. Petri.

1 Animas vestras castificantes. 687.
2 Qui aliquando non populus nunc autem populus Dei. 192

2. Petri.

1 Non indoctas fabulas sequuti notam facimus Domini nostri virtutem & præsentiam, &c. 707
1 Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, &c. 109

1. Ioannis.

1 Deus lux est & tenebræ in eo non sunt vllæ. 225
1 Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. 190
2 In hoc scimus quoniam cognouimus Deum, si mandata eius obseruamus. 225
2 Nõ necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus. 42.
3 Omnis qui peccat non cognouit Deũ, & omnis qui natus est ex Deo, peccatum nõ facit 225. & seq.
3 Qui facit iustitiam, iustus est, qui facit peccatum ex diabolo, &c. 226

Apocalypsis.

5 Dignus est agnus qui occisus est accipere diuinitatem & sapientiam. 704. & 719

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

5-2

Digitized by Google

Digitized by Google